Gabriel Boroi Mirela Stancu

Drept procesual civil

Editura Hamangiu
2015

CUVÂNT-ÎNAINTE

„(...) formele sunt o necesitate permanentă a vieții sociale, iar reglementarea lor constituie o parte esențială a oricărei legislații. Ele sunt școala ordinei și a disciplinei, zice Ihering. O bună procedură, într-o țară, e un element de forță și de vitalitate, zice Tissier. Și oricine poate recunoaște, că acolo unde justiția civilă funcționează bine, e întotdeauna mai puțină represiune penală."

Convinși de adevărul acestor cuvinte, cu care Profesorul Eugen Herovanu deschidea, în anul 1914, prefața *Tratatului teoretic și practic de procedură civilă*, am început și noi în vara anului 2013 elaborarea lucrării de față, la câteva luni după intrarea în vigoare a noului Cod de procedură civilă.

Inițial, cartea a fost concepută ca un curs dedicat exclusiv studenților, masteranzilor și absolvenților care se pregătesc pentru examenele de admitere și definitivat în profesiile juridice, urmărind o analiză axată, în special, pe prezentarea teoretică a instituțiilor procedurii civile, astfel cum au fost acestea configurate, respectiv reconfigurate prin noua reglementare.

Impactul noului Cod de procedură civilă, concretizat în conturarea unei jurisprudențe nu de puține ori neunitară la nivelul instanțelor judecătorești și declararea neconstituționalității unora dintre dispozițiile sale, la scurt timp după intrarea în vigoare, ne-a determinat să regândim modalitatea de analiză a instituțiilor procesuale civile în cadrul acestei lucrări și din perspectivă practică, prin care să valorificăm cât mai mult din jurisprudența, precum și doctrina relevantă publicată în cursul elaborării cărții. Astfel, dimensiunea inițială, ca și data de apariție, preconizată pentru sfârșitul anului 2013, au fost reconsiderate. Cu toate acestea, structura de curs universitar a fost păstrată, astfel încât au fost tratate instituțiile fundamentale ale procedurii civile care fac parte în mod tradițional din programa universitară, respectiv partea generală, judecata în primă instanță și căile de atac, procedurile speciale și partea generală a executării silite.

Parcursul elaborării lucrării s-a dovedit a fi unul sinuos, necesitând de mai multe ori rescrierea unor părți importante din curs, precum și revizuirea repetată a acestuia în întregul său, pentru a pune în acord interpretările date texte-

lor de lege cu efectele declarării ca neconstituționale a unor dispoziții din Codul de procedură civilă. De asemenea, a trebuit să se țină cont și de prevederile primei legi de modificare a noului cod, Legea nr. 138/2014.

Aceste rescrieri și revizuiri ale cursului au determinat și amânarea repetată a datei de apariție pentru luna septembrie 2014 și, ulterior, decembrie 2014, pentru ca, în final, cartea să vadă lumina tiparului în ianuarie 2015.

Desigur, chiar dacă a implicat un efort pentru care s-a dovedit a fi necesar un interval de timp de peste un an și jumătate pentru elaborarea ei, lucrarea este perfectibilă, însă ne exprimăm speranța că am reușit să oferim destinatarilor acesteia un curs care, așa cum spunea același profesor Eugen Herovanu, să se ridice la înălțimea năzuinței din care s-a născut.

București, ianuarie 2015 *Autorii*

ABREVIERI

alin.	–	alineatul
art.	–	articolul
B.C.	–	Buletinul Casației
B.J.	–	Buletinul Jurisprudenței
B.J. Baza de date	–	Baza de date, Ed. All Beck
B. Of.	–	Buletinul Oficial al RSR
C.civ.	–	Codul civil din 2009 (Legea nr. 287/2009, republicată în M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011)
C.civ. 1864	–	Codul civil din 1864
C.fam. 1954	–	Codul familiei (Legea nr. 4/1953)
C.muncii	–	Codul muncii (Legea nr. 53/2003, republicată în M. Of. nr. 345 din 18 mai 2011)
C.pen.	–	Codul penal din 2009 (Legea nr. 286/2009, publicată în M. Of. nr. 510 din 24 iulie 2009)
C.proc.civ.	–	Codul de procedură civilă din 2010 (Legea nr. 134/2010, republicată în M. Of. nr. 545 din 3 august 2012)
C.proc.civ. 1865	–	Codul de procedură civilă din 1865
C.proc.fisc.	–	Codul de procedură fiscală (O.G. nr. 92/2003, republicată în M. Of. nr. 513 din 31 iulie 2007)
C.proc.pen.	–	Codul de procedură penală din 2010 (Legea nr. 135/2010, publicată în M. Of. nr. 486 din 15 iulie 2010)
C.A.	–	Curtea de Apel
C.C.	–	Curtea Constituțională
C.D.	–	Culegere de decizii
C.E.D.O.	–	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
C.J.	–	revista Curierul Judiciar
C.J.U.E.	–	Curtea de Justiție a Uniunii Europene

C.P.J.	–	Culegere de practică judiciară
C.P.J.C.	–	Culegere de practică judiciară în materie civilă
C.P.J.Com.	–	Culegere de practică judiciară în materie comercială
C.S.J.	–	Curtea Supremă de Justiție
Cas.	–	Curtea de Casație și Justiție a României
col.civ.	–	colegiul civil
dec.	–	decizia
dec. de îndrum.	–	decizia de îndrumare
Dreptul	–	revista Dreptul
ed.	–	ediția
Ed.	–	Editura
H.G.	–	hotărârea Guvernului
I.C.C.J.	–	Înalta Curte de Casație și Justiție
înch.	–	încheierea
înch. cam. cons.	–	încheierea din camera de consiliu
J.N.	–	revista Justiția Nouă
J.O.	–	Jurnalul Oficial al Comunităților/Uniunii Europene
Jud.	–	Judecătoria
Indaco Lege 4	–	Baza de date, Indaco Systems
lit.	–	litera
L.P.	–	revista Legalitatea Populară
M. Of.	–	Monitorul Oficial al României, Partea I
n.n.	–	nota noastră
nr.	–	numărul
O.G.	–	ordonanța Guvernului
O.U.G.	–	ordonanța de urgență a Guvernului
op. cit.	–	opera citată
p.	–	pagina
parag.	–	paragraful
pct.	–	punctul
P.R.	–	revista Pandectele Române
R.D.C.	–	Revista de drept comercial

R.R.D.	–	Revista română de drept
R.R.D.J.	–	Revista română de jurisprudență
R.R.D.M.	–	Revista română de dreptul muncii
R.R.D.P.	–	Revista română de drept privat
Repertoriu 1952-1969	–	*I.G. Mihuță, Al. Lesviodax*, Repertoriu de practică judiciară în materie civilă a Tribunalului Suprem și a altor instanțe judecătorești pe anii 1952-1969, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1970
Repertoriu 1969-1975	–	*I.G. Mihuță*, Repertoriu de practică judiciară în materie civilă a Tribunalului Suprem și a altor instanțe judecătorești pe anii 1969-1975, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1976
Repertoriu 1975-1980	–	*I.G. Mihuță*, Repertoriu de practică judiciară în materie civilă a Tribunalului Suprem și a altor instanțe judecătorești pe anii 1975-1980, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1982
Repertoriu 1980-1985	–	*I.G. Mihuță*, Repertoriu de practică judiciară în materie civilă a Tribunalului Suprem și a altor instanțe judecătorești pe anii 1980-1985, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1986
s.	–	secția
s. civ.	–	secția civilă
s. civ. și de propr. int.	–	secția civilă și de proprietate intelectuală
s. civ., min. și fam.	–	secția civilă, pentru cauze cu minori și de familie
s. civ., mun. și asig. soc.	–	secția civilă, privind litigii de muncă și asigurări sociale
s. civ., mun. și asig. soc., min. și fam.	–	secția civilă, privind litigii de muncă și asigurări sociale, pentru cauze cu minori și de familie
s. cont. adm. și fisc.	–	secția de contencios administrativ și fiscal
s. com.	–	secția comercială
S.C.J.	–	revista Studii și cercetări juridice
s.n.	–	sublinierea noastră
sent.	–	sentința
Sintact	–	Baza de date, Ed. Wolters Kluwer
ș.a.	–	și altele/alții

Trib.	–	Tribunalul
Trib. jud.	–	Tribunalul județean
Trib. mun. București	–	Tribunalul municipiului București
Trib. pop.	–	Tribunalul popular
Trib. reg.	–	Tribunalul regional
Trib. Suprem	–	Tribunalul Suprem
urm.	–	următoarele
vol.	–	volumul

CUPRINS

PARTEA I. PARTEA GENERALĂ 1

Capitolul I. Noțiuni introductive privind procesul civil 3

Secțiunea 1. Noțiunea, fazele și etapele procesului civil 3

§1. Noțiunea de „proces civil" 3

§2. Fazele și etapele procesului civil 3

Secțiunea a 2-a. Normele de drept procesual civil 5

§1. Noțiunea și clasificarea normelor de drept procesual civil 5

§2. Aplicarea normelor de drept procesual civil 8

2.1. Aplicarea în timp a normelor de drept procesual civil 8

2.2. Aplicarea în spațiu a normelor de drept procesual civil 9

Secțiunea a 3-a. Principiile fundamentale ale procesului civil 9

§1. Dreptul la un proces echitabil, în termen optim și previzibil 10

§2. Principiul disponibilității 12

§3. Contradictorialitatea 17

§4. Rolul activ al judecătorului 19

§5. Legalitatea 25

§6. Egalitatea 25

§7. Dreptul la apărare 26

§8. Oralitatea dezbaterilor 27

§9. Publicitatea 28

§10. Principiul continuității 29

§11. Principiul nemijlocirii 30

§12. Principiul bunei-credințe 31

§13. Limba desfășurării procesului 31

Capitolul II. Acțiunea civilă 33

Secțiunea 1. Noțiune și condiții de exercitare 33

§1. Noțiunea de „acțiune civilă" 33

§2. Enumerarea condițiilor de exercitare a acțiunii civile 34

2.1. Formularea unei pretenții 34

2.2. Interesul 36

2.3. Capacitatea procesuală 37

2.4. Calitatea procesuală 40
Secțiunea a 2-a. Clasificarea cererilor în justiție 47
§1. Precizări prealabile 47
§2. Cereri principale, cereri accesorii, cereri incidentale și cereri adiționale 48
§3. Cereri în realizare, cereri în constatare și cereri în constituire 50
§4. Cereri nepatrimoniale și cereri patrimoniale (personale, reale și mixte) 54

Capitolul III. Participanții la procesul civil 57
Secțiunea 1. Instanța 57
§1. Compunerea și constituirea instanței 57
1.1. Compunerea instanței 57
1.2. Constituirea instanței 61
1.3. Incidentele procedurale privind compunerea sau constituirea instanței 61
1.3.1. Incompatibilitatea 62
1.3.2. Mijloacele procedurale de invocare a incompatibilității 70
1.3.3. Incompatibilitatea altor participanți la procesul civil 77
1.3.4. Alte incidente procedurale referitoare la alcătuirea instanței 77
Secțiunea a 2-a. Părțile 78
§1. Noțiunea de „parte în proces" 78
§2. Drepturile și îndatoririle părților. Abuzul de drept procedural 80
2.1. Enumerarea drepturilor procedurale ale părților 80
2.2. Îndatoririle procesuale ale părților 80
2.3. Abuzul de drept procedural 81
§3. Coparticiparea procesuală 85
3.1. Noțiunea și clasificarea coparticipării procesuale 85
3.2. Efectele coparticipării procesuale 87
§4. Participarea terților la judecată 90
4.1. Considerații introductive privind participarea terților la judecată 90
4.2. Intervenția voluntară 93
4.2.1. Noțiune. Felurile intervenției voluntare 93
4.2.2. Intervenția voluntară principală 95
4.2.3. Intervenția voluntară accesorie 109
4.3. Chemarea în judecată a altei persoane 116
4.4. Chemarea în garanție 128
4.5. Arătarea titularului dreptului 137
4.6. Introducerea forțată în cauză, din oficiu, a altor persoane 140

§5. Reprezentarea convențională a părților în procesul civil 144
5.1. Considerații introductive 144
5.2. Reprezentarea convențională a persoanelor fizice 145
5.3. Particularități privind reprezentarea persoanei fizice prin avocat 147
5.4. Reprezentarea convențională a persoanei juridice în procesul civil 148
5.5. Sancțiunea în cazul nejustificării calității de reprezentant convențional 149
Secțiunea a 3-a. Participarea Ministerului Public în procesul civil 150
§1. Considerații introductive 150
§2. Formele participării procurorului la procesul civil 151
2.1. Pornirea procesului civil 151
2.2. Participarea la judecata procesului civil 152
2.3. Exercitarea căilor de atac 153
2.4. Punerea în executare a unor titluri executorii 155

Capitolul IV. Competența 156
Secțiunea 1. Considerații generale 156
§1. Reglementare 156
§2. Noțiunea și clasificarea competenței 156
2.1. Noțiunea de „competență" 156
2.2. Clasificarea competenței 158
2.2.1. Competența generală și competența jurisdicțională 158
2.2.2. Competența absolută și competența relativă 159
Secțiunea a 2-a. Competența generală a instanțelor judecătorești 160
§1. Principiul stabilirii competenței generale a instanțelor judecătorești 160
§2. Competența în materia controlului de constituționalitate 162
§3. Competența în materie electorală 167
3.1. Alegerile autorităților administrației publice locale 167
3.2. Alegerile parlamentare 170
3.3. Alegerile prezidențiale 172
3.4. Alegerile pentru Parlamentul European 174
3.5. Competența în materia referendumului 176
§4. Competența în materia contenciosului administrativ 177
4.1. Competența instanțelor judecătorești ordinare de contencios administrativ 177

4.2. Competența instanțelor judecătorești speciale de contencios administrativ 179
4.3. Competența instanțelor judecătorești de a controla soluțiile unor jurisdicții speciale administrative 180
§5. Competența în anumite materii 183
5.1. Competența în materia litigiilor de muncă 183
5.2. Competența în materia rezolvării unor neînțelegeri referitoare la exercitarea drepturilor și îndatoririlor părintești 185
5.3. Competența în materia actelor de stare civilă și a înregistrărilor de stare civilă 185
5.4. Competența în materia schimbării, rectificării și modificării numelui 187
5.5. Competența în materia protecției concurenței 188
5.6. Delimitarea competenței instanțelor judecătorești de cea a notarului public 190
5.6.1. Procedura succesorală 190
5.6.2. Alte proceduri notariale reglementate de Legea nr. 36/1995 192
Secțiunea a 3-a. Competența materială a instanțelor judecătorești 192
§1. Noțiuni introductive 192
§2. Competența materială a judecătoriei 193
§3. Competența materială a tribunalului 203
§4. Competența materială a curții de apel 210
§5. Competența materială a Înaltei Curți de Casație și Justiție 212
§6. Determinarea competenței după valoarea obiectului cererii introductive de instanță 215
Secțiunea a 4-a. Competența teritorială 222
§1. Precizări introductive 222
§2. Competența teritorială de drept comun 222
§3. Competența teritorială alternativă (facultativă) 225
§4. Competența teritorială exclusivă (excepțională) 234
Secțiunea a 5-a. Incidente procedurale privitoare la instanța sesizată 245
§1. Întinderea competenței instanței sesizate 245
1.1. Competența instanței sesizate de reclamant în privința excepțiilor și apărărilor invocate în cursul procesului 245
1.2. Competența instanței sesizate prin cererea principală în privința incidentelor de procedură 247

1.3. Prorogarea competenței 247
1.3.1. Prorogarea legală 248
1.3.2. Prorogarea judecătorească 252
1.3.3. Prorogarea convențională (voluntară) 253
§2. Strămutarea pricinilor 254
§3. Mijloacele procedurale de invocare a necompetenței 257
3.1. Enumerarea mijloacelor procedurale prin care se poate invoca necompetența 257
3.2. Excepția de necompetență 258
§4. Conflictele de competență 263

Capitolul V. Actele de procedură și termenele procedurale 266
Secțiunea 1. Actele de procedură 266
§1. Noțiuni introductive 266
§2. Clasificarea actelor de procedură 267
§3. Condițiile generale pentru îndeplinirea actelor de procedură 267
§4. Enumerarea sancțiunilor pentru nerespectarea condițiilor legale referitoare la actele de procedură 268
§5. Condițiile generale privind cererile în justiție 269
Secțiunea a 2-a. Citarea și comunicarea actelor de procedură 273
§1. Reguli generale 273
§2. Cuprinsul citației 276
§3. Persoanele care urmează a fi citate și locul citării 278
§4. Organele competente și modalitățile de comunicare 282
§5. Înmânarea citației și a altor acte de procedură 284
§6. Verificarea procedurii de comunicare a actelor de procedură 291
§7. Invocarea și înlăturarea neregularităților privind citarea 292
Secțiunea a 3-a. Nulitatea actelor de procedură civilă 293
§1. Noțiune 293
§2. Clasificarea nulităților actelor de procedură 293
§3. Cazurile de nulitate 296
3.1. Cazurile de nulitate condiționată 296
3.2. Cazurile de nulitate necondiționată 298
§4. Invocarea nulității actelor de procedură 302
§5. Efectele nulității actelor de procedură 305
Secțiunea a 4-a. Termenele procedurale 306
§1. Noțiune și clasificare 306
§2. Durata termenelor procedurale 308
§3. Întreruperea termenului procedural 311

§4. Sancţiunile pentru nerespectarea termenelor procedurale. Decăderea. Repunerea în termen 312
4.1. Noţiunea şi importanţa decăderii 312
4.2. Condiţiile decăderii 313
4.3. Invocarea şi pronunţarea decăderii 314
4.4. Efectele decăderii 315
4.5. Repunerea în termen 316

PARTEA A II-A. JUDECATA 319

Capitolul I. Judecata în faţa primei instanţe 321
Secţiunea 1. Etapa scrisă 322
§1. Consideraţii prealabile 322
§2. Cererea de chemare în judecată 323
2.1. Noţiune 323
2.2. Cuprinsul cererii de chemare în judecată 324
2.3. Sancţiunile aplicabile în cazul lipsei menţiunilor cererii de chemare în judecată 330
2.4. Condiţiile extrinseci cererii de chemare în judecată 332
2.4.1. Proceduri prealabile sesizării instanţei 332
2.4.2. Timbrarea cererii de chemare în judecată (şi a altor cereri) 335
2.5. Introducerea cererii de chemare în judecată şi constituirea dosarului. Procedura regularizării cererii de chemare în judecată 337
2.6. Fixarea primului termen de judecată şi măsurile pentru pregătirea judecăţii 347
2.7. Efectele introducerii cererii de chemare în judecată 348
§3. Întâmpinarea 351
§4. Cererea reconvenţională 354
§5. Măsurile asigurătorii 360
5.1. Precizări prealabile 360
5.2. Sechestrul asigurător 361
5.2.1. Noţiune şi condiţii de înfiinţare 361
5.2.2. Procedura de înfiinţare 362
5.2.3. Valorificarea bunurilor sechestrate asigurător. Ridicarea şi desfiinţarea de drept a sechestrului asigurător 365
5.2.4. Sechestrul asigurător al navelor civile 366
5.2.4.1. Condiţii de înfiinţare 366
5.2.4.2. Procedura de înfiinţare 367

5.3. Poprirea asigurătorie 368
5.4. Sechestrul judiciar 369
5.4.1. Noţiune şi condiţii de înfiinţare 369
5.4.2. Procedura de înfiinţare 370
Secţiunea a 2-a. Etapele cercetării procesului şi a dezbaterii în fond a procesului 372
§1. Consideraţii generale 372
§2. Şedinţa de judecată 373
2.1. Pregătirea şedinţei de judecată 373
2.2. Conducerea şi poliţia şedinţei de judecată 375
2.3. Activitatea în timpul şedinţei de judecată 376
2.4. Primul termen de judecată 381
2.5. Încheierile de şedinţă 383
§3. Etapa cercetării procesului 388
3.1. Consideraţii generale 388
3.2. Excepţiile procesuale 392
3.2.1. Definiţia, natura juridică şi caracteristicile excepţiilor procesuale 392
3.2.2. Clasificarea excepţiilor procesuale 394
3.2.2.1. Excepţii de procedură şi excepţii de fond 394
3.2.2.2. Excepţii dilatorii şi excepţii peremptorii 395
3.2.2.3. Excepţii absolute şi excepţii relative. Invocarea excepţiilor procesuale 396
3.2.3. Consideraţii referitoare la inadmisibilităţi 399
3.2.4. Procedura de soluţionare a excepţiilor procesuale 400
3.3. Probele 403
3.3.1. Consideraţii generale privind probele în procesul civil 403
3.3.1.1. Sediul materiei. Noţiunea şi importanţa probelor în procesul civil 403
3.3.1.2. Subiectul, obiectul şi sarcina probei 404
3.3.2. Reguli comune referitoare la admisibilitatea, administrarea şi aprecierea probelor 410
3.3.2.1. Admisibilitatea probelor 410
3.3.2.2. Administrarea probelor 410
3.3.2.3. Aprecierea probelor 415
3.3.3. Convenţiile asupra probelor 416
3.3.4. Asigurarea probelor 417

3.3.5. Proba prin înscrisuri 421
3.3.5.1. Definiția și clasificarea înscrisurilor 421
3.3.5.2. Înscrisurile autentice 423
A. Noțiune. Condiții 423
B. Forța probantă a înscrisului autentic 424
C. Nulitatea și conversiunea înscrisului autentic 426
3.3.5.3. Înscrisurile sub semnătură privată 426
A. Noțiune 426
B. Formalitatea multiplului exemplar 427
C. Formalitatea „bun și aprobat" 430
D. Forța probantă a înscrisului sub semnătură privată 431
E. Data înscrisului sub semnătură privată 432
3.3.5.4. Alte înscrisuri 436
3.3.5.5. Registrele profesioniștilor 437
3.3.5.6. Înscrisurile pe suport informatic 438
3.3.5.7. Înscrisurile în formă electronică 439
3.3.5.8. Administrarea probei prin înscrisuri 440
A. Depunerea înscrisurilor 440
B. Procedura verificării înscrisurilor 443
C. Procedura falsului 447
3.3.6. Proba cu martori (prin declarațiile martorilor) 450
3.3.6.1. Precizări introductive 450
3.3.6.2. Admisibilitatea probei cu martori (prin declarațiile martorilor) 451
A. Admisibilitatea probării cu martori (prin declarații de martori) a faptelor juridice stricto sensu 451
B. Admisibilitatea probării cu martori (prin declarații de martori) a actelor juridice 452
3.3.6.3. Administrarea probei cu martori 459
A. Propunerea martorilor 459
B. Persoanele care pot fi ascultate ca martori 461
C. Prezentarea și ascultarea martorilor 462
3.3.6.4. Aprecierea declarațiilor martorilor 464
3.3.7. Proba prin raportul de expertiză 465
3.3.7.1. Precizări introductive 465
3.3.7.2. Admisibilitatea expertizei 466
3.3.7.3. Administrarea expertizei 467
3.3.7.4. Forța probantă a raportului de expertiză 474

3.3.8. Mijloacele materiale de probă 475
3.3.8.1. Considerații introductive 475
3.3.8.2. Administrarea probei cu mijloace materiale de probă 477
3.3.8.3. Restituirea mijloacelor materiale de probă 477
3.3.9. Cercetarea la fața locului 478
3.3.10. Mărturisirea 480
3.3.10.1. Definirea, natura juridică și felurile mărturisirii 480
3.3.10.2. Caracterele și admisibilitatea mărturisirii 481
3.3.10.3. Administrarea mărturisirii. Interogatoriul 483
A. Propunerea și încuviințarea sau ordonarea interogatoriului 483
B. Obiectul interogatoriului 484
C. Persoanele care pot răspunde la interogatoriu 484
D. Luarea interogatoriului 485
E. Efectele chemării la interogatoriu 486
3.3.10.4. Problema indivizibilității mărturisirii judiciare 487
3.3.10.5. Irevocabilitatea mărturisirii. Forța probantă a mărturisirii 489
3.3.11. Prezumțiile 490
3.3.11.1. Noțiune. Clasificare 490
3.3.11.2. Prezumțiile legale 491
3.3.11.3. Prezumțiile judiciare (simple) 493
§4. Incidente procedurale care pot apărea în cursul judecății 494
4.1. Suspendarea judecății 494
4.1.1. Noțiunea și felurile suspendării 494
4.1.2. Suspendarea voluntară 494
4.1.3. Suspendarea de drept 497
4.1.4. Suspendarea facultativă 500
4.1.5. Procedura și efectele suspendării 505
4.2. Perimarea 510
4.2.1. Noțiune și natură juridică 510
4.2.2. Domeniul de aplicare și condițiile perimării 511
4.2.2.1. Învestirea instanței cu o cerere care a declanșat o judecată în primă instanță sau într-o cale de atac 511
4.2.2.2. Rămânerea pricinii în nelucrare timp de 6 luni 513
4.2.2.3. Lăsarea pricinii în nelucrare să se datoreze culpei părții 515
4.2.3. Procedura de constatare a perimării 516

4.2.4. Efectele perimării 519
4.2.5. Perimarea instanței 521
§5. Actele procesuale de dispoziție ale părților 521
5.1. Considerații generale 521
5.2. Desistarea 522
5.2.1. Renunțarea la judecată 522
5.2.2. Renunțarea la dreptul subiectiv pretins 526
5.3. Achiesarea 527
5.3.1. Achiesarea pârâtului la pretențiile reclamantului 527
5.3.2. Achiesarea la hotărârea pronunțată 530
5.4. Tranzacția judiciară 531
§6. Etapa dezbaterii în fond a procesului 535
Secțiunea a 3-a. Etapa deliberării și pronunțării hotărârii judecătorești *537*
Secțiunea a 4-a. Hotărârea judecătorească *542*
§1. Noțiunea și clasificarea hotărârilor judecătorești 542
§2. Conținutul hotărârii judecătorești 545
§3. Redactarea, semnarea și comunicarea hotărârii judecătorești 552
§4. Termenul de grație 555
§5. Cheltuielile de judecată 556
§6. Efectele hotărârii judecătorești 560
6.1. Enumerarea efectelor hotărârii judecătorești 560
6.2. Autoritatea de lucru judecat 561
6.3. Puterea executorie a hotărârii judecătorești. Executarea provizorie 568
§7. Îndreptarea, lămurirea și completarea hotărârii judecătorești 570
7.1. Îndreptarea hotărârii 570
7.2. Lămurirea hotărârii și înlăturarea dispozițiilor contradictorii 572
7.3. Completarea hotărârii 574

Capitolul II. Judecata în căile de atac **576**
Secțiunea 1. Considerații generale privind căile de atac *576*
§1. Importanța căilor de atac 576
§2. Clasificarea căilor de atac 577
2.1. Căi de atac ordinare și căi de atac extraordinare 577
2.2. Căi de atac de reformare și căi de atac de retractare 579
2.3. Căi de atac devolutive și căi de atac nedevolutive 579
2.4. Căi de atac suspensive de executare silită și căi de atac nesuspensive de executare silită 580

§3. Reguli generale pentru folosirea căilor de atac 580
3.1. Existența unei hotărâri judecătorești pe care legea o declară susceptibilă de a fi atacată. Obiectul căilor de atac 580
3.2. Manifestarea de voință a unei părți, în sensul de a exercita o cale de atac. Subiectele căilor de atac 583
3.3. Legalitatea căii de atac 584
3.4. Ordinea exercitării căilor de atac 587
3.5. Unicitatea căii de atac 589
Secțiunea a 2-a. Apelul *590*
§1. Considerații generale. Sediul materiei 590
§2. Formele apelului 591
2.1. Apelul incident 592
2.2. Apelul provocat 593
§3. Obiectul apelului 595
§4. Subiectele apelului 598
§5. Sesizarea instanței de apel 602
5.1. Instanța competentă 603
5.2. Termenul de apel 603
5.3. Cererea de apel și efectele ei 607
5.3.1. Cuprinsul și timbrarea cererii de apel 607
5.3.2. Efectele cererii de apel 611
§6. Depunerea cererii de apel și procedura prealabilă la instanța a cărei hotărâre se atacă. Regularizarea cererii de apel 618
§7. Pregătirea judecății apelului 620
7.1. Regulile prevăzute de Codul de procedură civilă 620
7.2. Pregătirea dosarului de apel în procesele pornite începând cu data de 15 februarie 2013 și până la data de 31 decembrie 2015 620
§8. Judecarea apelului 622
8.1. Compunerea și constituirea instanței de apel 622
8.2. Principalele momente în desfășurarea judecării apelului 623
8.3. Probele în apel 624
8.4. Soluțiile pe care le pronunță instanța de apel 626
Secțiunea a 3-a. Recursul *629*
§1. Considerații generale 629
§2. Obiectul recursului 630
§3. Formele recursului 634
§4. Subiectele recursului 634

§5. Motivele de casare 636
5.1. Instanța nu a fost alcătuită potrivit dispozițiilor legale 638
5.2. Hotărârea a fost pronunțată de alt judecător decât cel care a luat parte la dezbaterea pe fond a procesului sau de un alt complet de judecată decât cel stabilit aleatoriu pentru soluționarea cauzei ori a cărui compunere a fost schimbată, cu încălcarea legii 639
5.3. Hotărârea a fost dată cu încălcarea competenței de ordine publică a altei instanțe, invocată în condițiile legii 640
5.4. Instanța a depășit atribuțiile puterii judecătorești 642
5.5. Instanța, prin hotărârea dată, a încălcat regulile de procedură a căror nerespectare atrage sancțiunea nulității 643
5.6. Hotărârea nu cuprinde motivele pe care se întemeiază sau cuprinde motive contradictorii ori numai motive străine de natura cauzei 644
5.7. A fost încălcată autoritatea de lucru judecat 644
5.8. Hotărârea a fost dată cu încălcarea sau aplicarea greșită a normelor de drept material 645
§6. Sesizarea instanței de recurs 646
6.1. Instanța competentă 646
6.2. Termenul de exercitare și termenul de motivare a recursului 646
6.2.1. Termenul de exercitare 646
6.2.2. Termenul de motivare 649
6.3. Cererea de recurs și efectele ei 649
§7. Depunerea cererii de recurs și procedura prealabilă la instanța a cărei hotărâre se atacă. Regularizarea cererii de recurs 655
§8. Pregătirea judecății recursului 658
8.1. Pregătirea judecății recursului la instanța de recurs, alta decât Înalta Curte de Casație și Justiție 658
8.2. Pregătirea dosarului de recurs în procesele pornite începând cu data de 15 februarie 2013 și până la data de 31 decembrie 2015 658
§9. Judecarea recursului 660
9.1. Compunerea și constituirea instanței de recurs 660
9.2. Procedura de filtrare a recursurilor 661
9.3. Principalele momente în desfășurarea judecării recursului 664
9.4. Probele (înscrisurile noi) în recurs 665
9.5. Incidente care pot să apară în cursul judecării recursului 667
9.6. Soluțiile pe care le pronunță instanța de recurs 668
9.7. Hotărârea instanței de recurs 673

§10. Judecata în fond după casare 675
Secțiunea a 4-a. Contestația în anulare *679*
§1. Definiție. Sediul materiei. Felurile contestației în anulare 679
§2. Contestația în anulare de drept comun (obișnuită) 680
2.1. Motivele contestației 680
2.2. Admisibilitatea contestației 681
§3. Contestația în anulare specială 685
3.1. Admisibilitatea contestației 685
3.2. Motivele contestației 686
§4. Subiectele contestației în anulare 693
§5. Sesizarea instanței 694
5.1. Instanța competentă 694
5.2. Termenul de exercitare și termenul de motivare a contestației în anulare 695
5.2.1. Termenul de exercitare 695
5.2.2. Termenul de motivare 696
5.3. Cererea de contestație în anulare 696
§6. Procedura de judecată 698
Secțiunea a 5-a. Revizuirea *700*
§1. Caracterizare. Sediul materiei 700
§2. Obiectul revizuirii 701
§3. Motivele de revizuire 704
3.1. Dacă instanța s-a pronunțat asupra unor lucruri care nu s-au cerut sau nu s-a pronunțat asupra unui lucru cerut ori s-a dat mai mult decât s-a cerut 704
3.2. Dacă obiectul pricinii nu se află în ființă 707
3.3. Dacă un judecător, martor sau expert, care a luat parte la judecată, a fost condamnat definitiv pentru o infracțiune privitoare la pricină sau dacă hotărârea s-a dat în temeiul unui înscris declarat fals în cursul ori în urma judecății, când aceste împrejurări au influențat soluția pronunțată în cauză 708
3.4. Dacă un judecător a fost sancționat disciplinar definitiv pentru exercitarea funcției cu rea-credință sau gravă neglijență, dacă aceste împrejurări au influențat soluția pronunțată în cauză 710
3.5. Dacă, după darea hotărârii, s-au descoperit înscrisuri doveditoare, reținute de partea potrivnică sau care nu au putut fi înfățișate dintr-o împrejurare mai presus de voința părților 711

3.6. Dacă s-a casat, s-a anulat ori s-a schimbat hotărârea unei instanţe pe care s-a întemeiat hotărârea a cărei revizuire se cere 714
3.7. Dacă statul ori alte persoane juridice de drept public, minorii şi cei puşi sub interdicţie judecătorească ori cei puşi sub curatelă nu au fost apăraţi deloc sau au fost apăraţi cu viclenie de cei însărcinaţi să îi apere 714
3.8. Dacă există hotărâri definitive potrivnice, date de instanţe de acelaşi grad sau de grade diferite, care încalcă autoritatea de lucru judecat a primei hotărâri 715
3.9. Dacă partea a fost împiedicată să se înfăţişeze la judecată şi să înştiinţeze instanţa despre aceasta, dintr-o împrejurare mai presus de voinţa sa 717
3.10. Dacă Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat o încălcare a drepturilor sau libertăţilor fundamentale datorată unei hotărâri judecătoreşti, iar consecinţele grave ale acestei încălcări continuă să se producă 718
3.11. Dacă, după ce hotărârea a devenit definitivă, Curtea Constituţională s-a pronunţat asupra excepţiei invocate în acea cauză, declarând neconstituţională prevederea care a făcut obiectul acelei excepţii 718
§4. Sesizarea instanţei 719
4.1. Părţile. Instanţa competentă şi sesizarea ei 719
4.2. Termenul de exercitare şi termenul de motivare a revizuirii 722
§5. Judecata revizuirii 724

Capitolul III. Mijloace procedurale privind asigurarea unei practici judiciare unitare 730
Secţiunea 1. Consideraţii generale 730
Secţiunea 2-a. Recursul în interesul legii 730
Secţiunea a 3-a. Sesizarea Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie în vederea pronunţării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept 734
§1. Noţiune. Sediul materiei. Natură juridică 734
§2. Condiţii de admisibilitate 735
§3. Procedura de judecată 736
3.1. Sesizarea Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie 736
3.2. Alcătuirea completului de judecată 737

3.3. Raportul asupra sesizării 737
3.4. Şedinţa de judecată 738
3.5. Conţinutul şi efectele hotărârii prealabile 738

Capitolul IV. Contestaţia privind tergiversarea procesului 739
Secţiunea 1. Consideraţii generale 739
Secţiunea a 2-a. Subiectele contestaţiei privind tergiversarea procesului 742
Secţiunea a 3-a. Sesizarea instanţei 742
§1. Instanţa competentă 742
§2. Cuprinsul şi forma cererii 742
§3. Motivele contestaţiei privind tergiversarea procesului 743
Secţiunea a 4-a. Procedura de soluţionare a contestaţiei privind tergiversarea procesului 746
Secţiunea a 5-a. Plângerea împotriva încheierii de respingere a contestaţiei privind tergiversarea procesului 747
Secţiunea a 6-a. Sancţionarea contestatorului de rea-credinţă 748

Capitolul V. Procedura necontencioasă judiciară 749
Secţiunea 1. Consideraţii generale 749
Secţiunea a 2-a. Procedura de soluţionare a cererii 749
§1. Sesizarea instanţei 749
1.1. Instanţa competentă 749
1.2. Cererea necontencioasă 750
§2. Procedura de judecată 751
Secţiunea a 3-a. Aplicaţii ale procedurii necontencioase judiciare 753
§1. Proceduri necontencioase judiciare prevăzute de Codul de procedură civilă 753
§2. Proceduri necontencioase judiciare reglementate de acte normative speciale 754
§3. Proceduri necontencioase date în competenţa altor organe 755

Capitolul VI. Proceduri speciale 756
Secţiunea 1. Procedura divorţului 756
§1. Consideraţii introductive 756
§2. Procedura judiciară a divorţului 756
2.1. Instanţa competentă 756
2.2. Sesizarea instanţei 758
2.2.1. Legitimarea procesuală 758
2.2.2. Cererea de divorţ 760

2.2.3. Cererea reconvenţională 761
2.3. Particularităţi privind faza judecăţii 762
2.3.1. Depunerea cererii. Fixarea primului termen de judecată. Citarea 762
2.3.2. Obligativitatea prezenţei personale a părţilor 762
2.3.3. Prezenţa obligatorie a reclamantului 763
2.3.4. Măsuri provizorii pe timpul judecării divorţului 764
2.3.5. Şedinţa de judecată 764
2.3.6. Regimul probelor 764
2.3.7. Judecarea unor cereri accesorii 765
2.3.8. Particularităţi privind actele procesuale de dispoziţie în procesul de divorţ 766
2.3.9. Hotărârea de divorţ 767
§3. Divorţul prin acordul soţilor pe cale judiciară 770
§4. Divorţul prin acordul soţilor pe cale administrativă sau prin procedură notarială 772
4.1. Condiţii 772
4.2. Procedura de soluţionare 773
Secţiunea a 2-a. Procedura punerii sub interdicţie judecătorească 774
§1. Noţiune. Sediul materiei 774
§2. Condiţiile de fond ale punerii sub interdicţie 774
§3. Procedura punerii sub interdicţie 774
3.1. Legitimarea procesuală activă 774
3.2. Instanţa competentă 775
3.3. Cererea de chemare în judecată 775
3.4. Măsurile prealabile judecăţii. Internarea provizorie 775
3.5. Judecata 776
§4. Efectele punerii sub interdicţie 777
§5. Ridicarea interdicţiei 777
Secţiunea a 3-a. Procedura de declarare a morţii 778
§1. Consideraţii introductive. Sediul materiei 778
§2. Condiţiile declarării judecătoreşti a morţii 779
2.1. Cazul general 779
2.2. Cazuri speciale 780
§3. Sesizarea instanţei 780
3.1. Instanţa competentă 780
3.2. Legitimarea procesuală activă 781
3.3. Cererea de declarare a morţii unei persoane 781

§4. Procedura de judecată 782
4.1. Măsuri prealabile judecăţii 782
4.2. Judecata 782
§5. Hotărârea de declarare a morţii 783
5.1. Cuprinsul hotărârii. Data morţii. Rectificarea datei morţii 783
5.2. Comunicarea hotărârii 784
5.3. Anularea hotărârii de declarare a morţii 785
Secţiunea a 4-a. Partajul judiciar 787
§1. Consideraţii generale 787
§2. Părţile în partaj 789
§3. Instanţa competentă 790
3.1. Competenţa materială 790
3.2. Competenţa teritorială 791
§4. Cererea de partaj 791
§5. Procedura partajului 795
5.1. Partajul prin bună învoială în cadrul procesului 795
5.2. Suspendarea pronunţării partajului 795
5.3. Procedura partajului judiciar 796
5.3.1. Admiterea în principiu 796
5.3.2. Partajul propriu-zis 798
§6. Hotărârea de partaj 803
Secţiunea a 5-a. Ordonanţa preşedinţială 804
§1. Consideraţii generale 804
§2. Condiţiile (speciale) de admisibilitate 805
2.1. Precizări prealabile 805
2.2. Urgenţa 805
2.3. Caracterul provizoriu (vremelnic) 806
2.4. Neprejudecarea fondului 808
§3. Sesizarea instanţei 809
3.1. Instanţa competentă 809
3.2. Cererea de ordonanţă preşedinţială 810
§4. Procedura de judecată 810
§5. Sfera de aplicare a ordonanţei preşedinţiale 814
5.1. Precizări introductive 814
5.2. În materie de minori şi de familie 815
5.3. În materia raporturilor de vecinătate şi de proprietate 816
5.4. În materia raporturilor locative 817
5.5. În materia executării silite 819

5.6. În alte cazuri, prevăzute de Codul civil 819
5.7. În materia organizării și funcționării fundațiilor 821
Secțiunea a 6-a. Acțiunile (cererile) posesorii *822*
§1. Considerații generale 822
§2. Condiții de exercitare 823
2.1. Considerații prealabile 823
2.2. Acțiunea posesorie generală (acțiunea în complângere) 824
2.3. Acțiunea posesorie specială (acțiunea în reintegrare) 825
§3. Calitatea procesuală activă 826
§4. Competența și procedura de judecată 827
§5. Luarea măsurilor pentru conservarea bunului asupra căruia se exercită posesia 828
Secțiunea a 7-a. Procedura ofertei de plată și consemnațiunii *829*
§1. Sediul materiei. Justificare. Condiții de validitate 829
§2. Procedura ofertei de plată prin executor judecătoresc 831
§3. Procedura ofertei de plată în fața instanței 833
§4. Efectele ofertei de plată 834
Secțiunea a 8-a. Procedura ordonanței de plată *835*
§1. Considerații introductive 835
§2. Condiții (speciale) de admisibilitate 837
§3. Sesizarea instanței 840
§4. Particularități referitoare la procedura de judecată 842
§5. Cererea în anulare 846
§6. Titlul executoriu. Contestația la executare 848
Secțiunea a 9-a. Procedura cu privire la cererile de valoare redusă *848*
§1. Considerații introductive 848
§2. Condiții (speciale) de admisibilitate 850
§3. Sesizarea instanței 851
§4. Particularități referitoare la procedura de judecată 853
Secțiunea a 10-a. Procedura evacuării din imobilele folosite sau ocupate fără drept *856*
§1. Noțiune. Sediul materiei. Condiții de exercitare 856
§2. Sesizarea instanței 861
§3. Particularități referitoare la procedura de judecată 861
§4. Suspendarea executării. Contestația la executare 864
§5. Măsuri speciale privind folosința unui imobil 865
Secțiunea a 11-a. Înscrierea drepturilor dobândite în temeiul uzucapiunii *866*
§1. Considerații introductive 866

§2. Domeniul de aplicare 868
§3. Sesizarea instanței 869
3.1. Instanța competentă 869
3.2. Cererea de uzucapiune 869
§4. Procedura de judecată 870
Secțiunea a 12-a. Refacerea înscrisurilor și hotărârilor dispărute *872*
§1. Domeniul de aplicare 872
§2. Competența și procedura refacerii 872
Secțiunea a 13-a. Cauțiunea judiciară *874*
§1. Considerații generale 874
§2. Felurile cauțiunii judiciare 874
§3. Constituirea cauțiunii judiciare 875
§4. Efectele constituirii cauțiunii judiciare 876
§5. Cuantumul cauțiunii judiciare 877
§6. Procedura de stabilire a cauțiunii judiciare 878
§7. Restituirea cauțiunii judiciare 879

PARTEA A III-A. EXECUTAREA SILITĂ. PARTEA GENERALĂ **881**

Capitolul I. Considerații generale **883**
Secțiunea 1. Definiția și caracteristicile executării silite *883*
§1. Definiția executării silite 883
§2. Caracteristicile executării silite 885
Secțiunea a 2-a. Natura juridică a executării silite *887*
Secțiunea a 3-a. Modalitățile executării silite *887*

Capitolul II. Participanții la executarea silită **890**
Secțiunea 1. Considerații generale *890*
Secțiunea a 2-a. Părțile în faza executării silite *891*
§1. Condițiile pentru a fi parte în faza de executare silită 891
1.1. Interesul 892
1.2. Calitatea procesuală 893
1.3. Capacitatea procesuală 900
§2. Coparticiparea procesuală în faza de executare silită 900
2.1. Considerații generale 900
2.2. Intervenția altor creditori în cadrul urmăririi silite 902
2.3. Concursul de executări silite 908
2.4. Ordinea de preferință în cazul pluralității de creditori 910
§3. Drepturile și obligațiile părților în faza de executare silită 914
3.1. Drepturile părților 914

3.2. Principiul disponibilității în faza executării silite 915
3.3. Obligațiile părților 917
§4. Drepturile și obligațiile terților în legătură cu executarea silită 922
§5. Executorul judecătoresc 926
§6. Instanța de executare 933
§7. Ministerul Public 934

Capitolul III. Creanța pusă în executare 935
Secțiunea 1. Creanțele care pot fi puse în executare 935
Secțiunea a 2-a. Caracterele creanței puse în executare 935

Capitolul IV. Titlurile executorii 941
Secțiunea 1. Noțiuni generale 941
§1. Noțiunea de „titlu executoriu" 941
§2. Învestirea cu formulă executorie 942
§3. Eliberarea titlului executoriu 945
Secțiunea a 2-a. Categoriile de titluri executorii 946
§1. Hotărârile judecătorești și cele emise de alte organe cu activitate jurisdicțională 946
1.1. Hotărârile judecătorești 946
1.2. Hotărârile arbitrale 949
1.3. Hotărâri ale organelor cu atribuții jurisdicționale 949
1.4. Hotărârile străine 950
1.4.1. Hotărârile străine pronunțate într-un alt stat membru al Uniunii Europene 950
1.4.2. Hotărârile străine pronunțate în state terțe 960
1.4.3. Hotărârile arbitrale străine 965
§2. Titlurile executorii care nu sunt emise de organe cu activitate jurisdicțională 966
2.1. Înscrisurile autentice 966
2.2. Titlurile de credit 967
2.3. Actele de sancționare în materia contravențiilor 967
2.4. Titlurile executorii privind creanțele fiscale 967
2.5. Contractele de asistență juridică 968
2.6. Titluri executorii prevăzute de Codul civil 968
2.7. Alte titluri executorii 969

Capitolul V. Încuviințarea executării silite și înștiințarea prealabilă a debitorului 971
Secțiunea 1. Încuviințarea executării silite 971
Secțiunea a 2-a. Înștiințarea prealabilă a debitorului 974

Capitolul VI. Incidente care împiedică, sting sau amână executarea silită 978
Secțiunea 1. Prescripția dreptului de a obține executarea silită 978
§1. Considerații generale. Sediul materiei 978
§2. Termenul de prescripție 980
§3. Începutul prescripției 981
§4. Împlinirea termenului de prescripție 982
§5. Suspendarea și întreruperea cursului prescripției 983
5.1. Suspendarea cursului prescripției 983
5.2. Întreruperea prescripției 985
§6. Repunerea în termenul de prescripție 986
Secțiunea a 2-a. Suspendarea executării silite 988
§1. Noțiuni generale 988
§2. Suspendarea acordată de creditor 989
§3. Suspendarea acordată de instanța de judecată pe baza căilor de atac contra hotărârilor judecătorești 989
3.1. Suspendarea executării în cazul exercitării apelului 990
3.2. Suspendarea executării în cazul exercitării recursului 990
3.3. Suspendarea executării în cazul exercitării contestației în anulare și a revizuirii 992
3.4. Suspendarea acordată de instanță în cazul exercitării contestației la executare sau a altei cereri privind executarea silită 992
Secțiunea a 3-a. Perimarea executării silite 997
§1. Noțiuni generale 997
§2. Procedura perimării 998
§3. Efectele perimării 999
§4. Cazurile în care nu se aplică perimarea 1000
Secțiunea a 4-a. Alte incidente de temporizare a executării silite 1000
§1. Precizări introductive 1000
§2. Existența proprietății comune asupra bunului urmărit 1001
§3. Beneficiul de discuțiune și beneficiul de diviziune 1004
3.1. Beneficiul de discuțiune al dobânditorului unuia dintre imobilele ipotecate de debitor pentru aceeași datorie 1004
3.2. Beneficiul de discuțiune în cazul urmăririi imobilului unui minor sau al unui interzis 1005
3.3. Beneficiul de discuțiune și de diviziune ale fideiusorului 1005

Capitolul VII. Obiectul executării silite 1007
Secțiunea 1. Noțiunea de obiect al executării silite 1007
Secțiunea a 2-a. Întinderea urmăririi silite 1007

Secțiunea a 3-a. Convențiile privind obiectul urmăririi silite încheiate între creditor și debitor ____ *1009*
Secțiunea a 4-a. Ordinea de urmărire a bunurilor debitorului ____ *1009*
Secțiunea a 5-a. Delimitarea bunurilor neurmăribile din patrimoniul debitorului ____ *1011*
§1. Bunuri exceptate de la urmărirea silită ca inalienabile ____ 1012
§2. Bunurile neurmăribile datorită scopului pentru care sunt folosite ____ 1014

Capitolul VIII. Contestația la executare ____ **1019**
Secțiunea 1. Noțiune. Sediul materiei. Natură juridică ____ *1019*
Secțiunea a 2-a. Obiectul contestației la executare ____ *1021*
Secțiunea a 3-a. Subiectele contestației la executare ____ *1032*
Secțiunea a 4-a. Competența de soluționare a contestației la executare ____ *1033*
Secțiunea a 5-a. Termenul de exercitare a contestației la executare ____ *1035*
Secțiunea a 6-a. Procedura de judecată a contestației la executare ____ *1039*

Capitolul IX. Întoarcerea executării silite ____ **1045**

PARTEA I
PARTEA GENERALĂ

CAPITOLUL I. NOȚIUNI INTRODUCTIVE PRIVIND PROCESUL CIVIL

Secțiunea 1. Noțiunea, fazele și etapele procesului civil

§1. Noțiunea de „proces civil"

Protecția juridică a drepturilor subiective civile și a altor situații juridice ocrotite de lege se obține prin intermediul procesului civil.

Procesul civil poate fi definit ca *activitatea pe care o desfășoară instanța de judecată, părțile, alte persoane sau organe care participă la judecată, în scopul realizării sau recunoașterii drepturilor subiective și a altor situații juridice deduse judecății, precum și al executării silite a hotărârilor judecătorești și a altor titluri executorii, conform procedurii stabilite de lege*.

§2. Fazele și etapele procesului civil

Procesul civil parcurge două mari faze: faza judecății și faza executării silite.

Faza judecății cuprinde judecata în primă instanță și judecata în căile de atac.

Judecata în primă instanță parcurge, de regulă, patru etape: etapa scrisă, etapa cercetării procesului, etapa dezbaterilor și etapa deliberării și pronunțării hotărârii.

Etapa scrisă începe cu cererea de chemare în judecată, care este actul de procedură prin care partea interesată (care poartă denumirea de reclamant) supune judecății o pretenție pe care o formulează împotriva unei alte părți (care se numește pârât).

După sesizarea instanței cu *cererea de chemare în judecată*, completul de judecată căruia i s-a repartizat aleatoriu cauza va verifica dacă cererea reclamantului este de competența sa și dacă aceasta îndeplinește condițiile formale prevăzute de lege. În situația în care cauza nu este de competența sa, completul căruia i-a fost repartizată cererea dispune, prin încheiere, trimiterea dosarului completului specializat competent sau, după caz, secției specializate competente din cadrul instanței sesizate. În cazul în care cererea reclamantului nu îndeplinește condițiile formale prevăzute de lege, completul de judecată competent va dispune regularizarea cererii de chemare în judecată, punând în vedere reclamantului să complinească lipsurile cererii, sub sancțiunea anulării acesteia. Dacă reclamantul va complini lipsurile în termenul prevăzut de lege, cererea de chemare în judecată va fi comunicată pârâtului, pentru ca acesta să răspundă printr-o *întâmpinare*, care reprezintă un alt act de procedură scris, prin intermediul căruia pârâtul se apără împotriva pretenției reclamantului. Întâmpinarea formulată de către pârât va fi comunicată reclamantului, urmând ca acesta să depună *răspunsul la întâmpinare*.

Uneori, pârâtul părăseşte atitudinea pur defensivă şi formulează pretenţii proprii faţă de reclamant, prin intermediul unei *cereri reconvenţionale*.

De asemenea, părţilor iniţiale li se pot adăuga şi alte persoane, care, intrând în proces din proprie iniţiativă sau din iniţiativa reclamantului ori a pârâtului sau chiar a instanţei, dobândesc calitatea de părţi. Actele de procedură prin care terţii sunt atraşi în proces îmbracă şi ele forma scrisă, fiind: cererea de intervenţie principală sau accesorie, cererea de chemare în judecată a altor persoane ce ar putea pretinde aceleaşi drepturi ca şi reclamantul, cererea de chemare în garanţie, cererea de arătare a titularului dreptului real, precum şi introducerea din oficiu a terţilor în procesul civil.

Etapa scrisă are ca scop stabilirea cadrului procesual, din punctul de vedere al obiectului şi al părţilor, precum şi informarea reciprocă a părţilor despre pretenţiile şi mijloacele lor de apărare, care, în acelaşi timp, sunt aduse şi la cunoştinţa instanţei.

Judecătorul nu poate soluţiona litigiul numai pe baza afirmaţiilor făcute de fiecare parte, astfel încât, în desfăşurarea procesului civil, apare o a doua etapă, cea a *cercetării procesului*, care are ca scop formarea convingerii judecătorului cu privire la raportul juridic substanţial dintre părţi, în temeiul probelor ce se administrează şi al concluziilor părţilor referitoare la eventualele excepţii procesuale invocate.

După terminarea cercetării procesului, se intră în cea de-a treia etapă, cea a *dezbaterilor în fond*, în cadrul căreia părţile au posibilitatea de a-şi susţine în mod real pretenţiile, în urma probatoriului administrat în cauză, prin intermediul concluziilor în fond.

După închiderea dezbaterilor, urmează *etapa deliberării şi pronunţării hotărârii*. Deliberarea are loc în secret, în camera de consiliu, însă hotărârea se pronunţă în şedinţă publică.

Odată cu parcurgerea acestor etape, se finalizează judecata în primă instanţă.

Partea nemulţumită de hotărârea primei instanţe poate să o atace cu apel. *Apelul* este o cale de atac ordinară (simpla nemulţumire a părţii sau părţilor este suficientă, legea neprevăzând expres motivele pentru care poate fi exercitat apelul), în principiu suspensivă de executare (termenul de apel, iar apoi introducerea cererii de apel suspendă de drept executarea silită, cu excepţia cazurilor expres prevăzute de lege) şi devolutivă (în faţa instanţei de apel are loc sau poate avea loc o nouă judecată în fond).

Totodată, în condiţiile legii, partea interesată poate exercita *recursul*, cale de atac extraordinară, de reformare, nedevolutivă, în principiu nesuspensivă de executare.

Legea permite şi exercitarea unor căi extraordinare de atac (pentru motivele anume stabilite de lege), nesuspensive de executare, de retractare (sunt de competenţa instanţei care a pronunţat hotărârea ce se atacă), anume *contestaţia în anulare* şi *revizuirea*.

Uneori, faza judecăţii nu parcurge decât judecata în primă instanţă, alteori parcurge şi judecata în căile de atac, dar nu în toate; de altfel, contestaţia în anulare şi revizuirea sunt destul de rar întâlnite în practică.

Faza executării silite intervine în cazul hotărârilor judecătoreşti susceptibile de a fi puse în executare cu ajutorul forţei de constrângere a statului, precum şi în cazul altor titluri executorii, dacă debitorul nu îşi execută de bunăvoie obligaţia.

Nu este obligatoriu ca procesul civil să parcurgă ambele faze. Astfel, va lipsi faza executării silite atunci când debitorul îşi execută de bunăvoie obligaţia sau când hotărârea judecătorească nu este susceptibilă de executare silită (de exemplu, hotărârile

pronunţate în cererile în constatarea existenţei sau inexistenţei unui drept, cele prin care se respinge cererea de chemare în judecată, prin care se dispune anularea sau rezoluţiunea, rezilierea unui contract, fără a se dispune şi restituirea prestaţiilor etc.).

De asemenea, este posibil să se pună în executare un alt titlu executoriu decât o hotărâre judecătorească (de exemplu, un act autentic notarial care constată o creanţă certă, lichidă şi exigibilă, o cambie, un bilet la ordin etc.), aşa încât procesul civil nu va mai parcurge faza judecăţii, ci numai cea a executării silite.

Secţiunea a 2-a. Normele de drept procesual civil

§1. Noţiunea şi clasificarea normelor de drept procesual civil

Prin norme ale dreptului procesual civil desemnăm *acele reguli generale şi abstracte care reglementează organizarea şi desfăşurarea procesului civil.*

Normele juridice care alcătuiesc dreptul procesual civil sunt susceptibile de mai multe clasificări.

Astfel, sub aspectul *obiectului pe care îl reglementează, normele de drept procesual civil se împart în norme de organizare judecătorească, norme de competenţă şi norme de procedură.*

Normele de organizare judecătorească reglementează funcţionarea instanţelor judecătoreşti şi a parchetelor, admiterea în magistratură, statutul magistraţilor (numirea şi avansarea în funcţie, drepturi şi îndatoriri, răspunderea disciplinară), compunerea şi constituirea instanţei, activitatea personalului auxiliar, administrativ şi de serviciu, vacanţa judecătorească. Sediul principal al acestor norme îl reprezintă Legea de organizare judecătorească, dar ele pot fi întâlnite şi în alte acte normative.

Normele de competenţă reglementează delimitarea atribuţiilor instanţelor judecătoreşti de atribuţiile altor organe de jurisdicţie sau cu activitate jurisdicţională (competenţa generală), repartizarea pricinilor civile de competenţa instanţelor judecătoreşti între instanţe de grad diferit (competenţa materială), precum şi între instanţe de acelaşi grad (competenţa teritorială). Sediul principal al normelor de competenţă este Codul de procedură civilă, însă norme de competenţă pot fi întâlnite şi în acte normative speciale.

Normele de procedură reglementează modul de judecată, precum şi executarea silită, sediul principal al acestora constituindu-l Codul de procedură civilă.

În funcţie de întinderea câmpului de aplicare, normele de drept procesual civil se împart în norme generale şi norme speciale.

Normele generale se aplică în toate cazurile şi în orice materie, dacă legea nu prevede altfel. Ele se găsesc, de regulă, în Codul de procedură civilă.

Normele speciale sunt aplicabile numai în cazurile expres stabilite de lege. Aceste norme pot fi întâlnite fie în Codul de procedură civilă, disparat [de exemplu, art. 135 alin. (4) statuează că instanţa competentă va hotărî asupra conflictului de competenţă, în camera de consiliu, fără citarea părţilor, printr-o hotărâre definitivă, derogând astfel de la art. 14 alin. (1) şi art. 17; art. 144 alin. (2), în raport de care hotărârea prin care se soluţionează strămutarea se dă fără motivare şi este definitivă, text care derogă de la

art. 425 alin. (2) lit. b) C.proc.civ. etc.] sau grupate în Cartea a VI-a, consacrată procedurilor speciale, fie în acte normative speciale.

Calificarea unei norme de drept procesual civil ca specială sau generală prezintă importanţă practică deosebită, deoarece norma generală reprezintă situaţia de drept comun, iar norma specială constituie excepţia, astfel încât trebuie respectate două reguli: norma specială derogă de la norma generală – *specialia generalibus derogant*, însă norma generală nu derogă de la norma specială – *generalia specialibus non derogant*.

Fiind derogatorie de la norma generală, rezultă că norma specială se aplică ori de câte ori ne găsim în faţa unui caz ce intră sub incidenţa prevederilor sale, deci *norma specială se aplică prioritar faţă de norma generală, chiar şi atunci când norma specială este mai veche decât norma generală.*

Pe cale de consecinţă, ar trebui să se admită că o normă de drept procesual civil specială nu poate fi modificată sau abrogată decât expres (şi direct) de o normă generală ulterioară. Această concluzie rezultă şi din regula *generalia specialibus non derogant*, în sensul că, dacă norma generală (ulterioară) nu derogă de la norma specială (anterioară), înseamnă că aceasta din urmă nu a fost modificată sau abrogată.

Pentru aspectele pe care nu le reglementează, *norma specială se completează cu normele generale în materie*, iar nu cu alte norme speciale, afară de cazurile expres prevăzute de lege. Această concluzie este impusă de însăşi regula *specialia generalibus derogant*, în sensul că, fiind derogatorie de la dreptul comun, norma specială este de strictă interpretare şi aplicare, deci nu poate fi aplicată, prin analogie, la situaţiile ce nu se încadrează în prevederile sale, aceste situaţii urmând a fi guvernate de normele generale.

Pot exista şi *situaţii în care intră în concurs două norme speciale*, fiind necesar a se stabili care dintre acestea urmează a se aplica. Spre exemplu, art. 999 alin. (1) C.proc.civ. prevede că ordonanţa preşedinţială este supusă numai apelului în termen de 5 zile de la pronunţare sau de la comunicare, după cum s-a dat cu sau fără citarea părţilor, iar art. 132 alin. (3) C.proc.civ. dispune că hotărârea de declinare a competenţei nu este supusă niciunei căi de atac; întrucât această din urmă normă se referă la o anumită soluţie, indiferent de materie, trebuie să admitem că hotărârea prin care instanţa sesizată cu o ordonanţă preşedinţială îşi declină competenţa nu este supusă niciunei căi de atac.

În funcţie de natura interesului ocrotit la edictarea normei, normele dreptului procesual civil sunt de ordine publică şi de ordine privată.

Norma de drept procesual civil este de ordine privată dacă urmăreşte ocrotirea unui interes individual, în schimb, este de ordine publică dacă depăşeşte cadrul interesului individual al părţilor, protejând (şi) un interes public sau chiar interesul general al societăţii.

Pentru *calificarea* unei norme ca fiind de ordine publică sau de ordine privată, se poate apela, uneori, la indicaţia legiuitorului, concretizată prin expresiile folosite în cuprinsul normei.

Alteori, norma nu conţine o astfel de indicaţie sau, deşi cuprinde o indicaţie, exprimarea textului este defectuoasă, nepermiţând să se dea o calificare exactă, ipoteză în care trebuie să se ţină cont de finalitatea textului, pentru a se stabili dacă norma depăşeşte interesul personal al părţilor, urmărind asigurarea distribuirii justiţiei în cadrul

procesului civil sau, dimpotrivă, norma urmăreşte doar ocrotirea intereselor părţilor sau ale uneia dintre ele.

În doctrină şi în practica judiciară s-au cristalizat unele reguli de interpretare, pornindu-se de la clasificarea normelor de drept procesual civil în funcţie de obiectul lor de reglementare.

Astfel, *normele de organizare judecătorească* au caracter *de ordine publică*, exceptând normele care reglementează recuzarea pentru cazurile de incompatibilitate prevăzute de art. 42 C.proc.civ.

Normele de competenţă generală, normele de competenţă materială şi normele de competenţă teritorială exclusivă sunt *de ordine publică*, astfel cum stabileşte art. 129 alin. (2) C.proc.civ. Sunt însă de ordine privată, potrivit art. 129 alin. (3) C.proc.civ., normele care reglementează competenţa teritorială atunci când părţile pot înlătura o asemenea competenţă.

Normele de procedură au caracter *de ordine publică* dacă determină ordinea firească a judecăţii şi a executării silite, potrivit fazelor şi etapelor procesului civil sau dacă stabilesc principii ale procedurii civile, însă au caracter de ordine privată dacă stabilesc facilităţi pentru ambele părţi ori pentru una dintre ele.

Precizăm că, uneori, în doctrina procesuală civilă nu se face referire la clasificarea în norme de ordine publică şi norme de ordine privată, ci se vorbeşte despre clasificarea în *norme imperative* şi *norme dispozitive*, clasificare care ar avea drept criteriu caracterul conduitei prescrise. Nu există însă suprapunere perfectă între normele de ordine publică şi normele imperative, respectiv între normele de ordine privată şi normele dispozitive, în sensul că sunt imperative toate normele de ordine publică, dar şi o parte semnificativă a normelor de ordine privată, în măsura în care derogarea de la o asemenea normă ar atrage sancţiuni procedurale; o normă este dispozitivă atunci când s-ar putea deroga de la conţinutul ei fără a atrage vreo sancţiune procedurală.

Această clasificare prezintă interes sub următoarele aspecte:

– părţile nu pot conveni, nici chiar cu autorizarea instanţei, să se abată de la normele de ordine publică, dar se pot înţelege, expres sau tacit, să deroge de la normele de ordine privată;

– efectuarea unui act de procedură cu nerespectarea unei norme de ordine publică prin care se instituie o condiţie de validitate atrage nulitatea absolută, în vreme ce încălcarea unei norme de ordine privată (şi imperativă) atrage nulitatea relativă;

– părţile nu pot acoperi prin voinţa lor viciile unui act de procedură săvârşit cu încălcarea unei norme de ordine publică şi nici nu pot, în principiu, renunţa valabil la dreptul de a invoca nesocotirea unei astfel de norme, însă, în cazul normei de ordine privată, partea protejată de acea normă poate renunţa la dreptul de a se prevala de nerespectarea acesteia;

– încălcarea unei norme de ordine publică, de regulă, poate fi invocată de oricare dintre părţi, de instanţă din oficiu sau de procuror, însă nerespectarea normei de ordine privată (şi imperativă) poate fi invocată numai de partea în favoarea căreia a fost edictată norma respectivă;

– încălcarea unei norme de ordine privată (şi imperativă) trebuie invocată într-un anumit termen (de regulă, pentru neregularităţile săvârşite până la începerea judecăţii, prin întâmpinare sau, dacă întâmpinarea nu este obligatorie, la primul termen de judecată la care părţile sunt legal citate, iar pentru neregularităţile săvârşite în cursul

judecății, la termenul la care s-a săvârșit neregularitatea sau, dacă partea nu este prezentă, la termenul de judecată imediat următor și înainte de a pune concluzii pe fond); nerespectarea normei de ordine publică poate fi invocată, de regulă, în orice stare a judecății, desigur, ținându-se cont și de dispozițiile legale referitoare la exercitarea căilor de atac, cum ar fi, spre exemplu, art. 488 alin. (2) C.proc.civ.

§2. Aplicarea normelor de drept procesual civil

2.1. Aplicarea în timp a normelor de drept procesual civil

Pentru ipoteza succesiunii legilor (normelor) procesuale civile în timp, legiuitorul nostru a optat pentru regula care dă cea mai mare satisfacție previziunii, potrivit căreia *faza judecății, în întregul ei,* este guvernată de *dispozițiile legii în vigoare la momentul pornirii acesteia, respectiv la data înregistrării cererii de chemare în judecată,* iar *faza executării silite* este guvernată de *legea în vigoare la momentul declanșării executării silite, respectiv al înregistrării cererii de încuviințare a executării silite.*

Astfel, art. 24 C.proc.civ. dispune că dispozițiile legii noi de procedură se aplică numai proceselor și executărilor silite începute după intrarea acesteia în vigoare, iar art. 25 alin. (1) C.proc.civ. prevede că procesele în curs de judecată și executările silite începute sub legea veche rămân supuse dispozițiilor acesteia[1].

Referitor la *succesiunea în timp a normelor de competență,* art. 25 alin. (2) C.proc.civ. stabilește, în aplicarea regulii menționate mai sus, că procesele în curs de judecată la data schimbării competenței instanței legal învestite vor continua să fie judecate de acele instanțe, potrivit legii sub care au început. Așadar, instanța competentă potrivit legii vechi, care era deja sesizată la momentul apariției legii noi, nu își va declina competența în favoarea instanței competente potrivit legii noi. Mai mult, aceeași prevedere legală mai menționează că, în caz de trimitere spre rejudecare, rămân aplicabile dispozițiile legale privitoare la competență în vigoare la data când a început procesul. Prin urmare, în cazul anulării hotărârii apelate și trimiterii spre rejudecare primei instanțe, în cazurile și condițiile prevăzute de art. 480 alin. (3) și (4) C.proc.civ., se va trimite cauza spre rejudecare instanței competente potrivit legii în vigoare la momentul declanșării procesului (înregistrării cererii de chemare în judecată), fiind fără relevanță faptul că între timp a apărut o lege nouă care stabilește competența în favoarea altei instanțe. Aceeași este soluția și în cazul admiterii recursului și casării cu trimitere – art. 497 și art. 498 alin. (2) C.proc.civ.

Pentru ipoteza în care legea nouă desființează o instanță, art. 25 alin. (3) C.proc.civ., din considerente de ordin practic, nu mai menține soluția supraviețuirii legii vechi pentru cauzele în curs de soluționare, ci prevede că dosarele se vor trimite din oficiu instanței competente potrivit legii noi.

[1] În ceea ce privește sintagma „procese și executări silite" utilizată de dispozițiile legale care reglementează aplicarea în timp a legii, trebuie precizat că, deși îndeobște prin *„proces civil"* se înțelege atât faza judecății, cât și faza executării silite, în această materie legiuitorul a înțeles să separe cele două faze ale procesului în curs de desfășurare, astfel încât, în materia succesiunii legilor în timp, cuvântul „proces" este folosit în sensul de proces în curs de judecată, desemnând doar faza judecății.

În ceea ce privește *legea aplicabilă mijloacelor de probă,* art. 26 C.proc.civ. distinge între, pe de o parte, admisibilitatea și forța probantă ale anumitor mijloace de probă, iar, pe de altă parte, administrarea probelor. Astfel, potrivit alin. (1), *condițiile de admisibilitate și puterea doveditoare a probelor preconstituite și a prezumțiilor legale* vor fi guvernate de legea în vigoare la data producerii ori, după caz, a săvârșirii faptelor juridice care fac obiectul probațiunii. Textul de lege nu acoperă însă și admisibilitatea probelor nepreconstituite (spre exemplu, admisibilitatea probei prin declarațiile martorilor), ceea ce înseamnă că urmează a se aplica regula generală, deci că *admisibilitatea probelor nepreconstituite* este guvernată de legea în vigoare la data declanșării procesului. Alineatul (2) al art. 26 dispune că *administrarea probelor* se face potrivit legii în vigoare la data administrării lor, deci legea nouă este de imediată aplicare.

Și *hotărârii judecătorești* îi sunt aplicabile dispozițiile legii în vigoare la data începerii procesului. În acest sens, art. 27 C.proc.civ. dispune că „hotărârile rămân supuse căilor de atac, motivelor și termenelor prevăzute de legea sub care a început procesul".

Executarea silită este guvernată de legea în vigoare la momentul declanșării executării silite. Prin urmare, chiar dacă hotărârea (sau un alt titlu executoriu) ce urmează a fi pusă în executare a fost obținută pe vechea reglementare, în cazul în care cererea de executare silită a fost înregistrată după intrarea în vigoare a unei noi reglementări, executării silite îi vor fi aplicabile dispozițiile noii reglementări.

2.2. Aplicarea în spațiu a normelor de drept procesual civil

Aplicarea normelor de drept procesual civil în spațiu prezintă un aspect intern și unul internațional.

Potrivit art. 28 alin. (1) C.proc.civ., dacă prin lege nu se dispune altfel, dispozițiile legii de procedură se aplică proceselor de pe întreg teritoriul țării.

De asemenea, Cartea a VII-a a Codului conține norme juridice referitoare la procesul civil internațional.

Secțiunea a 3-a. Principiile fundamentale ale procesului civil

Cu titlu de noutate legislativă, noul Cod de procedură civilă a reglementat în mod expres principiile fundamentale ale procesului civil.

Înainte de a analiza succint aceste principii, precizăm că respectarea principiilor fundamentale ale procesului civil constituie o îndatorire nu numai pentru părți, ci și pentru instanța de judecată. În acest sens, art. 20 C.proc.civ. stipulează că judecătorul are îndatorirea să asigure respectarea și să respecte el însuși principiile fundamentale ale procesului civil, sub sancțiunile prevăzute de lege. În cazul nerespectării principiilor fundamentale ale procesului civil de către judecător, acesta poate fi sancționat disciplinar, iar *hotărârea atacată este susceptibilă de a fi desființată* prin exercitarea căilor de atac, în condițiile legii.

§1. Dreptul la un proces echitabil, în termen optim şi previzibil

Articolul 10 din Declaraţia Universală a Drepturilor Omului stabileşte că orice persoană are dreptul în deplină egalitate de a fi audiată în mod echitabil şi public de către un tribunal independent şi imparţial care va hotărî asupra drepturilor şi obligaţiilor sale.

Şi art. 14 din Pactul internaţional cu privire la drepturile civile şi politice stipulează că orice persoană are dreptul ca litigiul în care se află să fie examinat în mod echitabil şi public de către un tribunal competent, independent şi imparţial, stabilit prin lege, care să decidă asupra contestaţiilor privind drepturile şi obligaţiile sale cu caracter civil.

De asemenea, art. 6 parag. 1 din Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale instituie dreptul oricărei persoane la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public şi în termen rezonabil, de către o instanţă independentă şi imparţială, instituită de lege, care va hotărî asupra încălcării drepturilor şi obligaţiilor sale cu caracter civil.

Constituţia României[1] prevede, în art. 21 alin. (3), că părţile au dreptul la un proces echitabil şi la soluţionarea cauzelor într-un termen rezonabil.

În sfârşit, art. 6 alin. (1) C.proc.civ. dispune că orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în termen optim şi previzibil, de către o instanţă independentă, imparţială şi stabilită de lege, instanţa fiind datoare, în acest scop, să dispună toate măsurile permise de lege şi să asigure desfăşurarea cu celeritate a judecăţii, iar alin. (2) al aceluiaşi articol extinde aplicabilitatea acestui principiu şi la faza executării silite.

Spre deosebire de art. 6 parag. 1 din Convenţie, care vizează *drepturile şi obligaţiile cu caracter civil*, art. 6 C.proc.civ. este aplicabil *tuturor proceselor în materie civilă, precum şi în alte materii*, în măsura în care legile care le reglementează nu exclud aplicabilitatea Codului de procedură civilă. Spre exemplu, contestaţia al cărei obiect îl constituie obligaţii patrimoniale din domeniul dreptului fiscal nu intră în noţiunea de „contestaţie asupra unor drepturi şi obligaţii cu caracter civil", reţinută în jurisprudenţa C.E.D.O. şi, prin urmare, este exclusă din sfera de aplicare a art. 6 parag. 1 din Convenţie, în schimb, soluţionarea unui asemenea litigiu în faţa instanţelor române se va face cu respectarea art. 6 C.proc.civ.[2]

Dreptul la o instanţă este *prima garanţie* conferită oricărui justiţiabil pentru existenţa unui proces echitabil.

Dreptul la o instanţă presupune, în primul rând, *dreptul persoanei de a sesiza instanţa respectivă*. De altfel, art. 5 alin. (1) C.proc.civ. stabileşte îndatorirea judecătorului de a primi o cerere adresată instanţei judecătoreşti.

În al doilea rând, dreptul la o instanţă implică *dreptul justiţiabilului de a obţine pronunţarea unei soluţii*, în urma examinării cauzei sale, de către instanţa sesizată.

Dreptul la o instanţă *nu are caracter absolut*, fiind compatibil cu limitări legale, însă numai în măsura în care acestea nu ating dreptul în însăşi substanţa sa. O limitare a dreptului de a sesiza instanţa ar fi în concordanţă cu dispoziţiile art. 6 parag. 1 din

[1] Republicată în M. Of. nr. 767 din 31 octombrie 2003.

[2] D.N. Theohari, M. Eftimie, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole*, vol. I, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2013 (citat în continuare *Noul Cod*, vol. I), p. 27.

Convenţie dacă urmăreşte un scop legitim şi dacă există un raport rezonabil de proporţionalitate între mijloacele folosite şi scopul urmărit.

Dreptul la o instanţă mai implică şi *dreptul de a obţine executarea hotărârii* pronunţate în cadrul procesului.

Pentru a constitui o garanţie a unui proces echitabil, instanţa care soluţionează cauza trebuie să îndeplinească exigenţe de *independenţă şi imparţialitate şi să fie stabilită de lege*.

Instanţa europeană a drepturilor omului a stabilit în jurisprudenţa sa că, pentru a determina dacă o instanţă este independentă, trebuie luaţi în considerare următorii factori: modul de desemnare şi durata mandatului membrilor care o compun; existenţa unei protecţii adecvate împotriva presiunilor exterioare; posibilitatea de a se verifica dacă instanţa prezintă sau nu aparenţa de independenţă în sensul de încredere pe care, într-o societate democratică, instanţele trebuie să o inspire justiţiabililor.

Independenţa instanţei se apreciază nu numai în raport cu părţile, dar şi faţă de celelalte puteri constituite în stat – puterea executivă şi puterea legislativă.

Potrivit jurisprudenţei C.E.D.O., imparţialitatea constă în absenţa oricărei prejudecăţi sau a oricărei idei preconcepute privitoare la soluţia unui proces. Imparţialitatea se apreciază sub două aspecte, anume posibilitatea de a determina convingerea personală a unui judecător într-o anumită împrejurare (imparţialitate subiectivă), precum şi împrejurarea că judecătorul oferă toate garanţiile suficiente spre a exclude, în persoana sa, orice bănuială legitimă (imparţialitate obiectivă).

În ceea ce priveşte condiţia stabilirii instanţei prin lege, aceasta se referă nu numai la necesitatea reglementării legislative a existenţei şi organizării instanţei, dar şi a compunerii şi constituirii sale.

O altă garanţie pentru un proces echitabil vizează exigenţele impuse procedurii de judecată, fiind necesar ca aceasta să se desfăşoare în *termen optim şi previzibil*.

Se observă că art. 6 alin. (1) C.proc.civ. foloseşte noţiunea de „termen optim şi previzibil" în locul celei utilizate în art. 6 parag. 1 din Convenţie, de „termen rezonabil", terminologia aleasă de legiuitorul nostru desemnând însă acelaşi principiu al *celerităţii* procedurilor judiciare, dar într-o modalitate mult mai explicită. Termenul optim de soluţionare a unei cauze implică durata care asigură cea mai bună eficienţă în realizarea justiţiei, iar previzibilitatea acestuia conferă părţilor posibilitatea de a estima evoluţia etapelor procesuale în timp.

În jurisprudenţa C.E.D.O., caracterul rezonabil al duratei unei proceduri judiciare se apreciază în funcţie de particularităţile fiecărei cauze, precum şi ţinând cont de complexitatea cauzei în fapt şi în drept, de comportamentul părţilor în proces, de comportamentul autorităţilor statale competente.

Cerinţa soluţionării cauzei într-un termen optim şi previzibil impune în sarcina judecătorului obligaţia de a dispune toate măsurile permise de lege pentru a asigura desfăşurarea cu celeritate a procesului.

Celeritatea trebuie să caracterizeze orice procedură de soluţionare a unei cauze, iar nu numai a celor pentru care legea prevede în mod expres o procedură urgentă, noţiunile de „celeritate" şi de „urgenţă" fiind distincte în terminologia juridică; *celeritatea* impune judecătorului obligaţia de a evita ca procesul să treneze pe rolul instanţei, urmărind respectarea termenelor legale şi a celor judecătoreşti şi aplicând sancţiunile corespunzătoare în caz de nerespectare a acestora de către părţi, în vreme ce, în

ipoteza procedurilor care se soluționează de *urgență*, legea însăși apreciază că pricina respectivă impune o celeritate sporită în soluționare în raport de celelalte cauze.

De reținut că, potrivit art. 238 alin. (1) C.proc.civ., la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate, judecătorul, după ascultarea părților, va estima durata necesară pentru cercetarea procesului, ținând cont de împrejurările cauzei, astfel încât procesul să fie soluționat într-un termen optim și previzibil, durata astfel estimată fiind consemnată în încheiere.

Există numeroase alte dispoziții care au ca scop asigurarea unui termen optim și previzibil procesului civil, cum ar fi art. 201 alin. (3), (4) și (5), art. 241 alin. (1) C.proc.civ. etc.

Încălcarea dreptului părților la soluționarea procesului într-un termen optim și previzibil poate fi invocată pe calea *contestației privind tergiversarea procesului*, aceasta vizând luarea unor măsuri legale pentru ca respectiva situație să fie înlăturată.

În exigențele impuse procesului din perspectiva art. 6 parag. 1 din Convenție sunt incluse și publicitatea dezbaterilor, egalitatea armelor, motivarea hotărârilor și contradictorialitatea. Toate aceste cerințe suplimentare se regăsesc și în Codul de procedură civilă, făcând însă obiectul unor articole distincte. Egalitatea, contradictorialitatea și publicitatea dezbaterilor sunt reglementate ca principii distincte de art. 8, art. 14, respectiv art. 17, iar motivarea hotărârilor este impusă de art. 425 alin. (1) lit. b) C.proc.civ.

§2. Principiul disponibilității

Principiul disponibilității, specific procesului civil, este consacrat de art. 9 C.proc.civ., precum și, explicit sau implicit, de alte dispoziții legale, precum art. 22 alin. (6) C.proc.civ.

Prin principiul disponibilității se înțelege faptul că *părțile pot determina nu numai existența procesului*, prin declanșarea procedurii judiciare și prin libertatea de a pune capăt procesului înainte de a interveni o hotărâre asupra fondului pretenției supuse judecății, *ci și conținutul procesului*, prin stabilirea cadrului procesual, în privința părților, obiectului și cauzei, precum și a fazelor și etapelor pe care procesul le-ar putea parcurge[1].

În esență, principiul disponibilității presupune:

– dreptul persoanei interesate de a porni sau nu procesul;

– dreptul părților de a determina cadrul procesual, atât din punctul de vedere al obiectului, cauzei și părților, cât și din perspectiva apărărilor formulate în proces;

– dreptul părților de a pune capăt procesului, prin efectuarea unor acte procesuale de dispoziție.

De reținut că principiul disponibilității *nu are caracter absolut*, fiind deci susceptibil de limitări, însă numai în cazurile expres și limitativ prevăzute de lege.

Cât privește *pornirea procesului civil*, reținem în primul rând art. 9 alin. (1) C.proc.civ., potrivit căruia procesul civil poate fi pornit la cererea celui interesat sau, în cazurile anume prevăzute de lege, la cererea altei persoane, organizații ori a unei autorități sau instituții publice ori de interes public. În al doilea rând, menționăm art. 192 alin. (1) teza I C.proc.civ., care prevede că, pentru apărarea drepturilor și intereselor sale legitime, orice persoană se poate adresa justiției prin sesizarea instanței

[1] G. Boroi, *Codul de procedură civilă comentat și adnotat*, vol. I, Ed. All Beck, București, 2001 (citat în continuare *Codul 2001*), p. 119.

competente cu o cerere de chemare în judecată, ceea ce înseamnă că persoana interesată nu este obligată să recurgă la procesul civil. Însă teza a II-a a aceluiași alineat dispune că, în cazurile anume prevăzute de lege, sesizarea instanței poate fi făcută și de alte persoane sau organe.

În acest sens, potrivit art. 37 C.proc.civ., în cazurile și în condițiile prevăzute exclusiv prin lege, se pot introduce cereri sau se pot formula apărări și de către persoane, organizații, instituții sau autorități, care, fără a justifica un interes personal, acționează pentru apărarea drepturilor ori intereselor legitime ale unor persoane aflate în situații speciale sau, după caz, în scopul ocrotirii unui interes de grup ori general.

De asemenea, conform art. 92 alin. (1) C.proc.civ., procurorul poate porni orice acțiune civilă, ori de câte ori este necesar pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție și ale dispăruților, precum și în alte cazuri expres prevăzute de lege.

Deși, ca regulă, în materie civilă, declanșarea procedurilor judiciare nu are loc din oficiu, există totuși anumite excepții, unele parțiale, în sensul că vizează doar anumite capete de cerere. Spre exemplu, pe temeiul art. 918 alin. (2) C.proc.civ., în procesul de divorț, când soții au copii minori, născuți înaintea sau în timpul căsătoriei ori adoptați, instanța se va pronunța asupra exercitării autorității părintești, precum și asupra contribuției părinților la cheltuielile de creștere și educare a copiilor, chiar dacă acest lucru nu a fost solicitat prin cererea de divorț, iar alin. (3) al aceluiași articol prevede că instanța se va pronunța din oficiu și asupra numelui pe care îl vor purta soții după divorț, potrivit prevederilor Codului civil.

Mai reținem că dreptul de a porni sau nu procesul include și *dreptul părților de a exercita sau nu căile de atac, precum și dreptul de a porni sau nu executarea silită*, ca ultimă fază a procesului civil. Și sub aceste două aspecte pot exista excepții de la principiul disponibilității, de exemplu, dreptul procurorului de a exercita căile de atac și de a cere punerea în executare a titlurilor executorii în condițiile stabilite de art. 92 alin. (4) și (5) C.proc.civ.

Obiectul și limitele procesului sunt stabilite prin cererile și apărările părților, așa cum dispune art. 9 alin. (2) C.proc.civ. De asemenea, conform art. 22 alin. (6) C.proc.civ., judecătorul trebuie să se pronunțe asupra a tot ceea ce s-a cerut, fără însă a depăși limitele învestirii, în afară de cazurile în care legea ar dispune altfel.

În cererea de chemare în judecată reclamantul trebuie să indice, între altele, părțile din proces, pretenția pe care o supune judecății, precum și motivarea în fapt și în drept. Cadrul procesual trasat inițial de reclamant poate fi ulterior modificat, în condițiile legii. Astfel, reclamantul poate să își modifice cererea de chemare în judecată atât sub aspectul părților, cât și sub aspectul obiectului și/sau al cauzei (art. 204 C.proc.civ.), pârâtul poate să formuleze o cerere reconvențională, lărgind cadrul procesual în privința obiectului[1] și cauzei, iar uneori chiar și a părților (art. 209 C.proc.civ.), atât reclamantul, cât și pârâtul pot formula cereri de intervenție forțată (art. 68, art. 72 și art. 75 C.proc.civ.), după cum terțe persoane pot formula cereri de intervenție

[1] Există însă și cazuri în care, fără a fi nevoit să depună cerere reconvențională, pârâtul poate solicita instanței să dispună altceva decât a cerut reclamantul. Avem în vedere, de exemplu, art. 1710 alin. (2) C.civ., care, în materia obligației de garanție pentru viciile lucrului vândut, permite instanței să dispună, la cererea vânzătorului (ce are poziția procesuală de pârât), o altă măsură prevăzută de art. 1710 alin. (1) C.civ. decât cea solicitată de cumpărător.

voluntară (art. 61 C.proc.civ.), lărgindu-se cadrul procesual cel puțin sub aspectul părților, dar, de cele mai multe ori, și sub aspectul obiectului și cauzei.

Prin urmare, instanța este obligată să statueze asupra celor solicitate de părțile din proces, fără a putea depăși, ca regulă, cadrul procesual trasat de către acestea, prin cererile și apărările formulate în condițiile legii.

Ca regulă, instanța trebuie să se pronunțe numai asupra a ceea ce părțile au dedus judecății, fără a avea posibilitatea să dea mai mult decât s-a solicitat ori să se pronunțe asupra unei pretenții nesolicitate. Spre exemplu[1]: în cazul în care victima unei fapte ilicite și prejudiciabile cere obligarea pârâtului la plata unei sume de bani cu titlu de despăgubiri, instanța, ținând cont de concluziile raportului de expertiză în ceea ce privește întinderea prejudiciului, nu ar putea să acorde o sumă mai mare, dacă reclamantul nu și-a mărit valoarea pretenției formulate; dacă se pretinde numai dreptul de uzufruct, nu i se poate recunoaște reclamantului dreptul de proprietate; în situația în care, într-un proces de partaj succesoral, un moștenitor solicită o cotă succesorală de 1/2, deși legea îi acordă o cotă de 3/4, instanța nu ar putea decât să îi învedereze că, potrivit legii, ar avea dreptul la o cotă mai mare, însă, dacă reclamantul nu își majorează câtimea obiectului, instanța nu îi poate stabili decât cota pretinsă; dacă reclamantul cere obligarea pârâtului să îi lase imobilul în posesie, instanța nu îi poate recunoaște dreptul de proprietate fără să fi intervenit o transformare a cererii posesorii într-o cerere petitorie; dacă în cursul judecății partea și-a micșorat câtimea obiectului cererii, instanța nu poate acorda cât s-a pretins inițial; dacă reclamantul a cerut obligarea pârâtului la plata sumei datorate, instanța nu poate acorda din oficiu dobânzile aferente sumei respective; dacă s-a solicitat numai restituirea bunului, pârâtul nu poate fi obligat și la restituirea fructelor sau la plata contravalorii acestora; instanța nu poate dispune evacuarea locatarului, dacă s-a cerut numai obligarea lui la plata chiriei; nu pot fi acordate cheltuieli de judecată fără ca acestea să fi fost solicitate; nu se poate transforma din oficiu o cerere de drept comun într-o cerere de ordonanță președințială și nici o cerere în constatare într-o cerere în realizare etc.

În ceea ce ne privește, apreciem că *instanța este ținută și de cauza cererii de chemare în judecată ori a actului de procedură având această natură juridică* (de exemplu, cererea reconvențională, cerere de intervenție voluntară principală etc.), în sensul că instanța nu ar putea să schimbe, peste voința celui care are calitatea de reclamant în cererea respectivă, *fundamentul pretenției formulate*. Precizând, în prealabil, că prin cauza cererii de chemare în judecată înțelegem situația de fapt calificată juridic, menționăm că regula *iura novit curia* nu este de natură să conducă la soluția că judecătorul ar putea să schimbe din oficiu cauza cererii de chemare în judecată, deoarece prin această regulă se înțelege faptul că judecătorul nu este ținut de textul de lege indicat de parte, ci el trebuie să aplice acel text de lege care corespunde situației de fapt calificate juridic de către parte, în măsura în care situația de fapt respectivă este confirmată de probele administrate în cauză. Așadar, *calificarea juridică a situației de fapt* și

[1] Pentru unele sublinieri privind incidența principiului disponibilității în materia efectelor nulității, a se vedea G. Boroi, C.A. Anghelescu, *Curs de drept civil. Partea generală*, ed. a 2-a revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2012 (citat în continuare *Curs de drept civil 2012*), p. 274, respectiv în materia efectelor admiterii acțiunii în revendicare, a se vedea G. Boroi, C.A. Anghelescu, B. Nazat, *Curs de drept civil. Drepturile reale principale*, ed. a 2-a revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2013 (citat în continuare *Drepturile reale principale 2013*), p. 161 și urm.

aplicarea textului de lege sunt *două operațiuni distincte*, ce nu trebuie confundate, cea din urmă presupunând-o pe cea dintâi. Supunând o pretenție judecății, reclamantul și-o fundamentează pe o anumită situație de fapt, pe care apoi o califică din punct de vedere juridic, astfel încât pretenția respectivă să apară ca fiind justificată. Pârâtul, în apărare, construiește și el o situație de fapt (care, uneori, prezintă numeroase elemente comune cu cea afirmată de adversar), așa încât pretenția formulată împotriva lui să apară ca fiind neîntemeiată; în baza mijloacelor de probă administrate pentru dovedirea sau combaterea afirmațiilor celor două părți, *judecătorul va stabili situația de fapt a speței*, reținând din împrejurările de fapt prezentate de părți numai pe acelea care au fost probate, *fără să poată da o altă calificare juridică, iar apoi va aplica textul de lege corespunzător acestei situații*, indiferent de eventualele dispoziții legale indicate de părți. Prin urmare: dacă reclamantul și-a fundamentat pretenția, în mod greșit, pe răspunderea civilă delictuală, hotărârea nu va putea fi pronunțată pe temeiul răspunderii civile contractuale; dacă se solicită anularea unui contract pentru dol, instanța nu poate să declare nulitatea contractului pentru un alt motiv neinvocat de reclamant, cum ar fi lipsa formei *ad validitatem*; în cazul în care se pretinde obligarea pârâtului la plata unei sume de bani pe temeiul îmbogățirii fără justă cauză, instanța nu ar putea acorda acea sumă ca preț al unei vânzări sau ca despăgubiri pentru fapta ilicită cauzatoare de prejudicii; dacă se solicită declararea nulității unui testament olograf pe motiv că acesta nu a fost scris, semnat și datat de mâna testatorului, instanța nu ar putea anula testamentul pentru incapacitatea testatorului de a dispune de bunurile sale; dacă reclamantul cere obligarea pârâtului la plata unei sume de bani, pe care i-ar fi împrumutat-o, instanța nu poate acorda suma respectivă ca preț al unei vânzări; dacă se cere obligarea pârâtului la predarea unui imobil, pe temeiul unui contract de vânzare, instanța nu ar putea admite pretenția reclamantului pe temeiul unui contract de locațiune, al succesiunii legale, al succesiunii testamentare sau al accesiunii imobiliare artificiale etc., desigur că, pentru toate aceste ipoteze, în măsura în care reclamantul nu și-a modificat, în mod corespunzător, fundamentul pretenției formulate, la primul termen la care este legal citat sau chiar și după acest termen, însă, în acest din urmă caz, numai cu consimțământul expres al tuturor părților.

Nu trebuie recunoscută posibilitatea judecătorului de a schimba, din oficiu, cauza cererii de chemare în judecată și în considerarea faptului că o asemenea modificare, practic, s-ar face exclusiv în favoarea reclamantului (greu de crezut că un judecător care a schimbat cauza ar respinge ulterior cererea; dimpotrivă, schimbarea cauzei s-ar face pentru a se admite cererea), afectându-se astfel obligația de imparțialitate a instanței și, prin urmare, dreptul pârâtului la un proces echitabil.

Excepțiile de la dreptul părților de a determina cadrul procesual trebuie să fie expres prevăzute de lege.

O astfel de excepție o reprezintă *introducerea forțată în cauză, din oficiu, a altor persoane* (art. 78-79 C.proc.civ.), această formă de intervenție forțată fiind însă posibilă în procedura contencioasă, numai în cazurile expres prevăzute de lege, precum și în procedura necontencioasă.

De asemenea, anumite dispoziții de drept material pot fi privite ca excepții de la principiul disponibilității în ceea ce privește obiectul procesului. Spre exemplu, în materia impreviziunii, din redactarea art. 1271 alin. (2) C.civ. s-ar putea trage concluzia că instanța poate să dispună adaptarea contractului chiar și atunci când reclamantul a

solicitat doar încetarea contractului, fără a formula şi un capăt de cerere subsidiar privitor la distribuirea echitabilă între părţile contractante a pierderilor şi beneficiilor rezultate din schimbarea împrejurărilor.

Nu constituie însă o derogare de la principiul disponibilităţii *dreptul instanţei de a da calificarea corectă unei cereri de chemare în judecată sau pentru exercitarea unei căi de atac*, a cărei denumire a fost stabilită greşit de către părţi, în temeiul art. 152 C.proc.civ., întrucât instanţa nu procedează la schimbarea obiectului sau a cauzei juridice a acţiunii, ci îi fixează numai denumirea legală. Mai mult, potrivit art. 22 alin. (4) C.proc.civ., judecătorul dă sau restabileşte calificarea juridică a actelor şi faptelor deduse judecăţii, chiar dacă părţile le-au dat o altă denumire, fiind obligat să pună în discuţia părţilor calificarea juridică exactă. Calificarea unei cereri nu înseamnă însă modificarea acesteia. A califica înseamnă a da denumirea legală unei cereri fundamentate corect în raport de situaţia de fapt, chiar dacă textele legale sunt eronat indicate, instanţa având acest drept, în principiu, independent de poziţia procesuală a părţilor, afară de cazul prevăzut de art. 22 alin. (5) C.proc.civ.; modificarea cererii înseamnă, între altele, a refundamenta o cerere întemeiată greşit, aspect ce nu poate fi realizat decât de partea care a formulat cererea respectivă.

Posibilitatea părţilor de a pune capăt procesului prin efectuarea actelor procesuale de dispoziţie este evocată de art. 9 alin. (3) C.proc.civ.

Astfel, reclamantul are dreptul de a renunţa la judecata cererii (art. 406-407 C.proc.civ.), dreptul de a renunţa la dreptul pretins (art. 408-410 C.proc.civ.), pârâtul are dreptul de a achiesa la pretenţiile părţii adverse (art. 436-437 C.proc.civ.), ambele (toate) părţi(le) au dreptul de a încheia o tranzacţie (art. 438-441 C.proc.civ.). De asemenea, părţile mai au dreptul de a renunţa la exercitarea unei căi de atac, de a renunţa la judecata căii de atac exercitate (art. 404, art. 463-464 C.proc.civ.), de a renunţa la executarea unei hotărâri judecătoreşti obţinute în cauză, precum şi dreptul să renunţe la orice alt drept procedural, dacă această posibilitate nu este îngrădită de lege. Spre exemplu, partea poate renunţa la administrarea unui mijloc de probă care i-a fost încuviinţat, la susţinerea unei excepţii procesuale sau a unei alte cereri sau apărări formulate în cursul procesului.

Şi în ipoteza introducerii în cauză, din oficiu, a altor persoane, în condiţiile legii, acestea din urmă vor avea posibilitatea, după caz, de a renunţa la judecată sau la dreptul pretins, de a achiesa la pretenţiile reclamantului ori de a pune capăt procesului printr-o tranzacţie [art. 22 alin. (3) teza a II-a C.proc.civ.].

De asemenea, în cazul în care procesul civil a fost pornit de către procuror, titularul dreptului va fi introdus în proces şi va putea efectua acte procesuale de dispoziţie (art. 93 C.proc.civ.).

Posibilitatea părţilor de a pune capăt procesului prin efectuarea unor acte de dispoziţie, ca regulă, nu poate fi cenzurată de către instanţă. Prin derogare, art. 81 alin. (2) C.proc.civ. prevede că actele procedurale de dispoziţie, făcute în orice proces de reprezentanţii minorilor, ai persoanelor puse sub interdicţie şi ai dispăruţilor, nu vor împiedica judecarea cauzei, dacă instanţa apreciază că ele nu sunt în interesul acestor persoane.

§3. Contradictorialitatea

Principiul contradictorialităţii este consacrat de art. 14 C.proc.civ., dar şi de multe alte dispoziţii legale.

Principiul contradictorialităţii în procesul civil presupune ca *orice aspect privitor la litigiu să fie pus în discuţia părţilor, iar actele de procedură şi înscrisurile să fie comunicate între acestea, în condiţiile legii*, astfel încât să aibă posibilitatea de a-şi exprima opinia în legătură cu problemele de drept substanţial sau de drept procedural ori de fapt în dezbatere.

Între principiul contradictorialităţii, principiul dreptului la apărare şi principiul egalităţii părţilor în procesul civil există o relaţie indisolubilă, primul constituind o garanţie a respectării celorlalte două principii.

Principiul contradictorialităţii guvernează atât faza judecăţii, cât şi faza executării silite. De asemenea, această regulă de drept fundamentală trebuie respectată în toate etapele judecăţii, cu excepţia etapei deliberării şi a pronunţării hotărârii judecătoreşti. Însă, potrivit art. 427 alin. (1) C.proc.civ., hotărârea se va comunica din oficiu părţilor, în copie, chiar dacă este definitivă.

Principiul contradictorialităţii constituie o *garanţie a unui proces echitabil* prin prisma exigenţelor cerute procedurii de judecată de către art. 6 parag. 1 din Convenţia europeană a drepturilor omului.

Un prim aspect al principiului contradictorialităţii îl constituie *citarea sau înfăţişarea părţilor*.

Pentru ca principiul contradictorialităţii să fie respectat nu este necesar ca partea să îşi fi exprimat efectiv opinia, ci este suficient să i se fi conferit această posibilitate[1].

Astfel, aşa cum prevede art. 14 alin. (1) C.proc.civ., instanţa nu poate hotărî asupra unei cereri decât după citarea sau înfăţişarea părţilor, dacă legea nu prevede altfel.

Prin urmare, principiul contradictorialităţii este respectat, chiar dacă nicio parte nu se prezintă, însă au fost legal citate, instanţa putând dispune măsuri în dosar, în măsura în care cel puţin una dintre părţi a solicitat judecarea cauzei în lipsă, în condiţiile art. 411 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ.

În situaţia în care se prezintă doar una dintre părţi, iar instanţa pune numai în discuţia acesteia aspectele referitoare la proces, principiul analizat nu este nesocotit dacă restul părţilor, care nu s-au înfăţişat în faţa instanţei, au fost legal citate.

Pentru ipoteza în care o cerere se soluţionează, potrivit legii, fără citarea părţilor, însă se înfăţişează numai una dintre părţi, se apreciază că instanţa nu îi va da cuvântul asupra chestiunilor privitoare la cererea respectivă, pentru a nu se încălca principiul contradictorialităţii, precum şi dreptul la apărare al părţilor adverse şi egalitatea acestora în procesul civil.

De reţinut că sintagma „fără citare" nu înseamnă „fără dezbateri" sau „fără prezenţa părţilor", întrucât, în măsura în care toate părţile se înfăţişează în sala de judecată la termen, într-un proces care se judecă, potrivit legii, fără citare, instanţa este obligată să le acorde cuvântul asupra diverselor chestiuni ce presupun contradictorialitate.

---

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 117.

Încunoştinţarea reciprocă reprezintă un alt aspect al principiului contradictorialităţii. În acest sens, art. 14 alin. (2) C.proc.civ. prevede că părţile trebuie să îşi facă cunoscute reciproc şi în timp util, direct sau prin intermediul instanţei, după caz, motivele de fapt şi de drept pe care îşi întemeiază pretenţiile şi apărările, precum şi mijloacele de probă de care înţeleg să se folosească, astfel încât fiecare dintre ele să îşi poată organiza apărarea.

Astfel, cererile de intervenţie voluntară principală şi accesorie se vor comunica părţilor iniţiale împreună cu copiile înscrisurilor care le însoţesc [art. 64 alin. (1) C.proc.civ.]; cererea de chemare în judecată a altor persoane va fi motivată şi, împreună cu înscrisurile care o însoţesc, se va comunica atât celui chemat în judecată, cât şi părţii potrivnice [art. 69 alin. (1) C.proc.civ.]; instanţa va comunica celui chemat în garanţie cererea şi copii de pe înscrisurile ce o însoţesc, precum şi copii de pe cererea de chemare în judecată, întâmpinare şi de pe înscrisurile de la dosar [art. 74 alin. (1) C.proc.civ.]; cererea, împreună cu înscrisurile care o însoţesc şi o copie de pe cererea de chemare în judecată, de pe întâmpinare şi de pe înscrisurile de la dosar, va fi comunicată celui arătat ca titular al dreptului [art. 77 alin. (1) C.proc.civ.]; cel introdus forţat în proces, din oficiu, va fi citat, odată cu citaţia comunicându-i-se, în copie, şi încheierea prin care s-a dispus introducerea sa în cauză, cererea de chemare în judecată, întâmpinarea, precum şi înscrisurile anexate acestora, prin citaţie fiind înştiinţat cu privire la termenul până la care va putea să arate excepţiile, dovezile şi celelalte mijloace de apărare de care înţelege să se folosească [art. 79 alin. (1) C.proc.civ.]; cererea de chemare în judecată cuprinde, printre alte elemente, arătarea motivelor de fapt şi de drept pe care se întemeiază, precum şi a dovezilor pe care se sprijină fiecare capăt de cerere, aceasta fiind supusă comunicării către pârât [art. 194 lit. d) şi e) şi art. 201 alin. (1) C.proc.civ.]; întâmpinarea cuprinde, printre alte elemente, răspunsul la toate pretenţiile şi motivele de fapt şi de drept ale cererii de chemare în judecată, precum şi dovezile cu care se apără pârâtul împotriva fiecărui capăt de cerere, fiind supusă comunicării către reclamant [art. 205 alin. (2) lit. c) şi d) şi art. 201 alin. (2) C.proc.civ.]; cererea reconvenţională se comunică reclamantului şi, după caz, altor persoane împotriva cărora s-au formulat pretenţii prin intermediul acesteia, pentru a formula întâmpinare [art. 209 alin. (5) C.proc.civ.]; cererea adiţională modificatoare se comunică pârâtului, în vederea formulării întâmpinării [art. 204 alin. (1) C.proc.civ.]; după primirea cererii de apel, respectiv a motivelor de apel, se va dispune comunicarea lor intimatului, însoţite de copiile certificate de pe înscrisurile alăturate şi care nu au fost înfăţişate la prima instanţă, punându-i-se în vedere obligaţia de a depune la dosar întâmpinare [art. 471 alin. (5) C.proc.civ.] etc.

Potrivit art. 169 teza I C.proc.civ., după sesizarea instanţei, dacă părţile au avocat sau consilier juridic, cererile, întâmpinările ori alte acte se pot comunica direct între aceştia.

Potrivit art. 14 alin. (3) C.proc.civ., *părţile au obligaţia de a prezenta situaţia de fapt* la care se referă pretenţiile şi apărările lor în mod corect şi complet, fără a denatura sau omite faptele care le sunt cunoscute, precum şi *obligaţia de a îşi expune un punct de vedere propriu faţă de afirmaţiile părţii adverse* cu privire la împrejurări de fapt relevante în cauză.

Punerea în discuţia părţilor a oricărei chestiuni de fapt sau de drept invocate constituie un alt aspect al principiului contradictorialităţii. În acest sens, art. 14 alin. (4)

C.proc.civ. enunţă dreptul părţilor de a discuta şi argumenta orice chestiune de fapt sau de drept invocată în cursul procesului de către orice participant la proces, inclusiv de către instanţă din oficiu, iar alineatul următor impune instanţei obligaţia de a supune discuţiei părţilor toate cererile, excepţiile şi împrejurările de fapt sau de drept invocate.

Ca atare, probele, excepţiile procesuale, diversele incidente procesuale, precum şi orice alte chestiuni de drept procesual sau substanţial ori chestiuni de fapt vor fi puse în mod obligatoriu de către instanţă în discuţia contradictorie a părţilor, în caz contrar hotărârea judecătorească pronunţată putând fi schimbată sau casată în căile de atac, potrivit legii.

Contradictorialitatea se manifestă *atât în raporturile dintre părţi, cât şi în raporturile dintre părţi şi instanţă*. Astfel, părţile au obligaţia de a prezenta situaţia de fapt la care se referă pretenţiile şi apărările lor în mod corect şi complet, fără a denatura sau omite faptele care le sunt cunoscute, precum şi de a îşi expune un punct de vedere propriu faţă de afirmaţiile părţii adverse cu privire la împrejurări de fapt relevante în cauză, iar instanţei îi revine obligaţia de a dispune citarea părţilor şi comunicarea actelor de procedură între acestea, potrivit legii, de a pune în discuţia părţilor orice chestiune de drept procesual sau substanţial ori de fapt, precum şi de a-şi întemeia hotărârea, astfel cum prevede art. 14 alin. (6) C.proc.civ., numai pe motive de fapt şi de drept, pe explicaţii sau pe mijloace de probă care au fost supuse, în prealabil, dezbaterii contradictorii.

De altfel, potrivit art. 394 alin. (3) C.proc.civ., după închiderea dezbaterilor, părţile nu mai pot depune niciun înscris la dosarul cauzei (cu excepţia notelor scrise), sub sancţiunea de a nu fi luat în seamă.

De asemenea, excepţiile sau motivele de ordine publică invocate din oficiu de către instanţă trebuie puse în prealabil în discuţia contradictorie a părţilor.

§4. Rolul activ al judecătorului

În privinţa rolului judecătorului în procesul civil, ar trebui să se ia în considerare că, pe de o parte, prin procesul civil se urmăreşte, de regulă, protecţia judiciară a unor interese private, ceea ce impune un rol important al părţilor nu numai în declanşarea procesului, ci şi în desfăşurarea acestuia, iar, pe de altă parte, asigurarea unui echilibru procesual, precum şi aflarea adevărului[1] presupun posibilitatea judecătorului de a

[1] Există o situaţie în care aflarea adevărului ar presupune ca judecătorul să nu manifeste rol activ, prin atenţionarea părţii interesate despre posibilitatea acesteia de a invoca o anumită dispoziţie legală. Avem în vedere cazul în care o parte ar propune un anumit mijloc de probă pentru dovedirea afirmaţiilor sale, iar, potrivit legii, partea adversă s-ar putea opune la încuviinţarea probei respective. Dacă norma juridică referitoare la inadmisibilitatea unui anumit mijloc de probă are caracter de ordine publică, atunci judecătorul este obligat să respingă cererea de probă făcută cu încălcarea normei respective. Însă, dacă norma juridică privind inadmisibilitatea unui anumit mijloc de probă este de ordine privată, intervenţia judecătorului ar fi de natură să restrângă mijloacele de probă şi, prin acestea, să îngreuneze stabilirea adevărului. Totuşi, dacă judecătorul a pus în vedere părţii interesate că are dreptul să se opună la încuviinţarea probei, fapt care apoi s-a şi întâmplat, nu s-ar putea obţine desfiinţarea hotărârii pentru acest motiv, deoarece aceasta ar fi o soluţie inutilă, care nu ar ajuta cu nimic la schimbarea hotărârii pe fondul pretenţiei, de vreme ce proba cu martori nu va mai putea fi administrată în cauză. A se vedea şi V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Drept*

influența cursul procesului, însă numai în anumite cazuri și condiții, stabilite expres de lege.

Principalele aspecte sub care se manifestă rolul activ al judecătorului se desprind din dispozițiile înscrise în art. 22 C.proc.civ., care are denumirea marginală „Rolul judecătorului în aflarea adevărului", precum și din alte prevederi legale, care fie particularizează sau dezvoltă normele din articolul sus-menționat, fie adaugă noi dimensiuni rolului judecătorului în procesul civil.

În scopul aflării adevărului, pe lângă obligațiile stabilite în sarcina părților și a terților în desfășurarea procesului civil de art. 10 și art. 11 C.proc.civ., art. 22 C.proc.civ. instituie o serie de îndrumări pentru judecător.

Remarcăm în mod deosebit că art. 22 alin. (2) teza I C.proc.civ. evocă silogismul judiciar, care constituie esența rolului judecătorului în activitatea de înfăptuire a justiției: stabilirea situației de fapt în baza probelor administrate, aplicarea normelor de drept substanțial incidente situației de fapt respective și deducerea de efecte juridice, adică pronunțarea unei hotărâri legale și temeinice.

Un prim aspect al rolului activ al judecătorului, care, probabil, este și cel mai important, constă în *dreptul de a ordona dovezile pe care le consideră necesare pentru aflarea adevărului, în afara probelor propuse de părți și, uneori, chiar împotriva susținerilor părților*. În acest sens, art. 254 alin. (5) C.proc.civ. prevede că, în cazul în care probele propuse de părți nu sunt îndestulătoare pentru lămurirea în întregime a procesului, instanța va dispune ca părțile să completeze probele și că judecătorul poate, din oficiu, să pună în discuția părților necesitatea administrării altor probe, pe care le poate ordona chiar dacă părțile se împotrivesc.

Prin urmare, întrucât, pe de o parte, procesul civil este, de regulă, un proces al intereselor private, părțile având interesul de a-și proba pretențiile și apărările, iar, pe de altă parte, administrarea unor probe implică de multe ori și cheltuieli pentru părți, dacă se constată că probele propuse nu sunt suficiente, judecătorul va cere mai întâi părților să își completeze probatoriile. În al doilea rând, judecătorul va pune în discuția părților necesitatea administrării și a altor probe decât cele propuse de părți. În al treilea rând, judecătorul are posibilitatea să dispună din oficiu administrarea unor probe, chiar dacă părțile se împotrivesc, cu obligația prealabilă de a pune în discuția părților necesitatea administrării acestora.

Subliniem că *ordonarea unor probe din oficiu nu este o obligație pentru judecător*, ci doar o facultate, așa cum rezultă foarte clar din redactarea art. 254 alin. (5) teza a II-a C.proc.civ. („*... pe care le poate ordona...*"), precum și din alin. (6) al aceluiași articol, care prevede că părțile nu pot invoca în căile de atac omisiunea instanței de a ordona din oficiu probe pe care ele nu le-au propus și administrat în condițiile legii. Așadar, obligația părților de a-și proba pretențiile și apărările primează față de facultatea judecătorului de a ordona probe din oficiu, fiind posibil ca instanța să soluționeze cauza numai prin raportare la probele propuse de către părți.

Tot la o facultate se referă și art. 479 alin. (2) C.proc.civ., potrivit căruia instanța de apel *va putea dispune refacerea sau completarea* probelor administrate la prima instanță, în cazul în care consideră că sunt necesare pentru soluționarea cauzei.

procesual civil. Curs selectiv, ed. a 5-a, Ed. C.H. Beck, București, 2011 (citat în continuare *Curs selectiv 2011*), p. 32.

Ordonarea probelor de către instanță din oficiu trebuie să se facă cu respectarea anumitor *cerințe*:

– proba să fie admisibilă potrivit legii [sub pretextul descoperirii adevărului, instanța nu poate accepta și nici ordona probe neîngăduite de lege, de exemplu, luarea interogatoriului într-o materie în care mărturisirea judiciară ar fi inadmisibilă, proba cu martori împotriva sau peste cuprinsul unui înscris, deși nu ar fi incidentă vreuna dintre excepțiile de la regula înscrisă în art. 309 alin. (5) C.proc.civ., audierea ca martori a unor persoane care, potrivit art. 315 C.proc.civ., nu pot fi ascultate ca martori etc.];

– proba să ajute la soluționarea cauzei, deci să fie concludentă;

– proba să fie pusă obligatoriu în discuția părților.

Subliniem că instanța poate dispune din oficiu administrarea probei *în orice moment al judecății*, nefiind ținută, precum părțile, de respectarea unui anumit termen.

Având în vedere rolul judecătorului în aflarea adevărului, mai exact, posibilitatea de a ordona probe chiar și din oficiu, ar trebui să se admită că o cerere de chemare în judecată (sau un alt act de procedură care, ca natură juridică, reprezintă o veritabilă chemare în judecată) *nu poate fi respinsă ca nedovedită*, ci, eventual, ca neîntemeiată sau nefondată (nu avem aici în vedere acele situații în care cererea de chemare în judecată este respinsă ori anulată ca urmare a admiterii unei excepții procesuale peremptorii), după ce au fost epuizate toate mijloacele probatorii. Soluția prezintă importanță practică deoarece, referitor la pretenția supusă judecății, nu ar exista autoritate de lucru judecat în cazul în care cererea de chemare în judecată ar fi respinsă ca nedovedită, însă, dimpotrivă, atunci când cererea ar fi respinsă ca neîntemeiată ar exista autoritate de lucru judecat.

Un alt aspect al rolului activ al judecătorului este reliefat de art. 22 alin. (2) teza a II-a C.proc.civ. și constă în dreptul acestuia *de a cere părților să prezinte explicații, oral sau în scris, cu privire la situația de fapt și motivarea în drept* pe care părțile le invocă, precum și în dreptul *de a pune în dezbaterea părților orice împrejurări de fapt sau de drept, chiar dacă nu sunt menționate în cerere sau în întâmpinare*.

În cazul în care nu este pe deplin lămurit de împrejurările de fapt ale speței sau în privința motivării în drept invocate în susținerea pretențiilor ori a apărărilor părților, judecătorul are dreptul de a le cere explicații, în scris sau oral, în acest ultim caz lămuririle părților urmând a fi consemnate de grefier în încheiere, la dictarea președintelui. Această posibilitate a judecătorului se exercită în legătură cu aspectele menționate de părți în actele de procedură efectuate în cauză.

Mai mult, și în legătură cu împrejurările de fapt sau de drept nemenționate de părți în actele de procedură efectuate în cauză, dar pe care judecătorul le apreciază ca fiind relevante pentru soluționarea cauzei, instanța are dreptul de a le pune în dezbaterea părților.

Totuși, trebuie să fie vorba de împrejurări de fapt sau de drept ce se înscriu în limitele cadrului procesual, sub aspectul obiectului, trasat deja de părți, deci de fundamentul pretențiilor și apărărilor formulate, deci de motivarea prin care s-a fixat cadrul procesual. Dacă s-ar pune în discuție posibilitatea reclamantului de a-și mări câtimea obiectului ori de a cere și altceva, ar exista riscul, în funcție de situația concretă din speță, de a se putea considera această atitudine a judecătorului ca o pronunțare implicită cu privire la soluția ce va fi dată în urma dezbaterilor pe fond. Deci, punerea în discuția părților a unor împrejurări de fapt sau de drept de natură să ducă la dezlegarea

pricinii trebuie să aibă loc sub forma unor simple ipoteze, fără a se restrânge cu nimic drepturile procesuale ale părților, ce decurg din principiul disponibilității și fără a se anticipa soluția care ar trebui să se dea în final, după analiza tuturor susținerilor și probelor.

Judecătorul are nu numai dreptul de a pune în dezbaterea părților orice împrejurări de fapt sau de drept ale speței, ci și *dreptul de a invoca din oficiu încălcarea normelor juridice de ordine publică*, afară de cazurile în care printr-o normă specială se dispune altfel.

În acest sens, potrivit art. 178 alin. (1) C.proc.civ., nulitatea absolută a actelor de procedură poate fi invocată din oficiu de judecător, în orice stare a judecății, dacă legea nu prevede altfel; în baza art. 247 alin. (1) C.proc.civ., excepțiile absolute pot fi invocate de instanță în orice stare a procesului, dacă prin lege nu se prevede altfel; art. 479 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ. permite instanței de apel să invoce din oficiu motivele de ordine publică; art. 489 alin. (3) C.proc.civ. stabilește că, dacă legea nu dispune altfel, motivele de casare care sunt de ordine publică pot fi ridicate din oficiu de instanța de recurs, chiar după împlinirea termenului de motivare a recursului, fie în procedura de filtrare, fie în ședință publică.

Din redactarea art. 479 alin. (1) teza a II-a și art. 489 alin. (3) C.proc.civ. rezultă cu claritate că invocarea motivelor de ordine publică din oficiu de către instanță, atât în apel, cât și în recurs, constituie *o facultate, iar nu o obligație* a acesteia[1]. În privința instanței de apel, soluția se sprijină și pe art. 488 alin. (2) C.proc.civ., care prevede că motivele de casare nu pot fi primite decât dacă ele nu au putut fi invocate pe calea apelului sau în cursul judecării apelului ori, deși invocate în termen, au fost respinse sau instanța a omis să se pronunțe asupra lor. În schimb, la judecata în primă instanță, dreptul judecătorului de a invoca din oficiu încălcarea normelor de ordine publică este, totodată, și o obligație, deoarece, dacă nu ridică din oficiu o excepție absolută, atunci va pronunța o hotărâre susceptibilă de a fi desființată în urma controlului judiciar, afară de cazul în care legea ar dispune altfel.

În toate cazurile, excepțiile procesuale sau motivele invocate din oficiu de către instanță trebuie puse în discuția contradictorie a părților.

Este posibil ca nesocotirea unei norme de ordine publică *să fie constatată după închiderea dezbaterilor, cu ocazia deliberării*, caz în care, pentru a se asigura contradictorialitatea și dreptul de apărare, instanța trebuie să repună cauza pe rol și să citeze părțile, dându-le astfel posibilitatea să discute împrejurarea respectivă.

Tot art. 22 alin. (2) teza a II-a C.proc.civ. mai prevede că *judecătorul poate să dispună* și alte *măsuri prevăzute de lege, chiar dacă părțile se împotrivesc*. Aceste măsuri pot fi dispuse din oficiu, însă numai după punerea în discuția părților, pentru a se respecta principiului contradictorialității și cel al dreptului la apărare.

Spre exemplu, instanța poate dispune conexarea a două dosare sau, dimpotrivă, disjungerea unei cereri, chiar dacă toate părțile se împotrivesc, dacă apreciază că măsura respectivă se impune pentru buna administrare a justiției.

O altă componentă a rolului activ al judecătorului o constituie posibilitatea acestuia de a dispune *introducerea în cauză a altor persoane, în condițiile legii*.

[1] D.N. Theohari, M. Eftimie, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 62.

Reprezentând o derogare de la principiul disponibilității părților în procesul civil, întrucât poate fi exercitat chiar în ipoteza împotrivirii părților, un atare drept al judecătorului este recunoscut în materie contencioasă numai în cazurile expres prevăzute de lege, precum și în procedura necontencioasă. Persoanele astfel introduse beneficiază însă de dreptul de dispoziție, având posibilitatea, după caz, să renunțe la judecată sau la dreptul pretins, să achieseze la pretențiile reclamantului ori să pună capăt procesului printr-o tranzacție.

Potrivit art. 22 alin. (4) C.proc.civ., judecătorul *dă sau restabilește calificarea juridică a actelor și faptelor deduse judecății, chiar dacă părțile le-au dat o altă denumire*. În acest caz judecătorul este obligat să pună în discuția părților calificarea juridică exactă. De asemenea, conform art. 152 C.proc.civ., cererea de chemare în judecată sau pentru exercitarea unei căi de atac este valabil făcută chiar dacă poartă o denumire greșită.

Astfel: dacă o parte invocă greșit un text de lege, judecătorul nu este ținut de textul legal respectiv, ci, după punerea în discuția părților, poate (și trebuie) să aplice dispoziția legală incidentă situației de fapt fundamentate juridic de către parte; tot după punerea în discuția părților, instanța poate califica o cerere denumită de parte intervenție accesorie ca fiind o cerere de intervenție principală sau o cerere denumită de pârât cerere reconvențională ca fiind o cerere de chemare în garanție etc.

Însă, așa cum prevede art. 22 alin. (5) C.proc.civ., *judecătorul nu poate schimba denumirea sau temeiul juridic* în cazul în care *părțile, în virtutea unui acord expres privind drepturi de care, potrivit legii, pot dispune, au stabilit calificarea juridică și motivele de drept* asupra cărora au înțeles să limiteze dezbaterile, dacă astfel nu se încalcă drepturile sau interesele legitime ale altora.

O altă formă sub care se poate manifesta rolul activ al judecătorului o reprezintă *atenuarea unor dispoziții legale restrictive, prin aplicarea altor dispoziții legale*. Putem include: înlăturarea sancțiunii decăderii, prin repunerea în termen, atunci când instanța apreciază că partea nu a îndeplinit actul de procedură înăuntrul termenului peremptoriu din cauza unor motive temeinic justificate (art. 186 C.proc.civ.); încuviințarea unor probe, nepropuse în termen, în anumite cazuri prevăzute de art. 254 alin. (2) C.proc.civ., unele dintre aceste cazuri implicând o apreciere din partea judecătorului, spre exemplu, existența unor motive temeinic justificate care au împiedicat partea să propună probele în termen; administrarea probei prin declarațiile martorilor pentru dovedirea unui act juridic, dacă a existat o imposibilitate materială ori morală de a preconstitui înscrisul, imposibilitate ce urmează a fi apreciată de către judecător etc.

Referitor la rolul activ, pot fi reținute și acele texte de lege care prevăd *posibilitatea pentru judecător de a aplica sau nu sancțiunea prevăzută de norma juridică*, uneori, chiar de a determina sancțiunea, cum ar fi, spre exemplu: art. 210 alin. (2) C.proc.civ., care, pentru ipoteza în care numai cererea principală este în stare de a fi judecată, permite instanței să dispună judecarea separată a cererii reconvenționale; art. 222 C.proc.civ., ce permite instanței să amâne sau nu judecata pentru motive temeinice și neimputabile părții care cere amânarea; art. 413 C.proc.civ., care reglementează suspendarea facultativă (lăsată de lege la aprecierea judecătorului); art. 449 alin. (1) C.proc.civ., care reglementează executarea provizorie judecătorească etc.

De menționat că, potrivit art. 22 alin. (7) C.proc.civ., ori de câte ori legea îi rezervă judecătorului puterea de apreciere sau îi cere să țină seama de toate circumstanțele

cauzei, judecătorul va ține seama, între altele, de principiile generale ale dreptului, de cerințele echității și de buna-credință.

Încercarea de împăcare a părților, la care se referă art. 21 C.proc.civ., poate fi privită și ca o altă formă de manifestare a rolului activ al judecătorului în procesul civil.

Rezolvarea amiabilă a unui litigiu ar trebui să prezinte mai mult interes pentru justițiabili, deoarece, recurgând la mijloace alternative de soluționare a unor divergențe, pe lângă degrevarea unor instanțe judecătorești extrem de aglomerate, părțile ar obține o soluție reciproc convenabilă și durabilă, făcând concomitent economie de timp și cheltuieli, spre deosebire de tranșarea litigiului pe cale judiciară, când rezolvarea conflictului se poate întinde pe o perioadă îndelungată, fiind necesare cheltuieli suplimentare și existând riscul în final ca ambele părți să fie nemulțumite de soluția pronunțată de instanță.

Articolul 21 C.proc.civ. conține două teze distincte, anume: a) judecătorul va recomanda părților soluționarea amiabilă a litigiului prin mediere, potrivit legii speciale; b) judecătorul, în tot cursul procesului, are obligația de a încerca împăcarea părților, dându-le îndrumările necesare, desigur, cu menținerea însă a imparțialității sale.

Conturarea rolului judecătorului în procesul civil implică și luarea în considerare a anumitor *îndatoriri* pe care legea le fixează în sarcina sa. Astfel, art. 5 C.proc.civ. obligă judecătorii, în primul rând, să primească orice cerere de competența instanțelor judecătorești, iar această obligație există indiferent de modalitatea în care cererile au fost trimise instanței, inclusiv atunci când cererea este depusă la dosar în cursul ședinței de judecată. După primirea și înregistrarea cererii pe rolul instanței, judecătorul are obligația de a o soluționa, în conformitate cu dispozițiile legale aplicabile, neputând refuza să o judece pe motiv că legea nu prevede, este neclară sau incompletă. Dacă *o pricină nu poate fi soluționată nici în baza legii, nici a uzanțelor, iar, în lipsa acestora din urmă, nici în baza dispozițiilor legale privitoare la situații asemănătoare*, ea va trebui judecată în baza *principiilor generale ale dreptului*, având în vedere toate circumstanțele acesteia și ținând seama de cerințele echității. În sfârșit, același articol mai interzice judecătorului să stabilească dispoziții general obligatorii prin hotărârile pe care le pronunță în cauzele ce îi sunt supuse judecății.

În concluzie, judecătorul are posibilitatea de a manifesta un rol activ, în limitele prevăzute de lege, însă, ca regulă, neexercitarea acestei facultăți nu reprezintă un motiv pentru desființarea hotărârii. În schimb, dacă o normă legală stabilește nu numai dreptul, ci și obligația judecătorului de a avea un rol activ, neîndeplinirea acesteia poate duce la desființarea hotărârii prin intermediul apelului sau, după caz, al recursului. Mai trebuie menționat că rolul activ al judecătorului în procesul civil nu poate fi analizat făcându-se abstracție de principiul disponibilității, în sensul că de la acesta din urmă nu s-ar putea deroga, pe temeiul rolului activ al judecătorului, fără să existe o dispoziție legală expresă. De asemenea, atunci când instanța de judecată dispune orice măsuri legale care reprezintă concretizări ale rolului activ, trebuie, în prealabil, să acorde tuturor părților din proces posibilitatea de a discuta în contradictoriu luarea acestora.

§5. Legalitatea

Principiul legalității este consacrat de art. 7 C.proc.civ., care dispune că *procesul civil se desfășoară în conformitate cu dispozițiile legii* și că *judecătorul are îndatorirea de a asigura respectarea dispozițiilor legii privind realizarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor părților din proces.*

Legalitatea constituie o cerință obiectivă într-un stat de drept, precum și o garanție a desfășurării în condiții optime a mecanismului de înfăptuire a justiției, întrucât exclude arbitrariul și lipsa de previzibilitate.

Trebuie menționat că, potrivit art. 22 alin. (1) C.proc.civ., judecătorul soluționează litigiul conform regulilor de drept care îi sunt aplicabile.

Procesul trebuie să se desfășoare potrivit normelor legale care îl reglementează nu numai în ceea ce privește judecata și executarea silită, dar și sub aspectul competenței și al alcătuirii instanței de judecată.

Orice măsură dispusă de instanță în cadrul procesului trebuie să se întemeieze pe prevederile legale incidente, în caz contrar hotărârea fiind susceptibilă de a fi desființată în căile de atac.

Principiul legalității este reafirmat și în privința *căilor de atac*. Astfel, potrivit art. 457 alin. (1) C.proc.civ., hotărârea judecătorească este supusă numai căilor de atac prevăzute de lege, în condițiile și termenele stabilite de aceasta, indiferent de mențiunile din dispozitivul ei.

De asemenea, principiul legalității este reluat și de art. 625 C.proc.civ. referitor la executarea silită. Astfel, executarea silită se face cu respectarea dispozițiilor legii, a drepturilor părților și ale altor persoane interesate, fiind interzisă efectuarea de acte de executare de către alte persoane sau organe decât cele legal prevăzute.

Părțile și ceilalți participanți la procesul civil sunt, de asemenea, datori să respecte dispozițiile legale, orice act efectuat de către aceștia cu nerespectarea legii urmând a fi cenzurat de către instanță.

§6. Egalitatea

Potrivit art. 8 C.proc.civ., în procesul civil părților le este garantată exercitarea drepturilor procesuale, în mod egal și fără discriminări.

Egalitatea părților în procesul civil constituie un principiu fundamental al acestuia, fiind o aplicație a unui principiu fundamental al dreptului, înscris în art. 16 alin. (1) din Constituție, anume principiul egalității în fața legii și a autorităților publice, precum și în art. 124 alin. (2) din Constituție, care prevede că justiția este unică, imparțială și egală pentru toți, dar și o garanție a unui proces echitabil.

Potrivit art. 7 alin. (1) din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată[1], toate persoanele sunt egale în fața legii, fără privilegii și fără discriminări, iar conform alineatului al doilea al aceluiași articol, justiția se realizează în mod egal pentru toți, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, orientare sexuală, opinie, apartenență politică, avere, origine ori condiție socială sau de orice alte criterii discriminatorii.

[1] M. Of. nr. 827 din 13 septembrie 2005.

Egalitatea părților în procesul civil presupune că părțile au dreptul să fie judecate de către aceleași organe ale puterii judecătorești, după aceleași reguli procedurale, beneficiind de drepturi procesuale egale, în raport de cauza concretă dedusă judecății, ceea ce înseamnă că, *în situații identice, părților nu li se poate acorda un tratament diferit*.

Existența unor instanțe specializate sau instituirea unor reguli de procedură diferite în anumite materii nu încalcă acest principiu, deoarece respectivele instanțe soluționează toate litigiile ce intră în competența lor specializată, fără nicio discriminare din punctul de vedere al părților, iar regulile de procedură specială se aplică oricărei persoane care este parte într-un litigiu supus regulilor derogatorii respective. Diferența de tratament ar deveni discriminatorie doar atunci când se introduc distincții între situații analoage sau comparabile, fără ca acestea să se bazeze pe o justificare rezonabilă și obiectivă.

În jurisprudența instanței europene a drepturilor omului a fost consacrat principiul egalității armelor, care are semnificația tratării egale a părților pe toată durata desfășurării procedurii în fața unei instanțe, fără ca una dintre ele să fie avantajată în raport cu cealaltă sau cu celelalte părți din proces.

Astfel, tuturor părților le sunt comunicate actele de procedură pentru care legea impune obligația comunicării, fiind încălcat principiul egalității armelor, spre exemplu, când instanța ar comunica numai unuia dintre pârâți cererea de chemare în judecată. Același principiu at fi nesocotit dacă, în dovedirea sau, după caz, în combaterea aceleiași teze probatorii, instanța ar încuviința proba cu martori numai uneia dintre părți, respingându-i-o însă părții adverse, deși aceasta propusese proba cu respectarea termenelor și a altor cerințe stabilite de lege.

§7. Dreptul la apărare

Dreptul la apărare reprezintă un principiu constituțional, fiind consacrat în art. 24 din Constituția României, potrivit căruia dreptul la apărare este garantat, iar în tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu, prevederi asemănătoare regăsindu-se și în art. 15 din Legea nr. 304/2004, precum și în art. 13 alin. (1) și (2) C.proc.civ.

În toate etapele procesuale, inclusiv în faza de executare silită, părțile au dreptul să fie asistate sau reprezentate de un avocat, regula fiind aceea că părțile sunt libere să se prevaleze sau nu de acest drept, apreciind în concret dacă este necesar să apeleze la cunoștințele unui specialist în domeniul juridic sau dacă pot înțelege, fără un atare sprijin, procedurile judiciare.

Articolul 13 alin. (3) C.proc.civ. dezvoltă conținutul dreptului părții la apărare în cadrul procesului civil, aceasta având posibilitatea să ia cunoștință de cuprinsul dosarului, consultându-l în cadrul arhivei sau în sala de ședință, să propună probe, să își facă apărări, să își prezinte susținerile în scris și oral și să exercite căile legale de atac, cu respectarea condițiilor prevăzute de lege.

O garanție a acestui principiu este reprezentată de *ajutorul public judiciar acordat persoanelor fizice* sub forma onorariului pentru asigurarea reprezentării, asistenței juridice și, după caz, a apărării, printr-un avocat numit sau ales, pentru realizarea sau ocrotirea unui drept ori interes legitim în justiție sau pentru prevenirea unui litigiu, prevăzut de art. 6 lit. a) din O.U.G. nr. 51/2008 privind ajutorul public judiciar în materie civilă[1].

Deși partea are dreptul să nu se prezinte personal în sala de judecată, ci prin reprezentant, instanța poate dispune *înfățișarea în persoană a părților*, chiar și atunci când acestea sunt reprezentate (spre exemplu, în încercarea de împăcare a părților).

§8. Oralitatea dezbaterilor

Principiul oralității este consacrat de art. 15 C.proc.civ., care prevede că *procesele se dezbat oral, cu excepția cazului în care legea dispune altfel sau când părțile solicită expres instanței ca judecata să se facă numai pe baza actelor depuse la dosar*.

Oralitatea se referă la *dezbateri*, indiferent că ar fi vorba despre dezbaterile asupra fondului cauzei sau despre dezbaterile asupra oricărei alte chestiuni de fapt sau de drept supuse discuției părților, nefiind necesar ca părțile să își formuleze susținerile orale în scris pentru a fi reținute de către instanță la pronunțarea unei soluții. Totuși, potrivit art. 244 alin. (2) C.proc.civ., pentru dezbaterea fondului, judecătorul pune în vedere părților să redacteze note privind susținerile lor și să le depună la dosar cu cel puțin 5 zile înainte de termenul stabilit pentru dezbaterea fondului în ședință publică, fără a aduce atingere dreptului acestora de a formula concluzii orale. De asemenea, potrivit art. 394 alin. (2) C.proc.civ., dacă va considera necesar, instanța poate cere părților, la închiderea dezbaterilor, să depună completări la notele menționate în precedent, părțile putându-le depune și în cazul în care acestea nu au fost solicitate de către instanță.

Prin lege pot fi instituite și *excepții* de la principiul oralității dezbaterilor. Spre exemplu, procedura cu privire la cererile cu valoare redusă este scrisă, potrivit art. 1029 alin. (1) C.proc.civ., însă, chiar și în această procedură, instanța poate dispune înfățișarea părților, în condițiile alin. (2) al aceluiași articol.

Tot ca excepție de la principiul oralității trebuie menționată și situația în care părțile solicită expres instanței ca judecata să se facă numai pe baza actelor depuse la dosar. De asemenea, în ipoteza în care părțile solicită judecarea cauzei în lipsă și nici nu se prezintă, soluționarea pricinii va avea loc numai în baza actelor aflate la dosarul cauzei.

În procesul civil, oralitatea este dublată de o procedură scrisă, astfel încât susținerile părților, declarațiile martorilor, răspunsurile la interogatoriu, precum și orice alte chestiuni dezbătute oral sunt consemnate și în scris, pentru a se putea exercita controlul judiciar asupra măsurilor dispuse de instanță.

Încălcarea principiului oralității dezbaterilor atrage *nulitatea hotărârii pronunțate*, care poate fi invocată prin exercitarea apelului sau, după caz, a recursului, în condițiile prevăzute de lege.

[1] M. Of. nr. 327 din 25 aprilie 2008.

§9. Publicitatea

Articolul 17 C.proc.civ. prevede că *şedinţele de judecată sunt publice, în afară de cazurile prevăzute de lege*. O dispoziţie asemănătoare regăsim în art. 127 din Constituţia României, precum şi în art. 12 teza I din Legea nr. 304/2004.

Principiul publicităţii reprezintă o garanţie a unui proces echitabil din prisma exigenţei de transparenţă impuse procedurii de judecată, o exigenţă a procesului echitabil care are ca scop protejarea justiţiabililor împotriva unei justiţii secrete, care să nu fie supusă controlului public, constituind, în acelaşi timp, un mijloc de a conserva încrederea opiniei publice în instanţele de judecată.

Prin acest principiu se înţelege faptul că procesul civil se desfăşoară, ca regulă, în faţa instanţei, în şedinţă publică, în prezenţa părţilor, dar şi a oricărei alte persoane străine de litigiu, care doreşte să asiste la dezbateri.

În vederea respectării acestui principiu, judecarea proceselor are loc la sediul instanţei, dacă prin lege nu se dispune altfel (art. 212 C.proc.civ.), iar pentru fiecare şedinţă de judecată se întocmeşte o listă cu procesele ce se dezbat în acea zi, care se afişează pe portalul instanţei şi la uşa sălii de şedinţă, cu cel puţin o oră înainte de începerea acesteia [art. 215 alin. (1) C.proc.civ.].

De la principiul publicităţii şedinţei de judecată există două *excepţii*:

– *desfăşurarea şedinţei în camera de consiliu, în cazurile expres prevăzute de lege*. Spre exemplu: cercetarea procesului, în faţa primei instanţe, se desfăşoară în camera de consiliu, dacă legea nu prevede altfel [art. 213 alin. (1), art. 240 alin. (1) şi art. 261 alin. (1) C.proc.civ.]; potrivit art. 244 alin. (3) C.proc.civ., părţile pot conveni ca dezbaterea fondului să aibă loc tot în camera de consiliu, iar, conform alin. (4) al aceluiaşi articol, cererea de judecată în lipsă presupune că partea care a formulat-o a fost de acord şi ca dezbaterea fondului să aibă loc în camera de consiliu, în afară de cazul în care partea a solicitat expres ca aceasta să aibă loc în şedinţă publică; tot în camera de consiliu au loc soluţionarea cererii de abţinere sau de recuzare [art. 51 alin. (1) C.proc.civ.], conflictului de competenţă [art. 135 alin. (4) C.proc.civ.], cererii de strămutare [art. 144 alin. (1) C.proc.civ.], cererii de reexaminare a încheierii prin care s-a stabilit amenda judiciară sau despăgubirea [art. 191 alin. (3) C.proc.civ.], verificarea şi regularizarea cererii de chemare în judecată şi soluţionarea cererii de reexaminare împotriva încheierii prin care s-a anulat cererea de chemare în judecată, în condiţiile art. 200 alin. (3) şi (6) C.proc.civ., ascultarea minorilor (art. 226 C.proc.civ.), soluţionarea cererii de preschimbare a termenului de judecată (art. 230 C.proc.civ.), procedura asigurării probelor [art. 360 alin. (4) C.proc.civ.], soluţionarea cererilor de îndreptare a erorilor materiale, de lămurire şi de înlăturare a dispoziţiilor contradictorii [art. 442 alin. (2) şi art. 443 alin. (2) C.proc.civ.], soluţionarea cererii de suspendare a executării hotărârii recurate [art. 484 alin. (3) C.proc.civ.], rezolvarea cererilor necontencioase, inclusiv a apelurilor exercitate în materie necontencioasă [art. 532 alin. (1) şi art. 534 alin. (5) C.proc.civ.], judecarea cererii de divorţ prin acordul soţilor [art. 929 alin. (3) C.proc.civ.], luarea măsurilor asigurătorii [art. 953 alin. (2), art. 960 alin. (2) C.proc.civ.], soluţionarea cererilor de valoare redusă [art. 1029 alin. (1) C.proc.civ.], judecarea cererilor prin care se solicită evacuarea din imobilele folosite sau ocupate fără drept [art. 1041 alin. (2) C.proc.civ.] etc.;

– *declararea şedinţei secretă, din oficiu sau la cerere*, în cazurile în care dezbaterea fondului în şedinţă publică ar aduce atingere moralităţii, ordinii publice, intereselor minorilor, vieţii private a părţilor ori intereselor justiţiei [art. 213 alin. (2) C.proc.civ.].

În ambele situaţii derogatorii de la principiul publicităţii, au acces în camera de consiliu ori în sala de şedinţă, după cum prevede art. 213 alin. (3) C.proc.civ., părţile, reprezentanţii lor, cei care îi asistă pe minori, apărătorii părţilor, martorii, experţii, traducătorii, interpreţii, precum şi alte persoane cărora instanţa, pentru motive temeinice, le permite să asiste la proces.

Publicitatea şedinţei de judecată este restrânsă, nu însă înlăturată, şi în cazul în care anumite persoane care asistă la dezbateri tulbură şedinţa ori nesocotesc măsurile luate ori s-au prezentat într-o ţinută necuviincioasă, fiind îndepărtate din sală, prin dispoziţia preşedintelui completului de judecată, după ce în prealabil li s-a atras atenţia să respecte ordinea şi buna-cuviinţă [art. 217 alin. (6) şi (7) C.proc.civ.].

Trebuie subliniat că, exceptând ipoteza la care se referă art. 396 alin. (2) C.proc.civ. (dacă se amână pronunţarea, preşedintele poate stabili ca pronunţarea hotărârii să se facă prin punerea soluţiei la dispoziţia părţilor prin mijlocirea grefei instanţei), *hotărârea se pronunţă în şedinţă publică* (art. 402 C.proc.civ.).

Încălcarea principiului publicităţii atrage *nulitatea hotărârii judecătoreşti*, nulitate care nu este condiţionată de existenţa unei vătămări (art. 176 pct. 5 C.proc.civ.).

§10. Principiul continuităţii

Principiul continuităţii este consacrat de art. 19 C.proc.civ., potrivit căruia judecătorul învestit cu soluţionarea cauzei nu poate fi înlocuit pe durata procesului decât pentru motive temeinice, în condiţiile legii, precum şi de art. 214 alin. (1) C.proc.civ., care dispune că membrii completului care judecă procesul trebuie să rămână aceiaşi în tot cursul judecăţii.

Existenţa acestui principiu este justificată de necesitatea ca judecătorul să îşi formeze convingerea din perceperea personală a întregii desfăşurări a procesului, eliminându-se astfel riscul ca anumite aspecte neconsemnate sau insuficient consemnate în încheierea de şedinţă, dar relevante pentru soluţionarea cauzei, să nu fie cunoscute de judecătorul care pronunţă hotărârea. Faptic, continuitatea asigură, direct sau indirect, mai buna „gestionare" a dosarului, precum şi celeritatea mai accentuată în rezolvarea cauzei.

Continuitatea este asigurată şi în caz de disjungere, deoarece, potrivit art. 99 alin. (4) din Regulamentul de ordine interioară al instanţelor judecătoreşti[1], dosarul nou-format se va repartiza aceluiaşi complet.

Potrivit art. 214 alin. (2) şi (3) C.proc.civ., în cazurile în care, pentru motive temeinice, un judecător este împiedicat să participe la soluţionarea cauzei, acesta va fi înlocuit în condiţiile legii, iar dacă înlocuirea judecătorului a avut loc după ce s-a dat cuvântul în fond părţilor, cauza se repune pe rol.

Pot constitui *motive temeinice* de înlocuire a unui judecător detaşarea, transferul, promovarea sa, intrarea în concediu de creştere a copilului etc.

[1] Aprobat prin Hotărârea Plenului Consiliului Superior al Magistraturii nr. 387/2005 (M. Of. nr. 958 din 28 octombrie 2005).

De reţinut că, potrivit art. 395 alin. (2) teza I C.proc.civ., la deliberare şi la pronunţarea hotărârii vor lua parte numai judecătorii în faţa cărora au avut loc dezbaterile. De altfel, pronunţarea hotărârii de alt judecător decât cel care a luat parte la dezbaterea în fond a procesului constituie un motiv de casare, conform art. 488 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ.

§11. Principiul nemijlocirii

Principiul nemijlocirii presupune ca *probele să fie administrate de către instanţa care va pronunţa soluţia în cauză*, pentru ca aceasta să le perceapă în mod direct, formându-şi convingerea în acest mod.

În acest sens, art. 16 C.proc.civ. dispune că probele se administrează de către instanţa care judecă procesul, cu excepţia cazurilor în care legea stabileşte altfel, iar, potrivit art. 261 alin. (1) C.proc.civ., administrarea probelor se face în faţa instanţei de judecată sesizate, dacă legea nu dispune altfel.

De la principiul nemijlocirii există însă şi *excepţii*, deci cazuri în care instanţa care soluţionează cauza nu este aceeaşi cu cea în faţa căreia au fost administrate dovezile:

– administrarea probelor prin comisie rogatorie [art. 261 alin. (2)-(5) C.proc.civ.];

– administrarea dovezilor prin procedura asigurării probelor, dacă aceasta are loc pe cale principală, înainte de judecata fondului cauzei în cadrul căreia vor fi folosite (art. 359-363 C.proc.civ.);

– în cazul declarării necompetenţei, dovezile administrate în faţa instanţei necompetente rămân câştigate judecăţii şi instanţa competentă învestită cu soluţionarea cauzei nu va dispune refacerea lor decât pentru motive temeinice (art. 137 C.proc.civ.);

– în cazul constatării perimării unei cereri de chemare în judecată, dacă se va face o nouă cerere de chemare în judecată între aceleaşi părţi, cu acelaşi obiect şi aceeaşi cauză, părţile pot folosi dovezile administrate în cursul judecării cererii perimate, în măsura în care noua instanţă socoteşte că nu este necesară refacerea lor [art. 422 alin. (2) C.proc.civ.];

– în ipoteza admiterii cererii de strămutare, hotărârea pronunţată asupra acestui incident procedural va arăta în ce măsură actele îndeplinite de instanţă înainte de strămutare, printre care şi probele administrate, urmează să fie păstrate şi, în consecinţă, luate în considerare de instanţa desemnată în urma strămutării [art. 145 alin. (2) C.proc.civ.];

– în situaţia admiterii abţinerii sau a recuzării, încheierea prin care aceste incidente procedurale au fost soluţionate va arăta în ce măsură actele îndeplinite de judecător, printre care şi eventualele probe administrate, urmează a fi păstrate [art. 51 alin. (6) C.proc.civ.];

– administrarea probelor de către avocaţi sau consilieri juridici (art. 366-388 C.proc.civ.).

§12. Principiul bunei-credinţe

Articolul 12 C.proc.civ. ridică buna-credinţă la rang de principiu fundamental al procesului civil, atât în ceea ce priveşte exercitarea drepturilor procesuale, cât şi în privinţa îndeplinirii obligaţiilor procesuale.

Exercitarea cu rea-credinţă a unui drept procesual poate constitui un *abuz de drept*, care se sancţionează cu angajarea răspunderii pentru prejudiciile materiale şi morale cauzate, precum şi cu obligarea, potrivit legii, la plata unei amenzi judiciare. Aceleaşi sancţiuni pot interveni şi în cazul *neîndeplinirii cu bună-credinţă a obligaţiilor procesuale*.

§13. Limba desfăşurării procesului

Articolul 18 alin. (1) C.proc.civ. prevede că *procesul civil se desfăşoară în limba română.*

Pentru a facilita accesul la justiţie, următoarele două alineate ale aceluiaşi articol recunosc cetăţenilor români aparţinând minorităţilor naţionale dreptul să se exprime în limba maternă în faţa instanţelor de judecată, în condiţiile legii, respectiv cetăţenilor străini şi apatrizilor care nu înţeleg sau nu vorbesc limba română dreptul de a lua cunoştinţă de toate actele şi lucrările dosarului, de a vorbi în instanţă şi de a pune concluzii, prin traducător autorizat, dacă legea nu prevede altfel.

Însă, astfel cum dispune art. 18 alin. (4) C.proc.civ., *cererile şi actele procedurale se întocmesc numai în limba română.*

Mai reţinem că, potrivit art. 150 alin. (4) C.proc.civ., dacă înscrisurile sunt redactate într-o limbă străină, ele se depun în copie certificată, însoţite de traducerea legalizată efectuată de un traducător autorizat, iar în cazul în care nu există un traducător autorizat pentru limba în care sunt redactate înscrisurile în cauză, se pot folosi traducerile realizate de persoane de încredere cunoscătoare ale respectivei limbi, în condiţiile legii speciale. De asemenea, art. 225 C.proc.civ. dispune că, atunci când una dintre părţi sau dintre persoanele care urmează să fie ascultate nu cunoaşte limba română, instanţa va folosi un traducător autorizat, iar dacă părţile sunt de acord, judecătorul sau grefierul poate face oficiul de traducător; în situaţia în care nu poate fi asigurată prezenţa unui traducător autorizat, se vor aplica prevederile art. 150 alin. (4) C.proc.civ.

În sfârşit, sunt de menţionat şi anumite dispoziţii înscrise în art. 14 din Legea nr. 304/2004. Astfel, în cazul în care una sau mai multe părţi solicită să se exprime în limba maternă, instanţa de judecată trebuie să asigure, în mod gratuit, folosirea unui interpret sau traducător autorizat; asigurarea folosirii traducătorului în proces va avea loc fie prin emiterea de către instanţă a unei adrese către instituţiile abilitate pentru a desemna un atare traducător, fie prin încuviinţarea participării unui traducător autorizat agreat de către părţi [alin. (3)]. În situaţia în care toate părţile solicită sau sunt de acord să se exprime în limba maternă, instanţa de judecată trebuie să asigure exercitarea acestui drept, precum şi buna administrare a justiţiei, cu respectarea principiilor contradictorialităţii, oralităţii şi publicităţii [alin. (4)]. Dezbaterile purtate de părţi în

limba maternă se înregistrează, consemnându-se în limba română. Obiecţiunile formulate de cei interesaţi cu privire la traduceri şi consemnarea acestora se rezolvă de instanţa de judecată până la încheierea dezbaterilor din acel dosar, consemnându-se în încheierea de şedinţă [alin. (6)][1]. Interpretul sau traducătorul va semna pe toate actele întocmite, pentru conformitate, atunci când acestea au fost redactate sau consemnarea s-a făcut în baza traducerii sale [alin. (7)].

[1] Aceste obiecţiuni vor fi rezolvate prin apelarea la un alt traducător, care să confirme sau să infirme cele susţinute de către traducătorul precedent – D.N. THEOHARI, M. EFTIMIE, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 55.

CAPITOLUL II. ACŢIUNEA CIVILĂ

Secţiunea 1. Noţiune şi condiţii de exercitare

§1. Noţiunea de „acţiune civilă"

Articolul 29 C.proc.civ. defineşte *acţiunea civilă* ca fiind ansamblul mijloacelor procesuale prevăzute de lege pentru protecţia dreptului subiectiv pretins de către una dintre părţi sau a unei alte situaţii juridice, precum şi pentru asigurarea apărării părţilor în proces.

Din această definiţie rezultă următoarele *trăsături* ale acţiunii civile[1]:

– acţiunea civilă este în strânsă legătură cu protecţia judiciară a drepturilor subiective civile, precum şi a altor situaţii juridice (în materie posesorie, în materia filiaţiei, a divorţului etc.), respectiv cu apărările părţilor în proces;

– acţiunea civilă cuprinde toate mijloacele procesuale pe care legea le pune la dispoziţie pentru protejarea drepturilor subiective şi a altor situaţii juridice, respectiv pentru asigurarea apărărilor părţilor în proces, fiecare dintre aceste mijloace procesuale reprezentând forme de manifestare a acţiunii civile (cereri, apărări de fond, excepţii procesuale, căi de atac etc.);

– acţiunea este uniformă, cuprinde aceleaşi mijloace procesuale, indiferent de dreptul ce se valorifică, dar când se exercită, acţiunea este influenţată de dreptul subiectiv (sau de situaţia juridică protejată de lege), dobândind din natura şi caracteristicile acestuia;

– în momentul în care se apelează la acţiune, aceasta se individualizează, devine proces.

Trebuie reţinut că, deşi, în frecvente cazuri, noţiunea de „acţiune civilă" este utilizată pentru a desemna cererea de chemare în judecată, este totuşi necesar să nu se pună semnul egalităţii între cererea de chemare în judecată şi acţiunea civilă, deoarece cererea de chemare în judecată reprezintă numai una dintre formele concrete de manifestare a acţiunii civile (cea prin care se pune în mişcare acţiunea civilă), însă acţiunea civilă există mai înainte de cerere, chiar şi atunci când titularul dreptului subiectiv civil nu sesizează instanţa.

[1] A se vedea şi E. HEROVANU, *Principiile procedurii judiciare*, vol. I, Bucureşti, 1932 (citat în continuare *Principiile*, vol. I), p. 119-125; I. STOENESCU, S. ZILBERSTEIN, *Drept procesual civil. Teoria generală. Judecata la prima instanţă. Hotărârea*, ed. a II-a, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1983 (citat în continuare *Teoria generală*), p. 230 şi urm.; V.M. CIOBANU, *Tratat teoretic şi practic de procedură civilă*, vol. I, Ed. Naţional, Bucureşti, 1996 (citat în continuare *Tratat 1996*, vol. I), p. 249-250; G. BOROI, *Codul 2001*, p. 124-125.

§2. Enumerarea condițiilor de exercitare a acțiunii civile

Potrivit art. 32 alin. (1) C.proc.civ., condițiile de exercitare a acțiunii civile sunt: capacitatea procesuală, calitatea procesuală, formularea unei pretenții și interesul.

În literatura de specialitate[1] s-a arătat că aceste condiții (generale) de exercitare a acțiunii civile (a oricărei forme concrete de manifestare a acțiunii civile) sunt, în același timp, și condițiile ce trebuie îndeplinite pentru ca o persoană fizică sau juridică să fie parte într-un proces civil.

Condițiile de exercitare a acțiunii civile trebuie îndeplinite nu numai la declanșarea acțiunii civile prin sesizarea instanței cu cererea de chemare în judecată, ci și pentru punerea în mișcare a oricăreia dintre formele procesuale ce intră în conținutul acțiunii civile[2], art. 32 alin. (2) C.proc.civ. dispunând în mod expres că aceste condiții trebuie îndeplinite și în cazul apărărilor (atât de fond, cât și de procedură).

2.1. Formularea unei pretenții

Pentru declanșarea oricărui proces civil este necesar să se formuleze o pretenție. În acest sens, art. 30 alin. (1) C.proc.civ. dispune că oricine are o pretenție împotriva unei alte persoane ori urmărește soluționarea în justiție a unei situații juridice are dreptul să facă o cerere înaintea instanței competente.

Așadar, pentru exercitarea acțiunii civile este necesar ca o persoană să pretindă (să afirme) un drept subiectiv civil sau să se prevaleze de o situație juridică pentru a cărei realizare este necesară calea judecății, deci să supună judecății o pretenție.

Pentru a se bucura de protecție judiciară, dreptul subiectiv civil trebuie să întrunească anumite cerințe:

– să fie recunoscut și ocrotit de lege, adică să nu intre în conținutul unui raport juridic care să contravină normelor legale imperative sau regulilor de conviețuire socială;

[1] A se vedea: G. Tocilescu, *Curs de procedură civilă*, vol. II, Iași, 1889, p. 29; I. Stoenescu, S. Zilberstein, *Teoria generală*, p. 279; V.M. Ciobanu, *Tratat 1996*, vol. I, p. 319-320; G. Boroi, *Codul 2001*, p. 167. Într-o altă concepție s-a susținut că nu există suprapunere perfectă între condițiile pentru a fi parte în procesul civil și condițiile pentru exercitarea acțiunii civile (condițiile pentru a fi parte în proces ar fi: capacitatea procesuală de folosință, calitatea procesuală și interesul, iar condițiile pentru exercitarea acțiunii civile ar fi: capacitatea procesuală de folosință și de exercițiu, afirmarea unui drept, calitatea procesuală și interesul) – I. Leș, *Tratat de drept procesual civil*, ed. a II-a, Ed. All Beck, București, 2002 (citat în continuare *Tratat 2002*), p. 147. Totuși, așa cum s-a arătat (G. Boroi, *Codul 2001*, p. 167; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 2, nota 1), părțile reprezintă unul dintre elementele acțiunii civile, ceea ce înseamnă că o persoană nu poate deveni parte în proces dacă nu a fost pusă în mișcare acțiunea civilă, iar pentru declanșarea acțiunii civile este necesar să se introducă o cerere de chemare în judecată, prin care să se formuleze o pretenție, deci o persoană poate deveni parte în proces dacă sunt îndeplinite cumulativ condițiile necesare exercitării acțiunii civile. În consecință, alături de interes, calitate procesuală și capacitate procesuală, trebuie reținută și formularea unei pretenții drept condiție și pentru a fi parte în proces. Desigur că nu este necesară verificarea de către instanța de judecată a unei astfel de condiții pentru fiecare parte din proces, fiind suficientă îndeplinirea cerinței respective în persoana reclamantului, activitatea procesuală a celorlalte părți urmând a viza pretenția deja formulată. Redând aceeași idee într-o altă exprimare, vom spune că *o persoană poate deveni parte în proces dacă supune judecății o pretenție sau dacă solicită pentru sine ori chiar pentru o altă parte din proces pretenția deja dedusă judecății sau dacă împotriva ei este formulată o pretenție.*

[2] V.M. Ciobanu, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod de procedură civilă comentat și adnotat*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2013 (citat în continuare *Noul Cod*, vol. I), p. 114.

– să fie exercitat în limitele sale externe, de ordin material și juridic, precum și în limitele sale interne, adică numai potrivit scopului economic și social în vederea căruia este recunoscut de lege;

– să fie exercitat cu bună-credință;

– să fie actual.

În legătură cu această din urmă cerință, se impun unele precizări. Cerința se referă la ipotezele în care se solicită instanței *realizarea dreptului*, nu și atunci când se cere să se constate existența dreptului în starea în care se găsește. De asemenea, în cazul în care dreptul subiectiv civil nu este actual, deci este supus unui termen suspensiv sau unei condiții suspensive, titularul poate solicita anumite măsuri de asigurare ori de conservare sau poate proceda la o asigurare de probe. În sfârșit, în cazurile expres prevăzute de lege, se poate introduce o acțiune preventivă, care nu îl va prejudicia cu nimic pe debitor, deoarece hotărârea obținută se va putea pune în executare numai după ce dreptul subiectiv a devenit actual. Astfel, potrivit art. 34 C.proc.civ., cererea pentru predarea unui bun mobil sau imobil, la împlinirea termenului contractual, poate fi făcută chiar înainte de împlinirea acestui termen; executarea la termen a unei obligații de întreținere sau a altei prestații periodice poate fi cerută înainte de termen; pot fi încuviințate, înainte de împlinirea termenului, și alte cereri pentru executarea la termen a unor obligații, ori de câte ori se va constata că acestea pot preîntâmpina o pagubă însemnată pe care reclamantul ar încerca-o dacă ar aștepta împlinirea termenului.

Subliniem că existența dreptului subiectiv civil pretins (sau, după caz, a situației juridice afirmate), precum și îndeplinirea cerințelor menționate mai sus se stabilesc de către instanță, după dezbateri contradictorii. Tocmai de aceea, condiția de exercitare a acțiunii civile în discuție nu vizează însăși existența dreptului subiectiv, ci numai formularea unei pretenții, adică *afirmarea dreptului respectiv*.

În cazul în care, în urma probelor administrate și după dezbaterile contradictorii, instanța constată că dreptul subiectiv pretins de reclamant nu există, atunci cererea de chemare în judecată va fi *respinsă ca neîntemeiată (nefondată)*. Dacă însă se constată că dreptul subiectiv pretins nu este actual, ceea ce înseamnă că s-a invocat *excepția de prematuritate* a cererii (care este o excepție de fond, absolută și peremptorie), cererea de chemare în judecată va fi *respinsă ca prematură*, fără a mai fi cercetată pe fondul pretenției[1], iar reclamantul va fi îndreptățit să reitereze cererea în momentul în care dreptul subiectiv devine actual, fără a i se putea opune excepția autorității de lucru judecat.

[1] Dacă, la declanșarea acțiunii civile, dreptul subiectiv pretins de reclamant nu este actual, cererea va fi respinsă ca prematură chiar și atunci când data împlinirii termenului suspensiv ar fi foarte apropiată sau condiția suspensivă ar fi pe punctul de a se realiza; dacă însă, în momentul în care instanța urmează a se pronunța asupra excepției de prematuritate a cererii, dreptul subiectiv a devenit actual (s-a împlinit termenul suspensiv ori s-a realizat condiția suspensivă), atunci cererea de chemare în judecată nu va mai putea fi respinsă ca prematură, ci va trebui cercetată pe fond – E. Herovanu, *Principiile*, vol. I, p. 150; V.M. Ciobanu, *Tratat 1996*, vol. I, p. 269, nota 92. Pentru opinia contrară, a se vedea S. Guinchard, F. Ferrand, C. Chainais, *Procédure civile. Droit interne et droit communautaire*, 29e éd., Ed. Dalloz, Paris, 2008, p. 159, nr. 130, nota 9.

2.2. Interesul

Prin interes se înțelege *folosul practic urmărit de cel ce a pus în mișcare acțiunea civilă*, respectiv oricare dintre formele procedurale ce intră în conținutul acesteia.

Interesul poate să fie *material*, atunci când se urmărește obținerea unui folos material (de exemplu, o sumă de bani, predarea unui bun etc.), sau *moral*, în situația în care se urmărește obținerea unei satisfacții de ordin nepatrimonial (de exemplu, punerea sub protecția legii, prin instituirea interdicției, a alienatului sau a debilului mintal). Interesul moral nu trebui confundat nici cu prejudiciul moral și nici cu reparația materială a daunelor morale[1].

Potrivit art. 33 C.proc.civ., interesul trebuie să îndeplinească următoarele *cerințe*:
- să fie determinat;
- să fie legitim;
- să fie personal;
- să fie născut și actual.

Interesul este *determinat* atunci când apelarea la un mijloc procesual ce intră în conținutul acțiunii civile poate fi justificată de un avantaj, de un folos practic concret. Se observă că, în fapt, această cerință se confundă cu condiția existenței interesului însuși.

Interesul este *legitim* atunci când nu contravine legii sau regulilor de conviețuire socială (bunelor moravuri). În legătură cu această cerință, se arată uneori că interesul trebuie să fie și *juridic*, ceea ce înseamnă că un interes pur economic (spre exemplu, dorința unui comerciant de a elimina concurența pe o anumită piață relevantă) sau pur teoretic nu ar justifica exercițiul acțiunii civile[2].

Interesul trebuie să fie *personal*[3], în sensul că folosul practic trebuie să îl vizeze pe cel care recurge la forma procedurală, iar nu pe altcineva. Această cerință există și atunci când forma procedurală nu este promovată de titularul dreptului, ci de alte persoane sau organe cărora legea le recunoaște legitimare procesuală, întrucât folosul practic se produce asupra titularului.

Interesul trebuie să fie *născut* și *actual*, deci să existe în momentul în care se exercită acțiunea civilă (forma procedurală concretă), în sensul că partea s-ar expune la un prejudiciu numai dacă nu ar recurge în acel moment la acțiune (la forma concretă de manifestare a acțiunii). Această cerință trebuie să se verifice și în cazurile prevăzute

[1] I. STOENESCU, S. ZILBERSTEIN, *Teoria generală*, p. 297.

[2] Alteori, se consideră că această cerință a interesului, enunțată sub forma de „interes legitim juridicește proteguit", vizează mai puțin exercițiul dreptului la acțiune, ci mai degrabă privește temeinicia sau netemeinicia pretenției formulate, deoarece, pentru a afla dacă un interes este sau nu în conflict cu legea, este necesar să se dezbată fondul pretenției. În cadrul acestei concepții, prin cerința în discuție se înțelege că interesul trebuie să nu contravină legii, precum și că trebuie să fie în legătură cu pretenția formulată, deci cu dreptul subiectiv civil afirmat ori cu situația juridică legală pentru a cărei realizare calea judecății este obligatorie.

[3] Tocmai de aceea se spune că procesul civil este (în principiu) un proces al intereselor private (individuale). Pot exista și situații în care să nu fie vorba de un *interes individual*, ci de un *interes colectiv* (interesul unei categorii de persoane, mai mult sau mai puțin determinate, care se găsesc sau se pot găsi în aceeași situație ori într-o situație comparabilă, spre exemplu, interesul consumatorilor unui anumit produs), iar de un asemenea interes s-ar putea prevala în justiție numai organele expres prevăzute de lege.

de art. 34 C.proc.civ., precum și în ipoteza cererilor în constatare (art. 35 C.proc.civ.) ori în caz de asigurare a probelor (art. 359 și urm. C.proc.civ.).

Lipsa interesului sau a uneia dintre cerințele acestuia se invocă pe cale de excepție, *excepția lipsei de interes* fiind o excepție de fond, absolută și peremptorie, iar în cazul în care instanța consideră că această excepție este întemeiată, cererea de chemare în judecată (sau, după caz, alt mijloc procedural ce intră în conținutul acțiunii civile) va fi *respinsă ca lipsită de interes*[1].

Sunt numeroase exemple în practică în care forma procedurală a fost respinsă ca lipsită de interes: invocarea, de către partea care a fost legal citată, a nulității decurgând din neînmânarea citației părții adverse cu cel puțin 5 zile înainte de termenul de judecată[2]; invocarea, pe calea apelului, a lipsei procedurii de citare cu cealaltă parte la termenul când a avut loc dezbaterea în fond la prima instanță[3]; exercitarea apelului sau, după caz, a recursului de către partea care a câștigat la judecata finalizată cu hotărârea atacată[4]; introducerea unei contestații în anulare pe motiv că partea adversă nu a fost legal citată la termenul când a avut loc judecata[5]; cererea prin care creditorul urmărește aducerea unor bunuri în patrimoniul debitorului său, deși acesta este solvabil etc.

2.3. Capacitatea procesuală

Capacitatea procesuală reprezintă aplicarea pe plan procesual a capacității civile.

Capacitatea procesuală de folosință constă în *aptitudinea unei persoane de a avea drepturi și obligații pe plan procesual.*

În cazul *persoanelor fizice*, capacitatea de folosință începe la nașterea lor și încetează la moartea lor. Nimeni nu poate fi lipsit total de această capacitate, însă, în cazurile și în condițiile expres prevăzute de lege, capacitatea procesuală de folosință poate fi limitată.

Capacitatea procesuală de folosință a *persoanelor juridice* se dobândește la data înregistrării[6], iar pentru persoanele juridice care nu sunt supuse înregistrării, la data

[1] Ca orice condiție a acțiunii civile, condiția interesului, precum și cerințele acestuia se verifică în funcție de data cererii de chemare în judecată, respectiv de cea a exercitării altui mijloc procedural ce intră în conținutul acțiunii civile.

[2] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 52/1975, în C.D. 1975, p. 228.

[3] C.A. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 731/1996, în C.P.J.C. 1993-1998, p. 285. În mod excepțional, s-ar putea admite totuși existența unei situații în care reclamantul care a câștigat la prima instanță să justifice interesul de a face apel pe motiv că pârâtul nu a fost legal citat, spre exemplu, dacă face dovada că ar urma să execute hotărârea într-o altă țară, iar executarea silită a unei hotărâri străine în respectiva țară ar fi condiționată de respectarea procedurii de citare în procesul finalizat cu emiterea titlului executoriu.

[4] C.A. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 3189/2001, în P.J.C. 2001-2002, p. 527; C.A. București, s. a III-a civ., dec. nr. 1312/2002, în P.J.C. 2001-2002, p. 519. *De lege lata*, soluția trebuie nuanțată, deoarece, în condițiile art. 461 alin. (2) C.proc.civ., partea care a câștigat în faza procesuală finalizată prin hotărârea atacată poate îndrepta calea de atac împotriva considerentelor hotărârii.

[5] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 1789/1989, în Dreptul nr. 6/1990, p. 73.

[6] Legea recunoaște persoanei juridice supuse înregistrării și o *capacitate de folosință anticipată*, chiar de la data actului de înființare, în măsura necesară ca aceasta să ia ființă în mod valabil [art. 205 alin. (3) C.civ.]. Pentru acest scop, considerăm că persoana juridică poate sta în judecată anterior înregistrării, dar numai pentru drepturile și obligațiile asumate pentru a lua naștere în mod valabil, deci, în limita capacității procesuale anticipate și restrânse. În schimb, pentru actele care depășesc limitele stabilite de art. 205 alin. (3) C.civ., vor sta în judecată numai fondatorii, asociații, reprezentanții și orice alte persoane care au lucrat în

actului de înființare, la data autorizării constituirii lor ori la data îndeplinirii oricărei alte cerințe prevăzute de lege, după caz [art. 205 alin. (1) și (2) C.civ.].

În ceea ce privește conținutul capacității sale de folosință, persoana juridică poate avea orice drepturi și obligații civile, afară de cele care, prin natura lor sau potrivit legii, nu pot aparține decât persoanei fizice [art. 206 alin. (1) C.civ.]. Prin derogare de la regula generală menționată, conținutul capacității de folosință a persoanei juridice fără scop lucrativ este dominat de principiul specialității capacității de folosință, în sensul că o asemenea persoană juridică nu poate avea decât acele drepturi civile și nu își poate asuma prin acte juridice decât acele obligații civile care sunt necesare realizării scopului ei stabilit prin lege, actul de constituire sau statut [art. 206 alin. (2) C.civ.].

Încetarea capacității procesuale de folosință a persoanei juridice are loc la data încetării persoanei juridice înseși, prin constatarea sau declararea nulității, prin fuziune, divizare totală, transformare, dizolvare (în acest caz, persoana juridică încetează la data încheierii operațiunilor de lichidare) sau desființare ori printr-un alt mod prevăzut de lege sau actul constitutiv.

Capacitatea procesuală de exercițiu constă în *aptitudinea unei persoane de a-și valorifica singură drepturile procedurale și de a-și îndeplini singură obligațiile procedurale, deci de a sta în judecată*.

În cazul *persoanelor fizice*, capacitatea de exercițiu deplină se dobândește la împlinirea vârstei de 18 ani. Minorul care a împlinit vârsta de 16 ani dobândește, prin căsătorie, capacitatea deplină de exercițiu. În cazul în care căsătoria este anulată, minorul care a fost de bună-credință la încheierea căsătoriei păstrează capacitatea deplină de exercițiu [art. 39 alin. (2) C.civ.]. De asemenea, potrivit art. 40 C.civ., pentru motive temeinice, instanța de tutelă poate recunoaște minorului care a împlinit vârsta de 16 ani capacitatea deplină de exercițiu.

Încetarea capacității depline de exercițiu are loc, definitiv sau temporar, după caz, prin moarte, prin punere sub interdicție judecătorească ori în situația anulării căsătoriei înainte ca minorul de rea-credință la încheierea acesteia să fi împlinit vârsta de 18 ani [art. 39 alin. (2) C.civ.].

În cazurile și în condițiile prevăzute de lege, o persoană poate fi lipsită total de capacitate de exercițiu ori să aibă numai o capacitate de exercițiu restrânsă. Articolul 57 C.proc.civ. se referă la instituțiile reprezentării, asistării și autorizării.

Reprezentarea (legală) intervine în cazul persoanelor fizice lipsite de capacitate de exercițiu (minorii sub 14 ani și cei puși sub interdicție judecătorească). Aceștia nu stau personal în proces, ci prin reprezentanții lor legali (părinți sau, după caz, cei care îl reprezintă pe cel dat în plasament ori tutore).

Dacă persoana fizică lipsită de capacitate de exercițiu nu are reprezentant legal și există urgență în soluționarea cauzei, la cererea părții interesate, instanța va numi un *curator special*, care să îl reprezinte pe incapabil până la numirea reprezentantului legal, potrivit legii [art. 58 alin. (1) C.proc.civ.]. De asemenea, instanța va numi un curator special și atunci când există contrarietate de interese între reprezentantul legal și cel reprezentat (de exemplu, în procesele de ieșire din indiviziune în care figurează

numele unei persoane juridice în curs de constituire. A se vedea și D.N. THEOHARI, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 148.

printre părți, alături de minor, unul sau ambii părinți ai acestuia, care deci stau în proces atât în nume propriu, cât și ca reprezentanți legali ai uneia dintre părți[1]).

Asistarea intervine în cazul persoanelor cu capacitate de exercițiu restrânsă (minorii între 14-18 ani). Aceștia vor fi citați și vor sta personal în proces, dar asistați, după caz, de părinți sau tutore, care vor semna alături de minori cererile adresate instanței, iar, în acest scop, părinții sau tutorele vor trebui citați.

Dacă minorul împlinește în cursul procesului vârsta de 14 ani, reprezentarea legală se transformă în asistare, astfel încât, după împlinirea acestei vârste, minorul va fi citat personal. Cu toate acestea, în litigiile privitoare la muncă, îndeletnicirile artistice sau sportive ori la profesia minorului care a împlinit vârsta de 15 ani, se citează numai minorul personal și tot el efectuează exclusiv actele de procedură (art. 42 C.civ.).

În cazul în care partea cu capacitate de exercițiu restrânsă nu are ocrotitor legal și există urgență, instanța, la cererea celui interesat, va numi un *curator special*. De asemenea, instanța va numi un curator special și atunci când există contrarietate de interese între cel cu capacitate de exercițiu restrânsă și cel ce îl asistă (ocrotitorul legal).

În toate situațiile în care se desemnează un curator special pentru persoana lipsită de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă, acesta este numit de către instanța care judecă procesul[2], dintre avocații anume desemnați în acest scop de barou pentru fiecare instanță judecătorească. Acesta are toate drepturile și obligațiile prevăzute de lege pentru reprezentantul legal[3].

Autorizarea intervine în cazul în care reprezentantul legal al celui lipsit de capacitate de exercițiu sau minorul cu capacitate de exercițiu restrânsă și ocrotitorul legal care îl asistă efectuează acte procesuale de dispoziție. Pentru aceste acte este necesară autorizarea specială a instanței de tutelă, atunci când minorul este ocrotit prin părinți, prin darea în plasament sau, după caz, prin alte măsuri de protecție specială prevăzute de lege, respectiv autorizarea instanței de tutelă și avizul consiliului de

[1] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 2609/1974, în C.D. 1974, p. 199; C.A. Ploiești, s. civ., dec. nr. 248/1998, în C.P.J. sem. I 1998, p. 219.

[2] Pentru ipoteza în care, după numirea curatorului special în condițiile art. 58 C.proc.civ., instanța își declină competența în favoarea unei instanțe în a cărei rază teritorială există un alt barou, apreciem că va înceta calitatea de curator special a avocatului, iar instanța în favoarea căreia s-a declinat competența va trebui să numească un nou curator.

[3] În conformitate cu dispozițiile art. 58 alin. (4) C.proc.civ., prin încheierea de desemnare a curatorului special, instanța va stabili, totodată, și remunerația provizorie a curatorului, precum și modalitatea de plată. La cererea curatorului, odată cu încetarea calității sale, ținându-se seama de activitatea desfășurată, remunerația va putea fi majorată. Potrivit art. 48 alin. (1) și (2) din O.U.G. nr. 80/2013 privind taxele judiciare de timbru (M. Of. nr. 392 din 29 iunie 2013), avansarea remunerației curatorului special numit de instanță potrivit art. 58 C.proc.civ. este în sarcina persoanei ale cărei interese sunt ocrotite prin numirea curatorului, instanța putând însă stabili ca avansarea remunerației curatorului să se facă de cealaltă parte, atunci când o asemenea măsură este în interesul continuării procesului. În cazuri urgente, care nu suferă amânare și dacă nici nu sunt îndeplinite condițiile pentru executarea silită de către ANAF, instanța poate încuviința avansarea remunerației cuvenite curatorului special din bugetul statului. Sumele avansate din bugetul statului cu titlu de remunerație pentru curatorul special constituie cheltuieli judiciare și vor fi puse în sarcina părții care pierde procesul, însă, în ipoteza în care partea ocrotită prin numirea curatorului a pierdut procesul și este lipsită de venituri ori face parte dintr-o categorie pentru care legea prevede acordarea asistenței juridice gratuite, atunci sumele avansate din bugetul statului vor rămâne în sarcina acestuia. A se vedea și GH.-L. ZIDARU, *Unele aspecte privind regularizarea cererii de chemare în judecată și noua reglementare a taxelor judiciare de timbru*, în R.R.D.P. nr. 3/2013 (citat în continuare *Unele aspecte privind regularizarea cererii...*), p. 171-172.

familie, în cazul în care ocrotirea incapabilului sau a minorului cu capacitate restrânsă de exercițiu se realizează prin tutelă[1].

În cazul *persoanelor juridice*, capacitatea de exercițiu, inclusiv cea procesuală, se realizează prin intermediul *organelor sale de administrare*, acestea fiind persoanele fizice sau juridice care, prin lege, actul de constituire sau statut, sunt desemnate să acționeze, în raporturile cu terții, individual sau colectiv, în numele și pe seama persoanei juridice.

Vom mai reține și prevederea înscrisă în art. 56 alin. (2) C.proc.civ., potrivit căreia *asociațiile, societățile sau alte entități care nu au personalitate juridică* pot sta în judecată, atât ca reclamante, cât și ca pârâte, dacă sunt constituite potrivit legii.

Conform art. 58 alin. (1) teza finală C.proc.civ., atunci când o persoană juridică ori o entitate dintre cele prevăzute la art. 56 alin. (2) C.proc.civ., chemată să stea în judecată, nu are reprezentant, instanța va numi un *curator special* dintre avocații anume desemnați în acest scop de barou.

Excepția lipsei capacității de folosință este o excepție de fond, absolută și peremptorie [art. 56 alin. (3) teza I C.proc.civ.]. Actele de procedură făcute de o persoană fără capacitate de folosință sunt lovite de *nulitate absolută*, aceeași fiind sancțiunea și în cazul actelor de procedură făcute în contradictoriu cu o persoană fără capacitate procesuală de folosință (a cărei capacitate de folosință încetase prin deces[2]).

Actele de procedură îndeplinite de cel care nu are exercițiul drepturilor procedurale sunt *anulabile*. Însă nulitatea nu intervine automat, ci, potrivit art. 57 alin. (5) C.proc.civ., instanța va acorda un termen pentru împlinirea lipsurilor, reprezentantul sau ocrotitorul legal putând confirma, total sau parțial, actele îndeplinite de cel care nu are exercițiul drepturilor procedurale. Dacă lipsurile nu se împlinesc în termenul acordat de instanță, actul se va anula. *Excepția lipsei capacității de exercițiu* va putea fi invocată în orice stare a pricinii, chiar și de către adversar, care are interesul să se pronunțe o hotărâre valabilă.

2.4. Calitatea procesuală

Potrivit art. 36 teza I C.proc.civ., calitatea procesuală rezultă din *identitatea dintre părțile din proces și subiectele raportului juridic litigios, astfel cum acesta a fost dedus judecății*. Așadar, calitatea procesuală presupune existența unei identități între persoana reclamantului și cel care este titularul dreptului afirmat (calitate procesuală activă), precum și între persoana chemată în judecată (pârâtul) și cel care este subiect pasiv în raportul juridic dedus judecății (calitate procesuală pasivă). În cazul situațiilor juridice pentru a căror realizare calea justiției este obligatorie, calitatea procesuală activă aparține celui ce se poate prevala de acest interes, iar calitatea procesuală pasivă aparține celui față de care se poate realiza interesul respectiv.

[1] Trebuie subliniat că, potrivit art. 81 alin. (2) C.proc.civ., actele procedurale de dispoziție făcute în orice proces de reprezentanții minorilor, ai persoanelor puse sub interdicție și ai dispăruților, nu vor împiedica judecarea cauzei, dacă instanța apreciază că ele nu sunt în interesul acestor persoane.

[2] Este lovită de nulitate decizia instanței care a soluționat apelul în contradictoriu cu persoana decedată – C.A. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 839/1999, în Juridica nr. 1/2000, p. 39. A se vedea și V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 7; G. RĂDUCAN, *Drept procesual civil român și comunitar european*, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 45. Cererea de introducere în cauză a moștenitorului pârâtului, în condițiile art. 243 C.proc.civ. 1865 (actualul art. 412 C.proc.civ. – *n.n.*), nu poate fi primită, întrucât moștenitorii preiau poziția procesuală a autorului numai dacă decesul a intervenit pe parcursul judecății – C.A. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 501/2002, în P.J.C. 2001-2002, p. 357. În cazul în care acțiunea a fost respinsă (mai exact, anulată) pentru lipsa capacității de folosință a reclamanților, moștenitorilor persoanelor care au figurat în proces în calitate de reclamanți la data înregistrării cererii de chemare în judecată nu li se poate recunoaște calitatea de apelanți. Cererea de apel a acestora este inadmisibilă, întrucât nu a intervenit transmisiunea procesuală în cursul judecății, în fața primei instanțe, ori după darea hotărârii – C.A. București, s. a III-a civ., dec. nr. 1214/2001, în P.J.C. 2001-2002, p. 516.

Reclamantul, fiind cel care pornește acțiunea, trebuie să *justifice atât calitatea procesuală activă, cât și calitatea procesuală pasivă* a persoanei pe care a chemat-o în judecată[1], prin indicarea obiectului cererii și a motivelor de fapt și de drept pe care se întemeiază pretenția sa. După ce a fost sesizată, instanța trebuie să *verifice atât calitatea procesuală activă, cât și calitatea procesuală pasivă*[2], fie înainte de începerea dezbaterilor, dacă acest lucru este posibil (de regulă, în cazul cererilor personale, iar în cazul cererilor reale, numai dacă se invocă lipsa calității procesuale pasive), fie în cadrul dezbaterilor asupra fondului dreptului (de exemplu, dacă se invocă excepția lipsei calității procesuale active, în cazul cererilor reale). Subliniem însă că verificarea calității procesuale nu presupune verificarea existenței a însești dreptului și a obligației corelative care intră în conținutul raportului juridic dedus judecății. Într-adevăr, așa cum prevede expres art. 36 teza a II-a C.proc.civ., existența sau inexistența drepturilor și a obligațiilor afirmate constituie o chestiune de fond.

În ceea ce privește verificarea calității procesuale, uneori, aceasta este ușor de realizat, deoarece chiar legea stabilește cine are calitate procesuală activă, cum ar fi în cazul divorțului (art. 917 C.proc.civ.), al stabilirii filiației față de mamă (art. 423 C.civ.), al tăgăduirii paternității (art. 429 C.civ.), al stabilirii paternității (art. 425 C.civ.), al tăgăduirii paternității copilului pentru motive ce țin de reproducerea asistată medical [art. 443 alin. (2) C.civ.] etc.

De asemenea, verificarea existenței calității procesuale nu prezintă dificultăți deosebite în cazul acțiunilor prin care se urmărește valorificarea unui drept de creanță, deoarece în raportul juridic obligațional dedus judecății sunt determinați atât subiectul activ, cât și subiectul pasiv.

În schimb, în cazul acțiunilor prin care se urmărește valorificarea unui drept real principal[3], pentru a se stabili calitatea procesuală activă trebuie să se administreze aceleași probe ca și pentru dovedirea temeiniciei cererii, dar nici într-un astfel de caz,

[1] Întrucât uzucapiunea (guvernată de dispozițiile Codului civil din 1864 – *n.n.*) apare ca o sancțiune îndreptată împotriva proprietarului nediligent, acesta, iar nu Consiliul General al Municipiului București, are calitate procesuală pasivă într-o acțiune prin care se solicită constatarea dobândirii dreptului de proprietate prin uzucapiune – C.A. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 1528/1996, în C.P.J.C. 1993-1998, p. 95.

[2] Obligația de a desființa construcția ridicată fără autorizație incumbă beneficiarului lucrării, căruia îi revenea și obligația de a solicita eliberarea autorizației de construire, astfel că persoana care a executat imobilul în baza unui contract nu poate fi obligată la desființarea construcției, fiind un terț față de raportul juridic creat între beneficiarul lucrării și autoritatea administrativă. În acest context, instanța trebuia să respingă cererea, constatând lipsa calității procesuale pasive – C.A. București, s. a III-a civ., dec. nr. 226/1998, în C.P.J.C. 1993-1998, p. 187. Acțiunea prin care se solicită delimitarea prin semne exterioare a limitelor dintre două proprietăți vecine, în cadrul căreia se revendică o suprafață din terenul vecin aflat în proprietate comună în devălmășie, trebuie introdusă împotriva ambilor soți – C.A. Timișoara, s. civ., dec. nr. 1013/2001, în C.J. nr. 4/2002, p. 36.

[3] Într-o acțiune în revendicare, calitatea procesuală activă aparține proprietarului, iar calitatea procesuală pasivă revine celui care stăpânește, ca posesor sau chiar ca detentor, bunul revendicat. Pentru dezvoltări, a se vedea G. BOROI, C.A. ANGHELESCU, B. NAZAT, *Drepturile reale principale 2013*, p. 135-137.

lipsa calității procesuale nu se confundă cu netemeinicia, deoarece, în ipoteza unei acțiuni reale introduse de o persoană fără calitate, dreptul subiectiv există, dar cererea de chemare în judecată nu a fost introdusă de titularul dreptului respectiv, pe când, în cazul unei acțiuni (cereri) netemeinice (nefondate), nu există dreptul pretins de reclamant.

Drepturile și obligațiile procedurale pot fi transmise în cursul procesului, ceea ce echivalează cu o *transmisiune* a calității procesuale, active sau pasive.

Transmisiunea poate fi legală sau convențională.

În cazul *persoanelor fizice*, *transmisiunea legală* se realizează pe calea moștenirii (succesiunii), moștenitorii care acceptă succesiunea preluând poziția procesuală pe care o avea *de cuius*, cu excepția cazurilor în care legea nu permite aceasta, deoarece este vorba de drepturi legate nemijlocit de persoană (drepturi cu caracter strict personal) sau prevede o altă soluție în caz de deces al unei părți (de exemplu, dacă unul dintre soți decedează în timp ce procesul de divorț este *pendente*, atunci căsătoria încetează prin deces, iar dosarul se va închide[1]). Sunt situații în care acțiunea nu trece asupra moștenitorilor, dar, dacă a fost pornită de titular, atunci ea *poate fi continuată de moștenitorii acestuia*, în alte cuvinte, în privința declanșării procesului, moștenitorii nu au calitate procesuală activă, dar ar putea avea loc o transmisiune a calității procesuale active, dacă procesul a fost declanșat de autorul lor (acțiunea în anularea căsătoriei, acțiunea de divorț întemeiată pe culpa pârâtului)[2]. Precizăm că și în privința calității procesuale pasive, prin lege sunt stabilite cazuri în care acțiunea nu poate fi pornită direct împotriva moștenitorilor unei anumite persoane, dar *poate fi continuată împotriva acestora* (acțiunea în revocarea donației pentru ingratitudine poate fi exercitată numai împotriva donatarului, dar dacă acesta decedează pe parcursul procesului, judecata va putea fi continuată împotriva moștenitorilor).

În cazul *persoanelor juridice*, transmisiunea legală are loc pe calea reorganizării (prin fuziune, divizare sau transformare) persoanei juridice care este parte în proces.

Transmisiunea convențională a calității procesuale poate avea loc ca urmare a cesiunii de creanță, a vânzării sau donării bunului litigios, a preluării datoriei cu consimțământul creditorului, precum și a altor mijloace juridice indirecte de schimbare a subiectului activ sau pasiv al raportului juridic substanțial dedus judecății.

Din punctul de vedere al *întinderii transmisiunii* calității procesuale, aceasta poate fi universală (cazul moștenitorului legal unic și al legatarului universal, fuziunea prin absorbție sau contopire, transformarea persoanei juridice), cu titlu universal (cazul moștenitorilor legali și al legatarului cu titlu universal, fiducia; divizarea totală sau parțială a

[1] Cu toate acestea, când cererea de divorț se întemeiază pe culpa pârâtului și reclamantul decedează în cursul procesului, lăsând moștenitori, aceștia vor putea continua acțiunea, pe care instanța o va admite numai dacă va constata culpa exclusivă a soțului pârât. În caz contrar, instanța va lua act de încetarea căsătoriei și va dispune, prin hotărâre definitivă, închiderea dosarului [art. 925 alin. (2) C.proc.civ.].

[2] Cât privește acțiunea în revocarea donației pentru ingratitudine, cererea de revocare poate fi introdusă de moștenitorii donatorului în cazul în care donatorul a decedat în interiorul termenului de prescripție de un an din ziua în care donatorul a știut că donatarul a săvârșit fapta de ingratitudine, fără să îl fi iertat pe donatar. De asemenea, moștenitorii pot introduce acțiunea în revocare în termen de un an de la data morții donatorului, dacă acesta a decedat fără să fi cunoscut cauza de revocare [art. 1024 alin. (3) C.civ.].

persoanei juridice) și cu titlu particular (legatarul cu titlu particular[1], transmisiunea convențională).

Cel care dobândește calitatea procesuală ca efect al transmisiunii este introdus în proces în locul autorului său și preia procesul în starea în care se găsește în momentul în care a avut loc transmisiunea, actele procedurale îndeplinite de autorul său fiindu-i opozabile.

În cazul *transmiterii calității procesuale (active sau pasive) prin acte juridice cu titlu particular*, transmisiunea nu se va produce imediat, ci, potrivit art. 39 C.proc.civ., *judecata va continua între părțile inițiale*, dacă transmiterea a avut loc printr-un act juridic între vii cu titlu particular (de exemplu, vânzare, donație etc.), respectiv *cu succesorul universal sau, după caz, cu succesorii cu titlu universal ai înstrăinătorului*, dacă transmiterea a avut loc prin act juridic pentru cauză de moarte cu titlu particular (adică prin legat cu titlu particular). În toate aceste cazuri, dobânditorul cu titlu particular este obligat să intervină în proces, dacă are cunoștință de existența procesului[2], sau va fi introdus în proces, la cererea uneia dintre părțile inițiale sau din oficiu de către instanță[3], urmând ca aceasta să decidă, după împrejurări și ținând seama și de poziția celorlalte părți, dacă înstrăinătorul sau, după caz, succesorul său universal sau succesorii cu titlu universal vor fi scoși din proces. Dacă instanța va decide scoaterea din proces a înstrăinătorului sau, după caz, a succesorului său universal sau a succesorilor cu titlu universal, judecata va continua numai cu dobânditorul cu titlu particular, care va prelua poziția procesuală a autorului său și va lua procedura în starea în care aceasta se afla la data la care el a intervenit sau a fost introdus în cauză. Chiar și atunci când dobânditorul cu titlu particular nu a intervenit și nici nu a fost introdus în proces, hotărârea pronunțată contra înstrăinătorului sau succesorului universal ori cu titlu universal al acestuia, indiferent de poziția procesuală, va produce de drept efecte și contra dobânditorului cu titlu particular și va fi opozabilă acestuia din urmă, afară de cazurile în care succesorul cu titlu particular a dobândit dreptul cu bună-credință și nu mai poate fi evins, potrivit legii, de către adevăratul titular al dreptului [de exemplu, terțul a dobândit un drept tabular cu bună-credință prin act juridic cu titlu oneros în condițiile art. 901 C.civ. ori, în cazul bunurilor mobile corporale, sunt incidente dispozițiile art. 937 alin. (1) C.civ.].

Excepția lipsei calității procesuale este o excepție de fond, absolută și peremptorie. Potrivit art. 40 alin. (1) C.proc.civ., dacă instanța constată lipsa calității procesuale (active sau pasive), va respinge cererea ca fiind introdusă de o persoană fără calitate sau ca fiind introdusă împotriva unei persoane fără calitate. Dacă într-o acțiune (ce-

[1] Legatarul cu titlu particular este succesor în drepturile autorului său numai în limitele legatului transmis. Prin urmare, legatarul unei sume de bani nu are calitate procesuală activă într-o acțiune în revendicare care are ca obiect un bun imobil din patrimoniul autorului său, întrucât vocația sa succesorală privește strict suma de bani – C.A. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 923/1995, în C.P.J.C. 1993-1998, p. 87.

[2] Intervenția subdobânditorului cu titlu particular, de care face vorbire art. 39 alin. (2) C.proc.civ., nu este o formă de intervenție voluntară, în sensul dispozițiilor art. 61-67 C.proc.civ. În cazul transmiterii calității procesuale prin acte juridice cu titlu particular, intervenția subdobânditorului este făcută în scopul de a se stabili dacă acesta îl va înlocui sau nu în proces pe înstrăinător sau, după caz, pe succesorul universal sau pe succesorii cu titlu universal ai acestuia.

[3] S-a arătat [V.M. Ciobanu, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 144] că în acest caz sunt aplicabile prevederile art. 78-79 C.proc.civ., deoarece suntem într-un caz expres prevăzut de lege în care operează introducerea forțată în cauză, din oficiu, a altor persoane.

rere) reală se invocă lipsa calității procesuale active, iar instanța, după ce a unit excepția cu administrarea probelor sau cu fondul, constată că reclamantul nu este titularul dreptului real principal, cererea va fi respinsă ca fiind introdusă de o persoană fără calitate, iar nu ca nefondată. Legislația noastră, cu excepția situației în care și-ar găsi aplicarea prevederile art. 39 C.proc.civ. ori dacă reclamantul nu își modifică acțiunea în condițiile prevăzute de art. 204 alin. (1) și (3) C.proc.civ. sau dacă nu se recurge, în cazul acțiunilor reale, la instituția arătării titularului dreptului în condițiile prevăzute de art. 75-77 C.proc.civ., nu cunoaște instituția înlocuirii persoanei chemate în judecată și care nu are calitate procesuală pasivă, cu persoana care ar avea această calitate. De altfel, chiar și în cazul prevăzut de art. 77 alin. (3) C.proc.civ., înlocuirea pârâtului cu cel indicat ca titular al dreptului nu poate avea loc decât cu consimțământul reclamantului.

Calitatea procesuală nu trebuie confundată cu *interesul*, deși, uneori, *delimitarea* între aceste două condiții ale exercitării acțiunii civile nu este ușor de făcut.

Aparent, orice persoană care are un interes personal să acționeze are și calitatea procesuală activă și, invers, absența calității procesuale este însoțită de o lipsă de interes. S-ar putea spune că legea atribuie calitate procesuală celui care are interes, iar din această perspectivă, interesul ar fi principala condiție de exercițiu al dreptului la acțiune. Există însă situații în care acțiunea civilă nu poate fi exercitată de unele persoane, deși acestea ar justifica un interes personal, ori poate fi exercitată de cineva care nu are un interes personal și/sau direct.

Uneori, dintre persoanele susceptibile a avea interesul să acționeze, legea limitează numărul titularilor dreptului la acțiune, nerecunoscând calitatea procesuală anumitor persoane. Spre exemplu, numai soții pot cere desfacerea căsătoriei prin divorț, paternitatea poate fi tăgăduită de către soțul mamei, de mamă, de tatăl biologic, precum și de copil (moștenitorii lor pot porni sau, după caz, continua acțiunea pornită de aceștia), cu precizarea că acțiunea în tăgăduirea paternității poate fi pornită și de procuror [în baza art. 92 alin. (1) C.proc.civ.], dreptul la acțiune pentru stabilirea filiației față de mamă aparține copilului sau, după caz, moștenitorilor acestuia, cererile de nulitate pot fi intentate de un număr mai mic sau mai mare de persoane, în funcție de natura lor etc.

Alteori, legea atribuie calitate procesuală unor persoane, organizații, instituții sau autorități care, fără a justifica un interes personal, acționează pentru apărarea drepturilor ori intereselor legitime ale unor persoane aflate în situații speciale sau, după caz, în scopul ocrotirii unui interes de grup ori general. Trebuie subliniat că, potrivit art. 37 C.proc.civ., pentru ca asemenea persoane, organizații, instituții sau autorități să poată acționa pentru apărarea drepturilor sau intereselor legitime ale altor persoane sau, după caz, în scopul ocrotirii unui interes de grup sau general, este necesar ca *legea să le recunoască în mod expres legitimarea procesuală activă*.

Astfel, potrivit art. 1560 alin. (1) C.civ., „creditorul a cărui creanță este certă și exigibilă poate să exercite drepturile și acțiunile debitorului atunci când acesta, în prejudiciul creditorului, refuză sau neglijează să le exercite". În cazul acțiunii oblice, interesul nu îi este personal celui ce exercită acțiunea, ci debitorului acestuia. Este adevărat că și creditorul justifică un interes, dar acesta nu este direct.

În ipotezele avute în vedere de art. 111 C.civ. (sesizarea instanței de tutelă pentru deschiderea tutelei), art. 155 C.civ. (plângerea împotriva tutorelui), art. 165 C.civ. (persoanele care pot cere punerea sub interdicție a unei persoane), art. 177 C.civ. (ridicarea interdicției), art. 182 (instituirea curatelei), art. 403 C.civ. (modificarea măsurilor cu privire la drepturile și îndatoririle părinților divorțați față de copiii lor minori) sau art. 508 C. civ. (decăderea din exercițiul drepturilor părintești), calitatea procesuală activă este recunoscută și instituțiilor de ocrotire. În aceste situații, interesul este personal, dar aparține minorului sau incapabilului, după caz.

Articolul 92 alin. (1) C.proc.civ. recunoaște procurorului dreptul de a porni orice acțiune civilă (de a introduce orice cerere de chemare în judecată, inclusiv cele cu caracter strict personal), dacă apreciază că aceasta este necesar pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție și ale dispăruților, precum și în alte cazuri expres prevăzute de lege.

În literatura juridică se arată că instituțiile de ocrotire și procurorul urmăresc și realizarea unui interes general. Se observă însă că, în aceste cazuri, interesul, în înțelesul de folos practic material sau moral, se răsfrânge numai asupra persoanei în favoarea căreia s-a acționat. De altfel, în situația unui interes general, particularii nici nu ar trebui să aibă calitate procesuală activă, ci aceasta ar trebui acordată numai Ministerului Public sau altui organ anume desemnat prin lege.

Faptul că interesul și calitatea procesuală sunt două condiții distincte pentru exercițiul dreptului la acțiune rezultă cu claritate și în ipotezele în care legea acordă *calitate procesuală unor entități (grupuri), care, ca persoane juridice, nu acționează în vederea realizării unui interes propriu*, ci exercită dreptul la acțiune urmărind valorificarea unui *interes colectiv*[1]. Constituie asemenea exemple:

– asociațiile de consumatori, cărora art. 37 lit. h) din O.G. nr. 21/1992 privind protecția consumatorilor, republicată[2], le acordă calitate procesuală activă pentru introducerea de cereri de chemare în judecată pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale consumatorilor;

– organizațiile sindicale, care apără drepturile membrilor lor, ce decurg din legislația muncii, statutele funcționarilor publici, contractele colective sau individuale de muncă, precum și din acordurile privind raporturile de serviciu ale funcționarilor publici, în fața instanțelor judecătorești, organelor de jurisdicție, a altor instituții sau autorități ale statului, prin apărători proprii sau aleși (art. 28 din Legea nr. 62/2011 a dialogului social, republicată[3]);

– organizațiile neguvernamentale care au ca scop protecția drepturilor omului sau care au un interes legitim în combaterea discriminării, ce au calitate procesuală activă în cazul în care discriminarea se manifestă în domeniul lor de activitate și aduce atingere unei comunități sau unui grup de persoane. Ele au, de asemenea, calitate procesuală activă și în cazul în care discriminarea aduce atingere unei persoane fizice, dar numai la cererea acesteia din urmă (art. 28 din O.G. nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată[4]).

---

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 172 și urm.; V.M. Ciobanu, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 135-136.

[2] M. Of. nr. 208 din 28 martie 2007.

[3] M. Of. nr. 625 din 31 august 2012. A se vedea și I.C.C.J., Completul competent să judece recursul în interesul legii, dec. nr. 1/2013 (M. Of. nr. 118 din 1 martie 2013).

[4] M. Of. nr. 166 din 7 martie 2014.

Sintetizând cele arătate mai sus, rezultă următoarele situații ce se pot ivi în practică:

– dreptul la acțiune se exercită de *o persoană fizică sau juridică având un interes personal*. În acest caz, de regulă, cel ce justifică un interes personal are și calitatea procesuală, însă legea poate să nu acorde calitatea procesuală activă unor persoane care ar justifica totuși un interes propriu;

– dreptul la acțiune este exercitat de *o persoană sau un organ ce urmărește realizarea interesului unei alte persoane*. Este necesar ca legea să recunoască expres calitatea procesuală activă persoanei (nu avem în vedere pe reprezentantul titularului dreptului) sau organului;

– dreptul la acțiune este exercitat de *reprezentanții unor grupuri, în interesul acestor grupuri*. În această situație, interesul este personal, iar calitatea procesuală activă aparține grupului (așa-numitele *acțiuni sociale*). Ca exemplu, menționăm art. 28 din Legea nr. 1/2000 pentru reconstituirea dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole și celor forestiere, solicitate potrivit prevederilor Legii fondului funciar nr. 18/1991 și ale Legii nr. 169/1997[1], referitor la comitetul constituit pentru dobândirea personalității juridice de către formele asociative de administrare și de exploatare a terenurilor forestiere (obști nedivizate de răzeși, păduri grănicerești, composesorate, devălmășii de moșneni etc.);

– dreptul la acțiune este exercitat *în interesul grupului de către unul dintre membrii acestuia* (așa numitele *acțiuni sociale ut singuli*), acesta din urmă neavând împuternicirea de a reprezenta grupul. Pentru această ipoteză, este necesar ca legea să recunoască expres calitatea procesuală activă celui ce acționează în locul grupului, cum este cazul art. 132 alin. (2) din Legea nr. 31/1990 privind societățile, republicată[2], potrivit căruia hotărârile adunării generale (a unei societăți pe acțiuni) contrare legii sau actului constitutiv pot fi atacate în justiție de oricare dintre acționarii care nu au luat parte la adunarea generală ori care au votat contra și au cerut să se treacă aceasta în procesul-verbal al ședinței, precum și al art. 174 alin. (2) din Legea nr. 31/1990, conform căruia hotărârile adunării deținătorilor de obligațiuni pot fi atacate în justiție de către deținătorii care nu au luat parte la adunare sau au votat contra și au cerut să se insereze aceasta în procesul-verbal al ședinței;

– dreptul la acțiune este exercitat de *grup în apărarea intereselor unui membru al grupului*. În lipsa unei dispoziții legale exprese, grupul nu are calitate procesuală;

– dreptul la acțiune este exercitat *în interesele membrilor unui grup, de către aceștia*. Nu suntem în prezența unui interes colectiv, ci a unei sume de interese individuale, aplicându-se regulile de la coparticiparea procesuală. Când însă grupului i se recunoaște, prin lege, calitatea procesuală, se ridică problema de a ști dacă membrii grupului mai pot exercita dreptul la acțiune. În rezolvarea acesteia, trebuie pornit de la faptul că grupul are calitate procesuală numai dacă interesul este colectiv, ceea ce înseamnă că toți membrii săi au un interes de aceeași natură, chiar dacă prejudiciile lor nu sunt egale. În consecință, ar avea calitate procesuală activă un membru al grupului care ar invoca un prejudiciu special, ce nu a fost suferit de toți ceilalți membri ai grupului;

[1] M. Of. nr. 8 din 12 ianuarie 2000.
[2] M. Of. nr. 1066 din 17 noiembrie 2004.

– dreptul la acțiune este exercitat de *un grup, care urmărește realizarea unui interes colectiv*. Prin definiție, interesul nu este personal, ci este înlocuit cu unul colectiv, însă numai dacă legea acordă expres calitate procesuală activă grupului. Este cazul sindicatelor și al anumitor asociații (de consumatori, pentru protecția mediului) care acționează fără să urmărească valorificarea unor drepturi substanțiale proprii, ci a unor drepturi ale aderenților, aceștia din urmă fiind destinatarii regulilor de drept ce se urmăresc a fi valorificate;

– dreptul la acțiune este exercitat *în apărarea unui interes general*. În principiu, numai Ministerul Public ar trebui să aibă calitate procesuală și niciun grup sau persoană nu s-ar putea prevala direct de acest interes, însă violarea unui interes general nu exclude și violarea unui interes colectiv sau individual. Uneori, legea desemnează anumite organe ca având calitate procesuală pentru valorificarea unui interes ce poate fi considerat ca fiind general. Astfel, art. 39 alin. (2) din Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, republicată[1], referitor la contestația privind constituționalitatea unui partid politic, prevede că aceasta poate fi formulată de președintele uneia dintre Camerele Parlamentului (pe baza unei hotărâri adoptate de Cameră cu votul majorității membrilor săi) sau de Guvern.

Secțiunea a 2-a. Clasificarea cererilor în justiție

§1. Precizări prealabile

Înainte de a aborda această problemă, dorim să facem o precizare de ordin terminologic. În literatura juridică se vorbește frecvent de clasificarea acțiunilor civile, însă această terminologie tradițională este relativ improprie, deoarece acțiunea civilă este uniformă, indiferent de dreptul subiectiv sau de situația juridică ce se urmărește a se valorifica. Totuși, mai ales în practică, dar și în unele texte de lege, noțiunea de „acțiune" este folosită și în sensul de cerere de chemare în judecată, deși aceasta din urmă este numai actul de procedură prin care se pune în mișcare acțiunea civilă.

De lege lata, Codul de procedură civilă face vorbire de *„cereri în justiție"* pentru a desemna cererile prin care este sesizată instanța cu o pretenție, astfel încât în cele ce urmează va fi folosită această terminologie juridică.

Cererile în justiție pot fi clasificate după următoarele *criterii*:

– calea procedurală aleasă de parte pentru a obține protecția judiciară a dreptului subiectiv, în funcție de care deosebim cereri principale, cereri accesorii, cereri incidentale și cereri adiționale;

– scopul material urmărit (de a obține executarea obligației sau recunoașterea unui drept), în funcție de care deosebim cereri în realizare, cereri în constatare și cereri în constituire;

– natura dreptului subiectiv ce se valorifică, în raport de care distingem cereri nepatrimoniale și cereri patrimoniale, acestea din urmă subclasificându-se în cereri reale, cereri personale și cereri mixte.

[1] M. Of. nr. 807 din 3 decembrie 2010.

§2. Cereri principale, cereri accesorii, cereri incidentale şi cereri adiţionale

Potrivit art. 30 C.proc.civ., în funcţie de calea procedurală aleasă de parte, cererile în justiţie se împart în: cereri principale, cereri accesorii, cereri incidentale şi cereri adiţionale.

Cererea principală este aceea prin care se declanşează procedura judiciară.

Cererea este accesorie dacă rezolvarea ei depinde de soluţia dată unui capăt de cerere principal[1].

Cererea incidentală este acea cerere care poate avea o existenţă de sine stătătoare (ca o cerere principală), *dar care este formulată într-un proces deja început.*

Trebuie precizat că nu întotdeauna actul de procedură prin care se sesizează instanţa reprezintă în întregul său cererea principală. Aşa cum prevede în mod expres art. 30 alin. (3) teza a II-a C.proc.civ., acest act poate cuprinde atât capete de cerere principale, cât şi capete de cerere accesorii. Astfel, dacă prin cererea de chemare în judecată se solicită anularea unui contract pentru vicii de consimţământ, repunerea părţilor contractante în situaţia anterioară încheierii contractului prin restituirea prestaţiilor executate, precum şi cheltuieli de judecată, numai capătul de cerere referitor la anularea contractului are caracterul de cerere principală, celelalte două capete de cerere fiind accesorii, rezolvarea lor fiind în funcţie de soluţia dată capătului de cerere principal. Iar dacă pârâtul formulează o cerere reconvenţională prin care solicită obligarea reclamantului la plata unei sume de bani ce reprezintă dobânzile aferente preţului plătit, cererea respectivă este o cerere incidentală, deoarece ar putea forma obiectul unei judecăţi separate, însă a fost introdusă într-un proces început deja. Mai precizăm că şi cererile incidentale pot cuprinde mai multe capete de cerere, dintre care unele principale, în sensul că nu depind de soluţia dată altui capăt de cerere, şi altele accesorii.

Cererea adiţională este acea cerere prin care o parte modifică pretenţiile sale anterioare.

În această categorie sunt incluse orice cereri prin care partea (reclamantul) modifică o cerere în justiţie cu care a sesizat anterior instanţa, fie că aceasta era o cerere principală, fie una accesorie sau incidentală. Întrucât legea nu distinge, modificarea poate privi atât obiectul, cât şi cauza cererii iniţiale, precum şi partea împotriva căreia aceasta era formulată.

Clasificarea cererilor în justiţie după criteriul căii procedurale alese de parte prezintă *interes practic* sub următoarele aspecte:

– din punct de vedere al competenţei (materiale şi teritoriale), cererile accesorii, adiţionale şi incidentale sunt în căderea instanţei competente să judece cererea

[1] Subliniem că, pentru a fi în prezenţa unei cereri accesorii, este necesar ca partea să o formuleze în cadrul aceluiaşi litigiu cu cererea principală de a cărei soluţionare depinde. Cu alte cuvinte, criteriul de clasificare este unul procedural şi este reprezentat de calea aleasă de reclamant pentru formularea cererii. Aşa fiind, dacă o cerere a cărei soluţionare depinde de o altă cerere ce face obiectul unei alte judecăţi este formulată pe cale principală, vom fi în prezenţa a două cereri principale, iar nu a unei cereri principale şi a uneia accesorii. În acest caz, este posibilă suspendarea judecăţii cererii a cărei soluţionare depinde de soluţia dată altei cereri care face obiectul unei alte judecăţi [art. 413 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ.], însă cele două cereri sunt şi rămân două cereri principale.

principală[1] (art. 123 C.proc.civ.). Precizăm că prin clasificarea drept cereri adiţionale a cererilor prin care se modifică pretenţii formulate anterior, legiuitorul a urmărit instituirea şi pentru acestea a prorogării legale de competenţă, similar cererilor incidentale şi accesorii[2];

– există cereri care se pot formula numai pe cale principală (de exemplu, cererea în tăgăduirea paternităţii) ori numai pe cale accesorie [spre exemplu, cererea soţului care solicită ca, în caz de desfacere a căsătoriei prin divorţ, să poarte în continuare numele de familie dobândit prin încheierea căsătoriei – art. 383 alin. (2) C.civ.];

– unele cereri accesorii şi incidentale trebuie rezolvate din oficiu de către instanţa sesizată cu cererea principală [astfel, art. 918 alin. (2) şi (3) C.proc.civ. obligă instanţa ca, în caz de pronunţare a divorţului, să se pronunţe din oficiu asupra exercitării autorităţii părinteşti şi asupra contribuţiei părinţilor la cheltuielile de creştere şi educare a copiilor, precum şi asupra numelui pe care îl vor purta soţii după divorţ];

– prin intermediul unor cereri incidentale pot fi atrase în proces terţe persoane, care dobândesc calitatea de parte, iar hotărârea pronunţată le va fi opozabilă;

– dacă prin aceeaşi hotărâre sunt soluţionate *şi cereri accesorii sau incidentale*, în regulă generală, calea de atac este determinată în funcţie de cererea principală, potrivit principiului *accesorium sequitur principale.*

De lege lata, acest principiu cunoaşte însă mai multe excepţii, astfel încât, pentru stabilirea modului în care este determinată calea de atac atunci când prin aceeaşi hotărâre sunt soluţionate şi cereri accesorii ori incidentale, trebuie făcute următoarele distincţii:

a) prin aceeaşi hotărâre au fost soluţionate o *cerere principală* şi una sau mai multe *cereri accesorii*. În acest caz, hotărârea este supusă căii de atac de reformare, după caz, apel sau recurs, prevăzute de lege pentru cererea principală, chiar dacă se atacă numai soluţia pronunţată cu privire la cererea accesorie şi care, dacă ar fi formulată separat, ar fi supusă unei alte căi de atac. Precizăm însă că, în acest caz, potrivit art. 460 alin. (5) C.proc.civ., termenul de apel sau, după caz, de recurs va fi cel de drept comun, chiar dacă prin legi speciale se prevede altfel[3].

Totuşi, în cazul în care hotărârea cu privire la capătul principal de cerere nu este supusă nici apelului şi nici recursului, nu îşi mai găseşte aplicare principiul *accesorium sequitur principale*, astfel încât hotărârea, în privinţa soluţiei date asupra unei cereri accesorii, este supusă căii de atac de reformare prevăzute de lege pentru această cerere, însă termenul va fi cel de drept comun [art. 460 alin. (4) şi (5) C.proc.civ.];

[1] Legea prevede o excepţie de la această regulă, care priveşte cererile în materia insolvenţei sau a concordatului preventiv, care sunt de competenţa exclusivă a tribunalului în a cărui circumscripţie îşi are sediul debitorul şi în privinţa cărora nu operează niciodată prorogarea legală de competenţă [art. 123 alin. (1) teza finală C.proc.civ.].

[2] Cu toate acestea, în privinţa cererilor adiţionale, prorogarea legală de competenţă nu va opera decât în măsura în care există o legătură suficientă între aceasta şi cererea iniţială, iar nu şi atunci când modificarea cererii este totală ori de esenţă, întrucât, în caz contrar, s-ar da posibilitatea eludării normelor de competenţă materială sau teritorială fără justificare. A se vedea şi GH.-L. ZIDARU, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 360.

[3] Trebuie remarcat că, în cazul analizat, nu este urmată în întregime regula *accesorium sequitur principale*, întrucât termenul de exercitare a căii de atac, respectiv apelul sau, după caz, recursul, va fi întotdeauna cel de drept comun, chiar dacă printr-o lege specială se prevede un alt termen pentru calea de atac de care este susceptibil capătul principal de cerere.

b) prin aceeaşi hotărâre au fost soluţionate o *cerere principală* şi una sau mai multe *cereri incidentale*. În această ipoteză, pentru identificarea regulii de determinare a căii de atac trebuie distins după cum cererea principală şi cea incidentală sunt supuse, potrivit legii, aceleiaşi căi de atac sau unor căi de atac diferite. Pentru prima situaţie, legea nu prevede în mod expres soluţia de urmat. Prin urmare, calea de atac şi termenul de exercitare a acesteia se vor determina potrivit principiului *accesorium sequitur principale*, în funcţie de cererea principală.

În cazul în care prin aceeaşi hotărâre au fost soluţionate una sau mai multe cereri principale şi una sau mai multe cereri incidentale, dintre care unele sunt supuse apelului, iar altele recursului, hotărârea în întregul ei este supusă apelului în termenul de drept comun, chiar dacă prin legi speciale se prevede altfel [art. 460 alin. (3) C.proc.civ.]. În plus, hotărârea dată în apel va fi supusă şi recursului, de asemenea, în termenul de drept comun [art. 460 alin. (5) C.proc.civ.]. În schimb, dacă hotărârea cu privire la o cerere principală sau incidentală nu este supusă nici apelului şi nici recursului, soluţia cu privire la celelalte cereri este supusă căilor de atac în condiţiile legii, însă termenul de exercitare pentru căile de atac de reformare va fi cel de drept comun;

– în cazul în care prin aceeaşi hotărâre au fost soluţionate *mai multe cereri principale*, dintre care unele sunt supuse apelului, iar altele recursului, hotărârea în întregul ei este supusă apelului în termenul de drept comun. Hotărârea dată în apel este supusă recursului [art. 460 alin. (3) şi (5) C.proc.civ.][1].

§3. Cereri în realizare, cereri în constatare şi cereri în constituire

În funcţie de scopul material urmărit, se disting: cererile (acţiunile) în realizarea dreptului, cererile (acţiunile) în constatare şi cererile (acţiunile) în constituire de drepturi.

a) *Acţiunile (cererile) în realizarea dreptului* (numite şi în condamnare, în judecare sau în executare), consacrate de art. 30 alin. (1) C.proc.civ., *sunt acelea prin care reclamantul, ce se pretinde titularul unui drept subiectiv, solicită instanţei să îl oblige pe pârât la respectarea dreptului, iar dacă acest lucru nu mai este posibil, la despăgubiri pentru prejudiciul suferit*.

Aşadar, prin cererea în realizare reclamantul urmăreşte condamnarea pârâtului, adică obligarea acestuia, prin hotărâre, la executarea obligaţiei corelative dreptului subiectiv afirmat, iar, în caz de nevoie, hotărârea va putea fi adusă la îndeplinire pe cale de executare silită.

În practică, cererile de chemare în judecată care fac parte din această categorie sunt cele mai frecvente: cererile în revendicare, cererile prin care se solicită plata unor sume de bani cu titlu de despăgubiri, predarea unor bunuri, îndeplinirea unor obligaţii contractuale, cererea prin care se solicită anularea unui act juridic (indiferent că s-ar

[1] Este de observat că legea nu prevede care este soluţia atunci când prin aceeaşi hotărâre se soluţionează mai multe cereri principale supuse aceleiaşi căi de atac, dar pentru care legea prevede termene de exercitare diferite, iar, în acest caz, nu s-ar mai putea aplica principiul *accesorium sequitur principale* pentru determinarea căii de atac.

invoca o cauză de nulitate relativă sau de nulitate absolută)[1], cererea prin care se solicită instanţei pronunţarea rezoluţiunii sau rezilierii[2] etc.

b) Prin *acţiunile (cererile) în constatare* (numite şi cereri în recunoaşterea dreptului sau în confirmare), reglementate de art. 35 C.proc.civ., *reclamantul solicită instanţei numai să constate existenţa unui drept subiectiv al său ori inexistenţa unui drept subiectiv al pârâtului împotriva sa*, deci reclamantul solicită constatarea existenţei sau inexistenţei unui raport juridic concret.

Din cauza faptului că reclamantul nu urmăreşte condamnarea pârâtului, *hotărârile pronunţate cu privire la cererile în constatare nu pot fi titluri executorii*, nefiind susceptibile de executare silită[3]. Este vorba, desigur, de soluţia dată capătului principal de cerere (indiferent dacă cererea în constatare a fost admisă ori respinsă), însă, dacă s-au acordat şi cheltuieli de judecată, această dispoziţie a instanţei poate fi pusă în executare silită. S-a subliniat, în mod justificat, că din împrejurarea că hotărârea pronunţată într-o cerere în constatare nu constituie titlu executoriu nu trebuie trasă concluzia că judecata cererii în constatare s-ar face după procedura necontencioasă, iar nu după cea contencioasă[4].

Cererea în constatare are un caracter subsidiar faţă de cererea în realizare, urmând a se respinge ca inadmisibilă dacă partea poate cere realizarea dreptului[5].

[1] Subliniem că, uneori, se afirmă că nulitatea absolută a unui act juridic se constată, întrucât nulitatea absolută ar opera în puterea legii, din chiar momentul încheierii actului juridic, iar instanţa doar o constată, fără să facă o apreciere proprie. Însă, neexistând nulităţi de drept în afara cazurilor expres prevăzute de lege, indiferent de felul nulităţii, instanţa verifică existenţa sau inexistenţa cauzei de nulitate absolută sau relativă, iar, dacă este cazul, va pronunţa nulitatea, deci va anula actul juridic. În alte cuvinte, cererea prin care se solicită declararea nulităţii absolute a unui act juridic (ca şi cererea în declararea nulităţii relative) este o cerere în realizare, iar nu în constatare. A se vedea: G. Boroi, C.A. Anghelescu, *Curs de drept civil 2012*, p. 248 şi urm.; G. Răducan, *Nulitatea actului juridic civil*, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2009 (citat în continuare *Nulitatea*), p. 112. Acţiunea în declararea nulităţii este o acţiune în realizare, efectul ei fiind desfiinţarea actului juridic, deci schimbarea unei situaţii juridice, fapt care nu se întâmplă în cazul acţiunii în constatare – C.A. Bucureşti, s. a IV-a civ., dec. nr. 414/2000 şi s. a III-a civ., dec. nr. 2372/2000, *apud* V.M. Ciobanu, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 129, nr. 43 şi 44.

[2] Însă, în cazul *rezoluţiunii unilaterale şi al celei de plin drept*, nu ar mai fi vorba despre o cerere în realizare, ci în constatare, întrucât intervenţia instanţei vizează doar constatarea existenţei unei neexecutări culpabile, validitatea pactului comisoriu şi corecta sa aplicare de către partea îndreptăţită sau, după caz, incidenţa unei dispoziţii legale care să prevadă rezoluţiunea de plin drept (în alte cuvinte, instanţa va constata că a operat rezoluţiunea sau, după caz, rezilierea) – G. Boroi, în G. Boroi, L. Stănciulescu, *Instituţii de drept civil în reglementarea noului Cod civil*, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2012, p. 184.

[3] C.S.J., s. civ., dec. nr. 3107/1994, în B.J. 1994, p. 85.

[4] V.M. Ciobanu, *Tratat 1996*, vol. I, p. 293. Acţiunea în constatare judecându-se după regulile aplicabile procedurii contencioase, este necesară, printre altele, existenţa unui pârât. Tocmai de aceea, s-a decis că dacă reclamanta solicită instanţei să constate că este unica moştenitoare a unei anumite persoane, fără însă a arăta cu cine înţelege să se judece, cererea de chemare în judecată se va anula – C.A. Bucureşti, s. a IV-a civ., dec. nr. 594/1998, *apud* G. Boroi, *Codul 2001*, p. 476, nr. 26. Prin excepţie însă, admitem că pot exista şi situaţii în care acţiunea în constatare să aibă caracter necontencios. Pentru un astfel de caz, care însă nu mai este de actualitate, a se vedea G. Boroi, C.A. Anghelescu, B. Nazat, *Drepturile reale principale 2013*, p. 47.

[5] Este inadmisibilă acţiunea (în constatare) prin care se solicită a se constata că între părţi a intervenit o convenţie privind vânzarea unui teren, întrucât partea interesată poate să ceară direct realizarea dreptului, prin constrângerea debitorului la executarea prestaţiei asumate – C.S.J., s. civ., dec. nr. 1533/1993, în B.J. 1993, p. 134. Acţiunea în constatare este inadmisibilă, deoarece reclamantul are posibilitatea formulării unei acţiuni în revendicare. Susţinerea acestuia, în sensul că o astfel de acţiune are şanse de reuşită îndoielnice, nu poate duce la înlăturarea prevederilor art. 111 C.proc.civ. 1865 (actualul art. 35 C.proc.civ. – *n.n.*) – Trib. Bucureşti, s. a III-a civ., dec. nr. 568/1994, *apud* V.M. Ciobanu, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul*

Din dispozițiile art. 35 C.proc.civ. rezultă că sunt avute în vedere *toate mijloacele de realizare a dreptului*, inclusiv contestația la executare, iar nu numai cererile în realizare de drept comun[1].

În practică, uneori, problema de a stabili dacă partea are sau nu la îndemână calea unei cereri în realizarea dreptului ridică unele dificultăți. Exemplificativ, menționăm că ar fi *admisibilă* cererea în constatare în următoarele situații: în ipoteza unei clauze considerate ca nescrisă ori a altei nulități care, pe temeiul unei dispoziții legale exprese, operează de drept; în cazurile în care rezoluțiunea sau rezilierea operează de drept; dacă unul dintre soți solicită să se constate că unul sau mai multe bunuri dobândite în timpul căsătoriei sunt bunuri comune ori, dimpotrivă, sunt bunuri proprii (partajarea bunurilor în timpul căsătoriei nu este obligatorie); dacă debitorul, înainte de declanșarea executării silite, solicită să se constate că a intervenit prescripția dreptului creditorului de a cere și obține executarea silită (o eventuală contestație la executare ar urma să fie respinsă ca prematură, deci debitorul nu are la îndemână o cerere în realizare decât după ce s-a declanșat executarea silită)[2]; când autorul unei lucrări realizate asupra imobilului proprietatea altei persoane solicită instanței să constate fie calitatea sa de autor de bună sau de rea-credință, fie dreptul său de proprietate rezolubilă asupra lucrării (în intervalul de timp cuprins între momentul edificării lucrării și cel al invocării accesiunii imobiliare artificiale, autorul nu are la îndemână o cerere în realizarea dreptului de a fi despăgubit)[3] etc.

Cererea în constatare nu se confundă cu cererea privitoare la constatarea unor situații de fapt în cadrul procedurii de asigurare a probelor (art. 359-365 C.proc.civ.) și nici cu constatarea, de către notarul public, a unor fapte arătate de lege (art. 148-149 din Legea nr. 36/1995 a notarilor publici și a activității notariale, republicată[4]).

De altfel, din împrejurarea că art. 35 C.proc.civ. vorbește despre cererea pentru constatarea existenței sau inexistenței unui drept, rezultă în mod clar că, *în cazul în care se solicită constatarea unei situații de fapt, în temeiul art. 35 C.proc.civ., cererea se respinge ca inadmisibilă*.

Spre exemplu, cererea este *inadmisibilă*: dacă se solicită instanței să constate identitatea de persoană dintre reclamant și cel care figurează cu un alt nume într-un act juridic[5]; dacă se solicită să se constate că un înscris s-a pierdut în anumite împrejurări[6] sau că un spațiu dintr-un imobil constituie o singură unitate locativă[7] etc.

Cod, vol. I, p. 128, nr. 40. Acțiunea în constatare este deschisă proprietarului care se găsește în posesia bunului, atunci când acestuia îi este necesară o hotărâre judecătorească prin care să i se recunoască dreptul său, dacă dovedește că acest drept îi este contestat de pârât (Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 1528/1978, în R.R.D. nr. 3/1979, p. 52; C.A. Iași, dec. civ. nr. 799/1997, în C.P.J. 1997, p. 48), deoarece nu are la îndemână calea unei acțiuni în realizare, respectiv a acțiunii în revendicare, aceasta din urmă presupunând existența unui proprietar neposesor și a unui posesor neproprietar (Trib. București, s. a III-a civ., dec. nr. 2140/1997, în C.P.J. 1993-1997, p. 270).

[1] Dacă reclamanta avea deschisă calea unei acțiuni în contencios administrativ pentru realizarea dreptului său, acțiunea în constatare este inadmisibilă – C.A. Galați, în Sinteza practicii judiciare 1996, p. 80.

[2] Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 1629/1967, în C.D. 1967, p. 280.

[3] A se vedea și G. Boroi, C.A. Anghelescu, B. Nazat, *Drepturile reale principale* 2013, p. 268 și urm.

[4] M. Of. nr. 444 din 18 iunie 2014.

[5] Jud. Constanța, sent. civ. nr. 6412/1972, în R.R.D. nr. 8/1973, p. 123.

[6] Trib. jud. Timiș, dec. civ. nr. 327/1984, în R.R.D. nr. 7/1984, p. 57.

[7] C.A. București, s. a X-a civ., dec. nr. 294/R/2005, în C.P.J. 2005, p. 356.

În schimb, nu ar fi vorba despre o situație de fapt, ci despre un raport juridic (deci, cererea în constatare ar fi admisibilă), dacă s-ar solicita constatarea: existenței consimțământului pârâtului la efectuarea unor lucrări de îmbunătățire a imobilului; calității în care o persoană a construit pe terenul altei persoane (constructor de bună-credință[1], de rea-credință ori constructor în temeiul unei convenții cu proprietarul); inexistența unor raporturi de rudenie între reclamant și pârât etc.

Cererile în constatare sunt clasificate, la rândul lor, în *cereri în constatare pozitive* și *cereri în constatare negative*, după cum se solicită constatarea existenței unui drept (unui raport juridic substanțial între reclamant și pârât), respectiv constatarea inexistenței unui drept al pârâtului[2], clasificare ce rezultă din chiar prevederile art. 35 C.proc.civ.

În literatura de specialitate, cererile în constatare mai sunt clasificate în declaratorii, interogatorii și provocatorii.

Cererile *declaratorii* ar fi acelea prin care se solicită instanței constatarea existenței sau inexistenței unui raport juridic. Cererile *interogatorii* ar fi acelea prin care, în mod preventiv, titularul dreptului cheamă în judecată o persoană care ar putea eventual să-i conteste dreptul, pentru a răspunde și a se lua act dacă recunoaște sau nu dreptul, deci constituie acele cereri prin care reclamantul se îndreaptă împotriva unei persoane pentru a o obliga să se pronunțe asupra unei facultăți de opțiune (se dă ca exemplu cererea prin care moștenitorii legali cheamă în judecată o persoană care se pretinde legatar universal, pentru a fi obligată să exhibe testamentul, în caz contrar confirmându-se drepturile lor asupra întregii averi a defunctului). Este calificată ca *provocatorie* acea cerere prin care titularul unui drept cheamă în judecată pe cel care, prin atitudinea sau prin actele sale, îi cauzează o tulburare serioasă în exercițiul dreptului său (ar trebui adăugat faptul că tulburarea se bazează pe un pretins drept al pârâtului, altfel cererea în constatare ar fi inadmisibilă); pârâtul este provocat să își valorifice pretențiile, respectiv să încerce să își dovedească dreptul, sub sancțiunea de a nu-l mai putea invoca dacă nu și-l demonstrează (ca exemplu, cererea posesorie bazată pe o tulburare ce rezultă dintr-un act juridic care încalcă posesia sau folosința pașnică a titularului, cererea prin care se solicită constatarea prescripției dreptului de a cere și obține executarea silită a unui debit)[3].

[1] Calitatea de constructor de bună-credință nu poate fi opusă de către persoana care a construit pe terenul altuia decât proprietarului acelui teren, singurul care are calitate procesuală pasivă într-o acțiune intentată pentru constatarea unei asemenea situații juridice – Trib. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 15/1997, în C.P.J. 1993-1997, p. 303.

[2] Dacă reclamantul nu se referă la un drept determinat sau determinabil, ci solicită să se constate că nu are niciun fel de datorie către pârâți, acțiunea este inadmisibilă – Trib. jud. Cluj, dec. civ. nr. 12/1983, în R.R.D. nr. 6/1983, p. 55.

[3] S-au exprimat și rezerve față de această clasificare a cererilor în constatare, arătându-se, pe de o parte, că ea nu prezintă utilitate practică, iar, pe de altă parte, că nu sunt bine delimitate sferele fiecărei categorii. Astfel, între definiția dată cererii în constatare (în general) și aceea dată cererii în constatare declaratorii nu există vreo diferență semnificativă; frontiera dintre cererea în constatare interogatorie și cea provocatorie nu este suficient de clar trasată, ambele fiind, în fapt, cereri în constatare negative, de vreme ce scopul reclamantului este de a se constata inexistența unui drept al pârâtului, acesta din urmă fiind obligat să încerce să-și valorifice dreptul pe care pretinde că-l are, sub sancțiunea de a nu-l mai putea invoca în viitor. Atât cererea interogatorie, cât și cea provocatorie se caracterizează prin aceea că se recunoaște posibilitatea unei persoane de a constrânge o altă persoană să își valorifice imediat dreptul pretins, însă admisibilitatea unor asemenea cereri poate fi pusă uneori în discuție, deoarece partea poate avea la îndemână

c) *Acțiunile (cererile) în constituire de drepturi* (numite și cereri în transformare) sunt acele cereri prin care *reclamantul solicită aplicarea legii la anumite fapte pe care le invocă, în scopul de a crea o situație juridică nouă între părți*. În alte cuvinte, printr-o cerere în constituire se urmărește schimbarea sau desființarea unui raport juridic ce exista la data introducerii cererii și crearea unui nou raport juridic.

Hotărârile pronunțate își vor produce efectele, în principiu, numai pentru viitor. Sunt incluse în această categorie: cererea de divorț, cererea pentru punerea sub interdicție sau ridicarea acesteia, cererea de încuviințare a adopției sau de desfacere a acesteia[1] etc.

Sunt însă și unele situații în care, deși se creează o situație juridică nouă, hotărârea produce efecte retroactiv, cum ar fi: cererile în anularea căsătoriei, de stabilire a filiației față de mamă sau față de tată, de tăgăduire a paternității, de anulare a adopției etc.

§4. Cereri nepatrimoniale și cereri patrimoniale (personale, reale și mixte)

După caracterul patrimonial sau nepatrimonial al dreptului subiectiv ce se valorifică, deosebim:

– cereri *nepatrimoniale* (de exemplu, cererea de divorț, cererea în anularea căsătoriei, cererea prin care se solicită încuviințarea, desfacerea sau desființarea adopției, cererea de stabilire a paternității, cererea în tăgăduirea paternității, cererea în declararea nulității recunoașterii voluntare de filiație, cererea în contestarea recunoașterii voluntare de filiație etc.);

– cereri *patrimoniale*.

La rândul lor, cererile patrimoniale se împart în:

– cereri *personale*;

– cereri *reale*;

– cereri *mixte*.

Dacă se ia în considerare și obiectul dreptului subiectiv patrimonial (în funcție de care deosebim cereri *mobiliare* și cereri *imobiliare*), rezultă următoarea clasificare:

cererea în realizare, ori interesul nu este născut și actual, ci numai eventual (de exemplu, cererea posesorie bazată pe o tulburare de drept nu are drept consecință pronunțarea unei hotărâri care să aibă autoritate de lucru judecat în petitoriu, iar calificarea acestei cereri ca fiind o cerere în constatarea inexistenței unui drept este discutabilă și, oricum, cererea ar fi inadmisibilă, partea având la dispoziție cererea în revendicare; de asemenea, în cazul exemplului de cerere interogatorie prezentat mai sus, apreciem ca inadmisibilă cererea respectivă, deoarece pretinsul legatar universal are la dispoziție un termen de 6 luni pentru acceptarea succesiunii, iar după expirarea acestui termen, cererea ar fi lipsită de interes). S-a mai precizat că această clasificare reprezintă o introducere artificială a unor noțiuni juridice preluate din literatura juridică străină, care însă nu corespund realităților procesuale de la noi, în sensul că legislația franceză nu cuprinde o reglementare de principiu a cererii în constatare, corespunzătoare art. 35 C.proc.civ., așa încât, în doctrina franceză, se discută despre admisibilitatea așa-numitelor „acțiuni preventive", care s-ar împărți în acțiuni declaratorii, interogatorii și provocatorii, arătându-se că numai cea declaratorie este admisibilă, în măsura în care există un text de lege care să prevadă în mod expres aceasta. A se vedea G. Boroi, *Codul 2001*, p. 327-328.

[1] Unii autori includ în categoria acțiunilor în constituire de drepturi și acțiunea prin care se solicită pronunțarea unei hotărâri care să țină loc de contract de vânzare. Se observă însă că această acțiune este, în realitate, o veritabilă acțiune în realizare, deoarece, prin intermediul său, reclamantul urmărește realizarea dreptului său de creanță corelativ obligației asumate de debitor de a încheia în viitor contractul de vânzare.

cereri personale mobiliare, cereri personale imobiliare, cereri reale mobiliare, cereri reale imobiliare, cereri mixte mobiliare și cereri mixte imobiliare.

a) *Cererile personale* sunt acelea prin care se încearcă *valorificarea unui drept de creanță* (numit și drept personal). Așadar, subiectul activ al raportului juridic obligațional (creditorul) urmărește să obțină, prin intermediul instanței, concursul subiectului pasiv al acelui raport juridic (debitorul), spre a-și exercita dreptul de creanță ce intră în conținutul raportului juridic dedus judecății, dreptul său neputându-se realiza fără concursul debitorului.

La rândul lor, cererile personale se subclasifică în:

– cereri *personale mobiliare*, dacă dreptul de creanță pretins are ca obiect un bun mobil;

– cereri *personale imobiliare*, atunci când obiectul dreptului pretins este un imobil (de exemplu, cererea prin care locatarul îl cheamă în judecată pe locator, solicitând obligarea acestuia din urmă la predarea imobilului ce formează obiectul contractului de locațiune).

b) Prin *cererile reale* se urmărește *valorificarea unui drept real sau apărarea posesiei unui bun*. În alte cuvinte, cererea reală poate fi îndreptată nu numai împotriva unei anumite persoane, ci împotriva oricărei persoane în mâinile căreia s-ar afla bunul, deci, într-o formulare nu foarte exactă, dar sugestivă, acțiunea (cererea) reală „nu urmărește persoana, ci bunul".

Sunt incluse în categoria acțiunilor (cererilor) reale:

– cererea în revendicare (prin care se apără dreptul de proprietate);

– cererea confesorie (prin care se apără un dezmembrământ al dreptului de proprietate);

– cererea negatorie (prin care se contestă un dezmembrământ al dreptului de proprietate);

– cererea prin care se valorifică în justiție anumite dispoziții legale referitoare la anumite limite în exercitarea dreptului de proprietate (spre exemplu, cererea prin care se solicită instanței determinarea întinderii și modului de exercitare a dreptului de trecere);

– cererea prin care se valorifică un drept real accesoriu (de exemplu, dreptul de gaj sau de ipotecă);

– cererea de partaj (prin care se solicită împărțirea bunurilor aflate în proprietate comună);

– cererea în grănițuire;

– petiția de ereditate (cu excepția cazului când reclamantul nu solicită și restituirea bunurilor succesorale, ipoteză în care cererea nu are caracter patrimonial);

– cererea posesorie (prin care se solicită apărarea posesiei, ca o situație de fapt, dar care produce efecte juridice).

La rândul lor, cererile reale se împart în:

– cereri *reale mobiliare*, în cazul în care au ca obiect un bun mobil;

– cereri *reale imobiliare*, dacă obiectul dreptului real este un imobil sau dacă posesia poartă asupra unui imobil.

Într-o altă clasificare a cererilor reale, deosebim:

– cereri *petitorii*, atunci când prin intermediul lor se urmărește apărarea unui drept real;

– cereri *posesorii*, dacă reclamantul urmăreşte apărarea posesiei, ca simplă situaţie de fapt.

c) *Cererile mixte* sunt acele cereri prin care se urmăreşte *valorificarea, în acelaşi timp, a unui drept real şi a unui drept de creanţă, dacă aceste drepturi sunt efectul aceleiaşi cauze (izvorăsc din acelaşi act juridic) sau se găsesc într-un raport de conexitate*[1].

Există două categorii de cereri mixte:

– cererile care urmăresc *executarea* unui act juridic ce a creat sau transferat un drept real asupra unui bun individual determinat, dând naştere, totodată, unor obligaţii personale (de exemplu, cererea în predarea unui bun individual determinat a cărui proprietate a fost transferată printr-un contract de vânzare);

– cererile în *anularea, rezoluţiunea, rezilierea* (*revocarea*, în cazul donaţiei) unui act juridic prin care s-a transmis ori s-a constituit un drept real.

Cererea mixtă din prima categorie menţionată mai sus nu trebuie confundată cu aşa-numita „dualitate de acţiuni" (situaţia în care titularul unui drept real are la îndemână atât o cerere personală, pentru a solicita restituirea bunului, ca drept de creanţă izvorât dintr-un act juridic neconstitutiv sau netranslativ de drepturi reale, cât şi o cerere reală; este cazul deponentului, comodantului, locatorului, proprietarul bunului gajat etc.), deoarece, în cazul acesteia din urmă, dreptul real şi dreptul de creanţă nu au acelaşi izvor (deci, cererea mixtă din prima categorie presupune un act juridic translativ sau constitutiv de drepturi reale).

Clasificarea cererilor patrimoniale după natura dreptului ce se valorifică prezintă interes din punctul de vedere al:

– competenţei teritoriale (în cazul cererilor personale mobiliare şi al celor reale mobiliare se aplică, de regulă, art. 107 C.proc.civ., pentru cererile reale imobiliare se aplică art. 117 C.proc.civ., cererilor personale imobiliare li se aplică art. 113 pct. 3, 4 şi 5 C.proc.civ., iar pentru cererile mixte se aplică art. 113 pct. 3 C.proc.civ.);

– calităţii procesuale (în cazul cererilor personale, calitatea procesuală pasivă aparţine subiectului pasiv al raportului juridic obligaţional, deci debitorului, iar în cazul cererilor reale şi al celor mixte, poate avea calitate procesuală pasivă deţinătorul bunului);

– prescripţiei extinctive (ca regulă, cererile nepatrimoniale şi cele prin care se valorifică drepturi reale principale sunt imprescriptibile extinctiv; termenul de prescripţie în cazul cererilor prin care se valorifică drepturile reale principale supuse prescripţiei extinctive este mai lung decât în cazul celor prin care se valorifică un drept personal patrimonial etc.).

[1] Existenţa categoriei cererilor mixte a fost contestată de unii autori, arătându-se că ar fi vorba de cumulul a două acţiuni (o acţiune personală şi o acţiune reală). A se vedea, spre exemplu: I. DELEANU, *Tratat de procedură civilă*, Ed. All Beck, Bucureşti, 2005, p. 89; I. LEŞ, *Tratat 2002*, p. 158-159.

CAPITOLUL III. PARTICIPANŢII LA PROCESUL CIVIL

Secţiunea 1. Instanţa

§1. Compunerea şi constituirea instanţei

1.1. Compunerea instanţei

Prin *compunerea instanţei* se înţelege alcătuirea sau *formarea instanţei de judecată cu numărul de judecători prevăzut de lege*.

O problemă de organizare judecătorească îndelung discutată se referă la faptul dacă judecata trebuie făcută de un singur judecător sau, dimpotrivă, de mai mulţi judecători.

În favoarea sistemului judecătorului unic, s-ar putea aduce următoarele argumente: s-ar da sens responsabilităţii judecătorului şi, deci, acesta ar trebui să judece mai atent; s-ar micşora numărul judecătorilor şi, prin urmare, aceştia ar putea fi mai bine aleşi şi mai bine plătiţi; s-ar asigura o mai bună specializare a judecătorilor; justiţia ar fi mai simplă. Împotriva acestui sistem s-a spus că un singur judecător nu poate întruni în acelaşi grad de perfecţiune toate cunoştinţele cerute de un bun magistrat, poate mai uşor să dea soluţii arbitrare şi este mai uşor de corupt. În orice caz, s-a spus că judecătorul unic nu poate fi admis decât acolo unde magistratura prezintă cele mai depline garanţii de pregătire, de experienţă şi de independenţă.

Pentru sistemul colegialităţii s-ar putea invoca următoarele argumente: oferă garanţia unei judecăţi mai bune, datorită schimbului de idei, discuţiilor, confruntării dintre judecători cu ocazia deliberării; este o garanţie a imparţialităţii datorită controlului reciproc dintre judecători; hotărârea intră mai mult în anonimat, ceea ce estompează agresivitatea celui învins, mânia acestuia neputându-se opri la o anumită persoană; oferă posibilitatea formării judecătorilor tineri.

Comparând argumentele şi contraargumentele fiecărui sistem[1], s-ar părea că un sistem mixt ar fi cel mai potrivit, anume judecătorul unic pentru pricinile mai simple şi formaţia colegială pentru celelalte pricini.

Legiuitorul nostru a optat pentru un sistem în care se face deosebire după cum judecata are loc în primă instanţă sau într-o cale de atac prin care se realizează controlul judiciar.

[1] A se vedea şi AL.C. ŞENDREA, *Curs de procedură civilă*, Bucureşti, 1866, p. 65-68; P. VASILESCU, *Tratat teoretic şi practic de procedură civilă*, vol. I, Iaşi, 1939 (citat în continuare *Tratat*, vol. I), p. 241-242; V.M. CIOBANU, *Tratat 1996*, vol. I, p. 50-51.

Astfel, potrivit art. 54 alin. (1) din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, „cauzele date, potrivit legii, în competența de primă instanță a judecătoriei, tribunalului și curții de apel se judecă în complet format dintr-un judecător".

De la regula potrivit căreia judecata de primă instanță se face de un singur judecător, același text de lege stabilește o excepție, și anume cauzele privind conflictele de muncă și de asigurări sociale. Pentru aceste cauze, în primă instanță, completul se constituie dintr-un judecător și doi asistenți judiciari[1] [art. 55 alin. (1) din Legea nr. 304/2004].

Cât privește judecarea apelurilor și recursurilor, se aplică întotdeauna sistemul colegialității. Astfel, art. 54 alin. (2) din Legea nr. 304/2004 prevede că „apelurile se judecă în complet format din doi judecători, iar recursurile, în complet format din trei judecători, cu excepția cazurilor în care legea prevede altfel[2]".

Întrucât legea nu distinge, rezultă că recursul se soluționează în complet format din trei judecători chiar și atunci când se atacă o hotărâre ce a fost pronunțată de un singur judecător (avem în vedere situația în care, deși a avut loc o judecată de primă instanță, hotărârea nu este supusă apelului, ci direct recursului).

Un singur judecător rezolvă contestațiile la titlu, contestațiile în anulare, revizuirea și cererile de îndreptare a greșelilor materiale, lămurire sau completare referitoare la hotărârile pronunțate în primă instanță de judecătorii, tribunale sau curți de apel, precum și cererile de constatare a perimării la judecata în primă instanță. În schimb, dacă ar fi vorba de o judecată în apel sau, după caz, în recurs, completul va fi format din doi judecători, respectiv din trei judecători. Această soluție este o consecință a aplicării principiului *accesorium sequitur principale*.

Pe de altă parte, atunci când legiuitorul a înțeles să deroge, a făcut-o în mod expres. De pildă, potrivit art. 525 alin. (1) C.proc.civ., plângerea împotriva încheierii prin care s-a respins contestația privind tergiversarea procesului se judecă de un complet format din *trei judecători*. De asemenea, art. 1023 alin. (4) C.proc.civ. prevede că cererea în anulare a ordonanței de plată se soluționează în complet format din *doi judecători*.

În ceea ce privește compunerea instanței competente să soluționeze acțiunea în anulare declarată împotriva unei hotărâri arbitrale, art. 613 alin. (1) C.proc.civ. prevede că aceasta se judecă de curtea de apel în completul prevăzut de lege pentru judecata în primă instanță[3].

[1] Asistenții judiciari participă la deliberări cu vot consultativ și semnează hotărârile pronunțate. Opinia acestora se consemnează în hotărâre, iar opinia separată se motivează [art. 55 alin. (2) din Legea nr. 304/2004].

[2] La Înalta Curte de Casație și Justiție, completele de 5 judecători constituite în alte materii decât cea penală soluționează și recursurile date prin lege în competența lor. De exemplu, potrivit art. 421 alin. (2) C.proc.civ., când perimarea se constată de o secție a Înaltei Curți de Casație și Justiție, recursul se judecă de Completul de 5 judecători.

[3] Sub imperiul Codului de procedură civilă din 1865, anterior introducerii art. 366[1], instanța supremă (C.S.J., s. com., dec. nr. 799/1996, în B.J. 1996, p. 340; C.S.J., s. com., dec. nr. 407/2000, în P.R. nr. 2/2001, p. 63; C.S.J., Secțiile Unite, dec. nr. V din 25 iunie 2001, publicată în M. Of. nr. 675 din 25 octombrie 2001) decisese că acțiunea în anularea hotărârii arbitrale trebuie soluționată în complet colegial, motivat de caracterul de cale de atac al acestui mijloc procesual. Însă, în literatura de specialitate (G. Boroi, *Codul 2001*, p. 147-148; V.M. Ciobanu, G. Boroi, *Drept procesual civil. Curs selectiv. Teste grilă*, ed. a II-a, Ed. All Beck, București, 2003, p. 31), în mod justificat, această soluție jurisprudențială a fost criticată, arătându-se că acțiunea în anulare este o cale de atac specifică arbitrajului privat, care nu poate fi asimilată apelului și cu atât mai puțin recursului, fiind, totodată, mijlocul procedural prin care se sesizează pentru prima oară, în pricina respectivă, o instanță judecătorească, așa încât, în fapt, este vorba de o judecată de primă instanță

Completul de judecată colegial este prezidat, prin rotație, de unul dintre membrii acestuia [art. 52 alin. (2) din Legea nr. 304/2004].

În cadrul secțiilor Înaltei Curți de Casație și Justiție, în alte materii decât cea penală, *completele de judecată se compun din 3 judecători ai aceleiași secții*[1] [art. 31 alin. (2) din Legea nr. 304/2004]. Președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție sau, în lipsa acestuia, unul dintre vicepreședinți prezidează orice complet în cadrul secțiilor, când participă la judecată. Președinții de secții pot prezida orice complet de judecată din cadrul secției, iar ceilalți judecători prezidează prin rotație.

În afara completelor de judecată ale secțiilor, la Înalta Curte de Casație și Justiție funcționează și *complete alcătuite din câte 5 judecători*, care judecă apelurile împotriva hotărârilor pronunțate în primă instanță de Secția penală a Înaltei Curți de Casație și Justiție, soluționează contestațiile împotriva încheierilor pronunțate în cursul judecății în primă instanță de Secția penală a Înaltei Curți de Casație și Justiție, soluționează cauzele în materie disciplinară potrivit legii și alte cauze date în competența lor prin lege.

În conformitate cu dispozițiile art. 32 din Legea nr. 304/2004, la începutul fiecărui an, în materie penală se stabilesc complete de 5 judecători formate numai din judecători din cadrul Secției penale a Înaltei Curți de Casație și Justiție. În alte materii decât cea penală se stabilesc la începutul fiecărui an două complete de 5 judecători. În compunerea completelor de 5 judecători intră, de regulă, judecători specializați, în funcție de natura cauzei. Colegiul de conducere al Înaltei Curți de Casație și Justiție aprobă numărul și compunerea completelor de 5 judecători, la propunerea președintelui Secției penale. Judecătorii care fac parte din aceste complete sunt desemnați, prin tragere la sorți, în ședință publică, de președintele sau, în lipsa acestuia, de vicepreședintele Înaltei Curți de Casație și Justiție. Schimbarea membrilor completelor se face în mod excepțional, pe baza criteriilor obiective stabilite de Regulamentul privind organizarea și funcționarea administrativă a Înaltei Curți de Casație și Justiție. Completul de 5 judecători este prezidat de președintele sau vicepreședintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, atunci când acesta face parte din complet, de președintele Secției penale sau de decanul de vârstă, după caz. Cauzele care intră în competența acestor complete vor fi repartizate aleatoriu în sistem informatizat.

În cazurile prevăzute de art. 25 din Legea nr. 304/2004 (soluționarea sesizărilor privind schimbarea jurisprudenței Înaltei Curți de Casație și Justiție și sesizarea Curții Constituționale pentru controlul constituționalității legilor înainte de promulgare), instanța supremă se constituie în *Secții Unite*; pentru aceasta trebuie să fie prezenți cel puțin 2/3 din numărul judecătorilor în funcție, iar decizia poate fi luată numai cu majoritatea voturilor celor prezenți. Președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție sau, în lipsa acestuia, unul dintre vicepreședinți prezidează Secțiile Unite.

În ceea ce privește *recursurile în interesul legii*, potrivit art. 516 C.proc.civ., soluționarea acestora se face de un complet format din:

(mai exact, de o judecată în primă și ultimă instanță). În consecință, acțiunea în anularea hotărârilor arbitrale se judeca de un singur judecător.

[1] Dacă numărul de judecători necesar formării completului de judecată nu se poate asigura, acesta se constituie cu judecători de la celelalte secții, desemnați de către președintele sau vicepreședintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, prin tragere la sorți [art. 31 alin. (3) din Legea nr. 304/2004].

– preşedintele sau, în lipsa acestuia, unul dintre vicepreşedinţii Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie;

– preşedinţii de secţii din cadrul acesteia;

– 20 de judecători, din care 14 judecători din secţia/secţiile în a cărei/căror competenţă intră problema de drept care a fost soluţionată diferit de instanţele judecătoreşti şi câte 2 judecători din cadrul celorlalte secţii. În cazul în care problema de drept prezintă interes pentru două sau mai multe secţii, preşedintele sau, după caz, unul dintre vicepreşedinţii Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie va stabili numărul judecătorilor din secţiile interesate care vor intra în compunerea completului care soluţionează recursul în interesul legii, celelalte secţii urmând a fi reprezentate potrivit regulii menţionate anterior. Atunci când problema de drept nu intră în competenţa niciunei secţii a Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, preşedintele sau, după caz, unul dintre vicepreşedinţii Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie va desemna câte 5 judecători din cadrul fiecărei secţii, desigur, cu respectarea numărului total de judecători prevăzut de art. 516 alin. (1) C.proc.civ.

Preşedintele Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, respectiv unul dintre vicepreşedinţii acesteia este preşedinte al completului.

În cadrul Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie funcţionează, pe lângă Completul pentru soluţionarea recursului în interesul legii, şi *Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept*.

Potrivit art. 520 C.proc.civ., sesizarea Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie în vederea pronunţării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept se judecă de un complet format din preşedintele secţiei corespunzătoare a Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie sau de un judecător desemnat de acesta şi 12 judecători din cadrul secţiei respective. Preşedintele secţiei sau, în caz de imposibilitate, judecătorul desemnat de acesta este preşedintele de complet şi va lua măsurile necesare pentru desemnarea aleatorie a judecătorilor. Atunci când chestiunea de drept priveşte activitatea mai multor secţii ale Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, preşedintele sau, în lipsa acestuia, unul dintre vicepreşedinţii Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie va transmite sesizarea preşedinţilor secţiilor interesate în soluţionarea chestiunii de drept. În acest caz, completul va fi alcătuit din preşedintele sau, în lipsa acestuia, din vicepreşedintele Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, care va prezida completul, din preşedinţii secţiilor interesate în soluţionarea chestiunii de drept, precum şi câte 5 judecători din cadrul secţiilor respective desemnaţi aleatoriu de preşedintele completului. În mod corespunzător se va proceda şi atunci când chestiunea de drept nu intră în competenţa niciunei secţii a Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie.

Normele care reglementează compunerea instanţei sunt *norme de organizare judecătorească*.

Fiind vorba de norme de ordine publică, *greşita compunere a instanţei* poate fi invocată de oricare dintre părţi, de procuror sau de instanţă din oficiu. În cazul admiterii excepţiei privind greşita compunere a instanţei, aceasta se va pronunţa prin *încheiere interlocutorie*. Atunci când greşita compunere a instanţei se invocă prin intermediul apelului sau al recursului[1], iar instanţa de apel sau de recurs găseşte întemeiat

[1] În ipoteza în care calea de atac a apelului a fost greşit calificată drept recurs, neregularitatea se invocă prin intermediul motivului de recurs prevăzut de art. 488 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ., raportat la faptul că

motivul respectiv, hotărârea va fi anulată, respectiv casată în vederea rejudecării. În fine, în condiţiile art. 503 alin. (2) pct. 1 C.proc.civ., hotărârile instanţelor de recurs pot fi atacate cu contestaţie în anulare atunci când hotărârea dată în recurs a fost pronunţată cu încălcarea normelor referitoare la alcătuirea instanţei.

1.2. Constituirea instanţei

Distinct de compunerea instanţei, trebuie analizată şi *constituirea instanţei*, prin care se înţelege *alcătuirea ei complexă, cu toate organele şi persoanele cerute de lege*. Se are în vedere participarea, alături de judecătorul unic sau, după caz, de completul de judecată, a grefierului, respectiv a magistratului-asistent la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, precum şi a procurorului[1].

Nici Codul de procedură civilă şi nici Legea pentru organizarea judiciară nu fac vorbire, în mod expres, despre constituirea instanţei, însă există numeroase texte de lege referitoare la această instituţie, precum: art. 54 C.proc.civ., care prevede că dispoziţiile vizând incompatibilitatea se aplică în mod corespunzător şi procurorilor, magistraţilor-asistenţi, asistenţilor judiciari şi grefierilor; încheierea de şedinţă va cuprinde, potrivit dispoziţiilor art. 233 alin. (1) lit. m) C.proc.civ., semnătura membrilor completului şi a grefierului; conform art. 305 alin. (1) C.proc.civ., judecătorul va constata de îndată, prin proces-verbal, starea materială a înscrisului denunţat ca fals, dacă există pe el ştersături, adăugiri sau corecturi, apoi îl va semna, spre neschimbare, şi îl va încredinţa grefei, după ce va fi contrasemnat de grefier şi de părţi; potrivit art. 323 alin. (1) C.proc.civ., mărturia se va scrie de grefier, după dictarea preşedintelui sau a judecătorului delegat, şi va fi semnată pe fiecare pagină şi la sfârşitul ei de judecător, grefier şi martor, după ce acesta a luat cunoştinţă de cuprins, iar art. 323 alin. (2) C.proc.civ. prevede că orice adăugiri, ştersături sau schimbări în cuprinsul mărturiei trebuie încuviinţate şi semnate de judecător, de grefier şi martor, sub sancţiunea de a nu fi luate în considerare. De asemenea, art. 346 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ. dispune că prezenţa procurorului la cercetarea la faţa locului este obligatorie când participarea acestuia la judecată este cerută de lege. La aceste exemple se adaugă şi acele norme speciale care stabilesc obligativitatea concluziilor procurorului în anumite materii.

1.3. Incidentele procedurale privind compunerea sau constituirea instanţei

Cercetarea şi soluţionarea cauzei de către instanţa de judecată trebuie să se realizeze cu nepărtinire, în mod obiectiv şi în conformitate cu dispoziţiile legale. Faptul

instanţa ce a soluţionat cauza dedusă judecăţii nu a fost alcătuită potrivit dispoziţiilor legale ale art. 54 alin. (2) din Legea nr. 304/2004, conform cărora apelurile se judecă în complet format din doi judecători şi recursul se judecă în complet format din trei judecători, dispoziţii ce nu au fost respectate în această situaţie, fiind vorba, deci, tot de o greşită compunere a instanţei. Normele referitoare la compunerea instanţei având caracter imperativ, acest motiv de recurs poate fi invocat de oricare dintre părţile litigante, la rândul său, instanţa de recurs putând invoca *ex officio* acest motiv de ordine publică.

[1] În doctrina recentă s-a subliniat că, în mod normal, procurorul ar trebui să aibă poziţia egală cu a celorlalte părţi şi să nu figureze în constituirea completului de judecată – V.M. Ciobanu, T.C. Briciu, C.C. Dinu, *Drept procesual civil. Drept execuţional civil. Arbitraj. Drept notarial. Curs de bază pentru licenţă şi masterat, seminare şi examene*, Ed. Naţional, Bucureşti, 2013 (citat în continuare *Curs de bază 2013*), p. 133.

că judecătorii sunt independenți, supunându-se numai legii, nu constituie o garanție suficientă pentru pronunțarea unei hotărâri drepte, ci mai este necesar ca ei să fie străini de pricina pe care o judecă și să nu se fi pronunțat cu privire la aceasta. Uneori, problema lipsei de obiectivitate se poate pune și pentru procuror, grefier sau magistrat-asistent. Tocmai de aceea, legea a prevăzut posibilitatea de a-l împiedica pe cel aflat într-o asemenea situație să participe la judecată, la cererea uneia dintre părți sau chiar a sa.

Articolele 41-54 C.proc.civ. reglementează *incompatibilitatea*, aceste texte legale cuprinzând *norme de organizare judecătorească*.

Trebuie menționat că incompatibilitatea nu este singurul incident privitor la alcătuirea instanței, ci mai sunt și alte cazuri, care se desprind din alte texte de lege, în care instanța poate fi greșit compusă ori constituită.

1.3.1. Incompatibilitatea

Prin *incompatibilitate* se înțelege *situația în care un judecător este oprit să ia parte la soluționarea unei pricini, respectiv se poate cere îndepărtarea unui judecător de la soluționarea unei anumite cauze, în cazurile expres prevăzute de lege.*

De lege lata, nu se mai distinge între cazurile de incompatibilitate, pe de o parte, și cele de recuzare și de abținere, pe de altă parte. Noua reglementare identifică incompatibilitatea cu situațiile care nu permit judecătorului să participe la judecata unei anumite cauze sau în care se poate cere îndepărtarea acestuia de la judecata cauzei, iar abținerea și recuzarea reprezintă mijloacele procedurale prin care se invocă incompatibilitatea[1].

Cazurile de incompatibilitate sunt reglementate de art. 41 și art. 42 C.proc.civ.

Legea distinge între două categorii de cazuri de incompatibilitate: cazurile de incompatibilitate absolută (A) și cazurile de incompatibilitate relativă (B).

(A) *Există trei cazuri de incompatibilitate absolută* reglementate de art. 41 C.proc.civ. Aceste cazuri îl vizează exclusiv pe judecător.

Potrivit textului de lege menționat:

– judecătorul care a pronunțat o încheiere interlocutorie sau o hotărâre prin care s-a soluționat cauza nu poate judeca aceeași pricină în apel, recurs, contestație în anulare sau revizuire;

– judecătorul care a pronunțat o încheiere interlocutorie sau o hotărâre prin care s-a soluționat cauza nu poate judeca aceeași pricină nici după trimiterea cauzei spre rejudecare;

– nu poate lua parte la judecată judecătorul care a fost martor, expert, arbitru, procuror, avocat, asistent judiciar, magistrat-asistent sau mediator în aceeași cauză.

Primul caz de incompatibilitate absolută urmărește împiedicarea judecătorului de a-și controla propria hotărâre în cadrul căii de atac de reformare, respectiv de a fi pus în situația de a-și retracta propria hotărâre în cadrul căilor de atac de retractare.

Acest motiv de incompatibilitate cuprinde două ipoteze. *Prima ipoteză* presupune că un judecător, după ce a pronunțat o încheiere interlocutorie sau o hotărâre în primă

[1] Pentru critica opțiunii legiuitorului privitoare la mijlocele de invocare a incompatibilității, a se vedea I. DELEANU, *Considerații generale și unele observații cu privire la Proiectul Codului de procedură civilă*, în R.R.D.P. nr. 2/2009, p. 35-39.

instanță sau în apel, este avansat la instanța superioară, la care vine spre soluționare apelul sau, după caz, recursul declarat împotriva hotărârii respective. Este firesc ca judecătorul să nu își controleze propria hotărâre, respectiv încheierea interlocutorie prin care a dezlegat o chestiune litigioasă care leagă instanța, întrucât ar lipsi garanția că s-ar realiza un control judiciar obiectiv, fiind puțin probabil ca judecătorul să fie dispus să revină asupra soluției pe care a dat-o.

A doua ipoteză a cazului de incompatibilitate prevăzut de art. 41 alin. (1) teza I C.proc.civ. presupune că judecătorul a pronunțat o încheiere interlocutorie sau o hotărâre și ulterior este sesizat cu o revizuire sau o contestație în anulare împotriva propriei hotărâri. Extinderea, în actuala reglementare, a cazurilor de incompatibilitate absolută și la ipoteza judecării căilor extraordinare de atac de retractare (contestație în anulare și revizuire) se explică prin aceea că s-ar putea aprecia că judecătorul nu ar fi imparțial, fiind tentat să nu își retracteze propria hotărâre. Într-adevăr, în cazul căilor de atac de retractare, prin unele dintre motivele de exercitare se invocă săvârșirea unor erori cu ocazia judecății finalizate prin hotărârea care se atacă. Este cazul tuturor motivelor de contestație în anulare, dar și a unora dintre motivele de revizuire prevăzute de art. 509 alin. (1) C.proc.civ., de exemplu pct. 1 (*plus petita, minus petita* sau *extra petita*), pct. 3 (în cazul în care se invocă săvârșirea unei infracțiuni privitoare la pricină de către judecător, iar constatarea infracțiunii nu se mai poate face printr-o hotărâre penală și instanța de revizuire trebuie să se pronunțe mai întâi, pe cale incidentală, asupra existenței sau inexistenței infracțiunii invocate) sau pct. 4 (sancționarea disciplinară a judecătorului).

Cel de al doilea caz de incompatibilitate se justifică prin intenția legiuitorului de a asigura condiții optime pentru rejudecarea fondului după anulare/casare, evitând situația ca judecătorul care a dat hotărârea care ulterior a fost anulată/casată să pronunțe aceeași soluție și după rejudecare, numai din dorința de a demonstra că el a avut dreptate. De regulă, se subliniază că acest caz de incompatibilitate vizează *casarea cu trimitere*, arătându-se că, în cazul casării cu reținere, judecătorii care au admis recursul pot rejudeca ei înșiși fondul, nefiind incompatibili. Totuși, având în vedere că există posibilitatea ca, în condițiile prevăzute de lege, compunerea completului care rejudecă fondul după casarea cu reținere să fie schimbată, s-ar putea imagina o ipoteză când ar exista incompatibilitate și în situația rejudecării fondului după casarea cu reținere, anume dacă hotărârea recurată și casată a fost pronunțată de un judecător care ulterior a fost avansat la instanța de recurs și care ar intra în completul ce ar urma să rejudece fondul.

Pentru a deveni incompatibil, judecătorul trebuie fie să fi pronunțat hotărârea prin care s-a dezînvestit instanța, fie, printr-o încheiere interlocutorie, să fi rezolvat unele situații juridice care, în urma apelului sau a recursului, se dezbat din nou în instanța de control judiciar, respectiv care, prin efectul admiterii apelului sau a recursului și al anulării/casării, se dezbat din nou la instanța de fond. Spre exemplu, dispozițiile referitoare la incompatibilitate sunt aplicabile și cu privire la încheierea de admitere în principiu a cererii de partaj[1], la cea prin care se respinge o excepție procesuală peremptorie, deoarece asemenea încheieri soluționează probleme litigioase ca și o hotărâre de fond. În consecință, nu este incompatibil judecătorul care a pronunțat în cursul proce-

[1] C.A. Iași, dec. civ. nr. 900/1997, în C.P.J. 1997, p. 54.

sului doar unele încheieri preparatorii[1]. De asemenea, nu este incompatibil nici judecătorul care s-a pronunţat în temeiul unei excepţii procesuale, iar instanţa de control judiciar a anulat sau casat ca nelegală hotărârea, dispunând trimiterea cauzei spre rejudecare[2], dacă la instanţa de trimitere nu mai trebuie discutată şi soluţionată excepţia procesuală respectivă.

Cel de al treilea caz de incompatibilitate se justifică prin prezumţia că judecătorul care a fost martor, expert, arbitru, procuror, avocat, asistent judiciar, magistrat-asistent sau mediator într-o cauză nu ar fi obiectiv, fiind înclinat să-şi menţină punctul de vedere pe care deja şi l-a format cu privire la cauza respectivă.

Acest caz de incompatibilitate cuprinde mai multe *ipoteze*. Prima dintre acestea se referă la faptul că judecătorul a fost *martor* în pricina care este în curs de soluţionare. În literatura de specialitate[3] se subliniază că, pentru a deveni incompatibil, nu este suficient ca judecătorul să fi fost doar citat într-o asemenea calitate, ci trebuie ca el să fi fost efectiv audiat ca martor în procesul cu privire la care a avut cunoştinţă de unele împrejurări de fapt. Spre exemplu: judecătorul nu ar putea participa la judecata unei căi de atac exercitate împotriva unei hotărâri pronunţate într-o pricină în care el a depus mărturie; atunci când un judecător care face parte din completul de judecată ar cunoaşte faptele ce formează obiectul litigiului, iar instanţa de judecată apreciază că depoziţia sa este necesară pentru rezolvarea cauzei, el va putea fi ascultat ca martor, însă, pentru aceasta, va trebui să se retragă din completul de judecată, deoarece, din acel moment, devine incompatibil; dacă s-ar pune problema înlocuirii unui membru din completul de judecată, locul acestuia nu va putea fi luat de judecătorul care a fost audiat ca martor în pricina respectivă; dacă un judecător a fost ascultat ca martor în cadrul procedurii de asigurare a probelor pe cale principală, atunci el nu va putea participa la soluţionarea litigiului în care ar urma să se utilizeze ca mijloc de probă declaraţia sa etc.

Celelalte ipoteze ale cazului de incompatibilitate stabilit de art. 41 alin. (2) C.proc.civ. presupun că judecătorul şi-a îndeplinit efectiv însărcinarea de expert, arbitru, procuror, avocat[4], asistent judiciar, magistrat-asistent sau mediator în pricina care i-ar reveni spre rezolvare.

Normele care reglementează incompatibilitatea absolută, fiind de ordine publică şi conţinând o interdicţie, sunt de strictă interpretare şi aplicare, aşa încât cazurile de

[1] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 627/1975, în Repertoriu 1969-1975, p. 366; dec. nr. 1985/1978, în Repertoriu 1975-1980, p. 291; dec. nr. 787/1987, în R.R.D. nr. 1/1988, p. 68; C.A. Bucureşti, s. a III-a civ., dec. nr. 1225/2001, *apud* M. Tăbârcă, Gh. Buta, *Codul de procedură civilă comentat şi adnotat cu legislaţie, jurisprudenţă şi doctrină*, ed. a 2-a, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2009 (citat în continuare *Codul adnotat 2009*), p. 148, nr. 2.

[2] Astfel, s-a decis că nu constituie motiv de incompatibilitate împrejurarea că unul dintre judecătorii fondului s-a pronunţat asupra competenţei materiale a instanţei (declinându-se competenţa printr-o hotărâre ce ulterior a fost desfiinţată), deoarece discutarea competenţei nu implică examinarea fondului şi, deci, nu se pune problema de a se fi pronunţat anterior asupra soluţiei – C.S.J., s. cont. adm., dec. nr. 158/1994, în B.J. 1994, p. 557. A se vedea şi M. Tăbârcă, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 148.

[3] V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 37; M. Tăbârcă, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 149.

[4] În situaţia avocatului devenit ulterior judecător va exista incompatibilitate şi în ipoteza în care acesta a redactat acte procedurale în numele părţii ori i-a acordat consultanţă juridică, iar nu numai atunci când a reprezentat sau asistat partea în faţa instanţei. A se vedea şi D.N. Theohari, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 121.

incompatibilitate absolută nu pot fi extinse prin analogie, chiar dacă mai există şi alte situaţii în care un judecător ar urma să se pronunţe în aceeaşi pricină, dar nu ca efect al exercitării apelului sau al recursului ori al exercitării unei căi de atac de retractare şi nici al rejudecării fondului după casare. Astfel, judecătorii care au soluţionat un recurs nu sunt incompatibili de a judeca aceeaşi cauză în fond după casarea cu reţinere[1]. Pentru aceleaşi consideraţii, un judecător care a soluţionat un recurs poate să judece, în aceeaşi pricină, *un al doilea recurs*, declarat fie împotriva hotărârii pronunţate la rejudecarea fondului după casarea cu trimitere[2], fie chiar împotriva hotărârii ce a fost deja atacată prin intermediul primului recurs (spre exemplu, recurentul formulează o a doua cerere de recurs împotriva aceleiaşi hotărâri, după ce un prim recurs i-a fost respins; al doilea recurs este exercitat de o parte care achiesase la hotărâre sau care este decăzută din dreptul de a ataca hotărârea respectivă, de o persoană care nu a avut calitatea de parte la judecata de fond etc., în toate aceste ipoteze instanţa având de rezolvat numai o excepţie procesuală – inadmisibilitatea recursului, tardivitatea etc. – care poate fi invocată chiar şi din oficiu), fie împotriva hotărârii pronunţate cu privire la primul recurs sau la rejudecarea fondului după casarea cu reţinere, situaţie în care, de asemenea, se va invoca şi rezolva excepţia de inadmisibilitate a recursului. Aceeaşi ar urma să fie soluţia şi în cazul judecării unui *al doilea apel* declarat în pricina respectivă, apel care ar urma să fie respins în temeiul unei excepţii procesuale peremptorii. De asemenea, nu există incompatibilitate în cazul *contestaţiei la executare*, pentru judecătorul care a participat la soluţionarea litigiului în care s-a pronunţat hotărârea ce se execută silit[3]. S-a mai decis că nu există incompatibilitate atunci când judecătorul este sesizat cu aceeaşi cauză, dar nu în urma casării ori a exercitării apelului sau a recursului, de exemplu, dacă se introduce o a doua cerere de chemare în judecată după ce a fost respinsă ca nefondată o primă cerere între aceleaşi persoane, având acelaşi obiect şi aceeaşi cauză (situaţie în care a doua cerere va fi respinsă pe motiv că există autoritate de lucru judecat)[4], dacă, schimbându-se împrejurările de fapt ce au stat la baza pronunţării unei prime hotărâri într-o materie în care autoritatea de lucru judecat este condiţionată de menţinerea acestor împrejurări (exercitarea autorităţii părinteşti, pensia de întreţinere, ordonanţa preşedinţială, cererile posesorii etc.), se introduce o nouă cerere etc.

Menţionăm că, în cazul judecătorului, procurorului, magistratului-asistent sau asistentului judiciar, anumite incompatibilităţi sunt stabilite de Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor şi procurorilor, republicată[5], însă incompatibilitatea, ca incident privitor la compunerea sau constituirea instanţei, nu se confundă cu incompatibilităţile funcţiei de magistrat stabilite de Legea nr. 303/2004. Ca incident de procedură, incompatibilitatea are ca scop împiedicarea unui judecător, procuror, grefier, magistrat-asistent sau asistent judiciar de a soluţiona o anumită pricină sau, după caz, de a participa la soluţionarea unei pricini şi, deci, se analizează în concret la cazul de speţă, în vreme

[1] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 543/1980, în C.D. 1980, p. 167.

[2] C.S.J., s. civ., dec. nr. 2363/1993, în B.J. 1993, p. 137.

[3] A se vedea şi D.N. Theohari, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 120; I.C.C.J., s. civ. şi de propr. int., dec. nr. 1626/2008, *apud* A. Vasile, *Excepţiile de procedură în procesul civil, Practică judiciară*, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2010, p. 205-206.

[4] Trib. jud. Botoşani, dec. civ. nr. 28/1981, în R.R.D. nr. 9/1981, p. 68.

[5] M. Of. nr. 826 din 13 septembrie 2005.

ce incompatibilitatea funcției de magistrat are în vedere exercitarea funcției de magistrat[1].

Dispozițiile art. 41 C.proc.civ., care reglementează cazurile de incompatibilitate absolută, sunt norme de organizare judecătorească de ordine publică, iar nerespectarea acestora atrage *nulitatea absolută a hotărârii*.

(B) *Articolul 42 alin. (1) C.proc.civ. reglementează cazurile de incompatibilitatea relativă*[2]. În aceste cazuri, strict determinate de lege, una dintre părți poate cere îndepărtarea unuia sau mai multor judecători de la soluționarea unei anumite cauze.

Potrivit dispozițiilor art. 42 alin. (1) C.proc.civ. civ., judecătorul este, de asemenea, incompatibil de a judeca în următoarele situații:

1. când și-a exprimat anterior părerea cu privire la soluție în cauza pe care a fost desemnat să o judece. Punerea în discuția părților, din oficiu, a unor chestiuni de fapt sau de drept, potrivit art. 14 alin. (4) și (5), nu îl face pe judecător incompatibil;

2. când există împrejurări care fac justificată temerea că el, soțul său, ascendenții ori descendenții lor sau afinii lor, după caz, au un interes în legătură cu pricina care se judecă;

3. când este soț, rudă sau afin până la gradul al patrulea inclusiv cu avocatul ori reprezentantul unei părți sau dacă este căsătorit cu fratele ori cu sora soțului uneia dintre aceste persoane;

4. când soțul sau fostul său soț este rudă ori afin până la gradul al patrulea inclusiv cu vreuna dintre părți;

5. dacă el, soțul sau rudele lor până la gradul al patrulea inclusiv ori afinii lor, după caz, sunt părți într-un proces care se judecă la instanța la care una dintre părți este judecător;

6. dacă între el, soțul său ori rudele lor până la gradul al patrulea inclusiv sau afinii lor, după caz, și una dintre părți a existat un proces penal cu cel mult 5 ani înainte de a fi desemnat să judece pricina. În cazul plângerilor penale formulate de părți în cursul procesului, judecătorul devine incompatibil numai în situația punerii în mișcare a acțiunii penale împotriva sa;

7. dacă este tutore sau curator al uneia dintre părți;

8. dacă el, soțul său, ascendenții ori descendenții lor au primit daruri sau promisiuni de daruri ori alte avantaje de la una dintre părți;

9. dacă el, soțul său ori una dintre rudele lor până la gradul al patrulea inclusiv sau afinii lor, după caz, se află în relații de dușmănie cu una dintre părți, soțul ori rudele acesteia până la gradul al patrulea inclusiv;

10. dacă, atunci când este învestit cu soluționarea unei căi de atac, soțul sau o rudă a sa până la gradul al patrulea inclusiv a participat, ca judecător sau procuror, la judecarea aceleiași pricini înaintea altei instanțe;

11. dacă este soț sau rudă până la gradul al patrulea inclusiv sau afin, după caz, cu un alt membru al completului de judecată;

[1] A se vedea și M. TĂBÂRCĂ, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 147.

[2] Dintr-o evidentă eroare materială, în ediția oficială a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, republicată în M. Of. nr. 545 din 3 august 2012, denumirea marginală a art. 42 C.proc.civ. este „alte cazuri de incompatibilitate absolută". Față de întreaga reglementare a instituției incompatibilității, este însă evident că numai cazurile prevăzute de art. 41 C.proc.civ. sunt cazuri de incompatibilitate absolută. A se vedea și V.M. CIOBANU, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 151, nota 1.

12. dacă soțul, o rudă ori un afin al său până la gradul al patrulea inclusiv a reprezentat sau asistat partea în aceeași pricină înaintea altei instanțe;

13. atunci când există alte elemente care nasc în mod întemeiat îndoieli cu privire la imparțialitatea sa.

Spre deosebire de reglementarea anterioară, *de lege lata*, conform art. 42 alin. (2) C.proc.civ., dispozițiile referitoare la cazurile de incompatibilitate relativă, privitoare la soț se aplică și în cazul concubinilor.

Motivele de incompatibilitate relativă pot fi grupate în următoarele *categorii:*

a) ambiția sau amorul propriu l-ar putea influența pe judecător în soluționarea cauzei, din cauza faptului că și-a exprimat părerea asupra pricinii înainte de pronunțarea hotărârii;

b) interesul direct sau indirect al judecătorului în legătură cu soluționarea pricinii;

c) calitatea de soț sau concubin, rudă sau afin a judecătorului cu una dintre părți ori cu avocatul sau mandatarul uneia dintre părți;

d) ura sau vrăjmășia care ar putea să existe între judecător, soțul ori concubinul, rudele sau afinii acestuia, pe de o parte, și una dintre părți ori chiar soțul sau concubinul, rudele sau afinii acesteia, pe de altă parte;

e) existența altor elemente care să nască în mod întemeiat îndoieli cu privire la imparțialitatea sa.

Întrucât dispozițiile art. 42 C.proc.civ. sunt destul de clare și nu necesită, în principiu, explicații suplimentare, vom face câteva precizări în legătură cu unele cazuri de incompatibilitate relativă.

Astfel, în ceea ce privește *cazul prevăzut de art. 42 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ.*, din modul în care este redactat textul de lege rezultă cu claritate că judecătorul incompatibil poate fi recuzat pentru acest motiv numai dacă și-a exprimat opinia în legătură cu pricina concretă ce o judecă, înainte de a se ajunge la deliberare și pronunțare, nu însă și atunci când a soluționat anterior un alt litigiu în care s-a pus în discuție aceeași problemă de drept ca aceea din speță[1] sau când și-a exprimat punctul de vedere cu privire la o problemă de drept înrudită cu cea din speță ori dacă a publicat un studiu de specialitate asupra acestei probleme de drept[2]. Textul de lege nu își găsește aplicare nici în situația în care judecătorul ar respinge o probă solicitată de parte[3], o excepție procesuală invocată de aceasta sau ar pronunța o altă încheiere premergătoare ce face să se întrezărească rezultatul judecății, eventualele greșeli de judecată putând fi reparate prin exercițiul căilor de atac, în condițiile prevăzute de lege. De asemenea, nu poate fi recuzat, pentru motivul privind antepronunțarea, nici judecătorul chemat să se pronunțe din nou în aceeași pricină în acele ipoteze în care nu ar exista incompatibilitate absolută (soluționarea fondului după casarea cu reținere de către aceiași

[1] GR. PORUMB, *Codul de procedură civilă comentat și adnotat*, vol. I, Ed. Științifică, București, 1960 (citat în continuare *Codul comentat*, vol. I), p. 121. S-a decis că, dacă un judecător a participat la soluționarea unei ordonanțe președințiale, iar apoi la judecata unei cereri bazate pe dreptul comun, având drept obiect restituirea acelorași bunuri, între aceleași părți, există acest caz de incompatibilitate – Trib. jud. Timiș, dec. nr. 1404/1998, în R.R.D. nr. 5/1989, p. 72.

[2] A se vedea și I. LEȘ, *Codul de procedură civilă. Comentariu pe articole*, ed. a 3-a, Ed. C.H. Beck, București, 2007 (citat în continuare *Codul 2007*), p. 103-104.

[3] C.A. Cluj, s. civ., mun. și asig. soc., dec. nr. 8/2006, *apud* G.C. FRENȚIU, D.-L. BĂLDEAN, *Noul Cod de procedură civilă comentat și adnotat*, Ed. Hamangiu, București, 2013 (citat în continuare *Noul Cod 2013*), p. 63.

judecători care au admis recursul, judecarea a două recursuri declarate succesiv în același proces etc.). Articolul 42 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ. prevede, de asemenea, că *punerea în discuția părților, din oficiu, a unor chestiuni de fapt sau de drept, potrivit art. 14 alin. (4) și (5) C.proc.civ., nu îl face pe judecător incompatibil*. Mai precizăm că ipoteza vizată de art. 42 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ. nu trebuie confundată cu vreunul dintre cele trei cazuri de incompatibilitate absolută, deoarece acestea din urmă presupun că judecătorul și-a exprimat părerea într-un act oficial (încheiere interlocutorie, hotărâre judecătorească, depoziție de martor, raport de expertiză, hotărâre arbitrală, acte de procedură îndeplinite ca avocat, procuror sau mediator etc.) și în calitatea (oficială) prevăzută de lege, pe care a avut-o în acea pricină, câtă vreme, în cazul motivului de incompatibilitate relativă de care ne ocupăm, este vorba de părerea sa personală în legătură cu pricina pe care o soluționează, părere exprimată, în timp ce litigiul este *pendente*, fie în ședința de judecată, fie în afara acesteia.

În ceea ce privește *cazurile de incompatibilitate relativă bazate pe interesul judecătorului*, se observă că legea nu precizează natura acestui interes, așa încât interesul poate să fie nu numai de ordin material, ci și moral. De asemenea, este de remarcat că legea vizează atât interesul personal, direct al judecătorului, cât și pe acela indirect, pe care îl pot avea persoanele menționate, după caz, de art. 42 alin. (1) pct. 2, 5, 7 și 8 C.proc.civ.

Cu titlu exemplificativ, prezentăm câteva situații care ar putea fi încadrate în *prima ipoteză a art. 42 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ.*, și anume: dacă judecătorul, soțul său sau concubinul, ascendenții ori descendenții sau afinii lor sunt creditori, debitori sau garanți ai uneia dintre părți, întrucât ar putea exista interesul, după caz, de a mări solvabilitatea acelei părți, de a favoriza interesele propriului creditor spre a obține unele concesii de la acesta, de a împiedica o eventuală chemare în garanție; dacă judecătorul sau vreuna dintre persoanele indicate mai sus este donatar al uneia dintre părți, deoarece partea respectivă ar putea fi favorizată nu numai în semn de recunoștință, ci și în considerarea faptului că liberalitățile vor fi supuse reducțiunii în măsura în care vor aduce atingere rezervei succesorale, așa încât ar exista interesul de a menține sau de a mări activul patrimoniului donatorului.

Precizăm că, în toate aceste cazuri, precum și în altele asemănătoare, existența interesului judecătorului este lăsată la aprecierea instanței ce rezolvă declarația de abținere sau cererea de recuzare. Însă, în *cazurile de incompatibilitate prevăzute de art. 42 alin. (1) pct. 5 și 7 C.proc.civ.*, existența interesului direct sau indirect al judecătorului este prezumată de lege, fără a se putea face dovada contrară, lipsa de obiectivitate a judecătorului putându-se datora, după caz, tentației de a crea o jurisprudență care să îi fie favorabilă în propriul litigiu, speranței că, dând câștig de cauză părții ce este judecător, va obține de la aceasta același serviciu[1], obligației de a apăra interesele celui al cărui reprezentant legal este.

În cazul în care judecătorul este tutore sau curator al uneia dintre părți nu este necesară îndeplinirea vreunei alte cerințe pentru a putea fi recuzat, fiind suficientă

[1] S-a apreciat că procesele respective trebuie să poarte asupra unor lucruri mai importante, „neputându-se pune în discuție obiectivitatea judecătorului pentru lucru de nimic" – P. Vasilescu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, vol. III, București, 1943 (citat în continuare *Tratat*, vol. III), p. 374. Însă textul de lege nu face nicio distincție în acest sens – *ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*.

această calitate, pentru a se prezuma absolut interesul acestuia în cauză. Dacă însă soțul/concubinul judecătorului stă în judecată ca tutore, curator etc., acesta este incompatibil, dar în temeiul art. 42 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ., iar nu al pct. 7, caz în care este necesară dovedirea interesului, întrucât nu mai este vorba despre o prezumție absolută.

În ceea ce privește *motivul de incompatibilitate prevăzut de art. 42 alin. (1) pct. 8 C.proc.civ.*, acesta are ca fundament presupusa lipsă de imparțialitate a unui judecător gratificat sau ai cărui ascendenți, descendenți sau soț/concubin au primit daruri sau promisiuni de daruri ori alte avantaje de la părți, interesul în cauză derivând dintr-un sentiment de recunoștință ori chiar din dorința de a primi alte asemenea avantaje/daruri în viitor. În acest caz se observă că sfera persoanelor vizate de art. 42 alin. (1) pct. 8 C.proc.civ. este mai extinsă, spre deosebire de art. 27 pct. 8 C.proc.civ. 1865, cuprinzând și pe soțul/concubinul, ascendenții sau descendenții judecătorului.

În ceea ce privește *motivele de incompatibilitate privind calitatea de soț ori concubin, rudenia, și afinitatea,* acestea se regăsesc în normele art. 42 alin. (1) pct. 3, 4, 10, 11 și 12, cu aplicarea art. 42 alin. (2) C.proc.civ.

Legea a prevăzut expres aceste cazuri de incompatibilitate în scopul de a preveni eventuala lipsă de obiectivitate a celui incompatibil, din cauza existenței unor relații de căsătorie, concubinaj, rudenie și afinitate, relații care, de principiu, sunt bazate pe sentimente de afecțiune, sprijin și ajutor reciproc.

Față de reglementarea anterioară (art. 27 pct. 3 C.proc.civ. 1865), *art. 42 alin. (1) pct. 4 C.proc.civ.* nu mai reține condiția existenței copiilor în privința fostului soț pentru existența acestui motiv de incompatibilitate.

În literatura de specialitate[1] s-a arătat că sintagma „a participat, ca judecător sau procuror, la judecarea aceleiași pricini înaintea altei instanțe", prevăzută de *art. 42 alin. (1) pct. 10 C.proc.civ.*, trebuie înțeleasă în sensul că incompatibilitatea există doar atunci când soțul, respectiv concubinul sau ruda până la gradul al patrulea inclusiv a judecătorului care este învestit cu soluționarea unei căi de atac a pronunțat o încheiere interlocutorie sau hotărârea finală într-o etapă procesuală anterioară a litigiului respectiv. Dacă persoanele vizate de text au făcut parte din complet la unul sau chiar la mai multe termene, dar la care nu s-au luat măsuri de natură să ducă la calificarea încheierii ca interlocutorie, judecătorul instanței de control judiciar nu este incompatibil.

Pentru ca *vrăjmășia la care se referă art. 42 alin. (1) pct. 9 C.proc.civ.* să constituie motiv de incompatibilitate și să ducă la recuzare, nu este suficientă o simplă afirmație a părții în acest sens, ci este necesar să se dovedească în mod concret existența unei vrăjmășii din partea judecătorului ori a celorlalte persoane prevăzute de text. Însă, în cazul prevăzut de *art. 42 alin. (1) pct. 6 C.proc.civ.*, existența dușmăniei este prezumată de lege, neputând fi răsturnată, fiind necesar numai ca partea interesată să dovedească faptul vecin și conex pe care se sprijină această prezumție legală, și anume existența, în ultimii cinci ani, a unui proces penal între ea și judecător, soțul ori concubinul acestuia sau rudele lor până în gradul al patrulea inclusiv sau afinii lor, după caz. Prin „proces penal" urmează a se înțelege atât faza de urmărire penală, cât și cea de judecată, desfășurată în fața instanței judecătorești. Cu toate acestea, conform art. 42 alin. (1) pct. 6 teza a II-a C.proc.civ., în cazul plângerilor penale formulate de părți în

[1] M. TĂBÂRCĂ, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 155.

cursul procesului, judecătorul devine incompatibil numai în situația punerii în mișcare a acțiunii penale împotriva sa. Rațiunea acestei dispoziții este eliminarea posibilității unui eventual abuz de drept procesual al părții care ar formula plângerea penală împotriva judecătorului doar în scopul de a atrage înlăturarea acestuia de la judecata cauzei.

Așa cum am arătat, motivele de incompatibilitate relativă sunt enumerate limitativ de lege, concluzie care rezultă din dispozițiile art. 47 alin. (2) C.proc.civ., care declară inadmisibilă cererea în care se invocă alte motive decât cele prevăzute la art. 41 și art. 42 C.proc.civ.[1] Trebuie reținut însă că, în reglementarea actuală, cazurile de incompatibilitate relativă au fost extinse, iar prin introducerea cazului prevăzut de art. 42 alin. (1) pct. 13 C.proc.civ., orice situație în afara celor menționate expres la pct. 1-12 ale art. 42 alin. (1) C.proc.civ., în care se poate presupune în mod legitim că judecătorul ar fi lipsit de obiectivitate, poate întemeia o cerere de recuzare[2].

1.3.2. Mijloacele procedurale de invocare a incompatibilității

În reglementarea actuală, mijloacele procedurale de invocare a incompatibilității sunt aceleași: *abținerea*, respectiv *recuzarea*, atât în cazul incompatibilității absolute, cât și al celei relative.

Prin abținere se înțelege *acea situație în care un judecător, știind că se află într-unul dintre cazurile de incompatibilitate prevăzute de lege, solicită retragerea sa de la judecata unei anumite pricini*. Potrivit art. 43 alin. (2) C.proc.civ., judecătorul care știe că există un motiv de incompatibilitate în privința sa este dator să se abțină de la judecarea pricinii.

Obligației judecătorului de a se abține îi corespunde dreptul părții de a-l recuza pe acesta.

Prin recuzare se înțelege *situația în care una dintre părți cere, în cazurile determinate de lege, îndepărtarea unuia sau a mai multor judecători de la soluționarea unei anumite pricini*.

Cazurile de abținere și cele de recuzare sunt identice. De asemenea, procedura de soluționare a celor două incidente procedurale este comună. Subliniem că, *de lege lata*, această procedură este aplicabilă pentru toate cazurile de incompatibilitate[3], inclusiv pentru cele de incompatibilitate absolută.

Cele două instituții procesuale de deosebesc însă prin faptul că, în timp ce recuzarea este propusă de părți, abținerea provine chiar de la cel aflat în vreunul dintre

[1] A se vedea, în același sens, și M. TĂBÂRCĂ, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 158, nr. 1.

[2] A se vedea, în același sens, și G. BOROI, *Principiile fundamentale și aplicarea în timp a noului Cod de procedură civilă. Acțiunea civilă. Participanții la procesul civil*, în *Conferințele NOUL COD DE PROCEDURĂ CIVILĂ*, http://www.inm-lex.ro/NCPC/doc/Brosura%20NCPC.pdf (citat în continuare *Principiile fundamentale...*), p. 39.

[3] De vreme ce recuzarea constituie mijlocul prin care se invocă existența unui caz de incompatibilitate, prin formularea unei cereri în sensul art. 47 C.proc.civ., recuzarea nu poate constitui obiect al unei excepții procesuale care, este soluționată chiar de completul în fața căruia este invocată. Or, ca regulă, așa cum rezultă din art. 50 C.proc.civ., recuzarea este soluționată de un alt complet. Numai prin excepție, atunci când recuzarea este inadmisibilă, compunerea completului care soluționează acest incident procedural rămâne neschimbată, potrivit art. 47 alin. final C.proc.civ. – M. TĂBÂRCĂ, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 159, nr. 10.

cazurile prevăzute de lege, fiind numită de unii autori și „autorecuzare". De asemenea, caracterul normelor care reglementează cele două instituții este de natură diferită. *Abținerea* este consacrată *de norme de ordine publică*, în vreme ce *recuzarea* este reglementată, după caz, *de norme de ordine privată sau de norme de ordine publică*, după cum este vorba de incompatibilitatea relativă, respectiv de incompatibilitatea absolută. În prima ipoteză, partea interesată are facultatea de a-l recuza pe judecător sau de a accepta să fie judecată de către acesta, exprimându-și astfel încrederea în imparțialitatea sa. Tocmai de aceea, în cazul motivelor de incompatibilitate prevăzute la art. 42 C.proc.civ., nerespectarea obligației de abținere nu afectează valabilitatea hotărârii, ci atrage eventualele sancțiuni disciplinare pentru cel în cauză. De altfel, dacă s-ar admite că, în aceste ipoteze, intervine nulitatea hotărârii în situația în care judecătorul nu s-a abținut, deși trebuia să o facă, atunci s-ar ajunge la eludarea indirectă a dispozițiilor legale potrivit cărora, sub sancțiunea decăderii, partea trebuie să propună recuzarea pentru motive de incompatibilitate relativă într-un anumit termen.

Pentru ca abținerea și recuzarea să nu fie deturnate de la scopul pentru care au fost reglementate, legea a stabilit în mod amănunțit procedura de soluționare a acestor incidente procedurale, astfel încât abținerea să nu reprezinte un mijloc comod pentru judecător de a se sustrage de la rezolvarea unor cauze mai grele, iar recuzarea să nu constituie un mijloc prin care o parte de rea-credință să obțină îndepărtarea din instanța de judecată a unui judecător apreciat ca drept sau ca sever ori ale cărui opinii asupra unor probleme de drept incidente în speță sunt cunoscute. În plus, legiuitorul a ținut cont și de reputația judecătorului, precum și de prestigiul justiției, dispunând ca această procedură să nu fie publică și nici contradictorie.

Abținerea se propune de judecător îndată ce cunoaște existența motivului de incompatibilitate[1]. Sub acest aspect, trebuie reținut că, anterior primului termen de judecată, grefierul de ședință va verifica, pe baza dosarului cauzei, dacă judecătorul acesteia se află în vreunul dintre cazurile de incompatibilitate absolută și, în cazul în care ar putea exista un astfel de motiv, va întocmi un referat corespunzător. Declarația de abținere se face în scris sau verbal în ședință, caz în care este consemnată în încheierea de ședință. Declarația de abținere trebuie făcută mai înainte ca partea interesată să formuleze o cerere de recuzare, dar dacă totuși cererea de recuzare a fost făcută mai întâi, art. 48 alin. (1) C.proc.civ. permite judecătorului să declare că se abține, situație în care instanța competentă se va pronunța asupra abținerii cu prioritate[2].

Recuzarea se propune de oricare dintre părți[3], verbal în ședință sau în scris, pentru fiecare judecător în parte. Dacă recuzarea se propune verbal, se va lua act despre aceasta în încheierea de ședință, în care se mai menționează motivele de recuzare și

[1] Simpla afirmație a judecătorului că se abține, fără să arate motivul de incompatibilitate care ar exista, nu poate justifica admiterea cererii – V.M. CIOBANU, *Tratat 1996*, vol. I, p. 315.

[2] În caz de admitere a declarației de abținere, cererea de recuzare, indiferent de motivul acesteia, va fi respinsă, prin aceeași încheiere, ca rămasă fără obiect, iar în cazul în care declarația de abținere se respinge, prin aceeași încheiere instanța se va pronunța și asupra cererii de recuzare [art. 48 alin. (3) și (4) C.proc.civ.].

[3] În principiu, orice parte din proces poate să îl recuze pe cel în cauză, însă se admite că, pentru ipoteza în care judecătorul și-a exprimat, în favoarea unei părți, părerea cu privire la pricina ce se judecă, recuzarea poate fi cerută numai de partea adversă.

mijloacele de probă indicate de parte[1]. Când cererea de recuzare se face în scris, ea trebuie să cuprindă, pe lângă menţiunile arătate în art. 148 C.proc.civ. (indicarea instanţei; numele de familie, prenumele, domiciliul sau reşedinţa ori, după caz, denumirea şi sediul părţilor şi ale reprezentantului, dacă este cazul; obiectul cererii, inclusiv numele celui recuzat; semnătura), motivele de recuzare şi probele pentru dovedirea acestora.

În actuala reglementare, nu este admisibilă recuzarea privitoare la alţi judecători decât cei care fac parte din completul de judecată căruia i-a fost repartizată cauza spre soluţionare[2]. De asemenea, este inadmisibilă cererea îndreptată împotriva aceluiaşi judecător pentru acelaşi motiv de incompatibilitate [art. 47 alin. (3) C.proc.civ.][3].

Cererile de recuzare vor trebui făcute separat, pentru fiecare judecător în parte, conform art. 47 alin. (1) C.proc.civ., urmând a fi judecate separat, fără participarea celui în cauză, potrivit art. 50 alin. (1) C.proc.civ.[4] În cererea de recuzare se va arăta motivul de incompatibilitate, precum şi probele de care partea înţelege să se folosească.

Din dispoziţiile art. 47 alin. (4) C.proc.civ., care prevăd, fără a distinge, că nerespectarea condiţiilor cererii de recuzare menţionate în art. 47 alin. (1) C.proc.civ. atrage inadmisibilitatea acesteia, rezultă că cererea de recuzare care nu cuprinde indicarea motivului de incompatibilitate invocat şi a probelor pentru dovedirea acestuia va fi *respinsă ca inadmisibilă de chiar completul în faţa căruia s-a formulat cererea de recuzare*, deci şi cu participarea judecătorului recuzat[5]. Aceeaşi este soluţia şi în cazul în care se invocă alte motive decât cele prevăzute la art. 41 şi art. 42 C.proc.civ., în situaţia în care sunt recuzaţi judecători care nu fac parte din completul căruia pricina i-a fost repartizată pentru soluţionare, precum şi atunci când este recuzat din nou acelaşi judecător pentru acelaşi motiv.

Cererea de recuzare se depune într-un singur exemplar, deoarece nu se comunică adversarului, judecarea recuzării nefăcându-se în contradictoriu cu părţile şi nici cu cel recuzat. Cererea de recuzare este supusă taxei de timbru de 100 lei pentru fiecare participant la proces pentru care se solicită recuzarea [art. 9 lit. a) din O.U.G. nr. 80/2013 privind taxele judiciare de timbru[6]].

Propunerea de recuzare trebuie făcută *înainte de începerea oricărei dezbateri* [art. 44 alin. (1) C.proc.civ.]. Se observă că dispoziţia legală menţionată nu face referire la începerea dezbaterilor pe fond, ceea ce înseamnă că recuzarea trebuie propusă mai

[1] În sensul că motivarea cererii de recuzare formulate verbal în şedinţă, precum şi indicarea mijloacelor de probă propuse de parte trebuie făcute în scris, a se vedea M. Tăbârcă, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 162, nr. 1.

[2] Prin urmare, este inadmisibilă şi recuzarea judecătorului care ar urma să soluţioneze cererea de recuzare.

[3] În aceste cazuri, precum şi atunci când cererea este formulată pentru alte motive decât cele prevăzute de art. 41 şi art. 42 C.proc.civ., *inadmisibilitatea se constată chiar de completul în faţa căruia s-a formulat cererea de recuzare, cu participarea judecătorului recuzat*, iar dacă se constată formularea cu rea-credinţă a cererii de recuzare, se poate dispune şi aplicarea unei amenzi judiciare de la 100 lei la 1.000 lei, conform art. 187 alin. (1) pct. 1 lit. b) C.proc.civ.

[4] În jurisprudenţa mai veche se decidea că judecătorul chemat să rezolve o cerere de recuzare se va pronunţa asupra acesteia, chiar dacă, la rândul lui, este şi el recuzat.

[5] În acelaşi sens, M. Tăbârcă, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 163, nr. 6.

[6] M. Of. nr. 392 din 29 iunie 2013.

înainte de discutarea altor excepţii procesuale sau a admisibilităţii unor mijloace de probă, cu excepţia cazului prevăzut de art. 44 alin. (2) C.proc.civ., potrivit căruia, când *motivele de incompatibilitate s-au ivit ori au fost cunoscute de parte doar după începerea dezbaterilor*, partea va trebui să propună recuzarea *de îndată ce acestea îi sunt cunoscute*. Subliniem că, spre deosebire de art. 29 alin. (2) C.proc.civ. 1865, art. 44 alin. (2) C.proc.civ. se referă deopotrivă la ivirea sau la cunoaşterea motivelor de incompatibilitate după începerea dezbaterilor. Prin urmare, partea poate să formuleze cererea de recuzare de îndată ce a descoperit motivul de incompatibilitate, chiar dacă acesta exista la începutul procesului, dar nu era cunoscut de către partea respectivă[1]. Momentul la care partea interesată a cunoscut existenţa motivului de incompatibilitate este o chestiune de fapt, lăsată la aprecierea instanţei competente să rezolve cererea de recuzare[2].

Nerespectarea termenului în care trebuie propusă recuzarea atrage sancţiunea *decăderii părţii din dreptul de a-l recuza pe cel în cauză*[3] (rezultă că nu se poate propune recuzarea unui judecător de la prima instanţă pentru prima dată în apel, iar cea a unui judecător de la instanţa de apel direct în recurs). Cererea de recuzare făcută după expirarea termenului prevăzut de art. 44 alin. (1) sau alin. (2) C.proc.civ. nu va putea fi însă respinsă ca tardivă de către instanţa alcătuită cu judecătorul recuzat, ci tardivitatea va trebui constatată cu respectarea dispoziţiilor înscrise în art. 50 C.proc.civ.

Cu toate acestea, *incompatibilitatea absolută poate fi invocată în orice stare a pricinii* (art. 45 teza a II-a C.proc.civ.). Mai mult decât atât, în aceste cazuri, judecătorul nu poate participa la judecată, chiar dacă nu s-a abţinut sau nu a fost recuzat, astfel încât, aşa cum am arătat, neregularitatea hotărârii rezultând din incompatibilitatea absolută a judecătorului atrage nulitatea acesteia.

Făcând aplicarea principiului *accesorium sequitur principale* şi ţinând cont de faptul că abţinerea şi recuzarea sunt incidente procedurale, art. 50 alin. (1) C.proc.civ. stabileşte *competenţa* de a se pronunţa asupra abţinerii şi recuzării în favoarea instanţei sesizate cu pricina în care au fost ridicate aceste incidente, însă de un alt complet al instanţei respective, în compunerea căruia *nu poate să intre judecătorul care s-a abţinut ori a fost recuzat*[4]. S-a decis că participarea judecătorului recuzat la soluţiona-

[1] Întrucât, în condiţiile art. 44 alin. (2) C.proc.civ., recuzarea se poate cere şi după începerea dezbaterilor, se ridică problema dacă o asemenea cerere se poate face şi după închiderea dezbaterilor, dar înainte de pronunţarea hotărârii finale, atunci când cazul de incompatibilitate s-ar ivi sau partea ar lua cunoştinţă de existenţa acestuia după închiderea dezbaterilor. Apreciem şi noi [a se vedea, în acelaşi sens, M. Tăbârcă, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 159, nr. 7] că nimic nu se opune ca partea să formuleze cererea de recuzare şi după închiderea dezbaterilor, dacă aceasta a aflat de existenţa incompatibilităţii după acest moment, dar înainte de pronunţarea hotărârii.

[2] În literatura de specialitate [M. Tăbârcă, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 159, nr. 8] s-a arătat că, pentru a evita abuzul, partea trebuie să probeze şi împrejurările în care a luat cunoştinţă de motivul de incompatibilitate.

[3] Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 2194/1956, în Repertoriu 1952-1969, p. 774.

[4] Potrivit art. 98 alin. (2)-(4) din Regulamentul de ordine interioară al instanţelor judecătoreşti, incidentele procedurale referitoare la toţi membrii completului de judecată, precum incompatibilitatea, recuzarea sau abţinerea, se vor soluţiona de completul cu numărul imediat următor, care judecă în aceeaşi materie. Dacă în materia respectivă nu există decât un singur complet de judecată, incidentele procedurale referitoare la toţi membrii completului vor fi soluţionate de completul imediat următor, indiferent de materia în care judecă. Aceeaşi soluţie se aplică şi în ipoteza recuzării întregului complet colegial, indiferent că este

rea cererii de recuzare atrage *nulitatea hotărârii de fond*[1]. S-a arătat[2] însă că această soluție trebuie nuanțată, în sensul că vizează numai situația în care cererea de recuzare a fost respinsă, deoarece, dacă a fost admisă, nici partea care a cerut recuzarea și nici partea adversă nu ar avea interesul să se plângă de alcătuirea instanței care a rezolvat incidentul procedural, iar desființarea hotărârii de fond, doar pe acest temei, nu ar duce decât la tergiversarea judecății. Mai mult, art. 53 alin. (2) C.proc.civ. declară încheierea prin care s-a încuviințat recuzarea nesusceptibilă de a forma obiectul vreunei căi de atac, fără a distinge după cum s-au săvârșit ori nu neregularități procedurale la judecarea cererii de recuzare.

În ipoteza în care, din cauza abținerii sau recuzării, nu se poate alcătui completul de judecată, art. 50 alin. (2) C.proc.civ. prevede că declarația de abținere sau cererea de recuzarea se judecă de *instanța ierarhic superioară*.

Așa cum am arătat, nu este posibilă recuzarea tuturor judecătorilor unei instanțe sau ai unei secții a acesteia. Astfel, conform art. 47 alin. (3) C.proc.civ., este inadmisibilă cererea de recuzare privitoare la alți judecători decât cei care fac parte din completul de judecată căruia cauza i-a fost repartizată spre soluționare. În acest caz, inadmisibilitatea se constată chiar de completul în fața căruia s-a formulat cererea de recuzare, cu participarea judecătorului recuzat[3] [art. 47 alin. (4) C.proc.civ.].

Potrivit art. 49 alin. (1) C.proc.civ., până la soluționarea declarației de abținere nu se va face niciun act de procedură în cauză, iar conform alin. (2) al aceluiași articol, formularea unei cereri de recuzare nu determină suspendarea judecății. Cu toate acestea, pronunțarea soluției în cauză nu poate avea loc decât după soluționarea cererii de recuzare[4].

format din doi judecători, în apel, sau din trei judecători, în recurs, soluția nefiind diferită decât în cazul în care recuzarea sau abținerea vizează numai o parte a completului colegial, atunci când soluționarea se va face de către un complet constituit prin includerea judecătorului sau a judecătorilor stabiliți prin planificarea de permanență, pe materii, realizată cel puțin semestrial. Deci, în această situație, cererea de recuzare sau declarația de abținere nu se soluționează de completul imediat următor. Completul de judecată astfel constituit va păstra cauza pentru judecată în situația în care, în urma soluționării incidentelor procedurale, se va stabili că judecătorul sau judecătorii cu privire la care s-au invocat incidentele procedurale nu pot participa la judecarea cauzei.

[1] Trib. reg. Cluj, dec. civ. nr. 2875/1955, în L.P. nr. 3/1956, p. 331. A se vedea și M. TĂBÂRCĂ, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 167, nr. 4.

[2] V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 45.

[3] Potrivit art. 187 alin. (1) pct. 1 lit. b) C.proc.civ., formularea cu rea-credință a unei cereri de recuzare poate atrage aplicarea unei amenzi judiciare de la 100 lei la 1.000 lei.

[4] În literatura de specialitate [M. TĂBÂRCĂ, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 164, nr. 2] s-a susținut că, față de expresiile folosite de legiuitor în textul art. 49 C.proc.civ. – „nu se va face niciun act de procedură", „pronunțarea soluției în cauză nu poate avea loc" – și față de precizarea din alin. (2) în sensul că formularea cererii de recuzare nu suspendă judecata, se poate considera că, în ambele cazuri, are loc o întrerupere a cursului judecății până la soluționarea incidentului procedural. Într-o altă opinie (G. BOROI, *Principiile fundamentale...*, p. 39), asupra căreia nu avem motive să revenim, s-a arătat însă că, în ceea ce privește *starea cauzei până la soluționarea cererii de recuzare*, art. 49 C.proc.civ. dispune că, spre deosebire de ipoteza formulării unei declarații de abținere în dosar, situație în care, până la soluționarea acesteia, în cauză nu se mai poate face niciun act de procedură, ceea ce echivalează cu suspendarea cauzei (soluție existentă și sub imperiul Codului de procedură civilă din 1865), în cazul formulării unei cereri de recuzare, judecata nu se suspendă, ci continuă în dosar, cu interdicția însă de a pronunța hotărârea până la soluționarea cererii de recuzare (eventual, poate fi amânată pronunțarea, iar dacă cererea de recuzare a fost admisă, se va repune cauza pe rol, se vor cita părțile etc.).

Judecarea cererii de recuzare sau de abținere se face *în camera de consiliu, fără prezența părților și, de asemenea, în lipsa judecătorului recuzat sau care s-a abținut*. Acesta poate fi ascultat dacă instanța socotește necesar. Însă, spre deosebire de reglementarea anterioară, completul învestit cu soluționarea cererii de recuzare sau de abținere are și facultatea de a asculta părțile litigante, atunci când apreciază că ascultarea ar fi utilă soluționării cererii.

Articolul 51 alin. (3) C.proc.civ. interzice în mod expres folosirea interogatoriului ca mijloc pentru dovedirea motivelor de recuzare. Rezultă că motivele de abținere sau de recuzare pot fi dovedite prin înscrisuri, prin începuturi de probă scrisă completate cu declarații de martori și, în lipsa unor asemenea mijloace de probă, prin declarații de martori.

Instanța competentă să rezolve abținerea sau recuzarea va pronunța o *încheiere*, care se pronunță în ședință publică [art. 51 alin. (5) C.proc.civ.].

Dacă se admite cererea, judecătorul recuzat ori care s-a abținut se va retrage de la judecarea pricinii, fiind înlocuit de un alt judecător. În cazul admiterii abținerii sau recuzării întemeiate pe dispozițiile art. 42 alin. (1) pct. 11 C.proc.civ. (dacă judecătorul este soț sau rudă până la gradul al patrulea inclusiv sau afin, după caz, cu un alt membru al completului de judecată), instanța va stabili care dintre judecători nu va lua parte la judecarea pricinii[1].

Articolul 51 alin. (6) C.proc.civ. dispune că încheierea prin care s-a hotărât recuzarea sau abținerea *va arăta în ce măsură actele îndeplinite de judecătorul recuzat sau care s-a abținut urmează să fie păstrate*. Acest text de lege se referă la situația în care recuzarea (abținerea) s-a făcut în cursul dezbaterilor, așa încât unele acte de procedură au fost deja îndeplinite de judecătorul recuzat (respectiv de judecătorul care s-a abținut). Rezultă că, dacă în încheierea de încuviințare a recuzării (abținerii) nu se face nicio mențiune despre actele îndeplinite de judecătorul în cauză, atunci acestea nu pot fi menținute, ci trebuie refăcute.

În cazul în care cererea de recuzare (abținere) este respinsă, va fi reluată judecata pe fond cu participarea judecătorului care a fost recuzat ori, după caz, care s-a abținut.

Potrivit art. 52 C.proc.civ., dacă judecarea cererii de recuzare (abținere) este de competența instanței ierarhic superioare, aceasta din urmă va trimite pricina pentru a fi judecată la o altă instanță de același grad din circumscripția sa, în cazul în care încuviințează recuzarea (abținerea), respectiv va înapoia pricina primei instanțe (inferioare), în ipoteza în care respinge cererea de recuzare (abținere).

Încheierea prin care s-a încuviințat recuzarea, precum și încheierea prin care s-a rezolvat abținerea (în privința acesteia din urmă, indiferent de soluție – de admitere sau de respingere a declarației de abținere) *nu sunt supuse niciunei căi de atac*. De asemenea, nu este supusă niciunei căi de atac nici încheierea prin care s-a respins recuzarea în cazul prevăzut la art. 48 alin. (3) C.proc.civ., la care vom face referire mai jos.

[1] Deși puțin probabilă în practică, s-ar putea pune problema de a ști cum trebuie procedat dacă, după ce este admisă declarația de abținere sau cererea de recuzare, judecătorul respectiv continuă să participe la judecată, răspunsul dat fiind în sensul că ar putea fi invocată excepția nelegalei compuneri a completului, care decurge din admiterea declarației de abținere sau a cererii de recuzare [a se vedea M. TĂBÂRCĂ, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 159, nr. 10].

Încheierea prin care s-a respins cererea de recuzare poate fi atacată (de partea care a propus recuzarea) *numai odată cu hotărârea prin care s-a soluționat cauza*[1]. Aplicând principiul *accesorium sequitur principale*, rezultă că încheierea de respingere a cererii de recuzare este supusă acelei căi de atac ce poate fi exercitată împotriva hotărârii de fond. Prin excepție de principiul enunțat mai sus, art. 53 alin. (1) teza finală C.proc.civ. prevede că, dacă hotărârea de fond este definitivă, încheierea prin care este respinsă cererea de recuzare poate fi atacată cu recurs, la instanța superioară, în termen de 5 zile de la comunicarea hotărârii de fond.

Așadar, încheierea prin care s-a respins cererea de recuzare a unui judecător de la prima instanță poate fi apelată numai odată cu hotărârea de fond, iar dacă instanța de apel constată că recuzarea a fost în mod greșit respinsă, va admite apelul și se va pronunța asupra fondului pretenției; de altfel, art. 53 alin. (3) C.proc.civ. stabilește că, atunci când instanța de apel constată că recuzarea a fost în mod greșit respinsă, reface toate actele de procedură și, dacă apreciază necesar, dovezile administrate la prima instanță.

În cazul în care încheierea prin care a fost respinsă cererea de recuzare este supusă recursului, iar instanța de recurs constată că recuzarea a fost greșit respinsă, va admite recursul, va casa hotărârea, dispunând trimiterea cauzei spre rejudecare la instanța de apel sau, atunci când calea de atac a apelului este suprimată, la prima instanță, conform art. 53 alin. (3) teza a II-a C.proc.civ., prin raportare la dispozițiile art. 488 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ. (*când instanța nu a fost alcătuită potrivit dispozițiilor legale*), dar derogând de la dispozițiile art. 498 alin. (1) C.proc.civ.

Legea nu se ocupă în mod expres de *ipoteza în care instanța în fața căreia s-a formulat cererea de recuzare a omis să se pronunțe asupra acesteia*. Apreciem că, în cazul în care instanța de control judiciar constată că aceasta este întemeiată, va proceda potrivit dispozițiilor art. 53 alin. (3) C.proc.civ. sau, după caz, conform prevederilor art. 52 alin. (1) C.proc.civ.

Calea de atac împotriva încheierii prin care s-a respins recuzarea poate fi exercitată *numai de partea care a propus recuzarea*. Partea adversă nu ar justifica interesul de a ataca această încheiere, cu atât mai mult cu cât, dacă ar fi avut și ea motive să îl recuze pe același judecător, trebuia să o facă, sub sancțiunea decăderii, în termenul prevăzut de art. 44 alin. (1) sau (2) C.proc.civ. Apreciem că nici procurorul nu poate apela sau, după caz, recura încheierea respectivă, dat fiind caracterul dispozitiv al normelor care reglementează recuzarea. În plus, dacă s-ar adopta soluția contrară, atunci aceasta ar trebui să vizeze nu numai recuzarea judecătorului, ci și pe cea a procurorului, ceea ce ar însemna că procurorul ar putea să atace încheierea prin care s-a respins propria recuzare, deși el ar fi putut să se abțină, caz în care s-ar fi pronunțat o încheiere nesusceptibilă de a forma obiectul vreunei căi de atac.

În legătură cu exercitarea căilor de atac în această materie, se mai impun două precizări.

Prima dintre ele vizează situația în care, după ce partea a propus recuzarea în termen, judecătorul a declarat că se abține, iar instanța, judecând cu prioritate abținerea, a admis-o. În acest caz, art. 48 alin. (3) C.proc.civ. prevede că instanța va respinge, prin

[1] Rațiunea acestei reguli înscrise în art. 53 alin. (1) C.proc.civ. constă în necesitatea de a se înlătura posibilitățile de tergiversare a judecării pretenției pe fond.

aceeași încheiere, cererea de recuzare, indiferent de motivul acesteia, ca rămasă fără obiect, încheiere care nu este supusă niciunei căi de atac. În cazul în care declarația de abținere se respinge, prin aceeași încheiere, instanța se va pronunța și asupra cererii de recuzare, iar în privința recuzării încheierea va putea fi atacată de partea interesată odată cu hotărârea de fond, iar dacă aceasta din urmă nu este supusă niciunei căi de atac, încheierea asupra recuzării va putea fi recurată la instanța ierarhic superioară în termen de 5 zile de la comunicare hotărârii de fond.

A doua precizare privește chestiunea de a ști ce cale de atac poate fi exercitată și din ce moment, atunci când încheierea prin care s-a respins recuzarea a fost pronunțată de instanța ierarhic superioară, învestită cu judecarea cererii de recuzare în cazurile prevăzute de art. 50 alin. (2) C.proc.civ. Având în vedere faptul că art. 53 alin. (1) C.proc.civ. nu face nicio deosebire, ar urma că și această încheiere poate fi atacată numai odată cu fondul, evident, prin intermediul acelei căi de atac ce poate fi exercitată împotriva hotărârii de fond. Însă această soluție nu este logică, deoarece, pe de o parte, încheierea și hotărârea de fond sunt pronunțate de instanțe diferite (mai mult, chiar de grad diferit), iar, pe de altă parte, calea de atac de reformare împotriva hotărârii de fond este de competența instanței ierarhic superioare celei care a pronunțat-o, deci a instanței ce a respins recuzarea. Se poate chiar discuta dacă pentru această instanță nu ar exista autoritate de lucru judecat în ceea ce privește soluția asupra cererii de recuzare. Totuși, nu se poate răpi părții care a propus recuzarea dreptul de a ataca încheierea prin care i s-a respins cererea de recuzare, iar o altă soluție nu se desprinde din textele de lege care reglementează acest incident procedural și normele speciale ce oferă soluții corespunzătoare pentru alte ipoteze nu pot fi aplicate prin analogie.

1.3.3. Incompatibilitatea altor participanți la procesul civil

De reținut că, potrivit art. 54 C.proc.civ., dispozițiile legale privitoare la motivele de incompatibilitate, respectiv la abținere și recuzare se aplică în mod corespunzător și *procurorilor, magistraților-asistenți, asistenților judiciari și grefierilor*, aceștia putând fi recuzați pentru aceleași motive ca și judecătorii. Apreciem însă că, excepție făcând asistenții judiciari, acești participanți la procesul civil nu pot fi recuzați pentru motivele de incompatibilitate prevăzute la art. 41 C.proc.civ.[1] și nici pentru cazul când și-au exprimat părerea cu privire la pricina ce se judecă. În baza altor dispoziții legale, sunt recuzabili și alți participanți la procesul civil, cum ar fi: *experții, traducătorii sau interpreții* [art. 332 și art. 225 alin. (3) C.proc.civ.], precum și *arbitrii* (art. 562-563 C.proc.civ.).

1.3.4. Alte incidente procedurale referitoare la alcătuirea instanței

Pot exista și alte incidente procedurale privind alcătuirea instanței, în afara celor reglementate de art. 41-42 C.proc.civ. Instanța este greșit alcătuită nu numai în cazul nerespectării normelor juridice referitoare la incompatibilitate, abținere și recuzare, ci și atunci când sunt încălcate orice alte prevederi legale în legătură cu compunerea ori constituirea instanței.

[1] În același sens, M. TĂBĂRCĂ, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 151-152, nr. 2.

Astfel, instanța este *greșit compusă* dacă: la judecată participă un număr mai mic sau mai mare de judecători decât cel prevăzut de lege pentru pricina respectivă; un judecător stagiar soluționează o pricină care nu se încadrează în dispozițiile art. 23 din Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor[1]; completul de judecată este alcătuit cu un judecător suspendat sau eliberat din funcție.

De asemenea, instanța este *greșit constituită* și atunci când: la judecată nu participă procurorul, deși, în cauza respectivă, potrivit legii, concluziile acestuia sunt obligatorii; participă la judecată un procuror care este suspendat sau a fost eliberat din funcție; nu participă la ședința de judecată grefierul sau, după caz, magistratul-asistent.

Mijloacele procedurale prin care pot fi puse în discuție aceste alte incidente privind alcătuirea instanței sunt, după caz, excepția procesuală (dacă judecata este în curs de desfășurare), apelul (dacă există o hotărâre de primă instanță) sau recursul (când a intervenit o hotărâre dată în apel), precum și contestația în anulare specială (împotriva hotărârilor instanțelor de recurs sau, după caz, a celor de apel care, potrivit legii, nu sunt susceptibile de recurs).

Secțiunea a 2-a. Părțile

§1. Noțiunea de „parte în proces"

Existența procesului civil nu se poate concepe fără instanța de judecată și fără părți, iar litigiul contencios presupune cel puțin două părți cu interese contrarii, și anume una care formulează o pretenție (reclamantul) și alta împotriva căreia se formulează pretenția (pârâtul) – *actus trium personarum: iudicis, actoris atque rei.*

Articolul 55 C.proc.civ. stabilește că sunt părți reclamantul și pârâtul, precum și, în condițiile legii, terțele persoane care intervin voluntar sau forțat în proces.

Așadar, noțiunea de „părți în procesul civil" desemnează persoanele fizice sau juridice care au un litigiu cu privire la un drept subiectiv civil dedus judecății sau la o situație juridică pentru a cărei realizare calea judecății este obligatorie și asupra cărora se răsfrâng efectele hotărârii judecătorești ce urmează a se pronunța ori care a fost pronunțată. Această definiție nu vizează decât procedura contencioasă, întrucât procedura necontencioasă exclude existența unui conflict de interese, așa încât, în cazul unei astfel de proceduri, prin „parte" vom înțelege persoana care se adresează instanței cu o cerere prin care nu se urmărește stabilirea unui drept potrivnic față de altcineva, precum și, dacă este cazul, persoanele chemate înaintea instanței pentru dezlegarea cererii respective.

[1] Potrivit art. 23 alin. (1) din Legea nr. 303/2004, republicată: „Judecătorii stagiari judecă:
a) acțiunile posesorii, cererile privind pensiile de întreținere, cererile privind înregistrările și rectificările în registrele de stare civilă, cererile privind poprirele, învestirea cu formulă executorie și luarea unor măsuri asigurătorii;
b) litigiile patrimoniale având ca obiect plata unei sume de bani sau predarea unui bun, în cazul în care valoarea obiectului litigiului nu depășește 100 milioane lei (10 mii lei RON);
c) plângerile împotriva proceselor-verbale de constatare a contravențiilor și de aplicare a sancțiunilor contravenționale;
d) ordonanța de plată;
e) reabilitarea;
f) constatarea intervenției amnistiei ori grațierii;
g) infracțiunile prevăzute de Codul penal pentru care acțiunea penală se pune în mișcare la plângerea prealabilă a persoanei vătămate, cu excepția celor de la art. 218 alin. (1) și (2), art. 219 alin. (1), art. 223, 226, 227, precum și art. 239-241".

Este necesar să se facă o distincție netă între părțile din proces și terții față de procesul respectiv (*penitus extranei*), chiar dacă uneori și aceștia din urmă participă, în cazurile și în condițiile prevăzute de lege, la activitatea judiciară generată de conflictul de interese dintre părți. În regulă generală, terții nu sunt însă interesați de soluția pe care o va da instanța de judecată în litigiul dintre părți, hotărârea ce se va pronunța neputând să le aducă niciun folos practic, dar nici să le lezeze drepturile și interesele lor legitime, ceea ce înseamnă că autoritatea de lucru judecat se referă numai la părțile din proces. De asemenea, părților le revin anumite drepturi și îndatoriri procesuale, cele mai multe acte de procedură și termene procedurale le privesc numai pe părți, dar există și o serie de acte de procedură care presupun concursul unor terți, aceștia putând fi supuși unor sancțiuni civile (despăgubiri către partea prejudiciată, precum și, în cazurile indicate anume de lege, plata unor amenzi judiciare) sau chiar pot fi urmăriți penal. Important de reținut este și faptul că eventualele căi de atac împotriva hotărârii judecătorești nu sunt la îndemâna terților, ci acestea pot fi exercitate numai de părți, afară de cazul în care, potrivit legii, acest drept îl au și alte organe sau persoane (art. 458 C.proc.civ.). Spre deosebire de legislația franceză, care reglementează o cale de atac ce nu poate fi exercitată de către părți, ci numai de către terți, numită *„tierce opposition"*, în sistemul nostru procesual, terții nu pot recurge la niciuna dintre căile de atac. Dacă va fi cazul, o persoană care nu a fost parte în proces va invoca inopozabilitatea hotărârii pronunțate sau, dacă sunt îndeplinite cerințele art. 92 alin. (4) C.proc.civ., se va adresa procurorului, solicitând acestuia să exercite calea de atac.

Aparent, distincția dintre părți și terți este de ordin strict formal, părțile fiind persoanele care recurg la diversele forme concrete ce alcătuiesc acțiunea civilă, respectiv împotriva cărora acestea sunt exercitate, iar orice alte persoane străine de pretențiile formulate urmează a fi incluse în categoria terților. Sunt însă și situații în care delimitarea dintre părți și terți ridică unele probleme, având în vedere că noțiunii de „reprezentare în justiție" i se conferă, în anumite cazuri, o accepțiune foarte largă, ceea ce conduce la atribuirea calității de parte în proces unor persoane care doar sunt considerate a fi fost reprezentate în procesul respectiv. În plus, delimitarea inițială între părți și terți poate fi modificată de ivirea unor împrejurări susceptibile a se produce în cursul unui proces civil și care antrenează o transmisiune a calității procesuale active sau pasive, precum și de cererile incidentale prin care terțe persoane sunt introduse în procesul deja existent, fie din inițiativa lor, fie din inițiativa reclamantului, a pârâtului sau a instanței, dobândind și ele calitatea de parte în proces.

Noțiunea de „parte în proces" este generică, în sensul că acoperă atât ipoteza în care procesul civil se află în faza judecății, indiferent că este vorba de o judecată în primă instanță sau de o judecată într-o cale de atac, cât și pe aceea când procesul civil se găsește în faza executării silite. Însă, în cadrul fazelor și etapelor procesului civil, părțile poartă denumiri specifice. Astfel, părțile se numesc *reclamant* și *pârât* la judecata în primă instanță, *apelant* și *intimat* la judecata în apel [pentru desemnarea părții împotriva căreia se declară apel, Codul de procedură civilă utilizează termenul de „intimat" în art. 471 alin. (5) și art. 472], *recurent* și *intimat* în recurs [art. 490 alin. (2) C.proc.civ. întrebuințează în mod expres noțiunea de „intimat" pentru a desemna par-

tea care poate să depună întâmpinare la cererea de recurs, deci partea care este chemată să se apere la judecata în recurs], *contestator* şi *intimat* într-o contestaţie în anulare, *revizuient* şi *intimat* la judecata unei cereri de revizuire, *creditor* şi *debitor* în cazul executării silite.

§2. Drepturile şi îndatoririle părţilor. Abuzul de drept procedural

În cadrul oricărui proces civil, părţile trebuie să îşi desfăşoare activitatea lor procesuală în limitele drepturilor procedurale conferite de lege şi cu respectarea îndatoririlor procesuale impuse de aceasta.

2.1. Enumerarea drepturilor procedurale ale părţilor

Dintre drepturile procedurale pe care legea le recunoaşte părţilor, menţionăm, într-o enumerare ce nu se doreşte a fi exhaustivă, următoarele:

a) dreptul de a adresa cereri instanţei;

b) dreptul de a participa la judecată, fiind necesară în acest scop cunoaşterea termenului de judecată şi a locului unde va avea loc judecata, ceea ce implică dreptul părţilor de a fi citate cu respectarea dispoziţiilor prevăzute de art. 154 şi urm. C.proc.civ.;

c) dreptul de apărare, care, la rândul lui, presupune: dreptul de a răspunde celeilalte sau celorlalte părţi şi de a discuta toate problemele ridicate în cursul procesului; dreptul de a propune probe pentru dovedirea propriilor susţineri ori pentru combaterea afirmaţiilor adversarului şi, în măsura în care instanţa a încuviinţat aceste probe, dreptul de a le administra; dreptul de a cunoaşte toate piesele dosarului, ceea ce implică nu numai dreptul fiecărei părţi de a i se comunica actele de procedură îndeplinite de adversar, ci şi dreptul de a face copii de pe diversele acte aflate la dosar; dreptul de a folosi limba maternă sau de a recurge la un interpret; dreptul oricărei părţi de a fi asistată şi reprezentată de un avocat;

d) dreptul de a îndeplini actele de procedură şi de a participa la raporturile procesuale personal sau, cu excepţia câtorva cazuri limitativ prevăzute de lege, prin mandatar;

e) dreptul de a-i recuza pe judecători, procurori, grefieri, asistenţi judiciari sau magistraţi-asistenţi, experţi, interpreţi şi traducători, precum şi dreptul de a solicita strămutarea pricinii la o altă instanţă, în cazurile şi în condiţiile stabilite de lege;

f) dreptul de a dispune de soarta procesului, prin renunţarea la judecată sau la dreptul subiectiv pretins, prin recunoaşterea pretenţiilor reclamantului, prin achiesarea la hotărârea pronunţată ori prin încheierea unei tranzacţii;

g) dreptul de a solicita cheltuielile de judecată avansate, în cazul câştigării procesului;

h) dreptul de a exercita căile de atac prevăzute de lege;

i) dreptul de a cere executarea silită.

2.2. Îndatoririle procesuale ale părţilor

Legea acordă părţilor multiple drepturi procedurale, însă le impune şi anumite îndatoriri procesuale. Menţionăm că se preferă, uneori, să se folosească, în locul expresiei de „obligaţii procesuale", sintagma „îndatoriri procesuale", pentru a se evita producerea unei posibile confuzii cu o instituţie a dreptului material, cea a obligaţiilor civile, realizându-se, totodată, o delimitare şi mai clară între cele două instituţii, având în vedere că într-un proces civil se pun probleme atât de drept material, cât şi de drept procesual.

Nu a existat un punct de vedere unitar în legătură cu numărul şi conţinutul îndatoririlor procesuale ce revin părţilor. S-a considerat, uneori, că ar exista doar o singură obligaţie în sarcina părţilor, şi anume aceea de a folosi cu bună-credinţă drepturile lor procedurale. La aceasta alţi autori au adăugat fie o serie de îndatoriri (de a se înfăţişa în instanţă, de a îndeplini actele de procedură în termenele legale, de a-şi comunica reciproc actele de care înţeleg să se servească, de a dovedi susţinerile făcute în instanţă, de a plăti cheltuielile de judecată în cazul în care ar cădea în pretenţii etc.), fie aşa-zisa obligaţie de a spune adevărul (o asemenea obligaţie nu are însă vreun fundament juridic şi nici nu există vreo sancţiune procedurală sau vreo altă sancţiune juridică pentru simpla împrejurare că partea nu spune adevărul).

În actuala reglementare, art. 10 alin. (1) C.proc.civ. prevede că părţile au obligaţia să îndeplinească actele de procedură în condiţiile, ordinea şi termenele stabilite de lege sau de judecător, să îşi probeze pretenţiile şi apărările, să contribuie la desfăşurarea fără întârziere a procesului, urmărind, tot astfel, finalizarea acestuia. Totodată, conform art. 12 alin. (1) C.proc.civ., drepturile procesuale trebuie exercitate cu bună-credinţă, potrivit scopului în vederea căruia au fost recunoscute de lege şi fără a se încălca drepturile procesuale ale altei părţi.

Aşadar, părţile au următoarele îndatoriri procesuale:

a) de a îndeplini actele de procedură în condiţiile, în ordinea şi în termenele stabilite de lege sau de judecător;

b) de a exercita drepturile procedurale cu bună-credinţă şi potrivit scopului în vederea căruia au fost recunoscute de lege;

c) de a contribui la desfăşurarea procesului şi de a urmări finalizarea acestuia;

d) de a-şi dovedi pretenţiile şi apărările.

Nerespectarea acestor îndatoriri procesuale atrage diverse sancţiuni, putându-se ajunge chiar la pierderea procesului.

2.3. Abuzul de drept procedural

Partea care deturnează dreptul procedural de la scopul pentru care a fost recunoscut de lege şi îl exercită cu rea-credinţă săvârşeşte un abuz de drept procedural.

Abuzul de drept nu înseamnă depăşirea limitelor externe, de ordin material sau juridic, ale dreptului respectiv (ipoteză în care am fi în prezenţa unui act săvârşit fără drept), ci numai *depăşirea limitelor interne ale acelui drept*. Deci, existenţa dreptului nu trebuie confundată cu modul în care este exercitat un drept ce există.

În actuala reglementare, instituţia abuzului de drept are ca sediu al materiei dispoziţiile art. 15 C.civ., care dispune că niciun drept nu poate fi exercitat în scopul de a vătăma sau păgubi pe altul ori într-un mod excesiv şi nerezonabil, contrar bunei-credinţe.

În materie procesuală, art. 12 alin. (1) C.proc.civ. prevede că drepturile procesuale trebuie exercitate cu bună-credinţă, potrivit scopului în vederea căruia au fost recunoscute de lege şi fără a se încălca drepturile procesuale ale altei părţi.

Din aceste dispoziții legale rezultă că abuzul de drept procesual presupune două elemente, și anume:

– *un element subiectiv*, ce constă în exercitarea cu rea-credință a dreptului procedural, în scop de șicană, fără justificarea unui interes special și legitim, ci numai cu intenția de a-l vătăma ori păgubi pe adversar, pentru a diminua sau întârzia posibilitățile de apărare ori de valorificare a drepturilor acestuia, pentru a-l constrânge la abandonarea susținerilor sale ori la concesiuni; aici se încadrează și încălcarea drepturilor procedurale ale unei alte părți[1];

– *un element obiectiv*, care constă în deturnarea dreptului procedural de la scopul pentru care a fost recunoscut, de la finalitatea sa legală, actul săvârșit neputând fi explicat printr-un motiv legitim, ori în exercitarea dreptului într-un mod excesiv și nerezonabil.

Rezultă, așadar, că, pentru a caracteriza un act de procedură ca abuziv, este necesar să fie îndeplinite următoarele *cerințe*:

a) autorul actului să fie titularul dreptului procedural în cauză și să fie capabil să îl exercite. Această condiție este ușor de justificat, având în vedere că, prin definiție, abuzul de drept procedural presupune folosirea (exercițiul) dreptului respectiv, ceea ce înseamnă că partea despre care se afirmă că a săvârșit un abuz de drept procedural trebuie, în primul rând, să aibă acel drept, iar, în al doilea rând, să fie în măsură să îl exercite;

b) dreptul procedural să fie utilizat în limitele sale externe, fixate de lege, adică să se respecte dispozițiile legale referitoare la condițiile în care se exercită dreptul procedural, la forma actului și la termenul în care trebuie efectuat acesta. Rezultă că actul abuziv nu se confundă cu actul nelegal, acesta din urmă fiind îndeplinit cu depășirea limitelor externe stabilite de lege;

c) dreptul procedural să fie dirijat spre realizarea unui alt scop decât acela pentru care a fost acordat de lege, partea care îl folosește urmărind un obiectiv ce nu corespunde justei și cât mai rapidei soluționări a pricinii sau să fie exercitat în mod excesiv și nerezonabil;

d) dreptul procedural să fie exercitat cu rea-credință, titularul său urmărind producerea unui rezultat vătămător părții adverse prin exercitarea actului de procedură respectiv;

Dintre formele sub care s-ar putea manifesta exercitarea abuzivă a drepturilor procedurale, amintim:

– introducerea, cu rea-credință, a unei cereri de chemare în judecată vădit netemeinice, numai pentru a obține unele foloase necuvenite, pentru a-l șicana pe pârât sau a-l discredita; de exemplu, se formulează o cerere în stabilirea paternității unui copil din afara căsătoriei, fără ca reclamanta să fi întreținut relații intime cu pârâtul în perioada legală de concepție a copilului, ci în scopul de a-l șantaja pe pârâtul amenințat cu un scandal public sau în familie;

[1] A se vedea și V.M. Ciobanu, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 32, nr. 2. Pentru opinia potrivit căreia *încălcarea drepturilor procedurale ale unei alte părți* s-ar încadra în conținutul *elementului obiectiv* al abuzului de drept procesual, a se vedea D.N. Theohari, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 42.

– introducerea unei plângeri contravenționale la o instanță vădit necompetentă, cu scopul de a prelungi durata suspendării executării sancțiunii contravenționale;

– creditorul a cărui creanță a fost plătită încearcă să obțină o nouă plată, chemându-l în judecată pe fostul său debitor;

– introducerea unei cereri de chemare în judecată fără ca pârâtul să fi fost, în prealabil, pus în întârziere, cum ar fi atunci când creditorul cesionar, fără să îl înștiințeze pe debitorul cedat despre cesiune, îl cheamă în judecată, solicitând plata creanței sau când proprietarul se adresează direct instanței, cerând ca depozitarul să fie obligat la restituirea lucrului lăsat în depozit (în astfel de situații, deși cererea de chemare în judecată, fiind găsită întemeiată, se va admite, pârâtul nu va fi obligat la plata cheltuielilor de judecată, dacă a recunoscut pretențiile reclamantului la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate; se poate întâlni și ipoteza opusă, și anume ca reaua-credință a pârâtului să-l fi determinat pe reclamant să solicite ceea ce nu i se mai datora, caz în care pârâtul va suporta cheltuielile de judecată) etc.;

– rezistența pârâtului, cu rea-credință, în fața unei pretenții a cărei temeinicie este evidentă;

– formularea, cu rea-credință, a unor cereri de recuzare, de strămutare, de obținere a ajutorului public judiciar, de verificare de înscrisuri;

– folosirea, cu rea-credință, a posibilității de a solicita citarea pârâtului prin publicitate;

– cererile repetate de amânare a judecății;

– angajarea mai multor avocați, cu toate că nevoile apărării nu justifică aceasta;

– cererile de măsuri asigurătorii multiple și excesive, care depășesc necesitățile cauzei;

– exercitarea abuzivă a dreptului de dispoziție sub forma renunțării la judecată sau a tranzacției;

– folosirea, cu rea-credință, a dreptului de a exercita căile de atac, de exemplu, reiterarea unei căi de atac;

– exercitarea cu mare întârziere, de către partea ce a fost prezentă la pronunțarea hotărârii, a apelului sau a recursului, profitând de faptul că hotărârea nu i-a fost comunicată, spre a obține despăgubiri într-un cuantum cât mai ridicat (astfel, într-o speță, litigiul avea ca obiect contestarea unei decizii de desfacere a contractului de muncă și reintegrarea în funcție; partea, profitând de o deficiență procedurală, a declarat recurs după câțiva ani de la pronunțarea hotărârii, solicitând despăgubiri pe întreaga perioadă cuprinsă între momentul desfacerii contractului de muncă și cel în care va fi reintegrată efectiv; recursul, care pe fond era întemeiat, nu a putut fi respins nici ca tardiv, întrucât a fost exercitat în termen, hotărârea necomunicându-i-se contestatorului, nici ca abuziv, deoarece nu există un text de lege care să prevadă o asemenea soluție, însă instanța a diminuat în mod corespunzător despăgubirile pretinse de salariat, fiind vorba, în fapt, de o culpă concurentă, atât a unității, constând în desfacerea nelegală a contractului de muncă, dar și a salariatului, constând în inactivitatea sa un timp îndelungat, deși a cunoscut hotărârea atacată încă de la pronunțarea acesteia);

– introducerea, cu vădită rea-credință, a unei contestații la executare.

Trebuie subliniat că simplul fapt al respingerii unei cereri (de chemare în judecată, de exercitare a unei căi de atac, de recuzare etc.) nu duce în mod automat la concluzia că partea a exercitat abuziv dreptul de a formula cererea respectivă, ci instanța de

judecată va aprecia dacă există sau nu un abuz de drept procedural în funcție de împrejurările concrete ale speței, ținând cont de cerințele ce trebuie îndeplinite pentru a se putea caracteriza un act de procedură ca abuziv, fiind necesar, totodată, să se motiveze soluția adoptată în această privință.

Cât privește *sancționarea* abuzului de drept procedural, dispoziția de principiu este înscrisă în art. 12 alin. (2) C.proc.civ., conform căruia partea care își exercită drepturile procesuale în mod abuziv *răspunde pentru prejudiciile materiale și morale cauzate*; ea va putea fi obligată, potrivit legii, și la plata unei *amenzi judiciare*.

Așadar, partea care a suferit un prejudiciu patrimonial sau moral, ca urmare a exercitării abuzive a unui drept procedural de către partea adversă, are *dreptul de a fi despăgubită*. Pentru a nu se încălca principiul disponibilității, despăgubirile vor fi acordate numai la cerere, nu și din oficiu. Cât privește instanța competentă a se pronunța asupra cererii de despăgubiri pentru abuzul de drept procedural, în temeiul principiului *accesorium sequitur principale*, aceasta este instanța sesizată cu soluționarea pricinii în care s-a săvârșit abuzul respectiv. Întrucât nici art. 12 alin. (2) și (3) C.proc.civ. și nici vreun alt text din cuprinsul Codului de procedură civilă nu se referă la condițiile răspunderii pentru prejudiciul cauzat prin exercitarea abuzivă a unui drept procedural, se vor aplica regulile de la răspunderea civilă delictuală pentru fapta proprie (art. 1357 C.civ.). Subliniem că despăgubirile se vor acorda indiferent de soluția ce se va pronunța cu privire la fondul pretenției deduse judecății. Mai trebuie precizat că, dacă nu se solicită despăgubiri în procesul în care una dintre părți a folosit abuziv un drept procedural, cel interesat poate să le pretindă pe calea unui proces separat, termenul de prescripție extinctivă fiind de trei ani de la data la care păgubitul a cunoscut sau trebuia să cunoască paguba și pe cel ce răspunde de aceasta [art. 2528 alin. (1) C.civ.]. Se observă că, prin ipoteză, cel care răspunde de pagubă este chiar partea ce a exercitat abuziv dreptul procedural, iar aceasta este cunoscută încă din momentul săvârșirii abuzului, ceea ce înseamnă că, eventual, prejudiciul ar putea fi cunoscut la o dată ulterioară.

Articolul 189 C.proc.civ. prevede și el obligația părții care, cu intenție sau din culpă, a pricinuit amânarea judecății (sau a executării silite) de a plăti, la cererea părții interesate, o despăgubire pentru paguba cauzată prin amânare. Textul se aplică însă indiferent dacă partea a săvârșit sau nu un abuz de drept. Totuși, nu este vorba de o răspundere obiectivă, fiind deci necesară existența vinovăției. Spre exemplu, nu va fi obligat să plătească despăgubiri pârâtul care, neprimind convocarea pentru efectuarea expertizei la fața locului, potrivit art. 335 alin. (1) C.proc.civ., cu cel puțin cinci zile înaintea termenului de efectuare a lucrării, solicită și obține anularea raportului de expertiză și refacerea acestuia.

Pe lângă obligația de a plăti despăgubiri, legiuitorul prevede și sancționarea părții care a folosit cu rea-credință anumite drepturi procedurale cu o *amendă judiciară*, în cuantumul stabilit de art. 187 sau de art. 188 C.proc.civ.

De exemplu, sunt sancționate de lege cu amendă judiciară, potrivit dispozițiilor art. 187 alin. (1) pct. 1 lit. a)-e) C.proc.civ.: introducerea, cu rea-credință, a unor cereri principale, accesorii, adiționale sau incidentale, precum și pentru exercitarea unei căi de atac, vădit netemeinice; formularea, cu rea-credință, a unei cereri de recuzare sau de strămutare; obținerea, cu rea-credință, a citării prin publicitate a oricărei părți; obținerea, cu rea-credință, de către reclamantul căruia i s-a respins cererea a unor măsuri

asigurătorii prin care pârâtul a fost păgubit; contestarea, cu rea-credință, de către autorul ei a scrierii sau semnăturii unui înscris ori a autenticității unei înregistrări audio sau video.

Alte texte de lege prevăd și o serie de sancțiuni specifice, cum ar fi: neacordarea cheltuielilor de judecată (art. 454 C.proc.civ.), nulitatea actelor de procedură ce au urmat citării prin publicitate [art. 167 alin. (5) coroborat cu art. 187 alin. (1) pct. 1 lit. c) C.proc.civ.], suspendarea judecății în situația când părțile exercită abuziv dreptul de a obține amânarea [art. 221 alin. (2) C.proc.civ.], chiar și respingerea cererii (de recuzare, de strămutare etc.), deși, în acest din urmă caz, soluția este mai mult consecința faptului că instanța găsește neîntemeiată cererea respectivă.

Actul de procedură abuziv va fi lipsit de efectele contrarii scopului pentru care dreptul procedural exercitat abuziv a fost recunoscut, iar dacă acest act are o existență de sine stătătoare, sancțiunea va lovi numai actul abuziv (de exemplu, cererea de verificare de înscrisuri), dar, în cazul în care el stă la baza altor acte de procedură, atât actul abuziv, cât și cele ulterioare vor fi lipsite de eficiență [spre exemplu, ipoteza la care se referă art. 167 alin. (5) C.proc.civ.].

§3. Coparticiparea procesuală

3.1. Noțiunea și clasificarea coparticipării procesuale

De cele mai multe ori, la judecata în primă instanță există un singur reclamant și un singur pârât, la judecata în apel un singur apelant și un singur intimat etc. Sunt însă destul de frecvente cazurile în care poziția contradictorie există între mai mult de două persoane, deci când, în același proces, două sau mai multe persoane au calitatea de reclamant ori când calitatea de pârât este deținută de două sau mai multe persoane. O astfel de situație este cunoscută în literatura de specialitate și în practica judiciară sub denumirea de „coparticipare procesuală", fiind numită uneori și „litisconsorțiu procesual". Această instituție procesuală asigură evitarea pronunțării unor hotărâri contradictorii, contribuind, totodată, la o economie de timp și de cheltuieli.

Coparticiparea procesuală reprezintă aplicația pe plan procesual a pluralității subiectelor raportului juridic civil substanțial. Astfel, coproprietarii sau devălmașii pot chema în judecată pe terțul care le-a nesocotit dreptul de proprietate comună, iar, într-o asemenea ipoteză, litigiul va opune mai mulți reclamanți unui singur pârât. Aceeași este situația atunci când o persoană încalcă un drept de proprietate intelectuală, iar creația intelectuală este opera mai multor autori. Dacă titularul unui drept real cheamă în judecată, prin aceeași cerere, mai multe persoane care au adus atingere dreptului respectiv, vor exista mai mulți pârâți. În mod asemănător se prezintă lucrurile dacă procesul are ca obiect un raport juridic obligațional în care există mai mulți creditori, mai mulți debitori sau mai mulți creditori și mai mulți debitori.

Coparticiparea procesuală existentă la judecata în primă instanță poate continua și la judecata în căile de atac, dar poate să ia sfârșit în cazul în care numai unul dintre coparticipanți exercită calea de atac, ceilalți achiesând la hotărârea instanței sau neatacând-o în termenul prevăzut de lege [dacă numai unul dintre coparticipanți exercită, în termenul prevăzut de lege, calea de atac, ceilalți coparticipanți exercitând-o tardiv,

este posibil să existe o coparticipare procesuală şi la judecata căii de atac, în temeiul art. 60 alin. (3) C.proc.civ., însă, se va invoca excepţia de tardivitate, care se va rezolva înainte de soluţionarea fondului, iar după admiterea acestei excepţii, coparticiparea procesuală va înceta], respectiv atunci când cererea de exercitare a căii de atac este introdusă numai împotriva unuia dintre coparticipanţi. Spre exemplu: doi creditori care au împrumutat cu o sumă de bani pe un debitor solicită obligarea acestuia la restituirea sumei, iar hotărârea prin care s-a respins cererea de chemare în judecată este apelată numai de unul dintre ei, respectiv în apelul declarat împotriva hotărârii prin care s-a admis cererea este chemat în calitate de intimat numai unul dintre cocreditori; creditorul îi cheamă în judecată atât pe debitorul principal, cât şi pe cel care a garantat datoria acestuia, iar apelul este introdus, după caz, numai de unul dintre cei doi pârâţi sau numai împotriva unuia dintre cei doi pârâţi etc.

Articolul 59 C.proc.civ. reglementează coparticiparea procesuală, stabilind *condiţiile de existenţă* a acesteia. Astfel, potrivit acestei dispoziţii legale, mai multe persoane pot fi împreună reclamante sau pârâte dacă obiectul procesului este un drept sau o obligaţie comună, dacă drepturile sau obligaţiile lor au aceeaşi cauză ori dacă între ele există o strânsă legătură. În acest ultim caz, coparticiparea procesuală îşi găseşte justificarea în aceea că, în primă instanţă, după declanşarea mai multor litigii, în care sunt aceleaşi părţi sau chiar împreună cu alte părţi şi ale căror obiect şi cauză au între ele o strânsă legătură, este posibilă conexarea în temeiul art. 139 alin. (1) C.proc.civ. Or, cu atât mai mult, poate să existe încă de la început un singur proces care să aibă ca obiect toate cererile care ar fi putut să fie conexate, dacă ar fi fost introduse pe cale separată[1].

Din modul în care este redactat art. 59 C.proc.civ. ar rezulta că întotdeauna coparticiparea procesuală este facultativă, dar, din alte dispoziţii legale, se desprinde concluzia că sunt şi cazuri de coparticipare procesuală necesară (obligatorie), şi anume atunci când mai multe persoane se găsesc într-un raport juridic civil unic şi indivizibil. Spre exemplu: din prevederile art. 684 alin. (2) C.civ., potrivit cărora partajul făcut fără participarea tuturor coproprietarilor este lovit de nulitate absolută, rezultă că, în cazul ieşirii din indiviziune, coparticiparea procesuală este obligatorie, desigur, dacă sunt cel puţin trei moştenitori care au acceptat succesiunea[2].

Tot cazuri de coparticipare procesuală obligatorie constituie şi acţiunea în declararea nulităţii căsătoriei introdusă de o terţă persoană interesată împotriva ambilor soţi[3], precum şi acţiunea în declararea nulităţii unui act juridic exercitată de către un terţ care justifică un interes, în sensul că acesta trebuie să cheme în judecată toate părţile contractante, fiind impropriu ca un act juridic să fie anulat faţă de o parte şi să rămână valabil faţă de o alta[4].

[1] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 1937/1973, în R.R.D. nr. 5/1974, p. 82; dec. nr. 2163/1974, în R.R.D. nr. 6/1975, p. 65.

[2] În ipoteza acţiunilor privitoare la coproprietate, art. 643 alin. (1) C.civ. a eliminat regula coparticipării procesuale obligatorii, stabilind că, în aceste acţiuni, inclusiv în cazul acţiunii în revendicare, fiecare coproprietar poate sta singur în justiţie, indiferent de calitatea procesuală. Pentru dezvoltări, a se vedea G. Boroi, C.A. Anghelescu, B. Nazat, *Drepturile reale principale 2013*, p. 102-105.

[3] M. Tăbârcă, Gh. Buta, *Codul adnotat 2009*, p. 234.

[4] G. Boroi, C.A. Anghelescu, *Curs de drept civil 2012*, p. 266-267; G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul de procedură civilă adnotat*, ed. a 3-a revăzută şi adăugită, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2011 (citat în continuare *Codul adnotat 2011*), p. 133-134.

Însă, aşa cum s-a subliniat în doctrină[1], regula o reprezintă coparticiparea procesuală facultativă, iar nu cea necesară.

Aşadar, o primă clasificare, având drept criteriu rolul voinţei părţilor în formarea coparticipării, este aceea în *coparticipare procesuală facultativă* şi *coparticipare procesuală necesară sau obligatorie*.

Într-o altă clasificare, *coparticiparea procesuală subiectivă* este opusă *coparticipării procesuale obiective*. Coparticiparea este subiectivă în situaţia în care există o pluralitate de persoane cu aceleaşi interese, iar coparticiparea procesuală obiectivă rezultă din conexarea a două sau mai multor cereri, dacă în unele dintre acestea sunt şi alte părţi. Se observă că nu se poate pune semnul egalităţii între coparticiparea procesuală obiectivă şi conexitate, cum s-ar părea că rezultă din unele lucrări de specialitate[2], deoarece este posibil să se reunească mai multe cereri în care figurează aceleaşi două părţi, fără a mai exista, cel puţin în una dintre cereri, o a treia parte, astfel încât nu poate fi vorba de o coparticipare procesuală, litigiul opunând numai două persoane. Aşadar, şi în cazul coparticipării procesuale obiective există în proces mai mulţi reclamanţi sau mai mulţi pârâţi, însă această împrejurare este consecinţa conexării mai multor pricini.

Menţionăm că unii autori includ şi litispendenţa între cazurile de coparticipare procesuală obiectivă[3]. Totuşi, coparticiparea procesuală nu poate fi, în nicio ipoteză, urmarea admiterii excepţiei de litispendenţă, deoarece litispendenţa presupune formularea mai multor cereri de chemare în judecată ce se caracterizează prin identitate de părţi, de obiect şi de cauză, aşa încât eventuala coparticipare procesuală există încă de la început pentru fiecare dintre cererile respective.

Coparticiparea procesuală se mai clasifică în *activă, pasivă* sau *mixtă*, după cum în proces sunt mai mulţi reclamanţi şi un singur pârât, mai mulţi pârâţi şi un singur reclamant sau mai mulţi reclamanţi şi mai mulţi pârâţi. Uneori, se consideră că această clasificare ar fi proprie coparticipării procesuale subiective[4], însă o astfel de opinie este tributară concepţiei potrivit căreia coparticiparea procesuală obiectivă ar însemna doar simpla reunire a unor cereri, fără a se ţine cont de faptul că şi în cazul acesteia trebuie să fie mai mulţi reclamanţi sau pârâţi.

3.2. Efectele coparticipării procesuale

Potrivit art. 60 alin. (1) C.proc.civ., actele de procedură, apărările şi concluziile unuia dintre coparticipanţi nu le pot profita celorlalţi şi nici nu îi pot prejudicia.

Aşadar, în cazul coparticipării procesuale, raporturile dintre coparticipanţi sunt guvernate de *principiul independenţei procesuale*.

[1] V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 55; M. Tăbârcă, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 184, nr. 3.

[2] A se vedea: Gr. Porumb, *Codul comentat*, vol. I, p. 152; V. Negru, D. Radu, *Drept procesual civil*, Ed. Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1972, p. 56. Aceşti autori definesc coparticiparea procesuală obiectivă ca fiind situaţia în care se cumulează mai multe cereri („acţiuni") în cadrul unui singur proces, fără să mai facă vreo altă precizare. În sensul, implicit, al identităţii între coparticiparea procesuală obiectivă şi conexitate, a se vedea şi I. Stoenescu, S. Zilberstein, *Teoria generală*, p. 301.

[3] A se vedea: A. Hilsenrad, I. Stoenescu, *Procesul civil în R.P.R.*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1957, p. 82; V. Negru, D. Radu, *op. cit.*, p. 56.

[4] A se vedea I. Stoenescu, S. Zilberstein, *Teoria generală*, p. 301.

De la această regulă, art. 60 alin. (2) C.proc.civ. stabileşte o *excepţie*: în cazul în care, prin natura raportului juridic sau în temeiul unei dispoziţii legale, efectele hotărârii se întind asupra tuturor reclamanţilor sau pârâţilor, actele de procedură îndeplinite numai de unii dintre ei sau termenele procedurale încuviinţate unora dintre ei pentru îndeplinirea actelor de procedură vor profita şi celorlalţi. Textul citat mai prevede că, dacă actele de procedură ale unora dintre coparticipanţi sunt potrivnice actelor făcute de către ceilalţi coparticipanţi, atunci se va ţine cont de actele cele mai favorabile.

Excepţia prevăzută de art. 60 alin. (2) C.proc.civ. îşi găseşte aplicare în cazul în care între coparticipanţi există *raporturi obligaţionale de solidaritate sau de indivizibilitate*. De exemplu, efectele admiterii apelului sau a recursului declarat de unul dintre coparticipanţi se vor extinde şi asupra coparticipanţilor care nu au introdus apel sau recurs ori ale căror cereri de apel sau de recurs au fost respinse fără a fi cercetate în fond (ca tardive, anulate ca netimbrate, ca neregulat introduse etc.)[1]. În schimb, consecinţele respingerii căii de atac (de exemplu, plata cheltuielilor de judecată) vor fi suportate numai de coparticipantul care a exercitat-o, art. 60 alin. (2) C.proc.civ. vizând numai actele favorabile.

De asemenea, dacă litigiul are ca obiect un drept real principal ce poartă asupra unui bun despre care se afirmă că aparţine coparticipanţilor în coproprietate sau indiviziune, nu se mai aplică principiul independenţei coparticipanţilor. Spre exemplu, dacă un imobil este revendicat de două persoane, care pretind că sunt coproprietare ale imobilului, iar instanţa respinge cererea de chemare în judecată, apelul sau, după caz, recursul uneia va profita şi celeilalte, în cazul în care va fi admis.

Uneori, chiar legea prevede că actele de procedură ale unui coparticipant profită şi celorlalţi. Astfel, în materie de perimare, potrivit art. 419 C.proc.civ., cererea de perimare introdusă de un coparticipant sau actul de procedură care întrerupe termenul de perimare al unuia dintre coparticipanţi foloseşte şi celorlalţi. Prima ipoteză vizează cazul în care sunt mai mulţi pârâţi sau intimaţi şi, împlinindu-se termenul de perimare, unul dintre aceştia formulează o cerere prin care solicită instanţei să constate perimarea cererii de chemare în judecată (a apelului, a recursului etc.), iar efectele admiterii acestei cereri de perimare vor fi extinse asupra tuturor coparticipanţilor, ceea ce înseamnă că perimarea operează în bloc, faţă de toate părţile din proces, iar nu numai cu privire la raportul procesual dintre partea care a cerut constatarea perimării şi partea adversă. Cea de-a doua ipoteză se referă la cazul când sunt mai mulţi reclamanţi (apelanţi, recurenţi etc.) şi, pricina fiind rămasă în nelucrare, unul dintre aceştia îndeplineşte un act de procedură în vederea reluării judecăţii, iar într-o asemenea situaţie termenul de perimare se întrerupe şi în profitul celorlalţi coparticipanţi. Trebuie subliniat că dispoziţiile art. 419 C.proc.civ. se aplică indiferent de natura raportului juridic substanţial dintre coparticipanţi, deoarece este vorba de o normă specială faţă de art. 60 alin. (2) C.proc.civ., cu atât mai mult cu cât acest din urmă text trimite expres

[1] A se vedea şi Plen Trib. Suprem, dec. de îndrum. nr. 3/1962, în C.D. 1952-1965, p. 298; C.A. Bucureşti, s. a III-a civ., dec. nr. 682/1999, *apud* M. TĂBÂRCĂ, GH. BUTA, *Codul adnotat 2009*, p. 236, nr. 2. Apelul declarat de o parte dintre pârâţi le profită şi celorlalţi, fiind vorba de o servitute de vedere în favoarea imobilului bun comun – C.A. Cluj, s. civ., mun. şi asig. soc., dec. nr. 1392/R/2007, portal.just.ro.

la alte prevederi legale ce ar stabili că actele mai favorabile ale unui coparticipant vor folosi şi celorlalţi.

Dacă însă natura raportului juridic substanţial dintre coparticipanţi nu ar justifica extinderea efectelor actelor utile ale unora asupra celorlalţi şi nici nu ar exista vreo dispoziţie legală specială în acest sens, se va aplica principiul independenţei procesuale[1].

Vom mai lua un exemplu, preluat (dar şi adaptat) din practica judiciară: să presupunem că reclamantul solicită ieşirea din indiviziunea succesorală, chemând în judecată nu numai pe celălalt moştenitor, ci şi pe un terţ deţinător al unuia dintre bunurile succesorale. Prima instanţă admite cererea, incluzând în lotul reclamantului şi bunul deţinut de terţ. Împotriva sentinţei declară apel numai terţul, susţinând că bunul respectiv nu face parte din masa succesorală, ci este proprietatea lui. Dacă apelul este găsit întemeiat, instanţa de apel nu va putea face altceva decât să scoată bunul din masa partajabilă, fără a mai modifica loturile şi, cu atât mai mult, fără a putea să respingă cererea de partaj, deoarece o asemenea soluţie ar echivala cu extinderea efectelor admiterii apelului asupra pârâtului care nu a exercitat calea de atac (se observă că, în exemplul dat, cei doi pârâţi nu au interese comune, ci, dimpotrivă, au interese contrarii; aceasta deoarece litigiul prezintă două aspecte, şi anume, în prealabil, revendicarea bunului deţinut de terţ, revendicare ce profită ambilor moştenitori, chiar dacă unul dintre ei are în proces poziţia procesuală de pârât, ca şi terţul, iar apoi ieşirea din indiviziune). Ar urma ca reclamantul să îl acţioneze în judecată pe celălalt copărtaş, pe temeiul art. 683 alin. (1) C.civ., solicitând despăgubiri pentru evicţiune, calculate potrivit art. 683 alin. (2) C.civ.

Coparticiparea procesuală mai produce şi alte efecte. Astfel:

– atunci când coparticipanţii au aceleaşi interese, ei pot avea un singur mandatar, caz în care se va comunica o singură copie de pe cererea de chemare în judecată sau de pe întâmpinare [art. 149 alin. (1) C.proc.civ.], după cum coparticipanţii sunt pârâţi sau reclamanţi; totodată, art. 207 C.proc.civ. prevede că, atunci când sunt mai mulţi pârâţi, aceştia pot răspunde împreună, toţi sau numai o parte din ei, printr-o singură întâmpinare (indiferent dacă pârâţii au sau nu un reprezentant comun);

– potrivit art. 202 alin. (1) C.proc.civ., în procesele în care, în condiţiile art. 59 C.proc.civ., sunt mai mulţi reclamanţi sau pârâţi, ţinând cont de numărul foarte mare al acestora, de necesitatea de a se asigura desfăşurarea normală a activităţii de judecată, cu respectarea drepturilor şi intereselor legitime ale părţilor, instanţa va putea dispune, prin rezoluţie, reprezentarea lor prin mandatar şi îndeplinirea procedurii de comunicare a actelor procesuale numai pe numele mandatarului, la domiciliul sau sediul acestuia.

Având în vedere dispoziţiile art. 202 alin. (3) teza a II-a C.proc.civ., în situaţia în care reclamanţii sau pârâţii nu îşi aleg un mandatar ori nu cad de acord asupra persoanei mandatarului, judecătorul va numi, prin încheiere, un *curator special*, potrivit art. 58 alin. (3) C.proc.civ., care va asigura reprezentarea reclamanţilor sau, după caz, a

[1] Aşadar, în cazul în care obligaţia debitorilor chemaţi în judecată este conjunctă (divizibilă), nu se mai justifică extinderea efectelor admiterii căii de atac exercitate de către unul dintre codebitori şi la ceilalţi codebitori care au avut calitatea de pârâţi. Pentru o soluţie greşită, a se vedea C.S.J., s. civ., dec. nr. 209/1992, în Probleme de drept 1990-1992, p. 297.

pârâților și căruia i se vor comunica actele de procedură. Măsura numirii curatorului se comunică părților, care vor suporta cheltuielile privind remunerarea acestuia;

– dacă unii dintre coparticipanți nu s-au prezentat înaintea instanței ori nu au îndeplinit un act de procedură în termen, ei vor fi totuși citați în continuare [art. 60 alin. (3) C.proc.civ.];

– actele de procedură făcute în interes comun sau împotriva coparticipanților cu aceleași interese sunt supuse unei singure taxe judiciare de timbru;

– coparticipanții vor suporta cheltuielile de judecată, dacă este cazul, în funcție de interesul fiecăruia sau de natura raportului juridic dintre ei, fie în mod egal, fie proporțional, fie solidar (art. 455 C.proc.civ.), cu mențiunea că, în caz de partaj judiciar, cheltuielile de judecată se vor suporta proporțional cotei-părți care revine fiecărui coparticipant;

– potrivit art. 473 C.proc.civ., în caz de coparticipare procesuală, precum și atunci când la prima instanță au intervenit terțe persoane în proces, intimatul este în drept, după împlinirea termenului de apel, să declare în scris apel împotriva altui intimat sau a unei persoane care a figurat în primă instanță și care nu este parte în apelul principal, dacă acesta din urmă ar fi de natură să producă consecințe asupra situației sale juridice în proces; potrivit art. 491 alin. (1) C.proc.civ., aceste dispoziții se aplică în mod corespunzător și în cazul recursului provocat etc.

§4. Participarea terților la judecată

4.1. Considerații introductive privind participarea terților la judecată

În prealabil, trebuie precizat că noțiunea de „terți" desemnează, pe de o parte, persoanele complet străine de proces (*penitus extranei*), iar, pe de altă parte, persoanele care sunt introduse într-un proces în curs de desfășurare și care, din acel moment, devin și ele părți, fiind însă denumite, în continuare, terți (uneori terți intervenienți sau chiar intervenienți), spre a fi deosebite de părțile inițiale (reclamantul și pârâtul). Această din urmă accepțiune o avem în vedere atunci când vorbim de participarea terților la judecată.

De asemenea, subliniem că vom folosi expresia „participarea terților la judecată", în locul celei tradiționale („participarea terților în procesul civil"), deoarece nu ne vom ocupa în cele ce urmează și de participarea terților la cea de a doua fază a procesului civil, aceasta urmând a fi analizată atunci când ne vom ocupa de executarea silită. De altfel, dispozițiile art. 61-79 C.proc.civ., pe care le vom avea în vedere, sunt așezate în secțiunea intitulată „Alte persoane care pot lua parte la judecată".

În cele mai multe situații, cadrul procesual, sub aspectul părților între care se stabilesc raporturile juridice procesuale, este fixat de către reclamant, prin indicarea în cererea de chemare în judecată a persoanei împotriva căreia își formulează pretenția sa. Discutându-se numai asupra drepturilor și obligațiilor părților din proces, respectiv asupra situației juridice dintre acestea, este firesc ca hotărârea ce se va pronunța să își producă efectele față de persoanele care s-au judecat, nu însă și față de persoanele străine de proces.

Spre deosebire de hotărârile penale, care sunt opozabile *erga omnes*, hotărârile civile, cu excepțiile prevăzute de lege[1], nu produc efecte față de terți – *res inter alios iudicata alteri neque nocere, neque prodesse potest*. Astfel: titularul dreptului de proprietate, care a obținut o hotărâre ce îl obligă pe pârât la predarea bunului, nu va putea să execute acea hotărâre în cazul în care bunul respectiv este deținut de o terță persoană, ci va trebui să declanșeze un nou litigiu, chemându-l în judecată pe terțul detentor, spre a obține o hotărâre prin care și acesta din urmă să fie obligat a-i recunoaște dreptul de proprietate[2]; în cazul raporturilor juridice obligaționale cu pluralitate de debitori, fără ca obligația să fie solidară ori indivizibilă, debitorii care nu au participat la judecată nu se vor putea prevala de hotărârea obținută de unul dintre debitori împotriva creditorului, după cum acesta din urmă nu va putea opune celorlalți debitori hotărârea pe care a obținut-o numai împotriva unui debitor etc.

Pentru ca hotărârea civilă să își producă efectele și față de alte persoane, este necesară introducerea acestora în proces. De altfel, potrivit art. 435 alin. (1) și (2) C.proc.civ., hotărârea judecătorească este obligatorie și produce efecte numai între părți și succesorii acestora și, totodată, este opozabilă oricărei terțe persoane atât timp cât aceasta din urmă nu face, în condițiile legii, dovada contrară. În consecință, pentru ca o hotărâre judecătorească să fie obligatorie pentru o altă persoană, este necesar ca aceasta să fi fost parte litigantă sau succesor al unei astfel de părți, o persoană absolut străină de proces neputând fi obligată să execute dispozițiile hotărârii.

Necesitatea atragerii unui terț la judecată poate să decurgă din folosul practic pe care l-ar realiza una dintre părțile inițiale (reclamantul sau pârâtul), care urmărește să i se recunoască ori să i se stabilească anumite drepturi și față de terțul respectiv.

Interesul de a fi introdus într-un proces în curs de desfășurare poate să aparțină și terțului, fie pentru a-și valorifica un drept al său, fie pentru a apăra pe una dintre părțile în litigiu, cu care se găsește în raporturi speciale și care fac ca hotărârea ce se va pronunța să fie folosită de parte pentru a formula pretenții împotriva terțului, ținând cont și de faptul că, uneori, interesele legitime ale unei persoane pot fi afectate, direct sau indirect, de pronunțarea unei hotărâri la care ea nu a fost parte. Spre exemplu: într-un litigiu ce are ca obiect revendicarea unui imobil, creditorul ipotecar al pârâtului are interesul de a interveni la judecată, pentru a dovedi că imobilul este proprietatea pârâtului, având în vedere că, în cazul în care reclamantul ar câștiga, urmează a se aplica principiul *resoluto iure dantis, resolvitur ius accipientis*; creditorii chirografari pot interveni într-un litigiu în care debitorul lor este parte, fie pentru a împiedica o fraudare a intereselor lor, evitând astfel un proces ulterior în care ar trebui să invoce dispozițiile art. 1562 C.civ., fie pentru a-l ajuta pe debitorul lor să câștige, în conside-

[1] De exemplu: în materie de stare civilă; hotărârea judecătorească pronunțată în favoarea unuia dintre codebitorii solidari care profită și celorlalți, cu excepția cazului în care care s-a întemeiat pe o cauză ce putea fi invocată numai de acel codebitor [art. 1455 alin. (2) C.civ.]; hotărârea judecătorească pronunțată în favoarea coproprietății [art. 643 alin. (2) teza I C.civ.]; hotărârea de evacuare a chiriașului este de drept opozabilă și se execută împotriva tuturor persoanelor care locuiesc, cu sau fără titlu, împreună cu chiriașul [art. 1832 alin. (2) C.civ.] etc.

[2] Cu toate acestea, dacă după încheierea procesului-verbal de predare silită, debitorul sau orice altă persoană, în lipsa consimțământului expres prealabil ori a unei hotărâri judecătorești, pătrunde sau se reinstalează în imobil, la cererea creditorului ori a altei persoane interesate, se va putea face o nouă executare silită în baza aceluiași titlu executoriu, fără somație și fără nicio altă formalitate prealabilă [art. 901 alin. (1) C.proc.civ.].

rarea împrejurării că orice fluctuaţii ale patrimoniului debitorului (mărirea sau diminuarea activului patrimonial) influenţează posibilitatea creditorilor chirografari de a-şi satisface creanţele, art. 2324 C.civ. nerecunoscându-le decât un drept de garanţie comună asupra patrimoniului debitorului, luat în universalitatea sa (de altfel, pentru situaţia când debitorul ar fi reclamant, iar pricina nu ar avea caracter personal, creditorii chirografari ar fi putut şi ei să declanşeze procesul civil, în temeiul art. 1560 C.civ.; *a fortiori*, ei pot să intervină în litigiul pornit de debitorul lor, respectiv în litigiul pornit împotriva debitorului lor); cel ce are obligaţia de a garanta pe una dintre părţile din proces nu este obligat să aştepte ca aceasta să formuleze o cerere prin care să-şi valorifice obligaţia de garanţie pe cale incidentală sau principală, ci poate să se alăture părţii respective, sprijinindu-i pretenţiile sau apărările, cu scopul de a triumfa împreună, astfel încât garantatul să nu se mai îndrepte împotriva garantului etc.

Trebuie subliniat că, în anumite cazuri, expres prevăzute de lege, terţii sunt, practic, obligaţi să intervină într-un proces în curs de judecată, sub sancţiunea de a nu îşi mai putea valorifica ulterior drepturile sau interesele lor. Spre exemplu: din dispoziţiile înscrise în art. 816 şi urm. C.proc.civ. se desprinde concluzia că, la urmărirea silită imobiliară, cei care au un drept de privilegiu sau ipotecă asupra imobilului ce formează obiectul executării silite sunt obligaţi să intervină, întrucât actul de adjudecare prezintă un efect purgic[1] etc.

Participarea terţilor la judecată prezintă avantaje incontestabile. Ea permite reunirea într-un singur proces a tuturor persoanelor interesate de pretenţia supusă judecăţii, instanţa urmând a se pronunţa nu numai asupra raportului juridic substanţial dintre reclamant şi pârât, ci şi asupra raporturilor juridice dintre terţii intervenienţi şi părţile iniţiale, preîntâmpinându-se, astfel, posibilitatea apariţiei unor hotărâri judecătoreşti contradictorii, realizându-se, totodată, o economie de timp şi chiar de cheltuieli.

Introducerea unor terţe persoane într-un proces în curs de desfăşurare are însă şi unele inconveniente, deoarece poate întârzia soluţionarea cererii principale sau poate ridica anumite probleme în ceea ce priveşte competenţa. De asemenea, terţul este obligat să ia procedura în faza în care se găseşte în momentul introducerii sale în proces, fiindu-i deci opozabile actele de procedură anterioare intervenţiei, cu toate că acestea nu au fost îndeplinite în contradictoriu şi cu el, ceea ce poate afecta în oarecare măsură drepturile sale, mai ales atunci când atragerea terţului la judecată nu se datorează iniţiativei lui (caz în care el însuşi şi-ar asuma riscul opozabilităţii actelor de procedură deja efectuate), ci reclamantului sau pârâtului.

Codul de procedură civilă reglementează *intervenţia voluntară* (art. 61-67 C.proc.civ.), precum şi *patru forme de intervenţie forţată*, şi anume chemarea în judecată a altei persoane (art. 68-71 C.proc.civ.), chemarea în garanţie (art. 72-74 C.proc.civ.), arătarea titularului dreptului (art. 75-77 C.proc.civ.) şi introducerea forţată în cauză, din oficiu, a altor persoane (art. 78-79 C.proc.civ.).

Trebuie subliniat că atragerea unui terţ la judecată din iniţiativa reclamantului sau a pârâtului (intervenţia forţată) nu este permisă decât în cazurile expres prevăzute de lege. Spre deosebire de dispoziţiile legale care stabilesc dreptul terţelor persoane de a interveni într-un proces în curs de desfăşurare ori de câte ori au interes, legea nu prevede în mod general introducerea în procesul civil, pe calea intervenţiei forţate, a

[1] A se vedea şi art. 856 C.proc.civ.

oricărei persoane care ar avea vreun interes în legătură cu pricina ce se judecă şi care nu figurează ca pârât în cererea de chemare în judecată.

Aşadar, nu poate fi introdus forţat într-un litigiu orice terţ care ar avea posibilitatea să intervină voluntar, deoarece intervenientul voluntar îşi apără de bunăvoie propriile interese, în timp ce intervenientul forţat este chemat fie să recunoască dreptul unei părţi din proces, fie să se constate că nu are niciun drept asupra părţii care l-a introdus în proces.

Pot fi întâlnite şi alte situaţii, în afara celor vizate de art. 68-77 C.proc.civ., în care ar exista interesul ca un terţ să fie introdus în proces la cererea uneia dintre părţi, însă, în lipsa unui text de lege expres, o eventuală cerere în acest sens ar urma să fie respinsă ca inadmisibilă.

De asemenea, introducerea forţată în cauză, din oficiu, a altor persoane nu poate fi dispusă decât în cazurile expres prevăzute de lege, precum şi în cadrul procedurii necontencioase.

Subliniem că participarea terţilor la judecată *nu trebuie confundată cu instituţia conexării pricinilor (art. 139 C.proc.civ.) şi nici cu coparticiparea procesuală subiectivă*. Oricare dintre formele participării terţilor la judecată implică existenţa unui singur proces în curs de desfăşurare, în cadrul căruia se formulează cereri incidentale (de intervenţie voluntară sau forţată), nefiind vorba de mai multe cereri conexate şi nici de o singură cerere de chemare în judecată în care figurează, eventual, după întregirea sau modificarea acesteia, mai mulţi reclamanţi sau mai mulţi pârâţi.

4.2. Intervenţia voluntară

4.2.1. Noţiune. Felurile intervenţiei voluntare

După cum rezultă din însăşi denumirea ei, *intervenţia voluntară este acea formă de participare a terţelor persoane la judecată ce constă în introducerea unui terţ, din propria sa iniţiativă, într-un proces aflat în curs de judecată, putând fi definită ca fiind cererea unui terţ de a intra într-un proces pornit de alte părţi, pentru a-şi apăra un drept propriu sau pentru a sprijini apărarea uneia dintre părţile din acel proces.*

Deci, intervenţia voluntară prezintă două elemente definitorii, şi anume:

– existenţa unui proces civil în curs de judecată;

– introducerea unui terţ, din iniţiativa acestuia, în procesul respectiv.

Având în vedere caracterul ei incidental, intervenţia voluntară este de neconceput dacă nu există un litigiu sau dacă nu mai există un litigiu *pendente*. Intervenţia voluntară ar fi inadmisibilă atunci când, înainte de formularea ei, s-a pronunţat hotărârea în litigiul respectiv sau acesta din urmă a fost stins ca urmare a unui act procesual de dispoziţie (desistarea reclamantului, achiesarea pârâtului la toate pretenţiile reclamantului, încheierea unei tranzacţii judiciare) ori a intervenit perimarea.

Cererea de intervenţie voluntară poate fi formulată de orice terţ care ar putea fi prejudiciat în vreun fel de hotărârea ce ar urma să se pronunţe într-o pricină sau care pretinde un drept propriu, în strânsă legătură cu obiectul acelei pricini, nu însă şi de o persoană care a dobândit deja calitatea de parte în acel proces. Însă cei care sunt consideraţi a fi reprezentaţi în proces (de exemplu, creditorii chirografari ai părţilor)

pot interveni, deoarece, în realitate, ei nu sunt părți, ci numai hotărârea care se va pronunța le va fi opozabilă.

Există totuși anumite situații în care s-ar putea discuta dacă ar fi admisibilă intervenția voluntară formulată de o persoană care este ori a fost parte în procesul respectiv.

Astfel, atunci când cererea de chemare în garanție, în raport cu soluția dată cererii principale, a fost respinsă ca lipsită de obiect sau de interes, la judecarea apelului declarat numai cu privire la raporturile juridice dintre reclamant și pârât, se poate formula o cerere de intervenție voluntară accesorie de către persoana chemată în garanție la judecata în primă instanță; dacă se revendică un bun și pârâtul cheamă în garanție persoana care i-a vândut bunul respectiv, iar aceasta din urmă dorește să obțină pentru sine bunul ce formează obiectul litigiului, invocând rezoluțiunea sau nulitatea contractului pe care l-a încheiat cu pârâtul, trebuie să i se recunoască dreptul de a introduce o cerere de intervenție voluntară principală, având în vedere că între reclamant și terțul chemat în garanție de către pârât nu se stabilesc raporturi procesuale directe (dacă nu se admite această soluție, atunci ar trebui să se accepte că terțul chemat în garanție poate formula o cerere reconvențională nu numai împotriva părții care l-a chemat în garanție și care are poziția procesuală de reclamant în cererea de chemare în garanție, ci și împotriva adversarului acesteia din cererea de chemare în judecată); în ipoteza în care reclamantul își formulează pretenția împotriva mai multor pârâți, însă, până a se intra în dezbaterea fondului, renunță la judecată față de unul dintre pârâți, acesta va putea să intervină voluntar, deoarece, în momentul introducerii cererii de intervenție, nu mai are calitatea de parte în procesul respectiv, independent de voința lui etc.

În schimb, dacă procesul continuă fără una dintre părți din cauza atitudinii acesteia (de exemplu, unul dintre pârâți a achiesat la pretențiile reclamantului, o parte a achiesat la hotărâre sau nu a exercitat și ea calea de atac în termenul prevăzut de lege etc.), intervenția voluntară a persoanei respective este inadmisibilă, soluția contrară echivalând cu o revocare a unui act unilateral sau, după caz, cu o revenire unilaterală asupra unei convenții sinalagmatice (cum ar fi tranzacția judiciară încheiată numai de către unele părți, evident, fără încălcarea intereselor celorlalte părți) ori cu o eludare a anumitor dispoziții legale imperative (cum ar fi cele referitoare la termenul în care poate fi exercitat apelul).

Reprezentantul legal sau convențional al unei părți, neacționând în nume propriu și, deci, fiind un terț față de pretenția supusă judecății, poate să formuleze o cerere de intervenție voluntară (în nume propriu).

Articolul 61 C.proc.civ., după ce prevede, în primul alineat, că „oricine are interes poate interveni într-un proces care se judecă între părțile originare", dispune, în alin. (2), că „intervenția este principală, când intervenientul pretinde pentru sine, în tot sau în parte, dreptul dedus judecății sau un drept strâns legat de acesta", iar în alin. (3) prevede că „intervenția este accesorie, când sprijină numai apărarea uneia dintre părți".

Rezultă că intervenția voluntară poate fi de două feluri, după cum *terțul invocă un drept propriu* (intervenție voluntară principală) sau *terțul apără drepturile uneia dintre părți* (intervenție voluntară accesorie).

Mai rezultă, din art. 61 alin. (1) C.proc.civ., că *terțul trebuie să justifice întotdeauna un interes propriu*, indiferent de felul intervenției, interesul fiind o condiție ce trebuie îndeplinită pentru exercitarea oricărei forme concrete de manifestare a acțiunii civile, deci și a intervenției voluntare, fie principală, fie accesorie. Așadar, denumirile de „intervenție în interes propriu" și „intervenție în interesul uneia din părți", deși sunt utilizate adesea în practica judecătorească, nu sunt exacte, întrucât ceea ce distinge cele două feluri de intervenție voluntară nu este interesul, care aparține terțului intervenient în toate situațiile, ci, așa cum se desprinde din chiar art. 61 C.proc.civ., dreptul invocat, care aparține terțului în cazul intervenției voluntare principale (cel puțin, așa pretinde acesta), respectiv părții în favoarea căreia s-a intervenit în ipoteza intervenției voluntare accesorii.

4.2.2. Intervenția voluntară principală

Cererea prin care un terț solicită introducerea sa într-un proces în curs de judecată, pentru a i se recunoaște sau stabili un drept propriu, se numește intervenție voluntară principală.

Intervenția voluntară principală este o veritabilă *cerere de chemare în judecată, îndreptată împotriva părților inițiale*, deci atât a reclamantului, cât și a pârâtului. Terțul intervenient poate să își formuleze pretenția pe cale principală, declanșând un proces distinct, în care el ar figura ca reclamant, iar părțile din celălalt proces ar fi pârâte. Dacă însă terțul preferă să invoce pretinsul său drept în litigiul *pendente*, cererea sa dobândește caracter incidental, devenind o cerere care se grefează pe cererea principală, dar care poate fi soluționată și independent de aceasta.

Intervenția voluntară principală constituie un *incident procedural* ce determină lărgirea cadrului procesual, de regulă, din punct de vedere al părților, însă, atunci când dreptul invocat de terț este diferit de cel pretins de reclamantul inițial, și sub aspectul obiectului litigiului.

Intervenția voluntară principală presupune invocarea de către un terț a unui drept propriu, fără însă a fi necesar să existe identitate între dreptul pretins de terț și dreptul ce formează obiectul cererii de chemare în judecată[1], fiind suficient ca *între cele două drepturi subiective să existe o „strânsă legătură"*, deci o legătură suficientă, care să justifice rezolvarea împreună a celor două cereri.

Însă, atunci când instanța constată că între pretenția terțului și pretenția supusă judecății de către reclamant (sau de către pârât, în cazul în care s-a formulat o cerere reconvențională[2]) nu există o conexiune, atunci intervenția voluntară principală este

---

[1] Spre exemplu, s-a decis că, într-un litigiu având ca obiect revendicarea unui imobil, chiriașul acelui imobil poate formula cerere de intervenție voluntară principală – Trib. București, s. a III-a civ., dec. nr. 3326/1998, în C.P.J.C. 1998, p. 206.

[2] În sensul că terțul nu ar putea interveni pentru a pretinde pentru sine și dreptul dedus judecății de pârât prin cererea reconvențională, pentru că art. 66 C.proc.civ. reglementează judecarea intervenției principale numai prin raportare la cererea principală, astfel încât pretențiile terțului pot fi numai în legătură cu această cerere, a se vedea M. Tăbârcă, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 188, nr. 2. În ceea ce ne privește, apreciem că intervenția voluntară principală poate fi făcută și atunci când terțul pretinde pentru sine, în tot sau în parte, dreptul dedus judecății prin cererea reconvențională sau un drept strâns legat de acesta, deoarece art. 61 alin. (2) C.proc.civ. nu face nicio distincție sub acest aspect. În plus, la

inadmisibilă, deoarece nu ar face altceva decât să tergiverseze soluționarea cererii de chemare în judecată. Într-un asemenea caz, neexistând niciun risc să se ajungă la pronunțarea a două hotărâri contradictorii, terțul va trebui să declanșeze un proces separat.

Ca regulă generală, intervenția voluntară principală este *admisibilă în orice proces civil*, legea nelimitând formularea cererii la anumite materii. Cu toate acestea, cererea de intervenție voluntară se consideră *inadmisibilă în pricinile cu caracter strict personal*, cum ar fi: desfacerea sau desființarea căsătoriei[1], punerea sub interdicție sau ridicarea interdicției, în materie de adopție etc. Această soluție se sprijină nu atât pe argumentul că terțul nu ar putea să invoce același drept ca și reclamantul, deoarece am văzut că nu este necesar să existe identitate de obiect între cele două cereri, cât mai ales pe faptul că, pe de o parte, dat fiind caracterul strict personal, în litigiile respective trebuie să participe numai anumite persoane, iar, pe de altă parte, nu ar exista o legătură suficientă, care să justifice întârzierea soluționării pricinii cu caracter strict personal, între pretenția formulată de terț și cea din cererea introductivă de instanță. *De lege lata*, soluția inadmisibilității cererii de intervenție voluntară principală în cadrul acțiunilor strict personale trebuie nuanțată în ceea ce privește *tăgăduirea paternității*, deoarece, potrivit art. 429 C.civ., această acțiune poate fi introdusă nu numai de soțul mamei, ci și de mamă, tatăl biologic, precum și de copil[2].

Precizăm însă că, atunci când, în litigiul declanșat printr-o cerere cu caracter strict personal, părțile formulează și cereri accesorii sau incidentale care nu au un astfel de caracter, intervenția voluntară principală devine admisibilă dacă vizează pretențiile formulate în cererile accesorii sau incidentale. Spre exemplu, dacă într-un proces de divorț se solicită și partajarea bunurilor dobândite în timpul căsătoriei, o terță persoană ar putea să intervină pentru a-și valorifica un drept cu privire la un anumit bun supus împărțelii.

S-a apreciat că nici în *litigiile de muncă* (conflictele de drepturi și conflictele de interese) nu este admisibilă intervenția voluntară principală, întrucât o altă persoană nu poate cere să i se stabilească drepturi decurgând dintr-un raport de muncă în care

aceeași soluție s-ar ajunge dacă terțul ar formula pretenția sa pe cale principală și ulterior, s-ar dispune conexarea cererii sale la litigiul în care este formulată cererea reconvențională.

[1] Inadmisibilitatea intervenției principale în astfel de acțiuni se întemeiază pe ideea că o terță persoană nu poate formula pretenții proprii în legătură cu obiectul procesului respectiv. De aceea, cererea de intervenție principală formulată în cadrul acțiunii de divorț, prin care s-a solicitat evacuarea din imobilul proprietatea soacrei a ginerelui său, este inadmisibilă, deoarece nu există conexitate cu acțiunea principală, deci între părțile în divorț nu există dispută privitoare la acea locuință – C.S.J., s. civ., dec. nr. 1890/1992, în Dreptul nr. 8/1993, p. 70.

[2] Precizăm că, în sistemul Codului familiei din 1954, intervenția voluntară principală în acțiunea în tăgăduirea paternității era considerată inadmisibilă, deoarece o asemenea acțiune era rezervată de lege exclusiv soțului mamei. A se vedea, pentru dezvoltări, V.M. CIOBANU, *Notă critică* la sent. civ. nr. 6583/1987 a Jud. Brașov, în R.R.D. nr. 12/1988, p. 65. În urma declarării neconstituționale a prevederilor art. 54 alin. (2) C.fam. 1954, în măsura în care nu se recunoștea și mamei, precum și copilului dreptul a porni acțiunea în tăgăduirea paternității (C.C., dec. nr. 349/2001, publicată în M. Of. nr. 240 din 10 aprilie 2001), s-a admis posibilitatea formulării unei cereri de intervenție voluntară principală de către aceste persoane în cadrul unei acțiuni introduse de soțul mamei. A se vedea, pentru dezvoltări, G. BOROI, O. SPINEANU-MATEI, *Codul adnotat 2011*, p. 137. În reglementarea actuală, față de dispozițiile art. 429 și urm. C.civ., a devenit admisibilă și intervenția principală a tatălui biologic într-o acțiune în tăgada paternității. Trebuie reținut, de asemenea, că, *de lege lata*, cercul persoanelor care pot avea calitate procesuală activă în cadrul acțiunii în tăgăduirea paternității a fost lărgit și la moștenitorii soțului mamei, mamei, tatălui biologic sau ai copilului, care pot porni sau, după caz, pot continua acțiunea introdusă de autorul lor.

subiect este persoana ce figurează ca parte în cererea principală, caracterul personal al raportului de muncă impunând o asemenea soluție. S-a arătat[1] însă că soluția urmează a fi nuanțată, în sensul că ea privește numai litigiile individuale de muncă. Pentru litigiile colective de muncă, în cazul în care unitatea cere nu numai încetarea grevei ca ilegală, ci și despăgubiri, în temeiul art. 198 și art. 201 alin. (2) din Legea nr. 62/2011 a dialogului social, republicată, o terță persoană poate să solicite și ea despăgubiri pentru pagubele ce i-au fost cauzate de greva respectivă. Chiar și în litigiile referitoare la executarea, modificarea, suspendarea sau încetarea contractului colectiv de muncă pot exista situații când ar fi admisibilă o intervenție voluntară principală, de exemplu, cererea formulată de salariații care nu sunt membri ai sindicatului ce este parte în proces, desigur, prin reprezentanți aleși de către aceștia.

Intervenția voluntară principală este *inadmisibilă dacă se formulează în legătură cu soluționarea unor incidente procedurale*, precum abținerea, recuzarea, strămutarea[2], conflictul de competență, perimarea etc., deoarece, în astfel de situații, nu se discută fondul drepturilor supuse judecății prin cererea principală, astfel încât terțul nu le-ar putea pretinde pentru sine în cadrul procedurii specifice de soluționare a acestor incidente.

În cazul unui *litigiu arbitral*, intervenția voluntară principală este *admisibilă* în condițiile art. 581 alin. (1) C.proc.civ. Potrivit acestei dispoziții legale, terții pot participa la

[1] A se vedea și V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 64.

[2] Pornindu-se de la o situație particulară ivită în practica instanței supreme, s-a arătat că „intervenția în nume propriu" ar fi admisibilă și în instanța de strămutare, ca de altfel și „intervenția în interesul uneia din părți" – T. POP, *Opinii în legătură cu unele aspecte jurisprudențiale actuale în domeniul dreptului procesual*, în Dreptul nr. 12/1994, p. 19-20. În speța ce a prilejuit formularea acestui punct de vedere s-a solicitat strămutarea judecării unui recurs, dar, fiind de rea-credință, partea a indicat în cererea de strămutare o altă persoană decât aceea care îi era adversar în litigiul de fond. Aceasta din urmă, aflând de cererea de strămutare, a introdus o cerere de intervenție voluntară principală, încuviințată în principiu de instanța supremă, care apoi a respins ca neîntemeiată cererea de strămutare (C.S.J., s. com., „încheierea" nr. 326 din 21 iunie 1994, *apud* T. POP, *loc. cit.*, în Dreptul nr. 12/1994, p. 19-20). Nu mai discutăm despre efectele juridice ale unei hotărâri de strămutare a unei pricini în care figurează alte persoane decât adevăratele părți, deci a unei pricini ce nu există. Este însă discutabilă calificarea cererii respective ca fiind o intervenție voluntară principală. Strămutarea constituie un incident procedural în legătură cu judecarea unei pricini, care nu pune în discuție pretenția dedusă judecății și care, deși este de competența unei alte instanțe, nu duce la un proces distinct, astfel încât părți în instanța de strămutare trebuie să fie părțile din pricina a cărei strămutare se solicită. Așadar, cererea formulată în speță nu era altceva decât o simplă cerere prin care cel interesat menționa adevăratele părți din proces, învederând instanței de strămutare reaua-credință a părții ce a solicitat strămutarea. În urma unei asemenea cereri, în baza art. 142 alin. (3) C.proc.civ., instanța competentă să soluționeze cererea de strămutare va cere dosarul pricinii și va dispune citarea adevăratelor părți pentru rezolvarea cererii de strămutare. În plus, intervenția voluntară principală presupune invocarea unui drept subiectiv civil, însă în instanța de strămutare nu se discută niciodată fondul. Soluția, pe care nu o împărtășim, duce la un cerc vicios, deoarece ar trebui să se admită că pe calea intervenției voluntare principale s-ar putea invoca nu numai un drept subiectiv civil, ci și un drept procedural, dar drepturile procedurale (cu excepția dreptului de a sesiza instanța) nu pot fi exercitate decât de părțile din proces [este evident că art. 61 alin. (2) C.proc.civ. nu are în vedere dreptul de a sesiza instanța, întrucât acest drept este recunoscut de lege oricărei persoane; în caz contrar, intervenția voluntară principală ar fi la îndemâna oricărei persoane care ar justifica interesul de a participa la judecată și ar include și situația când terțul ar interveni pentru a apăra pe una dintre părți, cu toate că legea stabilește un regim juridic diferit pentru cele două feluri de intervenție voluntară], iar terțul intervenient devine parte în proces numai după încuviințarea în principiu a cererii sale. În consecință, intervenția voluntară principală este inadmisibilă dacă se face cu ocazia și în vederea rezolvării unor incidente procedurale, precum: strămutarea; recuzarea, atunci când din pricina recuzării, nu se poate alcătui completul de judecată; cererea de perimare; un conflict de competență etc.

procedura arbitrală în condițiile art. 61-77 C.proc.civ., numai cu acordul lor și al tuturor părților (cu excepția intervenției accesorii, care este admisibilă și fără îndeplinirea acestei condiții). În consecință, terțul poate formula cerere de intervenție principală într-un litigiu arbitral numai dacă părțile inițiale sunt de acord, nefiind însă necesară încheierea în formă scrisă a unui compromis sau a unei convenții arbitrale între părți și terț, dispozițiile art. 581 alin. (1) C.proc.civ. neimpunând și o asemenea condiție[1].

În *materie posesorie*, intervenția voluntară este *inadmisibilă*, întrucât, prin cererile posesorii, se urmărește apărarea unei situații de fapt, de care legea leagă o serie de consecințe juridice, așa încât litigiile posesorii nu pun în discuție drepturi subiective civile. Dacă un terț ar interveni, invocând drepturi proprii în legătură cu bunul ce formează obiectul cererii posesorii, ar însemna să se transforme procesul posesoriu într-un proces cu caracter petitoriu, împotriva voinței părților inițiale, care au înțeles să se judece în posesoriu. De altfel, în reglementarea actuală, art. 1003 alin. (2) C.proc.civ. prevede în mod expres că, în cadrul acțiunilor posesorii, sunt inadmisibile cererea reconvențională și orice alte cereri prin care se solicită protecția unui drept în legătură cu bunul în litigiu[2].

S-a arătat că în *materia contenciosului administrativ este admisibilă* cererea de intervenție principală prin care un terț solicită și el anularea, în tot sau în parte, a actului administrativ, recunoașterea dreptului pretins sau a interesului legitim și repararea pagubei ce i-a fost cauzată[3].

Potrivit art. 62 alin. (1) C.proc.civ., cererea de intervenție voluntară principală trebuie făcută în *forma prevăzută pentru cererea de chemare în judecată*. Textul menționat trimite deci la dispozițiile art. 194 C.proc.civ., care reglementează cuprinsul cererii de chemare în judecată[4]. De asemenea, fiind vorba de o cerere incidentală, conținutul acesteia trebuie să se refere și la cererea principală.

[1] A se vedea și D.N. THEOHARI, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 173.

[2] A se vedea și G. BOROI, C.A. ANGHELESCU, B. NAZAT, *Drepturile reale principale 2013*, p. 244.

S-a arătat [M. TĂBÂRCĂ, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 190, nr. 11] că intervenția voluntară principală ar putea fi considerată admisibilă numai în cazul în care terțul ar pretinde pentru sine posesia bunului respectiv, însă această soluție implică o interpretare mai largă a art. 61 alin. (2) C.proc.civ., textul de lege vorbind de invocarea unui drept, iar nu de invocarea unei situații juridice sau de formularea unei pretenții.

[3] M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil*. Vol. I – Teoria generală, Ed. Universul Juridic, București, 2013 (citat în continuare *Drept procesual civil 2013*, vol. I), p. 347.

[4] Precizăm că sunt aplicabile, în mod corespunzător, și prevederile art. 149 alin. (1) C.proc.civ. (care reglementează numărul de exemplare necesare ale cererii de intervenție), prevederile art. 150 C.proc.civ. (privind înscrisurile anexate cererii de intervenție), cele ale art. 151 C.proc.civ. (referitoare la cererea formulată prin reprezentant), precum și cele ale art. 152 C.proc.civ. (privind cererea care are o denumire greșită). A se vedea și D.N. THEOHARI, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 174. De asemenea, cererea de intervenție voluntară principală este supusă taxei judiciare de timbru. Sub acest aspect, art. 34 alin. (3) din O.U.G. nr. 80/2013 privind taxele judiciare de timbru prevede că cererile reconvenționale, *cererile de intervenție principală* și de chemare în garanție se taxează după regulile aplicabile obiectului cererii, dacă aceasta ar fi fost exercitată pe cale principală. Așadar, cererea de intervenție principală nu se timbrează cu aceeași taxă judiciară de timbru ca aceea aplicabilă cererii principale din litigiul respectiv, ci, în funcție de obiectul ei, este supusă fie unei taxe fixe, fie taxei judiciare de timbru calculate la valoarea acestuia, fie este scutită de taxa judiciară de timbru.

Fiind o cerere incidentală, cererii de intervenție voluntară principală nu îi sunt aplicabile prevederile art. 200 C.proc.civ. privind regularizarea cererii de chemare în judecată (art. 12^1 din Legea nr. 76/2012).

Potrivit art. 62 alin. (2) C.proc.civ., intervenția voluntară principală se poate face *numai în fața primei instanțe și înainte de închiderea dezbaterilor în fond*. Rațiunea fixării acestui termen constă, în primul rând, în faptul că terțul ar putea să afle relativ târziu despre existența litigiului în care ar avea interesul să intervină, cu atât mai mult cu cât declanșarea unui proces civil nu este supusă unor formalități de publicitate, în scopul înștiințării oricărei persoane interesate, cu excepția unor cazuri limitativ prevăzute de lege (de exemplu, în materia declarării judecătorești a morții – art. 944 C.proc.civ., în cazul procedurii privitoare la înscrierea drepturilor dobândite în temeiul uzucapiunii – art. 1051 C.proc.civ.). Însă, având în vedere că terțul deduce judecății o pretenție proprie, pentru a nu se răpi părților un grad de jurisdicție, intervenția voluntară principală trebuie făcută înaintea primei instanțe, cu excepția situației prevăzute de art. 62 alin. (3) C.proc.civ., la care ne vom referi mai jos. Ținând seama de necesitatea ca rezolvarea cererii incidentale să nu întârzie soluționarea cererii principale, legiuitorul a stabilit că închiderea dezbaterilor în fond reprezintă momentul-limită până la care intervenientul principal își poate depune cererea. În lipsa unei precizări anume în cuprinsul art. 62 alin. (2) C.proc.civ., acest moment se determină conform art. 394 C.proc.civ., fiind deci vorba de declarația pe care o face în acest sens președintele completului de judecată, după concluziile pe fond ale părților, atunci când instanța consideră că este lămurită și urmează a se retrage în vederea deliberării.

Așadar, într-un *proces de partaj*, cererea de intervenție voluntară principală poate fi introdusă și după pronunțarea încheierii de admitere în principiu prevăzute de art. 984 C.proc.civ., până la închiderea dezbaterilor ce preced hotărârea finală de partaj. De altfel, în reglementarea actuală, art. 985 C.proc.civ. prevede în mod expres că, în cazul în care, după pronunțarea încheierii prevăzute la art. 984, dar mai înainte de pronunțarea hotărârii de împărțeală, se constată că există și alți coproprietari sau că au fost omise unele bunuri care trebuiau supuse împărțelii, fără ca privitor la acești coproprietari sau la acele bunuri să fi avut loc o dezbatere contradictorie, instanța va putea da, cu citarea părților, o nouă încheiere, care va cuprinde, după caz, și coproprietarii sau bunurile omise.

Menționăm totuși că instanța supremă a decis că, în cazul în care cererea de intervenție voluntară principală se referă la probleme asupra cărora s-a statuat prin încheierea de admitere în principiu, terțul nu mai poate interveni după închiderea dezbaterilor privind admiterea în principiu a cererii de partaj, pretențiile sale urmând a fi valorificate numai pe cale principală[1]. Aparent, soluția s-ar justifica prin caracterul interlocutoriu al încheierii de admitere în principiu, însă se observă că, dacă ar primi cererea de intervenție voluntară principală, instanța nu ar fi pusă în situația de a reveni asupra unei măsuri luate în legătură cu raporturile juridice dintre părțile inițiale pentru a dispune o altă măsură cu privire la aceleași raporturi juridice, deoarece, la încuviințarea primei măsuri, nu puteau fi avute în vedere și pretențiile terțului, pe când cea din urmă măsură vizează nu numai raporturile juridice dintre părțile inițiale, ci și cele dintre acestea și terțul intervenient. În plus, dispozițiile care reglementează partajul judiciar nu se referă și la intervenția voluntară, așa încât, aplicând regula conform că-

[1] C.S.J., s. civ., dec. nr. 1212/1991, în Dreptul nr. 1/1992, p. 103, decizie prin care instanța supremă, în mod nejustificat, a revenit asupra practicii sale anterioare (Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 1357/1967, în C.D. 1967, p. 283).

reia normele speciale se completează cu dreptul comun, înseamnă că termenul în care se poate formula intervenţia voluntară principală într-un proces de partaj se stabileşte tot potrivit regulilor de drept comun în materia intervenţiei voluntare (*de lege lata*, art. 62 C.proc.civ.), care nu fac vreo distincţie în funcţie de natura litigiului şi care fac vorbire generic de închiderea dezbaterilor în fond, iar nu de închiderea dezbaterilor asupra unei probleme ce urmează a fi soluţionată printr-o încheiere premergătoare hotărârii de fond.

Cererea de intervenţie voluntară principală trebuie depusă cel mai târziu până la închiderea dezbaterilor în fond, chiar şi atunci când instanţa a amânat pronunţarea.

Articolul 62 alin. (3) C.proc.civ. permite introducerea cererii de intervenţie voluntară principală şi *în instanţa de apel*, însă *numai cu acordul expres al părţilor*. În legătură cu acest acord al părţilor, subliniem că, dacă la judecata în primă instanţă au existat mai mult de două părţi, dar numai unele au fost atrase la judecata în apel, este nevoie doar de acordul acestora din urmă, însă terţul intervenient nu se va putea prevala de hotărârea pe care o va obţine şi faţă de părţile pentru care hotărârea apelată a rămas definitivă în primă instanţă.

Precizăm că, spre deosebire de reglementarea anterioară, legea prevede necesitatea „acordului expres" al părţilor din apel, de unde rezultă că o învoire tacită (dedusă din neprezentarea părţilor în faţa instanţei de apel sau din lipsa unui răspuns al lor în acest sens, în ipoteza în care au fost citate cu menţiunea de a-şi preciza poziţia procesuală) nu este de natură să conducă la aprecierea cererii de intervenţie ca fiind admisibilă. Aşadar, atunci când se depune o cerere de intervenţie principală direct în apel, iar părţile iniţiale nu sunt prezente la termenul respectiv, instanţa trebuie să amâne cauza, dispunând comunicarea cererii de intervenţie către celelalte părţi, conform art. 64 alin. (1) C.proc.civ., cu menţiunea de a-şi preciza poziţia procesuală, în sensul exprimării sau nu a acordului faţă de cererea de intervenţie[1].

Legea nu prevede care este momentul până la care terţul poate să intervină în instanţa de apel, astfel încât urmează a se aplica, în mod corespunzător, dispoziţia legală de la judecata în primă instanţă, momentul fiind, deci, acela al închiderii dezbaterilor de fond înaintea instanţei de apel.

Intervenţia voluntară principală este însă *inadmisibilă în recurs*, deoarece, pe de o parte, recursul nu are caracter devolutiv, adică nu antrenează o judecare a fondului în chiar soluţionarea căii de atac, iar, pe de altă parte, art. 62 alin. (3) C.proc.civ., ca orice normă specială, este de strictă interpretare şi aplicare. Terţul nu poate să îşi formuleze pretenţia sa pe cale incidentală nici în cazul în care recursul s-ar exercita împotriva unei hotărâri care, potrivit legii, se pronunţă fără drept de apel, întrucât soluţia contrară ar transforma recursul într-un apel, deşi legiuitorul a suprimat dreptul de apel pentru situaţia respectivă.

De asemenea, cererea de intervenţie voluntară principală *nu este admisibilă în căile de atac de retractare* – contestaţie în anulare şi revizuire –, întrucât, prin intermediul acestora, se analizează exclusiv aspecte de natură să determine retractarea hotărârii ce face obiectul acestor căi extraordinare, astfel că nu este posibilă lărgirea cadrului procesual cu alte părţi.

[1] A se vedea, în acelaşi sens, şi D.N. Theohari, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 177.

Cât priveşte *admisibilitatea intervenţiei voluntare principale în cadrul rejudecării fondului după casare*, se disting următoarele situaţii:

– dacă s-a casat *cu reţinere*, cererea este inadmisibilă, indiferent dacă a fost recurată o hotărâre pronunţată în apel sau o sentinţă nesupusă apelului. Soluţia se justifică prin aceea că, în caz contrar, s-ar răpi părţilor dublul grad de jurisdicţie, iar în această situaţie nu mai există un text de lege similar art. 62 alin. (3) C.proc.civ., care să justifice acest lucru;

– în cazul casării *cu trimitere la instanţa de apel* care a pronunţat hotărârea recurată sau la instanţa de apel competentă, cererea intervenientului voluntar principal poate fi primită numai cu acordul expres al părţilor din apel, soluţia justificându-se prin aceea că, într-o astfel de ipoteză, rejudecarea fondului echivalează cu o judecată în apel, fiind deci guvernată de dispoziţiile legale din materia apelului;

– în cazul în care casarea *cu trimitere* s-a făcut *pentru necompetenţa atât a instanţei de apel, cât şi a primei instanţe*, rejudecarea fondului după casare echivalează cu o judecată în primă instanţă, aşa încât cererea de intervenţie voluntară principală poate fi depusă până la închiderea dezbaterilor; această din urmă soluţie îşi găseşte aplicare şi atunci când s-a casat *cu trimitere într-o pricină în care, potrivit legii, hotărârea primei instanţe nu este supusă apelului*.

În cazul rejudecării fondului ca urmare a *admiterii contestaţiei în anulare*, intervenţia voluntară principală este admisibilă exclusiv în acele situaţii în care obiectul căii extraordinare de atac l-a constituit o hotărâre pronunţată în primă instanţă sau în apel.

În ceea ce priveşte *revizuirea*, problema admisibilităţii cererii intervenientului principal se pune, de asemenea, numai dacă are loc o rejudecare a fondului, ca urmare a admiterii cererii de revizuire [este însă posibil să nu existe o rejudecare a fondului, deşi cererea de revizuire s-a admis, spre exemplu, în cazul motivului prevăzut de art. 509 alin. (1) pct. 8 C.proc.civ. – contrarietatea de hotărâri; într-o asemenea situaţie, terţul are deschisă numai calea unei cereri principale). Prin urmare, având în vedere şi prevederile art. 62 alin. (2) şi (3) C.proc.civ., o cerere de intervenţie voluntară va putea fi primită în cazul în care s-a atacat o hotărâre de primă instanţă (rămasă definitivă prin neapelare), iar cererea de revizuire a fost încuviinţată în principiu, terţul putându-şi formula pretenţiile până la închiderea dezbaterilor. Dacă s-a admis în principiu cererea de revizuire a unei hotărâri pronunţate în apel, cererea terţului poate fi primită pentru a fi judecată numai dacă părţile convin în acest sens. În situaţia când s-a cerut revizuirea unei hotărâri pronunţate de o instanţă de recurs, intervenţia voluntară principală este inadmisibilă.

În cazul în care un terţ formulează o cerere de intervenţie voluntară principală, prima problemă pe care o are de rezolvat instanţa de judecată este aceea de a stabili dacă această cerere *poate fi încuviinţată în principiu*, în alte cuvinte, dacă pretenţia terţului este susceptibilă de a fi soluţionată în litigiul *pendente*.

Dispoziţiile art. 64 C.proc.civ. reglementează *procedura de soluţionare în etapa admisibilităţii în principiu* a cererilor de intervenţie voluntară (atât a celei principale, cât şi a celei accesorii), însă constituie şi dreptul comun al procedurii admisibilităţii în principiu a tuturor cererilor de intervenţie (mai puţin a celei reglementate de art. 78-79 C.proc.civ., în care, având loc la iniţiativa instanţei, nu se mai pune problema discutării

admisibilității în principiu), deoarece art. 69 alin. (3), art. 74 alin. (2) și art. 77 alin. (2) C.proc.civ. fac trimitere expresă la aceste dispoziții.

Pentru a se preîntâmpina surprinderea părților între care s-a legat inițial raportul juridic procesual, precum și pentru a se asigura dreptul de apărare al acestora și contradictorialitatea, art. 64 alin. (2) C.proc.civ. prevede că instanța se va pronunța asupra admisibilității în principiu a cererii de intervenție numai după *ascultarea părților și a celui care intervine*. Însă, pentru a permite celorlalte părți să analizeze cererea de intervenție în vederea punerii de concluzii asupra admisibilității în principiu a acesteia în deplină cunoștință de cauză, mai întâi instanța trebuie să le *comunice cererea de intervenție voluntară împreună cu înscrisurile care o însoțesc*. Trebuie să menționăm că, spre deosebire de art. 52 alin. (3) C.proc.civ. 1865, care avea o formulare improprie, dispunând că această comunicare a cererii se face după încuviințarea în principiu, ceea ce nu era de natură să asigure formularea unor concluzii adecvate ale părților inițiale, dispozițiile actualului art. 64 alin. (1) C.proc.civ. corectează acest neajuns și se aliniază la soluția jurisprudențială dezvoltată sub imperiul reglementării anterioare, asemănătoare textului actual, potrivit căruia cererea de intervenție și copii de pe înscrisurile care o însoțesc se comunică părților[1].

În cadrul discutării admisibilității în principiu a cererii de intervenție voluntară principală, instanța de judecată va trebui *să verifice dacă sunt întrunite condițiile de admisibilitate prevăzute de lege*, respectiv: dacă terțul justifică un interes și pretinde un drept propriu (dreptul dedus judecății sau un drept strâns legat de cel pretins de către reclamant); dacă există o legătură suficientă între cererea principală și cererea de intervenție, care să justifice soluționarea împreună a celor două cereri; dacă terțul a formulat cererea sa înăuntrul termenului prevăzut de lege; pentru ipoteza în care terțul își formulează pretenția în instanța de apel, instanța va trebui să verifice dacă părțile cu privire la care se judecă apelul respectiv sunt de acord cu primirea cererii (acord expres); dacă, în raport cu natura litigiului dintre părțile inițiale, ar fi admisibilă o intervenție voluntară principală etc.

Fiind o formă procedurală ce intră în conținutul acțiunii civile, cererea de intervenție voluntară principală trebuie să îndeplinească și *condițiile (generale) de exercitare* a acesteia. Așa fiind, considerăm că aceste condiții fac de asemenea obiectul verificării instanței în cadrul discutării admisibilității în principiu. De altfel, la cerința interesului, art. 61 alin. (1) C.proc.civ. face referire în mod expres. În egală măsură, apreciem că, tot în acest cadru, instanța va trebui să verifice și în ce măsură sunt îndeplinite condițiile de formă ale cererii de intervenție prevăzute de art. 194 C.proc.civ., precum și condițiile extrinseci ale cererii de intervenție voluntară principală referitoare la dovada achitării taxei judiciare de timbru[2], la dovada calității de reprezentant etc.

[1] S-a arătat [D.N. THEOHARI, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 182] că, atunci când cererea de intervenție este depusă chiar în ședință, părțile au posibilitatea să solicite amânarea judecării cauzei pentru a lua cunoștință de conținutul său, iar instanța nu le poate refuza acest drept, soluția impunându-se în temeiul art. 159 alin. (1) C.proc.civ., care instituie un termen de cel puțin 5 zile înaintea termenului de judecată pentru înmânarea actelor de procedură către parte, sub sancțiunea nulității.

[2] Sub acest aspect, subliniem că, deși O.U.G. nr. 80/2013 privind taxele judiciare de timbru nu mai prevede expres posibilitatea acordării unui termen în vederea achitării taxei de timbru, această soluție se deduce din dispozițiile art. 33 ale acestui act normativ.

Asupra admisibilității în principiu a intervenției voluntare principale, instanța de judecată se va pronunța printr-o *încheiere motivată*, prin care va încuviința cererea terțului sau o va respinge ca inadmisibilă[1]. Această încheiere are *caracter interlocutoriu*, întrucât admisibilitatea în principiu a intervenției voluntare principale constituie o chestiune litigioasă în sensul art. 235 teza finală C.proc.civ., astfel încât instanța care a pronunțat încheierea nu mai poate reveni asupra ei[2].

Spre deosebire de reglementarea anterioară, *de lege lata*, încheierea prin care instanța se pronunță asupra admisibilității în principiu a cererii de intervenție voluntară principală are un regim juridic diferit în ceea ce privește calea de atac, după cum această cerere a fost admisă în principiu sau, după caz, respinsă ca inadmisibilă.

Astfel, conform art. 64 alin. (3) C.proc.civ., *încheierea de admitere în principiu* nu se poate ataca decât odată cu fondul. Calea de atac poate fi promovată de oricare dintre părțile inițiale.

Încheierea de respingere ca inadmisibilă a cererii de intervenție voluntară principală poate fi atacată în termen de 5 zile, care curge de la pronunțare pentru partea prezentă, respectiv de la comunicare pentru partea lipsă. Interesul exercitării căii de atac aparține, în acest caz, terțului care a formulat cererea de intervenție voluntară principală. Într-adevăr, deși fac vorbire de „parte", iar potrivit art. 65 alin. (1) C.proc.civ., terțul intervenient dobândește această calitate numai după admiterea în principiu a cererii sale, dispozițiile art. 64 alin. (4) teza I C.proc.civ. trebuie interpretate în sensul că au în vedere pe terțul intervenient, acesta fiind singura „parte" care are interesul să atace încheierea de respingere ca inadmisibilă a cererii de intervenție voluntară principală[3].

Conform art. 64 alin. (4) teza a II-a C.proc.civ., calea de atac este *numai apelul*, dacă încheierea a fost dată în prima instanță, respectiv *numai recursul* la instanța ierarhic superioară, în cazul în care încheierea a fost pronunțată în apel.

Aceste prevederi legale ridică problema de a ști dacă încheierea de respingere ca inadmisibilă a cererii de intervenție voluntară principală este supusă, după caz, apelului sau recursului, conform distincțiilor de mai sus, și în cazul în care hotărârea pe fond pronunțată de prima instanță sau de apel ar fi definitivă. Față de modul de redactare a dispozițiilor citate, care nu fac nicio distincție în acest sens, s-ar putea aprecia că, într-o asemenea ipoteză, nu este aplicabil principiul *accesorium sequitur principale*, intenția legiuitorului fiind de a conferi încheierii de respingere ca inadmisibilă a intervenției voluntare principale un regim juridic distinct de cel al hotărârii pe fond[4], în sensul de a reglementa o cale de atac separată cu privire la încheierea de respingere ca inadmisibilă a cererii incidentale. Trebuie observat însă că, potrivit art. 466 alin. (4) C.proc.civ., text aplicabil și în privința recursului, împotriva încheierilor premergătoare nu se poate face apel separat de hotărârea de fond decât dacă legea dispune astfel.

[1] Apreciem că, în măsura în care cererea de intervenție nu întrunește condițiile de formă cerute de lege sau alte condiții extrinseci, aceasta va fi anulată sau respinsă tot prin încheiere motivată, însă regimul juridic al acestei încheieri va fi cel de drept comun, respectiv ea va putea fi atacată numai odată cu fondul, iar nu cel derogatoriu prevăzut de art. 64 alin. (4) C.proc.civ. Aceasta, deoarece, ca orice normă specială, art. 64 alin. (4) C.proc.civ., care are în vedere încheierea de respingere ca inadmisibilă a cererii de intervenție, este de strictă interpretare și aplicare.

[2] Trib. reg. Bacău, dec. nr. 844/1957, *apud* M. TĂBÂRCĂ, GH. BUTA, *Codul adnotat 2009*, p. 248.

[3] A se vedea și G. BOROI, *Principiile fundamentale...*, p. 42.

[4] În acest sens, D.N. THEOHARI, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 183.

Aceasta înseamnă că este necesar ca printr-o dispoziție expresă a legii să se prevadă o asemenea derogare de la principiul *accesorium sequitur principale*, ea neputând fi dedusă pe cale de interpretare. Cu atât mai mult, posibilitatea atacării separate a unei încheieri premergătoare, în condițiile în care hotărârea de fond este definitivă, trebuie să fie prevăzută în mod expres de lege, un exemplu în acest sens constituindu-l încheierea de respingere a cererii de recuzare [art. 53 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ.]. Or, o asemenea prevedere expresă nu există în ceea ce privește încheierea de respingere ca inadmisibilă a unei cereri de intervenție voluntară principală pronunțată într-o cauză în care hotărârea de fond dată în apel ar fi definitivă[1]. În consecință, apreciem că *încheierea de respingere ca inadmisibilă a cererii de intervenție voluntară nu este supusă apelului sau, după caz, recursului dacă pe fondul cauzei urmează a se pronunța o hotărâre definitivă*.

Termenul de exercitare a apelului sau, după caz, a recursului împotriva încheierii de respingere ca inadmisibilă a cererii de intervenție voluntară principală este *de 5 zile* și *curge de la pronunțare* pentru părțile prezente[2], respectiv *de la comunicare* pentru părțile care au lipsit la momentul dezbaterii admisibilității în principiu a cererii.

În cazul exercitării căii de atac, dosarul se înaintează, în copie certificată pentru conformitate cu originalul, instanței competente să soluționeze calea de atac în 24 de ore de la expirarea termenului. Întâmpinarea nu este obligatorie. Apelul sau, după caz, recursul se judecă în termen de cel mult 10 zile de la înregistrare.

Potrivit art. 64 alin. (4) teza finală C.proc.civ., exercitarea căii de atac prevăzute de lege, apel sau, după caz, recurs împotriva încheierii de respingere ca inadmisibilă a cererii de intervenție voluntară principală, are ca efect *suspendarea judecării cererii principale* până la soluționarea căii de atac. Este vorba de un caz de suspendare legală de drept, asupra căreia instanța se va pronunța prin *încheiere*.

Dacă apelul sau, după caz, recursul se admite, încheierea de respingere a admisibilității în principiu va fi anulată, respectiv casată, iar ca urmare a acestei decizii, judecata pe fond, în primă instanță sau, după caz, în apel, va continua în contradictoriu și cu terțul intervenient.

În literatura de specialitate[3] s-a arătat că, în cazul în care este admis apelul împotriva încheierii de respingere ca inadmisibilă a cererii de intervenție voluntară principală, nu sunt aplicabile dispozițiile art. 480 alin. (3) teza a II-a C.proc.civ., care permit instanței de apel să anuleze hotărârea atacată și să trimită cauza spre rejudecare primei instanțe sau altei instanțe egale în grad cu aceasta din aceeași circumscripție, numai dacă cel puțin una dintre părți a solicitat în mod expres luarea acestei măsuri (prin cererea de apel ori prin întâmpinare), întrucât dispozițiile legale menționate nu acoperă și ipoteza în care este atacată o încheiere premergătoare, caz în care judecata trebuie să continue înaintea instanței inferioare, fiind inadmisibil să li se permită părților să deroge sub acest aspect.

[1] Precizăm că aceeași problemă se ridică și în ceea ce privește încheierea de respingere ca inadmisibilă a cererii de intervenție voluntară accesorie, precum și în cel al cererilor de intervenție forțată, soluția urmând să fie aceeași.

[2] Pentru a da părții interesate posibilitatea de a-și motiva calea de atac, încheierea se va comunica părților și terțului intervenient [art. 470 alin. (5) C.proc.civ. și, după caz, art. 487 alin. (1) C.proc.civ.].

[3] M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 358.

În cazul în care instanța nu a încuviințat în principiu cererea de intervenție voluntară principală, pronunțând deci o încheiere de respingere a acesteia ca inadmisibilă, pe lângă posibilitatea de a ataca această încheiere, terțul va putea să își reitereze pretenția printr-o cerere de chemare în judecată formulată pe cale principală, neexistând riscul de a i se opune autoritatea de lucru judecat, întrucât cererea sa de intervenție nu a fost soluționată pe fond.

Efectele introducerii cererii de intervenție voluntară principală se produc numai în cazul încuviințării în principiu a acesteia, nu însă și atunci când aceasta este respinsă ca inadmisibilă[1]. Aceste efecte sunt următoarele: învestirea instanței cu judecarea pretenției terțului intervenient; prorogarea legală de competență, dacă este cazul (art. 123 C.proc.civ.); terțul intervenient dobândește calitatea de parte în proces, cu toate consecințele ce decurg din această calitate; dreptul subiectiv pretins de terț devine un drept litigios; părțile inițiale sunt puse în întârziere față de terțul intervenient; întreruperea prescripției extinctive. Trebuie subliniat că prescripția se întrerupe retroactiv, de la data introducerii cererii de intervenție voluntară principală, iar nu de la data pronunțării încheierii de încuviințare în principiu a acesteia. De asemenea, întreruperea este numai temporară și condiționată, în sensul că prescripția se consideră a nu fi fost întreruptă în cazul în care cererea de intervenție voluntară este respinsă, anulată, se perimă sau terțul intervenient renunță la judecată[2].

După încuviințarea în principiu a cererii de intervenție, instanța va stabili un termen în care trebuie depusă întâmpinarea de către părțile inițiale [art. 65 alin. (3) C.proc.civ.]. Din prevederile legale menționate rezultă că *depunerea întâmpinării este obligatorie*.

Împotriva cererii de intervenție voluntară principală, oricare dintre părțile inițiale ar putea să formuleze o *cerere reconvențională*, deoarece intervenția voluntară principală este o adevărată cerere de chemare în judecată, în care poziția de reclamant este deținută de către terțul intervenient, iar cea de pârât revine părților inițiale. Intervenția voluntară principală nu trebuie să constituie însă un prilej pentru părțile inițiale de a formula pretenții, una împotriva celeilalte, cu nerespectarea dispozițiilor legale în materie, adică după primul termen de judecată la care este legal citat, reclamantul să își întregească sau modifice cererea de chemare în judecată fără consimțământul pârâtului ori pârâtul să depună după termenul prevăzut de art. 209 alin. (4) C.proc.civ. o cerere reconvențională împotriva reclamantului fără consimțământul acestuia. În alte cuvinte, pentru introducerea unei cereri reconvenționale la cererea de intervenție voluntară principală, partea inițială trebuie să aibă, în legătură cu cererea de intervenție, pretenții derivând din același raport juridic sau strâns legate de aceasta.

[1] În cazul în care cererea de intervenție voluntară principală este respinsă ca inadmisibilă, terțul are posibilitatea de a-și valorifica pretenția pe calea unei cereri principale. Apreciem că, într-un asemenea caz, nu ar putea fi dispusă conexarea acestei cereri cu aceea care formează obiectul judecății unde cererea de intervenție fost respinsă ca inadmisibilă, deoarece, în caz contrar, s-ar permite eludarea dispozițiilor legale referitoare la admisibilitatea în principiu a cererii de intervenție.

[2] Cu toate acestea, conform art. 2539 alin. (2) teza a II-a C.civ., „dacă reclamantul, în termen de 6 luni de la data când hotărârea de respingere sau de anulare a rămas definitivă, introduce o nouă cerere, prescripția este considerată întreruptă prin cererea de chemare în judecată sau de arbitrare precedentă, cu condiția însă ca noua cerere să fie admisă". Menționăm că, în conformitate cu prevederile art. 205^1 din Legea nr. 71/2011, dispozițiile art. 2539 alin. (2) teza a II-a C.civ. sunt aplicabile inclusiv în cazul în care prin hotărârea rămasă definitivă s-a luat act de renunțarea la judecată ori s-a constatat perimarea.

Cât privește termenul în care urmează a se depune cererea reconvențională, față de dispozițiile art. 209 alin. (4) C.proc.civ., vom reține că aceasta se depune, sub sancțiunea decăderii, *odată cu întâmpinarea*, așa încât, în termenul stabilit de instanță pentru depunerea întâmpinării, cel interesat poate să formuleze și o cerere reconvențională.

Din momentul încuviințării în principiu a cererii de intervenție voluntară principală, *terțul devine parte în proces*, având o poziție independentă față de reclamantul sau de pârâtul din cererea prin care s-a declanșat procesul respectiv. În calitate de parte, terțul intervenient are toate drepturile procedurale, dar și îndatoririle procesuale pe care le-am analizat cu altă ocazie.

Potrivit art. 65 alin. (2) C.proc.civ., intervenientul va prelua procedura în starea în care aceasta se află în momentul admiterii intervenției, având posibilitatea de a solicita *administrarea de probe* prin cererea de intervenție sau cel mai târziu până la primul termen de judecată ulterior admiterii cererii de intervenție; totodată, de la momentul la care acesta a devenit parte în proces, toate actele de procedură se vor îndeplini și față de el. Terțul nu ar putea să solicite refacerea unora dintre actele de procedură îndeplinite anterior intervenției ori să invoce nulitățile relative acoperite între timp. Probele aflate la dosar, deși au fost administrate în contradictoriu numai cu părțile inițiale, sunt opozabile terțului intervenient, așa încât acesta nu va putea solicita readministrarea lor, spre exemplu, reaudierea unui martor, refacerea unei expertize etc.

Legea nu prevede obligativitatea comunicării către terțul intervenient a unor copii de pe actele aflate la dosar (cererea de chemare în judecată, întâmpinarea, înscrisurile depuse de părțile inițiale etc.), ceea ce înseamnă că terțul trebuie să și le procure singur. Mai mult, dacă nu ar exista motive pentru amânarea judecării cererii principale, terțul nu poate obține un termen spre a lua cunoștință de actele dosarului, deoarece s-ar întârzia soluționarea cererii de chemare în judecată.

În literatura de specialitate[1] dezvoltată sub imperiul reglementării Codului de procedură civilă din 1865 se admitea, chiar și în lipsa unui text expres de lege în acest sens, că intervenientul principal avea posibilitatea de a formula și cereri de intervenție forțată (cerere de chemare în judecată a altor persoane sau de chemare în garanție), nu însă și o cerere de arătare a titularului dreptului, deoarece aceasta din urmă putea fi formulată numai de către pârât. *De lege lata,* posibilitatea intervenientului voluntar principal de a cere introducerea în cauză și a altor persoane, cărora hotărârea ce se va pronunța să le fie opozabilă, prin intermediul unei cereri de chemare în judecată a altei persoane, precum și a unei cereri de chemare în garanție rezultă din prevederile art. 68 alin. (2) și ale art. 73 alin. (2) C.proc.civ., potrivit cărora, dacă aceste cereri sunt formulate de intervenientul principal, se vor depune cel mai târziu până la terminarea cercetării procesului înaintea primei instanțe. În ceea ce privește cererea de arătare a titularului dreptului, față de dispozițiile art. 75 C.proc.civ., care prevăd că o astfel de cerere nu se poate formula decât de pârât, apreciem că aceasta nu este deschisă intervenientului principal nici în reglementarea actuală.

Cererea de intervenție voluntară principală *se judecă odată cu cererea principală*, ceea ce înseamnă că instanța analizează ambele cereri în considerente, iar în dispozitiv se pronunță distinct asupra fiecăreia dintre ele.

[1] V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 71.

Cu toate acestea, atunci când judecata cererii principale ar fi întârziată de soluționarea cererii de intervenție, art. 66 alin. (2) C.proc.civ. permite instanței să dispună *disjungerea cererii incidentale*, cu excepția cazurilor în care terțul pretinde pentru sine, în tot sau în parte, însuși dreptul dedus judecății prin cererea principală, respectiv dreptul pretins prin cererea principală și dreptul pretins prin cererea de intervenție principală își au izvorul în același titlu.

În schimb, *nu se va dispune disjungerea* dacă judecata cererii de intervenție ar fi întârziată de cererea principală. Soluția se justifică prin aceea că intervenientul principal a avut posibilitatea de a opta pentru introducerea separată a cererii, dar a preferat intervenția într-un proces deja început.

Măsura disjungerii se ia printr-o *încheiere* care, având caracterul unui act pentru mai buna administrare a justiției, nu este supusă vreunei căi de atac[1]. De altfel, această soluție, care se justifică prin aceea că un act administrativ al instanței poate forma obiectul unei căi de atac numai dacă există o prevedere legală expresă în acest sens, este consacrată, în reglementarea actuală, de art. 465 C.proc.civ. În plus, din modul în care este redactat art. 66 C.proc.civ. rezultă că măsura disjungerii este lăsată de legiuitor la aprecierea suverană a instanței, deci nesusceptibilă de control judiciar[2].

În situația în care s-a disjuns de cererea principală, pentru cererea de intervenție voluntară principală se va constitui un *dosar separat*, care, potrivit art. 99 alin. (4) din Regulamentul de ordine interioară al instanțelor judecătorești, va fi repartizat aceluiași complet, pentru respectarea principiului continuității.

Ulterior disjungerii, instanța rămâne competentă să soluționeze cererea de intervenție, deoarece efectul prorogării legale de competență subzistă [art. 66 alin. (2) teza a II-a C.proc.civ.].

În cazul în care cererea de chemare în judecată și cererea de intervenție voluntară principală s-au soluționat împreună, se pronunță *o singură hotărâre*, care va fi opozabilă tuturor părților. Așadar, terțul intervenient se va putea prevala, față de părțile inițiale, de hotărârea ce i-a dat câștig de cauză, de exemplu, solicitând punerea acesteia în executare silită, după cum hotărârea defavorabilă terțului intervenient îi va putea fi opusă de oricare dintre părțile inițiale. De asemenea, intervenientul voluntar principal va putea să exercite căile de atac prevăzute de lege, fiind fără relevanță dacă hotărârea respectivă este sau nu atacată și de una dintre părțile inițiale.

S-a precizat că nu pot fi admise în întregime atât cererea de chemare în judecată, cât și cererea de intervenție voluntară principală, *dacă acestea au același obiect* și, deci, se exclud reciproc.

[1] Trib. reg. București, s. a III-a civ., dec. nr. 4280/1955, în L.P. nr. 7/1956, p. 884. În sensul că încheierea de disjungerea ar putea fi atacată odată cu hotărârea finală, a se vedea M. Tăbârcă, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 199, nr. 3.

[2] În literatura de specialitate (V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 72) s-a subliniat că instanța trebuie să uzeze de prerogativa de a dispune disjungerea cu o anumită prudență, deoarece această măsură afectează soluționarea unitară a unor pretenții între care există legătură, cu atât mai mult cu cât însăși instanța a apreciat, atunci când a încuviințat în principiu cererea de intervenție voluntară principală, faptul că este necesar să se rezolve împreună pretențiile respective. În plus, la soluționarea pretenției terțului, chiar dacă nu există autoritate de lucru judecat, instanța ar putea fi influențată de hotărârea deja pronunțată cu privire la cererea de chemare în judecată, iar această împrejurare ar putea fi determinată de dorința de a nu pronunța o hotărâre care să contrazică, nici măcar parțial, cele stabilite de aceeași instanță printr-o hotărâre anterioară.

Într-un asemenea caz, admiterea în întregime a cererii de chemare în judecată atrage în mod automat respingerea celeilalte cereri şi invers. Este însă posibil ca ambele cereri să fie respinse, iar în această situaţie, pârâtul din cererea introductivă de instanţă este cel care a câştigat procesul, aşa încât el are dreptul la acoperirea *cheltuielilor de judecată* avansate, care vor fi recuperate atât de la reclamant, cât şi de la terţul intervenient. De asemenea, este posibil ca ambele cereri să fie admise numai în parte sau ca una dintre cereri să fie admisă în parte, iar cealaltă respinsă, în ambele situaţii cheltuielile de judecată urmând a fi suportate de toate părţile.

Dacă *identitatea de obiect este numai parţială*, soluţiile pot fi următoarele: respingerea ambelor cereri; admiterea în parte atât a cererii de chemare în judecată, cât şi a cererii de intervenţie voluntară principală; respingerea unei cereri şi admiterea integrală sau în parte a celeilalte cereri; admiterea în întregime a unei cereri şi admiterea în parte a celeilalte cereri. La aceste soluţii se mai adaugă şi admiterea în întregime atât a cererii de chemare în judecată, cât şi a cererii de intervenţie voluntară principală, însă numai pentru situaţia în care *între pretenţia reclamantului iniţial şi cea a terţului intervenient există doar o legătură de conexitate*, fără a exista şi identitate de obiect, nici măcar parţială.

Caracterul incidental al cererii de intervenţie voluntară principală ridică problema de a şti care este soarta acesteia în ipoteza în care, *după încuviinţarea în principiu, s-ar stinge judecata referitoare la pretenţia din cererea introductivă de instanţă, fără a se pronunţa o hotărâre de fond*. Sub acest aspect, *de lege lata*[1], art. 66 alin. (4) C.proc.civ. prevede în mod expres că intervenţia principală va fi judecată, chiar dacă judecarea cererii principale s-a stins prin unul dintre modurile prevăzute de lege. Premisa acestor dispoziţii legale este aceea că intervenientul principal are o poziţie independentă în proces, iar cererea de intervenţie voluntară principală are caracter de sine stătător, fiind o veritabilă cerere de chemare în judecată, existând deci posibilitatea rezolvării ei independent de cererea introductivă de instanţă.

Precizăm că şi atunci când s-ar stinge judecata cererii principale, subzistă, în privinţa cererii de intervenţie voluntară principală, *efectul prorogării legale de competenţă*. Unele discuţii s-ar putea face pentru cauzele de stingere ce existau la data introducerii cererii de chemare în judecată. Se observă însă că, şi în cazul acestora, sunt incidente prevederile art. 123 C.proc.civ., în sensul că instanţa a devenit competentă să judece cererea de intervenţie, deoarece era competentă să judece cererea principală, chiar dacă aceasta din urmă nu a mai ajuns să fie soluţionată pe fond. O rezervă trebuie făcută pentru situaţia în care cererea principală este respinsă ca inadmisibilă, pe motiv că ar fi de competenţa unui organ fără activitate jurisdicţională sau este respinsă ca nefiind de competenţa instanţelor române, deoarece, nefiind competentă să judece cererea principală, instanţa nu devine competentă nici în privinţa cererii incidentale.

[1] Pentru controversa existentă în literatura de specialitate sub imperiul Codului de procedură civilă din 1865, care nu cuprindea o dispoziţie expresă în acest sens, a se vedea V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 73-74.

4.2.3. *Intervenţia voluntară accesorie*

Cererea prin care un terţ ce justifică un interes solicită introducerea sa într-un litigiu în curs de desfăşurare, pentru a sprijini apărarea uneia dintre părţi, se numeşte intervenţie voluntară accesorie.

Intervenţia voluntară accesorie are un scop limitat, deoarece terţul nu invocă o pretenţie proprie şi nu urmăreşte obţinerea unei hotărâri prin care părţile iniţiale[1] să fie condamnate faţă de el, ci tinde, prin apărările pe care le face, ca instanţa să pronunţe o soluţie în favoarea părţii pentru care a intervenit.

Ca natură juridică, intervenţia voluntară accesorie este o simplă *apărare*, iar din această calificare decurg, aşa cum se va vedea, consecinţe practice deosebit de importante în ceea ce priveşte regimul juridic al intervenţiei accesorii.

Constituind o cerere incidentală prin care terţul nu invocă un drept propriu, ci doar îl sprijină pe reclamant sau, după caz, pe pârât (adică nu formulează decât apărări în sprijinul părţii în interesul căreia a intervenit, urmărind pronunţarea unei hotărâri în favoarea acesteia din urmă), intervenţia voluntară accesorie duce la *lărgirea cadrului procesual numai sub aspectul părţilor, nu şi al obiectului litigiului*. De altfel, pornind de la faptul că intervenientul accesoriu nu intenţionează să îşi realizeze o pretenţie proprie, acesta este considerat de unii autori ca fiind parte alăturată, iar nu parte principală, în sensul că el se alătură uneia dintre părţile între care s-a stabilit iniţial raportul juridic procesual, în scopul combaterii în comun a susţinerilor adversarului acesteia, astfel încât instanţa de judecată să dea câştig de cauză părţii în favoarea căreia a intervenit. Trebuie subliniat însă că terţul nu devine nici reprezentantul acestei părţi şi nici înlocuitorul sau coordonatorul activităţii procesuale a părţii pe care o apără.

Ca regulă generală, intervenţia voluntară accesorie este *admisibilă în orice materie*, neexistând niciun text de lege care să limiteze expres sfera sa de aplicare. Spre exemplu, s-a decis că intervenţia accesorie este admisibilă şi într-o contestaţie la executare[2]. Instanţa supremă a mai stabilit că, în litigiile individuale de muncă (conflictele de drepturi), se poate formula o cerere de intervenţie accesorie, după cum urmează: dacă se contestă decizia de concediere, intervenient poate fi cel care a luat această măsură; în litigiile pentru stabilirea despăgubirilor, poate interveni salariatul care a înlesnit producerea pagubei; când s-a făcut o plată nelegală, intervenient poate fi cel care a dispus plata respectivă, iar, la aceste ipoteze, vom mai adăuga şi posibilitatea sindicatului de a interveni pentru a apăra drepturile unui membru al său.

Totuşi, ca şi în cazul intervenţiei voluntare principale, în *litigiile cu caracter strict personal*, intervenţia voluntară accesorie este *inadmisibilă*, exceptând situaţia în care o normă juridică specială ar dispune în sens contrar, precum şi situaţia în care intervenţia ar privi o cerere accesorie sau incidentală ce nu are un astfel de caracter (de exemplu, dacă într-un proces de divorţ s-a cerut şi partajarea bunurilor comune).

[1] În ceea ce priveşte înţelesul noţiunii de „parte în favoarea căreia intervenientul accesoriu intervine", precizăm că nu trebuie avute în vedere, în mod exclusiv, doar părţile iniţiale – reclamant şi pârât –, ci, după caz, se poate interveni chiar şi în favoarea unui intervenient voluntar principal sau a unui intervenient forţat, însă, numai atunci când, în privinţa acestora, instanţa s-a pronunţat anterior în sensul admisibilităţii în principiu a cererilor de intervenţie, iar, în consecinţă, aceşti terţi au devenit, la rândul lor, părţi în procesul *pendente*.

[2] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 647/1969, în C.D. 1969, p. 251.

Intervenientul accesoriu trebuie să justifice întotdeauna *un interes propriu*. Chiar dacă nu pretinde un drept propriu în cadrul procesului în care intervine, terțul trebuie să urmărească obținerea unui folos pentru sine, iar nu numai pentru partea a cărei poziție o susține. S-a arătat că interesul terțului ar fi acela de a sprijini partea pentru care intervine, față de care este legat printr-un interes juridic conex cu procesul[1], însă, având în vedere că prin interes se înțelege folosul practic, se observă că această afirmație nu este completă, deoarece ar putea să creeze impresia că, în procesul respectiv, folosul practic nu se răsfrânge și asupra terțului, ci numai asupra părții în favoarea căreia a intervenit, ceea ce nu este exact. În realitate, intervenientul accesoriu are un interes personal, distinct de cel al părții pe care o apără, iar aceasta se datorează faptului că drepturile sale ar putea să fie afectate prin pronunțarea unei hotărâri de condamnare a părții respective. Altfel spus, susținând pe una dintre părțile inițiale, terțul urmărește să preîntâmpine pronunțarea unei hotărâri care ar fi susceptibilă să creeze o situație de natură a compromite propriile sale drepturi. Tocmai de aceea, s-a precizat că intervenientul accesoriu are *un interes preventiv*, care se apreciază în funcție de posibila incidență asupra drepturilor sale a hotărârii ce ar urma să se pronunțe cu privire la cererea principală[2].

Din cele menționate mai sus, rezultă că nu sunt exacte nici susținerile conform cărora nu ar trebui ca interesul intervenientului accesoriu să fie născut și actual[3] ori că ar fi suficient un interes eventual sau condițional[4]. Deși prejudiciul pe care l-ar putea suferi terțul nu este decât eventual, grija de a preveni realizarea acestuia conferă un caracter născut și actual interesului intervenientului accesoriu.

În concluzie, în cazul intervenției voluntare accesorii, este vorba de *un interes actual pentru a preveni un prejudiciu eventual*. Terțul va obține un folos practic direct și imediat prin pronunțarea unei hotărâri în favoarea părții pe care o apără, deoarece hotărârea respectivă va stabili sau va confirma o situație ce conferă intervenientului accesoriu certitudinea că drepturile sale, conexe cu această situație juridică, nu sunt cu nimic afectate.

Interesul intervenientului accesoriu poate să fie nu numai de ordin patrimonial, ci este suficient și un interes moral. Însă sentimentele de afecțiune față de una dintre părți nu justifică, prin ele însele, o cerere de intervenție voluntară accesorie, aceeași fiind soluția și atunci când terțul ar urmări doar respectarea unor prevederi legale în litigiul în care intervine. Nu ar fi suficient nici un interes de principiu, spre exemplu, cererea de intervenție voluntară accesorie este inadmisibilă dacă ar avea ca scop determinarea unei jurisprudențe pe care terțul ar putea să o invoce într-un viitor proces al său. Cât privește problema de a ști dacă un interes colectiv ar justifica o intervenție voluntară accesorie într-un litigiu în care ar fi vorba de interese individuale ale părților inițiale, apreciem că răspunsul este afirmativ, însă numai pentru situațiile când o dispoziție legală expresă conferă legitimare procesuală grupului, așa cum se întâmplă, de exemplu, în cazul sindicatelor, al asociațiilor de consumatori sau al asociațiilor pentru protecția mediului.

[1] Gr. Porumb, *Codul comentat*, vol. I, p. 153.

[2] H. Solus, R. Perrot, *Droit judiciaire privé*, tome 3, Sirey, Paris, 1991, p. 893.

[3] E. Garsonnet, Ch. Cezar-Bru, *Traité théorique et pratique de procédure civile et commerciale*, tome III, Sirey, Paris, 1913, p. 185.

[4] A se vedea P. Vasilescu, *Tratat*, vol. III, p. 298.

Dat fiind că este o simplă apărare, cererea de intervenție voluntară accesorie nu trebuie să cuprindă mențiunile prevăzute de art. 194 C.proc.civ. pentru cererea de chemare în judecată, ci, potrivit art. 63 alin. (1) C.proc.civ., este suficient să fie făcută în scris și să cuprindă elementele prevăzute la art. 148 alin. (1) C.proc.civ., care se va aplica în mod corespunzător. În consecință, cererea de intervenție accesorie va cuprinde: indicarea instanței căreia îi este adresată, numele de familie, prenumele, domiciliul sau reședința părților ori, după caz, denumirea și sediul lor, numele de familie și prenumele, domiciliul sau reședința reprezentanților lor (atunci când este cazul), obiectul, motivele cererii și semnătura; în cerere pot fi menționate și adresa electronică sau coordonatele care au fost indicate în acest scop de părți, precum numărul de telefon, numărul de fax sau altele asemenea. De asemenea, în conformitate cu art. 148 alin. (2)-(3) C.proc.civ., cererea de intervenție accesorie poate fi formulată și prin înscris în formă electronică, în condițiile legii. Ca mențiuni particulare, le vom reține pe cele referitoare la justificarea interesului terțului, la indicarea părții în favoarea căreia se intervine și, desigur, la individualizarea procesului (prin indicarea numărului dosarului, a instanței și a secției, dacă e cazul) în care terțul solicită să fie introdus.

Dispozițiile art. 149 alin. (1) C.proc.civ. sunt deplin aplicabile, așa încât cererea de intervenție accesorie se va face în atâtea exemplare câte sunt necesare pentru comunicare, exceptând cazul în care părțile au un reprezentant comun sau partea figurează în mai multe calități juridice, ipoteză când este suficient un singur exemplar pentru comunicare și unul pentru instanță. Tot astfel, sunt deplin aplicabile și dispozițiile art. 150-152 C.proc.civ.

Fiind o cerere adresată instanțelor judecătorești, cererea de intervenție accesorie este supusă taxei judiciare de timbru. Din faptul că art. 34 alin. (3) din O.U.G. nr. 80/2013 nu se referă decât la cererea de intervenție principală nu se poate trage concluzia că intervenția accesorie este scutită de plata taxei judiciare de timbru, întrucât, în această materie, scutirea de la plata taxei trebuie să fie prevăzută în mod expres de lege, neputând fi dedusă pe cale de interpretare. În ceea ce privește cuantumul taxei de timbru, urmează a fi avut în vedere caracterul neevaluabil în bani al obiectului acestei cereri (prin aceasta se formulează o apărare în favoarea uneia dintre părțile inițiale), astfel încât taxa de timbru se va stabili conform dispozițiilor art. 27 din O.U.G. nr. 80/2013.

Potrivit art. 63 alin. (2) C.proc.civ., intervenția voluntară accesorie poate fi făcută până la închiderea dezbaterilor, în tot cursul judecății, chiar și în căile extraordinare de atac. *A fortiori*, ea poate fi formulată și în fața instanței de apel până la momentul închiderii dezbaterilor asupra fondului căii de atac, fără a fi solicitat acordul părților inițiale.

Soluția legislativă conform căreia intervenția accesorie poate fi făcută în orice fază a judecății, chiar direct în căile de atac, este justificată de natura juridică a acestei forme de intervenție voluntară, de faptul că terțul nu supune judecății o pretenție proprie, astfel încât, prin ipoteză, nu se răpește părților vreun grad de jurisdicție. Cu toate acestea, în cazul recursului în interesul legii, intervenția voluntară accesorie este inadmisibilă, deoarece, pe de o parte, hotărârea ce se va pronunța nu va produce efecte față de părțile din proces, care, de altfel, nici nu trebuie citate, iar, pe de altă

parte, interesul de a determina o jurisprudență favorabilă nu este suficient pentru a justifica o intervenție voluntară accesorie[1].

Prevederile art. 64 C.proc.civ., ce reglementează *admisibilitatea în principiu* a cererii de intervenție voluntară, sunt aplicabile și în cazul intervenției voluntare accesorii. Așadar, după depunerea cererii de intervenție accesorie, instanța de judecată o va comunica părților inițiale împreună cu copii de pe înscrisurile care o însoțesc. După ce acestea iau cunoștință de conținutul cererii și al înscrisurilor comunicate, pentru a se pronunța asupra admisibilității cererii, instanța îl va asculta pe cel care intervine, precum și părțile inițiale, iar după ce va verifica dacă terțul justifică un interes propriu, dacă există legătură între cererea principală și cererea terțului și dacă, în funcție de natura pricinii, această din urmă cerere ar fi admisibilă, va hotărî asupra încuviințării în principiu a intervenției voluntare accesorii, printr-o *încheiere motivată*, cu caracter interlocutoriu, care are regimul juridic prevăzut de art. 64 alin. (3) și (4) C.proc.civ.

Referitor la *regimul juridic al încheierii de respingere ca inadmisibilă* a cererii de intervenție accesorie, se ridică problema de a ști dacă încheierea menționată este susceptibilă de a fi atacată în mod separat atunci când această formă de intervenție este făcută direct în recurs sau în cadrul contestației în anulare ori al revizuirii, în cazul în care aceste căi de atac de retractare sunt exercitate împotriva unor hotărâri date în recurs (sau în apel, în cazurile în care hotărârea din apel nu este supusă recursului). Apreciem că, întrucât art. 64 alin. (4) teza a II-a C.proc.civ. stabilește un regim derogatoriu de la principiul *accesorium sequitur principale* numai în ceea ce privește încheierea de respingere ca inadmisibilă a intervenției voluntare formulate în primă instanță și în apel, iar aceste dispoziții au caracter special, deci sunt de strictă interpretare și aplicare, ele nu vor putea fi aplicate, prin analogie, și în ipoteza formulării unei cereri de intervenție voluntară accesorie direct în recurs sau în cadrul unei contestații în anulare sau revizuiri declarate împotriva unei hotărâri date în recurs. În aceste cazuri, principiul amintit redevine aplicabil, astfel încât încheierea prin care s-a respins ca inadmisibilă cererea de intervenție formulată în recurs (în contestația în anulare sau revizuirea împotriva unei hotărâri date în recurs) este definitivă.

În ipoteza în care se încuviințează în principiu cererea de intervenție voluntară accesorie, celelalte părți *au posibilitatea să formuleze întâmpinare*. Întrucât prevederile art. 65 alin. (3) C.proc.civ. se referă la obligația părților inițiale de a depune întâmpinare exclusiv în cazul formulării unei cereri de intervenție principală, apreciem că această obligație nu există și în cazul celei de intervenție accesorie[2]. Se admite că întâmpinarea poate fi făcută nu numai de partea adversă celei în favoarea căreia s-a intervenit, ci și de această din urmă parte, în măsura în care ar aprecia că intervenția accesorie este potrivnică intereselor sale. Părțile inițiale *nu pot să formuleze însă cerere reconvențională* împotriva intervenientului accesoriu, deoarece acesta nu supune judecății o pretenție proprie.

În cazul în care cererea de intervenție accesorie este încuviințată în principiu, intervenientul devine parte în proces, cu toate consecințele acestui fapt. Potrivit art. 65 alin. (2) C.proc.civ., intervenientul accesoriu va prelua procedura în starea în care

[1] V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 76.

[2] A se vedea, în același sens, M. Tăbârcă, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 198, nr. 6.

aceasta se află în momentul încuviințării în principiu a cererii sale, însă actele de procedură ce urmează se vor îndeplini și față de el.

Având în vedere natura juridică a intervenției voluntare accesorii, legea stabilește că terțul are o *poziție subordonată părții în favoarea căreia a intervenit*, art. 67 alin. (2) C.proc.civ. dispunând că intervenientul accesoriu poate să săvârșească numai actele de procedură care nu contravin interesului părții respective[1]. Nici în reglementarea actuală, legea nu prevede care este sancțiunea ce intervine în cazul în care terțul ar face un act de procedură potrivnic intereselor părții a cărei apărare o susține. În literatura de specialitate[2] s-a apreciat că, într-un asemenea caz, instanța va considera un asemenea act ca și cum nu ar fi îndeplinit, cu alte cuvinte, ca neavenit.

De lege lata, potrivit art. 65 alin. (2) C.proc.civ., terțul intervenient va putea solicita *administrarea de probe* prin cererea de intervenție sau cel mai târziu până la primul termen de judecată ulterior admiterii cererii de intervenție[3]. Întrucât textul menționat nu face nicio distincție în acest sens, el este aplicabil și intervenientului accesoriu[4]. Desigur, în ceea ce privește probele propuse de intervenientul accesoriu, instanța trebuie să stabilească faptul că dovezile solicitate de acesta sunt de natură a profita părții în folosul căreia acesta a intervenit[5]. Cu respectarea aceleiași condiții, apreciem că intervenientul accesoriu poate, în legătură cu pretențiile deduse judecății, să invoce și *excepții procesuale sau alte mijloace de apărare*, chiar dacă partea pentru care a intervenit nu le-a invocat[6].

S-a pus problema de a ști *dacă instanța poate încuviința proba cu interogatoriul intervenientului accesoriu solicitată de partea în beneficiul căreia acesta a intervenit* și s-a răspuns afirmativ, arătându-se că legea nu exclude o atare posibilitate și că partea respectivă ar putea să considere că intervenția accesorie este potrivnică intereselor sale[7]. Așa cum am mai arătat[8], avem unele rezerve față de această soluție, deoarece scopul interogatoriului este obținerea mărturisirii (recunoașterii), care, ca mijloc de probă, se poate opune părții care a făcut-o, deci nu și altei părți din procesul respectiv. Rezultă că, numai atunci când partea ar aprecia intervenția voluntară accesorie ca fiind

[1] Menționăm că prin „act potrivnic intereselor părții în favoarea căreia s-a intervenit" se înțelege orice act ce ar sprijini poziția celeilalte părți și ar duce la căderea în pretenții a părții apărate de intervenientul accesoriu.

[2] V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 77.

[3] Lipsa invocării probelor până la momentul prevăzut de lege atrage decăderea intervenientului din dreptul de a propune probe.

[4] Sub imperiul Codului de procedură civilă din 1865, care nu cuprindea o dispoziție similară celei a art. 65 alin. (2) C.proc.civ., în doctrină au existat și opinii potrivit cărora intervenientul accesoriu nu putea propune probe noi. Într-o altă opinie (G. Boroi, *Codul 2001*, p. 204) s-a arătat însă, în mod întemeiat, că, în cadrul unei asemenea concepții, intervenția accesorie ar deveni aproape inutilă, de vreme ce terțul ar trebui să se limiteze la actele de procedură îndeplinite de partea în favoarea căreia a intervenit.

[5] M. Tăbârcă, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 197, nr. 4.

[6] Natura de simplă apărare a cererii sale nu permite intervenientului accesoriu să formuleze o cerere de chemare în judecată a altor persoane sau o cerere de chemare în garanție.

[7] O. Ungureanu, *Actele de procedură în procesul civil (la instanța de fond)*, Ed. Press Mihaela, București, 1997, p. 139-140. Autorul adaugă faptul că, în majoritatea cazurilor, atunci când partea în favoarea căreia s-a intervenit recurge la interogarea terțului intervenient o face *pro causa*, fiind deci un interogatoriu de favoare, iar efectele acestuia vor putea fi înlăturate ușor de instanță, în contextul întregului material probator de la dosar, precum și pentru confuziunea de interese, declarată, care există, de regulă, între cele două părți.

[8] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 204-205.

potrivnică intereselor sale, instanța ar putea încuviința interogatoriul, însă, în realitate, acesta nu va putea fi administrat dacă încalcă prevederile art. 67 alin. (2) C.proc.civ., fiind neavenit. S-ar mai putea discuta dacă interogatoriul poate fi luat în cazul în care partea ar dori să probeze un fapt ce privește exclusiv raporturile juridice dintre ea și intervenient, iar răspunsul credem că este negativ, având în vedere că acel fapt nu ar ajuta la soluționarea pretenției ce formează obiectul litigiului. Pentru situația în care ar fi vorba de fapte în legătură cu pretenția supusă judecății și care sunt cunoscute de o persoană, mijlocul procesual nu trebuie să fie intervenția voluntară accesorie, ci ascultarea acesteia ca martor.

Tot ca expresie a subordonării poziției terțului intervenient accesoriu față de partea în favoarea căreia a intervenit, art. 67 alin. (3) C.proc.civ. dispune că, după încuviințarea în principiu, *intervenientul accesoriu poate să renunțe la judecarea cererii de intervenție doar cu acordul părții pentru care a intervenit*.

Cererea de intervenție voluntară accesorie, fiind o simplă apărare în favoarea uneia dintre părțile între care s-a stabilit raportul juridic procesual inițial, *se judecă întotdeauna împreună cu cererea introductivă de instanță*. În reglementarea actuală, această soluție este prevăzută de în mod expres de art. 67 alin. (1) teza I C.proc.civ., care dispune că cererea de intervenție accesorie nu poate fi disjunsă de judecarea cererii principale.

Deși intervenția voluntară accesorie are natura juridică a unei simple apărări, instanța este obligată să se pronunțe asupra acesteia *prin dispozitivul hotărârii* [art. 67 alin. (1) C.proc.civ.]. Într-adevăr, chiar dacă terțul intervenient nu pretinde un drept subiectiv propriu, totuși el a formulat o cerere incidentală, asupra căreia instanța are obligația să se pronunțe. Dacă aceasta omite să se pronunțe asupra cererii de intervenție accesorie, poate fi solicitată completarea hotărârii, în condițiile art. 444 C.proc.civ.

Hotărârea ce se va pronunța va fi opozabilă tuturor părților din proces, deci și intervenientului accesoriu[1].

Referitor la *soluția care se va da cu privire la cererea de intervenție voluntară accesorie*, aceasta depinde de soluția ce se va pronunța asupra cererii de chemare în judecată, urmând a se distinge după cum terțul a intervenit în favoarea reclamantului sau a pârâtului. Astfel, distingem următoarele soluții posibile:

– intervenția voluntară accesorie în sprijinul pârâtului se va admite dacă se respinge cererea de chemare în judecată, deoarece pârâtul nu a căzut în pretenții, așa încât apărarea terțului urmează a fi considerată utilă;

– în cazul în care se admite cererea principală, deci când pârâtul cade în pretenții, cererea de intervenție în favoarea acestuia se va respinge ca neîntemeiată;

– intervenția voluntară accesorie în favoarea reclamantului se va admite în situația în care instanța admite cererea de chemare în judecată, întrucât reclamantul are câștig de cauză, deci apărarea terțului i-a profitat;

[1] În mod corect s-a subliniat [D.N. Theohari, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 194] că intervenientul accesoriu nu poate fi obligat prin această hotărâre judecătorească la executarea unor prestații față de părțile inițiale (exceptând eventuala sa obligare la plata cheltuielilor de judecată), dat fiind faptul că acesta, deși este parte în proces, nu este în concret parte în vreuna dintre cererile formulate în dosar de părți.

– dacă însă se respinge cererea principală, va trebui să fie respinsă ca neîntemeiată și intervenția în susținerea reclamantului, apărarea terțului neducând la câștigarea litigiului de către partea pentru care s-a intervenit.

Întrucât intervenientul accesoriu nu pretinde un drept propriu, *stingerea sau întreruperea judecății cu privire la cererea introductivă de instanță* antrenează în mod inevitabil și *stingerea sau întreruperea judecății cu privire la cererea de intervenție voluntară accesorie*. În consecință: dacă reclamantul renunță la judecată sau la dreptul subiectiv pretins, atunci cererea de intervenție făcută în favoarea sa rămâne lipsită de obiect; dacă pârâtul achiesează la pretențiile reclamantului, va rămâne lipsită de obiect cererea prin care terțul a intervenit în apărarea pârâtului; dacă părțile inițiale sting litigiul printr-o tranzacție judiciară, în regulă generală, terțul nu va putea să solicite continuarea judecății (totuși, dacă este cazul, terțul ar putea să învedereze instanței împrejurarea că părțile inițiale au încheiat tranzacția respectivă pentru a-i frauda interesele, ipoteză în care instanța va refuza să ia act de tranzacția intervenită între părțile inițiale și va continua judecata pe fond)[1]; perimarea cererii de chemare în judecată își produce efectele și față de cererea de intervenție voluntară accesorie[2], având în vedere că această sancțiune prezintă particularitatea că se produce asupra tuturor părților din proces, indiferent de poziția lor procesuală.

Cât privește problema suportării *cheltuielilor de judecată*, s-a precizat că intervenientul accesoriu nu poate fi obligat la plata acestora[3]. Afirmația trebuie înțeleasă în sensul că, dacă partea pentru care a intervenit cade în pretenții, numai aceasta va suporta cheltuielile de judecată avansate de adversar. Însă, în cazul în care partea care a avut câștig de cauză a făcut o serie de cheltuieli numai pentru a combate susținerile intervenientului accesoriu, acesta din urmă va fi obligat la plata cheltuielilor respective.

De asemenea, se admite că intervenientul accesoriu trebuie să suporte întotdeauna *cheltuielile propriei cereri*, indiferent dacă hotărârea s-a pronunțat ori nu în favoarea părții pentru care a intervenit, această soluție fiind argumentată pe faptul că intervenția voluntară accesorie nu trebuie să aibă drept consecință sporirea cheltuielilor de judecată pe care le va suporta partea care va cădea în pretenții[4].

Ținând cont de împrejurarea că terțul are o poziție dependentă de cea a părții pe care o apără, art. 67 alin. (4) C.proc.civ. prevede că se socotește *neavenită calea de atac* exercitată de intervenientul accesoriu, dacă partea pentru care a intervenit nu a exercitat calea de atac, a renunțat la calea de atac exercitată ori aceasta a fost anulată, perimată sau respinsă fără a fi cercetată în fond. Se remarcă faptul că, preluând

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 205.

[2] Dacă recursul urmează a se respinge ca tardiv introdus, atunci cererea de intervenție accesorie făcută în favoarea recurentului înaintea instanței de recurs nu mai poate fi examinată din cauza dependenței procesuale a intervenientului față de partea pentru care a intervenit – C.A. Brașov, dec. civ. nr. 709/1998, în C.P.J. 1994-1998, p. 108.

[3] A se vedea P. Vasilescu, *Tratat*, vol. III, p. 299.

[4] S-a susținut însă și opinia potrivit căreia trebuie avute în vedere și dispozițiile art. 453 alin. (1) C.proc.civ., care prevăd că temeiul cheltuielilor de judecată rezidă în culpa procesuală, astfel încât ar trebui ca și intervenientului accesoriu să i se recunoască dreptul de a-și recupera cheltuielile de la partea în culpă, în măsura în care apărările sale au contribuit la pronunțarea soluției asupra cererii principale – D.N. Theohari, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 196.

soluțiile dezvoltate deja în practica judiciară[1], Codul de procedură civilă actual a extins ipotezele în care calea de atac exercitată de intervenientul accesoriu se respinge ca neavenită.

4.3. Chemarea în judecată a altei persoane

Chemarea în judecată a altei persoane poate fi definită ca fiind *mijlocul procesual prin care una dintre părțile inițiale solicită introducerea în proces a unei terțe persoane care ar putea să pretindă, pe calea unei cereri separate, aceleași drepturi ca și reclamantul.*

Elementele definitorii ale acestei forme de atragere a terților la judecată se desprind din art. 68 alin. (1) C.proc.civ., potrivit căruia „oricare dintre părți poate să cheme în judecată o altă persoană care ar putea să pretindă, pe calea unei cereri separate, aceleași drepturi ca și reclamantul", fiind următoarele:

– terțul este introdus în proces nu la cererea sa, ca în cazul intervenției voluntare, ci la cererea uneia dintre persoanele care au deja calitatea de parte în procesul respectiv (reclamantul, pârâtul sau intervenientul principal devenit parte, ca urmare a admiterii în principiu a cererii de intervenție);

– poate fi atrasă la judecată, prin intermediul acestei forme de intervenție forțată, numai persoana care ar fi în măsură să invoce aceleași drepturi subiective civile ca și reclamantul.

Această formă de intervenție forțată a fost o creație a practicii judecătorești mai vechi, care decidea, de regulă, că orice persoană ce ar avea un interes în legătură cu obiectul pricinii și care s-ar putea pune la adăpostul relativității autorității de lucru judecat poate fi atrasă în proces, pentru ca hotărârea ce se va pronunța să producă efecte și față de ea. Instituția a fost introdusă în Codul de procedură civilă din 1865 cu ocazia modificării acestuia din anul 1948, însă domeniul său de aplicare a fost restrâns considerabil, părțile nemaiavând posibilitatea să introducă în proces orice persoană interesată. Spre exemplu, prin intermediul cererii de chemare în judecată a altei persoane, reclamantul nu poate să solicite și să obțină introducerea în proces a unui nou pârât, fie alături de pârâtul inițial, fie în locul acestuia, atunci când și-ar da seama pe parcursul judecății că trebuia să își formuleze pretenția atât împotriva pârâtului din cererea introductivă de instanță, cât și a unei alte persoane, respectiv numai împotriva altei persoane.

Specific acestei forme de intervenție este faptul că un terț este forțat, din inițiativa uneia dintre părțile unui litigiu *pendente*, să își valorifice un drept pe care ar putea să îl pretindă împotriva acestora sau numai împotriva uneia dintre ele[2]. Terțul care este forțat să intervină prin intermediul chemării în judecată a altei persoane ar putea să își

[1] A se vedea și V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 79 și jurisprudența citată de autori la notele 2, 3 și 4.

[2] Așadar, prin cererea de chemare în judecată a altor persoane, partea din litigiul principal nu formulează o pretenție împotriva terțului, ci, dimpotrivă, îl forțează pe terț să își valorifice o pretenție proprie împotriva părților din cererea inițială. Așa fiind, ca efect al cererii de chemare în judecată a altor persoane, terțul intervenient forțat nu dobândește poziția de pârât față de partea care a formulat această cerere (așa cum este cazul chematului în garanție, după cum se va vedea la secțiunea dedicată acestei forme de intervenție forțată), ci pe aceea de reclamant (art. 70 C.proc.civ.) împotriva părților din procesul inițial sau numai împotriva uneia dintre ele.

valorifice dreptul pe calea unei cereri separate sau să intervină din propria sa inițiativă în procesul *pendente*[1]. În cazul în care terțul nu alege niciuna dintre aceste posibilități, legea dă dreptul părților dintr-un proces deja început, care justifică un interes, să îl forțeze pe acesta să își valorifice dreptul pe care l-ar putea pretinde, în cadrul acelui proces. Însă, dat fiind caracterul forțat al intervenției terțului, legea limitează posibilitatea formulării unei cereri de chemare în judecată a unei alte persoane la ipoteza în care *terțul ar putea pretinde același drept ca și reclamantul* din litigiul *pendente*, nefiind deci posibilă introducerea în proces, prin intermediul acestui mijloc procesual, a unei persoane care ar pretinde un drept similar sau doar aflat în strânsă legătură cu cel pretins de reclamant. Pe de altă parte însă, chemarea în judecată a altor persoane este deschisă împotriva unui terț nu numai atunci când acesta pretinde același drept ca și reclamantul din cererea introductivă de instanță, ci și atunci când acesta poate pretinde același drept ca și pârâtul din cererea introductivă de instanță prin cererea reconvențională sau ca și intervenientul principal prin intervenția voluntară principală, atunci când au fost formulate asemenea cereri incidentale în cadrul aceluiași litigiu, deoarece, în aceste din urmă cereri, pârâtul, respectiv intervenientul principal sunt reclamanți[2].

Fiind un mijloc procesual care intră în alcătuirea acțiunii civile, pentru formularea cererii de chemare în judecată a altor persoane este necesar ca partea care recurge la această formă de intervenție forțată să justifice existența unui *interes propriu*.

De cele mai multe ori, interesul de a formula o cerere de chemare în judecată a altei persoane care poate pretinde aceleași drepturi ca și reclamantul aparține *pârâtului*. De exemplu: în cazul raporturilor juridice obligaționale cu pluralitate de creditori, dacă debitorul, care este acționat în judecată numai de unul dintre creditori, are motive să refuze plata, invocând anularea sau rezoluțiunea contractului, stingerea creanței etc., atunci el va solicita introducerea în proces și a celorlalți creditori, pentru a obține o singură hotărâre, opozabilă tuturor creditorilor respectivi; în cazul cesiunii de creanță, atunci când debitorul cedat este chemat în judecată de către creditorul cedent, deși un terț i-a notificat cesiunea de creanță, pentru a evita riscul unei plăți nevalabile, debitorul va trebui să formuleze o cerere de introducere în proces a creditorului cesionar; tot în cazul cesiunii de creanță, dacă vechiul creditor i-a notificat debitorului că nu recunoaște ca valabilă cesiunea și i-a cerut să nu facă plata, iar după aceea creditorul cesionar îl acționează în judecată pe debitorul cedat, acesta din urmă are interesul de a-l introduce în cauză pe creditorul cedent.

Deși nu este vorba de același drept ca și reclamantul, întrucât coproprietarii au câte o cotă-parte diferită din același drept, totuși, în situația în care posesorul unui imobil

[1] În acest context, apreciem că nu este lipsit de interes de amintit că terminologia folosită de Codul de procedură civilă din 1865 – care făcea vorbire de calitatea de intervenient principal, iar nu de reclamant, pe care o dobândea terțul chemat forțat în judecată – era din acest punct de vedere mai sugestivă. Cu toate acestea, în reglementarea actuală s-a preferat să se indice că terțul intervenient forțat devine reclamant pentru a se sublinia că prin cererea de chemare în judecată a altor persoane nu se poate introduce în cauză un nou pârât și că terțul este introdus forțat în proces pentru a-și valorifica dreptul pe care îl pretinde.

[2] A se vedea, în același sens, V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 81-82. În literatura de specialitate [M. Tăbârcă, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 203] s-a arătat că nu s-ar putea recunoaște și terțului introdus forțat în proces pe calea unei cereri de chemare în judecată a altei persoane dreptul de a formula, la rândul său, o cerere de chemare în judecată a altor persoane cu privire la un alt terț care ar putea pretinde același drept ca și el.

se vede chemat în judecată de o persoană care invocă titlul de moştenitor, el poate să-i introducă în proces şi pe ceilalţi moştenitori, spre a obţine o hotărâre opozabilă tuturor acestora. De asemenea, dacă reclamantul revendică un bun de la pârât, acesta din urmă poate să introducă în proces pe terţul care, de asemenea, pretinde că este proprietarul acelui bun. În aceste cazuri, soluţia se întemeiază pe dispoziţiile exprese ale art. 643 alin. (3) C.civ., potrivit cărora, când acţiunea nu este introdusă de toţi coproprietarii, pârâtul poate cere instanţei de judecată introducerea în cauză a celorlalţi coproprietari în calitate de reclamanţi, în termenul şi condiţiile prevăzute în Codul de procedură civilă pentru chemarea în judecată a altor persoane.

Trebuie subliniat însă că nu este suficient ca pârâtul să inventeze o ipoteză nesusţinută de nicio probă, pentru ca instanţa să dispună introducerea unui terţ în proces, atunci când raporturile dintre părţi sunt clare, iar pârâtul nu justifică temerea unui litigiu ulterior. Soluţia îşi găseşte aplicare şi în privinţa cererii prin care reclamantul solicită chemarea în judecată a altei persoane, dar, în majoritatea cazurilor, pârâtul este cel care procedează într-un asemenea mod, spre a tergiversa judecata.

În ceea ce îl priveşte pe *reclamant*, acesta are posibilitatea să formuleze cererea de chemare în judecată (cererea introductivă de instanţă) împotriva oricărei persoane care ar avea legătură cu raportul juridic substanţial dedus judecăţii şi căreia vrea să îi facă opozabilă hotărârea. Totuşi, este posibil ca reclamantul să afle despre existenţa unui terţ care ar fi în măsură să pretindă aceleaşi drepturi ca şi el ulterior declanşării procesului, fie din susţinerile pârâtului, fie din probele administrate în cauză. De aceea, legea acordă şi reclamantului[1] dreptul de a introduce o cerere întemeiată pe dispoziţiile art. 68 C.proc.civ., însă terţul atras la judecată pe această cale nu va dobândi calitatea de pârât, pe care ar fi avut-o în cazul în care cererea de chemare în judecată ar fi fost formulată şi împotriva lui, ci va dobândi poziţia procesuală indicată de art. 68 C.proc.civ., anume aceea de reclamant. De exemplu: în ipoteza în care creditorul cesionar îl acţionează în judecată pe debitorul cedat, iar acesta se apără invocând interdicţia de a plăti pe care i-a notificat-o creditorul cedent, reclamantul are interesul să îl introducă în cauză pe creditorul cedent; atunci când creditorul pretinde plata creanţei sale, iar debitorul se apără arătând că i s-a notificat de către un terţ cesiunea creanţei respective, reclamantul justifică şi el interesul de a-l atrage la judecată pe cel despre care se afirmă că ar fi creditor cesionar; dacă se revendică un bun, iar pârâtul indică un terţ ca fiind proprietarul acelui bun, fără însă a formula o cerere bazată pe dispoziţiile art. 75 C.proc.civ., reclamantul poate să solicite introducerea în proces a terţului respectiv etc.[2]

[1] Pentru aceleaşi raţiuni este recunoscută şi intervenientului principal posibilitatea de a formula cerere de chemare în judecată a altor persoane.

[2] Corespunzător reglementării anterioare, am susţinut (V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 80-81) că, în cazul în care pârâtul arată că stăpâneşte imobilul revendicat în coproprietate cu alte persoane, reclamantul poate să solicite introducerea acestora în proces, deoarece obiectul litigiului îl reprezintă dreptul de proprietate asupra acelui imobil.

În acest caz se poate discuta însă dacă prin chemarea în judecată a altor persoane nu se tinde, în realitate, la completarea cererii de chemare în judecată prin introducerea unui nou pârât, deoarece, prin cererea sa, reclamantul ar urmări ca şi terţul să fie obligat în cadrul acţiunii în revendicare, la fel ca pârâtul iniţial. Într-adevăr, într-o asemenea ipoteză, nu s-ar putea ajunge niciodată la soluţia stabilirii unui drept al terţului intervenient faţă de pârâtul iniţial. Or, prin ipoteză, chemarea în judecată a altor persoane presupune că terţul poate pretinde acelaşi drept ca şi reclamantul, ceea ce are drept consecinţă că îl pretinde împotriva

Termenul în care se poate depune cererea de chemare în judecată a altei persoane care ar putea să invoce aceleaşi drepturi ca şi reclamantul diferă după cum cererea este formulată de către reclamant ori de către intervenientul principal sau de către pârât.

Potrivit art. 68 alin. (2) C.proc.civ., cererea făcută de reclamant sau de intervenientul principal se va depune cel mai târziu până la terminarea cercetării procesului înaintea primei instanţe. Momentul terminării cercetării procesului se stabileşte prin raportare la dispoziţiile art. 244 alin. (1) C.proc.civ., conform cărora, când judecătorul se socoteşte lămurit, prin încheiere, declară cercetarea procesului încheiată şi fixează termen pentru dezbaterea fondului în şedinţă publică.

Subliniem că, spre deosebire de Codul de procedură civilă din 1865, în reglementarea actuală, momentul până la care poate fi depusă o cerere de chemare în judecată a altor persoane de către reclamant nu mai este cel al închiderii dezbaterilor, ci acela al terminării cercetării procesului, care, prin ipoteză, se situează anterior închiderii dezbaterilor.

Conform art. 68 alin. (3) C.proc.civ., cererea de chemare în judecată a altor persoane făcută de pârât se va depune în termenul prevăzut pentru depunerea întâmpinării înaintea primei instanţe, iar dacă întâmpinarea nu este obligatorie, cel mai târziu la primul termen de judecată.

Justificarea acestor dispoziţii legale constă în aceea că pârâtul este în măsură să cunoască persoanele ce pot pretinde aceleaşi drepturi ca şi reclamantul imediat după ce i s-a comunicat cererea de chemare în judecată, aşa încât, pentru a preîntâmpina posibilitatea folosirii acestei forme de intervenţie forţată cu scopul de a întârzia judecata pe fond, legiuitorul a stabilit că pârâtul trebuie să depună cererea *in limine litis*. În schimb, pentru reclamant nu s-a prevăzut, ca termen-limită pentru introducerea cererii, primul termen de judecată, întrucât, de cele mai multe ori, el ia cunoştinţă în cursul judecăţii de împrejurarea că terţe persoane ar putea să pretindă aceleaşi drepturi. De altfel, art. 204 alin. (1) C.proc.civ. îi conferă reclamantului dreptul de a-şi modifica cererea de chemare în judecată până la primul termen de judecată la care este legal citat, iar, sub unele aspecte, este preferabil pentru reclamant să recurgă la modificarea sau întregirea cererii de chemare în judecată (de exemplu, terţul ar dobândi calitatea de pârât, iar nu de reclamant, în condiţiile art. 70 C.proc.civ.; taxele de timbru etc.), ceea ce înseamnă că textul de lege ar fi devenit inaplicabil în practică dacă ar fi stabilit că şi reclamantul trebuie să depună cererea întemeiată pe art. 68 C.proc.civ. până la primul termen de judecată. Soluţia se justifică cu atât mai mult în cazul intervenientului principal, care poate interveni oricând în cursul procesului până la închiderea dezbaterilor în fond[1], astfel că, prin ipoteză, exercitarea dreptului său de a formula o

pârâtului iniţial, negând, totodată, şi dreptul reclamantului. În plus, art. 643 alin. (3) C.civ. face trimitere la chemarea în judecată a altei persoane numai pentru situaţia în care unul dintre coproprietari are poziţia procesuală de reclamant, nu şi de pârât.

[1] Se remarcă o diferenţă între dispoziţiile art. 62 alin. (2) C.proc.civ., care prevăd că intervenţia voluntară principală poate fi depusă până la închiderea dezbaterilor în fond, şi cele ale art. 68 alin. (2) C.proc.civ., potrivit cărora intervenientul principal poate formula cerere de chemare în judecată a altor persoane cel mai târziu până la terminarea cercetării procesului înaintea primei instanţe. Această diferenţă are drept consecinţă faptul că intervenientul principal nu va putea formula o cerere de chemare în judecată a altor persoane care ar putea pretinde acelaşi drept ca şi el, în cazul în care depune cererea de intervenţie după momentul terminării cercetării procesului. În schimb, pârâtul din litigiul iniţial, precum şi reclamantul din

cerere de chemare în judecată a altor persoane nu poate fi limitată la primul termen de judecată.

În ceea ce privește termenul de depunere a cererii de chemare în judecată a altor persoane în cazul în care este deja formulată o cerere reconvențională sau o cerere de intervenție voluntară principală, deci atunci când, în litigiul respectiv, o parte poate deține atât calitatea de reclamant, cât și calitatea de pârât, trebuie făcute următoarele distincții[1]:

– dacă terțul ar fi în măsură să invoce aceleași drepturi precum cele pretinse prin *cererea reconvențională*, termenul pentru depunerea cererii întemeiate pe dispozițiile art. 68 C.proc.civ. se determină prin raportare la cererea reconvențională, ceea ce înseamnă că reclamantul din această cerere (pârâtul din cererea principală) ar putea să cheme în judecată o altă persoană până la terminarea cercetării procesului înaintea primei instanțe, iar pârâtul din cererea reconvențională (reclamant în cererea principală) ar putea să solicite introducerea în proces a altei persoane în termenul prevăzut pentru introducerea întâmpinării la cererea reconvențională, în condițiile art. 209 alin. (5) coroborat cu art. 201 C.proc.civ.;

– în ipoteza în care se formulează o *cerere de intervenție voluntară principală*, trebuie deosebit după cum între obiectul cererii de chemare în judecată și obiectul cererii de intervenție voluntară principală există identitate sau doar o strânsă legătură. În primul caz, atât reclamantul din cererea introductivă de instanță, cât și intervenientul voluntar principal pot chema în judecată alte persoane până la terminarea cercetării procesului înaintea primei instanțe, întrucât ambii dețin calitatea de reclamant, iar pârâtul din cererea principală (care își păstrează această calitate și în cererea de intervenție voluntară principală) poate solicita introducerea unei alte persoane în proces odată cu întâmpinarea la cererea introductivă de instanță sau, după caz, până la primul termen de judecată, fiind fără relevanță faptul că intervenția voluntară principală a fost făcută după acest moment, deoarece dreptul invocat de terț este același cu cel invocat de reclamantul din cererea principală, astfel încât pârâtul putea cunoaște existența unui terț care ar fi putut invoca același drept încă de la data comunicării cererii introductive de instanță. În cel de-al doilea caz, dacă terțul ar fi în măsură să invoce aceleași drepturi ca și intervenientul principal, acesta din urmă îl poate chema în judecată până la terminarea cercetării procesului înaintea primei instanțe, iar părțile inițiale (reclamantul și pârâtul din cererea principală) îl pot introduce pe terț în proces până la împlinirea termenului acordat de instanță în vederea depunerii întâmpinării la cererea de intervenție voluntară principală [art. 68 alin. (3) teza I coroborat cu art. 65 alin. (3) C.proc.civ.]

Termenul de introducere a cererii de chemare în judecată a altor persoane este un *termen legal peremptoriu*. Spre deosebire de Codul de procedură civilă din 1865, actuala reglementare nu mai prevede sancțiunea specifică a judecării separate a cererilor de intervenție forțată depuse cu încălcarea termenelor legale procedurale. Așa fiind, *de lege lata*, nerespectarea termenului de depunere a cererii de chemare în judecată a altor persoane atrage *sancțiunea decăderii*, în condițiile art. 185 alin. (1) C.proc.civ.[1] În măsura în care sunt îndeplinite condițiile prevăzute de art. 186 C.proc.civ., apreciem că partea interesată poate solicita și repunerea în termen.

Cât privește caracterul normei care reglementează termenul legal peremptoriu de depunere a cererii de chemare în judecată a altor persoane, apreciem că aceasta este *o normă de ordine privată*, astfel încât, dacă părțile se învoiesc, o cerere de intervenție forțată depusă tardiv va putea fi soluționată împreună cu cererea principală. Considerăm că, în actuala reglementare, dat fiind că și pentru depunerea cererii de chemare în judecată a altor persoane de către reclamant, respectiv de către intervenientul principal, legea prevede un termen-limită anterior momentului închiderii dezbaterilor, o asemenea convenție a părților ar putea privi și cererea formulată de reclamant, respectiv de intervenientul principal. Așadar, dacă pârâtul depune cererea de chemare în judecată a altei persoane după depunerea întâmpinării sau, dacă întâmpinarea nu este obligatorie, după primul termen de judecată, respectiv reclamantul sau intervenientul principal depune cererea de intervenție forțată după ce este dată încheierea privind terminarea cercetării procesului, însă, în toate cazurile, mai înainte de închiderea dezbaterilor înaintea primei instanțe, judecătorul va verifica dacă celelalte părți sunt de acord în mod expres cu primirea cererii depuse tardiv, urmând ca, în situația în care acestea răspund negativ sau nu își exprimă punctul de vedere, cererea să fie respinsă ca tardivă.

Cu toate acestea, o asemenea convenție a părților nu poate privi decât cererea de intervenție forțată formulată tardiv în fața primei instanțe. Într-adevăr, întrucât conform art. 478 alin. (1) și (3) C.proc.civ., în apel nu se poate schimba cadrul procesual stabilit în fața primei instanțe și nici nu se pot formula pretenții noi, părțile nu ar putea conveni cu privire la primirea unei cereri de chemare în judecată a altor persoane depuse direct în fața instanței de apel. Cu atât mai mult, nu s-ar putea conveni cu privire la formularea unei cereri de chemare în judecată a altor persoane direct în recurs.

Referitor la depunerea cererii de chemare în judecată a altor persoane, se ridică întrebarea *dacă aceasta poate fi formulată și cu ocazia rejudecării fondului*. Corespunzător reglementării anterioare, se admitea că se poate formula o cerere de chemare în judecată a altor persoane și cu ocazia rejudecării fondului, însă numai dacă recursul a fost exercitat împotriva unei sentințe care, potrivit legii, se pronunță fără drept de apel ori dacă se casa pentru necompetența atât a instanței de apel, cât și a primei instanțe,

cererea introductivă de instanță, atunci când dreptul invocat de intervenientul principal este în strânsă legătură cu cel invocat de reclamant, vor putea formula o cerere de chemare în judecată a altei persoane care ar putea pretinde același drept ca și intervenientul principal, în termenul de depunere a întâmpinării la cererea de intervenție voluntară principală. Această diferență de tratament juridic ar putea fi explicată prin aceea că terțul intervenient principal, care ar fi putut să își valorifice pretenția pe calea unei cereri de chemare în judecată separate împotriva părților din litigiul *pendente*, a preferat să intervină în procesul deja în desfășurare.

[1] A se vedea și G. Boroi, *Codul 2001*, p. 81-82.

[1] În literatura de specialitate (G.C. Frențiu, D.-L. Bâldean, *Noul Cod 2013*, p. 110) s-a susținut că, în absența unor dispoziții exprese privind consecințele juridice ale nerespectării termenului de depunere a cererii de chemare în judecată a altor persoane, aceasta ar urma să fie respinsă ca inadmisibilă. Într-o altă opinie (M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 373, nr. 217) s-a susținut și că sancțiunea nedepunerii cererii de intervenție forțată în termenul prevăzut de lege nu este respingerea ca tardivă, ci în raport de dispozițiile art. 185 alin. (1) C.proc.civ., nulitatea.

În opinia noastră, dată fiind natura termenului de depunere a unei asemenea cereri de intervenție forțată de termen legal peremptoriu, sancțiunea nerespectării acestuia este cea prevăzută de dreptul comun în materie, respectiv art. 185 alin. (1) C.proc.civ., și anume decăderea.

trimițându-se cauza la instanța competentă să judece în primă instanță[1]. În reglementarea actuală, aceeași problemă se ridică și în ceea ce privește rejudecarea cauzei după anularea sentinței în apel cu trimiterea spre rejudecare la prima instanță, în condițiile art. 480 alin. (3) teza a II-a C.proc.civ.

Pentru a răspunde la această întrebare, este necesar să se aibă în vedere că, în sistemul Codului de procedură actual, etapa scrisă premergătoare stabilirii primului termen de judecată nu se mai reia în urma *casării sau anulării cu trimitere la prima instanță*. Așa fiind, urmează să admitem că, în regulă generală, pârâtul nu va mai putea formula o cererea de intervenție forțată cu ocazia rejudecării fondului după casarea sau anularea cu trimitere la prima instanță, întrucât, în ceea ce îl privește, termenul de depunere a întâmpinării și, deci, și al cererii de intervenție forțată este, prin ipoteză, depășit. O rezervă trebuie făcută însă pentru cazul în care trimiterea spre rejudecare s-a stabilit în urma constatării de către instanța de apel a faptului că pârâtul nu a fost legal citat în tot cursul judecății în fața primei instanțe și nici nu a fost prezent la vreun termen. În acest caz, apreciem că pârâtului trebuie să i se acorde posibilitatea de a formula întâmpinare și odată cu aceasta, și cererea de intervenție forțată.

În ceea ce îl privește pe reclamant, în regulă generală, acesta va putea formula o cerere de intervenție forțată cu ocazia rejudecării fondului, însă numai în măsura în care, în cadrul rejudecării fondului la prima instanță, se reia în tot sau în parte cercetarea procesului, aceeași soluție fiind valabilă și pentru intervenientul principal.

Trebuie reținut că, în *etapa rejudecării cauzei cu reținere* de către instanța de control judiciar, formularea cererii de intervenție forțată este *inadmisibilă*, pentru aceleași argumente prezentate mai sus, în ipoteza depunerii cererii direct în apel sau în recurs.

De asemenea, cererea de chemare în judecată a altor persoane nu este admisibilă în *căile de atac de retractare* – contestație în anulare și revizuire –, întrucât prin intermediul acestora se analizează exclusiv aspecte de natură să determine retractarea hotărârii ce face obiectul acestor căi extraordinare, astfel că nu este posibilă lărgirea cadrului procesual cu alte părți.

În cazul *rejudecării fondului ca urmare a admiterii contestației în anulare*, intervenția forțată ar putea fi admisă exclusiv în acele situații în care obiectul căii extraordinare de atac l-a constituit o hotărâre pronunțată în primă instanță, deci numai în cazul contestației în anulare de drept comun. În plus, trebuie avut în vedere că nici în cazul rejudecării după admiterea contestației în anulare nu se va relua etapa scrisă premergătorare judecății, astfel încât pârâtul nu va putea formula cererea de intervenție forțată decât dacă nelegala citare care a constituit motivul de contestație în anulare l-a privit pe el. În schimb, reclamantul și intervenientul principal vor putea face întotdeauna cerere de intervenție forțată cu ocazia rejudecării fondului, deoarece atât în cazul în care contestația în anulare a fost promovată de pârât, cât și în cazul în care nelegala citare i-a privit pe ei, se reia cercetarea procesului cu ocazia rejudecării.

În ceea ce privește *revizuirea*, problema admisibilității cererii de chemare în judecată a altei persoane se pune, de asemenea, numai dacă are loc o *rejudecare în primă instanță*, ca urmare a admiterii cererii de revizuire [este însă posibil să nu existe o rejudecare a fondului, deși cererea de revizuire s-a admis, spre exemplu, în cazul motivului

[1] V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 82. A se vedea, în același sens, și pentru reglementarea actuală, M. Tăbârcă, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 203, nr. 5.

prevăzut de art. 509 alin. (1) pct. 8 C.proc.civ. – contrarietatea de hotărâri]. Prin urmare, având în vedere și prevederile art. 68 alin. (2) și (3) C.proc.civ., o cerere de chemare în judecată a altei persoane va putea fi primită în cazul în care s-a atacat o hotărâre de primă instanță (rămasă definitivă prin neapelare), iar cererea de revizuire a fost încuviințată în principiu, cererea putând fi formulată de reclamant sau de intervenientul principal cel mai târziu până la terminarea cercetării procesului înaintea primei instanțe, însă numai în măsura în care rejudecarea fondului după admiterea în principiu a cererii de revizuire presupune și reluarea în tot sau în parte a cercetării procesului [de exemplu, în cazul motivului de revizuire prevăzut de art. 509 alin. (1) pct. 3, în ipoteza judecătorului, sau pct. 4]. Față de motivele de revizuire prevăzute de lege, în principiu, pârâtul nu ar mai putea formula o cererea de intervenție forțată cu ocazia rejudecării după admiterea în principiu a cererii de revizuire, întrucât, așa cum am arătat, rejudecarea fondului nu mai presupune și reluarea etapei scrise premergătoare stabilirii primului termen de judecată și, deci, termenul prevăzut de lege pentru depunerea întâmpinării pentru pârât este, prin ipoteză, depășit.

Potrivit art. 70 C.proc.civ., *terțul* chemat în judecată întrucât ar putea să pretindă aceleași drepturi ca și reclamantul *dobândește calitatea de reclamant*[1], iar hotărârea care se va pronunța își va produce efectele și în privința sa. Rezultă că, sub aspect procesual, cererea întemeiată pe dispozițiile art. 68 C.proc.civ. este o *veritabilă cerere de chemare în judecată*, asimilată de legiuitor celei formulate de reclamant. Particularitatea acestei cereri constă în aceea că pretenția dedusă judecății de partea din procesul *pendente* care o formulează nu aparține acesteia, ci terțului, care este forțat prin cererea de chemare în judecată a altei persoane să intervină și să își valorifice această pretenție în calitate de reclamant[2]. În consecință, deși art. 69 alin. (1) C.proc.civ. se

[1] În realitate, poziția terțului introdus forțat într-un proces *pendente* prin intermediul cererii de chemare în judecată a altei persoane este identică celei a intervenientului voluntar principal. De altfel, aceasta rezultă fără echivoc din trimiterea pe care o face art. 69 alin. (3) la art. 65 C.proc.civ. Spre deosebire de art. 58 C.proc.civ. 1865, care prevedea în mod expres că terțul introdus forțat în proces printr-o cerere de chemare în judecată a altei persoane dobândește calitatea de intervenient principal, în reglementarea actuală, legiuitorul a preferat să indice în art. 70 C.proc.civ. că terțul intervenient forțat dobândește poziția procesuală de reclamant, pentru a sublinia faptul că acesta este forțat, prin intermediul cererii de chemare în judecată a altei persoane, să pretindă pentru sine, ca reclamant, dreptul dedus judecății de reclamantul din cererea introductivă de instanță sau, după caz, din cererea reconvențională, respectiv din intervenția voluntară principală. Așadar, intervenientul forțat se bucură de o deplină *independență procesuală*, fiind liber să dispună de dreptul său, după propria sa voință, putând face *acte procesuale de dispoziție* (renunțare la drept sau tranzacție). Cu toate acestea, apreciem că terțul intervenient *nu poate renunța la judecata cererii de intervenție* prin care a fost atras în proces, deoarece nu el a avut inițiativa acesteia. Doar titularul intervenției are acest drept (a se vedea, în același sens, M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 376). Pe de altă parte însă, așa cum s-a arătat (G. Boroi, *Codul 2001*, p. 83), dată fiind independența procesuală a intervenientului forțat, renunțarea părții care a formulat cererea de intervenție forțată la judecarea acesteia nu duce în mod automat la inadmisibilitatea cererii respective, după cum nici actele procesuale de dispoziție în legătură cu cererea principală nu afectează soluționarea cererii incidentale. A se vedea, în același sens, și M. Tăbârcă, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 205-206, nr. 1 și 2.

[2] Nu împărtășim opinia exprimată recent în doctrină [D.N. Theohari, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 204], potrivit căreia chemarea în judecată a unei persoane nu este o veritabilă cerere de chemare în judecată, întrucât unicul scop al formulării acesteia ar fi atragerea terțului în proces pentru asigurarea opozabilității față de acesta a hotărârii ce se va pronunța asupra cererii principale, după cum nu suntem de acord nici cu argumentul (M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 373-374) că „spre deosebire de art. 62 alin. (1), art. 69 alin. (1) C.proc.civ. nu mai prevede că cererea de intervenție trebuie să aibă un asemenea conținut". Sub acest aspect, este de observat că nici textul art. 57 C.proc.civ. 1865 [echivalentul

referă expres doar la necesitatea motivării, cererea întemeiată pe prevederile acestui articol va trebui să îndeplinească toate condițiile de formă prevăzute de lege pentru cererea de chemare în judecată, respectiv de dispozițiile art. 194 C.proc.civ., iar, în plus, va cuprinde și mențiunile privitoare la individualizarea procesului în care se formulează[1]. Fiind o cerere incidentală, cererii de chemare în judecată a altor persoane *nu îi sunt aplicabile prevederile art. 200 C.proc.civ.* privind regularizarea cererii de chemare în judecată (art. 12^1 din Legea nr. 76/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă[2]).

Sub un alt aspect, atunci când, raportat la obiectul cererii de chemare în judecată a altei persoane, s-ar pune problema îndeplinirii unei proceduri prealabile, având în vedere că cererea nu este formulată pe cale principală, ci pe cale incidentală, iar rațiunea posibilității exercitării acesteia din urmă în forma de la art. 68 C.proc.civ. a fost aceea de rezolvare concomitentă cu cererea principală a unor situații litigioase concurente (rațiune care vine în contradicție cu efectul dilatoriu al parcurgerii oricărei proceduri prealabile), considerăm că *nu mai este necesară o astfel de procedură prealabilă*[3].

Întrucât, ca natură juridică, cererea de chemare în judecată a altor persoane este o veritabilă cerere de chemare în judecată, apreciem că este *supusă plății taxelor judiciare de timbru*[4].

Cererea de chemare în judecată a altor persoane constituie un incident procedural care determină lărgirea cadrului procesual din punct de vedere al părților, nu însă și sub aspectul obiectului litigiului, deoarece terțul nu poate fi introdus forțat în proces decât dacă poate pretinde același drept ca și reclamantul (din cererea de chemare în judecată principală, cererea reconvențională sau intervenția voluntară principală). Fiind o cerere incidentală, potrivit art. 123 alin. (1) C.proc.civ., cererea de chemare în judecată a altor persoane se judecă de instanța competentă pentru cererea principală, chiar dacă ar fi de competența materială sau teritorială a altei instanțe judecătorești, cu excepția cererilor prevăzute la art. 120 C.proc.civ. (cereri privitoare la insolvență sau la concordatul preventiv).

actualului art. 69 alin. (1) C.proc.civ.] nu dispunea că această cerere de intervenție ar trebui făcută în forma cererii de chemare în judecată, în timp ce art. 50 alin. (1) C.proc.civ. 1865 [echivalentul actualului art. 62 alin. (1) C.proc.civ.] avea o astfel de prevedere și, cu toate acestea, sub imperiul reglementării anterioare, nu s-a negat niciodată natura juridică de veritabilă cerere de chemare în judecată a cererii de chemare în judecată a altei persoane (a se vedea, pentru dezvoltări, V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 83).

[1] În același sens, a se vedea: G.C. FRENȚIU, D.-L. BĂLDEAN, *Noul Cod 2013*, p. 110; I. DELEANU, *Tratat de procedură civilă*, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2013 (citat în continuare *Tratat 2013*, vol. I), p. 445-446.

[2] M. Of. nr. 365 din 30 mai 2012.

[3] Pentru o soluție similară, a se vedea I.C.C.J., s. a II-a civ., dec. nr. 484 din 12 februarie 2013, www.scj.ro.

[4] Sub acest aspect, așa cum am arătat, regula în materie de taxe judiciare este obligativitatea achitării taxei, scutirea trebuind să fie expres prevăzută de lege. În ceea ce privește cuantumul taxei de timbru, urmează a se avea în vedere natura de veritabilă cerere de chemare în judecată a cererii de chemare în judecată a altei persoane. Prin urmare, în funcție de obiectul acesteia, evaluabil sau neevaluabil în bani, cererea va fi supusă taxei de timbru la valoare, unei taxe fixe sau, dacă legea prevede în mod expres aceasta, scutită de plata taxei judiciare de timbru. Pentru opinia contrară, a se vedea, totuși, D.N. THEOHARI, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 204.

Conform art. 69 alin. (1) și (2) C.proc.civ., cererea de chemare în judecată a altei persoane care ar putea să pretindă aceleași drepturi ca și reclamantul, împreună cu înscrisurile care o însoțesc, se comunică atât terțului introdus în proces, cât și părții adverse. La exemplarul destinat terțului, se vor alătura copii de pe cererea de chemare în judecată, dacă este cazul, și de pe alte acte de procedură ce au aceeași natură juridică, de pe întâmpinare și de pe înscrisurile de la dosar.

Spre deosebire de reglementarea anterioară, actualul Cod de procedură civilă prevede că instanța trebuie să se pronunțe asupra *admisibilității în principiu* a cererii de chemare în judecată a altei persoane care ar putea să pretindă aceleași drepturi ca și reclamantul, conform procedurii stabilite de art. 64 C.proc.civ., la care art. 69 alin. (3) C.proc.civ. face trimitere pentru o aplicare corespunzătoare.

Așadar, după comunicarea cererii de chemare în judecată a altor persoane atât terțului, cât și părții adverse, instanța dezbate admisibilitatea în principiu a cererii de intervenție forțată. În cadrul admisibilității în principiu a cererii de chemare în judecată a altor persoane, instanța de judecată va trebui să verifice următoarele cerințe: dacă partea care formulează această cerere justifică un interes; dacă terțul ar putea să pretindă, pe cale separată, un drept împotriva părților din procesul *pendente*[1]; dacă dreptul pe care ar putea să îl invoce terțul este același cu cel pretins de reclamant (care poate fi, după caz, reclamantul din cererea principală, din cererea reconvențională sau intervenientul principal); dacă cererea de intervenție forțată a fost formulată înăuntrul termenului prevăzut de lege; dacă, în raport cu natura litigiului dintre părțile inițiale, ar

[1] Rezultă, așadar, că, pe calea cererii de intervenție întemeiate pe art. 68 C.proc.civ., reclamantul nu poate introduce în cauză un nou pârât, această posibilitate fiind recunoscută de legiuitor doar pe calea cererii adiționale, prin care, în condițiile art. 204 C.proc.civ., reclamantul își poate modifica cererea de chemare în judecată, extinzând cadrul procesual pasiv cu unul sau mai mulți pârâți. Tot astfel, nici pârâtul nu poate introduce prin intermediul acestei cereri de intervenție un nou pârât, având această posibilitate exclusiv pe calea cererii reconvenționale, în condițiile art. 209 alin. (2) C.proc.civ.

În literatura de specialitate [D.N. THEOHARI, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 205-206] s-a susținut că prin cererea de intervenție întemeiată pe art. 68 C.proc.civ. „nu se poate introduce în cauză un alt reclamant, fiind inadmisibilă, spre exemplu, cererea prin care reclamantul, coproprietar al unui bun imobil, care a promovat acțiune în revendicarea acestuia, formulează cerere de intervenție forțată a celorlalți coproprietari, care nu au dorit să formuleze împreună acțiunea principală, pentru ca bunul să fie restituit în patrimoniul tuturor, fără a le contesta ca atare drepturile". În ceea ce ne privește, ne exprimăm însă rezerve față de soluția generală privind inadmisibilitatea introducerii, prin intermediul cererii de chemare în judecată a unei alte persoane, a unei alte părți care să aibă poziția procesuală de reclamant în cauza *pendente*, având în vedere că tocmai acesta este scopul urmărit prin această formă de intervenție forțată. Cât privește acțiunea în revendicare a bunului aflat în coproprietate formulată de un singur coproprietar, menționăm că, odată cu reglementarea expresă a posibilității introducerii acțiunii în revendicare a bunului în materialitatea sa de către un singur coproprietar [art. 643 alin. (1) C.civ.], precum și a efectelor hotărârii judecătorești pronunțate cu privire la o asemenea acțiune față de ceilalți coproprietari care nu au participat la judecată [art. 643 alin. (2) C.civ.], chestiunea admisibilității sau inadmisibilității introducerii forțate în proces a unui alt coproprietar prin intermediul unei cereri de chemare în judecată a altei persoane nu mai prezintă interes pentru coproprietarul reclamant. În schimb, pentru pârâtul din acțiunea în revendicare, formularea unei asemenea cereri de intervenție poate prezenta interes, atunci când este chemat în judecată numai de unul dintre coproprietari. Într-adevăr, dat fiind că hotărârile judecătorești potrivnice unui coproprietar nu sunt opozabile celorlalți coproprietari, pârâtul are interesul de a asigura opozabilitatea hotărârii ce se va pronunța asupra cererii principale și față de aceștia. În reglementarea actuală, această posibilitate este prevăzută în mod expres de art. 643 alin. (3) C.civ., care dispune că, atunci când acțiunea civilă nu este introdusă de toți coproprietarii, pârâtul poate cere instanței de judecată introducerea în cauză a celorlalți coproprietari în calitate de reclamanți, în termenul și în condițiile prevăzute în Codul de procedură civilă pentru chemarea în judecată a altor persoane.

fi admisibil ca terțul să pretindă aceleași drepturi ca și reclamantul; dacă sunt îndeplinite și celelalte condiții de exercițiu al formelor procedurale ce alcătuiesc acțiunea civilă (calitatea procesuală și capacitatea procesuală). De asemenea, instanța va verifica în ce măsură sunt îndeplinite și condițiile de formă ale cererii de intervenție, prevăzute de art. 194 C.proc.civ., precum și condițiile extrinseci ale cererii de intervenție forțată referitoare la dovada achitării taxei judiciare de timbru, la dovada calității de reprezentant etc.

Asupra admisibilității în principiu a cererii de chemare în judecată a altei persoane, instanța de judecată se va pronunța printr-o *încheiere motivată*, prin care va încuviința cererea sau o va respinge ca inadmisibilă[1], regimul juridic al acestei încheieri fiind cel prevăzut de art. 64 alin. (2)-(4) C.proc.civ. Încheierea are *caracter interlocutoriu*.

Din trimiterea pe care art. 69 alin. (3) o face la art. 65 C.proc.civ., rezultă că cererea întemeiată pe dispozițiile art. 68 C.proc.civ. produce *efecte asemănătoare cu cele ale intervenției voluntare principale*. Astfel, după încuviințarea în principiu a cererii de chemare în judecată a altor persoane, *terțul intervenient forțat devine parte în proces, având poziția procesuală de reclamant* în ceea ce privește pretenția dedusă judecății prin cererea de intervenție forțată. Terțul va prelua procedura în starea în care se află în momentul încuviințării în principiu a intervenției, actele de procedură îndeplinite anterior fiindu-i opozabile. Actele de procedură ulterioare însă vor fi îndeplinite și față de el. El se bucură de independență procesuală. Prin urmare, poate uza de toate drepturile procesuale recunoscute părților. Așadar, terțul va putea solicita *administrarea de probe*, dar, întrucât este introdus forțat în proces, apreciem că le va solicita cel mai târziu până la primul termen de judecată ulterior încuviințării în principiu a cererii de intervenție[2]. De asemenea, terțul intervenient forțat va putea să renunțe la drept sau să încheie o tranzacție, însă nu va putea să renunțe la judecata cererii de intervenție, deoarece nu este el titularul acestei cereri.

Un efect specific al cererii de chemare în judecată a altor persoane este prevăzut de art. 71 C.proc.civ. și constă în *scoaterea din proces a pârâtului*. Acest efect se produce însă numai în două situații, și anume:

a) în cazul în care pârâtul este chemat în judecată pentru o datorie bănească și recunoaște datoria, declarând că vrea să o execute față de cel căruia îi va fi stabilit dreptul pe cale judecătorească, consemnând, totodată, la dispoziția instanței suma respectivă;

b) în cazul în care pârâtul este chemat în judecată pentru predarea unui bun (mobil sau imobil) sau a folosinței acestuia și declară că va preda bunul celui al cărui drept va

[1] Apreciem că, în măsura în care cererea de intervenție nu întrunește condițiile de formă cerute de lege sau alte condiții extrinseci, aceasta va fi anulată sau respinsă tot prin încheiere motivată, însă regimul juridic al acestei încheieri va fi cel de drept comun, respectiv ea va putea fi atacată numai odată cu fondul, iar nu cel derogatoriu prevăzut de art. 64 alin. (4) C.proc.civ. Aceasta, deoarece, ca orice normă specială, art. 64 alin. (4) C.proc.civ., care are în vedere încheierea de respingere ca inadmisibilă a cererii de intervenție, este de strictă interpretare și aplicare.

[2] S-a arătat [D.N. Theohari, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 207] că introducerea cererii de intervenție forțată nu conduce la întreruperea prescripției extinctive în privința valorificării drepturilor de către terț, întrucât cererea de intervenție forțată nu are semnificația unei cereri formulate împotriva părților inițiale, având ca obiect drepturile pretinse și de reclamant. În ceea ce ne privește, apreciem că se poate vorbi despre efectul întreruptiv de prescripție al cererii de chemare în judecată a altei persoane, având în vedere faptul că aceasta constituie o veritabilă cerere de chemare în judecată.

fi stabilit prin hotărâre judecătorească. Într-o asemenea ipoteză, bunul în litigiu va fi pus sub sechestru judiciar de către instanța învestită cu judecarea cauzei, dispozițiile art. 971 și urm. C.proc.civ. fiind aplicabile.

În ambele ipoteze, dacă sunt îndeplinite cerințele legale pentru scoaterea pârâtului din proces, instanța va dispune această măsură, iar *judecata va continua doar între reclamant și terțul chemat în judecată*, însă hotărârea se va comunica și pârâtului, căruia îi este opozabilă [art. 71 alin. (3) C.proc.civ.].

Trebuie subliniat că art. 71 alin. (1)-(2) C.proc.civ. reprezintă norme speciale, astfel încât nu își găsesc aplicarea decât în cazul în care litigiul are ca obiect plata unei sume de bani ori predarea unui bun sau a folosinței acestuia.

Cererea introductivă de instanță și cererea întemeiată pe dispozițiile art. 68 C.proc.civ. formează obiectul unei singure judecăți. Deși nu există un text de lege expres în acest sens în cazul cererii de chemare în judecată a altei persoane, astfel cum există în cazul cererii de intervenție voluntară principală, apreciem că, pentru identitate de rațiune, soluția prevăzută de art. 66 alin. (2) teza I C.proc.civ. este aplicabilă și în cazul cererii întemeiate pe dispozițiile art. 68 C.proc.civ., întrucât, prin ipoteză, prin cererea de intervenție forțată se pretinde că ar putea fi vorba despre același drept subiectiv civil, afirmat atât de reclamant, cât și de intervenientul forțat[1].

În privința *soluțiilor pe care le poate pronunța instanța* asupra cererii de chemare în judecată a altor persoane, apreciem că acestea sunt similare celor care pot fi date în cazul cererii de intervenție voluntară principală atunci când prin aceasta se pretinde, în tot sau în parte, același drept ca și reclamantul[2].

Astfel, nu pot fi admise în întregime atât cererea de chemare în judecată (cererea reconvențională, respectiv cererea de intervenție principală), cât și cererea de chemare în judecată a altor persoane, dacă acestea au același obiect și, deci, se exclud reciproc. Într-un asemenea caz, admiterea în întregime a cererii de chemare în judecată (a cererii reconvenționale, respectiv a cererii de intervenție principală) atrage în mod automat respingerea celeilalte cereri și invers. Este însă posibil ca ambele cereri să fie respinse, iar, în această situație, pârâtul din cererea introductivă de instanță este cel care a câștigat procesul, așa încât el are dreptul la acoperirea *cheltuielilor de judecată*

[1] A se vedea, în același sens, M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 374.

[2] În privința soluțiilor care pot fi date cererii de chemare în judecată a altor persoane, în literatura de specialitate [M. Tăbârcă, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 207, nr. 8] s-a arătat că, dacă se admite cererea principală, se va admite și cererea de intervenție, întrucât, dacă cererea de chemare în judecată este întemeiată, înseamnă că este întemeiată și cererea împotriva terțului care ar putea pretinde aceleași drepturi ca și reclamantul, iar dacă se respinge cererea principală, se va respinge și cererea incidentală, apreciindu-se că, de vreme ce terțul ar putea pretinde aceleași drepturi ca și reclamantul, dacă cererea principală este neîntemeiată, înseamnă că nu poate fi primită nici cererea incidentală.

Nu putem împărtăși această opinie, întrucât apreciem că ea contravine naturii juridice și efectelor cererii de chemare în judecată a altor persoane. Astfel, așa cum am susținut, această formă de intervenție forțată, care este o veritabilă cerere de chemare în judecată, are ca efect esențial forțarea unui terț care ar putea să pretindă aceleași drepturi ca și reclamantul să și le valorifice în calitate de reclamant într-un proces deja început. Una dintre consecințele poziției procesuale de reclamant a terțului intervenient forțat este aceea că, în cazul în care cererea de chemare în judecată a altor persoane este găsită întemeiată, pârâtul din litigiul inițial va fi obligat la executarea obligației față de acesta. Or, în acest caz, întrucât drepturile pretinse de reclamantul din cererea de chemare în judecată și de terțul intervenient forțat sunt aceleași, este exclusă admiterea concomitentă a celor două cereri și obligarea concomitentă a pârâtului atât către reclamantul din cererea introductivă de instanță, cât și către intervenientul forțat.

avansate, care vor fi recuperate atât de la reclamant, cât şi de la terţul intervenient. De asemenea, este posibil ca ambele cereri să fie admise numai în parte sau ca una dintre cereri să fie admisă în parte, iar cealaltă respinsă, în ambele situaţii cheltuielile de judecată urmând a fi suportate de toate părţile.

Dacă identitatea de obiect este numai parţială, soluţiile pot fi următoarele: respingerea ambelor cereri; admiterea în parte atât a cererii de chemare în judecată, cât şi a cererii de intervenţie forţată; respingerea unei cereri şi admiterea integrală sau în parte a celeilalte cereri; admiterea în întregime a unei cereri şi admiterea în parte a celeilalte cereri.

4.4. Chemarea în garanţie

În dreptul procesual civil, noţiunea de „garanţie" are o accepţiune mai largă decât în dreptul material, deoarece art. 72 alin. (1) C.proc.civ. dispune că „partea interesată poate să cheme în garanţie o terţă persoană, împotriva căreia ar putea să se îndrepte cu o cerere separată în garanţie sau în despăgubiri". Astfel, chemarea în garanţie, ca mijloc procesual de atragere a unui terţ la judecată, este admisibilă nu numai *în cazul drepturilor reale sau de creanţă garantate legal ori convenţional*, ci şi ori de câte ori *partea care ar cădea în pretenţii ar avea posibilitatea să solicite de la o altă persoană despăgubiri pentru dreptul pe care l-a pierdut, respectiv pentru obligaţia ce a fost stabilită în sarcina sa prin hotărâre judecătorească*.

De exemplu: comitentul, chemat în judecată pentru a răspunde de fapta culpabilă a prepusului său, poate să îl cheme în garanţie pe prepus, spre a fi obligat să plătească, la rândul lui, comitentului suma pe care acesta din urmă va trebui să o plătească reclamantului; în cazul în care creditorul cheamă în judecată numai pe unul dintre debitorii ce s-au obligat în solidar, pârâtul poate să cheme în garanţie pe ceilalţi codebitori, pentru ca fiecare dintre ei să îi plătească partea corespunzătoare din datoria comună[1]; fideiusorul, acţionat în judecată pentru a plăti datoria pe care debitorul principal nu înţelege să o achite de bunăvoie, poate să îl cheme în garanţie pe acesta din urmă etc.

Acest din urmă exemplu ne oferă prilejul să subliniem că, uneori, noţiunea de „garanţie" poate primi în dreptul civil o accepţiune care, sub aspect procesual, este relativ improprie, anume atunci când se spune că fideiusorul garantează obligaţia debitorului principal, deoarece, după cum se observă, fideiusorul este cel care poate să îl cheme în garanţie pe debitorul principal, iar nu invers. De altfel, în literatura de specialitate s-a

[1] În cazul obligaţiilor indivizibile, dacă numai unul dintre codebitori este chemat în judecată, art. 1432 alin. (3) teza I C.civ. permite acestuia să solicite un termen pentru a-i introduce în cauză şi pe ceilalţi debitori, astfel încât condamnarea tuturor codebitorilor la executarea obligaţiei indivizibile să se facă printr-o singură hotărâre. Subliniem însă că nu este vorba de o chemare în garanţie sau de o altă formă de atragere a terţilor la judecată reglementată de Codul de procedură civilă, ci de o formă specifică de intervenţie, întrucât debitorul chemat în judecată introduce în cauză pe ceilalţi codebitori pentru a fi obligaţi împreună la executarea prestaţiei datorate, deci codebitorii introduşi în cauză devin pârâţi. De la această regulă este instituită o excepţie [art. 1432 alin. (3) teza a II-a C.civ.] în ipoteza în care prestaţia ce face obiectul obligaţiei indivizibile nu poate fi realizată decât de debitorul chemat în judecată, care, în acest caz, poate fi obligat să execute singur prestaţia, având însă drept de regres împotriva celorlalţi debitori. În această ipoteză, apreciem că debitorul chemat în judecată se va putea îndrepta cu o cerere de chemare în garanţie împotriva celorlalţi debitori, nefiind necesar să aştepte terminarea procesului pentru a-şi exercita dreptul său de regres.

arătat că, în cazul fideiusiunii, din punctul de vedere al obiectului, garant este fideiusorul, iar garantat este debitorul principal, însă, din punctul de vedere al procedurii de chemare în garanţie, garant este debitorul principal, iar garantat este fideiusorul[1].

Cererea de chemare în garanţie poate fi formulată *împotriva garantului, precum şi a succesorilor universali sau cu titlu universal ai acestuia*, nu însă şi împotriva dobânditorului cu titlu particular. Spre exemplu, dacă o persoană vinde acelaşi imobil, succesiv, la două persoane, iar formalităţile de publicitate imobiliară au fost îndeplinite, mai întâi, de către cel de al doilea cumpărător, acesta din urmă nu va prelua şi obligaţia de a-l garanta pe primul cumpărător.

Cererea de chemare în garanţie poate fi formulată *de către garantat, dar şi de succesorii universali ori cu titlu universal ai acestuia, precum şi de către dobânditorul cu titlu particular*. În privinţa acestuia din urmă, trebuie menţionat că nu prezintă relevanţă faptul că el a dobândit dreptul respectiv cu titlu oneros sau cu titlu gratuit de la cel căruia i se datora garanţia de către o altă persoană. Să presupunem că *Primus* îi vinde un imobil lui *Secundus*, iar *Secundus* înstrăinează acel imobil lui *Tertius*. Acesta din urmă are dreptul de a fi garantat de către *Primus*, indiferent dacă el a dobândit imobilul de la *Secundus* cu titlu oneros sau cu titlu gratuit, deoarece, odată cu dreptul de proprietate asupra imobilului, *Secundus* i-a transmis lui *Tertius* şi dreptul său de a fi garantat de către *Primus*. *Tertius* ar putea să îl acţioneze în garanţie şi pe *Secundus*, însă, în principiu, numai dacă transmisiunea a fost cu titlu oneros.

Deşi, în cele mai multe cazuri, cererea de chemare în garanţie este formulată de către *pârât*, din dispoziţiile art. 73 alin. (2) şi (3) C.proc.civ. rezultă că cererea de chemare în garanţie poate fi formulată şi de către *reclamant*, precum şi de către *intervenientul principal*. Menţionăm că s-a susţinut şi punctul de vedere potrivit căruia, în tradiţia procedurii noastre civile, cererea de chemare în garanţie ar fi un mijloc procesual pus la îndemâna pârâtului, apărând ca o manifestare de voinţă provocată, însă, dacă reclamantul cheamă un terţ în judecată, pentru a discuta şi lichida cu acesta o obligaţie de garanţie, sub aspect procedural, nu ar fi vorba de o chemare în garanţie propriu-zisă, ci de o modificare sau completare a cererii principale[2]. Totuşi, regimul procedural al cererii de chemare în garanţie diferă de cel al cererii principale, cu atât mai mult cu cât însăşi soluţia pronunţată cu privire la cererea de chemare în garanţie depinde de soluţia dată asupra cererii principale.

Deşi art. 73 alin. (2) C.proc.civ. nu se referă în mod expres şi la *terţul chemat în judecată în temeiul art. 68 C.proc.civ.*, o cerere de chemare în garanţie poate fi formulată şi de acesta, întrucât el ar putea să pretindă aceleaşi drepturi ca şi reclamantul (*eadem ratio, eadem solutio*).

De asemenea, art. 72 alin. (2) C.proc.civ. permite şi *terţului chemat în garanţie* să cheme în garanţie, la rândul lui, o altă persoană. Se observă că nici în actuala reglementare nu s-a prevăzut limitarea numărului cererilor de chemare în garanţie succe-

[1] P. VASILESCU, *Tratat*, vol. III, p. 308.

[2] A se vedea E. HEROVANU, *Legea pentru accelerarea judecăţilor din 11 iulie 1929 explicată şi adnotată*, Bucureşti, 1937, p. 143. Desigur că reclamantul, atunci când introduce cererea de chemare în judecată, poate să îl acţioneze ca pârât şi pe garantul său, însă, uneori, necesitatea chemării în garanţie apare în cursul judecăţii, iar reclamantul nu poate să îşi completeze sau modifice cererea de chemare în judecată după primul termen de judecată la care a fost legal citat.

sive. Sub imperiul Codului de procedură civilă din 1865, în literatura de specialitate[1] s-a apreciat că posibilitatea chemărilor în garanție în lanț ar trebui limitată la două, adică prima chemare făcută de una dintre părțile inițiale și a doua cerere făcută de cel astfel chemat în garanție, așa încât cel de al doilea chemat în garanție nu ar putea, la rândul lui, să mai cheme în garanție o altă persoană, ci ar trebui să își valorifice pretențiile pe cale principală. S-a arătat însă[2] că o asemenea soluție, constituind o îngrădire a unui drept procedural, ar trebui să fie expres prevăzută de lege, iar nu dedusă pe cale de interpretare. Ea urmărește, este adevărat, să înlăture posibilitatea tergiversării judecății, dar acest lucru se poate realiza și prin disjungerea cererii de chemare în garanție de cererea principală sau, după caz, de cererea de chemare în garanție anterioară.

Cererea de chemare în garanție *nu ar putea fi formulată și de către intervenientul voluntar accesoriu*, acesta neputând fi obligat la executarea vreunei obligații față de părțile inițiale și neputând pierde vreun drept dedus judecății, formulând doar o simplă apărare în proces[3].

Deși, în principiu, chemarea în garanție este una dintre formele prin care terții sunt atrași la judecata unui proces *pendente*, ar fi totuși posibil să nu se ajungă la o lărgire a cadrului procesual din punct de vedere al părților între care se stabilesc raporturile procesuale, și anume atunci când cererea de chemare în garanție este *îndreptată împotriva unei persoane care are deja calitatea de parte în procesul respectiv*. Spre exemplu: reclamantul cheamă în judecată doi pârâți, iar unul dintre aceștia formulează o cerere de chemare în garanție împotriva celuilalt pârât; după încuviințarea în principiu a unei cereri de intervenție voluntară principală sau accesorie, una dintre părțile inițiale formulează o cerere de chemare în garanție împotriva terțului intervenient; reclamantul formulează o cerere de chemare în garanție a terțului deja chemat în garanție de către pârât (ipoteza poate fi întâlnită în cazul în care terțul respectiv a înstrăinat același bun, succesiv, la mai multe persoane) etc.

În literatura de specialitate se vorbește despre *garanția principală* și *garanția incidentală*, după cum garanția este valorificată pe cale principală sau pe cale incidentală[4]. Garanția este numită principală dacă beneficiarul acesteia a așteptat sfârșitul procesului în care este parte, iar, în măsura în care a căzut în pretenții, îl cheamă în judecată pe garant prin intermediul unei cereri principale, declanșând un proces distinct. Garanția este numită incidentală dacă, fără a aștepta sfârșitul procesului dirijat împotriva sa, beneficiarul garanției îl introduce în procesul respectiv pe garantul său, astfel încât cererea principală și cererea de chemare în garanție sunt soluționate prin aceeași hotărâre. Din punct de vedere al atragerii terților la judecată, prezintă interes numai garanția incidentală. De altfel, Codul de procedură civilă nu se ocupă în mod special de garanția principală, judecata acesteia urmând a se face potrivit dispozițiilor de drept comun.

Chemarea în garanție pe cale incidentală este preferabilă introducerii unei cereri principale în garanție sau în despăgubire, deoarece, în primul rând, oferă posibilitatea chematului în garanție, devenit parte în proces, să administreze probele necesare și să

[1] A se vedea: A. Hilsenrad, I. Stoenescu, *op. cit.*, p. 88, nota 49; Gr. Porumb, *Codul comentat*, vol. I, p. 162; I. Leș, *Codul 2007*, p. 201.

[2] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 213; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 86-87.

[3] D.N. Theohari, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 213.

[4] A se vedea: P. Vasilescu, *Tratat*, vol. III, p. 307-308; H. Solus, R. Perrot, *op. cit.*, tome 3, p. 919.

facă toate apărările în sprijinul părții pe care o garantează, ceea ce înseamnă că obligația de garanție devine activă și se traduce în fapt, iar, în al doilea rând, în cazul în care cel garantat pierde procesul, prin aceeași hotărâre se va admite și cererea de chemare în garanție, dacă instanța o găsește întemeiată, evitându-se astfel un proces ulterior.

Așadar, pe lângă faptul că asigură o apărare completă garantatului, chemarea în garanție prezintă avantajul de a contribui la soluționarea unitară a litigiului, înlăturând posibilitatea pronunțării unor hotărâri contradictorii și ducând la realizarea unor economii de timp și de cheltuieli, deci, la o mai bună administrare a justiției.

Deși chemarea în garanție constituie o simplă facultate, iar nu o obligație pentru părți, în cazurile anume prevăzute de lege, dacă nu alege calea incidentală, garantatul se expune riscului de a nu mai putea să își valorifice ulterior pretențiile împotriva garantului. Astfel: potrivit art. 1705 alin. (1) C.civ., în cazul în care cumpărătorul s-a judecat cu evingătorul său fără să îl cheme în garanție pe vânzător și a pierdut procesul, iar apoi îl acționează pe vânzător spre a răspunde pentru evicțiune, acesta din urmă, invocând *exceptio mali processus*, se eliberează de obligația de garanție dacă dovedește că ar fi avut mijloace suficiente cu care, participând la judecată în primul proces, ar fi putut obține respingerea cererii formulate de terț împotriva cumpărătorului și, deci, culpa aparține beneficiarului garanției de evicțiune, care nu i-a dat posibilitatea să îl apere. De asemenea, potrivit art. 2310 alin. (2) C.civ., fideiusorul care a plătit fără a-l înștiința pe debitorul principal nu are acțiune împotriva acestuia dacă, la momentul plății, debitorul avea mijloacele pentru a declara stinsă datoria; tot astfel, fideiusorul nu are acțiune împotriva debitorului decât pentru sumele pe care acesta ar fi fost chemat să le plătească, în măsura în care putea opune creditorului mijloace de apărare pentru a obține reducerea datoriei.

Cererea de chemare în garanție, ca *natură juridică*, este o *veritabilă chemare în judecată*, astfel încât ea trebuie să îndeplinească toate cerințele prevăzute de lege pentru cererea de chemare în judecată, în art. 194 C.proc.civ. Tocmai de aceea, potrivit art. 73 alin. (1) C.proc.civ., cererea de chemare în garanție se face cu respectarea condițiilor de formă stabilite de lege pentru cererea de chemare în judecată. Fiind o cerere incidentală, în cuprinsul său se va indica și care este legătura cu cererea principală, legătură de natură a justifica soluționarea împreună a celor două cereri. Sunt de asemenea aplicabile cererii de chemare în garanție dispozițiile art. 149 C.proc.civ. referitoare la numărul de exemplare în care se depune cererea, precum și dispozițiile art. 150-152 C.proc.civ. referitoare la înscrisurile anexate, la cererea formulată prin reprezentant și la cererea greșit denumită. Potrivit dispozițiilor art. 34 alin. (3) din O.U.G. nr. 80/2013, cererea de chemare în garanție se timbrează după regulile aplicabile obiectului cererii, dacă aceasta ar fi fost exercitată pe cale principală. Fiind o cerere incidentală, cererii de chemare în garanție *nu îi sunt aplicabile prevederile art. 200 C.proc.civ.* privind regularizarea cererii de chemare în judecată (art. 12^1 din Legea nr. 76/2012).

Cât privește *termenul în care poate fi depusă cererea de chemare în garanție*, legea distinge după cum cererea incidentală este formulată de către pârât sau de către reclamant ori de intervenientul principal. Astfel, pârâtul trebuie să depună cererea de chemare în garanție odată cu întâmpinarea, iar dacă întâmpinarea nu este obligatorie, cel mai târziu la primul termen de judecată înaintea primei instanțe [art. 73 alin. (3)

C.proc.civ.]. În ceea ce-i privește pe reclamant și pe intervenientul principal, aceștia pot să depună cererea de chemare în garanție cel mai târziu până la terminarea cercetării procesului înaintea primei instanțe [art. 73 alin. (2) C.proc.civ.], acest moment procesual determinându-se potrivit art. 244 alin. (1) C.proc.civ. Stabilirea a două termene diferite se justifică pe considerentul că, încă de la comunicarea cererii de chemare în judecată, pârâtul, cunoscând pretențiile reclamantului, știe dacă este sau nu cazul să cheme în garanție un terț, însă, pentru reclamant, necesitatea chemării unei terțe persoane în garanție poate să rezulte ca urmare a susținerilor pârâtului, făcute de acesta prin întâmpinare, prin cererea reconvențională sau chiar în cursul judecății. Soluția se justifică cu atât mai mult în cazul intervenientului principal, care poate depune cererea de intervenție voluntară principală până la închiderea dezbaterilor[1].

Termenul de depunere a cererii de chemare în garanție fiind un termen legal peremptoriu, nerespectarea acestuia atrage *decăderea părții respective din dreptul de a formula cererea incidentală*, conform art. 185 alin. (1) C.proc.civ. Așadar, în reglementarea actuală, nici în cazul cererii de chemare în garanție nu a mai fost prevăzută sancțiunea specifică a judecării separate a cererii de intervenție forțată depuse cu depășirea termenului legal imperativ. În măsura în care sunt îndeplinite condițiile menționate de art. 186 C.proc.civ., apreciem că partea interesată poate solicita și repunerea în termen.

Cât privește caracterul normei care reglementează termenul legal peremptoriu de depunere a cererii de chemare în garanție, apreciem că aceasta este o *normă de ordine privată*, astfel încât, dacă părțile se învoiesc, o cerere de intervenție forțată depusă tardiv va putea fi soluționată împreună cu cererea principală. Dat fiind că, și pentru depunerea cererii de chemare în garanție de către reclamant, respectiv de către intervenientul principal, legea prevede un termen-limită anterior momentului închiderii dezbaterilor, o asemenea convenție a părților ar putea privi și cererea formulată de reclamant, respectiv de intervenientul principal. Așadar, dacă pârâtul depune cererea de chemare în garanție după depunerea întâmpinării sau, dacă întâmpinarea nu este obligatorie, după primul termen de judecată, respectiv reclamantul sau intervenientul principal depune cererea de intervenție forțată după ce este dată încheierea privind terminarea cercetării procesului, însă, în toate cazurile, mai înainte de închiderea dezbaterilor înaintea primei instanțe, judecătorul va întreba celelalte părți dacă sunt de acord cu primirea cererii depuse tardiv, iar în situația în care acestea răspund negativ sau nu își exprimă punctul de vedere, cererea va fi respinsă ca tardivă, pe temeiul art. 185 alin. (1) C.proc.civ.

Cu toate acestea, o asemenea convenție a părților nu poate privi decât cererea de chemare în garanție formulată tardiv în fața primei instanțe. Într-adevăr, întrucât conform art. 478 alin. (1) și (3) C.proc.civ., în apel nu se poate schimba cadrul procesual stabilit în fața primei instanțe și nici nu se pot formula pretenții noi, părțile nu ar putea conveni cu privire la primirea unei cereri de chemare în garanție depuse direct în fața instanței de apel. Cu atât mai mult, nu s-ar putea conveni cu privire la depunerea unei cereri de chemare în garanție direct în recurs.

[1] Articolul 73 alin. (2) C.proc.civ. ridică aceeași problemă de necorelare legislativă semnalată în cazul chemării în judecată a altei persoane.

La fel ca în cazul cererii de chemare în judecată a altor persoane, și în ceea ce privește cererea de chemare în garanție se ridică problema de a ști *dacă această formă de intervenție forțată poate fi formulată cu ocazia rejudecării fondului.* Întrucât soluțiile prezentate la chemarea în judecată a altor persoane se aplică în mod simetric și chemării în garanție, facem trimitere la considerațiile respective.

Potrivit dispozițiilor art. 74 alin. (1) C.proc.civ., instanța va comunica celui chemat în garanție cererea de intervenție forțată și copii de pe înscrisurile ce o însoțesc, precum și copii de pe cererea de chemare în judecată, de pe întâmpinare și de pe înscrisurile de la dosar, pentru ca acesta să-și poată formula apărările și întâmpinarea.

Spre deosebire de reglementarea anterioară, actualul Cod de procedură civilă prevede că instanța trebuie să se pronunțe asupra *admisibilității în principiu* a cererii de chemare în garanție, conform procedurii stabilite de art. 64 C.proc.civ., la care art. 74 alin. (2) C.proc.civ. face trimitere pentru o aplicare corespunzătoare.

Chemarea în garanție presupune, cu necesitate, *existența unui proces civil aflat în faza judecății în primă instanță.*

O altă condiție de admisibilitate se referă la *existența unei legături suficiente între cererea principală* și *cererea de chemare în garanție*, în sensul că trebuie să fie o legătură de dependență și de subordonare între cele două cereri, așa încât soluția ce se va da cu privire la cererea principală să poată influența soluția ce se va pronunța asupra cererii de chemare în garanție.

În cadrul discutării admisibilității în principiu, se va verifica dacă, în raport cu natura litigiului dintre părțile inițiale, ar fi admisibil ca partea să se îndrepte cu o cerere în garanție sau în despăgubiri împotriva terțului intervenient forțat. Sub acest aspect, menționăm că sunt unele *situații de excepție în care nu ar fi admisibilă o cerere de chemare în garanție*, spre exemplu, în materia ordonanței președințiale (soluția se justifică prin aceea că, în cadrul ordonanței președințiale, nu se prejudecă fondul, pe când cererea de chemare în garanție privește exclusiv fondul dreptului)[1].

De asemenea, instanța va verifica dacă sunt îndeplinite și celelalte condiții de exercițiu al formelor procedurale ce alcătuiesc acțiunea civilă (calitatea procesuală și capacitatea procesuală), precum și în ce măsură sunt îndeplinite și condițiile de formă ale cererii de chemare în garanție, prevăzute de art. 194 C.proc.civ., precum și condițiile extrinseci ale acesteia referitoare la dovada achitării taxei judiciare de timbru, la dovada calității de reprezentant etc.

Asupra admisibilității în principiu a chemării în garanție, instanța de judecată se va pronunța printr-o *încheiere motivată, cu caracter interlocutoriu*, prin care va încuviința

[1] Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 444/1964, în J.N. nr. 8/1966, p. 166. De asemenea, nici în acțiunile personale nepatrimoniale nu ar fi admisibilă o cerere de chemare în garanție, deoarece, prin ipoteză, în cazul acestora nu se poate vorbi de posibilitatea unei acțiuni în regres. Pentru aceleași rațiuni, cererea de chemare în garanție nu poate fi declarată admisibilă nici în cadrul procedurii necontencioase. Având în vedere că nu există raport juridic de muncă între persoana încadrată în muncă (parte în litigiu) și terțul chemat în garanție, se admite [a se vedea M. TĂBÂRCĂ, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 209] că nici în litigiile de muncă nu poate fi primită o cerere de chemare în garanție. La rândul său, nici angajatorul nu poate chema în garanție o terță persoană, întrucât, în ipoteza în care pentru acea persoană se angajează răspunderea materială, angajatorul își recuperează paguba prin decizie de imputare sau angajament de plată etc.

în principiu cererea de chemare în garanție sau o va respinge ca inadmisibilă, regimul juridic al acestei încheieri fiind cel prevăzut de art. 64 alin. (2)-(4) C.proc.civ.[1]

Unul dintre cele mai importante *efecte juridice ale cererii de chemare în garanție* îl constituie dobândirea de către terțul chemat în garanție a calității de parte în procesul în care este formulată o asemenea cerere. Din momentul introducerii sale în proces, terțul va avea drepturile procedurale și îi vor reveni îndatoririle procesuale prevăzute de lege pentru părțile principale, iar hotărârea ce urmează a se pronunța îi va fi opozabilă, după cum el se va putea prevala de hotărârea respectivă. Conform art. 74 alin. (3) C.proc.civ., în termenul stabilit potrivit art. 65 alin. (3) C.proc.civ., cel chemat în garanție trebuie să depună *întâmpinare* la cererea de chemare în garanție și poate, la rândul său, să formuleze *cerere de chemare în garanție a unei alte persoane*. Apreciem că cel chemat în garanție poate formula și *cerere reconvențională* împotriva celui care a promovat cererea de chemare în garanție, în cadrul aceluiași termen acordat de instanță pentru depunerea întâmpinării.

La fel ca și în cazul celorlalte forme de intervenție, după admiterea în principiu, chematul în garanție nu poate solicita repunerea în discuție a unor chestiuni litigioase tranșate anterior (de pildă, excepții etc.), nu poate invoca nulități ale unor acte de procedură acoperite între timp, nu poate solicita readministrarea probatoriului și în prezența sa, dar este îndreptățit să solicite *încuviințarea de probe* prin întâmpinare sau cel mai târziu până la primul termen de judecată ulterior admiterii cererii de chemare în garanție. Actele de procedură ulterioare vor fi îndeplinite și față de el.

Chematul în garanție nu devine însă o parte subordonată celei care l-a introdus în proces, ci se bucură de *independență procesuală*.

În consecință, în funcție de situația concretă din speță, *terțul poate sprijini partea care l-a chemat în garanție*, dar se poate *apăra și împotriva acesteia*.

Pentru prima ipoteză, chematul în garanție poate să combată ori, după caz, să susțină pretenția dedusă judecății prin cererea principală[2], iar, în acest scop, el poate folosi toate mijloacele de apărare, putându-se substitui, sub acest aspect, în toate drepturile procedurale ale garantatului. Această posibilitate a terțului se justifică pe considerentul că soluția care se va pronunța asupra cererii principale influențează și soluția ce se va da cu privire la cererea de chemare în garanție (situația este asemănătoare cu aceea în care s-ar exercita acțiunea oblică, deosebirea constând în faptul că nu este vorba de un creditor chirografar, ci de un debitor al părții).

Pentru cea de a doua ipoteză, terțul, fără a pune în discuție cererea principală, poate formula apărări numai în ceea ce privește cererea incidentală, invocând, spre exemplu, faptul că nu datorează garanție sau că partea care l-a introdus în proces nu

[1] Apreciem că, în măsura în care cererea de intervenție nu întrunește condițiile de formă cerute de lege sau alte condiții extrinseci, aceasta va fi anulată sau respinsă tot prin încheiere motivată, însă regimul juridic al acestei încheieri va fi cel de drept comun, respectiv ea va putea fi atacată numai odată cu fondul, iar nu cel derogatoriu prevăzut de art. 64 alin. (4) C.proc.civ. Aceasta, deoarece, ca orice normă specială, art. 64 alin. (4) C.proc.civ., care are în vedere încheierea de respingere ca inadmisibilă a cererii de intervenție, este de strictă interpretare și aplicare.

[2] Unii autori vorbesc numai de posibilitatea chematului în garanție de a combate cererea („acțiunea") principală – Gr. Porumb, *Codul comentat*, vol. I, p. 163; V. Negru, D. Radu, *op. cit.*, p. 63. Însă o astfel de afirmație nu ține cont de faptul că și reclamantul poate să formuleze o cerere de chemare în garanție, caz în care terțul introdus în proces pe această cale nu ar avea interesul să se respingă cererea principală, ci să se admită.

s-ar putea îndrepta împotriva sa cu o cerere în despăgubire, dacă ar cădea în pretenții[1].

Un alt efect este acela că, fiind vorba despre o cerere incidentală, *operează prorogarea legală de competență*, în condițiile art. 123 alin. (1) C.proc.civ., potrivit cărora cererile incidentale se judecă de instanța competentă pentru cererea principală, chiar dacă ar fi de competența materială sau teritorială a altei instanțe judecătorești, cu excepția cererilor prevăzute la art. 120 C.proc.civ. (cereri privitoare la insolvență sau la concordatul preventiv).

Chemarea în garanție fiind o veritabilă cerere de chemare în judecată, operează *punerea în întârziere a chematului în garanție* față de partea care a formulat cererea incidentală, precum și *întreruperea prescripției extinctive*.

Potrivit art. 74 alin. (4) teza I C.proc.civ., cererea de chemare în garanție se judecă odată cu cererea principală. Cu toate acestea, dacă judecarea cererii principale ar fi întârziată prin cererea de chemare în garanție, teza a II-a a aceluiași articol permite instanței să dispună disjungerea ei[2] pentru a o judeca separat, ipoteză în care se va constitui un dosar distinct.

Trebuie reținut că efectul eventualei prorogări de competență în privința soluționării cererii de chemare în garanție subzistă și după ce s-a dispus disjungerea, astfel încât nu se poate declina competența.

Așa cum rezultă din chiar prevederile art. 72 alin. (1) C.proc.civ., *soluția care se va da asupra cererii de chemare în garanție* depinde de soluția ce se va pronunța cu privire la cererea principală. Este necesar să distingem după cum cererea de chemare în garanție este formulată de către pârât sau de către reclamant, respectiv de intervenientul principal.

În cazul în care *cererea principală este admisă*, înseamnă că pârâtul a căzut în pretenții, astfel încât se va admite și *cererea de chemare în garanție formulată de pârât*, dacă este întemeiată. Terțul chemat în garanție nu poate fi însă obligat direct față de reclamant[3], deoarece, pe de o parte, între ei nu există niciun raport juridic procesual, iar, pe de altă parte, eventuala insolvabilitate a terțului chemat în garanție nu trebuie să fie suportată de către reclamant, ci de către pârât. În alte cuvinte, instanța va trebui să soluționeze litigiul în două etape, pronunțându-se mai întâi asupra raportului juridic dintre reclamant și pârât, iar apoi asupra raportului juridic dintre pârât și terțul chemat în garanție. Când *cererea principală se respinge*, înseamnă că pârâtul nu a pierdut procesul, așa încât cererea prin care acesta a chemat un terț în garanție se va respinge ca rămasă fără obiect[4].

Cererea de chemare în garanție formulată de către reclamant, respectiv de intervenientul principal, în măsura în care este întemeiată, se va admite dacă se respinge cererea de chemare în judecată, respectiv cererea de intervenție principală, deoarece reclamantul, respectiv intervenientul principal este cel care a pierdut procesul, având

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 216; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 89.

[2] Instanța de fond este în drept să aprecieze și să decidă dacă o cerere de chemare în garanție, care este de natură să întârzie soluționarea cererii principale, urmează să fie judecată împreună sau separat de aceasta, cu singura obligație de a motiva hotărârea sa. Fiind o măsură de administrare judiciară, încheierea prin care s-a dispus disjungerea nu este supusă vreunei căi de atac (art. 465 C.proc.civ.).

[3] Trib. reg. Argeș, dec. civ. nr. 621/1967, în R.R.D. nr. 3/1968, p. 121.

[4] A se vedea și C.A. Iași, dec. civ. nr. 600/1997, în C.P.J. 1997, p. 68.

astfel dreptul să se îndrepte împotriva celui pe care l-a chemat în garanție. Dacă însă cererea de chemare în judecată sau de intervenție principală se admite, atunci cererea de chemare în garanție formulată de reclamant sau de intervenientul principal se va respinge ca lipsită de obiect.

Împrejurarea că soluția din cererea de chemare în garanție depinde de soluția din cererea principală influențează și *exercitarea, precum și soluționarea căilor de atac sau judecata în fond după anulare, respectiv casare*. Astfel, în ceea ce privește *exercitarea apelului*:

a) dacă *pârâtul a introdus o cerere de chemare în garanție*:

– în cazul în care prima instanță a admis atât cererea de chemare în judecată, cât și cererea de chemare în garanție, pârâtul poate declara apel împotriva reclamantului (acest apel nu este condiționat de faptul ca și chematul în garanție să introducă apel împotriva pârâtului), iar chematul în garanție poate formula apel contra pârâtului (invocând inexistența obligației sale de garanție sau faptul că pârâtul nu avea dreptul să se îndrepte împotriva sa cu o cerere de despăgubire), dar și contra reclamantului (deși între ei nu există raporturi de drept substanțial), invocând netemeinicia cererii de chemare în judecată și, pe cale de consecință, lipsa de obiect a cererii de chemare în garanție;

– când prima instanță a admis cererea de chemare în judecată și a respins cererea de chemare în garanție formulată de pârât, acesta din urmă are interes să declare apel fie contra reclamantului, fie împotriva chematului în garanție, fie împotriva ambilor;

– dacă ambele cereri au fost respinse (cea de chemare în judecată ca nefondată, iar cea de chemare în garanție ca rămasă fără obiect sau lipsită de interes), reclamantul va introduce apel împotriva pârâtului, nu și împotriva chematului în garanție, întrucât între ei nu există raporturi juridice substanțiale. Apreciem că reclamantul nu poate introduce apel și împotriva chematului în garanție, chiar dacă respingerea cererii de chemare în judecată este urmarea apărărilor formulate de terț în favoarea pârâtului, deoarece nu are interes. Însă introducerea apelului împotriva pârâtului este de natură să nască interesul acestuia de a relua în discuție în apel cererea de chemare în garanție. Același interes l-ar avea și chematul în garanție pentru rediscutarea cererii de intervenție forțată în apel. Pentru aceste ipoteze se ridică două probleme: aceea a mijlocului prin care se reia în discuție cererea de chemare în garanție, precum și dacă terțul chemat în garanție poate face apel împotriva reclamantului, chestiuni de care ne vom ocupa mai jos;

b) dacă *reclamantul a formulat o cerere de chemare în garanție*:

– în cazul în care prima instanță a respins cererea de chemare în judecată și a admis cererea de chemare în garanție formulată de reclamant[1], acesta din urmă poate declara apel împotriva pârâtului, iar chematul în garanție fie contra reclamantului, fie contra pârâtului;

– dacă ambele cereri au fost respinse, reclamantul poate face apel atât contra pârâtului, cât și a chematului în garanție;

– dacă prima instanță a admis cererea de chemare în judecată și a respins cererea de chemare în garanție formulată de către reclamant (ca rămasă fără obiect), hotărârea poate fi apelată de către pârât, care își va îndrepta cererea de apel împotriva reclamantului. Însă pârâtul nu are interes să declare apel și împotriva chematului în garanție, dacă soluția de admitere referitoare la cererea de chemare în judecată este rezultatul activității procesuale a terțului în sprijinul părții garantate. În schimb, un asemenea interes ar exista pentru reclamant și chematul în garanție, dacă pârâtul declară apel împotriva soluției de respingere a cererii principale. Cele două probleme semnalate mai sus se ivesc și în această situație.

[1] Aceleași soluții urmează a se aplica, *mutatis mutandis*, și în cazul cererii de chemare în garanție formulate de intervenientul principal.

Răspunsul la prima problemă semnalată mai sus este oferit de art. 473 C.proc.civ. Astfel, în cazul în care prima instanță a respins atât cererea de chemare în judecată, cât și cererea de chemare în garanție formulată de către pârât, pârâtul nu are interesul să declare apel contra chematului în garanție, deoarece nu a căzut în pretenții, dar, dacă reclamantul face apel, pârâtul-intimat ar dobândi interesul de a introduce un apel provocat, pentru a repune în discuție și cererea de chemare în garanție. Același este interesul și în cazul în care reclamantul formulează o cerere de chemare în garanție, respinsă de prima instanță ca rămasă fără obiect, deoarece s-a admis cererea de chemare în judecată, iar hotărârea respectivă este apelată de către pârât.

Cât privește cea de-a doua problemă, subliniem că nici Codul de procedură civilă actual (spre deosebire de cel francez[1]) nu oferă celor care au avut calitatea de parte la judecata în primă instanță posibilitatea de a declara un apel provocat dacă nu au fost încă atrași la judecata în apel, în calitate de intimați. Astfel, dacă apelantul își îndreaptă apelul numai împotriva adversarului său direct, nu și contra terțului chemat în garanție de acesta din urmă, iar intimatul nu formulează un apel provocat contra terțului chemat în garanție la prima instanță, acesta din urmă se găsește într-o poziție mai puțin favorabilă decât aceea pe care a avut-o ca urmare a hotărârii primei instanțe, deoarece partea care l-a chemat în garanție la judecata în primă instanță, în măsura în care va pierde în instanța de apel, poate declanșa un proces distinct împotriva terțului, iar acesta nu va putea opune autoritatea de lucru judecat, deoarece cererea de chemare în garanție nu a fost analizată pe fond. În literatura de specialitate[2] s-a susținut că, în această ipoteză, întrucât nu poate recurge la instituția apelului provocat, chematul în garanție ar putea să introducă o cerere de intervenție accesorie, astfel încât să poată să facă orice apărare contra apelantului, deci obligația de garanție să devină efectivă.

În ceea ce privește *exercitarea recursului*, în actuala reglementare au fost consacrate în mod expres recursul incident și recursul provocat, în condițiile art. 472 și art. 473 C.proc.civ., care se aplică în mod corespunzător, însă cu respectarea motivelor de casare prevăzute de art. 488 C.proc.civ., astfel încât cele arătate mai sus în cazul apelului urmează a se aplica în mod corespunzător și privitor la recurs[3].

4.5. Arătarea titularului dreptului

A treia formă de intervenție forțată aflată la dispoziția părților este reglementată de art. 75-77 C.proc.civ.

[1] A se vedea S. GUINCHARD, F. FERRAND, C. CHAINAIS, *Procédure civile. Droit interne et droit communautaire*, 29e éd., Précis Dalloz, Paris, 2008, p. 1183-1186, n. 1647-1650.

[2] V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 91.

[3] Pentru dezvoltări, a se vedea D.N. THEOHARI, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 220-223.

Potrivit art. 75 C.proc.civ., „pârâtul care deține un bun pentru altul sau care exercită în numele altuia un drept asupra unui lucru va putea arăta pe acela în numele căruia deține lucrul sau exercită dreptul, dacă a fost chemat în judecată de o persoană care pretinde un drept real asupra lucrului".

Din această dispoziție legală rezultă că *arătarea titularului dreptului poate fi făcută numai de către pârât* și *numai în cazul cererilor prin care se urmărește valorificarea unui drept real, în măsura în care între pârât și terțul arătat ca titular al dreptului real există un raport juridic cu privire la lucrul ce formează obiectul cererii* (de exemplu, între cei doi s-a încheiat un contract de locațiune, închiriere, depozit, comodat etc.). Așadar, art. 75 C.proc.civ. limitează aplicabilitatea acestei forme de intervenție forțată numai la acțiunile (cererile) reale, folosirea acesteia fiind deci exclusă în cazul cererilor prin care se urmărește valorificarea unui drept de creanță (personal).

În afara cerințelor comune tuturor formelor de participare a terților la judecată, cererea de arătare a titularului dreptului va trebui să îndeplinească și următoarele *cerințe specifice*:

– prin cererea introductivă de instanță, reclamantul să urmărească valorificarea unui drept real (de pildă, acțiune în revendicare, acțiune de grănițuire, acțiune de partaj, acțiune posesorie, acțiune confesorie, acțiune negatorie etc.), iar nu o acțiune personală sau mixtă;

– pârâtul să dețină cu titlu precar sau să exercite în numele altuia un drept asupra lucrului care formează obiectul dreptului real invocat de reclamant (locatar, posesor, chiriaș, depozitar, comodatar etc.).

– pârâtul să îl indice pe titularul dreptului (cu mențiunea că legea nu impune însă pârâtului obligația de a-l indica pe adevăratul titular al dreptului).

Potrivit art. 76 C.proc.civ., pârâtul poate face arătarea titularului dreptului printr-o *cerere motivată*, depusă odată cu întâmpinarea sau, dacă întâmpinarea nu este obligatorie, cel mai târziu la primul termen de judecată în fața primei instanțe[1].

Fiind o *cerere incidentală*, este de competența instanței sesizate cu cererea principală, potrivit art. 123 alin. (1) C.proc.civ. De asemenea, cererii de arătare a titularului dreptului *nu îi sunt aplicabile prevederile art. 200 C.proc.civ.* privind regularizarea cererii de chemare în judecată (art. 12^1 din Legea nr. 76/2012).

Potrivit art. 77 alin. (1) C.proc.civ., cererea de arătare a titularului dreptului și înscrisurile care o însoțesc se comunică terțului, împreună cu copii de pe cererea de chemare în judecată, întâmpinare și de pe înscrisurile aflate la dosar. Cererea de arătare a titularului dreptului este comunicată și reclamantului, pentru a-i oferi acestuia posibilitatea să-și exprime poziția procesuală în sensul înlocuirii sau nu a pârâtului inițial, în deplină cunoștință de cauză, dar mai ales în considerarea faptului că scoaterea din proces a pârâtului, la care se referă art. 77 alin. (3) C.proc.civ., poate avea loc numai cu consimțământul reclamantului. *De lege lata,* obligativitatea comunicării cererii de arătare a titularului dreptului către reclamant rezultă din dispozițiile art. 64 C.proc.civ., la care art. 77 alin. (2) C.proc.civ. face trimitere expresă. În consecință, cererea de

[1] În ipoteza în care, la primul termen de judecată la care reclamantul a fost legal citat, acesta își modifică cererea de chemare în judecată, pârâtul poate formula cerere de arătare a titularului dreptului, în raport de cererea modificatoare, cu cel puțin 10 zile înaintea termenului de judecată fixat, potrivit art. 204 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ.

arătare a titularului dreptului trebuie depusă la dosar în exemplare suficiente, pentru instanță și pentru comunicare către terțul intervenient forțat și reclamant, eventual, și față de alte părți existente în proces[1].

La fel ca și în cazul celorlalte cereri de intervenție forțată, în reglementarea actuală, instanța trebuie să se pronunțe asupra *admisibilității în principiu* a cererii de arătare a titularului dreptului. Sub acest aspect, legea face trimitere la procedura reglementată de dispozițiile art. 64 și art. 65 C.proc.civ. pentru o aplicare corespunzătoare.

Dacă instanța încuviințează în principiu cererea de arătare a titularului dreptului, încheierea va putea fi atacată numai odată cu fondul. Însă, cum art. 64 alin. (4) C.proc.civ. prevede posibilitatea atacării separate a încheierii de respingere ca inadmisibilă a cererii de intervenție[2], rezultă că aceasta se comunică și terțului, care ar putea avea interes să declare apel[3].

După admiterea în principiu a cererii de arătare a titularului dreptului, terțul indicat *dobândește calitatea de parte în proces* și are *obligația de a formula întâmpinare*, conform art. 77 alin. (2) raportat la art. 65 alin. (3) C.proc.civ. Terțul indicat ca titular al dreptului, dobândind calitatea de parte, va putea exercita toate drepturile și își va asuma toate obligațiile unei părți în proces, iar actele de procedură vor fi îndeplinite și față de acesta, hotărârea care se va pronunța fiindu-i opozabilă.

În funcție de poziția terțului și a reclamantului față de cererea de arătare a titularului dreptului, se disting următoarele situații posibile:

– terțul recunoaște susținerile pârâtului, iar reclamantul consimte ca terțul să ia locul pârâtului inițial. Subliniem că, spre deosebire de reglementarea anterioară, *de lege lata*, acela arătat ca titular al dreptului poate recunoaște susținerile pârâtului nu numai cu ocazia înfățișării în fața instanței, ci și prin depunerea unei cereri în acest sens la dosar, necondiționat de prezentarea în ședință publică;

– terțul recunoaște susținerile pârâtului, însă reclamantul nu consimte ca acesta să ia locului pârâtului inițial;

– terțul se prezintă în instanță, însă contestă susținerile pârâtului;

– terțul, deși legal citat, nu se înfățișează și nici nu-și exprimă poziția față de cele susținute de pârât.

Pentru prima ipoteză, art. 77 alin. (3) C.proc.civ. prevede că terțul arătat ca titular al dreptului real va lua locul pârâtului, care va fi scos din proces, în acest caz procesul continuând între reclamantul inițial și cel indicat ca titular al dreptului real, care va dobândi poziția procesuală de *pârât*.

Pentru celelalte ipoteze, art. 77 alin. (4) C.proc.civ. dispune că terțul dobândește calitatea de *intervenient principal*, dispozițiile art. 62 și art. 64-66 C.proc.civ. aplicân-

[1] Pentru alte dezvoltări, a se vedea D.N. THEOHARI, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 225-226.

[2] La fel ca în cazul celorlalte cereri de intervenție, apreciem că, în măsura în care cererea de arătare a titularului dreptului nu întrunește condițiile de formă cerute de lege sau alte condiții extrinseci, aceasta va fi anulată sau respinsă tot prin încheiere motivată, însă regimul juridic al acestei încheieri va fi cel de drept comun, respectiv ea va putea fi atacată numai odată cu fondul, iar nu cel derogatoriu prevăzut de art. 64 alin. (4) C.proc.civ.

[3] S-a arătat [M. TĂBÂRCĂ, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 218] că, în situația în care calea de atac împotriva încheierii este respinsă, problema prezenței terțului în proces este definitiv soluționată, astfel că nu va mai fi necesară nici comunicarea hotărârii finale terțului, acesta nemaiputând repune în discuție acest aspect, la fel cum nici părțile inițiale ale procesului nu vor mai putea formula, în căile de atac exercitate împotriva hotărârii finale, critici legate de respingerea ca inadmisibilă a cererii de intervenție.

du-se în mod corespunzător. Aşadar, procesul va continua între reclamant, pârât şi terţ, acesta din urmă dobândind calitatea de intervenient principal. Poziţia de intervenient principal a terţului arătat ca titular al dreptului îi asigură independenţă procesuală, cu toate consecinţele ce decurg din aceasta: va prelua procesul în stadiul în care se află la momentul în care a devenit parte în proces, va putea face orice act de procedură pe care îl va considera necesar şi va putea propune orice probe, actele de procedură ulterioare se vor îndeplini şi faţă de terţ, iar hotărârea ce se va pronunţa îi va fi opozabilă.

Trebuie reţinut că, în actuala reglementare, prevederile art. 77 alin. (4) C.proc.civ. acoperă şi ipoteza în care terţul recunoaşte susţinerile pârâtului, însă reclamantul nu consimte ca acesta să ia locul pârâtului iniţial, dispunând în mod expres că, şi în această ipoteză, terţul dobândeşte calitatea de intervenient principal[1].

Formularea cererii de intervenţie forţată este lăsată, de principiu, la aprecierea pârâtului. Prin excepţie, conform art. 865 alin. (2) lit. b) C.civ., titularii drepturilor corespunzătoare proprietăţii publice sunt obligaţi să îl introducă în proces pe titularul dreptului de proprietate publică, în condiţiile prevăzute de Codul de procedură civilă.

4.6. Introducerea forţată în cauză, din oficiu, a altor persoane

Procesul civil fiind guvernat de principiul disponibilităţii, intervenţia forţată a terţilor într-un litigiu *pendente* poate avea loc, în principiu, doar la iniţiativa părţilor. În mod excepţional, prin derogare de la acest principiu fundamental al procesului civil, legea permite şi instanţei să dispună introducerea în cauză a altor persoane. În acest sens, art. 22 alin. (3) teza I C.proc.civ. prevede că judecătorul poate dispune introducerea în cauză a altor persoane, în condiţiile legii.

În aplicarea acestor dispoziţii de principiu, art. 78 alin. (1) şi (2) C.proc.civ. reglementează condiţiile introducerii forţate în cauză, din oficiu, a altor persoane[2].

Astfel, potrivit prevederilor menţionate, „în cazurile expres prevăzute de lege, precum şi în procedura necontencioasă, judecătorul va dispune din oficiu introducerea în cauză a altor persoane, chiar dacă părţile se împotrivesc [alin. (1)]. În materie contencioasă, când raportul juridic dedus judecăţii o impune, judecătorul va pune în discuţia părţilor necesitatea introducerii în cauză a altor persoane. Dacă niciuna dintre părţi nu solicită introducerea în cauză a terţului, iar judecătorul apreciază că pricina nu poate fi soluţionată fără participarea terţului, va respinge cererea, fără a se pronunţa pe fond [alin. (2)]".

Din aceste dispoziţii rezultă că, în ceea ce priveşte introducerea forţată, din oficiu, a altor persoane în procesul civil, trebuie făcută distincţia între procedura necontencioasă şi procedura contencioasă.

[1] Pentru reglementarea anterioară şi soluţiile propuse în doctrină sub imperiul acesteia, a se vedea V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 94.

[2] Subliniem că instituţia introducerii forţate, din oficiu, a altor persoane în procesul civil nu este nouă. Dispoziţii care prevedeau posibilitatea sau chiar obligativitatea introducerii în cauză, din oficiu, a unor terţi existau şi în perioada cât a fost în vigoare Codul de procedură civilă din 1865. Astfel, menţionăm, cu titlu de exemplu, art. 16^1 din Legea nr. 554/2004, art. 33 alin. (2) din O.G. nr. 2/2001 sau art. 54 alin. (1) din Legea nr. 136/1995. Noutatea actualului Cod de procedură civilă constă în aceea că reglementează pentru prima dată în legislaţia procesuală civilă română, cu titlu de drept comun în materie, condiţiile şi procedura de judecată ale unei asemenea intervenţii forţate.

În cadrul *procedurii necontencioase*, instanţa poate dispune introducerea forţată, din oficiu, chiar dacă partea se opune. În acest sens, art. 532 alin. (2) C.proc.civ. prevede, de altfel, în mod expres că instanţa poate dispune, chiar din oficiu, orice măsuri utile cauzei. Ea are dreptul să asculte orice persoană care poate aduce lămuriri în cauză, precum şi pe acelea ale căror interese ar putea fi afectate de hotărâre.

În cadrul *procedurii contencioase*, în regulă generală, instanţa nu poate dispune direct introducerea forţată a terţului în proces, ci doar *va pune în discuţia părţilor necesitatea introducerii în cauză a altor persoane, atunci când raportul juridic dedus judecăţii o impune*. Dacă niciuna dintre părţi nu solicită, instanţa nu va putea dispune, din oficiu, introducerea în cauză a terţului, însă, dacă apreciază că pricina nu poate fi soluţionată fără participarea terţului, aceasta va putea respinge cererea, fără a se pronunţa pe fond.

Dispoziţiile art. 78 alin. (2) C.proc.civ. impun câteva precizări:

– solicitarea introducerii în cauză a terţului poate aparţine oricăreia dintre părţi, indiferent de calitatea şi poziţia sa procesuală (reclamant sau pârât);

– în ipoteza în care părţile au solicitat judecarea cauzei în lipsă, este necesar ca instanţa să le comunice în scris punctul de vedere privind necesitatea introducerii în cauză a terţului, în condiţiile art. 78 alin. (2) C.proc.civ., precum şi faptul că acestea trebuie să-şi exprime poziţia faţă de această măsură, sub sancţiunea respingerii cererii potrivit art. 78 alin. (2) teza a II-a C.proc.civ.;

– dacă niciuna dintre părţi nu solicită introducerea terţului în cauză, iar instanţa apreciază că pricina nu poate fi soluţionată fără participarea terţului, se va putea dispune respingerea acţiunii, fără a fi analizată pe fond;

– respingerea cererii, fără a fi cercetată pe fond, are drept consecinţă că hotărârea astfel pronunţată nu are autoritate de lucru judecat.

Potrivit art. 78 alin. (5) C.proc.civ., „hotărârea prin care cererea a fost respinsă în condiţiile alin. (2) este supusă numai apelului".

În mod excepţional, în cadrul procedurii contencioase, instanţa poate dispune introducerea, din oficiu, a unor terţi în proces doar *în cazurile expres prevăzute de lege* [art. 78 alin. (1) C.proc.civ.]. Reprezintă asemenea cazuri, fără ca enumerarea să fie limitativă:

– art. 39 alin. (2) teza I C.proc.civ., care recunoaşte în mod expres instanţei dreptul de a introduce, din oficiu, în proces pe succesorul cu titlu particular al părţii iniţiale, în ipoteza în care, în cursul procesului, dreptul litigios este transmis prin acte între vii sau pentru cauză de moarte, cu titlu particular;

– art. 93 C.proc.civ., care dispune că, în cazurile în care procurorul poate porni procesul civil potrivit art. 92 alin. (1) C.proc.civ., titularul dreptului va fi introdus în proces;

– art. 16^1 din Legea nr. 554/2004 a contenciosului administrativ[1], conform căruia instanţa de contencios administrativ poate introduce în cauză, la cerere, organismele sociale interesate ori poate pune în discuţie, din oficiu, necesitatea introducerii în cauză a acestora, dar şi a altor subiecte de drept;

[1] M. Of. nr. 1154 din 7 decembrie 2004.

– art. 33 alin. (2) din O.G. nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravenţiilor[1], care prevede că, atunci când fapta a avut ca urmare producerea unui accident de circulaţie, judecătoria va cita şi societatea de asigurări menţionată în procesul-verbal de constatare a contravenţiei;

– art. 54 alin. (1) din Legea nr. 136/1995 privind asigurările şi reasigurările în România[2], potrivit căruia, în cazul stabilirii despăgubirii prin hotărâre judecătorească, drepturile persoanelor păgubite prin accidente produse de vehicule aflate în proprietatea persoanelor asigurate în România se exercită împotriva asigurătorului de răspundere civilă (...) cu citarea obligatorie a persoanei/persoanelor răspunzătoare de producerea accidentului în calitate de intervenienţi forţaţi;

– art. 436 C.civ., care prevede că părinţii şi copilul vor fi citaţi în toate cauzele referitoare la filiaţie, chiar şi atunci când nu au calitatea de reclamant sau de pârât;

– art. 439 C.civ., potrivit căruia, atunci când, potrivit legii, o acţiune privind filiaţia poate fi declanşată împotriva moştenitorilor, iar moştenirea este vacantă, aceasta poate fi introdusă împotriva comunei, oraşului sau, după caz, municipiului de la locul deschiderii moştenirii, ipoteză în care citarea în proces a renunţătorilor (atunci când aceştia există) este obligatorie etc.

Precizăm că, în oricare dintre ipotezele în care legea prevede expres posibilitatea instanţei de a dispune, din oficiu, introducerea forţată a altor persoane, aceasta nu este ţinută de voinţa părţilor iniţiale, *nefiind necesar acordul lor* pentru introducerea a altor persoane în proces. Mai mult, instanţa va putea dispune introducerea forţată, din oficiu, a unor terţi, *chiar dacă părţile iniţiale se opun*. În plus, considerăm că, în oricare dintre ipotezele avute în vedere de art. 78 alin. (1) C.proc.civ., oricare dintre părţile interesate poate invoca, prin intermediul apelului sau recursului, faptul că judecătorul fondului nu a respectat obligaţia imperativă de introducere, din oficiu, a terţei persoane, deşi legea o prevedea şi, tot astfel, instanţa de control judiciar poate invoca, din oficiu, acest motiv de ordine publică. În schimb, un asemenea motiv de apel sau, după caz, de recurs ar fi inadmisibil în ipoteza vizată de art. 78 alin. (2) C.proc.civ.

Potrivit art. 78 alin. (3) C.proc.civ., introducerea forţată în cauză, din oficiu, a altor persoane se dispune prin *încheiere*[3], *până la terminarea cercetării procesului înaintea primei instanţe*, indiferent că ar fi vorba despre situaţiile prevăzute de art. 78 alin. (1) C.proc.civ. (în materie necontencioasă şi în cazurile expres prevăzute de lege în materie contencioasă) ori de ipoteza avută în vedere de art. 78 alin. (2) C.proc.civ., când una dintre părţi este de acord cu introducerea în cauză a unui terţ, la propunerea instanţei. Momentul terminării cercetării procesului este determinat de dispoziţiile art. 244 alin. (1) C.proc.civ., potrivit cărora, atunci când judecătorul se socoteşte lămurit, prin încheiere, declară cercetarea procesului încheiată şi fixează termen pentru dezbaterea fondului în şedinţă publică.

În mod excepţional, legiuitorul a prevăzut şi posibilitatea ca, în ipoteza în care – ulterior închiderii dezbaterilor şi reţinerii cauzei în pronunţare – cu ocazia deliberării, instanţa constată că se impune a fi introdusă o terţă persoană în proces, aceasta să

[1] M. Of. nr. 410 din 25 iulie 2001.

[2] M. Of. nr. 303 din 30 decembrie 1995.

[3] Dat fiind că introducerea unui terţ în procesul civil, în condiţiile art. 78 şi urm. C.proc.civ., este un incident procedural asupra căruia instanţa nu mai poate reveni ulterior, încheierea prin care se dispune această măsură are *caracter interlocutoriu*.

repună cauza pe rol (a se vedea şi art. 400 C.proc.civ.), dispunând citarea părţilor iniţiale şi, în opinia noastră, fiind necesar să indice în citaţie şi motivul repunerii pe rol. Precizăm că, la acest moment, nu va fi citat şi terţul, acesta nefiind încă parte în litigiu[1].

Menţionăm că introducerea unei persoane, din oficiu, în proces este admisibilă *exclusiv în faţa primei instanţe*, dispoziţiile imperative ale art. 478 alin. (1) C.proc.civ. (potrivit cărora prin apel nu se poate schimba cadrul procesual stabilit în faţa primei instanţe) şi ale art. 494 C.proc.civ. (care fac trimitere la judecata în apel) opunându-se unei modificări a cadrului procesual direct în apel sau în recurs[2].

Având în vedere că necesitatea introducerii terţului în proces este stabilită de instanţă, *nu mai este necesară discutarea admisibilităţii în principiu* a unei asemenea intervenţii. Cel introdus în proces va fi *citat*, odată cu citaţia comunicându-i-se, în copie, şi încheierea prin care s-a dispus introducerea sa în proces, cererea de chemare în judecată, întâmpinarea, precum şi înscrisurile anexate acestora. Totodată, prin citaţie i se va comunica terţului şi *termenul până la care va putea să arate excepţiile, dovezile şi celelalte mijloace de apărare* de care înţelege să se folosească, termen care nu va putea fi mai lung decât termenul de judecată acordat în cauză [art. 79 alin. (1) C.proc.civ.].

Apărările celui introdus în proces pot fi orientate împotriva oricăreia dintre părţile iniţiale din proces, fără a avea relevanţă dacă sunt apărări de drept substanţial sau de drept procesual. Dacă în termenul fixat de instanţă, cel introdus în cauză nu îşi va formula apărările, potrivit art. 185 alin. (1) C.proc.civ., acesta va fi decăzut din dreptul de a le mai invoca ulterior.

Pentru terţul introdus în proces, încheierea prin care s-a dispus această măsură are rol de act de sesizare, alături de cererea de chemare în judecată, acesta fiind motivul pentru care art. 79 alin. (1) teza I C.proc.civ. prevede expres obligativitatea comunicării acesteia, însă nu trebuie înţeles că terţul poate ataca separat această încheiere, de la data comunicării sale[3].

Potrivit art. 22 alin. (3) teza a II-a C.proc.civ., persoanele introduse în cauză, din oficiu, în condiţiile legii, vor avea posibilitatea, după caz, de a renunţa la judecată sau la dreptul pretins, de a achiesa la pretenţiile reclamantului ori de a pune capăt procesului printr-o tranzacţie. Cu alte cuvinte, terţul introdus forţat, din oficiu, se bucură de independenţă procesuală, putând face *orice act procesual de dispoziţie*, independent de poziţia celorlalte părţi litigante.

Potrivit art. 79 alin. (2) C.proc.civ., terţul introdus forţat în cauză va lua procedura în starea în care aceasta se află la momentul introducerii sale în proces. Totodată, acestuia i se recunoaşte *dreptul de a administra probe noi, precum şi dreptul de a readministra probele* (instanţa fiind obligată să încuviinţeze aceasta, dacă există solicitare, în caz contrar fiind încălcat dreptul la apărare), dar nu poate solicita ca actele de procedură efectuate anterior să fie refăcute încă o dată şi faţă de el, nu poate invoca excepţiile pentru care a expirat termenul procedural până la care puteau fi făcute, nu

[1] În acelaşi sens, D.N. THEOHARI, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 230.

[2] A se vedea, în acelaşi sens, şi I. DELEANU, *Introducerea forţată în cauză, din oficiu, a altor persoane. Disecţia prevederilor art. 78-79 Cod de procedură civilă*, în R.R.D.J. nr. 1/2014 p. 16.

[3] În acelaşi sens, M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 410.

poate invoca nulități care au fost acoperite între timp etc. Însă, din momentul introducerii sale în proces, toate actele de procedură vor fi efectuate și față de acesta, iar hotărârea finală îi va fi opozabilă. Pe de altă parte, și celelalte părți din proces pot solicita probe noi în legătură cu terțul nou-introdus, inclusiv proba cu interogatoriu.

§5. Reprezentarea convențională a părților în procesul civil

5.1. Considerații introductive

În frecvente cazuri, părțile participă la procesul civil prin intermediul unui reprezentant. Spre deosebire de simpla asistare, care implică acordarea unor consultații, sfaturi etc., ce nu angajează în niciun fel partea în cauză, reprezentarea în procesul civil are drept consecință producerea în persoana părții reprezentate a tuturor efectelor, favorabile sau nefavorabile părții respective, ce decurg din actele îndeplinite de reprezentant în limita împuternicirilor conferite.

Așadar, *reprezentarea în procesul civil reprezintă situația în care o persoană (numită reprezentant) îndeplinește acte de procedură în numele și în interesul altei persoane, care este parte în proces (numită reprezentat).*

Potrivit art. 80 alin. (3) C.proc.civ., părțile pot să stea în judecată printr-un reprezentant ales, în condițiile legii, cu excepția cazului în care legea impune prezența lor personală în fața instanței. Astfel, legea impune ca actele procesuale să fie îndeplinite personal de părți în cazul judecății, în fața instanțelor de fond, a cererilor de divorț [cu anumite excepții prevăzute de art. 920 alin. (1) C.proc.civ.], precum și al răspunsului la interogatoriu (cu unele derogări prevăzute de art. 355 și art. 356 C.proc.civ.).

Potrivit art. 80 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ., reprezentarea părților în procesul civil poate fi *legală, convențională* sau *judiciară.*

Reprezentarea legală intervine în cazul persoanei fizice lipsite de capacitate procesuală de exercițiu, în cazul persoanelor juridice (art. 209 C.civ.), precum și în alte cazuri expres prevăzute de lege, spre exemplu, de art. 155 alin. (1) pct. 15, art. 58, art. 975 alin. (2) C.proc.civ.[1] *De lege lata*, spre deosebire de reglementarea anterioară, reprezentarea părților în procesul civil poate să aibă ca izvor și o hotărâre judecătorească, caz în care *reprezentarea este judiciară*. Astfel, conform art. 80 alin. (4) C.proc.civ., când circumstanțele cauzei[2] o impun pentru a se asigura dreptul la un proces echitabil, judecătorul poate numi pentru oricare parte din proces un reprezentant

[1] Apreciem că în aceste cazuri este vorba tot despre o reprezentare legală, iar nu judiciară, deoarece izvorul împuternicirii de reprezentare îl constituie tot legea, instanța numind un astfel de reprezentant în cazurile expres prevăzute de lege. Împrejurarea că reprezentantul este numit de instanță nu justifică soluția potrivit căreia am fi în prezența unui alt fel de reprezentare, deoarece criteriul de clasificare îl constituie izvorul împuternicirii de a reprezenta partea în procesul civil (legea sau convenția părților), iar nu organul care îl numește pe reprezentant. Pentru opinia potrivit căreia, în aceste cazuri, este vorba de o reprezentare judiciară, a se vedea M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 419-420.

[2] Circumstanțe care ar justifica numirea unui reprezentant judiciar ar putea fi: gradul ridicat de complexitate a cauzei prin raportare la partea în nevoie, faptul că aceasta nu are un apărător calificat, dar nici nu întrunește condițiile pentru acordarea ajutorului public judiciar, iar, dacă instanța nu ar numi curatorul special, ar fi încălcate regulile privind dreptul la un proces echitabil și principiul egalității armelor [M. TĂBÂRCĂ, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 226]. Numirea unui reprezentant judiciar ar putea fi dispusă și în cazul în care partea a dispărut, fără a exista informații despre ea și nu a lăsat un mandatar.

în condițiile art. 58 alin. (3) C.proc.civ., arătând în încheiere limitele și durata reprezentării[1]. În fine, *reprezentarea* părților este *convențională* atunci când izvorul reprezentării este convenția părților. În cele ce urmează ne vom ocupa numai de reprezentarea convențională a părților în procesul civil.

5.2. Reprezentarea convențională a persoanelor fizice

Față de dispozițiile art. 80 alin. (3) C.proc.civ., potrivit cărora părțile pot să stea în judecată printr-un reprezentant ales, se ridică întrebarea de a ști cine poate avea această calitate. Răspunsul este dat de art. 83 alin. (1) teza I C.proc.civ., care prevede că, în fața primei instanțe, precum și în apel, persoanele fizice pot fi reprezentate de către avocat sau alt mandatar.

Așadar, în procesul civil, persoana fizică poate fi reprezentată nu numai de avocat, ci și de o persoană care nu are această calitate.

În reglementarea actuală, reprezentarea persoanei fizice prin *mandatar neavocat* poate interveni *atât în fața primei instanțe și în apel*, deci a instanțelor de fond, cât și *în recurs*, întrucât, prin Decizia Curții Constituționale nr. 462 din 17 septembrie 2014[2], a fost declarat neconstituțional art. 83 alin. (3) C.proc.civ., care prevedea că, la redactarea cererii și a motivelor de recurs, precum și în exercitarea și susținerea recursului, persoanele fizice vor fi asistate și, după caz, reprezentate, sub sancțiunea nulității, numai de către un avocat, în condițiile legii.

Prin urmare, *nu mai există obligativitatea reprezentării prin avocat a persoanelor fizice* în calea extraordinară de atac a recursului. În egală măsură, deși decizia Curții Constituționale nu se referă în mod expres și la aceste căi extraordinare de atac, trebuie concluzionat că reprezentarea prin avocat nu mai este obligatorie nici în ceea ce privește revizuirea și contestația în anulare, atunci când aceste căi de atac extraordinare sunt exercitate împotriva unei hotărâri definitive date de o instanță de recurs, această soluție rezultând din coroborarea dispozițiilor alin. (3) și (4) ale art. 83 C.proc.civ.

Pentru ipoteza în care mandatul este dat unei alte persoane decât unui avocat, art. 83 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ. stabilește că mandatarul *nu poate pune concluzii asupra excepțiilor procesuale și asupra fondului decât prin avocat*, atât în etapa cercetării procesului, cât și în etapa dezbaterilor. Prin urmare, mandatarul care nu are calitatea de avocat poate să formuleze cereri în fața instanței, să propună probe, să îndeplinească alte acte de procedură în numele și în interesul părții pe care o reprezintă, însă nu are dreptul de a pune concluzii asupra excepțiilor procesuale și asupra fondului[3].

[1] Potrivit art. 58 alin. (3) C.proc.civ., numirea curatorilor speciali se va face de instanța care judecă procesul, dintre avocații anume desemnați în acest scop de barou pentru fiecare instanță judecătorească (curatorul special având toate drepturile și obligațiile prevăzute de lege pentru reprezentantul legal).

[2] M. Of. nr. 775 din 24 octombrie 2014.

[3] Subliniem această deosebire de redactare a dispozițiilor art. 83 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ. față de prevederile corespunzătoare ale art. 68 alin. (4) C.proc.civ. 1865, care făceau vorbire de interdicția pentru mandatarul neavocat de a pune concluzii. Deși diferența nu este decât de ordin redacțional, prevederile actuale ale art. 83 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ. sunt mult mai clare cu privire la întinderea interdicției respective.

De la regula potrivit căreia mandatarul neavocat nu poate pune concluzii decât prin avocat, sunt exceptaţi *licenţiaţii în drept*, care, dacă sunt mandatari în pricinile soţului sau rudelor până la gradul al doilea inclusiv[1], pot pune concluzii în faţa oricăror instanţe, inclusiv în recurs. De asemenea, dacă *dreptul de reprezentare izvorăşte din lege sau dintr-o hotărâre judecătorească*, asistarea reprezentantului de către un avocat nu este obligatorie, deci reprezentantul poate să pună concluzii asupra excepţiilor procesuale şi asupra fondului atât în etapa cercetării procesului, cât şi în etapa dezbaterilor în faţa primei instanţe şi în apel. Totodată, mandatarul al cărui drept de reprezentare izvorăşte din lege sau dintr-o hotărâre judecătorească va putea proceda la redactarea cererii şi a motivelor de recurs, precum şi la exercitarea şi susţinerea recursului.

În situaţia în care cererea în justiţie se face prin reprezentant convenţional, trebuie ca în cererea adresată instanţei să se specifice aceasta şi să se alăture *procura* în original sau în copie legalizată [art. 148 alin. (1), art. 151 alin. (1), art. 194 lit. b) C.proc.civ.].

Referitor la *conţinutul mandatului judiciar*, indiferent că este dat unui mandatar neavocat ori unui avocat, trebuie să fie o procură *ad litem*, adică o procură specială dată pentru reprezentarea în judecată.

Prin excepţie, conform art. 86 C.proc.civ., mandatarul cu procură generală poate să reprezinte în judecată pe mandant, numai dacă acest drept i-a fost dat anume. Cu toate acestea, dacă cel care a dat procură generală nu are domiciliu şi nici reşedinţă în ţară (cele două condiţii sunt cumulative) sau dacă procura este dată unui prepus, dreptul de reprezentare în judecată se presupune dat.

În ceea ce priveşte *limitele mandatului judiciar*, acesta este presupus dat pentru toate actele procesuale îndeplinite în faţa aceleiaşi instanţe, chiar dacă nu cuprinde nicio menţiune în această privinţă. Restrângerea mandatului *ad litem* numai la anumite acte este permisă de lege, însă aceasta trebuie să fie întotdeauna expresă [art. 87 alin. (1) C.proc.civ.]. Subliniem că, în actuala reglementare, mandatul judiciar nu mai este presupus dat pentru tot procesul, ci *numai pentru o anumită etapă procesuală (instanţă)*, aceea cu privire la care s-a acordat mandatul. Cu alte cuvinte, dacă în procură nu se precizează faptul că mandatarul are dreptul de a declara şi susţine căi de atac sau de a reprezenta partea şi în faza executării silite, atunci procura depusă în faţa primei instanţe nu este valabilă în următoarele etape ale procesului.

Renunţarea la judecată sau la dreptul dedus judecăţii, achiesarea la hotărârea pronunţată, încheierea unei tranzacţii, precum şi orice alte acte procedurale de dispoziţie nu se pot face de reprezentant decât în baza unui *mandat special*, distinct de mandatul de reprezentare în justiţie [art. 81 alin. (1) teza I C.proc.civ.].

Sub aspectul *formei*, art. 85 alin. (1) C.proc.civ. prevede că împuternicirea de a reprezenta o persoană fizică dată mandatarului care nu are calitatea de avocat se dovedeşte prin *înscris autentic*. Alineatul (2) al art. 85 C.proc.civ. dispune că dreptul de reprezentare mai poate fi dat unui mandatar neavocat şi prin *declaraţie verbală*, făcută în instanţă şi consemnată în încheierea de şedinţă, cu arătarea limitelor şi a duratei reprezentării.

[1] Trebuie reţinut că, spre deosebire de Codul de procedură civilă din 1865, actuala reglementare restrânge domeniul de aplicare a excepţiei privind posibilitatea punerii de concluzii de un mandatar neavocat licenţiat în drept, în cazul reprezentării rudelor sale, la rudele de gradul doi. Totodată, trebuie subliniat că actualul Cod de procedură civilă nu a mai preluat excepţia privind posibilitatea mandatarului neavocat, nelicenţiat în drept, de a pune concluzii neasistat de avocat la judecătorie, atunci când reprezenta pe soţ sau o rudă până la al patrulea grad inclusiv.

În cazul mandatului dat unui avocat, acesta se dovedeşte prin înscris, potrivit legilor de organizare şi exercitare a acestei profesii.

Potrivit art. 88 teza I C.proc.civ., mandatul *ad litem* nu încetează prin moartea celui care l-a dat şi nici dacă acesta a devenit incapabil. Aşadar, spre deosebire de mandatul de drept comun, mandatul judiciar, indiferent că este dat unui avocat sau unui mandatar neavocat, nu încetează prin moartea mandantului şi nici dacă acesta a devenit incapabil, ci dăinuie până la retragerea lui de către moştenitori sau de către reprezentantul legal al incapabilului (art. 88 teza a II-a C.proc.civ.).

Renunţarea la mandat, precum şi revocarea acestuia nu pot fi opuse celeilalte părţi decât de la comunicare, cu excepţia cazului în care au fost făcute în şedinţa de judecată şi în prezenţa părţii căreia i se opune renunţarea, respectiv revocarea. Mandatarul care renunţă la împuternicire este ţinut să înştiinţeze atât pe cel care i-a dat mandatul, cât şi instanţa, cu cel puţin 15 zile înainte de termenul imediat următor renunţării. În reglementarea actuală, mandatarul nu mai poate renunţa la mandat în cursul termenului de exercitare a căilor de atac.

5.3. Particularităţi privind reprezentarea persoanei fizice prin avocat

Conform art. 85 alin. (3) C.proc.civ., împuternicirea de a reprezenta o persoană fizică dată unui avocat se dovedeşte prin înscris, potrivit legii de organizare şi exercitare a profesiei.

Aşadar, mandatul dat unui avocat este supus *condiţiilor de formă şi de fond prevăzute de legea specială*, respectiv Legea nr. 51/1995 pentru organizarea şi exercitarea profesiei de avocat, republicată[1]. Potrivit dispoziţiilor art. 29 alin. (1) din acest act normativ, avocatul înscris în tabloul baroului are *dreptul să asiste şi să reprezinte orice persoană fizică sau juridică*, în temeiul unui contract încheiat în formă scrisă, care dobândeşte *dată certă* prin înregistrarea în registrul oficial de evidenţă. Totodată, potrivit art. 108 alin. (1) din Statutul profesiei de avocat[2], dreptul avocatului de a asista, a reprezenta ori a exercita orice alte activităţi specifice profesiei se naşte din *contractul de asistenţă juridică*, încheiat în formă scrisă între avocat şi client ori mandatarul acestuia, iar, în conformitate cu art. 108 alin. (3), avocatul poate acţiona exclusiv în limitele contractului încheiat cu clientul său, cu excepţia cazurilor când legea ar prevedea altfel.

Contractul de asistenţă juridică se încheie în *formă scrisă*, cerută *ad probationem* şi trebuie să îndeplinească toate condiţiile cerute de lege pentru încheierea valabilă a oricărei convenţii[3].

[1] M. Of. nr. 98 din 7 februarie 2011.

[2] Adoptat prin Hotărârea Consiliului Uniunii Naţionale a Barourilor din România nr. 64/2011 (M. Of. nr. 898 din 19 decembrie 2011).

[3] În ceea ce priveşte *elementele obligatorii ale contractului de asistenţă juridică*, art. 122 alin. (1) din Statutul profesiei de avocat dispune că acesta trebuie să conţină:

a) datele de identificare ale formei de exercitare a profesiei, denumirea, sediul profesional şi reprezentantul acesteia;

b) datele de identificare ale clientului: se indică persoana reprezentantului legal, precum şi mandatarul clientului, dacă este cazul;

Contractul de asistență juridică prevede, în mod expres, *întinderea puterilor* pe care clientul le conferă avocatului. În baza acestui contract (care are natura juridică a unui mandat), avocatul se legitimează față de terți prin *împuternicirea* (numită și *delegație) avocațială* întocmită conform anexei nr. II la Statut [art. 126 alin. (1) din Statut].

Cât timp legea nu prevede expres altfel, avocatul este împuternicit să efectueze orice act specific profesiei pe care îl consideră necesar pentru realizarea intereselor clientului [art. 126 alin. (2) din Statut].

Mai subliniem că, potrivit art. 126 alin. (3) din Statut, pentru activitățile prevăzute expres în cuprinsul obiectului contractului de asistență juridică, acesta reprezintă un *mandat special*, în puterea căruia avocatul poate încheia, sub semnătură privată sau în formă autentică, acte de conservare, administrare ori dispoziție în numele și pe seama clientului. Așadar, pentru exercitarea *actelor procedurale de dispoziție, nu este necesar ca avocatul să prezinte o procură autentică specială,* fiind suficientă mențiunea inserată în cuprinsul contractului de asistență juridică în acest sens.

Conform art. 87 alin. (2) C.proc.civ., atunci când reprezentarea la prima instanță s-a făcut prin avocat, acesta poate face, *chiar fără mandat*, orice acte pentru păstrarea drepturilor supuse unui termen și care s-ar pierde prin neexercitarea lor la timp și poate, de asemenea, să introducă orice cale de atac împotriva hotărârii pronunțate, însă, în aceste ipoteze, toate actele de procedură se vor îndeplini numai față de partea însăși. Actele de procedură făcute de avocat în aceste condiții nu trebuie ratificate de parte, deoarece acesta, în efectuarea lor, s-a întemeiat pe o împuternicire legală. În schimb, susținerea căii de atac, exercitate de către avocat în temeiul acestei împuterniciri legale, se poate face numai în temeiul unui nou mandat dat de parte.

5.4. Reprezentarea convențională a persoanei juridice în procesul civil

Persoana juridică poate să își exercite drepturile procesuale fie prin reprezentantul legal, fie prin reprezentantul convențional.

Subliniem însă că, întrucât prin reprezentarea legală a persoanei juridice se realizează capacitatea procesuală de exercițiu a persoanei juridice, reprezentarea convențională nu poate înlocui reprezentarea legală, ci doar să o dubleze. În alte cuvinte, atunci când parte în proces este o persoană juridică ce a recurs la procedeul reprezentării convenționale, la dosar ar trebui să existe nu numai dovada calității de reprezentant convențional [art. 151 alin. (2) C.proc.civ.], ci și dovada calității de reprezentant legal [art. 151 alin. (4) și (5) C.proc.civ.].

Potrivit art. 84 alin. (1) C.proc.civ., persoanele juridice pot fi reprezentate convențional în fața instanțelor de judecată *numai prin consilier juridic sau avocat*, în condițiile legii. Așadar, spre deosebire de persoanele fizice, în cazul persoanelor juridice

c) obiectul contractului, care poate fi limitat la una sau mai multe dintre activitățile prevăzute de art. 3 din lege ori poate avea caracter general, dând dreptul avocatului la acte de administrare și conservare a patrimoniului clientului;

d) onorariul;

e) atestarea identității clientului sau a reprezentantului acestuia;

f) modul de soluționare a litigiilor între avocat și client;

g) semnăturile părților.

De asemenea, art. 122 alin. (2) din Statut prevede expres că lipsa elementelor prevăzute la alin. (1) lit. a)-e) și g) atrage *nevalabilitatea contractului*, dacă s-a produs o vătămare ce nu poate fi altfel remediată.

este exclusă reprezentarea convențională în justiție prin mandatar care să nu aibă calitatea fie de avocat, fie de consilier juridic.

În ceea ce privește *reprezentarea persoanelor juridice în fața instanțelor de recurs*, trebuie menționat că din considerentele Deciziei Curții Constituționale nr. 462 din 17 septembrie 2014 rezultă că această decizie are în vedere numai dispozițiile legale privind reprezentarea prin avocat a persoanelor fizice la redactarea și susținerea recursului.

Așa fiind, dispozițiile art. 84 alin. (2) C.proc.civ., care nu au fost avute în vedere de decizia menționată a Curții Constituționale, sunt în continuare aplicabile. Potrivit acestui text de lege, la redactarea cererii și a motivelor de recurs, precum și în exercitarea și susținerea recursului, persoanele juridice vor fi asistate și, după caz, reprezentate, sub sancțiunea nulității, numai de către un avocat sau consilier juridic, în condițiile legii. Prin urmare, dacă în fața instanțelor de fond – prima instanță și cea de apel –, actele de procedură pot fi îndeplinite și de reprezentantul legal al persoanei juridice, în recurs, atât redactarea cererii și a motivelor de recurs, cât și exercitarea și susținerea recursului se pot face exclusiv de către un avocat sau consilier juridic. Menționăm însă că, potrivit art. XI din Legea nr. 2/2013 privind unele măsuri pentru degrevarea instanțelor judecătorești[1], în aplicarea dispozițiilor art. 13 alin. (2) C.proc.civ., în cazul instanțelor judecătorești și parchetelor, în recurs, cererile și concluziile pot fi formulate și susținute de către *președintele instanței sau de către conducătorul parchetului, de către consilierul juridic ori de către judecătorul sau procurorul desemnat*, în acest scop, de președintele instanței ori de conducătorul parchetului.

De asemenea, în cazul contestației în anulare și al revizuirii, se vor aplica în mod corespunzător regulile privind reprezentarea persoanelor juridice prevăzute de art. 84 C.proc.civ., soluția rezultând din prevederile art. 508 alin. (1) și art. 513 alin. (1) C.proc.civ., conform cărora contestația în anulare și revizuirea se soluționează potrivit dispozițiilor procedurale aplicabile judecății finalizate cu hotărârea atacată.

În finalul acestor considerații, menționăm că regulile privind reprezentarea convențională a persoanelor juridice în procesul civil se aplică și în cazul *asociațiilor, societăților sau altor entități fără personalitate juridică care sunt constituite potrivit legii.*

5.5. Sancțiunea în cazul nejustificării calității de reprezentant convențional

În cazul în care reprezentantul părții nu face dovada acestei calități, instanța va da un termen scurt pentru acoperirea lipsurilor. Dacă în termenul acordat, lipsa dovezii calității de reprezentant a celui care a acționat în numele părții nu se acoperă, cererea va fi anulată [art. 82 alin. (1) C.proc.civ.].

Potrivit art. 82 alin. (2) C.proc.civ., *excepția lipsei dovezii calității de reprezentant înaintea primei instanțe nu poate fi invocată pentru prima oară în calea de atac.* Rezultă, așadar, că, în reglementarea actuală, excepția lipsei dovezii calității de reprezentant poate fi invocată *oricând în cursul aceleiași instanțe*, însă ea nu poate constitui motiv pentru exercitarea căii de atac, dacă nu a fost invocată înaintea instanței în fața căreia s-a produs neregularitatea respectivă. Excepția lipsei dovezii calității de reprezentant

[1] M. Of. nr. 89 din 12 februarie 2013.

poate fi invocată de *oricare dintre părți*, precum și de *procuror* sau de *instanță, din oficiu*, fiind o excepție absolută, însă titularul dreptului poate ratifica actele îndeplinite de persoana care a acționat fără a avea calitatea de reprezentant.

Lipsa dovezii calității de reprezentant *nu trebuie confundată cu lipsa calității procesuale active*. Într-adevăr, așa cum s-a subliniat în literatura de specialitate[1], excepția lipsei dovezii calității de reprezentant presupune situația în care cererea este introdusă în numele titularului (deci în cerere se menționează faptul că se acționează în numele și în interesul altei persoane, adică în calitate de reprezentant), iar la dosar nu există dovada din care să rezulte abilitarea celui care a formulat cererea de a-l reprezenta pe titular. Dacă însă, din cuprinsul cererii, nu rezultă că aceasta este introdusă în numele altei persoane, deci nu se menționează în cerere că persoana care a formulat-o este doar un reprezentant al titularului, atunci se va invoca excepția lipsei calității procesuale, întrucât, prin ipoteză, cel care a introdus cererea în nume propriu, în loc să o formuleze în numele reprezentatului, nu este titularul dreptului.

Secțiunea a 3-a. Participarea Ministerului Public în procesul civil

§1. Considerații introductive

Potrivit alin. (1) al art. 131 din Constituție, referitor la rolul Ministerului Public, „în activitatea judiciară, Ministerul Public reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor".

Articolul 63 din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată, stabilește atribuțiile Ministerului Public, dintre care în materie civilă sunt următoarele:

– exercită acțiunea civilă, în cazurile prevăzute de lege;

– participă, în condițiile legii, la ședința de judecată;

– exercită căile de atac împotriva hotărârilor judecătorești, în condițiile prevăzute de lege;

– apără drepturile și interesele legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție, ale dispăruților și ale altor persoane, în condițiile legii;

– exercită orice alte atribuții stabilite de lege.

Formele de participare a procurorului în procesul civil sunt prevăzute de art. 92 C.proc.civ., după cum urmează:

– pornirea procesului civil;

– participarea la judecata procesului civil și punerea de concluzii;

– exercitarea căilor de atac;

– punerea în executare a anumitor titluri executorii.

Referitor la *poziția procesuală a procurorului în procesul civil*, în literatura juridică anterioară actualului Cod de procedură civilă au fost exprimate mai multe opinii, susținându-se fie că procurorul ar fi un reprezentant *sui-generis* al părților în proces, fie că acesta participă la procesul civil ca parte atunci când introduce acțiunea civilă și ca participant atunci când intervine în cursul procesului, după cum s-a considerat că

[1] G. Boroi, *Codul 2001, p. 222-223;* V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 97.

procurorul este întotdeauna parte în procesul civil, această din urmă opinie fiind și cea dominantă[1].

În doctrina recentă s-a susținut că procurorul are calitatea de *participant* în procesul civil, fiind considerat *parte* în proces numai atunci când pornește acțiunea civilă[2], argumentul principal în sprijinul acestei opinii fiind acela că, în actuala reglementare, art. 92 și urm. C.proc.civ. referitoare la participarea Ministerului Public în procesul civil nu mai este așezat de legiuitor în titlul referitor la părți, ci în cel privitor la participanții la procesul civil.

În ceea ce ne privește, așa cum am mai arătat[3], apreciem că procurorul are o poziție independentă în proces, fiind *acel participant în procesul civil care reprezintă interesele societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor, potrivit art. 131 alin. (1) din Constituție*.

§2. Formele participării procurorului la procesul civil

2.1. Pornirea procesului civil

Potrivit art. 92 alin. (1) C.proc.civ., *procurorul poate porni orice acțiune civilă, ori de câte ori este necesar pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție și ale dispăruților, precum și în alte cazuri expres prevăzute de lege*.

Rezultă din această dispoziție legală că procurorul nu poate porni orice proces civil, ci dreptul său de a declanșa acțiunea civilă este *limitat*, în sensul că legea nu acordă acestuia dreptul de a pune în mișcare acțiunea civilă decât atunci când fie aceasta este necesară pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție și ale dispăruților, fie acest drept îi este conferit de un text expres de lege[4].

[1] A se vedea, pe larg, V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 98-99.

[2] D.N. Theohari, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 265; M. Tăbârcă, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 246.

[3] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 224.

[4] Spre exemplu, Ministerul Public are dreptul de a solicita Tribunalului București să dispună încetarea activității partidului politic și radierea acestuia din Registrul partidelor politice în cazul în care modificările statutului sau ale programului partidului politic nu au fost comunicate Tribunalului București în condițiile stabilite de art. 25 din Legea nr. 14/2003 a partidelor politice, republicată (M. Of. nr. 347 din 12 mai 2014) ori dacă, deși instanța a respins cererea de încuviințare a modificării statutului, partidul politic în cauză acționează în baza statutului modificat [art. 26 alin. (1) din Legea nr. 14/2003], de a cere dizolvarea pe cale judecătorească a unui partid politic (art. 46 din Legea nr. 14/2003) sau constatarea încetării existenței unui partid politic (art. 47 din Legea nr. 14/2003). De asemenea, în conformitate cu art. 1 alin. (4) din Legea nr. 554/2004 a contenciosului administrativ, Ministerul Public, atunci când, în urma exercitării atribuțiilor prevăzute de legea sa organică, apreciază că încălcările drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanelor se datorează existenței unor acte administrative unilaterale individuale ale autorităților publice emise cu exces de putere, cu acordul prealabil al acestora, sesizează instanța de contencios administrativ de la domiciliul persoanei fizice sau de la sediul persoanei juridice vătămate. Petiționarul dobândește de drept calitatea de reclamant, urmând a fi citat în această calitate. În fine, potrivit art. 296 C.civ., orice persoană interesată poate introduce acțiunea în constatarea nulității absolute a căsătoriei. Cu toate acestea, procurorul nu poate introduce acțiunea după încetarea sau desfacerea căsătoriei, cu excepția cazului în care ar acționa pentru apărarea drepturilor minorilor sau a persoanelor puse sub interdicție.

Pe de altă parte, subliniem că legea nu interzice procurorului să introducă acțiunile cu caracter strict personal, ceea ce înseamnă că, în cazurile în care aceasta este în interesul persoanelor prevăzute la art. 92 alin. (1) C.proc.civ. sau legea îi conferă în mod expres acest drept, procurorul poate introduce *orice acțiune civilă, inclusiv cele cu caracter strict personal*, cum ar fi acțiunea în stabilirea maternității – art. 423 alin. (1), (2) și (3) C.civ.; acțiunea în stabilirea paternității – art. 425 alin. (1) și (2) C.civ.; acțiunea în tăgada paternității – art. 429 C.civ.; acțiunea în anularea căsătoriei pentru viciul de consimțământ al soțului minor – art. 298 C.civ. etc.

Atunci când acțiunea este inițiată de procuror, *titularul dreptului subiectiv dedus judecății va fi introdus în proces*. El va putea să uzeze de dreptul de dispoziție cu privire la procesul civil declanșat de procuror, prin renunțarea la judecată sau la dreptul subiectiv ori prin încheierea unei tranzacții, iar în cazul în care procurorul și-ar retrage cererea, titularul dreptului subiectiv dedus judecății va putea solicita instanței continuarea judecății (art. 93 C.proc.civ.). Reamintim însă că, potrivit art. 81 alin. (2) C.proc.civ., renunțarea la judecată sau la dreptul dedus judecății, achiesarea la hotărârea pronunțată, încheierea unei tranzacții, precum și orice alte acte procedurale de dispoziție făcute în orice proces de reprezentanții minorilor, ai persoanelor puse sub interdicție și ai dispăruților nu vor împiedica judecarea cauzei, dacă instanța apreciază că ele nu sunt în interesul acestor persoane.

Precizăm că, potrivit art. 92 alin. (6) C.proc.civ., în toate cazurile, Ministerul Public *nu va datora taxe de timbru*[1] *și nici cauțiune*.

2.2. Participarea la judecata procesului civil

Această formă de participare a procurorului la procesul civil este prevăzută de art. 92 alin. (2) C.proc.civ. Potrivit acestei dispoziții legale, *procurorul poate să pună concluzii în orice proces civil, în oricare fază a acestuia, dacă apreciază că este necesar pentru apărarea ordinii de drept, a drepturilor și intereselor cetățenilor*.

Regula este aceea că participarea procurorului la judecata acțiunii civile este *facultativă*. În plus, inițiativa participării la un proces civil îi aparține în exclusivitate procurorului. În anumite materii însă, expres prevăzute de lege, participarea procurorului la judecată și punerea concluziilor sunt obligatorii.

Într-o enumerare care nu se dorește a fi limitativă, indicăm următoarele materii în care participarea procurorului la procesul civil este *obligatorie*:

– cererile în materie de adopție [art. 76 alin. (1) din Legea nr. 273/2004 privind procedura adopției, republicată[2]];

– cererile privind stabilirea măsurilor de protecție specială prevăzute de Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului [art. 134 alin. (1) din Legea nr. 272/2004, republicată[3]];

– cererile de punere sub interdicție judecătorească și de ridicare a interdicției judecătorești [art. 939 alin. (3) și art. 942 alin. (1) C.proc.civ.];

[1] Întrucât textul menționat nu face nicio distincție, rezultă că Ministerul Public nu va datora taxe de timbru sau cauțiuni nici în cazul introducerii căilor de atac, în condițiile art. 92 alin. (4) C.proc.civ.
[2] M. Of. nr. 259 din 19 aprilie 2012.
[3] M. Of. nr. 159 din 5 martie 2014.

– cererea de declarare a morții, cererea de constatare a nulității hotărârii declarative de moarte, cererea de rectificare a datei morții stabilite prin hotărâre [art. 945 alin. (4), art. 948 alin. (2) și art. 949 C.proc.civ.];

– cererea de expropriere [art. 23 alin. (1) din Legea nr. 33/1994 privind exproprierea pentru cauză de utilitate publică, republicată[1]];

– cererea de decădere din exercițiul drepturilor părintești [art. 508 alin. (2) C.civ.];

– cererea privind înregistrarea tardivă a nașterii, precum și cererile de anulare, modificare sau completare a actelor de stare civilă [art. 18 alin. (2) și art. 57 alin. (2) din Legea nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă, republicată[2]];

– cererea de acordare a personalității juridice unei asociații/fundații, când se constată neregularități referitoare la art. 40 alin. (2) din Constituție [art. 9 alin. (2) și art. 17 alin. (3) din O.G. nr. 26/2000 cu privire la asociații și fundații[3]];

– cererile privind înregistrarea unui partid politic sau a unei alianțe politice ori de încuviințare a modificării statutului sau a programului partidului politic [art. 20 alin. (1), art. 25 alin. (2), art. 30 alin. (1) din Legea nr. 14/2003 a partidelor politice, republicată], precum și cererile referitoare la reorganizarea partidelor politice, la dizolvarea sau la încetarea existenței acestora;

– soluționarea excepției de neconstituționalitate a unei legi sau ordonanțe [art. 30 alin. (4) din Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, republicată];

– recursul în interesul legii[4];

– cereri și plângeri adresate instanțelor în temeiul O.U.G. nr. 194/2002 privind regimul străinilor în România, în care Oficiul Român pentru Imigrări este parte [art. 148 din O.U.G. nr. 194/2002, republicată[5]] etc.

Când legea prevede că participarea procurorului la judecată este obligatorie, lipsa concluziilor acestuia atrage *nulitatea absolută a hotărârii* [art. 92 alin. (3) C.proc.civ.]. Precizăm că instanța de judecată nu este ținută de concluziile procurorului, chiar dacă ar fi vorba despre litigii în care participarea acestuia este obligatorie, deoarece, prin raportare la instanță, procurorul se află pe poziție de egalitate cu părțile.

2.3. Exercitarea căilor de atac

În conformitate cu prevederile art. 92 alin. (4) C.proc.civ., *procurorul poate să exercite căile de atac împotriva hotărârilor pronunțate în cauzele privitoare la drepturile și interesele legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție și ale dispăruților și în cele pentru care legea prevede expres posibilitatea procurorului de a porni acțiunea civilă, chiar dacă nu a pornit acțiunea civilă, precum și atunci când a participat la judecată, în condițiile legii*.

În legătură cu această formă de participare a procurorului la procesul civil trebuie făcute următoarele precizări.

[1] M. Of. nr. 472 din 5 iulie 2011.
[2] M. Of. nr. 339 din 18 mai 2012.
[3] M. Of. nr. 39 din 31 ianuarie 2000.
[4] În acest caz, cel care participă la proces este procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție sau înlocuitorul său, în condițiile legii.
[5] M. Of. nr. 421 din 5 iunie 2008.

O primă precizare privește *limitele dreptului procurorului de a exercita căile de atac*. Astfel, în reglementarea actuală, spre deosebire de cea anterioară, acest drept al procurorului cunoaște anumite restricții, în sensul că acesta nu poate exercita căile de atac decât împotriva hotărârilor pronunțate în cauzele privitoare la drepturile și interesele legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție și ale dispăruților[1], a celor pronunțate în cauzele cu privire la care legea prevede expres posibilitatea procurorului de a porni acțiunea civilă, precum și atunci când acesta a participat la judecată.

Trebuie reținut că posibilitatea procurorului de a exercita căile de atac împotriva hotărârilor pronunțate în cauzele privitoare la drepturile și interesele legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție și ale dispăruților și a celor pronunțate în cauzele cu privire la care legea prevede expres posibilitatea procurorului de a porni acțiunea civilă *nu este condiționată de exercitarea acțiunii civile de către procuror*.

Așadar, dacă procurorul nu avea posibilitatea să promoveze acțiunea civilă introdusă de reclamant și nici nu a participat la judecată (participarea sa nefiind obligatorie), procurorul nu are dreptul să atace hotărârea pronunțată în cauză, iar o eventuală cale de atac exercitată de acesta urmează a fi respinsă ca inadmisibilă. S-a arătat, în mod întemeiat, că, atunci când participarea procurorului la judecata în fața primei instanțe era obligatorie, iar aceasta nu s-a realizat, chiar dacă acțiunea nu este una dintre cele vizate de art. 92 alin. (1) C.proc.civ., procurorul poate exercita calea de atac împotriva hotărârii pronunțate în condițiile neparticipării acestuia la judecată[2].

O a doua precizare se referă la *momentul începerii curgerii termenului de exercitare a căilor de atac* pentru procuror. Astfel, art. 468 alin. (4) C.proc.civ. prevede că, pentru procuror, termenul de apel curge de la pronunțarea hotărârii, în afară de cazurile în care procurorul a participat la judecarea cauzei, când termenul de apel curge de la comunicarea hotărârii, aceleași reguli fiind aplicabile și în cazul termenului de recurs, potrivit art. 485 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ. Normele legale au avut în vedere faptul că numai în situația în care procurorul a participat la judecată (indiferent dacă participarea și concluziile sale erau obligatorii potrivit legii), acestuia i se comunică hotărârea judecătorească.

În ceea ce privește recursul în interesul legii, art. 514 C.proc.civ. conferă calitate procesuală în promovarea acestuia și procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, din oficiu sau la cererea ministrului justiției.

Codul de procedură civilă nu face referire expresă la începutul curgerii termenului de exercitare a celorlalte căi extraordinare de atac – contestația în anulare și revizuirea – pentru procuror. Apreciem însă că din această lipsă de reglementare expresă nu s-ar putea trage concluzia că legiuitorul nu a vrut să recunoască procurorului dreptul de a introduce căile de atac de retractare în cazurile prevăzute de art. 92 alin. (4) C.proc.civ., deoarece acest din urmă text de lege nu face nicio distincție în ceea ce privește căile de atac deschise procurorului. Textul nu limitează dreptul procurorului de a exercita căile de atac decât în ceea ce privește hotărârile pe care acesta le poate ataca, iar nu și cu privire la căile de atac pe care acesta le poate promova. Lipsa

[1] În literatura de specialitate [M. TĂBÂRCĂ, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 247, p. 12], față de faptul că alin. (4) al art. 92 C.proc.civ. nu cuprinde o precizare similară celei din alin. (5) al aceluiași articol, s-a apreciat, în mod întemeiat, că procurorul ar putea să exercite căi de atac și împotriva hotărârilor care conțin o soluție favorabilă persoanelor prevăzute la art. 92 alin. (1) C.proc.civ.

[2] D.N. THEOHARI, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 269.

reglementării speciale cu privire la începutul termenelor de formulare a căilor de atac de retractare are drept consecință faptul că, și pentru procuror, termenele de exercitare a acestor căi de atac încep să curgă conform regulilor generale.

2.4. Punerea în executare a unor titluri executorii

Articolul 92 alin. (5) C.proc.civ. dispune că „procurorul poate să ceară punerea în executare a oricăror titluri executorii emise în favoarea persoanelor prevăzute la alin. (1)".

Rezultă, așadar, că *dreptul procurorului de a cere începerea executării silite este limitat exclusiv la titlurile executorii emise în favoarea minorilor, a persoanelor puse sub interdicție și a dispăruților*.

Pe de altă parte, spre deosebire de reglementarea anterioară, actualul Cod de procedură civilă permite procurorului să ceară punerea în executare a oricăror titluri emise în favoarea minorilor, a persoanelor puse sub interdicție și a dispăruților, iar nu numai a hotărârilor judecătorești pronunțate în favoarea acestor persoane. În schimb, solicitarea punerii în executare a hotărârilor judecătorești pronunțate în favoarea minorilor, a persoanelor puse sub interdicție și a dispăruților nu este condiționată de pornirea acțiunii civile de procuror și nici de participarea acestuia la judecarea cauzei în care s-a pronunțat hotărârea respectivă.

Dacă procurorul a cerut punerea în executare a titlului executoriu, creditorul are posibilitatea să efectueze acte procesuale de dispoziție, iar dacă procurorul intenționează să renunțe la executare, creditorul are dreptul să solicite continuarea executării silite (art. 93 C.proc.civ.).

În faza de executare silită, procurorul poate participa și în alte forme. Astfel, acesta *poate exercita contestația la executare* și *cererea de întoarcere a executării silite*, în măsura în care este necesar pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție și ale dispăruților sau *poate pune concluzii* în contestațiile la executare introduse de părți sau de terți, precum și în cererile de întoarcere a executării introduse de părți.

CAPITOLUL IV. COMPETENȚA

Secțiunea 1. Considerații generale

§1. Reglementare

Normele privitoare la competența instanțelor judecătorești se regăsesc în principal în Codul de procedură civilă. Astfel, Titlul III, intitulat „Competența instanțelor judecătorești", din Cartea I a Codului de procedură civilă reglementează competența materială și teritorială, precum și incidentele procedurale privitoare la competența instanței. În cuprinsul codului se regăsesc dispoziții referitoare la competența instanțelor judecătorești și în alte titluri și articole ale Codului, cum ar fi art. 610 C.proc.civ. referitor la instanța competentă să soluționeze acțiunea în anulare împotriva hotărârii arbitrale, art. 650 C.proc.civ. referitor la instanța de executare etc. Există, de asemenea, și alte acte normative care cuprind norme de competență ce vizează, așa cum se va vedea mai jos, în special competența generală. În cele ce urmează, vom avea în vedere și aceste din urmă norme juridice, urmând ca dispozițiile speciale din Codul de procedură civilă referitoare la competență să fie examinate, în principal, la capitolele corespunzătoare materiei particulare la care se referă. Înainte de a trece la analiza dispozițiilor legale relative la competența instanțelor judecătorești, este necesar să fie subliniat faptul că, potrivit art. 122 C.proc.civ., *reguli noi de competență pot fi stabilite numai prin modificarea normelor Codului de procedură civilă*. Cu toate acestea, dispoziția legală menționată nu trebuie interpretată în sensul că legile speciale nu ar mai putea cuprinde norme de competență, ci în sensul că instituirea de noi norme de competență prin legi speciale trebuie să se facă prin acte normative de aceeași forță juridică cu Codul de procedură civilă[1].

§2. Noțiunea și clasificarea competenței

2.1. Noțiunea de „competență"

Înfăptuirea justiției aparține statului, însă organele prin care acesta o exercită nu dețin, fiecare, decât o parte din ea, determinată după anumite criterii. Competența unui organ de judecată reprezintă, așadar, ceea ce legea determină că acesta poate și trebuie să facă, în calitatea în care este învestit, reprezintă limita până la care se poate întinde activitatea lui regulată și normală, este aptitudinea sa legală de a face anumite acte și, în special, de a exercita o anumită porțiune din funcția jurisdicțională. Diferențierea sub aspectul competenței este nu numai necesară, ci și indispensabilă. Instituind controlul judiciar și căile de atac de retractare, organizând distribuirea administrativă a

[1] A se vedea și GH.-L. ZIDARU, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 351.

cauzelor pe zone teritoriale, stabilind uneori specializarea organelor după materii, fixând și garanția intereselor pe care le are în grija sa, legea trebuia să ajungă inevitabil la crearea unor organe deosebite, cu atribuții deosebite[1].

Competența este definită ca fiind *aptitudinea recunoscută de lege unei instanțe judecătorești sau unui alt organ cu activitate jurisdicțională de a judeca un anumit litigiu*[2].

Uneori, competența este definită și ca însușirea unei cauze de a intra în sfera de jurisdicție a unei anumite instanțe. Însă, așa cum s-a subliniat deja în literatura de specialitate, nu este potrivit să se vorbească despre o competență determinată de natura cauzelor și despre o competență de jurisdicție, deoarece, pe de o parte, legea nu face această distincție, care, de altfel, nu ar avea vreo consecință nici pe plan teoretic și nici din punct de vedere practic, iar, pe de altă parte, natura cauzelor reprezintă numai unul dintre criteriile în funcție de care se determină competența.

Alteori, competența este considerată o problemă de capacitate, precizându-se că, întrucât, într-un proces, judecătorul este parte în raportul juridic procesual, această împrejurare îi conferă capacitatea de a participa la rezolvarea procesului respectiv, îi conferă, deci, competența. Similitudinea dintre capacitate și competență este discutabilă, deoarece: cel chemat să rezolve conflictul nu poate să fie el însuși parte în acel conflict, iar calitatea de participant indispensabil la procesul civil nu este sinonimă cu aceea de parte în proces; activitatea judecătorului nu se mărginește doar la rezolvarea pretențiilor formulate, ci cuprinde și alte atribuții, în legătură cu care competența de a le exercita nu ar putea fi explicată prin capacitatea de a sta într-un proces civil; așa cum vom menționa imediat, instituția competenței vizează organul de jurisdicție, iar nu personalul acestuia.

Competența *se raportează la instanța judecătorească sau la un alt organ cu activitate jurisdicțională*, nu la judecător și nici la secțiile sau completele specializate ale unei instanțe. Prin urmare, regulile de repartizare a cauzelor în cadrul aceleiași instanțe, între secțiile sau, după caz, completele specializate, conform hotărârilor Consiliului Superior al Magistraturii sau ale colegiului de conducere al instanței respective, nu constituie norme de competență, astfel încât eventuala lor încălcare nu ar putea fi invocată prin intermediul motivului de casare prevăzut de art. 488 alin. (1) pct. 3 C.proc.civ., deoarece acesta are în vedere nerespectarea dispozițiilor de ordine publică privitoare la competența altei instanțe, iar competența nu se raportează la judecător, la completul de judecată sau la secția unei instanțe, ci numai la instanța judecătorească sau la un alt organ cu activitate jurisdicțională în întregul său. Cu toate acestea, trebuie reținut că, în cazurile în care *legea stabilește în mod expres competența unei anumite secții sau a unui anumit complet specializat din cadrul unei instanțe* [de exemplu, art. 35 din Legea nr. 165/2013 privind măsurile pentru finalizarea procesului de restituire, în natură sau prin echivalent, a imobilelor preluate în mod abuziv în perioada regimului comunist în România[3] dispune că deciziile emise cu respectarea prevederilor art. 33 și art. 34 din același act normativ pot fi atacate de persoana care se consideră îndreptățită la secția civilă a tribunalului în a cărui circumscripție se află

[1] E. HEROVANU, *Principiile*, vol. I, p. 480.
[2] V.M. CIOBANU, *Tratat 1996*, vol. I, p. 371. A se vedea și G. BOROI, *Codul 2001*, p. 4.
[3] M. Of. nr. 278 din 17 mai 2013.

sediul entității, în termen de 30 de zile de la data comunicării; art. 26 alin. (3) din Legea nr. 10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945 – 22 decembrie 1989, republicată[1] prevede că decizia sau, după caz, dispoziția motivată de respingere a notificării sau a cererii de restituire în natură poate fi atacată de persoana care se pretinde îndreptățită la secția civilă a tribunalului în a cărui circumscripție se află sediul unității deținătoare sau, după caz, al entității învestite cu soluționarea notificării, în termen de 30 de zile de la comunicare], atunci nerespectarea acestor norme poate fi invocată prin *mijloacele procedurale prevăzute de lege pentru încălcarea normelor referitoare la competență*, respectiv excepția de necompetență, căile de atac de reformare și contestația în anulare.

În legătură cu *regulile de repartizare a cauzelor în cadrul aceleiași instanțe între secțiile sau, după caz, completele specializate, conform hotărârilor Consiliului Superior al Magistraturii sau ale colegiului de conducere al instanței respective*, trebuie subliniat însă că, deși ele nu constituie norme de competență, ci *norme de organizare judecătorească*[2], totuși, în reglementarea actuală, spre deosebire de Codul de procedură civilă din 1865, este prevăzută în mod expres posibilitatea aplicării prin asemănare a dispozițiilor referitoare la excepția de necompetență și la conflictul de competență și în cazul secțiilor specializate ale aceleiași instanțe judecătorești [art. 136 alin. (1) C.proc.civ.]. Conform art. 136 alin. (2) și (3) C.proc.civ., conflictul dintre secțiile specializate ale aceleiași instanțe se va soluționa de secția instanței stabilite potrivit art. 135 C.proc.civ. corespunzătoare secției înaintea căreia s-a ivit conflictul, iar conflictul dintre două secții ale Înaltei Curți de Casație și Justiție se soluționează de Completul de 5 judecători; aceste dispoziții se aplică în mod corespunzător și în cazul completelor specializate [art. 136 alin. (4) C.proc.civ.].

2.2. Clasificarea competenței

Întrucât litigiile civile sunt soluționate nu numai de instanțele judecătorești, ci și de alte organe cu activitate jurisdicțională, în cazurile expres prevăzute de lege, precum și datorită faptului că instanțele judecătorești sunt organizate pe linie ierarhică și pe circumscripții teritoriale, se pune problema clasificării normelor de competență.

2.2.1. Competența generală și competența jurisdicțională

O primă clasificare a normelor de competență este aceea în *norme de competență generală* și *norme de competență jurisdicțională*, după cum delimitarea se face prin raportare la organe din sisteme diferite ori la organe din cadrul aceluiași sistem.

La rândul ei, competența jurisdicțională se clasifică în *competență materială* și *competență teritorială*, după cum delimitarea se face între instanțe judecătorești de grad diferit sau între instanțe de același grad.

[1] M. Of. nr. 798 din 2 septembrie 2005.

[2] A se vedea, în același sens, G. Boroi, D.N. Theohari, *Sinteza principalelor modificări și completări aduse Codului de procedură civilă prin Legea nr. 138/2014*, în Noul Cod de procedură civilă și Legea de punere în aplicare, Ed. Hamangiu, București, 2014 (citat în continuare *Sinteza...*), p. XI.

În cadrul competenței materiale, în general[1], se distinge între *competența materială funcțională*, care se stabilește după felul atribuțiilor ce revin fiecărei categorii de instanțe, și *competența materială procesuală*, care se stabilește în funcție de obiectul, natura sau valoarea litigiului.

Competența teritorială poate fi de trei feluri: *competența teritorială de drept comun* (când cererea se introduce la instanța de la domiciliul sau, după caz, sediul pârâtului, însă părțile ar putea conveni să se judece și la o altă instanță de același grad), *competența teritorială alternativă sau facultativă* (în cazul în care reclamantul are posibilitatea să aleagă între două sau mai multe instanțe deopotrivă competente) și *competența teritorială exclusivă sau excepțională* (când cererea trebuie introdusă la o anumită instanță, iar părțile nu ar putea conveni să se judece la o altă instanță).

2.2.2. Competența absolută și competența relativă

În funcție de caracterul normelor care reglementează competența, aceasta se clasifică în *competență absolută* și *competență relativă*. Această clasificare este prevăzută de art. 129 alin. (1) C.proc.civ., potrivit căruia necompetența este de ordine publică sau privată.

Competența absolută este reglementată de norme juridice de ordine publică, iar competența relativă este reglementată de norme juridice de ordine privată.

Potrivit art. 129 alin. (2) C.proc.civ., necompetența este de ordine publică: 1. în cazul încălcării competenței generale, când procesul nu este de competența instanțelor judecătorești; 2. în cazul încălcării competenței materiale, când procesul este de competența unei instanțe de alt grad; 3. în cazul încălcării competenței teritoriale exclusive, când procesul este de competența unei alte instanțe de același grad și părțile nu o pot înlătura. Articolul 126 alin. (1) C.proc.civ. prevede că părțile pot conveni în scris sau, în cazul litigiilor născute, și prin declarație verbală în fața instanței ca procesele privitoare la bunuri și la alte drepturi de care acestea pot să dispună să fie judecate de alte instanțe decât acelea care, potrivit legii, ar fi competente teritorial să le judece, în afară de cazul când această competență este exclusivă.

Din coroborarea acestor dispoziții legale, rezultă că au *caracter absolut competența generală, competența materială și competența teritorială exclusivă*, iar *caracter relativ* are *numai competența teritorială în pricinile privitoare la bunuri și la alte drepturi de care părțile pot să dispună*, cu excepția cazurilor în care competența teritorială este exclusivă. Așadar, în regulă generală, competența teritorială de drept comun și competența teritorială alternativă au caracter relativ[2].

Clasificarea competenței în absolută și relativă prezintă importante consecințe practice. Astfel:

[1] V.M. Ciobanu, *Tratat 1996*, vol. I, p. 371; G. Boroi, *Codul 2001*, p. 6; M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 487; V.M. Ciobanu, T.C. Briciu, C.C. Dinu, *Curs de bază 2013*, p. 193; Gh.-L. Zidaru, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 255.

[2] Pot exista însă și cazuri de competență teritorială alternativă stabilite prin norme de ordine publică; spre exemplu, în materia stabilirii filiației, competența teritorială este alternativă [art. 113 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ.], dar, nefiind vorba de o pricină privitoare la bunuri sau la alte drepturi de care părțile pot dispune, competența este de ordine publică (exclusivă).

– normele de competenţă absolută sunt obligatorii atât pentru părţi, cât şi pentru instanţă. Părţile nu ar putea, pe cale de convenţie, să deroge de la aceste norme, pentru a stabili competenţa în favoarea altei instanţe. O eventuală convenţie a părţilor, derogatorie de la normele de competenţă absolută, ar fi ineficientă, astfel încât nu va fi luată în considerare de instanţa sesizată cu judecarea pricinii. Dimpotrivă, normele de competenţă relativă permit părţilor să deroge de la ele şi să determine competenţa în favoarea unei alte instanţe decât aceea stabilită de lege;

– încălcarea normelor de competenţă absolută poate fi invocată de oricare dintre părţi, chiar şi de reclamantul care a sesizat instanţa necompetentă, de instanţă din oficiu (dacă instanţa invocă din oficiu necompetenţa absolută, pentru a se respecta principiul contradictorialităţii, va trebui să pună excepţia în discuţia părţilor), precum şi de procuror, dacă participă la proces. Nesocotirea normelor de competenţă relativă poate fi invocată numai de pârât, deoarece aceste norme sunt stabilite în favoarea sa, fiind singurul în drept să aprecieze dacă este sau nu în interesul său să opună necompetenţa relativă. Dacă necompetenţa nu este de ordine publică, partea care a făcut cererea la o instanţă necompetentă nu va putea cere declararea necompetenţei [art. 130 alin. (4) C.proc.civ.]. Nici procurorul, indiferent de forma de participare la procesul civil, nu ar putea invoca necompetenţa relativă. De asemenea, dacă instanţa ar constata că este necompetentă relativ, nu va putea să îşi decline competenţa din oficiu;

– necompetenţa generală a instanţelor judecătoreşti poate fi invocată în orice stare a pricinii, iar necompetenţa materială şi teritorială de ordine publică trebuie invocată de părţi ori de către judecător la primul termen de judecată la care părţile sunt legal citate în faţa primei instanţe. Necompetenţa de ordine privată poate fi invocată prin întâmpinare sau, dacă întâmpinarea nu este obligatorie, cel mai târziu la primul termen de judecată la care părţile sunt legal citate în faţa primei instanţe, sub sancţiunea decăderii pârâtului din dreptul de a mai invoca această încălcare a dispoziţiilor de competenţă relativă.

Secţiunea a 2-a. Competenţa generală a instanţelor judecătoreşti

§1. Principiul stabilirii competenţei generale a instanţelor judecătoreşti

Conform art. 126 alin. (1) din Constituţie, „justiţia se realizează prin Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie şi prin celelalte instanţe judecătoreşti stabilite de lege".

Deşi acest text se referă numai la instanţele judecătoreşti, totuşi pricinile civile nu sunt rezolvate în exclusivitate de acestea. Există şi alte organe care, potrivit legii, desfăşoară şi o activitate jurisdicţională; în acest sens, chiar art. 146 lit. d) şi k) din Constituţie, referindu-se la atribuţiile Curţii Constituţionale, prevede că aceasta hotărăşte asupra excepţiilor de neconstituţionalitate ridicate în faţa instanţelor judecătoreşti sau de arbitraj comercial, privind legile şi ordonanţele sau asupra contestaţiilor care au ca obiect constituţionalitatea unui partid politic.

Existenţa unor litigii specializate, cu un pronunţat caracter tehnic, precum şi necesitatea de a degreva instanţele judecătoreşti de unele cauze foarte simple impun existenţa unor organe cu atribuţii jurisdicţionale din afara sistemului instanţelor judecătoreşti, ceea ce înseamnă că autoritatea judecătorească nu are monopolul funcţiei de a judeca, unele cauze fiind încredinţate, prin lege, altor jurisdicţii.

Se constată însă tendinţa legiuitorului de a da prioritate instanţelor judecătoreşti în rezolvarea pricinilor civile, reducând numărul cauzelor civile date în competenţa altor organe cu atribuţii jurisdicţionale.

În materie civilă funcţionează *principiul stabilirii competenţei generale a instanţelor judecătoreşti*. Acest principiu nu este expres reglementat, însă aplicabilitatea lui rezultă neîndoielnic din ansamblul reglementării competenţei instanţelor judecătoreşti şi a altor organe cu atribuţii jurisdicţionale. De altfel, principiul menţionat este consecinţa firească a celui consacrat de art. 126 din Constituţie, potrivit căruia justiţia se înfăptuieşte de instanţele judecătoreşti.

Trebuie precizat că, în vederea respectării dreptului la un proces echitabil, pe lângă *plenitudinea de competenţă a instanţelor judecătoreşti de a soluţiona pricinile civile*, prin anumite dispoziţii legale este stabilită *competenţa instanţelor judecătoreşti de a controla hotărârile pronunţate de alte organe cu activitate jurisdicţională*. Astfel, spre exemplu: în materie de mărci, contestaţia exercitată împotriva hotărârii comisiei de contestaţii din cadrul Oficiului de Stat pentru Invenţii şi Mărci (O.S.I.M.) este de competenţa Tribunalului Bucureşti; plângerea împotriva încheierii prin care s-a respins cererea de îndeplinire a unui act notarial, precum şi plângerea împotriva actului constatator al refuzului executorului judecătoresc de a efectua un act de competenţa sa, altul decât punerea în executare a dispoziţiilor cu caracter civil din titlurile executorii, sunt de competenţa judecătoriei etc.

Pentru cazurile în care nicio normă specială nu ar prevedea posibilitatea unei anumite instanţe judecătoreşti de a exercita controlul judecătoresc asupra hotărârilor altor organe cu activitate jurisdicţională, se vor aplica dispoziţiile art. 6 alin. (2) şi (3) din Legea nr. 554/2004 a contenciosului administrativ[1], potrivit cărora actele administrative susceptibile, conform legii organice, să facă obiectul unei jurisdicţii speciale administrative pot fi atacate la instanţa de contencios administrativ, cu respectarea dispoziţiilor art. 7 alin. (1) din acelaşi act normativ (parcurgerea procedurii prealabile – *n.n.*), dacă partea înţelege să nu exercite procedura administrativ-jurisdicţională. Actul administrativ-jurisdicţional pentru care, prin lege organică specială, se prevede o cale de atac în faţa unei alte jurisdicţii administrative speciale poate fi atacat direct la instanţa de contencios administrativ, în termen de 15 zile de la comunicare, dacă partea înţelege să renunţe la calea administrativ-jurisdicţională de atac.

S-a susţinut şi opinia potrivit căreia, după intrarea în vigoare a Constituţiei României din 1991, actele normative anterioare, care au stabilit competenţa unor organe din afara sistemului instanţelor judecătoreşti de a soluţiona anumite pricini, urmează a fi considerate abrogate, iar astfel de acte normative, adoptate după intrarea în vigoare a Constituţiei, ar încălca dispoziţiile legii fundamentale. În cadrul acestei concepţii, se admite existenţa unei excepţii, şi anume activitatea jurisdicţională a Curţii Constituţionale, deoa-

[1] M. Of. nr. 1154 din 7 decembrie 2004.

rece numai la aceasta se referă expres Constituția. Așa cum am arătat constant[1], este greșită o asemenea teză, întrucât se raportează numai la art. 21 și la art. 126 alin. (1) din Constituție, dând principiului accesului liber la justiție o accepțiune care, totuși, nu se desprinde din interpretarea sistematică a prevederilor constituționale. Într-adevăr, din dispozițiile legii fundamentale nu rezultă că, pentru a se asigura accesul liber la justiție, ar trebui să existe posibilitatea parcurgerii tuturor structurilor instanțelor judecătorești. În plus, soluția criticată ar avea consecințe practice greu de acceptat, deoarece consecvența ar impune adoptarea aceleiași soluții și în privința arbitrajului privat sau instituționalizat (atât a celui intern, cât și a celui internațional), a procedurilor notariale etc.

§2. Competența în materia controlului de constituționalitate

Dintre atribuțiile Curții Constituționale, stabilite de art. 146 din Constituție și de Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, republicată[2], interesează, pentru analiza de față, cele referitoare la controlul de constituționalitate, control care vizează, pe de o parte, legile înainte de promulgare (control anterior sau abstract, denumit și control *a priori*) și tratatele sau alte acorduri internaționale, inițiativele de revizuire a Constituției, regulamentele Parlamentului, legile și ordonanțele în vigoare (controlul posterior sau concret, denumit și control *a posteriori*) și, pe de altă parte, conflictele juridice de natură constituțională dintre autoritățile publice și partidele politice.

Astfel, Curtea Constituțională:

a) *se pronunță asupra constituționalității legilor, înainte de promulgarea acestora*, la sesizarea Președintelui României, a unuia dintre președinții celor două Camere, a Guvernului, a Înaltei Curți de Casație și Justiție, a Avocatului Poporului, a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori, precum și, din oficiu, asupra inițiativelor de revizuire a Constituției. Decizia prin care se constată neconstituționalitatea legii se comunică președinților celor două Camere ale Parlamentului și primului-ministru. Potrivit art. 147 alin. (2) din Constituție, în cazurile de neconstituționalitate care privesc legile, înainte de promulgarea acestora, Parlamentul este obligat să reexamineze dispozițiile respective pentru punerea lor de acord cu decizia Curții Constituționale;

b) *se pronunță asupra constituționalității tratatelor sau a altor acorduri internaționale*, la sesizarea unuia dintre președinții celor două Camere, a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori. În cazul în care Curtea Constituțională constată că tratatul sau acordul internațional este neconstituțional, acesta nu va putea fi ratificat. Pe de altă parte, în cazul în care constituționalitatea tratatului sau a acordului internațional a fost constatată anterior ratificării, acesta nu mai poate face, ulterior, obiectul unei excepții de neconstituționalitate [art. 147 alin. (3) din Constituție];

c) *se pronunță asupra constituționalității regulamentelor Parlamentului, a hotărârilor plenului Camerei Deputaților, a hotărârilor plenului Senatului și a hotărârilor plenului celor două Camere reunite ale Parlamentului*, la sesizarea unuia dintre președinții celor două Camere, a unui grup parlamentar sau a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori. Dispozițiile din regulamentele Parlamentului, constatate ca fiind neconstituționale, își încetează efectele juridice la expirarea unui termen de 45 de zile de la publicarea deciziei Curții Constituționale (în Monitorul Oficial al României), dacă, în acest interval, Parlamentul sau, după caz, Camerele acestuia nu pun de acord prevederile neconstituționale cu dispozițiile Constituției. Pe durata acestui termen, dispozițiile constatate ca fiind neconstituționale sunt suspendate de drept;

d) *hotărăște asupra excepțiilor de neconstituționalitate privind legile și ordonanțele în vigoare*, ridicate în fața instanțelor judecătorești sau de arbitraj comercial.

Referitor la această atribuție a Curții Constituționale, este necesar a fi făcute următoarele precizări:

– excepția de neconstituționalitate nu poate fi invocată decât în fața instanțelor judecătorești, astfel cum acestea sunt definite de art. 126 alin. (1) din Constituție și de Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, și a instanțelor de arbitraj. Din dispozițiile art. 146 lit. d) din Constituție rezultă cu claritate că, *de lege lata*, excepția de neconstituționalitate nu poate fi invocată în fața altor organe cu activitate jurisdicțională;

– pe lângă părți și instanța judecătorească[1] sau cea arbitrală, legea mai recunoaște legitimare procesuală activă pentru invocarea excepției de neconstituționalitate și Avocatului Poporului;

– ordonanțele pot fi atacate pe calea excepției de neconstituționalitate numai până în momentul în care se adoptă legea de aprobare sau de respingere de către Parlament. În cazul în care ordonanța nu a fost atacată până la momentul adoptării legii sau dacă excepția a fost respinsă, neconstituționalitatea se poate invoca numai în temeiul art. 146 lit. a) din Constituție, înainte de promulgarea legii de admitere sau de respingere a ordonanței. În sfârșit, după promulgarea legii de aprobare a ordonanței, excepția va putea fi din nou invocată, dar ea va viza, de această dată, legea;

– așa cum rezultă din dispozițiile exprese ale art. 29 alin. (1) din Legea nr. 47/1992, republicată, obiectul excepției de neconstituționalitate îl poate face *o lege sau o ordonanță ori o dispoziție dintr-o lege sau dintr-o ordonanță în vigoare*. Potrivit jurisprudenței recente a Curții Constituționale[2], sintagma „în vigoare" trebuie înțeleasă „în sensul că sunt supuse controlului de constituționalitate și legile sau ordonanțele ori dispozițiile din legi sau din ordonanțe ale căror efecte juridice continuă să se producă și după ieșirea lor din vigoare";

– cât privește rezolvarea excepțiilor de neconstituționalitate a legilor și a ordonanțelor, urmează a se avea în vedere și art. 154 alin. (1) din Constituție, conform căruia „legile și toate celelalte acte normative rămân în vigoare în măsura în care ele nu contravin prezentei Constituții". Așa cum s-a arătat în literatura de specialitate[3], pentru *actele normative adoptate înainte de intrarea în vigoare a Constituției din 1991*, nu s-ar putea vorbi de o eventuală excepție de neconstituționalitate, ci, dacă se solicită aplicarea unei norme juridice cuprinse într-un astfel de act normativ, instanța urmează a verifica dacă norma respectivă mai este în vigoare sau a fost abrogată de dispozițiile

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 9; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 104.
[2] M. Of. nr. 807 din 3 decembrie 2010.

[1] De asemenea, excepția poate fi ridicată și de procuror în fața instanței de judecată, atunci când participă la proces.
[2] C.C., dec. nr. 766/2011 (M. Of. nr. 549 din 3 august 2011).
[3] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 10-11.

constituționale. Altfel spus, judecătorul aplică numai legea în vigoare, el fiind cel care va constata, pe cale de interpretare, dacă legea mai este în vigoare.

În legătură cu aplicarea fostului art. 150 alin. (1) [actualul art. 154 alin. (1)] din Constituție, s-a pus problema de a ști dacă numai instanțele judecătorești sunt competente să constate abrogarea unei legi anterioare Constituției, din cauza contrarietății cu prevederile legii fundamentale ori, dimpotrivă, această competență aparține și Curții Constituționale[1]. Trebuie subliniat că, în ambele teze, nu se contestă competența instanțelor judecătorești de a constata că o lege preconstituțională este abrogată, ci controversa vizează numai competența Curții Constituționale. Cea de a doua soluție, la care s-a oprit și Curtea Constituțională, pornește de la premisa că, prin natura sa, abrogarea sau, după caz, menținerea în vigoare a legii preconstituționale ar fi și o problemă de constituționalitate, iar nu doar de conflict în timp al legilor; deci, ea ar atrage nu numai competența instanței de drept comun, chemată să soluționeze conflictul rezultat din succesiunea legilor, ci și competența Curții Constituționale, în calitate de garant al supremației Constituției. Se consideră că, „prin natura sa, contrarietatea unei legi cu prevederile Constituției nu poate să nu constituie și o problemă de constituționalitate. O asemenea contrarietate rezultă din interpretarea normei constituționale și a celei supuse controlului, spre a se putea stabili, în acest mod, dacă ele sunt sau nu contrare și, deci, dacă norma supusă controlului încalcă sau, dimpotrivă, nu contravine dispoziției constituționale. Este o problemă comună atât controlului constituționalității unei legi elaborate sub imperiul Constituției, cât și a legii preconstituționale. Faptul că, în această din urmă ipoteză, legea contrară este abrogată, nu schimbă datele problemei, abrogarea constituind numai consecința constituțională, prevăzută de art. 150 alin. (1). Cu alte cuvinte, neconstituționalitatea este cauza abrogării. În acest caz, neconstituționalitatea are un caracter specific, întrucât nu rezultă din încălcarea Constituției de către legiuitor, ci dintr-o cauză posterioară legii, constând în schimbarea temeiului legitimității sale constituționale". Se admite totuși că, în această calitate, competența Curții Constituționale are un caracter subsidiar față de competența plenară a instanțelor judecătorești de a constata că o lege anterioară Constituției contravine dispozițiilor acesteia și, deci, este abrogată, în sensul că, dacă instanța constată că legea preconstituțională este abrogată, nu mai intervine competența Curții Constituționale, aceasta din urmă fiind antrenată numai în cazul în care instanța a considerat legea în vigoare sau nu s-a pronunțat asupra problemei respective[2].

Avantajul soluției îmbrățișate de Curtea Constituțională ar fi acela că s-ar asigura o rezolvare unitară problemei de a se constata abrogarea sau, după caz, menținerea în vigoare a unei legi anterioare Constituției din 1991, având în vedere că, potrivit art. 147 alin. (4) din Constituție, deciziile Curții Constituționale *sunt general obligatorii pentru viitor*, de la data publicării în Monitorul Oficial. Însă trebuie evidențiate și

[1] A se vedea: M. CONSTANTINESCU, *Competența Curții Constituționale cu privire la legile anterioare intrării în vigoare a Constituției României*, în Dreptul nr. 9/1991, p. 3 și urm.; M. CONSTANTINESCU, M. BERZESCU, *Controlul constituționalității și legile anterioare Constituției României*, în Dreptul nr. 1/1994, p. 33 și urm.

[2] M. CONSTANTINESCU, M. BERZESCU, *Controlul constituționalității...*, în Dreptul nr. 1/1994, p. 38. S-a decis că și în cadrul controlului anterior promulgării, Curtea Constituțională are competența de a constata că o lege anterioară Constituției este abrogată, această competență exercitându-se prin extinderea limitelor sesizării, dar numai în legătură cu obiecția de neconstituționalitate formulată – C.C., dec. nr. 34/1993 (M. Of. nr. 144 din 1 iulie 1993).

inconvenientele acestei soluții[1], și anume că, în lipsa unor dispoziții legale exprese, ea se bazează pe o interpretare destul de forțată, făcând, totodată, o distincție (referitoare la caracterul subsidiar al competenței Curții Constituționale) care nu are o fundamentare legală temeinică. S-ar ajunge la consecința că, indirect, Curtea Constituțională s-ar transforma într-un organ prin care se realizează controlul judiciar, însă numai în ceea ce privește constatarea unei instanțe, pe cale de interpretare, că o lege anterioară Constituției din 1991 mai este sau nu în vigoare, mai exact, numai atunci când instanța judecătorească nu a constatat abrogarea legii respective.

Dispozițiile din legile și ordonanțele în vigoare, constatate ca fiind neconstituționale, își încetează efectele juridice la expirarea unui termen de 45 de zile de la publicarea deciziei Curții Constituționale dacă, în acest interval, Parlamentul sau Guvernul, după caz, nu pune de acord prevederile neconstituționale cu dispozițiile Constituției. Pe durata acestui termen, dispozițiile constatate ca fiind neconstituționale sunt suspendate de drept.

O altă problemă care se ridică este aceea de a ști *cărui organ îi revine competența de a controla constituționalitatea actelor cu caracter normativ de o forță juridică inferioară legilor și ordonanțelor*, cum ar fi hotărârile Guvernului, ordinele miniștrilor etc. Pornind de la dispozițiile art. 146 din Constituție și de la cele ale Legii nr. 554/2004 privind contenciosul administrativ și folosind argumentul *per a contrario*, se desprinde concluzia potrivit căreia competența de a se pronunța asupra constituționalității acestor acte, prin ipoteză *acte administrative*, nu mai aparține Curții Constituționale, ci *instanțelor judecătorești*, în temeiul plenitudinii lor de competență[2].

Verificarea conformității actelor administrative respective cu Constituția, ca, de altfel, și cu celelalte acte normative de o forță juridică superioară poate fi făcută pe cale principală, în cadrul procedurii contenciosului administrativ, declanșată în urma sesizării celui vătămat în drepturile sale. Conform dispozițiilor art. 4 alin. (1)-(3) din Legea nr. 554/2004, dacă actul administrativ are caracter individual, legalitatea acestuia poate fi cercetată oricând, indiferent de data emiterii acestuia, și pe cale incidentală (prin invocarea excepției de nelegalitate), în cadrul unui alt proces, din oficiu sau la cererea părții interesate. În acest caz, dacă instanța învestită cu fondul litigiului și în fața căreia a fost invocată excepția de nelegalitate constată că de actul administrativ cu caracter individual depinde soluționarea litigiului pe fond, se pronunță asupra acestei excepții, fie printr-o încheiere interlocutorie, fie prin hotărârea finală. În situația în care instanța se pronunță asupra excepției de nelegalitate prin încheiere interlocutorie, aceasta poate fi atacată odată cu fondul. În ipoteza în care constată nelegalitatea actului administrativ cu caracter individual, instanța în fața căreia a fost invocată excepția de nelegalitate va soluționa cauza, fără a ține seama de actul a cărui nelegalitate a fost constatată.

Menționăm că, potrivit art. 4 alin. (4) din Legea nr. 554/2004, actele administrative cu caracter normativ nu pot forma obiect al excepției de nelegalitate. Controlul judecătoresc al acestor acte administrative se realizează exclusiv pe cale principală, în cadrul acțiunii în anulare, în condițiile prevăzute de legea contenciosului administrativ.

[1] A se vedea și G. BOROI, *Codul 2001*, p. 11.

[2] A se vedea și V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 107.

Atunci când, *în cursul judecății, se invocă excepția de neconstituționalitate a unei prevederi dintr-o lege sau ordonanță care are legătură cu soluționarea cauzei*, excepția ridicată se trimite Curții Constituționale. Sesizarea Curții se dispune de către instanța în fața căreia s-a ridicat excepția de neconstituționalitate, printr-o *încheiere*, care va cuprinde punctele de vedere ale părților și opinia instanței asupra excepției, fiind însoțită de dovezile propuse și depuse de părți. În cazul în care excepția a fost invocată din oficiu de către instanță, încheierea trebuie motivată și va mai cuprinde susținerile părților, precum și dovezile necesare. Odată cu încheierea de sesizare, instanța de judecată va trimite Curții Constituționale și numele părților din proces, cuprinzând datele necesare pentru îndeplinirea procedurii de citare a acestora. Prin Legea nr. 177/2010[1] au fost abrogate dispozițiile legale care prevedeau obligația instanței în fața căreia a fost ridicată excepția de neconstituționalitate de a suspenda judecata în perioada soluționării excepției de neconstituționalitate[2]. În aceste condiții, dacă, după ce hotărârea a devenit definitivă, Curtea Constituțională se pronunță asupra excepției invocate în cauză, declarând neconstituțională prevederea legală care a făcut obiectul acesteia, hotărârea este supusă revizuirii în termen de 3 luni de la data publicării deciziei Curții Constituționale în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Dacă excepția este inadmisibilă (de exemplu, aceasta privește dispoziții legale constatate ca fiind neconstituționale printr-o decizie anterioară a Curții Constituționale), instanța respinge printr-o încheiere motivată cererea de sesizare a Curții Constituționale. Această încheiere, în cazul în care procesul se află la judecata în primă instanță, poate fi atacată numai cu apel[3] la instanța imediat superioară, în termen de 48 de ore de la pronunțare. Apelul se judecă în termen de 3 zile;

e) *soluționează conflictele juridice de natură constituțională dintre autoritățile publice*, la cererea Președintelui României, a unuia dintre președinții celor două Camere, a primului-ministru sau a președintelui Consiliului Superior al Magistraturii.

Cererea de soluționare a conflictului va menționa autoritățile publice aflate în conflict, textele legale asupra cărora poartă conflictul, prezentarea poziției părților și opinia autorului cererii. Primind cererea, președintele Curții Constituționale o va comunica părților aflate în conflict, solicitându-le să își exprime, în scris, în termenul stabilit, punctul de vedere asupra conținutului conflictului și a eventualelor căi de soluționare a acestuia, și va desemna judecătorul-raportor.

[1] Legea pentru modificarea și completarea Legii nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, a Codului de procedură civilă și a Codului de procedură penală al României (M. Of. nr. 672 din 4 octombrie 2010).

[2] În literatura de specialitate (V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 108, nota 1) s-a arătat, în mod întemeiat, că abrogarea cazului de suspendare de drept a judecății nu exclude posibilitatea, pentru instanța în fața căreia s-a invocat excepția de neconstituționalitate, de a dispune suspendarea judecății în condițiile art. 244 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ. 1865, în prezent art. 413 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ.

[3] În ceea ce privește calea de atac ce poate fi formulată împotriva încheierii de respingere, a se vedea dispozițiile art. 7 alin. (2) din Legea nr. 76/2012, potrivit cărora, dacă prin prezenta lege nu se prevede altfel, ori de câte ori printr-o lege specială se prevede că hotărârea judecătorească de primă instanță este „supusă recursului" sau că „poate fi atacată cu recurs" ori, după caz, legea specială folosește o altă expresie similară, de la data intrării în vigoare a noului Cod de procedură civilă, aceasta va fi supusă numai apelului la instanța ierarhic superioară.

Până la data intrării în vigoare a Codului de procedură civilă actual, încheierea de respingere putea fi atacată numai cu recurs.

Decizia prin care se soluționează conflictul juridic de natură constituțională este definitivă și se comunică autorului sesizării, precum și părților aflate în conflict, înainte de publicarea acesteia în Monitorul Oficial al României, Partea I;

f) *hotărăște asupra contestațiilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid politic*.

Contestația privind constituționalitatea unui partid politic poate fi formulată de președintele uneia dintre Camerele Parlamentului sau de Guvern. Președintele Camerei poate formula contestația numai pe baza unei hotărâri adoptate de Cameră cu votul majorității membrilor săi. Contestația trebuie motivată și va fi însoțită de dovezile pe care se întemeiază. Contestația se judecă, pe baza raportului prezentat de judecătorul desemnat în acest scop și a probelor administrate, cu citarea contestatorului, a partidului politic a cărui constituționalitate este contestată și a Ministerului Public. Camera Parlamentului care a depus contestația poate fi reprezentată de persoana desemnată de aceasta, iar Guvernul, de Ministerul Justiției. Partidul politic poate fi reprezentat și prin avocat cu drept de a pleda în fața Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Decizia Curții Constituționale nu este supusă căilor de atac. Decizia de admitere a contestației se comunică Tribunalului București în vederea radierii partidului politic neconstituțional din Registrul partidelor politice.

§3. Competența în materie electorală

În materie electorală, competența se împarte între instanțele judecătorești și alte organe de jurisdicție sau cu activitate jurisdicțională.

3.1. Alegerile autorităților administrației publice locale

În cazul alegerilor locale, Legea nr. 67/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale, republicată[1] stabilește următoarele competențe:

– întâmpinările împotriva omisiunilor, înscrierilor greșite sau oricăror erori din listele electorale permanente se fac la primarul localității, acesta fiind obligat să se pronunțe, prin dispoziție, în cel mult 3 zile de la înregistrare. Contestațiile împotriva dispozițiilor date se depun în termen de 5 zile de la comunicare și se soluționează, în cel mult 3 zile de la înregistrare, de către judecătoria în a cărei rază teritorială domiciliază alegătorul [art. 16 alin. (2) din Legea nr. 67/2004 coroborat cu art. 26 din Legea nr. 35/2008[2]];

– birourile electorale ale secțiilor de votare rezolvă întâmpinările la propria lor activitate [art. 29 lit. e)];

– birourile electorale de circumscripție rezolvă întâmpinările referitoare la propria lor activitate și contestațiile cu privire la operațiunile birourilor electorale ale secțiilor de votare [art. 25 alin. (1) lit. h)];

[1] M. Of. nr. 333 din 17 mai 2007.

[2] Legea nr. 35/2008 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului și pentru modificarea și completarea Legii nr. 67/2004 pentru alegerea autorităților administrației publice locale, a Legii administrației publice locale nr. 215/2001 și a Legii nr. 393/2004 privind Statutul aleșilor locali (M. Of. nr. 196 din 13 martie 2008).

– contestaţiile asupra modului de organizare şi asupra componenţei biroului electoral judeţean se soluţionează de tribunal [art. 31 alin. (3)];

– birourile electorale de circumscripţie judeţeană şi a Municipiului Bucureşti rezolvă întâmpinările referitoare la propria lor activitate (art. 30 coroborat cu art. 25);

– în judeţele în care se organizează alegeri parţiale într-o singură circumscripţie electorală nu se mai constituie un birou electoral judeţean, soluţionarea sesizărilor prevăzute la art. 37 alin. (1) lit. h) făcându-se de judecătoria în a cărei rază teritorială se află circumscripţia electorală respectivă. Judecătoria se pronunţă în termen de cel mult 3 zile de la înregistrarea sesizărilor şi contestaţiilor. Hotărârea este definitivă [art. 31 alin. (4)]. În aceeaşi situaţie, atribuţiile prevăzute la art. 7, art. 37 alin. (2), art. 56 alin. (1) şi la art. 127 sunt îndeplinite de biroul electoral de circumscripţie, iar competenţa de soluţionare a contestaţiilor asupra modului de organizare şi a componenţei biroului electoral de circumscripţie aparţine tribunalului [art. 31 alin. (6)];

– Biroul Electoral Central rezolvă întâmpinările referitoare la propria sa activitate şi contestaţiile cu privire la modul de constituire, componenţa şi activitatea birourilor electorale de circumscripţie judeţeană şi a municipiului Bucureşti; soluţionează sesizările privitoare la frauda electorală, putând dispune anularea alegerilor dintr-o circumscripţie electorală, în cazul în care constată, pe baza probelor administrate, că votarea şi stabilirea rezultatului alegerilor au avut loc prin fraude de natură a modifica atribuirea mandatelor în circumscripţia electorală respectivă; în astfel de cazuri, dispune repetarea scrutinului, care are loc în termen de cel mult două săptămâni de la constatarea fraudei. Noile alegeri au loc în aceleaşi condiţii, folosindu-se aceleaşi liste electorale şi aceleaşi liste de candidaţi şi candidaturi independente, cu excepţia cazurilor în care s-a dispus de către birou anularea unei liste de candidaţi sau a unor propuneri de candidaturi independente, în sarcina cărora s-a reţinut comiterea fraudei care a determinat anularea alegerilor. Existenţa fraudei electorale se stabileşte de Biroul Electoral Central de la caz la caz, pe baza probelor prezentate de cei care au invocat-o; primeşte şi soluţionează orice contestaţie cu privire la organizarea şi desfăşurarea alegerii autorităţilor administraţiei publice locale, altele decât cele care, prin această lege, sunt date în competenţa birourilor electorale de circumscripţie sau a instanţelor judecătoreşti [art. 37 alin. (1)];

– contestaţiile asupra modului de organizare şi asupra componenţei birourilor electorale se pot face în termen de 48 de ore de la desemnarea preşedinţilor şi a locţiitorilor acestora sau, după caz, de la completarea birourilor electorale cu reprezentanţii partidelor politice, alianţelor politice sau alianţelor electorale. Contestaţiile se soluţionează de biroul electoral de circumscripţie comunală, orăşenească, municipală sau de sector al municipiului Bucureşti, dacă privesc biroul electoral al secţiei de votare, de biroul electoral de circumscripţie judeţeană sau a municipiului Bucureşti, dacă privesc biroul electoral de circumscripţie comunală, orăşenească sau municipală, respectiv de sector al municipiului Bucureşti, de Biroul Electoral Central, dacă privesc biroul electoral de circumscripţie judeţeană sau a municipiului Bucureşti, şi de Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, dacă privesc Biroul Electoral Central, în termen de două zile de la înregistrarea contestaţiilor. Hotărârea pronunţată este definitivă şi se comunică, în cazul preşedintelui biroului electoral şi al locţiitorului acestuia, în termen de 24 de ore, preşedintelui tribunalului care, în cazul admiterii contestaţiei, procedează la o nouă desemnare (art. 39);

– biroul electoral de circumscripţie examinează respectarea condiţiilor legale pentru ca o persoană să poată candida, respectarea condiţiilor de fond şi de formă ale listelor de candidaţi, precum şi ale listei susţinătorilor. Candidaturile care îndeplinesc condiţiile legale sunt înregistrate. Candidaturile care nu îndeplinesc condiţiile legale de fond şi de formă se resping de către biroul electoral de circumscripţie [art. 50 alin. (1)];

– judecătoria în a cărei rază teritorială se află circumscripţia electorală pentru care se depune candidatura, respectiv tribunalul înregistrează propunerile de candidatură admise de biroul electoral de circumscripţie [art. 50 alin. (2)];

– contestaţiile privind admiterea sau respingerea candidaturilor se soluţionează în termen de 48 de ore de la înregistrare, de către judecătoria, respectiv tribunalul în a căror rază teritorială se află circumscripţia electorală. Hotărârea nu se comunică. Împotriva hotărârii date în contestaţie se poate face apel în termen de 24 de ore de la pronunţare, la instanţa ierarhic superioară. Apelul se soluţionează în termen de 24 de ore de la înregistrare. Hotărârea pronunţată în apel este definitivă (art. 52);

– birourile electorale de circumscripţie veghează la corecta desfăşurare a campaniei electorale în circumscripţia în care funcţionează, soluţionând plângerile ce le sunt adresate cu privire la împiedicarea unui partid politic, alianţă politică, alianţă electorală ori candidat independent de a-şi desfăşura campania electorală în condiţiile prevăzute de lege şi cu respectarea deontologiei electorale. Dacă biroul electoral de circumscripţie consideră, cu ocazia soluţionării plângerii, că este necesară luarea unor măsuri administrative sau aplicarea unor sancţiuni contravenţionale ori penale, sesizează autorităţile competente. Împotriva soluţiei date de biroul electoral de circumscripţie comunală, orăşenească, municipală sau de sector al municipiului Bucureşti se poate face contestaţie la biroul electoral de circumscripţie judeţeană, respectiv la biroul electoral de circumscripţie a municipiului Bucureşti, iar împotriva soluţiei date de biroul electoral de circumscripţie judeţeană sau de biroul electoral de circumscripţie a municipiului Bucureşti se poate face contestaţie la Biroul Electoral Central; soluţia dată asupra contestaţiei este definitivă. Soluţionarea plângerilor şi a contestaţiilor se face în termen de 3 zile de la înregistrarea lor, iar hotărârile date se publică în presă şi se afişează în mod vizibil la sediul biroului electoral care le-a emis (art. 77);

– în timpul operaţiunilor de votare, de deschidere a urnelor, de numărare şi totalizare a voturilor, precum şi de înregistrare a rezultatului votării în procesele-verbale, se pot face întâmpinări cu privire la aceste operaţiuni. Biroul electoral al secţiei de votare, respectiv, după caz, biroul electoral de circumscripţie hotărăşte de îndată asupra întâmpinărilor formulate. Împotriva soluţiei date cu ocazia rezolvării întâmpinării se pot formula contestaţii în scris. Contestaţiile se prezintă preşedintelui biroului electoral al secţiei de votare, care eliberează depunătorului o dovadă de primire (art. 91 şi art. 101);

De asemenea, Legea nr. 215/2001 a administraţiei publice locale, republicată[1], prevede următoarele:

– judecătoria în a cărei rază teritorială se află comuna sau oraşul validează alegerea primarului (art. 58), cu excepţia primarului general al municipiului Bucureşti, a cărui validare se face de preşedintele Tribunalului Bucureşti [art. 79 alin. (2)];

[1] M. Of. nr. 123 din 20 februarie 2007.

– consiliile locale validează mandatele de consilieri locali, iar hotărârea de validare sau invalidare a mandatelor poate fi atacată de cei interesați la instanța de contencios administrativ (art. 31 și art. 31^1);

– consiliile județene validează alegerea consilierilor, iar hotărârea de validare sau invalidare a mandatelor poate fi atacată de cei interesați la instanța de contencios administrativ (art. 89^2 și art. 89^3).

3.2. Alegerile parlamentare

În cazul alegerilor parlamentare, Legea nr. 35/2008 stabilește următoarele competențe:

– protocolul de constituire a alianței electorale se depune la Biroul Electoral Central în termen de 48 de ore de la înființarea acestuia. Biroul Electoral Central se pronunță în ședință publică asupra admiterii sau respingerii protocolului de constituire a alianței electorale, în termen de 24 de ore de la depunerea acestuia. Decizia Biroului Electoral Central de admitere a protocolului de constituire a alianței electorale poate fi contestată de orice persoană fizică sau juridică interesată la Înalta Curte de Casație și Justiție, în termen de 24 de ore de la pronunțare. Decizia Biroului Electoral Central de respingere a protocolului de constituire a alianței electorale poate fi contestată de semnatarii protocolului la Înalta Curte de Casație și Justiție, în termen de 24 de ore de la pronunțare. Înalta Curte de Casație și Justiție se pronunță asupra contestațiilor menționate în termen de 24 de ore de la înregistrarea contestației, prin hotărâre definitivă (art. 9^1);

– Biroul Electoral Central rezolvă întâmpinările referitoare la propria sa activitate și contestațiile cu privire la activitatea birourilor electorale de circumscripție. În cazul în care pentru soluționarea unei contestații sunt necesare verificări de fapt, acestea se efectuează în prezența unui judecător din Biroul Electoral Central. Asemenea verificări nu se pot face în ziua alegerilor; contestațiile se soluționează prin decizii care sunt obligatorii pentru biroul electoral în cauză, precum și pentru autoritățile și instituțiile publice la care se referă, sub sancțiunile prevăzute de Titlul I al legii – Alegerea Camerei Deputaților și a Senatului [art. 15 alin. (1) lit. c) și alin. (2)];

– Biroul Electoral Central soluționează sesizările privind fraudele electorale. Cererea de anulare a alegerilor dintr-un colegiu uninominal pentru fraudă electorală se poate face numai de către competitorii electorali care au participat la alegeri în colegiul respectiv. Cererea se depune la Biroul Electoral Central în termen de cel mult 24 de ore de la încheierea votării, sub sancțiunea decăderii. Cererea trebuie temeinic motivată și însoțită de dovezile pe care se întemeiază. Lipsa probelor atrage respingerea cererii. Cererea poate fi admisă numai dacă cel care a sesizat nu este implicat în producerea fraudei și numai dacă se stabilește că aceasta a fost de natură să modifice atribuirea mandatelor. Soluționarea cererii de anulare a alegerilor de către Biroul Electoral Central se poate face numai până la data publicării rezultatului alegerilor în Monitorul Oficial al României, Partea I. În termen de cel mult 10 zile de la data admiterii cererii de anulare a alegerilor se organizează un nou scrutin în secțiile de votare unde s-a constatat frauda electorală. Biroul de circumscripție electorală împreună cu autoritățile publice locale vor asigura buna desfășurare a noului scrutin, cu aplicarea corespunzătoare a dispozițiilor Titlului I al legii – Alegerea Camerei Deputaților și a Senatului. Până la obținerea noilor rezultate se suspendă operațiunile electorale privind numărarea voturilor și constatarea rezultatelor [art. 15 alin. (3)];

– birourile electorale de circumscripție rezolvă întâmpinările referitoare la propria lor activitate și contestațiile cu privire la operațiunile birourilor electorale ale secțiilor de votare sau, după caz, oficiilor electorale din cadrul circumscripției electorale în care funcționează; contestațiile se soluționează prin decizii care sunt obligatorii pentru biroul electoral în cauză, precum și pentru autoritățile și instituțiile publice la care se referă, sub sancțiunile prevăzute de Titlul I al legii – Alegerea Camerei Deputaților și a Senatului [art. 17 alin. (1) lit. e)];

– oficiile electorale de sector rezolvă întâmpinările referitoare la propria lor activitate și contestațiile cu privire la operațiunile birourilor electorale ale secțiilor de votare de pe teritoriul sectorului la nivelul căruia funcționează [art. 17 alin. (3)];

– birourile electorale ale secțiilor de votare rezolvă întâmpinările referitoare la propria lor activitate [art. 20 lit. e)];

– contestațiile privind modul de formare și componența birourilor electorale se depun la și se soluționează de către organismul electoral constituit la nivelul imediat superior celui la care funcționează biroul la care se referă contestația sau de către Înalta Curte de Casație și Justiție, în cazul în care contestația se referă la Biroul Electoral Central, în termen de cel mult două zile de la înregistrare. Decizia organismului electoral sau, după caz, hotărârea dată de Înalta Curte de Casație și Justiție este definitivă (art. 21);

– întâmpinările împotriva omisiunilor, a înscrierilor greșite și a oricăror erori din Registrul electoral se fac la biroul teritorial județean al Autorității Electorale Permanente competent, acesta fiind obligat să se pronunțe, prin dispoziție, în cel mult 3 zile de la înregistrare. Contestațiile împotriva dispozițiilor date se soluționează, în cel mult 3 zile de la înregistrare, de către judecătoria în a cărei rază teritorială domiciliază alegătorul (art. 24);

– întâmpinările împotriva omisiunilor, a înscrierilor greșite și a oricăror erori din listele electorale permanente se fac la primarul localității, acesta fiind obligat să se pronunțe, prin dispoziție, în cel mult 3 zile de la înregistrare. Contestațiile împotriva dispozițiilor date se depun în termen de 5 zile de la comunicare și se soluționează, în cel mult 3 zile de la înregistrare, de către judecătoria în a cărei rază teritorială domiciliază alegătorul (art. 26);

– întâmpinările formulate cu privire la listele electorale suplimentare se soluționează de către biroul electoral al secției de votare, prin decizie (art. 27);

– întâmpinările și contestațiile privind întocmirea sau eliberarea cărților de alegător se fac către serviciul public comunitar de evidență a persoanelor, care le va soluționa în termen de 3 zile (art. 28);

– biroul electoral de circumscripție examinează respectarea condițiilor legale pentru ca o persoană să poată candida, respectarea condițiilor de fond și de formă ale listei susținătorilor, înregistrând candidaturile care îndeplinesc aceste condiții sau respingând înregistrarea celor care nu îndeplinesc condițiile legale. Acceptarea, respectiv respingerea de către biroul electoral de circumscripție a unei candidaturi poate fi contestată de către cetățenii cu drept de vot, partidele politice, alianțele politice, alianțele electorale și organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale, respectiv de către candidat sau de către competitorii electorali care au propus candidatura respec-

tivă, în termen de cel mult 48 de ore de la afişarea deciziei de acceptare, respectiv de respingere. Contestaţiile privind admiterea sau respingerea candidaturilor se soluţionează în termen de 48 de ore de la înregistrare, de către tribunalul în a cărui rază teritorială se află circumscripţia electorală. Contestaţiile înregistrate la candidaturile pentru circumscripţia electorală pentru românii cu domiciliul în afara României se soluţionează de către Tribunalul Bucureşti. Împotriva hotărârii date în contestaţie se poate face apel în termen de 24 de ore de la pronunţare, la instanţa ierarhic superioară. Apelul se soluţionează în termen de 24 de ore de la înregistrare[1]. Hotărârea pronunţată în apel este definitivă [art. 31 alin. (1) şi art. 32];

– contestaţiile privind înregistrarea semnelor electorale se depun în termen de 24 de ore de la expirarea termenului prevăzut la alin. (1) al art. 35 (60 de zile înainte de ziua alegerilor) şi se soluţionează de către Tribunalul Bucureşti în cel mult două zile de la înregistrarea contestaţiei. Hotărârea Tribunalului Bucureşti este definitivă şi se comunică în cel mult 24 de ore părţilor şi Biroului Electoral Central [art. 35 alin. (6)];

– birourile electorale de circumscripţie soluţionează plângerile cu privire la împiedicarea unui partid politic, unei alianţe politice, unei alianţe electorale sau unei organizaţii a cetăţenilor aparţinând unei minorităţi naţionale care participă la alegeri ori a unui candidat independent de a-şi desfăşura campania electorală în condiţiile legii şi cu respectarea deontologiei electorale. Împotriva deciziei biroului electoral de circumscripţie se poate face contestaţie la Biroul Electoral Central, în termen de cel mult 48 de ore de la afişarea acesteia. Decizia dată asupra contestaţiei este definitivă (art. 40);

– în timpul operaţiunilor de votare şi de deschidere a urnelor se pot face întâmpinări şi contestaţii cu privire la aceste operaţiuni. Acestea se soluţionează pe loc de către preşedintele biroului electoral al secţiei de votare [art. 45 alin. (19)];

– Camera Deputaţilor şi Senatul validează alegerea deputaţilor şi senatorilor (art. 49).

3.3. Alegerile prezidenţiale

În cazul alegerilor prezidenţiale, Legea nr. 370/2004 pentru alegerea Preşedintelui României, republicată[2], stabileşte următoarele competenţe:

– Biroul Electoral Central se pronunţă în şedinţă publică asupra admiterii sau respingerii protocolului de constituire a alianţei electorale, respectiv asupra acordului de desfiinţare a protocolului de constituire a unei alianţe electorale, în termen de cel mult 24 de ore de la înregistrarea acestuia. Decizia Biroului Electoral Central de admitere a protocolului de constituire a alianţei electorale poate fi contestată în scris de orice persoană fizică sau juridică interesată la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, în termen de cel mult 24 de ore de la afişare. Decizia Biroului Electoral Central de respingere a protocolului de constituire a alianţei electorale poate fi contestată de semnatarii protocolului la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, în termen de cel mult 24 de ore de la afişare. Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie se pronunţă asupra contestaţiilor prevăzute mai sus în termen de cel mult 24 de ore de la înregistrarea contestaţiei, prin hotărâri definitive, care se comunică Biroului Electoral Central; aceste dispoziţiile se aplică în

[1] Potrivit art. 32 alin. (4) din Legea nr. 35/2008, contestaţia şi cererea de apel se depun la instanţa competentă, sub sancţiunea nulităţii.

[2] M. Of. nr. 650 din 12 septembrie 2011.

mod corespunzător în cazul acordului de desfiinţare a protocolului de constituire a unei alianţe electorale (art. 6);

– întâmpinările împotriva omisiunilor, a înscrierilor greşite şi a oricăror erori din listele electorale permanente se fac la primarul localităţii, acesta fiind obligat să se pronunţe, prin dispoziţie, în cel mult 3 zile de la înregistrare; contestaţiile împotriva dispoziţiilor date se depun în termen de 5 zile de la comunicare şi se soluţionează, în cel mult 3 zile de la înregistrare, de către judecătoria în a cărei rază teritorială domiciliază alegătorul [art. 7 din Legea nr. 370/2004 coroborat cu la art. 26 din Legea nr. 35/2008];

– Biroul Electoral Central rezolvă întâmpinările referitoare la propria sa activitate şi contestaţiile cu privire la activitatea birourilor electorale judeţene, a birourilor electorale ale sectoarelor municipiului Bucureşti şi a biroului electoral pentru secţiile de votare din străinătate; în cazul în care pentru soluţionarea unei întâmpinări sau contestaţii sunt necesare verificări de fapt, acestea se efectuează în prezenţa unui judecător din cadrul Biroului Electoral Central; asemenea verificări nu se pot face în data alegerilor [art. 17 alin. (1) lit. d)];

– Biroului Electoral Central adoptă hotărâri pentru interpretarea unitară a legii privind alegerile prezidenţiale, care sunt general obligatorii şi se aduc la cunoştinţa publică prin afişare pe pagina proprie de internet şi prin publicare în Monitorul Oficial al României, Partea I [art. 17 alin. (4)];

– birourile electorale judeţene, respectiv birourile electorale ale sectoarelor municipiului Bucureşti rezolvă întâmpinările referitoare la propria activitate şi contestaţiile cu privire la operaţiunile birourilor electorale ale secţiilor de votare şi la procesul de votare; deciziile date sunt definitive [art. 19 alin. (1) lit. c)];

– biroul electoral pentru secţiile de votare din străinătate rezolvă întâmpinările referitoare la propria activitate şi contestaţiile cu privire la activitatea birourilor electorale ale secţiilor de votare din străinătate [art. 20 alin. (3) lit. c)];

– birourile electorale ale secţiilor de votare rezolvă întâmpinările referitoare la propria lor activitate, precum şi contestaţiile cu privire la procesul de votare [art. 24 alin. (4) lit. b)];

– formaţiunile politice care participă la alegeri şi candidaţii pot contesta modul de formare şi componenţa birourilor electorale, în cel mult două zile de la expirarea termenului de constituire sau, după caz, de completare a acestor birouri. Contestaţiile se depun la biroul electoral ierarhic superior sau, în cazul în care contestaţia se referă la Biroul Electoral Central, la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie şi se soluţionează de acestea în termen de cel mult două zile de la înregistrare. Decizia biroului electoral ierarhic superior sau, după caz, hotărârea pronunţată de Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie este definitivă (art. 25);

– Biroul Electoral Central verifică îndeplinirea condiţiilor de fond şi de formă prevăzute de această lege pentru candidaturi, înregistrează candidaturile care îndeplinesc aceste condiţii şi respinge înregistrarea candidaturilor care nu îndeplinesc condiţiile legale. Înregistrarea şi respingerea înregistrării candidaturilor de către Biroul Electoral Central se fac prin decizie, în termen de cel mult 48 de ore de la depunerea acestora (art. 29);

– birourile electorale judeţene, birourile electorale ale sectoarelor municipiului Bucureşti şi biroul electoral pentru secţiile de votare din străinătate soluţionează prin

decizii, plângerile cu privire la campania electorală. Împotriva deciziilor birourilor electorale judeţene, birourilor electorale ale sectoarelor municipiului Bucureşti şi biroului electoral pentru secţiile de votare din străinătate se pot face contestaţii la Biroul Electoral Central, în termen de cel mult 48 de ore de la afişarea acestora (art. 42);

– contestaţiile privind acreditarea sau respingerea solicitării de acreditare de către biroul electoral judeţean, biroul electoral al sectorului municipiului Bucureşti sau de către biroul electoral pentru secţiile de votare din străinătate se depun, în cel mult două zile de la afişarea deciziei, la tribunalul în a cărui rază teritorială funcţionează biroul electoral şi se soluţionează de acesta în cel mult două zile de la înregistrare. Hotărârea este definitivă [art. 47 alin. (11)];

– contestaţiile privind respingerea de către Autoritatea Electorală Permanentă a solicitării de eliberare a adeverinţelor privind îndeplinirea condiţiilor de acreditare ca observatori interni/reprezentanţi interni ai mass-mediei din România se depun, în cel mult două zile de la comunicarea răspunsului, la Curtea de Apel Bucureşti şi se soluţionează de aceasta în termen de două zile de la înregistrare. Hotărârea este definitivă [art. 47 alin. (12)].

În cadrul alegerilor prezidenţiale, o serie de atribuţii sunt recunoscute Curţii Constituţionale, care, potrivit art. 146 lit. f) din Constituţie, veghează la respectarea procedurii pentru alegerea Preşedintelui şi confirmă rezultatele sufragiului. În acest scop, Legea nr. 370/2004 stabileşte următoarele atribuţii pentru Curtea Constituţională:

– soluţionează contestaţiile privind înregistrarea sau respingerea înregistrării candidaturilor sau a semnelor electorale. Hotărârile Curţii Constituţionale sunt definitive şi se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I (art. 31);

– soluţionează contestaţiile cu privire la împiedicarea unui partid sau a unei formaţiuni politice ori a unui candidat de a-şi desfăşura campania electorală în condiţiile legii (art. 42);

– anulează alegerile în cazul în care votarea şi stabilirea rezultatelor au avut loc prin fraudă de natură să modifice atribuirea mandatului sau, după caz, ordinea candidaţilor care pot participa la al doilea tur de scrutin. În această situaţie Curtea va dispune repetarea turului de scrutin în a doua duminică de la data anulării alegerilor (art. 52);

– validează rezultatul fiecărui tur de scrutin, asigură publicarea rezultatului alegerilor în mass-media şi în Monitorul Oficial al României, Partea I, pentru fiecare tur de scrutin şi validează rezultatul alegerilor pentru preşedintele ales (art. 53).

3.4. Alegerile pentru Parlamentul European

Legea nr. 33/2007 privind organizarea şi desfăşurarea alegerilor pentru Parlamentul European, republicată[1], stabileşte următoarele competenţe:

– Biroul Electoral Central se pronunţă în şedinţă publică asupra admiterii sau respingerii protocolului de constituire, respectiv a acordului de desfiinţare a protocolului de constituire a unei alianţe electorale, decizia sa putând fi contestată la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, în termen de 24 de ore de la afişare [art. 7 alin. (3)-(5) şi (10)]; rezolvă întâmpinările referitoare la propria sa activitate şi contestaţiile cu privire la activitatea birourilor electorale judeţene, a birourilor electorale ale sectoarelor municipiului Bucureşti şi a biroului electoral pentru secţiile de votare din străinătate; contestaţiile se soluţionează prin decizii care sunt obligatorii pentru biroul electoral în cauză, precum şi pentru autorităţile şi instituţiile publice la care se referă, sub sancţiunile prevăzute de această lege; în cazul în care pentru soluţionarea unei întâmpinări sau contestaţii sunt necesare verificări de fapt, acestea se efectuează în prezenţa unui judecător din cadrul Biroului Electoral Central; asemenea verificări nu se pot face în ziua de referinţă [art. 25 alin. (1) lit. d)]; soluţionează cererea de anulare a alegerilor pentru fraudă electorală [art. 25 alin. (1) lit. g)];

– întâmpinările împotriva omisiunilor, a înscrierilor greşite şi a oricăror erori din listele electorale permanente se fac la primarul localităţii, acesta fiind obligat să se pronunţe, prin dispoziţie, în cel mult 3 zile de la înregistrare; contestaţiile împotriva dispoziţiilor date se depun în termen de 5 zile de la comunicare şi se soluţionează, în cel mult 3 zile de la înregistrare, de către judecătoria în a cărei rază teritorială domiciliază alegătorul [art. 11 din Legea nr. 33/2007 coroborat cu art. 26 din Legea nr. 35/2008];

– întâmpinările privind refuzul înscrierii, omisiunile, înscrierile greşite şi oricare alte erori din listele electorale speciale se fac în scris la primarul unităţii administrativ-teritoriale, acesta fiind obligat să le soluţioneze în cel mult 3 zile de la înregistrare [art. 12 alin. (8)]. Contestaţiile cu privire la soluţionarea întâmpinărilor se depun în scris, în termen de 5 zile de la comunicare, la judecătoria în a cărei rază teritorială îşi are domiciliul sau reşedinţa cetăţeanul statului membru al Uniunii Europene, altul decât România, şi se soluţionează de aceasta în cel mult 3 zile de la înregistrare [art. 12 alin. (9)];

– Tribunalul Bucureşti soluţionează contestaţiile privind admiterea sau respingerea candidaturilor. Împotriva hotărârii se poate face apel, în termen de 24 de ore de la pronunţare, la Curtea de Apel Bucureşti. Apelul se soluţionează în termen de două zile de la înregistrare. Hotărârea este definitivă [art. 20 alin. (3) şi (4)]. De asemenea, Tribunalul Bucureşti soluţionează contestaţiile privind admiterea sau respingerea semnelor electorale. Hotărârea este definitivă şi se comunică contestatarilor şi Biroului Electoral Central, în cel mult 24 de ore [art. 43 alin. (7)];

– birourile electorale judeţene sau ale sectoarelor municipiului Bucureşti rezolvă întâmpinările referitoare la propria activitate şi contestaţiile cu privire la operaţiunile birourilor electorale ale secţiilor de votare; contestaţiile se soluţionează prin decizii care sunt obligatorii pentru biroul electoral în cauză, precum şi pentru autorităţile şi instituţiile publice la care se referă, sub sancţiunile prevăzute de această lege [art. 27 alin. (1) lit. b)]; soluţionează, prin decizii, plângerile ce le sunt adresate cu privire la împiedicarea unui partid politic, unei alianţe politice, unei alianţe electorale sau unei organizaţii a cetăţenilor aparţinând unei minorităţi naţionale care participă la alegeri ori a unui candidat independent de a-şi desfăşura campania electorală în condiţiile prevăzute de lege [art. 41 alin. (1)];

– biroul electoral pentru secţiile de votare din străinătate rezolvă întâmpinările referitoare la propria activitate şi contestaţiile cu privire la operaţiunile birourilor electorale ale secţiilor de votare din străinătate; contestaţiile se soluţionează prin decizii care sunt obligatorii pentru biroul electoral în cauză, precum şi pentru autorităţile şi instituţiile publice la care se referă, sub sancţiunile prevăzute de această lege [art. 28 alin. (3) lit. b)]; soluţionează, prin decizii, plângerile ce le sunt adresate cu privire la împiedicarea unui partid politic, unei alianţe politice, unei alianţe electorale sau unei organizaţii a cetăţenilor aparţinând unei minorităţi naţionale care participă la alegeri

[1] M. Of. nr. 627 din 31 august 2012.

ori a unui candidat independent de a-şi desfăşura campania electorală în condiţiile prevăzute de lege [art. 41 alin. (1)];

– birourile electorale ale secţiilor de votare rezolvă întâmpinările referitoare la propria activitate [art. 31 alin. (1) lit. e)].

3.5. Competenţa în materia referendumului

Legea nr. 3/2000 privind organizarea şi desfăşurarea referendumului[1] stabileşte următoarele competenţe în ceea ce priveşte procedura referendumului:

– întâmpinările împotriva omisiunilor, înscrierilor greşite şi oricăror erori din listele electorale se fac la autorităţile publice care au întocmit listele, acestea fiind obligate să se pronunţe pe loc sau în cel mult 24 de ore de la înregistrare. Contestaţiile îndreptate împotriva dispoziţiilor luate de autorităţile publice se soluţionează în cel mult 48 de ore de judecătoria în a cărei rază teritorială domiciliază participantul la referendum sau, în cazul celor înscrişi în listele suplimentare, de către judecătoria în a cărei rază teritorială se află biroul electoral al secţiei de votare care a întocmit lista. Hotărârea judecătorească este definitivă (art. 19);

– Biroul Electoral Central soluţionează contestaţiile care îi sunt adresate, cu excepţia celor ce sunt date în competenţa altor birouri electorale sau a instanţelor judecătoreşti [art. 25 alin. (2)];

– pentru corecta desfăşurare a referendumului, Biroul Electoral Central emite hotărâri în interpretarea legii, hotărâri care se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I [art. 25 alin. (2^2)];

– în cazul în care constată o fraudă electorală la o secţie de votare sau într-o circumscripţie electorală, Biroul Electoral Central dispune anularea rezultatelor referendumului în cadrul acelei secţii de votare sau, după caz, în cadrul circumscripţiei electorale respective [art. 25 alin. (3)];

– birourile electorale de circumscripţie ale judeţelor şi al municipiului Bucureşti, ale comunelor, oraşelor şi municipiilor rezolvă, de îndată sau în cel mult 24 de ore de la sesizare, întâmpinările referitoare la propria activitate şi contestaţiile cu privire la operaţiunile birourilor electorale ale secţiilor de votare [art. 28 alin. (1) lit. b)];

– în timpul operaţiunilor de votare şi de deschidere a urnelor se pot face întâmpinări şi contestaţii cu privire la aceste operaţiuni. Contestaţiile se formulează în scris şi se prezintă preşedintelui biroului electoral al secţiei de votare, care va elibera dovada de primire [art. 42 alin. (1) şi (2)].

În cadrul procedurii referendumului, sunt recunoscute Curţii Constituţionale, care, potrivit art. 146 lit. i) din Constituţie, veghează la respectarea procedurii pentru organizarea şi desfăşurarea referendumului şi confirmă rezultatele acestuia, următoarele atribuţii:

– prezintă Parlamentului un raport cu privire la respectarea procedurii pentru organizarea şi desfăşurarea referendumului naţional şi confirmă rezultatele acestuia;

– publică rezultatul referendumului în Monitorul Oficial al României, Partea I, şi în presă (art. 45).

[1] M. Of. nr. 84 din 24 februarie 2000.

§4. Competenţa în materia contenciosului administrativ

În materia contenciosului administrativ, potrivit dispoziţiilor Legii nr. 554/2004, este necesar să se facă distincţia între:

– contenciosul administrativ exercitat de instanţe potrivit procedurii de drept comun;

– contenciosul administrativ exercitat de instanţe în temeiul legii speciale de contencios;

– contenciosul administrativ exercitat de jurisdicţii speciale administrative, cu posibilitatea atacării hotărârilor acestora la instanţele judecătoreşti, pentru a se asigura principiul constituţional al liberului acces la justiţie.

4.1. Competenţa instanţelor judecătoreşti ordinare de contencios administrativ

Potrivit art. 1 alin. (1) şi (2) din Legea nr. 554/2004, orice persoană[1] care se consideră vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim, de către o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluţionarea în termenul legal a unei cereri, se poate adresa instanţei de contencios administrativ competente, pentru anularea actului, recunoaşterea dreptului pretins sau a interesului legitim şi repararea pagubei ce i-a fost cauzată. Interesul legitim poate fi atât privat, cât şi public. Se poate adresa instanţei de contencios administrativ şi persoana vătămată într-un drept al său sau într-un interes legitim printr-un act administrativ cu caracter individual, adresat altui subiect de drept.

În sensul legii, prin „nesoluţionare în termenul legal a unei cereri" se înţelege faptul de a nu răspunde solicitantului în termen de 30 de zile de la înregistrarea cererii, dacă prin lege nu se prevede alt termen [art. 2 alin. (1) lit. h)].

În conformitate cu prevederile Legii nr. 554/2004, condiţiile de sesizare a instanţei, în cadrul procedurii de drept comun de contencios administrativ, sunt următoarele:

– *actul atacat să fie un act administrativ unilateral.* Conform dispoziţiilor art. 2 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 554/2004, prin „act administrativ" se înţelege actul unilateral cu caracter individual sau normativ emis de o autoritate publică, în regim de putere publică, în vederea organizării executării legii sau a executării în concret a legii, care dă naştere, modifică sau stinge raporturi juridice. Sunt asimilate actelor administrative, în sensul acestei legi, şi contractele încheiate de autorităţile publice care au ca obiect punerea în valoare a bunurilor proprietate publică, executarea lucrărilor de interes public, prestarea serviciilor publice, achiziţiile publice; prin legi speciale pot fi prevăzute şi alte categorii de contracte administrative supuse competenţei instanţelor de contencios administrativ;

– *actul administrativ unilateral să emane de la o autoritate publică*, respectiv de la un organ de stat sau al unităţilor administrativ-teritoriale care acţionează, în regim de

[1] În sensul legii, sunt asimilate persoanei vătămate şi *grupul de persoane fizice, fără personalitate juridică*, titular al unor drepturi subiective sau interese legitime private, precum şi *organismele sociale* care invocă vătămarea prin actul administrativ atacat fie a unui interes legitim public, fie a drepturilor şi intereselor legitime ale unor persoane fizice determinate [art. 2 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 554/2004].

putere publică, pentru satisfacerea unui interes legitim public; sunt asimilate autorităților publice, în sensul acestei legi, persoanele juridice de drept privat care, potrivit legii, au obținut statut de utilitate publică sau sunt autorizate să presteze un serviciu public, în regim de putere publică [art. 2 alin. (1) lit. b)];

– *actul să fi produs o vătămare unei persoane fizice sau juridice într-un drept al acesteia* (prin „drept vătămat" se înțelege orice drept prevăzut de Constituție, de lege sau de alt act normativ) sau *într-un interes legitim* (interesul poate fi *privat* – constă în posibilitatea de a pretinde o anumită conduită, în considerarea realizării unui drept subiectiv viitor și previzibil, prefigurat – sau *public*[1] – reprezintă interesul care vizează ordinea de drept și democrația constituțională, garantarea drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor, satisfacerea nevoilor comunitare, realizarea competenței autorităților publice) [art. 2 alin. (1) lit. o)-r)];

– *să fie exercitată procedura administrativă prealabilă prevăzută de lege* [potrivit art. 2 alin. (1) lit. j), prin „plângere prealabilă" se înțelege cererea prin care se solicită autorității publice emitente sau celei ierarhic superioare, după caz, reexaminarea unui act administrativ cu caracter individual sau normativ, în sensul revocării sau modificării acestuia];

– *cererea să fie introdusă în termen de 6 luni*[2] de la: a) data comunicării răspunsului la plângerea prealabilă; b) data comunicării refuzului nejustificat de soluționare a cererii; c) data expirării termenului de soluționare a plângerii prealabile, respectiv data expirării termenului legal de soluționare a cererii; d) data expirării termenului prevăzut la art. 2 alin. (1) lit. h) (de 30 de zile), calculat de la comunicarea actului administrativ emis în soluționarea favorabilă a cererii sau, după caz, a plângerii prealabile; e) data încheierii procesului-verbal de finalizare a procedurii concilierii, în cazul contractelor administrative. Pentru motive temeinice, în cazul actului administrativ individual, cererea poate fi introdusă și peste termenul de 6 luni menționat anterior, dar nu mai târziu de un an[3] de la data comunicării actului, data luării la cunoștință, data introducerii cererii sau data încheierii procesului-verbal de conciliere, după caz. Ordonanțele sau dispozițiile din ordonanțe care se consideră a fi neconstituționale, precum și actele administrative cu caracter normativ care se consideră a fi nelegale pot fi atacate oricând (art. 11);

– *actul atacat să nu facă parte din categoria actelor exceptate de lege de la controlul prin intermediul contenciosului administrativ (art. 5).*

Competența materială de soluționare a *acțiunilor directe de contencios administrativ* este împărțită între tribunal și curtea de apel[4], potrivit distincțiilor prevăzute de art. 10 din Legea nr. 554/2004, după cum urmează:

[1] Potrivit art. 8 alin. (1¹) din Legea nr. 554/2004, persoanele fizice și persoanele juridice de drept privat pot formula capete de cerere prin care invocă apărarea unui interes legitim public numai în subsidiar, în măsura în care vătămarea interesului legitim public decurge logic din încălcarea dreptului subiectiv sau a interesului legitim privat.

[2] Potrivit art. 11 alin. (5) din Legea nr. 554/2004, acest termen este un termen de prescripție.

[3] Acest termen este calificat de lege ca fiind un termen de decădere [art. 11 alin. (5) din Legea nr. 554/2004].

[4] Trebuie subliniat că aceste instanțe judecătorești, pe lângă competența de a soluționa acțiunea directă, mai sunt competente să rezolve și alte acțiuni de contencios administrativ, prevăzute de Constituție și de legi speciale. Spre exemplu, art. 123 alin. (5) din Constituție prevede că prefectul poate ataca, în fața instanței de contencios administrativ, un act al consiliului județean, al celui local sau al primarului, în cazul în care consideră actul ilegal. Actul atacat este suspendat de drept.

[1] Menționăm că, potrivit art. 7 alin. (3) din Legea nr. 76/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, în materie de contencios administrativ, dispozițiile legii speciale care prevăd că hotărârea judecătorească de primă instanță este „supusă recursului" sau că „poate fi atacată cu recurs" rămân aplicabile și după intrarea în vigoare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă.

a) litigiile privind actele administrative emise sau încheiate de autoritățile publice locale și județene, precum și cele care privesc taxe și impozite, contribuții, datorii vamale, precum și accesorii ale acestora de până la 1.000.000 de lei se soluționează în fond de tribunalele administrativ-fiscale;

b) litigiile privind actele administrative emise sau încheiate de autoritățile publice centrale, precum și cele care privesc taxe și impozite, contribuții, datorii vamale, precum și accesorii ale acestora mai mari de 1.000.000 de lei se soluționează în fond de secțiile de contencios administrativ și fiscal ale curților de apel, dacă prin lege organică specială nu se prevede altfel. De asemenea, secțiile de contencios administrativ și fiscal ale curților de apel soluționează în fond toate cererile privind actele administrative emise de autoritățile publice centrale care au ca obiect sume reprezentând finanțarea nerambursabilă din partea Uniunii Europene, indiferent de valoarea obiectului acestora.

Din punct de vedere teritorial, competența de soluționare a acțiunii directe de contencios administrativ aparține alternativ instanței de la domiciliul reclamantului sau celei de la domiciliul pârâtului, alegerea aparținând reclamantului. Dacă reclamantul a optat pentru una dintre cele două instanțe (de exemplu, instanța de la domiciliul pârâtului), nu se poate invoca excepția necompetenței teritoriale.

Recursul împotriva sentințelor pronunțate de tribunalele administrativ-fiscale[1] se judecă de secțiile de contencios administrativ și fiscal ale curților de apel, iar recursul împotriva sentințelor pronunțate de secțiile de contencios administrativ și fiscal ale curților de apel se judecă de Secția de contencios administrativ și fiscal a Înaltei Curți de Casație și Justiție, dacă prin lege organică specială nu se prevede altfel.

4.2. Competența instanțelor judecătorești speciale de contencios administrativ

Articolul 5 alin. (2) din Legea nr. 554/2004 exceptează, de la controlul pe calea acțiunii directe reglementate de această lege, actele administrative pentru modificarea sau desființarea cărora se prevede, prin lege organică, o altă procedură judiciară.

Menționăm că și în aceste cazuri se rămâne în sfera contenciosului administrativ, deoarece litigiul privește tot un act administrativ, însă atacarea actului nu se face potrivit Legii nr. 554/2004, ci în baza unei alte legi, derogatorii în privința competenței și procedurii de urmat (așa-numitul „recurs paralel").

În aceste cazuri, cererea nu se îndreaptă la secțiile de contencios administrativ de la tribunale, curți de apel sau Înalta Curte de Casație și Justiție, ci la instanțele judecătorești obișnuite (de drept comun, dacă avem în vedere realizarea justiției), dar care, în materia contenciosului administrativ, sunt instanțe de excepție, deci speciale. Astfel, de exemplu:

– contestațiile în materie electorală sunt de competența judecătoriilor și a tribunalelor;

– în materia fondului funciar, potrivit Legii nr. 18/1991 privind fondul funciar, republicată[1], sunt de competența judecătoriei: plângerile împotriva hotărârilor pronunțate de comisiile județene cu privire la contestațiile persoanelor care au cerut reconstituirea sau constituirea dreptului de proprietate privată asupra terenurilor, în condițiile Capitolului II din Legea nr. 18/1991, precum și cu privire la măsurile stabilite de comisiile locale [art. 53 alin. (2)]; plângerile împotriva ordinului prefectului sau oricărui act administrativ al unui organ administrativ care a refuzat atribuirea terenului sau propunerile de atribuire a terenului, în condițiile prevăzute în Capitolul III (art. 54); plângerea împotriva măsurilor de punere în aplicare a art. 37 din Legea nr. 18/1991, cu privire la stabilirea dreptului de a primi acțiuni în unitățile agricole de stat, reorganizate în societăți comerciale conform Legii nr. 15/1990 (art. 56);

– plângerile împotriva proceselor-verbale de constatare a contravenției și de aplicare a sancțiunii sunt de competența exclusivă a judecătoriei în a cărei circumscripție teritorială a fost săvârșită contravenția [art. 32 alin. (2) din O.G. nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor[2]]. Dacă prin lege nu se prevede altfel, hotărârea prin care s-a soluționat plângerea poate fi atacată numai cu apel. Apelul se soluționează de secția de contencios administrativ și fiscal a tribunalului [art. 34 alin. (2) din O.G. nr. 2/2001].

Este de reținut că, în măsura în care legea specială nu reglementează anumite aspecte, ea se completează cu dispozițiile de drept comun în materia contenciosului administrativ, respectiv cu cele ale Legii nr. 554/2004.

4.3. Competența instanțelor judecătorești de a controla soluțiile unor jurisdicții speciale administrative

Așa cum s-a arătat, în afară de instanțele judecătorești (judecătorii, tribunale, curți de apel și Înalta Curte de Casație și de Justiție), care, potrivit art. 126 alin. (1) din Constituție, realizează justiția, există și alte organe jurisdicționale sau cu activitate jurisdicțională care rezolvă anumite litigii, expres prevăzute de lege. Referitor la jurisdicțiile speciale administrative[3], trebuie subliniat, pe de o parte, că, potrivit art. 21 alin. (4) din Constituție, acestea sunt facultative, iar, pe de altă parte, că, în toate cazurile, pentru a se da satisfacție principiului accesului liber la justiție[4], este necesar să se asigure controlul judecătoresc al hotărârilor date de aceste jurisdicții. Așa fiind, în literatura de specialitate[5] s-a arătat că reglementările anterioare Constituției trebuie puse de acord cu dispozițiile legii fundamentale, dacă nu prevedeau ele mijlocul prin care, după

[1] M. Of. nr. 1 din 5 ianuarie 1998.

[2] M. Of. nr. 410 din 25 iulie 2001.

[3] În conformitate cu dispozițiile art. 2 alin. (1) lit. e) din Legea nr. 554/2004, *jurisdicțiile administrative speciale* reprezintă activitatea înfăptuită de o autoritate administrativă care are, conform legii organice speciale în materie, competența de soluționare a unui conflict privind un act administrativ, după o procedură bazată pe principiile contradictorialității, asigurării dreptului la apărare și independenței activității administrativ-jurisdicționale.

[4] A se vedea, pe larg: V.M. Ciobanu, *Tratat 1996*, vol. I, p. 381 și urm.; V.M. Ciobanu, T.C. Briciu, C.C. Dinu, *Curs de bază 2013*, p. 40-57.

[5] Pentru dezvoltări, a se vedea V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 117.

epuizarea procedurilor administrativ-jurisdicționale, să se ajungă în fața instanțelor judecătorești, iar actele normative ulterioare Constituției ar trebui să se conformeze principiului înscris în art. 21 din Constituție.

În ipoteza în care accesul la instanțele judecătorești nu este asigurat în baza unei dispoziții exprese din legea specială, își vor găsi aplicare dispozițiile art. 6 alin. (2) și (3) din Legea nr. 554/2004 referitoare la actele administrativ-jurisdicționale[1].

Astfel, potrivit prevederilor legale menționate, actele administrative susceptibile, potrivit legii organice, să facă obiectul unei jurisdicții speciale administrative pot fi atacate la instanța de contencios administrativ, cu respectarea dispozițiilor art. 7 alin. (1) din Legea nr. 554/2004, dacă partea înțelege să nu exercite procedura administrativ-jurisdicțională. Actul administrativ-jurisdicțional pentru care, prin lege organică specială, se prevede o cale de atac în fața unei alte jurisdicții administrative speciale poate fi atacat direct la instanța de contencios administrativ, în termen de 15 zile de la comunicare, dacă partea înțelege să renunțe la calea administrativ-jurisdicțională de atac.

De pildă, art. 6 din Legea nr. 554/2004 se aplică în cazul atacării hotărârii Comisiei Centrale de Rechiziții (art. 29 din Legea nr. 132/1997 privind rechizițiile de bunuri și prestările de servicii în interes public, republicată[2]), deoarece această comisie soluționează o contestație împotriva hotărârii comisiei mixte de rechiziții, fiind deci vorba despre o procedură administrativ-jurisdicțională.

Există însă situații în care nu se aplică art. 6 din Legea nr. 554/2004, deoarece legea specială prevede o altă instanță competentă pentru controlul judecătoresc al soluției jurisdicției speciale administrative. Astfel:

– în materie de expropriere, în măsura în care ar fi incidente dispozițiile Legii nr. 33/1994 privind exproprierea pentru cauză de utilitate publică, republicată, hotărârea comisiei, constituită potrivit art. 15 din această lege, poate fi atacată cu contestație la curtea de apel în raza căreia se află imobilul propus a fi expropriat, în condițiile stabilite de art. 20 din aceeași lege și potrivit prevederilor Legii nr. 554/2004;

– în materia invențiilor, desenelor și modelelor, mărcilor și indicațiilor geografice, noilor soiuri de plante, controlul judecătoresc este asigurat, de regulă, prin intermediul Tribunalului București (însă, în această materie, anumite litigii sunt de competența instanțelor judecătorești obișnuite).

Astfel, în materie de *invenții*, competența aparține, de regulă, Oficiului de Stat pentru Invenții și Mărci (O.S.I.M.). Contestația persoanelor interesate împotriva hotărârilor acestuia, precum și cererea de revocare, în tot sau în parte, a hotărârii de acordare a brevetului de invenție se judecă de către o comisie de reexaminare din Departamentul de apeluri din cadrul O.S.I.M., a cărei componență este alta decât cea care a luat hotărârea. Hotărârea comisiei de reexaminare poate fi atacată cu contestație la Tribunalul București, în termen de 30 de zile de la comunicare [art. 54 alin. (1) din Legea nr. 64/1991

[1] Potrivit art. 2 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 554/2004, actul administrativ-jurisdicțional este actul emis de o autoritate administrativă învestită, prin lege organică, cu atribuții de jurisdicție administrativă specială. În practica judiciară s-a decis că, pentru ca un act administrativ să fie considerat jurisdicțional, este necesar să fie emis de organele autorităților publice care au o competență atribuită de lege pentru rezolvarea anumitor litigii juridice, care presupun o procedură specială de emitere a actului, cu participarea părților și în urma unor dezbateri contradictorii – C.S.J., s. cont. adm., dec. nr. 118/1994, în Dreptul nr. 12/1994, p. 55.

[2] M. Of. nr. 261 din 10 aprilie 2014.

privind brevetele de invenție, republicată[1]], hotărârea Tribunalului București fiind supusă numai apelului la Curtea de Apel București. Tribunalul București mai este competent să judece: cererea oricărei persoane interesate privind anularea unui brevet de invenție eliberat de O.S.I.M., hotărârea Tribunalului București putând fi atacată cu apel la Curtea de Apel București, în termen de 30 de zile de la comunicare, putându-se apoi exercita recursul, în termen de 30 de zile de la comunicare, la Înalta Curte de Casație și de Justiție (art. 52); cererea privind acordarea unei licențe obligatorii în condițiile prevăzute de art. 44. Articolul 60 din aceeași lege prevede că sunt de competența instanțelor judecătorești litigiile cu privire la calitatea de inventator, de titular de brevet sau cele cu privire la alte drepturi născute din brevetul de invenție, inclusiv drepturile patrimoniale ale inventatorului din contractele de cesiune sau licență.

Legea nr. 129/1992 privind protecția *desenelor și modelelor*, republicată[2], prevede, în art. 25, că hotărârile pronunțate de către comisia de contestații din Departamentul de apeluri al O.S.I.M., referitoare la contestațiile introduse împotriva hotărârilor cu privire la cererile de înregistrare a desenului sau modelului, pot fi atacate cu contestație la Tribunalul București, în termen de 30 de zile de la comunicare, iar hotărârile pronunțate de această instanță pot fi atacate doar cu apel. Tribunalul București mai este competent să judece și cererea oricărei persoane interesate prin care se solicită anularea, în tot sau în parte, a certificatului de înregistrare a desenului sau a modelului, eliberat de O.S.I.M., pentru motivele prevăzute de art. 22 alin. (3) (art. 42). Articolul 43 al aceleiași legi stabilește că litigiile cu privire la calitatea de autor al desenului sau modelului, la calitatea de titular al certificatului de înregistrare, cele referitoare la drepturile patrimoniale născute din contractele de cesiune sau licență sunt de competența instanțelor judecătorești, potrivit dreptului comun.

În materia *mărcilor și indicațiilor geografice*, Legea nr. 84/1998, republicată[3], stabilește, de asemenea, competența în favoarea O.S.I.M. Deciziile O.S.I.M. privind cererile de înregistrare a mărcilor, precum și cererile de înregistrare privind indicațiile geografice pot fi contestate la acest oficiu de orice persoană interesată, în termen de 30 de zile de la comunicare sau, după caz, de la publicarea înregistrării mărcii ori a indicației geografice, cu plata taxei legale, iar cele privind înscrierea cesiunii sau licenței în Registrul mărcilor pot fi contestate la acest oficiu de persoanele interesate, în termen de 30 de zile de la comunicare sau, după caz, de la publicarea acestora. Contestațiile formulate se soluționează de o comisie de contestații din cadrul O.S.I.M. Hotărârile acestei comisii pot fi atacate cu contestație la Tribunalul București, în termen de 30 zile de la comunicare, iar hotărârea Tribunalului București poate fi atacată numai cu apel la Curtea de Apel București [art. 86 și art. 88 alin. (1) și (2)]. Tribunalul București este competent să soluționeze și: cererea de decădere a titularului din drepturile conferite de marcă (art. 46); cererea de anulare a înregistrării mărcii (art. 47); cererea de decădere a titularului din drepturile conferite de o marcă colectivă (art. 53); cererea de anulare a înregistrării unei mărci colective (art. 54); cererea de anulare a înregistrării unei mărci de certificare (art. 60); litigiile având ca obiect mărci comunitare, pentru

[1] M. Of. nr. 613 din 19 august 2014.
[2] M. Of. nr. 242 din 4 aprilie 2014.
[3] M. Of. nr. 337 din 8 mai 2014.

care art. 95 alin. (1) din Regulamentul (CE) nr. 207/2009[1] atribuie competența tribunalelor de marcă comunitară (art. 71); cererea de anulare a înregistrării unei indicații geografice, precum și cererea de decădere din drepturi a persoanelor autorizate să folosească indicația geografică înregistrată (art. 85). Sentințele pronunțate de Tribunalul București în cazurile prevăzute la art. 46, art. 47, art. 53, art. 54, art. 60 și art. 85 pot fi atacate cu apel.

Instanțele judecătorești (de drept comun) sunt competente să soluționeze litigiile privind încetarea faptelor care aduc atingere dreptului de folosire a mărcilor, prevăzute la art. 36; cererile privind repararea prejudiciilor cauzate prin folosirea ilegală a mărcilor (art. 37, art. 92), litigiile privind încadrarea în marcă a unui drept personal nepatrimonial al unui terț, cele privind transmisiunea dreptului la marcă (spre exemplu, anularea sau rezilierea unui contract de cesiune, plata prețului cesiunii); cererile privind luarea unor măsuri provizorii, dacă titularul dreptului de proprietate industrială asupra unei mărci ori unei indicații geografice sau orice altă persoană care exercită dreptul de proprietate industrială cu consimțământul titularului face dovada credibilă că dreptul de proprietate industrială asupra mărcii ori indicației geografice face obiectul unei acțiuni ilicite, actuale sau iminente și că această acțiune riscă să îi cauzeze un prejudiciu greu de reparat (art. 91) etc. Toate aceste litigii sunt de competența instanțelor judecătorești, în temeiul plenitudinii lor de competență.

Potrivit Legii nr. 255/1998 privind protecția *noilor soiuri de plante*, republicată[2], în această materie, competența aparține, în principal, Institutului de Stat pentru Testarea și Înregistrarea Soiurilor (I.S.T.I.S.). În conformitate cu art. 41, contestațiile împotriva hotărârilor I.S.T.I.S., precum și cererile de revocare sau de anulare a brevetului pentru soi se soluționează de către comisia de reexaminare din cadrul I.S.T.I.S. Hotărârea acesteia din urmă poate fi atacată, în termen de 30 de zile de la comunicare, cu contestație la Tribunalul București, care va pronunța o hotărâre supusă numai apelului la Curtea de Apel București. Articolul 42 din aceeași lege stabilește că sunt de competența instanțelor judecătorești (de drept comun) litigiile cu privire la calitatea de ameliorator, titular de brevet pentru soi sau cele cu privire la alte drepturi născute din brevetul pentru soi, inclusiv drepturile patrimoniale ale amelioratorului, din contractul de cesiune sau licență ori cele referitoare la nerespectarea prevederilor art. 37 alin. (1) și ale art. 38 din lege.

§5. Competența în anumite materii

5.1. Competența în materia litigiilor de muncă

În această materie, competența aparține, de regulă, instanțelor judecătorești, indiferent că ar fi vorba de un litigiu ce izvorăște din contractul individual de muncă sau de un litigiu în legătură cu contractul colectiv de muncă (de conflicte de drepturi sau de conflicte de interese) (art. 269 C.muncii; art. 199, art. 210 din Legea nr. 62/2011 a dialogului social, republicată).

[1] Regulamentul (CE) nr. 207/2009 al Consiliului din 26 februarie 2009 privind marca comunitară, publicat în J.O. L 78 din 24 martie 2009.
[2] M. Of. nr. 230 din 1 aprilie 2014.

Există totuşi şi alte competenţe, de exemplu:

– Consiliul Superior al Magistraturii îndeplineşte, prin secţiile sale, rolul de instanţă de judecată în domeniul răspunderii disciplinare a judecătorilor şi a procurorilor. Secţia pentru judecători are rolul de instanţă disciplinară şi pentru magistraţii-asistenţi ai Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie (art. 44 din Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii, republicată[1]). Împotriva hotărârilor secţiilor Consiliului Superior al Magistraturii prin care s-a soluţionat acţiunea disciplinară se poate exercita recurs în termen de 15 zile de la comunicare. Competenţa soluţionării recursului aparţine Completului de 5 judecători al Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie. Din Completul de 5 judecători nu pot face parte membrii cu drept de vot ai Consiliului Superior al Magistraturii sau judecătorul sancţionat disciplinar (art. 51 din Legea nr. 317/2004);

– Plenul Curţii Constituţionale are competenţă exclusivă pentru stabilirea abaterilor disciplinare săvârşite de judecătorii săi, a sancţiunilor şi a modului de aplicare a acestora (art. 65 din Legea nr. 47/1992);

– Consiliul de disciplină din cadrul Uniunii Naţionale a Notarilor Publici din România, pentru abaterile săvârşite de notarii publici, împotriva hotărârii Consiliului de disciplină putându-se face contestaţie la Consiliul Uniunii. Hotărârea acestuia din urmă poate fi atacată cu recurs la Curtea de Apel Bucureşti. Recursul poate fi declarat de notarul public, respectiv de titularii acţiunii disciplinare prevăzuţi de lege, în termen de 15 zile de la comunicare [art. 74 alin. (1), (10) şi (11) din Legea nr. 36/1995 a notarilor publici şi a activităţii notariale, republicată[2]];

– comisia de disciplină a baroului, pentru abaterile disciplinare săvârşite de avocaţii din baroul respectiv (cu excepţia celor săvârşite de decanii barourilor şi de membrii Consiliului Uniunii Naţionale a Barourilor din România), decizia pronunţată de aceasta fiind supusă contestaţiei la Comisia centrală de disciplină din cadrul U.N.B.R., iar pentru abaterile săvârşite de decanii barourilor şi de membrii Consiliului U.N.B.R., competenţa aparţine, ca instanţă de fond, Comisiei centrale de disciplină, cu recurs la Consiliul U.N.B.R. Împotriva hotărârilor pronunţate în contestaţie de Comisia centrală de disciplină, respectiv în recurs de Consiliul U.N.B.R., partea interesată poate formula contestaţie la Secţia de contencios administrativ şi fiscal a Curţii de Apel Bucureşti (art. 88 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea şi exercitarea profesiei de avocat, republicată[3] şi Statutul profesiei de avocat[4]);

– Consiliul de disciplină al Camerei executorilor judecătoreşti, pentru abaterile săvârşite de către executorii judecătoreşti, hotărârea acestuia putând fi atacată pe calea contestaţiei la Comisia superioară de disciplină a Uniunii Naţionale a Executorilor Judecătoreşti. Hotărârea Comisiei superioare de disciplină este definitivă şi poate fi atacată cu contestaţie la curtea de apel [art. 48 alin. (1) şi (5) din Legea nr. 188/2000 privind executorii judecătoreşti, republicată[5]];

– Consiliul de mediere, pentru abaterile disciplinare săvârşite de mediatori. Hotărârea Consiliului de mediere de aplicare a sancţiunilor disciplinare prevăzute la art. 39

[1] M. Of. nr. 628 din 1 septembrie 2012.
[2] M. Of. nr. 444 din 18 iunie 2014.
[3] M. Of. nr. 98 din 7 februarie 2011.
[4] Adoptat prin Hotărârea Consiliului Uniunii Naţionale a Barourilor din România nr. 64/2011 (M. Of. nr. 898 din 19 decembrie 2011).
[5] M. Of. nr. 738 din 20 octombrie 2011.

alin. (1) din lege poate fi atacată la instanţa de contencios administrativ competentă, în termen de 15 zile de la comunicarea acesteia (art. 40 şi art. 41 din Legea nr. 192/2006 privind medierea şi organizarea profesiei de mediator[1]).

Subliniem că, în cazurile în care legea specială nu prevede o cale de atac în faţa instanţelor judecătoreşti, pentru a se asigura accesul la justiţie, trebuie să se admită că hotărârile pronunţate de asemenea organe disciplinare sunt susceptibile de a forma obiectul acţiunii de contencios administrativ prevăzute de art. 6 din Legea nr. 554/2004.

5.2. Competenţa în materia rezolvării unor neînţelegeri referitoare la exercitarea drepturilor şi îndatoririlor părinteşti

Neînţelegerile dintre părinţi cu privire la exercitarea drepturilor şi la îndeplinirea îndatoririlor părinteşti se soluţionează de către *instanţa de tutelă*.

Astfel, în caz de neînţelegere între părinţi, instanţa de tutelă hotărăşte asupra:

– stabilirii locuinţei copilului minor, atunci când părinţii au locuinţe diferite [art. 496 alin. (3) C.civ.];

– schimbării locuinţei copilului minor, împreună cu părintele la care locuieşte, atunci când aceasta afectează exerciţiul autorităţii sau al unor drepturi părinteşti (art. 497 C.civ.);

– cererii copilului care a împlinit vârsta de 14 ani de a-şi schimba felul învăţăturii sau al pregătirii profesionale ori locuinţa necesară desăvârşirii învăţăturii sau pregătirii sale profesionale (art. 498 C.civ.);

– cererii unui părinte de a avea legături personale cu copilul minor (cunoscută în practică sub denumirea de „vizită minor"), indiferent dacă a fost introdusă în timpul căsătoriei, când soţii sunt despărţiţi în fapt, sau după desfacerea căsătoriei [art. 496 alin. (5) C.civ.];

– cererilor privind contribuţia părinţilor la creşterea, educarea, învăţătura şi pregătirea profesională a copiilor (acordarea, majorarea, reducerea sau sistarea pensiei de întreţinere), indiferent dacă sunt formulate în timpul căsătoriei părinţilor, în cursul procesului de divorţ sau după desfacerea căsătoriei părinţilor (art. 499 C.civ.);

– numelui de familie al copilului din căsătorie, atunci când părinţii nu au un nume comun (art. 449 C.civ.);

– împiedicării corespondenţei sau a legăturilor personale ale copilului în vârstă de până la 14 ani (art. 494 C.civ.);

– exercitării autorităţii părinteşti (art. 486 C.civ.) etc.

5.3. Competenţa în materia actelor de stare civilă şi a înregistrărilor de stare civilă

Legea nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă, republicată[2], stabileşte competenţe diferite.

[1] M. Of. nr. 441 din 22 mai 2006.
[2] M. Of. nr. 339 din 18 mai 2012.

Atribuţiile de stare civilă se îndeplinesc de:

– consiliile judeţene, respectiv de Consiliul General al Municipiului Bucureşti, de serviciile publice comunitare locale de evidenţă a persoanelor, în unităţile administrativ-teritoriale unde acestea sunt constituite, precum şi de ofiţerii de stare civilă din cadrul primăriilor unităţilor administrativ-teritoriale în care nu funcţionează servicii publice comunitare locale de evidenţă a persoanelor [art. 3 alin. (1) din Legea nr. 119/1996][1];

– serviciul public comunitar local de evidenţă a persoanelor de la locul de coborâre sau de debarcare ori, după caz, de ofiţerul de stare civilă din cadrul primăriei unităţii administrativ-teritoriale pe a cărei rază are loc coborârea sau debarcarea, în cazul în care naşterea ori decesul ar avea loc în tren, pe o navă sau aeronavă ori într-un alt mijloc de transport în timpul unei călătorii în interiorul ţării;

– comandantul navei, în cazul în care naşterea, căsătoria sau decesul ar avea loc pe o navă, în timpul unei călătorii în afara apelor teritoriale române. La sosirea în ţară, acesta este obligat să înainteze o copie certificată (un extras) de pe înregistrarea efectuată în jurnalul de bord, prin căpităniа portului de înscriere a navei, la serviciul public comunitar local de evidenţă a persoanelor al sectorului 1 al municipiului Bucureşti;

– comandantul aeronavei, în cazul în care naşterea sau decesul ar avea loc pe o aeronavă, în timpul unei călătorii în afara graniţelor ţării; la sosirea în ţară, acesta trebuie să înainteze un extras de pe carnetul de drum, prin comandantul de aeroport, la serviciul public comunitar local de evidenţă a persoanelor al sectorului 1 al municipiului Bucureşti (art. 7 din Legea nr. 119/1996);

– *reprezentanţii diplomatici sau consulari ai României*, care au competenţa să efectueze înregistrări de stare civilă privitoare la cetăţenii români aflaţi în străinătate.

În ipoteza în care se refuză efectuarea unei înregistrări de stare civilă, persoana nemulţumită poate sesiza judecătoria în raza căreia domiciliază (art. 9 din Legea nr. 119/1996).

În cazul în care declaraţia de naştere a fost făcută după trecerea unui an de la data naşterii, întocmirea actului de stare civilă se face numai în baza unei hotărâri judecătoreşti definitive, competenţa de primă instanţă aparţinând judecătoriei în a cărei rază teritorială domiciliază persoana interesată ori se află sediul serviciului de protecţie specială a copilului [art. 18 alin. (1) şi (2) din Legea nr. 119/1996, care, potrivit alin. (3) al aceluiaşi articol, se aplică în mod corespunzător şi atunci când naşterea unui cetăţean român s-a produs în străinătate, iar declaraţia de naştere se face în ţară].

Cererile privind *reconstituirea sau întocmirea ulterioară a actelor de stare civilă* se depun la serviciul public comunitar local de evidenţă a persoanelor sau la ofiţerul de stare civilă din cadrul primăriei unităţii administrativ-teritoriale competente potrivit legii şi se soluţionează prin dispoziţie a primarului, care, în caz de respingere a cererii, poate fi contestată la instanţa judecătorească în a cărei rază teritorială îşi are sediul autoritatea emitentă (art. 54 din Legea nr. 119/1996).

Anularea (desfiinţarea), completarea sau modificarea actelor de stare civilă şi a menţiunilor înscrise pe acestea se poate face numai în temeiul unei hotărâri judecătoreşti definitive, competenţa de primă instanţă aparţinând judecătoriei în a cărei rază teritorială se află domiciliul sau, după caz, sediul persoanei ori organului căruia legea îi recunoaşte legitimare procesuală activă, adică persoana interesată, structurile de stare civilă din cadrul serviciilor publice comunitare locale sau judeţene de evidenţă a persoanelor ori parchetul (art. 57 din Legea nr. 119/1996).

[1] Sunt ofiţeri de stare civilă: a) primarii municipiilor, sectoarelor municipiului Bucureşti, oraşelor şi comunelor; b) şefii misiunilor diplomatice şi ai oficiilor consulare de carieră ale României; c) comandanţii de nave şi aeronave; d) ofiţerii de stare civilă desemnaţi prin ordin al ministrului apărării naţionale sau, după caz, al ministrului administraţiei şi internelor, potrivit prevederilor art. 7 alin. (7) din Legea nr. 119/1996 [art. 3 alin. (2) din Legea nr. 119/1996].

Rectificarea actelor de stare civilă şi a menţiunilor înscrise pe marginea acestora se face în temeiul dispoziţiei primarului unităţii administrativ-teritoriale care are în păstrare actul de stare civilă, din oficiu sau la cererea persoanei interesate, cu avizul prealabil al serviciului public comunitar judeţean de evidenţă a persoanei. Dispoziţia poate fi contestată la instanţa judecătorească în a cărei rază teritorială îşi are sediul autoritatea emitentă, în condiţiile legii (art. 58 din Legea nr. 119/1996).

5.4. Competenţa în materia schimbării, rectificării şi modificării numelui

Cererea de *schimbare a numelui (numele de familie şi/sau prenumele) pe cale administrativă* se depune la serviciul public comunitar de evidenţă a persoanelor aflat în subordinea consiliului local al comunei, oraşului, municipiului sau al sectorului municipiului Bucureşti, în a cărui rază teritorială îşi are domiciliul persoana interesată. Acest serviciu trimite cererea spre soluţionare către serviciul public judeţean, respectiv al municipiului Bucureşti, iar la propunerea motivată a acestuia, se soluţionează prin dispoziţie de către preşedintele consiliului judeţean sau, după caz, de primarul general al municipiului Bucureşti. Dispoziţia de respingere a cererii de schimbare a numelui de familie şi/sau a prenumelui poate fi contestată de către solicitant în condiţiile Legii contenciosului administrativ, iar dispoziţia de admitere poate fi atacată de orice persoană căreia i-a fost vătămat, prin aceasta, un drept sau un interes legitim recunoscut de lege la instanţa de contencios administrativ (art. 6, art. 12, art. 13, art. 18 şi art. 21 din O.G. nr. 41/2003 privind dobândirea şi schimbarea pe cale administrativă a numelor persoanelor fizice[1]).

Cererea de *înscriere, prin menţiune pe actele de stare civilă, a numelui de familie sau a prenumelui, retradus sau cu ortografia limbii materne* (aşa-numita „rectificare a numelui de familie sau a prenumelui") se depune la serviciul public de evidenţă a persoanelor care are în păstrare registrul de stare civilă şi se soluţionează de către primar, iar în caz de respingere a cererii, dispoziţia primarului poate fi contestată în condiţiile Legii contenciosului administrativ (art. 20 din O.G. nr. 41/2003).

Cât priveşte *modificarea numelui de familie*, adică înlocuirea acestuia ca urmare a unor modificări intervenite în starea civilă a persoanei fizice, competenţa aparţine instanţelor judecătoreşti de drept comun. Astfel, legea prevede expres această soluţie în cazul divorţului (art. 383 C.civ.), al adopţiei (art. 473 C.civ.), al admiterii acţiunilor referitoare la filiaţie (art. 438 C.civ.). În cazul stabilirii filiaţiei copilului din afara căsătoriei şi faţă de al doilea părinte, în lipsa acordului părinţilor cu privire la numele copilului, acesta va fi stabilit de instanţa de tutelă [art. 450 alin. (2) coroborat cu art. 449 alin. (3) C.civ.].

[1] M. Of. nr. 68 din 2 februarie 2003.

Trebuie menționat că pot exista și alte situații în care s-ar pune problema modificării numelui de familie, din cauza unor schimbări intervenite în starea civilă a persoanei, dar la care legea nu se referă în mod expres. Un astfel de caz este cel al declarării nulității căsătoriei, în care soțul care și-a schimbat numele de familie prin căsătorie revine la numele avut înainte de încheierea acesteia. Așa cum am arătat și cu un alt prilej[1], nu orice modificare a numelui de familie se va pronunța de instanța judecătorească, ci numai dacă modificarea stării civile (care ar atrage și modificarea numelui de familie) s-ar realiza prin intermediul unei hotărâri judecătorești.

5.5. Competența în materia protecției concurenței

Cât privește competența instanțelor judecătorești în materia protecției concurenței, trebuie reținute, în primul rând, dispozițiile Legii nr. 21/1996 a concurenței, republicată[2].

Precizăm că în această materie sunt recunoscute Curții de Apel București competențe speciale, după cum urmează:

– în cazul în care autoritățile sau instituțiile administrației publice centrale ori locale sau entitățile către care acestea și-au delegat atribuțiile nu se conformează, în termenul stabilit, măsurilor dispuse prin decizie de către Consiliul Concurenței în scopul restabilirii mediului concurențial, acesta poate introduce acțiune în contencios administrativ, la Curtea de Apel București, solicitând instanței, după caz, anularea, în tot sau în parte, a actului care a condus la restrângerea, împiedicarea ori denaturarea concurenței, obligarea autorității sau instituției în cauză să emită un act administrativ ori să efectueze o anumită operațiune administrativă [art. 8 alin. (2)];

– deciziile adoptate de Consiliul Concurenței în plen în condițiile art. 19 alin. (4) vor putea fi atacate în termen de 30 de zile de la publicare sau, după caz, de la comunicare, în procedura de contencios administrativ, la Curtea de Apel București. Sentința va fi pronunțată fără drept de apel, împotriva ei putând fi declarat recurs la Înalta Curte de Casație și Justiție [art. 19 alin. (7)];

– reglementările Consiliului Concurenței pot fi atacate în contencios administrativ la Curtea de Apel București, în condițiile Legii contenciosului administrativ [art. 27 alin. (2)];

– ordinul de inspecție al președintelui Consiliului Concurenței, prin care sunt abilitați cu puteri de inspecție inspectorii de concurență, poate fi atacat la Curtea de Apel București, Secția de contencios administrativ și fiscal, în termen de 15 zile de la comunicare. Hotărârea curții de apel este supusă recursului, care se declară în termen de 5 zile de la comunicare. Instanțele vor soluționa cauza de urgență și cu precădere [art. 36 alin. (6)];

– decizia președintelui Consiliului Concurenței cu privire la caracterul protejat al comunicării dintre întreprinderea sau asociația de întreprinderi investigată și avocatul acestora poate fi atacată în contencios administrativ la Curtea de Apel București, în termen de 15 zile de la comunicare. Hotărârea curții de apel este supusă recursului,

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 24.
[2] M. Of. nr. 240 din 3 aprilie 2014.

care se declară în termen de 5 zile de la comunicare. Instanțele vor soluționa cauza de urgență și cu precădere [art. 36 alin. (11)];

– inspectorii de concurență din cadrul Consiliului Concurenței pot proceda la inspecții în spațiile prevăzute la art. 36 (spațiile, terenurile sau mijloacele de transport pe care întreprinderile ori asociațiile de întreprinderi le dețin legal), precum și în orice alte spații, inclusiv domiciliul, terenurile sau mijloacele de transport aparținând conducătorilor, administratorilor, directorilor și altor angajați ai operatorilor economici sau asociațiilor de operatori economici supuși investigației, doar în baza unui ordin emis de președintele Consiliului Concurenței și cu autorizarea judiciară dată prin încheiere de către președintele Curții de Apel București sau de către un judecător delegat de acesta. Încheierea curții de apel poate fi atacată cu contestație la Înalta Curte de Casație și Justiție, în termen de 48 de ore. Contestația nu este suspensivă de executare [art. 37, art. 38 alin. (1) și (7)];

– decizia de respingere a plângerii privind o practică anticoncurențială poate fi atacată la Curtea de Apel București, în termen de 30 de zile de la comunicare [art. 39 alin. (3)];

– documentele, datele și informațiile confidențiale din dosarul cauzei sunt accesibile pentru consultare ori obținere de copii și/sau extrase doar prin ordin al președintelui Consiliului Concurenței, ce poate fi atacat numai odată cu decizia prin care se finalizează investigația, prin aceeași cerere de chemare în judecată [art. 43 alin. (4)];

– deciziile adoptate de Consiliul Concurenței în aplicarea prevederilor art. 8, art. 13, art. 44 și art. 45 vor fi comunicate de îndată părților; acestea pot fi atacate în contencios administrativ la Curtea de Apel București în termen de 30 de zile de la comunicare. Instanța poate dispune, la cerere, suspendarea executării deciziei atacate. În cazul amenzilor, suspendarea se va dispune doar cu condiția plății unei cauțiuni stabilite conform prevederilor O.G. nr. 92/2003 privind Codul de procedură fiscală, republicată, cu privire la creanțele bugetare [art. 49 alin. (1) și (2)];

– contravențiile prevăzute în Legea nr. 21/1996 se constată și se sancționează de către Consiliul Concurenței în plen, comisii sau prin inspectorii de concurență, potrivit competențelor stabilite de art. 58 din actul normativ menționat. Sancțiunile aplicate de către Consiliul Concurenței în plen sau prin comisiile sale pot fi atacate la Curtea de Apel București, Secția de contencios administrativ, în termen de 30 de zile de la comunicare. Procesele-verbale prin care se aplică sancțiuni, potrivit prevederilor art. 58 alin. (2) din lege și ale O.U.G. nr. 117/2006 privind procedurile naționale în domeniul ajutorului de stat[1], pot fi contestate la Judecătoria Sectorului 1 București, în termen de 15 zile de la comunicare. Hotărârea judecătoriei se poate ataca cu recurs la Tribunalul București, Secția de contencios administrativ, în termen de 15 zile de la comunicare [art. 58 și art. 59 alin. (2)].

În materia concurenței, mai trebuie subliniată și competența instanțelor judecătorești de drept comun de a soluționa, în temeiul plenitudinii de competență, toate litigiile decurgând din săvârșirea unor fapte anticoncurențiale, în cazurile în care legea specială nu prevede o altă competență specială. Sub acest aspect, art. 64 din Legea nr. 21/1996 arată doar că, independent de sancțiunile aplicate potrivit prevederilor acestei legi, dreptul la acțiune al persoanelor fizice și/sau juridice pentru repararea

[1] M. Of. nr. 1042 din 28 decembrie 2006.

integrală a prejudiciului cauzat lor printr-o practică anticoncurențială prohibită potrivit prevederilor Legii nr. 21/1996 sau ale art. 101 și/sau art. 102 din Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene rămâne rezervat. În lipsa unei dispoziții legale exprese, urmează a se aplica regulile de drept comun în materia competenței.

În al doilea rând, vom reține și dispozițiile înscrise în art. 7 din Legea nr. 11/1991 privind combaterea concurenței neloiale[1], text ce stabilește că acțiunile izvorâte dintr-o practică de concurență neloială sunt de competența tribunalului de la locul săvârșirii faptei sau în a cărui rază teritorială se găsește sediul pârâtului ori, în lipsa unui sediu, domiciliul pârâtului.

5.6. Delimitarea competenței instanțelor judecătorești de cea a notarului public

5.6.1. Procedura succesorală

În materie succesorală, criteriul de stabilire a competenței în favoarea instanței judecătorești sau a notarului public îl constituie *caracterul contencios sau necontencios al cererii*. Astfel, în cazul în care între moștenitori nu există neînțelegeri, procedura succesorală se desfășoară în fața notarului public, însă, de îndată ce neînțelegerile apar, notarul public va putea suspenda procedura necontencioasă și va îndruma părțile să se adreseze instanței judecătorești (art. 107 din Legea nr. 36/1995).

Neînțelegerile dintre moștenitori nu atrag în mod automat suspendarea procedurii notariale, ci numai dacă rezolvarea lor ar depăși, în mod obiectiv, sfera procedurii necontencioase, ducând la o substituire a notarului public în competența instanțelor judecătorești. Mai mult, ar fi posibil ca instanța să fie sesizată, chiar pe calea unei acțiuni în constatare, numai cu privire la aspectele asupra cărora moștenitorii nu se înțeleg, iar, după rezolvarea acestora, să se întoarcă la notarul public pentru finalizarea procedurii necontencioase.

Dacă de la început există neînțelegeri între moștenitori, *se poate sesiza direct instanța judecătorească*, fără a fi nevoie ca notarul public să constate existența acestora, deoarece legea nu acordă procedurii succesorale notariale semnificația unei proceduri prealabile și obligatorii introducerii cererii la instanță. În acest sens, art. 108 alin. (1) din Legea nr. 36/1995 prevede în mod expres că „succesibilul sau altă persoană interesată poate sesiza direct instanța judecătorească în vederea dezbaterii unei succesiuni". Trebuie reținut însă că, potrivit art. 193 alin. (3) C.proc.civ., sub sancțiunea respingerii cererii ca inadmisibilă, la sesizarea instanței cu dezbaterea procedurii succesorale, reclamantul trebuie să facă *dovada îndeplinirii unei alte proceduri prealabile, și anume aceea a verificării evidențelor succesorale prevăzute de Codul civil*. Această verificare se realizează, la sesizarea părții interesate, tot de notarul public, care remite părții o încheiere cu privire la rezultatul verificărilor; această procedură nu se confundă însă cu procedura succesorală însăși. Neîndeplinirea procedurii prealabile prevăzute de

[1] M. Of. nr. 24 din 30 ianuarie 1991.

art. 193 alin. (3) C.proc.civ. va putea fi invocată de către instanță, din oficiu, sau de către pârât[1].

În materie succesorală, sunt unele cereri care vor fi soluționate în mod obligatoriu de instanțele judecătorești, chiar dacă moștenitorii s-ar înțelege și procedura ar urma să se desfășoare în fața notarului public, precum: cererile de repunere (judiciară) în termenul de acceptare a succesiunii; cererile de anulare a declarației de acceptare sau de renunțare la succesiune pentru vicii de consimțământ; cererile prin care se solicită anularea, modificarea sau completarea actelor de stare civilă folosite ca dovezi în stabilirea legăturii de rudenie; cererile prin care se tinde la schimbarea statutului civil al unei persoane, în scopul de a-i conferi dreptul de a veni la o succesiune; cererile în constatarea simulației unor acte juridice încheiate de defunct și care sunt invocate în cursul procedurii succesorale.

În schimb, rămân în competența notarului public, chiar dacă procedura succesorală are loc înaintea instanței judecătorești: luarea măsurilor de conservare a bunurilor succesorale (însă măsurile de administrare, în cazul în care procedura succesorală se desfășoară în fața instanței judecătorești, se iau de către aceasta, la cererea moștenitorilor, care pot solicita și numirea unui administrator-sechestru); procedura deschiderii testamentului olograf (art. 1042 C.civ.); înregistrarea în registrul național notarial ținut în format electronic[2] a declarațiilor de acceptare a succesiunii făcute printr-un înscris autentic și a declarațiilor de renunțare la succesiune; taxarea succesiunilor; eliberarea certificatului de moștenitor.

Dacă moștenitorii și-au împărțit bunurile prin bună învoială, în încheierea finală a procedurii succesorale notariale se va arăta modul de împărțeală și bunurile succesorale atribuite fiecăruia. Actul de împărțeală va putea fi cuprins în încheierea finală sau se va putea întocmi separat, într-una dintre formele prescrise de lege [art. 111 alin. (3) din Legea nr. 36/1995]. În cazul în care moștenitorii nu s-au înțeles sau calea partajului judiciar este obligatorie, cei interesați trebuie să se adreseze instanței judecătorești.

În sfârșit, notarul public, cu acordul tuturor moștenitorilor, poate relua procedura succesorală notarială, în vederea completării încheierii finale cu bunurile omise din masa succesorală, eliberând un *certificat de moștenitor suplimentar* [art. 117 alin. (2) din Legea nr. 36/1995].

Anularea certificatului de moștenitor se poate obține pe cale judecătorească, la cererea celor care au pretenții la moștenire sau care au fost prejudiciați în alt fel prin eliberarea ori cuprinsul certificatului. În cazul în care certificatul de moștenitor a fost anulat total sau parțial, notarul public va elibera un nou certificat, conformându-se hotărârii judecătorești definitive [art. 118 alin. (1) și (4) din Legea nr. 36/1995]. *De lege lata*, cu excepția certificatului de vacanță succesorală, anularea certificatului de moștenitor se poate obține și pe cale amiabilă. În acest caz, persoanele interesate se pot adresa notarului public în scopul încheierii unui act autentic care să ateste soluționarea

[1] Sancțiunea inadmisibilității va putea fi invocată de către instanță oricând în cursul judecății, iar de către pârât, prin întâmpinare, sub sancțiunea decăderii. A se vedea și D.N. Theohari, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 454.

[2] Potrivit art. 162 alin. (1) lit. c) din Legea nr. 36/1995, republicată, la nivelul Uniunii Naționale a Notarilor Publici funcționează Registrul național notarial de evidență a opțiunilor succesorale (RNNEOS), în care se înregistrează toate actele notariale referitoare la acceptarea, respectiv renunțarea la moștenire.

pe cale amiabilă a diferendului, situație în care se eliberează un nou certificat de moștenitor [art. 118 alin. (2) din Legea nr. 36/1995].

5.6.2. Alte proceduri notariale reglementate de Legea nr. 36/1995

Pentru delimitarea competenței instanțelor judecătorești de competența notarilor publici, trebuie avute în vedere și celelalte proceduri notariale reglementate de lege, precum și împrejurarea că toate procedurile notariale, deci nu numai cea succesorală, sunt proceduri necontencioase. Așadar, în cazul procedurilor necontencioase (când nu se urmărește stabilirea unui drept potrivnic față de o altă persoană), competența aparține notarilor publici numai dacă există un text de lege expres în acest sens, iar, dacă nu există o asemenea dispoziție legală, competența revine instanțelor judecătorești.

Alături de procedura succesorală necontencioasă, mai sunt de competența notarilor publici: autentificarea înscrisurilor; certificarea unor fapte, în cazurile prevăzute de lege; legalizarea semnăturilor de pe înscrisuri, a specimenelor de semnătură, precum și a sigiliilor; darea de dată certă înscrisurilor prezentate de părți în acest scop; primirea în depozit de bunuri, înscrisuri și documente; îndeplinirea actelor de protest al cambiilor, al biletelor la ordin și al cecurilor; legalizarea copiilor de pe înscrisuri; efectuarea și legalizarea traducerilor; eliberarea de duplicate de pe actele notariale întocmite, îndeplinirea de activități fiduciare; numirea, în cazurile prevăzute de lege, a custodelui sau a curatorului special; înregistrarea și păstrarea, în condițiile legii, a amprentelor dispozitivelor speciale de marcat; certificarea etapelor procedurale ale licitațiilor și/sau ale rezultatelor acestora; procedura divorțului prin acordul soților; lichidarea pasivului succesoral, cu acordul tuturor moștenitorilor (art. 12 din Legea nr. 36/1995).

Cât privește activitatea notarială, mai trebuie menționat că împotriva încheierii prin care s-a respins cererea de îndeplinire a unui act notarial, partea interesată poate face *plângere* la judecătoria în a cărei circumscripție teritorială își desfășoară activitatea notarul public care a refuzat îndeplinirea actului, în termen de 10 zile de la comunicare (art. 142 din Legea nr. 36/1995)[1]. De asemenea, instanțele judecătorești sunt competente să soluționeze și cererile în anularea actelor notariale (art. 157 din Legea nr. 36/1995).

Secțiunea a 3-a. Competența materială a instanțelor judecătorești

§1. Noțiuni introductive

După ce s-a stabilit că pricina este de competența instanțelor judecătorești, în cadrul sistemului acestor organe, urmează a se determina dacă pricina respectivă va fi judecată de judecătorie, de tribunal, de curtea de apel sau de Înalta Curte de Casație și Justiție, în funcție de regulile de competență materială.

[1] Cu toate acestea, potrivit art. 378 alin. (2) C.civ., nu există cale de atac împotriva refuzului notarului public de a da curs cererii de divorț pe cale notarială, în cazul în care nu sunt îndeplinite condițiile art. 375 C.civ., dar soții se pot adresa cu cererea de divorț instanței judecătorești pentru a dispune desfacerea căsătoriei prin acordul lor sau în baza unui alt temei prevăzut de lege.

Așadar, competența materială (numită și competență *ratione materiae*) presupune o *delimitare între instanțe de grad diferit*. Normele de competență materială sunt stabilite sub aspect funcțional (după felul atribuțiilor jurisdicționale) și sub aspect procesual (după obiectul, valoarea sau natura cererii) în Codul de procedură civilă, Legea de organizare judiciară nr. 304/2004, precum și în unele acte normative speciale.

Competența materială *funcțională* este aceea care determină și precizează funcția și rolul atribuite fiecăreia dintre categoriile instanțelor judecătorești, iar competența materială *procesuală* este aceea care determină felul pricinilor ce pot fi rezolvate, în concret, de o anumită categorie de instanțe judecătorești.

Competența materială este reglementată de *norme de ordine publică*, deci are *caracter absolut*, astfel încât părțile nu pot conveni să deroge de la aceste norme, nici chiar cu autorizarea instanței.

§2. Competența materială a judecătoriei

În Codul de procedură civilă competența materială a judecătoriei este reglementată de art. 94. Din dispozițiile acestui text de lege rezultă că judecătoria judecă, în primă instanță, cererile enumerate de art. 94 pct. 1 lit. a)-j), căile de atac împotriva hotărârilor autorităților administrației publice cu activitate jurisdicțională și ale altor organe cu astfel de activitate, în cazurile prevăzute de lege, precum și orice alte cereri date prin lege în competența lor.

Din modul în care este reglementată competența materială a judecătoriei prin dispozițiile art. 94 C.proc.civ. coroborat cu prevederile art. 95 pct. 1 C.proc.civ., rezultă că, în actuala reglementare, judecătoria a devenit o instanță de excepție în ceea ce privește judecata în primă instanță. În concepția actualului Cod de procedură civilă, *plenitudinea de competență pentru judecata în primă instanță este conferită tribunalului,* care, conform art. 95 pct. 1 C.proc.civ., este competent să soluționeze, în primă instanță, toate cererile care nu sunt date prin lege în competența altor instanțe.

Așadar, *judecătoria soluționează doar cererile expres și limitativ prevăzute de lege ca fiind de competența sa*. Prin urmare, normele care instituie competența judecătoriei sunt de strictă interpretare și aplicare și nu pot fi extinse prin analogie.

Conform art. 94 pct. 1 C.proc.civ., judecătoriile judecă, *în primă instanță*, următoarele cereri al căror obiect este evaluabil sau, după caz, neevaluabil în bani:

a) cererile date de Codul civil în competența instanței de tutelă și de familie, în afară de cazurile în care prin lege se prevede în mod expres altfel.

Codul civil prevede instituirea instanței de tutelă și de familie (*instanța de tutelă*) ca formațiune jurisdicțională competentă în materia ocrotirii persoanelor fizice și a familiei.

Astfel, potrivit art. 107 C.civ., „procedurile prevăzute de prezentul cod (Codul civil – *n.n.*) privind ocrotirea persoanei fizice sunt de competența instanței de tutelă și de familie stabilite potrivit legii, denumită în continuare instanța de tutelă", iar conform art. 265 C.civ., „toate măsurile date prin prezenta carte (Cartea a II-a, „Despre familie", a Codului civil – *n.n.*) în competența instanțelor judecătorești, toate litigiile privind aplicarea dispozițiilor aceleiași cărți, precum și măsurile de ocrotire prevăzute în legi

speciale sunt de competența instanței de tutelă. Dispozițiile art. 107 C.civ. sunt aplicabile în mod corespunzător".

Articolul 229 din Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil prevede că organizarea, funcționarea și atribuțiile instanței de tutelă și de familie se stabilesc prin legea privind organizarea judiciară, dispunând, totodată, că, până la reglementarea prin lege a organizării și funcționării instanței de tutelă, atribuțiile acesteia, prevăzute de Codul civil, sunt îndeplinite de instanțele, secțiile sau, după caz, completele specializate pentru minori și familie. În termeni asemănători, art. 76 din Legea nr. 76/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă dispune că „până la organizarea instanțelor de tutelă și familie, judecătoriile sau, după caz, tribunalele ori tribunalele specializate pentru minori și familie vor îndeplini rolul de instanțe de tutelă și familie, având competența stabilită potrivit Codului civil, Codului de procedură civilă, prezentei legi, precum și reglementărilor speciale în vigoare[1]".

Așadar, după intrarea în vigoare a noului Cod civil, era necesar ca prin legea de organizare judecătorească să se reglementeze organizarea și funcționarea instanței de tutelă. În lipsa unor asemenea dispoziții ale legii de organizare judecătorească, trebuia ca prin noul Cod de procedură civilă să fie prevăzute norme de competență care să stabilească în mod unitar categoria de instanțe care îndeplinesc funcțiile instanței de tutelă. Astfel, prin art. 94 pct. 1 lit. a) C.proc.civ. a fost instituită ca instanță de tutelă judecătoria[2].

Prin urmare, după intrarea în vigoare a actualului Cod de procedură civilă, judecătoria este instanța de tutelă care va exercita atribuțiile jurisdicționale contencioase și necontencioase vizate de art. 107 C.civ.[3] și art. 265 C.civ.[4] Cu toate acestea, din prevederile art. 94 pct. 1 lit. a) C.proc.civ. rezultă că, în cazurile expres prevăzute de lege, anumite atribuții ale instanței de tutelă se vor exercita de alte instanțe, iar nu de judecătorie. Astfel, în materia plasamentului, a plasamentului de urgență și a adopției, prin legi speciale (Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, republicată[1], și Legea nr. 273/2004 privind procedura adopției, republicată[2]) competența de a lua măsurile de ocrotire a copilului prevăzute de aceste acte normative este atribuită *tribunalului*. De asemenea, trebuie reținut că, potrivit prevederilor art. 229 alin. (3)-(3[3]) din Legea nr. 71/2011, astfel cum au fost modificate prin Legea nr. 60/2012, Legea nr. 54/2013 și Legea nr. 214/2013, până la data intrării în vigoare a dispozițiilor din legea de organizare judiciară referitoare la organizarea și funcționarea instanței de tutelă, atribuțiile acestei instanțe referitoare la *exercitarea tutelei cu privire la bunurile minorului sau ale interzisului judecătoresc* ori, după caz, cu privire la *supravegherea modului în care tutorele administrează bunurile acestuia* revin autorității tutelare; *măsura plasamentului, a plasamentului în regim de urgență și a supravegherii specializate* se stabilesc și se monitorizează potrivit art. 58-70 din Legea nr. 272/2004 (respectiv art. 62-75 din legea republicată), iar *numirea curatorului special* care îl asistă sau îl reprezintă pe minor la încheierea actelor de dispoziție sau la dezbaterea procedurii succesorale se face, de îndată, de autoritatea tutelară, la cererea notarului public, în această din urmă ipoteză nefiind necesară validarea sau confirmarea de către instanță; aceste ultime dispoziții se aplică în mod corespunzător și în cazul numirii curatorului special prevăzut la art. 167 C.civ., în caz de nevoie și până la soluționarea cererii de punere sub interdicție judecătorească;

b) cererile referitoare la înregistrările în registrele de stare civilă, potrivit legii.

Intră în categoria cererilor vizate de art. 94 pct. 1 lit. b) C.proc.civ., în primul rând, cererile prevăzute de art. 100 C.civ. referitoare la *anularea, completarea sau modificarea* actelor de stare civilă și a mențiunilor înscrise pe acestea. De altfel, în privința acestor acțiuni, art. 57 alin. (2) din Legea nr. 119/1996 privind actele de stare civilă prevede că ele se soluționează de judecătorie. Reprezintă, de asemenea, cerere referitoare la înregistrările în registrele de stare civilă, contestația împotriva refuzului ofițerului de stare civilă de a întocmi un act sau de a înscrie o mențiune ce intră în atribuțiile sale (art. 9 din Legea nr. 119/1996).

Nu intră în această categorie cererile privind *rectificarea* actelor de stare civilă și a mențiunilor înscrise pe marginea acestora, deoarece aceste cereri sunt de competența primarului unității administrativ-teritoriale care are în păstrare actul de stare civilă [art. 58 alin. (1) din Legea nr. 119/1996; art. 100 alin. (2) C.civ.]. În schimb, judecătoria va fi instanța competentă să soluționeze contestația împotriva dispoziției primarului privitoare la rectificarea actelor de stare civilă și a mențiunilor înscrise pe marginea acestora, reglementată de art. 58 alin. (5) din Legea nr. 119/1996[3];

c) cererile având ca obiect administrarea clădirilor cu mai multe etaje, apartamente sau spații aflate în proprietatea exclusivă a unor persoane diferite, precum și cele

[1] De asemenea, tot prin norme tranzitorii, prin Regulamentul de ordine interioară al instanțelor judecătorești, s-au stabilit regulile de repartizare aleatorie, către completele specializate pentru judecarea cauzelor cu minori și de familie, a unor cereri prevăzute de Codul civil în competența instanțelor de tutelă și familie, precum și de înregistrare a acestora – art. 96[1] alin. (3)-(10) din Regulament.

[2] Pentru rațiunile care au justificat alegerea judecătoriei ca instanță de tutelă și de familie în sistemul Codului de procedură civilă actual, a se vedea GH.-L. ZIDARU, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 259, nr. 7.

[3] De exemplu: numirea tutorelui, în lipsa unui tutore desemnat (art. 118 C.civ.); înlocuirea tutorelui (art. 121 C.civ.); măsuri legate de exercitarea tutelei (art. 133-155 C.civ.), atât cu privire la persoana, cât și la bunurile minorului, precum: stabilirea reședinței minorului (art. 137 C.civ.), inventarierea bunurilor (art. 140 C.civ.), autorizarea actelor de dispoziție făcute de către tutore cu privire la bunurile minorului sub 14 ani (art. 144 și art. 145 C.civ.), respectiv a acelorași acte efectuate de către minorul peste 14 ani (art. 146 C.civ.); toate procedurile legate de ocrotirea interzisului judecătoresc (art. 164-177 C.civ. și art. 935 C.proc.civ.) și de instituire și încetare a curatelei (art. 178-186 C.civ.). O problemă se ridică în legătură cu acțiunea în declararea nulității actului juridic încheiat fără respectarea cerințelor abilitării prealabile (în special, autorizarea instanței de tutelă, atunci când aceasta este necesară potrivit legii). În opinia noastră, dispozițiile art. 107 C.civ. nu se aplică acestei acțiuni și deci ea nu intră în competența instanței de tutelă, aceasta deoarece textul de lege menționat se aplică numai cererilor privind instituirea, modificare sau ridicarea măsurilor de ocrotire reglementate de Titlul III, intitulat „Ocrotirea persoanei fizice", al Codului civil. Din ansamblul reglementării acestui titlu, reiese că acțiunile referitoare la nerespectarea dispozițiilor legale privind aceste măsuri de ocrotire a persoanei fizice nu sunt vizate de art. 107 C.civ. A se vedea, în același sens, GH.-L. ZIDARU, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 260-261.

[4] De exemplu: acțiunea în constatarea nulității absolute sau în anularea căsătoriei (art. 293-306 C.civ.); toate litigiile referitoare la drepturile și obligațiile patrimoniale ale soților (Capitolul VI, Titlul II al Cărții a II-a); divorțul și litigiile privitoare la efectele divorțului asupra raporturilor patrimoniale dintre soți (art. 385-395 C.civ. și art. 914 C.proc.civ.) și asupra raporturilor dintre părinți și copii (art. 396-404 C.civ.); acțiunile privind filiația (art. 421-450 C.civ.); adopția (Capitolul III, Titlul III al Cărții a II-a); toate litigiile în legătură cu exercitarea autorității părintești (Titlul IV al Cărții a II-a) și cu obligația de întreținere (Titlul V al Cărții a II-a).

[1] M. Of. nr. 159 din 5 martie 2014.

[2] M. Of. nr. 259 din 19 aprilie 2012.

[3] A se vedea, în același sens, GH.-L. ZIDARU, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 261, nr. 19.

privind raporturile juridice stabilite de asociațiile de proprietari cu alte persoane fizice sau persoane juridice, după caz.

Prima ipoteză a acestei dispoziții legale se referă, în primul rând, la *raporturile juridice dintre asociațiile de proprietari și proprietarii spațiilor* (aflate în proprietate exclusivă) din condominiu (respectiv, pentru identitate de rațiune, la cele dintre asociațiile de locatari și locatari), raporturi izvorâte din administrarea condominiului.

În al doilea rând, sunt cuprinse în domeniul de aplicare a acestei prevederi legale cererile care privesc *raporturile juridice stabilite între asociația de proprietari și membrii ei, cu privire la înființarea, organizarea și funcționarea asociației* (spre exemplu, acțiunea în anularea hotărârii asociației, reglementată de art. 26 din Legea nr. 230/2007 privind înființarea, organizarea și funcționarea asociațiilor de proprietari[1], dacă hotărârea adunării generale este contrară legii, statutului sau acordului de asociere a asociației de proprietari ori este de natură să producă daune intereselor proprietarilor; cererea prin care membrii organelor de conducere solicită predarea documentelor asociației de la alți membri care le dețin fără drept; cererile prin care membrii asociației își contestă reciproc calitatea de reprezentanți ai asociației etc.), dar și cererile care privesc *raporturile dintre asociație și organele acesteia*, în măsura în care aceste raporturi juridice s-au născut în legătură cu administrarea clădirii cu mai multe etaje, apartamente sau spații aflate în proprietatea exclusivă a unor persoane diferite.

În fine, în temeiul primei teze a art. 94 pct. 1 lit. c) C.proc.civ., judecătoria este competentă să soluționeze și cererile privind drepturile și obligațiile proprietarilor din condominiu decurgând din *coproprietatea forțată și perpetuă asupra părților comune*, chiar și în situația în care în condominiu nu există asociație de proprietari, deoarece textul de lege nu impune o asemenea condiție.

Ipoteza a doua a prevederilor art. 94 pct. 1 lit. c) C.proc.civ. privește cererile decurgând din *raporturile juridice dintre asociația de proprietari și alte persoane fizice sau persoane juridice*, după caz. Legea are în vedere terții care nu sunt proprietarii unor spații din condominiu – spre exemplu, furnizorii de utilități, băncile comerciale ori alte persoane cu care asociația de proprietari se află în raporturi juridice. Se observă că, în ceea ce privește cererile privitoare la raporturile juridice dintre asociația de proprietari și terți, legea nu mai impune condiția ca acestea să fie în legătură cu administrarea condominiului. Cu toate acestea, textul de lege nu include și litigiile referitoare la raporturile juridice dintre asociația de proprietari și terți, persoane fizice sau juridice, care, potrivit legii speciale, sunt date în competența altor instanțe, cum ar fi litigiile decurgând din raporturile juridice de muncă dintre asociația de proprietari și angajații săi sau litigiile în materie de contencios administrativ în care ar fi implicată asociația de proprietari. Asemenea litigii, potrivit legii speciale, respectiv art. 208 din Legea nr. 62/2011, astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 2/2013, și Legea nr. 554/2004, sunt de competența în primă instanță a tribunalului;

d) cererile de evacuare.

Textul de lege are în vedere *cererile în evacuare de drept comun*, întemeiate pe un raport juridic contractual, prin care i s-a conferit pârâtului un drept de folosință a imobilului. Așadar, este vorba despre acțiuni personale imobiliare, prin care se valorifică

[1] M. Of. nr. 490 din 23 iulie 2007.

dreptul de creanță corelativ obligației detentorului precar de a restitui bunul la data încetării raportului juridic care îi conferea dreptul de folosință a imobilului.

Menționăm că, în ceea ce privește *cererile de evacuare formulate în condițiile procedurii speciale* privind evacuarea din imobilele folosite fără drept, reglementată de art. 1033 și urm. C.proc.civ., competența revine tot judecătoriei, însă, în acest caz, în temeiul unei norme speciale de competență, respectiv art. 1035 C.proc.civ.

Cererile de evacuare vizate de art. 94 pct. 1 lit. c) C.proc.civ. sunt de competența judecătoriei, indiferent de valoarea obiectului acestora și, întrucât legea nu distinge, independent de calitatea de profesioniști sau neprofesioniști a părților;

e) cererile referitoare la zidurile și șanțurile comune, distanța construcțiilor și plantațiilor, dreptul de trecere, precum și la orice servituți sau alte limitări ale dreptului de proprietate prevăzute de lege, stabilite de părți ori instituite pe cale judecătorească.

Cererile la care se referă această dispoziție legală privesc limitele legale, judiciare ori convenționale ale dreptului de proprietate imobiliară, în cadrul *raporturilor de vecinătate*, precum și cele din *servitutile propriu-zise*, cum sunt cele reglementate de art. 602-625 C.civ. și de art. 660 și urm. C.civ. Prin urmare, sunt de competența judecătoriei litigiile referitoare la *limitele legale* ale dreptului de proprietate privată, precum: folosirea apelor; picătura streșinii; distanța și lucrările intermediare cerute pentru anumite construcții, lucrări și plantații; vederea asupra proprietății vecinului; dreptul de trecere; alte limite legale (precum dreptul de trecere pentru utilități, dreptul de trecere pentru efectuarea unor lucrări și dreptul de trecere pentru reintrarea în posesie), dar și cele decurgând din aplicarea prevederilor legale referitoare la *coproprietatea asupra despărțiturilor comune*.

În literatura de specialitate[1] s-a afirmat că intră în domeniul de aplicare a dispozițiilor art. 94 pct. 1 lit. e) C.proc.civ. și litigiile decurgând din inserarea unei *clauze de inalienabilitate* într-o convenție sau într-un testament, cum ar fi acțiunea în rezoluțiunea contractului care conține o asemenea clauză de inalienabilitate ori acțiunea în anularea actului de înstrăinare subsecvent, încheiat cu nerespectarea clauzei de inalienabilitate. În ceea ce ne privește, apreciem că asemenea acțiuni nu intră în domeniul de aplicare a dispozițiilor art. 94 pct. 1 lit. e) C.proc.civ., în cazul lor determinarea instanței competente material urmând a se face ținând cont de *criteriul valorii obiectului litigiului*, deoarece aceste acțiuni privesc izvorul limitelor dreptului de proprietate stabilite de părți, iar nu limitele înseși. Or, dispozițiile art. 94 pct. 1 lit. e) C.proc.civ. fac vorbire în mod expres de cereri referitoare la limitări ale dreptului de proprietate prevăzute de lege, stabilite de părți sau instituite pe cale judecătorească. În plus, a admite includerea litigiilor decurgând din inserarea unei clauze de inalienabilitate într-o convenție sau într-un testament, referitoare la valabilitatea unei asemenea clauze sau consecințele nerespectării acesteia, ar conduce la aplicarea unor reguli diferite de competență litigiilor rezultate din același act juridic, în funcție de cauza de rezoluțiune sau de nulitate. Astfel, dacă valoarea obiectului contractului prin care s-a stabilit o clauză de inalienabilitate ar fi mai mare de 200.000 lei, s-ar ajunge ca, în ipoteza acțiunii în rezoluțiune pentru nerespectarea acestei clauze, litigiul să fie de competența judecătoriei, iar dacă acțiunea în rezoluțiune se întemeiază pe nerespectarea unei alte clauze

[1] A se vedea: Gh.-L. Zidaru, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 267, nr. 39; M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 524-525.

contractuale, competența materială să aparțină tribunalului. Aceeași situație se poate ivi și în ceea ce privește acțiunea în declararea nulității actului subsecvent, încheiat cu nerespectarea clauzei de inalienabilitate, și acțiunea în anularea aceluiași act, dar pentru o altă cauză de nulitate. Or, este greu de admis ca, în cazul aceluiași act juridic, competența materială să fie împărțită între judecătorie și tribunal în funcție de cauza de nulitate sau de rezoluțiune, atâta vreme cât din ansamblul reglementării competenței materiale rezultă că, în concepția legiuitorului român, partajarea competenței materiale de primă instanță între instanțe de grad diferit se face fie în funcție de valoarea obiectului litigiului, fie în funcție de natura cauzei;

f) cererile privitoare la strămutarea de hotare și cererile în grănițuire;

g) cererile posesorii.

Acțiunea posesorie este acea acțiune în justiție prin care se apără posesia ca stare de fapt împotriva oricărei tulburări, pentru a menține această stare ori pentru a redobândi posesia atunci când aceasta a fost pierdută[1].

Cererile posesorii (cererile privitoare la posesie) formează obiectul procedurii speciale reglementate de art. 1002-1004 C.proc.civ. și de art. 949-952 C.civ.;

h) cererile privind obligațiile de a face sau de a nu face neevaluabile în bani, indiferent de izvorul lor contractual sau extracontractual, cu excepția celor date de lege în competența altor instanțe.

Redactarea acestui text de lege impune câteva precizări cu privire la limitele domeniului său de aplicare.

Astfel, în primul rând, trebuie arătat că, în temeiul acestui text, intră în competența materială a judecătoriei, în principiu, toate cererile referitoare la *obligații de a face sau de a nu face care nu sunt evaluabile în bani*, indiferent de izvorul lor contractual sau extracontractual. Acest text nu vizează cererile privind obligațiile de a face sau de a nu face patrimoniale, adică acelea care decurg dintr-un raport juridic cu caracter patrimonial. În cazul acestor cereri, competența se va determina potrivit criteriului valoric, conform dispozițiilor art. 94 pct. 1 lit. j) C.proc.civ., prin urmare, cererile privind *obligațiile de a face sau de a nu face evaluabile în bani* vor fi de competența judecătoriei *numai dacă obiectul lor are o valoare de cel mult 200.000 lei*.

În al doilea rând, trebuie precizat că nu toate cererile privind obligațiile de face sau de a nu face cu caracter nepatrimonial sunt de competența judecătoriei. Sub acest aspect, însuși art. 94 pct. 1 lit. h) C.proc.civ. prevede că sunt excluse din domeniul său de aplicare cererile având un asemenea obiect date de lege în competența altor instanțe. Constituie asemenea exemple obligațiile de a face sau de a nu face cu caracter nepatrimonial derivând dintr-un raport de drept administrativ sau de dreptul muncii. De exemplu, cererea prin care se solicită încetarea grevei care a fost declarată sau se derulează cu nerespectarea legii este, conform art. 198 din Legea nr. 62/2011, de competența în primă instanță a tribunalului;

h^1) cererile de declarare judecătorească a morții unei persoane.

Procedura de declarare a morții este reglementată de Codul de procedură civilă în Titlul III al Cărții a VI-a, intitulată „Proceduri speciale", la art. 943-950, ca o procedură specială judiciară cu caracter necontencios. Condițiile în care poate fi declarată moartea unei persoane, în care se poate rectifica data morții stabilită prin hotărâre ori se

[1] G. Boroi, C.A. Anghelescu, B. Nazat, *Drepturile reale principale 2013*, p. 199.

poate solicita anularea hotărârii de declarare a morții, precum și efectele acestei hotărâri sunt prevăzute de Codul civil în art. 49-57;

i) cererile de împărțeală judiciară, indiferent de valoare.

În reglementarea actuală, la fel ca și în cea anterioară, cererile de împărțeală judiciară sunt de competența materială a judecătoriei, indiferent de valoarea obiectului cererii și de izvorul coproprietății.

Textul de lege este aplicabil doar în cazul în care *cererea de partaj este formulată pe cale principală*. Dacă acțiunea de partaj este accesorie sau formulată pe cale incidentală, atunci competența se va determina în funcție de cererea principală, conform regulii generale stabilite de art. 123 C.proc.civ. Subliniem însă că nu este vorba de o cerere cu mai multe capete de cerere, ci de o cerere principală unică de partaj, atunci când în cadrul acesteia se solicită și stabilirea calității de coproprietar și a cotelor-părți din dreptul de proprietate ori a compunerii masei partajabile, deoarece toate acestea nu sunt cereri distincte de cererea de partaj, ci, dimpotrivă, chestiuni pe care ieșirea din indiviziune le presupune în mod necesar. Faptul că este admisibil ca aceste chestiuni să poată face obiectul unor acțiuni în constatare cu un astfel de obiect, separat de acțiunea în realizare de partaj, nu schimbă această concluzie. În aceste cazuri, este vorba de faptul că acțiunea în realizare (partajul) nefiind obligatorie [art. 1143 alin. (1) C.civ.], partea interesată poate formula acțiunea în constatare cu un astfel de obiect. În plus, în lumina dispozițiilor art. 125 C.proc.civ.[1], apreciem că asemenea acțiuni în constatare sunt tot de competența judecătoriei, indiferent de valoarea obiectului lor sau de izvorul coproprietății, deci inclusiv în cazul în care izvorul indiviziunii este succesiunea legală sau testamentară.

În legătură cu *cererea de partaj succesoral* se ridică problema de a ști dacă această cerere este de competența judecătoriei și în cazurile în care este alăturată unei alte cereri în materie succesorală, cum ar fi petiția de ereditate, anularea certificatului de moștenitor ori reducțiunea liberalităților excesive, sau în aceste situații este aplicabil criteriul valoric pentru determinarea competenței materiale, în temeiul art. 105 C.proc.civ.

Apreciem că, pentru a răspunde la această întrebare, *este necesar ca, în fiecare caz în parte, să se determine care este cererea principală*, urmând ca în funcție de aceasta să se stabilească norma de competență care determină competența materială. În ceea ce ne privește, spre deosebire de opinia susținută de o parte a doctrinei[2], considerăm că nu se poate aprecia aprioric că, ori de câte ori partajul este alăturat unei alte cereri în materie succesorală, finalitatea cererii este, în fapt, partajul, astfel încât competența materială se va determina, în toate cazurile, în funcție de dispozițiile art. 94 pct. 1 lit. i) C.proc.civ.[3] Neîndoielnic, în cazul în care partajul se alătură unei alte cereri în materie succesorală, scopul final al demersului judiciar al reclamantului este sistarea stării de

[1] Potrivit art. 125 C.proc.civ., în cererile pentru constatarea existenței sau inexistenței unui drept, competența instanței se determină după regulile prevăzute pentru cererile având ca obiect realizarea dreptului.

[2] Gh. L. Zidaru, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 273; M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 528.

[3] A se vedea, în același sens, T.C. Briciu, *Competența instanțelor judecătorești*, în *Conferințele NOUL COD DE PROCEDURĂ CIVILĂ*, http://www.inm-lex.ro/NCPC/doc/Brosura%20NCPC.pdf (citat în continuare *Competența...*), p. 48-49.

coproprietate, însă nu se poate nega faptul că *rezultatul partajului va depinde de cel al capătului de cerere prin care se solicită de către reclamant, de exemplu, anularea certificatului de moştenitor sau a unui testament* etc. În plus, dispoziţiile art. 94 pct. 1 lit. i) C.proc.civ., ca orice normă specială, sunt de strictă interpretare şi aplicare şi nu pot fi extinse, prin analogie, şi la alte cereri în materie succesorală. În cazul acestora, cu excepţia situaţiilor în care o normă specială ar prevedea altfel, este pe deplin aplicabil *criteriul valoric* pentru determinarea instanţei competente din punct de vedere material, concluzie care se desprinde atât din prevederile art. 105 C.proc.civ., cât şi dintr-un argument de interpretare istorico-teleologică, întemeiat pe faptul că, în actualul Cod de procedură civilă, legiuitorul nu a mai preluat prevederea corespunzătoare din art. 2 pct. 1 lit. b) C.proc.civ. 1865, care dădea în competenţa judecătoriei cererile în materie succesorală, indiferent de valoarea obiectului lor, ceea ce denotă intenţia acestuia de a supune categoriile de cereri respective regulilor de drept comun în ceea ce priveşte determinarea competenţei materiale[1].

În măsura în care *alte cereri în materie succesorală se solicită pe cale incidentală* în cadrul procesului de partaj, atunci competenţa se va determina în funcţie de cererea principală având ca obiect sistarea coproprietăţii şi, deci, competenţa materială de a judeca în primă instanţă va aparţine judecătoriei;

j) orice alte cereri evaluabile în bani în valoare de până la 200.000 lei inclusiv, indiferent de calitatea părţilor, profesionişti sau neprofesionişti;

Acest text de lege delimitează competenţa judecătoriei de cea a tribunalului, în ceea ce priveşte cererile evaluabile în bani în funcţie de criteriul valoric. Faţă de formularea art. 94 pct. 1 lit. j) C.proc.civ. şi ţinând cont şi de prevederile înscrise la lit. a)-g) şi h^1)-i) ale aceluiaşi articol, precum şi de cele ale art. 95 pct. 1 C.proc.civ., rezultă că, excepţie făcând cererile vizate de art. 94 pct. 1 lit. a)-g) şi h^1)-i) C.proc.civ., intră în competenţa materială de primă instanţă a judecătoriei orice cereri evaluabile în bani[2] cu o valoare de până la 200.000 lei inclusiv, indiferent de calitatea părţilor, profesionişti sau neprofesionişti. Din interpretarea sistematică a dispoziţiilor art. 94 pct. 1 lit. a)-i) C.proc.civ., având în vedere şi preambulul art. 94 pct. 1 C.proc.civ., rezultă că prin noţiunea de „alte cereri" de care face vorbire lit. j) a aceluiaşi articol sunt avute în vedere orice cereri evaluabile în bani cu o valoare de până la 200.000 lei inclusiv, indiferent de materie, cu excepţia celor date prin dispoziţii exprese ale legii în competenţa altor instanţe. Aşadar, textul de lege *nu cuprinde în domeniul său de aplicare litigiile patrimoniale derivate din raporturi juridice de drept public*, cum ar fi litigiile în materie de contencios administrativ sau fiscal, asigurări sociale etc., pentru care legea prevede altfel. Însă, în privinţa litigiilor de drept civil *lato sensu*, intră în competenţa judecătoriei orice cereri evaluabile în bani cu o valoare de până la 200.000 lei inclusiv, excepţiile trebuind să fie expres prevăzute de lege. Aşa fiind, în opinia noastră, în

[1] În plus, asemenea cereri se pot formula pe cale principală şi distinct de cererea de partaj, părţile nefiind obligate să iasă din indiviziune. Pentru a nu mai menţiona că pot exista situaţii în care scopul unei acţiuni de anulare a certificatului de moştenitor sau a testamentului să fie de a se stabili calitatea de unic moştenitor a reclamantului, deci nu se pune problema unui partaj. Or, în asemenea cazuri, determinarea instanţei competente material se va face potrivit criteriului valoric, conform art. 105 C.proc.civ., dispoziţiile art. 94 pct. 1 lit. i) C.proc.civ. nefiind aplicabile.

[2] Cu privire la noţiunea de „cerere evaluabilă în bani", a se vedea I.C.C.J., Secţiile Unite, dec. nr. 32/2008 (M. Of. nr. 830 din 10 decembrie 2008).

temeiul acestui text de lege, *vor fi de competenţa judecătoriei, dacă legea nu prevede în mod expres altfel, orice cereri evaluabile în bani cu o valoare de până la 200.000 lei inclusiv, indiferent de natura litigiului*[1].

La fel ca în reglementarea anterioară, judecătoria este instanţa căreia îi revine, în principiu, competenţa de a exercita *controlul judecătoresc asupra legalităţii şi temeiniciei hotărârilor pronunţate de alte organe cu activitate jurisdicţională, în cazurile prevăzute de lege*.

Astfel, într-o formulare îmbunătăţită ca formă, însă identică în conţinut cu art. 1 pct. 2 C.proc.civ. 1865, art. 94 pct. 3 C.proc.civ. prevede că judecătoriile soluţionează căile de atac împotriva hotărârilor autorităţilor administraţiei publice cu activitate jurisdicţională şi ale altor organe cu astfel de activitate, în cazurile prevăzute de lege. Rezultă, aşadar, că şi *de lege lata, acest control intervine numai dacă este expres prevăzut de lege*. Cu titlu exemplificativ, în acest sens menţionăm: art. 32 din O.G. nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravenţiilor, potrivit căruia plângerea împotriva procesului-verbal de contravenţie se soluţionează de judecătorie; art. 53 alin. (2) din Legea nr. 18/1991 privind fondul funciar, care stabileşte competenţa judecătoriilor de a soluţiona plângerile împotriva hotărârilor comisiilor judeţene cu privire la contestaţiile persoanelor care au cerut reconstituirea sau constituirea dreptului de proprietate privată asupra terenurilor, în condiţiile Capitolului II din Legea nr. 18/1991, precum şi cu privire la măsurile stabilite de comisiile locale etc.

În ceea ce priveşte noţiunea de „cale de atac", aceasta trebuie interpretată în sens larg şi cuprinde *orice cale de atac, indiferent de denumire*, cum ar fi plângere, contestaţie etc., iar noţiunea de „hotărâre" include *toate actele ce provin de la organele din afara sistemului judecătoresc* şi asupra cărora judecătoria exercită un control de legalitate şi temeinicie.

În fine, conform art. 94 pct. 4 C.proc.civ., judecătoriile judecă *orice alte cereri date prin lege în competenţa lor*. Aşadar, prin norme speciale exprese, cuprinse fie în Codul de procedură civilă, fie în alte acte normative, i se conferă exclusiv judecătoriei competenţa de a soluţiona anumite cereri. Menţionăm, cu titlu de exemplu, în acest sens:

[1] În privinţa *litigiilor derivând din raporturi juridice de proprietate intelectuală*, în literatura de specialitate [GH.-L. ZIDARU, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 278-279; a se vedea, în acelaşi sens, şi A. CONSTANDA, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 280; M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 550] s-a susţinut că, şi *de lege lata*, aceste litigii sunt de competenţa tribunalului, indiferent de valoarea obiectului cererii, precum şi în cazul în care privesc obligaţii de a face sau de a nu face nepatrimoniale, argumentul principal adus în favoarea acestei interpretări fiind cel teleologic, apreciindu-se că intenţia legiuitorului a fost aceea de a „îngloba într-un text unic competenţele (tribunalului – *n.n.*) enumerate în reglementarea anterioară în mod expres", astfel încât „nu se poate susţine că s-ar fi intenţionat, în vreun fel, limitarea ori excluderea competenţei tribunalului în materiile anterior expres enunţate de lege". În opinia noastră, acest argument de interpretare teleologică poate fi reţinut, însă trebuie avut în vedere că, din analiza comparativă a dispoziţiilor actualului art. 94 pct. 1 lit. a)-j) C.proc.civ. şi a celor ale fostului art. 2 pct. 1 lit. a)-i) C.proc.civ. 1865, nu rezultă cu evidenţă că legiuitorul a intenţionat să păstreze, şi în reglementarea actuală, toate competenţele tribunalului prevăzute expres în reglementarea anterioară. Sub acest aspect, din dispoziţiile art. 94 pct. 1 lit. h) şi j) C.proc.civ. rezultă în mod clar că, de exemplu, în ceea ce priveşte litigiile nepatrimoniale şi cele patrimoniale cu o valoare de peste 100.000 lei, care erau delimitate, în reglementarea anterioară, ca litigii comerciale, acestea nu mai sunt de competenţa tribunalului. În al doilea rând, folosirea acestui argument de interpretare se justifică în măsura în care, din interpretarea gramaticală, sistematică şi logică a dispoziţiilor art. 94 şi art. 95 C.proc.civ., s-ar putea ajunge la stabilirea unor limite ale competenţei în primă instanţă a tribunalului parţial diferite de cele pe care le fixa Codul de procedură civilă din 1865.

– cererea de asigurare a probelor pe cale principală [art. 360 alin. (1) C.proc.civ., care, fiind o normă specială, se aplică şi în cazurile în care cererea pe fond ar fi de competenţa de primă instanţă a tribunalului sau a curţii de apel ori când pricina pe fond ar urma să fie soluţionată de un organ cu activitate jurisdicţională din afara sistemului instanţelor judecătoreşti];

– contestaţia în anulare şi revizuirea exercitate împotriva unei hotărâri pronunţate de judecătorie;

– cererea de îndreptare a erorilor materiale strecurate în propriile hotărâri sau încheieri, lămurirea ori completarea propriilor hotărâri (art. 442 şi urm. C.proc.civ.);

– cererea de învestire cu formulă executorie a titlurilor executorii, altele decât hotărârile judecătoreşti, contestaţiile la executare (cu excepţia contestaţiei la titlu care priveşte un titlu executoriu reprezentat de o hotărâre a tribunalului, curţii de apel sau a Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie), precum şi orice alte incidente apărute în cursul executării silite, cu excepţia celor date de lege în competenţa altor instanţe sau organe [art. 640^1 alin. (2) şi art. 650 alin. (2) C.proc.civ.];

– contestaţia privind lămurirea înţelesului, întinderea sau aplicarea dispozitivului (contestaţia la titlu), dacă titlul executoriu îl reprezintă propria hotărâre sau dacă acesta nu emană de la un organ de jurisdicţie, conform art. 713 alin. (3) C.proc.civ.;

– cererile de înscriere în cartea funciară a drepturilor reale imobiliare dobândite în temeiul uzucapiunii, formulate conform art. 1049 şi urm. C.proc.civ. (art. 1050 C.proc.civ.);

– cererile de valoare redusă soluţionate conform procedurii din art. 1025-1032 C.proc.civ.;

– cererea privind anularea ofertei reale urmate de consemnaţiune (art. 1009 C.proc.civ.);

– litigiile privind evacuarea din imobilele folosite sau, după caz, ocupate fără drept de către foştii locatari sau alte persoane, desfăşurate potrivit procedurii speciale reglementate de art. 1033-1048 C.proc.civ.(art. 1035 C.proc.civ.);

– cererea de înscriere a asociaţiei sau fundaţiei în Registrul asociaţiilor şi fundaţiilor, conform art. 7 şi art. 17 din O.G. nr. 26/2000 cu privire la asociaţii şi fundaţii[1];

– cererile de acordare a personalităţii juridice sindicatelor [art. 14 alin. (1) din Legea nr. 62/2011];

– cererile de acordare a personalităţii juridice organizaţiilor patronale [art. 58 alin. (3) din Legea nr. 62/2011];

– plângerea împotriva refuzului nejustificat al executorului judecătoresc de a îndeplini atribuţiile prevăzute la art. 7 lit. b)-i) din Legea nr. 188/2000 privind executorii judecătoreşti [art. 56 alin. (2) din Legea nr. 188/2000];

– plângerea împotriva încheierii notarului public de respingere a cererii de îndeplinire a unui act notarial sau a unei proceduri notariale [art. 142 alin. (1) şi art. 157 alin. (2) din Legea nr. 36/1995];

– cererea de acordare a personalităţii juridice asociaţiilor de proprietari [art. 6 alin. (4) din Legea nr. 230/2007];

[1] M. Of. nr. 39 din 31 ianuarie 2000.

– plângerea împotriva încheierii registratorului-şef din cadrul oficiului teritorial de cadastru şi publicitate imobiliară [art. 31 alin. (3) din Legea nr. 7/1996 a cadastrului şi a publicităţii imobiliare, republicată[1]];

– cererea prin care se solicită înregistrarea tardivă a naşterii (art. 18 din Legea nr. 119/1996);

– cererile privind anularea, completarea sau modificarea actelor de stare civilă şi a menţiunilor înscrise pe acestea[2] [art. 57 alin. (2) din Legea nr. 119/1996];

– plângerea împotriva refuzului ofiţerului de stare civilă de a întocmi un act sau de a înscrie o menţiune ce intră în atribuţiile sale (art. 9 din Legea nr. 119/1996) etc.

Precizăm că, în anumite situaţii speciale, legea prevede *competenţa exclusivă* a unor judecătorii sau o *competenţă complementară*.

Astfel, *Judecătoria Sectorului 1 Bucureşti* soluţionează: cererile referitoare la anularea, modificarea sau completarea actelor de stare civilă sau a menţiunilor înscrise pe acestea, în cazul în care cererea este făcută de un cetăţean străin ori de un cetăţean român cu domiciliul în străinătate, conform art. 57 alin. (3) din Legea nr. 119/1996; cererile de competenţa instanţelor române, conform prevederilor Cărţii a VII-a, intitulată „Procesul civil internaţional", a Codului de procedură civilă, pentru care nu se poate determina instanţa competentă material potrivit regulilor din acest cod şi, după caz, a celor prevăzute în legi speciale se soluţionează de Judecătoria Sectorului 1 Bucureşti, dacă, potrivit regulilor de competenţă materială, cererea este de competenţa judecătoriei [art. 1071 alin. (2) C.proc.civ.]; plângerile formulate împotriva proceselor-verbale de constatare şi sancţionare a contravenţiilor încheiate de persoanele împuternicite din cadrul Autorităţii Naţionale pentru Reglementarea şi Monitorizarea Achiziţiilor Publice [art. 192 alin. (2) din O.U.G. nr. 114/2011 privind atribuirea anumitor contracte de achiziţii publice în domeniile apărării şi securităţii[3]]; contestaţiile împotriva proceselor-verbale prin care se aplică sancţiuni, potrivit prevederilor art. 58 alin. (2) din Legea nr. 21/1996 şi ale O.U.G. nr. 117/2006 privind procedurile naţionale în domeniul ajutorului de stat [art. 59 alin. (2) din Legea concurenţei nr. 21/1996].

De asemenea, *Judecătoria Sectorului 5 Bucureşti* are o competenţă specială în ceea ce priveşte soluţionarea cererilor de divorţ în cazurile în care nici reclamantul, nici pârâtul nu au locuinţa în ţară şi soţii nu au convenit asupra judecătoriei la care să fie introdusă cererea în România [art. 914 alin. (2) C.proc.civ.].

§3. Competenţa materială a tribunalului

Potrivit art. 95 C.proc.civ., tribunalele judecă, în primă instanţă, toate cererile care nu sunt date prin lege în competenţa altor instanţe, ca instanţe de apel, apelurile declarate împotriva hotărârilor pronunţate de judecătorii în primă instanţă, ca instanţe de recurs, în cazurile anume prevăzute de lege, precum şi orice alte cereri date prin lege în competenţa lor.

[1] M. Of. nr. 83 din 7 februarie 2013.

[2] Reamintim că rectificarea actelor de stare civilă şi a menţiunilor înscrise pe marginea acestora se face în temeiul dispoziţiei primarului unităţii administrativ-teritoriale care are în păstrare actul de stare civilă, din oficiu sau la cererea persoanei interesate, cu avizul prealabil al serviciului public comunitar judeţean de evidenţă a persoanei [art. 58 alin. (1) din Legea nr. 119/1996].

[3] M. Of. nr. 932 din 29 decembrie 2011.

Rezultă că, în reglementarea actuală, tribunalul este *instanță de drept comun în ceea ce privește judecata în primă instanță și instanță de excepție în ceea ce privește judecata în apel și în recurs*.

În ceea ce privește *judecata în primă instanță*, art. 95 pct. 1 C.proc.civ. statuează cu valoare de principiu că tribunalele judecă, în primă instanță, toate cererile care nu sunt date prin lege în competența altor instanțe.

Prin urmare, în regulă generală, tribunalul va judeca, în primă instanță, în orice materie și indiferent de calitatea părților ori caracterul patrimonial sau nepatrimonial al cererii, ori de câte ori prin lege nu se prevede în mod expres competența materială a altei instanțe.

Prin faptul că exclude din competența de primă instanță a tribunalului cererile date prin lege în competența „altor instanțe", art. 95 pct. 1 C.proc.civ. stabilește implicit și *competența generală a tribunalului*, deoarece noțiunea de „instanțe" în sensul acestui text de lege include nu numai pe cea de instanțe judecătorești, despre care face vorbire art. 2 alin. (2) din Legea nr. 304/2004, ci se referă și la orice alte organe cu activitate jurisdicțională.

Principiul plenitudinii de competență a tribunalului în ceea ce privește judecata în primă instanță cunoaște însă anumite *limitări*, din coroborarea prevederilor art. 95 pct. 1 cu cele ale art. 94 și art. 96 C.proc.civ. putându-se observa că, în afara cererilor care sunt date în mod expres în competența altor instanțe, unele cereri sunt repartizate între tribunale și judecătorii sau între tribunale și curțile de apel.

În ceea ce privește *cererile repartizate între judecătorie și tribunal*, din coroborarea dispozițiilor art. 95 pct. 1 cu cele ale art. 94 pct. 1 lit. h) și j) C.proc.civ. rezultă că tribunalul judecă, pe de o parte, cererile privind obligațiile de a face sau de a nu face neevaluabile în bani, indiferent de izvorul lor contractual sau extracontractual, în cazul în care legea stabilește competența sa în acest sens, precum și cererile evaluabile în bani al căror obiect are o valoare ce depășește 200.000 lei, indiferent de calitatea părților.

Se observă că, în privința *cererilor privind obligațiile de a face sau de a nu face neevaluabile în bani*, în realitate, tribunalul este instanță de excepție în ceea ce privește judecata în primă instanță, aceasta rezultând din formularea fără echivoc a art. 94 pct. 1 lit. h) C.proc.civ., care prevede că aceste cereri sunt de competența judecătoriei, *cu excepția celor date de lege în competența altor instanțe*[1].

[1] Desigur, se poate discuta dacă această soluție aleasă de legiuitor este oportună, în contextul în care, *de lege lata*, s-a optat pentru stabilirea principiului plenitudinii de competență a tribunalului în ceea ce privește judecata în primă instanță, principiu care, de altfel, a reprezentat regula în reglementarea procesuală civilă din România de la adoptarea Codului de procedură civilă din 1865 până în anul 1952, când a fost suprimată calea de atac a apelului și reamenajată competența de primă instanță a judecătoriei prin transformarea acesteia în instanță de drept comun în ceea ce privește judecata în primă instanță. Însă, atâta vreme cât aceasta este voința exprimată a legiuitorului, orice altă interpretare a prevederilor art. 94 pct. 1 lit. h) C.proc.civ. este de natură a contraveni dispozițiilor neechivoce ale legii. Așa fiind, ne exprimăm rezerva față de opinia exprimată în literatura de specialitate [GH.-L. ZIDARU, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 282; în același sens, P. PIPEREA, P. LOSPA, în *Noul Cod de procedură civilă. Note. Corelații. Explicații*, Ed. C.H. Beck, București, 2012, p. 124] în sensul că dispozițiile art. 94 pct. 1 lit. h) C.proc.civ. se referă doar la cererile prin care se tinde la obținerea unei prestații pozitive ori, dimpotrivă, a unei abstențiuni din partea debitorului, astfel încât acest text nu vizează, de exemplu, cererile de apărare a drepturilor nepatrimoniale la care se referă art. 253 C.civ. sau măsurile provizorii reglementate de art. 255 C.civ. În plus, se mai arată că, „dată fiind dificultatea problemelor de drept ridicate de aceste cauze, care relevă adesea un conflict între drepturi fundamentale diferite, (...) soluționarea acestor cauze la nivelul judecătoriei (prin hotărâri supuse numai apelului la tribunal) nu ar fi o soluție corespunzătoare". În ceea ce privește primul argument, considerăm că acesta nu este la adăpost de orice critică, întrucât, pe de o parte, nu este foarte clar determinată noțiunea de „cereri" prin care se tinde la *obținerea unei prestații pozitive* ori, dimpotrivă, a unei *abstențiuni din partea debitorului* și, mai ales, prin ce anume sunt acestea diferite de cererile privind obligațiile de a face sau de a nu face neevaluabile în bani la care se referă dispozițiile art. 94 pct. 1 lit. h) C.proc.civ., atâta vreme cât obligația de a face reprezintă *îndatorirea de a executa orice prestație pozitivă* în afara celor care se încadrează în noțiunea de „a da", iar obligația de a nu face constă în *îndatorirea subiectului pasiv de a se abține de la o acțiune* sau de la anumite acțiuni (a se vedea G. BOROI, C.A. ANGHELESCU, *Curs de drept civil 2012*, p. 68). În plus, cererile și măsurile vizate de art. 253 C.civ. și, respectiv, art. 255 C.civ., oferite ca exemple care nu ar intra în domeniul de aplicare a art. 94 pct. 1 lit. h) C.proc.civ., sunt prin excelență cereri privind obligații de a face sau de a nu face neevaluabile în bani. Astfel, art. 253 alin. (1) C.civ. prevede că persoana fizică ale cărei drepturi nepatrimoniale au fost încălcate ori amenințate poate cere oricând instanței: a) interzicerea săvârșirii faptei ilicite, dacă aceasta este iminentă; b) încetarea încălcării și interzicerea pentru viitor, dacă aceasta durează încă; c) constatarea caracterului ilicit al faptei săvârșite, dacă tulburarea pe care a produs-o subzistă, iar conform art. 255 alin. (1) și (2) C.civ., „dacă persoana care se consideră lezată face dovada credibilă că drepturile sale nepatrimoniale fac obiectul unei acțiuni ilicite, actuale sau iminente și că această acțiune riscă să îi cauzeze un prejudiciu greu de reparat, poate să ceară instanței judecătorești luarea unor măsuri provizorii. Instanța judecătorească poate să dispună în special: a) interzicerea încălcării sau încetarea ei provizorie; b) luarea măsurilor necesare pentru a asigura conservarea probelor". Cât privește argumentul dificultății problemelor de drept pe care le implică asemenea cauze, apreciem că acesta nu ar putea fi reținut ca argument de interpretare a unei norme de competență pentru determinarea domeniului său de aplicare, el nefiind un argument de interpretare logică, ci unul de oportunitate a soluției legislative, care însă nu poate fi avut în vedere decât de legiuitor la momentul adoptării legii. Pe de altă parte, chiar dacă s-ar admite posibilitatea utilizării acestui argument de interpretare a legii, se observă că el este foarte volatil, atâta vreme cât evaluarea dificultății unei cauze care să justifice acordarea competenței de primă instanță judecătoriei sau tribunalului este greu de făcut *in abstracto*. În plus, același argument ar pleda în favoarea scoaterii din competența judecătoriei și a altor cauze, cum ar fi anumite litigii referitoare la raporturile de familie, în care dificultatea problemelor de drept poate fi la fel de ridicată și, în plus, să se pună în aceiași termeni chestiunea respectării unor drepturi fundamentale, respectiv dreptul la viață privată, ca și în cazurile la care se referă art. 253 și art. 255 C.civ.

Prin urmare, tribunalul va avea competența de a judeca cereri referitoare la obligații de a face sau de a nu face neevaluabile în bani doar în cazurile în care, prin dispoziții speciale exprese, asemenea cereri sunt date în competența sa de primă instanță, în lipsa unei astfel de prevederi, competența revenind judecătoriei. Mai mult, întrucât legea nu distinge, iar această distincție nu se poate deduce nici din interpretarea sistematică a dispozițiilor art. 94 pct. 1 lit. a)-j) C.proc.civ., care nu fac vorbire despre anumite materii, aceasta va fi soluția indiferent de natura litigiului sau de caracterul contencios ori necontencios al cererii.

Cu titlu de exemplu, menționăm că intră în competența materială a tribunalului, în cazurile anume prevăzute de lege, următoarele *cereri referitoare la obligații de a face sau de a nu face neevaluabile în bani:*

– cererile prevăzute de Legea nr. 31/1990 a societăților (art. 63);

– cererea prin care se solicită încetarea grevei care a fost declarată sau se derulează cu nerespectarea legii (art. 198 din Legea nr. 62/2011).

În privința *cererilor evaluabile în bani, inclusiv cele referitoare la obligații de a face sau de a nu face evaluabile în bani*, tribunalul este competent să soluționeze cererile al căror obiect are o valoare ce depășește 200.000 lei, indiferent de calitatea de profesionist sau neprofesionist a părților. Întrucât dispozițiile art. 94 pct. 1 lit. j) C.proc.civ. nu fac distincție, cererile evaluabile în bani sunt repartizate între judecătorie și tribunal în funcție de valoarea obiectului cererii, iar nu în funcție de natura litigiului. Așa fiind,

pentru ca, în anumite materii, competența de a soluționa cereri evaluabile în bani al căror obiect are o valoarea mai mică de 200.000 lei să revină tribunalului este necesar, în principiu, ca printr-o dispoziție expresă a legii să se prevadă acest lucru. În opinia noastră, din precizarea finală a art. 94 pct. 1 lit. j) C.proc.civ., „indiferent de calitatea părților, profesionist sau neprofesionist", nu se poate deduce că legiuitorul a avut în vedere doar așa-numitele litigii de drept civil în sens larg[1], iar nu și alte cereri în alte materii, atâta vreme cât, în debutul său, același text face vorbire de „orice alte cereri", adică *orice alte cereri evaluabile în bani, în afara celor vizate deja de lit. a)-i) ale art. 94 C.proc.civ., deci indiferent de materie.*

În schimb, vor fi de *competența exclusivă a tribunalului cererile evaluabile în bani, indiferent de valoarea obiectului lor, precum și cele neevaluabile în bani, în cazurile expres prevăzute de lege*, cum ar fi:

– conflictele de muncă (art. 208 din Legea nr. 62/2011);

– cererile în materie de asigurări sociale (art. 152 și art. 153 din Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice[2]);

– cererile în materia asigurărilor pentru accidente de muncă și boli profesionale (art. 103 și art. 104 din Legea nr. 346/2002 privind asigurarea pentru accidente de muncă și boli profesionale, republicată[3]);

– cererile în materie de expropriere, atunci când este aplicabilă Legea nr. 33/1994, cu excepția contestațiilor introduse împotriva comisiei constituite potrivit art. 15 din această lege (în acest din urmă caz competența revenind curții de apel)[4];

– cererile pentru recunoașterea, precum și cele pentru încuviințarea executării silite, potrivit legii, a hotărârilor judecătorești și a altor titluri executorii pronunțate ori, după caz, emise în altă țară (art. 1098, art. 1102 și art. 1125 C.proc.civ.);

– cererile pentru repararea pagubei materiale sau a daunei morale în caz de eroare judiciară sau în caz de privare nelegală de libertate ori în alte cazuri [art. 541 alin. (3) C.proc.pen.].

În *materie de contencios administrativ și fiscal, cererile sunt repartizate între tribunal și curtea de apel*, potrivit legii speciale. Astfel, potrivit art. 10 alin. (1) din Legea nr. 554/2004, litigiile privind actele administrative emise sau încheiate de autoritățile publice locale și județene, precum și cele care privesc taxe și impozite, contribuții, datorii vamale, precum și accesorii ale acestora de până la 1.000.000 de lei se soluționează în fond de tribunalele administrativ-fiscale, iar cele privind actele administrative emise sau încheiate de autoritățile publice centrale, precum și cele care privesc taxe și impozite, contribuții, datorii vamale, precum și accesorii ale acestora mai mari de 1.000.000 de lei se soluționează în fond de secțiile de contencios administrativ și fiscal ale curților de apel, dacă prin lege organică specială nu se prevede altfel, iar conform alin. (1^1) al aceluiași articol, toate cererile privind actele administrative emise de autoritățile publice centrale care au ca obiect sume reprezentând finanțarea nerambursabilă din partea Uniunii Europene, indiferent de valoare, se soluționează în fond de secțiile de contencios administrativ și fiscal ale curților de apel[1].

Rezultă, așadar, că, *în materie de contencios administrativ și fiscal, tribunalul este instanță de drept comun în ceea ce privește judecata în primă instanță.*

Potrivit art. 95 pct. 2 C.proc.civ., ca *instanțe de apel*, tribunalele soluționează apelurile declarate împotriva hotărârilor pronunțate de judecătorii în primă instanță.

Întrucât judecătoria este instanță de excepție în ceea ce privește judecata în primă instanță, înseamnă că tribunalul a devenit, la rândul său, instanță de excepție în privința judecății în apel.

Potrivit art. 95 pct. 3 C.proc.civ., ca *instanțe de recurs*, tribunalele judecă în cazurile anume prevăzute de lege. Rezultă că, și în ceea ce privește această cale extraordinară de atac, tribunalul este instanță de excepție, căreia îi va reveni competența numai în situațiile anume prevăzute de lege, respectiv atunci când legea prevede în mod expres că hotărârile pronunțate de judecătorie sunt susceptibile de recurs, iar această cale de atac se soluționează de instanța ierarhic superioară. Cu titlu de exemplu, pot fi menționate în acest sens: hotărârea prin care se ia act de renunțarea la judecată, respectiv la dreptul subiectiv – art. 406 alin. (6) și art. 410 C.proc.civ.; încheierea de suspendare a judecății, respectiv cea de respingere a cererii de repunere pe rol a procesului – art. 414 alin. (1) C.proc.civ.; hotărârea de perimare – art. 421 alin. (2) C.proc.civ.; hotărârea dată în baza recunoașterii pretențiilor reclamantului de către pârât – art. 437 alin. (1) C.proc.civ.; hotărârea care consfințește tranzacția intervenită între părți – art. 440 C.proc.civ.

Potrivit art. 95 pct. 4 C.proc.civ., tribunalele judecă și *orice alte cereri date prin lege în competența lor*. Este vorba despre o dispoziție de trimitere la alte prevederi legale, fie din Codul de procedură civilă, fie din alte acte normative.

Așadar, tribunalul soluționează (în primă instanță sau, după caz, într-o cale de atac):

– căile extraordinare de atac de retractare (contestația în anulare și revizuirea) îndreptate împotriva propriilor hotărâri;

– cererile de îndreptarea a greșelilor materiale, de lămurire sau de completare a propriilor hotărâri și încheieri (art. 442-444 C.proc.civ.);

– contestațiile la titlu care vizează propriile hotărâri, deci atunci când titlul executoriu îl reprezintă hotărârea tribunalului [art. 713 alin. (3) C.proc.civ.];

[1] În sensul că art. 94 pct. 1 lit. j) C.proc.civ. cuprinde în domeniul său de aplicare doar litigiile de drept civil în sens larg, incluzând aici și materia comercială (astfel cum era aceasta desemnată în concepția anterioară actualului Cod civil), a se vedea GH.-L. ZIDARU, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 278.

[2] M. Of. nr. 852 din 20 decembrie 2010.

[3] M. Of. nr. 251 din 8 aprilie 2014.

[4] În schimb, în materia Legii nr. 255/2010 privind exproprierea pentru cauză de utilitate publică, necesară realizării unor obiective de interes național, județean și local, publicată în M. Of. nr. 853 din 20 decembrie 2010, trebuie să distingem două situații: a) cererea prin care se contestă cuantumul despăgubirii este de competența instanțelor de drept comun (art. 23), deci nu a instanțelor (secțiilor) de contencios administrativ, ceea ce înseamnă, în opinia noastră, că își găsește aplicare criteriul valoric prin raportare la cuantumul despăgubirii stabilite de expropriator și contestate de cel nemulțumit, deci competența aparține fie tribunalului, fie judecătoriei; b) contestația împotriva deciziei de expropriere, având un alt obiect decât cuantumul despăgubirilor (de exemplu, nelegalitatea exproprierii), este de competența instanței de contencios administrativ, adică a curții de apel, dacă expropriator este statul, respectiv a tribunalului, dacă expropriator este județul, municipiul, orașul sau comuna.

[1] Prin Legea nr. 2/2013 privind unele măsuri pentru degrevarea instanțelor judecătorești (M. Of. nr. 89 din 12 februarie 2013) s-a prevăzut competența secției de contencios administrativ a tribunalului în anumite cazuri, expres menționate, precum cel din art. 109 din Legea nr. 188/1999 privind statutul funcționarilor publici (referitor la cauzele care au ca obiect raportul de serviciu al funcționarului public), cel din art. 90^2 alin. (4) din Legea nr. 448/2006 privind protecția și promovarea drepturilor persoanelor cu handicap etc.

– conflictele de competență dintre două judecătorii din circumscripția sa teritorială sau dintre o judecătorie din raza sa de activitate și un alt organ cu activitate jurisdicțională sau un tribunal arbitral [art. 135 alin. (1) și (3) și art. 554 alin. (3) C.proc.civ.];

– declarația de abținere/cererea de recuzare, atunci când din pricina abținerii sau recuzării, la judecătorie nu se poate constitui completul [art. 50 alin. (2) C.proc.civ.];

– incidentele privind arbitrajul, conform art. 128 C.proc.civ.;

– cererile care izvorăsc dintr-o practică de concurență neloială (art. 7 din Legea nr. 11/1991);

– cererile privind acordarea personalității juridice federațiilor sau confederațiilor sindicale [art. 42 alin. (2) din Legea nr. 62/2011];

– cererea de înscriere a unei federații constituite de două sau mai multe asociații ori fundații, conform art. 35 din O.G. nr. 26/2000;

– cererile de deschidere a procedurii adopției interne, cererile de încredințare a copilului în vederea adopției, cererile pentru încuviințarea, nulitatea sau desfacerea adopțiilor sau alte cereri prevăzute de Legea nr. 273/2004 privind procedura adopției [art. 74 alin. (3) teza I din Legea nr. 273/2004];

– cererile privind stabilirea măsurilor de protecție specială prevăzute de Legea nr. 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului (art. 133 din Legea nr. 272/2004);

– contestațiile formulate de persoana îndreptățită împotriva deciziilor/dispozițiilor emise de unitatea deținătoare, de respingere a notificării sau a cererilor prin care s-a solicitat restituirea în natură a imobilelor preluate abuziv, respectiv împotriva refuzului nejustificat de a răspunde la notificarea persoanei interesate (art. 26 din Legea nr. 10/2001);

– contestațiile persoanelor îndreptățite împotriva deciziilor emise de Comisia Națională pentru Compensarea Imobilelor, precum și cu privire la neemiterea deciziei în termenele prevăzute de art. 33 și art. 34 din Legea nr. 165/2013 (art. 35 din Legea nr. 165/2013);

– cererile și căile de atac prevăzute de Legea nr. 31/1990 (art. 63);

– procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență (art. 8 și art. 41 din Legea nr. 85/2014[1]);

– cererile privind obligarea profesionistului de a modifica contractele de adeziune aflate în curs de executare, prin eliminarea clauzelor abuzive, cereri formulate de organele de control prevăzute la art. 8 din Legea nr. 193/2000 sau de asociațiile de consumatori [art. 12 alin. (1) și (3) din Legea nr. 193/2000 privind clauzele abuzive din contractele încheiate între profesioniști și consumatori, republicată[2]];

– cererile în încetarea folosirii clauzelor abuzive, formulate de asociațiile de consumatori împotriva profesionistului care utilizează contracte de adeziune care conțin asemenea clauze abuzive (art. 12 din Legea nr. 193/2000) etc.

Referitor la competența materială a tribunalului, trebuie menționat că art. 95 C.proc.civ., fiind o normă generală, nu a modificat *competența specială a Tribunalului București*, prevăzută de unele norme speciale, în anumite materii.

[1] M. Of. nr. 466 din 25 iunie 2014.
[2] M. Of. nr. 543 din 3 august 2012.

Așadar, în temeiul unor legi speciale adoptate fie înainte de intrarea în vigoare a Codului de procedură civilă, fie ulterior, Tribunalul București are competența exclusivă de a soluționa (în primă instanță sau, după caz, în calea de atac specifică materiei respective):

– contestația formulată împotriva hotărârii Comisiei de reexaminare din cadrul O.S.I.M. [art. 54 alin. (1) din Legea nr. 64/1991 privind brevetele de invenție];

– contestația formulată împotriva hotărârii Comisiei de contestații din cadrul O.S.I.M. pronunțate în privința deciziilor O.S.I.M. privind înregistrarea mărcilor și a indicațiilor geografice, înscrierea cesiunii sau licenței în Registrul Național al Mărcilor [art. 88 alin. (1) din Legea nr. 84/1998 privind mărcile și indicațiile geografice];

– cererile prin care se solicită decăderea titularului din drepturile conferite de o marcă individuală sau colectivă ori anularea înregistrării mărcii individuale sau colective, a celei de certificare (art. 46, art. 47, art. 53, art. 54, art. 60 din Legea nr. 84/1998); cererile de anulare a înregistrării unei indicații geografice (art. 85 din Legea nr. 84/1998);

– contestațiile formulate împotriva hotărârii Comisiei de contestații din cadrul Departamentului de apeluri al O.S.I.M. [art. 25 alin. (1) din Legea nr. 129/1992 privind protecția desenelor și modelelor];

– cererile de anulare a înregistrării desenului sau modelului [art. 42 alin. (2) din Legea nr. 129/1992];

– litigiile având ca obiect desene sau modele comunitare, pentru care Regulamentul (CE) nr. 6/2002[1] atribuie competența tribunalelor de desene și modele comunitare în sensul art. 80 alin. (1) din regulament (art. 47 din Legea nr. 129/1992) etc.

– litigiile patrimoniale în care figurează ca parte Administrația Națională a Rezervelor de Stat ori o unitate din subordinea acesteia (art. 12 din Legea nr. 82/1992 privind rezervele de stat, republicată[2]);

– cererile privind înregistrarea partidelor politice, precum și cererea prin care Ministerul Public solicită încetarea activității partidului politic și radierea acestuia din Registrul partidelor politice (art. 18 și art. 26 din Legea nr. 14/2003);

– cererile privind înapoierea copilului aflat pe teritoriul României ca urmare a unei deplasări sau rețineri ilicite în sensul art. 3 din Convenția de la Haga privind răpirea internațională de copii (art. 2 din Legea nr. 369/2004 privind aplicarea Convenției asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, adoptată la Haga la 25 octombrie 1980, la care România a aderat prin Legea nr. 100/1992, republicată[3]);

– cererile prevăzute de Legea nr. 273/2004 privind procedura adopției pentru judecarea cărora nu se poate determina instanța competentă [art. 74 alin. (3) teza a II-a din Legea nr. 273/2004].

De asemenea, Tribunalele Constanța și Galați au o *competență specială în materie maritimă și fluvială*. Astfel, potrivit art. 42^1 din Legea nr. 304/2004, introdus prin Legea nr. 76/2012, în cauzele maritime și fluviale, circumscripțiile Tribunalelor Constanța și Galați sunt următoarele: a) Tribunalul Constanța: județele Constanța și Tulcea, marea

[1] Regulamentul (CE) nr. 6/2002 al Consiliului din 12 decembrie 2001 privind desenele sau modelele industriale comunitare, publicat în J.O. L 3 din 5 ianuarie 2002.
[2] M. Of. nr. 354 din 11 decembrie 1997.
[3] M. Of. nr. 468 din 25 iunie 2014.

teritorială, Dunărea până la mila marină 64 inclusiv; b) Tribunalul Galați: celelalte județe, Dunărea de la mila marină 64 în amonte până la km 1075.

§4. Competența materială a curții de apel

Curțile de apel judecă, în primă instanță, cauzele date în competența lor prin lege, ca instanțe de apel, apelurile declarate împotriva hotărârilor pronunțate, în primă instanță, de tribunale, ca instanțe de recurs, în cazurile anume prevăzute de lege, precum și orice alte cereri date prin lege în competența lor.

Potrivit art. 96 pct. 1 C.proc.civ., curțile de apel judecă, *în primă instanță, cererile în materie de contencios administrativ și fiscal*, potrivit legii speciale.

În acest sens, art. 10 alin. (1) din Legea nr. 554/2004 prevede că litigiile privind actele administrative emise sau încheiate de autoritățile publice centrale, precum și cele care privesc taxe și impozite, contribuții, datorii vamale, precum și accesorii ale acestora mai mari de 1.000.000 de lei se soluționează în fond de secțiile de contencios administrativ și fiscal ale curților de apel, dacă prin lege organică specială nu se prevede altfel, iar alin. (1^1) al aceluiași articol dă în competența de primă instanță a curții de apel toate cererile privind actele administrative emise de autoritățile publice centrale care au ca obiect sume reprezentând finanțarea nerambursabilă din partea Uniunii Europene, indiferent de valoare.

Așadar, în materie de contencios administrativ și fiscal, competența de primă instanță este *împărțită între tribunale și curțile de apel*, potrivit regulilor stabilite de legea specială. Trebuie reținut însă că, în această materie, curțile de apel sunt *instanțe de excepție*, deoarece soluționează numai cererile care le sunt anume atribuite prin legea specială, tribunalele fiind instanțele de drept comun, în temeiul plenitudinii lor de competență în ceea ce privește judecata în primă instanță.

Potrivit art. 96 pct. 2 C.proc.civ., ca *instanțe de apel*, curțile de apel judecă apelurile declarate împotriva hotărârilor pronunțate de tribunale în primă instanță.

În reglementarea actuală, curțile de apel devin *instanțe de drept comun* în ceea ce privește judecata apelurilor, ca urmare a faptului că tribunalele sunt instanțe de drept comun în ceea ce privește judecata în primă instanță.

Conform art. 96 pct. 3 C.proc.civ., ca *instanțe de recurs*, curțile de apel judecă în cazurile anume prevăzute de lege.

Așadar, spre deosebire de reglementarea anterioară, curțile de apel sunt *instanțe de excepție* în ceea ce privește judecata în recurs, acestea având o asemenea competență numai în cazurile anume prevăzute de lege. Astfel, curțile de apel soluționează:

– recursurile împotriva hotărârilor date de tribunal, care, potrivit legii, nu pot fi atacate decât cu recurs la instanța ierarhic superioară, cum ar fi: hotărârea prin care se ia act de renunțarea la judecată, respectiv la dreptul subiectiv – art. 406 alin. (6) și art. 410 C.proc.civ.; încheierea de suspendare a judecății, respectiv cea de respingere a cererii de repunere pe rol a procesului – art. 414 alin. (1) C.proc.civ.; hotărârea de perimare – art. 421 alin. (2) C.proc.civ.; hotărârea dată în baza recunoașterii pretențiilor reclamantului de către pârât – art. 437 alin. (1) C.proc.civ.; hotărârea care consfințește tranzacția intervenită între părți – art. 440 C.proc.civ.;

– recursurile împotriva hotărârilor date de tribunal, în primă instanță, în materie de contencios administrativ și fiscal [art. 10 alin. (2) din Legea nr. 554/2004][1].

În fine, conform art. 96 pct. 4 C.proc.civ., curțile de apel mai judecă *orice alte cereri date prin lege în competența lor.*

Așadar, în temeiul altor dispoziții legale, fie din Codul de procedură civilă, fie din alte acte normative, curțile de apel sunt competente să soluționeze:

– contestația în anulare și revizuirea îndreptate împotriva propriilor hotărâri;

– conflictele de competență dintre două judecătorii din circumscripția sa teritorială, care nu sunt în raza aceluiași tribunal, precum și dintre două tribunale sau dintre o judecătorie și un tribunal din circumscripția sa teritorială sau dintre un tribunal din raza sa de activitate și un alt organ cu activitate jurisdicțională sau un tribunal arbitral [art. 135 alin. (1) și (3) și art. 554 alin. (3) C.proc.civ.];

– conflictele de competență dintre birourile executorilor judecătorești; când conflictul intervine între birouri de executori judecătorești situate în circumscripții diferite, competența aparține curții de apel în a cărei circumscripție se află biroul executorului judecătoresc cel dintâi sesizat (art. 11 din Legea nr. 188/2000);

– declarația de abținere/cererea de recuzare, în cazul în care, din cauza abținerii sau recuzării, la tribunal nu se poate constitui completul [art. 50 alin. (2) C.proc.civ.];

– cererile de îndreptarea a greșelilor materiale, de lămurire sau de completare a propriilor hotărâri și încheieri (art. 442-444 C.proc.civ.);

– cererile de strămutare pentru bănuială legitimă, de la o judecătorie sau un tribunal din circumscripția sa teritorială [art. 142 alin. (1) C.proc.civ.];

– contestațiile la titlu care vizează propriile hotărâri, deci atunci când titlul executoriu îl reprezintă hotărârea curții de apel [art. 713 alin. (3) C.proc.civ.];

– acțiunea în anularea unei hotărâri arbitrale (art. 610 C.proc.civ.);

– contestația împotriva hotărârilor comisiei ce privesc soluționarea întâmpinărilor referitoare la propunerile de expropriere, conform art. 20 din Legea nr. 33/1994;

– procedura de control al averii demnitarilor, magistraților, a unor persoane cu funcții de conducere și de control și a funcționarilor publici, conform Legii nr. 115/1996 pentru declararea și controlul averii demnitarilor, magistraților, a unor persoane cu funcții de conducere și de control și a funcționarilor public[2];

– plângerea formulată împotriva deciziei pronunțate de Consiliul Național de Soluționare a Contestațiilor în materia atribuirii contractelor de achiziție publică, a contractelor de concesiune de lucrări publice și a contractelor de concesiune de servicii, conform art. 283 alin. (1) din O.U.G. nr. 34/2006 privind atribuirea contractelor de achiziție publică, a contractelor de concesiune de lucrări publice și a contractelor de concesiune de servicii[3];

---

[1] Precizăm că art. 7 alin. (3) din Legea nr. 76/2012 prevede că dispozițiile acestei legi, potrivit cărora, de la data intrării în vigoare a noului Cod de procedură civilă, hotărârile de primă instanță definitive ori supuse recursului pot fi atacate numai cu apel la instanța ierarhic superioară, nu sunt aplicabile în materie de contencios administrativ și fiscal, inclusiv în materia azilului. Ca urmare, în aceste domenii, sentința primei instanțe poate fi atacată numai cu recurs.

[2] M. Of. nr. 263 din 28 octombrie 1996.

[3] M. Of. nr. 418 din 15 mai 2006.

– contestația împotriva deciziei de returnare a străinilor de pe teritoriul României [art. 84 alin. (1) din O.U.G. nr. 194/2002 privind regimul străinilor în România, republicată[1]];

– contestația împotriva hotărârii Comisiei superioare de disciplină a Uniunii Naționale a Executorilor Judecătorești [art. 48 alin. (5) din Legea nr. 188/2000].

Unele norme juridice stabilesc o competență materială specială în favoarea *Curții de Apel București*, care soluționează:

– cererile prevăzute de art. 8 alin. (2), art. 19 alin. (7), art. 27 alin. (2), art. 36 alin. (6) și (11), art. 38 alin. (1) și (8), art. 39 alin. (3), art. 49 alin. (1), art. 58 din Legea concurenței nr. 21/1996;

– cererile persoanelor fizice sau juridice care se consideră vătămate în drepturile lor recunoscute de lege printr-un act administrativ sau prin refuzul nejustificat al C.N.V.M. (în prezent, Autoritatea de Supraveghere Financiară) de a le rezolva cererea referitoare la un drept recunoscut de lege, conform art. 2 alin. (3) din Legea nr. 297/2004 privind piața de capital[2];

– plângerea formulată împotriva deciziei pronunțate de Consiliul Național de Soluționare a Contestațiilor privind procedurile de atribuire de servicii și/sau lucrări aferente infrastructurii de transport de interes național, conform art. 283 alin. (1^1) din O.U.G. nr. 34/2006;

– acțiunea în restituirea bunului cultural care a părăsit ilegal teritoriul unui stat membru al Uniunii Europene, introdusă de statul interesat împotriva posesorului sau detentorului bunului, potrivit art. 65 alin. (1) din Legea nr. 182/2000 privind protejarea patrimoniului cultural național mobil, republicată[3];

– acțiunea în constatarea calității de lucrător al Securității sau de colaborator al acesteia, formulată de Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității [art. 11 alin. (1) din O.U.G. nr. 24/2008 privind accesul la propriul dosar și deconspirarea Securității[4]];

– contestația împotriva deciziei de returnare a străinilor de pe teritoriul României, în cazul în care aceasta a fost emisă de Oficiul Român pentru Imigrări [art. 84 alin. (1) din O.U.G. nr. 194/2002].

§5. Competența materială a Înaltei Curți de Casație și Justiție

Potrivit art. 97 C.proc.civ., Înalta Curte de Casație și Justiție judecă:

– recursurile declarate împotriva hotărârilor curților de apel, precum și a altor hotărâri, în cazurile prevăzute de lege;

– recursurile în interesul legii;

– cererile în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor probleme de drept;

– orice alte cereri date prin lege în competența sa.

[1] M. Of. nr. 421 din 5 iunie 2008.
[2] M. Of. nr. 571 din 29 iunie 2004.
[3] M. Of. nr. 259 din 9 aprilie 2014.
[4] M. Of. nr. 182 din 10 martie 2008.

Precizăm că, în cazul Înaltei Curți de Casație și Justiție, Legea nr. 304/2004 face vorbire de competența secțiilor[1], a completelor de 5 judecători, precum și a Secțiilor Unite.

Astfel, potrivit art. 21 din Legea nr. 304/2004, republicată, *secțiile Înaltei Curți de Casație și Justiție*, în raport cu competența fiecăreia, judecă *recursurile împotriva hotărârilor pronunțate de curțile de apel și a altor hotărâri, în cazurile prevăzute de lege*, precum și *recursurile declarate împotriva hotărârilor nedefinitive sau a actelor judecătorești, de orice natură*, care nu pot fi atacate pe nicio altă cale, iar cursul judecății a fost întrerupt în fața curților de apel.

Trebuie reținut că, în reglementarea actuală, Înalta Curte de Casație și Justiție este *instanța de drept comun în ceea ce privește judecata în recurs*, în acest sens art. 483 alin. (3) C.proc.civ. dispunând în mod expres că recursul urmărește să supună Înaltei Curți de Casație și Justiție examinarea, în condițiile legii, a conformității hotărârii atacate cu regulile de drept aplicabile.

Conform art. 23 din Legea nr. 304/2004, secțiile Înaltei Curți de Casație și Justiție, în raport cu competența fiecăreia, mai soluționează:

– *conflictele de competență*, în cazurile prevăzute de lege. Astfel, potrivit art. 135 C.proc.civ., Înalta Curte de Casație și Justiție va soluționa: conflictele de competență între două curți de apel, precum și cele între două tribunale sau un tribunal și o judecătorie, ori două judecătorii, care nu se află în circumscripția aceleiași curți de apel; conflictele de competență între o curte de apel și o judecătorie sau un tribunal, precum și conflictele de competență între o curte de apel și un alt organ cu activitate jurisdicțională;

– *cererile de strămutare*, pentru motivele prevăzute în codurile de procedură. În materie civilă, potrivit art. 142 C.proc.civ., Înalta Curte de Casație și Justiție soluționează cererile de strămutare pentru bănuială legitimă a cauzelor aflate pe rolul curților de apel și toate cererile fundamentate pe motive de siguranță publică, indiferent de instanța pe rolul căreia se află cauza a cărei strămutare se solicită;

– *orice alte cereri prevăzute de lege.*

Completul de 5 judecători[2] soluționează, în materie civilă, cauzele care sunt date în competența lor prin lege (art. 24 din Legea nr. 304/2004).

[1] În cadrul secțiilor pot fi înființate complete specializate, în funcție de numărul și natura cauzelor, de volumul de activitate al fiecărei secții, precum și de specializarea judecătorilor și necesitatea valorificării experienței profesionale a acestora [art. 19 alin. (3) din Legea nr. 304/2004].

[2] În conformitate cu dispozițiile art. 32 din Legea nr. 304/2004, la începutul fiecărui an, în materie penală se stabilesc complete de 5 judecători formate numai din judecători din cadrul Secției penale a Înaltei Curți de Casație și Justiție. În alte materii decât cea penală se stabilesc la începutul fiecărui an două complete de 5 judecători; în compunerea acestor complete de 5 judecători intră, de regulă, judecători specializați, în funcție de natura cauzei. Colegiul de conducere al Înaltei Curți de Casație și Justiție aprobă numărul și compunerea completelor de 5 judecători, la propunerea președintelui Secției penale. Judecătorii care fac parte din aceste complete sunt desemnați, prin tragere la sorți, în ședință publică, de președintele sau, în lipsa acestuia, de vicepreședintele Înaltei Curți de Casație și Justiție. Schimbarea membrilor completelor se face în mod excepțional, pe baza criteriilor obiective stabilite de Regulamentul privind organizarea și funcționarea administrativă a Înaltei Curți de Casație și Justiție. Completul de 5 judecători este prezidat de președintele sau vicepreședintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, atunci când acesta face parte din complet, de președintele Secției penale sau de decanul de vârstă, după caz. Cauzele care intră în competența completelor vor fi repartizate aleatoriu în sistem informatizat.

Spre exemplu, completul de 5 judecători soluționează: conflictul de competență dintre două secții ale Înaltei Curți de Casație și Justiție [art. 136 alin. (3) C.proc.civ.]; recursul împotriva hotărârii prin care s-a luat act de renunțarea la dreptul subiectiv pretins sau s-a constatat perimarea în fața unei secții a Înaltei Curți de Casație și Justiție [art. 410 și art. 421 alin. (2) teza a II-a C.proc.civ]; recursul împotriva hotărârii date asupra revizuirii cerute pentru hotărâri potrivnice, atunci când revizuirea a fost soluționată de una dintre secțiile Înaltei Curți de Casație și Justiție [art. 513 alin. (6) C.proc.civ.] etc.

În materie penală, completele de 5 judecători judecă apelurile împotriva hotărârilor pronunțate în primă instanță de Secția penală a Înaltei Curți de Casație și Justiție și soluționează contestațiile împotriva încheierilor pronunțate în cursul judecății în primă instanță de Secția penală a Înaltei Curți de Casație și Justiției (art. 24 din Legea nr. 304/2004).

Completul de 5 judecători are competență și în materie disciplinară, soluționând recursul împotriva hotărârilor secțiilor Consiliului Superior al Magistraturii prin care s-a soluționat acțiunea disciplinară împotriva judecătorului sau procurorului [art. 51 alin. (3) din Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii].

În ceea ce privește *recursurile în interesul legii*, potrivit art. 516 alin. (1) C.proc.civ., soluționarea acestuia se face de un complet format din:

– președintele sau, în lipsa acestuia, unul dintre vicepreședinții Înaltei Curți de Casație și Justiție;

– președinții de secții din cadrul acesteia;

– 20 de judecători, din care 14 judecători din secția/secțiile în a cărei/căror competență intră problema de drept care a fost soluționată diferit de instanțele judecătorești și câte 2 judecători din cadrul celorlalte secții. Potrivit art. 516 alin. (2) și (3) C.proc.civ., în cazul în care problema de drept prezintă interes pentru două sau mai multe secții, președintele sau, după caz, unul dintre vicepreședinții Înaltei Curți de Casație și Justiție va stabili numărul judecătorilor din secțiile interesate care vor intra în compunerea completului care soluționează recursul în interesul legii, celelalte secții urmând a fi reprezentate potrivit regulii menționate anterior. Atunci când problema de drept nu intră în competența niciunei secții a Înaltei Curți de Casație și Justiție, președintele sau, după caz, unul dintre vicepreședinții Înaltei Curți de Casație și Justiție va desemna câte 5 judecători din cadrul fiecărei secții, desigur, cu respectarea numărului total de judecători prevăzut de art. 516 alin. (1) C.proc.civ.

Președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție sau, în lipsa acestuia, unul dintre vicepreședinții acesteia este președinte al completului [art. 516 alin. (1) teza finală C.proc.civ.; art. 33 alin. (1) din Legea nr. 304/2004].

Înalta Curte de Casație și Justiție se constituie în *Secții Unite* pentru soluționarea, în condițiile legii, a *sesizărilor privind schimbarea jurisprudenței Înaltei Curți de Casație și Justiție*[1] și pentru *sesizarea Curții Constituționale pentru controlul constituționalității legilor înainte de promulgare*. Conform art. 34 din Legea nr. 304/2004, pentru constituirea în Secții Unite trebuie să fie prezenți cel puțin 2/3 din numărul judecătorilor în funcție, iar decizia poate fi luată numai cu majoritatea voturilor celor prezenți. Președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție sau, în lipsa acestuia, unul dintre vicepreședinți prezidează Secțiile Unite [art. 33 alin. (1) din Legea nr. 304/2004].

[1] Potrivit art. 26 din Legea nr. 304/2004, dacă o secție a Înaltei Curți de Casație și Justiție consideră că este necesar să revină asupra propriei jurisprudențe, întrerupe judecata și sesizează Secțiile Unite ale Înaltei Curți de Casație și Justiție, care judecă cu citarea părților din dosarul a cărui judecată a fost întreruptă. După ce Secțiile Unite s-au pronunțat asupra sesizării privind schimbarea jurisprudenței, judecata continuă.

Sesizările în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept se judecă de un complet format din președintele secției corespunzătoare a Înaltei Curți de Casație și Justiție sau de un judecător desemnat de acesta și 12 judecători din cadrul secției respective. Președintele secției sau, în caz de imposibilitate, judecătorul desemnat de acesta este președintele de complet[1] și va lua măsurile necesare pentru desemnarea aleatorie a judecătorilor [art. 520 alin. (6) C.proc.civ.[2]].

În baza unor *norme speciale*, la care fac trimitere prevederile art. 97 pct. 4 C.proc.civ., Înalta Curte de Casație și Justiție mai este competentă să soluționeze:

– cererile referitoare la îndreptarea erorilor materiale, lămurirea sau completarea propriilor hotărâri și încheieri (art. 442-444 C.proc.civ.);

– cererile de delegare a instanței (art. 147 C.proc.civ.);

– declarația de abținere/cererea de recuzare atunci când, din cauza recuzării sau abținerii, nu se poate alcătui completul la curtea de apel [art. 50 alin. (2) C.proc.civ.];

– contestațiile la titlu, contestațiile în anulare și revizuirile îndreptate împotriva propriilor hotărâri;

– contestația împotriva hotărârilor Consiliului Superior al Magistraturii privind cariera și drepturile judecătorilor și procurorilor [art. 29 alin. (7) din Legea nr. 317/2004];

– contestațiile împotriva deciziilor Biroului Electoral Central cu privire la protocolul de constituire a unei alianțe electorale (art. 9^1 din Legea nr. 35/2008);

– contestațiile privind modul de formare și componența Biroului Electoral Central [art. 21 alin. (2) din Legea nr. 35/2008 și art. 39 alin. (2) din Legea nr. 67/2004];

– recursul exercitat împotriva sentinței curții de apel – secția de contencios administrativ și fiscal, sesizată de către Agenția Națională de Integritate în cadrul controlului averii demnitarilor, magistraților, a unor persoane cu funcții de conducere și de control și a funcționarilor publici (art. 20 din Legea nr. 115/1996).

§6. Determinarea competenței după valoarea obiectului cererii introductive de instanță

Se observă că, în cazul prevăzut de art. 94 pct. 1 lit. j) C.proc.civ., delimitarea competenței de primă instanță a tribunalului de cea a judecătoriei, în ceea ce privește

[1] Președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție sau, în lipsa acestuia, unul dintre vicepreședinți prezidează Secțiile Unite, Completul pentru soluționarea recursului în interesul legii, precum și Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, Completul de 5 judecători și orice complet în cadrul secțiilor, când participă la judecată [art. 33 alin. (1) din Legea nr. 304/2004].

[2] Precizăm că dispozițiile art. 520 alin. (6) C.proc.civ. se aplică sesizărilor formulate în procesele pornite începând cu data de 1 ianuarie 2016.

Sesizările în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, formulate în procesele pornite începând cu data de 15 februarie 2013 și până la data de 31 decembrie 2015, se judecă de un complet format din președintele secției corespunzătoare a Înaltei Curți de Casație și Justiție sau de un judecător desemnat de acesta și 8 judecători din cadrul secției respective. Președintele secției sau, în caz de imposibilitate, judecătorul desemnat de acesta este președintele de complet și va lua măsurile necesare pentru desemnarea aleatorie a judecătorilor (art. XIX din Legea nr. 2/2013).

judecata *cererilor evaluabile în bani*, se face după *criteriul valorii obiectului cererii introductive de instanță*, fiind deci necesar să se stabilească anumite reguli de utilizare a acestui criteriu.

În reglementarea actuală sunt prevăzute mai multe *reguli de determinare* a competenței materiale în funcție de criteriul valoric. Trebuie subliniat că, spre deosebire de Codul de procedură civilă din 1865, care lăsa aplicarea criteriului valoric pe seama jurisprudenței și a doctrinei[1], reglementarea actuală stabilește în mod expres regulile de aplicare a acestui criteriu.

Regulile de determinare a competenței după criteriul valoric sunt stabilite de art. 98-106 C.proc.civ.

Articolul 98 alin. (1) C.proc.civ. instituie *regula generală* de utilizare a criteriului valoric, potrivit căreia competența se determină după *valoarea obiectului cererii arătată în capătul principal de cerere*.

Valoarea obiectului cererii se stabilește de către reclamant, care, potrivit art. 194 lit. c) C.proc.civ., trebuie să indice în cererea de chemare în judecată obiectul acesteia și valoarea lui, după prețuirea sa, precum și modul de calcul prin care s-a ajuns la determinarea acestei valori, cu indicarea înscrisurilor corespunzătoare.

Având în vedere că, exceptând cazurile în care legea dispune altfel, de care ne vom ocupa mai jos, reclamantul este cel care își evaluează pretențiile deduse judecății, dar și împrejurarea că valoarea obiectului cererii de chemare în judecată poate determina instanța competentă din punct de vedere material să judece în primă instanță, se ridică problema de a ști dacă *pârâtul sau instanța din oficiu ar putea să conteste evaluarea făcută de reclamant, în scopul invocării excepției de necompetență materială*.

În reglementarea anterioară, chiar în lipsa unor dispoziții exprese prin care să se reglementeze problema în discuție, de regulă, se răspundea afirmativ la această întrebare, pornindu-se de la premisa că normele de competență materială sunt norme imperative. În acest sens, se arăta că, în cazul unei astfel de contestații, se vor administra probe pentru determinarea exactă a valorii obiectului cererii.

Consacrând posibilitatea contestării evaluării făcute de reclamant, în scopul invocării excepției de necompetență, dispozițiile actualului Cod de procedură civilă prevăd însă că, *în caz de contestație, valoarea se stabilește după înscrisurile prezentate și explicațiile date de părți* [art. 98 alin. (3) C.proc.civ.]. Se observă că legea limitează mijloacele de probă pentru stabilirea valorii obiectului cererii la înscrisuri și explicațiile părților, nefiind permisă administrarea și a altor probe, cum ar fi expertiza[2]. În acest sens, art. 194 lit. c) C.proc.civ. dispune că reclamantul este obligat să indice înscrisurile pe baza cărora a efectuat calculul prin care a ajuns la determinarea valorii obiectului cererii de chemare în judecată. Scopul reglementării este acela de a se evita transformarea chestiunii valorii obiectului cererii de chemare în judecată într-un proces în sine în cadrul procesului inițial, ceea ce ar avea ca efect prelungirea judecății[1].

[1] Pentru dezvoltări, a se vedea: G. Boroi, *Codul 2001*, p. 34-38; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 140-143.

[2] În același sens, a se vedea: M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 622; Gh.-L. Zidaru, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 297, nr. 8. Pentru o opinie nuanțată, în sensul că judecătorul este invitat să recurgă la alte metode pentru determinarea valorii reale și doar excepțional la expertiză, a se vedea, totuși, T.C. Briciu, *Competența...*, p. 54.

Referitor la contestarea valorii obiectului cererii indicate de reclamant, în literatura de specialitate[2] s-a arătat că aceasta s-ar putea face în măsura în care *evaluarea obiectului litigiului nu ar fi în legătură directă cu soluționarea fondului pretenției*. În schimb, în cazul în care valoarea obiectului cererii este indisolubil legată de fondul pretenției însești, atunci nu s-ar mai putea contesta evaluarea reclamantului pentru a se obține declinarea competenței.

Momentul care interesează în stabilirea valorii obiectului cererii introductive de instanță este acela al sesizării instanței, deci al *introducerii (înregistrării) cererii de chemare în judecată*. De altfel, art. 106 alin. (1) C.proc.civ. prevede în mod expres că instanța legal învestită potrivit dispozițiilor referitoare la competență după valoarea obiectului cererii *rămâne competentă să judece, chiar dacă, ulterior învestirii, intervin modificări în ceea ce privește cuantumul valorii aceluiași obiect*[3]. Spre exemplu, în cazul în care, după sesizarea instanței, reclamantul își restrânge pretenția ca urmare a împrejurării că pârâtul și-a executat în parte obligația, soluția declinării competenței nu se mai justifică, deoarece, la data sesizării, instanța era competentă, iar reclamantul a înțeles să se judece pentru valoarea arătată în cerere, executarea parțială a obligației neconstituind o infirmare a evaluării făcute prin cererea de chemare în judecată sau, cu atât mai puțin, o îndreptare a unei erori materiale[4].

În cazul în care, prin cererea de chemare în judecată, reclamantul sesizează instanța cu *mai multe capete principale de cerere*, competența materială se determină diferit, după cum acestea sunt întemeiate pe fapte ori cauze diferite sau pe un titlu comun ori având aceeași cauză sau chiar cauze diferite, dar aflate în strânsă legătură.

[1] S-a arătat [Gh.-L. Zidaru, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 297] că instanța va face o estimare a valorii obiectului cererii, pe baza elementelor de fapt de care dispune, rezultate din înscrisurile depuse și din explicațiile părților, fără a fi necesar să dispună de probe certe din care să rezulte o anumită valoare, concluzie care se sprijină și pe dispozițiile art. 131 alin. (2) C.proc.civ., care permite, doar în mod excepțional, acordarea unui singur termen pentru lămuriri și probe suplimentare în vederea stabilirii competenței.

[2] A se vedea G. Boroi, *Codul 2001*, p. 34-36. În același sens, Gh.-L. Zidaru, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 297; M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 622, nr. 181-182; A. Constanda, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 287-288.

[3] Potrivit art. 106 alin. (2) C.proc.civ., această regulă este aplicabilă și la judecarea căilor de atac. Prin urmare, în cazul în care determinarea căii de atac se face în funcție de valoarea obiectului cererii, se va avea în vedere valoarea de la data introducerii acesteia.

[4] Sub imperiul reglementării anterioare, am arătat (G. Boroi, *Codul 2001*, p. 36) că, în cazul în care reclamantul, în condițiile art. 132 C.proc.civ. 1865 (actualul art. 204 C.proc.civ. – *n.n.*), își restrânge sau își majorează pretențiile formulate, sub sau peste valoarea prevăzută de lege, ca urmare a îndreptării erorii materiale de calcul săvârșite cu prilejul evaluării pretențiilor, instanța își va declina competența; în toate celelalte situații de majorare ori de micșorare a cuantumului pretențiilor, instanța competentă potrivit valorii menționate inițial va continua să judece cauza. Apreciem că soluția este valabilă și sub imperiul actualei reglementări, cu mențiunea că trebuie avute în vedere și dispozițiile art. 130 C.proc.civ., care limitează momentul procesual până la care poate fi invocată excepția de necompetență materială. Prin urmare, în actuala reglementare, *eventuala eroare materială în calculul valorii obiectului litigiului* nu va atrage *declinarea* decât dacă *rectificarea acesteia a survenit cel mai târziu la momentul la care putea fi invocată excepția de necompetență materială*, respectiv până la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate în fața primei instanțe. Ulterior acestui moment procesual, instanța va rămâne competentă să judece, chiar dacă învestirea s-a făcut pe baza unei estimări eronate a reclamantului și chiar dacă acesta rectifică, în condițiile art. 204 alin. (2) C.proc.civ., eroarea respectivă.

Potrivit art. 99 alin. (1) C.proc.civ., când reclamantul a sesizat instanța cu mai multe capete principale de cerere întemeiate pe *fapte ori cauze diferite*, competența se stabilește în raport cu valoarea sau, după caz, cu natura ori obiectul fiecărei pretenții în parte. Dacă unul dintre capetele principale de cerere este de competența altei instanțe, instanța sesizată va dispune *disjungerea* și își va *declina* în mod corespunzător competența.

În schimb, în cazul în care mai multe capete principale de cerere întemeiate pe un *titlu comun ori având aceeași cauză sau chiar cauze diferite, dar aflate în strânsă legătură*, au fost deduse judecății printr-o unică cerere de chemare în judecată, conform art. 99 alin. (2) C.proc.civ., instanța competentă să le soluționeze se determină ținându-se seama de acea pretenție care atrage competența unei instanțe de grad mai înalt. Se observă că, în această ipoteză, se instituie un *caz de prorogare legală de competență*, în temeiul *conexității* dintre pretențiile formulate pe cale principală prin intermediul aceleiași cereri de chemare în judecată, această soluție legislativă fiind reglementată pentru prima dată de legislația procesuală civilă română[1].

Așadar, în cazul formulării mai multor capete de cerere principale prin aceeași cerere de chemare în judecată, determinarea competenței materiale nu se face prin cumularea valorii cererilor deduse judecății, ci *prin raportare la valoarea sau natura*[2] *fiecărui capăt de cerere în parte*, inclusiv în situația în care cererile sunt întemeiate pe aceeași cauză sau pe cauze diferite, dar între care există o strânsă legătură, în această din urmă situație fiind instituit un caz de prorogare legală de competență.

Articolul 139 alin. (3) și (4) C.proc.civ. face aplicarea aceluiași principiu și în cazul *cererilor conexe*, stabilind că, în cazul în care instanțele sunt de grad diferit, conexarea dosarelor se va face la acea instanță superioară în grad.

Articolul 100 alin. (1) C.proc.civ. stabilește că, *dacă mai mulți reclamanți*, prin aceeași cerere de chemare în judecată, formulează pretenții proprii împotriva aceluiași pârât, invocând *raporturi juridice distincte și neaflate într-o legătură care să facă necesară judecarea lor împreună*, determinarea instanței competente se face cu observarea valorii sau, după caz, a naturii ori obiectului fiecărei pretenții în parte. Aceste dispoziții sunt aplicabile și atunci când unul sau mai mulți reclamanți formulează, prin aceeași cerere de chemare în judecată, pretenții împotriva *mai multor pârâți*, invocând *raporturi juridice distincte și fără legătură între ele* [art. 100 alin. (2) C.proc.civ.].

Articolul 100 C.proc.civ. nu reglementează ipoteza în care mai mulți reclamanți formulează pretenții proprii împotriva aceluiași pârât sau unul sau mai mulți reclamanți se îndreaptă cu pretenții proprii împotriva mai multor pârâți, invocând raporturi juridice având aceeași cauză sau chiar cauze diferite, dar aflate în strânsă legătură.

[1] În reglementarea anterioară, în lipsa unei dispoziții similare celei a art. 99 alin. (2) C.proc.civ., diferența valorică între diferitele capete de cerere principale, care atrăgeau competența unor instanțe de grad diferit, ducea la disjungere, chiar dacă între acestea era o strânsă legătură și, în cele mai multe cazuri, la suspendarea unei cauze până la soluționarea celeilalte.

[2] Deși dispozițiile art. 99 C.proc.civ. sunt situate în cuprinsul secțiunii referitoare la determinarea competenței materiale după criteriul valorii obiectului cererii introductive, din conținutul lor rezultă că au vocația de a se aplica și în cazurile în care competența materială urmează a fi stabilită după *natura sau obiectul pretenției* deduse judecății. A se vedea, în același sens, GH.-L. ZIDARU, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 297.

Apreciem că, în aceste cazuri de coparticipare procesuală (activă, pasivă sau mixtă), trebuie să se distingă după cum este vorba de un singur raport juridic obligațional (o singură creanță cu pluralitate de subiecte) sau de mai multe creanțe deduse judecății. În primul caz, competența se va stabili în funcție de valoarea întregii creanțe deduse judecății, iar aceasta nu numai în ipoteza obligației solidare sau indivizibile, ci și a obligației divizibile, fiind fără relevanță că ar fi vorba de mai mulți creditori sau de mai mulți debitori. În cel de al doilea caz, își vor găsi aplicare, pentru identitate de rațiune, dispozițiile art. 99 alin. (2) C.proc.civ., deci instanța competentă se determină ținându-se seama de acea creanță care atrage competența unei instanțe de grad mai înalt.

În situația în care reclamantul formulează *un capăt de cerere principal și unul sau mai multe capete de cerere accesorii*, valoarea capătului principal este cea care determină competența, iar nu suma valorii tuturor capetelor de cerere. În acest sens, art. 98 alin. (2) C.proc.civ. prevede că, pentru stabilirea valorii obiectului cererii, nu se vor avea în vedere accesoriile pretenției principale, precum dobânzile, penalitățile, fructele, cheltuielile sau altele asemenea, indiferent de data scadenței[1], și nici prestațiile periodice ajunse la scadență în cursul judecății.

Valoarea obiectului cererii principale este aceea care determină instanța competentă și atunci când se formulează *cereri incidentale* (precum cererea reconvențională, cererea de intervenție voluntară, cererea de chemare în judecată a altei persoane care ar fi în măsură să pretindă aceleași drepturi ca și reclamantul, cererea de chemare în garanție, cererea de arătare a titularului dreptului real, cererea de introducere forțată în cauză, din oficiu, a altor persoane, cererea de asigurare a unei dovezi în cursul judecății) sau *adiționale* (cererile prin care o parte modifică pretențiile anterioare), chiar și atunci când, din punctul de vedere al valorii lor, ar fi fost de competența unei alte instanțe, dacă ar fi fost formulate pe cale principală.

Soluția se sprijină pe un argument de text, anume art. 123 alin. (1) C.proc.civ., potrivit căruia cererile accesorii, adiționale, precum și cele incidentale se judecă de instanța competentă pentru cererea principală, chiar dacă ar fi de competența materială sau teritorială a altei instanțe judecătorești, cu excepția cererilor în materia insolvenței sau a concordatului preventiv.

Codul de procedură civilă prevede și câteva *reguli speciale* de determinare a valorii obiectului cererii în funcție de care se stabilește competența materială, în anumite situații particulare.

Astfel, conform art. 101 alin. (1) C.proc.civ., în cererile privitoare la *executarea unui contract ori a unui alt act juridic*, pentru stabilirea competenței instanței se va ține seama de valoarea obiectului acestuia sau, după caz, de aceea a părții din obiectul dedus judecății.

Potrivit alin. (2) al art. 101 C.proc.civ., aceeași valoare va fi avută în vedere și în cererile privind *constatarea nulității absolute, anularea, rezoluțiunea sau rezilierea actului juridic*, chiar dacă nu se solicită și repunerea părților în situația anterioară, precum și în cererile privind *constatarea existenței sau inexistenței unui drept*.

[1] Prin urmare, nu mai poate fi preluată soluția dominantă, oferită corespunzător reglementării anterioare, în sensul că pretențiile accesorii scadente anterior sesizării instanței ar intra în determinarea obiectului cererii și, deci, ar influența competența, soluție pe care am criticat-o la momentul respectiv (G. BOROI, *Codul 2001*, p. 37).

În cererile de aceeaşi natură, prevăzute la alin. (1) şi (2) ale art. 101 C.proc.civ., privitoare la *contracte de locaţiune ori de leasing*, precum şi în acelea privitoare la *predarea sau restituirea bunului închiriat ori arendat*, valoarea cererii se socoteşte după chiria sau arenda anuală [art. 101 alin. (3) C.proc.civ.][1].

O altă regulă particulară de determinare a valorii obiectului cererii în funcţie de care se stabileşte competenţa materială este prevăzută de art. 102 C.proc.civ. Potrivit acestui text, când prin acţiune se cere *plata unei părţi dintr-o creanţă*, valoarea cererii se socoteşte după partea pretinsă de reclamant ca fiind exigibilă[2]. Acest text de lege are în vedere ipoteza în care reclamantul, care are o creanţă exigibilă, solicită plata unei părţi din aceasta, iar nu a întregii creanţe. Într-o asemenea situaţie, problema determinării competenţei se poate rezolva într-una dintre următoarele modalităţi: fie instanţa competentă se stabileşte prin raportare la valoarea creanţei, chiar dacă aceasta nu este solicitată integral, fie în funcţie de valoarea cerută prin cererea introductivă. Prin art. 102 C.proc.civ. s-a optat pentru prima soluţie[3], raţiunea reglementării fiind evitarea generării competenţei după propria voinţă a reclamantului, deci evitarea eludării dispoziţiilor imperative ale legii în materie de competenţă materială[4].

Articolul 103 C.proc.civ. instituie o altă regulă specială de determinare a valorii obiectului cererii introductive de instanţă în cazul cererilor privind *un drept la prestaţii succesive, atunci când durata existenţei dreptului este nedeterminată*. Astfel, potrivit acestui text, în aceste situaţii, valoarea cererii se socoteşte după valoarea prestaţiei anuale datorate. Este fixat astfel un criteriu legal de determinare a valorii obiectului cererii[5]. Textul de lege vizează cereri având ca obiect *renta viageră, prestarea întreţinerii în temeiul unui contract de întreţinere*[6], *plata chiriei* atunci când nu a fost determinată durata locaţiunii etc.

Tot legea stabileşte criteriul de determinare a valorii obiectului cererii şi în cazul *cererilor reale imobiliare*. Astfel, conform art. 104 alin. (1) C.proc.civ., în cererile având

[1] Prin dispoziţiile art. 101 C.proc.civ. este transpusă, în plan legislativ, soluţia cuprinsă în dec. nr. 32/2008, dată în recurs în interesul legii de Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie (M. Of. nr. 830 din 10 decembrie 2008), prin care s-a stabilit că sunt evaluabile în bani litigiile civile şi comerciale având ca obiect constatarea existenţei sau inexistenţei unui drept patrimonial, constatarea nulităţii, anularea, rezoluţiunea, rezilierea unor acte juridice privind drepturi patrimoniale, indiferent dacă este formulat petitul accesoriu privind restabilirea situaţiei anterioare.

[2] Articolul 102 C.proc.civ. are în vedere *partea din creanţă (este vorba de partea din creanţă mai mare decât cea solicitată prin cererea de chemare în judecată) pretinsă de reclamant ca fiind exigibilă*. Textul de lege urmăreşte astfel să nu se ajungă la discutarea fondului în ceea ce priveşte exigibilitatea, fiind suficiente susţinerile reclamantului în acest sens.

[3] Menţionăm că actualul Cod de procedură civilă reglementează pentru prima dată această chestiune. Sub imperiul Codului de procedură civilă din 1865, în temeiul regulii generale, potrivit căreia competenţa se determină în funcţie de valoarea obiectului cererii la momentul introducerii acesteia, se admitea că, ori de câte ori se pretindea o sumă de bani în temeiul unui contract, nu interesa valoarea contractului pentru stabilirea competenţei materiale, ci numai valoarea arătată de reclamant în cererea de chemare în judecată – V.G. CĂDERE, *Tratat de procedură civilă*, ed. a 2-a, Bucureşti, 1935, p. 146-147; V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 141, nota 2.

[4] T.C. BRICIU, *Competenţa...*, p. 51.

[5] În cazul în care s-ar solicita însă *desfiinţarea contractului şi restituirea bunului*, nu se va aplica acest criteriu, ci acela stabilit de art. 101 alin. (2) C.proc.civ., respectiv valoarea obiectului contractului.

[6] Textul nu vizează cererile având ca obiect *obligaţia legală de întreţinere*, întrucât aceste cereri, indiferent de valoarea obiectului lor, sunt date de Codul civil în competenţa instanţei de tutelă, care, potrivit art. 94 pct. 1 lit. a) C.proc.civ., este judecătoria.

ca obiect un drept de proprietate sau alte drepturi reale asupra unui imobil, valoarea lor se determină în funcţie de *valoarea impozabilă*, stabilită potrivit legislaţiei fiscale. Aşadar, spre deosebire de reglementarea anterioară, în materia cererilor reale imobiliare, legiuitorul a instituit o excepţie de la regula determinării competenţei materiale după valoarea obiectului cererii arătată de reclamant, prin consacrarea unui *criteriu legal de evaluare*, care permite stabilirea rapidă şi fără controverse a valorii obiectului litigiului. Determinarea competenţei materiale prin raportare la valoarea impozabilă va avea loc în toate cazurile în care această valoare este stabilită. În acest sens, art. 194 lit. c) C.proc.civ. prevede că, la indicarea valorii obiectului cererii, pentru imobile, reclamantul trebuie să aibă în vedere dispoziţiile art. 104 C.proc.civ. Aceasta presupune că reclamantul trebuie să depună, odată cu cererea de chemare în judecată, *certificatul fiscal din care să rezulte valoarea impozabilă*, îndeplinirea acestei cerinţe urmând a face obiectul verificării în cadrul procedurii regularizării cererii introductive, prevăzută de art. 200 C.proc.civ.

În cazul în care *valoarea impozabilă nu este stabilită*, determinarea competenţei se va face potrivit regulii generale stabilite de art. 98 alin. (1) C.proc.civ., adică în funcţie de *evaluarea făcută de reclamant* prin cererea de chemare în judecată [art. 104 alin. (2) C.proc.civ.]. Aşadar, în această ipoteză, sunt aplicabile dispoziţiile dreptului comun, inclusiv cele ale art. 98 alin. (3) C.proc.civ. referitoare la posibilitatea contestării evaluării făcute de reclamant.

În fine, art. 105 C.proc.civ. instituie o regulă specială de determinare a valorii obiectului cererii în scopul stabilirii competenţei şi în cazul cererilor în materie de *moştenire*. Potrivit dispoziţiei menţionate, în această materie, competenţa după valoare se determină fără scăderea sarcinilor sau datoriilor moştenirii. Valoarea activului succesoral se estimează de către reclamant, în principiu, *inclusiv în cazul în care în acest activ sunt cuprinse şi bunuri imobile*[1], întrucât dispoziţiile art. 104 C.proc.civ. vizează numai cererile reale imobiliare, nu şi litigiile succesorale. Numai în măsura în care cererea în materie de moştenire ar avea caracterul unei acţiuni reale, ar deveni aplicabile dispoziţiile art. 104 C.proc.civ. Precizăm că aceste dispoziţii *nu se aplică şi în materie de partaj*, cu privire la care art. 94 pct. 1 lit. i) C.proc.civ. instituie competenţa materială a judecătoriei indiferent de valoare.

În finalul acestor consideraţii, menţionăm că valoarea obiectului cererii la data introducerii cererii de chemare în judecată *determină şi admisibilitatea căilor de atac*, atunci când aceasta este condiţionată de valoarea obiectului cererii, chiar dacă, ulterior învestirii, intervin modificări în ceea ce priveşte cuantumul valorii aceluiaşi obiect [art. 106 alin. (2) C.proc.civ.]. În cazul căilor de atac admise de lege în funcţie de valoarea obiectului litigiului, aceste dispoziţii legale fac aplicarea principiului instituit de art. 27 C.proc.civ., potrivit căruia hotărârile rămân supuse căilor de atac, motivelor şi termenelor prevăzute de legea sub care a început procesul.

[1] În acelaşi sens, a se vedea I. LEŞ, Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole. Vol. I, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2011 (citat în continuare *Noul Cod 2011*), p. 184; în sens contrar, GH.-L. ZIDARU, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 308, nota 1.

Secțiunea a 4-a. Competența teritorială

§1. Precizări introductive

Cunoașterea competenței materiale, prin delimitarea sferei de activitate a instanțelor judecătorești de grad diferit, nu este suficientă pentru a stabili cărei instanțe trebuie să i se adreseze cererea de chemare în judecată sau de exercitare a unei căi de atac ori a unei alte forme procedurale ce intră în conținutul acțiunii civile. Cu excepția Înaltei Curți de Casație și Justiție, care este unică, toate celelalte instanțe judecătorești au o competență limitată la o anumită circumscripție teritorială, indicată de lege. Așadar, după ce s-a stabilit că pricina este de competența judecătoriei, a tribunalului sau a curții de apel, este necesară o nouă delimitare, de data aceasta *între instanțe de același grad*. Regulile de competență teritorială răspund la una dintre întrebările: care judecătorie? care tribunal? care curte de apel?

Competența teritorială (*ratione personae vel loci*) este reglementată în Codul de procedură civilă, precum și în unele acte normative speciale.

Competența teritorială este de trei feluri:

– competența teritorială *de drept comun*, când cererea se introduce la instanța de drept comun din punct de vedere teritorial, dar părțile pot conveni să se judece la o altă instanță;

– competență teritorială *alternativă sau facultativă*, dacă reclamantul are alegerea între două sau mai multe instanțe deopotrivă competente;

– competență teritorială *exclusivă sau excepțională*, când cererea trebuie introdusă la o anumită instanță, fără a exista pentru părți posibilitatea de a stabili o altă instanță.

Normele de competență teritorială sunt *norme juridice de ordine privată*, dacă este vorba de procese privitoare la bunuri și la alte drepturi de care părțile pot să dispună, cu excepția cazurilor prevăzute de art. 117-121 C.proc.civ., însă sunt *norme juridice de ordine publică* în materie de persoane, în alte pricini care nu sunt cu privire la bunuri sau la alte drepturi de care părțile pot să dispună, precum și în cazurile prevăzute de art. 117-121 C.proc.civ.

§2. Competența teritorială de drept comun

Regula de drept comun în materia competenței teritoriale, exprimată sub forma adagiului *actor sequitur forum rei*, este înscrisă în art. 107 alin. (1) C.proc.civ., atât pentru situația în care pârâtul este o persoană fizică, cât și pentru cea în care pârâtul este o persoană juridică.

Potrivit art. 107 alin. (1) C.proc.civ., „cererea de chemare în judecată se introduce la *instanța în a cărei circumscripție domiciliază sau își are sediul pârâtul*, dacă legea nu prevede altfel". Așadar, reclamantul este acela care trebuie să se deplaseze la instanța în a cărei circumscripție teritorială domiciliază sau își are sediul pârâtul, iar nu pârâtul la instanța domiciliului ori sediului reclamantului.

Această regulă tradițională, preluată din dreptul roman și acceptată de mai toate legislațiile străine, se justifică pe o dublă prezumție de care beneficiază pârâtul, atât timp cât litigiul nu a fost soluționat. În cazul cererilor de chemare în judecată prin care

se urmărește valorificarea unui drept de creanță, se poate prezuma că pârâtul nu datorează nimic, ceea ce corespunde faptului că, în oarecare măsură, persoanele se află într-un fel de echilibru juridic, în sensul că trebuie presupus, în principiu, că nimeni nu datorează nimic altuia. În cazul cererilor de chemare în judecată prin care se urmărește valorificarea unor drepturi reale, se poate prezuma că aparențele sunt conforme realității până la proba contrară. Așadar, este firesc ca reclamantul ce dorește răsturnarea uneia dintre cele două prezumții să fie ținut a face proba contrară înaintea instanței de la domiciliul celui chemat în judecată, care urmează să se apere împotriva acțiunii respective și care este considerat ca fiind în drept să ridice o obiecție justificată la pretenția dedusă judecății, până când aceasta va fi dovedită. Deci, despre regula de drept comun în materia competenței teritoriale se poate spune că ea reprezintă o aplicație (particulară) a principiului potrivit căruia cel ce face o afirmație în justiție trebuie să o dovedească, principiu stabilit de art. 249 C.proc.civ. în materie probatorie.

În favoarea soluției consacrate de art. 107 alin. (1) C.proc.civ. mai există, în special în materia acțiunilor (cererilor) personale, o altă considerație de ordin practic, anume că, în lipsa unei astfel de prevederi legale, orice persoană ar putea fi la discreția reclamanților de rea-credință, văzându-se chemată la o instanță îndepărtată de domiciliul său, deși nu și-a asumat nicio obligație, iar eventuala insolvabilitate a reclamantului ar împiedica-o să recupereze cheltuielile de judecată, deci inclusiv cheltuielile de deplasare făcute în vederea procesului.

În privința *noțiunii de „domiciliu"*, în mod tradițional s-a apreciat că, în dreptul procesual civil, aceasta trebuie luată într-un sens mai larg, interesând nu atât locuința statornică sau principală a pârâtului, ci adresa unde pârâtul locuiește efectiv[1].

În reglementarea actuală, trebuie avute în vedere și dispozițiile art. 87 C.civ., care prevăd că *domiciliul persoanei fizice*, în vederea exercitării drepturilor și libertăților sale civile, este *acolo unde aceasta declară că își are locuința principală*[2], și cele ale art. 89 C.civ., potrivit cu care stabilirea sau schimbarea domiciliului se face cu respectarea dispozițiilor legii speciale, iar stabilirea sau schimbarea domiciliului nu operează decât atunci când cel care ocupă sau se mută într-un anumit loc a făcut-o cu intenția de a avea acolo locuința principală. Dovada intenției rezultă din declarațiile persoanei făcute la organele administrative competente să opereze stabilirea sau schimbarea domiciliului, iar în lipsa acestor declarații, din orice alte împrejurări de fapt.

De asemenea, art. 91 alin. (1) C.civ. prevede că dovada domiciliului și a reședinței se face cu mențiunile cuprinse în cartea de identitate, iar potrivit alin. (2) al aceluiași articol, în lipsa acestor mențiuni ori atunci când acestea nu corespund realității, stabilirea sau schimbarea domiciliului ori a reședinței nu poate fi opusă altor persoane. Cu toate acestea, dispozițiile art. 91 alin. (2) nu se aplică în cazul în care domiciliul sau reședința a fost cunoscută prin alte mijloace de cel căruia i se opune [art. 91 alin. (3) C.civ.].

---

[1] V.M. Ciobanu, *Tratat 1996*, vol. I, p. 423; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 145; Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 230/1977, *apud* G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2011*, p. 51; C.A. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 119/1994, *apud* G. Boroi; O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2011*, p. 104; I.C.C.J., s. civ. și de propr. int., dec. nr. 4047 din 13 mai 2011, www.scj.ro.

[2] În același sens, art. 27 alin. (1) din O.U.G. nr. 97/2005 privind evidența, domiciliul, reședința și actele de identitate ale cetățenilor români, republicată în M. Of. nr. 719 din 12 octombrie 2011, prevede că domiciliul persoanei fizice este acolo unde aceasta declară că are locuința principală.

În fine, o reglementare similară se regăseşte şi în materia *persoanelor juridice*. Astfel, art. 229 C.civ. dispune că, în raporturile cu terţii, *dovada denumirii şi a sediului* persoanei juridice se face cu menţiunile înscrise în registrele de publicitate sau de evidenţă prevăzute de lege pentru persoana juridică respectivă, iar în lipsa acestor menţiuni, stabilirea sau schimbarea denumirii şi a sediului nu va putea fi opusă altor persoane.

Pentru stabilirea competenţei teritoriale prezintă interes *domiciliul sau, după caz, sediul pe care pârâtul îl avea în momentul introducerii cererii de chemare în judecată*, astfel încât o eventuală schimbare ulterioară a domiciliului sau a sediului nu influenţează competenţa. Această regulă, dedusă pe cale jurisprudenţială în reglementarea anterioară[1], este prevăzută în mod expres de art. 107 alin. (2) C.proc.civ.

Aplicarea regulii *actor sequitur forum rei* presupune că pârâtul are domiciliul sau sediul în ţară şi că acesta este cunoscut[2]. Articolul 108 C.proc.civ. reglementează ipoteza în care *domiciliul ori sediul pârâtului în ţară nu este cunoscut*, stabilind că, în acest caz, instanţa competentă din punct de vedere teritorial este aceea în a cărei circumscripţie se află reşedinţa[3] sau reprezentanţa pârâtului, iar dacă acesta nu are nici reşedinţa ori reprezentanţa cunoscută, cererea se introduce la instanţa în a cărei circumscripţie reclamantul îşi are domiciliul, sediul, reşedinţa ori, după caz, reprezentanţa.

Articolul 108 C.proc.civ. nu se referă şi la situaţia în care *domiciliul sau, după caz, sediul pârâtului se află în străinătate*. Aceasta, deoarece, în această ipoteză, se pune problema competenţei internaţionale a instanţelor române, care se stabileşte potrivit regulilor de drept internaţional privat cuprinse în art. 1064 şi urm. C.proc.civ., cu excepţia cazului în care prin tratatele internaţionale la care România este parte, prin dreptul Uniunii Europene sau prin legi speciale nu se prevede altfel. În cazul în care instanţele române au competenţa internaţională să soluţioneze cauza, competenţa materială şi teritorială se stabileşte potrivit regulilor de procedură prevăzute de Codul de procedură civilă şi, după caz, a celor prevăzute de legi speciale, ca *lex fori*. Dacă, în aplicarea acestor prevederi, nu se poate identifica instanţa competentă să judece cauza, cererea va fi îndreptată, urmând regulile de competenţă materială, la Judecătoria Sectorului 1 al municipiului Bucureşti, respectiv la Tribunalul Bucureşti.

Reprezentând dreptul comun în materia competenţei teritoriale, regulile înscrise în art. 107 şi art. 108 C.proc.civ. se aplică ori de câte ori nu există o dispoziţie legală care să stabilească o altă instanţă competentă din punct de vedere teritorial, deci atât cererilor de chemare în judecată ce au caracter patrimonial, dar şi celor care nu au un astfel de caracter. Aşadar, în lipsa unei dispoziţii legale exprese care să stabilească altfel, instanţa de la domiciliul sau, după caz, sediul pârâtului este competentă să judece

[1] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 701/1974, în C.D. 1974, p. 256; C.A. Braşov, dec. nr. 655/R/1997, în C.P.J. 1994-1998, p. 11.

[2] Dacă reclamantul declară în mod nereal că nu cunoaşte domiciliul pârâtului, acesta din urmă poate invoca încălcarea normelor de competenţă teritorială. S-a arătat [GH.-L ZIDARU, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 317] că, într-un asemenea caz, fiind nelegal citat pe parcursul întregului proces, pârâtul va putea invoca necompetenţa teritorială a primei instanţe în apel, deoarece el nu a putut invoca excepţia de necompetenţă în faţa primei instanţe.

[3] Potrivit art. 88 C.civ., reşedinţa persoanei fizice este în locul unde îşi are locuinţa secundară. Potrivit art. 30 din O.U.G. nr. 97/2005, reşedinţa este acolo unde persoana fizică declară că are locuinţa secundară, alta decât cea de domiciliu.

cererile personale mobiliare sau imobiliare, cererile reale mobiliare, precum şi, cu excepţiile prevăzute de lege, *cererile referitoare la starea şi capacitatea persoanelor*. În această din urmă situaţie însă, după cum vom arăta, competenţa teritorială este exclusivă.

Articolul 110 C.proc.civ. se ocupă de *cererile îndreptate împotriva unei entităţi fără personalitate juridică* (asociaţie, societate sau altă entitate fără personalitate juridică, constituită potrivit legii[1]), stabilind competenţa teritorială în favoarea instanţei de la domiciliul ori sediul persoanei căreia, potrivit înţelegerii dintre membri, i s-a încredinţat conducerea sau administrarea acesteia; în cazul lipsei unei asemenea persoane, cererea se va putea introduce la instanţa competentă pentru oricare dintre membrii entităţii respective.

§3. Competenţa teritorială alternativă (facultativă)

Sunt unele situaţii în care, *pe lângă instanţa de la domiciliul sau, după caz, sediul pârâtului, mai sunt competente şi alte instanţe*. Astfel:

a) Articolul 109 C.proc.civ. prevede că, în cazul în care o *persoană juridică de drept privat are un dezmembrământ fără personalitate juridică*[2], cererea de chemare în judecată împotriva acesteia se poate face şi la instanţa locului unde ea are dezmembrământul fără personalitate juridică, pentru obligaţiile ce urmează a fi executate în acel loc sau care izvorăsc din acte încheiate prin reprezentantul dezmembrământului ori din fapte săvârşite de acesta. Textul nu exclude competenţa şi a instanţei de la sediul persoanei juridice, astfel cum rezultă cu claritate din modul de redactare a textului („cererea ... se poate face *şi* la instanţa ..."). Competenţa teritorială alternativă există numai dacă este vorba de obligaţiile la care se referă expres textul de lege, deci cele care urmează a fi executate la locul unde se găseşte dezmembrământul fără personalitate juridică sau cele care au luat naştere din actele încheiate prin reprezentantul acestuia ori din faptele săvârşite de acesta. Pentru orice alte obligaţii, competenţa teritorială se determină conform art. 107 alin. (1) C.proc.civ., deci cererea se va introduce la instanţa în raza căreia persoana juridică de drept privat îşi are sediul, afară de cazul în care ar fi incidentă o normă care să stabilească altfel.

b) Articolul 111 C.proc.civ. stabileşte că, în cazul *cererilor îndreptate împotriva statului, autorităţilor şi instituţiilor centrale sau locale, precum şi a altor persoane juridice de drept public*, acestea pot fi introduse la instanţa de la domiciliul sau sediul reclamantului ori la instanţa de la sediul pârâtului.

Instituirea unei competenţe teritoriale alternative pentru situaţia în care reclamantul cheamă în judecată o persoană juridică de drept public este o măsură de protecţie a reclamantului. În acelaşi timp, prin această dispoziţie legală se urmăreşte evitarea aglomerării instanţei de la sediul persoanei juridice respective.

[1] Conform art. 56 alin. (2) C.proc.civ., o asociaţie, societate sau altă entitate fără personalitate juridică are dreptul de a sta în judecată ca reclamant, pârât sau terţ intervenient, dacă este constituită potrivit legii.

[2] Se observă că, spre deosebire de art. 7 alin. (2) C.proc.civ. 1865, acest caz de competenţă teritorială alternativă se aplică nu numai în cazul reprezentanţei, ci al oricărui dezmembrământ fără personalitate juridică al persoanei juridice de drept privat, cum ar fi *sucursalele, agenţiile ori alte puncte de lucru*.

c) Potrivit art. 112 alin. (1) C.proc.civ., *cererea de chemare în judecată a mai multor pârâți* poate fi introdusă la instanța competentă pentru oricare dintre aceștia, însă, în cazul în care printre pârâți sunt și debitori obligați accesoriu, cererea se introduce la instanța competentă pentru oricare dintre debitorii principali. În legătură cu dispozițiile corespunzătoare din reglementarea anterioară, respectiv art. 9 C.proc.civ. 1865, în literatura de specialitate s-a reținut că încercarea de a eluda aceste dispoziții legale, prin introducerea în proces a unui debitor fictiv, pentru ca, în felul acesta, reclamantul să poată introduce cererea de chemare în judecată la instanța pe care și-o alege ca fiind mai convenabilă intereselor sale, se sancționează ca un *abuz de drept procesual*, așa încât instanța își va declina competența[1]. S-a arătat însă că soluția trebuia nuanțată, deoarece, în acest caz, competența teritorială avea caracter relativ, ceea ce însemna că instanța nu putea să invoce din oficiu excepția de necompetență teritorială[2]. În reglementarea actuală, ca o sancțiune pentru abuzul de drept procesual manifestat într-o asemenea ipoteză, art. 112 alin. (2) C.proc.civ. prevede că, dacă un pârât a fost chemat în judecată numai în scopul sesizării instanței competente pentru el, *oricare dintre pârâți poate invoca necompetența la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate în fața primei instanțe*. Așadar, instanța nu poate invoca din oficiu necompetența teritorială, numai pârâții au această posibilitate, însă, prin derogare de la dreptul comun, necompetența va putea fi invocată până la primul termen la care părțile sunt legal citate, și aceasta chiar dacă întâmpinarea este obligatorie.

Dispoziția înscrisă în art. 112 alin. (1) C.proc.civ. își găsește aplicare în cazul *acțiunilor (cererilor) personale, precum și al acțiunilor (cererilor) reale mobiliare*, nu însă în cazul acțiunilor (cererilor) reale imobiliare, care pot fi introduse numai la instanța locului situării imobilului (art. 117 C.proc.civ.), competența teritorială fiind deci exclusivă. În alte cuvinte, art. 112 C.proc.civ. este incident numai dacă nu s-ar încălca dispozițiile de ordine publică referitoare la competență.

Prevederea legală menționată are ca scop evitarea inconvenientelor ce s-ar produce dacă reclamantul ar trebui să îi cheme în judecată pe pârâți înaintea unor instanțe diferite, situație în care cheltuielile de judecată ar fi mai mari și, mai ales, ar fi posibilă pronunțarea unor hotărâri contradictorii. Rezultă de aici o condiție subînțeleasă, anume ca obiectul cererii de chemare în judecată să se refere la o obligație comună a pârâților sau ca obligațiile pârâților să aibă aceeași cauză ori ca între obiectul și cauza cererilor îndreptate împotriva fiecărui pârât să existe o strânsă legătură. Prin urmare, art. 112 alin. (1) C.proc.civ. se completează fie cu art. 59 C.proc.civ., din care se desprind condițiile ce trebuie îndeplinite pentru a exista o coparticipare procesuală pasivă, fie cu art. 139 C.proc.civ., care reglementează conexitatea.

Referitor la aplicarea art. 112 alin. (1) C.proc.civ., mai trebuie precizat că, în cazul în care unii dintre pârâți au domiciliul cunoscut, iar altora li se cunoaște numai reședința, cererea poate fi introdusă la instanța unuia dintre pârâții cu domiciliul cunoscut. Dacă nu se cunoaște domiciliul niciunuia dintre pârâți, cererea poate fi introdusă la instanța de la reședința unuia dintre ei. Această soluție rezultă din caracterul de normă specială al art. 112 alin. (1) C.proc.civ., care, ca orice normă specială, se completează cu dreptul comun în materie, deci cu art. 107 și art. 108 C.proc.civ.

[1] A se vedea Gr. Porumb, *Codul comentat*, vol. I, p. 77.

[2] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 49; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 146.

d) Articolul 113 alin. (1) C.proc.civ. stabilește că, în afară de instanțele prevăzute la art. 107-112 C.proc.civ.[1], mai sunt competente următoarele instanțe:

– instanța domiciliului reclamantului, în *cererile privitoare la stabilirea filiației* [art. 113 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ.].

Acest caz de competență teritorială alternativă constituie o normă de protecție a descendentului care cere stabilirea filiației. Așa fiind, rezultă că textul vizează acțiunea în stabilirea filiației față de mamă (art. 422-423 C.civ.), respectiv cea în stabilirea paternității din afara căsătoriei (art. 424-427 C.civ.). De altfel, din modul de redactare a textului de lege („...cereri privitoare la *stabilirea* filiației...") rezultă că domeniul de aplicare a acestuia nu include orice acțiuni privitoare la filiație[2];

– instanța în a cărei circumscripție domiciliază creditorul reclamant, în *cererile referitoare la obligația de întreținere, inclusiv cele privind alocațiile de stat pentru copii* [art. 113 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ.].

Dispoziția cuprinsă în art. 113 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ. necesită unele precizări.

În primul rând, textul stabilește o favoare pentru creditorul pensiei de întreținere (ascendent sau descendent al celui obligat la întreținere) care formulează cererea, astfel încât el se aplică în cazul în care se solicită acordarea pensiei de întreținere ori majorarea acesteia, nu însă și atunci când debitorul obligației de întreținere pretinde reducerea sau sistarea pensiei [de altfel, art. 113 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ. se referă în mod expres la creditorul reclamant].

În al doilea rând, art. 113 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ. nu este incident dacă se solicită pensie de întreținere, pe cale accesorie, într-un litigiu de stabilire a paternității[3] ori de divorț, această soluție reprezentând o concretizare a principiului *accesorium sequitur principale*, competența stabilindu-se în funcție de capătul de cerere principal, iar nu de cel accesoriu.

De asemenea, dispoziția legală se aplică nu numai în cazul cererilor referitoare la obligațiile legale de întreținere[4], ci și al celor privind restituirea alocației de stat pentru copii, de către părintele care a încasat-o pe nedrept.

În fine, mai trebuie reținut că, spre deosebire de reglementarea anterioară, art. 113 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ. se aplică *oricărui creditor al unei obligații legale de întreținere*, prevăzut de art. 516 C.civ.[5], deci nu numai ascendenților sau descendenților;

– în cazul *cererilor privind executarea, anularea, rezoluțiunea sau rezilierea unui contract*, instanța locului prevăzut în contract pentru executarea, fie chiar în parte, a obligației [art. 113 alin. (1) pct. 3 C.proc.civ.].

[1] Trebuie reținut că, pentru toate situațiile prevăzute de art. 113 C.proc.civ., este deopotrivă competentă și instanța de la domiciliul sau, după caz, sediul pârâtului, respectiv, după caz, celelalte instanțe la care fac referire art. 108-112 C.proc.civ. Așadar, fiecare dintre pct. 1-9 de la art. 113 alin. (1) C.proc.civ. trebuie citit împreună cu preambulul acestui articol.

[2] În sens contrar, a se vedea, totuși, M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 651.

[3] Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 31/1962, în C.D. 1962, p. 292.

[4] Atunci când obligația de întreținere își are temeiul într-un contract, competența se stabilește potrivit art. 113 alin. (1) pct. 3 C.proc.civ.

[5] Potrivit art. 516 C.civ., obligația de întreținere există între soț și soție, rudele în linie dreaptă, între frați și surori, precum și între celelalte persoane anume prevăzute de lege; aceste dispoziții privind obligația de întreținere între rudele în linie dreaptă, precum și între frați și surori sunt aplicabile și în cazul adopției; obligația de întreținere există între foștii soți, în condițiile prevăzute de lege.

Dacă, în convenție, părțile nu au prevăzut o clauză prin care să se stipuleze locul unde obligația urmează să fie executată, prevederea art. 113 alin. (1) pct. 3 C.proc.civ. nu își mai găsește aplicare, competența teritorială urmând a se stabili potrivit regulii de drept comun;

– pentru *cererile ce izvorăsc dintr-un raport de locațiune a imobilului* [art. 113 alin. (1) pct. 4 C.proc.civ.] și *cererile în prestație tabulară, în justificare tabulară sau în rectificare tabulară* [art. 113 alin. (1) pct. 5 C.proc.civ.], instanța locului unde se află imobilul.

Prevederile cuprinse în art. 113 alin. (1) pct. 4 și 5 C.proc.civ. se justifică pe considerentul că instanța locului situării imobilului poate să fie o instanță mai potrivită să rezolve astfel de pricini, dacă ar fi necesar să se efectueze o cercetare la fața locului ori să se opereze în documentele de publicitate imobiliară.

Dintre cererile care izvorăsc dintr-un raport de locațiune a unui imobil, care sunt deci de competența instanței în raza căreia se află situat imobilul sau a uneia dintre instanțele arătate la art. 107-112 C.proc.civ., menționăm: cererea prin care locatarul solicită predarea silită a imobilului dat în locațiune; cererea prin care se solicită obligarea locatorului la efectuarea reparațiilor necesare în tot timpul locațiunii, care sunt în sarcina acestuia; cererile referitoare la obligația de garanție a locatorului; cererea pentru plata chiriei; cererea privitoare la plata de despăgubiri pentru degradări; cererea de reziliere a contractului de locațiune; cererea de evacuare a locatarului la încetarea contractului etc.

Mai sunt de competența instanței de la locul situării imobilului sau a instanței de la domiciliul pârâtului acțiunea (cererea) în justificare tabulară, adică aceea prin care se solicită transformarea în înscriere definitivă a unei înscrieri provizorii în cartea funciară[1], precum și acțiunea (cererea) în prestație tabulară[2] și cea în rectificare tabulară[3];

– pentru *cererile ce izvorăsc dintr-un contract de transport*, instanța locului de plecare sau de sosire [art. 113 alin. (1) pct. 6 C.proc.civ.];

[1] În afara altor cazuri prevăzute de lege, înscrierea provizorie în cartea funciară se va putea cere: 1. dacă dreptul real dobândit este afectat de o condiție suspensivă ori rezolutorie sau dacă privește ori grevează o construcție viitoare; în cazul înscrierii provizorii având ca obiect o construcție viitoare, justificarea acesteia se face în condițiile legii; 2. dacă, în temeiul unei hotărâri care nu este încă definitivă, partea căzută în pretenții a fost obligată la strămutarea, constituirea sau stingerea unui drept tabular ori cel care administrează bunurile unei alte persoane a fost obligat să dea o garanție ipotecară; 3. dacă debitorul a consemnat sumele pentru care a fost înscrisă ipoteca; 4. dacă se dobândește un drept tabular înscris provizoriu; 5. dacă ambele părți consimt doar pentru efectuarea unei înscrieri provizorii – art. 898 C.civ.

[2] Articolul 896 C.civ. reglementează acțiunea în prestație tabulară, stabilind că, în cazurile în care cel obligat să transmită, să constituie ori să modifice în folosul altuia un drept real asupra unui imobil nu își execută obligațiile necesare pentru înscrierea în cartea funciară, se va putea cere instanței judecătorești să dispună înscrierea; dreptul la acțiune este prescriptibil în condițiile legii. Dacă acțiunea în prestație tabulară a fost notată în cartea funciară, hotărârea judecătorească se va înscrie, din oficiu, și împotriva acelora care au dobândit vreun drept tabular după notare.

[3] Potrivit art. 907 C.civ., când o înscriere făcută în cartea funciară nu corespunde cu situația juridică reală, se poate cere rectificarea acesteia. Prin *rectificare* se înțelege radierea, îndreptarea sau corectarea oricărei înscrieri inexacte efectuate în cartea funciară. Situația juridică reală trebuie să rezulte dintr-o recunoaștere făcută de titularul înscrierii a cărei rectificare se solicită, prin declarație dată în formă autentică notarială, ori dintr-o hotărâre judecătorească definitivă pronunțată împotriva acestuia, prin care s-a admis acțiunea de fond. Acțiunea de fond poate fi, după caz, o acțiune în anulare, rezoluțiune, reducțiune sau orice altă acțiune întemeiată pe o cauză de ineficacitate a actului juridic.

– în *cererile privitoare la obligațiile ce izvorăsc dintr-o cambie, cec, bilet la ordin sau dintr-un alt titlu de valoare*, instanța locului de plată [art. 113 alin. (1) pct. 7 C.proc.civ.];

– instanța domiciliului consumatorului, în *cererile având ca obiect executarea, constatarea nulității absolute, anularea, rezoluțiunea, rezilierea sau denunțarea unilaterală a contractului încheiat cu un profesionist sau în cererile având ca obiect repararea pagubelor produse consumatorilor* [art. 113 alin. (1) pct. 8 C.proc.civ.];

Rațiunea instituirii acestui caz de competență teritorială alternativă, care nu își are corespondent într-o dispoziție similară a Codului de procedură civilă din 1865, o constituie protecția consumatorului, prezumat a avea o poziție mai slabă din punct de vedere economic și al accesului la informații decât profesionistul cu care contractează. Dispozițiile art. 113 alin. (1) pct. 8 C.proc.civ. se aplică în cazurile în care cererile menționate de acest text de lege sunt *formulate de un consumator împotriva unui profesionist*[1].

În acest caz, competența teritorială este determinată de calitatea părților de consumator, respectiv de profesionist. Așa fiind, dispozițiile art. 113 alin. (1) pct. 8 C.proc.civ. au un caracter special față de alte norme de competență teritorială, astfel încât ele se vor aplica cu prioritate față de acestea.

Subliniem că noțiunile de „consumator" și de „profesionist" avute în vedere de art. 113 alin. (1) pct. 8 C.proc.civ. au înțelesul stabilit prin legislația specială în materia protecției drepturilor consumatorilor.

Noțiunea de „consumator" este definită de pct. 13 de la Anexa la Legea nr. 296/2004 privind Codul consumului[2]. Astfel, prin *consumator* se înțelege orice persoană fizică sau grup de persoane fizice constituite în asociații, care acționează în scopuri din afara activității sale comerciale, industriale sau de producție, artizanale ori liberale[3]. În ceea ce privește noțiunea de „profesionist"[4], legislația română nu utilizează în mod consecvent termenii ce desemnează persoanele care fac parte din această categorie, în unele acte normative fiind folosită și noțiunea de „operator economic" (Legea nr. 296/2004). Legea nr. 193/2000, prin care a fost transpusă Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii, stabilește că prin *profesionist* se înțelege orice persoană fizică sau juridică autorizată, care, în temeiul unui contract care intră sub incidența acestei legi, acționează în cadrul activității sale comerciale, industriale sau de producție, artizanale ori liberale, precum și orice persoană care acționează în același scop în numele sau pe seama acesteia [art. 2 alin. (2)].

Din dispozițiile art. 113 alin. (1) pct. 8 C.proc.civ. nu rezultă că acestea ar include în domeniul lor de aplicare și asociațiile de consumatori, astfel că regula de competență instituită de acest text de lege nu se aplică în cazul acțiunilor în materia protecției drepturilor consumatorilor introduse de aceste asociații. Rezultă că, excepțând cazurile în care printr-o normă specială se prevede altfel[5], acțiunile formulate de asociațiile de

[1] În schimb, cererile având ca obiect executarea, constatarea nulității absolute, anularea, rezoluțiunea, rezilierea sau denunțarea unilaterală a contractului formulate de profesionist împotriva consumatorului sunt supuse regulii de competență prevăzute de art. 121 C.proc.civ., care instituie un caz de competență teritorială exclusivă în favoarea instanței de la domiciliul consumatorului.

[2] Republicată în M. Of. nr. 224 din 24 martie 2008.

[3] O definiție similară este cuprinsă și în art. 2 alin. (1) din Legea nr. 193/2000 privind clauzele abuzive din contractele încheiate între profesioniști și consumatori, republicată (M. Of. nr. 543 din 3 august 2012).

[4] Potrivit art. 6 alin. (3) din Legea nr. 71/2011, în legislația privind protecția drepturilor consumatorilor, termenul „comerciant" se înlocuiește cu cel de „profesionist".

[5] Un exemplu în acest sens îl constituie art. 12 alin. (3) din Legea nr. 193/2000.

consumatori în materia menționată sunt supuse regulilor de drept comun în ceea ce privește competența teritorială[1].

Fiind vorba de un caz de competență teritorială alternativă, alegerea între instanțele deopotrivă competente (respectiv cea de la sediul profesionistului și cea de la domiciliul consumatorului) aparține consumatorului. Cu toate acestea, de la dispozițiile art. 113 alin. (1) pct. 8 C.proc.civ. părțile nu pot deroga, printr-o convenție de alegere de competență, în favoarea altei instanțe decât cele indicate mai sus, decât după nașterea dreptului la despăgubiri, orice convenție contrară fiind considerată nescrisă [art. 126 alin. (2) C.proc.civ.];

– pentru *cererile privind obligațiile izvorâte dintr-o faptă ilicită*, instanța în a cărei circumscripție s-a săvârșit fapta ilicită ori s-a produs prejudiciul [art. 113 alin. (1) pct. 9 C.proc.civ.].

Stabilirea unei competențe teritoriale alternative între instanța determinată potrivit art. 107-112 C.proc.civ. și *cea de la locul săvârșirii faptei ilicite* se explică prin aceea că, de cele mai multe ori, probele sunt mai ușor de administrat în apropierea locului în care s-a săvârșit fapta ilicită, astfel încât legea îi lasă reclamantului, care are sarcina probei potrivit art. 249 C.proc.civ., facultatea de a opta între instanța competentă potrivit art. 107-112 C.proc.civ. și instanța în a cărei rază teritorială a fost săvârșită fapta ilicită. Această regulă, înscrisă, *de lege lata*, în art. 113 alin. (1) pct. 9 C.proc.civ., a mai fost justificată și prin aceea că ar fi inechitabil ca reclamantul, victimă a unei fapte ilicite, să fie obligat să se deplaseze la instanța de la domiciliul autorului faptei ilicite[2]. S-a arătat însă că nu întotdeauna locul săvârșirii faptei ilicite și domiciliul celui prejudiciat se află în circumscripția aceleiași instanțe. În plus, deoarece textul nu face nicio distincție, înseamnă că are în vedere *orice cerere care izvorăște dintr-o faptă ilicită*, iar nu numai pe aceea prin care victima prejudiciului solicită despăgubiri de la cel ce răspunde pentru fapta ilicită cauzatoare de prejudicii[3].

Spre deosebire de reglementarea anterioară, actualul art. 113 alin. (1) pct. 9 C.proc.civ. se referă și la *instanța în a cărei circumscripție teritorială s-a produs prejudiciul*, instanță care, de regulă, coincide cu cea de la locul săvârșirii faptei ilicite, însă,

[1] În acest context, considerăm că nu este lipsit de relevanță să menționăm că, în jurisprudența sa, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a reținut că „trebuie să se constate că, în ceea ce privește mijloacele procedurale puse la dispoziția asociațiilor pentru protecția consumatorilor în scopul de a preveni utilizarea în continuare a clauzelor abuzive, aceste asociații nu se găsesc într-o astfel de situație de inferioritate în raport cu vânzătorul sau cu furnizorul.

Astfel, fără a nega importanța rolului esențial pe care acestea trebuie să îl poată avea pentru a atinge un nivel ridicat de protecție a consumatorilor în cadrul Uniunii Europene, trebuie totuși să se constate că o acțiune în încetare formulată de o astfel de asociație împotriva unui vânzător sau a unui furnizor nu este caracterizată de dezechilibrul care există în cadrul unei acțiuni individuale care implică un consumator și cocontractantul său vânzător sau furnizor.

O astfel de abordare diferențiată este confirmată în plus de dispozițiile art. 4 alin. (1) din Directiva 98/27 și ale art. 4 alin. (1) din Directiva 2009/22, potrivit cărora instanțele statului membru de la sediul sau de la domiciliul pârâtului sunt competente să judece acțiunile în încetare introduse de asociațiile pentru protecția consumatorilor din alte state membre, în cazul încălcărilor intracomunitare ale legislației Uniunii privind protecția consumatorilor" (C.J.U.E., hot. din 5 decembrie 2013, *Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León*, C-413/12, pct. 49-51).

[2] A se vedea Gr. Porumb, *Codul comentat*, vol. I, p. 82.

[3] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 52; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 149-150.

uneori, este posibil să nu mai fie vorba de una și aceeași instanță (o astfel de ipoteză se poate întâlni în cazul unui prejudiciu viitor sau al prejudiciului „cu ricoșeu"[1]).

Dacă fapta ilicită a fost săvârșită sau prejudiciul s-a produs în circumscripțiile teritoriale ale mai multor instanțe, toate aceste instanțe, împreună cu cea sau cele determinate potrivit art. 107-112 C.proc.civ., sunt deopotrivă competente. Acest caz poate apărea, de exemplu, dacă în mai multe locuri situate în circumscripții teritoriale judecătorești diferite, o persoană fizică sau juridică fabrică (folosește, vinde etc.) produse în care este încorporat un desen sau model, fără acordul titularului certificatului de înregistrare a desenului sau modelului respectiv.

e) Articolul 113 alin. (2) C.proc.civ. prevede că, atunci când *pârâtul exercită în mod statornic, în afara domiciliului său, o activitate profesională ori o activitate agricolă, comercială, industrială sau altele asemenea*, cererea de chemare în judecată se poate introduce și la instanța în circumscripția căreia se află locul activității respective, pentru obligațiile patrimoniale născute sau care urmează să se execute în acel loc. Desigur, cererea poate fi introdusă și la instanța de la domiciliul pârâtului, astfel cum rezultă cu claritate din modul de redactare a textului („... cererea se poate introduce *și* la instanța ..."). Dacă însă nu ar fi vorba de obligațiile patrimoniale la care se referă textul („născute sau care urmează să se execute în acel loc") sau dacă activitatea respectivă nu este exercitată în mod statornic de către pârât, cererea se introduce, conform regulii de drept comun, la instanța de la domiciliul pârâtului.

Acest caz de competență teritorială alternativă vizează numai persoanele fizice, ceea ce rezultă din referirea la domiciliu. În cazul persoanelor juridice, art. 109 C.proc.civ. prevede o regulă similară.

f) Un alt caz de competență teritorială alternativă reglementează și alin. (2) al art. 114 C.proc.civ. Potrivit acestui text de lege, în cazul *cererilor privind autorizarea de către instanța de tutelă și de familie a încheierii unor acte juridice de către persoana ocrotită* prin una dintre măsurile prevăzute de Codul civil pentru ocrotirea persoanei fizice, când actul juridic a cărui autorizare se solicită privește un imobil, pe lângă instanța de la domiciliul sau reședința persoanei ocrotite, este, de asemenea, competentă și instanța în a cărei circumscripție teritorială este situat imobilul. În acest caz, instanța de tutelă și de familie care a pronunțat hotărârea va comunica de îndată o copie a acesteia instanței de tutelă și de familie în a cărei circumscripție teritorială își are domiciliul sau reședința cel ocrotit.

g) Articolul 115 alin. (1) C.proc.civ. stabilește că, în materie de *asigurare*, cererea privitoare la despăgubiri se va putea face *și la instanța* în circumscripția căreia se află fie domiciliul sau sediul asiguratului, fie bunurile asigurate, fie locul unde s-a produs riscul asigurat.

Din modul în care este redactată această dispoziție legală rezultă că nu este exclusă competența instanței de la domiciliul sau, după caz, sediul pârâtului, reclamantul având, așadar, posibilitatea să aleagă între patru instanțe deopotrivă competente.

[1] În sensul că prin *instanța de la locul producerii prejudiciului*, potrivit art. 113 alin. (1) pct. 9 C.proc.civ., trebuie înțeles numai „instanța în a cărei circumscripție teritorială s-a produs lezarea valorii sociale ocrotite, respectiv prejudiciul nemijlocit", a se vedea Gh.-L. Zidaru, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 337.

În alin. (2) al aceluiaşi articol, legiuitorul introduce o măsură de protecţie a persoanei asigurate, prevăzând că alegerea competenţei prin convenţie este considerată ca nescrisă[1] dacă a fost făcută înainte de naşterea dreptului la despăgubire. Prin această dispoziţie, legiuitorul a dorit să evite un eventual abuz al societăţii de asigurare, care, în chiar contractul de asigurare (considerat ca fiind un contract de adeziune), ar putea să introducă o clauză de stabilire a competenţei în favoarea instanţei de la sediul asigurătorului, aşa încât alegerea, recunoscută de lege reclamantului, între mai multe instanţe deopotrivă competente ar fi, practic, desfiinţată.

Cu titlu de noutate, alin. (3) al art. 115 C.proc.civ. stabileşte că, în materia *asigurării obligatorii de răspundere civilă*, terţul prejudiciat poate introduce acţiune directă şi la instanţa domiciliului sau, după caz, a sediului său. Din interpretarea sistematică a dispoziţiilor art. 115 C.proc.civ. rezultă că terţul are alegerea între instanţele prevăzute la alin. (1) şi instanţa domiciliului sau, după caz, a sediului său.

Articolul 115 alin. (4) C.proc.civ. prevede că dispoziţiile primelor două alineate nu se aplică în materie de asigurări maritime, fluviale şi aeriene.

h) Competenţa teritorială este alternativă şi în ipoteza *alegerii instanţei prin convenţia părţilor*, făcută înainte de sesizarea acesteia, dacă alegerea s-a făcut în favoarea părţii care, ulterior, va declanşa procesul civil, deci *în favoarea viitorului reclamant*. Într-o astfel de situaţie, reclamantul poate să sesizeze fie instanţa aleasă prin convenţie, fie instanţa competentă teritorial potrivit regulilor de drept comun. Dacă însă alegerea instanţei a fost făcută în interesul ambelor părţi sau în interesul exclusiv al celui ce va fi chemat în judecată, deci în interesul pârâtului, nu mai poate fi vorba de o competenţă teritorială alternativă, ci reclamantul este ţinut să acţioneze la instanţa aleasă prin convenţie.

Mai trebuie reţinut că, potrivit art. 126 alin. (1) C.proc.civ., convenţia de alegere a instanţei se încheie în formă scrisă şi poate privi doar procesele referitoare la bunuri sau la alte drepturi de care părţile pot să dispună şi numai în cazurile în care competenţa teritorială este de ordine privată, nu şi atunci când, potrivit legii, competenţa teritorială este exclusivă.

În litigiile din materia protecţiei drepturilor consumatorilor, precum şi în alte cazuri prevăzute de lege[2], părţile pot conveni alegerea instanţei competente, în condiţiile prevăzute mai sus, numai după naşterea dreptului la despăgubire, orice convenţie contrară fiind considerată ca nescrisă [art. 126 alin. (2) C.proc.civ.].

i) Competenţa teritorială este alternativă şi în materie de *contencios administrativ şi fiscal*. Astfel, conform art. 10 alin. (3) din Legea nr. 554/2004, reclamantul se poate adresa instanţei de la domiciliul său sau instanţei de la domiciliul pârâtului. Dacă reclamantul a optat pentru instanţa de la domiciliul pârâtului, nu se poate invoca excepţia necompetenţei teritoriale.

j) Cazuri de competenţă teritorială alternativă sunt instituite şi de art. 127 C.proc.civ.

[1] Cu privire la regimul juridic al clauzelor considerate de lege ca nescrise, art. 1255 alin. (2) şi (3) C.civ. stabileşte că, în cazul în care contractul este menţinut în parte, acestea sunt înlocuite de drept cu dispoziţiile legale aplicabile.

[2] De exemplu, în materie de asigurări, cu excepţia asigurărilor maritime, fluviale şi aeriene, alegerea competenţei prin convenţie este considerată ca nescrisă dacă a fost făcută înainte de naşterea dreptului la despăgubire [art. 115 alin. (2) şi (4) C.proc.civ.].

Acest text de lege, care nu are corespondent în reglementarea anterioară, are în vedere situaţia *cererilor de chemare în judecată în care calitatea de parte o are un judecător*.

Potrivit alin. (1) al acestui text de lege, dacă *un judecător are calitatea de reclamant* într-o cerere de competenţa instanţei la care îşi desfăşoară activitatea, va sesiza una dintre instanţele judecătoreşti de acelaşi grad aflate în circumscripţia oricăreia dintre curţile de apel învecinate cu curtea de apel în a cărei circumscripţie se află instanţa la care îşi desfăşoară activitatea.

Conform art. 127 alin. (2) C.proc.civ., în cazul în care *cererea se introduce împotriva unui judecător* care îşi desfăşoară activitatea la instanţa competentă să judece cauza, reclamantul poate sesiza una dintre instanţele judecătoreşti de acelaşi grad aflate în circumscripţia oricăreia dintre curţile de apel învecinate cu curtea de apel în a cărei circumscripţie se află instanţa care ar fi fost competentă, potrivit legii.

Conform art. 127 alin. (3) C.proc.civ., dispoziţiile alin. (1) şi (2) se aplică în mod corespunzător şi în cazul procurorilor, asistenţilor judiciari şi grefierilor.

Trebuie subliniat că aceste prevederi îşi găsesc aplicarea numai atunci când cererea care urmează să fie formulată de un judecător sau împotriva unui judecător ar fi, potrivit legii, de competenţa *instanţei unde acesta îşi desfăşoară activitatea*.

Competenţa teritorială reglementată de alin. (1) al art. 127 C.proc.civ. este *de ordine publică*, astfel încât, în cazul în care un judecător are calitatea de reclamant într-o cerere de competenţa instanţei la care îşi desfăşoară activitatea, acesta este obligat să sesizeze una dintre instanţele arătate în text.

În schimb, în cazul în care judecătorul este chemat în judecată ca pârât, reclamantul are posibilitatea de a sesiza şi instanţa competentă potrivit legii la care îşi desfăşoară activitatea pârâtul, soluţia rezultând din formularea art. 127 alin. (2) C.proc.civ., care prevede că reclamantul *„poate* sesiza" una dintre instanţele indicate de acest text de lege.

În toate cazurile de competenţă teritorială alternativă, *alegerea între mai multe instanţe deopotrivă competente revine reclamantului* (art. 116 C.proc.civ.). După ce a făcut această alegere, reclamantul nu mai poate reveni asupra ei, deoarece instanţa pe care a sesizat-o este competentă să soluţioneze pricina, iar pârâtul nu ar putea cere declinarea competenţei şi nici instanţa nu ar putea să o dispună din oficiu.

Se admite că, în cazul în care *cererea de chemare în judecată a fost introdusă de către procuror*, în condiţiile prevăzute de art. 92 alin. (1) C.proc.civ., titularul dreptului nu s-ar mai putea prevala de dispoziţiile art. 116 C.proc.civ., pentru a face o alegere de competenţă diferită de cea a procurorului. Aceasta, deoarece instanţa sesizată de procuror este, prin definiţie, competentă, nemaiputând să îşi decline competenţa, de vreme ce alegerea de competenţă s-a făcut de un organ căruia legea îi recunoaşte legitimare procesuală activă[1].

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 53; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 151. S-a susţinut însă şi opinia contrară, arătându-se, pe de o parte, că declanşarea acţiunii de către reprezentantul Ministerului Public nu îl poate lipsi pe titularul real al acesteia de avantajele pe care legea i le-a creat prin regulile de competenţă teritorială alternativă, iar, pe de altă parte, că s-ar ajunge la acelaşi rezultat dacă reclamantul ar renunţa la judecată, introducând apoi cererea la cealaltă instanţă – I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă, vol. I – Din perspectiva noului Cod de procedură civilă*, Ed. Wolters Kluwer, Bucureşti, 2010 (citat în conti-

În practică s-au întâlnit situații în care *reclamantul a sesizat o altă instanță decât instanțele competente potrivit legii*. Într-o asemenea ipoteză, în regulă generală, întrucât este vorba de o competență relativă, numai pârâtul ar putea cere declinarea competenței la una dintre instanțele competente potrivit legii, reclamantul având posibilitatea să opteze pentru una dintre acestea. Dacă însă pârâtul nu solicită declinarea competenței, atunci instanța nu va putea să invoce, din oficiu, excepția de necompetență. Cu toate acestea, atunci când *competența teritorială alternativă este ordine publică, necompetența va putea fi invocată atât de reclamant, cât și de instanță din oficiu, precum și de procuror, în cazurile în care participă la judecată*. Este vorba despre procesele privitoare la persoane sau la alte drepturi de care părțile nu pot să dispună, cum sunt cele vizate de prevederile art. 113 alin. (1) pct. 1 sau art. 114 alin. (2) C.proc.civ. În aceste cazuri, dat fiind obiectul acestor cereri, chiar dacă este alternativă, competența este absolută, soluție ce rezultă din interpretarea *per a contrario* a dispozițiilor art. 126 alin. (1) C.proc.civ.[1]

§4. Competența teritorială exclusivă (excepțională)

Pentru unele categorii de pricini, legea stabilește competența teritorială în favoarea unei anumite instanțe, fără a mai exista posibilitatea pentru părți de a conveni ca litigiul să fie soluționat de o altă instanță, ceea ce înseamnă că instanța determinată de lege are o competență teritorială exclusivă.

Potrivit art. 129 alin. (2) pct. 3 C.proc.civ., necompetența este de ordine publică în cazul încălcării competenței teritoriale exclusive, când procesul este de competența unei alte instanțe de același grad și părțile nu o pot înlătura, iar art. 126 alin. (1) C.proc.civ. prevede că părțile pot conveni în scris sau, în cazul litigiilor născute, și prin declarație verbală în fața instanței ca procesele privitoare la bunuri și la alte drepturi de care acestea pot să dispună să fie judecate de alte instanțe decât acelea care, potrivit legii, ar fi competente teritorial să le judece, în afară de cazul când această competență este exclusivă.

Din combinarea celor două texte de lege, prin interpretarea *per a contrario* a art. 126 alin. (1) C.proc.civ., se desprinde concluzia conform căreia competența teritorială aparține unei anumite instanțe, fără posibilitatea pentru părți de a stabili o altă instanță (în alte cuvinte, competența teritorială este exclusivă sau excepțională), în următoarele situații:

– în cazul *litigiilor privitoare la bunuri*, atunci când legea prevede competența teritorială exclusivă a unei anumite instanțe, cum este ipoteza cererilor privitoare la drepturile reale imobiliare (art. 117 C.proc.civ.), în materie de moștenire (art. 118 C.proc.civ.), în cazul cererilor privitoare la societăți (art. 119 C.proc.civ.), al cererilor în materia insolvenței sau concordatului preventiv (art. 120 C.proc.civ.) și al celor formulate de un profesionist împotriva unui consumator (art. 121 C.proc.civ.);

nuare *Tratat 2010*), p. 569, nota 1. Pentru critica acestei opinii, a se vedea GH.-L. ZIDARU, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 341, nota 4.

[1] A se vedea, în același sens, și GH.-L. ZIDARU, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 339.

– în cazul *pricinilor referitoare la persoane*, precum și în cazul *altor litigii privitoare la drepturi de care părțile nu pot dispune*. Această soluție rezultă din faptul că art. 126 alin. (1) C.proc.civ. permite părților să deroge de la normele de competență teritorială numai „în procesele privitoare la bunuri și la alte drepturi de care acestea pot să dispună". *Per a contrario*, rezultă că, ori de câte ori este vorba de o pricină care nu se referă la bunuri sau la drepturi de care părțile pot să dispună, normele care stabilesc instanța competentă din punct de vedere teritorial sunt de ordine publică, deci competența teritorială este absolută.

a) Potrivit art. 117 alin. (1) C.proc.civ., *cererile privitoare la drepturile reale imobiliare* se introduc *numai la instanța în a cărei circumscripție este situat imobilul*, iar alin. (2) al aceluiași articol prevede că, atunci când imobilul este situat în circumscripțiile mai multor instanțe, cererea se va face la instanța domiciliului sau reședinței pârâtului, dacă aceasta se află în vreuna dintre aceste circumscripții, iar în caz contrar, la oricare dintre instanțele în circumscripțiile cărora se află imobilul.

Spre deosebire de corespondentul său din reglementarea anterioară, respectiv art. 13 C.proc.civ. 1865, actualul art. 117 C.proc.civ. prevede în mod expres că norma de competență exclusivă are în vedere *numai cererile reale imobiliare*.

Regula înscrisă în art. 117 alin. (1) C.proc.civ. se justifică pe împrejurarea că instanța locului situării imobilului (*forum rei sitae*) poate asigura o judecată în mai bune condiții, în ceea ce privește probele ce urmează a fi administrate (expertiză, cercetare la fața locului), cheltuielile necesare administrării acestor probe putând fi mai mici. De asemenea, uneori este necesară consultarea documentelor de publicitate imobiliară (care se găsesc la biroul de carte funciară de la locul situării imobilului), iar în faza executării silite este necesară efectuarea de operații în aceste registre.

Instanța în a cărei circumscripție teritorială se află situat imobilul este competentă să soluționeze: *cererile în revendicarea imobilului respectiv, cererile confesorii sau negatorii, cererile în materie de ipotecă imobiliară*, precum și *acțiunile posesorii, acțiunile în grănițuire, acțiunile privitoare la îngrădirile dreptului de proprietate imobiliară și cererile de împărțeală judiciară a unui imobil, cu excepția cazului în care indiviziunea rezultă din succesiune* [art. 117 alin. (3) C.proc.civ.].

Cu privire la *cererea prin care se solicită partajarea unui bun imobil sau a unor bunuri printre care se găsește și un imobil*, trebuie făcute următoarele distincții:

– în cazul partajului succesoral, competența teritorială revine instanței de la ultimul domiciliu al defunctului (art. 118 C.proc.civ.);

– dacă într-o pricină în anularea căsătoriei se cere și împărțirea bunurilor dobândite de părți, conform art. 123 C.proc.civ., competența teritorială aparține instanței de tutelă de la domiciliul pârâtului;

– dacă în cadrul divorțului se solicită și partajarea bunurilor comune ale soților, competența teritorială se stabilește conform art. 914 C.proc.civ., întrucât cererea de partaj este accesorie cererii de desfacere a căsătoriei;

– în cazul partajării bunurilor comune ale soților în timpul căsătoriei sau după desfacerea căsătoriei, respectiv al împărțelii bunurilor după desființarea căsătoriei, precum și în alte cazuri de proprietate comună, competența teritorială se determină potrivit art. 117 C.proc.civ.

Se pune problema de a ști care este instanța competentă din punct de vedere teritorial în cazul în care printre bunurile partajabile se află *două sau mai multe imobile*

situate în circumscripții judecătorești diferite (prin ipoteză, nu avem în vedere partajul succesoral sau cel realizat pe cale accesorie într-un proces de divorț sau de anulare a căsătoriei). În acest caz, urmează a se aplica prin asemănare prevederile art. 117 alin. (2) C.proc.civ., astfel încât competența va aparține instanței de la domiciliul sau reședința pârâtului, dacă aceasta se află în vreuna dintre circumscripțiile instanțelor în raza cărora se găsesc acele imobile, iar, în caz contrar, este competentă oricare instanță în a cărei rază teritorială se află vreunul dintre imobilele ce formează obiectul partajului, alegerea urmând a fi făcută de către reclamant.

b) Articolul 118 alin. (1) C.proc.civ. prevede că, în materie de *moștenire*, până la ieșirea din indiviziune, sunt de competența exclusivă a *instanței celui din urmă domiciliu al defunctului*:

– *cererile privitoare la validitatea sau executarea dispozițiilor testamentare* (pct. 1);

– *cererile privitoare la moștenire și la sarcinile acesteia, precum și cele privitoare la pretențiile pe care moștenitorii le-ar avea unul împotriva altuia* (pct. 2);

– *cererile legatarilor sau ale creditorilor defunctului împotriva vreunuia dintre moștenitori sau împotriva executorului testamentar* (pct. 3).

La ultimul domiciliu al defunctului, care este și locul deschiderii succesiunii, se găsesc, de regulă, înscrisuri privind raporturile juridice dintre defunct și moștenitori, precum și dintre defunct și terți, testamente autentice sau olografe, multe dintre bunurile ce alcătuiesc masa succesorală, iar măsurile referitoare la inventarierea sau conservarea bunurilor succesorale se iau în acest loc, astfel încât dispozițiile cuprinse în art. 118 C.proc.civ. sunt pe deplin justificate, cu atât mai mult cu cât au meritul de a concentra la o singură instanță toate cererile referitoare la aceeași succesiune.

Cât privește noțiunea de „ultimul domiciliu al defunctului", interesează situația de fapt concretă, adică *ultima locuință efectivă* a lui *de cuius*, iar nu eventualul domiciliu care era înscris în actul de identitate al acestuia.

În categoria cererilor la care se referă art. 118 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ. urmează a se include: *cererile pentru anularea unui testament, cererea pentru constatarea validității unui testament, cererile pentru executarea dispozițiilor unui testament atunci când validitatea acestuia nu este contestată* [de exemplu, legatarul universal solicită moștenitorilor rezervatari intrarea în stăpânirea de fapt a moștenirii – art. 1128 alin. (1) C.civ.].

Dintre cererile vizate de art. 118 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ. menționăm: *cererea în anularea certificatului de moștenitor, cererea pentru reducțiunea liberalităților excesive, cererile referitoare la conservarea sau administrarea bunurilor în timpul stării de indiviziune, cererea de anulare sau de rezoluțiune a vânzării de drepturi succesorale, cererea de ieșire din indiviziune succesorală, petiția de ereditate*, precum și orice alte cereri prin care moștenitorii își valorifică pretenții unii împotriva altora, însă numai dacă aceste pretenții sunt în legătură cu moștenirea.

Este de reținut că art. 118 C.proc.civ. nu se aplică în cazul în care moștenitorii valorifică drepturi culese din succesiune împotriva terților – debitori ai lui *de cuius*, ci, într-o astfel de situație, competența teritorială se stabilește potrivit regulii de drept comun sau, după caz, potrivit altor norme legale incidente.

Cât privește cererile arătate în art. 118 alin. (1) pct. 3 C.proc.civ., se încadrează în această categorie: *cererea pentru predarea unui legat cu titlu particular, cererile prin care creditorii personali ai lui* de cuius *valorifică drepturi din contracte încheiate cu*

acesta din urmă, cererile prin care creditorii succesiunii ridică pretenții în temeiul unui titlu posterior deschiderii succesiunii (de exemplu, cererile pentru cheltuielile privind înmormântarea defunctului, conservarea și administrarea bunurilor succesorale) etc. Se observă că, deși textul vorbește de „creditorii defunctului", el se aplică în privința tuturor creditorilor care au pretenții împotriva succesiunii, indiferent dacă aceste pretenții au o cauză anterioară sau o cauză ulterioară deschiderii succesiunii.

Însă art. 118 alin. (1) pct. 3 C.proc.civ. nu își mai găsește aplicare dacă moștenitorii cheamă în judecată pe un creditor al succesiunii (de exemplu, pentru a se constata prescripția dreptului acestuia de a cere și obține executarea silită a unui debit, pentru rezoluțiunea sau rezilierea unei convenții încheiate de acesta cu *de cuius* etc.), caz în care competența teritorială se determină potrivit dreptului comun.

De asemenea, pentru a fi competentă instanța de la ultimul domiciliu al defunctului, *reclamantul trebuie să aibă calitatea de creditor al succesiunii*, după cum rezultă foarte clar din art. 118 alin. (1) pct. 3 C.proc.civ. Dacă însă terțul reclamant nu urmărește valorificarea unui drept de creanță asupra succesiunii, atunci competența teritorială nu se mai stabilește potrivit art. 118 C.proc.civ. Așadar, cererea reală imobiliară introdusă de un terț împotriva moștenitorilor este de competența instanței de la locul situării imobilului, în schimb, cererea mixtă (care, prin definiție, presupune valorificarea și a unui drept de creanță) și cererea reală mobiliară (care, din punct de vedere al competenței teritoriale, are același regim juridic precum cererea personală) sunt de competența instanței de la ultimul domiciliu al defunctului.

Actuala reglementare limitează în timp competența instanței ultimului domiciliu al defunctului *până la ieșirea din indiviziune*. Rațiunea acestei limitări constă în aceea că justificarea unei competențe teritoriale exclusive nu mai subzistă după efectuarea partajului succesoral, deoarece, din acest moment, nu mai există o masă succesorală. Cu toate acestea, se admite că rămâne competentă instanța de la ultimul domiciliu al defunctului în cazul *cererii de garanție pentru evicțiune și vicii ascunse*, introdusă de unul dintre moștenitori împotriva celorlalți moștenitori (art. 683 C.civ.), precum și în cazul *cererii în desființarea partajului* (art. 684 C.civ.).

Dat fiind că legea limitează competența instanței ultimului domiciliu al defunctului numai până la momentul efectuării împărțelii moștenirii, dacă există *un singur moștenitor*, nu mai poate fi vorba de partaj, astfel încât creditorul moștenirii trebuie să acționeze la instanța de la domiciliul moștenitorului. Dacă însă unicul moștenitor are calitatea de legatar universal, iar testatorul a instituit ca executor testamentar o terță persoană, cererile referitoare la executarea dispozițiilor testamentare sunt de competența instanței locului unde s-a deschis succesiunea.

Dispozițiile art. 118 C.proc.civ. se vor aplica și atunci când *în masa succesorală se găsesc și bunuri imobile situate în circumscripția altor instanțe decât cea de la ultimul domiciliu al defunctului*[1]. În sprijinul acestei soluții se poate aduce un argument de topografie a textelor, în sensul că legiuitorul, așezând norma de competență teritorială referitoare la succesiuni după aceea privitoare la cererile reale imobiliare, a înțeles să deroge de la dispoziția înscrisă în art. 117 C.proc.civ. De asemenea, se mai poate invoca faptul că procesele succesorale ridică probleme mult mai complexe, fiind necesar ca acestea să fie rezolvate de o singură instanță (reamintim însă că, dacă un terț introdu-

[1] I.C.C.J., s. civ. și de propr. int., dec. nr. 6425/2004, http://legeaz.net.

ce o acțiune reală imobiliară împotriva moștenitorilor, competența aparține instanței de la locul situării imobilului).

În fine, mai precizăm că, în conformitate cu dispozițiile art. 118 alin. (2) C.proc.civ., cererile formulate potrivit alin. (1) al aceluiași articol care privesc *mai multe moșteniri deschise succesiv* sunt de competența exclusivă a instanței ultimului domiciliu al oricăruia dintre defuncți.

c) Potrivit art. 119 C.proc.civ., cererile în materie de *societate*, până la sfârșitul lichidării sau, după caz, până la radierea societății, sunt de competența exclusivă a *instanței în circumscripția căreia societatea își are sediul principal*[1].

S-a arătat că, întrucât textul vorbește de cereri în materie de societate, fără a face vreo distincție, acesta este aplicabil oricărei forme de societate, atât societăților prevăzute de Codul civil, cu sau fără personalitate juridică, cât și societăților reglementate de Legea societăților nr. 31/1990, astfel cum a fost modificată prin Legea nr. 76/2012[2], dar și că textul are în vedere *cererile privitoare la toate societățile de natura celor reglementate în Codul civil, care au personalitate juridică*, deoarece numai acestea pot avea sediu, ca element constitutiv al oricărei persoane juridice, la care se raportează competența exclusivă în materie de societate, iar nu și cererile referitoare la societățile simple (art. 1890-1948 C.civ.), care nu au personalitate juridică[3]. Este adevărat că norma juridică nu distinge, însă, prin ipoteză, ea presupune existența unui sediu, iar sediul este un atribut de identificare obligatoriu numai pentru persoanele juridice, ceea ce înseamnă că ar fi posibil să existe o entitate fără personalitate juridică și fără sediu, ipoteză în care, evident, art. 119 C.proc.civ. nu poate fi aplicat.

Rațiunea acestei reguli constă în aceea că instanța în a cărei circumscripție se află sediul principal al societății poate administra în mai bune condiții probele necesare stabilirii raporturilor juridice dintre societate și asociați sau, după caz, dintre asociați între ei, deoarece la sediul principal al societății se găsesc registrele și principalele acte.

Față de formularea generală a textului („cereri în materie de societate"), se impun unele precizări referitoare la categoriile de cereri care au fost avute în vedere de legiuitor, în sensul că trebuie să fie vorba despre cereri cu privire la existența societății sau la ansamblul operațiunilor (activității) sale. Prin urmare, părți în proces trebuie să fie asociații între ei sau, după caz, societatea și asociații, deci dispoziția înscrisă în art. 119 C.proc.civ. își găsește aplicare în cazul *cererilor introduse de societate împotriva asociaților, de unul sau mai mulți asociați împotriva societății, precum și de unul sau mai mulți asociați contra altor asociați* (în această din urmă situație, cererea de chemare în judecată trebuie să privească raporturi juridice născute din sau în legătură cu contractul de societate), toate aceste cereri fiind în legătură cu activitatea societății. Cu titlu de exemplu, menționăm în acest sens: cererea pentru anularea actului de constituire a societății, cererea prin care un asociat pretinde restituirea sumelor cheltuite în contul societății, cea pentru repararea daunelor aduse societății de către un asociat, cererea de excludere a unui asociat, cererea pentru dizolvarea societății, cea pentru numirea

[1] În același sens dispune și art. 63 din Legea nr. 31/1990: „Cererile și căile de atac prevăzute de prezenta lege, de competența instanțelor judecătorești, se soluționează de tribunalul în a cărui circumscripție își are societatea sediul principal".

[2] Gh.-L. Zidaru, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod, Noul Cod*, vol. I, p. 346, nr. 4.

[3] A. Constanda, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 323.

lichidatorilor, opoziția referitoare la bilanțul de lichidare și la repartizarea activului societății etc.[1]

Nu sunt supuse prevederii legale înscrise în art. 119 C.proc.civ. litigiile dintre societate sau asociați, pe de o parte, iar, pe de altă parte, terțe persoane, deoarece acestea nu interesează raporturile juridice ale societății referitoare la societatea însăși și la asociați. Pentru asemenea litigii, competența teritorială se determină conform regulilor de drept comun. Așadar, art. 119 C.proc.civ. nu reprezintă o aplicație a art. 107 alin. (1) C.proc.civ. [chiar dacă, pentru ipoteza când unul sau mai mulți asociați cheamă în judecată societatea, regula derogatorie din art. 119 C.proc.civ. coincide cu regula stabilită de art. 107 alin. (1) C.proc.civ.], deoarece acesta din urmă vizează cazul în care societatea are poziția procesuală de pârât, iar reclamantul este un terț, în vreme ce primul text se referă, așa cum am arătat, la raporturile dintre asociați și societate sau dintre asociați între ei.

În cazul unei cereri în materie de societate, care însă ar fi *în legătură cu un bun imobil situat în raza teritorială a unei alte instanțe decât aceea a locului unde societatea își are sediul principal*, competența teritorială se stabilește tot potrivit art. 119 C.proc.civ., în considerarea unui argument de topografie a textelor, cât și a necesității de a se asigura soluționarea litigiilor în materie de societate de către o singură instanță. Dacă însă un terț formulează o cerere de chemare în judecată împotriva unei societăți, prin care se pretinde un drept real asupra unui imobil, competența teritorială aparține instanței în a cărei rază teritorială este situat imobilul, nemaifiind vorba de o cerere în materie de societate, în sensul menționat. Aceeași este soluția și în cazul în care acțiunea reală imobiliară este exercitată de societate împotriva unui terț.

Competența exclusivă a instanței în a cărei circumscripție teritorială se află sediul principal al societății se menține *până la sfârșitul lichidării sau, după caz, până la radierea societății*, adică până în momentul împărțirii întregului activ al societății. Rezultă, așadar, că aplicarea dispozițiilor art. 119 C.proc.civ. se va face și cu privire la toate litigiile ivite în timpul și cu prilejul lichidării. Se admite că și după sfârșitul lichidării rămâne competentă instanța prevăzută de art. 119 C.proc.civ. pentru acele cereri care ar constitui consecințe ale lichidării, cum ar fi: cererea în garanție sau cererea în declararea nulității unor acte juridice făcute în cadrul lichidării[2].

d) Articolul 120 C.proc.civ. stabilește un al patrulea caz de competență teritorială exclusivă. Astfel, cererile în materia insolvenței sau a concordatului preventiv[3] sunt de competența exclusivă a *tribunalului în a cărui circumscripție își are sediul debitorul*. În același sens, art. 8 alin. (1) din Legea nr. 85/2014 prevede că tribunalul în a cărui circumscripție se află sediul principal[4] sau sediul profesio-

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 58-59; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 157.

[2] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 59.

[3] A se vedea Legea nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență (M. Of. nr. 466 din 25 iunie 2014).

[4] Sediul principal este, în situația procedurii de insolvență cu element de extraneitate, locul în care se află, într-un mod verificabil de către terți, centrul principal de conducere, supraveghere și gestiune a activității statutare a persoanei juridice, chiar dacă hotărârile organului de conducere respectiv sunt adoptate potrivit directivelor transmise de membri, acționari sau asociați din alte state (art. 5 pct. 58 din Legea nr. 85/2014).

nal[1] al debitorului este competent să soluționeze cererile la care se referă prezentul titlu (titlul privind procedurile de prevenire a insolvenței – *n.n.*).

De asemenea, potrivit art. 41 alin. (1) din Legea nr. 85/2014, toate procedurile prevăzute de prezentul capitol (Capitolul I al Titlului II – dispoziții comune privind procedura insolvenței – *n.n.*), cu excepția apelului, sunt de competența tribunalului sau, dacă este cazul, a tribunalului specializat în a cărui circumscripție debitorul și-a avut sediul social/profesional[2] cel puțin 6 luni anterior datei sesizării instanței. Dacă în cadrul tribunalului a fost creată o secție specială de insolvență, acesteia îi aparține competența pentru derularea procedurilor prevăzute de prezenta lege.

Prin dispoziția înscrisă în art. 120 C.proc.civ., legiuitorul a urmărit să grupeze toate *cererile în materie de prevenire a insolvenței și de insolvență* la o singură instanță, în vederea rezolvării unitare a acestora, cu atât mai mult cu cât la instanța locului unde se află sediul debitorului se poate asigura o judecată în mai bune condiții în ceea ce privește administrarea probelor.

Menționăm însă că în literatura de specialitate s-au exprimat puncte de vedere diferite cu privire la soluționarea problemei dacă și *cererile introduse de administratorul judiciar sau lichidatorul judiciar împotriva unor terți* – debitori ai celui aflat în reorganizare judiciară sau faliment – sunt tot de competența instanței prevăzute de art. 120 C.proc.civ. În ceea ce ne privește, apreciem că este competentă instanța în a cărei circumscripție teritorială debitorul își are sediul numai în cazul în care cererile introduse împotriva terților își au cauza în insolvență, în sensul că nu ar fi existat sau, mai bine zis, existența lor ar fi fost întâmplătoare în lipsa procedurii concordatului preventiv sau a insolvenței. Dimpotrivă, competența teritorială se determină potrivit regulilor de drept comun în cazul cererilor pentru care concordatul preventiv sau insolvența nu reprezintă cauza lor și despre care s-ar putea spune că nu sunt cereri în materie de insolvență, ci doar cereri care, eventual, ar interesa insolvența[3].

În privința cererilor în această materie, *nu operează prorogarea legală de competență* în condițiile art. 123 C.proc.civ., aceste cereri fiind expres exceptate de la regulă. Astfel, dacă sunt formulate pe calea unor cereri accesorii, adiționale sau incidentale, ele nu se soluționează de către instanța care se pronunță asupra cererii principale, ci doar de către instanța căreia îi revine competența materială și teritorială de soluționare a cauzei, respectiv tribunalul în a cărui circumscripție își are sediul debitorul.

[1] Sediul profesional este locul în care funcționează, într-un mod verificabil de către terți, conducerea activității economice ori a exercitării profesiei independente a persoanei fizice (art. 5 pct. 59 din Legea nr. 85/2014).

[2] Sediul social/profesional al debitorului este cel cu care figurează acesta în registrul comerțului, respectiv în registrul societăților agricole sau în registrul asociațiilor și fundațiilor. În cazul în care sediul a fost schimbat cu mai puțin de 6 luni anterior depunerii cererii de deschidere a procedurii insolvenței, sediul social/profesional al debitorului este cel cu care acesta figura la registrul comerțului, respectiv în registrul societăților agricole sau în registrul asociațiilor și fundațiilor înainte de schimbare [art. 41 alin. (2) din Legea nr. 85/2014].

[3] În același sens, a se vedea A. CONSTANDA, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 325; GH.-L. ZIDARU, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 347. În sensul că cererile în materia insolvenței sau a concordatului preventiv sunt de competența tribunalului în a cărei circumscripție se află sediul debitorului, indiferent după cum acesta este reclamant sau pârât în aceste proceduri, a se vedea M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 678.

e) Articolul 121 C.proc.civ. instituie un caz nou de competență teritorială exclusivă. Potrivit textului menționat, *cererile formulate de un profesionist împotriva unui consumator* pot fi introduse numai la *instanța domiciliului consumatorului.*

Rațiunea acestei reguli constă, la fel ca în cazul celei instituite prin art. 113 alin. (1) pct. 8 C.proc.civ., în protejarea consumatorului, prezumat a avea o poziție mai slabă din punct de vedere economic decât profesionistul. Tocmai de aceea, spre deosebire de regula instituită de art. 113 alin. (1) pct. 8 C.proc.civ., întrucât reclamant este, în toate cazurile, un profesionist, regula de competență prevăzută de art. 121 C.proc.civ. este de ordine publică. Așadar, profesionistul nu are posibilitatea de a sesiza o altă instanță decât cea de la domiciliul consumatorului. Fiind o normă de ordine publică, ar urma că părțile nu ar trebui să aibă posibilitatea de a conveni stabilirea competenței teritoriale în favoarea altei instanțe. Cu toate acestea, o asemenea convenție poate fi încheiată după nașterea dreptului la despăgubire [art. 121 coroborat cu art. 126 alin. (2) C.proc.civ.].

Domeniul de aplicare a regulii prevăzute de art. 121 C.proc.civ. este delimitat prin raportare la calitatea părților de profesionist, respectiv de consumator, noțiuni al căror înțeles este dat de legislația specială în materia protecției drepturilor consumatorilor.

f) Din interpretarea *per a contrario* a art. 126 alin. (1) C.proc.civ., se desprinde concluzia că, în pricinile ce nu sunt referitoare la bunuri sau la alte drepturi de care părțile pot să dispună, competența teritorială este exclusivă. Pentru astfel de cauze, uneori, legea stabilește o anumită instanță competentă din punct de vedere teritorial, alteori, se aplică dispoziția cuprinsă în art. 107 C.proc.civ., dar, în ambele ipoteze, competența teritorială are caracter absolut, cu toate consecințele ce decurg de aici. Din acest punct de vedere, sunt inexacte acele soluții din practica judiciară în care se arată că prevederile cuprinse în art. 107 C.proc.civ. nu sunt imperative sau că regulile privitoare la competența teritorială sunt, în principiu, dispozitive (adică de ordine privată). *Caracterul de ordine publică sau de ordine privată al normelor de competență teritorială* rezultă din combinarea art. 129 alin. (2) pct. 3 și alin. (3) C.proc.civ. cu art. 126 alin. (1) C.proc.civ., ceea ce înseamnă că despre norma înscrisă în art. 107 C.proc.civ. nu se poate spune că este o normă de ordine privată, fără a se ține seama și de natura pricinii.

În cazul *cererilor privind ocrotirea persoanei fizice date de Codul civil în competența instanței de tutelă și de familie*, art. 114 alin. (1) C.proc.civ. prevede că se soluționează de *instanța în a cărei circumscripție teritorială își are domiciliul sau reședința persoana ocrotită*, cu excepția cazurilor în care legea prevede altfel.

Trebuie reținut că art. 114 C.proc.civ. nu se aplică în cazul oricărei cereri date de Codul civil în competența instanței de tutelă și de familie, ci numai celor privind ocrotirea persoanei fizice, respectiv celor prevăzute de Titlul III, intitulat „Ocrotirea persoanei fizice", al Cărții I, „Despre persoane", din Codul civil.

Cererile date de lege în competența instanței de tutelă și de familie, altele decât cele la care face referire art. 114 alin. (1) C.proc.civ., urmează, în ceea ce privește competența teritorială, fie regulile de drept comun (acțiunea în tăgăduirea paternității, acțiunea în nulitatea absolută sau relativă a recunoașterii de paternitate, acțiunea în contestarea filiației etc.), fie alte reguli speciale [de exemplu, cererile privitoare la stabilirea filiației – art. 113 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ., cererile referitoare la obligația de între-

ținere formulate de creditorul acesteia – art. 113 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ., cererea de divorț – art. 914 C.proc.civ. etc.].

Din prevederile legale menționate mai sus rezultă că, în cazurile expres prevăzute de lege, anumite cereri privind ocrotirea persoanei fizice date de Codul civil în competența instanței de tutelă și de familie vor fi de competența altor instanțe decât cea în circumscripția căreia se află domiciliul sau reședința persoanei ocrotite. Astfel, de exemplu, în materia *curatelei*, art. 179 C.civ. stabilește că instanța de tutelă competentă este: în cazul prevăzut la art. 178 lit. a) C.civ., instanța de la domiciliul persoanei reprezentate; în cazul prevăzut la art. 178 lit. b) C.civ., fie instanța de la domiciliul persoanei reprezentate, fie instanța de la locul unde trebuie luate măsurile urgente; în cazurile prevăzute la art. 178 lit. c) sau d) C.civ., instanța de la ultimul domiciliu din țară al celui lipsă ori al celui dispărut; în materia *punerii sub interdicție*, potrivit art. 935 C.proc.civ., cererea se soluționează de instanța de tutelă în a cărei circumscripție își are domiciliul persoana cu privire la care se solicită luarea acestei măsuri etc.

În materie de *divorț*, art. 914 alin. (1) C.proc.civ. stabilește competența în favoarea judecătoriei în circumscripția căreia se află cea din urmă locuință comună a soților (interesează dacă soții au locuit efectiv împreună, fiind fără relevanță dacă ei au avut făcută mutația în evidențele serviciului public comunitar), însă numai atunci când cel puțin unul dintre soți mai locuiește în circumscripția acestei instanțe[1]. Dacă soții nu au avut locuință comună sau dacă niciunul dintre soți nu mai locuiește în circumscripția judecătoriei în care se află cea din urmă locuință comună, judecătoria competentă este aceea în circumscripția căreia își are locuința pârâtul, iar când pârâtul nu are locuința în țară și instanțele române sunt competente internațional, este competentă judecătoria în circumscripția căreia își are locuința reclamantul. Conform alin. (2) al art. 914 C.proc.civ., dacă nici reclamantul și nici pârâtul nu au locuința în țară, părțile pot conveni să introducă cererea de divorț la orice judecătorie din România. În lipsa unui asemenea acord, cererea de divorț este de competența Judecătoriei Sectorului 5 al municipiului București.

Cererile de *declarare a morții unei persoane prin hotărâre judecătorească*, respectiv de *anulare a unei hotărâri care declară moartea unei persoane* sunt de competența instanței în circumscripția căreia persoana și-a avut ultimul domiciliu cunoscut (art. 943 și art. 948 C.proc.civ.). Aceeași instanță este competentă din punct de vedere teritorial și atunci când se solicită rectificarea datei morții stabilite prin hotărâre judecătorească (art. 949 C.proc.civ.).

Cererea de *punere sub interdicție judecătorească a unei persoane sau de ridicare a interdicției* se soluționează de instanța de tutelă în a cărei circumscripție persoana respectivă își are domiciliul (art. 935 și art. 942 C.proc.civ.).

Cauzele prevăzute de Legea nr. 272/2004 privind *stabilirea măsurilor de protecție specială* sunt de competența tribunalului de la domiciliul copilului. Dacă domiciliul copilului nu este cunoscut, competența revine tribunalului în a cărui circumscripție teritorială a fost găsit copilul (art. 133 din Legea nr. 272/2004).

[1] Dacă, la data introducerii cererii de divorț, unul dintre soți mai locuia în raza teritorială a instanței ultimei locuințe comune, împrejurarea că acesta și-a schimbat domiciliul într-o altă localitate, astfel încât niciunul dintre soți nu ar mai locui în circumscripția instanței sesizate legal, nu este de natură să atragă necompetența acelei instanțe.

Cererea pentru *înregistrarea tardivă a nașterii* este de competența judecătoriei în a cărei rază teritorială are domiciliul persoana interesată sau unde are sediul serviciul de protecție specială a copilului [art. 18 alin. (2) din Legea nr. 119/1996].

De asemenea, contestația împotriva dispoziției primarului prin care s-a admis ori, după caz, s-a respins o cerere de *reconstituire sau de întocmire ulterioară a unui act de stare civilă* este de competența instanței în a cărei circumscripție teritorială se află sediul autorității emitente [art. 54 alin. (2) din Legea nr. 119/1996].

Cererile referitoare la *anularea (desființarea), modificarea sau completarea actelor de stare civilă sau a mențiunilor înscrise pe acestea* sunt de competența judecătoriei în a cărei rază teritorială domiciliază sau se află sediul celui care formulează cererea; când cererea este formulată de un cetățean străin sau de un cetățean român cu domiciliul în străinătate, competența aparține Judecătoriei Sectorului 1 București [art. 57 alin. (2) și (3) din Legea nr. 119/1996].

În materie *contravențională*, competența de a soluționa plângerea împotriva procesului-verbal de constatare a contravenției și de aplicare a sancțiunii aparține, în principiu, judecătoriei în a cărei circumscripție teritorială s-a săvârșit contravenția [art. 32 alin. (1) și (2) din O.G. nr. 2/2001], în măsura în care printr-o normă specială nu s-ar stabili competența teritorială în favoarea unei alte instanțe.

În materia *pensiilor și altor drepturi de asigurări sociale*, art. 154 din Legea nr. 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice stabilește competența teritorială în favoarea instanței de la domiciliul sau sediul reclamantului, atunci când obiectul îl constituie o cerere îndreptată împotriva Casei Naționale de Pensii Publice, a casei teritoriale sau sectoriale de pensii, respectiv în favoarea instanței de la domiciliul sau sediul pârâtului, când este vorba de orice altă cerere decât cererile sus-menționate.

Potrivit art. 210 din Legea nr. 62/2011 a dialogului social, *conflictele individuale de muncă* sunt de competența tribunalului de la domiciliul sau locul de muncă al reclamantului. De asemenea, prin art. 269 alin. (2) din Legea nr. 53/2003 (Codul muncii) se stabilește că judecarea conflictelor de muncă este de competența instanței de la domiciliul sau reședința ori, după caz, sediul reclamantului[1].

Conform art. 198 din Legea nr. 62/2011, dacă angajatorul apreciază că greva a fost declarată sau se derulează cu nerespectarea legii, acesta se va putea adresa tribunalului în a cărui circumscripție se află unitatea în care s-a declarat greva cu o cerere prin care se solicită instanței *încetarea grevei*.

Cât privește litigiile de muncă, nu există un punct de vedere unitar în legătură cu problema dacă dispozițiile privind competența teritorială au caracter imperativ sau dispozitiv (mai exact, dacă sunt de ordine publică sau de ordine privată), predominând totuși această din urmă soluție, motivându-se că nu există un text de lege expres care să prevadă o competență exclusivă[2]. În ceea ce ne privește, considerăm că soluția este oferită de art. 126 alin. (1) C.proc.civ., deci, dacă litigiul nu este privitor la bunuri

[1] În interpretarea și aplicarea unitară a dispozițiilor art. 269 alin. (2) [fost art. 284 alin. (2)] C.muncii, republicat, instanța supremă a reținut că, în cazul acțiunilor promovate de organizațiile sindicale în numele membrilor de sindicat, instanța competentă teritorial în soluționarea conflictelor de muncă în cazul acestor acțiuni este cea de la sediul sindicatului reclamant – I.C.C.J., Completul competent să judece recursul în interesul legii, dec. nr. 1/2013 (M. Of. nr. 118 din 1 martie 2013).

[2] A se vedea, de exemplu, Ș. BELIGRĂDEANU, *Prorogarea competenței în sistemul organelor de jurisdicție a muncii*, în R.R.D. nr. 2/1984, p. 47-48.

sau la drepturi de care părţile pot să dispună, competenţa teritorială este exclusivă (de exemplu, în cazul prevăzut de art. 198 din Legea nr. 62/2011, tribunalul în raza căruia îşi are sediul unitatea are o competenţă teritorială exclusivă, nefiind vorba de o pricină referitoare la bunuri sau la drepturi de care părţile pot să dispună, ci de o cerere pentru încetarea grevei ca nelegală).

Articolul 128 C.proc.civ. stabileşte competenţa exclusivă a *tribunalului în circumscripţia căruia are loc arbitrajul*, pentru toate *incidentele privind arbitrajul* reglementat de cod.

În cazul unor pricini care nu privesc bunuri sau drepturi de care părţile pot să dispună, pentru care legea nu prevede expres instanţa competentă din punct de vedere teritorial, se va aplica regula de drept comun înscrisă în art. 107 C.proc.civ., deci competenţa va aparţine *instanţei de la domiciliul sau sediul pârâtului*, cu precizarea însă că, în aceste situaţii, este vorba de o competenţă teritorială exclusivă. Menţionăm, cu titlu exemplificativ: *cererile privind nulitatea căsătoriei, cererile în tăgăduirea paternităţii, contestarea recunoaşterii de maternitate sau de paternitate, cererea de stabilire a locuinţei minorului la unul dintre părinţii săi, atunci când aceştia sunt despărţiţi, cererile privind modalităţile de exercitare a dreptului părintelui sau, după caz, al părinţilor separaţi de copilul lor de a avea legături personale cu acesta* etc.

În *materie necontencioasă*, art. 528 alin. (1) C.proc.civ. prevede că, atunci când cererile necontencioase sunt în legătură cu o cauză în curs de soluţionare sau soluţionată deja de o instanţă ori care au ca obiect eliberarea unor înscrisuri, titluri sau valori aflate în depozitul unei instanţe, ele se vor îndrepta la acea instanţă. Potrivit alin. (2) al aceluiaşi articol, în celelalte cazuri, competenţa instanţei şi soluţionarea incidentelor privind competenţa sunt supuse regulilor prevăzute pentru cererile contencioase. În cazul în care competenţa teritorială nu poate fi stabilită potrivit dispoziţiilor alin. (2), cererile necontencioase se vor îndrepta la instanţa în a cărei circumscripţie petentul îşi are, după caz, domiciliul, reşedinţa, sediul ori reprezentanţa, iar dacă niciuna dintre acestea nu se află pe teritoriul României, cererile se vor îndrepta, urmând regulile de competenţă materială, la Judecătoria Sectorului 1 al municipiului Bucureşti sau, după caz, la Tribunalul Bucureşti [art. 528 alin. (3) C.proc.civ.].

În materie necontencioasă, art. 529 alin. (1) C.proc.civ. obligă instanţa să îşi verifice din oficiu competenţa, chiar dacă este de ordine privată. Deoarece textul se referă expres şi la competenţa de ordine privată, înseamnă că are în vedere şi competenţa teritorială, chiar şi în acele cazuri în care, potrivit dreptului comun, aceasta ar fi relativă. Soluţia legislativă se justifică pe considerentul că, neexistând părţi cu interese contrarii, nu ar mai avea cine să invoce necompetenţa teritorială.

Competenţa teritorială este exclusivă şi atunci când *o cerere, care are caracter incidental, urmează să fie soluţionată de instanţa care judecă pretenţia pe fond*, cum ar fi cererea de asigurare a dovezilor pe cale incidentală, cererea de refacere a înscrisurilor sau hotărârilor dispărute etc.[1]

[1] În materia *contenciosului administrativ*, reclamantul se poate adresa instanţei de la domiciliul său sau celei de la domiciliul pârâtului. Dacă reclamantul a optat pentru instanţa de la domiciliul pârâtului, nu se poate invoca excepţia necompetentei teritoriale [art. 10 alin. (3) din Legea nr. 554/2004]. În legătură cu competenţa teritorială în materia contenciosului administrativ, menţionăm şi prevederile înscrise în art. 8 alin. (2) din Legea nr. 213/1998 privind bunurile proprietate publică (M. Of. nr. 448 din 24 noiembrie 1998). Potrivit acestui text de lege, *hotărârea de trecere a unui bun din domeniul privat al statului sau al unităţilor administrativ-teritoriale în domeniul public al acestora* poate fi atacată, în condiţiile legii, la instanţa de contencios administrativ în a cărei rază teritorială se află bunul. De asemenea, art. 10 alin. (3) din Legea nr. 213/1998 stabileşte că în aceleaşi condiţii poate fi atacată *hotărârea de trecere a unui bun din domeniul public în domeniul privat*. Cel puţin pentru astfel de ipoteze trebuie să se admită că este vorba despre o competenţă teritorială exclusivă.

[1] Actele administrative cu caracter normativ nu pot forma obiect al excepţiei de nelegalitate. Controlul judecătoresc al actelor administrative cu caracter normativ se exercită de către instanţa de contencios administrativ în cadrul acţiunii în anulare, în condiţiile prevăzute de Legea nr. 554/2004 [art. 4 alin. (4) din Legea nr. 554/2004].

Secţiunea a 5-a. Incidente procedurale privitoare la instanţa sesizată

§1. Întinderea competenţei instanţei sesizate

În cazul în care o instanţă a fost sesizată cu o cerere de chemare în judecată, care, potrivit legii, este de competenţa sa, se pune problema de a şti care este întinderea acestei competenţe.

Sunt situaţii în care necesitatea rezolvării complete şi unitare a pricinii impune instanţei să se pronunţe şi asupra apărării pârâtului, incidentelor procedurale ivite în cadrul procesului ori a unor alte cereri, chiar dacă, în mod obişnuit, acestea nu ar intra în competenţa sa.

1.1. Competenţa instanţei sesizate de reclamant în privinţa excepţiilor şi apărărilor invocate în cursul procesului

Consacrând legislativ o regulă recunoscută unanim în literatura de specialitate şi în practica judiciară anterioare, art. 124 alin. (1) C.proc.civ. prevede că *instanţa competentă să judece cererea principală se va pronunţa şi asupra apărărilor şi excepţiilor, în afara celor care constituie chestiuni prejudiciale şi care, potrivit legii, sunt de competenţa exclusivă a altei instanţe*.

Această regulă, cunoscută drept regula potrivit căreia *judecătorul acţiunii este şi judecătorul excepţiei* (excepţii procesuale şi alte mijloace de apărare de fond), se justifică pe consideraţii de ordin practic, fiind necesar ca instanţa să rezolve pricina în integralitatea ei, pentru a da o soluţie unitară şi a se evita pronunţarea unor hotărâri contradictorii.

De exemplu, judecătoria sesizată cu o cerere pentru executarea unui contract va examina şi apărarea pârâtului, prin care acesta invocă nulitatea contractului, fără a mai fi nevoie să trimită problema nulităţii la instanţa competentă potrivit art. 113 alin. (1) pct. (3) C.proc.civ.

De asemenea, *excepţia de nelegalitate a actului administrativ cu caracter individual*[1] este de competenţa instanţei sesizate cu acţiunea principală. Astfel, conform art. 4 alin. (1) din Legea nr. 554/2004, legalitatea unui act administrativ cu caracter individual, indiferent de data emiterii acestuia, poate fi cercetată oricând în cadrul unui proces, pe cale de excepţie, din oficiu sau la cererea părţii interesate. Instanţa învestită cu fondul litigiului şi în faţa căreia a fost invocată excepţia de nelegalitate, constatând că de actul administrativ cu caracter individual depinde soluţionarea litigiului pe fond,

este competentă să se pronunțe asupra excepției, fie printr-o încheiere interlocutorie, fie prin hotărârea pe care o va pronunța în cauză. În situația în care instanța se pronunță asupra excepției de nelegalitate prin încheiere interlocutorie, aceasta poate fi atacată odată cu fondul [art. 4 alin. (2) din Legea nr. 554/2004]. În cazul în care a constatat nelegalitatea actului administrativ cu caracter individual, instanța în fața căreia a fost invocată excepția de nelegalitate va soluționa cauza, fără a ține seama de actul a cărui nelegalitate a fost constatată [art. 4 alin. (3) din Legea nr. 554/2004].

De la regula judecătorul acțiunii este și judecătorul excepției există o *derogare*, în cazul *chestiunilor prejudiciale*, adică al acelor probleme care trebuie să formeze obiectul unei judecăți prealabile, în așa fel încât soluția să fie dată, în mod definitiv, pentru toate procesele ce vor urma, cu autoritate de lucru judecat. De aceea, atunci când apărarea pârâtului constituie o chestiune prejudicială, instanța sesizată cu cererea reclamantului, de regulă, va suspenda judecata până la rezolvarea definitivă a chestiunii prejudiciale de către instanța competentă, în temeiul art. 413 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ.

În legătură cu chestiunile prejudiciale este necesar a se reține că, fiind excepții de la regula înscrisă în art. 124 alin. (1) C.proc.civ., trebuie să fie expres prevăzute de lege, iar aceste dispoziții sunt de strictă interpretare și aplicare.

Constituie astfel de chestiuni prejudiciale:

a) *excepția de neconstituționalitate* a unei legi sau ordonanțe, a cărei soluționare este de competența exclusivă a Curții Constituționale, conform art. 146 lit. d) din Constituție și art. 29 din Legea nr. 47/1992. Subliniem că sesizarea Curții Constituționale cu excepția de neconstituționalitate nu atrage suspendarea obligatorie a judecății, însă instanța poate dispune suspendarea în condițiile art. 413 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ.[1];

b) *întrebarea preliminară (prejudicială)* adresată Curții de Justiție a Uniunii Europene, care, potrivit art. 267 alin. (1) TFUE, este competentă să se pronunțe, cu titlu preliminar, cu privire la: (a) interpretarea tratatelor și (b) validitatea și interpretarea actelor adoptate de instituțiile, organele, oficiile sau agențiile Uniunii.

Conform alin. (2) al art. 267 TFUE, în cazul în care o asemenea chestiune se invocă în fața unei instanțe dintr-un stat membru, această instanță poate, în cazul în care apreciază că o decizie în această privință îi este necesară pentru a pronunța o hotărâre, să ceară Curții să se pronunțe cu privire la această chestiune, iar alin. (3) al aceluiași articol prevede că, în cazul în care o asemenea chestiune se invocă într-o cauză *pendente* în fața unei instanțe naționale ale cărei decizii nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern, această instanță este obligată să sesizeze Curtea. Trebuie reținut că, potrivit art. 412 alin. (1) pct. 7 C.proc.civ., în cazul în care instanța formulează o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare adresată Curții de Justiție a Uniunii Europene, potrivit prevederilor tratatelor pe care se întemeiază Uniunea Europeană, judecata cauzei se suspendă de drept;

c) *nelegalitatea actelor administrative cu caracter normativ* nu poate fi invocată pe cale de apărare într-un proces în curs, ci numai pe cale de acțiune în fața instanței de contencios administrativ, în termenele și condițiile prevăzute de lege [art. 4 alin. (4) din Legea nr. 554/2004];

d) un alt exemplu de chestiune prejudicială se desprinde din principiul consacrat de art. 27 alin. (7) C.proc.pen., care stabilește regula *„penalul ține în loc civilul"*. Potrivit

[1] A se vedea, în același sens, V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 108.

dispoziției legale menționate, în cazul în care persoana vătămată sau succesorii acesteia nu s-au constituit parte civilă în procesul penal și au introdus la instanța civilă acțiune pentru repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune, judecata în fața instanței civile se suspendă *după punerea în mișcare a acțiunii penale și până la rezolvarea în primă instanță a cauzei penale, dar nu mai mult de un an*.

1.2. Competența instanței sesizate prin cererea principală în privința incidentelor de procedură

Potrivit art. 124 alin. (2) C.proc.civ., *incidentele procedurale sunt soluționate de instanța în fața căreia se invocă, în afară de cazurile în care legea prevede în mod expres altfel.*

Prin *incident de procedură*, într-un sens mai larg, se înțelege orice contestație care se grefează pe cererea principală și care este de natură să suspende, să întrerupă ori să stingă cursul judecății sau să modifice soluția. În sens restrâns, incidentul de procedură este acela care nu aduce modificări fondului dezbaterii în cursul procesului, neincluzând deci acele incidente ce modifică această dezbatere, lărgind sau micșorând cadrul procesual.

Instanța sesizată cu o cerere este competentă să soluționeze toate incidentele propriu-zise, precum cele referitoare la *compunerea și constituirea instanței* (greșita compunere sau constituire a instanței), la *competență* (excepția de necompetență), la *probele administrate* (verificarea de înscrisuri, procedura falsului), la *nulitatea actelor de procedură*, la *suspendarea judecății*, la *perimarea cererii* etc.

Această regulă este o aplicare a principiului *accesorium sequitur principale*.

Sunt însă unele cazuri în care asupra incidentelor de procedură se pronunță în mod obligatoriu un alt complet de judecată (de exemplu, cererea de abținere sau de recuzare) sau o altă instanță. Astfel: cererea de delegare a instanței se rezolvă de Înalta Curte de Casație și Justiție (art. 147 C.proc.civ.); dacă, din cauza abținerii sau recuzării, nu se poate alcătui completul de judecată, competența de a se pronunța asupra abținerii/recuzării aparține instanței ierarhic superioare [art. 50 alin. (2) C.proc.civ.]; cererea de strămutare este de competența curții de apel sau a Înaltei Curți de Casație și Justiție, în funcție de motivele invocate [art. 142 alin. (1) și (2) C.proc.civ.].

Precizăm că, în aplicarea aceluiași principiu *accesorium sequitur principale*, dacă hotărârea ce urmează a se pronunța asupra cererii principale nu este susceptibilă de exercițiul căilor de atac de reformare, atunci apelul sau, după caz, recursul nu poate fi exercitat nici în privința soluției date asupra incidentelor de procedură sau apărărilor, cu excepția cazurilor în care legea prevede în mod expres altfel [cum este cazul, spre exemplu, al încheierii prin care s-a respins cererea de recuzare – art. 53 alin. (1) C.proc.civ.].

1.3. Prorogarea competenței

Sunt cazuri în care competența unei instanțe primește o adevărată extindere, în sensul că *instanța competentă să soluționeze cererea cu care a fost sesizată de către reclamant devine competentă să rezolve și cereri care, în mod obișnuit, nu intră în competența sa.*

Prorogarea competenței poate interveni în temeiul legii (prorogare legală), al unei hotărâri judecătorești (prorogare judecătorească) sau în temeiul convenției părților (prorogare convențională sau voluntară).

1.3.1. Prorogarea legală

Prorogarea legală a competenței intervine în cazurile expres prevăzute de lege, respectiv în cele prevăzute de art. 99 alin. (2), art. 112, art. 118 alin. (2), art. 123 și art. 139 C.proc.civ.

Articolul 99 alin. (2) C.proc.civ., de care ne-am ocupat mai sus, prevede un prim caz de prorogare legală de competență, deoarece, în cazul în care mai multe capete principale de cerere întemeiate pe un titlu comun ori având aceeași cauză sau chiar cauze diferite, dar aflate în strânsă legătură, au fost deduse judecății printr-o unică cerere de chemare în judecată, instanța competentă să le soluționeze se determină ținându-se seama de acea pretenție care atrage competența unei instanțe de grad mai înalt.

Articolul 112 C.proc.civ., pe care de asemenea l-am analizat deja, prevede un al doilea caz de prorogare legală a competenței, deoarece instanța sesizată de reclamant în raport de domiciliul sau sediul unui pârât devine competentă să soluționeze litigiul și față de pârâții care domiciliază sau își au sediul în circumscripțiile altor instanțe.

Aplicarea *art. 118 alin. (2) C.proc.civ.* (care, pentru ipoteza moștenirilor prin retransmitere, stabilește competența exclusivă a instanței ultimului domiciliu al oricăruia dintre defuncți) ar putea conduce la un al treilea caz de prorogare a competenței, în măsura în care moștenirile succesive s-au deschis în circumscripțiile unor instanțe judecătorești diferite.

Al patrulea caz de prorogare legală a competenței este prevăzut de *art. 123 alin. (1) C.proc.civ.*, potrivit căruia cererile accesorii, adiționale, precum și cele incidentale se judecă de instanța competentă pentru cererea principală, chiar dacă ar fi de competența materială sau teritorială a altei instanțe judecătorești, cu excepția cererilor prevăzute la art. 120 C.proc.civ.

Textul vizează, în primul rând, cazul în care reclamantul își valorifică, prin aceeași cerere de chemare în judecată, mai multe pretenții (formulează mai multe capete de cerere, dintre care unele *accesorii*[1]), care ar putea determina competențe diferite; instanța competentă să rezolve capătul principal se va pronunța și asupra *capetelor de cerere accesorii*, chiar dacă, formulate separat, acestea ar fi fost de competența unei alte instanțe. Astfel, dacă reclamantul revendică un imobil, solicitând și despăgubiri, instanța de la locul situării imobilului este competentă să se pronunțe și cu privire la capătul accesoriu referitor la despăgubiri; cererea pentru acordarea pensiei de întreținere este accesorie față de cererea de stabilire a paternității, așa încât ea va fi soluționată de instanța de la domiciliul pârâtului sau de cea de la domiciliul reclamantului, conform art. 113 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ.; instanța ultimei locuințe comune a soților, sesizată cu o cerere de divorț, este competentă să dispună și împărțirea bunurilor

[1] Reamintim că, potrivit art. 30 alin. (4) C.proc.civ., cererile accesorii sunt *acele cereri a căror soluționare depinde de soluția dată unui capăt de cerere principal.*

comune ale soților, chiar dacă printre acestea figurează și un imobil situat în circumscripția altei instanțe[1] etc.

Articolul 123 C.proc.civ. are în vedere și situația în care, în cursul unui proces, se formulează *cereri cu caracter incidental*, adică acele cereri care sunt formulate în cadrul unui proces aflat în curs de desfășurare, cum ar fi cererile referitoare la luarea unor măsuri asigurătorii (sechestrul asigurător, poprirea asigurătorie și sechestrul judiciar), la asigurarea dovezilor[2] [art. 360 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ.] ori la luarea unor măsuri provizorii (de exemplu, stabilirea locuinței minorului pe timpul procesului de divorț – art. 919 C.proc.civ.; măsurile provizorii în materia drepturilor de proprietate intelectuală – art. 977-978 C.proc.civ.).

În temeiul aceluiași text, instanța sesizată cu cererea de chemare în judecată este competentă să soluționeze și *cererea reconvențională*, prin care pârâtul își valorifică pretenții proprii împotriva reclamantului. Soluția este consacrată și de art. 209 alin. (4) C.proc.civ., potrivit căruia cererea reconvențională se depune, sub sancțiunea decăderii, odată cu întâmpinarea sau, dacă pârâtul nu este obligat la întâmpinare, cel mai târziu la primul termen de judecată (prin urmare, are caracter incidental, fiind formulată în cadrul unui proces în curs), precum și de art. 210 alin. (1) C.proc.civ., potrivit căruia cererea reconvențională se judecă odată cu cererea principală. În baza aceluiași principiu, instanța sesizată cu cererea de chemare în judecată este competentă să soluționeze și *cererile de atragere în proces a terților*: cererea de intervenție voluntară principală sau accesorie [art. 66 alin. (1) C.proc.civ.], chemarea în judecată a altor persoane [art. 68 alin. (2) și (3) C.proc.civ.], chemarea în garanție [art. 73 alin. (2) și (3) și art. 74 alin. (4) C.proc.civ.], arătarea titularului dreptului (art. 76 C.proc.civ.).

Prorogarea legală de competență operează și cu privire la *cererile adiționale*, adică acele cereri prin care o parte modifică pretențiile sale anterioare [art. 30 alin. (5) C.proc.civ.], în această categorie fiind incluse și cele prin care se adaugă noi capete de cerere.

În literatura de specialitate[3] s-a arătat că pentru a opera prorogarea legală de competență asupra cererii modificatoare este necesar ca între aceasta și cererea principală *să existe o conexiune, o legătură suficientă care să justifice această extindere de competență*. Prin urmare, dacă modificarea cererii inițiale este totală ori de esență (de exemplu, se înlocuiește o cerere de natură civilă cu una de contencios administrativ sau o cerere personală cu una reală imobiliară sau dacă este chemat în judecată un alt pârât în locul celui inițial), nu va mai opera prorogarea legală de competență. Soluția se

[1] Însă, nu s-ar mai justifica prorogarea competenței în cazul în care cererea de împărțire a bunurilor comune se face după desfacerea căsătoriei, deci se va reveni la competența de drept comun, anume instanța de la domiciliul pârâtului sau, dacă printre bunuri se află și un imobil, instanța de la locul situării bunului, cu mențiunea că, în acest din urmă caz, suntem în prezența unei prorogări a competenței, în privința împărțirii bunurilor mobile; de asemenea, în ipoteza partajului bunurilor comune în timpul căsătoriei, în condițiile art. 358 C.civ., se vor aplica, după caz, prevederile art. 107 C.proc.civ. sau ale art. 117 C.proc.civ., iar nu cele din art. 914 C.proc.civ.

[2] Spre deosebire de prevederile art. 236 C.proc.civ. 1865, art. 360 alin. (1) C.proc.civ. face vorbire de instanța competentă să judece procesul în primă instanță, iar nu de cea competentă să judece pricina. Așa fiind, rezultă că, *de lege lata*, o cerere de asigurare de probe formulată pe cale incidentală va fi soluționată de instanța care judecă procesul în primă instanță, chiar dacă acesta s-ar afla deja în apel sau în recurs (ipoteza presupune că asigurarea de dovezi se cere până la administrarea probelor în calea de atac de reformare).

[3] I. DELEANU, *Tratat 2010*, p. 195; M. TĂBĂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 709.

justifică pe argumentul că, în caz contrar, s-ar permite reclamantului să ajungă la eludarea normelor de competență materială sau teritorială, fără a exista o justificare în acest sens[1].

Prorogarea legală a competenței, în temeiul art. 123 C.proc.civ., operează chiar dacă cererile accesorii, adiționale sau incidentale ar fi de competența materială sau teritorială a altei instanțe judecătorești. Această soluție este justificată de considerente de ordin practic, care impun ca litigiul să fie soluționat de o singură instanță, chiar dacă s-ar încălca normele absolute de competență, cum sunt normele de competență materială sau de competență teritorială exclusivă[2]. Cu toate acestea, *nu va opera prorogarea legală de competență* asupra cererilor accesorii, adiționale și incidentale în cazul cererilor vizate de art. 120 C.proc.civ., respectiv *cererile în materie de insolvență sau concordat preventiv*.

Prorogarea legală de competență prevăzută de art. 123 alin. (1) C.proc.civ. are loc și în cazurile în care competența de soluționare a cererii principale este stabilită de lege în favoarea *unei secții specializate sau a unui complet specializat* [art. 123 alin. (2) C.proc.civ.].

Se pune problema dacă prorogarea competenței operează și în cazul în care o secție specializată sau un complet specializat ar avea competența de soluționare a cererii accesorii sau incidentale. În ceea ce ne privește, apreciem că răspunsul este afirmativ și se întemeiază pe primul alineat al art. 123 C.proc.civ.

Din dispozițiile art. 123 alin. (1) C.proc.civ., care fac vorbire despre competența materială sau teritorială a instanțelor judecătorești, rezultă însă că prorogarea legală de competență *nu poate opera cu încălcarea normelor de competență generală*, astfel încât instanțele judecătorești nu își pot prelungi competența pentru a soluționa litigii care intră în competența altor organe de jurisdicție.

Întrucât legea nu face nicio distincție sub acest aspect, rezultă că prorogarea legală de competență va opera în condițiile art. 123 alin. (1) C.proc.civ., *indiferent dacă norma de competență materială sau teritorială de la care se derogă este prevăzută de Codul de procedură civilă sau de o lege specială*[3].

În fine, referitor la prorogarea legală de competență, trebuie reținut că, atunci când instanța este exclusiv competentă pentru una dintre părți, ea va fi *exclusiv competentă pentru toate părțile* [art. 123 alin. (3) C.proc.civ.]. De exemplu, dacă un profesionist formulează o cerere împotriva unui consumator, precum și a altor pârâți care nu au

[1] A se vedea și Gh.-L. Zidaru, V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), în *Noul Cod*, vol. I, p. 360. În același sens, M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 709.

[2] De altfel, uneori, legea prevede în mod expres prorogarea competenței, deși ambele capete de cerere ar fi de competența absolută a două instanțe diferite (de exemplu, în materia contenciosului administrativ, instanța este competentă să se pronunțe și asupra daunelor materiale sau morale solicitate, deși acest capăt de cerere ar fi de competența materială a judecătoriei; instanța de divorț se va pronunța cu privire la cererea referitoare la exercitarea autorității părintești asupra copiilor minori, pentru ambele capete de cerere competența teritorială fiind de ordine publică, ori va hotărî asupra împărțelii bunurilor comune, fiind posibil ca printre acestea să se afle și un imobil situat în raza teritorială a altei instanțe).

[3] În același sens, a se vedea: A. Constanda, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 329; Gh.-L. Zidaru, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 357. În sensul că prorogarea de competență în temeiul art. 123 C.proc.civ. poate avea loc numai cu nesocotirea competenței materiale și teritoriale imperative reglementate în Titlul III din Cartea I a Codului de procedură civilă, a se vedea, totuși, M. Tăbârcă, *Drept procesual civil*, vol. I, p. 710.

calitatea de consumator și ar fi întrunite condițiile coparticipării procesuale pasive, atunci prorogarea de competență va opera în mod obligatoriu la instanța în raza căreia se află domiciliul consumatorului, potrivit art. 121 C.proc.civ., reclamantul neavând alegerea conferită de art. 116 C.proc.civ. între instanțele menționate de art. 112 C.proc.civ.

Dacă a operat prorogarea competenței în privința soluționării unui capăt de cerere incidental, legea prevede uneori posibilitatea *disjungerii*, dacă judecarea cererii incidentale ar întârzia judecarea cererii principale sau dacă numai cererea principală este în stare de a fi judecată (de exemplu, în cazul intervenției voluntare principale, al cererii reconvenționale, al cererii de chemare în garanție). Trebuie însă precizat că instanța ce a devenit competentă în temeiul art. 123 C.proc.civ. își va păstra competența de a soluționa cererea incidentală și după disjungere, deci nu se va putea declina competența în favoarea instanței care, în mod normal, ar fi fost competentă să judece cererea respectivă, dacă aceasta ar fi fost formulată pe cale principală.

Conexitatea reprezintă un al cincilea caz de prorogare legală a competenței, fiind reglementată în *art. 139 C.proc.civ.*

Conexitatea presupune *existența a două sau mai multor pricini ce se află înaintea aceleiași instanțe sau a unor instanțe deosebite, de același grad sau de grad diferit, în care sunt aceleași părți sau chiar împreună cu alte părți și al căror obiect și cauză au între ele o strânsă legătură.*

Stabilirea împrejurării că există o strânsă legătură între obiectul și cauza unor pricini diferite, care ar justifica judecarea împreună a acestora, este o problemă de fapt, lăsată la aprecierea instanței, legea neindicând un criteriu precis în acest scop.

Conexarea urmărește ca, prin judecarea împreună a cererilor conexate, să se asigure o mai bună realizare a activității de înfăptuire a justiției, evitându-se pronunțarea unor hotărâri contradictorii, economisindu-se, totodată, timp, precum și cheltuielile necesare judecății.

Excepția de conexitate poate fi invocată de părți sau din oficiu de către instanță cel mai târziu la primul termen de judecată înaintea instanței ulterior sesizate [art. 139 alin. (2) C.proc.civ.].

Spre deosebire de reglementarea anterioară, *de lege lata*, conexarea este posibilă, chiar dacă se nesocotesc normele de competență materială, însă, la fel ca în sistemul procesual anterior, prin conexare nu se pot eluda normele de competență teritorială exclusivă. Astfel, art. 139 alin. (3) teza a II-a C.proc.civ. stabilește că, dacă *instanțele sunt de grad diferit*, conexarea dosarelor se va face la instanța superioară în grad[1], iar alin. (4) al aceluiași articol dispune că, atunci când una dintre cereri este de *compe-*

[1] Alineatul (3) al art. 139 C.proc.civ. a fost modificat în acest sens prin art. I pct. 3 din Legea nr. 138/2014 (M. Of. nr. 753 din 16 octombrie 2014), această modificare fiind necesară pentru a pune în concordanță dispozițiile legale care reglementează conexitatea cu cele ale art. 99 alin. (2) C.proc.civ., care instituie prorogarea legală de competență în favoarea instanței mai mare în grad în cazul în care mai multe capete principale de cerere întemeiate pe un titlu comun ori având aceeași cauză sau chiar cauze diferite, dar aflate în strânsă legătură, au fost deduse judecății printr-o unică cerere de chemare în judecată. Într-adevăr, nu era justificat ca prorogarea legală de competență cu eludarea normelor de competență materială să opereze atunci când mai multe capete principale de cerere întemeiate pe un titlu comun ori având aceeași cauză sau chiar cauze diferite, dar aflate în strânsă legătură, au fost deduse judecății printr-o unică cerere de chemare în judecată, dar să nu opereze în aceleași condiții, atunci când asemenea cereri erau formulate pe cale separată și erau întrunite condițiile conexării.

tența exclusivă a unei instanțe, conexarea se face la acea instanță, dispozițiile art. 99 alin. (2) C.proc.civ. fiind aplicabile; deci, dacă instanțele au o competență teritorială exclusivă, conexarea nu poate avea loc.

Asupra excepției de conexare *se va pronunța instanța ulterior sesizată*, prin încheiere, care poate fi atacată numai odată cu fondul [art. 139 alin. (2) C.proc.civ.].

În cazul *admiterii excepției*, dosarul va fi trimis *instanței care a fost mai întâi învestită*, afară numai dacă, în limitele îngăduite de caracterul normelor de competență teritorială, părțile nu se înțeleg asupra uneia dintre celelalte instanțe [art. 139 alin. (3) teza I C.proc.civ.].

Dacă instanța consideră că numai unul dintre procesele conexate este în stare de judecată, se poate dispune *disjungerea* în orice fază a judecății [art. 139 alin. (5) C.proc.civ.]. Trebuie reținut însă că instanța devenită competentă prin conexare își va păstra competența și după disjungere.

În literatura de specialitate s-a considerat că și *litispendența* reprezintă un caz de prorogare legală a competenței[1]. Însă, prin definiție, litispendența presupune același proces, în legătură cu care s-au formulat mai multe cereri la aceeași instanță sau la instanțe deosebite, dar deopotrivă competente. Dacă una dintre instanțele sesizate cu aceeași cerere este necompetentă, atunci se va invoca excepția de necompetență, iar nu cea de litispendență. Este posibil ca, într-o pricină pentru care normele de competență au caracter de ordine privată, pârâtul să nu invoce în termenul prevăzut de lege excepția de necompetență, astfel încât este decăzut din dreptul de a o mai ridica, iar dacă, ulterior, este sesizată cu aceeași cerere o altă instanță, se va putea opune excepția de litispendență. Într-o astfel de situație, prima instanță sesizată va rezolva pricina, însă nu ca un efect al litispendenței, ci ca urmare a decăderii pârâtului din dreptul de a invoca necompetența relativă, acest din urmă efect producându-se mai înainte de a se ivi litispendența.

1.3.2. Prorogarea judecătorească

Prorogarea judecătorească a competenței intervine în temeiul unei hotărâri judecătorești. Trebuie însă menționat că și în cazul acestei forme de prorogare a competenței există un text de lege care îndreptățește instanța să pronunțe o hotărâre ce are drept consecință judecarea unei cereri de către o instanță care, în mod normal, nu ar fi competentă.

Cazurile de prorogare judecătorească a competenței sunt următoarele:

– strămutarea pricinilor (art. 145 C.proc.civ.);

– delegarea unei alte instanțe. Potrivit art. 147 C.proc.civ., când, din cauza unor împrejurări excepționale, instanța competentă este împiedicată un timp mai îndelungat să funcționeze, Înalta Curte de Casație și Justiție, la cererea părții interesate, va desemna o altă instanță de același grad care să judece procesul;

– administrarea unei dovezi prin comisie rogatorie [art. 261 alin. (2)-(5) C.proc.civ.], însă prorogarea competenței este parțială, în sensul că vizează numai administrarea probei respective, iar nu și soluționarea fondului;

[1] A. Hilsenrad, I. Stoenescu, *op. cit.*, p. 127; Gr. Porumb, *Codul comentat*, vol. I, p. 96.

– admiterea apelului, anularea hotărârii atacate și trimiterea spre rejudecare la o altă instanță decât cea care a judecat în primă instanță, dar egală în grad, în condițiile art. 480 alin. (3) C.proc.civ.;

– admiterea recursului și casarea cu trimitere spre rejudecare la o altă instanță decât cea care a judecat fondul, dar egală în grad [art. 497 și art. 498 alin. (2) C.proc.civ.];

– soluționarea cererii de o altă instanță de același grad, în caz de admitere a cererii de abținere sau de recuzare de către instanța ierarhic superioară, când, din pricina abținerii sau recuzării, nu se poate alcătui completul de judecată [art. 52 alin. (1) C.proc.civ.].

1.3.3. Prorogarea convențională (voluntară)

Articolul 126 alin. (1) C.proc.civ., referitor la alegerea de competență, dispune că părțile pot conveni în scris sau, în cazul litigiilor născute, și prin declarație verbală în fața instanței ca procesele privitoare la bunuri și la alte drepturi de care acestea pot să dispună să fie judecate de alte instanțe decât acelea care, potrivit legii, ar fi competente teritorial să le judece, în afară de cazul când această competență este exclusivă.

Așadar, prorogarea convențională a competenței intervine în temeiul unei *înțelegeri a părților*, în acele cazuri în care legea permite acestora să deroge de la regulile de competență pe care le stabilește, deci în cazul *competenței teritoriale reglementate de norme de ordine privată și doar în procese privitoare la bunuri și la alte drepturi de care părțile pot să dispună*.

Codul de procedură civilă actual prevede și o derogare de la regulile de competență teritorială exclusivă. Astfel, art. 126 alin. (2) C.proc.civ., la care face trimitere art. 121 C.proc.civ., permite alegerea de competență prin convenția părților pentru cererile formulate de un profesionist împotriva unui consumator, care, potrivit art. 121 teza I C.proc.civ., sunt de competența teritorială exclusivă a instanței în a cărei circumscripție se află domiciliul consumatorului. Convenția părților este valabilă doar dacă a fost încheiată după nașterea dreptului la despăgubire, în caz contrar o astfel de convenție fiind considerată ca nescrisă[1].

Prorogarea convențională a competenței poate rezulta din inserarea în contractul încheiat de părți a unei *clauze atributive de competență* sau dintr-o *convenție separată*, prin care acestea convin ca, în caz de litigiu, pricina să fie judecată de o altă instanță decât cea care este în mod normal competentă. Convenția de alegere de competență trebuie să îmbrace forma scrisă. În cazul litigiilor născute, convenția se poate face și *verbal*, în fața instanței alese, care va lua act de înțelegerea părților în încheierea de ședință.

Pentru a opera prorogarea convențională a competenței, trebuie îndeplinite următoarele *condiții*:

– părțile să aibă capacitatea procesuală de exercițiu, iar consimțământul lor să fie liber și neviciat;

– convenția părților să fie expresă[2];

[1] Cu privire la regimul juridic al clauzelor considerate de lege ca nescrise, art. 1255 alin. (2) și (3) C.civ. stabilește că, în cazul în care contractul este menținut în parte, acestea sunt înlocuite de drept cu dispozițiile legale aplicabile.

[2] Unii autori (A. Hilsenrad, I. Stoenescu, *op. cit.*, p. 127; Gr. Porumb, *Codul comentat*, vol. I, p. 96; V. Negru, D. Radu, *op. cit.*, p. 92) apreciază că prorogarea voluntară poate fi și tacită, dacă pârâtul nu invocă

– în convenție să se determine exact instanța aleasă;
– instanța aleasă de părți să nu fie necompetentă absolut.

De regulă, înțelegerea părților privind prorogarea voluntară a competenței intervine înainte de ivirea litigiului, dar, uneori, legea interzice părților de a conveni asupra competenței înainte de a se naște dreptul la acțiune. Astfel, conform art. 126 alin. (2) C.proc.civ., în *litigiile din materia protecției drepturilor consumatorilor*, precum și în alte cazuri prevăzute de lege [de exemplu, art. 115 alin. (2) C.proc.civ. referitor la competența teritorială în *materie de asigurări*], părțile pot conveni alegerea instanței competente, în condițiile prevăzute la alin. (1) al aceluiași articol, numai după nașterea dreptului la despăgubire, orice convenție contrară fiind considerată ca nescrisă.

O formă de manifestare a convenției părților privind prorogarea competenței o constituie așa-numita *alegere de domiciliu*, când părțile stabilesc competența în favoarea instanței de la domiciliul ales. Dacă această alegere s-a făcut în favoarea părții care va fi chemată în judecată (pârâtului) sau a ambelor părți, reclamantul urmează să sesizeze instanța de la domiciliul ales. Dacă alegerea s-a făcut în favoarea celui ce va introduce cererea de chemare în judecată (reclamantului), acesta are opțiunea de a sesiza fie instanța de la domiciliul ales, fie instanța competentă potrivit legii.

În situația în care părțile au stabilit competența în favoarea altei instanțe decât cea care, în mod normal, este competentă, potrivit legii, să soluționeze pricina și totuși reclamantul sesizează această din urmă instanță, *pârâtul va putea cere declinarea competenței*, însă numai prin întâmpinare sau, dacă întâmpinarea nu este obligatorie, cel mai târziu la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate în fața primei instanțe, deoarece competența are caracter relativ [art. 130 alin. (3) C.proc.civ.].

§2. Strămutarea pricinilor

În anumite situații în care judecarea în bune condiții a unei pricini este sub semnul îndoielii, legea permite strămutarea pricinii la o altă instanță decât cea care, în mod normal, ar fi competentă să o judece.

Strămutarea se prezintă ca o *formă de prorogare judecătorească a competenței*, deoarece prelungirea competenței instanței la care s-a strămutat pricina este efectul hotărârii judecătorești care a încuviințat cererea de strămutare.

Din prevederile art. 145 alin. (1) C.proc.civ. rezultă că pricina poate fi strămutată *numai la o instanță de același grad* cu instanța de la care s-a cerut strămutarea, iar nu la o instanță de grad diferit. Deci, prorogarea se referă numai la competența teritorială, indiferent că aceasta are un caracter relativ sau absolut, nu însă și la competența materială.

Motivele de strămutare sunt expres prevăzute de lege, fiind în număr de două:
– bănuiala legitimă;
– siguranța publică[1].

excepția de necompetență; se confundă însă efectele decăderii cu efectele unui acord tacit, deoarece, dacă pârâtul nu a invocat excepția de necompetență relativă în termen, el este decăzut din dreptul de a o invoca, iar efectul decăderii constă în aceea că instanța necompetentă rămâne învestită cu judecarea pricinii.

[1] Spre deosebire de reglementarea anterioară, actualul Cod de procedură civilă nu mai reglementează, ca motiv de strămutare, situația în care una dintre părți are două rude sau afini până la gradul al patrulea inclusiv printre magistrații instanței. Într-un asemenea caz, partea interesată are posibilitatea să îl recuze pe

În privința primului motiv de strămutare, art. 140 alin. (2) C.proc.civ. dispune că *bănuiala se consideră legitimă* în cazurile în care există îndoială cu privire la imparțialitatea judecătorilor din cauza circumstanțelor procesului, calității părților ori unor relații conflictuale locale. În practică, acesta este cel mai frecvent motiv de strămutare invocat. Cu titlu de exemplu, menționăm că au fost admise cereri de strămutare când una dintre părți era rudă apropiată cu un magistrat ce deține o funcție de conducere la instanța respectivă sau când ea sau partea adversă se bucura de un înalt prestigiu în localitatea în care funcționa instanța, datorită activității sale politice sau profesionale pe plan local. Însă partea care invocă bănuiala legitimă trebuie să dovedească împrejurările ce o determină să aprecieze că instanța de judecată nu va fi obiectivă. Faptul că o probă solicitată a fost respinsă în mod greșit ori că instanța a pronunțat o încheiere interlocutorie care leagă instanța nu constituie un temei suficient pentru strămutarea procesului, eventualele greșeli de judecată putând fi îndreptate prin exercițiul căilor de atac.

Strămutarea pentru bănuială legitimă poate fi cerută de către *partea interesată*, cererea[1] fiind de competența *curții de apel*, dacă instanța de la care se cere strămutarea este o judecătorie sau un tribunal din circumscripția acesteia, sau a Înaltei Curți de Casație și Justiție, dacă strămutarea se cere de la curtea de apel [art. 141 alin. (2) și art. 142 alin. (1) C.proc.civ.][2].

Referitor la cel de al doilea motiv de strămutare, art. 140 alin. (3) C.proc.civ. prevede că reprezintă *motiv de siguranță publică* împrejurările excepționale care presupun că judecata procesului la instanța competentă ar putea conduce la tulburarea ordinii publice. Așadar, acest motiv se referă la acele împrejurări care ar periclita siguranța publică, ordinea și liniștea din localitate sau din împrejurimi. Strămutarea pentru acest motiv se întâlnește uneori în pricinile penale, însă mult mai rar în cele civile.

Spre deosebire de bănuiala legitimă, strămutarea pentru siguranță publică nu poate fi cerută de părți, ci numai de către *procurorul general de la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție*. Rezolvarea cererii este de competența *Înaltei Curți de Casație și Justiție*.

Indiferent de motivul invocat, strămutarea se poate cere *în orice fază a procesului*. Trebuie reținut însă că, potrivit art. 146 alin. (1) C.proc.civ., strămutarea procesului nu poate fi cerută din nou, în afară de cazul în care noua cerere se întemeiază pe împrejurări necunoscute la data soluționării cererii anterioare sau ivite după soluționarea acesteia. Cererea de strămutare a cauzei introdusă cu nerespectarea acestor prevederi este inadmisibilă dacă pricina se află pe rolul aceleiași instanțe.

Procedura de soluționare a cererii de strămutare este aceeași.

Astfel, cererea de strămutare *se depune la instanța competentă să o soluționeze*, care va înștiința de îndată instanța de la care s-a cerut strămutarea despre formularea

magistratul sau magistrații respectivi, dacă va fi cazul, deci dacă aceștia vor intra în compunerea sau constituirea instanței care va soluționa pricina respectivă.

[1] Potrivit art. 9 lit. b) din O.U.G. nr. 80/2013, cererile de strămutare în materie civilă se taxează cu 100 lei.

[2] Curtea Constituțională, prin dec. nr. 558 din 16 octombrie 2014 (M. Of. nr. 897 din 10 decembrie 2014), a stabilit că dispozițiile art. 142 alin. (1) teza I și art. 145 alin. (1) teza I C.proc.civ. sunt constituționale în măsura în care motivul de bănuială legitimă nu se raportează la calitatea de judecător la curtea de apel a uneia dintre părți.

cererii de strămutare. La primirea cererii de strămutare, instanța competentă să o soluționeze va putea să solicite dosarul cauzei.

Cererea de strămutare se judecă de urgență, în camera de consiliu, cu citarea părților din proces.

Potrivit art. 143 C.proc.civ., la solicitarea celui interesat, completul de judecată *poate dispune, dacă este cazul, suspendarea judecării procesului*, cu darea unei cauțiuni în cuantum de 1.000 lei. Pentru motive temeinice, suspendarea poate fi dispusă în aceleași condiții, fără citarea părților, chiar înainte de primul termen de judecată. Încheierea asupra suspendării nu se motivează și nu este supusă niciunei căi de atac. Măsura suspendării judecării procesului va fi comunicată de urgență instanței de la care s-a cerut strămutarea.

Hotărârea asupra strămutării se dă *fără motivare* și este *definitivă* [art. 144 alin. (2) C.proc.civ.].

Precizăm că, în practică, cererea de strămutare se soluționează și prin încheiere. S-a arătat însă că este necesar să se pronunțe o *sentință*, întrucât la instanța care rezolvă cererea de strămutare se constituie un dosar distinct și are loc un proces separat, iar prin pronunțarea soluției instanța se dezînvestește, deci cererea de strămutare se soluționează în fond, chiar dacă nu este vorba despre fondul litigiului din procesul cu privire la care s-a cerut strămutarea[1]. De altfel, atunci când legiuitorul a dorit ca rezolvarea unei cereri să fie făcută printr-o încheiere, a prevăzut în mod expres aceasta.

Hotărârea pronunțată cu privire la cererea de strămutare este definitivă. Prin urmare, împotriva hotărârii nu poate fi exercitată, *de lege lata*, nicio cale de atac de reformare. În schimb, întrucât, potrivit legii, hotărârile definitive sunt hotărârile care nu mai pot fi supuse apelului sau recursului, împotriva hotărârii de strămutare pot fi exercitate *contestația în anulare de drept comun* (art. 503 C.proc.civ.)[2] și *revizuirea* pentru motive cu privire la care legea permite să fie invocate în cazul hotărârilor care nu evocă fondul [art. 509 alin. (2) C.proc.civ.].

Potrivit art. 145 alin. (1) C.proc.civ., în caz de *admitere a cererii de strămutare*, curtea de apel trimite procesul spre judecată unei alte instanțe de același grad din circumscripția sa. Înalta Curte de Casație și Justiție va strămuta judecarea cauzei la una dintre instanțele judecătorești de același grad aflate în circumscripția oricăreia dintre curțile de apel învecinate cu curtea de apel în a cărei circumscripție se află instanța de la care se cere strămutarea.

Hotărârea prin care s-a dispus strămutarea va arăta în ce măsură actele îndeplinite de instanță înainte de strămutare urmează să fie păstrate. *În lipsa unei astfel de mențiuni, vor fi refăcute toate actele* îndeplinite de instanța de la care pricina a fost strămutată.

Apelul sau, după caz, *recursul împotriva hotărârii date de instanța la care s-a strămutat procesul* sunt de competența instanțelor ierarhic superioare acesteia. În caz de admitere a apelului sau recursului, trimiterea spre rejudecare, atunci când legea o prevede, se va face la o instanță din circumscripția celei care a soluționat calea de atac.

[1] A se vedea, pentru dezvoltări, V.M. Ciobanu, *Tratat 1996*, vol. I, p. 439-440.

[2] Întrucât, prin ipoteză, hotărârea de strămutare nu este o hotărâre definitivă dată de instanța de recurs sau, după caz, de apel, hotărârea de strămutare nu poate face obiectul contestației în anulare speciale.

În cazul în care hotărârea a fost casată cu trimitere spre rejudecare de către o instanță de control judiciar învestită prin strămutare (deci ipoteza presupune că s-a cerut și s-a obținut strămutarea judecării unui apel sau recurs, instanța de control judiciar fiind un tribunal ori o curte de apel), cauza va fi trimisă spre rejudecare uneia dintre instanțele din raza teritorială a instanței care a pronunțat casarea, iar nu a instanței a cărei hotărâre a fost casată. De asemenea, o eventuală cale de atac de retractare împotriva hotărârii pronunțate de o instanță învestită prin strămutare va fi judecată de această instanță[1].

Instanța de la care s-a cerut strămutarea va fi încunoștințată, de îndată, despre admiterea sau respingerea cererii de strămutare. În cazul în care această instanță a procedat între timp la judecarea procesului, hotărârea pronunțată este desființată de drept prin efectul admiterii cererii de strămutare [art. 145 alin. (2) teza a II-a C.proc.civ.].

§3. Mijloacele procedurale de invocare a necompetenței

În cazul în care instanța sesizată cu o cerere de chemare în judecată sau cu o cerere de exercitare a unei căi de atac este necompetentă, se pune problema de a ști care sunt mijloacele procedurale și în ce condiții se poate invoca necompetența.

3.1. Enumerarea mijloacelor procedurale prin care se poate invoca necompetența

Dacă *se contestă competența în cursul judecății*, deci după sesizarea instanței și înainte de a se pronunța o hotărâre, indiferent că este vorba de judecata în primă instanță sau de judecata unei căi de atac, mijlocul procedural de invocare a necompetenței instanței la care procesul se află *pendente* este excepția procesuală.

Dacă *a intervenit o hotărâre de primă instanță*, mijlocul procedural prin care se poate invoca necompetența acelei instanțe este apelul (ca motiv de exercitare a acestei căi de atac), evident, cu condiția ca hotărârea respectivă să fie susceptibilă de a forma obiectul apelului.

Invocarea în apel a necompetenței primei instanțe se face diferit, după cum necompetența este de ordine publică sau de ordine privată. De asemenea, în ceea ce privește necompetența de ordine publică, mai trebuie făcută o a doua distincție între necompetența generală, pe de o parte, și necompetența materială și cea teritorială exclusivă, pe de altă parte.

Potrivit art. 130 alin. (1) C.proc.civ., *necompetența generală* a instanțelor judecătorești poate fi invocată de părți ori de către judecător în orice stare a pricinii, deci *și direct în apel*.

Necompetența materială și cea teritorială exclusivă pot fi invocate în apel de către oricare dintre părți numai dacă au fost invocate în fața primei instanțe, cel mai târziu la primul termen de judecată la care părțile au fost legal citate în fața acestei instanțe, iar excepția a fost respinsă sau prima instanță a omis să se pronunțe asupra ei.

Necompetența de ordine privată (în cazul competenței teritoriale de drept comun și, ca regulă, al competenței teritoriale alternative) poate fi ridicată în apel numai de

[1] A se vedea și G. Boroi, *Codul 2001*, p. 70.

către pârâtul de la judecata în primă instanţă şi numai dacă acesta a invocat în termen excepţia de necompetenţă relativă înaintea primei instanţe, respectiv prin întâmpinare sau, dacă întâmpinarea nu era obligatorie, cel mai târziu la primul termen de judecată la care părţile au fost legal citate în faţa primei instanţe, iar excepţia a fost respinsă sau prima instanţă a omis să se pronunţe cu privire la ea.

În cazul în care a intervenit o hotărâre în apel, deci care nu este încă definitivă, *necompetenţa poate fi invocată prin intermediul recursului*, în condiţiile art. 488 alin. (1) pct. 3 C.proc.civ. Astfel, potrivit acestei dispoziţii legale, în recurs poate fi invocată *numai încălcarea competenţei de ordine publică a altei instanţe* şi cu condiţia ca *aceasta să fi fost invocată în condiţiile legii*. Aşadar, în recurs poate fi invocată numai necompetenţa generală, materială sau teritorială exclusivă a primei instanţe ori a instanţei de apel. În reglementarea actuală, necompetenţa teritorială relativă nu poate fi invocată în această cale extraordinară de atac[1]. *Necompetenţa generală* poate fi invocată direct în recurs [art. 130 alin. (1) C.proc.civ.]. În schimb, invocarea *necompetenţei de ordine publică (materiale şi teritoriale exclusive) a primei instanţe (sau a instanţei de apel)* în recurs poate fi făcută numai dacă aceasta a fost invocată în condiţiile legii. În privinţa invocării necompetenţei de ordine publică în recurs trebuie avute în vedere şi dispoziţiile art. 488 alin. (2) C.proc.civ., potrivit cărora motivele de casare nu pot fi primite decât dacă acestea nu au putut fi invocate pe calea apelului sau în cursul judecării apelului ori, deşi au fost invocate în termen, au fost respinse sau instanţa a omis să se pronunţe asupra lor.

În cazul în care a intervenit o *hotărâre definitivă*, *necompetenţa absolută* poate fi invocată pe calea *contestaţiei în anulare*, însă numai dacă este vorba despre necompetenţa absolută a instanţei de recurs sau a instanţei de apel, atunci când hotărârea nu este susceptibilă de recurs, şi cu condiţia să se fi invocat excepţia corespunzătoare, iar instanţa de recurs sau, după caz, de apel să fi omis să se pronunţe asupra acesteia [art. 503 alin. (2) pct. 1 şi alin. (3) C.proc.civ.].

3.2. Excepţia de necompetenţă

Excepţia de necompetenţă se invocă în mod diferit, în funcţie de caracterul absolut sau relativ al competenţei, deci după cum norma de competenţă ce se pretinde că a fost încălcată este de ordine publică sau de ordine privată.

Din perspectiva regimului juridic al invocării, *necompetenţa de ordine publică* se împarte, potrivit art. 130 alin. (1) şi (2) C.proc.civ., în:

– *necompetenţa generală* a instanţelor judecătoreşti, care poate fi invocată de părţi ori de către judecător în orice stare a pricinii[2] şi

[1] A se vedea şi Gh.-L. Zidaru, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 389, nota 2.

[2] În mod similar, cu privire la *necompetenţa internaţională a instanţelor române*, art. 1070 alin. (2) C.proc.civ. prevede că poate fi invocată în orice stare a procesului, chiar şi direct în căile de atac. Dispoziţiile art. 1066 C.proc.civ. – privind prorogarea voluntară de competenţă în favoarea instanţei române – rămân aplicabile.

– *necompetenţa materială şi cea teritorială exclusivă*. În acest caz, necompetenţa, deşi absolută, trebuie invocată de părţi ori de către judecător la primul termen de judecată la care părţile sunt legal citate în faţa primei instanţe[1].

Excepţia de necompetenţă absolută (în cazul încălcării competenţei generale, materiale şi teritoriale exclusive) poate fi invocată de oricare dintre părţi, de procuror[2] sau de instanţă din oficiu, în orice fază a judecăţii, chiar direct în căile de atac (necompetenţa generală), respectiv până la primul termen de judecată la care părţile sunt legal citate în faţa primei instanţe (necompetenţa materială şi teritorială exclusivă).

Necompetenţa de ordine privată (încălcarea normelor de competenţă teritorială, în afară de cea exclusivă) poate fi invocată doar de către pârât prin întâmpinare sau, dacă întâmpinarea nu este obligatorie, cel mai târziu la primul termen de judecată la care părţile sunt legal citate în faţa primei instanţe. Excepţia de necompetenţă relativă trebuie invocată înaintea altor excepţii şi, oricum, în cazul în care întâmpinarea nu este obligatorie, înainte de a se intra în etapa cercetării procesului, sub sancţiunea decăderii din dreptul de a mai invoca necompetenţa relativă. Dacă necompetenţa nu este de ordine publică, partea (reclamantul) care a făcut cererea la o instanţă necompetentă relativ nu va putea cere declinarea competenţei.

Potrivit art. 131 alin. (1) C.proc.civ., la primul termen de judecată la care părţile sunt legal citate în faţa primei instanţe, *judecătorul este obligat, din oficiu, să verifice şi să stabilească dacă instanţa sesizată este competentă general, material şi teritorial să judece pricina*, consemnând în cuprinsul încheierii de şedinţă temeiurile de drept pentru care constată competenţa instanţei sesizate. Încheierea are caracter interlocutoriu. Potrivit alin. (2) al aceluiaşi articol, în mod excepţional, în cazul în care pentru stabilirea competenţei sunt necesare lămuriri ori probe suplimentare, judecătorul va pune această chestiune în discuţia părţilor şi va acorda un singur termen în acest scop.

Aceste dispoziţii legale necesită unele precizări.

O primă precizare are în vedere *normele de competenţă care pot face obiectul verificării* din oficiu a instanţei. Considerăm că instanţa va verifica numai respectarea normelor de competenţă de ordine publică, nu şi a celor de ordine privată. Prin urmare, deşi art. 130 alin. (1) C.proc.civ. face vorbire de competenţa teritorială, fără a face distincţie între competenţa teritorială de ordine publică şi cea de ordine privată, apreciem că numai cea dintâi poate face obiectul verificării instanţei, întrucât necompetenţa de ordine privată nu poate fi invocată decât de către pârât[3].

O a doua precizare se referă la faptul că verificările cu privire la competenţă trebuie efectuate de instanţă *la primul termen de judecată la care părţile sunt legal citate*. Numai în mod excepţional, în cazul în care pentru stabilirea competenţei sunt necesare

[1] Cu privire la raţiunile acestei soluţii legislative, care fusese introdusă şi în reglementarea anterioară începând cu Legea nr. 202/2010, a se vedea, pe larg, V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 170; Gh.-L. Zidaru, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 396-398.

[2] Chiar dacă art. 130 C.proc.civ. nu prevede expres, dreptul procurorului de a invoca excepţia rezultă din modul în care este reglementată participarea Ministerului Public în procesul civil (art. 92 C.proc.civ.) – A. Constanda, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 340.

[3] A se vedea, în acelaşi sens, V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 171.

lămuriri ori probe suplimentare[1], judecătorul va pune această chestiune în discuția părților și va acorda un singur termen în acest scop.

Chestiunea competenței trebuie pusă în discuția părților, care au posibilitatea de a invoca excepția de necompetență materială și teritorială exclusivă chiar la termenul respectiv, potrivit art. 130 alin. (2) C.proc.civ., fiind vorba, așa cum am arătat, despre competența absolută a instanței.

Dacă, în urma verificării efectuate din oficiu, instanța constată că are competența de a soluționa cauza, va consemna aceasta într-o *încheiere*, care are *caracter interlocutoriu*.

Excepția de necompetență este o excepție de procedură ce *se rezolvă înainte de administrarea probelor*, respectiv, în cazul în care excepția de necompetență generală a instanțelor judecătorești este invocată în cursul procesului, *înainte de discutarea fondului pretenției* formulate de reclamant. Excepția trebuie pusă, în mod obligatoriu, în discuția părților.

Potrivit art. 132 alin. (1) C.proc.civ., când în fața instanței de judecată se pune în discuție competența acesteia, din oficiu sau la cererea părților, ea este obligată să stabilească instanța judecătorească competentă ori, dacă este cazul, un alt organ cu activitate jurisdicțională competent.

Dacă instanța *respinge excepția de necompetență*, declarându-se competentă, va pronunța o încheiere și va trece la judecarea pricinii. Încheierea are caracter interlocutoriu, deci leagă instanța, nemaiputându-se reveni asupra acestei încheieri. Încheierea poate fi atacată numai odată cu hotărârea pronunțată în cauză [art. 132 alin. (2) C.proc.civ.].

Dacă *excepția este admisă* și instanța se declară necompetentă, aceasta este obligată să stabilească instanța judecătorească competentă ori, dacă este cazul, un alt organ cu activitate jurisdicțională competent, urmând ca, prin hotărâre (sentință sau decizie), să *își decline competența*.

Potrivit art. 554 alin. (1) C.proc.civ., declinarea competenței poate avea loc și în favoarea organizației sau instituției pe lângă care funcționează *arbitrajul instituționalizat*, în cazul în care, prin convenția arbitrală, părțile au convenit ca litigiile dintre ele să fie supuse soluționării unei anumite instanțe aparținând arbitrajului instituționalizat.

În schimb, în cazul *arbitrajului ad-hoc*, admițând excepția de necompetență, instanța va respinge cererea ca nefiind de competența unui organ cu activitate jurisdicțională, deci ca inadmisibilă.

Precizăm că instanța judecătorească, sesizată cu o cauză cu privire la care s-a încheiat o convenție arbitrală, își va verifica propria competență și se va declara necompetentă numai dacă părțile sau una dintre ele solicită aceasta, invocând convenția arbitrală. Cu toate acestea, potrivit art. 554 alin. (2) C.proc.civ., instanța va reține spre soluționare procesul dacă:

a) pârâtul și-a formulat apărările în fond, fără nicio rezervă întemeiată pe convenția arbitrală;

b) convenția arbitrală este lovită de nulitate ori este inoperantă;

[1] Precizăm că, atunci când competența materială se determină în funcție de valoarea obiectului cererii introductive de instanță, în caz de contestație, valoarea se stabilește după *înscrisurile prezentate și explicațiile date de părți* [art. 98 alin. (3) C.proc.civ.].

c) tribunalul arbitral nu poate fi constituit din cauze vădit imputabile pârâtului în arbitraj.

În situația în care competența aparține unui *organ fără activitate jurisdicțională*, instanța se declară necompetentă, însă nu va pronunța declinarea competenței, ci *va respinge cererea ca inadmisibilă*.

În cazul în care competența aparține unui *organ de jurisdicție dintr-un alt stat*, instanța se declară necompetentă și *va respinge cererea ca nefiind de competența instanțelor române*[1].

Hotărârea de respingere a cererii ca inadmisibilă întrucât este de competența unui organ fără activitate jurisdicțională sau ca nefiind de competența instanțelor române este supusă *numai recursului* la instanța ierarhic superioară [art. 132 alin. (4) C.proc.civ.]. Termenul de recurs este cel de drept comun și curge de la comunicare.

Hotărârea de declinare a competenței dezînvestește instanța care a pronunțat-o și învestește instanța (sau alt organ cu activitate jurisdicțională) în favoarea căreia s-a pronunțat declinarea de competență.

Hotărârea de declinare a competenței *nu este supusă niciunei căi de atac* [art. 132 alin. (3) C.proc.civ.]. Se ridică totuși întrebarea de a ști dacă această hotărâre este supusă căilor extraordinare de atac de retractare sau dacă prin expresia „nicio cale de atac" legiuitorul a avut în vedere atât căile de atac de reformare, cât și cele de retractare, iar nu numai apelul și recursul[2]. În literatura de specialitate[3] s-a apreciat că interpretarea corectă ar trebui să fie cea care interzice numai exercițiul căilor de atac de reformare, iar nu și pe cel al căilor de atac de retractare, însă în privința acestora din urmă, față de condițiile de admisibilitate proprii căilor de atac de retractare, s-a arătat

[1] Subliniem că *respingerea cererii ca nefiind de competența instanțelor române* va interveni și în ipoteza în care se va constata că cererea este de competența unei instanțe dintr-un alt stat membru al Uniunii Europene, în cazul în care este aplicabil Regulamentul (CE) nr. 44/2001 al Consiliului din 22 decembrie 2000 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială, sau, după caz, Regulamentul (UE) nr. 1215/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 12 decembrie 2012 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială, care, începând cu 10 ianuarie 2015, a înlocuit primul regulament. Soluția rezultă din necesitatea evitării conflictului negativ de competență internațională, întrucât în această materie nu este posibilă instituirea unui mecanism de rezolvare a unui asemenea conflict. De asemenea, declinării de competență în favoarea unei instanțe dintr-un alt stat membru i se opun și considerente care țin de suveranitatea statelor, întrucât, spre deosebire de dreptul intern, nu se recunoaște instanțelor dintr-un stat membru posibilitatea de a sesiza în mod valabil instanțele dintr-un alt stat membru.

[2] Precizăm că aceeași problemă se ridica, în reglementarea anterioară, în ceea ce privește hotărârea de strămutare, cu privire la care art. 40 alin. (4) C.proc.civ. 1865 [corespondent art. 144 alin. (2) C.proc.civ. – *n.n.*] prevedea că nu era supusă niciunei căi de atac, iar în literatura de specialitate și în practica judiciară nu a existat un punct de vedere unitar în această privință. Astfel, într-o opinie (V.M. Ciobanu, *Tratat 1996*, vol. I, p. 440-441) se admitea posibilitatea exercitării contestației în anulare, precum și revizuirea întemeiată pe motivul prevăzut de art. 322 pct. 8 C.proc.civ. 1865 [actualul art. 509 alin. (1) pct. 9 C.proc.civ. – *n.n.*], iar într-o altă opinie (G. Boroi, *Codul 2001*, p. 70), îmbrățișată de majoritatea practicii (C.S.J., s. civ., dec. nr. 2102/1995, în B.J. 1995, p. 123; dec. nr. 520/1997, în B.J. 1997, p. 86), s-a arătat că, întrucât textul nu făcea nicio distincție, împotriva hotărârii nu putea fi exercitată nicio cale de atac, fie ordinară, fie extraordinară, arătându-se însă că s-ar fi impus o circumstanțiere a textului de lege menționat, fiind necesar ca, într-o viitoare reglementare, să se recunoască părții interesate posibilitatea de a ataca hotărârea asupra strămutării prin intermediul contestației în anulare pentru motivul nelegalei citări a contestatorului.

[3] V.M. Ciobanu, T.C. Briciu, C.C. Dinu, *Reforma sistemului judiciar. Modificările aduse Codului de procedură civilă și ale legislației conexe aduse prin Legea nr. 202/2010 privind unele măsuri pentru accelerarea soluționării proceselor*, în R.R.D.P. nr. 6/2010, p. 29-30.

că împotriva hotărârii de declinare a competenței ar putea fi exercitată numai contestația în anulare de drept comun și doar pentru motivul referitor la nelegala citare a contestatorului, contestația în anulare specială și revizuirea fiind inadmisibile. În ceea ce ne privește, față de împrejurarea că textul de lege nu distinge, considerăm că hotărârea de declinare a competenței *nu este supusă nici căilor de atac de reformare, nici căilor de atac de retractare*; de altfel, când legiuitorul a vrut să excludă doar unele dintre căile de atac (mai exact, căile de atac de reformare), a făcut-o în mod expres, menționând că hotărârea este definitivă.

Trimiterea dosarului la instanța apreciată ca fiind competentă (sau la alt organ cu activitate jurisdicțională) se va face de îndată [art. 132 alin. (3) C.proc.civ.].

Dacă la instanța necompetentă au fost îndeplinite anumite acte de procedură, acestea sunt lovite de nulitate [art. 179 alin. (1) C.proc.civ.]; fac excepție dovezile administrate în fața instanței necompetente, care rămân câștigate cauzei și care nu vor fi refăcute de instanța competentă, învestită cu soluționarea cauzei în urma declinării, decât pentru motive temeinice (art. 137 C.proc.civ.).

Hotărârea de declinare a competenței se bucură de *autoritate de lucru judecat*, însă, în această materie, efectele autorității de lucru judecat se produc numai în ceea ce privește instanța care se dezînvestește, nu și în privința instanței arătate ca fiind competentă. Spre deosebire de alte sisteme procesuale, legislația noastră reglementează instituția conflictelor de competență, așa încât instanța indicată în hotărârea de declinare a competenței ca fiind competentă va putea, la rândul ei, să își decline competența.

Potrivit art. 136 alin. (1) și (4) C.proc.civ., dispozițiile privitoare la excepția de necompetență și la conflictul de competență se aplică prin asemănare și în cazul *secțiilor specializate și completelor specializate ale aceleiași instanțe judecătorești*, care se pronunță prin *încheiere*. Așadar, spre deosebire de reglementarea anterioară, *de lege lata*, deși normele prin care se stabilesc secțiile sau completele specializate în cadrul aceleiași instanțe sunt norme de organizare judecătorească, rezolvarea incidentelor privind repartizarea eronată a cauzelor între completele sau secțiile aceleiași instanțe se soluționează prin aplicarea asemănătoare a regulilor referitoare la excepția de necompetență și conflictul de competență. Prin urmare, dacă un complet sau o secție apreciază că pricina trebuie judecată de un alt complet sau secție (din cadrul aceleiași instanțe), va invoca *excepția de necompetență* și, prin *încheiere, își va declina competența în favoarea completului sau secției specializate respective*.

Trebuie reținut că prin dispozițiile art. 200 alin. (1) și (1^1) C.proc.civ. se instituie un regim special, față de cel de drept comun, în ceea ce privește *excepția prin care se invocă repartizarea făcută cu nerespectarea specializării completelor sau a secțiilor aceleiași instanțe*.

Astfel, potrivit art. 200 alin. (1) C.proc.civ., completul căruia i s-a repartizat aleatoriu cauza verifică, de îndată, dacă cererea de chemare în judecată este de competența sa și dacă aceasta îndeplinește cerințele prevăzute la art. 194-197 C.proc.civ., iar alin. (1^1) al aceluiași articol prevede că, în situația în care cauza nu este de competența sa, completul căruia i-a fost repartizată cererea dispune, prin încheiere dată fără citarea părților, trimiterea dosarului completului specializat competent sau, după caz, secției specializate competente din cadrul instanței sesizate. Dispozițiile privitoare

la necompetență și conflictele de competență se aplică prin asemănare. Încheierea de trimitere la completul sau secția specializate nu este supusă niciunei căi de atac.

§4. Conflictele de competență

Prin conflict de competență se înțelege *situația în care două sau mai multe instanțe judecătorești ori alte organe cu activitate jurisdicțională se consideră deopotrivă competente să soluționeze o pricină sau, dimpotrivă, se consideră toate necompetente și își declină reciproc competența*.

Conflictele de competență pot fi pozitive și negative.

Conflictul pozitiv de competență se ivește în situația în care două sau mai multe instanțe, sesizate cu același proces, se declară deopotrivă competente să-l judece (art. 133 pct. 1 C.proc.civ.). Pentru a se evita pronunțarea unor soluții contradictorii, este necesar să se stabilească, pe calea regulatorului de competență, care dintre aceste instanțe va rezolva pricina respectivă.

Înainte de a se solicita pronunțarea unui regulator de competență, dacă una dintre cele două instanțe este necompetentă, se poate invoca *excepția de necompetență*, iar dacă excepția este respinsă, conflictul pozitiv de competență devine actual.

În cazul în care ambele instanțe sunt competente să rezolve pricina, fiind în prezența unei competențe teritoriale alternative, se poate recurge la *excepția de litispendență*, dar dacă instanța respinge excepția, conflictul pozitiv de competență devine actual.

Conflictul negativ de competență apare atunci când două sau mai multe instanțe și-au declinat reciproc competența de a judeca același proces. Astfel, instanța care a primit dosarul în urma hotărârii de declinare a competenței constată că este necompetentă și, apreciind ca fiind competentă instanța care i-a trimis dosarul, își declină, la rândul ei, competența în favoarea primei instanțe. Există de asemenea conflict negativ de competență și în cazul *declinărilor succesive*, dacă ultima instanță învestită își declină, la rândul său, competența în favoarea uneia dintre instanțele care anterior s-au declarat necompetente (art. 133 pct. 2 C.proc.civ.). Pentru părți există interesul de a se rezolva pricina și de a obține hotărârea pe fond, astfel încât se impune rezolvarea conflictului de competență pe calea regulatorului de competență.

Pentru a exista conflict negativ de competență, este necesară întrunirea următoarelor *cerințe*:

– să existe două sau mai multe instanțe sesizate cu aceeași pricină (aceleași părți, același obiect și aceeași cauză);

– instanțele să se fi declarat necompetente;

– declinările de competență între instanțele sesizate să fie reciproce sau, în cazul declinărilor succesive de competență, ultima instanță învestită să își decline, la rândul său, competența în favoarea uneia dintre instanțele care anterior s-au declarat necompetente (așadar, declinările succesive de competență nu echivalează cu un conflict negativ de competență, dacă instanțele sau cel puțin două dintre instanțele respective nu au intrat în contradicție);

– cel puțin una dintre aceste instanțe trebuie să fie competentă să soluționeze cererea respectivă. Dacă instanța sesizată cu rezolvarea conflictului negativ de compe-

tență consideră că niciuna dintre instanțele sesizate nu este competentă, apreciind ca fiind competentă o altă instanță, va trimite acesteia dosarul, pe cale administrativă, existând posibilitatea ca această din urmă instanță să își decline competența.

Conflictele de competență dintre instanțele judecătorești, pozitive sau negative, *se rezolvă, pe calea regulatorului de competență, de către instanța imediat superioară și comună instanțelor aflate în conflict* [art. 135 alin. (1) C.proc.civ.].

Așadar, conflictul ivit între două judecătorii din circumscripția aceluiași tribunal se judecă de acel tribunal. Când cele două judecătorii nu sunt în circumscripția aceluiași tribunal, dar aparțin de aceeași curte de apel, conflictul de competență se judecă de curtea de apel respectivă. Dacă judecătoriile aflate în conflict nu sunt în circumscripția aceleiași curți de apel, competența de a pronunța regulatorul de competență aparține Înaltei Curți de Casație și Justiție. Conflictul de competență dintre o judecătorie și un tribunal sau dintre două tribunale se soluționează de curtea de apel, dacă ambele instanțe aflate în conflict se găsesc în circumscripția aceleiași curți de apel, iar dacă instanțele în conflict nu se găsesc în circumscripția aceleiași curți de apel, de către Înalta Curte de Casație și Justiție. Conflictele de competență ivite între o judecătorie și o curte de apel, între două tribunale ce nu se găsesc în circumscripția aceleiași curți de apel, între un tribunal și o curte de apel sau între două curți de apel se vor soluționa de Înalta Curte de Casație și Justiție.

Așa cum am menționat deja, regulile din materia conflictelor de competență se aplică și în cazul secțiilor specializate și completelor specializate ale aceleiași instanțe. *Conflictul dintre două complete specializate sau două secții specializate ale aceleiași instanțe* se va soluționa de secția instanței stabilite potrivit art. 135 C.proc.civ. corespunzătoare secției înaintea căreia s-a ivit conflictul, respectiv completul sau secția din cadrul instanței imediat superioare, corespunzătoare secției înaintea căreia s-a ivit conflictul, iar conflictul dintre două secții ale Înaltei Curți de Casație și Justiție se soluționează de Completul de 5 judecători.

Articolul 135 alin. (2) C.proc.civ. stabilește că *nu se poate crea conflict de competență cu Înalta Curte de Casație și Justiție*, iar hotărârea de declinare a competenței sau de stabilire a competenței pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție este obligatorie pentru instanța de trimitere. Așadar, dacă Înalta Curte de Casație și Justiție constată că nu are competența să judece un proces, hotărârea prin care aceasta își declară necompetența constituie, în același timp, atât declinator de competență, cât și regulator de competență. Această situație presupune că a fost sesizată mai întâi o altă instanță, de exemplu, o curte de apel, care și-a declinat competența în favoarea instanței supreme, iar instanța supremă a apreciat că este totuși competentă instanța sesizată de parte. De asemenea, dacă este sesizată mai întâi instanța supremă, iar aceasta își declină competența în favoarea unei alte instanțe, hotărârea de declinare a competenței pronunțată de Înalta Curte de Casație și Justiție este obligatorie pentru instanța considerată competentă de instanța supremă, astfel încât aceasta nu își va mai putea declina ulterior competența în favoarea acesteia.

Articolul 134 C.proc.civ. prevede că instanța înaintea căreia s-a ivit conflictul de competență *va suspenda din oficiu judecata cauzei* și va înainta dosarul instanței competente să soluționeze conflictul.

Conflictul negativ de competență apare *în fața instanței care s-a pronunțat ultima cu privire la competență*. Cât privește *conflictele pozitive de competență*, s-a arătat că

acestea apar în fața instanței a cărei soluție s-a definitivat ultima[1], deși încheierea de respingere a excepției de necompetență sau litispendență nu poate fi atacată decât odată cu fondul. În realitate, conflictul pozitiv de competență apare în *fața celei de a doua instanțe sesizate cu aceeași cerere de chemare în judecată*, dar există posibilitatea ca oricare dintre instanțele aflate în conflict să trimită dosarul instanței ierarhic superioare, această posibilitate explicându-se prin aceea că, dacă s-a invocat excepția de litispendență, conflictul pozitiv de competență devine actual numai după ce excepția invocată a fost respinsă.

Din art. 134 C.proc.civ. mai rezultă, implicit, că părțile nu au dreptul de a sesiza instanța care va rezolva conflictul.

Instanța competentă să judece conflictul va hotărî, în camera de consiliu, fără citarea părților. După ce va verifica existența conflictului de competență, va stabili instanța competentă. Potrivit art. 135 alin. (4) teza finală C.proc.civ., hotărârea prin care se rezolvă conflictul de competență (regulatorul de competență) este *definitivă*, deci nu poate fi atacată nici cu apel, nici cu recurs.

Hotărârea prin care se rezolvă conflictul de competență *are autoritate de lucru judecat*, astfel încât instanța căreia i se trimite dosarul este obligată să rezolve pricina. Se admite că în fața acestei instanțe s-ar putea ridica din nou excepția de necompetență, dar numai dacă au apărut temeiuri noi, neverificate de instanța care a pronunțat regulatorul, cu condiția, desigur, să nu se fi depășit momentul procesual până la care se putea invoca necompetența.

Potrivit art. 135 alin. (3) C.proc.civ., există conflict de competență și în cazul în care el se ivește *între instanțe judecătorești și alte organe cu activitate jurisdicțională*. În această situație, conflictul de competență se rezolvă de instanța judecătorească ierarhic superioară instanței aflate în conflict.

De asemenea, potrivit art. 554 alin. (3) C.proc.civ., conflictul de competență *dintre o instanță judecătorească și un tribunal arbitral* (organizație sau instituție pe lângă care funcționează arbitrajul instituționalizat) se rezolvă de instanța judecătorească ierarhic superioară celei aflate în conflict.

[1] I. Stoenescu, S. Zilberstein, *Teoria generală*, p. 212.

CAPITOLUL V. ACTELE DE PROCEDURĂ ŞI TERMENELE PROCEDURALE

Secţiunea 1. Actele de procedură

§1. Noţiuni introductive

Organizarea şi desfăşurarea procesului civil reprezintă o chestiune de interes general, astfel încât toate aspectele referitoare la stabilirea conţinutului şi a modului de îndeplinire a actelor de procedură sunt reglementate în mod amănunţit de legiuitor.

Toate prevederile legale care reglementează organizarea şi desfăşurarea procesului civil sunt denumite forme procedurale. Aşadar, prin *formă procedurală înţelegem orice condiţie impusă de lege pentru efectuarea unui anumit act de procedură*. Formele procedurale, luate în ansamblul lor, au menirea de a asigura o desfăşurare a procesului civil în cele mai bune condiţii, cu păstrarea egalităţii între părţi, existând astfel premisele ca judecătorul să pronunţe o hotărâre legală şi temeinică. Luate în parte, diferitele forme procedurale urmăresc scopuri specifice (de exemplu, cele referitoare la citarea părţilor garantează contradictorialitatea şi dreptul de apărare).

Cât priveşte corelaţia dintre forma procedurală şi actul de procedură, în doctrină[1] se subliniază că *forma procedurală este ceea ce legea prescrie, iar actul de procedură este forma adusă la îndeplinire*.

Codul de procedură civilă nu cuprinde o definiţie legală a actului de procedură. Dintre diversele definiţii oferite în doctrină, ne vom opri la aceea care porneşte de la împrejurarea că, spre deosebire de dreptul civil, unde se face distincţie între operaţiunea juridică *(negotium iuris)* şi înscrisul care probează existenţa operaţiunii *(instrumentum probationis)*, în procedura civilă, prin act de procedură se înţelege *atât operaţiunea juridică, cât şi actul scris care o constată*, act scris considerat el însuşi o operaţiune juridică. Aşadar, *operaţiunea juridică în sine* şi *actul în legătură cu operaţiunea respectivă* sunt *acte de procedură distincte,* care corespund unor forme procedurale proprii. De exemplu, operaţiunea juridică privitoare la introducerea unei cereri de chemare în judecată este un act de procedură, iar cererea de chemare în judecată constituie un alt act de procedură; în cazul citării se deosebesc trei acte de procedură: citaţia propriu-zisă, comunicarea citaţiei şi dovada de primire sau procesul-verbal încheiat de agentul procedural.

Aşadar, actele de procedură pot fi definite ca fiind *operaţiunile juridice şi înscrisurile făcute de participanţii la proces, în legătură cu activitatea lor procesuală.*

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 251.

§2. Clasificarea actelor de procedură

Actele de procedură pot fi clasificate în funcţie de anumite criterii, după cum urmează:

a) în funcţie de *modul de efectuare*, actele de procedură se clasifică în:

– *acte scrise* (cererea de chemare în judecată, cererea adiţională, întâmpinarea, cererea reconvenţională, cererile de intervenţie, încheierile, hotărârile, cererea de exercitare a unei căi de atac etc.);

– *acte orale* (depoziţiile martorilor, răspunsurile la interogatoriu, susţinerile şi concluziile părţilor, pronunţarea hotărârii etc.). Trebuie însă reţinut că actele de procedură făcute verbal se consemnează în scris, dar, de data aceasta, suntem în prezenţa altor acte de procedură;

b) în raport de *organele sau persoanele care le întocmesc ori de la care emană*, actele de procedură se împart în:

– *acte ale părţilor* (cererea de chemare în judecată, cererea adiţională, întâmpinarea, cererea reconvenţională, cererea de probe, cererea de exercitare a unei căi de atac, cererea de punere în executare a unei hotărâri etc.);

– *acte ale instanţei* (rezoluţia de primire a cererii, încheierile, hotărârea judecătorească etc.). La rândul lor, actele instanţei se pot clasifica în: acte de procedură, prin care se îndeplineşte o activitate jurisdicţională; acte administrative, prin intermediul cărora se realizează o activitate administrativă sau funcţională (spre exemplu, rezoluţia de primire a cererii de chemare în judecată, fixarea termenelor etc.);

– *acte ale organelor auxiliare justiţiei* (actele executorului judecătoresc, procesele-verbale de luare a măsurilor asigurătorii etc.);

– *acte ale altor participanţi la proces* (depoziţiile martorilor, întocmirea şi depunerea raportului de expertiză, cererea de anulare a unei amenzi făcută de martor sau de expert etc.);

c) în funcţie de *conţinutul* lor, distingem:

– *acte de procedură care conţin o manifestare de voinţă* (cererea de chemare în judecată, cererea adiţională, întâmpinarea, cererea reconvenţională, cererea de exercitare a unei căi de atac, contestaţia la executare etc.);

– *acte de procedură care constată o operaţiune procedurală* (citaţia, procesul-verbal de sechestru, somaţia etc.);

d) în funcţie de *natura* lor sau de *locul de îndeplinire*, actele de procedură sunt:

– *judiciare,* dacă se îndeplinesc în cadrul şi în cursul procesului, în faţa instanţei, dar nu numai (interogatoriul, pronunţarea hotărârii, luarea depoziţiei martorului etc.);

– *extrajudiciare,* dacă se îndeplinesc în cadrul procesual, dar nu în faţa instanţei de judecată, ci exclusiv în afara acesteia (expertiza, actele de executare etc.).

§3. Condiţiile generale pentru îndeplinirea actelor de procedură

Pentru întocmirea sa valabilă, un act de procedură trebuie să îndeplinească următoarele condiţii generale:

– *să îmbrace forma scrisă ori să fie consemnat într-un alt act de procedură încheiat în scris* (condiţia fiind necesară pentru dovedirea existenţei actului de procedură, pen-

tru a se putea verifica respectarea cerințelor prevăzute de lege, precum și pentru a se putea realiza controlul judiciar);

– *din conținutul său, respectiv din cuprinsul actului scris care îl constată, să rezulte că au fost respectate cerințele impuse de lege.* Aceasta deoarece, așa cum am arătat, actul de procedură nu este altceva decât *forma de procedură adusă la îndeplinire*. O consecință a condiției în discuție este aceea că, în privința cuprinsului actului de procedură, acesta *nu poate fi completat cu probe extrinseci*[1] (alte înscrisuri, martori, prezumții). Condiția nu trebuie însă înțeleasă în sensul că, în cazul actelor scrise, ar fi nevoie de inserarea unei mențiuni-tip. De altfel, o eventuală mențiune că au fost respectate cerințele legii nu ar avea niciun efect atunci când, la întocmirea actului respectiv, au fost nesocotite anumite dispoziții legale. În cazul actelor de procedură orale, verificarea respectării prescripțiilor legale se face cu ajutorul actelor de procedură scrise ce au fost întocmite pentru consemnarea actelor verbale;

– *să fie efectuate în limba română.* Această condiție este prevăzută de art. 18 alin. (4) C.proc.civ., potrivit căruia cererile și actele procedurale se întocmesc numai în limba română. Cetățenii străini și apatrizii care nu înțeleg sau nu vorbesc limba română au dreptul de a lua cunoștință de toate actele și lucrările dosarului, de a vorbi în instanță și de a pune concluzii, prin traducător autorizat, dacă legea nu prevede altfel.

§4. Enumerarea sancțiunilor pentru nerespectarea condițiilor legale referitoare la actele de procedură

Codul de procedură civilă prevede sancțiunile care intervin în cazul nerespectării dispozițiilor legale privitoare la condițiile îndeplinirii actelor de procedură, sancțiuni care vizează toate actele de procedură, fie ale instanței, fie ale părților sau ale altor participanți la proces.

Aceste sancțiuni diferă în funcție de însemnătatea formei procedurale și de interesul care impune respectarea formei, distingându-se: *nulitatea* actului de procedură; *obligația de a completa* sau *de a reface actul* îndeplinit cu încălcarea prescripțiilor legii; *obligația de a despăgubi* partea vătămată prin încălcarea formelor procedurale; *sancțiuni pecuniare* și *sancțiuni disciplinare.*

În cuprinsul Codului de procedură civilă se întâlnesc și unele sancțiuni specifice, cum ar fi: socotirea ca neavenită a căii de atac declarate de intervenientul accesoriu, dacă partea în favoarea căreia s-a intervenit nu a exercitat ea însăși calea de atac, a renunțat la calea de atac exercitată ori aceasta a fost anulată, perimată sau respinsă fără a fi cercetată în fond [art. 67 alin. (4) C.proc.civ.]; neluarea în considerare a schimbării locului de citare a uneia dintre părți, în cursul judecății, dacă aceasta nu a încunoștințat instanța și partea adversă (art. 172 C.proc.civ.); posibilitatea socotirii ca dovedite a afirmațiilor făcute cu privire la conținutul înscrisului de partea care a cerut înfățișarea acestuia, dacă cealaltă parte refuză să-l prezinte (art. 295 C.proc.civ.); neluarea în considerare a adăugirilor, corecturilor sau schimbărilor din cuprinsul hotărârii, care nu sunt semnate de judecător (art. 428 C.proc.civ.); neluarea în seamă a înscrisului, atunci când acesta este depus în copie și partea care l-a depus refuză să

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 253; M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 755.

prezinte originalul pe care ar trebui să-l aibă asupra sa [art. 292 alin. (2) C.proc.civ.]; neluarea în considerare a adăugirilor, ștersăturilor sau schimbărilor din cuprinsul mărturiei, dacă nu au fost încuviințate de judecător, precum și semnate de judecător, de grefier și de martor [art. 323 alin. (2) C.proc.civ.], respectiv dacă nu au fost încuviințate prin semnăturile avocaților părților, martorului și a celui care a consemnat mărturia [art. 377 alin. (2) C.proc.civ.]; neluarea în considerare a adăugirilor, ștersăturilor sau schimbărilor aduse răspunsurilor la interogatoriu, dacă nu sunt semnate de președintele completului de judecată, de grefier, de partea care a propus interogatoriul și de partea care a răspuns la interogatoriu [art. 354 alin. (1) C.proc.civ.] etc.

§5. Condițiile generale privind cererile în justiție

Cererea este *mijlocul procedural prin care o persoană solicită concursul instanței în vederea ocrotirii drepturilor și intereselor sale legitime*. Este vorba în primul rând despre cererea de chemare în judecată, prin care reclamantul declanșează procesul civil, dar și de orice altă cerere prin care se urmărește scopul menționat, formulată de părți (reclamant, pârât, intervenienți, de alți participanți la procesul civil) sau de terțe persoane și adresată instanței judecătorești, în cursul procesului.

Prin art. 148-152 C.proc.civ. se stabilesc condițiile generale pe care trebuie să le îndeplinească cererile în justiție, indicându-se atât forma acestora, cât și mențiunile pe care ele trebuie să le cuprindă.

În ceea ce privește *forma cererilor adresate instanței de judecată*, actualul Cod de procedură civilă prevede că acestea pot îmbrăca *fie forma scrisă, fie forma înscrisului în formă electronică*, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege pentru acesta [art. 148 alin. (1) și (2) C.proc.civ.]. Sub acest ultim aspect, menționăm că reglementarea condițiilor de validitate pe care trebuie să le îndeplinească cererea în formă electronică adresată instanței judecătorești este cuprinsă în Legea nr. 455/2001 privind semnătura electronică, republicată[1]. Articolul 4 pct. 2 din acest act normativ definește *înscrisul în formă electronică* drept o colecție de date în formă electronică între care există relații logice și funcționale și care redau litere, cifre sau orice alte caractere cu semnificație inteligibilă, destinate a fi citite prin intermediul unui program informatic sau al altui procedeu similar, iar dispozițiile art. 5 din aceeași lege fixează regimul juridic al acestuia, stabilind că înscrisul în formă electronică, căruia i s-a încorporat, atașat sau i s-a asociat logic o semnătură electronică extinsă, bazată pe un certificat calificat nesuspendat sau nerevocat la momentul respectiv și generată cu ajutorul unui dispozitiv securizat de creare a semnăturii electronice, este asimilat, în ceea ce privește condițiile și efectele sale, unui *înscris sub semnătură privată*.

Potrivit art. 148 alin. (3) C.proc.civ., aceleași dispoziții privind posibilitatea formulării și prin înscris în formă electronică sunt aplicabile și în cazul susținerilor, apărărilor sau al concluziilor părților ori al altor acte de procedură adresate instanței de judecată, pentru care prevederile codului menționează condiția formei scrise.

Prin excepție de la regula formei scrise a cererilor adresate instanței judecătorești, este permisă și *formularea orală, în ședința de judecată*, a unor cereri, însă numai în cazurile anume prevăzute de lege. Potrivit art. 148 alin. (4) C.proc.civ., despre cererile

[1] M. Of. nr. 316 din 30 aprilie 2014.

făcute oral în şedinţă, indiferent de instanţă, se va face menţiune în încheierea de şedinţă.

Dintre cererile pentru care Codul de procedură civilă prevede posibilitatea formulării orale în şedinţă menţionăm: declaraţia de abţinere şi cererea de recuzare [art. 43 alin. (3) şi art. 47 alin. (1) C.proc.civ.]; declaraţia privind dreptul de reprezentare [art. 85 alin. (2) C.proc.civ.]; precizările privind îndreptarea cererii de chemare în judecată în condiţiile art. 204 alin. (2) C.proc.civ.; propunerea de probe [art. 254 alin. (1) C.proc.civ.]; cererea de renunţare la judecată sau la însuşi dreptul pretins [art. 406 alin. (1) şi art. 408 alin. (3) C.proc.civ.]; declaraţia de achiesare expresă la hotărâre [art. 464 alin. (2) C.proc.civ.]; contestaţia privind tergiversarea procesului [art. 524 alin. (1) C.proc.civ.] etc.

Orice cerere adresată instanţelor judecătoreşti *trebuie să cuprindă*, potrivit art. 148 alin. (1) C.proc.civ., următoarele elemente:

a) instanţa căreia îi este adresată;

b) numele de familie, prenumele, domiciliul sau reşedinţa părţilor ori, după caz, denumirea şi sediul lor. După caz, cererea *va putea cuprinde şi adresa electronică* sau coordonatele care au fost indicate în acest scop de părţi, precum *numărul de telefon, numărul de fax sau altele asemenea* [art. 148 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ.]. Ca atare, asemenea menţiuni nu sunt obligatorii, ci indicarea lor este lăsată de legiuitor la latitudinea părţii care formulează cererea, astfel încât instanţa nu va putea obliga vreo parte să facă asemenea indicaţii.

Persoanele fizice trebuie să indice în mod complet numele de familie şi prenumele cu care figurează în actele de stare civilă, să arate domiciliul sau reşedinţa, ceea ce interesează fiind adresa la care acestea pot fi găsite, pentru a putea fi citate şi pentru a li se putea comunica actele de procedură, mai ales atunci când locuiesc la o altă adresă decât cea înscrisă în actul de identitate, dar şi în vederea stabilirii competenţei teritoriale de soluţionare a cauzei. *Persoanele juridice* vor indica denumirea lor completă şi sediul cu care sunt înscrise în registrul comerţului sau în alte registre destinate evidenţei persoanelor juridice, iar *entităţile care nu au personalitate juridică* vor menţiona denumirea şi sediul astfel cum figurează acestea în actul de constituire;

c) numele de familie şi prenumele, domiciliul sau reşedinţa reprezentanţilor părţilor, dacă este cazul. Atunci când partea face alegerea de domiciliu sau sediu procesual la domiciliul sau reşedinţa reprezentantului, acest fapt trebuie specificat în mod expres;

d) obiectul şi valoarea pretenţiei, atunci când este cazul. Obiectul cererii constă în indicarea pretenţiei concrete deduse judecăţii. În ipoteza în care ar fi vorba despre un obiect evaluabil pecuniar, trebuie indicată în mod expres această valoare, în funcţie de care, după caz, se va determina competenţa materială a instanţei şi se va stabili taxa judiciară de timbru;

e) motivele cererii. Această cerinţă are în vedere circumstanţele de fapt şi interesul care determină petentul să se adreseze instanţei de judecată;

f) semnătura. Existenţa semnăturii pe orice cerere adresată instanţei, pe de o parte, face dovada însuşirii conţinutului cererii de către titularul său, iar, pe de altă parte, constituie un element de atestare a identităţii celui care figurează ca titular al cererii cu cel care a întocmit sau şi-a însuşit efectiv înscrisul ori, după caz, cu reprezentantul său legal.

Nerespectarea acestor cerinţe ar putea atrage *nulitatea cererii*, în condiţiile prevăzute de art. 175 alin. (1) C.proc.civ., deci dacă s-a cauzat părţii o vătămare care nu poate fi înlăturată altfel decât prin desfiinţarea cererii.

Dacă, din orice motive, cererea nu poate fi semnată la termenul când a fost depusă sau, după caz, la primul termen ce urmează, judecătorul va stabili identitatea părţii prin unul dintre mijloacele prevăzute de lege, îi va citi conţinutul cererii şi îi va lua consimţământul cu privire la aceasta. Despre toate acestea se va face menţiune în încheiere [art. 148 alin. (5) C.proc.civ.][1].

Potrivit art. 149 alin. (1) C.proc.civ., atunci când este vorba despre o cerere care urmează a fi comunicată, aceasta se va face în *atâtea exemplare câte sunt necesare pentru comunicare*, în afară de cazurile în care părţile au un reprezentant comun sau partea figurează în mai multe calităţi juridice, când se va face într-un singur exemplar. În toate cazurile este necesar şi un exemplar pentru instanţă.

Dacă titularul cererii nu îşi îndeplineşte obligaţia de a depune cererea în numărul de exemplare necesare pentru comunicare, instanţa va putea îndeplini din oficiu sau va putea pune în sarcina oricăreia dintre părţi îndeplinirea acestei obligaţii, pe cheltuiala părţii care avea această obligaţie [art. 149 alin. (3) C.proc.civ.]. De asemenea, în cazul în care cererea este trimisă prin fax sau prin poştă electronică, grefierul de şedinţă are obligaţia să întocmească din oficiu copii de pe cerere atât pentru instanţă, cât şi pentru comunicare, pe cheltuiala părţii care avea această obligaţie [art. 149 alin. (4) C.proc.civ.]. În acest din urmă caz, comunicarea cererii poate fi făcută şi în condiţiile art. 154 alin. (6) C.proc.civ., respectiv prin telefax, poştă electronică sau prin alte mijloace ce asigură transmiterea textului actului şi confirmarea primirii acestuia, dacă partea a indicat instanţei datele corespunzătoare în acest scop[2].

De la regula depunerii cererii în numărul necesar de exemplare pentru comunicare, legea instituie o excepţie, şi anume în cazul cererilor pentru care se prevede posibilitatea formulării verbal în şedinţa de judecată. Atunci când este formulată o asemenea cerere, dacă este necesar ca aceasta să fie comunicată, art. 149 alin. (2) C.proc.civ. stabileşte în sarcina instanţei, prin grefierul de şedinţă, obligaţia să întocmească din oficiu copiile necesare de pe încheierea de şedinţă în care a fost consemnată cererea făcută verbal, pentru comunicarea către celelalte părţi.

Atunci când cererea adresată instanţei este *însoţită de alte înscrisuri*, acestea trebuie depuse *în copii certificate de parte pentru conformitate cu originalul*, în acelaşi număr de exemplare ca şi cererea şi ataşate fiecărui exemplar al acesteia, potrivit dispoziţiilor art. 150 C.proc.civ.

---

[1] În literatura de specialitate (M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 756) s-a arătat că art. 148 alin. (5) C.proc.civ. nu are în vedere omisiunea semnării cererii, ci imposibilitatea fizică de semnare decurgând din motive obiective, cum ar fi infirmitatea sau faptul că partea nu ştie să scrie.

[2] Apreciem că, în cele două ipoteze reglementate de art. 149 alin. (3) şi (4) C.proc.civ., obligaţia părţii de a depune cererea în numărul necesar de exemplare pentru comunicare subzistă, tocmai de aceea legea prevede că suplinirea de către instanţă a acestei obligaţii se face pe cheltuiala părţii. Deşi logică şi pragmatică, în practică, această soluţie legislativă se poate dovedi dificil de aplicat, deoarece legea nu prevede nici cum se stabilesc costurile pe care le implică multiplicarea cererii (şi, dacă este cazul, a înscrisurilor care o însoţesc) şi, mai ales, cum şi când anume se pun aceste cheltuieli în sarcina părţii care avea obligaţia depunerii în atâtea exemplare câte erau necesare pentru comunicare. A se vedea, pentru alte dezvoltări sub acest aspect, D.N. Theohari, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 368.

Certificarea copiilor pentru conformitate cu originalul poate fi făcută nu doar de parte, personal, ci şi de reprezentantul său, în măsura în care acesta a văzut originalul şi l-a confruntat cu copiile pe care le certifică, ca fiind întocmai originalului.

Când înscrisurile sunt redactate într-o limbă străină, ele se depun în copie certificată, însoţite de traducerea legalizată efectuată de un traducător autorizat. În cazul în care nu există un traducător autorizat pentru limba în care sunt redactate înscrisurile în cauză, se pot folosi traducerile realizate de persoane de încredere cunoscătoare ale respectivei limbi, în condiţiile legii speciale.

Precizăm că, în cazul în care partea nu îşi îndeplineşte obligaţia depunerii înscrisurilor anexate cererii în numărul necesar de exemplare pentru comunicare sau când acestea sunt trimise prin fax sau poştă electronică, dispoziţiile art. 149 alin. (3) şi (4) C.proc.civ., analizate mai sus, se aplică în mod corespunzător.

În situaţia în care cererea nu se introduce de titularul dreptului, ci de un *reprezentant* al acestuia, la cerere trebuie alăturată *dovada calităţii de reprezentant*. În acest sens, art. 151 C.proc.civ. prevede că avocatul şi consilierul juridic vor depune împuternicirea lor, potrivit legii, reprezentantul legal va alătura o copie legalizată de pe înscrisul doveditor al calităţii sale, reprezentanţii persoanelor juridice de drept privat vor depune, în copie, un extras din registrul public în care este menţionată împuternicirea lor, organul de conducere sau, după caz, reprezentantul desemnat al unei asociaţii, societăţi ori altei entităţi fără personalitate juridică, înfiinţată potrivit legii, va anexa, în copie legalizată, extrasul din actul care atestă dreptul său de reprezentare în justiţie.

În scopul evitării unui formalism excesiv, art. 152 C.proc.civ. prevede că cererea de chemare în judecată sau pentru exercitarea unei căi de atac este valabil făcută chiar dacă poartă o denumire greşită. Aşadar, instanţa trebuie să se orienteze nu după sensul literal sau juridic al termenilor folosiţi în cerere, ci după cel pe care justiţiabilul a înţeles să-l atribuie termenilor respectivi, după natura dreptului şi scopul urmărit, astfel cum acestea rezultă din conţinutul cererii. În schimb, în cazul în care obiectul cererii nu este clar precizat, atunci instanţa va pune în vedere părţii să facă precizările necesare pentru a se putea stabili conţinutul şi finalitatea cererii respective[1].

Deşi art. 152 C.proc.civ. se referă în mod expres doar la *cererile de chemare în judecată şi la cererile de exercitare a căilor de atac*, se admite că textul de lege se aplică *şi altor cereri* efectuate în cursul procesului civil, putând fi extrapolat inclusiv în privinţa excepţiilor procesuale greşit intitulate de părţi, prin raportare la argumentarea adusă în sprijinul acestor mijloace de apărare[2].

Cererile adresate instanţelor judecătoreşti se timbrează, dacă legea nu prevede altfel [art. 149 alin. (6) C.proc.civ.]. Aşadar, sub acest aspect, regula este aceea că cererile în justiţie sunt supuse plăţii taxelor judiciare de timbru, excepţiile trebuind să fie în mod expres prevăzute de lege.

Legea-cadru în această materie este O.U.G. nr. 80/2013 privind taxele judiciare de timbru[3]. În conformitate cu prevederile acestui act normativ, taxele judiciare de timbru se stabilesc în mod diferenţiat, după cum obiectul cererii este sau nu evaluabil în bani, cu excepţiile prevăzute de lege. Taxele judiciare de timbru se plătesc anticipat,

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 255.
[2] Gh. Florea, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 451.
[3] M. Of. nr. 392 din 29 iunie 2013.

cu excepţiile prevăzute de lege. Dovada achitării taxei judiciare de timbru se va ataşa la cerere în original, în vederea anulării sale de către judecător.

Persoanele fizice pot beneficia de scutiri, reduceri, eşalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru, în condiţiile O.U.G. nr. 51/2008 privind ajutorul public judiciar în materie civilă[1]. De asemenea, instanţa poate acorda persoanelor juridice, la cerere, facilităţi sub formă de reduceri, eşalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru datorate pentru acţiuni şi cereri introduse la instanţele judecătoreşti, în condiţiile prevăzute de art. 42 şi urm. din O.U.G. nr. 80/2013.

Secţiunea a 2-a. Citarea şi comunicarea actelor de procedură

§1. Reguli generale

Codul de procedură civilă reglementează modul în care părţile şi alţi participanţi la procesul civil sunt chemaţi în faţa instanţei de judecată, precum şi modul de comunicare a actelor de procedură.

Potrivit art. 153 alin. (1) C.proc.civ., instanţa poate hotărî asupra unei cereri numai dacă părţile au fost citate ori s-au prezentat, personal sau prin reprezentant, în afară de cazurile în care prin lege se dispune altfel. De asemenea, alin. (2) al aceluiaşi articol obligă instanţa să amâne judecarea cauzei şi să dispună citarea, ori de câte ori constată că partea care lipseşte nu a fost citată cu respectarea cerinţelor impuse de lege, sub sancţiunea nulităţii.

Din aceste dispoziţiile legale, care au caracter imperativ, se desprind următoarele două principii cu privire la citarea părţilor în procesul civil:

– în procesul civil, *părţile nu sunt obligate să se înfăţişeze*, însă *este necesar ca toate părţile din proces să fi fost legal citate*;

– *regula este citarea părţilor* şi numai cu titlu de excepţie, în cazurile expres prevăzute de lege, judecata are loc *fără citarea părţilor* (cum ar fi în situaţia rezolvării conflictelor de competenţă, a contestaţiei privind tergiversarea procesului, a plângerii împotriva modului de soluţionare a contestaţiei privind tergiversarea procesului, a cererii de învestire cu formulă executorie a altor titluri executorii decât hotărârile judecătoreşti etc.) sau *citarea părţilor este lăsată la aprecierea instanţei* (de exemplu, în cazul asigurării dovezilor, al procedurii necontencioase judiciare, al ordonanţei preşedinţiale, al cererilor de valoare redusă etc.).

Citarea părţilor are ca scop încunoştinţarea lor despre existenţa procesului, despre locul şi data şedinţei de judecată. Însă acest scop se poate realiza şi prin luarea termenului în cunoştinţă de către parte, în anumite condiţii expres prevăzute de lege.

Articolul 229 C.proc.civ. reglementează aşa-numita instituţie a *termenului în cunoştinţă*, prevăzând că partea care a depus cererea personal sau prin mandatar şi a luat termenul în cunoştinţă, precum şi partea care a fost prezentă la un termen de judecată, personal sau printr-un reprezentant legal ori convenţional, chiar neîmputernicit cu dreptul de a cunoaşte termenul, nu va fi citată în tot cursul judecării la acea instan-

[1] M. Of. nr. 327 din 25 aprilie 2008.

ță, considerându-se că ea cunoaște termenele de judecată ulterioare. Aceste dispoziții îi sunt aplicabile și părții căreia, personal ori prin reprezentant legal sau convențional ori prin funcționarul sau persoana însărcinată cu primirea corespondenței, i s-a înmânat citația pentru un termen de judecată, considerându-se că, în acest caz, ea cunoaște și termenele de judecată ulterioare aceluia pentru care citația i-a fost înmânată[1].

În lipsa unei astfel de dispoziții legale, ar fi trebuit ca părțile să fie citate pentru fiecare termen de judecată. Subliniem că, la fel ca în reglementarea anterioară, instituția termenului în cunoștință se aplică atât în cazurile în care *reclamantul, cu ocazia depunerii cererii de chemare în judecată, ia cunoștință de primul termen de judecată*[2], respectiv *partea a fost prezentă ea însăși sau prin reprezentantul ei la unul dintre termenele de judecată*, cât și în cazul în care *părții, personal ori prin reprezentant legal sau convențional ori prin funcționarul sau persoana însărcinată cu primirea corespondenței, i s-a înmânat, sub semnătură de primire, citația pentru un termen de judecată*[1]. Această extindere a noțiunii de „termen în cunoștință", în vederea respectării dreptului la apărare și a principiului contradictorialității, a fost „dublată" și de inserarea unei mențiuni corespunzătoare în cuprinsul citației. În acest sens, în cazul în care părții i se înmânează citația, sub semnătură de primire, personal ori prin reprezentant legal sau convențional ori prin funcționarul sau persoana însărcinată cu primirea corespondenței, potrivit art. 157 alin. (1) lit. i) C.proc.civ., aceasta va cuprinde mențiunea că, prin înmânarea citației în acest mod, pentru un termen de judecată, cel citat este considerat că are în cunoștință și termenele de judecată ulterioare aceluia pentru care citația i-a fost înmânată.

Trebuie reținut că, potrivit art. 229 alin. (2)-(4) C.proc.civ., *instituția termenului în cunoștință nu se aplică*:

– în cazul reluării judecății, după ce a fost suspendată;

– în cazul când procesul se repune pe rol;

– în cazul în care partea este chemată la interogatoriu, cu excepția ipotezei în care a fost prezentă la încuviințarea interogatoriului, când s-a stabilit și termenul pentru luarea acestuia;

– în cazul în care, pentru motive temeinice, instanța a dispus ca partea să fie citată la fiecare termen;

– în cazul în care instanța de apel sau de recurs fixează termen pentru rejudecarea fondului procesului după anularea hotărârii primei instanțe sau după casarea cu reținere;

– în cazul militarilor încazarmați și al deținuților[2].

În toate aceste situații, cei în cauză vor trebui citați pentru termenul la care va avea loc reluarea judecății, repunerea procesului pe rol, luarea interogatoriului, rejudecarea fondului după anularea, respectiv casarea cu reținere spre rejudecare de către instanța de control, iar, în cazul în care instanța a decis în acest sens, partea va fi citată la fiecare termen de judecată. De asemenea, militarii încazarmați și deținuții trebuie citați pentru toate termenele de judecată.

În reglementarea actuală, în legătură cu situațiile în care instituția termenului în cunoștință nu se aplică, trebuie făcute următoarele precizări:

– sfera acestora a fost extinsă, cuprinzând și cazul în care instanța de apel sau de recurs fixează termen pentru rejudecarea fondului procesului după anularea hotărârii primei instanțe sau după casarea cu reținere. Soluția este firească, deoarece, după pronunțarea hotărârii instanței de control judiciar, părțile nu mai pot fi considerate a avea termen în cunoștință pentru rejudecarea în fond după anularea sau casarea cu reținere a hotărârii atacate;

[1] În literatura de specialitate [M. TĂBÂRCĂ, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 615] s-a arătat că, pentru a se putea considera că partea are cunoștință de termen, *înmânarea* citației trebuie să se fi făcut, în condițiile art. 162 alin. (1) teza I și art. 163 alin. (1) C.proc.civ., părții, personal ori prin reprezentant legal sau convențional ori prin funcționarul sau persoana însărcinată cu primirea corespondenței și, în toate situațiile, *să fi fost semnată dovada de înmânare a citației*. Într-o altă opinie [D.N. THEOHARI, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 526] s-a susținut însă că, în situația în care destinatarul primește citația, dar refuză să semneze dovada de înmânare ori, din motive întemeiate, nu o poate semna, acesta va avea termen în cunoștință, proba fiind reprezentată de procesul-verbal întocmit de agentul de procedură în condițiile art. 163 alin. (2) C.proc.civ., textul art. 229 alin. (1) C.proc.civ. făcând referire la „înmânarea" citației, iar nu și la „semnarea" dovezii de înmânare, un alt argument adus în sprijinul acestei soluții fiind și acela că citația a fost primită de către destinatar, care a luat astfel cunoștință de mențiunile sale. În ceea ce ne privește, ne raliem primei opinii pentru următorul argument. Într-adevăr, dispozițiile art. 229 alin. (1) C.proc.civ. fac referire la „înmânarea" citației, fără a mai prevedea, precum corespondentul său din reglementarea anterioară, art. 153 alin. (1) C.proc.civ. 1865, în forma dobândită prin Legea nr. 202/2010, și necesitatea înmânării „sub semnătură de primire". Cu toate acestea, și în reglementarea actuală, pentru ca partea să fie considerată că are termenul în cunoștință trebuie ca *înmânarea citației să se fi făcut părții, personal ori prin reprezentant legal sau convențional ori prin funcționarul sau persoana însărcinată cu primirea corespondenței*, și, în toate situațiile, *să fi fost semnată dovada de înmânare a citației*. Necesitatea îndeplinirii acestei din urmă condiții rezultă fără echivoc din dispozițiile art. 157 alin. (1) lit. i) C.proc.civ., potrivit cărora citația va cuprinde mențiunea că, *prin înmânarea citației, sub semnătură de primire*, personal ori prin reprezentant legal sau convențional ori prin funcționarul sau persoana însărcinată cu primirea corespondenței pentru un termen de judecată, *cel citat este considerat că are în cunoștință și termenele de judecată ulterioare aceluia pentru care citația i-a fost înmânată*. Dacă destinatarul, reprezentantul acestuia ori funcționarul sau persoana însărcinată cu primirea corespondenței *refuză să primească citația*, nu se mai poate considera că partea este prezumată a cunoaște termenele de judecată ulterioare (în același sens, a se vedea și G.C. FRENȚIU, D.-L. BĂLDEAN, *Noul Cod 2013*, p. 446). De asemenea, atunci când dovada de înmânare este semnată de persoanele arătate la art. 162 alin. (1) teza a II-a și la art. 163 alin. (6) și (7) C.proc.civ. *(administratorul clădirii, paznicul sau agentul de pază, persoanele majore din familie sau cu care destinatarul citației locuiește) nu se produce efectul prezumat* de art. 229 C.proc.civ., ci doar se va considera că procedura de citare este legal îndeplinită la termenul pentru care a fost emisă citația. Pentru termenul următor partea va fi citată din nou, afară de cazul în care a dobândit termen în cunoștință printr-una dintre modalitățile prevăzute de lege [M. TĂBÂRCĂ, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 615; M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil. Vol. II – Procedura contencioasă în fața primei instanțe. Procedura necontencioasă judiciară. Proceduri speciale*, Ed. Universul Juridic, București, 2013 (citat în continuare *Drept procesual civil 2013*, vol. II), p. 177; D.N. THEOHARI, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 526].

[2] În literatura juridică [M. TĂBÂRCĂ, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 614] s-a observat că, în reglementarea actuală, dată fiind procedura ce precede fixarea primului termen de judecată, procedură reglementată de art. 201 C.proc.civ., reclamantul nu mai poate primi în cunoștință primul termen de judecată. În aceste condiții, s-a apreciat că art. 229 alin. (1) C.proc.civ. ar trebui înțeles în sensul că se referă la situația în care cererea este depusă între termene, de orice parte și acesteia îi este comunicat următorul termen de judecată. În acord cu această observație făcută de autorul citat, menționăm că totuși pot exista situații, rare ce e drept, în care reclamantul să ia în cunoștință primul termen de judecată, un astfel de exemplu constituindu-l procedura ordonanței de plată, în care nu se aplică art. 201 C.proc.civ.

[1] Pentru o critică a dispozițiilor art. 229 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ., a se vedea I. DELEANU, *Tratat 2013*, vol. I, p. 774, nota 4.

[2] Din dispozițiile art. 304 alin. (2) C.proc.civ. mai rezultă o situație în care instituția termenului în cunoștință nu își găsește aplicare, anume atunci când una dintre părți se înscrie în fals cu privire la un înscris depus la dosar, iar partea adversă nu este prezentă la termenul de judecată respectiv, caz în care instanța trebuie să acorde un termen și să dispună înfățișarea părților în persoană, ceea ce implică citarea părții lipsă cu mențiunea că partea adversă s-a înscris în fals.

– în cazul luării interogatoriului, partea chemată la interogatoriu nu va mai fi citată cu menţiunea „personal la interogatoriu" în ipoteza în care ea a fost prezentă la încuviinţarea probei, când s-a stabilit şi termenul pentru luarea interogatoriului. Având în vedere finalitatea citării părţii chemate la interogatoriu cu această menţiune, apreciem că excepţia menţionată de la regula citării este de strictă interpretare şi urmează a se aplica numai în cazul în care partea a fost prezentă personal la termenul la care proba respectivă a fost încuviinţată, iar în aceeaşi şedinţă s-a stabilit şi termenul ulterior pentru luarea interogatoriului[1];

– legea conferă instanţei posibilitatea de a aprecia, în cazuri concrete, în ce măsură este necesară citarea părţii şi de a dispune această măsură, chiar dacă partea, potrivit legii, are termen în cunoştinţă.

Termenul de judecată nu poate fi *preschimbat* decât *pentru motive temeinice*, din oficiu sau la cererea oricăreia dintre părţi[2].

Cererea de preschimbare se soluţionează de completul de judecată învestit cu judecarea cauzei. Instanţa hotărăşte în camera de consiliu, fără citarea părţilor. În cazul în care va admite cererea de preschimbare, instanţa va dispune citarea de îndată a părţilor pentru noul termen de judecată stabilit (art. 230 C.proc.civ.). Totodată, instanţa poate proceda la înştiinţarea părţilor cu privire la noul termen fixat şi telefonic, telegrafic, prin fax, poştă electronică sau prin orice alt mijloc de comunicare ce asigură, după caz, transmiterea textului actului supus comunicării ori înştiinţarea pentru prezentarea la termen, precum şi confirmarea primirii actului, respectiv a înştiinţării, dacă părţile au indicat instanţei datele corespunzătoare în acest scop [art. 241 alin. (3) C.proc.civ., la care face trimitere expresă art. 230 C.proc.civ.]. Subliniem că modalităţile de înştiinţare a părţilor cu privire la noul termen fixat, prevăzute de art. 241 alin. (3) C.proc.civ., nu înlocuiesc citarea. Ele sunt complementare citării şi comunicării realizate în condiţii procedurale, iar nu substitutive acestora[3].

§2. Cuprinsul citaţiei

Citarea părţilor şi a altor participanţi la procesul civil se realizează printr-un act procedural numit citaţie. Citaţia se emite *în formă scrisă* şi trebuie să cuprindă menţiunile expres prevăzute de lege. În concret, citaţia este compusă din două părţi: citaţia propriu-zisă şi dovada de înmânare (procesul-verbal) a citaţiei.

Potrivit art. 157 alin. (1) C.proc.civ., *citaţia va cuprinde*:

– denumirea instanţei, sediul ei şi, când este cazul, alt loc decât sediul instanţei unde urmează să se desfăşoare judecarea procesului;

– data emiterii citaţiei;

– numărul dosarului;

– anul, luna, ziua şi ora înfăţişării;

[1] În acelaşi sens, a se vedea şi D.N. Theohari, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 526; M. Tăbârcă, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 616.

[2] Subliniem că legea nu face distincţie după cum este vorba de primul termen de judecată sau de cele stabilite în cursul judecăţii şi nici după cum pentru termenul de judecată au fost sau nu trimise citaţiile ori acesta a fost sau nu dat în cunoştinţa părţilor.

[3] În acelaşi sens, V. Dănăilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 539. În sens contrar, M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 156.

– numele de familie şi prenumele sau denumirea, după caz, ale/a celui citat, precum şi locul unde se citează;

– calitatea celui citat;

– numele de familie şi prenumele sau denumirea, după caz, ale/a părţii potrivnice şi obiectul cererii;

– indicarea, dacă este cazul, a taxei judiciare de timbru datorate de cel citat;

– menţiunea că, prin înmânarea citaţiei, sub semnătură de primire, personal ori prin reprezentant legal sau convenţional ori prin funcţionarul sau persoana însărcinată cu primirea corespondenţei pentru un termen de judecată, cel citat este considerat că are în cunoştinţă şi termenele de judecată ulterioare aceluia pentru care citaţia i-a fost înmânată;

– alte menţiuni prevăzute de lege sau stabilite de instanţă;

– ştampila instanţei şi semnătura grefierului.

În citaţie se menţionează, când este cazul, orice date necesare pentru stabilirea adresei celui citat, precum şi dacă citarea se face cu chemarea la interogatoriu sau dacă cel citat este obligat să prezinte anumite înscrisuri ori dacă i se comunică, odată cu citaţia, alte acte de procedură. În cazurile în care întâmpinarea nu este obligatorie, în citaţie se va menţiona obligaţia pârâtului de a-şi pregăti apărarea pentru primul termen de judecată, propunând probele de care înţelege să se folosească, sub sancţiunea prevăzută de lege, în speţă, decăderea din dreptul de a mai propune probe şi de a invoca excepţii relative, sancţiune care va fi indicată expres [art. 157 alin. (2) C.proc.civ.].

Alineatul (3) al art. 157 C.proc.civ. dispune că menţiunile de la alin. (1) lit. a), c), d), e) şi k) al aceluiaşi articol, referitoare la indicarea instanţei şi a sediului acesteia şi, când este cazul, a altui loc decât sediul instanţei unde urmează să se desfăşoare judecarea procesului, a numărului dosarului, a anului, lunii, zilei şi orei de înfăţişare, a numelui de familie şi prenumelui sau a denumirii celui citat şi a locului unde acesta se citează, la ştampila instanţei şi semnătura grefierului sunt prevăzute sub *sancţiunea nulităţii*, ceea ce înseamnă că, în temeiul art. 175 alin. (2) C.proc.civ., în cazul lipsei uneia dintre aceste menţiuni, vătămarea este prezumată. Şi lipsa uneia dintre celelalte menţiuni ar putea atrage nulitatea procedurii de citare, însă numai dacă partea face dovada că a suferit o vătămare ce nu poate fi înlăturată altfel.

Dovada de înmânare a citaţiei sau, după caz, *procesul-verbal* pe care îl încheie agentul procedural (care se restituie instanţei de către agentul procedural) trebuie să cuprindă următoarele menţiuni [art. 164 alin. (1) C.proc.civ.]:

– anul, luna, ziua şi ora când dovada a fost luată sau procesul-verbal a fost întocmit;

– numele de familie, prenumele şi funcţia agentului, precum şi, dacă este cazul, ale funcţionarului de la primărie;

– numele de familie şi prenumele sau denumirea, după caz, şi domiciliul ori sediul destinatarului, cu arătarea numărului etajului, apartamentului sau camerei, dacă cel citat locuieşte într-o clădire cu mai multe etaje ori apartamente sau în hotel, precum şi dacă actul de procedură a fost înmânat la locuinţa sa, depus în cutia poştală ori afişat pe uşa locuinţei. Dacă actul de procedură a fost înmânat în alt loc, se va face menţiune despre aceasta;

– numele de familie, prenumele şi calitatea celui căruia i s-a făcut înmânarea, în cazul în care actul de procedură a fost înmânat altei persoane decât destinatarului;

– denumirea instanței de la care emană citația ori alt act de procedură și numărul dosarului;

– semnătura celui care a primit citația sau alt act de procedură, precum și semnătura agentului sau, după caz, funcționarului de la primărie care o certifică, iar în cazul în care se întocmește proces-verbal, semnătura agentului, respectiv a funcționarului primăriei.

Procesul-verbal va cuprinde, de asemenea, și arătarea motivelor pentru care a fost întocmit [art. 164 alin. (2) C.proc.civ.].

Mențiunile de la alin. (1) lit. a), c), d), e) și f) al art. 164, referitoare la anul, luna, ziua și ora când dovada a fost luată sau a fost încheiat procesul-verbal; la numele de familie, prenumele sau denumirea și domiciliul ori sediul destinatarului; la numele de familie, prenumele și calitatea celui căruia i s-a făcut înmânarea, în cazul în care actul de procedură a fost înmânat altei persoane decât destinatarului; la indicarea instanței de la care emană citația sau alt act de procedură și numărul dosarului; la semnătura celui care a primit citația sau alt act de procedură, precum și semnătura agentului sau, după caz, a funcționarului de la primărie care o certifică sunt prevăzute sub *sancțiunea nulității*, deci, în cazul lipsei uneia dintre aceste mențiuni, vătămarea nu mai trebuie dovedită de partea respectivă [art. 164 alin. (3) C.proc.civ.]. Lipsa uneia dintre celelalte mențiuni ar putea atrage nulitatea procedurii de citare numai dacă partea face dovada că a suferit o vătămare ce nu poate fi înlăturată altfel.

Procesul-verbal face dovada, în privința celor constatate personal de agentul care l-a întocmit, până la declararea falsului, fiind deci necesară înscrierea în fals pentru combaterea mențiunilor privitoare la aceste fapte [art. 164 alin. (4) C.proc.civ.][1].

§3. Persoanele care urmează a fi citate și locul citării

Se citează părțile, inclusiv terții intervenienți, precum și martorii, experții, traducătorii, interpreții și, dacă este cazul, alți participanți la procesul civil (art. 173 C.proc.civ.).

În caz de *alegere de domiciliu sau de sediu* în vederea citării și a comunicării actelor de procedură și dacă partea a indicat expres și numele persoanei (fizice sau juridice) însărcinate cu primirea actelor de procedură, cele două condiții fiind cumulative, atunci aceste proceduri se vor face la adresa indicată în acest scop. Prin urmare, dacă partea nu a arătat persoana însărcinată cu primirea actelor de procedură, atunci acestea se vor comunica la locul stabilit potrivit regulilor generale prevăzute de art. 155 și art. 156 C.proc.civ.

Menționăm că, în reglementarea actuală, legea permite ca partea să aleagă ca toate actele de procedură să îi fie comunicate și *la căsuța poștală* (art. 158 C.proc.civ.).

Articolul 155 C.proc.civ. stabilește regulile de determinare a *locului de citare* astfel:

1. statul, prin Ministerul Finanțelor Publice sau alte organe anume desemnate în acest scop de lege, la sediul acestora;

[1] Mențiunea cu privire la data la care s-a făcut comunicarea hotărârii, în lipsa înscrierii în fals, nu poate fi combătută prin alte mijloace de probațiune, inclusiv cu datele menționate pe ștampilele aplicate de oficiile poștale implicate în îndeplinirea procedurii – C.A. Ploiești, s. civ., dec. nr. 1468/1998, în C.P.J. sem. I 1998, p. 255.

2. unitățile administrativ-teritoriale și celelalte persoane juridice de drept public, prin cei însărcinați să le reprezinte în justiție, la sediul acestora;

3. persoanele juridice de drept privat, prin reprezentanții lor, la sediul principal sau, atunci când este cazul, la sediul dezmembrământului lor. Este însă de reținut că, și atunci când citarea se face la sediul sucursalei sau al reprezentanței, persoana juridică se citează tot prin reprezentantul ei legal, iar nu prin directorul sucursalei ori al reprezentanței, facilitatea vizând numai locul unde se poate face citarea;

4. asociațiile, societățile și alte entități fără personalitate juridică constituite potrivit legii, prin reprezentantul desemnat, la sediul sau domiciliul acestuia;

5. cei supuși procedurii insolvenței, precum și creditorii acestora, la domiciliul sau, după caz, la sediul acestora; după deschiderea procedurii, citarea va fi efectuată potrivit legii speciale. Astfel, potrivit art. 52 din Legea nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență, după deschiderea procedurii, adunarea generală a acționarilor/asociaților/membrilor debitorului va desemna, pe cheltuiala acestora, administratorul special – persoana fizică sau juridică împuternicită să le reprezinte interesele în procedură și, atunci când debitorului i se permite să își administreze activitatea, să efectueze, în numele și pe contul acestuia, actele de administrare necesare (art. 5 pct. 4 din Legea nr. 85/2014). După ridicarea dreptului de administrare, debitorul este reprezentat de administratorul judiciar/lichidatorul judiciar, care îi conduce și activitatea de afaceri, iar mandatul administratorului special va fi redus la a reprezenta interesele acționarilor/asociaților/membrilor [art. 56 alin. (2) din Legea nr. 85/2014]. Conform art. 73 din același act normativ, prin sentința de deschidere a procedurii generale, judecătorul-sindic desemnează un administrator judiciar provizoriu, iar în cazul deschiderii procedurii simplificate desemnează un lichidator judiciar provizoriu. În litigiile care au fost promovate în temeiul dreptului comun, după deschiderea procedurii insolvenței citarea debitorului se va face la sediul acestuia și la sediul administratorului judiciar/lichidatorului judiciar [art. 41 alin. (5) din lege];

6. persoanele fizice, la domiciliul lor; în cazul în care nu locuiesc la domiciliu, citarea se va face la reședința cunoscută ori la locul ales de ele[1]; în lipsa acestora, citarea poate fi făcută la locul cunoscut unde își desfășoară permanent activitatea curentă;

7. incapabilii sau cei cu capacitate de exercițiu restrânsă, prin reprezentanții sau ocrotitorii lor legali, la domiciliul ori sediul acestora, după caz; în caz de numire a unui curator special, potrivit art. 58 C.proc.civ., citarea se va face prin acest curator, la sediul său profesional;

8. bolnavii internați în unități sanitare, la administrația acestora;

9. militarii încazarmați, la unitatea din care fac parte, prin comandamentul acesteia;

10. cei care fac parte din echipajul unei nave maritime sau fluviale, alta decât militară, dacă nu au domiciliul cunoscut, la căpitănia portului unde este înregistrată nava;

11. deținuții, la administrația locului de deținere;

12. personalul misiunilor diplomatice, al oficiilor consulare și cetățenii români trimiși să lucreze în cadrul personalului organizațiilor internaționale, precum și membrii

[1] În ipoteza în care nu locuiesc la domiciliul lor, citarea persoanelor fizice se va face la reședința acestora, dacă este cunoscută, ori la locul indicat de acestea, deoarece scopul citării este acela de încunoștințare a părții despre existența procesului, pentru ca ea să își poată face apărările pe care le consideră necesare – Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 493/1978, în C.D. 1978, p. 262.

de familie care locuiesc cu ei, cât timp se află în străinătate, prin Ministerul Afacerilor Externe; alți cetățeni români, aflați în străinătate în interes de serviciu, inclusiv membrii familiilor care îi însoțesc, prin organele centrale care i-au trimis sau în subordinea cărora se află unitatea care i-a trimis în străinătate. În toate aceste situații, înmânarea citației și a celorlalte acte de procedură se face funcționarului sau persoanei însărcinate cu primirea corespondenței, care va semna dovada;

13. persoanele care se află în străinătate, altele decât cele prevăzute la pct. 12, dacă au domiciliul sau reședința cunoscută, printr-o citație scrisă trimisă cu scrisoare recomandată cu conținut declarat și confirmare de primire, recipisa de predare a scrisorii la poșta română, în cuprinsul căreia vor fi menționate actele ce se expediază, ținând loc de dovadă a îndeplinirii procedurii, dacă prin tratate sau convenții internaționale la care este parte România ori prin acte normative speciale nu se prevede altfel[1]. În toate cazurile, dacă cei aflați în străinătate au mandatar cunoscut în țară, va fi citat numai acesta din urmă.

Persoanele care se află în străinătate, citate potrivit art. 155 alin. (1) pct. 12 și 13 C.proc.civ. pentru primul termen de judecată, vor fi înștiințate prin citație că au obligația de a-și alege un domiciliu în România unde urmează să li se facă toate comunicările privind procesul. În cazul în care acestea nu se conformează, comunicările li se vor face prin scrisoare recomandată, recipisa de predare la poșta română a scrisorii, în cuprinsul căreia vor fi menționate actele ce se expediază, ținând loc de dovadă de îndeplinire a procedurii (art. 156 C.proc.civ.);

14. moștenitorii, până la intervenirea lor în proces, printr-un curator special numit de instanță, la domiciliul acestuia[2];

15. persoanele cu domiciliul necunoscut și cu reședința necunoscută, inclusiv cei aflați în străinătate, vor fi citați prin publicitate. Potrivit art. 167 C.proc.civ., când reclamantul învederează, motivat, că, deși a făcut tot ce i-a stat în putință, nu a reușit să afle domiciliul pârâtului sau un alt loc unde ar putea fi citat potrivit legii, instanța va putea încuviința citarea acestuia prin publicitate. Citarea prin publicitate se face afișân-

[1] Menționăm că, în ceea ce privește comunicarea citațiilor persoanelor aflate în străinătate, trebuie făcută distincția între comunicarea către persoane rezidente ale altor state membre ale Uniunii Europene și comunicarea către persoane rezidente ale unor state terțe. În primul caz, comunicarea actelor de procedură, deci inclusiv a citațiilor, se va face potrivit regulilor stabilite prin Regulamentul (CE) nr. 1393/2007 al Parlamentului European și al Consiliului din 13 noiembrie 2007 privind notificarea sau comunicarea în statele membre a actelor judiciare și extrajudiciare în materie civilă sau comercială („notificarea sau comunicarea actelor") și abrogarea Regulamentului (CE) nr. 1348/2000 al Consiliului. În al doilea caz, comunicarea actelor de procedură se va face fie în condițiile Convenției privind notificarea și comunicarea în străinătate a actelor judiciare și extrajudiciare în materie civilă sau comercială, adoptată la Haga la 15 noiembrie 1965 (la care România a aderat prin Legea nr. 124/2003, publicată în M. Of. nr. 265 din 16 aprilie 2003), către statele semnatare ale acestei Convenții, fie în condițiile convențiilor/tratatelor bilaterale încheiate de România, în statele care nu sunt parte la Convenția de la Haga din 1965, fie, în absența unui instrument juridic bilateral sau multilateral în domeniul asistenței judiciare în materie civilă și comercială (la care România și un alt stat să fie părți), în baza curtoaziei internaționale, sub rezerva reciprocității. A se vedea și Legea nr. 189/2003 privind asistența judiciară internațională în materie civilă și comercială, republicată în M. Of. nr. 543 din 5 august 2009.

[2] Această ipoteză are în vedere situația în care una dintre părți decedează în timpul procesului, iar judecata cauzei nu se suspendă de drept, întrucât o parte interesată a solicitat acordarea unui termen pentru introducerea în cauză a moștenitorilor, potrivit art. 412 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ. – D.N. Theohari, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 387.

du-se citația la ușa instanței[1], pe portalul Internet al instanței de judecată competente și la ultimul domiciliu cunoscut al celui citat, aceste modalități de afișare a citației fiind cumulative. În cazurile în care apreciază că este necesar, instanța va dispune și publicarea citației în Monitorul Oficial al României sau într-un ziar central de largă răspândire. În cazul citării prin publicitate, procedura se socotește îndeplinită în a 15-a zi de la publicarea citației. Termenul trebuie avut în vedere pentru toate publicațiile pe care le prevede legea pentru realizarea citării prin publicitate. Fiind un termen procedural stabilit pe zile, el se calculează pe zile libere, conform prevederilor art. 181 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ.[2]

Odată cu încuviințarea citării prin publicitate, instanța va numi un *curator* dintre avocații anume desemnați în acest scop de barou pentru fiecare instanță judecătorească, care va fi citat la dezbateri pentru reprezentarea intereselor pârâtului.

Spre a se dispune citarea prin publicitate, nu este suficient ca reclamantul să afirme că nu cunoaște domiciliul pârâtului, ci trebuie să învedereze împrejurări concrete din care să rezulte imposibilitatea de a afla domiciliul părții adverse[3]. Dacă pârâtul, citat prin publicitate, se înfățișează și dovedește că a fost citat prin publicitate cu rea-credință, toate actele de procedură ce au urmat încuviințării acestei citări vor fi anulate, iar reclamantul care a cerut o asemenea citare va fi condamnat la plata unei amenzi judiciare și a unei despăgubiri către partea vătămată, conform art. 187 alin. (1) pct. 1 lit. c) [la care art. 167 alin. (5) C.proc.civ. trimite expres] și art. 189 C.proc.civ.

Dispozițiile art. 155 alin. (1) pct. 14 C.proc.civ., care fac referire la persoanele cu domiciliu și reședința necunoscute, ridică problema de a ști dacă ele sunt aplicabile și în cazul persoanelor juridice. Sub acest aspect, trebuie observat că, în privința persoanei juridice, chestiunea cunoașterii sediului se pune în alți termeni decât în cazul persoanei fizice. Într-adevăr, în regulă generală, indiferent de forma de constituire, persoanele juridice sunt supuse înregistrării, astfel încât sediul acestora este înscris în registre publice, care pot fi consultate de orice persoană, deci, în principiu, în cazul persoanelor juridice nu se pune problema necunoașterii sediului acestora. În plus, persoanele juridice au obligația înscrierii în aceleași registre a oricărei schimbări intervenite în privința sediului lor, pe durata lor de existență, astfel încât, în lipsa unei asemenea înregistrări, schimbarea sediului nu este opozabilă terților. În consecință, apreciem că dispozițiile legale privind citarea prin publicitate, ca regulă, nu se aplică și în cazul persoanelor juridice.

[1] În conformitate cu prevederile art. 168 C.proc.civ., afișarea la ușa instanței se face de către grefier, care încheie un proces-verbal, potrivit art. 164 C.proc.civ., ce se va depune la dosar.

[2] În sensul că termenul prevăzut de art. 167 alin. (4) C.proc.civ. este un termen care se calculează pe zile pline, „astfel încât intră în calcul atât ziua în care termenul începe să curgă, cât și ziua când acesta se sfârșește", a se vedea M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 136-137. În ceea ce ne privește, apreciem că prevederea legală potrivit căreia „procedura se socotește îndeplinită în a 15-a zi de la publicarea citației" nu poate conduce la concluzia că termenul menționat este un termen pe zile pline. Formularea legii a fost folosită pentru ușurința exprimării. În opinia noastră, această formulare nu denotă intenția legiuitorului de a institui, pentru situația particulară a citării prin publicitate, un alt sistem de calcul al termenului deosebit de cel de drept comun prevăzut la art. 159 C.proc.civ. În plus, stabilirea altui mod de calcul al termenelor procedurale decât cel pe zile libere, care este regula, trebuie prevăzută în mod expres și neechivoc de lege [cum este cazul, de pildă, al art. 163 alin. (4) C.proc.civ.], ceea ce nu se întâmplă în ceea ce privește dispozițiile art. 167 alin. (4) C.proc.civ.

[3] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 912/1979, în C.D. 1979, p. 257; C.S.J., s. civ., dec. nr. 519/1994, în B.J. 1994, p. 86.

§4. Organele competente şi modalităţile de comunicare

Comunicarea citaţiilor şi a tuturor actelor de procedură pentru care legea prevede comunicarea[1] se va face, din oficiu, *prin agenţii procedurali ai instanţei sau prin orice alt salariat al acesteia*, precum şi prin agenţi ori salariaţi ai altor instanţe în ale căror circumscripţii se află cel căruia i se comunică actul. Instanţa solicitată, când i se cere să îndeplinească procedura de comunicare pentru altă instanţă, este obligată să ia de îndată măsurile necesare, potrivit legii, şi să trimită instanţei solicitante dovezile de îndeplinire a procedurii. Comunicarea se face în plic închis, la care se alătură dovada de înmânare/procesul-verbal şi înştiinţarea prevăzute la art. 163 C.proc.civ. Plicul va purta menţiunea „PENTRU JUSTIŢIE. A SE ÎNMÂNA CU PRIORITATE" [art. 154 alin. (1)-(3) C.proc.civ.].

În cazul în care comunicarea potrivit modalităţilor menţionate mai sus nu este posibilă, aceasta se va face *prin poştă*, cu scrisoare recomandată, cu conţinut declarat şi confirmare de primire, în plic închis, la care se ataşează dovada de primire/procesul-verbal şi înştiinţarea prevăzute la art. 163 C.proc.civ. [art. 154 alin. (4) C.proc.civ.].

Comunicarea citaţiilor şi a altor acte de procedură se poate face *de grefa instanţei şi prin telefax, poştă electronică sau prin alte mijloace* ce asigură transmiterea textului actului şi confirmarea primirii acestuia, dacă partea a indicat instanţei datele corespunzătoare în acest scop [art. 154 alin. (6) C.proc.civ.].

În legătură cu această modalitate de comunicare a actelor de procedură, este necesar a fi făcute următoarele precizări:

– din economia dispoziţiilor art. 154 C.proc.civ., rezultă că legea privilegiază comunicarea citaţiei şi a celorlalte acte de procedură efectuată de instanţă prin agenţii săi procedurali, astfel încât la modalitatea de comunicare prin mijloace precum telefaxul sau poşta electronică se poate apela numai atunci când comunicarea prin agenţii procedurali sau prin alţi salariaţi ai instanţei nu este posibilă;

– la această modalitate de comunicare alternativă a actelor de procedură se poate proceda numai în cazul în care partea posedă un număr de fax, o adresă de e-mail sau alte asemenea mijloace de identificare şi acestea au fost indicate instanţei în acest scop. În acest sens, art. 148 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ. prevede că „orice cerere adresată instanţelor judecătoreşti (...) va cuprinde, dacă este cazul, şi adresa electronică sau coordonatele care au fost indicate în acest scop de părţi, precum numărul de telefon, numărul de fax ori altele asemenea". În mod corelativ, art. 194 lit. a) şi art. 205 alin. (2) lit. a) C.proc.civ., care reglementează conţinutul cererii de chemare în judecată şi al întâmpinării, fac trimitere la dispoziţia legală menţionată. De asemenea, indicarea numărului de telefon, fax, a adresei de poştă electronică este necesară, dacă aceste date sunt cunoscute, şi în cazul în care părţile propun proba cu martori [art. 194 lit. e) şi art. 205 alin. (2) lit. d) C.proc.civ.];

– în vederea confirmării primirii, odată cu actul de procedură, instanţa va comunica părţii un formular care va conţine: denumirea instanţei, data comunicării, numele grefierului care asigură comunicarea şi indicarea actelor comunicate. Acest formular va fi

[1] Nu se poate reţine că există o regulă a obligativităţii comunicării tuturor actelor de procedură întocmite în cadrul unui dosar civil, în natura lucrurilor, o asemenea normă neputând fi consacrată nici de noul Cod, nici de Codul de la 1865 (A. TABACU, *Citarea şi comunicarea actelor de procedură civilă*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2013, p. 67).

completat de către destinatar cu data primirii, numele în clar şi semnătura persoanei însărcinate cu primirea corespondenţei şi va fi expediat instanţei prin telefax, poştă electronică sau prin alte mijloace, urmând a face dovada îndeplinirii procedurii de comunicare. Potrivit art. 165 pct. 3 C.proc.civ., procedura se socoteşte îndeplinită la data arătată pe copia imprimată a confirmării expedierii, certificată de grefierul care a făcut transmisiunea.

Spre deosebire de reglementarea anterioară, actualul Cod de procedură civilă permite, cu titlu de regulă generală[1], ca, *la cererea părţii interesate*, instanţa să încuviinţeze acesteia să procedeze la *comunicarea citaţiei, pe cheltuiala proprie*[2], fie *prin executori judecătoreşti*, fie *prin curierat rapid*. Aceste modalităţi de comunicare a citaţiei reprezintă o alternativă la comunicarea oficială făcută de instanţă, astfel încât, dacă partea solicită să i se încuviinţeze comunicarea fără mijlocirea instanţei, aceasta nu va mai proceda şi la comunicarea din oficiu. Subliniem însă că iniţiativa comunicării citaţiei pe cheltuiala proprie, în condiţiile art. 154 alin. (5) C.proc.civ., aparţine exclusiv părţilor, prin urmare, în lipsa unei cereri exprese în acest sens, instanţa nu le poate obliga să procedeze la asemenea modalităţi de comunicare a citaţiei.

Întrucât legea nu distinge, prin modalitatea prevăzută de art. 154 alin. (5) C.proc.civ. vor putea fi comunicate nu numai *citaţiile*, ci şi *orice alte acte de procedură supuse comunicării, potrivit legii, inclusiv hotărârea judecătorească*[3].

În cazul în care partea alege să procedeze la comunicarea actelor de procedură prin executori judecătoreşti, competenţa aparţine oricărui executor judecătoresc care îşi desfăşoară activitatea în circumscripţia curţii de apel în raza căreia se află domiciliul sau, după caz, sediul persoanei căreia urmează să i se facă comunicarea. Comunicarea

[1] Potrivit art. 3 alin. (1) din Titlul XIII – Accelerarea judecăţilor în materia restituirii proprietăţilor funciare – al Legii nr. 247/2005 privind reforma în domeniile proprietăţii şi justiţiei, precum şi unele măsuri adiacente (M. Of. nr. 653 din 22 iulie 2005), în procesele referitoare la restituirea proprietăţilor funciare, nu se poate proceda la comunicarea citaţiei prin intermediul executorului judecătoresc pentru primul termen de judecată şi nici pentru primul termen ulterior repunerii cauzei pe rol. De asemenea, comunicarea hotărârilor judecătoreşti prin care se soluţionează procesul în curs se face exclusiv prin mijlocirea instanţei.

[2] Aceste cheltuieli, care sunt avansate de parte, reprezintă „cheltuieli necesare pentru buna desfăşurare a procesului" în sensul art. 451 alin. (1) C.proc.civ., astfel încât, în cazul în care partea care le-a efectuat câştigă procesul, va avea dreptul la recuperarea lor de la partea care cade în pretenţii.

[3] Pentru opinia potrivit căreia la modalitatea de comunicare prevăzută de art. 154 alin. (5) C.proc.civ. nu se poate recurge pentru comunicarea citaţiilor, întrucât acest text, spre deosebire de art. 154 alin. (1) C.proc.civ., se referă doar la actele de procedură, nu la „citaţii şi la actele de procedură", a se vedea M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 153. În ceea ce ne priveşte, apreciem că o asemenea concluzie nu se poate desprinde din formularea celor două alineate indicate ale art. 154 C.proc.civ., întrucât, pe de-o parte, citaţia este un act de procedură, iar, pe de altă parte, o asemenea interpretare este contrară spiritului legii. În acest sens, este suficient a se aminti că în Tezele prealabile ale proiectului Codului de procedură civilă, aprobate prin H.G. nr. 1527/2007 (M. Of. nr. 889 din 27 decembrie 2007), se arată că „prin proiect se va propune *eficientizarea procedurii de citare şi comunicare a actelor*, adaptarea ei la noile realităţi, în scopul asigurării soluţionării într-un termen optim şi previzibil a cauzelor, cu respectarea principiilor fundamentale ale procesului civil: contradictorialitatea şi dreptul la apărare. *În afara modalităţilor «clasice» de comunicare* prin agenţi procedurali sau alţi salariaţi ai instanţei ori prin poştă, *va fi posibilă, la cererea părţii interesate şi pe cheltuiala acesteia, şi comunicarea prin executori judecătoreşti sau prin servicii de curierat rapid*. De asemenea, citaţiile şi comunicarea altor acte de procedură se vor putea face de grefa instanţei şi prin telefax, poştă electronică sau prin orice alte mijloace care asigură transmiterea textului şi confirmarea primirii acestuia".

citației și a altor acte de procedură se va face de executorul judecătoresc cu respectarea formalităților procedurale prevăzute la art. 153 și urm. C.proc.civ.[1]

Comunicarea actelor de procedură prin *curierat rapid* de către parte se va face cu respectarea în mod corespunzător a prevederilor art. 154 alin. (4) C.proc.civ., respectiv prin scrisoare recomandată, cu conținut declarat și confirmare de primire, în plic închis, la care se atașează dovada de primire/procesul-verbal și înștiințarea prevăzute la art. 163 C.proc.civ.[2]

Precizăm că, pentru cereri, întâmpinări ori alte asemenea acte, art. 169 C.proc.civ. prevede și posibilitatea de a se recurge la *comunicarea directă între părți*, dacă acestea au avocat sau consilier juridic. În acest caz, cel care primește cererea va atesta primirea pe însuși exemplarul care urmează a fi depus la instanță sau, după caz, prin orice alte mijloace care asigură îndeplinirea acestei proceduri.

Apreciem că prin procedura prevăzută de dispoziția legală menționată se pot comunica direct între părți numai acte de procedură care emană și se află în posesia acestora, cum ar fi cereri, întâmpinări sau alte asemenea acte. Prin această procedură nu se pot comunica citațiile, hotărârea judecătorească sau alte acte procedurale care emană de la instanța de judecată[3].

Din prevederile art. 169 C.proc.civ. rezultă că se poate apela la procedura de comunicare directă a cererilor, întâmpinărilor sau a altor asemenea acte numai după sesizarea instanței și cu condiția ca ambele părți să aibă avocat sau consilier juridic.

§5. Înmânarea citației și a altor acte de procedură

Potrivit art. 159 C.proc.civ., citația și celelalte acte de procedură, sub sancțiunea nulității, trebuie înmânate părții cu cel puțin 5 zile înaintea termenului de judecată[4]. În cazuri urgente sau atunci când legea prevede în mod expres, judecătorul poate dispune scurtarea termenului de înmânare a citației ori a actului de procedură, despre aceasta făcându-se mențiune în citație sau în actul de procedură.

Textul de lege menționat nu deosebește după cum citația a fost emisă pentru primul termen de judecată sau pentru termenele de judecată următoare[5]. Spre deosebire de reglementarea anterioară, o asemenea distincție nu se mai impune, deoarece

[1] Dacă s-a optat pentru comunicarea prin executor judecătoresc, comunicarea se va putea face „în mod nemijlocit". Ca atare, executorul nu poate apela la serviciile poștei sau la servicii de curierat rapid, ci trebuie să se deplaseze personal la locul comunicării – M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, pct. 236-2, p. 153.

[2] Legea nu prevede în mod expres modalitatea practică în care se trimite citația sau actul de procedură către executorul judecătoresc sau serviciul de curierat rapid, în cazul în care este încuviințată părții comunicarea prin aceste modalități pe cheltuiala sa. Apreciem că actul de procedură ce urmează a se comunica se va înmâna de grefa instanței părții, iar aceasta le va transmite executorului judecătoresc, respectiv, după caz, serviciului de curierat rapid. În sensul că este necesar ca partea să indice numele executorului judecătoresc, respectiv al serviciului de curierat rapid cărora instanța să le trimită citația sau actele de procedură de comunicat, în lipsa unei asemenea informații, comunicarea urmând a fi făcută potrivit art. 154 alin. (1) sau (4) C.proc.civ., instanța neavând dreptul de a alege executorul sau serviciul de curierat rapid, întrucât comunicarea se face pe cheltuiala părții, a se vedea M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 152-153.

[3] În același sens, V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 235.

[4] Termenul este unul regresiv, adică se calculează înapoi, începând de la data termenului de judecată. Modul de calcul se face pe zile libere.

[5] În același sens, M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 145.

primul termen de judecată se stabilește după comunicarea cererii de chemare în judecată către pârât, depunerea întâmpinării de către acesta și depunerea răspunsului la întâmpinare de către reclamant sau, după caz, după expirarea termenului de depunere a întâmpinării/răspunsului la întâmpinare, potrivit art. 201 C.proc.civ.

Conform dispozițiilor art. 171 C.proc.civ., când comunicarea actelor de procedură se face prin agenți procedurali, ei nu vor putea instrumenta decât în zilele lucrătoare, între orele 7,00-20,00, iar, în cazuri urgente, și în zilele nelucrătoare sau de sărbători legale, dar numai cu încuviințarea președintelui instanței. Deși acest text de lege face referire numai la comunicarea efectuată prin agenți procedurali, apreciem că, pentru identitate de rațiune, el își găsește aplicarea și în cazul comunicării făcute de grefa instanței prin telefax, poștă electronică sau prin alte asemenea mijloace. În schimb, față de faptul că dispoziția legală menționată are în vedere comunicările făcute din oficiu de către instanță, suntem de părere că limitarea comunicării actelor de procedură la zilele lucrătoare, între orele 7,00-20,00, nu se aplică la comunicările efectuate de parte, pe cheltuiala sa, nemijlocit prin executorii judecătorești sau prin curierat rapid și nici la comunicările directe între părți, efectuate în condițiile art. 169 C.proc.civ.

Înmânarea citației și a tuturor actelor de procedură se face la *domiciliul celui citat*. În cazul în care acesta nu locuiește la domiciliu, înmânarea se va face la reședința sa cunoscută ori la locul ales de el. În lipsa unei reședințe cunoscute sau a unui loc ales pentru comunicare, înmânarea se va face la locul cunoscut unde cel citat își desfășoară permanent activitatea curentă [art. 155 alin. (1) pct. 6 C.proc.civ.].

Articolul 161 alin. (2) C.proc.civ. prevede că *înmânarea se poate face oriunde se află cel citat*. Se observă că textul menționat are o formulare diferită de fostul art. 90 alin. (2) C.proc.civ. 1865, care prevedea că „înmânarea se poate face oriunde, când cel citat primește citația", astfel încât se ridică întrebarea dacă intenția legiuitorului a fost de a permite înmânarea oriunde, chiar dacă partea, deși primește citația, totuși refuză să semneze dovada de înmânare sau, din motive obiective, nu o poate semna. Considerăm că, în ciuda diferenței de formulare semnalate, soluția trebuie să fie aceeași și *de lege lata*, deci înmânarea se poate face oriunde numai dacă cel citat primește citația și semnează de primire, iar în cazul în care cel citat nu este de acord cu primirea citației și deci nu semnează de primire, atunci agentul procedural va trebui să facă înmânarea sau afișarea la locul citării stabilit potrivit art. 155 alin. (1) pct. 6 C.proc.civ.[1] Soluția rezultă din caracterul de normă specială al dispozițiilor art. 161 alin. (2) C.proc.civ., care prevăd o excepție de la regula înmânării citației sau a altor acte de procedură la locul citării stabilit potrivit legii[2].

În fine, trebuie reținut că, potrivit art. 170 C.proc.civ., *partea prezentă în instanță* personal, prin avocat sau prin alt reprezentant este obligată să primească actele de procedură și orice înscris folosit în proces care i se comunică în ședință. Dacă se refuză primirea, actele și înscrisurile se consideră comunicate prin depunerea lor la dosar, de

[1] A se vedea, în același sens: I. DELEANU, *Tratat 2013*, vol. I, p. 781; M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 121.

[2] În plus, trebuie observat că, nici în reglementarea anterioară, art. 90 alin. (2) C.proc.civ. 1865 nu făcea vorbire expres decât de primirea actului de procedură de către cel citat, nu și de semnarea dovezii de primire. Cu toate acestea, textul menționat era interpretat în sensul arătat, pentru aceleași rațiuni. A se vedea V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 229.

unde, la cerere, partea le poate primi sub semnătură. Partea are dreptul să ridice şi între termene, sub semnătură, actele de procedură şi înscrisurile menţionate.

Legea stabileşte şi anumite *reguli speciale* referitoare la înmânarea citaţiei şi a altor acte de procedură. Astfel, potrivit art. 161 alin. (4)-(7) C.proc.civ.:

– pentru cei care se găsesc sub arme, citaţia se înmânează la unitatea din care fac parte;

– celor care alcătuiesc echipajul unei nave maritime sau fluviale, în lipsa unui domiciliu cunoscut, înmânarea se face la căpitănia portului unde se găseşte înregistrată nava;

– pentru deţinuţi, înmânarea se face la administraţia închisorii;

– pentru bolnavii aflaţi în spitale, sanatorii sau alte asemenea aşezăminte de asistenţă medicală ori socială, înmânarea se face la administraţia acestora.

În aceste situaţii, unitatea unde se află cel citat îi va înmâna de îndată acestuia citaţia ori, după caz, actul de procedură comunicat sub luare de dovadă, certificându-i semnătura sau arătând motivul pentru care nu s-a putut obţine semnătura lui. În acest din urmă caz, se va proceda la întocmirea unui proces-verbal de constatare. Dovada, respectiv procesul-verbal se vor preda agentului ori vor fi trimise direct instanţei, dacă înmânarea citaţiei nu s-a putut face de îndată [art. 162 alin. (2) C.proc.civ.].

În cazurile prevăzute la art. 155 alin. (1) pct. 1-5 şi pct. 12 C.proc.civ. sau atunci când actul urmează să fie înmânat unui avocat, notar public ori executor judecătoresc, înmânarea citaţiilor şi a tuturor actelor de procedură se poate face funcţionarului sau persoanei însărcinate cu primirea corespondenţei, care va semna dovada. În lipsa acestora, înmânarea citaţiei sau a actelor de procedură se va face administratorului clădirii, iar, în lipsă, paznicului sau agentului de pază, care va semna procesul-verbal întocmit în acest scop de către agent, după ce acesta din urmă a certificat în prealabil identitatea şi calitatea sa [art. 162 alin. (1) C.proc.civ.].

Citaţia sau celelalte acte de procedură se înmânează personal celui citat, care va semna dovada de înmânare, agentul procedural certificându-i identitatea şi semnătura acestuia [art. 161 alin. (1) şi art. 163 alin. (1) C.proc.civ.].

Dacă destinatarul primeşte citaţia, dar refuză să semneze dovada de înmânare ori, din motive întemeiate, nu o poate semna, agentul va întocmi un proces-verbal în care va arăta aceste împrejurări.

Dacă destinatarul refuză să primească citaţia, agentul o va depune în cutia poştală. În lipsa cutiei poştale, va afişa pe uşa locuinţei destinatarului o înştiinţare. Potrivit art. 163 alin. (3) C.proc.civ., această înştiinţare trebuie să cuprindă:

a) anul, luna, ziua şi ora când depunerea sau, după caz, afişarea a fost făcută;

b) numele de familie şi prenumele celui care a făcut depunerea sau, după caz, afişarea şi funcţia acestuia;

c) numele de familie, prenumele şi domiciliul sau, după caz, reşedinţa, respectiv sediul celui înştiinţat;

d) numărul dosarului în legătură cu care se face înştiinţarea şi denumirea instanţei pe rolul căreia se află dosarul, cu indicarea sediului acesteia;

e) arătarea actelor de procedură despre a căror comunicare este vorba;

f) menţiunea că după o zi, dar nu mai târziu de 7 zile de la afişarea înştiinţării ori, când există urgenţă, nu mai târziu de 3 zile, destinatarul este în drept să se prezinte la sediul instanţei de judecată pentru a i se comunica citaţia. Când domiciliul sau reşedinţa ori, după caz, sediul acestuia nu se află în localitatea unde instanţa de judecată îşi are sediul, înştiinţarea va cuprinde menţiunea că pentru a i se comunica citaţia destinatarul este în drept să se prezinte la sediul primăriei în a cărei rază teritorială locuieşte sau îşi are sediul;

g) menţiunea că, în cazul în care, fără motive temeinice, destinatarul nu se prezintă pentru comunicarea citaţiei în interiorul termenului de 7 zile sau, după caz, al termenului de 3 zile[1], în cazurile urgente, citaţia se consideră comunicată la împlinirea acestui termen;

h) semnătura celui care a depus sau a afişat înştiinţarea.

Menţiunile de la lit. c)-g) se completează de către grefa instanţei.

Despre împrejurările arătate mai sus, agentul însărcinat cu înmânarea citaţiei va întocmi un proces-verbal, care va cuprinde menţiunile arătate la art. 164 C.proc.civ., acesta făcând dovada până la înscrierea în fals cu privire la faptele constatate personal de cel care l-a încheiat [art. 163 alin. (5) C.proc.civ.].

Subliniem că, în reglementarea actuală, spre deosebire de cea anterioară, în cazul refuzului părţii de a primi citaţia sau alt act de procedură, din considerente care ţin de protejarea vieţii private a persoanei, actele procedurale comunicate nu se mai afişează pe uşa locuinţei destinatarului, ci se depun în cutia poştală, iar în cazul în care acesta nu posedă o cutie poştală, se afişează pe uşa locuinţei sale o înştiinţare privind emiterea actului de procedură, precum şi locul, respectiv termenul în care acesta îi poate fi comunicat.

Dacă destinatarul nu este găsit la domiciliu ori reşedinţă sau, după caz, sediu, agentul îi va înmâna citaţia unei persoane majore din familie sau, în lipsă, oricărei alte persoane majore care locuieşte cu destinatarul ori care, în mod obişnuit, îi primeşte corespondenţa [art. 163 alin. (6) C.proc.civ.]. Persoana care primeşte citaţia va semna dovada de primire, agentul certificându-i identitatea şi semnătura acesteia şi încheind un proces-verbal cu privire la aceste împrejurări. Dacă persoanele menţionate nu voiesc sau nu pot să semneze dovada de primire, agentul le lasă citaţia şi încheie proces-verbal. Dacă persoanele respective nu voiesc să primească actul de procedură sau nu este nimeni la domiciliul celui citat, agentul va lăsa citaţia la cutia poştală a destinatarului, iar în lipsa cutiei poştale, va afişa pe uşa locuinţei acestuia o înştiinţare cu conţinutul prevăzut de art. 163 alin. (3) C.proc.civ., întocmind, totodată, în ambele împrejurări, un proces-verbal.

În situaţia în care destinatarul locuieşte într-un hotel sau într-o clădire compusă din mai multe apartamente şi nu este găsit la această locuinţă a sa, agentul îi va comunica citaţia administratorului, portarului sau celui care, în mod obişnuit, îl înlocuieşte. În aceste cazuri, persoana care primeşte citaţia va semna dovada de primire, agentul certificându-i identitatea şi semnătura şi încheind un proces-verbal cu privire la aceste împrejurări. Dacă persoanele menţionate nu voiesc sau nu pot să semneze dovada de primire, agentul le lasă citaţia şi încheie proces-verbal. Dacă persoanele respective refuză să primească citaţia sau lipsesc, agentul va depune actul de procedură la cutia poştală a destinatarului, iar în lipsa cutiei poştale, va afişa pe uşa locuinţei înştiinţarea

[1] Potrivit art. 163 alin. (4) teza a II-a C.proc.civ., termenele procedurale de 1 zi, de 7 zile, respectiv de 3 zile, acordate părţii în vederea prezentării la sediul instanţei pentru ridicarea citaţiei, *nu se calculează pe zile libere, ci zi cu zi*.

prevăzută de art. 163 alin. (3) C.proc.civ. şi va încheia proces-verbal cu privire la aceste împrejurări [art. 163 alin. (7) C.proc.civ.].

În toate cazurile în care procedează la afişarea înştiinţării prevăzute de art. 163 alin. (3) C.proc.civ. pe uşa destinatarului, agentul are obligaţia ca, în termen de cel mult 24 de ore de la afişarea înştiinţării, să depună citaţia, precum şi procesul-verbal de constatare a afişării, la sediul instanţei de judecată care a emis citaţia ori, atunci când domiciliul sau reşedinţa ori, după caz, sediul destinatarului nu se află în localitatea unde instanţa de judecată îşi are sediul, la cel al primăriei în raza căreia destinatarul locuieşte sau îşi are sediul, urmând ca acestea să comunice citaţia [art. 163 alin. (9) C.proc.civ.].

În ipoteza în care părţii sau reprezentantului ei i s-a înmânat citaţia de către funcţionarul anume desemnat în cadrul primăriei, acesta are obligaţia ca, în termen de cel mult 24 ore de la înmânare, să înainteze instanţei de judecată dovada de înmânare, precum şi procesul-verbal de constatare a afişării întocmit în acest sens de agentul de procedură [art. 163 alin. (10) C.proc.civ.].

Când termenul prevăzut la art. 163 alin. (3) lit. f) C.proc.civ. s-a împlinit fără ca partea sau un reprezentant al ei să se prezinte la primărie pentru a i se înmâna citaţia, funcţionarul anume însărcinat din cadrul primăriei va înainta instanţei de judecată, de îndată, citaţia ce trebuia comunicată, precum şi procesul-verbal de constatare a afişării înştiinţării prevăzute la art. 163 alin. (3) C.proc.civ., întocmit de agentul de procedură [art. 163 alin. (11) C.proc.civ.].

Când comunicarea actelor de procedură nu se poate face deoarece imobilul a fost demolat, a devenit nelocuibil sau de neîntrebuinţat ori destinatarul actului nu mai locuieşte în imobilul respectiv sau atunci când comunicarea nu poate fi făcută din alte motive asemănătoare, agentul va raporta cazul grefei instanţei spre a înştiinţa din timp partea care a cerut comunicarea despre această împrejurare şi a-i pune în vedere să facă demersuri pentru a obţine noua adresă unde urmează a se face comunicarea (art. 166 C.proc.civ.). Se observă că dispoziţiile art. 166 C.proc.civ., care corespund fostului art. 94 C.proc.civ. 1865, nu mai prevăd în mod expres posibilitatea de a se recurge la citarea prin publicitate. Cu toate acestea, în ipoteza în care partea care a cerut comunicarea învederează şi dovedeşte că, deşi a făcut demersuri în acest sens, nu a reuşit să afle noua adresă a celui căruia trebuie să i se comunice citaţia sau alt act de procedură, apreciem că se poate recurge la citare în condiţiile art. 167 C.proc.civ.[1] În cazurile vizate de prevederile art. 166 C.proc.civ., considerăm că se poate apela la procedura citării prin publicitate şi în cazul persoanelor juridice, întrucât textul nu face nicio distincţie în acest sens.

Potrivit art. 165 C.proc.civ., procedura se socoteşte îndeplinită:

1. la data semnării dovezii de înmânare ori, după caz, a încheierii procesului-verbal prevăzut la art. 164 C.proc.civ., indiferent dacă partea a primit sau nu citaţia ori alt act de procedură personal;

2. în cazul citării ori comunicării altui act de procedură efectuate prin poştă sau curierat rapid, potrivit art. 154 alin. (4) şi (5) C.proc.civ., procedura se socoteşte îndeplinită la data semnării de către parte a confirmării de primire ori a consemnării, potrivit art. 163 C.proc.civ., de către funcţionarul poştal sau de către curier a refuzului acesteia de a primi corespondenţa;

[1] În acelaşi sens, M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 161.

3. în cazul citării sau comunicării altui act de procedură efectuate prin fax, poştă electronică sau alte asemenea mijloace care asigură transmiterea textului actului, procedura se socoteşte îndeplinită la data arătată pe copia imprimată a confirmării expedierii, certificată de grefierul care a făcut transmisiunea.

Din aceste dispoziţii legale coroborate cu cele ale art. 163 C.proc.civ. rezultă că, în ceea ce priveşte *data la care se socoteşte îndeplinită procedura de comunicare*, trebuie făcută distincţia între comunicarea prin agent procedural, comunicarea prin poştă sau curierat rapid şi comunicarea prin fax, poştă electronică sau alte asemenea mijloace care asigură transmiterea textului actului.

În cazul comunicării prin agent procedural sau alt salariat al instanţei, procedura se consideră îndeplinită la data la care partea sau, după caz, persoanele prevăzute de lege care pot primi corespondenţa pentru cel citat semnează dovada de înmânare a actului procedural. Dacă destinatarul sau, după caz, persoanele care, potrivit legii, pot primi corespondenţa pentru acesta refuză să semneze de primire, precum şi în cazul în care actul de procedură nu poate fi înmânat din cauza refuzului de primire sau din alte motive, procedura de comunicare se socoteşte îndeplinită la data încheierii procesului-verbal constatator al acestor împrejurări şi a depunerii actului procedural la cutia poştală a destinatarului. Prin excepţie, în situaţia în care, din cauza lipsei căsuţei poştale, agentul procedural afişează pe uşa locuinţei destinatarului înştiinţarea prevăzută la art. 163 alin. (3) C.proc.civ., procedura de comunicare nu se socoteşte îndeplinită la data întocmirii procesului-verbal de afişare, ci fie la data la care partea sau reprezentantul său, prezentându-se la sediul instanţei sau, după caz, al primăriei în a cărei rază teritorială locuieşte, unde i se predă actul de procedură, semnează dovada de înmânare, fie, în caz de neprezentare în vederea comunicării actului procedural, la data împlinirii termenului de 7 zile sau, după caz, a celui de 3 zile, prevăzute la art. 163 alin. (3) lit. f) C.proc.civ.

În ipoteza citării ori comunicării altui act de procedură efectuate prin poştă sau curierat rapid, în condiţiile art. 154 alin. (4) şi (5) C.proc.civ., procedura se socoteşte îndeplinită la data semnării de către parte a confirmării de primire ori a consemnării de către funcţionarul poştal sau de către curier a refuzului acesteia de a primi corespondenţa. Este de observat că art. 165 pct. 2 C.proc.civ. nu face referire la situaţia în care funcţionarul poştal sau curierul nu poate proceda la comunicarea actului de procedură din cauza lipsei oricărei persoane de la domiciliul sau, după caz, de la sediul celui citat. Cu toate acestea, pentru ipoteza indicată, apreciem că sunt aplicabile prevederile pct. 1 al art. 165 C.proc.civ., care fac vorbire, fără distincţie, de data încheierii procesului-verbal prevăzut de art. 164 C.proc.civ. Prin urmare, în lipsa oricărei persoane de la domiciliul sau, după caz, de la sediul celui citat, urmează ca procedura de comunicare să fie considerată îndeplinită fie la data încheierii procesului-verbal de constatare a depunerii actului de procedură la cutia poştală, fie, în lipsa cutiei poştale, la data prezentării părţii, personal sau prin reprezentant, la sediul instanţei sau, după caz, al primăriei în a cărei rază teritorială locuieşte şi a semnării dovezii de înmânare a actului de procedură sau, în caz de neprezentare, la data împlinirii termenului de 7 zile sau, după caz, a celui de 3 zile, prevăzute la art. 163 alin. (3) lit. f) C.proc.civ.

În cazul citării sau comunicării altui act de procedură efectuate prin fax, poştă electronică sau alte asemenea mijloace care asigură transmiterea textului actului, procedura se socoteşte îndeplinită la data arătată pe copia imprimată a confirmării expedierii, certificată de grefierul care a făcut transmisiunea. Subliniem că procedura de citare se socoteşte îndeplinită la data menţionată la art. 165 pct. 3 C.proc.civ., respectiv data arătată pe copia imprimată a confirmării expedierii, iar nu la data la care cel citat înapoiază instanţei formularul prevăzut la art. 154 alin. (6) C.proc.civ., completat de către destinatar cu data primirii, numele în clar şi semnătura persoanei însărcinate cu primirea corespondenţei.

Proba îndeplinirii procedurii de citare se face numai cu dovada de înmânare sau, după caz, cu procesul-verbal, respectiv, în cazul comunicării citaţiei prin telefax, poştă electronică sau alte asemenea mijloace, cu copia imprimată a confirmării expedierii, certificată de grefierul care a făcut transmisiunea, nefiind posibilă administrarea altor probe, cum ar fi declaraţii de martori[1]. Mai mult, este necesar ca dovada de înmânare sau procesul-verbal să existe la dosar, nefiind suficientă simpla atestare a judecătorului că procedura de citare este îndeplinită.

Dacă, în cursul procesului, una dintre părţi îşi schimbă locul unde a fost citată, potrivit art. 172 C.proc.civ., ea este obligată să încunoştinţeze instanţa, indicând locul unde va fi citată la termenele următoare, precum şi partea adversă prin scrisoare recomandată, a cărei recipisă de predare se va depune la dosar odată cu cererea prin care se înştiinţează instanţa despre schimbarea locului citării. În cazul în care partea nu înştiinţează despre schimbarea locului citării atât instanţa, cât şi partea adversă în modalităţile arătate de lege, cele două condiţii fiind cumulative[2], procedura de citare pentru aceeaşi instanţă este valabil îndeplinită la vechiul loc de citare şi partea nu va putea invoca nulitatea procedurii de citare astfel îndeplinite[3]. Apreciem că, deşi art. 172 C.proc.civ. se referă doar la procedura de citare, pentru identitate de raţiune, acest text este aplicabil şi în cazul comunicării celorlalte acte de procedură, inclusiv hotărârea judecătorească. Prin urmare, dacă pe parcursul procesului, înainte de pronunţarea hotărârii, partea şi schimbă domiciliul şi nu încunoştinţează despre aceasta instanţa, precum şi partea adversă, în cazurile prevăzute de lege, comunicarea acestui act de procedură la adresa anterioară va fi una legală, chiar dacă dovada se va returna la dosar, de pildă, cu menţiunea „destinatar mutat", iar de la momentul unei astfel de comunicări vor curge termenele de declarare a căilor de atac[4].

[1] Dovada îndeplinirii procedurii de citare sau de comunicare trebuie să rezulte din actul procedural, iar nu din probe extrinseci, precum depoziţiile unor martori (Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 141/1957, în J.N. nr. 1/1957, p. 117), referatul întocmit de arhivarul judecătoriei (C.A. Bucureşti, s. a III-a civ., dec. nr. 533/1994, în C.P.J.C. 1993-1998, p. 151) sau din împrejurări de fapt din care s-ar putea trage concluzia că partea a luat cunoştinţă de conţinutul hotărârii (C.A. Braşov, dec. civ. nr. 518/1996, în C.P.J. 1996, p. 104).

[2] În acelaşi sens, a se vedea V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 231. În sensul că, în cazul schimbării locului citării pe parcursul procesului, este suficient ca noua adresă să fie comunicată numai instanţei, întrucât numai aceasta poate lua măsuri privitoare la citare, a se vedea M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 143.

[3] A se vedea şi C.S.J., s. civ., dec. nr. 1559/1994, în B.J. 1994, p. 119; dec. nr. 1829/2000, în P.R. nr. 4/2001, p. 25; C.A. Bucureşti, s. a IV-a civ., dec. nr. 528/1996, în C.P.J.C. 1993-1998, p. 196; Trib. Bucureşti, s. a IV-a civ., dec. nr. 2244/1996, în C.P.J. 1993-1997, p. 308, C.A. Bucureşti, s. a III-a civ., dec. nr. 2207/2003, www.idrept.ro.

[4] A se vedea şi D.N. THEOHARI, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 408.

Pe de altă parte însă, din dispoziţiile art. 172 C.proc.civ. rezultă că, spre deosebire de reglementarea anterioară, obligaţia de înştiinţare privind schimbarea locului citării în modalităţile arătate de lege subzistă numai pentru aceeaşi instanţă, nu pentru tot parcursul judecăţii. Prin urmare, în măsura în care schimbarea locului citării a intervenit după pronunţarea hotărârii, dispoziţiile art. 172 C.proc.civ. nu îşi mai găsesc aplicarea. Aşa fiind, dacă se exercită o cale de atac de reformare, partea respectivă (intimat în calea de atac) nu trebuie să mai anunţe schimbarea de domiciliu pentru a fi citată la noul ei domiciliu, iar nu la domiciliul trecut în dosar[1]. Această soluţie se aplică cu atât mai mult în cazul în care a intervenit o hotărâre care nu mai este susceptibilă de exercitarea unei căi de atac de reformare.

§6. Verificarea procedurii de comunicare a actelor de procedură

Articolul 241 alin. (3) C.proc.civ. stabileşte în sarcina judecătorului obligaţia de a dispune verificarea efectuării procedurilor de citare şi comunicare dispuse *pentru fiecare termen de judecată*. În fapt, potrivit dispoziţiilor art. 54 şi art. 103 din Regulamentul de ordine interioară al instanţelor judecătoreşti, această verificare se realizează înaintea fiecărui termen de judecată, de grefierul de şedinţă, care informează preşedintele completului de judecată despre deficienţele constatate.

În cazul în care constată existenţa unor încălcări sau neregularităţi în legătură cu procedura de comunicare a citaţiei sau a altor acte de procedură, instanţa va ordona luarea măsurilor de refacere a procedurilor respective. În afară de aceste măsuri, atunci când apreciază că asigurarea celerităţii o impune, judecătorul poate dispune ca înştiinţarea părţilor să se facă şi telefonic, telegrafic, prin fax, poştă electronică sau prin orice alt mijloc de comunicare ce asigură, după caz, transmiterea textului actului supus comunicării ori înştiinţarea pentru prezentarea la termen, precum şi confirmarea primirii actului, respectiv a înştiinţării, dacă părţile au indicat instanţei datele corespunzătoare în acest scop.

Relativ la aceste mijloace de înştiinţare a părţilor, apreciem utile următoare precizări:

– din economia prevederilor art. 241 alin. (3) C.proc.civ. rezultă că premisa recursului la mijloacele menţionate este aceea că procedura de citare s-a efectuat de instanţă, prin agenţii săi procedurali sau prin poştă;

– încunoştinţarea părţilor telefonic, telegrafic, prin fax, poştă electronică sau prin orice alt mijloc de comunicare ce asigură, după caz, transmiterea textului actului supus comunicării ori înştiinţarea pentru prezentarea la termen are caracter facultativ, legea lăsând judecătorului aprecierea utilităţii luării unei asemenea măsuri;

– aceste modalităţi de înştiinţare a părţilor sunt complementare citării şi comunicării realizate în condiţii procedurale, iar nu substitutive acestora[2];

– măsura încunoştinţării părţilor prin mijloacele prevăzute de art. 241 alin. (3) C.proc.civ. poate fi dispusă numai dacă acestea au indicat instanţei datele necesare în acest scop;

[1] În acelaşi sens, a se vedea D.N. THEOHARI, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 408. În sens contrar, M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 142.

[2] V. DĂNĂILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 539.

– dovada înştiinţării părţilor se face prin depunerea la dosar, de către grefierul care a făcut transmisiunea, a confirmării primirii actului de către destinatar, această confirmare urmând a îmbrăca forma specifică modului de comunicare utilizat în cazul concret[1]. În situaţia în care încunoştinţarea s-a făcut telefonic, grefierul va întocmi un referat în care va arăta modalitatea de încunoştinţare şi obiectul acesteia [art. 241 alin. (3) teza finală C.proc.civ.].

În literatura de specialitate[2] s-a arătat că *refacerea procedurii de comunicare sau celelalte măsuri de înştiinţare* pot fi ordonate de către judecător în cursul procesului, atât în şedinţa de judecată, dar şi premergător acesteia, cu respectarea limitelor de termen care să permită părţii dreptul efectiv de a se prezenta şi de a se apăra în cadrul litigiului.

Trebuie subliniat şi că, în vederea obţinerii de date şi informaţii necesare realizării procedurii de comunicare a citaţiilor, a altor acte de procedură, precum şi a îndeplinirii oricărei atribuţii proprii activităţii de judecată, potrivit dispoziţiilor art. 154 alin. (8) C.proc.civ., instanţele au drept de acces direct la bazele de date electronice sau la alte sisteme de informare deţinute de autorităţi şi instituţii publice, acestea din urmă fiind obligate să ia măsurile necesare în vederea asigurării accesului direct al instanţelor la bazele de date electronice şi sistemele de informare deţinute.

§7. Invocarea şi înlăturarea neregularităţilor privind citarea

Invocarea neregularităţilor privind procedura de citare se poate face de *partea interesată, de instanţă din oficiu sau de partea adversă*, în condiţiile art. 160 C.proc.civ.

Când partea se prezintă în instanţă, personal sau prin reprezentant, deşi nu a primit citaţia sau a primit-o într-un termen mai scurt decât cel prevăzut la art. 159 C.proc.civ. ori există o altă cauză de nulitate privind citaţia sau procedura de înmânare a acesteia, neregularitatea se acoperă, însă partea nelegal citată are dreptul să solicite acordarea unui nou termen de judecată în vederea pregătirii apărării. Potrivit art. 160 alin. (1) C.proc.civ., instanţa este obligată să amâne procesul în asemenea împrejurări, în caz contrar hotărârea fiind susceptibilă de a fi desfiinţată.

În cazul în care partea nelegal citată se prezintă în instanţă, personal sau prin reprezentant, şi nu solicită amânarea procesului, precum şi în cazul în care partea lipsă la termenul la care s-a produs neregularitatea nu a invocat-o la termenul următor producerii ei, dacă la acest termen ea a fost prezentă sau legal citată, orice neregularitate cu privire la citare nu va mai fi luată în considerare [art. 160 alin. (2) C.proc.civ.].

În lipsa părţii nelegal citate, neregularitatea privind procedura de citare a acesteia poate fi invocată şi de celelalte părţi, precum şi de instanţă din oficiu, însă numai la termenul la care ea s-a produs [art. 160 alin. (3) C.proc.civ.]. În acest caz, instanţa va ordona refacerea procedurii de citare cu respectarea tuturor cerinţelor prevăzute de lege, având, totodată, posibilitatea de a dispune ca încunoştinţarea părţii despre termenul de judecată nou-acordat să se facă şi prin una dintre modalităţile prevăzute de art. 241 alin. (3) C.proc.civ.

[1] Totodată, potrivit art. 54 lit. d[1]) din Regulamentul de ordine interioară al instanţelor judecătoreşti, grefierul întocmeşte un *referat* privind modalitatea de încunoştinţare sau comunicare şi obiectul acesteia, care se ataşează la dosar.

[2] V. DĂNĂILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 540.

În literatura de specialitate[1] a fost susţinută teza potrivit căreia neregularitatea procedurii de citare ar putea fi invocată de instanţă din oficiu, respectiv de partea adversă numai în cazurile în care nelegala citare ar decurge din nerestituirea la dosar a dovezii de îndeplinire a procedurii de citare sau din nerespectarea elementelor citaţiei prevăzute de lege sub sancţiunea nulităţii exprese, întrucât pentru restul ipotezelor este necesară dovada existenţei unei vătămări pentru a fi incidentă sancţiunea nulităţii, care ar determina amânarea procesului în vederea refacerii procedurii.

Apreciem că soluţia nu este la adăpost de orice critică, întrucât admiterea acesteia ar impune şi admiterea soluţiei potrivit căreia amânarea judecăţii ar putea fi evitată, dacă s-ar face dovada de partea adversă celui nelegal citat că acesta din urmă nu a suferit nicio vătămare prin citarea cu nerespectarea cerinţelor citaţiei prevăzute de lege sub sancţiunea nulităţii exprese. Or, în ambele ipoteze s-ar ajunge la punerea, în fapt, în discuţie a unei condiţii de existenţă a nulităţii actului procedural al citării, fără ca partea despre a cărei nelegală citare este vorba să fie în măsură să poată combate susţinerile părţii adverse, ceea ce contravine atât principiului contradictorialităţii, cât şi celui privind dreptul la apărare. În plus, o asemenea soluţie contravine dispoziţiilor exprese ale art. 153 alin. (2) C.proc.civ., potrivit cu care „instanţa va amâna judecarea şi va dispune să se facă citarea ori de câte ori constată că partea care lipseşte nu a fost citată cu respectarea cerinţelor prevăzute de lege, sub sancţiunea nulităţii". Din interpretarea acestui text de lege rezultă fără echivoc că instanţa este obligată, sub sancţiunea nulităţii, să amâne judecata ori de câte ori constată că partea care lipseşte nu a fost citată cu respectarea cerinţelor prevăzute de lege, indiferent dacă cerinţele respective sunt prevăzute de lege sub sancţiunea nulităţii exprese sau virtuale.

În finalul acestor consideraţii, mai precizăm că neregularitatea procedurii de citare poate fi invocată şi în apel sau, după caz, în recurs, precum şi prin contestaţia în anulare, însă numai de partea nelegal citată.

Secţiunea a 3-a. Nulitatea actelor de procedură civilă

§1. Noţiune

Articolul 174 alin. (1) C.proc.civ. defineşte nulitatea ca fiind *sancţiunea care lipseşte total sau parţial de efecte actul de procedură efectuat cu nerespectarea cerinţelor legale, de fond sau de formă*.

§2. Clasificarea nulităţilor actelor de procedură

Nulităţile procedurale pot fi clasificate în funcţie de mai multe criterii.

a) În funcţie de *natura interesului ocrotit* prin norma juridică încălcată, deci după caracterul normelor juridice nesocotite la efectuarea actului de procedură, nulităţile se clasifică în:

[1] D.N. THEOHARI, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 393.

– *nulităţi absolute*, dacă la întocmirea actului de procedură au fost încălcate norme juridice care ocrotesc un interes public [art. 174 alin. (2) C.proc.civ.];

– *nulităţi relative*, dacă au fost nesocotite norme juridice care ocrotesc un interes privat [art. 174 alin. (3) C.proc.civ.].

Clasificarea prezintă importanţă din perspectiva regimului juridic al nulităţii. Astfel, nulitatea absolută poate fi invocată de orice parte interesată, de instanţă din oficiu sau de procuror, atunci când participă la judecată, în vreme ce nulitatea relativă poate fi invocată numai de partea al cărei interes este ocrotit de norma încălcată la efectuarea actului de procedură, dacă neregularitatea nu a fost cauzată prin propria faptă; nulitatea absolută poate fi invocată în orice stare a judecăţii cauzei, dacă legea nu prevede altfel, în vreme ce nulitatea relativă trebuie invocată înăuntrul termenelor prevăzute de lege; partea interesată poate renunţa, expres sau tacit, la dreptul de a invoca nulitatea relativă, însă părţile nu pot renunţa, în principiu, la dreptul de a invoca nulitatea absolută (art. 178 C.proc.civ.)[1].

b) După cum *există sau nu un text de lege care să prevadă în mod expres sancţiunea nulităţii* (după modul de consacrare legislativă), deosebim:

– *nulităţi exprese* (numite şi nulităţi *textuale* sau nulităţi *explicite*), adică acele nulităţi anume prevăzute de lege [de exemplu, art. 56 alin. (3), art. 57 alin. (4), art. 82 alin. (1), art. 157 alin. (3), art. 164 alin. (3), art. 167 alin. (5), art. 196, art. 197 C.proc.civ. etc.];

– *nulităţi virtuale* (numite şi nulităţi *tacite* sau nulităţi *implicite*), adică acele nulităţi care rezultă din împrejurarea că, deşi nu există un text expres de lege care să prevadă sancţiunea nulităţii, totuşi, la efectuarea actului de procedură a fost nesocotită o dispoziţie legală ce stabileşte o condiţie pentru încheierea valabilă a actului respectiv.

Importanţa acestei clasificări rezultă din prevederile art. 175 alin. (2) C.proc.civ. Astfel, în cazul nulităţilor exprese, vătămarea la care se referă art. 175 alin. (2) C.proc.civ. *se prezumă*, ceea ce înseamnă că partea interesată să invoce nulitatea va trebui să dovedească doar două dintre cele trei condiţii prevăzute de dispoziţia legală a art. 175 alin. (1) C.proc.civ., anume încălcarea formelor procedurale şi împrejurarea că vătămarea (prezumată relativ) nu poate fi înlăturată decât prin desfiinţarea actului lovit de nulitate. În cazul nulităţilor virtuale, cel ce invocă nulitatea trebuie să dovedească şi existenţa unei vătămări, potrivit art. 175 alin. (1) C.proc.civ.

Subliniem că este necesar să nu se confunde clasificarea nulităţilor în absolute şi relative cu clasificarea în nulităţi exprese şi virtuale. Combinând cele două clasificări, rezultă că pot exista: nulităţi absolute şi exprese [de exemplu, nulitatea minutei nesemnate de către judecătorul ori judecătorii care au pronunţat-o sau de către magistratul-asistent, potrivit art. 401 alin. (2) C.proc.civ.]; nulităţi absolute şi virtuale (de exemplu, nulitatea care se desprinde din art. 15 C.proc.civ., text ce consacră principiul oralităţii); nulităţi relative şi exprese (spre exemplu, nulitatea instituită prin art. 673, art. 677, art. 683 şi art. 685 C.proc.civ. cu privire la efectuarea actelor de executare silită); nulităţi relative şi virtuale (de exemplu, în cazul ascultării ca martor, în ciuda

[1] Menţionăm că unii autori consideră că împărţirea nulităţilor în absolute şi relative ar fi insuficientă, arătând că raţiuni de ordin practic şi de logică juridică ar impune acceptarea unei a treia categorii, cea a actelor inexistente, chiar dacă această categorie nu este reglementată de legislaţia noastră procesuală. În acord cu alţi autori (V.M. Ciobanu, *Tratat 1996*, vol. I, p. 465-467; I. Leş, *Tratat de drept procesual civil*, ed. a 5-a, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2010, p. 371-374), opinăm şi noi că nu este necesar să se reţină şi categoria actelor de procedură inexistente.

opunerii părţii adverse celei care a propus proba, a unei rude sau afin până la gradul al treilea cu una dintre părţi, în alte procese decât cele privitoare la filiaţie, divorţ şi alte raporturi de familie).

c) În funcţie de *întinderea efectelor*, nulităţile se împart în:

– *nulităţi totale*, adică atunci când sancţiunea vizează întregul act de procedură;

– *nulităţi parţiale*, adică acele nulităţi care afectează numai o parte a actului de procedură, cealaltă parte nefiind desfiinţată.

Existenţa acestor două feluri de nulitate este consacrată de legiuitor, de exemplu, în art. 480 alin. (2) C.proc.civ., care prevede că instanţa de apel, în caz de admitere a apelului, poate anula sau, după caz, poate „schimba, în tot sau în parte, hotărârea apelată", în art. 513 alin. (4) C.proc.civ., potrivit căruia, în cazul admiterii cererii de revizuire, instanţa „va schimba, în tot sau în parte, hotărârea atacată". De asemenea, în ipoteza admiterii recursului, instanţa va dispune casarea totală sau, după caz, parţială a hotărârii, iar, în această din urmă situaţie, partea din hotărâre care nu a fost casată rămâne în autoritatea lucrului judecat.

d) După cum sancţiunea nulităţii intervine pentru *nerespectarea condiţiilor ce privesc însuşi actul de procedură respectiv* sau *din cauza dependenţei* acelui act de procedură de un alt act de procedură, nulităţile se împart în:

– *nulităţi proprii;*

– *nulităţi derivate.*

O consacrare legală a acestei clasificări o găsim în art. 179 alin. (3) C.proc.civ., potrivit căruia desfiinţarea unui act de procedură atrage şi desfiinţarea actelor următoare, în măsura în care acestea nu pot avea o existenţă de sine stătătoare. Această clasificare prezintă interes din punctul de vedere al efectelor nulităţii.

e) După cum privesc *o formă exterioară sau una intrinsecă* a actului de procedură, nulităţile se împart în:

– *nulităţi extrinseci*, adică acele nulităţi care privesc încălcarea unor condiţii externe ale actului de procedură (de exemplu, competenţa, necesitatea efectuării actului de procedură într-un anumit termen prevăzut de lege, plata taxelor de timbru, greşita alcătuire a instanţei, depunerea cererii de apel sau de recurs direct la instanţa competentă să o judece etc.);

– *nulităţi intrinseci*, adică acele nulităţi care sancţionează nerespectarea condiţiilor proprii actului de procedură, privitoare la forma sau conţinutul acestuia.

În doctrină s-a susţinut că ar exista o suprapunere între această clasificare şi cea prezentată anterior[1]. Însă, în realitate, cele două clasificări au la bază criterii diferite, clasificarea în nulităţi proprii şi derivate vizând exclusiv legătura de dependenţă care există între două sau mai multe acte de procedură, pe când clasificarea în nulităţi intrinseci şi extrinseci priveşte neîndeplinirea unor condiţii interioare sau exterioare ale actului de procedură. De altfel, nu întotdeauna nulităţile proprii sunt şi nulităţi intrinseci, de exemplu, în cazul netimbrării cererii de chemare în judecată este vorba de o nulitate extrinsecă şi proprie[2].

[1] Al. Bacaci, *Excepţiile de procedură în procesul civil*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1983, p. 225.

[2] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 264.

f) După cum *implică sau nu existența unei vătămări*, nulitățile se clasifică în:

– *nulități condiționate de existența unei vătămări* (art. 175 C.proc.civ.), care reprezintă regula;

– *nulități necondiționate de existența unei vătămări* (art. 176 C.proc.civ., precum și alte cazuri la care ne vom referi în cele ce urmează).

§3. Cazurile de nulitate

Cazurile de nulitate sunt prevăzute de art. 175 și art. 176 C.proc.civ., texte care realizează, în același timp, clasificarea nulităților în nulități condiționate și nulități necondiționate de existența unei vătămări.

3.1. Cazurile de nulitate condiționată

Potrivit art. 175 alin. (1) C.proc.civ., „actul de procedură este lovit de nulitate dacă prin nerespectarea cerinței legale s-a adus părții o vătămare care nu poate fi înlăturată decât prin desființarea acestuia", iar alin. (2) prevede că, „în cazul nulităților expres prevăzute de lege, vătămarea este prezumată, partea interesată putând face dovada contrară".

Din coroborarea dispozițiilor art. 175 C.proc.civ. cu cele ale art. 176 C.proc.civ. rezultă că cele dintâi constituie dreptul comun în materia nulității actelor de procedură.

Articolul 175 C.proc.civ. stabilește că nulitatea actului de procedură intervine dacă sunt îndeplinite, cumulativ, următoarele trei *condiții*:

– să existe un act de procedură care a fost întocmit cu nerespectarea cerinței legale;

– actul de procedură să fi produs părții o vătămare;

– vătămarea să nu poată fi înlăturată decât prin anularea (desființarea) actului.

Cât privește *prima condiție*, apreciem că pentru stabilirea înțelesului noțiunii de „nerespectare a cerinței legale" trebuie avute în vedere atât prevederile art. 175 C.proc.civ., cât și cele ale art. 176 C.proc.civ., precum și faptul că raportul dintre cele două norme legale este acela de normă generală – normă specială. Așa fiind, rezultă că sintagma tehnico-juridică „nerespectarea cerinței legale" vizează împrejurarea că actul de procedură a fost întocmit cu nerespectarea oricăror cerințe legale, mai puțin cele extrinseci, pentru care intervine nulitatea necondiționată de existența unei vătămări. Așadar, nulitatea condiționată intervine pentru nerespectarea condițiilor proprii actului juridic, privitoare la forma sau conținutul lui[1], dar și a condițiilor extrinseci, în cazurile în care legea prevede astfel[2].

Referitor la *cea de a doua cerință*, trebuie reținut, în primul rând, că vătămarea nu trebuie confundată cu interesul de a invoca nulitatea actului de procedură, deci cu folosul practic urmărit de partea care invocă nulitatea actului de procedură, interes care

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 264; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 181; G. Răducan, *Nulitatea*, p. 90; D.N. Theohari, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 412. În sens asemănător, M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 764; O. Ungureanu, *op. cit.*, p. 66-67.

[2] În același sens, M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 764.

trebuie să existe la exercițiul oricărei forme procedurale ce intră în conținutul acțiunii civile, deci și atunci când se invocă nulitatea unui act de procedură.

Precizăm că vătămarea poate îmbrăca forma unui prejudiciu patrimonial, dar poate avea și o sferă mai largă, precum amânarea procesului, împiedicarea părții de a-și pregăti apărarea, de a formula obiecții la raportul de expertiză[1] etc. Pentru a evidenția faptul că vătămarea nu se reduce la simplul prejudiciu material, unii autori arată că prin vătămare se înțelege un „prejudiciu procesual"[2] sau că „vătămarea reprezintă orice prejudiciu de natură procesuală, care include atingerile aduse dreptului la apărare"[3].

În ceea ce privește constatarea existenței vătămării, aceasta este lăsată la aprecierea instanței, care o poate deduce din împrejurările cauzei și din finalitatea formei procedurale nerespectate ori poate cere părții care o invocă să producă dovezi. Așadar, nu în toate cazurile partea care invocă nulitatea este obligată să administreze dovezi pentru a proba existența vătămării, deoarece, în caz contrar, cursul procesului s-ar complica la fiecare act de procedură contestat ca lovit de nulitate. Reamintim că, în cazul nulităților expres prevăzute de lege, vătămarea se prezumă, cealaltă parte urmând a încerca să dovedească inexistența vătămării pentru a face inoperantă nulitatea.

Însă, atunci când încălcarea formei procedurale nu a adus nicio vătămare părții, actul nu este lovit de nulitate, de exemplu: când pricina s-a judecat peste rând, dar partea a fost prezentă și a pus concluzii; dacă procedura de citare a fost viciată, însă partea se prezintă în instanță; dacă în procesul-verbal de îndeplinire a procedurii de citare nu este indicată locuința părții, dar partea a semnat personal de primirea citației etc.

În fine, *cea de a treia condiție* pentru a opera nulitatea condiționată este aceea ca vătămarea să nu poată fi înlăturată decât prin desființarea actului[4], sub acest aspect art. 177 alin. (1) C.proc.civ. stabilind că, ori de câte ori este posibilă înlăturarea vătămării fără anularea actului, judecătorul va dispune îndreptarea neregularităților actului de procedură.

În doctrină[5] s-a apreciat și că, în cazul nulității absolute, în principiu, este imposibilă înlăturarea vătămării în alt mod, însă, așa cum s-a arătat[6], în mod întemeiat, această opinie nu poate fi reținută, deoarece nu ține cont de faptul că existența unei vătămări este una dintre cele trei cerințe ce trebuie întrunite cumulativ spre a fi în prezența cazului de nulitate prevăzut de art. 175 alin. (1) C.proc.civ., text ce nu face distincție după cum forma procedurală nerespectată este instituită printr-o normă juridică de ordine publică sau printr-o normă juridică de ordine privată.

[1] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 1086/1976, în C.D. 1976, p. 239.

[2] I. Deleanu, *Tratat 2013*, vol. I, p. 792.

[3] I. Leș, *Sancțiunile procedurale în materie civilă*, Ed. Lumina Lex, București, 1997, p. 59-60.

[4] De pildă: neîntocmirea încheierii de dezbateri, atunci când instanța a amânat pronunțarea hotărârii, atrage nulitatea hotărârii, întrucât nu se mai poate realiza controlul judiciar în ceea ce privește alcătuirea instanței, susținerile părților etc. – C.S.J., s. civ., dec. nr. 2322/1993, în B.J. 1993, p. 148; dec. nr. 387/1994, în B.J. 1994, p. 108; nesemnarea minutei de către judecător nu poate fi acoperită prin semnarea ulterioară a minutei, deoarece nu se poate ști dacă judecătorul respectiv a participat sau nu la deliberare – Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 574/1974, în Repertoriu 1969-1975, p. 384; dec. nr. 1486/1977, în Repertoriu 1975-1980, p. 303; C.A. Iași, dec. civ. nr. 1826/2000, în C.P.J. 2000, p. 239.

[5] I. Deleanu, *Tratat 2013*, vol. I, p. 794; I. Leș, *Codul 2007*, p. 310; O. Ungureanu, *op. cit.*, p. 70.

[6] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 266; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 182; M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 766; Gh. Florea, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 496, nr. 7.

În concluzie, nu trebuie confundat regimul juridic al nulității actelor de procedură, care diferă după cum nulitatea este absolută sau relativă, cu condițiile ce trebuie îndeplinite pentru a fi vorba despre cazul general de nulitate, prevăzute de art. 175 alin. (1) C.proc.civ., nulitate ce este absolută sau relativă, în funcție de caracterul de ordine publică sau de ordine privată al normei juridice ce stabilește forma procedurală încălcată la efectuarea actului de procedură.

Ca exemplu de înlăturare a vătămării altfel decât prin anularea actului de procedură, menționăm cazul în care minuta este semnată de judecător(i) și numai hotărârea ce s-a redactat ulterior a rămas nesemnată, ipoteză când se evită sancțiunea nulității prin semnarea ulterioară. În doctrină s-a mai arătat că nu ar trebui să ducă la nulitatea hotărârii contradicția dintre minută și dispozitiv, ci la refacerea dispozitivului hotărârii în sensul soluției din minută, deoarece, după deliberare și pronunțarea minutei, judecătorii nu mai pot reveni asupra soluției pronunțate, astfel încât nu s-ar putea susține că nu s-ar ști ce anume a hotărât instanța[1], precum și că în ipoteza în care soluția este consemnată în minută, dar hotărârii redactate ulterior îi lipsește dispozitivul, neregularitatea ar putea fi înlăturată prin completarea hotărârii, care, în dispozitiv, va cuprinde soluția din minută[2].

Trebuie precizat că, în situația în care instanța dispune refacerea integrală (totală) a actului de procedură, nu suntem în prezența înlăturării vătămării, ci instanța trebuie să dispună mai întâi anularea actului, iar apoi efectuarea aceluiași act de procedură cu respectarea formelor prevăzute de lege.

Mai reținem că, potrivit art. 177 alin. (2) C.proc.civ., nulitatea nu poate fi acoperită dacă a intervenit decăderea ori o altă sancțiune procedurală sau dacă se produce ori subzistă o vătămare.

3.2. Cazurile de nulitate necondiționată

Articolul 176 C.proc.civ. prevede că nulitatea nu este condiționată de existența unei vătămări în cazul încălcării dispozițiilor legale referitoare la:

1. capacitatea procesuală;
2. reprezentarea procesuală;
3. competența instanței;
4. compunerea sau constituirea instanței;
5. publicitatea ședinței de judecată;
6. alte cerințe legale extrinseci actului de procedură, dacă legea nu dispune altfel.

În legătură cu aceste dispoziții legale se impun a fi făcute următoarele precizări.

În primul rând, din natura cerințelor legale enumerate de dispozițiile art. 176 C.proc.civ. rezultă că nulitatea necondiționată intervine pentru *nerespectarea condițiilor extrinseci* actului de procedură.

[1] V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 182-183; M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 769-770. În sens contrar, a se vedea: Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 253/1968, în C.D. 1968, p. 219; C.S.J., s. com., dec. nr. 5720/2000, în P.R. nr. 4/2001, p. 100; C.A. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 81/1995, în C.P.J.C. 1993-1998, p. 246.

[2] Pentru soluția că ar interveni nulitatea, a se vedea, totuși, Trib. jud. Galați, dec. civ. nr. 550/1977, în R.R.D. nr. 10/1978, p. 54.

În al doilea rând, se observă că enumerarea cuprinsă în acest text de lege este o *enumerare exemplificativă* a cauzelor de nulitate necondiționată, putând exista și alte dispoziții legale în afara celor indicate expres în art. 176 C.proc.civ., care să atragă nulitatea necondiționată de vătămare, așa cum se va vedea mai jos.

În fine, din dispozițiile art. 176 pct. 6 C.proc.civ. reiese că, în cazurile anume prevăzute de lege, încălcarea unor condiții extrinseci actului de procedură atrage nulitatea condiționată a acestuia[1]. Rezultă, așadar, că, în cazul încălcării dispozițiilor legale referitoare la condițiile extrinseci actului de procedură, *regula* o constituie *intervenirea nulității necondiționate*, *excepția*, respectiv *sancțiunea nulității condiționate* de existența unei vătămări trebuind să fie expres prevăzută de lege. Sub acest ultim aspect, subliniem că, din economia dispozițiilor art. 176 C.proc.civ., reiese că asemenea excepții pot fi instituite de lege numai pentru cerințe legale extrinseci actului de procedură altele decât cele enumerate la art. 176 pct. 1-5 C.proc.civ.

Nulitatea necondiționată, indiferent că este absolută sau relativă, intervine prin simplul fapt al îndeplinirii actului de procedură cu nesocotirea dispozițiilor legii.

1. Nerespectarea dispozițiilor legale referitoare la capacitatea procesuală (art. 176 pct. 1 C.proc.civ.)

Capacitatea procesuală de folosință și de exercițiu constituie o condiție de exercitare a acțiunii civile, deci o condiție extrinsecă actului de procedură, astfel încât actele de procedură îndeplinite de cel care nu are capacitate de folosință sau care nu are exercițiul drepturilor sale sunt lovite de nulitate absolută sau sunt anulabile, potrivit distincțiilor făcute de art. 56 și art. 57 C.proc.civ.

Apreciem că aceeași ar trebui să fie soluția și în cazul *nerespectării celorlalte condiții (generale) referitoare la exercițiul dreptului la acțiune*, precum și al *neîndeplinirii unor condiții (speciale) impuse de lege*, în anumite situații, pentru sesizarea instanței judecătorești, nerespectarea oricăreia dintre acestea atrăgând nulități necondiționate de existența unei vătămări. De exemplu, hotărârea prin care s-a admis cererea de chemare în judecată, deși cererea era prematură, reclamantul nu justifica un interes sau nu avea calitate procesuală ori nu s-a parcurs procedura prealabilă obligatorie, este lovită de nulitate, cu mențiunea că hotărârea este, ea însăși, un act de procedură. Însă, dacă nu se ajunge la pronunțarea unei hotărâri de admitere a cererii, ci se invocă excepția referitoare la lipsa condiției respective, atunci cererea de chemare în judecată nu se anulează, ci se respinge, după caz, ca prematură, ca lipsită de interes, ca fiind introdusă de o persoană fără calitate procesuală activă ori împotriva unei persoane fără calitate procesuală pasivă, ca inadmisibilă[2].

2. Nerespectarea dispozițiilor legale referitoare la reprezentarea procesuală (art. 176 pct. 2 C.proc.civ.)

Acest caz de nulitate necondiționată de vătămare intervine în condițiile art. 82 C.proc.civ., atunci când se constată lipsa dovezii calității de reprezentant (convențional

[1] Tot din art. 176 pct. 6 C.proc.civ. ar mai rezulta că, în unele cazuri expres prevăzute de lege, nerespectarea unei cerințe legale extrinseci ar putea să atragă o altă sancțiune decât nulitatea.

[2] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 267-268; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 184; G. Răducan, *Nulitatea*, p. 92, nota 1.

sau legal) a celui care acționează în numele părții. În egală măsură însă, aceeași sancțiune intervine și în cazul nerespectării oricăror altor cerințe legale referitoare la reprezentarea în procesul civil, indiferent de felul reprezentării. Așadar, este vorba tot despre o nulitate necondiționată de vătămare în ipoteza încălcării dispozițiilor legale privitoare la reprezentarea procesuală a persoanelor juridice în recurs [art. 84 alin. (2) și (3) C.proc.civ., anume asistarea, respectiv reprezentarea obligatorie prin avocat sau, după caz, prin consilier juridic la redactarea cererii de recurs și a motivelor de recurs, precum și în exercitarea și susținerea recursului].

În literatura juridică[1] s-a arătat că, față de prevederile art. 83 lit. k) din Legea nr. 76/2012 [care dispun că „orice alte dispoziții contrare, chiar dacă sunt cuprinse în legi speciale", se abrogă la data intrării în vigoare a Codului de procedură civilă], norma art. 26 alin. (3)[2] din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea și exercitarea profesiei de avocat este parțial abrogată, cu privire la necesitatea verificării condiției existenței unei vătămări în privința actelor de procedură îndeplinite de o persoană care „se prezintă ca avocat, exercitând acte specifice acestei profesii și folosind însemnele profesiei de avocat" în procesul civil, deoarece aceste acte sunt nule absolut potrivit art. 176 pct. 2 C.proc.civ., fiind vorba de o nulitate necondiționată de existența vreunei vătămări.

3. Nerespectarea dispozițiilor legale referitoare la competența instanței (art. 176 pct. 3 C.proc.civ.)

În materie de necompetență, actele de procedură efectuate de către o astfel de instanță sunt nule, fiind vorba tot despre o nulitate necondiționată de existența unei vătămări, întrucât competența instanței este o condiție exterioară actului de procedură. Nulitatea este, după caz, absolută sau relativă, în funcție de caracterul normei de competență încălcate.

Cu toate acestea, subliniem că, în conformitate cu art. 137 C.proc.civ., deși actele de procedură făcute de o instanță necompetentă sunt nule, dovezile administrate în fața instanței necompetente rămân câștigate judecății, astfel încât instanța competentă învestită cu soluționarea cauzei (după incidentul de necompetență) nu va dispune refacerea lor decât pentru motive temeinice.

4. Nerespectarea dispozițiilor legale referitoare la compunerea sau constituirea instanței (art. 176 pct. 4 C.proc.civ.)

Greșita compunere sau constituire a instanței (nu a fost respectat numărul de judecători prevăzut de lege pentru pricina respectivă, a participat un judecător aflat într-un caz de incompatibilitate absolută sau care a fost recuzat și cererea de recuzare era întemeiată, nu a participat la judecată procurorul, deși pentru pricina respectivă participarea sa era obligatorie, cauza de competența unui judecător definitiv s-a soluționat de către un judecător stagiar etc.) reprezintă un alt caz de nulitate necondiționată de

[1] GH. FLOREA, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 502.

[2] Potrivit art. 26 alin. (3) din Legea nr. 51/1995, republicată, actele specifice profesiei de avocat, efectuate în mod public de o persoană care nu a dobândit calitatea de avocat în condițiile prezentei legi, sunt nule dacă s-a produs o vătămare ce nu poate fi remediată în alt mod, în afară de cazul în care modul de îndeplinire a acestora a fost de natură să producă o eroare comună cu privire la calitatea celui care le-a săvârșit.

existența unei vătămări, fiind vorba tot despre cerințe extrinseci, iar nu de condiții proprii ale actului de procedură.

5. Nerespectarea dispozițiilor legale referitoare la publicitatea ședinței de judecată (art. 176 pct. 5 C.proc.civ.)

Articolul 17 C.proc.civ. stabilește că ședințele de judecată sunt publice, în afară de cazurile prevăzute de lege.

Așa fiind, ori de câte ori instanța efectuează un act de procedură în ședință secretă, deși nu există o dispoziție expresă pentru a justifica această măsură, actul va fi lovit de nulitate, fiind vorba despre o cerință extrinsecă actului de procedură, fără a avea relevanță dacă există sau nu o vătămare cauzată vreuneia dintre părți. Dat fiind interesul ocrotit prin regula privind publicitatea procesului civil, respectiv asigurarea condițiilor unui proces echitabil, apreciem că *nulitatea este absolută*.

S-a arătat[1] că, în ipoteza inversă, în care *legea ar impune judecata în camera de consiliu*, iar aceasta s-ar desfășura în ședință publică, nu ar fi aplicabile dispozițiile art. 176 pct. 5 C.proc.civ., deoarece sancțiunea nulității ar putea surveni „numai în condițiile dreptului comun, dacă există o vătămare care nu poate fi înlăturată altfel și partea care invocă vătămarea justifică un interes (art. 32 C.proc.civ.)".

6. Nerespectarea dispozițiilor legale referitoare la alte cerințe legale extrinseci actului de procedură, dacă legea nu dispune altfel (art. 176 pct. 7 C.proc.civ.)

În literatura juridică[2] se admite că reprezintă tot cazuri de nulitate necondiționată și următoarele:

– *netimbrarea* sau *insuficienta timbrare* a cererilor. Astfel, potrivit art. 197 C.proc.civ., în cazul în care cererea este supusă timbrării, dovada achitării taxelor datorate se atașează cererii. Netimbrarea sau timbrarea insuficientă atrage anularea cererii de chemare în judecată, în condițiile legii. Conform art. 33 alin. (2) din O.U.G. nr. 80/2013, dacă cererea de chemare în judecată este netimbrată sau insuficient timbrată, reclamantului i se pune în vedere, în condițiile art. 200 alin. (2) teza I C.proc.civ., obligația de a timbra cererea în cuantumul stabilit de instanță și de a transmite instanței dovada achitării taxei judiciare de timbru, în termen de cel mult 10 zile de la primirea comunicării instanței. Prin aceeași comunicare instanța îi pune în vedere reclamantului posibilitatea de a formula, în condițiile legii, cerere de acordare a facilităților la plata taxei judiciare de timbru, în termen de 5 zile de la primirea comunicării. Dispozițiile art. 200 alin. (2) teza I C.proc.civ. rămân aplicabile în ceea ce privește complinirea celorlalte lipsuri ale cererii de chemare în judecată. Instanța însă nu va proceda la comunicarea cererii de chemare în judecată în condițiile art. 201 alin. (1) C.proc.civ., decât după soluționarea cererii de acordare a facilităților la plata taxei judiciare de timbru;

– *nerespectarea termenelor prohibitive* [de pildă, cazul care rezultă din art. 396 alin. (3) C.proc.civ., adică pronunțarea hotărârii mai înainte de împlinirea termenului

[1] GH. FLOREA, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 503.

[2] G. BOROI, *Codul 2001*, p. 267-268; V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 184-185; G. RĂDUCAN, *Nulitatea*, p. 92-93; M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 772-773; I. DELEANU, *Tratat 2013*, vol. I, p. 795 (inclusiv nota 1); D.N. THEOHARI, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 413-417.

pentru care pronunțarea a fost amânată]. Nerespectarea termenului prohibitiv (dilatoriu) are drept consecință nulitatea actului de procedură efectuat înainte de împlinirea termenului, nulitate ce este independentă de existența vreunei vătămări, operând prin simpla încălcare a normei care interzice îndeplinirea actului de procedură înăuntrul termenului. În acest sens, art. 185 alin. (2) C.proc.civ. prevede că, în cazul în care legea oprește îndeplinirea unui act de procedură înăuntrul unui termen, actul făcut înaintea împlinirii termenului poate fi anulat la cererea celui interesat.

În cazul termenelor imperative (peremptorii), dacă partea face actul de procedură după expirarea termenului, actul respectiv este nul, dar, în acest caz, nulitatea nu intervine ca un efect al încălcării normelor ce prevăd termene legale imperative, ci ca o consecință a sancțiunii specifice pentru aceste termene, respectiv decăderea [art. 185 alin. (1) teza finală C.proc.civ.];

– *depunerea cererii de apel sau de recurs direct la instanța de control judiciar.* În aceste cazuri, nulitatea este expres prevăzută de art. 471 alin. (1) și art. 490 alin. (1) C.proc.civ.;

– *necompetența executorului judecătoresc.* Diferit de reglementarea anterioară, *de lege lata,* art. 651 alin. (4) C.proc.civ. stabilește în mod expres că nerespectarea dispozițiilor referitoare la competența materială și teritorială a executorului judecătoresc atrage nulitatea necondiționată a actelor de procedură efectuate.

§4. Invocarea nulității actelor de procedură

În sistemul nostru procesual nu există nulități de drept, ci desființarea actelor de procedură nu poate avea loc decât prin hotărâre judecătorească, deci nulitatea actului de procedură trebuie *declarată de către instanța de judecată.*

Ca atare, până în momentul în care instanța judecătorească declară nulitatea, actul de procedură – deși îndeplinit cu nerespectarea cerințelor prevăzute de lege – își va produce efectele, ca și cum ar fi un act valabil încheiat. Este chiar posibil ca actul de procedură respectiv să rămână în ființă, dacă nulitatea nu se invocă prin mijloacele și în condițiile stabilite de lege[1].

Mijloacele de invocare a nulității actelor de procedură diferă în funcție de momentul invocării nulității, precum și de caracterul normelor încălcate.

Dacă judecata este în curs, în fața primei instanțe ori în cursul judecării unei căi de atac, încălcarea formelor procedurale (intrinseci sau extrinseci) se invocă pe calea excepției (de nulitate, de necompetență, de incompatibilitate absolută etc.).

Nulitatea absolută poate fi invocată, potrivit art. 178 alin. (1) C.proc.civ., de orice parte din proces[2], de procuror sau de instanță din oficiu, în orice stare a judecății cauzei, chiar direct în apel sau în recurs, dacă legea nu prevede altfel.

Sub acest ultim aspect, reamintim că, în ipoteza prevăzută de art. 130 alin. (2) C.proc.civ. referitoare la necompetența materială și teritorială absolută, legea derogă de la regula invocării nulității absolute în orice stare a pricinii, stabilind că excepția de

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 268; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 185.

[2] Deoarece nulitatea absolută sancționează nerespectarea unei norme care ocrotește un interes public, nulitatea absolută poate fi invocată și de partea vinovată de încălcarea normei legale – Gh. Florea, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 507.

necompetență (și, implicit, nulitatea actului de procedură efectuat de către o instanță necompetentă) poate fi invocată atât de părți, cât și de instanță din oficiu, doar până la primul termen de judecată la care părțile au fost legal citate în fața primei instanțe.

În ceea ce privește invocarea nulității absolute în căile de atac, trebuie subliniat că, potrivit art. 488 alin. (2) C.proc.civ., motivele de casare, chiar de ordine publică, nu pot fi primite decât dacă ele nu au putut fi invocate pe calea apelului sau în cursul judecării apelului ori, deși au fost invocate în termen, au fost respinse sau instanța a omis să se pronunțe asupra lor, iar conform art. 247 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ., excepțiile absolute pot fi ridicate în fața instanței de recurs numai dacă, pentru soluționarea lor, nu este necesară administrarea altor dovezi în afara înscrisurilor noi[1].

Nulitatea relativă poate fi invocată numai de partea protejată prin dispoziția legală încălcată și numai dacă neregularitatea nu a fost cauzată prin propria sa faptă [art. 178 alin. (2) C.proc.civ., care constituie o aplicație a principiului *nemo auditur propriam turpitudinem suam allegans*].

Cât privește momentul până la care se poate invoca nulitatea relativă, art. 178 alin. (3) C.proc.civ. prevede că, exceptând cazurile când legea prevede expres altfel, nulitatea relativă trebuie invocată:

a) prin întâmpinare sau, dacă întâmpinarea nu este obligatorie, la primul termen de judecată, atunci când este vorba despre neregularități săvârșite anterior începerii judecății;

b) la termenul la care s-a săvârșit neregularitatea sau, dacă partea nu este prezentă, la termenul de judecată imediat următor[2] și înainte de a pune concluzii pe fond, pentru neregularitățile săvârșite în cursul judecății. Așadar, în acest caz, este necesar ca partea beneficiară a normei de ordine privată încălcate să invoce nulitatea relativă înainte de punerea concluziilor pe fond, în caz contrar fiind decăzută din dreptul de a o mai invoca ulterior în căile de atac. În momentul în care părțile, potrivit art. 392 C.proc.civ., au început să pună concluzii pe fondul pretenției deduse judecății, se acoperă orice nulitate relativă determinată de unele neregularități procedurale care s-au produs după începerea procesului și până la începerea dezbaterilor în fond. Cu toate acestea, apreciem că, atunci când cauza de nulitate s-a ivit la ultimul termen de judecată, iar partea nu a fost prezentă, precum și atunci când este vorba de nulitățile relative care vizează hotărârea însăși, acestea pot fi invocate direct în apel sau, după caz, în recurs (ca motiv de exercitare a căilor de atac), deoarece nu mai există un alt moment procesual la care partea interesată să poată invoca asemenea neregularități.

Articolul 178 alin. (4) C.proc.civ. prevede expres posibilitatea părții lezate de efectuarea unui act de procedură cu nerespectarea cerințelor legale de *a renunța la dreptul de a invoca nulitatea relativă.* Renunțarea poate fi expresă sau tacită.

Renunțarea expresă la dreptul de invocare a sancțiunii nulității relative presupune existența unei declarații în acest sens făcute de partea interesată, care poate fi formu-

[1] A se vedea și M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 774.

[2] Așa cum s-a arătat (M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 776), întrucât art. 178 alin. (3) lit. b) C.proc.civ. nu distinge, înseamnă că partea care lipsește la termenul la care este comisă neregularitatea procedurală poate invoca nulitatea la termenul de judecată imediat următor la care părțile sunt legal citate, indiferent dacă pentru termenul la care s-a produs încălcarea procedurală a fost sau nu citată legal.

lată în scris sau verbal, în fața instanței de judecată, în acest ultim caz, actul de dispoziție urmând a fi consemnat în încheierea de ședință de la acel termen de judecată.

Renunțarea tacită la dreptul de a invoca nulitatea relativă se deduce din împrejurările pricinii, atunci când conduita procesuală a părții interesate să invoce nulitatea relativă nu lasă nicio îndoială asupra intenției acesteia de acoperire a nulității.

Referitor la renunțarea la invocarea nulității relative, trebuie reținut că, indiferent de felul acesteia, tacită sau expresă, ea poate interveni numai înăuntrul termenului în care ar putea fi invocată nulitatea relativă, întrucât, în caz contrar, intervine decăderea[1] din dreptul de a mai invoca nulitatea, iar, potrivit art. 177 alin. (2) C.proc.civ., nulitatea nu mai poate fi acoperită într-o atare situație.

În fine, menționăm că, potrivit art. 178 alin. (5) C.proc.civ., *toate cauzele de nulitate a actelor de procedură deja efectuate trebuie invocate deodată (simultan), sub sancțiunea expresă a decăderii părții din dreptul de a le mai invoca*. Subliniem că această normă vizează atât situația în care sunt incidente mai multe cauze de nulitate relativă, cât și pe aceea în care coexistă mai multe cauze de nulitate absolută sau unele cauze de nulitate absolută și unele de nulitate relativă, deoarece legea nu face nicio distincție în acest sens[2].

Instanța se pronunță asupra *excepției nulității*, după caz, prin încheiere sau prin hotărâre (sentință sau decizie). Dacă excepția se respinge, se pronunță o încheiere interlocutorie, care poate fi atacată numai odată cu fondul. Dacă excepția se admite, se pronunță o încheiere, în cazul în care instanța rămâne în continuare învestită cu soluționarea pricinii, respectiv o hotărâre, atunci când instanța se dezînvestește, regimul juridic al acestora fiind cel de drept comun, dacă legea nu prevede expres o altă soluție.

În condițiile prevăzute de lege, nulitatea actelor de procedură poate fi invocată prin intermediul căilor de atac, iar nulitatea actelor de executare sau a executării silite înseși se invocă pe calea contestației la executare.

Indiferent de felul nulității, absolute sau relative, trebuie reținut că, potrivit art. 177 alin. (3) C.proc.civ., actul de procedură nu va fi anulat dacă până la momentul pronunțării asupra excepției de nulitate a dispărut cauza acesteia.

[1] M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 779.

[2] În sensul că textul vizează numai situația în care sunt incidente mai multe cauze de nulitate relativă, deoarece nulitatea absolută poate fi invocată, ca regulă, oricând, astfel încât nu se pune problema obligativității invocării cauzelor de nulitate absolută în același timp cu cele de nulitate relativă, a se vedea: D.N. THEOHARI, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 422; M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 779; GH. FLOREA, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 507, nr. 6. Considerăm că această soluție nu poate fi primită, deoarece, pe de-o parte, art. 178 alin. (1) C.proc.civ. stabilește că nulitatea absolută poate fi invocată în orice stare a judecății cauzei, *dacă legea nu prevede altfel*, iar, pe de altă parte, dacă s-ar admite că textul vizează numai situația existenței concomitente a mai multor cauze de nulitate relativă, dispozițiile art. 178 alin. (5) C.proc.civ. ar fi inutile, deoarece la aceeași soluție s-ar ajunge și în temeiul alin. (2) al aceluiași articol. Or, o normă juridică trebuie interpretată în sensul în care să producă efecte juridice, iar nu în cel al neaplicării. În fine, trebuie avută în vedere și rațiunea acestui text de lege, care constă în aceea a evitării abuzului de drept procesual prin împiedicarea părții, care cunoaște existența concomitentă a mai multor cauze de nulitate absolută și relativă, să le invoce pe rând, producând astfel tergiversarea procesului.

§5. Efectele nulității actelor de procedură

Prin declararea nulității, indiferent că ar fi vorba despre o nulitate absolută sau despre o nulitate relativă, actul de procedură este lipsit de efectele proprii pe care i le dă legea – *quod nullum est, nullum producit effectum*. Nulitatea afectează atât operațiunea juridică, lipsind-o de efectele sale firești, cât și actul sau actele încheiate pentru constatarea acelei operațiuni (de exemplu, nulitatea comunicării citației atrage și nulitatea dovezii de înmânare sau a procesului-verbal încheiat de agentul procedural)[1].

Potrivit art. 179 alin. (1) C.proc.civ., actul de procedură nul sau anulabil este *desființat, în tot sau în parte, de la data îndeplinirii lui*. Așadar, efectul de invalidare a actului de procedură îndeplinit cu nerespectarea prescripțiilor legale se produce din chiar momentul întocmirii lui, iar nu din momentul declarării nulității. Nulitatea operează retroactiv, indiferent de caracterul de ordine publică sau de ordine privată al normelor încălcate. Dacă prin actul anulat s-au luat anumite măsuri, acestea nu vor mai fi aduse la îndeplinire sau, după caz, nu vor mai fi luate în considerare.

Articolul 179 alin. (3) C.proc.civ. prevede un alt efect al nulității, și anume *desființarea actelor de procedură următoare*, dacă acestea nu pot avea o existență de sine stătătoare.

Aceste dispoziții reglementează nulitatea derivată, generată de nulitatea unui act de procedură anterior, de care depinde în mod esențial actul ulterior. În acest caz, actul de procedură ulterior este valabil ca act de sine stătător, dar el nu poate fi menținut din cauza dependenței sale de actul anterior, care a fost anulat. Astfel, anularea citației atrage și anularea hotărârii, dacă partea nelegal citată nu a fost prezentă; anularea minutei atrage și desființarea hotărârii etc.[2] În schimb, declararea nulității unui act de procedură nu atrage nulitatea actului subsecvent, dacă acesta este independent față de actul anterior, care a fost declarat nul. Spre exemplu, nulitatea raportului de expertiză nu atrage nulitatea depozițiilor martorilor, însă, dacă hotărârea s-a întemeiat pe mijlocul de probă anulat, atunci sancțiunea nulității se va răsfrânge și asupra ei[3].

Deși art. 179 alin. (3) C.proc.civ. se referă numai la răsfrângerea nulității asupra actelor de procedură posterioare, nulitatea unui act de procedură poate antrena și *nulitatea unor acte anterioare*. Astfel, nulitatea hotărârii decurgând din faptul că a fost pronunțată de alți judecători decât cei care au participat la dezbaterea în fond a pricinii se răsfrânge și asupra dezbaterilor, deși acestea s-au desfășurat cu respectarea cerințelor legale, iar neregularitatea procedurală a intervenit numai cu prilejul deliberării și pronunțării.

Sancțiunea nulității se răsfrânge, cel mai adesea, asupra întregului act de procedură, însă, în cazul hotărârilor judecătorești, pot exista și nulități parțiale (anularea sau, după caz, casarea parțială).

Referitor la efectele nulității, trebuie reținut că, potrivit art. 179 alin. (4) C.proc.civ., nulitatea unui act de procedură nu împiedică faptul ca acesta să producă alte efecte juridice decât cele care decurg din natura lui proprie.

[1] G. BOROI, *Codul 2001*, p. 269; V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 186.

[2] G. BOROI, *Codul 2001*, p. 269-270; V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 189.

[3] A se vedea și M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 783.

Rezultă, aşadar, că nulitatea lipseşte actul de procedură de efectele sale fireşti în ceea ce priveşte *funcţia sa procedurală*, însă, în cazul în care actul cuprinde manifestări de voinţă, declaraţii sau constatări de fapt, acestea îşi vor produce efectele (o cerere de chemare în judecată anulată poate fi folosită ca o mărturisire extrajudiciară ori poate servi ca un început de dovadă scrisă, un înscris autentic declarat nul pentru vicii de formă păstrează puterea doveditoare a unui înscris sub semnătură privată sau, după caz, constituie început de dovadă scrisă, nulitatea pentru necompetenţă nu aduce, de regulă, atingere probelor administrate în instanţa necompetentă etc.).

Nulitatea, indiferent de natura ei, nu mai produce niciun efect după rămânerea definitivă a hotărârii, cu excepţia cazurilor ce constituie motive pentru care pot fi exercitate, în condiţiile prevăzute de lege, căile extraordinare de atac de retractare, adică revizuirea şi contestaţia în anulare.

Secţiunea a 4-a. Termenele procedurale

§1. Noţiune şi clasificare

Articolul 180 alin. (1) C.proc.civ. defineşte termenul procedural ca fiind *intervalul de timp în care poate fi îndeplinit un act de procedură sau în care este interzisă îndeplinirea acestuia*.

În cazurile prevăzute de lege, termenul este reprezentat de data la care se îndeplineşte un anumit act de procedură [art. 180 alin. (2) C.proc.civ.]. Aşadar, termenul de procedură poate fi şi *o zi fixă* (termenul de judecată, termenul de înfăţişare a martorului, termenul de depunere a raportului de expertiză etc.) sau *un anumit stadiu al procesului* (primul termen de judecată, încheierea dezbaterilor înaintea primei instanţe etc.).

Termenele procedurale pot fi clasificate în funcţie de mai multe criterii. Astfel:

a) după *modul în care sunt stabilite*, termenele pot fi:

– *legale*, adică acele termene stabilite în mod expres de lege, precum: termenul de 30 de zile pentru declararea apelului [art. 468 alin. (1) C.proc.civ.], termenul de 30 de zile pentru declararea recursului [art. 485 alin. (1) C.proc.civ.], termenul de 5 zile înaintea termenului de judecată pentru înmânarea citaţiei şi a celorlalte acte de procedură (art. 159 C.proc.civ.), termenul de 10 zile înaintea termenului de judecată pentru depunerea la dosar a raportului de expertiză [art. 336 alin. (1) C.proc.civ.] etc.

De principiu, termenele legale sunt fixe, în sensul că ele nu pot fi prelungite sau scurtate de instanţă şi nici de părţi. Cu toate acestea, în cazurile expres prevăzute, legea permite *prelungirea unor termene legale* [art. 471 alin. (3) teza a III-a C.proc.civ. şi art. 490 alin. (2) C.proc.civ., care se referă la posibilitatea preşedintelui instanţei sau, după caz, a persoanei care îl înlocuieşte să prelungească termenul de apel şi de recurs cu cel mult 5 zile, în cazul în care apreciază că intervalul de timp rămas până la expirarea termenului de apel sau de recurs nu este suficient pentru completarea sau modificarea cererii de exercitare a căii de atac] sau *scurtarea altor termene legale* (art. 159 C.proc.civ. permite scurtarea termenului de 5 zile de înmânare a citaţiei sau a altui act de procedură, în cazuri urgente sau atunci când legea prevede în mod expres etc.);

– *judecătoreşti*, adică acele termene stabilite de către instanţa de judecată în timpul procesului *pendente*, precum primul termen de judecată, termenele pentru administrarea probatoriului, termenele pentru dezbateri etc. Fixarea termenelor de judecată este lăsată la aprecierea instanţei, cu excepţia cazurilor în care legea stabileşte ea însăşi termenele pentru îndeplinirea unor acte de procedură;

– *convenţionale*, adică acele termene fixate de părţi, fără intervenţia instanţei şi fără a fi nevoie ca aceasta să le încuviinţeze, de exemplu, termenul arbitrajului [art. 567 alin. (1) C.proc.civ.];

b) în funcţie de *caracterul lor*, termenele pot fi:

– *imperative* (peremptorii), adică acele termene înăuntrul cărora trebuie îndeplinit un anumit act de procedură [de exemplu, termenul pentru declararea apelului sau a recursului – art. 468 alin. (1) şi art. 485 alin. (1) C.proc.civ.];

– *prohibitive* (dilatorii), adică acele termene înăuntrul cărora legea interzice să se efectueze actul de procedură [de pildă, termenul de o zi prevăzut de art. 731 alin. (1) C.proc.civ.; termenul de 15 zile prevăzut de art. 752 alin. (1) C.proc.civ.];

c) în funcţie de *sancţiunea* ce intervine în caz de nerespectare, termenele procedurale se clasifică în:

– *absolute*, adică acele termene care, în caz de nerespectare, afectează eficacitatea sau validitatea actelor de procedură, intervenind decăderea, perimarea, prescripţia dreptului de a cere şi obţine executarea silită sau, după caz, nulitatea;

– *relative*, adică acele termene care, în caz de nerespectare, nu afectează validitatea actelor de procedură, ci atrag (eventual) numai sancţiuni disciplinare sau pecuniare pentru cei care sunt vinovaţi de nerespectarea lor (de exemplu, termenul de 30 de zile pentru redactarea hotărârii judecătoreşti, termenul de 15 zile în care poate fi amânată pronunţarea);

d) după *durata* lor, termenele procedurale pot fi pe *ore, zile, săptămâni, luni* şi *ani*.

Această clasificare prezintă interes în ceea ce priveşte modul de calcul al termenelor procedurale.

Regulile de calcul al termenelor procedurale sunt prevăzute de art. 181 C.proc.civ., care constituie dreptul comun în materie, astfel încât, ori de câte ori legea nu prevede expres o altă regulă specială pentru calculul unui anumit termen, se vor aplica regulile generale instituite de acest text legal.

Astfel, potrivit textului menţionat, termenele procedurale se calculează după cum urmează:

– termenul pe ore începe să curgă de la ora zero a zilei următoare;

– termenul pe zile se calculează potrivit sistemului exclusiv, pe zile libere, neintrând în calcul nici ziua în care acesta a început să curgă, nici ziua când se împlineşte. De pildă, un termen de apel de 5 zile, prevăzut de art. 640^1 alin. (4) C.proc.civ., care a început să curgă la 1 aprilie 2014 s-a împlinit la data de 7 aprilie 2014;

– termenele pe săptămâni, luni sau ani se sfârşesc în ziua corespunzătoare zilei de plecare din ultima săptămână, ultima lună sau ultimul an [art. 181 alin. (1) pct. 3 C.proc.civ.]. Termenul care, începând la 29, 30 sau 31 ale lunii, se sfârşeşte într-o lună care nu are o asemenea zi, se va socoti împlinit în ultima zi a lunii. De exemplu, un termen de o lună care a început să curgă la 31 martie 2014 s-a împlinit la 30 aprilie 2014.

Indiferent de modul în care este stabilit, termenul care se sfârşeşte într-o zi nelucrătoare se prelungeşte până în prima zi lucrătoare care urmează [art. 181 alin. (2) C.proc.civ.]. De exemplu, dacă termenul s-ar împlini într-o zi de duminică, se va considera că acesta este prelungit până luni. Precizăm că zilele nelucrătoare din cadrul

termenului nu se scad la calculul acestuia, spre pildă, un termen de 3 zile care a început să curgă vineri – 12 decembrie 2014 s-a împlinit marți – 16 decembrie 2014 (iar nu joi – 18 decembrie 2014).

Mai trebuie reținut că, indiferent de modul în care este statornicit termenul, partea trebuie să depună actele până la ora închiderii registraturii instanței ori a închiderii oficiului poștal sau a serviciului de curierat rapid ori a serviciului specializat de comunicare. În acest sens, menționăm existența unei dispoziții legale deosebit de utile pentru parte, înscrise în art. 183 alin. (1) C.proc.civ., care prevede că actul de procedură depus înăuntrul termenului prevăzut de lege prin scrisoare recomandată[1] la oficiul poștal sau depus la un serviciu de curierat rapid ori la un serviciu specializat de comunicare este socotit a fi făcut în termen.

Totodată, potrivit art. 183 alin. (2) C.proc.civ., actul depus de partea interesată înăuntrul termenului prevăzut de lege la unitatea militară ori la administrația locului de deținere unde se află această parte este, de asemenea, considerat ca făcut în termen.

În aceste cazuri, recipisa oficiului poștal, precum și înregistrarea ori atestarea făcută, după caz, de serviciul de curierat rapid, de serviciul specializat de comunicare, de unitatea militară sau de administrația locului de deținere, pe actul depus, servesc ca dovadă a datei depunerii actului de către partea interesată [art. 183 alin. (3) C.proc.civ.].

Trebuie observat că dispozițiile art. 183 C.proc.civ. nu fac referire și la trimiterile actelor de procedură efectuate prin poștă electronică sau fax. Așa fiind, întrucât, ca orice normă specială, dispozițiile art. 183 C.proc.civ. nu pot fi aplicate prin analogie, apreciem și noi[2] că actul de procedură transmis prin asemenea mijloace de comunicare va fi considerat ca săvârșit în termen doar dacă data la care a fost înregistrat la instanță – iar nu data trimiterii efectuate prin poșta electronică sau fax – se situează înainte de împlinirea termenului. Prin urmare, în asemenea caz, pentru a fi considerat efectuat în termen, este necesar ca actul de procedură să fie trimis prin aceste mijloace de comunicare până la ora închiderii registraturii instanței.

§2. Durata termenelor procedurale

Durata termenelor procedurale presupune stabilirea punctului de plecare a termenului (art. 184 C.proc.civ.), cât și a punctului de împlinire (art. 182 C.proc.civ.).

[1] Într-o opinie (M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 791) s-a susținut că, pentru a se produce efectele legate de termen, actul de procedură trebuie să fie depus, înainte de împlinirea termenului, atât la oficiul poștal, cât și la un serviciu de curierat rapid ori la un serviciu specializat de comunicare, *numai prin scrisoare recomandată*. În altă opinie (C.G. FRENȚIU, D.-L. BĂLDEAN, *Noul Cod 2013*, p. 365) s-a arătat însă că actul de procedură va fi considerat ca îndeplinit în termen chiar și atunci când nu s-a predat în formă recomandată, ci *simplă*, atât timp cât din ștampila oficiului poștal de predare rezultă că *data predării* se situează înăuntrul termenului prevăzut de lege pentru îndeplinirea actului, susținându-se că forma recomandată nu este menită decât să asigure protecția părții pentru a-i asigura acesteia posibilitatea de a putea dovedi cu *recipisa poștală* faptul îndeplinirii în termen a actului de procedură. În ceea ce ne privește, apreciem că, din interpretarea gramaticală a dispozițiilor art. 183 alin. (1) C.proc.civ., rezultă că, pentru a fi socotit efectuat în termen, forma scrisorii recomandate este cerută în mod obligatoriu pentru actul de procedură depus la poștă. În schimb, această formă nu este cerută de lege pentru actele depuse la un serviciu de curierat rapid ori la un serviciu specializat de comunicare.

[2] În același sens, a se vedea M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p 791.

Cât privește *momentul de la care începe să curgă termenul procedural*, art. 184 alin. (1) C.proc.civ. dispune că termenele încep să curgă *de la data comunicării* actelor de procedură, dacă legea nu prevede altfel. Data comunicării trebuie să rezulte din dovada de înmânare sau procesul-verbal întocmit de agentul procedural, aceste acte oficiale neputând fi completate cu probe extrinseci.

Legea prevede *patru situații de echipolență (echivalență)*, când comunicarea actului de procedură, ca moment de la care începe să curgă termenul procedural, este înlocuită cu un alt act echivalent. Dintre cele patru cazuri de echipolență, două sunt specifice termenelor de apel și de recurs, iar celelalte sunt aplicabile oricărui termen procedural.

Un prim caz de echipolență este reglementat de art. 169 C.proc.civ., potrivit căruia, dacă părțile au avocat sau consilier juridic, cererile, întâmpinările ori alte acte se pot comunica direct între aceștia. În acest caz, cel care primește cererea va atesta primirea pe însuși exemplarul care urmează a fi depus la instanță sau, după caz, prin orice alte mijloace care asigură îndeplinirea acestei proceduri.

Pentru aplicarea acestui caz de echipolență, care privește orice termen procedural, este necesar ca părțile să fie reprezentate în procesul civil prin avocat sau consilier juridic, iar comunicarea să se facă între aceștia. Prin urmare, o comunicare făcută între părți nu poate fi echivalată cu comunicarea necesară pentru începerea curgerii termenului procedural. Dacă cerința efectuării comunicării între reprezentanții avocați sau consilieri juridici este îndeplinită, actul de procedură se consideră comunicat părții atunci când aceasta a primit o copie a actului, atestând acest fapt prin semnătură pe însuși exemplarul care urmează a fi depus la instanță sau, după caz, prin orice alte mijloace care asigură îndeplinirea acestei proceduri.

Un al doilea caz de echipolență este prevăzut de art. 184 alin. (2) C.proc.civ., potrivit căruia se consideră că actul a fost comunicat părții și în cazul în care aceasta a primit sub semnătură copie de pe act, precum și în cazul în care ea a cerut comunicarea actului unei alte părți.

Acest caz de echipolență reprezintă în parte preluarea celui prevăzut de art. 102 alin. (2) C.proc.civ. 1865, însă spre deosebire de reglementarea anterioară, *de lege lata*, el a fost extins și la ipoteza în care partea a primit sub semnătură copie de pe actul supus comunicării. Totodată, în reglementarea actuală, art. 184 alin. (2) C.proc.civ. stabilește că actul de procedură se consideră comunicat în ipoteza în care partea cere să fie comunicat către partea adversă, consacrând astfel legal interpretarea în acest sens dată de jurisprudență și doctrină dispozițiilor art. 102 C.proc.civ. 1865. Așadar, legea prezumă că partea care solicită comunicarea actului către o altă parte cunoaște conținutul actului, chiar dacă acesta nu i-a fost comunicat.

În cazul în care apelul a fost introdus înainte de termen, hotărârea se consideră comunicată la data depunerii cererii de apel [art. 468 alin. (3) C.proc.civ., care se aplică și în materia recursului, conform art. 485 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ.]. Precizăm că, în acest caz, motivarea căii de atac, apel sau recurs, după caz, se va face într-un termen de aceeași durată cu termenul pentru exercitarea căii de atac, care va curge însă de la data comunicării hotărârii, potrivit regulilor generale [art. 470 alin. (5) și art. 487 alin. (1) C.proc.civ.].

În fine, în situația în care hotărârea s-a comunicat odată cu încheierea de încuviințare a executării silite, termenul de apel sau, după caz, de recurs curge de la aceas-

tă comunicare, chiar dacă ea a avut un alt obiectiv [art. 468 alin. (2) şi art. 485 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ.].

Cazurile de echipolenţă sunt însă de strictă interpretare şi nu pot fi extinse prin analogie. Spre exemplu: împrejurarea că partea, căreia nu i s-a comunicat hotărârea, a introdus o cale de atac de retractare nu este de natură să determine începutul cursului termenului de apel sau, după caz, de recurs; faptul că părţii care a căzut parţial în pretenţii i s-a comunicat cererea de apel, formulată de adversar, nu face să curgă, împotriva acesteia, termenul de apel, dacă nu i s-a comunicat valabil hotărârea instanţei etc.

Există şi situaţii în care termenele procedurale încep să curgă de la *alte momente decât comunicarea actului de procedură*, cum ar fi:

a) pronunţarea hotărârii [art. 421 alin. (2) C.proc.civ. – termenul de 5 zile de declarare a recursului împotriva hotărârii prin care a fost constatată perimarea unei cereri; art. 444 alin. (1) C.proc.civ. – termenul de 15 zile de completare a hotărârii judecătoreşti date în căile extraordinare de atac sau în fond după casarea cu reţinere etc.];

b) data licitaţiei [art. 770 alin. (1) C.proc.civ. – termenul de 5 zile pentru depunerea preţului de către adjudecatar, la cererea sa, acceptată de către creditor sau de reprezentantul său];

c) încuviinţarea probei [art. 311 alin. (2) C.proc.civ. – termenul de 5 zile pentru depunerea listei cu martori, în cazul înlocuirii celor indicaţi iniţial];

d) afişarea înştiinţării prevăzute de art. 163 alin. (3) C.proc.civ. – termenul de 7 zile, respectiv de 3 zile, când există urgenţă, pentru prezentarea destinatarului la sediul instanţei/sediul primăriei în a cărei rază teritorială locuieşte sau îşi are sediul, pentru a i se comunica citaţia sau un alt act de procedură [art. 163 alin. (3) lit. f) C.proc.civ.];

e) încetarea împiedicării [art. 186 alin. (2) C.proc.civ. – termenul de 15 zile pentru îndeplinirea actului de procedură şi pentru formularea cererii de repunere în termen] etc.[1]

Punctul de împlinire este acela în care termenul procedural îşi realizează efectul, în sensul că fie încetează posibilitatea de a mai exercita dreptul în vederea căruia termenul a fost acordat (termenul imperativ), fie, dimpotrivă, se naşte dreptul de a efectua anumite acte de procedură (termenul prohibitiv).

Cu privire la împlinirea termenului procedural, art. 182 C.proc.civ. stabileşte că termenul care se socoteşte pe zile, săptămâni, luni sau ani se împlineşte la ora 24,00 a ultimei zile în care se poate îndeplini actul de procedură. Cu toate acestea, dacă este vorba de un act ce trebuie depus la instanţă sau într-un alt loc, termenul se va împlini la ora la care activitatea încetează în acel loc în mod legal, fiind aplicabile şi dispoziţiile art. 183 C.proc.civ. referitoare la posibilitatea depunerii actului la oficiul poştal, la un serviciu de curierat rapid ori la un serviciu specializat de comunicare sau la unitatea militară ori la administraţia locului de deţinere unde se află această parte.

[1] În anumite cazuri expres prevăzute de lege, termenul de declarare a căii de atac curge de la comunicare, însă nu de la comunicarea hotărârii atacate, ci de la cea a altei hotărâri. Astfel, potrivit art. 457 alin. (3) C.proc.civ., dacă instanţa respinge ca inadmisibilă calea de atac neprevăzută de lege, exercitată de partea interesată în considerarea menţiunii inexacte din cuprinsul hotărârii cu privire la calea de atac, hotărârea pronunţată de instanţa de control judiciar va fi comunicată, din oficiu, tuturor părţilor care au luat parte la judecata în care s-a pronunţat hotărârea atacată. De la data comunicării începe să curgă, dacă este cazul, termenul pentru exercitarea căii de atac prevăzute de lege.

§3. Întreruperea termenului procedural

În intervalul cuprins între punctul de plecare şi punctul de împlinire, termenele procedurale curg în mod continuu.

În cazurile prevăzute de lege, termenele procedurale pot fi întrerupte sau suspendate.

Spre deosebire de reglementarea anterioară, pe lângă cazurile speciale de întrerupere a unor termene procedurale, actualul Cod de procedură civilă reglementează în mod expres *trei cazuri generale de întrerupere a termenelor procedurale*[1], după cum urmează:

– lipsa capacităţii de exerciţiu sau capacitatea de exerciţiu restrânsă. Potrivit art. 184 alin. (3) C.proc.civ., termenul procedural nu începe să curgă, iar dacă a început să curgă mai înainte, se întrerupe faţă de cel lipsit de capacitate de exerciţiu ori cu capacitate de exerciţiu restrânsă. Întreruperea durează până când este desemnată o persoană care, după caz, să îl reprezinte sau să îl asiste pe incapabil;

– moartea uneia dintre părţi. În această situaţie, se face din nou o singură comunicare la ultimul domiciliu al părţii decedate, pe numele moştenirii, fără să se arate numele şi calitatea fiecărui moştenitor, de la data acestei comunicări începând să curgă un nou termen [art. 184 alin. (4) pct. 1 C.proc.civ.][2]. Deşi legea nu se referă în mod expres şi la această ipoteză, apreciem că, dacă moartea părţii intervine înainte de începerea curgerii termenului, pentru curgerea termenului este necesar să se efectueze comunicarea la ultimul domiciliu al părţii decedate, pe numele moştenirii, fără să se arate numele şi calitatea fiecărui moştenitor;

– moartea reprezentantului părţii. În această ipoteză, se face din nou o singură comunicare părţii, de la data acestei comunicări începând să curgă un nou termen[3] [art. 184 alin. (4) pct. 2 C.proc.civ.]. Precizăm că legea nu face distincţie după cum reprezentantul părţii era reprezentant legal sau convenţional.

Legea prevede şi anumite *cazuri speciale de întrerupere*, aplicabile numai în ipoteza anumitor termene speciale, cazuri care sunt de strictă interpretare şi aplicare.

Astfel, potrivit art. 469 alin. (1), (2) şi (4) C.proc.civ. [aplicabil şi termenului de recurs, conform art. 485 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ.], termenul de apel se întrerupe prin moartea părţii care are interes să facă apel. În acest caz se face din nou o singură comunicare a hotărârii, la cel din urmă domiciliu al părţii, pe numele moştenirii, fără să se arate numele şi calitatea fiecărui moştenitor. Termenul de apel va începe să curgă din nou de la data acestei noi comunicări. Pentru moştenitorii incapabili, cei cu capacitate restrânsă sau dispăruţi ori în caz de moştenire vacantă, termenul va curge din ziua în care se va numi tutorele, curatorul sau administratorul provizoriu, după caz.

[1] A se vedea şi C.C. Dinu, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 521.

[2] Întreruperea operează numai în favoarea moştenitorilor părţii interesate în efectuarea actului de procedură pentru care a început să curgă termenul, iar nu şi pentru celelalte părţi. A se vedea şi M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 794-795.

[3] Cu toate acestea, dacă intervine decesul reprezentantului legal al celui lipsit de capacitate de exerciţiu sau al celui cu capacitate de exerciţiu restrânsă, întreruperea termenului procedural va opera până la desemnarea unei noi persoane care să îl reprezinte pe incapabil sau, după caz, să îl asiste pe cel cu capacitate de exerciţiu restrânsă.

De asemenea, termenul de apel se întrerupe şi prin moartea mandatarului căruia i s-a făcut comunicarea. În această situaţie se va face o nouă comunicare părţii, la domiciliul ei, iar termenul de apel va începe să curgă din nou de la această dată.

Astfel, dacă moare reprezentantul părţii, termenul este întrerupt până la data comunicării actului de procedură către partea însăşi, însă pentru a ne afla într-o astfel de ipoteză este necesar ca mandatarului să i se fi făcut comunicarea, astfel încât termenul să fi început să curgă, iar decesul acestuia să fi intervenit înăuntrul termenului legal. În caz contrar, nu se poate vorbi de vreo cauză de întrerupere, câtă vreme termenul nu începuse să curgă.

Un alt caz special de întrerupere este prevăzut de lege în ipoteza termenului de perimare. Astfel, potrivit art. 417 C.proc.civ., perimarea se întrerupe prin îndeplinirea unui act de procedură făcut în vederea judecării procesului de către partea care justifică un interes.

Termenul de perimare este susceptibil de a fi şi suspendat în cazurile şi condiţiile prevăzute de art. 418 C.proc.civ.

De asemenea, legea reglementează cazurile speciale de întrerupere şi de suspendare a termenului de prescripţie a dreptului de a cere executarea silită (art. 708 şi art. 707 C.proc.civ.).

§4. Sancţiunile pentru nerespectarea termenelor procedurale. Decăderea. Repunerea în termen

Legea prevede mai multe sancţiuni pentru nerespectarea termenelor procedurale, dintre care menţionăm decăderea, nulitatea (în cazul termenelor prohibitive), perimarea, prescripţia dreptului de a cere executarea silită, amenzile judiciare şi despăgubirile pentru partea prejudiciată.

4.1. Noţiunea şi importanţa decăderii

Articolul 185 alin. (1) C.proc.civ. dispune că, atunci când un drept procesual trebuie exercitat într-un anumit termen, nerespectarea acestuia atrage decăderea din exercitarea dreptului, în afară de cazul în care legea dispune altfel. Actul de procedură făcut peste termen este lovit de nulitate.

Codul de procedură civilă cuprinde şi alte norme care prevăd expres sancţiunea decăderii [art. 178 alin. (5), art. 193 alin. (2), art. 204 alin. (1), art. 208 alin. (2), art. 209 alin. (4), art. 254 alin. (1), art. 260 alin. (6) C.proc.civ.], însă sunt folosite şi expresii echivalente [cum ar fi „nu vor mai putea fi cerute şi încuviinţate în cursul procesului" – art. 254 alin. (2) C.proc.civ. sau „nu vor mai putea fi invocate" – art. 587 alin. (1) C.proc.civ.].

De cele mai multe ori, decăderea nu este expres prevăzută de lege, însă toate termenele imperative sunt prezumate a fi stabilite sub sancţiunea decăderii, derogările trebuind să fie expres prevăzute de lege. Aşadar, este greşită afirmaţia potrivit căreia decăderea ar interveni numai dacă este prevăzută în mod expres de lege.

Decăderea poate fi definită ca fiind acea *sancţiune procedurală care constă în pierderea dreptului de a îndeplini un act de procedură, dacă nu a fost respectat termenul imperativ prevăzut de lege sau stabilit de instanţă.*

Aşa cum am arătat cu un alt prilej[1], decăderea sancţionează neglijenţa de care a dat dovadă partea care nu şi-a exercitat dreptul procesual înăuntrul termenului peremptoriu. Sancţiunea procedurală a decăderii este destinată să asigure celeritatea procesului civil şi îndeplineşte două funcţii: funcţia preventivă (părţile sunt avertizate asupra consecinţelor la care se expun în cazul nerespectării termenelor imperative) şi funcţia sancţionatorie (cel ce nu şi-a exercitat dreptul procedural în termenul fixat de lege sau de instanţă pierde acest drept).

4.2. Condiţiile decăderii

Pentru a interveni sancţiunea decăderii, trebuie să fie întrunite, cumulativ, următoarele condiţii:

a) existenţa unui termen imperativ (peremptoriu) înăuntrul căruia trebuie exercitat dreptul procedural.

Referitor la această condiţie a decăderii, este important de subliniat că, spre deosebire de reglementarea anterioară, dispoziţiile art. 185 alin. (1) C.proc.civ. nu mai limitează intervenţia sancţiunii decăderii doar la ipoteza nerespectării unui *termen imperativ legal.* Aşa fiind, apreciem că, *de lege lata*, sancţiunea decăderii va putea interveni şi în cazul nerespectării *termenelor judecătoreşti*[2].

În ceea ce priveşte termenele legale, subliniem că nu orice astfel de termen este prevăzut de lege sub sancţiunea decăderii. Pentru a opera sancţiunea decăderii trebuie ca termenul legal să aibă *caracter imperativ (peremptoriu).* În cazul nerespectării termenelor legale prohibitive nu intervine sancţiunea decăderii, ci nulitatea, potrivit art. 185 alin. (2) C.proc.civ. Raportându-ne la o altă clasificare a termenelor procedurale, mai precizăm că decăderea implică un termen *absolut*, iar nu un termen relativ.

Decăderea intervine nu numai atunci când legea stabileşte un *termen fix* pentru îndeplinirea unui anumit act de procedură, iar partea a lăsat să expire acel termen fără a beneficia de el (spre exemplu, partea nu a introdus cererea de apel în termenul legal), ci şi atunci când legea prevede că exercitarea unui drept trebuie să se facă *la un anumit moment procesual sau într-o anumită etapă a procesului*, iar partea nu a îndeplinit actul de procedură până la acel moment sau în acea etapă procesuală (de exemplu, nu a cerut recuzarea înainte de începerea oricărei dezbateri etc.), precum şi atunci când legea stabileşte o *anumită ordine în efectuarea actelor de procedură* şi partea nu a respectat-o [spre exemplu, pentru neregularităţile săvârşite în cursul judecăţii, partea interesată care nu este prezentă este decăzută din dreptul de a invoca nulitatea relativă dacă nu a făcut-o cel mai târziu la primul termen de judecată imediat următor şi înainte de a se pune concluzii în fond][3];

---

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 273.

[2] În acelaşi sens, M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 798. În sensul că şi în reglementarea actuală, decăderea intervine numai în cazul nerespectării termenelor imperative legale, a se vedea C.C. Dinu, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 523, pct. 2.

[3] V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 191.

b) partea (ori procurorul) să nu fi exercitat dreptul procedural înăuntrul acestui termen.

Subliniem că decăderea vizează exclusiv conduita neglijentă a părților sau a procurorului. Această sancțiune nu intervine în cazul drepturilor procesuale ale instanței de judecată. Pentru nerespectarea de către instanță a unor termene pot fi aplicate sancțiuni disciplinare, întrucât drepturile acesteia sunt, totodată, și îndatoriri ale sale;

c) inexistența unei derogări exprese (legale sau voluntare) de la sancțiunea decăderii.

Referitor la această condiție a decăderii, menționăm că sancțiunea decăderii nu operează:

– atunci când *este înlăturată printr-o dispoziție expresă a legii*, cum ar fi art. 262 alin. (4) C.proc.civ., care prevede că sancțiunea decăderii din dreptul de a administra dovada cu martori pentru nedepunerea sumei prevăzute cu titlu de cheltuieli necesare administrării probei se acoperă, chiar dacă depunerea sumei se face și după împlinirea termenului, dacă prin aceasta nu se amână judecata;

– în cazul în care *decăderea privește pe una dintre părțile legate printr-un raport de solidaritate sau indivizibilitate*, iar cel puțin una dintre celelalte părți a efectuat actul de procedură în termen [art. 60 alin. (2) C.proc.civ.];

– atunci când *partea care putea invoca decăderea renunță la acest drept.*

S-a arătat[1] că, pentru ca partea interesată să poată renunța la dreptul de a invoca decăderea, trebuie îndeplinite următoarele cerințe: termenul să fie reglementat de norme de ordine privată, partea să aibă capacitate de exercițiu deplină, renunțarea să intervină numai după ce termenul a expirat, renunțarea să fie strict personală și expresă[2];

– în ipoteza în care *legea prevede expres o altă soluție pentru nerespectarea termenului imperativ* [spre exemplu, dacă apelul nu este motivat în termen, nu intervine sancțiunea decăderii, ci, în virtutea caracterului devolutiv al acestei căi de atac, instanța de apel se va pronunța, în fond, numai pe baza celor invocate la prima instanță, potrivit art. 476 alin. (2) C.proc.civ.; tot astfel, nu intervine sancțiunea decăderii, ci sancțiunea nulității, în ipoteza în care recursul nu a fost motivat în termenul legal, potrivit art. 489 alin. (1) C.proc.civ.].

4.3. Invocarea și pronunțarea decăderii

Pentru a interveni decăderea, aceasta trebuie invocată și apoi pronunțată de către instanță, desigur, după ce a verificat și constatat îndeplinirea celor trei condiții menționate mai sus. Așadar, decăderea *nu operează de drept*, ci ea trebuie *pronunțată* de către instanță.

Condițiile în care poate fi invocată decăderea sunt determinate de caracterul de ordine publică sau de ordine privată al normei juridice care stabilește termenul peremptoriu prevăzut de lege sau fixat de instanță.

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 274; C.C. Dinu, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, 2013, p. 523. nr. 4.

[2] În sensul că renunțarea poate fi și tacită, atunci când sunt săvârșite acte de procedură din care rezultă voința părții de a continua judecata, a se vedea M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 804. Însă, într-o asemenea situație, este vorba mai degrabă de decăderea părții din dreptul de a invoca decăderea.

În cazul în care norma juridică care stabilește termenul este de *ordine publică*, decăderea poate fi invocată de către *oricare dintre părți, de procuror sau de instanță din oficiu, în orice stadiu al procesului*. Sunt însă și situații în care legea limitează momentul până la care se poate invoca decăderea. Astfel, art. 485 alin. (2) C.proc.civ. prevede că, în ipoteza în care intimatul nu a invocat prin întâmpinare sau din dosar nu reiese că recursul a fost depus peste termen, el va fi socotit în termen.

Dacă norma juridică care reglementează termenul are caracter de *ordine privată*, decăderea poate fi invocată *numai de partea interesată și numai până la primul termen de judecată ce a urmat momentului cunoașterii motivului de decădere*. Partea care nu a invocat la timp decăderea este decăzută ea însăși din dreptul de a o invoca.

Decăderea se opune celui împotriva căruia a curs termenul peremptoriu legal sau judecătoresc.

În cursul procesului, mijlocul procedural de invocare a decăderii este *excepția de tardivitate*.

Atunci când a intervenit o hotărâre de fond, decăderea poate fi invocată *prin intermediul apelului*. Precizăm că, atunci când norma juridică are caracter de ordine privată, decăderea poate fi valorificată pe calea apelului numai dacă, în fața primei instanțe, excepția de tardivitate a fost invocată în termen, iar instanța a respins excepția sau a omis să se pronunțe cu privire la aceasta. *În recurs*, decăderea poate fi valorificată cu respectarea art. 488 alin. (2) C.proc.civ., potrivit căruia motivele de casare nu pot fi primite decât dacă nu au putut fi invocate pe calea apelului sau în cursul judecării apelului ori, deși au fost invocate în termen, au fost respinse sau instanța a omis să se pronunțe asupra lor.

4.4. Efectele decăderii

Efectul principal al decăderii constă în *pierderea dreptului procesual* ce nu a fost exercitat în termenul legal sau judecătoresc imperativ.

Decăderea nu afectează dreptul subiectiv civil, dar poate duce, indirect, la pierderea acelei componente a dreptului la acțiune ce privește posibilitatea de a obține condamnarea pârâtului, respectiv de a obține respingerea cererii de chemare în judecată formulate de reclamant.

Dacă partea a fost decăzută din dreptul de a efectua actul de procedură și totuși face acel act, acesta este lovit de *nulitate*, potrivit art. 185 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ. Într-o asemenea situație, nulitatea actului de procedură nu intervine însă ca efect direct al nerespectării normei juridice care a stabilit termenul peremptoriu, ci este o consecință a decăderii.

Actele ulterioare făcute pe baza unui act efectuat după expirarea termenului legal sau judecătoresc imperativ sunt și ele atinse de sancțiunea nulității, dacă nu pot avea o existență de sine stătătoare.

Decăderea lipsește actul de procedură de efectele sale procedurale firești, însă, dacă actul cuprinde manifestări de voință, declarații sau constatări de fapt, acestea își vor produce efectele (de exemplu, o cerere de exercitare a unei căi de atac respinsă ca tardivă poate fi folosită ca o mărturisire extrajudiciară sau ca un început de dovadă scrisă).

Decăderea își produce efectele numai dacă a fost constatată și pronunțată de către instanță. Dacă decăderea nu a fost pronunțată de instanță, actul de procedură făcut

după împlinirea termenului legal sau judecătoresc peremptoriu rămâne valabil, iar dacă toate căile care permiteau să se constate şi pronunţe decăderea nu mai pot fi folosite, sancţiunea rămâne definitiv inoperantă.

4.5. Repunerea în termen

Articolul 186 C.proc.civ. reglementează condiţiile în care poate fi dispusă repunerea în termenul procedural imperativ[1].

Astfel, potrivit textului menţionat, partea care a pierdut un termen procedural poate fi repusă în termen numai dacă dovedeşte că întârzierea se datorează unor motive temeinic justificate. În acest scop, partea va îndeplini actul de procedură în cel mult 15 zile de la încetarea împiedicării, cerând, totodată, repunerea sa în termen. În cazul exercitării căilor de atac, această durată este aceeaşi cu cea prevăzută pentru exercitarea căii de atac.

Din aceste dispoziţii legale, rezultă că pentru a putea fi dispusă repunerea în termen, trebuie să fie întrunite, cumulativ, următoarele *cerinţe*:

a) partea care nu şi-a exercitat dreptul procedural în termenul peremptoriu să facă dovada existenţei unor motive temeinic justificate, deci a unei împrejurări care exclude culpa părţii[2];

b) împrejurarea care a împiedicat partea să acţioneze să se fi produs înăuntrul termenului legal sau judecătoresc peremptoriu în care trebuia exercitat dreptul procedural, iar nu să se fi ivit după expirarea termenului respectiv;

c) partea care a pierdut termenul să solicite repunerea în termen în intervalul de timp stabilit în mod expres de legiuitor, efectuând, totodată, şi actul de procedură pentru care fusese instituit termenul imperativ[3].

Astfel, dacă a pierdut termenul imperativ pentru îndeplinirea unui act de procedură (altul decât exercitarea unei căi de atac), partea trebuie să solicite repunerea în termen în cel mult 15 zile de la data încetării împiedicării. Dacă s-a pierdut termenul de exercitare a unei căi de atac, repunerea în termen se va solicita în termenul de exercitare a căii de atac respective. În toate cazurile, odată cu cererea de repunere în termen şi în acelaşi termen legal, partea va trebui să îndeplinească şi actul de procedură sau să exercite calea de atac pentru care a pierdut termenul.

[1] În literatura de specialitate [D.N. Theohari, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 439] s-a apreciat că, întrucât instituţia repunerii în termen nu mai constituie o derogare doar de la aplicarea sancţiunii decăderii, ci a oricărei sancţiuni incidente în ipoteza nerespectării unui termen procedural, prin urmare, şi a nulităţii, s-ar putea proceda la repunerea în termenul de motivare a recursului, chiar dacă sancţiunea prevăzută de lege în acest caz este nulitatea, iar nu decăderea.

[2] În reglementarea anterioară, repunerea în termen opera în cazul în care partea dovedea că a fost împiedicată de o *împrejurare mai presus de voinţa ei* [art. 103 alin. (1) teza finală C.proc.civ. 1865]. Deşi această sintagmă indica forţă majoră ca motiv de repunere în termenul imperativ, în literatura de specialitate, în mod constant, s-a apreciat că motivele care justificau repunerea în termen erau orice motive care excludeau culpa părţii, nu numai forţa majoră.

[3] Aşa cum s-a arătat, în mod întemeiat (M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 809-810), în cazul în care se formulează numai cererea de repunere în termen, iar nu şi actul în legătură cu care se cere repunerea în termen, cererea de repunere în termen va fi *respinsă ca fiind lipsită de interes*.

Ca natură juridică, termenul de formulare a cererii de repunere în termen este un termen procedural legal imperativ, care, în caz de nerespectare, atrage decăderea părţii din dreptul de a mai solicita repunerea în termen.

Repunerea în termenul de exercitare a unei căi de atac sau de îndeplinire a oricărui alt act de procedură *nu poate fi acordată din oficiu de către instanţă, ci trebuie solicitată de partea interesată*[1]. Aceasta, deoarece nu se poate deroga de la principiul disponibilităţii dacă nu există o dispoziţie legală specială care să permită o atare derogare.

Potrivit art. 186 alin. (3) C.proc.civ., asupra repunerii în termen se va pronunţa instanţa competentă să soluţioneze calea de atac ori să îndeplinească actul de procedură respectiv. De exemplu, cererea de repunere în termenul de apel se va soluţiona de instanţa de apel, chiar dacă, potrivit art. 471 alin. (1) C.proc.civ., cererea de apel se depune la instanţa a cărei hotărâre se atacă, sub sancţiunea nulităţii[2].

În ipoteza în care s-a cerut repunerea în termen cu privire la un *act de procedură* care trebuie îndeplinit înainte de pronunţarea hotărârii, instanţa se va pronunţa printr-o *încheiere interlocutorie*, care nu poate fi atacată decât odată cu hotărârea dată asupra fondului.

Dacă s-a cerut repunerea în termenul de exercitare a unei *căi de atac*, instanţa va pronunţa o *încheiere*, dacă admite repunerea în termen, după care va trece la soluţionarea căii de atac respective. Încheierea de admitere a cererii de repunere în termenul de exercitare a căii de atac poate fi atacată (de intimat sau de procuror) numai odată cu hotărârea pronunţată în calea de atac respectivă, cu condiţia ca aceasta din urmă să fie susceptibilă de exerciţiul vreunei căi de atac.

În situaţia în care instanţa respinge cererea de repunere în termenul de exercitare a unei căi de atac, atunci va pronunţa o *hotărâre* prin care va respinge atât cererea de repunere în termen (ca neîntemeiată sau, după caz, ca tardivă), cât şi calea de atac (ca tardivă).

Dacă s-a cerut *repunerea în termenul de apel*, hotărârea este supusă recursului, desigur, cu excepţia cazurilor în care calea de atac a recursului este suprimată în mod expres de lege. În cazul în care s-a cerut *repunerea în termenul de recurs*, hotărârea prin care se respinge această cerere este definitivă. Dacă s-a cerut *repunerea în termenul de exercitare a unei contestaţii în anulare sau a unei revizuiri*, hotărârea este susceptibilă de exerciţiul acelei căi de atac (apel sau, după caz, recurs) care putea fi exercitată împotriva hotărârii ce urma să se pronunţe în contestaţia în anulare sau în revizuire.

[1] În acest sens a decis şi C.S.J., s. cont. adm., dec. nr. 58/2002, în C.J. nr. 10/2002, p. 21. A se vedea şi C.A. Bacău, dec. civ. nr. 343/1994, în Jurisprudenţa 1993-1994, p. 127.

[2] Cererea de repunere în termenul de recurs se va judeca de către instanţa de recurs, chiar dacă, potrivit legii, cererea de recurs se depune, sub sancţiunea nulităţii, la instanţa a cărei hotărâre se atacă – Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 865/1961, în C.D. 1961, p. 319. Repunerea în termenul de exercitare a apelului poate fi acordată numai de instanţa de apel, iar nu şi de instanţa de recurs cu ocazia soluţionării recursului exercitat împotriva hotărârii prin care apelul a fost respins ca tardiv – C.A. Iaşi, dec. civ. nr. 585/2000, în C.P.J. 2000, p. 227.

PARTEA A II-A
JUDECATA

CAPITOLUL I. JUDECATA ÎN FAȚA PRIMEI INSTANȚE

Din definiția dată procesului civil rezultă că acesta parcurge, în principiu, două mari faze – judecata și executarea silită.

Faza judecății poate cuprinde două mari etape: judecata în primă instanță și judecata în căile de atac (judecata în apel, judecata în recurs și judecata în căile de atac de retractare, cu mențiunea că numai în foarte rare situații un proces parcurge judecata în toate aceste căi de atac).

Judecata în primă instanță este declanșată prin introducerea cererii de chemare în judecată și se finalizează prin pronunțarea hotărârii judecătorești, moment care coincide cu dezînvestirea respectivei instanțe de soluționarea litigiului.

Judecata în primă instanță parcurge următoarele *etape procesuale*:

– *etapa scrisă*, în care părțile iau reciproc cunoștință de pretențiile și apărările lor, dar și de mijloacele de probă pe care intenționează să le administreze;

– *etapa cercetării procesului*, care începe la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate și se finalizează la momentul la care judecătorul se socotește lămurit și declară, prin încheiere, cercetarea procesului terminată. În acest interval – cu respectarea condițiilor legii – se îndeplinesc acte de procedură, în vederea pregătirii dezbaterii în fond a procesului [dacă este cazul, potrivit art. 237 alin. (1) C.proc.civ.], se invocă (dacă nu s-au invocat în etapa scrisă), se discută și se soluționează excepțiile procesuale, precum și orice alte cereri vizând incidente procedurale, se dispun măsuri asigurătorii, măsuri pentru asigurarea dovezilor ori pentru constatarea unei situații de fapt, se încuviințează sau nu în principiu cererile de intervenție formulate de părți sau de terțe persoane, dacă este cazul, se poate lua act de actele de dispoziție ale părților cu privire la soluționarea procesului (renunțare la judecată sau la drept, achiesare sau tranzacție), se încuviințează și se administrează probe și se îndeplinește orice alt act de procedură necesar soluționării cauzei;

– *etapa dezbaterilor în fond*, în care părțile discută în contradictoriu asupra împrejurărilor de fapt și a temeiurilor de drept invocate în cererile lor sau, după caz, invocate de către instanță din oficiu;

– *etapa deliberării și a pronunțării hotărârii judecătorești.*

Judecata în primă instanță este reglementată de Titlul I din Cartea a II-a a Codului de procedură civilă și ea constituie *dreptul comun în ceea ce privește judecata*, astfel încât reglementarea menționată este *aplicabilă și judecății în căile de atac*, în măsura în care nu este potrivnică dispozițiilor exprese din această materie.

Secțiunea 1. Etapa scrisă

§1. Considerații prealabile

Așa cum am arătat, această etapă a procedurii de judecată în fața primei instanțe are drept scop încunoștințarea reciprocă a părților despre pretențiile deduse judecății, apărările și probele pe care acestea înțeleg să le formuleze, respectiv să le administreze în cadrul judecății.

Pentru realizarea acestui scop, legiuitorul a reglementat în detaliu modalitățile în care părțile iau cunoștință reciproc de pretențiile, respectiv apărările formulate în procesul civil. Aceste modalități sunt cererea de chemare în judecată, întâmpinarea și, dacă este cazul, cererea reconvențională. Totodată, legea stabilește procedura de comunicare a acestor acte de procedură, precum și modalitatea în care părțile și, atunci când este cazul, ceilalți participanți la procesul civil sunt încunoștințați despre primul termen de judecată în scopul participării la judecată.

Înainte de a trece la analiza propriu-zisă a actelor de procedură întâlnite în etapa scrisă, considerăm că sunt utile câteva precizări privind particularitățile acestei etape, astfel cum sunt ele configurate de actualul Cod de procedură civilă.

Sub acest aspect, trebuie subliniat, în primul rând, faptul că, spre deosebire de reglementarea anterioară, etapa scrisă a judecății în primă instanță se desfășoară în întregime anterior stabilirii primului termen de judecată și fără prezența părților în fața instanței. Astfel, comunicarea cererii de chemare în judecată către pârât, precum și a întâmpinării și, dacă este cazul, a cererii reconvenționale către reclamant se fac de către instanță pe cale administrativă și numai după ce aceste acte sunt aduse la cunoștința părților, are loc stabilirea primului termen de judecată.

În al doilea rând, trebuie reținut că a fost perfecționată soluția legislativă care exista în sistemul Codului de procedură civilă din 1865 în ceea ce privește sesizarea instanței în cazul în care cererea de chemare în judecată prezintă anumite lipsuri. Astfel, într-o asemenea ipoteză, *de lege lata*, între momentul introducerii cererii de chemare în judecată și cel al punerii acesteia pe rolul instanței se interpune o *fază premergătoare*, care are drept scop *remedierea lipsurilor cererii de chemare în judecată*. Această fază presupune realizarea unei corespondențe scrise exclusiv cu autorul cererii de chemare în judecată și se poate finaliza fie prin conformarea la cerințele stabilite, potrivit legii, de instanță și trecerea la comunicarea cererii de chemare în judecată către pârât, fie, în cazul în care obligațiile privind completarea sau modificarea cererii nu sunt îndeplinite, prin anularea cererii, printr-o încheiere, dată în camera de consiliu. Se observă, așadar, că, spre deosebire de reglementarea anterioară, care prevedea și ea, în termeni asemănători, posibilitatea realizării unei corespondențe cu titularul cererii de chemare în judecată în vederea remedierii lipsurilor actului de sesizare a instanței, sub sancțiunea suspendării judecății, cu consecința, în final, a perimării acesteia, actualul Cod de procedură civilă prevede sancțiunea anulării cererii de chemare în judecată, în cazul în care obligațiile privind completarea sau modificarea cererii nu sunt îndeplinite în termenul fixat de instanță în acest scop.

În fine, mai precizăm că, în actuala reglementare, toate măsurile pe care le presupune etapa scrisă, deci inclusiv procedura de regularizare a cererii de chemare în judecată, se iau de completul căruia i s-a repartizat aleatoriu cauza, deci nu de președintele instanței sau de judecătorul care îl înlocuiește.

Așadar, declanșarea propriu-zisă a procesului civil va fi condiționată de existența unei cereri de chemare în judecată care îndeplinește toate condițiile de formă și de fond prevăzute de lege pentru sesizarea instanței de judecată. Înainte de a fi comunicată pârâtului, cererea de chemare în judecată va fi supusă unui filtru al completului aleatoriu stabilit și unei proceduri de completare și corectare a lipsurilor cererii, în termenul stabilit de instanță. În acest fel, se va evita comunicarea către cealaltă parte, precum și punerea pe rolul instanțelor a unor cereri informe, care, dacă li s-ar da curs, ar conduce la tergiversarea judecății și la cheltuieli inutile, în special, în sarcina părții adverse.

§2. Cererea de chemare în judecată

2.1. Noțiune

Cererea de chemare în judecată este *actul de procedură prin care partea interesată se adresează instanței pentru a invoca aplicarea legii la un caz determinat, punând în mișcare acțiunea civilă.* Așadar, cererea de chemare în judecată constituie actul de procedură prin care se declanșează procesul civil.

Sesizarea instanței prin cererea de chemare în judecată reprezintă un *element constitutiv și formal al acțiunii civile*. Așa fiind, deși, în frecvente cazuri, noțiunea de „acțiune civilă" este utilizată pentru a desemna cererea de chemare în judecată, este necesar să nu se pună semnul egalității între cererea de chemare în judecată și acțiunea civilă, deoarece cererea de chemare în judecată reprezintă numai una dintre formele concrete de manifestare a acțiunii civile, anume aceea prin care se pune în mișcare acțiunea civilă.

Necesitatea formulării cererii de chemare în judecată este justificată de principiul potrivit căruia nimeni nu își poate face dreptate singur, precum și de un aspect al principiului disponibilității, în sensul că instanța nu poate să judece până ce nu a fost învestită de partea interesată, instanța civilă neputându-se sesiza din oficiu, afară de excepțiile limitativ prevăzute de lege.

Tocmai de aceea, art. 192 alin. (1) teza I C.proc.civ. dispune că „pentru apărarea drepturilor și intereselor sale legitime, orice persoană se poate adresa justiției prin sesizarea instanței competente cu o cerere de chemare în judecată".

Precizăm că unele norme speciale prevăd că sesizarea instanței judecătorești se face printr-un *act de procedură care poartă o altă denumire* decât „cerere de chemare în judecată". Astfel, în materie contravențională, legea face referire la plângerea împotriva procesului-verbal de constatare a contravențiilor; în materie electorală este folosită noțiunea de „contestație" etc. Se observă că, în toate aceste situații, este vorba despre un act de procedură prin care se declanșează controlul judecătoresc asupra unor acte, cu sau fără caracter jurisdicțional, care provin de la organe din afara sistemului instanțelor judecătorești. Fiind mijlocul procedural prin care se învestește instanța, actul respectiv trebuie să respecte condițiile de formă prevăzute de lege pentru cererea de chemare în judecată, cu excepția cazului în care dispoziții legale exprese ar prevedea altfel.

2.2. Cuprinsul cererii de chemare în judecată

Elementele cererii de chemare în judecată sunt stabilite de art. 194 C.proc.civ.

Astfel, cererea de chemare în judecată trebuie să cuprindă:

a) numele de familie şi prenumele, domiciliul sau reşedinţa părţilor ori, pentru persoane juridice, denumirea şi sediul lor. De asemenea, cererea va cuprinde şi codul numeric personal sau, după caz, codul unic de înregistrare ori codul de identificare fiscală, numărul de înmatriculare în registrul comerţului sau de înscriere în registrul persoanelor juridice şi contul bancar ale reclamantului, precum şi ale pârâtului, dacă părţile posedă ori li s-au atribuit aceste elemente de identificare potrivit legii, în măsura în care acestea sunt cunoscute de reclamant. Dacă reclamantul locuieşte în străinătate, va arăta şi domiciliul ales în România unde urmează să i se facă toate comunicările privind procesul [art. 194 lit. a) C.proc.civ.].

În cazul *persoanelor fizice*, în cererea de chemare în judecată trebuie indicate atât numele de familie, prenumele şi domiciliul sau reşedinţa reclamantului, cât şi numele de familie, prenumele şi domiciliul sau reşedinţa pârâtului ori, în cazul în care cheamă în judecată mai multe persoane, ale fiecărui pârât. Aşadar, nu ar fi suficient ca respectiva cerere să fie formulată împotriva unei persoane neindividualizate prin atributele de identificare arătate de art. 194 lit. a) C.proc.civ. (de exemplu, cererea de chemare în judecată este îndreptată împotriva posesorului unui anumit bun, fără a se indica numele şi domiciliul sau reşedinţa acestuia; pretenţia este formulată împotriva moştenitorilor unei persoane, fără a se indica numele şi domiciliul acestora etc.).

În ceea ce priveşte celălalt atribut de identificare a persoanei fizice la care se referă textul de lege, interesează nu atât domiciliul în sensul de locuinţă principală, în conformitate cu actele sale de identitate ori potrivit declaraţiei sale, astfel cum este reglementat de art. 87 C.civ., ci locul unde persoana poate fi găsită pentru a i se comunica actele de procedură. Dat fiind acest scop al indicării domiciliului părţii în cererea de chemare în judecată, domiciliul este pus pe acelaşi plan cu reşedinţa.

Domiciliul poate fi cel real, dar poate fi şi un *domiciliu ales*. Alegerea de domiciliu se face fie prin convenţie, fie prin simplă manifestare de voinţă unilaterală. Din dispoziţiile art. 158 alin. (1) C.proc.civ. rezultă că, pentru ca alegerea de domiciliu să producă efecte, este necesar ca partea să indice şi persoana însărcinată cu primirea actelor de procedură la domiciliul ales. Trebuie reţinut că, *de lege lata*, alegerea de domiciliu poate fi făcută şi la căsuţa poştală. Efectele juridice ale domiciliului ales se limitează numai la operaţiile şi procesele pe care părţile le-au avut în vedere.

În cazul în care locuieşte în străinătate, reclamantul are obligaţia să indice şi un *domiciliu ales în România* la care i se vor face toate comunicările privind procesul [art. 194 lit. a) teza finală C.proc.civ.]. În cazul în care reclamantul nu indică un domiciliu ales în România, devin incidente prevederile art. 156 teza a II-a C.proc.civ., potrivit cărora comunicările i se vor face la domiciliul din străinătate, prin scrisoare recomandată, recipisa de predare la poşta română a scrisorii, în cuprinsul căreia vor fi menţionate actele ce se expediază, ţinând loc de dovadă de îndeplinire a procedurii.

În ipoteza în care *reclamantul nu cunoaşte domiciliul/reşedinţa pârâtului*, el va trebui să menţioneze această împrejurare în cerere şi, totodată, să dovedească faptul că a făcut tot posibilul pentru a afla domiciliul sau *un alt loc unde ar putea fi citată* partea adversă.

Indicarea domiciliului sau a reşedinţei prezintă importanţă pentru identificarea părţilor şi fixarea locului unde se vor comunica actele de procedură. Domiciliul sau reşedinţa părţilor poate determina competenţa teritorială.

Reclamantul are obligaţia de a indica în cererea de chemare în judecată şi *codul său numeric personal*.

În măsura în care reclamantul cunoaşte codul numeric personal al pârâtului persoană fizică, cererea de chemare în judecată va cuprinde şi acest atribut de identificare.

În cazul *persoanelor juridice*, cererea de chemare în judecată va cuprinde: denumirea şi sediul părţilor[1], iar dacă posedă ori i s-au atribuit aceste elemente de identificare potrivit legii, codul unic de înregistrare ori codul de identificare fiscală, numărul de înmatriculare în registrul comerţului sau de înscriere în registrul persoanelor juridice şi contul bancar ale reclamantului persoană juridică. În măsura în care sunt cunoscute de reclamant, elementele de identificare menţionate vor trebui indicate şi în cazul pârâtului persoană juridică.

Din coroborarea dispoziţiilor art. 194 C.proc.civ. cu cele ale art. 148 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ., rezultă că cererea de chemare în judecată *poate* cuprinde, *dacă este cazul*, şi *adresa electronică sau coordonatele care au fost indicate în acest scop de părţi, precum numărul de telefon, numărul de fax sau altele asemenea*;

b) numele de familie, prenumele şi calitatea celui care reprezintă partea în proces, iar în cazul reprezentării prin avocat, numele de familie, prenumele acestuia şi sediul profesional [art. 194 lit. b) C.proc.civ.].

Dispoziţiile art. 194 lit. b) C.proc.civ. au în vedere situaţia în care cererea de chemare în judecată nu este făcută de titularul dreptului dedus judecăţii, ci de reprezentantul acestuia (convenţional, legal sau judecătoresc), precum şi ipoteza în care cererea este îndreptată împotriva reprezentantului unei persoane fizice sau juridice. Într-o astfel de situaţie, este necesar ca în cerere să se indice atât *reprezentantul*, cât şi *reprezentatul*.

Aşa cum am arătat şi sub imperiul reglementării anterioare[2], textul legal menţionat are în vedere nu numai reprezentarea persoanelor fizice sau juridice prin alte persoane, ci şi *reprezentarea intereselor individuale* sau *colective* prin persoane cărora acele interese nu le sunt totuşi destinate, deci atunci când legea acordă exerciţiul dreptului la acţiune unor persoane care nu sunt titulare ale dreptului subiectiv civil care se urmăreşte a fi valorificat.

În cazul în care reprezentantul nu indică în cererea de chemare în judecată că acţionează în această calitate, se prezumă că el acţionează în nume propriu, sancţiunea fiind aceea că el nu va mai putea să pretindă ulterior, în instanţă, că are calitatea de reprezentant, iar cererea de chemare în judecată se va respinge ca fiind introdusă de o persoană fără calitate procesuală activă, deoarece reclamantul nu este titularul dreptului subiectiv civil dedus judecăţii[3].

---

[1] Trebuie indicat sediul cu care persoana juridică figurează în evidenţele corespunzătoare de înregistrare sau, după caz, de acordare a personalităţii lor juridice.

[2] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 304.

[3] Cerinţa indicării în cerere a calităţii persoanei care lucrează pentru titularul dreptului se aplică şi în cazul *asistării minorului cu capacitate de exerciţiu restrânsă*, deoarece cererea se face personal de minor, dar se semnează nu numai de către acesta, ci şi de către persoana chemată de lege să îl asiste (părinţi, tutore sau curator), astfel încât în cerere trebuie să se precizeze calitatea de ocrotitor legal.

Dacă o persoană stă în proces într-o dublă calitate, respectiv în nume propriu, dar şi ca reprezentant al altei persoane, va trebui să specifice în cererea de chemare în judecată că acţionează în ambele calităţi. De asemenea, atunci când cererea este făcută de un reprezentant comun al mai multor persoane, trebuie ca reprezentaţii să fie identificaţi individual şi să se menţioneze calitatea de reprezentant comun a celui care formulează cererea.

Se apreciază că, în materia sechestrului judiciar, cererea introdusă de *administratorul-sechestru* nu trebuie să cuprindă mai mult decât numele acestuia, cu indicarea calităţii sale şi alăturarea hotărârii care îi conferă această calitate, deoarece, lucrând în profitul părţilor litigante, sechestrul judiciar nu este un reprezentant propriu-zis al celor aflaţi în judecată, ci un administrator oficial al intereselor pentru care se judecă. În schimb, *creditorul chirografar* care exercită, în locul debitorului său neglijent sau indiferent, acţiunea oblică (subrogatorie) este ţinut să arate situaţia sa de creditor, dar trebuie să îl indice şi pe titularul dreptului subiectiv civil, deşi ideea de reprezentare care stă la baza art. 1560 C.civ. este mai mult un mod de a prezenta o situaţie legală particulară.

Cererea de chemare în judecată *poate* cuprinde, *dacă este cazul, şi adresa electronică sau coordonatele reprezentantului care au fost indicate în acest scop, precum numărul de telefon, numărul de fax sau altele asemenea*, fără a putea considera că asemenea menţiuni sunt obligatorii.

Dovada calităţii de reprezentant se face prin înscrisurile emise în forma prevăzută la art. 151 C.proc.civ., care se vor anexa cererii de chemare în judecată, respectiv: procura autentică în original sau în copie legalizată, împuternicirea avocaţială sau înscrisul doveditor al calităţii sale etc.;

c) obiectul cererii şi valoarea lui, după preţuirea reclamantului, atunci când acesta este evaluabil în bani, precum şi modul de calcul prin care s-a ajuns la determinarea acestei valori, cu indicarea înscrisurilor corespunzătoare. Pentru imobile, se aplică în mod corespunzător dispoziţiile art. 104 C.proc.civ. [art. 194 lit. c) C.proc.civ.].

Prin „obiect al cererii de chemare în judecată" se înţelege *pretenţia concretă a reclamantului*, care poate consta în plata unei sume de bani, revendicarea unui bun, anularea sau rezoluţiunea unui contract, constatarea existenţei unui drept, obligarea pârâtului la a face sau a nu face ceva, desfacerea căsătoriei etc. Articolul 194 lit. c) C.proc.civ. are în vedere şi obiectul material al dreptului pretins, referindu-se atât la valoarea acestuia, atunci când este evaluabil în bani, cât şi la modul de identificare a imobilelor.

Referitor la primul aspect, legea consacră *principiul potrivit căruia evaluarea obiectului cererii de chemare în judecată revine reclamantului.* În plus, actualul art. 194 lit. c) C.proc.civ. stabileşte în sarcina reclamantului şi obligaţia de a indica modul de calcul prin care s-a ajuns la determinarea acestei valori, cu indicarea înscrisurilor corespunzătoare. Sub imperiul reglementării anterioare, se admitea[1] că valoarea obiectului cererii de chemare în judecată indicată de reclamant putea fi contestată de pârât, urmând ca instanţa să aprecieze care este această valoare în funcţie de elementele puse la dispoziţie de părţi. Apreciem că, şi *de lege lata*, sunt permise *contestarea valorii obiectului* cererii

[1] A se vedea, pe larg, G. Boroi, *Codul 2001*, p. 305; V.M. Ciobanu, *Tratat teoretic şi practic de procedură civilă*, vol. II, Ed. Naţional, Bucureşti, 1997 (citat în continuare *Tratat 1997*, vol. II), p. 28, nota 75.

de chemare în judecată de către pârât, precum şi *verificarea de către instanţă a modului în care reclamantul a determinat valoarea*, pentru a nu se încălca dispoziţii imperative ale legii. În acest sens, de altfel, în vederea stabilirii competenţei materiale după valoarea obiectului cererii, art. 98 alin. (3) C.proc.civ. prevede în mod expres că, în caz de contestaţie a valorii obiectului cererii, ea se stabileşte după înscrisurile prezentate şi explicaţiile date de părţi. De asemenea, în materie de taxe judiciare de timbru, art. 31 alin. (2) teza a II-a din O.U.G. nr. 80/2013 prevede că, dacă valoarea obiectului cererii este contestată sau apreciată de instanţă ca vădit derizorie, evaluarea se face în condiţiile art. 98 alin. (3) C.proc.civ.

Cu toate acestea, în reglementarea actuală, în cazul cererilor având ca obiect un drept de proprietate sau alte drepturi reale asupra unui imobil, valoarea lor se determină în funcţie de valoarea impozabilă, stabilită potrivit legislaţiei fiscale [art. 104 alin. (1) C.proc.civ.]. Aşa fiind, în cazurile respective, problema contestării valorii obiectului cererii de chemare în judecată nu se mai pune. În schimb, în cazul în care valoarea impozabilă nu este stabilită, valoarea obiectului cererii de chemare în judecată se determină de către reclamant, potrivit regulilor generale, dispoziţiile art. 98 C.proc.civ. fiind aplicabile.

Pentru *identificarea imobilelor* se vor arăta localitatea şi judeţul, strada şi numărul, iar în lipsă, vecinătăţile, etajul şi apartamentul, precum şi, când imobilul este înscris în cartea funciară, numărul de carte funciară şi numărul cadastral sau topografic, după caz. La cererea de chemare în judecată se va anexa extrasul de carte funciară, cu arătarea titularului înscris în cartea funciară, eliberat de biroul de cadastru şi publicitate imobiliară în raza căruia este situat imobilul, iar în cazul în care imobilul nu este înscris în cartea funciară, se va anexa un certificat emis de acelaşi birou, care atestă acest fapt.

Obiectul cererii de chemare în judecată trebuie să fie *licit* (deci să nu vină în conflict cu legea), *posibil* (reclamantul să nu solicite instanţei obligarea pârâtului la ceva ce nu s-ar putea realiza, de exemplu, la predarea unui bun individual determinat care a pierit) şi *determinat sau determinabil* (în faţa instanţei se rezolvă o neînţelegere concretă, iar nu o problemă de principiu; spre exemplu, nu s-ar putea cere instanţei să constate că reclamantul nu are niciun fel de datorie faţă de pârât).

Reclamantul nu este ţinut de obiectul indicat iniţial în cererea de chemare în judecată, ci, în condiţiile prevăzute de art. 204 C.proc.civ., el poate formula o *cerere adiţională*, prin care să completeze sau să modifice obiectul cererii iniţiale de chemare în judecată.

Obiectul cererii de chemare în judecată prezintă interes practic din mai multe puncte de vedere:

– fixează limitele judecăţii, instanţa fiind obligată să hotărască numai asupra celor ce formează obiectul pricinii supuse judecăţii [art. 9 alin. (2), art. 22 alin. (6) şi art. 397 alin. (1) C.proc.civ.];

– poate determina competenţa generală, materială sau teritorială;

– poate atrage o anumită constituire a instanţei (de exemplu, participarea asistenţilor judiciari în cererile privind conflictele de muncă şi de asigurări sociale etc.);

– determină fixarea taxelor judiciare de timbru;

– influenţează admisibilitatea sau inadmisibilitatea unor mijloace de probă;

– determină calea de atac (de exemplu, potrivit art. 483 C.proc.civ., pricinile din anumite materii nu sunt supuse recursului: cererile privind navigaţia civilă şi activitatea

în porturi, conflictele de muncă şi de asigurări sociale, cererile în materie de expropriere, cererile privind repararea prejudiciilor cauzate prin erori judiciare etc.);

– interesează litispendenţa, conexitatea şi autoritatea de lucru judecat;

d) arătarea motivelor de fapt şi de drept pe care se întemeiază cererea [art. 194 lit. d) C.proc.civ.].

Formularea unei pretenţii în justiţie presupune cu necesitate indicarea împrejurărilor de fapt care l-au determinat pe reclamant să ceară concursul justiţiei, precum şi a temeiului juridic al pretenţiei sale. Aşadar, reclamantului îi revine şi obligaţia indicării *cauzei cererii de chemare în judecată*. Trebuie observat că, deşi textul care fixează cuprinsul cererii de chemare în judecată nu foloseşte în mod expres noţiunea de „cauză", care se întâlneşte în alte texte [de exemplu: art. 138, art. 139, art. 431 C.proc.civ.], obligaţia reclamantului de a arăta cauza pretenţiei sale (cauza cererii de chemare în judecată) este cuprinsă în chiar menţiunea prevăzută de art. 194 lit. d) C.proc.civ.

În privinţa cauzei cererii de chemare în judecată, dacă toţi autorii înţeleg prin aceasta fundamentul pretenţiei care a fost supusă judecăţii, atunci când se precizează în ce constă acest fundament, părerile nu mai sunt unitare. În ceea ce ne priveşte, aşa cum am mai arătat[1], apreciem că prin cauza cererii de chemare în judecată trebuie să se înţeleagă *situaţia de fapt calificată juridic* (sunt frecvente cazurile în care elementele de fapt sunt greu de distins de cele de drept, astfel încât pentru a defini cauza nu se poate face abstracţie nici de fapte, nici de drept).

Astfel, prin motive de fapt şi de drept, conform art. 194 lit. d) C.proc.civ., urmează să înţelegem toate acele împrejurări, circumstanţe, dar şi principii, instituţii, categorii, reguli juridice, a căror cunoaştere este necesară pentru explicarea şi lămurirea obiectului procesului.

Se admite că nu este obligatoriu ca reclamantul să indice chiar textele de lege pe care se întemeiază pretenţia sa, deoarece judecătorul va face el încadrarea juridică, cu ajutorul obiectului şi al motivelor de fapt[2].

Cu privire la temeiul juridic al cererii, reamintim că judecătorul nu este ţinut de calificarea juridică dată de reclamant, ci, potrivit art. 22 alin. (4) C.proc.civ., acesta dă sau restabileşte calificarea juridică a actelor şi faptelor deduse judecăţii, chiar dacă părţile le-au dat o altă denumire. În acest caz, judecătorul este obligat să pună în discuţia părţilor calificarea juridică exactă.

Aşadar, *instanţa nu poate schimba cauza cererii de chemare în judecată*, deoarece aceasta este un drept exclusiv al părţii care o formulează, dar *o poate încadra corect în drept*, corespunzător situaţiei de fapt relatate de parte.

Cu toate acestea, potrivit art. 22 alin. (5) C.proc.civ., judecătorul nu poate schimba denumirea sau temeiul juridic în cazul în care părţile, în virtutea unui acord expres privind drepturi de care, potrivit legii, pot dispune, au stabilit calificarea juridică şi motivele de drept asupra cărora au înţeles să limiteze dezbaterile, dacă astfel nu se încalcă drepturile sau interesele legitime ale altora;

e) arătarea dovezilor pe care se sprijină fiecare capăt de cerere [art. 194 lit. e) C.proc.civ.].

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 305.

[2] V.M. Ciobanu, *Tratat 1997*, vol. II, p. 31.

În cazul în care se solicită *proba cu înscrisuri*, se vor anexa la cererea de chemare în judecată copii de pe înscrisuri, pe care reclamantul le va certifica pentru conformitate cu originalul, în atâtea exemplare câţi pârâţi sunt şi câte un exemplar pentru instanţă. Dacă reclamantul apreciază că este necesar şi suficient să depună numai o parte dintr-un înscris, va alătura cererii numai copii de pe această parte, însă instanţa poate dispune prezentarea înscrisului în întregime. Atunci când înscrisurile sunt redactate într-o limbă străină, ele se depun în copie certificată de parte, însoţite de traducerea în limba română, legalizată, efectuată de un traducător autorizat, iar, în ipoteza în care nu există un asemenea traducător pentru limba în care sunt redactate înscrisurile în cauză, se pot folosi traducerile realizate de persoane de încredere cunoscătoare ale respectivei limbi, în condiţiile legii speciale.

Dacă reclamantul doreşte să îşi dovedească susţinerile prin *interogatoriul* pârâtului, va cere înfăţişarea în persoană a acestuia, dacă pârâtul este o persoană fizică. În cazurile în care legea prevede că pârâtul va răspunde în scris la interogatoriu (de exemplu, atunci când pârâtul este statul sau celelalte persoane juridice de drept public, precum şi persoanele juridice de drept privat, cu excepţia societăţilor de persoane, ai căror asociaţi cu drept de reprezentare vor fi citaţi personal la interogatoriu – art. 355 C.proc.civ.), acesta va fi ataşat cererii de chemare în judecată, urmând a fi comunicat pârâtului odată cu cererea.

Când se cere *dovada cu martori*, reclamantul va indica numele de familie, prenumele şi adresa fiecărui martor în parte, precum şi, dacă este cazul, adresa electronică sau alte coordonate, precum numărul de telefon, numărul de fax sau alte asemenea date de contact ale martorilor [art. 148 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ.];

f) semnătura [art. 194 lit. f) C.proc.civ.].

Semnătura atestă voinţa părţii de a declanşa procesul civil, precum şi exactitatea conţinutului cererii de chemare în judecată. De aceea, semnătura trebuie să fie executată *olograf*[1] de către reclamant ori de către reprezentantul său convenţional sau legal şi situată la sfârşitul cererii. Se observă că legea nu prevede, în cazul persoanelor juridice, şi necesitatea aplicării ştampilei, astfel încât apreciem că semnătura reprezentantului legal al persoanei juridice este suficientă pentru îndeplinirea cerinţei legii.

Prin dispoziţiile art. 148 alin. (2) C.proc.civ. este instituită o excepţie de la regula privind executarea olografă a semnăturii pe cererea de chemare în judecată, excepţie care priveşte cererea formulată prin înscris în formă electronică, în condiţiile prevăzute de lege. În acest caz, este valabilă *semnătura electronică*, potrivit dispoziţiilor legii speciale.

Cererea formulată în nume propriu trebuie semnată de cel ce se pretinde a fi titularul dreptului subiectiv dedus judecăţii, iar cererea formulată prin reprezentant va fi semnată de către acesta din urmă. Mai menţionăm că, atunci când cererea de chemare în judecată este semnată de o persoană care nu avea calitatea de reprezentant, aceasta poate fi ratificată de reclamant în interiorul termenului acordat pentru complinirea acestei lipse, fie prin prezentarea reclamantului în faţa instanţei şi semnarea cererii, fie

[1] Nu se consideră îndeplinită cerinţa legală privitoare la semnătură în situaţia în care, la sfârşitul cererii, este dactilografiat numele de familie şi prenumele reclamantului, fără a exista însă şi semnătura reclamantului ori a reprezentantului său.

prin depunerea unui înscris autentic în care reclamantul declară că ratifică actul de procedură, eventual, şi actele subsecvente cererii introductive de instanţă.

Cu privire la elementele pe care trebuie să le cuprindă cererea de chemare în judecată, se mai impun unele *precizări*:

– dispoziţiile art. 194 C.proc.civ. *se completează în mod corespunzător cu prevederile generale* în materie de cereri adresate instanţelor judecătoreşti (art. 148-152 C.proc.civ.). Prin urmare, în cuprinsul cererii de chemare în judecată trebuie să se indice şi *instanţa căreia aceasta i se adresează*;

– art. 194 C.proc.civ. constituie dreptul comun în ceea ce priveşte elementele cererii de chemare în judecată, astfel încât se va aplica ori de câte ori acest aspect nu este reglementat în termeni diferiţi prin dispoziţii speciale. Sub acest ultim aspect, indicăm ca norme speciale, prin care se derogă, în tot sau în parte, de la conţinutul cererii de chemare în judecată stabilit de textul legal menţionat, art. 530 C.proc.civ. referitor la cuprinsul cererii necontencioase, art. 571 C.proc.civ. cu privire la conţinutul cererii de arbitrare, art. 980 şi art. 915 C.proc.civ., care prevăd anumite menţiuni suplimentare pe care trebuie să le cuprindă cererea de partaj, respectiv cea de divorţ etc.

2.3. Sancţiunile aplicabile în cazul lipsei menţiunilor cererii de chemare în judecată

Dintre elementele cererii de chemare în judecată reglementate de art. 194 C.proc.civ., cele privind *numele de familie şi prenumele sau, după caz, denumirea oricăreia dintre părţi, obiectul cererii*[1], *motivele de fapt ale acesteia*[2] *ori semnătura părţii sau a reprezentantului acesteia* sunt prevăzute, de art. 196 alin. (1) C.proc.civ., sub *sancţiunea nulităţii*. Nulitatea fiind expresă, înseamnă că, în cazul lipsei oricăreia dintre aceste menţiuni, vătămarea este prezumată, conform art. 175 alin. (2) C.proc.civ.[3]

Conform prevederilor art. 196 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ., nulitatea cererii de chemare în judecată pentru lipsa unuia dintre aceste elemente ale sale, *considerate de lege ca esenţiale*, poate fi dispusă în cadrul procedurii regularizării, în condiţiile art. 200 C.proc.civ. Astfel, când cererea nu îndeplineşte aceste cerinţe, reclamantului i se vor comunica în scris lipsurile, cu menţiunea că, în termen de cel mult 10 zile de la primirea comunicării, trebuie să facă completările sau modificările dispuse. Dacă obligaţiile privind completarea sau modificarea cererii nu sunt îndeplinite în termenul menţionat, prin încheiere, dată în camera de consiliu, se dispune anularea cererii.

[1] Dacă cererea de chemare în judecată nu cuprinde obiectul şi valoarea lui, după preţuirea reclamantului (în speţă, reclamantul a solicitat remunerarea pentru serviciul prestat pârâtului), în funcţie de care se stabilesc o serie de coordonate ale procesului civil, precum competenţa, taxa de timbru etc., instanţa va anula cererea – Trib. Bucureşti, s. a IV-a civ., dec. nr. 2198/1997, în C.P.J. 1993-1997, p. 306.

[2] Trebuie remarcat faptul că, spre deosebire de reglementarea anterioară, art. 196 C.proc.civ. prevede şi indicarea motivelor de fapt ale cererii de chemare în judecată sub sancţiunea nulităţii exprese.

[3] Existenţa în cererea de chemare în judecată a acestor elemente, considerate esenţiale, depăşeşte interesul privat al pârâtului, nefiind permis ca rolul instanţelor să fie încărcat cu cereri pe care, în lipsa unor asemenea elemente, instanţa nu le poate rezolva, astfel încât *lipsa lor poate fi invocată şi de către instanţă, din oficiu, sau de procuror, iar nu numai de către pârât* – M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 42. A se vedea, în acelaşi sens, GH. FLOREA, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 561-562, nr. 1.

Cu toate acestea, potrivit art. 196 alin. (2) şi (3) C.proc.civ., *lipsa semnăturii, precum şi orice altă neregularitate în legătură cu semnarea cererii de chemare în judecată* se pot acoperi de reclamant în tot cursul judecăţii în faţa primei instanţe[1]. Dacă pârâtul invocă lipsa semnăturii, reclamantul care lipseşte la acel termen va trebui să semneze cererea cel mai târziu la primul termen următor la care este legal citat (fiind citat cu această menţiune de a semna), iar când este prezent în instanţă, trebuie să semneze în chiar şedinţa în care a fost invocată această neregularitate; în cazul în care nu semnează, atunci instanţa va anula cererea.

Faţă de prevederile art. 196 alin. (1) teza II-a C.proc.civ., se ridică problema *în ce cazuri se poate suplini lipsa semnăturii de pe cererea de chemare în judecată în condiţiile alin. (2) şi (3) ale aceluiaşi articol*. Apreciem că din interpretarea sistematică a prevederilor art. 196 C.proc.civ. rezultă că, în cazul lipsei semnăturii, regula pentru *cererea de chemare în judecată principală* o constituie anularea acesteia, în condiţiile art. 200 C.proc.civ., la care art. 196 alin. (1) C.proc.civ. face trimitere expresă. Nulitatea poate interveni în condiţiile art. 196 alin. (2) şi (3) C.proc.civ. *dacă, în cursul judecăţii, se constată alte neregularităţi* în legătură cu semnarea cererii de chemare în judecată[2].

În schimb, în ceea ce priveşte *cererile adiţionale şi cele incidentale*, nulitatea pentru lipsa semnăturii va interveni *întotdeauna în condiţiile art. 196 alin. (2) şi (3) C.proc.civ.*, întrucât, potrivit art. 12^1 din Legea nr. 76/2012, „dacă prin lege nu se prevede altfel, dispoziţiile art. 200 C.proc.civ. privind verificarea cererii şi regularizarea acesteia nu se aplică în cazul incidentelor procedurale (...)".

Pentru *celelalte elemente intrinseci ale cererii de chemare în judecată, care nu sunt menţionate expres de art. 196 alin. (1) C.proc.civ.*, ar rezulta că nulitatea cererii de chemare în judecată va interveni în condiţiile art. 175 alin. (1) C.proc.civ., deci numai dacă prin nerespectarea formei prevăzute de lege s-a cauzat părţii adverse o vătămare care nu poate fi înlăturată decât prin anularea actului. Prin urmare, cel care invocă vătămarea pentru lipsa unuia dintre elementele cererii de chemare în judecată, altele decât cele vizate de art. 196 alin. (1) C.proc.civ., trebuie să dovedească vătămarea. Totuşi, anumite particularităţi există în cazul în care cererea de chemare în judecată parcurge procedura verificării şi regularizării, anularea cererii pentru nerespectarea cerinţelor legale nemaifiind condiţionată de dovedirea unei vătămări.

Mai reţinem că, aşa cum am arătat, în cazul în care cel care a formulat cererea *nu a menţionat că acţionează în calitate de mandatar*, sancţiunea care intervine este *res-*

[1] Subliniem că lipsa semnăturii se poate acoperi în tot cursul judecăţii, dar *numai în faţa primei instanţe*. Aşa fiind, dacă în apel sau în recurs s-ar invoca lipsa semnăturii uneia dintre cererile formulate în prima instanţă, această lipsă nu ar mai putea fi acoperită prin semnarea în acea etapă a procesului, ci va atrage soluţia de admitere a căii de atac, anularea sau, după caz, casarea hotărârii şi anularea respectivei cereri pentru lipsa semnăturii.

[2] Evident, nu excludem posibilitatea instanţei de a anula cererea pentru lipsa semnăturii şi în cursul judecăţii, dacă se constată că această sancţiune nu a fost aplicată în cadrul procedurii regularizării, iar instanţa a fixat primul termen de judecată, potrivit art. 201 C.proc.civ. A se vedea, în acelaşi sens: M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 44, nr. 65; GH. FLOREA, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 562, nr. 3. S-a exprimat însă şi opinia (S. FLOREA, *Cererile în procesul civil. Dispoziţii generale*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2014, p. 74) că prin dispoziţiile art. 196 alin. (2) C.proc.civ. s-a instituit o derogare de la prevederile art. 200 C.proc.civ., astfel încât, în cazul în care cererea de chemare în judecată nu este semnată, instanţa va dispune, prin rezoluţie, comunicarea acesteia către pârât şi, dacă pârâtul invocă lipsa semnăturii, i se va pune în vedere reclamantului, prin citaţie, obligaţia de a semna cererea de chemare în judecată cel mai târziu la primul termen de judecată.

pingerea cererii ca fiind formulată de o persoană fără calitate procesuală activă. Dacă însă s-a menționat că se acționează în calitate de reprezentant, dar *nu se depune dovada acestei calități*, cererea va fi anulată, în condițiile prevăzute de art. 82 C.proc.civ. De asemenea, dacă nu se indică în cererea de chemare în judecată *dovezile* pe care se sprijină fiecare capăt de cerere, sancțiunea care intervine este decăderea, în condițiile art. 254 alin. (1) C.proc.civ.

2.4. Condițiile extrinseci cererii de chemare în judecată

Elementele prevăzute de art. 194 C.proc.civ. reprezintă condițiile intrinseci ale cererii de chemare în judecată. Ca orice act de procedură, aceasta trebuie să respecte și anumite cerințe extrinseci, dintre care în cele ce urmează ne vom referi pe scurt la cele privind îndeplinirea unor proceduri prealabile sesizării instanței și la plata taxei judiciare de timbru.

2.4.1. Proceduri prealabile sesizării instanței

În anumite cazuri, legea condiționează sesizarea instanței judecătorești de parcurgerea unei proceduri prealabile în fața altor autorități, dovada îndeplinirii acesteia trebuind să fie anexată cererii de chemare în judecată. În acest sens, art. 193 alin. (1) C.proc.civ. prevede că *„sesizarea instanței se poate face numai după îndeplinirea unei proceduri prealabile, dacă legea prevede în mod expres aceasta. Dovada îndeplinirii procedurii prealabile se va anexa la cererea de chemare în judecată"*.

Prevederile legale menționate au în vedere *procedurile prealabile obligatorii instituite de lege*[1]. Este vorba de procedura prealabilă administrativă reglementată de Legea nr. 554/2004 privind contenciosul administrativ, de verificarea evidențelor succesorale prevăzute de Codul civil, anterior sesizării instanței cu dezbaterea procedurii succesorale [art. 193 alin. (3) C.proc.civ.] și de somația în cadrul procedurii ordonanței de plată [art. 1014 alin. (1) C.proc.civ.].

Potrivit art. 193 alin. (2) C.proc.civ., neîndeplinirea procedurii prealabile nu poate fi invocată *decât de către pârât prin întâmpinare, sub sancțiunea decăderii*, desigur, afară de cazul în care o normă specială ar dispune altfel.

Dacă reclamantul nu a îndeplinit procedura prealabilă, *cererea se va respinge ca inadmisibilă*, deoarece procedura prealabilă administrativă este o condiție de exercițiu al acțiunii civile.

Subliniem faptul că lipsa îndeplinirii procedurii prealabile nu a fost avută în vedere de legiuitor drept o cerință de natură să atragă nulitatea cererii de chemare în judecată, în procedura de verificare și regularizare prevăzută de art. 200 C.proc.civ., un ar-

[1] Așa cum s-a arătat (C. BÎRSAN, *Convenția europeană a drepturilor omului. Comentariu pe articole, Vol. I. Drepturi și libertăți*, Ed. All Beck, București, 2005, p. 461), dreptul de a sesiza instanța nu constituie un drept absolut, fiind pasibil de *limitări implicite*, aplicate de către stat, cât timp acestea nu restrâng accesul recunoscut unei persoane la o instanță, așa încât dreptul în discuție să fie atins în chiar substanța sa, exceptând cazurile în care limitările urmăresc un scop legitim și există un raport rezonabil de proporționalitate între mijloacele folosite și scopul urmărit.

gument de text fiind chiar art. 200 alin. (1) C.proc.civ., care face trimitere expresă doar la cerințele prevăzute la art. 194-197 C.proc.civ., nu și la cele ale art. 193 C.proc.civ.[1]

a) Procedura prealabilă administrativă

Articolul 7 din Legea nr. 554/2004 prevede o procedură prealabilă introducerii la instanța judecătorească a acțiunii în contencios administrativ de către persoana care se consideră vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim printr-un act administrativ individual.

Astfel, înainte de a se adresa instanței de contencios administrativ competente, persoana care se consideră vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim printr-un act administrativ individual trebuie să solicite autorității publice emitente sau autorității ierarhic superioare, dacă aceasta există, în termen de 30 de zile de la data comunicării actului, revocarea, în tot sau în parte, a acestuia. Pentru motive temeinice, plângerea prealabilă în cazul actelor administrative unilaterale se poate introduce și peste termenul de 30 de zile menționat, dar nu mai târziu de 6 luni de la data emiterii actului. Termenul de 6 luni este termen de prescripție.

În cazul actului administrativ normativ, plângerea prealabilă poate fi formulată oricând.

Este îndreptățită să introducă plângere prealabilă și persoana vătămată într-un drept al său sau într-un interes legitim, printr-un act administrativ cu caracter individual, adresat altui subiect de drept, în acest caz plângerea trebuind a fi făcută în termen de 30 de zile de la momentul la care a luat cunoștință, pe orice cale, de existența acestuia. Menționăm că termenul de prescripție de 6 luni de la data emiterii actului nu se aplică plângerii prealabile formulate de persoana vătămată într-un drept al său sau într-un interes legitim, printr-un act administrativ cu caracter individual, adresat altui subiect de drept[2].

Persoana vătămată într-un drept recunoscut de lege sau într-un interes legitim printr-un act administrativ unilateral, nemulțumită de răspunsul primit la plângerea prealabilă sau care nu a primit niciun răspuns în termen de 30 de zile de la înregistrarea cererii (sau în alt termen prevăzut de lege), poate sesiza instanța de contencios administrativ competentă, pentru a solicita anularea în tot sau în parte a actului, repararea pagubei cauzate și, eventual, reparații pentru daune morale. De asemenea, se poate adresa instanței de contencios administrativ și cel care se consideră vătămat într-un drept sau interes legitim al său prin nesoluționarea în termen sau prin refuzul nejustificat de soluționare a unei cereri, precum și prin refuzul de efectuare a unei

[1] Nu excludem ca instanța, dacă apreciază necesar pentru buna desfășurare a procesului, să poată pune în vedere reclamantului, în cadrul procedurii regularizării, să facă dovada îndeplinirii procedurii prealabile. Însă lipsa acestei dovezi nu va putea constitui motiv de anulare a cererii de chemare în judecată, în condițiile art. 200 C.proc.civ. A se vedea, în același sens, M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 21. În sensul că neîndeplinirea unei proceduri prealabile ar atrage sancțiunea nulității cererii de chemare în judecată, ca act de sesizare a instanței, în condițiile art. 174 alin. (1) C.proc.civ., a se vedea, totuși, GH. FLOREA, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 552.

[2] Prin dec. nr. 797/2007 (M. Of. nr. 707 din 19 octombrie 2007), Curtea Constituțională a admis excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 7 alin. (7) din Legea nr. 554/2004 și a constatat că textul de lege este neconstituțional în măsura în care termenul de 6 luni de la data emiterii actului se aplică plângerii prealabile formulate de persoana vătămată într-un drept al său sau într-un interes legitim, printr-un act administrativ cu caracter individual, adresat altui subiect de drept.

anumite operaţiuni administrative necesare pentru exercitarea sau protejarea dreptului sau interesului legitim.

b) Verificarea prealabilă a evidenţelor succesorale prevăzute de Codul civil

Dispoziţiile art. 193 alin. (3) C.proc.civ. obligă reclamantul care sesizează instanţa cu dezbaterea procedurii succesorale (de exemplu, constatarea deschiderii succesiunii unei persoane, a calităţii părţilor de moştenitori legali şi a cotelor lor succesorale, constatarea componenţei masei succesorale, constatarea vacanţei succesorale şi altele asemenea) să ataşeze cererii de chemare în judecată şi încheierea emisă de notarul public cu privire la verificarea evidenţelor succesorale prevăzute de Codul civil.

Raţiunea reglementării acestei obligaţii legale vizează eliminarea riscului de a se analiza din nou chestiuni care au fost dezbătute anterior în cadrul procedurii succesorale notariale.

Subliniem că procedura prealabilă a verificării registrelor succesorale prevăzute de Codul civil nu se confundă cu procedura succesorală notarială. Cu alte cuvinte, reclamantul nu este obligat ca, anterior sesizării instanţei, să urmeze procedura succesorală necontencioasă în faţa notarului public. Această procedură rămâne o procedură facultativă.

Referitor la procedura verificării prealabile a registrelor succesorale prevăzute de Codul civil, trebuie reţinut că, potrivit art. 193 alin. (3) teza finală C.proc.civ., neîndeplinirea acesteia poate fi invocată nu numai de pârât, dar şi de instanţă, din oficiu[1].

Întrucât textul de lege nu prevede vreun termen de invocare, trebuie să admitem că, în privinţa pârâtului, se aplică termenul stabilit în alineatul anterior, deoarece alin. (3) al art. 193 C.proc.civ. are caracter de normă specială faţă de alin. (2) al aceluiaşi articol, iar, pentru aspectele pe care nu le reglementează, norma specială se completează cu norma generală; în schimb, instanţa poate să invoce din oficiu neîndeplinirea procedurii prealabile oricând în cursul judecăţii în primă instanţă.

c) Somaţia în procedura ordonanţei de plată

Articolul 1014 şi art. 1015 C.proc.civ. prevăd obligativitatea îndeplinirii unei proceduri prealabile în materia ordonanţei de plată, constând în comunicarea de către creditor, prin intermediul executorului judecătoresc sau prin scrisoare recomandată, cu conţinut declarat şi confirmare de primire, a unei somaţii adresate debitorului, prin care i se pune în vedere să-şi achite debitul în termen de 15 zile de la primirea acesteia.

Dovada comunicării somaţiei către debitor se va ataşa cererii, sub sancţiunea respingerii acesteia ca inadmisibilă [art. 1016 alin. (2) teza a II-a C.proc.civ.]. Lipsa comunicării prealabile a somaţiei poate fi invocată de debitor în condiţiile dreptului comun, respectiv art. 193 alin. (2) C.proc.civ.

În finalul acestor consideraţii referitoare la procedurile prealabile sesizării instanţei, este necesar să precizăm că, prin Legea nr. 192/2006 privind medierea şi organizarea profesiei de mediator, fusese reglementată obligativitatea participării părţilor, persoane fizice sau persoane juridice, la şedinţa de informare privind avantajele acestei modalităţi de soluţionare a conflictelor pe cale amiabilă, sub sancţiunea inadmisibilităţii cererii de chemare în judecată, însă art. 2 alin. (1) din actul normativ menţionat, care instituia această obligaţie în sarcina părţilor în vederea informării cu privire la existenţa posibilităţii soluţionării pe această cale a conflictelor în materie civilă, de familie, în materie penală, precum şi în alte materii, în condiţiile prevăzute de lege, a fost declarat neconstituţional prin Decizia nr. 266/2014 a Curţii Constituţionale[1].

2.4.2. Timbrarea cererii de chemare în judecată (şi a altor cereri)

În ceea ce priveşte timbrarea cererii de chemare în judecată, art. 197 teza I C.proc.civ. dispune că, în cazul în care cererea este supusă timbrării, dovada achitării taxelor datorate se ataşează cererii.

Taxele judiciare de timbru pentru cererile introduse la instanţele judecătoreşti sunt stabilite, în principiu, de O.U.G. nr. 80/2013 privind taxele judiciare de timbru. În conformitate cu prevederile acestui act normativ, taxele judiciare de timbru se stabilesc în mod diferenţiat, după cum obiectul cererii este sau nu evaluabil în bani, cu excepţiile prevăzute de lege. Taxele judiciare de timbru se plătesc anticipat, cu excepţiile prevăzute de lege. Dovada achitării taxei judiciare de timbru se va ataşa la cerere în original, în vederea anulării sale de către judecător.

Netimbrarea sau timbrarea insuficientă[2] atrage *anularea cererii de chemare în judecată*, în condiţiile legii[3]. Anularea nu intervine automat. Astfel, potrivit art. 33 alin. (2) din O.U.G. nr. 80/2013, dacă cererea de chemare în judecată este netimbrată sau insuficient timbrată, reclamantului i se pune în vedere, în condiţiile art. 200

---

[1] În doctrina juridică (M. TĂBĂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 22-24) s-a susţinut şi opinia potrivit căreia obligaţia verificării registrelor de evidenţă succesorală prevăzute de Codul civil nu este o veritabilă procedură prealabilă, ci reprezintă, mai degrabă, un element cu valoare probatorie. Pe cale de consecinţă, neîndeplinirea acestei obligaţii nu ar atrage inadmisibilitatea cererii de chemare în judecată, ci aplicarea sancţiunii suspendării cauzei, în temeiul art. 242 alin. (1) C.proc.civ., până la momentul la care reclamantul va îndeplini obligaţia arătată în încheierea de suspendare. În sensul că verificarea prealabilă a registrelor succesorale prevăzute de Codul civil reprezintă o procedură prealabilă a cărei nerespectare atrage inadmisibilitatea cererii de chemare în judecată, a se vedea: V.M. CIOBANU, T.C. BRICIU, *Câteva reflecţii cu privire la soluţiile din doctrină şi jurisprudenţă privind unele probleme ivite în aplicarea NCPC* (citat în continuare *Soluţii din doctrină şi jurisprudenţă...)*, www.juridice.ro (5 iunie 2014); V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 203-204, nota 1.

[1] Publicată în M. Of. nr. 464 din 25 iunie 2014. În esenţă, Curtea a reţinut că „procedura prealabilă obligatorie a informării asupra avantajelor medierii apare ca fiind o piedică în calea realizării şi obţinerii de către cetăţean a drepturilor sale în justiţie. Mai mult, o procedură constând în informarea asupra existenţei unei legi apare, neîndoielnic, ca o încălcare a dreptului de acces la justiţie, ce pune asupra justiţiabilului o sarcină inoportună, cu atât mai mult cu cât procedura se rezumă la o simplă obligaţie de informare, şi nu la încercarea efectivă de soluţionare a conflictului prin mediere, astfel încât participarea părţilor la şedinţa de informare în faţa mediatorului este una cu caracter formal. În contextul celor mai sus reţinute, Curtea constată că obligaţia instituită în sarcina părţilor, persoane fizice sau persoane juridice, de a participa la şedinţa de informare privind avantajele medierii, sub sancţiunea inadmisibilităţii cererii de chemare în judecată, este o măsură neconstituţională, fiind contrară dispoziţiilor art. 21 din Constituţie".

[2] Potrivit art. 34 alin. (1) şi (2) din O.U.G. nr. 80/2013, când *o acţiune are mai multe capete de cerere, cu finalitate diferită*, taxa judiciară de timbru se datorează pentru fiecare capăt de cerere în parte, după natura lui, cu excepţia cazurilor în care prin lege se prevede altfel. Dacă la momentul înregistrării cererii au fost timbrate doar o parte din capetele de cerere, acţiunea va fi anulată în parte, numai pentru acele capete de cerere pentru care nu a fost achitată taxa judiciară de timbru.

[3] Precizăm că judecarea unei cereri netimbrate conform legii nu este motiv de nulitate a hotărârii judecătoreşti. În situaţia în care instanţa judecătorească învestită cu soluţionarea unei căi de atac ordinare sau extraordinare constată că, în fazele procesuale anterioare, taxa judiciară de timbru nu a fost plătită în cuantumul legal, va dispune obligarea părţii la plata taxelor judiciare de timbru aferente, dispozitivul hotărârii constituind titlu executoriu (art. 38 din O.U.G. nr. 80/2013).

alin. (2) teza I C.proc.civ., obligația de a timbra cererea în cuantumul stabilit de instanță și de a transmite instanței dovada achitării taxei judiciare de timbru, în termen de cel mult 10 zile de la primirea comunicării instanței. Prin aceeași comunicare, instanța îi pune în vedere reclamantului posibilitatea de a formula, în condițiile legii, cerere de acordare a facilităților la plata taxei judiciare de timbru, în termen de 5 zile de la primirea comunicării[1]. Instanța însă nu va proceda la comunicarea cererii de chemare în judecată, în condițiile art. 201 alin. (1) C.proc.civ., decât după soluționarea cererii de acordare a facilităților la plata taxei judiciare de timbru.

Conform art. 39 din O.U.G. nr. 80/2013, împotriva modului de stabilire a taxei judiciare de timbru, *reclamantul* poate face *cerere de reexaminare*[2], la aceeași instanță, în termen de 3 zile de la data comunicării taxei datorate[3]. Cererea de reexaminare este scutită de la plata taxei judiciare de timbru. Cererea se soluționează în camera de consiliu, de un alt complet, fără citarea părților, prin încheiere definitivă. Dispozițiile art. 200 alin. (2) teza I C.proc.civ. rămân aplicabile în ceea ce privește complinirea celorlalte lipsuri ale cererii de chemare în judecată. Instanța va proceda la comunicarea cererii de chemare în judecată, în condițiile art. 201 alin. (1) C.proc.civ., numai după soluționarea cererii de reexaminare. În cazul admiterii integrale sau parțiale a cererii de reexaminare, instanța va dispune restituirea taxei de timbru total ori, după caz, proporțional cu reducerea sumei contestate.

Așadar, în reglementarea actuală, neîndeplinirea cerinței timbrării cererii de chemare în judecată se poate complini în cadrul procedurii regularizării, iar nu până la primul termen de judecată, iar în cazul în care reclamantul nu face dovada achitării taxei judiciare de timbru în termenul indicat de instanță, aceasta *va anula cererea, în condițiile art. 200 C.proc.civ.*

Se observă că legea-cadru în materia taxelor judiciare de timbru nu prevede care este procedura prin care i se pune în vedere reclamantului obligația de plată a taxei judiciare de timbru și nici pe cea de anulare a cererii de chemare în judecată, în ipoteza în care aceasta nu este supusă procedurii regularizării, fie pentru că printr-o dispoziție legală cererea este exceptată de la această procedură, fie pentru că aceasta din urmă este incompatibilă cu o anumită procedură specială.

În opinia noastră, într-o atare situație, ar urma să fie aplicate, prin analogie, prevederile art. 36 din O.U.G. nr. 80/2013 referitoare la stabilirea taxei judiciare de timbru în cazul în care, pe parcursul procesului, apar elemente care determină o valoare mai

[1] Persoanele fizice pot beneficia de scutiri, reduceri, eșalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru, în condițiile O.U.G. nr. 51/2008 privind ajutorul public judiciar în materie civilă (M. Of. nr. 327 din 25 aprilie 2008). De asemenea, instanța poate acorda persoanelor juridice, la cerere, facilități sub formă de reduceri, eșalonări sau amânări pentru plata taxelor judiciare de timbru datorate pentru acțiuni și cereri introduse la instanțele judecătorești, în condițiile prevăzute de art. 42 și urm. din O.U.G. nr. 80/2013.

[2] Prin dec. nr. 7 din 8 decembrie 2014, pronunțată într-un recurs în interesul legii, Înalta Curte de Casație și Justiție, Completul competent să judece recursul în interesul legii, a stabilit că, în interpretarea și aplicarea dispozițiilor art. 18 din Legea nr. 146/1997 (actualul art. 39 din O.U.G. nr. 80/2013 – *n.n.*), *partea în sarcina căreia s-a stabilit obligația de plată a taxei judiciare de timbru poate formula critici care să vizeze caracterul timbrabil al cererii de chemare în judecată exclusiv în cadrul cererii de reexaminare*, neputând supune astfel de critici controlului judiciar prin intermediul apelului sau recursului (www.scj.ro).

[3] Atât termenul de 5 zile, prevăzut de art. 33 alin. (2) din O.U.G. nr. 80/2013 pentru formularea cererii de acordare a ajutorului public judiciar, cât și cel de 3 zile, prevăzut de art. 39 alin. (1) din același act normativ pentru formularea cererii de reexaminare a taxei judiciare de timbru, sunt termene de decădere.

mare a obiectului cererii, astfel încât instanța va pune în vedere reclamantului să achite suma datorată și va stabili un termen în acest scop, iar dacă până la termenul stabilit de instanță, reclamantul nu îndeplinește obligația de plată a taxei judiciare de timbru, acțiunea ori cererea va fi anulată în întregime sau în parte, potrivit regulilor generale prevăzute de O.U.G. nr. 80/2013.

Dacă, în momentul înregistrării sale, acțiunea sau cererea a fost taxată corespunzător obiectului său inițial, dar în cursul procesului apar elemente care determină o valoare mai mare a obiectului cererii, instanța va pune în vedere reclamantului să achite suma datorată suplimentar până la termenul stabilit în acest scop. Dacă până la termenul prevăzut de lege sau stabilit de instanță, reclamantul nu îndeplinește obligația de plată a taxei, acțiunea ori cererea nu va putea fi anulată integral, ci va trebui soluționată în limitele în care taxa judiciară de timbru s-a plătit în mod legal.

În cazul în care se micșorează valoarea pretențiilor formulate în acțiune sau în cerere, după ce a fost înregistrată, taxa judiciară de timbru se percepe la valoarea inițială, fără a se ține seama de reducerea ulterioară.

2.5. Introducerea cererii de chemare în judecată și constituirea dosarului. Procedura regularizării cererii de chemare în judecată

Cererea de chemare în judecată se depune la instanța competentă. Cererea trebuie să îmbrace *forma scrisă* și să fie *însoțită de copii de pe înscrisurile de care partea înțelege să se folosească în proces*, precum și, dacă este cazul, de *anexele necesare* (dovada îndeplinirii procedurii prealabile, chitanța de plată a taxei judiciare de timbru, dovada calității de reprezentant etc.). Cererea și înscrisurile anexate se vor depune, pentru comunicare, în atâtea exemplare câți pârâți sunt, în afară de cazurile în care aceștia din urmă au un reprezentant comun sau pârâtul figurează în mai multe calități juridice, când se va depune un singur exemplar de pe cerere și de pe înscrisuri. În toate cazurile este necesar și un exemplar pentru instanță.

Cererea de chemare în judecată *se depune la instanță personal sau prin reprezentant ori poate fi trimisă prin poștă sau curier*.

Spre deosebire de reglementarea anterioară, *de lege lata*, cererea de chemare în judecată poate fi trimisă instanței competente și prin fax sau scanată și transmisă prin poștă electronică ori prin înscris în formă electronică [art. 199 alin. (1) C.proc.civ.].

Apreciem că posibilitatea transmiterii cererii de chemare în judecată prin aceste mijloace de comunicare nu înlătură obligația reclamantului de a depune cererea și, dacă este cazul, anexele acesteia în formă scrisă. Existența acestei obligații în sarcina reclamantului rezultă din faptul că, în ceea ce privește numărul de exemplare în care trebui făcută cererea de chemare în judecată, art. 195 C.proc.civ. face trimitere numai la prevederile alin. (1) al art. 149 C.proc.civ., textul general în materie, iar nu și la cele ale alineatelor următoare. Or, conform art. 149 alin. (1) C.proc.civ., atunci când cererea urmează a fi comunicată, ea se va face în atâtea exemplare câte sunt necesare pentru comunicare, în afară de cazurile în care părțile au un reprezentant comun sau partea figurează în mai multe calități juridice, când se va face într-un singur exemplar; în toate cazurile este necesar și un exemplar pentru instanță. Rezultă, așadar, că legiuitorul a înțeles *să excludă aplicarea prevederilor art. 149 alin. (2)-(4) C.proc.civ. în cazul cererii*

de chemare în judecată[1]. Soluția este firească, având în vedere efectele cererii de chemare în judecată ca act de procedură prin care se declanșează procesul civil.

Posibilitatea depunerii cererii de chemare în judecată prin fax sau scanată și transmisă prin poștă electronică ori prin înscris în formă electronică este reglementată de legiuitor ca o facilitate pentru reclamant, care se poate dovedi foarte utilă în ipoteza în care cererea având ca obiect drepturi supuse unor termene este introdusă în iminența împlinirii acestora, deoarece, în aceste cazuri, cererea se înregistrează și primește dată certă prin aplicarea ștampilei de intrare. Desigur, aceste operațiuni presupun cu necesitate și asigurarea întocmirii unei copii a cererii de chemare în judecată de către instanță. Totuși, această facilitate nu înlătură obligațiile stabilite de lege în sarcina reclamantului cu privire la sesizarea reglementară a instanței de judecată prin depunerea cererii și a anexelor în formă scrisă și în numărul de exemplare prevăzut de lege în cazul în care cererea este supusă comunicării. În plus, pe lângă faptul că interpretarea contrară ar conduce la consecința ca sistemul judiciar să preia sarcina îndeplinirii acestor obligații ale reclamantului pe seama lui, ceea ce este de greu de admis, soluția menționată rezultă implicit și din dispozițiile art. 200 C.proc.civ., care prevăd că instanța va verifica, printre altele, dacă cererea este depusă în numărul de exemplare prevăzut de lege, putând să dispună anularea acesteia dacă cerința formei scrise sau cea privind numărul de exemplare nu este respectată[2].

Potrivit art. 199 alin. (1) C.proc.civ., cererea de chemare în judecată, depusă personal sau prin reprezentant, sosită prin poștă, curier, fax sau scanată și transmisă prin poștă electronică ori prin înscris în formă electronică, *se înregistrează și primește dată certă prin aplicarea ștampilei de intrare*.

După înregistrare, cererea și înscrisurile care o însoțesc, la care sunt atașate, când este cazul, dovezile privind modul în care acestea au fost transmise către instanță (se va anexa plicul cu data ștampilei poștei sau a serviciului de curierat sau a serviciul specializat de comunicare, care prezintă importanță pentru a se stabili dacă depunerea a fost făcută înăuntrul termenului prevăzut de lege, sau pagina de e-mail), se predau președintelui instanței sau persoanei desemnate de acesta, care va lua de îndată măsuri în vederea stabilirii în mod aleatoriu a completului de judecată, potrivit legii [art. 199 alin. (2) C.proc.civ.][3].

Completul căruia i s-a repartizat aleatoriu cauza *verifică, de îndată, dacă cererea de chemare în judecată este de competența sa și dacă aceasta îndeplinește cerințele prevăzute la art. 194-197 C.proc.civ.*

În cazul în care *cauza nu este de competența sa*, completul căruia i-a fost repartizată cererea dispune, prin încheiere dată fără citarea părților, trimiterea dosarului completului specializat competent sau, după caz, secției specializate competente din

[1] În sensul că, în cazul în care cererea a fost depusă prin fax sau prin poștă electronică, instanța poate pune în vedere reclamantului să depună exemplare suficiente pentru comunicare, sub sancțiunea nulității cererii, însă, în temeiul art. 149 alin. (4) C.proc.civ., instanța ar putea dispune și efectuarea copiilor de către grefierul de ședință, punând cheltuiala în sarcina reclamantului, a se vedea V.M. Ciobanu, T.C. Briciu, *Soluții din doctrină și jurisprudență...*, www.juridice.ro.

[2] A se vedea, în același sens, M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 49, nota 69.

[3] Potrivit art. 103^1 alin. (1) din Regulamentul de ordine interioară al instanțelor judecătorești, cererile de chemare în judecată sunt repartizate aleatoriu pe complete, în aceeași zi sau, în condițiile art. 93 alin. (2^1) din același regulament, a doua zi.

cadrul instanței sesizate. Dispozițiile privitoare la necompetență și conflictele de competență se aplică prin asemănare [art. 200 alin. (1^1) C.proc.civ.][1].

Textul are în vedere verificarea respectării normelor privind repartizarea cauzelor între complete sau secții specializate din cadrul aceleiași instanțe, norme de organizare judecătorească, iar nu competența instanței, ca organ din cadrul sistemului judiciar.

Din economia dispozițiilor art. 200 C.proc.civ. rezultă că verificarea specializării completului sau a secției din care face parte completul căruia i s-a repartizat cauza este prioritară față de verificarea cerințelor intrinseci și extrinseci vizate de art. 194-197 C.proc.civ.

În ceea ce privește celelalte cerințe vizate de art. 200 alin. (1) C.proc.civ., completul de judecată *va verifica dacă cererea de chemare în judecată îndeplinește toate condițiile intrinseci prevăzute de art. 194 C.proc.civ.* și, totodată, dacă aceasta, precum și, dacă este cazul, anexele cererii sunt depuse în scris, în numărul de exemplare necesar pentru comunicare, plus un exemplar pentru instanță. În fine, instanța va verifica plata taxelor judiciare de timbru.

În măsura în care cererea de chemare în judecată nu îndeplinește una sau mai multe dintre aceste cerințe, i se vor comunica în scris reclamantului lipsurile constatate, acordându-i-se, totodată, un termen de cel mult 10 zile[2] de la primirea comunicării, pentru efectuarea completărilor sau modificărilor dispuse de instanță. Precizăm că instanța nu poate scurta termenul de 10 zile, întrucât legea conferă reclamantului dreptul de a-și regulariza cererea înăuntrul acestui interval, socotit rezonabil, fără a fi prevăzută posibilitatea reducerii sale [spre deosebire, de exemplu, de art. 201 alin. (5) C.proc.civ.][3]. De asemenea, termenul menționat nu poate fi nici prelungit de către instanță, spre deosebire, de pildă, de art. 201 alin. (6) C.proc.civ.

Conform art. 200 alin. (3) C.proc.civ., în cazul în care reclamantul nu își îndeplinește obligația de completare sau de modificare a cererii de chemare în judecată în termenul stabilit potrivit legii, se dispune *anularea* acesteia.

Din prevederile art. 200 C.proc.civ. rezultă că *sancțiunea anulării cererii de chemare în judecată va putea interveni atât pentru nerespectarea cerințelor intrinseci acestei cereri, cât și pentru a celor extrinseci, prevăzute de art. 194-197 C.proc.civ.*

Așa cum am arătat, în privința *elementelor cererii de chemare în judecată vizate de art. 196 alin. (1) C.proc.civ.*, respectiv numele de familie și prenumele sau, după caz,

[1] Referitor la verificarea modului de repartizare a cauzei din punct de vedere al specializării completului sau al secției din care face parte acesta, se ridică întrebarea de a ști dacă dispozițiile art. 200 alin. (1^1) C.proc.civ. sunt aplicabile și în ipoteza în care se constată că, în cadrul judecătoriei, a fost atribuită unui judecător stagiar o cauză care nu face parte din categoria celor care, potrivit art. 23 din Legea nr. 303/2004, pot fi soluționate de acesta. Apreciem că, în acest caz, deși judecătorul stagiar trebuie să verifice dacă poate soluționa cauza, prin raportare la prevederile art. 23 din Legea nr. 303/2004, totuși nu sunt aplicabile prin asemănare prevederile referitoare la competență, ci se va proceda la trimiterea administrativă a cauzei în vederea efectuării unei noi repartizări a cauzei.

[2] Termenul de 10 zile prevăzut de art. 200 alin. (2) C.proc.civ., pentru îndreptarea viciilor cererii de chemare în judecată, este unul legal imperativ. Nerespectarea acestuia este sancționată cu decăderea din dreptul de a mai face completările solicitate de instanță, conducând implicit la anularea cererii de chemare în judecată – V.M. Ciobanu, T.C. Briciu, *Soluții din doctrină și jurisprudență...*, www.juridice.ro.

[3] A se vedea, în acest sens, și V.M. Ciobanu, T.C. Briciu, *Soluții din doctrină și jurisprudență...*, www.juridice.ro; Gh.-L. Zidaru, *Unele aspecte privind regularizarea cererii de chemare în judecată și noua reglementare a taxelor judiciare de timbru* (citat în continuare *Regularizarea cererii...*), www.juridice.ro (22 noiembrie 2013), www.inm-lex.ro; M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 50, nota 74.

denumirea oricăreia dintre părți, obiectul cererii, motivele de fapt ale acesteia ori semnătura părții sau a reprezentantului acesteia, același text de lege sancționează cu *nulitatea expresă* lipsa oricăruia dintre aceste elemente, prevăzând, totodată, în mod expres că această sancțiune poate fi aplicată în cadrul procedurii regularizării, dacă reclamantul nu complinește lipsurile respective în termenul stabilit în acest scop de judecător. De asemenea, legea specială privind taxele judiciare de timbru stabilește în mod expres condițiile în care intervine sancțiunea anulării cererii în cadrul procedurii regularizării, în cazul în care reclamantul nu face dovada îndeplinirii *obligației de achitare a acestor taxe*.

Însă, în ceea ce privește *celelalte elemente intrinseci și extrinseci* ale cererii de chemare în judecată, nu mai există o prevedere similară. Mai mult decât atât, în privința unora dintre aceste elemente, pentru lipsa lor legea fie instituie sancțiuni specifice, așa cum este în ipoteza art. 254 alin. (1) C.proc.civ., fie prevede un anumit regim juridic al aplicării sancțiunii nulității, cum este cazul dispozițiilor art. 82 C.proc.civ.

Totodată însă, din alin. (2) și (3) ale art. 200 C.proc.civ. reiese că *și aceste neregularități pot fi complinite în cadrul procedurii regularizării*, iar în măsura în care reclamantul nu își îndeplinește obligațiile stabilite în acest scop de către instanță, în prezența unor asemenea neregularități, cererea de chemare în judecată poate fi anulată.

Așa fiind, se ridică întrebarea de a ști în ce condiții poate interveni anularea cererii de chemare în judecată conform art. 200 C.proc.civ. pentru lipsa celorlalte elemente ale cererii decât cele vizate de art. 196 C.proc.civ. și, deci, *care este raportul dintre dispozițiile art. 200 C.proc.civ. și cele prin care fie se instituie sancțiuni specifice* pentru lipsa unui element al cererii de chemare în judecată, *fie se prevede un anumit regim juridic al aplicării sancțiunii nulității*.

În ceea ce ne privește, apreciem că pentru a se răspunde la această întrebare trebuie avut în vedere scopul procedurii regularizării cererii de chemare în judecată.

Sub acest aspect, trebuie constatat că, așa cum rezultă din Expunerea de motive a proiectului de lege privind Codul de procedură civilă, prin instituirea procedurii de regularizare a cererii de chemare în judecată, legiuitorul a urmărit crearea unui mijloc procedural prin care să se evite punerea pe rolul instanțelor judecătorești a unor cereri informe, care să împiedice buna desfășurare a procesului, cu consecința tergiversării acestuia și a efectuării de cheltuieli inutile, atât de către partea adversă, cât și de sistemul judiciar. Totodată, prin această procedură se urmărește comunicarea către cealaltă parte a unei cereri care să îi permită formularea unei apărări complete atât în fapt, cât și în drept.

Rezultă, așadar, că *anularea cererii de chemare în judecată în condițiile art. 200 C.proc.civ. nu va interveni decât în măsura în care, din cauza lipsurilor cererii de chemare în judecată, desfășurarea procesului civil ar fi dificilă, iar partea adversă nu ar putea să își facă apărarea față de o cerere de chemare în judecată cu astfel de vicii*.

Aceasta înseamnă că anularea cererii de chemare în judecată nu va interveni în mod implacabil pentru orice neregularitate constatată, ci numai în măsura în care, din cauza viciilor cererii de chemare în judecată, nu se pot realiza obiectivele urmărite de legiuitor prin instituirea amintitei proceduri.

Așa fiind, urmează ca, în cazul elementelor cererii de chemare în judecată, altele decât cele indicate de legiuitor ca esențiale în art. 196 C.proc.civ., instanța să analizeze,

de la caz la caz, în ce măsură lipsa acestora afectează în așa măsură buna desfășurare a procesului, încât nu se poate proceda la comunicarea cererii de chemare în judecată către pârât și deci se impune anularea acesteia în cadrul procedurii regularizării.

Cu alte cuvinte, așa cum s-a arătat în literatura de specialitate[1], fiind o sancțiune de natură să îngrădească, fie și temporar, accesul reclamantului la justiție, care este o componentă a dreptului constituțional și convențional la un proces echitabil [art. 21 alin. (3) din Constituție, art. 6 parag. 1 din Convenția europeană a drepturilor omului], *această sancțiune trebuie să fie proporțională cu motivele care o justifică*.

Analizând în concret cerințele cererii de chemare în judecată, altele decât cele vizate de art. 196 alin. (1) C.proc.civ., rezultă că în cadrul procedurii regularizării va putea fi dispusă nulitatea cererii de chemare în judecată pentru *lipsa indicării domiciliului ori reședinței sau, după caz, a sediului părților*, întrucât, într-o asemenea ipoteză, desfășurarea procesului este împiedicată din pricina imposibilității înștiințării părților cu privire la aceasta[2]. În schimb, apreciem că *lipsa indicării domiciliului ales în România de către reclamantul care locuiește în străinătate* nu va atrage nulitatea cererii de chemare în judecată în cadrul procedurii regularizării, ci, într-o atare situație, se va face aplicarea prevederilor art. 155 alin. (1) pct. 12 și 13 C.proc.civ. Celelalte elemente de identificare menționate de art. 194 lit. a) C.proc.civ., respectiv *codul numeric personal sau, după caz, codul unic de înregistrare ori codul de identificare fiscală, numărul de înmatriculare în registrul comerțului sau de înscriere în registrul persoanelor juridice și contul bancar ale reclamantului*, în principiu, nu atrag anularea cererii de chemare în judecată, desfășurarea procesului civil putând avea loc și în lipsa unor asemenea elemente ale cererii de chemare în judecată. De asemenea, *neindicarea adresei de e-mail, a numărului de telefon sau de fax* nu atrage anularea cererii, întrucât acestea vor fi menționate numai „dacă este cazul", respectiv dacă partea deține asemenea mijloace de comunicare și dorește să le folosească.

Nulitatea va interveni pentru *lipsa indicării valorii obiectului cererii*, atunci când, din cauza unui asemenea viciu al cererii de chemare în judecată, nu se pot determina competența materială a instanței și nici cuantumul taxei judiciare de timbru. În schimb, dacă buna desfășurare a litigiului nu este impietată de lipsa indicării valorii obiectului litigiului[3], ar fi excesiv să se dispună anularea cererii de chemare în judecată afectate

---

[1] GH.-L. ZIDARU, *Unele aspecte privind regularizarea cererii...*, în R.R.D.P. nr. 3/2013, p. 159. În sens contrar, a se vedea V. BOZEȘAN, *Limitele de apreciere în soluționarea cererii de reexaminare – art. 200 alin. (6) C.proc.civ.*, www.juridice.ro (11 iulie 2013); G.-S. LEFTER, *Regularizarea cererii de chemare în judecată – instrument de realizare a dreptului la judecarea cauzei în termen optim și previzibil*, în R.R.D.P. nr. 4/2013, p. 117-118.

[2] Desigur, nu avem în vedere situația în care reclamantul învederează motivat și dovedește că, deși a făcut tot ce i-a stat în putință, nu a reușit să afle domiciliul pârâtului sau un alt loc unde acesta ar putea fi citat potrivit legii. Într-o asemenea ipoteză, instanța va putea încuviința citarea pârâtului prin publicitate, după cum va putea efectua și verificări în bazele de date sau alte sisteme electronice de informare deținute de autorități și instituții publice, conform art. 154 alin. (8) C.proc.civ. Într-un asemenea caz, nu va mai interveni anularea cererii de chemare în judecată. Mai mult, dacă instanța constată că sunt întrunite condițiile pentru a putea fi dispusă citarea prin publicitate, apreciem că nu se mai parcurge etapa scrisă și se va stabili direct primul termen de judecată pentru care pârâtul va fi citat prin publicitate, conform art. 167 C.proc.civ.

[3] De exemplu, pentru cererea privind plata sau majorarea pensiei legale de întreținere, competența materială a instanței este independentă de valoarea obiectului cererii, iar aceasta este scutită de plata taxei de timbru.

de o asemenea neregularitate[1]. *Lipsa dovezii calității de reprezentant* poate atrage nulitatea cererii de chemare în judecată, dacă partea sau reprezentantul acesteia nu depune dovada acestei calități, conform prevederilor art. 151 C.proc.civ., în termenul stabilit de instanță în cadrul procedurii regularizării, însă credem că se poate aprecia de la caz la caz, în funcție de situația concretă a cauzei, dacă nu este mai utilă fixarea primului termen de judecată și aplicarea dispozițiilor art. 82 C.proc.civ.

În ceea ce privește *motivarea în drept*, spre deosebire de motivarea în fapt[2], lipsa acesteia nu atrage sancțiunea nulității decât în măsura în care se dovedește existența unei vătămări care nu poate fi înlăturată altfel decât prin anularea cererii[3]. Referitor la motivarea în drept, trebuie însă avute în vedere și prevederile art. 22 alin. (4) C.proc.civ., potrivit cărora judecătorul dă sau restabilește calificarea juridică a actelor și faptelor deduse judecății, chiar dacă părțile le-au dat o altă denumire; în acest caz judecătorul este obligat să pună în discuția părților calificarea juridică exactă. Așadar, de principiu, sancțiunea nulității cererii de chemare în judecată nu va interveni, în măsura în care judecătorul poate stabili *calificarea juridică corectă a cererii*[4]. În orice caz, într-o asemenea ipoteză, judecătorul este *obligat să pună în discuția părților* calificarea juridică exactă a cererii de chemare în judecată.

[1] În același sens, a se vedea GH.-L. ZIDARU, *Unele aspecte privind regularizarea cererii...*, în R.R.D.P. nr. 3/2013, p. 159.

[2] În literatura de specialitate (M. URSUȚA, *Noul regim contravențional în contextul intrării în vigoare a noului Cod de procedură civilă și a Legii nr. 76/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă*, în Dreptul nr. 3/2013, p. 175-176) s-a exprimat opinia conform căreia plângerea contravențională adresată instanței judecătorești, nemotivată, nu atrage sancțiunea anulării acesteia. În esență se argumentează că procesul contravențional este guvernat de principiul oficialității, și nu al disponibilității, că, în virtutea acestui principiu, legiuitorul permite nemotivarea căii de atac, ceea ce înseamnă că acest lucru trebuie să fie valabil și pentru cererea introductivă de instanță. În sprijinul acestei opinii se invocă și argumente practice, după cum urmează: formularea plângerii anterior comunicării procesului-verbal în materia contravențiilor rutiere, când se refuză semnarea actului sancționator; comunicarea procesului-verbal ce conține o scurtă descriere a faptei, în condițiile în care probarea faptei contravenționale se realizează cu anexele procesului-verbal, astfel încât petentul nu este în măsură să formuleze o motivare adecvată; posibilitatea invocării din oficiu de către instanță a unor cauze de nulitate, ceea ce face ca nemotivarea plângerii să nu constituie un obstacol în desfășurarea procesului contravențional; depunerea la dosar a documentelor pe baza cărora s-a întocmit procesul-verbal numai odată cu întâmpinarea, astfel încât motivarea plângerii se face prin răspunsul la întâmpinare. În ceea ce ne privește, ne raliem opiniei contrare exprimate în doctrină, potrivit căreia faptul că art. 34 alin. (2) din O.G. nr. 2/2001 prevede expres că nu este obligatorie motivarea căii de atac a apelului nu înseamnă că și motivarea plângerii este facultativă. Conform art. 47 din O.G. nr. 2/2001, prevederile acestui act normativ special se completează cu dispozițiile Codului de procedură civilă. Ca atare, în lipsa unei prevederi exprese, cuprinse în norma specială, privitoare la nemotivarea plângerii, devin incidente dispozițiile de drept comun, cuprinse în art. 194 C.proc.civ., care prevăd obligatoriu indicarea motivelor de fapt și de drept. A se vedea și C.G. FRENȚIU, D.-L. BĂLDEAN, *Noul Cod 2013*, p. 406.

[3] În sens asemănător (lipsa motivelor de drept poate fi complinită în cadrul procedurii regularizării, însă dacă expunerea faptelor este suficientă pentru a rezulta incidența unei norme juridice, instanța ar trebui să încadreze în drept faptele litigioase), a se vedea: GH. FLOREA, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 558; GH.-L. ZIDARU, *Regularizarea cererii...*, www.juridice.ro; în sens contrar (lipsa motivelor de drept atrage anularea cererii), a se vedea D.N. THEOHARI, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 463, cu precizarea că, pentru autoare, motivarea în drept înseamnă explicarea obiectului acțiunii, din perspectiva dreptului substanțial și a celui procesual, iar nu indicarea textelor de lege aplicabile, care vor fi stabilite de instanță, aceasta având posibilitatea de a stabili corecta încadrare a faptelor.

[4] Desigur, pentru a putea da o calificare juridică corectă faptelor deduse judecății și pentru a stabili cu certitudine cauza cererii de chemare în judecată, instanța va putea pune în vedere reclamantului ca, în termenul prevăzut de art. 200 alin. (2) C.proc.civ., să indice și motivele de drept ale cererii.

În ceea ce privește *probele*, așa cum s-a arătat[1], *neindicarea oricărei dovezi ori folosirea unei formule care echivalează cu neindicarea probelor* („orice probe utile cauzei") justifică anularea cererii, întrucât reclamantul încalcă obligațiile impuse de art. 194 lit. e) C.proc.civ., iar pârâtul este lipsit de posibilitatea de a invoca apărări pertinente față de pretențiile formulate, această posibilitate implicând și cunoașterea și discutarea probelor pe care se întemeiază partea adversă. S-ar tinde astfel la eludarea fazei scrise și la surprinderea adversarului, ceea ce contravine scopului dispozițiilor art. 200 C.proc.civ.[2]

Dacă însă a fost solicitată fie și o probă în condiții de regularitate procesuală, cererea ulterioară de încuviințare a noii probe va fi evaluată din perspectiva dispozițiilor art. 254 C.proc.civ., sancțiunea pentru propunerea tardivă a probelor fiind *decăderea*. Așadar, instanța nu ar putea să impună reclamantului în faza regularizării să depună la dosar anumite dovezi (sub rezerva celor impuse chiar de dispozițiile art. 194 C.proc.civ., precum certificatul fiscal ori extrasul de carte funciară, în cazul imobilelor), ci doar cu ocazia fixării termenului de judecată, potrivit art. 203 C.proc.civ.[3]

Referitor la cerința depunerii cererii și a anexelor acesteia în *formă scrisă* și în *numărul de exemplare necesar pentru comunicare*, apreciem că neîndeplinirea acesteia atrage anularea cererii de chemare în judecată, deoarece în această situație este imposibilă comunicarea cererii de chemare în judecată și a înscrisurilor anexate de reclamant acesteia către pârât[4].

Așa cum am arătat, în cazul cererii de chemare în judecată, legea a exclus posibilitatea formulării acesteia în altă formă decât cea scrisă, ci doar a permis transmiterea acesteia la instanță prin fax sau scanată și transmisă prin poștă electronică ori prin înscris în formă electronică, însă posibilitatea trimiterii cererii de chemare în judecată prin aceste mijloace de comunicare nu înlătură obligația reclamantului de a depune cererea și, dacă este cazul, anexele acesteia în formă scrisă și în numărul de exemplare necesar pentru comunicare[5].

[1] În acest sens, G. BOROI, *Prelegere* susținută la Institutul Național al Magistraturii cu privire la noul Cod de procedură civilă (21 martie 2013), înregistrare disponibilă pe http://www.inm-lex.ro/NCPC/index.html.

[2] Subliniem că, recent, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că sancțiunea anulării cererii de chemare în judecată în condițiile art. 200 C.proc.civ., pentru neindicarea probelor în cerere, deși reprezintă o ingerință în ceea ce privește dreptul reclamantului de acces la instanță, totuși, această ingerință respectă cerințele de a fi prevăzută de lege și de a urmări un scop legitim, respectiv buna administrare a justiției. De asemenea, Curtea a constatat că ingerința este și proporțională cu scopul urmărit, întrucât „elementele indicate la art. 194 C.proc.civ. – a căror omisiune din cererea de chemare în judecată ar putea antrena anularea acesteia – sunt elemente fără de care examinarea cauzei ar fi dificil de conceput" – C.E.D.O., dec. de inadmisibilitate din 15 aprilie 2014, cauza *Lefter împotriva României*.

[3] GH.-L. ZIDARU, *Unele aspecte privind regularizarea cererii...*, în R.R.D.P. nr. 3/2013, p. 160-161.

[4] În ceea ce privește înscrisurile atașate cererii de chemare în judecată, apreciem că *lipsa certificării pentru conformitate a acestora* nu este de natură a atrage sancțiunea anulării cererii în cadrul procedurii regularizării, acest viciu neafectând buna desfășurare a procesului.

[5] Sub acest aspect, în literatura de specialitate (GH.-L. ZIDARU, *Regularizarea cererii...*, www.juridice.ro) s-a arătat în mod pertinent că „dispozițiile art. 195 C.proc.civ., care privesc anume cererea de chemare în judecată, sunt speciale și derogatorii față de prevederile art. 149 alin. (3) C.proc.civ., aplicabile oricărei cereri adresate instanței, din care rezultă că instanța poate – dacă sunt create condițiile organizatorice și financiare necesare, ceea ce în prezent nu este cazul – să îndeplinească din oficiu ori să pună în sarcina oricăreia dintre părți obligația de a depune cererea în numărul de exemplare prevăzut de art. 149 alin. (1) C.proc.civ. Această dispoziție constituie un temei legal pentru acele situații în care instanța poate efectiv să complinească o lipsă punctuală – e.g., au fost depuse 7 exemplare de pe motivele de apel, în loc de 9, iar amânarea judecății nu

Există însă şi anumite cerinţe ale cererii de chemare în judecată pentru neîndeplinirea cărora *nu intervine sancţiunea anulării*. Astfel, art. 200 alin. (2) teza a II-a C.proc.civ. exceptează de la această sancţiune *obligaţia de a se desemna un reprezentant comun*, caz în care sunt aplicabile dispoziţiile art. 202 alin. (3) C.proc.civ., respectiv judecătorul va numi, prin încheiere, un curator special, în condiţiile art. 58 alin. (3) C.proc.civ., care va asigura reprezentarea reclamanţilor sau, după caz, a pârâţilor şi căruia i se vor comunica actele de procedură. Măsura numirii curatorului se comunică părţilor, care vor suporta cheltuielile privind remunerarea acestuia. De asemenea, sancţiunea anulării nu intervine pentru *neîndeplinirea procedurii prealabile* impuse de o normă imperativă. De altfel, îndeplinirea acestei cerinţe nu formează obiectul verificărilor în procedura regularizării, întrucât art. 200 alin. (1) C.proc.civ. nu face trimitere şi la prevederile art. 193 C.proc.civ.[1]

Dacă obligaţiile privind completarea sau modificarea cererii nu sunt îndeplinite de reclamant în termenul prevăzut la art. 200 alin. (2) C.proc.civ., prin *încheiere*, dată *în camera de consiliu*, se dispune anularea cererii. Faţă de dispoziţiile art. 177 alin. (3) C.proc.civ., care prevede că actul de procedură nu va fi anulat dacă până la momentul pronunţării asupra excepţiei nulităţii a dispărut cauza acesteia, apreciem că, dacă obligaţia stabilită în sarcina reclamantului nu a fost îndeplinită în termenul fixat de judecător, dar *se face dovada că a fost îndeplinită până la momentul la care completul verifică dacă cererea a fost modificată sau completată*, nu se va mai dispune anularea[2].

În schimb, în cazul în care *reclamantul îşi îndeplineşte obligaţiile după împlinirea termenului de 10 zile şi după ce s-a dispus anularea cererii*, sancţiunea anulării nu va putea fi înlăturată pe calea cererii de reexaminare, întrucât, prin ipoteză, anularea s-a dispus corect, iar regularizarea nu a avut loc înăuntrul termenului prevăzut de lege, încheierea atacată fiind legală[3].

Din interpretarea sistematică a art. 200 C.proc.civ., care, în alin. (6), prevede că reclamantul va fi citat doar la soluţionarea cererii de reexaminare, rezultă că încheierea de anulare a cererii care nu îndeplineşte condiţiile prevăzute de art. 194-197 C.proc.civ. se va pronunţa *fără citarea părţilor*.

Împotriva încheierii de anulare reclamantul va putea face *numai cerere de reexaminare*, solicitând motivat să se revină asupra măsurii anulării. Cererea de reexaminare se face în termen de 15 zile de la data comunicării încheierii şi se soluţionează prin

este o soluţie adecvată faţă de urgenţa pricinii –, însă nu are nicidecum ca scop să exonereze părţile de obligaţiile ce le revin potrivit legii, mizând pe împrejurarea că aceste obligaţii vor fi îndeplinite de instanţă".

[1] În acelaşi sens, V.M. CIOBANU, T.C. BRICIU, *Soluţii din doctrină şi jurisprudenţă...*, www.juridice.ro.

[2] A se vedea, în acelaşi sens, şi M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 53; G.C. FRENŢIU, *Reflecţii pe marginea art. 200 NCPC*, în Dreptul nr. 10/2013, p. 136; I. DELEANU, *Procedura verificării prealabile a cererii de chemare în judecată şi cererea de reexaminare*, în R.R.D.P. nr. 1/2014, p. 34, p. 36. Menţionăm însă că în literatura de specialitate (V.M. CIOBANU, T.C. BRICIU, *Soluţii din doctrină şi jurisprudenţă...*, www.juridice.ro) s-a susţinut că dispoziţiile art. 177 alin. (3) C.proc.civ. nu pot fundamenta soluţia propusă mai sus, întrucât regula instituită de acest text de lege nu poate să fie aplicată şi atunci când partea a efectuat regularizarea actului după expirarea unui termen legal imperativ prevăzut pentru această operaţiune. Cu alte cuvinte, se arată că regularizarea nu poate salva actul de la nulitate, dacă a intervenit decăderea. În ceea ce ne priveşte, considerăm că, dat fiind scopul procedurii regularizării de chemare în judecată, între dispoziţiile art. 177 alin. (3) C.proc.civ. şi cele ale art. 185 alin. (1) teza finală C.proc.civ., ar trebui să se dea întâietate celor dintâi.

[3] A se vedea şi GH.-L. ZIDARU, *Regularizarea cererii...*, www.juridice.ro.

încheiere definitivă, dată *în camera de consiliu, cu citarea reclamantului*, de către *un alt complet al instanţei respective*, desemnat prin repartizare aleatorie, care va putea reveni asupra măsurii anulării dacă aceasta a fost dispusă eronat sau dacă neregularităţile fuseseră înlăturate în termenul acordat de instanţă potrivit art. 200 alin. (2) C.proc.civ. În caz de admitere a cererii de reexaminare, cauza se retrimite completului iniţial învestit[1].

În legătură cu procedura regularizării cererii de chemare în judecată, se mai impun unele *precizări*.

În primul rând, în cazul în care se constată că cererea nu îndeplineşte cerinţele prevăzute de art. 194-197 C.proc.civ., din redactarea alin. (1) şi alin. (2) ale art. 200 C.proc.civ. ar rezulta că procedura regularizării cererii de chemare în judecată este obligatorie, iar nu facultativă. Totuşi, în situaţia în care, deşi cererea de chemare în judecată nu îndeplinea toate cerinţele prevăzute de art. 194-197 C.proc.civ., completul căruia i s-a repartizat aleatoriu cauza a apreciat că nu este cazul să se parcurgă procedura regularizării, nulitatea cererii de chemare în judecată va putea fi invocată în condiţiile dreptului comun. Mai mult, soluţia completului care a admis (eronat) cererea de reexaminare este obligatorie numai în procedura de regularizare, însă nu poate răpi pârâtului dreptul de a invoca nulitatea cererii de chemare în judecată.

În al doilea rând, subliniem că această procedură se aplică *oricărei categorii de cereri care se judecă potrivit regulilor procedurii contencioase*, indiferent că este vorba de procedura de drept comun sau de o procedură specială[2]. De asemenea, în principiu, intră în categoria cererilor supuse procedurii regularizării şi cele judecate potrivit *procedurii necontencioase*[3]. Inaplicabilitatea procedurii regularizării trebuie să rezulte dintr-o dispoziţie legală expresă, conform căreia prevederile art. 200 C.proc.civ. nu se aplică[4]. Cu toate acestea, potrivit art. 12^1 din Legea nr. 76/2012, dacă legea nu prevede altfel, dispoziţiile art. 200 C.proc.civ. nu se aplică în cazul procedurilor speciale care nu sunt compatibile cu aceste dispoziţii[5].

[1] În literatura juridică [GH. FLOREA, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 572] s-a arătat, în mod întemeiat, că *orice neregularitate a cererii de chemare în judecată va putea fi invocată de către pârât, prin întâmpinare, pe calea excepţiilor procesuale*, chiar dacă neregularitatea respectivă a fost examinată în urma formulării cererii de reexaminare în cadrul procedurii de regularizare. Sub acest aspect, s-a apreciat că completul iniţial învestit nu este legat de *încheierea de admitere a cererii de reexaminare*, care nu are caracter interlocutoriu (art. 235 C.proc.civ.), ci *preparatoriu*, deoarece este o încheiere dată în vederea efectuării procedurilor de comunicare a cererii de chemare în judecată, de fixare a primului termen de judecată şi de citare a părţilor.

[2] Simpla împrejurare că anumite cereri cu caracter contencios sunt supuse unor proceduri speciale nu poate conduce la concluzia inaplicabilităţii art. 200 C.proc.civ., întrucât normele speciale, pentru aspectele pe care nu le reglementează, se completează cu cele generale, în măsura în care acestea din urmă sunt compatibile cu cele dintâi – GH.-L. ZIDARU, *Regularizarea cererii...*, www.juridice.ro. În ceea ce priveşte cererile prin care se angajează diferite proceduri speciale, regula este determinată de principiul *specialia generalibus derogant*. Aceasta conduce la aplicarea dispoziţiilor privind regularizarea în măsura în care ele nu sunt incompatibile cu procedura specială respectivă sau dacă dispoziţiile speciale nu prevăd derogări de la regula dreptului comun – V.M. CIOBANU, T.C. BRICIU, *Soluţii din doctrină şi jurisprudenţă...*, www.juridice.ro.

[3] În acelaşi sens, a se vedea şi D.N. THEOHARI, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 480; GH. FLOREA, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 570.

[4] De exemplu, potrivit art. 41 alin. (4) teza finală din Legea nr. 85/2014, în cazul cererii de deschidere a procedurii insolvenţei nu sunt aplicabile dispoziţiile art. 200 C.proc.civ. privind regularizarea cererii.

[5] A se vedea şi V.M. CIOBANU, T.C. BRICIU, *Soluţii din doctrină şi jurisprudenţă...*, www.juridice.ro.

În al treilea rând, precizăm că, potrivit aceleiași dispoziții legale, procedura regularizării *nu este aplicabilă cererilor incidentale*[1]. Într-adevăr, dat fiind scopul procedurii regularizării, aceasta se aplică numai cererii introductive de instanță. Sub acest aspect, este relevant de subliniat că în Tezele prealabile ale proiectului Codului de procedură civilă[2] s-a indicat că intenția legiuitorului la instituirea acestei proceduri a fost aceea ca declanșarea propriu-zisă a procesului civil, marcată prin fixarea primului termen de judecată, să fie condiționată de existența unei cereri de chemare în judecată care să îndeplinească toate condițiile de formă și de fond prevăzute de lege. În acest scop, înainte de a se stabili primul termen de judecată și de a fi comunicată pârâtului, cererea de chemare în judecată este supusă unui control „administrativ" al completului, aleatoriu stabilit, și unei proceduri de completare și corectare a lipsurilor cererii, în interiorul unui termen stabilit de instanță. În acest fel, se vor evita comunicarea către partea adversă a unor cereri informe, cu cheltuielile aferente angajării unui avocat, precum și introducerea în circuitul procesual al instanțelor a unor asemenea cereri.

Așadar, intenția legiuitorului, intenție confirmată de dispozițiile art. 12^1 din Legea nr. 76/2012, introdus prin Legea nr. 138/2014, a fost de a supune verificării, sub aspectul regularității de fond și de formă, numai actul de sesizare a instanței, pentru a se evita declanșarea procesului pe baza unei cereri informe, care ar avea potențialul tergiversării procesului. Acest scop nu se regăsește însă și în cazul cererilor cu natură juridică de cerere de chemare în judecată, dar formulate în cursul procesului.

Articolul 202 C.proc.civ. prevede că, în procesele în care, în condițiile art. 59, sunt *mai mulți reclamanți sau pârâți*, judecătorul, ținând cont de numărul foarte mare al acestora, de necesitatea de a se asigura desfășurarea normală a activității de judecată, cu respectarea drepturilor și intereselor legitime ale părților, va putea dispune, *prin rezoluție, reprezentarea lor prin mandatar* și îndeplinirea procedurii de comunicare a actelor de procedură numai pe numele mandatarului, la domiciliul sau sediul acestuia. Reprezentarea se va face, după caz, prin unul sau mai mulți mandatari, persoane fizice ori persoane juridice, cu respectarea dispozițiilor privind reprezentarea judiciară.

Dovada mandatului va fi depusă de către reclamanți în termenul fixat de instanță în condițiile prevăzute de art. 200 alin. (2) C.proc.civ., iar de către pârâți, odată cu întâmpinarea. Dacă părțile nu își aleg un mandatar sau nu se înțeleg asupra persoanei mandatarului, judecătorul va numi, prin încheiere, un *curator special*, dintre avocații anume desemnați în acest scop de barou pentru fiecare instanță judecătorească, care va asigura reprezentarea reclamanților sau, după caz, a pârâților și căruia i se vor comunica actele de procedură. Măsura numirii curatorului se comunică părților, care vor suporta cheltuielile privind remunerarea acestuia.

[1] A se vedea și V.M. Ciobanu, T.C. Briciu, *Soluții din doctrină și jurisprudență...*, www.juridice.ro; Gh.-L. Zidaru, *Unele aspecte privind regularizarea cererii...*, în R.R.D.P. nr. 3/2013 p. 155-156; D.N. Theohari, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 484-485; G.-S. Lefter, *Regularizarea cererii de chemare în judecată – instrument de realizare a dreptului la judecarea cauzei în termen optim și previzibil*, în R.R.D.P. nr. 4/2013, p. 116; S. Florea, *Cererile în procesul civil*, 2014, p. 137.

[2] Aprobate prin H.G. nr. 1527/2007 (M. Of. nr. 889 din 27 decembrie 2007).

2.6. Fixarea primului termen de judecată și măsurile pentru pregătirea judecății

Așa cum am arătat, în reglementarea actuală, etapa scrisă a judecății se desfășoară în întregime anterior stabilirii primului termen de judecată. Astfel, comunicarea cererii de chemare în judecată către pârât, precum și comunicarea întâmpinării și, dacă este cazul, a cererii reconvenționale către reclamant se fac de către instanță pe cale administrativă[1] și numai după ce aceste acte sunt aduse la cunoștința părților, are loc stabilirea primului termen de judecată[2].

În acest sens, art. 201 C.proc.civ. prevede că, de îndată ce constată că sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege pentru *cererea de chemare în judecată*, judecătorul dispune, prin rezoluție, *comunicarea acesteia către pârât*, punându-i-se în vedere că are obligația de a depune întâmpinare, sub sancțiunea prevăzută de lege, care va fi indicată expres, în termen de 25 de zile de la comunicarea cererii de chemare în judecată, în condițiile art. 165 C.proc.civ.

Întâmpinarea depusă de pârât *se comunică de îndată reclamantului*, tot pe cale administrativă, de către instanță.

Este instituită și *obligația reclamantului de a răspunde la întâmpinarea pârâtului*, acest răspuns trebuind să fie depus în termen de 10 zile de la comunicarea întâmpinării. Răspunsul la întâmpinare nu se comunică, pârâtul fiind ținut să ia cunoștință de acesta de la dosarul cauzei.

În termen de 3 zile de la data depunerii răspunsului la întâmpinare, judecătorul fixează, prin rezoluție, primul termen de judecată, care va fi de cel mult 60 de zile de la data rezoluției.

În cazul în care pârâtul nu a depus întâmpinare sau, după caz, reclamantul nu a comunicat răspuns la întâmpinare în termenele menționate anterior, *la data expirării termenului corespunzător*, judecătorul fixează, prin rezoluție, primul termen de judecată, care va fi de cel mult 60 de zile de la data rezoluției.

Potrivit art. 201 alin. (5) C.proc.civ., în procesele urgente, termenele prevăzute la alin. (1)-(4) (adică termenul de 25 de zile pentru depunerea întâmpinării; termenul de 10 zile pentru depunerea răspunsului la întâmpinare; termenul de 3 zile pentru fixarea primului termen de judecată) pot fi reduse de judecător în funcție de circumstanțele cauzei.

Odată cu fixarea termenului de judecată, judecătorul dispune *și citarea părților*. Sub acest aspect, menționăm că urmează a fi citate ambele părți, deoarece din prevederile art. 201 C.proc.civ. rezultă, ca regulă generală, că nu se mai poate acorda termen în cunoștință reclamantului la primirea cererii de chemare în judecată, chiar dacă aceasta este depusă personal sau prin mandatar. În plus, întrucât etapa scrisă se desfășoară în întregime anterior fixării termenului de judecată, termenul pentru înmânarea

[1] La cererea părții interesate și pe cheltuiala sa, instanța poate încuviința ca, în etapa scrisă, comunicarea actelor de procedură să se facă în condițiile art. 154 alin. (5) C.proc.civ.

[2] Trebuie menționat că poate exista o situație în care să nu se poată parcurge etapa scrisă și, după verificarea și regularizarea cererii de chemare în judecată, să se fixeze direct primul termen de judecată. Această situație poate exista atunci când, prin cererea de chemare în judecată, reclamantul învederează, motivat, că, deși a făcut tot ce i-a stat în putință, nu a reușit să afle domiciliul pârâtului sau un alt loc unde ar putea fi citat potrivit legii și instanța încuviințează citarea acestuia prin publicitate.

citației va fi același atât pentru reclamant, cât și pentru pârât, respectiv de cel puțin 5 zile înainte de termenul de judecată, dacă legea nu prevede altfel, potrivit art. 159 C.proc.civ.

Pentru urgentarea judecății, cu ocazia fixării primului termen de judecată, judecătorul va putea dispune citarea pârâtului la interogatoriu, alte măsuri pentru administrarea probelor, precum și orice alte măsuri necesare pentru desfășurarea procesului potrivit legii, dacă s-a solicitat prin cererea de chemare în judecată, sub rezerva dezbaterii la primul termen de judecată.

De asemenea, în condițiile legii, instanța va putea încuviința, prin încheiere executorie, măsuri asigurătorii, precum și măsuri pentru asigurarea probelor.

În cazul în care *pârâtul domiciliază în străinătate*, judecătorul va fixa un termen de judecată mai îndelungat, rezonabil, în raport cu împrejurările cauzei, iar citarea se va face cu respectarea dispozițiilor art. 156 C.proc.civ. [art. 201 alin. (6) C.proc.civ.], în sensul că pârâtul va fi informat prin citație că are obligația de a-și alege un domiciliu în România unde urmează să i se facă toate comunicările privind procesul. În cazul în care pârâtul nu se conformează, comunicările i se vor face prin scrisoare recomandată, recipisa de predare la poșta română a scrisorii, în cuprinsul căreia vor fi menționate actele ce se expediază, ținând loc de dovadă de îndeplinire a procedurii.

2.7. Efectele introducerii cererii de chemare în judecată

Cererea de chemare în judecată, fiind acea formă de manifestare a acțiunii civile prin care se declanșează procesul civil, determină, odată cu introducerea ei, anumite efecte juridice atât pe planul dreptului procesual, cât și pe cel al dreptului substanțial.

Astfel, principalele efecte ale introducerii cererii de chemare în judecată sunt următoarele:

a) învestirea instanței cu soluționarea cererii. În materie civilă, cu unele excepții, activitatea jurisdicțională nu poate fi declanșată din propria inițiativă a instanței, astfel încât cel care dorește să obțină recunoașterea sau stabilirea judiciară a dreptului subiectiv civil pe care îl invocă ori a unei situații juridice pentru a cărei realizare calea judecății este obligatorie trebuie să introducă o cerere de chemare în judecată, iar, din acel moment, sub sancțiunea denegării de dreptate, instanța este obligată să o soluționeze [art. 5 alin. (2) C.proc.civ. dispune că niciun judecător nu poate refuza să judece pe motiv că legea nu prevede, este neclară sau incompletă];

b) determină cadrul procesual în care se va desfășura judecata. Cererea de chemare în judecată determină cadrul procesual din punct de vedere al *părților* (reclamant și pârât), din punct de vedere al *obiectului* cererii (pretenția concretă) și al *cauzei* (situația de fapt calificată juridic). De principiu, instanța nu poate lărgi cadrul procesual prin introducerea din oficiu a altor persoane în proces sau prin modificarea obiectului cererii, această posibilitate fiind recunoscută, în condițiile prevăzute de lege, numai părților, în virtutea principiului disponibilității. În mod excepțional, în *cazurile expres prevăzute de lege,* precum și *în procedura necontencioasă,* dispozițiile art. 78 C.proc.civ. permit judecătorului să dispună *din oficiu introducerea în cauză a altor persoane, chiar dacă părțile se împotrivesc;*

c) stabilirea instanței competente să soluționeze cererea, în ipoteza competenței teritoriale alternative. În acest caz, introducerea cererii de chemare în judecată exprimă opțiunea reclamantului pentru una dintre instanțele deopotrivă competente (art. 116 C.proc.civ.). După această alegere, instanța fiind legal învestită, reclamantul nu mai poate reveni asupra ei și pârâtul nu poate cere declinarea competenței;

d) punerea în întârziere a debitorului. Potrivit dispozițiilor art. 1522 alin. (1) C.civ., debitorul poate fi pus în întârziere fie printr-o notificare scrisă prin care creditorul îi solicită executarea obligației, fie prin cererea de chemare în judecată. Astfel, dacă debitorul nu era pus în întârziere printr-o notificare prealabilă sau nu era de drept în întârziere, introducerea cererii de chemare în judecată operează punerea în întârziere a pârâtului, cu consecința că, în calitate de debitor, răspunde, de la data introducerii cererii de chemare în judecată, pentru orice pierdere cauzată de un caz fortuit, cu excepția situației în care cazul fortuit îl liberează pe debitor de însăși executarea obligației (art. 1525 C.civ.). În cazul cererilor având ca obiect plata unor sume de bani purtătoare de dobânzi, care anterior nu erau ele însele purtătoare de dobânzi, vor începe să producă și ele dobânzi de la data introducerii cererii de chemare în judecată [art. 1489 alin. (2) C.civ.];

e) încetarea bunei-credințe a posesorului unui bun. În cazul acțiunilor (cererilor) reale imobiliare și al celor mixte, cel mai târziu la momentul comunicării cererii de chemare în judecată către pârât încetează buna-credință a acestuia, astfel încât, devenind posesor de rea-credință, va datora fructele din momentul comunicării cererii, desigur, dacă se va admite cererea reclamantului [art. 566 alin. (2) C.civ.];

f) posibilitatea continuării judecății anumitor cereri cu caracter strict personal. În anumite situații, deși cererea, fiind strict personală, nu poate fi introdusă de altcineva decât titularul dreptului la acțiune, ea poate fi transmisă moștenitorilor acestuia, dacă a fost introdusă înainte de deces de către titular [de exemplu, potrivit art. 925 C.proc.civ., când decedează soțul reclamant, care solicitase desfacerea căsătoriei din culpa soțului pârât, moștenitorii pot continua acțiunea; potrivit art. 2263 alin. (6) C.civ., dreptul la acțiunea în rezoluțiunea contractului de întreținere se transmite moștenitorilor; conform art. 1024 alin. (4) C.civ., acțiunea în revocarea donației pentru ingratitudine poate fi continuată de moștenitorii donatorului etc.];

g) dreptul ce se urmărește a fi valorificat prin cererea de chemare în judecată devine litigios. Conform art. 1653 alin. (3) C.civ., dreptul este litigios dacă există un proces început și neterminat cu privire la existența sau întinderea sa. Potrivit art. 1653 alin. (1) C.civ., sub sancțiunea *nulității absolute*, judecătorii, procurorii, grefierii, executorii, avocații, notarii publici, consilierii juridici și practicienii în insolvență nu pot cumpăra, direct sau prin persoane interpuse, drepturi litigioase care sunt de competența instanței judecătorești în a cărei circumscripție își desfășoară activitatea, cu excepțiile prevăzute de lege;

h) întreruperea prescripției extinctive a dreptului la acțiune[1]. Potrivit art. 2537 pct. 2 C.civ., prescripția extinctivă se întrerupe prin introducerea unei cereri de chemare în judecată sau de arbitrare, iar, în conformitate cu art. 2539 alin. (1) C.civ., prescripția este întreruptă chiar dacă sesizarea a fost făcută la un organ de jurisdicție necom-

[1] Menționăm că, potrivit art. 2548 alin. (3) C.civ., atunci când realizarea dreptului supus unui termen de decădere presupune exercitarea unei acțiuni în justiție, termenul se întrerupe pe data introducerii cererii de chemare în judecată sau de arbitrare ori de punere în întârziere, după caz, dispozițiile privitoare la întreruperea prescripției fiind aplicabile în mod corespunzător.

petent (instanţă judecătorească sau alt organ de jurisdicţie – *n.n.*) ori un organ de urmărire penală necompetent. Însă, în cazul în care cererea este respinsă ca nefiind de competenţa instanţelor române sau ca inadmisibilă întrucât competenţa aparţine unui organ fără activitatea jurisdicţională, prescripţia nu este întreruptă[1]. Potrivit aceluiaşi text de lege, prescripţia este întreruptă chiar dacă cererea de chemare în judecată este *nulă pentru lipsă de formă*.

Efectul întreruptiv de prescripţie al cererii de chemare în judecată este provizoriu şi condiţionat de admiterea cererii prin hotărâre definitivă, în sensul că definitivarea sau consolidarea efectului întreruptiv este condiţionată de admiterea cererii de chemare în judecată şi de rămânerea definitivă a hotărârii. Dacă însă cererea de chemare în judecată este respinsă, anulată, perimată sau reclamantul renunţă la judecată, efectul întreruptiv de prescripţie dispare cu efect retroactiv. Cu toate acestea, potrivit dispoziţiilor art. 2539 alin. (2) teza a II-a C.civ., dacă reclamantul, *în termen de 6 luni* de la data la care hotărârea de respingere sau de anulare a rămas definitivă, introduce o nouă cerere, prescripţia este considerată întreruptă prin cererea de chemare în judecată sau de arbitrare precedentă, cu condiţia însă ca noua cerere să fie admisă. Potrivit art. 205^1 din Legea nr. 71/2011, introdus prin O.U.G. nr. 79/2011 şi modificat prin Legea nr. 60/2012[2], dispoziţiile art. 2539 alin. (2) teza a II-a C.civ., precitate, sunt aplicabile şi în cazul în care prin hotărârea rămasă definitivă s-a luat act de renunţarea la judecată ori s-a constatat perimarea.

În literatura de specialitate[3] s-a arătat că niciuna dintre tezele art. 2539 alin. (2) C.civ. nu se aplică şi *cererii anulate pentru vicii de formă*, deoarece, dacă s-ar admite soluţia contrară, partea finală a alin. (1) al aceluiaşi articol ar deveni o dispoziţie legală inutilă. Aşadar, în cazul anulării cererii pentru vicii de formă, prescripţia extinctivă se consideră *întreruptă la data la care a fost introdusă acea cerere*, chiar dacă nu a fost reiterată în termen de 6 luni de la data rămânerii definitive a hotărârii de anulare[4].

Dacă însă cererea de chemare în judecată este anulată în timpul procesului *pendente*, după ce s-a stabilit primul termen de judecată, pentru alte considerente decât viciile de formă (de pildă, pentru lipsa capacităţii procesuale de exerciţiu a reclamantului), efectul întreruptiv al cererii se va înlătura retroactiv. În aceste cazuri, cererea va putea fi reiterată în termen de 6 luni de la data rămânerii definitive a hotărârii de anulare.

Mai precizăm că, în cazul în care, în condiţiile legii, reclamantul îşi modifică sau îşi completează cererea de chemare în judecată, supunând deci judecăţii o nouă pretenţie, momentul care se ia în considerare, în ceea ce priveşte întreruperea prescripţiei extinctive referitor la această nouă pretenţie, este cel al modificării sau completării cererii (deci momentul la care a fost efectiv sesizată instanţa cu noua pretenţie), iar nu cel al introducerii cererii de chemare în judecată iniţiale.

[1] A se vedea şi C.A. Bucureşti, s. a III-a civ., dec. nr. 820/1995, în C.P.J.C. 1993-1998, p. 73 (în speţă, cererea trebuia adresată Guvernului).

[2] Legea nr. 60/2012 privind aprobarea O.U.G. nr. 79/2011 pentru reglementarea unor măsuri necesare intrării în vigoare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil (M. Of. nr. 255 din 17 aprilie 2012).

[3] G. Boroi, C.A. Anghelescu, *Curs de drept civil 2012*, p. 349-350.

[4] Efectul întreruptiv de prescripţie al cererii nule pentru vicii de formă se produce atât în cazul în care cererea de chemare în judecată este *anulată în cursul procesului*, cât şi atunci când actul de sesizare al instanţei este *anulat în procedura regularizării*, în condiţiile art. 200 C.proc.civ.

§3. Întâmpinarea

Potrivit art. 205 alin. (1) C.proc.civ., întâmpinarea este *actul de procedură prin care pârâtul se apără, în fapt şi în drept, faţă de cererea de chemare în judecată*.

Păstrarea unui echilibru şi a unei egalităţi procesuale impune ca, după cum reclamantul îşi formulează în scris pretenţiile şi îşi dezvăluie mijloacele de probă pe care le va folosi în susţinerea afirmaţiilor sale, tot astfel şi pârâtul, înainte de a se trece la cercetarea judecătorească, să arate în scris apărările sale, precum şi probele pe care acestea se sprijină[1]. Tocmai de aceea, în sistemul nostru procesual, întâmpinarea este obligatorie. Prin urmare, la judecata în primă instanţă (ca, de altfel, şi la judecata în apel şi în căile extraordinare de atac: recurs, revizuire, contestaţie în anulare, precum şi în contestaţia la executare), întâmpinarea este *obligatorie*. Numai în cazurile expres prevăzute de lege întâmpinarea are *caracter facultativ*, de exemplu, în cererile de ordonanţă preşedinţială [art. 998 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ.], în cele referitoare la procedura de evacuare din imobilele folosite sau ocupate fără drept [art. 1041 alin. (3) C.proc.civ.], în materia asigurării probelor [art. 360 alin. (3) C.proc.civ.][2].

Articolul 205 alin. (2) C.proc.civ. prevede care sunt elementele pe care trebuie să le cuprindă întâmpinarea, după cum urmează:

a) numele de familie şi prenumele, codul numeric personal, domiciliul sau reşedinţa pârâtului ori, pentru persoanele juridice, denumirea şi sediul, precum şi, după caz, codul unic de înregistrare sau codul de identificare fiscală, numărul de înmatriculare în registrul comerţului ori de înscriere în registrul persoanelor juridice şi contul bancar, dacă reclamantul nu le-a menţionat deja în cererea de chemare în judecată. Tot astfel, art. 205 alin. (2) lit. a) C.proc.civ. face trimitere expres la dispoziţiile art. 148 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ., ceea ce înseamnă că întâmpinarea va cuprinde, dacă este cazul (deci este vorba de o facultate, la latitudinea pârâtului, iar nu de o obligaţie), şi *adresa electronică sau coordonatele care au fost indicate în acest scop de pârât, precum numărul de telefon, numărul de fax sau altele asemenea.*

Atunci când *pârâtul locuieşte în străinătate*, acesta trebuie să indice şi *domiciliul ales în România*, unde i se vor face toate comunicările actelor de procedură. În ipoteza în care pârâtul nu se conformează acestei cerinţe legale, comunicările privind procesul i se vor face prin scrisoare recomandată (în cuprinsul căreia se menţionează actele care se expediază), iar recipisa de predare la poşta română a acestei scrisori va constitui dovada îndeplinirii procedurii (art. 156 C.proc.civ.);

b) excepţiile procesuale pe care pârâtul le invocă faţă de cererea reclamantului. Vor fi arătate atât excepţiile de procedură, cât şi excepţiile de fond pe care pârâtul înţelege să le invoce, cum ar fi excepţia de netimbrare sau de insuficientă timbrare, excepţia de necompetenţă, excepţia lipsei procedurii prealabile obligatorii, excepţia lipsei dovezii calităţii de reprezentant, excepţia de litispendenţă, excepţia de conexitate, excepţia lipsei capacităţii procesuale de folosinţă sau de exerciţiu, excepţia autorităţii de lucru judecat, excepţia lipsei calităţii procesuale active sau pasive, excepţia de prematuritate, excepţia lipsei de interes etc.;

[1] A se vedea V.M. Ciobanu, *Tratat 1997*, vol. II, p. 54-55.

[2] Potrivit art. 12^2 din Legea nr. 76/2012, introdus prin Legea nr. 138/2014, întâmpinarea nu este obligatorie în incidentele procedurale, dacă prin lege nu se prevede altfel.

c) răspunsul la toate pretenţiile şi motivele de fapt şi de drept ale cererii. Aşadar, întâmpinarea va cuprinde şi apărările de fond pentru fiecare capăt de cerere, atât apărări în fapt, cât şi în drept;

d) dovezile cu care pârâtul se apără împotriva fiecărui capăt din cerere. În ceea ce priveşte mijloacele de probă, dacă se solicită dovada prin înscrisuri, la întâmpinare vor fi anexate copii ale acestora, cu respectarea cerinţelor art. 150 C.proc.civ., iar dacă pârâtul doreşte să îşi dovedească apărările formulate prin interogatoriul reclamantului, va cere înfăţişarea în persoană a acestuia, dacă reclamantul este o persoană fizică. În cazurile în care legea prevede că reclamantul va răspunde în scris la interogatoriu, acesta va fi ataşat întâmpinării. Când se va cere dovada cu martori, se vor arăta numele de familie, prenumele şi adresa martorilor, dispoziţiile art. 148 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ. fiind aplicabile în mod corespunzător;

e) semnătura. Întâmpinarea trebuie semnată de pârât personal sau, atunci când e cazul, prin reprezentant. Semnătura trebuie să fie olografă. La fel ca în cazul cererii de chemare în judecată, lipsa semnăturii atrage *nulitatea* întâmpinării, în aceleaşi condiţii ca acelea stabilite de art. 196 C.proc.civ.

Pe lângă aceste cerinţe desprinse din art. 205 C.proc.civ., subliniem că întâmpinarea trebuie să cuprindă *numărul dosarului* acordat ca urmare a înregistrării cererii de chemare în judecată şi *indicarea instanţei* căreia îi este adresată.

În cazul în care este *formulată prin reprezentant*, se va preciza această împrejurare şi se va alătura dovada calităţii de reprezentant în forma prevăzută de art. 151 C.proc.civ.

Întâmpinarea se depune *în scris*, într-un *număr de exemplare necesar pentru comunicare*, în afară de cazurile în care părţile au un reprezentant comun sau partea figurează în mai multe calităţi juridice, când se va face într-un singur exemplar, precum şi în toate cazurile un exemplar pentru instanţă. La întâmpinare se va alătura acelaşi număr de copii certificate de pe înscrisurile pe care se sprijină, precum şi un rând de copii pentru instanţă.

Potrivit art. 207 C.proc.civ., când sunt mai mulţi pârâţi, aceştia pot răspunde împreună, toţi sau numai o parte din ei, printr-o singură întâmpinare.

Precizăm că, în cazul întâmpinării, sunt aplicabile prevederile art. 149 alin. (3) C.proc.civ., astfel încât, dacă pârâtul nu îşi îndeplineşte obligaţia de a depune întâmpinarea şi înscrisurile în numărul de exemplare necesar pentru comunicare, instanţa va putea îndeplini din oficiu sau va putea pune în sarcina oricăreia dintre părţi îndeplinirea acestei obligaţii, pe cheltuiala părţii care avea această obligaţie[1].

Legea permite ca întâmpinarea să fie *depusă de pârât şi prin fax sau prin poştă electronică*, situaţie în care, conform art. 149 alin. (4) C.proc.civ., la care art. 206 C.proc.civ. face trimitere expresă, grefierul de şedinţă este ţinut să întocmească din oficiu copii de pe întâmpinare, pe cheltuiala părţii care avea această obligaţie. Cu toate acestea, în ipoteza în care întâmpinarea este trimisă instanţei prin fax sau prin poştă electronică, legea prevede posibilitatea ca instanţa să procedeze la comunicarea întâmpinării către reclamant în modalităţile prevăzute de art. 154 alin. (6) C.proc.civ., fără a mai fi deci necesară întocmirea de copii de pe întâmpinare decât pentru instanţă.

[1] Din aceste dispoziţii legale rezultă însă că instanţa are facultatea, iar nu obligaţia de a proceda la întocmirea copiilor de pe întâmpinare necesare comunicării. A se vedea şi GH.-L. ZIDARU, *Unele aspecte privind regularizarea cererii...*, în R.R.D.P. nr. 3/2013, p. 158.

Conform art. 201 alin. (1) C.proc.civ., întâmpinarea se depune în *termen de 25 de zile de la comunicarea cererii de chemare în judecată*, în condiţiile art. 165 C.proc.civ. Subliniem că acest termen are în vedere situaţiile obişnuite. În procesele urgente, acest termen poate fi redus de judecător în funcţie de circumstanţele cauzei, potrivit art. 201 alin. (5) C.proc.civ. De asemenea, prin dispoziţii exprese poate fi prevăzut un alt termen de depunere a întâmpinării, cum este cazul art. 1018 alin. (3) C.proc.civ. în materia ordonanţei de plată, şi anume cel puţin 3 zile înaintea termenului de judecată.

Articolul 206 alin. (1) C.proc.civ. prevede în mod expres că, exceptând situaţiile în care legea dispune altfel, întâmpinarea se comunică reclamantului. În acelaşi sens sunt şi dispoziţiile art. 201 alin. (2) teza I C.proc.civ., potrivit cărora întâmpinarea se comunică de îndată reclamantului.

De la *regula comunicării întâmpinării*, legiuitorul fixează expres şi *excepţii* [de exemplu, art. 204 alin. (1) teza finală C.proc.civ. prevede că întâmpinarea la cererea adiţională nu se comunică reclamantului, urmând ca acesta să ia cunoştinţă de conţinutul ei prin consultarea dosarului cauzei; tot astfel, în materia ordonanţei de plată, art. 1018 alin. (4) C.proc.civ. dispune că întâmpinarea nu se comunică reclamantului, care va lua cunoştinţă de cuprinsul acesteia direct de la dosarul cauzei].

Datorită importanţei întâmpinării şi pentru a realiza obiectivul consacrării caracterului ei obligatoriu, art. 208 alin. (2) C.proc.civ. prevede că nedepunerea întâmpinării în termenul prevăzut de lege atrage *decăderea pârâtului din dreptul de a mai propune probe şi de a invoca excepţii, în afara celor de ordine publică*, dacă legea nu prevede altfel. În măsura în care sunt întrunite condiţiile art. 186 C.proc.civ., la cererea pârâtului, instanţa îl poate repune pe acesta în termenul de a formula întâmpinare[1].

Aşadar, pârâtul nu va mai putea invoca *excepţiile relative* pe care trebuia să le invoce prin întâmpinare (de exemplu, excepţia de necompetenţă teritorială relativă), după cum *dovezile* pe care nu le-a propus prin întâmpinare nu vor mai putea fi cerute şi încuviinţate în cursul procesului, cu excepţia cazurilor prevăzute de art. 254 alin. (2) C.proc.civ. Desigur că pârâtul va putea discuta probele şi temeinicia susţinerilor reclamantului [art. 254 alin. (3) C.proc.civ.], ceea ce îi permite să îşi facă o apărare, dar în condiţii mult mai dificile decât atunci când s-ar fi folosit de mijloacele de probă pe care le-ar fi putut propune în sprijinul poziţiei sale. De asemenea, pârâtul nu va mai putea formula nici *cerere reconvenţională* şi nici *cereri de intervenţie forţată*.

Trebuie precizat că *neformularea întâmpinării de către pârât nu echivalează cu o recunoaştere a pretenţiilor deduse judecăţii* prin cererea de chemare în judecată. Numai cu titlu de excepţie, art. 1018 alin. (3) teza finală C.proc.civ., în materia ordonanţei de plată, prevede că nedepunerea întâmpinării în termenul special de 3 zile poate fi apreciată de către instanţă drept o recunoaştere a pretenţiilor creditorului.

[1] Subliniem că, spre deosebire de reglementarea anterioară, sub imperiul căreia, la prima zi de înfăţişare, atunci când pârâtul nu era reprezentat sau asistat de avocat, i se acorda, la cerere, un termen pentru pregătirea apărării şi formularea întâmpinării, actuala reglementare nu mai prevede o astfel de soluţie, care este, de altfel, incompatibilă cu noile reguli stabilite de art. 201 C.proc.civ. Pe de altă parte, în rarele cazuri în care legea prevede expres că întâmpinarea nu este obligatorie, în baza art. 157 alin. (2) teza a II-a C.proc.civ., în citaţia adresată pârâtului se va menţiona că acesta are obligaţia de a-şi pregăti apărarea pentru primul termen de judecată, propunând probele de care înţelege să se folosească, sub sancţiunea decăderii.

§4. Cererea reconvențională

În procesul civil, pârâtul poate să nu se mulțumească cu o poziție defensivă față de cererea reclamantului, ci poate să adopte o poziție ofensivă, formulând pretenții proprii împotriva reclamantului.

Actul de procedură prin care pârâtul formulează pretenții proprii față de reclamant poartă denumirea de cerere reconvențională.

De cele mai multe ori, obiectul cererii reconvenționale nu ar putea fi invocat numai prin întâmpinare și concluzii, deoarece cererea reconvențională se deosebește de o simplă apărare. Prin apărare, pârâtul se mulțumește să combată afirmațiile reclamantului, urmărind doar respingerea cererii de chemare în judecată (sau admiterea numai în parte a acesteia). Dimpotrivă, prin cererea reconvențională, care are *natura juridică* a unei adevărate *chemări în judecată*, pârâtul poate să pretindă, de regulă, tot ceea ce ar putea solicita și printr-o cerere de chemare în judecată formulată pe cale principală.

Codul de procedură civilă reglementează cererea reconvențională în art. 209-210. Astfel, potrivit art. 209 alin. (1) și (2) C.proc.civ., dacă pârâtul are, în legătură cu cererea reclamantului, pretenții derivând din același raport juridic sau strâns legate de aceasta, poate să formuleze cerere reconvențională. În cazul în care pretențiile formulate prin cerere reconvențională privesc și alte persoane decât reclamantul, acestea vor putea fi chemate în judecată ca pârâți.

Din această dispoziție legală rezultă, pe de-o parte, că pe calea cererii reconvenționale nu se pot formula orice pretenții, ci numai acelea care *au o legătură cu cererea de chemare în judecată*. Soluția este firească și decurge din *caracterul incidental* al cererii reconvenționale. Sub acest aspect, trebuie reținut că, spre deosebire de reglementarea anterioară, *de lege lata*, pentru a putea fi formulate pe calea cererii reconvenționale, legea impune condiția ca pretențiile pârâtului să derive din același raport juridic din care s-au născut și pretențiile reclamantului sau ca acestea să fie strâns legate de cele ale reclamantului[1]. Dacă instanța constată că pârâtul pretinde prin cererea sa *pretenții care nu derivă* din același raport juridic sau care nu sunt strâns legate de cererea de chemare în judecată formulată de reclamant, atunci va pune în discuția contradictorie a părților *excepția inadmisibilității* formulării acelor pretenții pe cale reconvențională și *va respinge cererea ca inadmisibilă*, în temeiul art. 209 alin. (1) C.proc.civ.[2]

Pe de altă parte, actuala reglementare prevede în mod expres că pârâtul își poate îndrepta cererea reconvențională și împotriva altor persoane pe lângă reclamantul din cererea principală[3], caz în care aceste persoane dobândesc, alături de reclamant, poziția procesuală de pârâți în cererea reconvențională.

[1] În cadrul *procedurii arbitrale*, prin *excepție*, art. 574 alin. (1) C.proc.civ. stabilește că pârâtul poate face cerere reconvențională numai în ipoteza în care pretențiile sale împotriva reclamantului *derivă din același raport juridic*, fiind exclusă posibilitatea formulării cererii reconvenționale dacă ar exista numai o strânsă legătură între pretenții. Fără a intra în mai multe detalii, menționăm doar că, în materie arbitrală, soluția decurge din existența convenției arbitrale, întrucât nu se pot supune arbitrajului decât raporturile juridice cu privire la care părțile au convenit acest lucru.

[2] În literatura de specialitate (M. TĂBĂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 97) s-a arătat, în mod întemeiat, că, în acest caz, cererea reconvențională nu poate fi disjunsă pentru a fi judecată separat, de vreme ce disjungerea nu poate fi dispusă decât în ipoteza reglementată de art. 210 alin. (2) C.proc.civ.

[3] Subliniem că soluția legislativă nu este nouă, admisibilitatea chemării în judecată și a altor persoane alături de reclamant pe calea cererii reconvenționale rezultând, și în vechea reglementare, din dispozițiile

Prin introducerea unei cereri reconvenționale se poate urmări:

– *neutralizarea obligației* pe care reclamantul a formulat-o împotriva pârâtului; de exemplu, în cazul în care reclamantul cere executarea unui contract încheiat cu pârâtul, acesta din urmă solicită anularea, rezoluțiunea, rezilierea contractului respectiv;

– *atenuarea obligației* pârâtului față de reclamant, cum ar fi cererea pârâtului debitor, care, pretinzându-se și el creditor al reclamantului, exige în contra acestuia lichidarea creanței sale, cu condiția ca această creanță să derive din același raport juridic precum pretenția reclamantului sau să fie în strânsă legătură cu aceasta (prin ipoteză, pârâtul nu ar putea opune, în acest caz, compensația legală, deoarece creanța sa nu este încă lichidă);

– *obținerea unei obligări la plată și a reclamantului*, spre exemplu: cererea locatarului pârât, chemat în judecată de către proprietar pentru a evacua imobilul ce formase obiectul unui contract de locațiune, prin care solicită instanței să îl oblige pe reclamant la plata contravalorii reparațiilor aduse la imobil; la cererea prin care proprietarul unui imobil solicită instanței să constate că a devenit, prin accesiune, proprietarul lucrării edificate asupra imobilului său de către pârât, acesta din urmă cere instanței ca reclamantul să fie obligat să îl despăgubească potrivit modalităților prevăzute de lege, eventual, să i se recunoască și un drept de retenție cu privire la lucrările respective.

Așa cum am arătat cu o altă ocazie[1], uneori, pentru ca pârâtul să poată obține *reducerea sau chiar neutralizarea unei pretenții a reclamantului*, nu este necesară introducerea unei cereri reconvenționale, ci este suficientă o simplă *apărare în fond*. Astfel, pârâtul se poate apăra, după caz, arătând că și-a executat obligațiile contractuale ori numai o parte din ele[2], invocând compensația legală[3], nulitatea actului juridic[4], faptul că reclamantul nu și-a executat obligația corelativă etc. În ultimele două situații, în lipsa unei cereri reconvenționale, instanța nu va putea pronunța nulitatea, rezoluțiunea sau rezilierea și nici repunerea părților în situația anterioară încheierii contractului, ci doar va respinge cererea de chemare în judecată ca nefondată (neîntemeiată). Răspunsul instanței la apărările de fond ale pârâtului se va regăsi în considerentele hotărârii, iar numai indirect în dispozitivul acesteia (rezultând din soluția dată cu privire la pretențiile reclamantului), în vreme ce răspunsul instanței la pretențiile formulate prin cererea reconvențională se va găsi chiar în dispozitivul hotărârii, în soluția dată cu privire la cererea reconvențională respectivă.

Așadar, dacă pârâtul dorește să obțină un alt avantaj decât simpla respingere a pretențiilor reclamantului, atunci el trebuie să formuleze cerere reconvențională[5].

referitoare la conexitate. Cu toate acestea, prevederea expresă a acestei posibilități este binevenită, fiind de natură a înlătura eventuale interpretări jurisprudențiale diferite.

[1] G. BOROI, *Codul 2001*, p. 332-333.

[2] Plățile făcute în executarea unui contract pot fi opuse pe cale de excepție, fără a fi necesară formularea unei cereri reconvenționale – Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 1237/1957, în Repertoriu 1952-1969, p. 747.

[3] Însă, atunci când, opunând compensația legală, pretenția pârâtului este mai mare decât cea a reclamantului, pentru diferență trebuie să se formuleze cerere reconvențională – Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 911/1958, în Repertoriu 1952-1969, p. 748.

[4] C.A. Brașov, dec. civ. nr. 572/1994, în C.P.J. 1994, p. 43.

[5] Fără o cerere reconvențională, instanța nu îl poate obliga pe reclamant la efectuarea unei prestații față de pârât – Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 1611/1979, în R.R.D. nr. 2/1980, p. 56.

Cererea reconvenţională poate avea şi un *caracter subsidiar faţă de cererea principală*, pârâtul solicitând admiterea cererii reconvenţionale numai în ipoteza în care ar fi admisă şi cererea principală (de exemplu, la o cerere în revendicare, pârâtul răspunde solicitând respingerea cererii ca neîntemeiată, însă, în subsidiar, cere ca, în eventualitatea admiterii cererii reclamantului, acesta să fie obligat să îi plătească suma ce reprezintă cheltuielile pe care pârâtul pretinde că le-a făcut cu repararea imobilului în litigiu)[1].

Alteori, la cererea de chemare în judecată, pârâtul răspunde printr-o *cerere care prezintă în parte caracterul unei întâmpinări, iar în parte caracterul unei cereri reconvenţionale* (intitulată în practică *„întâmpinare-reconvenţională"*). Într-o astfel de situaţie, trebuie stabilit cu exactitate ce elemente ale cererii alcătuiesc cererea reconvenţională, întrucât aceasta se timbrează ca şi cererea de chemare în judecată, adică după regulile aplicabile în cazul în care ar fi fost exercitată pe cale principală, în timp ce pentru întâmpinare nu se plăteşte nicio taxă judiciară de timbru.

În principiu, cererea reconvenţională are *caracter facultativ*, în sensul că pârâtul are posibilitatea să aleagă între valorificarea pretenţiilor proprii pe calea incidentală a cererii reconvenţionale sau pe calea unei cereri principale, care să declanşeze un alt proces. Alegerea căii incidentale prezintă anumite *avantaje*:

– asigură soluţionarea pretenţiilor celor două părţi într-un singur cadru procesual;

– determină realizarea unor economii de timp şi cheltuieli;

– oferă condiţii pentru o mai bună judecată, instanţa fiind pusă în situaţia de a cunoaşte, în complexitatea lor, raporturile juridice substanţiale dintre părţi;

– evită posibilitatea pronunţării unor hotărâri contradictorii.

Există însă şi cazuri expres prevăzute de lege în care pârâtul *este obligat să îşi valorifice pretenţiile sale pe calea cererii reconvenţionale*. Un astfel de exemplu îl constituie procesul de divorţ, în cadrul căruia soţul pârât, dacă doreşte să obţină desfacerea căsătoriei din vina exclusivă a soţului reclamant, este obligat să depună cerere reconvenţională până la primul termen de judecată la care a fost citat în mod legal, pentru faptele petrecute înainte de acest moment, iar, pentru faptele petrecute după acest moment, până la începerea dezbaterilor asupra fondului în cererea reclamantului. În ipoteza în care motivele divorţului s-au ivit după începerea dezbaterilor asupra fondului la prima instanţă şi în timp ce judecata primei cereri se află în apel, cererea pârâtului va putea fi făcută direct la instanţa învestită cu judecarea apelului. Neintroducerea cererii reconvenţionale în termenele arătate atrage decăderea soţului pârât din dreptul de a cere divorţul pentru acele motive. Dacă cererea reclamantului a fost respinsă, soţul pârât poate cere divorţul pentru motive ivite ulterior [art. 916 alin. (1), (3) şi (4) C.proc.civ.].

În anumite materii, legea nu permite formularea de către pârât a unor pretenţii proprii împotriva reclamantului, declarând *cererea reconvenţională inadmisibilă*[2]. Astfel, potrivit art. 1042 alin. (1) C.proc.civ., în materia procedurii speciale a evacuării din imobilele folosite sau ocupate fără drept, pârâtul „nu poate formula cerere reconvenţională, de chemare în judecată a altei persoane sau în garanţie, pretenţiile sale urmând a fi valorificate numai pe cale separată", iar, conform art. 1003 alin. (2) C.proc.civ., în cadrul

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 334.

[2] În aceste cazuri, eventualele pretenţii proprii ale pârâtului împotriva reclamantului pot fi valorificate doar pe cale principală separată.

litigiilor având ca obiect acţiuni posesorii „sunt inadmisibile cererea reconvenţională şi orice alte cereri prin care se solicită protecţia unui drept în legătură cu bunul în litigiu".

Fiind o cerere incidentală, cererea reconvenţională este *de competenţa instanţei sesizate cu cererea principală* (art. 123 C.proc.civ.), chiar dacă, în acest fel, s-ar încălca o normă de competenţă materială sau teritorială exclusivă, cu excepţia cererilor prevăzute la art. 120 C.proc.civ. (cererile privitoare la insolvenţă sau concordatul preventiv).

Din punct de vedere al conţinutului, cererea reconvenţională trebuie să îndeplinească *condiţiile prevăzute pentru cererea de chemare în judecată* [art. 209 alin. (3) C.proc.civ.].

Aşadar, cererea reconvenţională trebuie să cuprindă elementele prevăzute la art. 194 C.proc.civ. Totodată, trebuie să se indice instanţa de judecată căreia aceasta i se adresează. Dat fiind caracterul său incidental, în cererea reconvenţională trebuie să se facă referire la cererea principală, deci este necesar să fie menţionat şi numărul dosarului în care este depusă cererea incidentală.

Când cererea reconvenţională este introdusă de un reprezentant al pârâtului, se va menţiona această împrejurare şi se va alătura dovada calităţii de reprezentant, dispoziţiile art. 151 C.proc.civ. fiind aplicabile.

Având natura juridică a unei veritabile cereri de chemare în judecată, cererea reconvenţională este, în toate cazurile, supusă comunicării [art. 209 alin. (5) C.proc.civ.]. În acest scop, cererea reconvenţională trebuie să respecte şi *cerinţele referitoare la numărul de exemplare necesar pentru comunicare* (câte unul pentru fiecare parte, exceptând cazul în care părţile au un reprezentant comun sau partea figurează în mai multe calităţi juridice, când se va face un singur exemplar şi, întotdeauna, şi un exemplar pentru instanţă). Tot astfel, prevederile art. 150 C.proc.civ. (referitoare la înscrisurile anexate) şi cele ale art. 152 C.proc.civ. (privind cererea greşit denumită) se aplică în mod corespunzător şi cererii reconvenţionale.

Tot ca o consecinţă a naturii sale juridice de veritabilă cerere de chemare în judecată, cererea reconvenţională este *supusă taxelor judiciare de timbru*, cu excepţiile prevăzute de lege. Astfel, potrivit art. 34 alin. (3) din O.U.G. nr. 80/2013, „cererile reconvenţionale (...) se taxează după regulile aplicabile obiectului cererii, dacă aceasta ar fi fost exercitată pe cale principală" (deci nu cu aceeaşi taxă ca şi cererea principală), ceea ce înseamnă că, la stabilirea taxei judiciare de timbru, se va avea în vedere *obiectul cererii reconvenţionale*, după cum acesta este sau nu evaluabil pecuniar, urmând să necesite fie o taxă la valoare, fie o taxă fixă, după caz. Se observă însă că, în ipoteza cererii reconvenţionale, ca, de altfel, şi a cererilor de intervenţie având natura juridică de cerere de chemare în judecată, menţionate de art. 34 alin. (3) din O.U.G. nr. 80/2013, legea nu prevede care este procedura de stabilire a taxei de timbru, precum şi, în caz de neîndeplinire a obligaţiei de timbrare, cea de anulare, în situaţia în care aceste cereri nu sunt timbrate sau sunt timbrate insuficient la momentul depunerii lor. Sub acest aspect, trebuie subliniat că dispoziţiile art. 33 alin. (2) din O.U.G. nr. 80/2013 nu sunt aplicabile în acest caz, deoarece, aşa cum am arătat, cererile incidentale, aşa cum este şi cererea reconvenţională, nu sunt supuse procedurii regularizării. Prin urmare, în ceea ce ne priveşte, considerăm că ar trebui să fie aplicate, prin analogie, prevederile art. 36 din O.U.G. nr. 80/2013 referitoare la stabilirea taxei judiciare de timbru în situaţia în care pe parcursul procesului apar elemente care determină o valoare mai mare a obiectului cererii, astfel încât instanţa va pune în vedere titularului cererii

incidentale să achite suma datorată cu titlu de taxă judiciară de timbru şi va stabili un termen în acest scop, iar, dacă până la termenul stabilit de instanţă titularul cererii nu îndeplineşte obligaţia de plată a taxei, acţiunea ori cererea va fi anulată în întregime sau în parte, potrivit regulilor generale prevăzute de O.U.G. nr. 80/2013.

Subliniem că, în cadrul procesului civil, legea recunoaşte dreptul de a formula cerere reconvenţională doar *pârâtului din cererea iniţială*. Deşi reclamantul din cererea iniţială devine pârât în cererea reconvenţională, totuşi, potrivit art. 209 alin. (7) C.proc.civ., acesta nu poate formula cerere reconvenţională la cererea reconvenţională a pârâtului iniţial. Cu toate acestea, dacă sunt întrunite condiţiile art. 204 C.proc.civ., după primirea cererii reconvenţionale, nimic nu-l va împiedica pe reclamant să-şi modifice cererea de chemare în judecată, în condiţiile art. 204 C.proc.civ.[1] În caz contrar, eventualele pretenţii ale reclamantului faţă de cererea reconvenţională formulată de pârât pot fi valorificate numai pe calea unui proces separat. Este *admisibilă* formularea unei cereri reconvenţionale de către părţile din litigiul iniţial îndreptate *împotriva intervenientului principal*. În schimb, întrucât intervenţia accesorie nu reprezintă o veritabilă cerere de chemare în judecată, ci prin intermediul său se sprijină doar apărarea uneia dintre părţi, părţile nu pot formula o cerere reconvenţională împotriva intervenţiei accesorii.

Cererea reconvenţională se depune, sub sancţiunea decăderii, *odată cu întâmpinarea* sau, dacă pârâtul nu este obligat la întâmpinare, *cel mai târziu la primul termen de judecată*. Când reclamantul şi-a modificat cererea de chemare în judecată în condiţiile art. 204 C.proc.civ., cererea reconvenţională se va depune *cel mai târziu până la termenul ce se va încuviinţa pârâtului în acest scop*, dispoziţiile art. 209 alin. (5) C.proc.civ. fiind aplicabile.

Termenul stabilit de lege pentru depunerea cererii reconvenţionale este un termen procedural imperativ absolut, astfel încât nerespectarea acestuia este sancţionată cu *decăderea* părţii din dreptul de a formula cerere reconvenţională. Aşadar, *de lege lata*, spre deosebire de reglementarea anterioară, o cerere reconvenţională depusă peste termen va fi respinsă ca tardivă, iar nu disjunsă şi judecată separat[2].

Nu este permis ca pârâtul să introducă o cerere reconvenţională *direct în apel sau în recurs*, deoarece s-ar încălca prevederile art. 478 alin. (3) C.proc.civ., la care face trimitere şi art. 494 C.proc.civ. Numai în materia divorţului, art. 916 alin. (3) C.proc.civ. permite pârâtului să formuleze cererea reconvenţională direct în apel, în cazul în care motivele de divorţ s-au ivit după începerea dezbaterilor asupra fondului la prima instanţă şi în timp ce judecata cererii principale se află în apel.

În ceea ce priveşte posibilitatea formulării unei cereri reconvenţionale în cursul *rejudecării după casare*, o astfel de cerere nu este admisibilă în cazul casării cu reţinere

[1] În sens asemănător, a se vedea şi M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 99.

[2] În literatura de specialitate (G.C. FRENŢIU, D.-L. BĂLDEAN, *Noul Cod 2013*, p. 422) s-a susţinut că nerespectarea termenului de formulare a cererii reconvenţionale, cu consecinţa respingerii acesteia ca tardivă, nu îl împiedică pe pârât să îşi formuleze aceleaşi pretenţii împotriva reclamantului sau a reclamantului şi altor persoane printr-o acţiune introdusă pe cale separată, iar, ulterior, să solicite conexarea proceselor, în condiţiile art. 139 C.proc.civ., argumentat de strânsa legătură dintre cele două cauze. În ceea ce ne priveşte, ne exprimăm rezerva faţă de o asemenea interpretare a prevederilor art. 209 alin. (4) C.proc.civ., întrucât aceasta ar lăsa, practic, fără efect sancţiunea decăderii prevăzută de textul menţionat, deci, după reiterarea pretenţiei pe calea unui proces distinct, nu se mai poate dispune conexarea.

spre rejudecare. De asemenea, apreciem că, în principiu, cererea reconvenţională nu este admisibilă nici în cazul casării sau anulării cu trimitere spre rejudecare la prima instanţă, chiar şi în ipoteza casării totale cu trimitere[1]. Este adevărat că, potrivit dispoziţiilor art. 500 alin. (1) C.proc.civ., hotărârea casată nu are nicio putere, însă trebuie observat că, prin ipoteză, chiar şi în cazul casării totale cu trimitere spre rejudecare la prima instanţă, termenul de formulare a cererii reconvenţionale este depăşit. Pe de altă parte, trebuie avut în vedere şi faptul că rejudecarea după casarea cu trimitere este consecinţa controlului judiciar realizat prin căile de atac de reformare. Prin urmare, pentru a se asigura eficienţa acestuia, trebuie ca rejudecarea după casarea cu trimitere să aibă loc în limitele aceluiaşi cadru procesual atât subiectiv, cât şi obiectiv. În plus, trebuie avut în vedere şi faptul că, atât în cazul anulării hotărârii primei instanţe cu trimitere spre rejudecare, în condiţiile art. 480 alin. (3) teza a II-a C.proc.civ., cât şi al a casării totale a hotărârii instanţei de apel şi a sentinţei primei instanţe pentru necompetenţa ambelor instanţe, nu se va relua etapa scrisă premergătoare judecăţii, astfel încât este exclusă posibilitatea formulării întâmpinării şi a cererii reconvenţionale. O singură rezervă trebuie făcută pentru cazul în care trimiterea spre rejudecare s-a făcut, în condiţiile art. 480 alin. (3) teza a II-a C.proc.civ., în urma constatării de către instanţa de apel a faptului că pârâtul care a lipsit nu a fost legal citat în tot cursul judecăţii în faţa primei instanţe. În acest caz, apreciem că pârâtului trebuie să i se acorde posibilitatea de a formula întâmpinare şi, odată cu aceasta, şi cerere reconvenţională.

În cazul *rejudecării fondului ca urmare a admiterii contestaţiei în anulare*, cererea reconvenţională ar putea fi admisă exclusiv în acele situaţii în care obiectul căii extraordinare de atac l-a constituit o hotărâre pronunţată în primă instanţă, deci numai în cazul contestaţiei în anulare de drept comun, şi doar atunci când nelegala citare, care a constituit motivul de contestaţie în anulare, l-a privit pe pârât.

Cererea reconvenţională *se comunică reclamantului* şi, după caz, *persoanelor chemate în judecată pe această cale*, pentru a formula întâmpinare, fiind incidente şi dispoziţiile art. 201 C.proc.civ. referitoare la fixarea primului termen de judecată. Astfel, reclamantul şi, după caz, persoanele chemate în judecată prin cererea reconvenţională sunt obligate să depună *întâmpinare* în termen de 25 de zile de la comunicarea acesteia, sub sancţiunea decăderii din dreptul de a propune probe şi de a invoca excepţii, în afara celor de ordine publică, în raport de pretenţiile din cererea reconvenţională. Întâmpinarea formulată se va comunica pârâtului-reclamant, care este obligat să depună *răspuns la întâmpinare* în termen de 10 zile de la comunicare.

Potrivit art. 210 C.proc.civ., cererea reconvenţională *se judecă odată cu cererea principală*, însă, atunci când numai cererea principală este în stare de a fi judecată, instanţa poate dispune, prin încheiere[2], *disjungerea şi judecarea separată a cererii reconvenţionale*, care se va face tot de către aceeaşi instanţă, deoarece, sub acest aspect, efectele eventualei prorogări de competenţă subzistă şi după ce s-a dispus disjungerea. Mai mult, potrivit art. 99 alin. (4) din Regulamentul de ordine interioară al instanţelor judecătoreşti,

[1] În sensul că, în cazul în care hotărârea este anulată, respectiv casată pentru necompetenţă şi cauza este reţinută sau, după caz, trimisă spre rejudecare la prima instanţă, cererea reconvenţională ar putea fi formulată şi în etapa rejudecării, a se vedea M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 103, nr. 168.

[2] Pe temeiul art. 465 C.proc.civ., încheierea prin care s-a dispus disjungerea nu poate fi atacată.

în caz de disjungere, dosarul nou-format se repartizează aceluiaşi complet pentru respectarea principiului continuităţii.

Cu toate acestea, *disjungerea nu poate fi dispusă* în cazurile anume prevăzute de lege sau dacă judecarea ambelor cereri se impune pentru soluţionarea unitară a procesului [art. 210 alin. (2) teza a II-a C.proc.civ.]. De exemplu, legea nu admite posibilitatea disjungerii celor două cereri în procesele de divorţ [art. 916 alin. (2) C.proc.civ.].

Subliniem că în doctrina[1] şi jurisprudenţa[2] dezvoltate sub imperiul Codului de procedură civilă din 1865 se admitea, chiar şi în lipsa unor dispoziţii similare celor ale art. 210 alin. (2) C.proc.civ., că disjungerea nu este posibilă în cazul în care rezolvarea cererii reconvenţionale este intim legată de soluţia ce s-ar pronunţa cu privire la cererea principală. În acest sens s-a arătat că există o strânsă legătură între cererea reconvenţională şi cererea principală, impunându-se soluţionarea unitară a procesului, atunci când cererea principală are ca obiect dezbatere succesorală şi partaj judiciar, iar cea reconvenţională vizează pretenţiile pârâtei cu privire la compunerea masei succesorale, întinderea drepturilor moştenitorilor şi modalitatea de împărţire. În acest caz, disjungerea cererii reconvenţionale nu este posibilă, fiind potrivnică intereselor moştenitorilor.

De asemenea, disjungerea nu ar putea fi dispusă nici atunci când pretenţiile celor două părţi decurg din acelaşi titlu.

Cererea reconvenţională va trebui soluţionată, chiar dacă reclamantul a renunţat la judecată sau la dreptul subiectiv pretins sau când cererea de chemare în judecată a fost respinsă ca prescrisă, anulată ori (după ce a fost disjunsă) s-a perimat[3]. În cazul unei cereri reconvenţionale subsidiare, dacă se respinge cererea de chemare în judecată, atunci se va respinge şi cererea reconvenţională, ca lipsită de obiect sau de interes.

§5. Măsurile asigurătorii

5.1. Precizări prealabile

Măsurile asigurătorii sunt *mijloace procesuale al căror scop este indisponibilizarea şi conservarea bunurilor urmăribile ale debitorului sau ale bunurilor care formează obiectul procesului, pentru a se evita degradarea sau dispariţia lor (în cazul acţiunilor reale) ori, după caz, diminuarea activului patrimonial al debitorului (în cazul acţiunilor personale)*[4].

Măsurile asigurătorii nu sunt măsuri de executare silită, ci mijloace procesuale care intră în conţinutul acţiunii civile şi care au ca scop doar asigurarea părţii, prin indisponibilizarea bunurilor urmăribile ale debitorului sau a celor ce formează obiectul litigiului,

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 335; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 215-216.

[2] A se vedea, spre exemplu: Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 652/1970, în C.D. 1970, p. 241; dec. nr. 159/1977, în C.D. 1977, p. 176; C.S.J., s. civ., dec. nr. 1997/1991, în Dreptul nr. 7/1992, p. 78; Trib. Bucureşti, s. a IV-a civ., dec. nr. 1321/1995, în C.P.J. 1995, p. 287; C.A. Ploieşti, dec. civ. nr. 252/1996, în C.P.J. sem. II 1996, p. 169.

[3] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 578/1978, în C.D. 1973, p. 332; C.S.J., s. civ., dec. nr. 445/2000, în P.R. nr. 4/2001, p. 44; Trib. jud. Covasna, dec. civ. nr. 169/1983, în R.R.D. nr. 1/1984, p. 53.

[4] C. Negrilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole*, vol. II, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2013 (citat în continuare *Noul Cod*, vol. II), p. 490.

asupra posibilităţii de realizare efectivă a executării silite (prin echivalent sau, după caz, în natură) după obţinerea titlului executoriu[1].

Codul de procedură civilă reglementează trei măsuri asigurătorii: sechestrul asigurător (art. 951-968), poprirea asigurătorie (art. 969-970) şi sechestrul judiciar (art. 971-976).

Sub Titlul IV al Cărţii a VI-a, intitulat „Măsuri asigurătorii şi provizorii", din Codul de procedură civilă, sunt reglementate şi „Măsurile provizorii în materia drepturilor de proprietate intelectuală" (art. 977-978), care nu sunt măsuri asigurătorii, ci măsuri specifice pentru apărarea drepturilor menţionate, indiferent de conţinutul lor patrimonial sau nepatrimonial.

5.2. Sechestrul asigurător

5.2.1. Noţiune şi condiţii de înfiinţare

Potrivit art. 951 C.proc.civ., sechestrul asigurător este măsura asigurătorie care constă în *indisponibilizarea bunurilor mobile sau/şi imobile urmăribile ale debitorului aflate în posesia acestuia sau a unui terţ în scopul valorificării lor în momentul în care creditorul unei sume de bani va obţine un titlu executoriu.*

Rezultă, aşadar, că această măsură asigurătorie se poate aplica exclusiv în cazul în care *litigiul principal are ca obiect plata unei sume de bani.*

Trebuie reţinut că obiectul sechestrului asigurător îl pot forma exclusiv bunurile urmăribile (mobile sau/şi imobile corporale) ale debitorului, aflate în posesia acestuia sau la un terţ. Caracterul urmăribil sau neurmăribil al bunurilor debitorului se determină potrivit regulilor stabilite în materia urmăririi silite mobiliare sau, după caz, a celei imobiliare.

Condiţiile de înfiinţare a sechestrului asigurător sunt reglementate de art. 952 C.proc.civ. În această privinţă, trebuie să deosebim între mai multe ipoteze.

O primă ipoteză, vizată de art. 952 alin. (1) C.proc.civ., este aceea în care creanţa având ca obiect plata unei sume de bani este exigibilă[2] şi, totodată, este constatată printr-un înscris care nu este titlu executoriu[3]. În acest caz, creditorul poate solicita înfiinţarea unui sechestru asigurător asupra bunurilor mobile şi imobile ale debitorului, dacă dovedeşte că a introdus cererea de chemare în judecată[4] având ca obiect plata

[1] V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 217; M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 690.

[2] Conform art. 662 alin. (3) C.proc.civ., creanţa este exigibilă dacă obligaţia debitorului este ajunsă la scadenţă sau acesta este decăzut din beneficiul termenului de plată.

[3] Subliniem că, aşa cum prevede în mod expres art. 952 alin. (1) C.proc.civ., înscrisul constatator al creanţei nu poate fi un înscris care, potrivit legii, să constituie titlu executoriu, deoarece, în acest caz, creditorul poate solicita direct declanşarea urmăririi silite, luarea sechestrului asigurător fiind lipsită de interes. Cu toate acestea, apreciem că, în mod excepţional, atunci când executarea a fost suspendată înainte de declanşarea ei, de exemplu, în cazul suspendării executării hotărârii care se bucură de executare provizorie, subsecvent exercitării apelului sau recursului, ori în cazul suspendării executării dispuse de instanţa de recurs, ar trebui recunoscută posibilitatea creditorului de a solicita instituirea de măsuri asigurătorii, chiar dacă acesta este în posesia unui titlu executoriu.

[4] În literatura de specialitate (M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 693) s-a arătat că, pentru îndeplinirea acestei condiţii, este necesar ca reclamantul să facă şi dovada că cererea de chemare în judecată prin care a declanşat litigiul de fond a fost legal timbrată şi i s-a fixat termen de judecată. În ceea ce ne

sumei de bani[1]. Creditorul va putea fi obligat şi la depunerea unei cauţiuni în cuantumul fixat de instanţă. Aşadar, în ipoteza prevăzută de art. 952 alin. (1) C.proc.civ., depunerea cauţiunii este lăsată la aprecierea instanţei atât în privinţa necesităţii ei, cât şi, dacă este cazul, a cuantumului.

O a doua ipoteză, reglementată de art. 952 alin. (2) C.proc.civ., este aceea în care creanţa bănească pretinsă de creditor este exigibilă, dar nu este constatată printr-un act scris. Într-un asemenea caz, pentru a se putea înfiinţa sechestrul asigurător, este necesar ca, pe lângă introducerea cererii de chemare în judecată prin care se declanşează litigiul de fond, creditorul să facă dovada, odată cu cererea de înfiinţare a sechestrului, şi a depunerii unei cauţiuni de jumătate din valoarea creanţei reclamate în litigiul de fond.

A treia ipoteză, la care se referă art. 952 alin. (3) C.proc.civ., este aceea în care creditorul are o creanţă bănească neexigibilă. Într-o asemenea situaţie, creditorul nu poate obţine instituirea sechestrului asigurător decât în cazurile în care debitorul a micşorat prin fapta sa asigurările date creditorului sau nu a dat asigurările promise ori atunci când este pericol ca debitorul să se sustragă de la urmărire sau să îşi ascundă ori să îşi risipească averea. Totodată, creditorul trebuie să facă dovada introducerii cererii de chemare în judecată prin care a declanşat litigiul de fond, condiţie care rezultă din trimiterea pe care o face teza a II-a a art. 952 alin. (3) C.proc.civ. la „condiţiile prevăzute de alin. (1)" al aceluiaşi articol. Din aceeaşi trimitere, rezultă că este necesar să fie îndeplinită şi condiţia ca respectiva creanţă neexigibilă să fie constatată în scris, condiţie de care face vorbire expresă alin. (1) al art. 952 C.proc.civ. În fine, în acest caz, creditorul trebuie să depună şi o cauţiune al cărei cuantum îl va fixa instanţa. Aşadar, depunerea cauţiunii este obligatorie, însă stabilirea cuantumului acesteia este lăsată la aprecierea instanţei.

5.2.2. Procedura de înfiinţare

Legea nu reglementează în mod expres *conţinutul cererii de sechestru*, sub acest aspect, art. 953 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ. prevăzând doar că în cuprinsul cererii nu este necesar să fie individualizate bunurile asupra cărora se solicită înfiinţarea sechestrului. Prin urmare, cererea de sechestru asigurător va trebui să îndeplinească *cerinţele*

priveşte, apreciem că, pentru îndeplinirea condiţiei declanşării litigiului de fond, este suficient ca acţiunea principală să fi fost înregistrată la instanţă. Într-adevăr, având în vedere că, în reglementarea actuală, stabilirea termenului de judecată este subsecventă desfăşurării etapei scrise în cadrul căreia are loc comunicarea cererii de chemare în judecată şi a întâmpinării, precum şi, dacă este cazul, a cererii reconvenţionale şi a răspunsului la întâmpinare între părţi, a condiţiona instituirea măsurii asigurătorii de dovada stabilirii termenului de judecată în cadrul litigiului principal ar însemna ca, atunci când introduce cererea de sechestru pe cale principală, niciodată creditorul să nu poată obţine instituirea măsurii asigurătorii între momentul introducerii cererii de chemare în judecată şi cel al stabilirii termenului de judecată, ceea ce ar fi de natură a impieta în mod nejustificat asupra dreptului său de a-şi asigura posibilitatea de realizare a creanţei prin instituirea măsurilor prevăzute de lege pentru indisponibilizarea şi conservarea bunurilor debitorului. În sprijinul interpretării pe care o propunem stau şi dispoziţiile art. 203 alin. (2) C.proc.civ., în temeiul cărora, înaintea primului termen de judecată, se vor putea încuviinţa, prin încheiere executorie, măsuri asigurătorii.

[1] Litigiul de fond având ca obiect plata sumei de bani poate fi atât un litigiu declanşat potrivit procedurii de drept comun, cât şi potrivit unei proceduri speciale, cum ar fi procedura ordonanţei de plată sau procedura cu privire la cererile de valoare redusă. A se vedea, în acelaşi sens, M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 693.

generale prevăzute de art. 148 şi urm. C.proc.civ. pentru cererile adresate instanţelor judecătoreşti.

Cererea de înfiinţare a sechestrului asigurător se soluţionează de *instanţa competentă să judece procesul în primă instanţă* [art. 953 alin. (1) teza I C.proc.civ.][1]. În cazul în care cererea de înfiinţare a sechestrului asigurător se depune odată cu cererea de chemare în judecată prin care se declanşează litigiul de fond, atunci ea va fi soluţionată de completul căruia i s-a repartizat aleatoriu cauza ce constituie litigiul principal, prin încheiere executorie, înainte de stabilirea primului termen de judecată, conform art. 203 alin. (2) C.proc.civ.

Cererea de sechestru trebuie să fie însoţită de înscrisul constatator al creanţei [pentru ipotezele prevăzute la art. 952 alin. (1) şi (3) C.proc.civ.] sau de recipisa din care să rezulte consemnarea a jumătate din valoarea creanţei care face obiectul litigiului de fond [pentru situaţia la care se referă art. 953 alin. (2) C.proc.civ.]. Atunci când cererea de sechestru este formulată după introducerea cererii de chemare în judecată privind plata sumei de bani ce face obiectul creanţei, trebuie alăturată şi dovada din care să rezulte declanşarea litigiului de fond.

Cererea de înfiinţare a sechestrului asigurător se soluţionează de urgenţă, în camera de consiliu, fără citarea părţilor, prin *încheiere care are caracter executoriu* cu privire la măsura asigurătorie dispusă. Pronunţarea poate fi amânată cu cel mult 24 de ore, iar redactarea încheierii trebuie făcută în cel mult 48 de ore de la pronunţare [art. 953 alin. (4) coroborat cu art. 998 alin. (4) C.proc.civ.]. Încheierea prin care se soluţionează cererea de sechestru *se comunică creditorului de îndată de către instanţă*, iar *debitorului de către executorul judecătoresc, odată cu luarea măsurii* [art. 953 alin. (3) teza I C.proc.civ.]. Este de reţinut această diferenţă faţă de reglementarea anterioară, în ceea ce priveşte comunicarea încheierii de admitere a cererii de sechestru asigurător către debitor, care are ca raţiune păstrarea elementului surpriză al măsurii asigurătorii. Subliniem însă că, fiind o excepţie de la regula comunicării actelor de procedură prin intermediul instanţei judecătoreşti, comunicarea de către executorul judecătoresc nu se va face decât în cazul încheierii prin care se dispune luarea măsurii sechestrului asigurător, nu şi în cel în care instanţa a respins cererea de sechestru asigurător formulată de creditor.

Încheierea prin care se soluţionează cererea de înfiinţare a sechestrului asigurător este supusă *numai apelului*[2], la instanţa ierarhic superioară, termenul de apel fiind de 5 zile de la comunicare [art. 953 alin. (3) teza a II-a C.proc.civ.]. Apelul se judecă de urgenţă şi cu precădere, cu citarea în termen scurt a părţilor [art. 953 alin. (3) teza a III-a C.proc.civ.]. S-a arătat că, la judecarea apelului, părţile trebuie citate, indiferent

[1] Aşadar, cererea de sechestru asigurător poate fi formulată pe cale principală, chiar dacă asupra cererii intentate pentru obţinerea titlului executoriu s-a pronunţat o hotărâre de primă instanţă, iar procesul este în apel sau în recurs – M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 695. În sensul că sechestrul asigurător nu poate fi solicitat dacă asupra fondului s-a pronunţat deja o hotărâre în apel, iar procesul se află în recurs, a se vedea C. NEGRILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. II, p. 496. Considerăm că soluţia, principial corectă, ar trebui totuşi nuanţată pentru ipoteza în care s-a dispus suspendarea executării silite de către instanţa învestită cu soluţionarea recursului, deoarece, în acest caz, deşi este în posesia unui titlu executoriu, creditorul nu poate proceda la urmărirea silită a debitorului, însă are interesul de a solicita instituirea măsurilor asigurătorii.

[2] Prin excepţie, în cazul în care competenţa de primă instanţă aparţine curţii de apel, calea de atac este *recursul* (art. 958 C.proc.civ.), termenul de recurs fiind de 5 zile de la comunicare.

de soluția dată prin încheierea apelată, deci și atunci când cererea de înființare a sechestrului asigurător a fost respinsă, deoarece *ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*[1]. Instanța de apel poate amâna pronunțarea cu cel mult 24 de ore, iar hotărârea asupra apelului trebuie redactată în termen de cel mult 48 de ore de la pronunțare [art. 953 alin. (4) coroborat cu art. 998 alin. (4) C.proc.civ.].

Prin încheierea de luare a măsurii sechestrului asigurător, instanța va stabili și *suma până la care se încuviințează sechestrul* [art. 953 alin. (2) C.proc.civ.].

Atunci când este cazul, și anume în ipoteza în care, deși creditorul are un înscris constatator al creanței exigibile, instanța dispune depunerea unei cauțiuni [art. 952 alin. (1) C.proc.civ.], precum și atunci când creanța constatată printr-un înscris nu este exigibilă [art. 952 alin. (3) C.proc.civ.], prin aceeași încheiere prin care s-a admis cererea de înființare a măsurii asigurătorii, instanța va fixa și *cuantumul cauțiunii*, stabilind, totodată, și *termenul* înăuntrul căruia creditorul trebuie să depună cauțiunea [art. 953 alin. (2) C.proc.civ.]. Așadar, ar fi contrar acestor prevederi legale ca, în practică, să se fixeze la primul termen cuantumul cauțiunii și apoi să se acorde un al doilea termen în vederea depunerii cauțiunii, iar numai după consemnarea acesteia să se soluționeze cererea de înființare a măsurii asigurătorii[2]. *Nedepunerea cauțiunii în termenul stabilit de instanță* atrage *desființarea de drept* a sechestrului asigurător, care se va constata prin încheiere definitivă, dată fără citarea părților (art. 955 C.proc.civ.).

Pe baza încheierii prin care s-a încuviințat cererea de sechestru asigurător, care, așa cum am arătat, are caracter executoriu, măsura asigurătorie se va aduce la îndeplinire de către *executorul judecătoresc*, potrivit regulilor prevăzute de Codul de procedură civilă în materie de executare silită, care se aplică în mod corespunzător. Trebuie reținut însă că, potrivit art. 954 alin. (1) C.proc.civ., executarea măsurii sechestrului asigurător se aduce la îndeplinire de către executorul judecătoresc *fără a mai cere vreo autorizare sau altă formalitate în afară de înregistrarea acesteia*, iar, conform art. 954 alin. (2) teza a II-a C.proc.civ., în toate cazurile, sechestrul asigurător se va aplica *fără somație ori înștiințare prealabilă a debitorului*[3].

În cazul *bunurilor mobile*, executorul se va deplasa, în cel mai scurt timp posibil, la locul unde se află bunurile asupra cărora se va aplica sechestrul. Bunurile mobile urmăribile vor fi sechestrate numai în măsura necesară realizării creanței, executorul ținând cont de suma stabilită prin încheierea de admitere a cererii de sechestru până la care instanța a încuviințat măsura asigurătorie.

În ipoteza în care sechestrul asigurător este aplicat asupra unui *bun supus unor formalități de publicitate*, măsura asigurătorie se va înscrie de îndată în cartea funciară, registrul comerțului, Arhiva Electronică de Garanții Reale Mobiliare sau în alte registre publice, după caz. Înscrierea face opozabil sechestrul tuturor acelora care, după înscriere, vor dobândi vreun drept asupra imobilului respectiv [art. 954 alin. (1)-(3) C.proc.civ.].

[1] V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 219.

[2] În același sens, a se vedea: V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 219; M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 696.

[3] Apreciem că sechestrul asigurător se va înființa fără somație sau înștiințarea prealabilă a debitorului atât în cazul aplicării măsurii asupra bunurilor mobile, cât și asupra bunurilor imobile, deoarece rațiunea este aceeași, și anume a păstrării elementului surpriză al măsurii asigurătorii. În plus, fiind vorba doar de o măsură asigurătorie, iar nu de una de executare, nu se punea problema somării debitorului în vederea executării de bunăvoie a obligației.

Împotriva modului prin care executorul judecătoresc aduce la îndeplinire măsura asigurătorie, cel interesat (debitorul sau chiar creditorul ori o terță persoană) poate face *contestație la executare* [art. 954 alin. (4) C.proc.civ.]. Însă, pe calea contestației la modul în care executorul judecătoresc a aplicat sechestrul asigurător, nu poate fi criticată încheierea prin care s-a încuviințat cererea de înființare a sechestrului asigurător. Pentru aceasta partea interesată are deschisă numai calea apelului sau, după caz, a recursului, atunci când competența de primă instanță pentru luarea măsurii asiguratorii aparține curții de apel.

5.2.3. Valorificarea bunurilor sechestrate asigurător. Ridicarea și desființarea de drept a sechestrului asigurător

Întrucât sechestrul asigurător este doar o măsură de asigurare a creditorului, iar nu una de executare, art. 957 C.proc.civ. prevede că valorificarea bunurilor sechestrate nu se va putea face decât după ce creditorul va obține titlul executoriu, respectiv o hotărâre judecătorească executorie, prin care debitorul a fost obligat la plata unei sume de bani către creditor. Prin obținerea titlului executoriu, fără a fi necesară îndeplinirea vreunei formalități, sechestrul asigurător se transformă în sechestru executoriu[1]. Cu toate acestea, efectuarea actelor de urmărire, după obținerea titlului executoriu, asupra bunurilor care au format obiectul măsurii asigurătorii nu va putea fi făcută decât după înștiințarea debitorului, conform dispozițiilor art. 731 alin. (1) C.proc.civ., respectiv art. 819 C.proc.civ., și expirarea termenelor prevăzute de lege (o zi, în cazul urmăririi silite mobiliare, respectiv 15 zile, în cazul urmăririi imobiliare) pentru executarea de bunăvoie.

Legea permite *ridicarea sechestrului asigurător* mai înainte de soluționarea litigiului de fond, la cererea debitorului, însă numai dacă acesta „va da, în toate cazurile, o garanție îndestulătoare" [art. 956 alin. (1) teza I C.proc.civ.].

Cererea de ridicare a sechestrului asigurător se soluționează în camera de consiliu, de urgență și cu citarea în termen scurt a părților, prin *încheiere*. Pronunțarea poate fi amânată cu cel mult 24 de ore, iar redactarea încheierii trebuie făcută în cel mult 48 de ore de la pronunțare [art. 953 alin. (4) C.proc.civ., la care art. 956 alin. (2) C.proc.civ. face trimitere în mod expres, coroborat cu art. 998 alin. (4) C.proc.civ.].

Încheierea dată asupra cererii de ridicare a sechestrului asigurător, indiferent de soluția pronunțată, este supusă *numai apelului*[2], în termen de 5 zile de la pronunțare. Apelul este de competența instanței ierarhic superioare și se judecă de urgență și cu precădere; întrucât art. 956 alin. (1) C.proc.civ. nu prevede dacă, la judecarea acestui apel, părțile se citează sau nu, se va aplica dreptul comun, deci părțile trebuie citate[3]. Pronunțarea poate fi amânată cu cel mult 24 de ore, iar redactarea hotărârii asupra apelului trebuie făcută în cel mult 48 de ore de la pronunțare [art. 953 alin. (4) C.proc.civ., la care art. 956 alin. (2) C.proc.civ. face trimitere în mod expres, coroborat cu art. 998 alin. (4) C.proc.civ.].

[1] În ipoteza respingerii acțiunii principale, nu este nevoie de o ridicare formală a sechestrului [E. HEROVANU, *Teoria execuțiunii silite*, Ed. Librăriei R. Cioflec, București, 1942 (citat în continuare *Teoria execuțiunii*), p. 173]. În același sens, a se vedea și I. DELEANU, *Tratat 2013*, vol. II, p. 691, nota 2.

[2] Potrivit art. 958 C.proc.civ., în cazul în care competența de primă instanță aparține curții de apel, calea de atac este *recursul*, dispozițiile art. 953 și art. 956 aplicându-se în mod corespunzător.

[3] În același sens, a se vedea V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 220.

Potrivit art. 956 alin. (2) C.proc.civ., debitorul mai poate cere ridicarea sechestrului asigurător şi în cazul în care *cererea de chemare în judecată care a stat la baza înfiinţării măsurii asigurătorii a fost respinsă, anulată ori s-a constatat perimarea acesteia*, în toate aceste situaţii prin hotărâre definitivă, precum şi în cazul în care *creditorul renunţă la judecată*. Asupra cererii instanţa care a încuviinţat măsura asigurătorie se va pronunţa, fără citarea părţilor, prin încheiere definitivă, care se va aduce la îndeplinire de către executorul judecătoresc, conform dispoziţiilor art. 954 C.proc.civ., care se vor aplica în mod corespunzător.

Aşa acum am arătat mai sus, în cazurile prevăzute de art. 952 alin. (1) şi (3) C.proc.civ., nedepunerea cauţiunii în termenul stabilit de instanţă atrage *desfiinţarea de drept* a sechestrului asigurător, care se va constata prin încheiere definitivă, dată fără citarea părţilor (art. 955 C.proc.civ.).

5.2.4. Sechestrul asigurător al navelor civile

În reglementarea actuală, sub art. 959-968 C.proc.civ. sunt cuprinse dispoziţiile speciale privind sechestrul asigurător asupra navelor civile. Aceste prevederi se aplică şi în cazul *sechestrării mărfurilor aflate la bordul unei nave*[1].

5.2.4.1. Condiţii de înfiinţare

Potrivit art. 959 C.proc.civ., condiţiile generale prevăzute de art. 952 C.proc.civ. pentru înfiinţarea sechestrului asigurător sunt aplicabile şi în cazul în care se solicită luarea acestei măsuri asupra unei nave civile, cu respectarea, după caz, şi a convenţiilor internaţionale asupra sechestrului navelor, la care România este parte.

Aşadar, în ceea ce priveşte condiţiile de înfiinţare, sechestrul asigurător asupra navelor civile este supus *regulilor de drept comun* referitoare la: declanşarea procesului de fond în care reclamantul solicită obligarea pârâtului la plata unei sume de bani; existenţa înscrisului constatator al creanţei, respectiv depunerea obligatorie a unei cauţiuni de jumătate din valoarea creanţei care face obiectul litigiului de fond, în lipsa unui astfel de înscris.

În mod excepţional, *în cazuri urgente*, art. 960 alin. (1) teza I C.proc.civ. permite instituirea sechestrului asigurător asupra navelor civile, *fără a fi necesară îndeplinirea condiţiei intentării litigiului de fond având ca obiect plata creanţei băneşti*. În acest caz, sub sancţiunea desfiinţării de drept a sechestrului asigurător, ce poate fi constatată prin încheiere definitivă, dată cu citarea părţilor, creditorul care a obţinut instituirea măsurii asigurătorii este obligat să introducă acţiunea la instanţa competentă sau să iniţieze demersurile pentru constituirea tribunalului arbitral într-un termen de cel mult 20 de zile de la data încuviinţării măsurii. Subliniem că, în cazul la care face referire art. 960 alin. (1) teza I C.proc.civ., cu excepţia condiţiei introducerii cererii de chemare în judecată privind plata sumei de bani care face obiectul creanţei, creditorul trebuie

[1] Potrivit art. 965 C.proc.civ., creditorul posesorului legitim al conosamentului poate proceda la sechestrarea mărfurilor reprezentate în conosament, aflate la bordul unei nave. Dacă nu se solicită deopotrivă şi sechestrarea navei, creditorul va trebui să ceară şi descărcarea mărfii. A se vedea, pe larg, C. NEGRILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. II, p. 513-515.

să facă dovada îndeplinirii tuturor celorlalte condiţii prevăzute la art. 952 alin. (1)-(3) C.proc.civ.

Referitor la condiţiile de înfiinţare a sechestrului asigurător asupra navelor, mai trebuie menţionat că, potrivit art. 962 alin. (1) C.proc.civ., *nava gata de plecare* nu poate fi pusă sub sechestru asigurător[1].

5.2.4.2. Procedura de înfiinţare

În privinţa procedurii de înfiinţare a sechestrului asigurător asupra navelor civile, după ce art. 959 C.proc.civ. face trimitere la dispoziţiile generale în materie prevăzute la art. 953 şi urm. C.proc.civ., prin art. 961-968 C.proc.civ. sunt reglementate mai multe derogări de la dispoziţiile de drept comun menţionate.

Astfel, *o primă derogare* priveşte *instanţa competentă* să soluţioneze cererea de sechestru asupra unei nave civile. În acest sens, art. 961 C.proc.civ. prevede că aceasta este tribunalul locului unde se află nava, indiferent de instanţa la care a fost introdusă sau, după caz, urmează a fi introdusă acţiunea de fond. Se observă că, în cazul sechestrului asigurător asupra navelor, legiuitorul se îndepărtează de la regula *accesorium sequitur principale*, astfel încât competenţa de a dispune înfiinţarea acestei măsuri asigurătorii aparţine nu numai Tribunalelor Galaţi şi Constanţa, care au competenţa specială în materie maritimă şi fluvială[2], ci şi oricărui alt tribunal în a cărui rază teritorială se află un port în care sunt ancorate nave civile.

O a doua derogare se referă la procedura de judecată a cererii de sechestru asupra navelor civile, care, potrivit art. 960 alin. (2) teza I C.proc.civ., se desfăşoară *cu citarea părţilor*.

O a treia derogare are în vedere *termenul de exercitare a apelului* împotriva încheierii de soluţionare a cererii de sechestru asigurător, care, potrivit art. 960 alin. (2) teza a II-a C.proc.civ., curge de la pronunţare, iar nu de la comunicare.

În fine, art. 966 C.proc.civ. instituie o derogare de la regimul de drept comun al procedurii de executare a sechestrului asigurător, care se referă la organul competent şi modalitatea de aducere la îndeplinire a măsurii asigurătorii. Astfel, potrivit textului menţionat, executarea sechestrului asigurător se face prin *imobilizarea navei de către căpităniа portului unde se află aceasta*, care nu va elibera documentele necesare navigaţiei şi nu va admite plecarea navei din port sau radă. Cu toate acestea, după încuviinţarea sechestrului asigurător, la cererea creditorului care are un privilegiu asupra unei nave, a unui coproprietar al navei sau chiar a debitorului, instanţa care a dispus măsura asigurătorie poate ordona ca nava să întreprindă una sau mai multe călătorii, stabilind în acelaşi timp toate măsurile preventive care, după împrejurări, ar fi necesare [art. 963 alin. (1) C.proc.civ.].

[1] Conform art. 962 alin. (2) C.proc.civ., nava se consideră că este gata de plecare din momentul în care comandantul are la bord certificatele, toate documentele navei, precum şi permisul de plecare, predate comandantului de căpităniа portului.

[2] Potrivit art. 42^1 din Legea nr. 304/2004, introdus prin Legea nr. 76/2012, în cauzele maritime şi fluviale, circumscripţiile Tribunalelor Constanţa şi Galaţi sunt următoarele: a) Tribunalul Constanţa: judeţele Constanţa şi Tulcea, marea teritorială, Dunărea până la mila marină 64 inclusiv; b) Tribunalul Galaţi: celelalte judeţe, Dunărea de la mila marină 64 în amonte până la km 1075.

În ceea ce privește *valorificarea* navelor sechestrate și *ridicarea* sechestrului asigurător, nu sunt prevăzute reguli derogatorii de la dreptul comun.

Precizăm că art. 964 C.proc.civ. prevede și posibilitatea ca, la cererea debitorului sau, după caz, a creditorului, pentru motive temeinic justificate, *sechestrul unei nave să fie strămutat asupra altei nave*. O asemenea măsură este de competența instanței care a dispus sechestrul asigurător, cererea urmând a fi soluționată de urgență, în camera de consiliu, cu citarea părților, printr-o încheiere executorie, supusă numai apelului în termen de 5 zile de la pronunțare.

Conform art. 967 C.proc.civ., pentru asigurarea traficului portuar și a siguranței civile pe durata imobilizării navei, tribunalul locului unde se află nava va putea dispune, pe calea *ordonanței președințiale*, măsuri urgente, dispozițiile art. 996 și urm. C.proc.civ. aplicându-se în mod corespunzător.

În fine, mai precizăm că art. 968 C.proc.civ. prevede posibilitatea opririi temporare a plecării navei de către căpitănia portului, în condițiile legii speciale[1], și aceasta chiar în absența unei hotărâri judecătorești.

5.3. Poprirea asigurătorie

Potrivit art. 969 C.proc.civ., poprirea asigurătorie *se poate înființa asupra sumelor de bani, titlurilor de valoare sau altor bunuri mobile incorporale urmăribile datorate debitorului de o terță persoană sau pe care aceasta i le va datora în viitor în temeiul unor raporturi juridice existente*, în măsura în care sunt îndeplinite condițiile de înființare stabilite de art. 952 C.proc.civ.

De asemenea, în conformitate cu prevederile art. 970 C.proc.civ., soluționarea cererii de poprire asigurătorie, executarea măsurii, desființarea și ridicarea popririi asigurătorii se vor face potrivit dispozițiilor art. 953-958 C.proc.civ. referitoare la sechestrul asigurător, care se aplică în mod corespunzător și popririi asigurătorii.

O precizare trebuie făcută cu privire la cuprinsul cererii de poprire. Astfel, art. 970 alin. (2) C.proc.civ. prevede că, în cazul cererii de poprire bancară, nu este necesar ca, în cuprinsul acesteia, creditorul să individualizeze terții popriți cu privire la care solicită să se înființeze poprirea asigurătorie. *Per a contrario*, rezultă că, atunci când se solicită

[1] A se vedea art. 132 din O.G. nr. 42/1997 privind transportul naval, republicată în M. Of. nr. 210 din 10 martie 2004, care dispune după cum urmează: „(1) Căpităniile de port pot interzice plecarea oricărei nave dintr-un port sau dintr-un loc de staționare aflat în apele naționale navigabile, la solicitarea Autorității Navale Române, a administrațiilor portuare și/sau de căi navigabile, a altor autorități publice ale statului sau ale unor agenți economici, pentru debite ale proprietarului sau operatorului navei ori ale proprietarului mărfii aflate pe navă, față de respectivele autorități sau respectivii agenți economici. (2) În cazul în care proprietarul sau operatorul unei nave înregistrează debite față de instituțiile prevăzute la alin. (1) ori față de alți operatori economici, aceștia pot solicita căpităniei de port interzicerea plecării respectivei nave. (3) În cazurile prevăzute la alin. (2) interdicția de plecare a navei nu poate depăși 24 de ore din momentul primirii solicitării avizului de plecare a navei. După această perioadă, nava va fi reținută numai dacă solicitantul prezintă la căpitănia de port o încheiere executorie a instanțelor judecătorești. Reținerea poate înceta dacă proprietarul sau, după caz, operatorul navei ori proprietarul mărfii a făcut dovada constituirii unor garanții suficiente în raport cu creanța invocată și aceasta a fost acceptată de cel care a solicitat reținerea. În calculul celor 24 de ore nu se iau în considerare orele din zilele declarate legal ca nelucrătoare. (4) În cazurile prevăzute la alin. (1) și (2) solicitarea privind interzicerea plecării navei va fi făcută în scris, răspunderea pentru interdicția de plecare revenind solicitantului". A se vedea și I. Deleanu, *Tratat 2013*, vol. II, p. 694.

înființarea popririi asigurătorii cu privire la alți terți popriți decât o bancă, indicarea terțului poprit în cererea de poprire este obligatorie.

5.4. Sechestrul judiciar

5.4.1. Noțiune și condiții de înființare

Conform art. 971 C.proc.civ., sechestrul judiciar constă în indisponibilizarea bunurilor ce formează obiectul litigiului sau, în condițiile legii, a altor bunuri, prin încredințarea pazei acestora unui administrator-sechestru desemnat potrivit legii.

Așadar, sechestrul judiciar este *măsura asigurătorie ce se aplică în cazul bunurilor, mobile sau imobile, care formează chiar obiectul litigiului* de fond, însă, în cazurile și condițiile expres prevăzute de lege, ea poate fi dispusă și asupra unor bunuri cu privire la care nu există un proces. Această măsură asigurătorie constă în *încredințarea, de către instanță, a pazei acestor bunuri unui administrator-sechestru, până când procesul va fi finalizat printr-o hotărâre executorie*.

Potrivit art. 972 alin. (2) C.proc.civ., raportat la art. 973 C.proc.civ., instanța în circumscripția căreia se află bunul va putea încuviința sechestrul judiciar, *chiar fără a exista proces*, asupra: bunului pe care debitorul îl oferă pentru liberarea sa; bunului cu privire la care cel interesat are motive temeinice să se teamă că va fi sustras, distrus ori alterat de posesorul său actual; bunurilor mobile care alcătuiesc garanția creditorului, când acesta învederează insolvabilitatea debitorului său ori când are motive temeinice de bănuială că debitorul se va sustrage de la eventuala urmărire silită ori să se teamă de sustrageri sau deteriorări. În aceste cazuri, *sub sancțiunea desființării de drept a măsurii asigurătorii*, constatată prin încheiere definitivă, dată fără citarea părților, partea care a obținut instituirea sechestrului judiciar este obligată să introducă acțiunea la instanța competentă, să inițieze demersurile pentru constituirea tribunalului arbitral sau să solicite punerea în executare a titlului executoriu, într-un termen de cel mult 20 de zile de la data încuviințării măsurii asigurătorii. S-a arătat că, prin instituirea acestei obligații în sarcina creditorului care a obținut luarea măsurii sechestrului judiciar asupra unor bunuri care nu fac obiectul unui proces, s-a urmărit limitarea posibilităților de abuz din partea acestuia, care ar întârzia în mod nepermis introducerea acțiunii de fond, prelungind în acest mod *sine die* efectul măsurii asigurătorii[1].

În afară de ipotezele enumerate limitativ la art. 972 alin. (2) C.proc.civ., în toate celelalte cazuri, sechestrul judiciar poate fi înființat *numai dacă s-a declanșat litigiul de fond*, iar acesta are ca obiect fie dreptul de proprietate sau un alt drept real principal asupra unui bun mobil ori imobil, fie posesia unui bun mobil sau imobil, fie folosința ori administrarea unui bun proprietate comună.

Sechestrul judiciar asupra bunului sau bunurilor în litigiu se instituie numai dacă *măsura este necesară pentru conservarea dreptului ce face obiectul litigiului* și *doar la cererea persoanei interesate*, aceasta putând fi nu numai reclamantul din litigiul de fond, ci și pârâtul sau chiar un terț intervenient. Subliniem că, așa cum s-a reținut și în

[1] T.C. Briciu, *Măsurile asigurătorii*, în *Conferințele NOUL COD DE PROCEDURĂ CIVILĂ*, http://www.inmlex.ro/NCPC/doc/Brosura%20NCPC.pdf, p. 159.

jurisprudență[1], simpla existență a unui litigiu cu privire la proprietatea, alt drept real principal, posesia asupra unui bun ori unor bunuri mobile sau imobile, respectiv folosința sau administrarea unui bun sau unor bunuri proprietate comună nu este suficientă, prin ea însăși, pentru înființarea măsurii asigurătorii, ci partea care a formulat cererea de sechestru judiciar trebuie să justifice un interes, precum și necesitatea luării acestei măsuri, necesitate ce poate rezulta din pericolul dispariției, degradării, înstrăinării sau risipirii bunurilor în litigiu, din reaua administrare a averii succesorale etc.[2]

5.4.2. Procedura de înființare

Cererea prin care se solicită înființarea sechestrului judiciar se adresează, ca regulă, *instanței învestite cu judecarea acțiunii principale*, iar în cazurile de excepție prevăzute de art. 972 alin. (2) C.proc.civ., *instanței în circumscripția căreia se află bunul ce urmează a fi pus sub sechestru* (art. 973 C.proc.civ.).

Dispozițiile speciale ale Codului de procedură civilă referitoare la sechestrul judiciar nu reglementează în mod expres conținutul cererii de sechestru, astfel încât aceasta va trebui să fie făcută cu respectarea condițiilor de formă prevăzute de art. 148 și urm. C.proc.civ.

Cererea de sechestru judiciar se judecă de urgență[3], cu citarea părților, pronunțându-se o *încheiere*, care este supusă *numai apelului*, în termen de 5 zile de la pronunțare, la instanța ierarhic superioară[4]. Atât la soluționarea cererii de înființare a sechestrului judiciar, cât și la judecarea apelului, pronunțarea poate fi amânată cu cel mult 24 de ore, iar redactarea încheierii/hotărârii asupra apelului trebuie făcută în cel mult 48 de ore de la pronunțare [art. 974 alin. (4) teza a II-a C.proc.civ., care face trimitere în mod expres la art. 953 alin. (4) C.proc.civ.].

În cazuri urgente, până la soluționarea cererii de înființare a sechestrului judiciar de către instanță, la cererea părții interesate, instanța (același complet desemnat aleatoriu pentru soluționarea cererii de sechestru) va putea numi un *administrator provizoriu*, prin încheiere definitivă, dată fără citarea părților (art. 976 C.proc.civ.).

Conform art. 974 alin. (2) C.proc.civ., în caz de admitere a cererii de sechestru judiciar, instanța poate să îl oblige pe cel care a solicitat înființarea măsurii asigurătorii să depună o *cauțiune*, fixând, totodată, și cuantumul acesteia, precum și termenul de plată. Se observă că, în cazul sechestrului judiciar, în toate situațiile, necesitatea depunerii unei cauțiuni este *lăsată la aprecierea instanței*, care, dacă este cazul, va fixa și cuantumul cauțiunii, precum și termenul în care aceasta trebuie depusă. Nedepunerea cauțiunii în termenul fixat de instanță atrage *desființarea de drept* a sechestrului judiciar. Aceasta se constată prin încheiere definitivă, dată fără citarea părților.

[1] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 1453/1970, în R.R.D. nr. 10/1971, p. 171; Trib. mun. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 1402/1990, în C.P.J. 1990, p. 142. În schimb, împrejurarea că bunul a fost evaluat nu este de natură să facă inutilă aplicarea sechestrului judiciar, care se dispune tocmai în scopul de a conserva bunul în starea în care se găsește (Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 842/1972, în Repertoriu 1969-1975, p. 373), cu atât mai mult cu cât principiul în materie îl constituie executarea în natură, iar numai dacă aceasta nu este posibilă, se va trece la executarea prin echivalent.

[2] A se vedea și V.M. Ciobanu, *Nota II* la dec. nr. 35/1997 a C.A. Suceava, s. civ., în Dreptul nr. 2/1998, p. 116-121.

[3] Sechestrul judiciar nu poate fi instituit pe cale de ordonanță președințială, deoarece, pe de o parte, instituția sechestrului judiciar are o procedură proprie, iar, pe de altă parte, prin ipoteză, cerințele ordonanței președințiale sunt greu de întrunit – Gr. Porumb, *Codul de procedură civilă comentat și adnotat*, vol. II, Ed. Științifică, București, 1964 (citat în continuare *Codul comentat*, vol. II), p. 390, nr. 10. În același sens, M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 708.

[4] Potrivit art. 974 alin. (4) C.proc.civ., dispozițiile art. 958 C.proc.civ. – potrivit cărora, în cazurile în care competența de primă instanță aparține curții de apel, calea de atac este *recursul* – sunt aplicabile în mod corespunzător și în cazul sechestrului judiciar.

În ipoteza în care este pus sub sechestru judiciar *un bun imobil*, se va proceda și la efectuarea formalităților de publicitate imobiliară, prin înscrierea măsurii asigurătorii în cartea funciară [art. 974 alin. (3) C.proc.civ.]. Înscrierea face opozabil sechestrul tuturor acelora care, după înscriere, vor dobândi vreun drept asupra imobilului respectiv.

Paza bunului sechestrat va fi încredințată persoanei desemnate de părți de comun acord, iar în caz de neînțelegere, unei persoane desemnate de instanță, care poate fi chiar deținătorul bunului[1]. Aducerea la îndeplinire a măsurii asigurătorii se face de către *executorul judecătoresc*, care, sesizat de partea interesată, se va deplasa la locul situării bunului ce urmează a fi pus sub sechestru judiciar și îl va da în primire, pe bază de proces-verbal, administratorului-sechestru, un exemplar al procesului-verbal urmând a fi înaintat și instanței care a încuviințat măsura asigurătorie [art. 975 alin. (1) C.proc.civ.].

Administratorul-sechestru este îndreptățit să efectueze toate actele de conservare și de administrare, să încaseze orice venituri și sume datorate, să plătească datorii cu caracter curent, precum și datorii constatate prin titlu executoriu. În mod excepțional, în cazul în care bunul aflat sub sechestru judiciar nu poate fi conservat sau dacă, dintr-un alt motiv, măsura înstrăinării este vădit necesară, administratorul-sechestru poate să procedeze la înstrăinarea acestuia, însă numai cu autorizarea prealabilă a instanței care a dispus aplicarea sechestrului și care l-a numit [art. 975 alin. (2) teza a II-a C.proc.civ.].

Articolul 975 alin. (2) teza a III-a C.proc.civ. stabilește un *caz de reprezentare legală* în procesul civil, care se referă la ipoteza în care bunul ce formează deja obiectul judecății și care a fost pus sub sechestru judiciar face obiectul și al unui alt litigiu declanșat de o terță persoană împotriva părților din primul proces. Într-o atare situație, potrivit textului menționat, cu autorizarea prealabilă a instanței care l-a numit, administratorul-sechestru va putea sta în judecată în numele părților litigante cu privire la bunul pus sub sechestru, deci părțile din litigiul care a ocazionat instituirea măsurii asigurătorii vor putea fi reprezentate într-un alt litigiu de către administratorul-sechestru.

Dacă a fost numit ca administrator-sechestru o altă persoană decât deținătorul bunului, instanța îi va fixa pentru activitatea depusă o sumă drept remunerație, stabilind, totodată, și modalitățile de plată.

După finalizarea judecății, administratorul-sechestru trebuie să predea bunul, împreună cu fructele acestuia, inclusiv veniturile încasate, aceleia dintre părți căreia bunul i-a fost atribuit prin hotărâre, iar dacă administratorul-sechestru a fost el însuși parte în proces și a obținut câștig de cauză, atunci va păstra bunul și fructele.

[1] Desemnarea persoanei căreia i se încredințează bunul pus sub sechestru este obligatorie pentru instanță – C.S.J., s. civ., dec. nr. 5112/2001, în C.J. nr. 5/2002, p. 56.

Secțiunea a 2-a. Etapele cercetării procesului și a dezbaterii în fond a procesului

§1. Considerații generale

Prima etapă a procesului, cea scrisă, are, așa cum am arătat, scopul de a permite încunoștințarea părților despre pretențiile și apărările lor reciproce, precum și despre probele pe care acestea înțeleg să le administreze. Însă soluționarea unei cauze civile nu se poate face exclusiv pe baza afirmațiilor părților, ci este necesar ca aceasta să fie dezbătută în fața instanței în mod contradictoriu, cu respectarea și a celorlalte principii ale procesului civil.

În acest sens, potrivit art. 211 C.proc.civ., care statuează cu valoare de principiu, completul de judecată, constituit potrivit legii, efectuează activitatea de cercetare și dezbaterea fondului procesului, cu respectarea tuturor principiilor și garanțiilor procesuale, în vederea soluționării legale și temeinice a acestuia.

Importanța deosebită a acestor activități a impus reglementarea amănunțită a modului în care are loc judecata cauzelor civile.

Înainte de toate, trebuie menționat că, în reglementarea actuală, faza judecății în primă instanță a fost resistematizată, în vederea creșterii eficienței activității de judecată și a reducerii duratei procesului civil, cu asigurarea tuturor garanțiilor procesuale. Astfel, actualul Cod de procedură civilă distinge, în faza judecății în primă instanță, între:

– *cercetarea procesului*, care se desfășoară în camera de consiliu, dacă legea nu prevede altfel – dându-se astfel expresie caracterului preponderent privat al drepturilor și intereselor disputate în procesul civil –, și în cadrul căreia se îndeplinesc, în condițiile legii, actele de procedură, se rezolvă excepțiile procesuale și se administrează probele [art. 213 alin. (1) C.proc.civ.[1]];

– *dezbaterea în fond a procesului*, care urmează a avea loc preponderent în ședință publică, dacă părțile nu convin altfel [art. 244 alin. (3) C.proc.civ.]. În cadrul acestei etape procesuale, părțile au posibilitatea să dezbată în contradictoriu împrejurările de fapt și temeiurile de drept, invocate de ele sau puse în discuție, din oficiu, de către instanța de judecată (art. 389 C.proc.civ.). Pentru a da expresie dreptului la viață privată sau ordinii publice ori pentru ocrotirea unor categorii speciale de subiecte de drept, se prevede posibilitatea desfășurării în întregime a procesului fără prezența publicului. Astfel, potrivit art. 213 alin. (2) C.proc.civ., în cazurile în care dezbaterea fondului în ședință publică ar aduce atingere moralității, ordinii publice, intereselor minorilor, vieții private

[1] Trebuie reținut însă că dispozițiile referitoare la *cercetarea procesului* și, după caz, *dezbaterea fondului în camera de consiliu* nu au intrat în vigoare. Potrivit art. XII alin. (1) din Legea nr. 2/2013 privind unele măsuri pentru degrevarea instanțelor judecătorești, precum și pentru pregătirea punerii în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, dispozițiile acestuia privind cercetarea procesului și, după caz, dezbaterea fondului în camera de consiliu se vor aplica numai *proceselor pornite începând cu data de 1 ianuarie 2016*.

În procesele pornite începând cu data de 15 februarie 2013 și până la data de 31 decembrie 2015, *cercetarea procesului și, după caz, dezbaterea fondului se desfășoară în ședință publică*, dacă legea nu prevede altfel [art. XII alin. (2) din Legea nr. 2/2013], astfel că, *până la data de 1 ianuarie 2016*, urmează să reținem această regulă.

a părților ori intereselor justiției, după caz, instanța, la cerere sau din oficiu, poate dispune ca aceasta să se desfășoare în întregime sau în parte fără prezența publicului.

De asemenea, trebuie subliniat că, *de lege lata*, este prevăzută expres *regula continuității* membrilor completului pe tot parcursul judecății, atât în faza cercetării procesului, cât și a dezbaterii în fond. Astfel, art. 214 alin. (1) C.proc.civ. stipulează că membrii completului care judecă procesul trebuie să rămână aceiași în tot cursul judecății. În cazurile în care, pentru motive temeinice, un judecător este împiedicat să participe la soluționarea cauzei, acesta va fi înlocuit în condițiile legii.

În același sens, de altfel, art. 19 C.proc.civ. statuează, cu caracter de principiu, că judecătorul învestit cu soluționarea cauzei nu poate fi înlocuit pe durata procesului decât pentru motive temeinice, în condițiile legii.

Cu toate acestea, potrivit art. 214 alin. (3) C.proc.civ., dacă, din motive temeinice, un judecător în fața căruia s-au desfășurat dezbaterile asupra fondului cauzei a fost înlocuit după ce s-a dat cuvântul în fond părților, adică după rămânerea cauzei în pronunțare, cauza trebuie să fie repusă pe rol, iar părțile citate, în vederea reluării dezbaterilor în fața judecătorului care l-a înlocuit, deoarece, sub sancțiunea nulității hotărârii, la deliberare iau parte numai membrii completului în fața cărora au avut loc dezbaterile, nefiind posibilă înlocuirea acestuia sau a unuia dintre aceștia [art. 395 alin. (2) și art. 488 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ.].

În fine, mai precizăm că, potrivit art. 212 C.proc.civ., de regulă, judecarea procesului are loc la sediul instanței învestite cu soluționarea acestuia. În mod excepțional, unele etape procesuale se pot desfășura în afara sediului instanței, cum ar fi:

– în cazul mijloacelor materiale de probă, care nu se află în păstrarea instanței, acestea pot fi verificate la fața locului, potrivit art. 343 alin. (2) C.proc.civ.;

– în cazul cercetării la fața locului, când ședința de judecată se desfășoară, prin ipoteză, la locul situării probei. Cu ocazia desfășurării acestei cercetări, potrivit art. 346 alin. (2) C.proc.civ., instanța poate asculta părțile, martorii și experții;

– în cazul administrării probelor prin comisie rogatorie, aceasta are loc la sediul instanței astfel învestite, prin ipoteză, altul decât cel al instanței care a încuviințat și a dispus administrarea probei;

– în cazul administrării probelor de către avocați sau consilieri juridici [art. 372 alin. (3) C.proc.civ.] etc.

În cele ce urmează vom analiza dispozițiile care reglementează etapele cercetării procesului și a dezbaterii în fond, oprindu-ne mai întâi asupra *dispozițiilor comune* celor două etape, pentru ca apoi să examinăm *regulile particulare* aplicabile fiecăreia dintre cele două etape procesuale în parte.

§2. Ședința de judecată

2.1. Pregătirea ședinței de judecată

Codul de procedură civilă și Regulamentul de ordine interioară al instanțelor judecătorești stabilesc în sarcina *grefierului de ședință* o serie de îndatoriri legate de activitatea premergătoare ședinței de judecată.

Astfel, potrivit art. 103 alin. (1) din Regulament, grefierul de şedinţă preia dosarele de la arhivă, sub semnătură în registrul de termene, cu cel puţin două zile înaintea şedinţei de judecată, în vederea pregătirii acesteia. În acest scop, grefierul îndeplineşte următoarele activităţi:

– *verifică dacă au sosit la instanţă şi s-au ataşat la dosare dovezile de înmânare ori de comunicare a citaţiilor şi a celorlalte acte de procedură, precum şi relaţiile şi actele solicitate de preşedinte sau de instanţa de judecată*. De asemenea, grefierul de şedinţă verifică legalitatea îndeplinirii procedurilor de citare sau de comunicare ataşate la dosar şi informează preşedintele completului de judecată despre deficienţele constatate. În asemenea cazuri, conform art. 241 alin. (3) C.proc.civ., instanţa va ordona luarea măsurilor de refacere a procedurilor de citare şi comunicare. În afară de aceste măsuri, instanţa va putea dispune ca încunoştinţarea părţilor să se facă şi telefonic, telegrafic, prin fax, poştă electronică sau prin orice alt mijloc de comunicare ce asigură, după caz, transmiterea textului actului supus comunicării ori înştiinţarea pentru prezentarea la termen, precum şi confirmarea primirii actului, respectiv a înştiinţării, dacă părţile au indicat instanţei datele corespunzătoare în acest scop. Dacă încunoştinţarea s-a făcut telefonic, grefierul va întocmi un referat în care va arăta modalitatea de încunoştinţare şi obiectul acesteia;

– *completează condica de şedinţă*, în care, potrivit art. 54 alin. (1) lit. e) din Regulament, se trec dosarele din şedinţa respectivă, în ordinea înscrisă în lista cauzelor, cu următoarele menţiuni: numărul curent, numele sau denumirea părţilor, numărul dosarului şi obiectul cauzei, termenul acordat, cu indicarea motivului amânării cauzei; în cazul amânării pronunţării, se va indica data acesteia;

– *întocmeşte lista proceselor ce urmează a fi dezbătute la termenul de judecată*. În acest sens, art. 215 alin. (1) C.proc.civ. prevede că pentru fiecare şedinţă de judecată se va întocmi o listă cu procesele ce se dezbat în acea zi, în care se vor menţiona şi intervalele orare orientative fixate pentru strigarea cauzelor. La înscrierea dosarelor pe listă se dă întâietate cauzelor cu privire la care legea prevede că judecata se face de urgenţă, ţinându-se seama de orele fixate pentru prezentarea persoanelor chemate în proces [art. 103 alin. (5) din Regulament]. La întocmirea listei de şedinţă se va ţine cont şi de prevederile art. 215 alin. (2) şi (3) C.proc.civ., potrivit cărora procesele declarate urgente, cele rămase în divergenţă şi cele care au primit termen în continuare se vor dezbate înaintea celorlalte, iar procesele în care partea sau părţile sunt reprezentate ori asistate de avocat, respectiv consilier juridic se vor dezbate cu prioritate[1].

Potrivit art. 215 alin. (1) C.proc.civ., lista de şedinţă va fi afişată pe portalul instanţei şi la uşa sălii de şedinţă cu cel puţin o oră înainte de începerea acesteia. Subliniem însă că art. 103 alin. (1) din Regulament prevede că lista cauzelor se afişează cu o zi înaintea termenului de judecată sau cel mai târziu cu o oră înainte de începerea şedinţei la instanţele la care activitatea se desfăşoară în 2-3 timpi.

După îndeplinirea acestor activităţi, grefierul de şedinţă predă dosarele completului de judecată.

[1] Potrivit art. 103 alin. (6) din Regulament, lista de şedinţă cuprinde şi numele de familie şi prenumele judecătorilor care compun completul de judecată, numele de familie şi prenumele grefierului de şedinţă, precum şi numele de familie şi prenumele procurorului de şedinţă. În cazul în care la şedinţa de judecată participă un alt procuror decât cel menţionat în lista de şedinţă, grefierul cauzei anunţă numele de familie şi prenumele acestuia înainte de a face referatul cauzei.

2.2. Conducerea şi poliţia şedinţei de judecată

Legea încredinţează conducerea şedinţei de judecată preşedintelui completului, care, potrivit art. 216 alin. (1) C.proc.civ., deschide, suspendă şi ridică şedinţa. Ceilalţi membri ai completului nu pot interveni direct în dezbateri, ci numai prin intermediul preşedintelui completului. De asemenea, părţile pot pune întrebări celorlalţi participanţi la proces numai prin mijlocirea preşedintelui, care poate însă încuviinţa ca aceştia să pună întrebările direct. În acest caz, preşedintele stabileşte şi ordinea în care se pun întrebările [art. 216 alin. (5) C.proc.civ.].

În conformitate cu art. 217 alin. (1) C.proc.civ., preşedintele completului de judecată exercită poliţia şedinţei, putând lua măsuri pentru păstrarea ordinii şi a bunei-cuviinţe, precum şi a solemnităţii şedinţei de judecată. Astfel, atunci când nu mai este loc în sala de şedinţă, preşedintele le poate cere celor care ar veni mai târziu sau care depăşesc numărul locurilor existente să părăsească sala [art. 217 alin. (2) C.proc.civ.]. De asemenea, acesta poate dispune îndepărtarea din sală a minorilor şi a persoanelor care s-ar înfăţişa într-o ţinută necuviincioasă, precum şi a celor care tulbură şedinţa ori nesocotesc măsurile luate dacă, după ce în prealabil au fost atenţionaţi să respecte ordinea şi buna-cuviinţă, continuă să aibă o atitudine necorespunzătoare [art. 217 alin. (6) şi (7) C.proc.civ.].

În cazul în care, anterior închiderii dezbaterilor, una dintre părţi a fost îndepărtată din sală, aceasta va fi chemată în sală şi, sub *sancţiunea nulităţii*, i se vor pune în vedere actele esenţiale efectuate în lipsa ei, însă aceste dispoziţii nu se aplică în ipoteza în care partea îndepărtată este asistată de un apărător care a rămas în sală [art. 217 alin. (8) C.proc.civ.].

În schimb, atunci când cel care tulbură liniştea şedinţei este însuşi apărătorul părţii, preşedintele îl va chema la ordine şi, dacă, din cauza atitudinii lui, continuarea dezbaterilor nu mai este cu putinţă, procesul se va amâna, aplicându-se amenda judiciară prevăzută la art. 187 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ., iar cheltuielile ocazionate de amânare vor fi trecute în sarcina sa, prin încheiere executorie, dispoziţiile art. 191 C.proc.civ. fiind aplicabile [art. 217 alin. (9) C.proc.civ.].

Potrivit art. 217 alin. (3) C.proc.civ., în sala de judecată, nimeni nu poate fi lăsat să intre cu arme, cu excepţia cazului în care le poartă în exercitarea serviciului pe care îl îndeplineşte în faţa instanţei.

Toate persoanele care iau parte la şedinţă sunt obligate să aibă o purtare şi o ţinută cuviincioase, iar cel care se adresează instanţei în şedinţă publică trebuie să stea în picioare, însă preşedintele poate încuviinţa, atunci când apreciază că este necesar, excepţii de la această îndatorire [art. 217 alin. (4) şi (5) C.proc.civ.].

Toate aceste măsuri sunt menite să asigure *solemnitatea activităţii de judecată* şi să garanteze *respectul cuvenit justiţiei*, înscris drept principiu fundamental al procesului civil, potrivit art. 23 C.proc.civ.

Dacă în cursul şedinţei se săvârşeşte o infracţiune, preşedintele completului o constată şi îl identifică pe făptuitor [art. 218 alin. (1) C.proc.civ.]. Astfel, preşedintele completului de judecată are obligaţia să dispună întocmirea de către grefier a unui

proces-verbal de constatare a infracțiunii de audiență[1], în care va menționa datele de identificare a făptuitorului, circumstanțele săvârșirii faptei, mijloacele de probă (indicarea persoanelor care au asistat la momentul comiterii faptei, înregistrări audio sau video, corpuri delicte etc.). Procesul-verbal astfel întocmit se trimite procurorului și constituie actul de sesizare a organelor penale.

Menționăm că, deși este vorba despre un proces civil, sunt deplin aplicabile dispozițiile art. 360 alin. (2) C.proc.pen. privind constatarea infracțiunilor de audiență, astfel încât, atunci când procurorul participă la ședință, poate declara că începe urmărirea penală, pune în mișcare acțiunea penală și îl poate reține pe suspect sau pe inculpat[2].

2.3. Activitatea în timpul ședinței de judecată

Grefierul va fi prezent în sala de ședință cu o jumătate de oră înainte de începerea ședinței de judecată, pentru a pune la dispoziție dosarele spre consultare; acesta se îngrijește, totodată, de atașarea la dosare a ultimelor acte de procedură sau a corespondenței sosite la registratură.

Grefierul de ședință anunță publicului din sală intrarea judecătorilor.

Deschiderea dezbaterilor se face, astfel cum am arătat, de președintele completului.

La începutul ședinței, părțile pot cere instanței *amânarea cauzelor care nu sunt în stare de judecată*, dacă aceste cereri nu provoacă dezbateri. Când completul de judecată este alcătuit din mai mulți judecători, această amânare se poate face și de un singur judecător. Conform dispozițiilor art. 104 alin. (11) și (12) din Regulamentul de ordine interioară al instanțelor judecătorești, pricinile care se amână fără discuții vor putea fi strigate la începutul ședinței, în ordinea listei, dacă toate părțile legal citate sunt prezente și cer amânarea sau în cauză s-a solicitat judecata în lipsă. La cererea părților, instanța va putea lăsa cauza la urmă, fixând o anumită oră, când dosarul va fi strigat din nou.

Urmează ca apoi procesele care nu s-au amânat la începutul ședinței și care sunt considerate în stare de judecată să fie dezbătute în ordinea de pe lista de ședință. La cererea părții interesate, pentru motive temeinice, judecătorul poate schimba ordinea de pe listă [art. 215 alin. (4) C.proc.civ.]. Schimbarea ordinii de pe listă trebuie să nu afecteze dreptul de apărare al părților, dezbaterea procesului peste rând în lipsa părții atrăgând *nulitatea hotărârii*.

Dezbaterea fiecărui proces începe cu *apelul părților*, făcut de grefierul de ședință. După strigarea cauzei și apelul părților, grefierul de ședință face oral *referatul cauzei*, prezentând pe scurt obiectul pricinii și stadiul în care se află judecata acesteia, comunică modul în care s-a îndeplinit procedura de citare a persoanelor chemate la proces

[1] Infracțiunea de audiență este, potrivit art. 360 alin. (1) C.proc.pen., fapta prevăzută de legea penală săvârșită în cursul ședinței de judecată.

[2] Potrivit prevederilor art. 218 alin. (2) C.proc.civ., în condițiile legii penale, instanța poate să dispună și reținerea făptuitorului, în cazuri de săvârșire a unei infracțiuni de o gravitate sporită, predându-l organelor de cercetare penale în drept pentru a dispune potrivit legii penale. S-a arătat însă că, deși textul menționat reglementează dreptul instanței de a dispune, în condițiile legii penale, reținerea făptuitorului, pornind de la prevederile art. 203 și art. 209 C.proc.pen., conform cărora reținerea este o măsură preventivă ce poate fi dispusă numai în cursul urmăririi penale, de către procuror sau de către organul de cercetare penală, instanța de judecată nu va putea dispune reținerea persoanei; a se vedea G.C. Frențiu, D.-L. Bâldean, *Noul Cod 2013*, p. 434.

și dacă s-au realizat celelalte măsuri dispuse de instanță la termenele anterioare. Președintele completului va verifica personal *procedura de citare* și, când este cazul, dacă s-au respectat dispozițiile legale privitoare la *taxele judiciare de timbru*. De asemenea, instanța verifică *identitatea părților*, iar dacă ele sunt reprezentate ori asistate, verifică și *împuternicirea sau calitatea celor care le reprezintă ori le asistă* (art. 219 C.proc.civ.)[1].

În funcție de situația concretă din fiecare dosar, instanța va proceda, după caz, la:

a) amânarea procesului, atunci când există motive întemeiate în acest sens. Asemenea motive care să atragă amânarea judecății pot fi: procedura de citare referitoare la părți sau la alți participanți la proces nu a fost legal îndeplinită[2], nu au fost respectate prevederile legale referitoare la plata taxelor judiciare de timbru, nu s-a depus raportul de expertiză etc.

Amânarea judecății mai poate fi dispusă și pentru lipsă de apărare sau în urma învoielii părților.

Potrivit art. 222 alin. (1) C.proc.civ., *amânarea judecății pentru lipsă de apărare* poate fi dispusă, la cererea părții interesate, numai în mod excepțional, pentru motive temeinice și care nu sunt imputabile părții sau reprezentantului ei. Se observă că, față de reglementarea anterioară [art. 156 alin. (1) C.proc.civ. 1865], în actuala reglementare a fost înlăturată restricția privind acordarea unui singur termen în cursul judecății pentru lipsă de apărare. Pe de altă parte însă, textul actual prevede în mod expres caracterul excepțional al amânării pentru acest motiv, adăugând, totodată, că motivele temeinice invocate pentru solicitarea unei asemenea amânări trebuie să excludă culpa părții sau a reprezentantului ei.

Motive temeinice care pot atrage amânarea judecății pentru lipsă de apărare în condițiile art. 222 alin. (1) C.proc.civ. pot fi: partea dorește angajarea unui apărător; angajarea unui nou apărător în cazul în care a intervenit, de exemplu, denunțarea contractului de asistență juridică ori al apariției unui conflict de interese între client și avocatul său ori când a survenit decesul sau punerea sub interdicție a apărătorului părții, petrecute cu mai mult de 15 zile înaintea termenului de judecată, astfel că nu se poate suspenda de drept cauza în temeiul art. 412 alin. (1) pct. 3 C.proc.civ.; imposibilitatea neculpabilă de prezentare a apărătorului deja angajat ori pentru studierea dosarului în vederea pregătirii apărării de către acesta, dat fiind intervalul insuficient de timp dintre data angajării și termenul de judecată etc.[3]

Acordarea unui nou termen pentru lipsă de apărare este lăsată la aprecierea instanței, care poate respinge o asemenea cerere. În acest caz însă, la cererea părții,

[1] Având în vedere dispozițiile Legii nr. 677/2001 pentru protecția persoanelor cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal și libera circulație a acestor date (M. Of. nr. 790 din 12 decembrie 2001), datele de identificare nu vor fi citite în ședință publică și nici nu vor fi consemnate în cuprinsul încheierii de ședință, ci numai în caietul grefierului.

[2] În acest caz, instanța va ordona luarea măsurilor de refacere a acestor proceduri. Conform art. 241 alin. (3) C.proc.civ., în afară de aceste măsuri, instanța va putea dispune ca încunoștințarea părților să se facă și telefonic, telegrafic, prin fax, poștă electronică sau prin orice alt mijloc de comunicare ce asigură, după caz, transmiterea textului actului supus comunicării ori înștiințarea pentru prezentarea la termen, precum și confirmarea primirii actului, respectiv a înștiințării, dacă părțile au indicat instanței datele corespunzătoare în acest scop. Dacă încunoștințarea s-a făcut telefonic, grefierul va întocmi un referat în care va arăta modalitatea de încunoștințare și obiectul acesteia.

[3] A se vedea și M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 203-204, nr. 28.

instanța este obligată să amâne pronunțarea în vederea depunerii de concluzii scrise, potrivit art. 222 alin. (2) C.proc.civ.

În legătură cu *amânarea prin învoiala părților*, art. 221 alin. (1) C.proc.civ. prevede că amânarea pentru acest motiv nu se poate încuviința decât *o singură dată în cursul procesului*. Din faptul că legea face vorbire de învoiala părților rezultă că, în principiu, pentru amânarea judecății în condițiile textului menționat, este necesar *acordul expres exprimat de toate părțile*. Cu toate acestea, față de prevederile art. 221 alin. (3) C.proc.civ., potrivit cărora instanța este obligată să cerceteze dacă amânarea cerută de părți pentru un motiv anumit nu tinde la o amânare prin învoiala părților, fiind socotită ca atare cererea de amânare la care cealaltă parte s-ar putea împotrivi, rezultă că acordul la amânarea judecății poate fi *dedus și din anumite împrejurări apreciate de la caz la caz de judecător*. În orice caz însă, un asemenea acord nu poate fi dedus din neprezentarea părții la judecată.

Conform art. 221 alin. (2) C.proc.civ., după o amânare prin învoiala părților, dacă părțile nu stăruiesc în judecată, aceasta *va fi suspendată*[1] și cauza va fi repusă pe rol numai după plata taxelor de timbru, potrivit legii;

b) suspendarea judecății. Această soluție se pronunță, potrivit art. 411 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ., în ipoteza în care, la strigarea cauzei, niciuna dintre părți, deși legal citate, nu se prezintă și nici nu s-a cerut, cel puțin de una dintre ele, judecarea în lipsă. Potrivit art. 104 alin. (13) din Regulament, în cazul în care niciuna dintre părți nu se prezintă la strigarea cauzei, dosarul va fi lăsat la sfârșitul ședinței când, după o nouă strigare, în ordinea listei, se va proceda conform dispozițiilor procedurale;

c) judecarea procesului. Judecata cauzei are loc dacă *părțile sunt prezente, iar procedura de citare a fost îndeplinită legal* (prezența părții în instanță acoperă viciul procedurii de citare, dar partea nelegal citată va putea cere amânarea). Cu excepția cazurilor în care legea prevede altfel[2], judecata poate avea loc și atunci când se prezintă o singură parte, dacă partea adversă a fost legal citată, dezbaterile urmând a se face pe baza lucrărilor aflate la dosar și a susținerilor părții prezente, instanța examinând și excepțiile și apărările formulate de partea care lipsește [art. 223 alin. (2) C.proc.civ.]. Tot în baza actelor de procedură aflate la dosar va avea loc judecata și în cazul în care părțile, legal citate, nu s-au prezentat, însă numai atunci când cel puțin una dintre ele a cerut judecarea cauzei în lipsă, în caz contrar, instanța urmând a suspenda judecata.

Articolul 227 alin. (1) C.proc.civ. prevede că, în tot cursul procesului, judecătorul va încerca *împăcarea părților*, dându-le îndrumările necesare, potrivit legii, sens în care va solicita înfățișarea personală a părților, chiar dacă acestea sunt reprezentate. S-a arătat[3] că lipsa părților convocate de judecător poate fi apreciată drept un refuz de împăcare, pentru care părțile nu pot fi sancționate, având în vedere că acestea nu pot fi obligate să se împace, ci doar li se poate recomanda.

În litigiile care, potrivit legii, pot face obiectul procedurii de mediere, judecătorul *poate invita părțile să participe la o ședință de informare* cu privire la avantajele folosirii acestei proceduri. De asemenea, atunci când consideră necesar, ținând seama de circumstanțele cauzei, *judecătorul va recomanda părților să recurgă la mediere*, în vederea soluționării litigiului pe cale amiabilă, în orice fază a judecății, însă, așa cum dispune art. 227 alin. (2) teza finală C.proc.civ., *medierea nu este obligatorie pentru părți*.

În situația în care *judecătorul a recomandat* părților medierea, acestea se vor prezenta la mediator, în vederea informării lor cu privire la avantajele medierii[1]. Ulterior informării privind avantajele procedurii de mediere, părțile decid dacă acceptă sau nu soluționarea litigiului prin această modalitate sau dacă revin în instanță. Până la termenul fixat de instanță, care nu poate fi mai scurt de 15 zile, părțile vor depune procesul-verbal întocmit de mediator cu privire la rezultatul ședinței de informare [art. 227 alin. (3) C.proc.civ.].

Dacă părțile au încercat anterior sesizării instanței să stingă litigiul prin mediere și au eșuat, prevederile art. 227 alin. (3) C.proc.civ., privind posibilitatea recomandării medierii de către judecător, nu mai sunt aplicabile [art. 227 alin. (4) C.proc.civ.].

Însă, dacă părțile se împacă, fie prin mijlocirea instanței, fie urmând procedura de mediere, ținând seama de indicațiile instanței făcute potrivit art. 227 alin. (1) și (2) C.proc.civ., judecătorul va consfinți învoiala părților obținută în urma îndrumărilor sale sau în cadrul procedurii de mediere, pronunțând o hotărâre judecătorească susceptibilă de a fi atacată, pentru motive procedurale, numai cu recurs la instanța ierarhic superioară, conform art. 440 C.proc.civ., la care art. 227 alin. (5) C.proc.civ. face trimitere. Hotărârea de expedient prin care instanța va consfinți învoiala părților obținută în cadrul procedurii de mediere are caracter de titlu executoriu [art. 63 alin. (1) și (3) din Legea nr. 192/2006 privind medierea și organizarea profesiei de mediator].

Judecata procesului presupune, așa cum am arătat, două etape: cercetarea procesului, în cadrul căreia se îndeplinesc, în condițiile legii, acte de procedură la cererea părților ori din oficiu, pentru pregătirea dezbaterii în fond a procesului și, dacă este cazul, dezbaterile în fond.

Dacă s-a trecut la *cercetarea procesului, instanța se va pronunța mai întâi asupra excepțiilor* de procedură, precum și asupra celor de fond care fac inutilă, în tot sau în parte, administrarea de probe ori, după caz, cercetarea în fond a cauzei [art. 248 alin. (1) C.proc.civ.]. În mod excepțional, excepțiile vor putea fi unite cu administrarea probelor, respectiv cu fondul cauzei numai dacă pentru judecarea lor este necesar să se administreze aceleași dovezi ca și pentru finalizarea etapei cercetării procesului sau, după caz, pentru soluționarea fondului [art. 248 alin. (4) C.proc.civ.].

După rezolvarea acestor aspecte preliminare, precum și, dacă este cazul, a altor asemenea aspecte la care face referire art. 237 alin. (2) C.proc.civ., instanța *va încuviința probele* solicitate de părți, pe care le găsește concludente, precum și pe cele pe

[1] Suspendarea cauzei în condițiile art. 221 alin. (2) C.proc.civ. este *obligatorie*, norma fiind imperativă. În același sens, M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 201, nr. 22.

[2] De exemplu, în materie de divorț, art. 920 alin. (1) C.proc.civ. prevede că, în fața instanțelor de fond, părțile se vor înfățișa în persoană (exceptând cazurile în care unul dintre soți execută o pedeapsă privativă de libertate, este împiedicat de o boală gravă, este pus sub interdicție judecătorească, are reședința în străinătate sau se află într-o altă asemenea situație care îl împiedică să se prezinte personal; în astfel de cazuri, cel în cauză se va putea înfățișa prin avocat, mandatar sau, după caz, prin tutore ori curator).

[3] M. TĂBÂRCĂ, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 612.

[1] Refuzul părții de a se prezenta la ședința de informare cu privire la avantajele medierii, în situațiile în care a acceptat, potrivit legii, constituie abatere și se sancționează cu amendă judiciară – art. 187 alin. (1) pct. 1 lit. f) C.proc.civ.

care, din oficiu, le consideră necesare pentru judecarea procesului şi le va administra în condiţiile legii.

Precizăm că art. 254 C.proc.civ., după ce prevede sancţiunea decăderii părţii din dreptul de a mai propune probe, dacă nu a făcut-o prin cererea de chemare în judecată (pentru reclamant), respectiv prin întâmpinare (pentru pârât), sau oral în cazurile anume prevăzute de lege, arată cinci situaţii în care instanţa poate încuviinţa probe şi în cursul judecăţii, şi anume atunci când: necesitatea probei rezultă din modificarea cererii; nevoia administrării probei reiese din cercetarea judecătorească şi partea nu o putea prevedea; partea învederează instanţei că, din motive temeinic justificate, nu a putut propune în termen probele cerute; administrarea probei nu duce la amânarea judecăţii; există acordul expres al tuturor părţilor.

Potrivit art. 244 alin. (1) C.proc.civ., când judecătorul se socoteşte lămurit, prin *încheiere, declară cercetarea procesului încheiată şi fixează termen pentru dezbaterea fondului în şedinţă publică*. Dezbaterile începute vor fi continuate la acelaşi termen până la închiderea lor, cu excepţia cazului în care, pentru motive temeinice, sunt lăsate în continuare pentru o altă zi, chiar în afara orelor fixate pentru judecarea pricinilor (art. 393 C.proc.civ.).

Instanţa *va da mai întâi cuvântul reclamantului*, pentru a-şi susţine pretenţiile, şi apoi *pârâtului*, pentru a se apăra [art. 216 alin. (2) C.proc.civ.]. În situaţia unei coparticipări procesuale, cuvântul se dă mai întâi reclamanţilor, iar după aceea pârâţilor. Celorlalte părţi din proces li se va acorda cuvântul în funcţie de poziţia lor procesuală. *Terţii care intervin sau sunt introduşi în proces* vor avea cuvântul după aceeaşi regulă, de exemplu, intervenientul accesoriu va vorbi după partea pe care o apără, intervenientul principal, având poziţia de reclamant, va vorbi după reclamantul din cererea de chemare în judecată, chematul în garanţie de către pârât va vorbi după acesta, deoarece pârâtul din cererea de chemare în judecată are poziţia de reclamant în cererea de chemare în garanţie, cel chemat în judecată pentru că ar putea pretinde aceleaşi drepturi ca şi reclamantul sau cel arătat ca titular al dreptului real va vorbi după reclamant etc. Terţului introdus în proces în condiţiile art. 78 şi urm. C.proc.civ. i se va acorda cuvântul în funcţie de poziţia procesuală dobândită în urma introducerii în proces.

Reprezentantul Ministerului Public va vorbi cel din urmă, în afară de cazul când a pornit acţiunea. Altor persoane sau organe care participă la proces li se va da cuvântul în limita drepturilor pe care le au în proces.

În cazul în care este necesar, instanţa poate da cuvântul părţilor şi celorlalţi participanţi, în aceeaşi ordine, de mai multe ori [art. 216 alin. (3) C.proc.civ.], însă va proceda în acest mod cu multă atenţie, pentru a nu se ajunge la discuţii interminabile şi fără legătură cu pricina.

Dacă se acordă cuvântul în replică şi duplică, se va urmări ca pârâtul să aibă întotdeauna ultimul cuvântul. Pentru a nu se tărăgăna prea mult dezbaterea pricinii, *instanţa poate limita în timp, de fiecare dată, durata expunerilor*, însă limitarea în timp a cuvântului părţilor trebuie făcută cu multă prudenţă, pentru a nu se încălca dreptul la apărare. În cazul limitării duratei intervenţiei, instanţa trebuie să pună în vedere părţii, înainte de a-i da cuvântul, timpul pe care îl are la dispoziţie [art. 216 alin. (4) C.proc.civ.].

Concluziile pe fond reprezintă sinteza întregii desfăşurări a procesului, astfel cum este ea văzută de fiecare parte. Când consideră că au fost lămurite toate împrejurările

de fapt şi temeiurile de drept ale cauzei, *preşedintele va declara dezbaterile închise* [art. 394 alin. (1) C.proc.civ.], iar instanţa se va retrage pentru deliberare.

Articolul 400 C.proc.civ. permite instanţei *să repună cauza pe rol*, în acele situaţii în care, cu ocazia deliberării, găseşte că sunt necesare probe sau lămuriri noi. Repunerea pe rol se poate face în toată perioada de timp rezervată deliberării, dar ea nu mai este posibilă după pronunţarea hotărârii, deoarece instanţa s-a dezînvestit de judecarea pricinii. Dacă a dispus repunerea cauzei pe rol, instanţa va fixa termenul de judecată, fiind *obligată să citeze părţile* pentru acest termen.

Dacă pricina nu a fost repusă pe rol, instanţa nu va putea pronunţa hotărârea în baza unor împrejurări care nu au fost discutate, în contradictoriu, de către părţi. În caz contrar, *încălcându-se principiul contradictorialităţii*, hotărârea este susceptibilă de a fi desfiinţată prin intermediul căilor de atac.

2.4. Primul termen de judecată

Aşa cum rezultă din cele de mai sus, de regulă, judecata unui proces nu se realizează la un singur termen de judecată, ci la mai multe termene stabilite de instanţă. Dintre termenele de judecată stabilite în cursul soluţionării unui proces, o importanţă practică deosebită prezintă primul termen de judecată.

Cu privire la acest termen, trebuie subliniat că, în reglementarea actuală, s-a renunţat la conceptul de „prima zi de înfăţişare", cunoscut în sistemul Codului de procedură civilă din 1865 şi care era reprezentat de primul termen de judecată la care părţile erau legal citate şi puteau pune concluzii.

De lege lata, primul termen de judecată *a preluat funcţiile primei zile de înfăţişare din reglementarea anterioară*[1]. Aşa fiind, importanţa practică a primului termen de judecată se păstrează, în principal, datorită actelor de procedură pe care reclamantul şi pârâtul le pot îndeplini până la acest moment al procesului. În egală măsură, aşa cum se va vedea în cele ce urmează, actuala reglementare stabileşte şi în sarcina instanţei anumite îndatoriri care trebuie îndeplinite la primul termen de judecată.

La acest termen de judecată, legea permite efectuarea unor acte de procedură destinate a întregi cadrul iniţial al procesului şi de a suplini anumite lipsuri semnalate până la această dată. Neefectuarea acestor acte la primul termen de judecată atrage, de regulă, *sancţiunea decăderii* din dreptul de a le mai putea îndeplini.

Astfel, *reclamantul are dreptul* ca, până la primul termen de judecată la care este legal citat, *să îşi modifice cererea*[2]. În acest caz, instanţa dispune amânarea pricinii şi comunicarea cererii modificate pârâtului, în vederea formulării întâmpinării, care, sub sancţiunea decăderii, va fi depusă cu cel puţin 10 zile înaintea termenului fixat, urmând a fi cercetată de reclamant la dosarul cauzei [art. 204 alin. (1) C.proc.civ.].

La fel ca în reglementarea anterioară, textul nu are caracter de ordine publică, astfel încât şi după primul termen de judecată, dacă toate părţile sunt de acord (pârâtul/pârâţii şi eventualii terţi intervenienţi – indiferent de forma în care au fost atraşi în

[1] A se vedea şi Tezele prealabile ale proiectului Codului de procedură civilă, aprobate prin H.G. nr. 1527/2007 (M. Of. nr. 889 din 27 decembrie 2007).

[2] Trebuie subliniat că, spre deosebire de reglementarea anterioară, legea nu mai acordă reclamantului posibilitatea ca la primul termen de judecată să solicite şi acordarea unui termen în vederea modificării cererii de chemare în judecată şi a propunerii de probe noi.

proces sau dacă au intervenit din proprie inițiativă –, precum și coparticipanții în urma conexării), reclamantul poate să își modifice cererea [art. 204 alin. (3) C.proc.civ.]. Pentru a nu se răpi părților un grad de jurisdicție, modificarea cererii poate avea loc *numai în fața primei instanțe*. Subliniem că, spre deosebire de reglementarea anterioară, modificarea cererii de chemare în judecată după primul termen de judecată nu poate avea loc decât cu *acordul expres al tuturor părților*[1]. Prin urmare, dacă reclamantul formulează o cerere modificatoare și cel puțin una dintre părți nu este de acord cu primirea acesteia, instanța va dispune decăderea reclamantului din dreptul de a modifica cererea principală. În plus, trebuie reținut că, dat fiind faptul că legea solicită „acordul expres" al tuturor părților, rezultă că înțelegerea părților nu poate fi dedusă din lipsa unui răspuns al acestora în acest sens și nici din neprezentarea lor în fața instanței, deși au fost citate cu mențiunea de a-și preciza poziția procesuală față de modificarea cererii principale de către reclamant.

Articolul 204 alin. (2) C.proc.civ. prevede *patru cazuri în care cererea de chemare în judecată nu se socotește modificată și nu se va da un nou termen*, ci se vor trece în încheierea de ședință declarațiile verbale făcute de reclamant în fața instanței, și anume:

– se îndreaptă greșelile materiale din cuprinsul cererii;

– reclamantul mărește sau micșorează cuantumul obiectului cererii;

– se solicită contravaloarea obiectului cererii, pierdut sau pierit în cursul procesului;

– se înlocuiește o cerere în constatare printr-o cerere în realizarea dreptului sau invers, atunci când cererea în constatare este admisibilă.

Dacă pârâtul nu este prezent la termenul la care reclamantul face precizările menționate mai sus, iar procesul este în stare de judecată, *instanța va putea dispune amânarea cauzei* și comunicarea către pârât a unei copii de pe încheierea de ședință în care s-a trecut precizarea cererii făcută oral de către reclamant, în măsura în care apreciază că interesul apărării pârâtului impune aceasta.

Din dispozițiile art. 204 alin. (2) C.proc.civ. rezultă că *precizarea cererii de chemare în judecată* în condițiile stabilite de acest text de lege poate fi făcută *oricând în cursul judecății în primă instanță, până la închiderea dezbaterilor*. Apreciem că, în măsura în care o asemenea cerere nu reprezintă o pretenție nouă în sensul art. 478 alin. (3) C.proc.civ., aceasta poate fi formulată și direct în apel[2].

Tot la primul termen de judecată la care este legal citat, *reclamantul va putea propune probe noi*. Subliniem că textul are în vedere propunerea de probe noi față de cele indicate deja în cererea de chemare în judecată, ceea ce înseamnă că, dacă acțiunea principală nu cuprinde o asemenea mențiune, reclamantul nu va putea, în temeiul dispozițiilor art. 204 alin. (1) C.proc.civ., să solicite direct la primul termen de judecată probele de care înțelege să se folosească în susținerea pretențiilor sale.

În acele situații de excepție în care *întâmpinarea nu este obligatorie, pârâtul va putea invoca*, cel mai târziu la primul termen de judecată, *nulitățile relative* rezultând din

[1] S-a arătat, în mod întemeiat [D.N. THEOHARI, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 493] că, în ipoteza în care *modificarea vizează persoana pârâtului*, „partea care trebuie să-și dea acordul cu privire la modificarea cererii este *pârâtul inițial*, iar nu cel chemat în judecată prin cererea adițională, care nu se poate opune chemării sale în judecată, procesul începând, din perspectiva sa, din momentul introducerii cererii modificatoare".

[2] A se vedea și C.S.J., s. civ., dec. nr. 1540/1999, în B.J. 1990-2003, p. 874.

neregularități săvârșite până la începerea judecății [art. 178 alin. (3) lit. a) C.proc.civ.] și va putea *formula cererea pentru introducerea unui terț în proces* (chemarea în judecată a altei persoane ce ar putea pretinde aceleași drepturi ca și reclamantul, chemarea în garanție, arătarea titularului dreptului). Totodată, la primul termen de judecată, pârâtul va putea *să propună probele* de care înțelege să se folosească în dovedirea apărărilor sale, sub sancțiunea decăderii. În acest sens, art. 157 alin. (2) teza a II-a C.proc.civ. prevede că, în cazurile în care întâmpinarea nu este obligatorie, în citație se va menționa obligația pârâtului de a-și pregăti apărarea pentru primul termen de judecată, propunând probele de care înțelege să se folosească, sub sancțiunea prevăzută de lege, care va fi indicată expres[1].

Mai menționăm că, în conformitate cu prevederile art. 238 alin. (1) C.proc.civ., *instanța* are îndatorirea ca, la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate, după ascultarea părților, *să estimeze durata necesară pentru cercetarea procesului*, ținând cont de împrejurările cauzei, astfel încât procesul să fie soluționat într-un termen optim și previzibil.

De asemenea, la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate în fața primei instanțe, judecătorul este obligat, din oficiu, *să verifice și să stabilească dacă instanța sesizată este competentă general, material și teritorial* să judece pricina, consemnând în cuprinsul încheierii de ședință temeiurile de drept pentru care constată competența instanței sesizate. Încheierea are caracter interlocutoriu [art. 131 alin. (1) C.proc.civ.].

În fine, precizăm că, potrivit art. 367 C.proc.civ., la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate, judecătorul le pune în vedere acestora, dacă sunt prezente ori reprezentate sau asistate de avocat sau consilier juridic, că *pot să convină ca probele să fie administrate de către avocații ori consilierii lor*, în condițiile art. 366-388 C.proc.civ.

2.5. Încheierile de ședință

Potrivit art. 231 alin. (1) C.proc.civ., *grefierul* care participă la ședință are obligația să ia *note în legătură cu desfășurarea procesului*, care vor fi vizate de către președinte, iar părțile pot cere citirea notelor și, dacă este cazul, corectarea lor. Totodată, potrivit art. 231 alin. (4) C.proc.civ., *instanța va înregistra ședințele de judecată*[2].

După terminarea ședinței de judecată, participanții (părțile, martorii, experții etc.) la proces primesc, la cerere, câte o copie de pe notele grefierului.

[1] Se remarcă faptul că, în reglementarea actuală, nu au fost preluate dispozițiile fostului art. 118 alin. (3) C.proc.civ. 1865, potrivit cărora, dacă pârâtul care nu este reprezentat sau asistat de avocat nu a depus întâmpinare în termenul prevăzut de lege, la prima zi de înfățișare președintele îi va pune în vedere să arate excepțiile, dovezile și toate mijloacele sale de apărare, putând să îi acorde, la cerere, un termen în vederea pregătirii apărării și depunerii întâmpinării.

[2] De asemenea, art. 13 alin. (1) din Legea nr. 304/2004 prevede că ședințele de judecată se înregistrează prin mijloace tehnice video sau audio, iar alineatul secund dispune că, în cursul ședinței de judecată, grefierul ia note cu privire la desfășurarea procesului, iar părțile pot cere citirea notelor și vizarea lor de către președinte. După terminarea ședinței de judecată, participanții la proces primesc, la cerere, câte o copie de pe notele grefierului [art. 13 alin. (3)].

Notele grefierului pot fi *contestate cel mai târziu la termenul următor*[1]. În caz de contestare de către participanții la proces a notelor grefierului, acestea vor fi verificate și, eventual, completate ori rectificate pe baza înregistrărilor din ședința de judecată.

La cerere, părțile (nu și alți participanți la proces), pe cheltuiala acestora, pot obține *o copie electronică a înregistrării* ședinței de judecată în ceea ce privește cauza lor.

Înregistrările din ședința de judecată vor putea fi solicitate și de către instanțele de control judiciar.

În același sens, art. 104 alin. (15) din Regulamentul de ordine interioară al instanțelor judecătorești prevede că, în cursul ședinței de judecată, grefierul de ședință are obligația să consemneze în caietul de note: numărul dosarului, poziția acestuia pe lista de ședință, susținerile orale din timpul ședinței, depunerile de cereri și acte în timpul ședinței de judecată, măsurile dispuse de instanță, precum și toate celelalte aspecte din desfășurarea procesului, iar potrivit art. 104 alin. (16) din Regulament, notele vor fi vizate de președintele completului de judecată, care în prealabil va verifica conținutul acestora și va urmări atașarea listei de ședință la caietul de note. Părțile litigante sunt îndreptățite să ceară citirea notelor și corectarea lor, atunci când este cazul. Notele grefierului pot fi contestate cel mai târziu la termenul următor.

În baza notelor luate de grefier în ședință, după ce au fost vizate de judecător (președintele completului), iar, dacă este cazul, și a înregistrărilor efectuate, *grefierul redactează încheierea de ședință*, în cel mult 3 zile de la data la care s-a desfășurat ședința de judecată (art. 232 C.proc.civ.). Încheierea de ședință se atașează la dosar.

Pentru fiecare termen de judecată se întocmește câte o încheiere, cu excepția situației în care în ședința în care au avut loc dezbaterile se pronunță și hotărârea, deoarece aceasta din urmă va cuprinde, în partea introductivă, numită practicaua, și ceea ce s-a petrecut la acel termen [art. 233 alin. (3) C.proc.civ.]. Atunci când pronunțarea s-a amânat, potrivit art. 425 alin. (1) lit. a) C.proc.civ., practicaua hotărârii va cuprinde numai denumirea instanței, numărul dosarului, data, numele de familie, prenumele și calitatea membrilor completului de judecată, numele de familie și prenumele grefierului, numele de familie și prenumele procurorului, dacă a participat la judecată, precum și mențiunea că celelalte date sunt arătate în încheierea de amânare a pronunțării (în care sunt consemnate dezbaterile pe fond), care va face corp comun cu hotărârea finală.

Încheierea de ședință este, practic, un proces-verbal al celor petrecute în ședință, permițând, prin faptul că se întocmește la fiecare termen, să se urmărească evoluția procesului.

Articolul 233 C.proc.civ. reglementează explicit *cuprinsul încheierii de ședință*. Astfel, încheierea de ședință va cuprinde următoarele:

a) denumirea instanței și numărul dosarului;

b) data ședinței de judecată;

c) numele de familie, prenumele și calitatea membrilor completului de judecată, precum și numele de familie și prenumele grefierului;

[1] Nerespectarea termenului menționat în cadrul alin. (3) al art. 231 C.proc.civ. este sancționată cu *decăderea* din dreptul de a contesta notele de ședință, aceasta fiind sancțiunea de drept comun în cazul încălcării unui termen în cadrul căruia trebuie exercitat un drept procesual [art. 185 alin. (1) C.proc.civ.], decăderea putând fi invocată din oficiu de către instanță în acest caz – G. Boroi, D.N. Theohari, *Sinteza...*, p. XIII.

d) numele de familie și prenumele sau, după caz, denumirea părților, numele de familie și prenumele persoanelor care le reprezintă sau le asistă, ale apărătorilor și celorlalte persoane chemate la proces, cu arătarea calității lor, precum și dacă au fost prezente ori au lipsit;

e) numele de familie, prenumele procurorului și parchetul de care aparține, dacă a participat la ședință;

f) dacă procedura de citare a fost legal îndeplinită;

g) obiectul procesului;

h) probele care au fost administrate;

i) cererile, declarațiile și prezentarea pe scurt a susținerilor părților, precum și a concluziilor procurorului, dacă acesta a participat la ședință;

j) soluția dată și măsurile luate de instanță, cu arătarea motivelor, în fapt și în drept;

k) calea de atac și termenul de exercitare a acesteia, atunci când, potrivit legii, încheierea poate fi atacată separat;

l) dacă judecarea a avut loc în ședință publică, fără prezența publicului ori în camera de consiliu;

m) semnătura membrilor completului și a grefierului.

Încheierea trebuie să descrie cum s-a desfășurat ședința, cuprinzând, dacă este cazul, mențiuni despre ceea ce s-a consemnat în procese-verbale separate.

Din aceste prevederi legale rezultă că încheierea de ședință constituie, practic, „în mic o hotărâre"[1], ea trebuind să cuprindă toate cele trei părți care intră în structura oricărei hotărâri judecătorești, respectiv:

– partea introductivă (practicaua) (în care se trece constituirea instanței, ce părți au fost prezente, concluziile puse de către părți și procuror, dacă este cazul, precum și probele ce au fost administrate);

– considerentele sau motivarea pentru care s-a luat o anumită dispoziție sau care au justificat rezolvarea unei excepții și

– dispozitivul, adică măsura ordonată de instanță (efectuarea unei expertize, refacerea procedurii de citare cu una dintre părți, soluția pronunțată cu privire la excepția invocată etc.), precum și termenul la care s-a amânat judecata.

Deși art. 233 C.proc.civ. nu indică între elementele obligatorii ale încheierii și *mențiunea referitoare la instanța unde se depune cererea pentru exercitarea căii de atac*, apreciem că, pentru situațiile în care norme speciale prevăd posibilitatea atacării încheierii, pe cale separată, fie cu apel, fie cu recurs, considerăm că, pentru identitate de rațiune, trebuie aplicate, prin analogie, prevederile art. 425 alin. (3) C.proc.civ.[2]

Având în vedere că încheierile de ședință au natura juridică a unor veritabile hotărâri judecătorești și că în conținutul acestora se consemnează soluțiile dispuse de instanță în timpul procesului *pendente, dispozițiile referitoare la deliberare, opinie separată, precum și orice alte dispoziții privind hotărârile prin care instanța se dezînvestește de judecarea fondului cererii* se aplică întocmai și încheierilor [art. 234 alin. (1) C.proc.civ.].

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 341.

[2] A se vedea și D.N. Theohari, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 531.

Încheierile de şedinţă, deoarece preced hotărârea, se mai numesc şi *încheieri premergătoare*.

Încheierile premergătoare trebuie deosebite de acele încheieri care nu preced unei hotărâri şi prin care instanţa, în anumite cazuri expres prevăzute de lege, se dezînvesteşte de soluţionarea cauzei, cum ar fi cazul îndreptării erorilor materiale (art. 442 C.proc.civ.), al lămuririi hotărârii (art. 443 C.proc.civ.), al asigurării dovezilor pe cale principală [art. 360 alin. (4) şi art. 364 alin. (3) C.proc.civ.], al contestaţiei privind tergiversarea procesului [art. 524 alin. (4) şi (5) C.proc.civ.], în materie necontencioasă (art. 533 C.proc.civ.) etc.

Din dispoziţiile art. 235 C.proc.civ. rezultă că încheierile premergătoare sunt de două feluri: preparatorii şi interlocutorii.

Textul de lege menţionat defineşte *încheierile interlocutorii* ca fiind acelea prin care, fără a se hotărî în totul asupra procesului, se soluţionează excepţii procesuale, incidente procedurale ori alte chestiuni litigioase, prevăzând, totodată, că instanţa nu este legată de încheierile premergătoare cu caracter preparatoriu, ci numai de cele interlocutorii.

Încheierea interlocutorie prezintă, aşadar, două caracteristici: *prejudecarea fondului* şi faptul că *leagă instanţa*, care nu va mai putea reveni asupra ei.

Sintagma „a prejudeca fondul", în această materie, nu înseamnă că judecătorii şi-au format deja părerea cu privire la soluţia finală (de altfel, părerea anticipată cu privire la soluţia ce se va pronunţa ar constitui un motiv de incompatibilitate, putând atrage recuzarea judecătorului), ci faptul că se poate întrezări, în funcţie de măsurile ordonate de instanţă, care ar fi, ipotetic, rezultatul procesului într-un anumit moment dat. Acest lucru este posibil, deoarece măsurile ordonate prin încheierile interlocutorii vizează împrejurări determinate, asupra cărora părţile au purtat discuţii contradictorii, deci, prin soluţia dată, s-a rezolvat un aspect al procesului.

Încheierile interlocutorii leagă instanţa, în sensul că judecătorii nu mai pot reveni asupra lor, iar la pronunţarea hotărârii vor trebui să ţină cont de problemele rezolvate prin aceste încheieri[1].

[1] Referitor la această caracteristică a încheierilor interlocutorii, în literatura de specialitate (M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 230-231, nota 352), s-a exprimat opinia potrivit căreia „judecătorul este ţinut să respecte numai o încheiere care cuprinde o soluţie legală, întrucât este de greu de crezut că intenţia legiuitorului a fost să îl oblige pe acesta să pronunţe conştient o hotărâre finală susceptibilă de desfiinţare, numai pentru că este nevoit să respecte o încheiere greşită" şi că „nu trebuie să se considere că instanţa care revine asupra încheierii interlocutorii greşite realizează un control judiciar, pentru că încheierea greşită nu are cum să pregătească dezlegarea pricinii. În cazul în care judecătorul revine în mod arbitrar asupra unei încheieri interlocutorii, cu motivarea că este greşită, deşi soluţia pe care o conţine încheierea este corectă, hotărârea dată în aceste condiţii va fi desfiinţată, astfel încât judecătorul va fi «penalizat» pentru modul în care a procedat". Apreciem că, faţă de prevederile exprese şi fără echivoc ale art. 235 C.proc.civ., care nu fac nicio distincţie în ceea ce priveşte efectul încheierilor interlocutorii de a lega instanţa după cum soluţionarea excepţiilor procesuale, incidentelor procedurale ori a altor chestiuni litigioase este sau nu corectă, această opinie nu este la adăpost de orice critică. Cât priveşte argumentul că judecătorul care ar reveni asupra încheierii interlocutorii cu privire la care apreciază că ar cuprinde o soluţie greşită nu poate fi considerat că realizează un control judiciar, menţionăm doar că, în aceeaşi logică, ar trebui să se admită că judecătorul poate reveni şi asupra unei încheieri interlocutorii cu privire la care legea prevede că este susceptibilă de a fi atacată separat de fond, cum ar fi încheierea de respingere ca inadmisibilă a unei cereri de intervenţie voluntară sau forţată. Or, o asemenea soluţie este greu de primit.

Precizăm că, în situaţia în care legea permite atacarea pe cale separată a unor încheieri interlocutorii (în materia cererilor de intervenţie, în materia suspendării etc.), iar în calea de atac se schimbă soluţia şi, ca urmare a acestui fapt, instanţa fondului este ţinută, după caz, să se pronunţe în final şi asupra cererii de intervenţie sau să continue judecata (când s-a casat încheierea de suspendare), acest fapt nu are semnificaţia că se revine asupra încheierii interlocutorii, pentru că interdicţia operează pentru judecătorul care a pronunţat-o, iar nu pentru instanţa de control judiciar, care a decis în condiţiile şi limitele legii.

Cu titlu exemplificativ, au caracter interlocutoriu: încheierea de admitere în principiu a unei cereri de intervenţie, încheierea de admitere în principiu în procesele de partaj, încheierea prin care instanţa s-a pronunţat asupra unei excepţii procesuale (deci, spre exemplu, dacă s-a respins excepţia de necompetenţă, instanţa care a respins-o nu mai poate reveni asupra acestei soluţii), încheierea în care s-a consemnat rezultatul unei verificări de înscrisuri etc.

Legea nu defineşte încheierile preparatorii. Din interpretarea *per a contrario* a dispoziţiilor art. 235 C.proc.civ. rezultă însă că *încheierile preparatorii* sunt acelea prin care instanţa de judecată ia unele măsuri în vederea cercetării şi soluţionării cauzei, pregătind darea hotărârii, *fără însă a se anticipa soluţia*, deci neconţinând niciun indiciu în sensul orientării probabile spre o anumită soluţie. O primă caracteristică a încheierilor preparatorii constă în faptul că, prin măsurile luate, *instanţa nu rezolvă aspecte sau împrejurări legate de fondul cauzei*. O a doua caracteristică a acestor încheieri constă în aceea că *instanţa nu este legată de măsura ordonată*, putând reveni asupra ei, dacă acest lucru se impune pentru mai buna administrare a justiţiei.

De pildă, au caracter preparatoriu: încheierea prin care se dispune aducerea unui dosar de la o altă instanţă, cea de amânare a dezbaterilor, încheierea de repunere a cauzei pe rol, încheierea prin care se dispune disjungerea sau conexarea, încheierea prin care se încuviinţează un mijloc de probă etc. În legătură cu acest din urmă exemplu, se arată uneori că încheierea are caracter preparatoriu numai dacă partea adversă nu s-a opus la încuviinţarea probei, însă atunci când partea potrivnică s-a opus motivat la admiterea probei, încheierea are caracter interlocutoriu[1]. Într-o altă opinie s-a considerat că, în ambele situaţii, încheierea este preparatorie, deoarece instanţa poate reveni motivat asupra încheierii de admitere a unei probe, dacă ulterior încuviinţării ei, proba a devenit neconcludentă[2]. În acord cu această ultimă opinie, apreciem însă că instanţa nu ar putea reveni asupra probei încuviinţate dacă ar constata ulterior că aceasta nu întrunea condiţiile de admisibilitate prevăzute de lege.

De regulă, încheierile premergătoare, atât cele preparatorii, cât şi cele interlocutorii, *se pot atac numai odată cu fondul*, fiind susceptibile de aceeaşi cale de atac ce poate fi exercitată împotriva hotărârii finale. În acest sens, art. 466 alin. (4) C.proc.civ., text aplicabil, potrivit art. 494 C.proc.civ., şi în ceea ce priveşte recursul, prevede că împotriva încheierilor premergătoare nu se poate face apel decât odată cu fondul, afară de cazul când legea dispune altfel.

Potrivit art. 234 alin. (2) C.proc.civ., atunci când încheierile pronunţate de instanţă pe parcursul judecăţii sunt supuse apelului sau, după caz, recursului separat de hotă-

[1] GR. PORUMB, *Codul comentat*, vol. I, p. 527; I. STOENESCU, S. ZILBERSTEIN, *Teoria generală*, p. 348.
[2] În acelaşi sens, a se vedea: V.M. CIOBANU, *Tratat 1997*, vol. II, p. 159; G. BOROI, *Codul 2001*, p. 341.

râvea de fond [de pildă, încheierea de respingere ca inadmisibilă în principiu a cererii de intervenție, conform art. 64 alin. (4) C.proc.civ., încheierea prin care s-a dispus suspendarea judecării cauzei, potrivit art. 414 C.proc.civ. etc.], dosarul trebuie înaintat instanței superioare în copie certificată de grefa instanței a cărei încheiere se atacă.

De asemenea, pentru situația în care se declară apel sau, după caz, recurs împotriva unei încheieri cu privire la care există o chestiune litigioasă asupra admisibilității atacării pe cale separată a încheierii, cererea de exercitare a căii de atac se înaintează instanței superioare împreună cu o copie de pe încheierea atacată, certificată de grefa instanței, iar, atunci când instanța de control judiciar constată admisibilă respectiva cale de atac, va solicita instanței care a pronunțat încheierea atacată să înainteze dosarul cauzei, în copie certificată de grefa instanței a cărei încheiere se atacă [art. 234 alin. (3) C.proc.civ.].

§3. Etapa cercetării procesului

3.1. Considerații generale

Așa cum am arătat, judecata procesului în primă instanță se desfășoară în două mari etape: etapa cercetării procesului și etapa dezbaterilor în fond.

Cercetarea procesului este reglementată de dispozițiile art. 237-388 C.proc.civ.

Potrivit art. 237 alin. (1) C.proc.civ., în această etapă, se îndeplinesc, în condițiile legii, acte de procedură la cererea părților ori din oficiu, pentru pregătirea dezbaterii în fond a procesului, dacă este cazul. Această etapă *debutează cu primul termen de judecată* și *se termină atunci când judecătorul, socotindu-se lămurit, prin încheiere, declară cercetarea procesului încheiată* [art. 244 alin. (1) C.proc.civ.].

În conformitate cu dispozițiile art. 237 alin. (2) C.proc.civ., în cadrul cercetării judecătorești, instanța:

1. va rezolva excepțiile ce se invocă ori pe care le poate ridica din oficiu;
2. va examina cererile de intervenție formulate de părți sau de terțe persoane, în condițiile legii;
3. va examina fiecare pretenție și apărare în parte, pe baza cererii de chemare în judecată, a întâmpinării, a răspunsului la întâmpinare și a explicațiilor părților, dacă este cazul;
4. va constata care dintre pretenții sunt recunoscute și care sunt contestate;
5. la cerere, va dispune, în condițiile legii, măsuri asigurătorii, măsuri pentru asigurarea dovezilor ori pentru constatarea unei situații de fapt, în cazul în care aceste măsuri nu au fost luate, în tot sau în parte, potrivit art. 203;
6. va lua act de renunțarea reclamantului, de achiesarea pârâtului sau de tranzacția părților;
7. va încuviința probele solicitate de părți, pe care le găsește concludente, precum și pe cele pe care, din oficiu, le consideră necesare pentru judecarea procesului și le va administra în condițiile legii;
8. va decide în legătură cu orice alte cereri care se pot formula la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate;

9. va dispune ca părțile să prezinte dovada efectuării verificărilor în registrele de evidență ori publicitate prevăzute de Codul civil sau de legi speciale;
10. va îndeplini orice alt act de procedură necesar soluționării cauzei, inclusiv verificări în registrele prevăzute de legi speciale.

Dispozițiile art. 240 alin. (1) C.proc.civ. stabilesc în mod expres că cercetarea procesului are loc *în fața judecătorului, în camera de consiliu, cu citarea părților*, în timp ce alineatul secund dispune că, *în căile de atac*, cercetarea procesului, atunci când este necesară, se face *în ședință publică*.

Prin urmare, în fața primei instanțe, dacă legea nu prevede altfel, cercetarea procesului se va desfășura în camera de consiliu, în condițiile art. 213 C.proc.civ., *fără prezența publicului*, având acces în camera de consiliu numai părțile, reprezentanții lor, cei care îi asistă pe minori, apărătorii părților, martorii, experții, traducătorii, interpreții, precum și alte persoane cărora instanța, pentru motive temeinice, le admite să asiste la proces.

Reamintim însă că, prin art. XII alin. (1) din Legea nr. 2/2013 privind unele măsuri pentru degrevarea instanțelor judecătorești, precum și pentru pregătirea punerii în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, s-a stabilit că dispozițiile codului privind cercetarea procesului și, după caz, dezbaterea fondului în camera de consiliu se aplică proceselor pornite începând cu data de 1 ianuarie 2016. În ceea ce privește procesele inițiate începând cu data intrării în vigoare a legii (15 februarie 2013) și până la data de 31 decembrie 2015, atât cercetarea procesului, cât și, după caz, dezbaterea fondului se vor desfășura în ședință publică, exceptând cazul când legea ar prevedea expres altfel.

Se remarcă faptul că prin dispozițiile art. 240 alin. (1) C.proc.civ. se instituie o *excepție de la principiul publicității* consacrat de art. 17 C.proc.civ., însă această restrângere nu este de natură a aduce atingere dreptului părților la un proces echitabil, având în vedere caracterul preponderent privat al intereselor părților[1] în cadrul procesului civil.

Totodată, art. 240 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ. prevede că dispozițiile art. 154 C.proc.civ. (privind comunicarea citațiilor și a actelor de procedură) sunt aplicabile, ceea ce înseamnă că, indiferent de locul desfășurării procesului, deci chiar în camera de consiliu, părțile trebuie citate, ori de câte ori legea nu dispune altfel.

În aplicarea principiului consacrat de art. 6 C.proc.civ. privind dreptul oricărei persoane la judecarea cauzei sale într-un „termen optim și previzibil", dispozițiile art. 238 alin. (1) C.proc.civ. prevăd obligația ca, la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate, *judecătorul*, după ascultarea părților, *să estimeze durata necesară pentru cercetarea procesului*, ținând cont de împrejurările cauzei, astfel încât procesul să fie soluționat într-un termen optim și previzibil.

Ascultarea părților este necesară pentru ca instanța să își fixeze elementele în funcție de care, în mod orientativ, va stabili o durată aproximativă a etapei cercetării procesului. Părțile pot fi și reprezentate, nefiind necesară prezența personală a acestora. Faptul că una sau mai multe părți lipsesc nu este de natură să împiedice instanța

[1] A se vedea și M. TĂBÂRCĂ, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 634. Pentru criticile aduse dispozițiilor art. 240 alin. (1) C.proc.civ., a se vedea I. DELEANU, *Tratat 2013*, vol. I, p. 225.

de a face estimarea, în condițiile în care la dosar există cererile și apărările acestora, în funcție de care instanța poate să aprecieze durata procedurilor.

Cu titlu de exemplu, în aprecierea duratei estimative, judecătorul va avea în vedere dacă instanța este învestită cu o singură cerere de chemare în judecată sau pe aceasta s-au grefat deja și cereri incidentale (cerere reconvențională, cereri de intervenție voluntară sau forțată etc.), natura cererilor, complexitatea raportului juridic dedus judecății și tipul de probatoriu pe care îl necesită în rezolvarea sa, necesitatea administrării unor probe care presupun trecerea timpului (expertize, de pildă, care pot fi urmate de obiecțiuni sau de cereri pentru o nouă expertiză, verificări de înscrisuri și înscriere în fals etc.), ipoteza coparticipării procesuale, cu atât mai mult când sunt foarte multe părți litigante etc.

Articolul 238 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ. stabilește ca durata cercetării procesului astfel estimată să fie consemnată în *încheiere*. Apreciem că această încheiere prezintă caracteristicile unei încheieri *cu caracter preparatoriu*[1].

Potrivit art. 238 alin. (2) C.proc.civ., pentru motive temeinicie și după ascultarea părților, instanța poate reconsidera durata inițial stabilită. S-a arătat[2] că, deși textul nu distinge, legiuitorul a avut în vedere reconsiderarea duratei procesului în condițiile menționate *exclusiv în situația prelungirii duratei inițial estimate*, iar nu și în cazurile în care durata procesului se reduce, fapt care ar constitui pentru părți un avantaj. Reconsiderarea duratei estimate se va putea face și de mai multe ori, în funcție de împrejurările concrete ale cauzei și de incidentele care survin.

Nerespectarea duratei estimate a cercetării procesului nu atrage nulitatea actelor de procedură efectuate cu depășirea acestei durate. Cu toate acestea, judecătorul are obligația de a respecta această durată, luând toate măsurile care se impun în acest scop[3], inclusiv aplicarea sancțiunilor prevăzute de lege pentru a determina participanții la proces să respecte termenele și măsurile dispuse pe parcursul cercetării procesului. În egală măsură, părțile sau procurorul pot să recurgă la *contestația privind tergiversarea procesului*, potrivit art. 522 alin. (2) C.proc.civ.

Articolul 241 C.proc.civ. stabilește măsurile pe care trebuie să le ia instanța, precum și îndatoririle pe care aceasta le poate stabili în sarcina părților în scopul *asigurării celerității procesului civil*, componentă a dreptului la soluționarea cauzei într-un termen optim și rezonabil.

Astfel, alin. (1) al textului menționat prevede că, pentru cercetarea procesului, judecătorul fixează *termene scurte, chiar de la o zi la alta*. La acordarea termenelor scurte se vor avea în vedere, atunci când este cazul, termenele prevăzute de lege pentru citarea părților. În ceea ce privește acordarea termenelor de la o zi la alta, s-a arătat că aceasta este posibilă doar în ipoteza în care părțile au termen în cunoștință în condițiile art. 229 C.proc.civ.[4]

[1] În același sens, a se vedea M. TĂBÂRCĂ, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 632, nr. 4.

[2] În acest sens, V. DĂNĂILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 536.

[3] Precizăm că, potrivit art. 99 lit. h) din Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor, nerespectarea în mod repetat și din motive imputabile a dispozițiilor legale privitoare la soluționarea cu celeritate a cauzelor ori întârzierea repetată în efectuarea lucrărilor, din motive imputabile, constituie abatere disciplinară.

[4] V. DĂNĂILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 539.

Cu titlu de excepție, alin. (2) al art. 241 permite judecătorului ca, pentru motive temeinice, să stabilească și *termene mai îndelungate*.

O obligație importantă stabilită în sarcina judecătorului este cea prevăzută de art. 241 alin. (3) teza I și a II-a C.proc.civ. Potrivit acestui text, instanța are *obligația de a verifica efectuarea procedurilor de citare și comunicare dispuse pentru fiecare termen*, iar atunci când este cazul, de a ordona luarea măsurilor de refacere a acestor proceduri.

Pentru situația în care judecătorul consideră că asigurarea celerității o impune, art. 241 alin. (3) teza a III-a C.proc.civ. îi permite acestuia să recurgă și la *măsuri complementare de înștiințare a părților*, fără a le înlocui pe cele obișnuite, obligatorii, măsuri cum ar fi: înștiințarea părților prin telefon, telegrafic, prin fax, poștă electronică sau prin orice alt mijloc de comunicare ce asigură, după caz, transmiterea textului actului supus comunicării ori înștiințarea pentru prezentarea la termen, precum și confirmarea primirii actului, respectiv a înștiințării. Însă, la aceste măsuri de înștiințare complementare, judecătorul nu poate recurge decât în situația în care părțile au indicat instanței datele corespunzătoare în acest scop. Atunci când s-a recurs la *înștiințarea părții telefonic, grefierul va întocmi un referat* în care va arăta modalitatea de încunoștințare și obiectul acesteia [art. 241 alin. (3) teza a IV-a C.proc.civ.].

S-a arătat că refacerea procedurilor de citare și comunicare sau a celorlalte măsuri de înștiințare pot fi ordonate de către judecător în cursul procesului, atât în ședința de judecată ori premergător acesteia, „pentru asigurarea încunoștințării părților, cu respectarea limitelor de termen care să permită părții un drept efectiv de a se prezenta și de a se apăra în cadrul litigiului"[1].

Totodată, potrivit art. 241 alin. (4) C.proc.civ., judecătorul poate stabili pentru părți, precum și pentru alți participanți în proces obligații în ceea ce privește prezentarea dovezilor cu înscrisuri, relații scrise, răspunsul scris la interogatoriul comunicat potrivit art. 355 C.proc.civ., asistarea și concursul la efectuarea în termen a expertizelor, precum și orice alte demersuri necesare soluționării cauzei, iar alineatul ultim stipulează că se poate recurge [când este necesar pentru îndeplinirea îndatoririlor prevăzute la alin. (4)], la măsurile complementare de înștiințare a părților, experților, traducătorilor, interpreților, martorilor și a oricăror altor participanți, în condițiile art. 241 alin. (3) C.proc.civ., scopul acestor reglementări fiind acela de urgentare a îndeplinirii anumitor acte de procedură și evitarea tergiversării cauzei.

Potrivit dispozițiilor art. 244 alin. (1) C.proc.civ., în momentul în care judecătorul apreciază că este lămurit, *prin încheiere, declară cercetarea procesului încheiată* și fixează termen pentru dezbaterea fondului în ședință publică.

Acest moment procesual constituie un punct de referință între etapa cercetării și etapa dezbaterilor în fond, până la care pot fi făcute anumite acte de procedură [de exemplu, cererile de intervenție forțată formulate de reclamant sau de intervenientul principal pot fi făcute până la acest moment procedural – art. 68 alin. (2) C.proc.civ și art. 73 alin. (2) C.proc.civ.], iar dincolo de această limită, unele acte de procedură pot fi făcute, dar numai în anumite condiții (de pildă, completarea ori refacerea unor probe poate avea loc în cazul în care, din dezbateri, rezultă necesitatea acestei măsuri).

[1] V. DĂNĂILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 540.

Încheierea pe care o pronunță instanța potrivit art. 244 alin. (1) C.proc.civ. are *caracter interlocutoriu* (art. 235 C.proc.civ.).

Prin aceeași încheiere prin care declară închiderea cercetării procesului, judecătorul va stabili și *termenul pentru dezbaterile fondului*, care urmează a se desfășura în ședință publică, cu excepția cazului în care părțile sunt de acord ca dezbaterile în fond să urmeze în camera de consiliu, în aceeași zi sau la un alt termen.

Este posibil ca într-un proces să nu se ajungă la etapa dezbaterilor în fond, *judecata finalizându-se chiar în etapa cercetării procesului*.

În acest sens, art. 243 C.proc.civ. prevede că, atunci când, în cursul cercetării procesului, reclamantul renunță la judecarea cererii de chemare în judecată ori la dreptul pretins, intervine învoiala părților sau sunt admise cereri ori excepții care pun capăt în întregime procesului, fără a mai fi necesară dezbaterea asupra fondului în camera de consiliu sau în ședință publică, judecătorul se va pronunța asupra cauzei prin *hotărâre*.

Așadar, împrejurările care pot pune capăt procesului în etapa cercetării procesului, fără să se mai ajungă la etapa dezbaterilor în fond, pot consta fie în încheierea unor acte procesuale de dispoziție care împiedică intrarea în fond, fie în admiterea unor excepții procesuale care fac inutilă analiza acestuia.

3.2. Excepțiile procesuale

3.2.1. Definiția, natura juridică și caracteristicile excepțiilor procesuale

Printre formele concrete ce alcătuiesc acțiunea civilă se află și excepțiile procesuale (termenul de „excepție", care, în limbajul comun, desemnează situația de abatere de la regulă, provine de la verbul latin *excipiore*, care înseamnă „a lua din, a împuțina, a anihila").

Reglementarea excepțiilor procesuale este cuprinsă în art. 245-248 C.proc.civ.[1]

Articolul 245 C.proc.civ. definește excepția procesuală ca fiind *„mijlocul prin care, în condițiile legii, partea interesată, procurorul sau instanța invocă, fără să pună în discuție fondul dreptului, neregularități procedurale privitoare la compunerea completului sau constituirea instanței, competența instanței ori la procedura de judecată sau lipsuri referitoare la dreptul la acțiune urmărind, după caz, declinarea competenței, amânarea judecății, refacerea unor acte ori anularea, respingerea sau perimarea cererii"*.

Din această definiție legală reies *caracteristicile* excepțiilor procesuale. Astfel:

– excepțiile constituie mijloace de apărare;

– excepția procesuală presupune existența unui proces civil în curs;

– prin intermediul excepțiilor procesuale, partea interesată, procurorul sau instanța, din oficiu, invocă, în condițiile legii, anumite neregularități procedurale (privind competența, compunerea și constituirea instanței, actele de procedură, procedura de

[1] Pentru o analiză monografică, a se vedea AL. SUCIU, *Excepțiile procesuale în noul Cod de procedură civilă*, ed. a 2-a revizuită și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2014; A. VASILE, *Excepțiile procesuale în noul Cod de procedură civilă*, Ed. Hamangiu, București, 2013. Pentru reglementarea anterioară, a se vedea: AL. BACACI, *Excepțiile de procedură în procesul civil*, Ed. Dacia Cluj-Napoca, 1983; M. TĂBÂRCĂ, *Excepțiile procesuale în procesul civil*, ed. a 2-a, Ed. Universul Juridic, București, 2006 (citat în continuare *Excepțiile procesuale*).

judecată) ori lipsuri referitoare la exercițiul dreptului la acțiune (privind condițiile de exercițiu al acestuia sau chiar inexistența unor componente ale dreptului la acțiune);

– excepțiile procesuale nu pun în discuție fondul pretenției formulate;

– admiterea excepției duce la întârzierea judecății (amânarea cauzei, refacerea unor acte de procedură, declinarea competenței, trimiterea dosarului la instanța mai întâi învestită etc.) sau la împiedicarea judecății fondului (anularea cererii, stingerea procesului, respingerea cererii ca prematură, prescrisă, inadmisibilă etc., nu însă ca nefondată). Rezultă că admiterea unei excepții procesuale nu afectează, în principiu, dreptul reclamantului și că hotărârea pronunțată în urma admiterii unei excepții procesuale nu are autoritate de lucru judecat în ceea ce privește fondul pretenției.

Ca natură juridică, excepțiile procesuale sunt *apărări procedurale*, în sensul art. 31 C.proc.civ. Ca atare, ele nu se confundă cu apărările de fond.

Noțiunea de „apărare" are mai multe înțelesuri. *Lato sensu*, apărarea desemnează toate mijloacele folosite pentru a se obține respingerea pretenției supuse judecății sau întârzierea soluționării acesteia. Acest sens al noțiunii este avut în vedere de dispozițiile art. 31 C.proc.civ., atunci când face vorbire de apărări în justiție. *Stricto sensu*, apărarea vizează numai acele mijloace prin care se invocă obiecțiuni împotriva fondului pretenției deduse judecății, tinzând la respingerea cererii de chemare în judecată. Deci, *în înțeles restrâns, noțiunea de „apărare" cuprinde numai apărările de fond*, nu însă și apărările procedurale (adică apărările ce privesc încălcarea unor norme de organizare judecătorească, de competență sau de procedură).

Apărările de fond sunt acele *mijloace prin care pârâtul invocă obiecțiuni împotriva pretenției reclamantului, urmărind respingerea cererii acestuia ca neîntemeiată (ca nefondată), după examinarea fondului pretenției respective*[1]. De exemplu, pârâtul chemat în judecată pentru a fi obligat să restituie reclamantului o sumă de bani, cu privire la care reclamantul pretinde că i-a împrumutat-o, se poate apăra invocând faptul că nu a împrumutat nimic de la reclamant, că și-a plătit datoria, că a operat compensația legală etc.

Apărările de fond pot fi:

– *apărări în fapt*, dacă sunt invocate împrejurări de fapt în legătură cu speța respectivă;

– *apărări în drept*, atunci când se invocă anumite dispoziții legale despre care se afirmă că sunt aplicabile în speță. Astfel, în cazul introducerii unei cereri prin care, ulterior declarării nulității unei convenții de înstrăinare a unui imobil, s-ar pretinde daune egale cu echivalentul lipsei de folosință a terenului, pârâtul poate formula o apărare de fond în fapt, în sensul că vânzătorul i-a predat folosința bunului în vederea culegerii fructelor, așa încât, deși convenția privitoare la transmiterea proprietății imobilului este nulă, aceasta nu are nicio influență asupra fructelor pe care le-a cules, iar această apărare de fond poate fi întemeiată, în drept, pe prevederile art. 948 C.civ. ori pe principiul conversiunii actelor juridice.

Uneori, pentru unele apărări de fond se folosește, relativ impropriu, denumirea de „excepție", de exemplu, când se vorbește de regula „judecătorul acțiunii este judecătorul excepției" (art. 124 C.proc.civ.) ori, în dreptul civil, când se vorbește de excepția de garanție (art. 1696 C.civ.), excepția de neexecutare a contractului (art. 1556 C.civ.)

[1] G. BOROI, *Codul 2001*, p. 343; V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p.236.

sau de alte mijloace de apărare ale debitorului. Cu toate acestea, deşi aceasta este terminologia folosită chiar de legiuitor, trebuie avut în vedere că în toate aceste cazuri este vorba, în realitate, de apărări de fond.

3.2.2. Clasificarea excepţiilor procesuale

Excepţiile procesuale pot fi clasificate în funcţie de trei criterii: obiectul lor, efectul pe care tind să îl realizeze şi caracterul de ordine publică sau de ordine privată al normei juridice încălcate.

3.2.2.1. Excepţii de procedură şi excepţii de fond

După obiectul lor, excepţiile procesuale se clasifică în excepţii de procedură şi excepţii de fond.

Excepţiile de procedură sunt *acelea prin intermediul cărora se invocă anumite neregularităţi procedurale.*

Fac parte din această categorie acele excepţii care au ca obiect invocarea încălcării unor norme de competenţă, de organizare judecătorească (de exemplu, excepţia privind greşita/nelegala compunere sau constituire a instanţei), privind condiţiile de îndeplinire a actelor de procedură, inclusiv termenele în care trebuie efectuate (excepţia lipsei de citare sau a citării nelegale, excepţia nulităţii cererii de chemare în judecată, excepţia de tardivitate etc.) sau procedura de judecată (excepţiile privitoare la taxele judiciare de timbru, excepţia de perimare etc.) ori luarea anumitor măsuri pentru buna desfăşurare a judecăţii şi preîntâmpinarea unor soluţii contradictorii (conexitatea, litispendenţa).

Excepţiile de fond sunt *acelea care sunt în strânsă legătură cu pretenţia dedusă judecăţii, mai exact, cu exerciţiul dreptului la acţiune.*

Rezultă că în categoria excepţiilor de fond ar trebui incluse acele excepţii care:

– au ca obiect invocarea unor lipsuri referitoare la condiţiile exercitării dreptului la acţiune: excepţia de prematuritate a cererii, excepţia lipsei de interes, excepţia lipsei de calitate procesuală şi excepţia lipsei capacităţii procesuale;

– sunt strâns legate de dreptul la acţiune (de componentele acestuia): prescripţia şi autoritatea de lucru judecat, deoarece acestea afectează exerciţiul dreptului la acţiune (acea componentă a acestuia ce constă în posibilitatea de a obţine condamnarea pârâtului);

– au ca obiect invocarea unor dispoziţii legale care limitează sau îngrădesc dreptul la acţiune în ceea ce priveşte exercitarea unor componente ale sale: excepţia privind caracterul subsidiar al cererii în constatare faţă de cererea în realizare, excepţia privind lipsa procedurii prealabile a reclamaţiei administrative în cazurile în care legea prevede obligativitatea acesteia, excepţia de inadmisibilitate a exercitării recursului împotriva hotărârilor definitive etc.

Articolul 248 C.proc.civ. distinge între excepţiile de procedură şi excepţiile de fond, însă nu există nicio dispoziţie legală care să ofere un criteriu de delimitare a acestora. Unii autori au considerat excepţiile de fond ca apărări propriu-zise, pornind de la asemănarea acestora în privinţa efectelor spre care tind (admiterea excepţiei de fond duce la anularea sau respingerea cererii). Însă, excepţiile de fond nu pun în discuţie fondul pretenţiei supuse judecăţii. Mai mult, din chiar redactarea art. 248 alin. (1) C.proc.civ. rezultă că excepţiile de fond sunt diferite de apărările de fond.

În doctrină s-a încercat să se precizeze împrejurările care, distincte de excepţiile de procedură, nu sunt apărări de fond, ci tot excepţii procesuale. Din această perspectivă, au existat două tendinţe: pe de o parte, de a reduce numărul excepţiilor de fond la excepţia lipsei de calitate, prescripţia şi autoritatea de lucru judecat, iar, pe de altă parte, de a lărgi sfera acestora, incluzându-se şi unele mijloace care sunt totuşi apărări de fond (plata, novaţia, compensaţia legală, tranzacţia etc.).

Aşa cum am arătat cu un alt prilej, trăsătura comună a excepţiilor de fond se desprinde din însăşi noţiunea acestora, anume că sunt în strânsă legătură cu pretenţia dedusă judecăţii, mai exact, cu exerciţiul dreptului la acţiune[1]. Aşa fiind, rezultă că şi în cazurile în care, prin unele dispoziţii legale, dreptul la acţiune este îngrădit în ceea ce priveşte exercitarea unor componente ale sale, excepţiile care au ca obiect invocarea acestor dispoziţii legale sunt excepţii de fond (de exemplu, excepţia privind caracterul subsidiar al cererii în constatare faţă de cererea în realizare, excepţia privind lipsa procedurii prealabile a reclamaţiei administrative în cazurile în care legea prevede obligativitatea acesteia, excepţia de inadmisibilitate a exercitării recursului împotriva hotărârilor definitive, excepţia de inadmisibilitate a exercitării apelului împotriva hotărârii de expedient etc.).

3.2.2.2. Excepţii dilatorii şi excepţii peremptorii

După efectul pe care tind să îl realizeze, excepţiile procesuale se clasifică în excepţii dilatorii şi excepţii peremptorii.

Excepţiile dilatorii sunt *acelea care tind la întârzierea judecăţii pe fond* (amânarea judecăţii, refacerea unor acte de procedură, declinarea competenţei, trimiterea dosarului la o altă instanţă, transferul dosarului de la un complet de judecată la altul etc.).

Intră în această categorie, de exemplu, excepţia nelegalei citări, excepţia de litispendenţă, de conexitate etc.

Excepţiile peremptorii (dirimante) sunt *acelea care tind la împiedicarea judecăţii pe fond* (anularea cererii, respingerea cererii ca inadmisibilă, stingerea procesului, respingerea cererii ca prematură, ca lipsită de interes, ca fiind introdusă de o persoană fără calitate procesuală sau împotriva unei persoane fără calitate etc.).

Au acest caracter: excepţia autorităţii de lucru judecat, excepţia prescripţiei dreptului la acţiune, excepţia de tardivitate, excepţia de perimare etc.

În privinţa efectelor pe care le produc în cazul în care sunt admise, excepţiile de fond au un caracter mai omogen decât excepţiile de procedură. Astfel, *admiterea excepţiilor de fond duce, de regulă, la anularea sau respingerea cererii* (ca prematură, lipsită de interes, inadmisibilă etc.), ceea ce înseamnă că, de regulă, aceste excepţii au *caracter peremptoriu.*

Totuşi, excepţia lipsei capacităţii de exerciţiu poate avea doar un efect dilatoriu (amânarea judecăţii), dacă în termenul acordat de instanţă lipsa se acoperă (prin confirmarea actului îndeplinit de partea lipsită de capacitate de exerciţiu sau cu capacitate de exerciţiu restrânsă de către reprezentantul legal sau, după caz, ocrotitorul legal al acesteia). Dacă însă lipsa nu se împlineşte, instanţa va anula cererea, ceea ce înseamnă că suntem

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 345; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p.238.

în prezența unei excepții care tinde spre un efect peremptoriu, dar începe cu un efect dilatoriu.

Există și alte *excepții procesuale care încep printr-un efect dilatoriu și tind spre un efect peremptoriu*. Astfel, intră în această categorie: excepția lipsei capacității de exercițiu; excepția lipsei dovezii calității de reprezentant; excepția de netimbrare/insuficientă timbrare; excepția lipsei semnăturii (dacă partea nu este prezentă la termenul când se invocă această excepție).

Ca afect, *excepțiile de procedură tind fie spre întârzierea judecății, fie spre împiedicarea acesteia*, uneori însă *aceeași excepție poate fi dilatorie sau, după caz, peremptorie* (de exemplu, excepția de necompetență duce la declinarea competenței, atunci când cererea este de competența unei alte instanțe judecătorești sau a unui alt organ cu activitate jurisdicțională, dar și la respingerea cererii ca inadmisibilă, în cazul în care cererea este de competența unui organ fără activitate jurisdicțională, ori la respingerea cererii ca nefiind de competența instanțelor române).

În literatura de specialitate dezvoltată sub imperiul Codului de procedură civilă din 1865[1] s-a susținut și punctul de vedere potrivit căruia, în funcție de efectul spre care tind, excepțiile pot fi împărțite în dilatorii, peremptorii și declinatorii, acestea din urmă fiind excepțiile a căror admitere are drept rezultat trimiterea pricinii, spre judecare, unei alte instanțe. S-ar încadra în această categorie excepția de necompetență, excepția de litispendență și excepția de conexitate. Cu privire la această chestiune, care își păstrează actualitatea și în sistemul Codului de procedură în vigoare, s-a observat însă[2] că așa-numitele excepții declinatorii tind la întârzierea judecății cu privire la fondul pretenției, deci ele urmează a fi incluse în categoria excepțiilor dilatorii. În plus, excepția de conexitate și excepția de litispendență nu presupun, cu necesitate, ca pricinile să se afle înaintea unor instanțe diferite, așa încât este posibil să nu aibă loc o trimitere a dosarului de la o instanță la alta, ci doar de la un complet de judecată la un alt complet de judecată al aceleiași instanțe, iar, în ceea ce privește excepția de necompetență, aceasta poate avea uneori și un efect peremptoriu.

3.2.2.3. Excepții absolute și excepții relative. Invocarea excepțiilor procesuale

După caracterul de ordine publică sau de ordine privată al normei juridice încălcate, excepțiile procesuale se clasifică în excepții absolute și excepții relative.

Această clasificare este prevăzută de dispozițiile art. 246 C.proc.civ.

Potrivit acestui text, *excepții absolute* sunt *cele care privesc încălcarea unor norme juridice de ordine publică*, iar *excepțiile relative* sunt *cele prin care se invocă încălcarea unor norme care ocrotesc cu precădere interesele părților*.

Clasificarea excepțiilor procesuale în excepții absolute și excepții relative prezintă importanță din perspectiva modului în care pot fi invocate în cursul procesului civil.

Sub acest aspect, art. 247 alin. (1) teza I C.proc.civ. dispune că excepțiile absolute pot fi invocate de parte sau de instanță în orice stare a procesului, dacă prin lege nu se prevede altfel.

[1] A se vedea: Gr. Porumb, *Codul comentat*, vol. I, p. 345; I. Leș, *Codul 2007*, p. 433-434.
[2] A se vedea: G. Boroi, *Codul 2001*, p. 347; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 240.

Așadar, *excepțiile absolute pot fi invocate de partea interesată, de procuror sau de instanță din oficiu*[1], *oricând în cursul judecății în primă instanță, dar și direct în apel sau în recurs*. Cu toate acestea, potrivit art. 247 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ., excepțiile procesuale pot fi ridicate înaintea instanței de recurs numai dacă, pentru soluționarea lor, nu este necesară administrarea altor dovezi în afara înscrisurilor noi[2].

Trebuie reținut că, în cazul anumitor excepții absolute, *legea limitează posibilitatea invocării lor până la o anumită etapă a procesului*. Astfel:

– excepția de necompetență materială și cea de necompetență teritorială absolută, deși pot fi invocate de orice parte interesată, de procuror sau de instanță din oficiu, fiind excepții de ordine publică [potrivit art. 129 alin. (2) pct. 2 și 3 C.proc.civ.], totuși, potrivit art. 130 alin. (2) C.proc.civ., aceste excepții nu pot fi invocate decât până la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate în fața primei instanțe, sub sancțiunea decăderii din dreptul de a le mai invoca ulterior;

– excepția de litispendență, excepție de procedură, absolută, dilatorie, nu poate fi invocată decât în fața instanțelor de fond: primă instanță și apel, însă nu și în recurs, potrivit art. 138 alin. (2) C.proc.civ.;

– excepția de conexitate, excepție de procedură, absolută și dilatorie, poate fi invocată de părți sau din oficiu cel mai târziu la primul termen de judecată înaintea instanței ulterior sesizate [art. 139 alin. (2) C.proc.civ.];

– excepția lipsei dovezii calității de reprezentant înaintea primei instanțe, deși este o excepție de fond, absolută, care începe printr-un efect dilatoriu și tinde spre un efect peremptoriu, conform art. 82 alin. (2) C.proc.civ., nu poate fi invocată pentru prima oară în calea de atac;

– excepția de perimare, excepție de procedură, absolută, peremptorie, nu poate fi invocată pentru prima oară în instanța de apel, dacă incidentul a survenit la prima instanță, potrivit art. 420 alin. (3) C.proc.civ.

Excepțiile relative pot fi invocate de partea care justifică un interes, cel mai târziu la primul termen de judecată după săvârșirea neregularității procedurale, în etapa cercetării procesului și înainte de a se pune concluzii în fond [art. 247 alin. (2) C.proc.civ.].

În ceea ce privește momentul procesual până la care pot fi invocate excepțiile relative, trebuie avute în vedere și dispozițiile art. 178 alin. (3) C.proc.civ., potrivit cărora, dacă legea nu prevede altfel, nulitatea relativă trebuie invocată pentru neregularitățile săvârșite până la începerea judecății, prin întâmpinare sau, dacă întâmpinarea nu este obligatorie, la primul termen de judecată, iar pentru neregularitățile săvârșite în cursul judecății, la termenul la care s-a săvârșit neregularitatea sau, dacă partea nu este prezentă, la termenul de judecată imediat următor și înainte de a pune concluzii pe fond, precum și dispozițiile alin. (5) al aceluiași articol, care prevăd că toate cauzele de nulitate a actelor de procedură deja efectuate trebuie invocate deodată, sub sancțiunea decăderii părții din dreptul de a le mai invoca (cu precizarea că această din urmă dispoziție se aplică, așa cum am arătat, nu numai nulităților relative, ci și nulităților absolute).

[1] Înainte de a se pronunța asupra *excepțiilor invocate din oficiu*, instanța trebuie *să le pună în discuția părților*, pentru a se respecta principiul contradictorialității.
[2] Desigur, în recurs nu vor putea fi invocate alte neregularități decât *acelea care pot forma și obiect al motivelor de recurs*, în condițiile art. 488 C.proc.civ.

Neinvocarea excepțiilor relative în termenele prevăzute de lege atrage *sancțiunea decăderii* din dreptul de a le mai invoca [art. 185 alin. (1) C.proc.civ.].

Referitor la invocarea excepțiilor procesuale, trebuie reținut și că, potrivit art. 247 alin. (3) C.proc.civ., *părțile sunt obligate să invoce toate mijloacele de apărare și toate excepțiile procesuale de îndată ce le sunt cunoscute*. În caz contrar, ele vor răspunde pentru pagubele pricinuite părții adverse, dispozițiile art. 189-191 C.proc.civ. fiind aplicabile.

Rațiunea acestui text este aceea de a impune o disciplină în conduita procesuală a părților, în scopul evitării tergiversării procesului ca urmare a exercitării cu rea-credință a drepturilor procesuale și constituie o aplicare a principiului exercitării cu bună-credință a drepturilor procesuale, consacrat de art. 12 C.proc.civ. Subliniem că textul de lege are în vedere situațiile în care excepția procesuală, absolută sau relativă, deoarece textul nu face nicio distincție, deși este invocată înăuntrul termenului prescris de lege, totuși, față de momentul la care ea este invocată de partea care cunoștea anterior existența sa, denotă intenția acesteia de tergiversare a procesului. Așadar, așa cum s-a arătat[1], dacă partea nu respectă obligația de a invoca excepțiile procesuale de îndată ce îi sunt cunoscute, dar le invocă în termenele arătate la art. 247 alin. (1) și (2) C.proc.civ., sancțiunea nu se situează pe planul decăderii, ci constă în *posibilitatea de a fi obligată la despăgubiri către partea adversă*, în condițiile art. 189-190 C.proc.civ., pentru paguba produsă prin amânarea procesului din acest motiv. În opinia noastră, în măsura în care se constată exercitarea abuzivă a dreptului de a invoca o anumită excepție procesuală, dispozițiile art. 247 alin. (3) C.proc.civ. își pot găsi aplicarea *indiferent de soluția dată excepției invocate cu intenție dilatorie, deci chiar dacă excepția este admisă*, deoarece textul de lege nu distinge.

Cât privește actele de procedură și momentul până la care se pot invoca excepțiile procesuale, trebuie menționat că *pârâtul* este cel care are posibilitatea să formuleze, prin *întâmpinare*, excepțiile procesuale referitoare la cererea reclamantului, anume acele excepții pe care le poate cunoaște imediat după ce i s-a comunicat cererea de chemare în judecată.

În cazurile în care întâmpinarea nu este obligatorie, excepțiile procesuale vor putea fi ridicate de către pârât *la primul termen de judecată (la care este legal citat)*, iar, dacă la acest termen procedural reclamantul a modificat cererea de chemare în judecată, în condițiile art. 204 C.proc.civ., pârâtul ar putea răspunde printr-o nouă întâmpinare, arătând, printre altele, și excepțiile procesuale ce se impun față de cererea modificată, desigur, după ce aceasta din urmă i-a fost comunicată [potrivit art. 204 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ.].

De asemenea, dacă pârâtul depune o cerere reconvențională, prin întâmpinarea formulată potrivit art. 209 alin. (5) C.proc.civ., reclamantul va arăta și excepțiile procesuale pe care înțelege să le invoce cu privire la cererea reconvențională.

Intervenientul voluntar, principal sau accesoriu, devine parte în proces și ia procedura în starea în care se află în momentul încuviințării în principiu a cererii de intervenție voluntară, ceea ce înseamnă că nu va putea să invoce excepțiile relative care privesc neregularitățile procedurale săvârșite anterior acestui moment, afară de cazul în care intervenția are loc până la primul termen de judecată la care părțile sunt legal

[1] M. TĂBÂRCĂ, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 649.

citate. Deci, dacă intervenția voluntară este făcută după primul termen de judecată, terțul intervenient poate să propună excepțiile absolute, precum și excepțiile relative care au ca obiect invocarea unor neregularități procedurale săvârșite după intervenirea sa în proces. Aceeași este soluția și în cazul terțului chemat în garanție (acesta va putea să invoce atât excepțiile procesuale referitoare la cererea de chemare în garanție, cât și cele privitoare la cererea principală), al persoanei chemate în judecată deoarece ar putea să pretindă aceleași drepturi ca și reclamantul (aceasta, potrivit art. 70 C.proc.civ., dobândește calitatea de reclamant), cât și al terțului arătat ca titular al dreptului real [care, în situațiile prevăzute de art. 77 alin. (4) C.proc.civ., dobândește calitatea de intervenient principal]. Însă, în situația prevăzută de art. 77 alin. (3) C.proc.civ., având în vedere că terțul ia locul pârâtului, s-ar putea discuta dacă el nu ar fi în măsură să invoce și excepțiile relative ce au ca obiect neregularități procedurale comise anterior introducerii sale în proces, având în vedere că, până la momentul încuviințării în principiu a cererii de arătare a titularului dreptului real și al exprimării acordului reclamantului de înlocuire a pârâtului inițial, intervenientul forțat nu poate formula apărări în calitate de pârât[1].

3.2.3. Considerații referitoare la inadmisibilități

Sub imperiul Codului de procedură civilă din 1865, în literatura juridică[2] s-a propus o fundamentare teoretică a inadmisibilităților, susținând că acestea ar constitui mijloace de apărare specifice, caracterizate prin trăsături asemănătoare, dar – în același timp – distincte de apărările de fond și de excepțiile de procedură. În esență, s-a arătat că, prin intermediul acestor mijloace de apărare, pârâtul, fără a contesta direct dreptul invocat de adversarul său, se opune acțiunii acestuia, declarând-o inacceptabilă, susținând că instanța nu poate examina cererea ce i s-a supus. Trebuie precizat că nu rezultă cu claritate locul inadmisibilităților în cadrul excepțiilor procesuale sau al apărărilor de fond și nici ce anume înțeleg autorii respectivi prin „dreptul de a se adresa justiției" și „dreptul de a sesiza instanța"[3].

Această tentativă de consacrare a unei instituții distincte a inadmisibilităților a fost criticată și considerată ca fiind artificială, având în vedere că legislația, cu noțiunile deja existente, acoperă toate situațiile posibile evocate de autorii menționați, argumentele dezvoltate în literatura juridică[4] sub imperiul reglementării anterioare fiind pe deplin valabile și în prezent, întrucât regimul juridic al excepțiilor procesuale a rămas, în linii generale, același.

Astfel, un argument de text rezultă din chiar prevederile Codului de procedură civilă actual, care, la fel ca în reglementarea anterioară, operează cu noțiunile de „excepții de procedură" și „excepții de fond" [art. 248 alin. (1) C.proc.civ.].

[1] În sensul că terțul arătat ca titular al dreptului, care ia locul pârâtului (care a fost scos din proces), nu va mai putea invoca excepțiile relative neinvocate în termen (sau prin întâmpinare) de către acesta din urmă, a se vedea M. TĂBÂRCĂ, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 648.

[2] D. RADU, G. POPESCU, *Aspecte teoretice și practice ale excepției de inadmisibilitate în procesul civil*, în R.R.D. nr. 9/1987, p. 45 și urm.

[3] A se vedea, inclusiv pentru alte obiecții, V.M. CIOBANU, G. BOROI, *Probleme privind excepțiile procesuale*, în Dreptul nr. 9-12/1990, p. 151-153.

[4] A se vedea: V.M. CIOBANU, G. BOROI, *Probleme privind excepțiile procesuale*, în Dreptul nr. 9-12/1990, p. 147-154; V.M. CIOBANU, *Tratat 1997*, vol. II, p. 120-124; M. TĂBÂRCĂ, *Excepțiile procesuale*, p. 117-126.

De fapt, inadmisibilitățile sunt *exemple de excepții procesuale care au însă ca punct comun o anumită soluție pe care o va pronunța instanța în cazul admiterii lor, anume de a respinge cererea ca inadmisibilă*. Așadar, inadmisibilitatea vizează nu excepția, ci *efectul spre care tinde aceasta*, respectiv o modalitate specifică de respingere a cererii. Mai trebuie observat că respingerea cererii ca inadmisibilă este în legătură numai cu excepțiile peremptorii, însă nu toate excepțiile peremptorii duc la inadmisibilitate. De altfel, sunt și alte excepții peremptorii care au ca trăsătură comună o anumită modalitate de împiedicare a judecății pe fond. Spre exemplu, excepția lipsei dovezii calității de reprezentant, excepția lipsei capacității de exercițiu (în ambele cazuri, dacă, în termenul acordat de instanță, lipsurile nu se împlinesc), excepția referitoare la lipsa vreunuia dintre elementele cererii de chemare în judecată etc. tind spre anularea cererii.

Se poate spune că excepțiile peremptorii tind spre un efect general (împiedicarea judecății fondului), dar și spre un efect special (anularea cererii, respingerea cererii ca inadmisibilă etc.). Afirmația este valabilă și pentru excepțiile dilatorii, efectul general constând în întârzierea judecății fondului pretenției, iar cel special poate consta în acordarea unui termen, trimiterea dosarului la o altă instanță etc. Nu ar fi însă utilă o a patra clasificare a excepțiilor procesuale, în funcție de efectul special spre care tind, deoarece, pe de o parte, regimul procedural al unei excepții este bine determinat prin calificarea acesteia sub cele trei aspecte enunțate, iar, pe de altă parte, efectele speciale sunt foarte variate, în multe cazuri caracterizând doar o singură excepție[1].

3.2.4. Procedura de soluționare a excepțiilor procesuale

Articolul 248 C.proc.civ. reglementează procedura de soluționare a excepțiilor procesuale.

Potrivit alin. (1) al textului menționat, instanța se va pronunța mai întâi asupra excepțiilor de procedură, precum și asupra excepțiilor de fond care fac inutilă, în tot sau în parte, administrarea de probe ori, după caz, cercetarea în fond a cauzei. Conform art. 248 alin. (4) C.proc.civ., excepțiile vor putea fi unite cu administrarea probelor, respectiv cu fondul cauzei numai dacă pentru judecarea lor este necesar să se administreze aceleași dovezi ca și pentru finalizarea etapei cercetării procesului sau, după caz, pentru soluționarea fondului.

Rezultă că excepțiile procesuale *se rezolvă înainte de a se trece la administrarea probelor în faza cercetării procesului*, iar dacă *excepția este invocată după terminarea cercetării procesului, instanța va soluționa mai întâi excepția procesuală*. De altfel, în acest din urmă sens, dispozițiile art. 390 C.proc.civ. prevăd în mod expres că, înainte de a se trece la dezbaterea fondului cauzei, instanța, din oficiu sau la solicitarea părților, pune în discuția acestora cererile, excepțiile procesuale și apărările care nu au fost soluționate în cursul cercetării procesului, precum și cele care, potrivit legii, pot fi invocate în orice stare a procesului.

În mod excepțional, excepțiile procesuale *pot fi unite cu administrarea probelor*, respectiv *cu fondul cauzei*, atunci când *probele necesare rezolvării excepției sunt comune cu probele (ori numai cu o parte dintre acestea) necesare pentru finalizarea*

[1] A se vedea și G. Boroi, *Codul 2001*, p. 348; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 241.

etapei cercetării judecătorești sau, după caz, pentru soluționarea fondului[1]. Trebuie reținut că, din modul în care este redactat art. 248 alin. (4) C.proc.civ., rezultă că instanța nu este obligată să dispună unirea excepției procesuale cu administrarea probelor, respectiv, după caz, cu fondul cauzei, chiar dacă sunt întrunite cerințele prevăzute de textul de lege menționat. Pe de altă parte, dacă instanța, rezolvând mai întâi excepția, o respinge, probele în baza cărora a fost rezolvată excepția (probe care sunt în legătură cu soluționarea în fond a pricinii) rămân câștigate cauzei, urmând a se administra numai dovezile necesare soluționării fondului pretenției (probe care nu au fost necesare și pentru rezolvarea excepției).

De exemplu, dacă reclamantul a introdus o cerere în revendicare, iar pârâtul invocă excepția lipsei calității procesuale active, pot fi aplicate prevederile art. 248 alin. (4) C.proc.civ., deoarece a stabili că lipsește calitatea procesuală activă înseamnă a stabili că reclamantul nu este titularul dreptului real, deci că respectiva cerere este neîntemeiată, ceea ce presupune că probele necesare soluționării excepției sunt necesare și pentru rezolvarea fondului; dacă din probe rezultă că excepția este întemeiată, cererea va fi respinsă ca fiind introdusă de o persoană fără calitate procesuală, iar nu ca nefondată [atât dintr-un motiv de legalitate, care impune prioritatea soluției în baza excepției peremptorii (care face inutilă sau împiedică soluționarea pe fond), cât și pentru a nu se pronunța o hotărâre aptă de a intra în autoritate de lucru judecat asupra fondului, deși este posibil ca „lipsa" cerinței de admisibilitate a acțiunii să se acopere în viitor, astfel că reclamantului trebuie să i se recunoască posibilitatea reiterării cererii], însă respingerea excepției (deci reclamantul și-a justificat calitatea procesuală) nu duce automat la admiterea cererii de chemare în judecată, soluția fiind în funcție și de celelalte apărări[2].

În practică, uneori, există tendința de a se uni excepția cu fondul și în situația în care, pentru rezolvarea excepției, sunt necesare probe care însă nu sunt comune cu probele necesare soluționării fondului. Această practică ar încălca însă prevederile art. 248 alin. (4) C.proc.civ. și ar conduce la o prelungire nejustificată a judecății în acele cazuri în care excepția se admite. De altfel, *unele excepții trebuie soluționate întotdeauna înaintea fondului*, cum ar fi excepțiile de procedură dilatorii: excepțiile de litispendență, conexitate, necompetență etc., având în vedere scopul urmărit prin invocarea lor, care ar fi și incompatibil cu procedeul „unirii cu fondul"[3].

[1] În *etapa dezbaterilor asupra fondului*, excepția ar putea fi unită cu fondul atunci când probele care se administrează în condițiile art. 391 C.proc.civ. sunt necesare atât pentru soluționarea excepției, cât și a fondului – M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 268.

[2] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 350; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 243.

[3] Menționăm că, în literatura de specialitate dezvoltată sub imperiul Codului de procedură civilă din 1865 (D. Radu, G. Popescu, *Aspecte teoretice și practice ale excepției de inadmisibilitate în procesul civil*, în R.R.D. nr. 9/1987, p. 52), s-a oferit și o asemenea interpretare fostului art. 137 alin. (2) C.proc.civ. 1865 [corespondentul actualului art. 248 alin. (4) C.proc.civ.], ca sugestie pentru practica judiciară și, totodată, ca propunere *de lege ferenda*.

Însă, după cum am arătat (G. Boroi, *Codul 2001*, p. 350; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 243-244), această propunere, care era preluată din fosta *Lege de accelerare a judecăților*, nu era determinată de o nevoie reală în desfășurarea judecății, deoarece, sub aspect practic, nu se vede de ce ar fi necesară unirea excepției cu fondul atunci când, pentru rezolvarea excepției, ar urma să se administreze probe, fără ca acestea să servească și dovedirii pretenției pe fond; mai mult, ca orice afirmație făcută de una dintre părți înaintea instanței, aceasta trebuie dovedită, ceea ce presupune administrarea unor probe, așa încât, dacă s-ar îmbrățișa această interpretare, excepția ar putea fi unită întotdeauna cu fondul. Tocmai de

Pentru *situația în care se invocă simultan mai multe excepții procesuale*, dispozițiile art. 248 alin. (2) C.proc.civ. stabilesc că *instanța va determina ordinea de soluționare în funcție de efectele pe care acestea le produc*. Așadar, potrivit acestui criteriu, instanța va soluționa cu prioritate excepțiile procesuale care, în caz de admitere, fac inutilă cercetarea celorlalte.

Astfel, s-a arătat[1] că vor fi rezolvate mai întâi excepțiile referitoare la *învestirea instanței* (excepția de netimbrare sau de insuficientă timbrare, excepția privind lipsa procedurii prealabile și obligatorii; de exemplu, în cazul în care se invocă atât excepția de necompetență, cât și excepția de nulitate a cererii pentru insuficientă timbrare, primează excepția referitoare la taxele de timbru, deoarece instanța nu poate să pună în discuția părților alte probleme legate de judecarea cauzei deduse ei spre soluționare, înainte de a fi plătite taxele de timbru[2]), apoi *excepția de necompetență, excepțiile privind compunerea sau constituirea instanței*[3], *autoritatea de lucru judecat, prescripția* etc. Astfel, pentru a putea rezolva excepția autorității de lucru judecat sau a prescripției extinctive, instanța trebuie să fie competentă, iar apoi să fie alcătuită potrivit legii; înainte de a se pronunța asupra prescripției, instanța trebuie să verifice dacă este în măsură să se mai pronunțe în pricina respectivă, deci să rezolve excepția autorității de lucru judecat[4] etc.

Referitor la procedura de soluționare a excepțiilor procesuale, trebuie reținute și prevederile art. 248 alin. (3) C.proc.civ., potrivit cărora, *dacă instanța nu se poate pronunța de îndată asupra excepției invocate, va amâna judecata și va stabili un termen scurt în vederea soluționării excepției*. Aceste dispoziții legale sunt deosebit de utile din

aceea, propunerea menționată nu a fost preluată în actualul Cod de procedură civilă, care, așa cum rezultă din cele de mai sus, a menținut același regim în privința unirii excepției procesuale cu fondul.

[1] V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 244.

[2] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 214/1971, în C.D. 1971, p. 190; C.A. București, s. a III-a civ., dec. nr. 2168/1997, în C.P.J.C. 1993-1998, p. 321; C.A. București, s. a III-a civ., dec. nr. 2168/1997, în C.P.J.C. 1993-1998, p. 321. În sensul că între excepția de netimbrare sau insuficientă timbrare și excepția de necompetență ar trebui soluționată mai întâi excepția de necompetență, deoarece art. 176 pct. 3 C.proc.civ. prevede că actul săvârșit cu încălcarea dispozițiilor privitoare la competență este lovit de nulitate, a se vedea, totuși, M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 272, nr. 174-1.

În ceea ce privește chestiunea ordinii de soluționare a excepției de netimbrare și a excepției de necompetență, trebuie subliniat totuși că, dat fiind că printre verificările efectuate de instanță în cursul procedurii regularizării cererii de chemare în judecată se numără și cea privitoare la dovada achitării taxei judiciare de timbru, cu consecința posibilității anulării cererii de chemare în judecată în această fază prealabilă, conform art. 200 C.proc.civ., *de lege lata*, această problemă se va ridica mai rar în practica judiciară. Cu toate acestea, problema își păstrează actualitatea, deoarece, pe de o parte, așa cum am arătat, există proceduri care sunt incompatibile cu procedura regularizării, iar, pe de altă parte, chestiunea timbrajului se poate ridica și în cursul judecății, chiar dacă acțiunea a fost supusă regularizării.

Chestiunea competenței ar putea să primeze cererii referitoare la taxele de timbru numai în ipoteza de excepție prevăzută de art. 200 alin. (1^1) C.proc.civ. în sensul că, dacă este cazul, mai întâi se va dispune trimiterea dosarului completului sau secției specializate, iar numai după aceea, se va parcurge procedura regularizării în cadrul căreia i se va pune în vedere reclamantului să își timbreze cererea potrivit legii.

[3] Cu toate acestea, *excepția de perimare*, survenind „de drept" în orice proces a cărui soluționare a rămas în nelucrare în condițiile art. 416 alin. (1) C.proc.civ., va avea prioritate și față de *excepția de necompetență sau de greșită compunere sau constituire a instanței* etc., fiind chiar inutil să se mai analizeze asemenea incidente procedurale, cât timp efectul admiterii rezidă în anularea întregului dosar. A se vedea și G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2011*, p. 285, nota de la speța nr. 16.

[4] Pentru analiza mai multor ipoteze concrete de invocare concomitentă a unor excepții procesuale, a se vedea M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 272-283.

punct de vedere practic, deoarece *permit instanței acordarea unui termen exclusiv pentru soluționarea excepției procesuale*. În reglementarea anterioară nu exista o dispoziție similară, astfel încât, din acest motiv, în practica judiciară, pentru a se evita soluționarea excepției procesuale în ședința de judecată, uneori se dispunea unirea acesteia cu fondul, deși nu erau îndeplinite condițiile legii pentru luarea unei asemenea măsuri. În plus, prin unirea cu fondul se urmărea evitarea pierderii efectelor termenului în cunoștință, care ar fi intervenit în cazul în care instanța ar fi reținut cauza pentru soluționare asupra excepției, cu consecința că, dacă după soluționarea excepției instanța rămânea învestită cu cauza, părțile trebuiau să fie din nou citate pentru termenul stabilit pentru continuarea judecății[1].

Dacă excepția procesuală invocată este întemeiată, instanța o va *admite*, pronunțând, după caz, o încheiere cu caracter interlocutoriu, atunci când decide amânarea judecății, respectiv o hotărâre, atunci când se dezînvestește de soluționarea litigiului pe fond (prin respingerea, anularea sau perimarea cererii ori declinarea competenței).

Dacă excepția procesuală invocată este neîntemeiată, instanța o va *respinge* printr-o încheiere interlocutorie și va continua soluționarea cauzei pe fond.

Potrivit art. 248 alin. (5) C.proc.civ., *încheierea prin care s-a respins excepția*, precum și *cea prin care, după admiterea excepției, instanța a rămas în continuare învestită pot fi atacate numai odată cu fondul*, dacă legea nu dispune altfel [de exemplu, potrivit art. 53 alin. (2) C.proc.civ., încheierea prin care s-a admis recuzarea nu este supusă niciunei căi de atac].

Hotărârea prin care s-a admis excepția procesuală are același regim juridic ca și hotărârea ce ar fi urmat să se pronunțe pe fond, dacă legea nu prevede expres o altă soluție [de exemplu, sentința prin care s-a admis excepția de perimare nu este supusă apelului, ci poate fi atacată numai cu recurs – art. 421 alin. (2) C.proc.civ.; hotărârea de declinare a competenței nu este supusă niciunei căi de atac, iar cea prin care se respinge cererea ca inadmisibilă întrucât este de competența unui organ fără activitate jurisdicțională sau ca nefiind de competența instanțelor române este supusă numai recursului la instanța ierarhic superioară – art. 132 alin. (3) și (4) C.proc.civ. etc.].

3.3. Probele

3.3.1. Considerații generale privind probele în procesul civil

3.3.1.1. Sediul materiei. Noțiunea și importanța probelor în procesul civil

Regimul juridic al probelor este consacrat de art. 249-388 C.proc.civ., *de lege lata*, realizându-se o unificare de reglementare, în sensul că în Codul de procedură civilă sunt cuprinse nu numai prevederile referitoare la administrarea probelor, ci și cele ca-

[1] Tocmai din aceste considerente, în practica multor instanțe, atunci când se reținea cauza pentru soluționare cu privire la o excepție procesuală, se dispunea și acordarea unui termen pentru continuarea judecății, în cunoștința părților, dacă era cazul, pentru eventualitatea în care instanța respingea excepția și rămânea învestită cu cauza respectivă. Această soluție permitea instanței să nu se pronunțe în chiar ședința de judecată asupra excepției procesuale, însă ea nu avea un temei legal, acordul părților de a se proceda în acest sens fiind esențial. Așa fiind, consacrarea legală a acestei soluții degajate pe cale pretoriană sub imperiul Codului de procedură civilă din 1865 este binevenită.

re privesc admisibilitatea acestora, aspecte care, anterior, erau reglementate de Codul civil din 1864.

În literatura de specialitate[1], noțiunii de „probă" i s-au dat mai multe înțelesuri. Într-un *sens mai larg*, prin „probă" se înțelege fie acțiunea de stabilire a existenței sau inexistenței unui anumit raport juridic, fie mijlocul prin care se poate stabili raportul juridic ce trebuie dovedit, fie rezultatul obținut prin folosirea mijloacelor de probă, adică măsura în care acestea au reușit să formeze convingerea judecătorului cu privire la existența sau inexistența raportului juridic dedus judecății.

Într-un *sens mai restrâns*, noțiunea de „probă" este utilizată în două accepțiuni. Prima accepțiune în sens restrâns este aceea de *mijloc de probă*, adică mijlocul prevăzut de lege prin care se poate dovedi un raport juridic. În acest sens, dovada se poate face prin înscrisuri, martori, prezumții, mărturisirea uneia dintre părți, expertiză și cercetarea la fața locului, la toate acestea urmând a se mai adăuga și probele materiale. Acest sens este avut în vedere, de exemplu, de art. 250 C.proc.civ., care prevede că „dovada unui act juridic sau a unui fapt se poate face prin înscrisuri, martori, prezumții, mărturisirea uneia dintre părți, făcută din proprie inițiativă sau obținută la interogatoriu, prin expertiză, prin mijloacele materiale de probă, prin cercetarea la fața locului sau prin orice alte mijloace prevăzute de lege".

A doua accepțiune în sens restrâns este aceea de *fapt probator*, adică un fapt material care, odată dovedit printr-un mijloc de probă, este folosit, la rândul său, pentru a dovedi un alt fapt material, determinant în soluționarea pricinii. Din acest punct de vedere, faptele sunt de două categorii: *fapte principale* (*facta probanda* sau *res probandae*), care constituie raportul juridic dedus judecății și care trebuie dovedite, precum și *fapte probatorii* (*facta probantia* sau *res probantes*), care nu constituie raportul litigios, dar care contribuie la dovedirea existenței sau inexistenței acestuia.

Probele au o importanță primordială în procesul civil. Pentru a putea pronunța hotărârea, judecătorul trebuie să cunoască raporturile juridice civile dintre părți, faptele care au dat naștere conflictului de interese dedus judecății, iar apoi să aplice la aceste fapte norma de drept corespunzătoare. Cum litigiul nu poate fi rezolvat numai pe baza afirmațiilor părților, afirmații care, de regulă, sunt contradictorii, rezultă că probele sunt indispensabile pentru stabilirea situației de fapt, reprezentând tocmai mijloacele prin care judecătorul poate lua cunoștință de raporturile de drept material supuse judecății. Deci, părțile trebuie să dovedească afirmațiile pe care le fac cu privire la pretențiile formulate și la apărările împotriva acestor pretenții, iar judecătorul își va forma convingerea și va pronunța hotărârea pe baza probelor care s-au administrat în cauză – *da mihi factum, dabo tibi ius*.

3.3.1.2. Subiectul, obiectul și sarcina probei

Probele se administrează în procesul civil pentru a-l convinge pe judecător, deci *subiectul probei* este judecătorul.

Obiectul probei este reprezentat de acele fapte juridice care tind la dovedirea raportului juridic litigios, deci actele juridice și faptele juridice în înțeles restrâns care

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 351; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 245.

au creat, modificat sau stins acest raport juridic ori care au determinat ineficacitatea sa, dând dreptul de a se cere anularea, rezoluțiunea, rezilierea actului juridic etc.[1]

Așadar, astfel cum rezultă și din prevederile art. 250 C.proc.civ., prin obiectul probei înțelegem *faptele juridice* lato sensu *din care izvorăsc drepturile și obligațiile cu privire la care părțile se află în litigiu*.

Obiectul probei înglobează o mare diversitate de fapte juridice, însă *nu include, în principiu, norma juridică aplicabilă în speță* (*iura novit curia*). În acest sens, art. 252 alin. (1) C.proc.civ. dispune, cu caracter de principiu, că instanța de judecată trebuie să ia cunoștință din oficiu de dreptul în vigoare în România.

Din definiția dată obiectului probei rezultă o primă clasificare a faptelor juridice care pot constitui obiectul acesteia. Astfel, distingem între: fapte *generatoare de drepturi și obligații*, fapte *modificatoare de drepturi și obligații*, fapte *extinctive de drepturi și obligații*, precum și fapte *de ineficacitate*.

Faptele care trebuie dovedite pot fi fapte *materiale* (cele care se exteriorizează, precum dărâmarea unui zid, tăierea unui arbore, infirmitatea unei persoane ca urmare a unui accident etc.) și fapte *psihologice* (cele care nu se exteriorizează decât prin rezultatele lor, precum dolul, reaua-credință etc.).

Pot fi dovedite atât faptele *pozitive*, cât și faptele *negative*, acestea din urmă prin dovedirea faptelor pozitive contrare[2]. Însă, faptele *nedefinite*, indiferent că ar fi pozitive sau negative, sunt aproape imposibil de dovedit, dar aceste fapte nu interesează într-un proces civil, unde este totdeauna vorba de fapte determinate. Astfel, este aproape imposibil de probat că o persoană nu a fost niciodată într-o anumită localitate (fapt negativ nedefinit), însă se poate dovedi că persoana respectivă nu a fost în acea localitate la o anumită dată, la care se pretinde că a încheiat un act autentic notarial, prin dovedirea faptului pozitiv că la data respectivă se afla într-o altă localitate. De asemenea, este foarte greu de dovedit că s-a exercitat tot timpul posesia asupra unui bun (fapt pozitiv nedefinit), dar se poate proba că acel bun a fost în posesia persoanei respective într-un anumit moment etc.

Menționăm însă că sunt *cazuri în care însăși legea impune dovedirea unui fapt negativ*, cum ar fi: art. 49 C.civ. (cel care solicită declararea morții unei persoane pe cale judecătorească trebuie să dovedească, între altele, că timp de cel puțin doi ani nu s-a primit nicio informație sau indiciu despre existența acelei persoane); art. 1341 și urm. C.civ. (cel care solicită restituirea plății nedatorate trebuie să facă dovada faptului că nu datora nimic celui căruia i-a făcut plata); art. 1400 C.civ. (cel care se prevalează de un drept supus unei condiții suspensive negative trebuie să facă dovada că acel eve-

[1] Astfel, actul juridic, fapta ilicită cauzatoare de prejudicii, plata nedatorată, îmbogățirea fără justă cauză etc. sunt fapte juridice *lato sensu* care creează raporturi juridice civile. Cesiunea de creanță, subrogația, moartea persoanei fizice, reorganizarea persoanelor juridice etc. modifică raporturile juridice prin schimbarea creditorului sau, după caz, a debitorului; alte fapte juridice pot modifica și alte elemente ale raportului juridic civil. Plata, confuziunea, compensația, preluarea datoriei (cu consimțământul creditorului) etc. sunt fapte care sting raporturile juridice. Vicierea consimțământului uneia dintre părți la încheierea actului juridic, lipsa capacității de folosință sau de exercițiu, neexecutarea obligației contractuale asumate etc. sunt fapte care determină sau pot determina ineficacitatea actelor juridice respective.

[2] De exemplu, moștenitorii subsecvenți în clasă trebuie să dovedească, pentru a culege moștenirea, că moștenitorii din clasa superioară nu au acceptat-o; de asemenea, într-o cerere în tăgăduirea paternității, se tinde a se dovedi un fapt negativ – că a fost imposibilitate de coabitare sau de concepție – prin dovedirea unor fapte pozitive etc.

niment nu s-a realizat); art. 1401 C. civ. (cel care solicită constatarea consolidării unui drept afectat de o condiție rezolutorie trebuie să facă dovada că evenimentul respectiv nu s-a realizat și nici nu se mai poate realiza în viitor) etc.

În cazul în care *judecătorul cunoaște personal faptele care formează obiectul litigiului*, el nu poate pronunța hotărârea pe baza acestora, ci pe baza probelor care au fost administrate în cauză, deoarece, în caz contrar, instanța superioară ar fi în imposibilitate de a mai exercita controlul judiciar sub aspectul temeiniciei hotărârii. Dacă judecătorul cunoaște împrejurări de fapt și depoziția sa este necesară pentru soluționarea pricinii, el poate fi audiat ca martor, devenind însă, potrivit art. 41 alin. (2) C.proc.civ., incompatibil.

Reglementarea actuală se ocupă în mod expres de modul în care pot fi dovedite în procesul civil *faptele necontestate*, adică acele fapte cu privire la care toate părțile sunt de acord că există, și *faptele notorii*, adică faptele cunoscute de un mare număr de persoane[1]. Sub acest aspect, art. 255 alin. (2) C.proc.civ. prevede că, dacă un anumit fapt este de notorietate publică ori necontestat, instanța va putea decide, ținând seama de circumstanțele cauzei, că nu mai este necesară dovedirea lui.

Așadar, cu privire la faptele necontestate și cele notorii, instanța poate decide, în funcție de împrejurări, să dispenseze părțile de sarcina dovedirii acestora. Cu toate acestea, în cazurile în care, *pentru aplicarea unei dispoziții legale, se cere ca un fapt să fie notoriu*, partea interesată va trebui să dovedească notorietatea acelui fapt. Subliniem că, într-o asemenea ipoteză, nu este vorba de dovedirea faptului notoriu însuși, caz în care sunt aplicabile prevederile art. 255 alin. (2) C.proc.civ., ci de dovedirea notorietății faptului respectiv.

În privința *chestiunilor prealabile*, menționăm că *faptele stabilite în materialitatea lor în instanța penală* nu mai pot forma obiect de probă în instanța civilă, nici pentru confirmarea lor, care ar fi inutilă, dar nici pentru infirmarea lor, care este inadmisibilă, deoarece art. 28 alin. (1) C.proc.pen. dispune că hotărârea definitivă a instanței penale are autoritate de lucru judecat în fața instanței civile care judecă acțiunea civilă, cu privire la existența faptei și a persoanei care a săvârșit-o. Trebuie reținut însă că, potrivit aceleiași dispoziții legale, instanța civilă nu este legată de hotărârea definitivă de achitare sau de încetare a procesului penal în ceea ce privește existența prejudiciului ori a vinovăției autorului faptei ilicite. În același sens, de altfel, art. 1365 C.civ. prevede că instanța civilă nu este ținută de dispozițiile legii penale și nici de hotărârea definitivă penală de achitare sau de încetare a procesului penal, în ceea ce privește *existența prejudiciului* ori a *vinovăției autorului* faptei ilicite.

În mod excepțional și *normele juridice* pot constitui obiect al probei. Astfel, potrivit art. 252 alin. (2) C.proc.civ., textele (legea are în vedere textele care constituie dreptul în vigoare în România) care nu sunt publicate în Monitorul Oficial al României sau într-o altă modalitate anume prevăzută de lege, convențiile, tratatele și acordurile internaționale aplicabile în România, care nu sunt integrate într-un text de lege, precum și dreptul internațional cutumiar trebuie dovedite de partea interesată.

[1] Așa cum s-a apreciat [A. IONAȘCU, *Probele în procesul civil*, Ed. Științifică, București, 1969 (citat în continuare *Probele*), p. 37; M. FODOR, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 675], termenul „notorietate" trebuie interpretat în funcție de gradul de cunoaștere a faptului de un număr nedeterminat de persoane, căci un fapt poate fi notoriu, chiar dacă nu este cunoscut de toată populația dintr-o anumită zonă geografică sau localitate.

În măsura în care se invocă incidența dreptului unui stat străin în cauză, instanța de judecată poate lua cunoștință de acesta din oficiu. *Proba legii străine* se face conform dispozițiilor Codului civil referitoare la conținutul legii străine (art. 253 C.proc.civ.). În acest sens, potrivit art. 2562 alin. (1) și (2) C.civ., conținutul legii străine se stabilește de instanța judecătorească prin atestări obținute de la organele statului care au edictat-o, prin avizul unui expert sau printr-un alt mod adecvat, iar partea care invocă o lege străină poate fi obligată să facă dovada conținutului ei.

Din aceste dispoziții rezultă că, în principal, *obligația stabilirii conținutului legii străine* aparține instanței judecătorești, însă instanța poate pune în sarcina părților să facă dovada conținutului acesteia. În cazul în care este imposibilă stabilirea, într-un termen rezonabil, a conținutului legii străine, se aplică legea română [art. 2562 alin. (3) C.civ.].

Potrivit art. 255 alin. (3) teza I C.proc.civ., instanța nu are obligația de a cunoaște *uzanțele*[1], *regulile deontologice și practicile statornicite între părți*, astfel încât acestea trebuie probate, în condițiile legii, de către cel care le invocă. Pe de altă parte, *regulamentele și reglementările locale* trebuie dovedite de către cel care le invocă numai la cererea instanței [art. 255 alin. (3) teza I C.proc.civ.].

În acest sens, la cererea instanței, autoritățile competente sunt obligate să îi comunice, în termenul stabilit, toate informațiile, înscrisurile ori reglementările solicitate [art. 255 alin. (4) C.proc.civ.].

În fine, conform art. 252 alin. (3) C.proc.civ., *dispozițiile normative cuprinse în documente clasificate* pot fi dovedite și consultate numai în condițiile prevăzute de lege.

Potrivit art. 249 C.proc.civ., dacă legea nu dispune expres altfel, cel care face o susținere în cursul procesului trebuie să o dovedească. Așadar, *sarcina probei* revine celui care face o afirmație în fața instanței.

Procesul civil fiind pornit de către *reclamant* prin introducerea cererii de chemare în judecată, este firesc ca el să își dovedească pretenția pe care a supus-o judecății – *onus probandi incumbit actori*; *probatio incumbit ei qui dicit, non ei qui negat*. Prin urmare, sarcina probei revine reclamantului. Numai după ce reclamantul dovedește faptul generator al dreptului său, *pârâtul* este obligat să iasă din pasivitate și să se apere, să dovedească netemeinicia pretenției acestuia.

Există însă și situații în care *pârâtul este obligat să preia inițiativa probei*. Dacă invocă o excepție procesuală, el trebuie să facă dovada acesteia – *in excipiendo reus fit actor*. De asemenea, când pârâtul dobândește calitatea de reclamant (formulând o cerere reconvențională, o cerere de chemare în garanție), atunci i se aplică în întregime regula comună cu privire la sarcina probei.

Așadar, într-un proces obișnuit, în principiu, sarcina probei se împarte între reclamant și pârât, putându-se afirma că partea care pretinde un fapt nou, contrar poziției dobândite de adversar, trebuie să îl dovedească[2].

[1] Articolul 1 alin. (6) C.civ. definește uzanțele ca fiind obiceiul (cutuma) și uzurile profesionale, iar potrivit art. 1 alin. (5) C.civ., partea interesată trebuie să facă dovada existenței și a conținutului uzanțelor. Uzanțele publicate în culegeri elaborate de către entitățile sau organismele autorizate în domeniu se prezumă că există, până la proba contrară.

[2] Regula înscrisă în art. 249 C.proc.civ. este rațională, întemeindu-se pe cea mai elementară echitate. Ar fi cu totul nedrept de a-l obliga pe cel contra căruia se reclamă să dovedească legitimitatea situației sale. Regula este desprinsă din însăși natura lucrurilor, legea trebuind să rețină ca fiind constant ceea ce constituie

Există unele situații în care *pârâtul, păstrându-și această calitate, are totuși primul sarcina probei.*

Astfel, în cazul prezumțiilor legale, când legea presupune că stării de fapt îi corespunde o anumită stare de drept, beneficiarul prezumției trebuie să dovedească numai faptul din care decurge prezumția, iar partea potrivnică, dacă dorește să răstoarne această stare, este obligată să administreze proba contrară. În acest sens, art. 328 alin. (1) teza I C.proc.civ. prevede că „prezumția legală scutește de dovadă pe acela în folosul căruia este stabilită în tot ceea ce privește faptele considerate de lege ca fiind dovedite", iar teza a II-a dispune că *beneficiarul unei prezumții legale* „trebuie să dovedească *faptul cunoscut, vecin și conex, pe care se întemeiază*" prezumția respectivă (mult mai ușor de probat, uneori, chiar evident), iar din acel moment sarcina probei este răsturnată [de exemplu, potrivit art. 1503 alin. (2) C.civ., remiterea actului autentic original, constatator al creanței, către debitor este o *prezumție de plată*, așa încât debitorul nu mai este obligat să dovedească direct faptul liberațiunii sale, ci este suficient să exhibe titlul constatator, urmând ca dovada contrară să fie făcută de către creditor, probând că titlul i-a fost furat, l-a pierdut etc.].

Sarcina probei este răsturnată și în *litigiile privind conflictele de muncă* în care *angajatorul este pârât*, deoarece, potrivit art. 272 C.muncii, „sarcina probei în conflictele de muncă revine angajatorului, acesta fiind obligat să depună dovezile în apărarea sa până la prima zi de înfățișare (în actuala reglementare, până la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate – *n.n.*)". Spre exemplu, în cazul contestației împotriva deciziei de concediere, sarcina probei nu revine mai întâi celui care pretinde că măsura respectivă este nelegală sau netemeinică (cel concediat, care are poziția procesuală de reclamant), ci celui împotriva căruia se formulează această pretenție (angajatorul, care are poziția procesuală de pârât).

Tot astfel, art. 5 din O.U.G. nr. 34/2014 privind drepturile consumatorilor în cadrul contractelor încheiate cu profesioniștii[1] prevede că „sarcina probei în ceea ce privește îndeplinirea cerințelor în materie de informare stabilite în prezentul capitol (Capitolul II. Informații destinate consumatorilor pentru alte contracte decât contractele la distanță sau contractele în afara spațiilor comerciale – *n.n.*) revine profesionistului". De asemenea, art. 24 alin. (1) din O.G. nr. 85/2004 privind protecția consumatorilor la

normalul și obișnuitul în raporturile dintre indivizi, iar nu faptele excepționale. Dacă s-ar alege, la întâmplare, două persoane, se va constata, aproape întotdeauna, că între acestea nu există niciun raport juridic obligațional. Deci, se poate prezuma că nimeni nu datorează nimic altcuiva. În consecință, este firesc ca, în cazul în care o persoană (reclamantul) pretinde că o altă persoană (pârâtul) îi este debitor, afirmând deci o situație contrară celei prezumate, cel ce formulează pretenția să fie obligat să o dovedească. Odată făcută această dovadă, între cele două persoane se stabilește existența unei alte situații decât aceea care era prezumată la declanșarea procesului, așa încât reclamantul va avea câștig de cauză, exceptând ipoteza în care pârâtul, la rândul lui, va invoca și va proba un mijloc de apărare care să paralizeze pretenția formulată împotriva sa (așadar, sarcina probei s-a transferat de la reclamant la pârât, iar dacă reclamantul contestă cele stabilite prin probele produse de pârât, sarcina probei cade din nou asupra reclamantului). Această justificare a regulii pentru raporturile juridice obligaționale este asemănătoare și în cazul raporturilor juridice privitoare la drepturile reale. Posesorul este aproape întotdeauna proprietarul lucrului pe care îl posedă. Când o persoană invocă un drept de proprietate sau un alt drept real asupra bunului deținut de o altă persoană înseamnă că afirmă o situație contrară celei prezumate și deci va trebui să o probeze. Odată proba făcută, se dobândește o nouă situație, diferită de cea obișnuită, care însă poate fi contestată de cel ce a fost chemat în judecată, prin invocarea unui fapt nou, care însă trebuie dovedit – G. Boroi, *Codul 2001*, p. 358.

[1] M. Of. nr. 427 din 11 iunie 2014.

încheierea și executarea contractelor la distanță privind serviciile financiare, republicată[1], dispune că sarcina probei privind îndeplinirea obligațiilor furnizorului de informare a consumatorului, precum și sarcina probei existenței consimțământului consumatorului la încheierea contractului și, după caz, la executarea acestuia cad în sarcina furnizorului, iar conform art. 11 din Legea nr. 363/2007 privind combaterea practicilor incorecte ale profesioniștilor în relația cu consumatorii și armonizarea reglementărilor cu legislația europeană privind protecția consumatorilor[2], profesioniștii trebuie să furnizeze dovezi privind exactitatea afirmațiilor în legătură cu practica comercială întreprinsă și sunt obligați, la solicitarea Autorității Naționale pentru Protecția Consumatorilor sau a instanțelor judecătorești, să le pună acestora la dispoziție documente care să probeze cele afirmate.

Tot în materia protecției drepturilor consumatorilor, art. 4 alin. (3) din Legea nr. 193/2000 privind clauzele abuzive din contractele încheiate între profesioniști și consumatori instituie în sarcina profesionistului, care pretinde că o clauză standard preformulată a fost negociată direct cu consumatorul, să prezinte probe în acest sens.

În condițiile art. 46 alin. (4) din Legea nr. 84/1998 privind mărcile și indicațiile geografice, dovada folosirii mărcii incumbă titularului acesteia și poate să fie făcută prin orice mijloc de probă. Aceasta înseamnă că, atunci când persoana interesată formulează o cerere de chemare în judecată prin care solicită decăderea titularului din drepturile conferite de marcă, întrucât, fără motive justificate, într-o perioadă neîntreruptă de 5 ani, socotită de la data înscrierii în Registrul mărcilor, marca nu a făcut obiectul unei folosiri efective pe teritoriul României pentru produsele sau serviciile pentru care aceasta a fost înregistrată sau dacă această folosire a fost suspendată pentru o perioadă neîntreruptă de 5 ani, potrivit art. 46 alin. (1) lit. a) din Legea nr. 84/1998, pârâtul trebuie să facă dovada că a utilizat marca și numai după aceea reclamantul trebuie să facă dovada contrară.

În condițiile art. 35 alin. (1) din Legea nr. 202/2002 privind egalitatea de șanse și de tratament între femei și bărbați, republicată[3], sarcina probei revine persoanei împotriva căreia s-a formulat sesizarea/reclamația sau, după caz, cererea de chemare în judecată, pentru fapte care permit a se prezuma existența unei discriminări directe ori indirecte, care trebuie să dovedească neîncălcarea principiului egalității de tratament între femei și bărbați.

În fine, potrivit art. 420 alin. (2) C.civ., în cazul în care recunoașterea de filiație este contestată de celălalt părinte, de copilul recunoscut sau de descendenții acestuia, dovada filiației este în sarcina autorului recunoașterii sau a moștenitorilor săi.

Stabilirea părții căreia îi incumbă sarcina probei prezintă o importanță deosebită, întrucât, *în lipsă de probe sau atunci când probele administrate sunt insuficiente și nici nu s-ar mai putea produce alte probe, va pierde cel căruia îi revenea sarcina probei.* Deci, se poate întâmpla ca o parte să nu obțină câștig de cauză, deși ar avea dreptate, pentru că îi lipsesc mijloacele de probă necesare dovedirii pretenției sale. Se poate spune, metaforic, că în fața justiției, din punct de vedere al rezultatului, „a nu avea probe" este același lucru cu „a nu avea dreptate" – *idem est non esse aut non probari.*

[1] M. Of. nr. 365 din 13 mai 2008.
[2] M. Of. nr. 899 din 28 decembrie 2007.
[3] M. Of. nr. 326 din 5 iunie 2013.

Cum, de regulă, reclamantul este cel care trebuie să probeze mai întâi afirmațiile sale, rezultă că, dacă el nu reușește să facă această dovadă, pretenția sa va fi respinsă – *actore non probante, reus absolvitur*.

Într-o astfel de situație, cererea de chemare în judecată va fi *respinsă ca nefondată (neîntemeiată), iar nu ca nedovedită*, deoarece, în sistemul nostru procesual, judecătorul este obligat să aibă un rol activ în materie probatorie, putând să ordone probe și din oficiu, după ce le-a pus în prealabil în discuția părților [art. 22 alin. (2) și art. 254 alin. (5) C.proc.civ.].

3.3.2. Reguli comune referitoare la admisibilitatea, administrarea și aprecierea probelor

3.3.2.1. Admisibilitatea probelor

Articolul 255 alin. (1) C.proc.civ. prevede că probele trebuie să fie admisibile potrivit legii și să ducă la soluționarea procesului.

Din acest text de lege coroborat cu celelalte dispoziții referitoare la probe rezultă că, pentru a fi admisibilă, orice probă trebuie să fie:

– *legală*, adică să nu fie oprită de legea materială sau procesuală. De exemplu: în cazul înscrisurilor autentice, constatările personale ale organului instrumentator nu pot fi contestate decât prin înscrierea în fals; potrivit art. 51 alin. (3) C.proc.civ., motivele de recuzare nu pot fi dovedite prin interogatoriu etc.;

– *verosimilă*, adică să nu contravină legilor naturii, să nu tindă la dovedirea unor fapte imposibile, ci a unor fapte reale, demne de a fi crezute;

– *pertinentă*, deci să aibă legătură cu obiectul procesului;

– *concludentă*, adică să poarte asupra unor împrejurări care sunt de natură să ducă la rezolvarea cauzei respective. Menționăm că art. 258 alin. (1) C.proc.civ. permite însă încuviințarea probei, fără a se examina concludența ei, dacă ar exista pericolul ca aceasta să se piardă prin întârziere.

Orice probă concludentă este și pertinentă, dar este posibil ca o probă pertinentă să nu fie totuși concludentă. Astfel, într-un proces care are ca obiect repararea prejudiciului cauzat printr-o faptă ilicită, proba cu martori solicitată de către pârât pentru a dovedi că au mai fost și alți participanți, deși este pertinentă, nu este și concludentă, deoarece art. 1382 C.civ. prevede că răspunderea este solidară. Dacă însă pârâtul solicită încuviințarea unei probe pentru a dovedi culpa concurentă a victimei, proba este pertinentă și concludentă, întrucât răspunderea se împarte între autor și victimă.

Pe lângă aceste condiții generale de admisibilitate, pentru unele mijloace de probă există și *condiții speciale* de admisibilitate, de care ne vom ocupa în cadrul paragrafelor dedicate mijloacelor de probă respective.

3.3.2.2. Administrarea probelor

În legătură cu administrarea probelor trebuie examinate trei aspecte, și anume: propunerea probelor, încuviințarea lor și administrarea propriu-zisă.

Propunerea probelor se face în faza inițială a procesului. Astfel, potrivit art. 254 alin. (1) C.proc.civ., probele se propun, sub sancțiunea decăderii, de către reclamant *prin cererea de chemare în judecată*, iar de către pârât *prin întâmpinare*, dacă legea nu

dispune altfel. Așadar, reclamantul trebuie să arate, în cererea de chemare în judecată, *dovezile pe care se sprijină fiecare capăt de cerere* [art. 194 lit. e) C.proc.civ.], iar pârâtul, în întâmpinare, trebuie să indice *dovezile cu care se apără împotriva fiecărui capăt de cerere* [art. 205 alin. (2) lit. d) C.proc.civ.]. Dacă formulează cerere reconvențională, pârâtul va arăta în această cerere dovezile pe care își întemeiază pretențiile [art. 209 alin. (3), raportat la art. 194 lit. e) C.proc.civ.]. Potrivit art. 209 alin. (5) C.proc.civ., la cererea reconvențională a pârâtului, reclamantul trebuie să formuleze întâmpinare, prin care să indice dovezile în apărare față de cererea incidentală.

Potrivit art. 204 alin. (1) C.proc.civ., la primul termen de judecată la care este legal citat, reclamantul poate își modifice cererea de chemare în judecată și să propună *noi dovezi*[1]. Subliniem că probele noi la care se referă dispoziția legală menționată nu sunt dovezile pe care, din varii motive, reclamantul nu le-a menționat în cererea de chemare în judecată, ci este vorba despre dovezi a căror necesitate a rezultat din întâmpinare[2] sau, după caz, din modificarea cererii de chemare în judecată.

Pârâtul, la cererea modificată de către reclamant, trebuie să facă o nouă întâmpinare, pe care, sub sancțiunea decăderii, o va depune cu cel puțin 10 zile înaintea termenului fixat de instanță, în care să indice dovezile cu care se apără față de noile pretenții ale reclamantului.

În cazurile în care *întâmpinarea nu este obligatorie*, pârâtul va propune probele de care înțelege să se folosească *la primul termen de judecată* [art. 157 alin. (2) C.proc.civ.][3].

Sancțiunea nerespectării termenelor stabilite de lege pentru indicarea probelor în procesul civil[4] constă în *decăderea părților din dreptul de a propune probele* cu care tind să își dovedească pretențiile și apărările lor, cu consecința că dovezile care nu au fost propuse în condițiile legii nu vor mai putea fi cerute și încuviințate în cursul procesului [art. 254 alin. (2) C.proc.civ.]. Menționăm că, potrivit art. 263 C.proc.civ., partea decăzută din dreptul de a administra o probă va putea totuși să se apere, discutând în fapt și în drept temeinicia susținerilor și a dovezilor părții potrivnice.

Decăderea părții din dreptul a propune probe poate fi *invocată de partea adversă*, însă din coroborarea dispozițiilor alin. (1) și (2) ale art. 254 C.proc.civ. rezultă că, în reglementarea actuală, *cu excepția ipotezelor vizate de art. 254 alin. (2) pct. 1-4 C.proc.civ.*,

---

[1] Apreciem că, în acest caz, reclamantul poate propune probele și oral în ședință, potrivit art. 254 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ.

[2] A se vedea și G. Boroi, *Procedura în fața primei instanțe: etapa scrisă. Cercetarea procesului: excepțiile procesuale. Probele: dovada cu înscrisuri, proba cu martori*, în *Conferințele NOUL COD DE PROCEDURĂ CIVILĂ*, http://www.inm-lex.ro/NCPC/doc/Brosura%20NCPC.pdf, p. 73.

[3] Deși legea nu prevede în mod expres acest lucru, apreciem că, în acest caz, pârâtul poate propune probele și oral în ședință, potrivit art. 254 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ.

[4] În literatura juridică [V. Dănăilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 570] s-a apreciat și că sancțiunea decăderii prevăzută de art. 254 alin. (1) C.proc.civ. se impune și atunci când indicarea probelor propuse în cererea de chemare în judecată sau în întâmpinare se face într-o modalitate lipsită de orice determinare. O solicitare a probelor de genul „în dovedirea cererii solicităm probe" ori o determinare generică a probelor de genul „acte, martori, interogatoriu și orice ale probe a căror necesitate va reieși din dezbateri" echivalează cu lipsa propunerii de probe în condițiile legii, de natură să implice sancțiunea decăderii. În ceea ce ne privește, considerăm că folosirea unor formule de genul „în dovedirea cererii solicităm probe" în cererea de chemare în judecată echivalează cu neindicarea probelor și poate atrage anularea cererii în condițiile art. 200 alin. (3) C.proc.civ. Pe de altă parte, în privința întâmpinării, a cererilor incidentale, care, potrivit art. 12^1 din Legea nr. 76/2012, nu sunt supuse procedurii regularizării, apreciem și noi că utilizarea unor astfel de formule va atrage decăderea părții din dreptul de a propune probe.

instanța este obligată să dispună decăderea părții din dreptul de a propune probe, ori de câte ori constată că nu există acordul expres al tuturor părților în ceea ce privește propunerea probelor cu nerespectarea termenelor stabilite de lege. Așa fiind, cu excepția ipotezelor prevăzute de art. 254 alin. (2) pct. 1-4 C.proc.civ., în cazul în care constată că probele nu au fost propuse în termenul stabilit imperativ de lege, instanța va solicita celorlalte părți să își exprime poziția cu privire la probele astfel invocate și numai dacă acestea sunt toate de acord, va proceda la punerea în discuția părților a admisibilității lor. Subliniem că, față de prevederile clare ale art. 254 alin. (2) pct. 5 C.proc.civ., care fac vorbire de *necesitatea existenței acordului expres al tuturor părților* la primirea probelor propuse cu depășirea termenelor legale, instanța nu poate deduce existența unui asemenea acord din tăcerea sau lipsa părții adverse. Prin urmare, într-o atare situație, instanța va dispune din oficiu decăderea părții din dreptul de a propune probe[1].

Articolul 254 alin. (2) C.proc.civ. prevede și *excepții de la sancțiunea decăderii*, indicând următoarele situații în care partea poate să ceară probe, cu depășirea termenului prevăzut de lege în acest scop, și anume atunci când:

1. necesitatea probei rezultă din modificarea cererii;
2. nevoia administrării probei reiese din cercetarea judecătorească și partea nu o putea prevedea;
3. partea învederează instanței că, din motive temeinic justificate, nu a putut propune în termen probele cerute;
4. administrarea probei nu duce la amânarea judecății;
5. există acordul expres al tuturor părților.

Potrivit art. 254 alin. (4) C.proc.civ., în cazul în care, pentru administrarea probelor încuviințate în condițiile art. 254 alin. (2) C.proc.civ., este amânată judecata, partea este obligată, sub *sancțiunea decăderii* din dreptul de a administra proba încuviințată:

a) să depună lista martorilor în termen de 5 zile de la încuviințarea probei, când se cere proba cu martori;

b) să depună copii certificate de pe înscrisurile invocate cu cel puțin 5 zile înainte de termenul fixat pentru judecată, dacă s-a încuviințat proba cu înscrisuri;

c) să depună interogatoriul în termen de 5 zile de la încuviințarea acestei probe, în cazurile în care interogatoriul trebuie comunicat, potrivit legii;

d) să depună dovada plății cheltuielilor necesare efectuării expertizei, în termen de 5 zile de la numirea expertului sau în termenul stabilit de instanță potrivit dispozițiilor art. 331 alin. (2) C.proc.civ., dacă s-a încuviințat proba expertizei.

Dacă probele au fost propuse și încuviințate în situațiile prevăzute de art. 254 alin. (2) C.proc.civ., partea adversă are dreptul la proba contrară numai asupra aceluiași aspect pentru care s-a încuviințat proba invocată [art. 254 alin. (3) C.proc.civ.]. Dacă se încuviințează dovada cu martori în condițiile art. 254 alin. (2) C.proc.civ., contradovada trebuie cerută, sub *sancțiunea decăderii*, în aceeași ședință, dacă ambele părți sunt de față, iar dacă partea potrivnică lipsește, în ședința următoare ori, în caz de împiedicare, la primul termen când se înfățișează [art. 260 alin. (6) și (7) C.proc.civ.].

[1] În sensul că sancțiunea decăderii poate fi invocată și de instanță din oficiu, norma înscrisă în art. 254 alin. (1) C.proc.civ. nefiind de ordine privată, a se vedea și: M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 292; V. DĂNĂILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 570.

Deși, aparent, ar fi firesc ca mai întâi să se facă dovada și numai după aceea să se facă și contradovada, art. 260 alin. (4) C.proc.civ. dispune că, pe cât posibil, dovada și dovada contrară vor fi administrate în aceeași ședință (în același timp).

Așadar, părțile au *obligația să propună probele în același timp*.

Dacă o parte *a renunțat* la o dovadă pe care a propus-o, partea adversă poate să și-o însușească [art. 257 alin. (1) C.proc.civ.][1], iar instanța poate dispune administrarea din oficiu a probei la care s-a renunțat [art. 257 alin. (2) C.proc.civ.].

Dacă probele propuse nu sunt îndestulătoare pentru lămurirea în întregime a procesului, instanța va dispune ca părțile *să completeze probele*. De asemenea, instanța *poate ordona alte dovezi* pe care le va găsi de cuviință, chiar dacă părțile se împotrivesc [art. 254 alin. (5) C.proc.civ.][2].

Aceste prevederi, în aplicarea principiului statuat în art. 22 alin. (2) C.proc.civ., stabilesc rolul judecătorului în probațiune. Trebuie subliniat însă că posibilitatea instanței de a dispune administrarea de noi probe, în condițiile art. 254 alin. (5) C.proc.civ., nu dispensează părțile de obligația de a-și proba pretențiile și apărările, astfel cum este aceasta stabilită, cu caracter de principiu, de art. 10 alin. (1) C.proc.civ., după cum omisiunea instanței de a dispune din oficiu completarea probelor ori administrare unor probe noi nu poate fi sancționată în căile de atac [art. 254 alin. (6) C.proc.civ.].

Înainte de a fi încuviințate, probele propuse în condițiile arătate mai sus trebuie puse de către instanță *în discuția contradictorie a părților*, în ordinea logică a intervenirii acestora în proces (mai întâi reclamantul, apoi pârâtul și, dacă este cazul, vor fi urmați de intervenientul principal, intervenientul accesoriu sau alți intervenienți forțați, precum și procurorul, atunci când acesta participă la judecată), fiecare dintre acestea având cuvântul atât în susținerea propriilor probe propuse, cât și asupra admisibilității și necesității probelor propuse de celelalte părți. După aceasta, instanța va da o *încheiere de admitere sau de respingere a probelor propuse*, în caz de încuviințare, arătându-se în încheiere faptele ce vor trebui dovedite, mijloacele de probă încuviințate, precum și obligațiile ce revin părților în legătură cu administrarea acestora [art. 258 alin. (2) C.proc.civ.]. Când o parte s-a opus la o probă propusă de cealaltă parte, încheierea va arăta și temeiurile pentru care proba a fost încuviințată sau respinsă, pentru că această încheiere, formând corp comun cu hotărârea ce se va pronunța pe fond, este supusă controlului judiciar. Încheierea prin care se dispune asupra încuviințării probelor are *caracter preparatoriu*, instanța *putând reveni, motivat, asupra ei*, însă *numai dacă proba a devenit neconcludentă sau inutilă*. În acest sens, art. 259 C.proc.civ. dispune că instanța poate reveni asupra unor probe încuviințate dacă, după

[1] O parte poate să-și însușească probele propuse de adversar și la care acesta renunță *înainte de încuviințarea lor de către instanță*. Dacă proba a fost încuviințată și apoi se renunță la administrarea ei, devine aplicabil art. 259 C.proc.civ. – M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 296.

[2] S-a arătat [V. DĂNĂILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 573] că dispoziția instanței cu privire la completarea probelor sau administrarea unor probe noi din oficiu nu dispensează părțile de îndeplinirea obligațiilor de administrare a probelor astfel dispuse, în măsura stabilită de instanță. Atât sarcina, cât și proporția acestor obligații sunt lăsate la aprecierea instanței. Va suporta obligațiile pentru administrarea probei partea care a făcut susținerea a cărei probațiune se impune. Neîndeplinirea obligațiilor stabilite de instanță pentru administrarea probelor ordonate din oficiu nu poate atrage decăderea părții din dreptul de a-i fi administrată proba, pentru că nu putem vorbi, în acest caz, despre un drept al părții, ci doar despre un set de obligații stabilite de către instanță în scopul administrării din oficiu, astfel că sancțiunea neîndeplinirii acestora atrage alte consecințe în plan procesual.

administrarea altor probe, apreciază că administrarea vreuneia nu mai este necesară. Instanța este însă obligată să pună această împrejurare în discuția părților.

În cazul în care administrarea probei încuviințate necesită cheltuieli, partea este obligată să depună la grefă, de îndată sau în termenul fixat de instanță, *dovada achitării sumei* stabilite pentru acoperirea lor. Nedepunerea sumei necesare administrării probei în termenul fixat de instanță atrage *decăderea* părții din dreptul de a administra dovada încuviințată în fața acelei instanțe. Depunerea sumei se va putea însă face *și după împlinirea termenului*, dacă prin aceasta nu se amână judecata.

Pentru situațiile în care instanța a dispus proba din oficiu sau la cererea procurorului, atunci când procesul a fost declanșat de acesta în condițiile prevăzute la art. 92 alin. (1) C.proc.civ., cheltuielile de administrare a probei, precum și partea care trebuie să le plătească vor fi stabilite prin *încheiere*, instanța putându-le pune și în sarcina ambelor părți (art. 262 C.proc.civ.)[1].

Cu privire la *administrarea propriu-zisă a probelor*, dispozițiile art. 16 C.proc.civ. consacră *principiul nemijlocirii*, dispunând că probele se administrează de către instanța care judecă procesul, cu excepția cazurilor în care legea stabilește altfel.

Așadar, dacă legea nu dispune altfel, administrarea propriu-zisă a probelor se face în fața instanței de judecată sesizate. Spre deosebire de reglementarea anterioară, *de lege lata*, administrarea probelor are loc *în camera de consiliu*[2], cu excepțiile prevăzute de lege.

[1] În literatura de specialitate (M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 298) s-a susținut că, deși dispozițiile art. 262 alin. (3) și (4) vizează numai alin. (1) al aceluiași articol, totuși, nu s-ar putea considera că decăderea intervine numai atunci când proba a fost propusă de părți, iar nu și atunci când a fost dispusă din oficiu sau a fost cerută de către procuror. În ceea ce ne privește, apreciem că referirea expresă numai la prevederile alin. (1) a fost urmărită de legiuitor, astfel că *extinderea sancțiunii decăderii și la cazurile în care proba este dispusă de instanță sau la cererea procurorului în condițiile prevăzute de art. 262 alin. (2) C.proc.civ. ar reprezenta o adăugare la textul de lege*. În plus, aplicarea sancțiunii decăderii în cazurile vizate de acest text de lege este lipsită de eficiență practică, pentru că, în orice caz, administrarea probei apare ca imposibilă. Sub acest aspect, sub imperiul reglementării Codului de procedură civilă din 1865 (care cuprindea o prevedere similară în art. 171[1]), în practica judiciară s-a decis că, deși atât prevederile cu valoare de principiu cuprinse în art. 129 alin. (5) teza finală C.proc.civ. 1865, cât și cele de aplicație particulară în materia probei cu expertiza cuprinse în art. 201 alin. (1) C.proc.civ. 1865 îngăduie instanței să ordone chiar din oficiu, trecând peste împotrivirea părților, administrarea unei probe, este subînțeles că, *atunci când administrarea probei implică cheltuieli, iar partea interesată refuză avansarea lor, ordonarea din oficiu a dovezii nu mai apare ca posibilă*. Trimit la această concluzie și dispozițiile art. 170 alin. (1) C.proc.civ. 1865, potrivit cărora, în cazul în care s-a încuviințat o cercetare locală, expertiză sau dovadă cu martori, partea este obligată ca, în termen de 5 zile de la încuviințare, să depună suma statornicită de instanță pentru cheltuielile necesare administrării probei, sub sancțiunea decăderii prevăzută de alin. (3) al aceluiași articol. Prin analogie, atunci când partea se opune înseși încuviințării probei, arătând că nu va avansa cheltuielile pe care administrarea ei le necesită, se impune a constata că partea își asumă consecințele ce decurg din neadministrarea unei dovezi de care atârnă soluționarea cauzei (C.A. Cluj, s. civ., mun. și asig. soc., min. și fam., dec. nr. 2152/R/2005, în B.J. 2005, p. 235).

În același sens, în doctrină (G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2007*, p. 387) s-a apreciat că, în cazul în care proba nu este cerută de vreuna dintre părți, ci este dispusă de instanță din oficiu sau la cererea procurorului, partea în sarcina căreia instanța stabilește obligația de plată a cheltuielilor necesare administrării probei își asumă consecințele refuzului de a plăti cheltuielile prin imposibilitatea de administrare a probei.

[2] Reamintim însă că, prin art. XII alin. (1) din Legea nr. 2/2013 privind unele măsuri pentru degrevarea instanțelor judecătorești, precum și pentru pregătirea punerii în aplicare a Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, s-a stabilit că dispozițiile codului privind cercetarea procesului și, după caz, dezbaterea fondului în camera de consiliu se aplică proceselor pornite începând cu data de 1 ianuarie 2016. În ceea ce privește procesele inițiate începând cu data intrării în vigoare a legii (15 februarie 2013) și până la data de 31 decembrie 2015, atât cercetarea procesului, cât și, după caz, dezbaterea fondului se vor desfășura în ședință publică, exceptând cazul când legea ar prevedea expres altfel.

Probele sunt administrate în ordinea statornicită de instanță, înainte de începerea dezbaterilor asupra fondului pretențiilor deduse judecății, dacă legea nu dispune altfel [art. 260 alin. (3) C.proc.civ.].

Potrivit art. 260 alin. (2) și (4) C.proc.civ., atunci când este posibil, probele se vor administra chiar în ședința în care ele au fost încuviințate, iar, pentru probele pentru care nu este posibilă administrarea în aceeași ședință de judecată, se va fixa termen, instanța luând și măsurile ce se impun pentru prezentarea martorilor, efectuarea expertizelor, aducerea înscrisurilor și a oricăror alte mijloace de probă. Dovada și dovada contrară vor fi administrate, atunci când este posibil, în aceeași ședință.

În ipoteza în care instanța a încuviințat o *cercetare la fața locului*, aceasta se va efectua, când este cazul, mai înainte de administrarea celorlalte probe [art. 260 alin. (5) C.proc.civ.].

Sunt și situații în care probele *nu sunt administrate de către instanța care judecă procesul*, și anume: în cazul administrării probelor prin *comisie rogatorie* [art. 261 alin. (2)-(5) C.proc.civ.]; pot rămâne câștigate cauzei probele administrate de o instanță necompetentă (art. 137 C.proc.civ.) sau de o instanță de la care pricina a fost strămutată [art. 145 alin. (2) teza I C.proc.civ.] ori într-o cerere perimată [art. 422 alin. (2) C.proc.civ.].

De asemenea, administrarea probelor nu are loc în fața instanței de judecată în cazul în care părțile convin ca *administrarea probelor să se facă de către avocați sau consilieri juridici* în condițiile art. 366-388 C.proc.civ., cu mențiunea că recurgerea la această procedură alternativă de administrare a probelor nu este posibilă în cazul litigiilor care privesc starea civilă și capacitatea persoanelor, relațiile de familie, precum și orice alte drepturi asupra cărora legea nu permite a se face tranzacție.

3.3.2.3. Aprecierea probelor

Aprecierea probelor constă în *operațiunea mintală pe care o va face judecătorul pentru a determina puterea probantă și valoarea fiecărei probe în parte, precum și ale tuturor probelor împreună*[1]. Judecătorul va examina cu atenție probele administrate în cauză, pronunțând soluția pe baza acestora, în raport de intima sa convingere. În acest sens, art. 264 alin. (2) C.proc.civ. dispune că, în scopul stabilirii existenței sau inexistenței faptelor pentru a căror dovedire s-au încuviințat probele, judecătorul le apreciază în mod liber, potrivit convingerii sale, în afară de cazul când legea stabilește puterea lor doveditoare.

Potrivit art. 264 alin. (1) C.proc.civ., „instanța va examina probele administrate, pe fiecare în parte și pe toate în ansamblul lor", ceea ce înseamnă că judecătorul cauzei trebuie să analizeze ceea ce rezultă din fiecare probă în parte și, apoi, să realizeze o corelație logică a probelor (în funcție și de modul în care acestea pot fi sau nu coroborate), menită să contureze situația de fapt la care sau în raport cu care urmează să se aplice normele legale, pentru a stabili temeinicia sau netemeinicia cererilor formulate sau a excepțiilor invocate, după caz.

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 365; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 254.

Trebuie menționat că, în cazurile în care legea stabilește puterea doveditoare a probelor, puterea de apreciere a judecătorului cunoaște unele îngrădiri. De aceste aspecte însă ne vom ocupa atunci când vom analiza forța probantă a fiecărui mijloc de probă în parte.

3.3.3. Convențiile asupra probelor

În literatura de specialitate[1], convențiile asupra probelor au fost definite drept *acordurile de voință prin care părțile derogă de la normele legale privind probațiunea judiciară, fie anterior unui proces, fie în cursul acestuia.*

Spre deosebire de reglementarea anterioară, actualul Cod de procedură civilă recunoaște în mod expres valabilitatea convențiilor asupra probelor, stabilind, totodată, și condițiile de validitate a acestora.

Astfel, potrivit art. 256 C.proc.civ., convențiile asupra admisibilității, obiectului sau sarcinii probelor sunt valabile, cu excepția celor care privesc drepturi de care părțile nu pot dispune, a celor care fac imposibilă ori dificilă dovada actelor sau faptelor juridice ori, după caz, contravin ordinii publice sau bunelor moravuri.

Din acest text de lege rezultă, așadar, că acordurile de voință asupra regimului probelor pot privi *admisibilitatea, obiectul sau sarcina probelor*, iar pentru a fi valabile, trebuie să întrunească următoarele *condiții,* cumulativ:

– să privească drepturi de care părțile pot dispune. Așadar, asemenea acorduri de voință nu pot fi încheiate în litigii cum ar fi cele privitoare la starea civilă și capacitatea persoanelor, precum și la orice alte drepturi asupra cărora legea nu permite a se face tranzacție;

– să nu facă imposibilă ori dificilă dovada actelor sau faptelor juridice;

– să nu contravină ordinii publice și bunelor moravuri.

Prin urmare:

– convențiile privitoare la *sarcina probei* sunt valabile în măsura în care stabilesc reguli aplicabile numai părților, fără a aduce vreo atingere obligației judecătorului de a avea un rol activ în materie probatorie;

– convențiile referitoare la *obiectul probei* sunt valabile atunci când părțile deplasează obiectul probei la fapte vecine și conexe, mai ușor de dovedit, fără a atinge însă prevederile cuprinse în art. 254 alin. (5) C.proc.civ.;

– convențiile cu privire la *admisibilitatea probelor* sunt valabile numai dacă dispozițiile legale ce reglementează admisibilitatea sunt de ordine privată. Astfel, art. 309 alin. (4) pct. 4 C.proc.civ. permite părților să convină, fie și tacit, ca în cazurile în care, pentru dovedirea unui act juridic, legea cere forma scrisă, să se folosească dovada cu martori, dacă este vorba de drepturi de care ele pot să dispună; o asemenea convenție este admisibilă și în cazul în care înscrisul sub semnătură privată nu îndeplinește cerințele prevăzute de art. 274 C.proc.civ. (formalitatea multiplului exemplar) sau de art. 275 C.proc.civ. (formalitatea „bun și aprobat")[2]. Din prevederile art. 309 alin. (3) și

[1] A. IONAȘCU, *Probele*, p. 177.

[2] Ar fi însă exagerat să se spună că, în toate cazurile în care, la întocmirea înscrisului, s-au încălcat prescripțiile legii, părțile au convenit în mod tacit să renunțe anticipat la aceste dispoziții legale, deoarece ar însemna ca, pe baza unei pretinse convenții a părților, aceste dispoziții să nu se mai aplice niciodată, iar

(4) C.proc.civ. rezultă că mai este necesar ca forma scrisă să fie cerută de lege numai *ad probationem*, astfel încât lipsa ori neregularitatea ei să nu afecteze existența operațiunii juridice, iar nu *ad validitatem*, deoarece, în această ipoteză, actul juridic, în sens de *negotium*, este lovit de nulitate.

Se observă că dispozițiile art. 256 C.proc.civ. nu fac referire expresă la posibilitatea derogării de la normele privind puterea doveditoare a mijloacelor de probă stabilite de lege și nici de la cele privind administrarea acestora, astfel încât se ridică problema dacă asemenea convenții sunt permise de lege.

În ceea ce ne privește, apreciem că o *convenție referitoare la puterea doveditoare a probelor* ar putea fi luată în considerare, însă *numai dacă ar mări* forța probantă a acestora, față de cea stabilită prin lege, cu condiția de a nu se încălca o normă juridică imperativă[1]. De exemplu, ar fi ineficientă o convenție a părților în care s-ar stipula că nu este necesară înscrierea în fals pentru combaterea constatărilor personale ale agentului care a întocmit actul autentic ori o convenție prin care s-ar permite combaterea autorității de lucru judecat. Având în vedere însă că, în general, dispozițiile legale privitoare la forța doveditoare a mijloacelor de probă sunt de ordine publică, asemenea convenții asupra probelor sunt mai mult teoretice.

Cât privește *convențiile privind administrarea probelor*, și acestea ar putea fi socotite ca valabile dacă normele care reglementează administrarea probelor nu sunt imperative. Cu toate acestea, așa cum s-a arătat[2], nu s-ar putea considera că este vorba de o astfel de convenție în acele situații în care partea, care ar putea să profite de decăderea părții adverse din dreptul de a mai administra o probă, nu se opune la administrarea acesteia. Într-o asemenea ipoteză nu este vorba de o convenție tacită asupra administrării probei respective, ci de decăderea din dreptul de a invoca decăderea părții adverse. Astfel, în cazurile în care propunerea probelor nu s-a făcut prin cererea de chemare în judecată, prin întâmpinare ori, în cazurile în care întâmpinarea nu este obligatorie, cel mai târziu la primul termen de judecată, dacă nu s-au indicat nominal martorii sau nu s-a depus suma fixată pentru onorariul expertului, despăgubirea martorilor etc., potrivit legii, operează decăderea din proba respectivă, însă, fiind vorba de norme care facilitează desfășurarea procesului, deci norme de ordine privată, părțile pot conveni expres înlăturarea sancțiunii decăderii sau, după caz, încălcarea normelor respective trebuie invocată într-un anumit termen, sub sancțiunea decăderii din dreptul de a mai putea invoca această încălcare.

3.3.4. Asigurarea probelor

În mod obișnuit, probele se administrează în cursul dezbaterilor judiciare, deci după sesizarea instanței cu judecarea cauzei. Pot exista însă situații în care să existe pericolul ca un mijloc de probă ce ar putea servi la soluționarea pricinii să dispară încă înainte de începerea procesului ori chiar în cursul procesului, dar mai înainte de faza propunerii și administrării probelor. Dacă persoana interesată ar fi limitată la administrarea probei pe calea obișnuită, adică în cursul desfășurării procesului, este posibil

norma juridică trebuie interpretată în sensul în care ea să se aplice, nicidecum în sensul în care să nu se aplice – G. BOROI, *Codul 2001*, p. 365.

[1] A se vedea, în același sens, M. FODOR, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 678.

[2] G. BOROI, *Codul 2001*, p. 366.

ca ea să nu mai fie în măsură să își dovedească pretenția sau, după caz, apărarea. Pentru a preveni o astfel de situație, legea a reglementat procedura asigurării probelor (art. 359-365 C.proc.civ.), care mai este cunoscută și sub denumirea de „ancheta *in futurum*", procedură care are ca scop *conservarea unei probe* necesare într-un eventual proces sau chiar într-un proces *pendente*.

Articolul 359 alin. (1) C.proc.civ. prevede că *oricine are interes să constate de urgență mărturia unei persoane, părerea unui expert, starea unor bunuri, mobile sau imobile ori să obțină recunoașterea unui înscris, a unui fapt sau a unui drept, dacă este pericol ca proba să dispară ori să fie greu de administrat în viitor*, va putea cere, atât înainte, cât și în timpul procesului, administrarea acestor probe. Pericolul dispariției sau dificultatea administrării dovezii în viitor este o *chestiune de fapt*, lăsată la aprecierea instanței.

Legea permite ca asigurarea de probe să fie făcută *chiar dacă nu există urgență*, în cazul în care *partea adversă își dă acordul*. Dispozițiile art. 359 alin. (2) C.proc.civ. au în vedere partea adversă care urmează a fi chemată în instanță pentru asigurarea probei, iar nu eventualul pârât din procesul în care se va folosi proba. Acordul părții adverse trebuie să fie *expres*, el neputând fi dedus din tăcerea sau absența părții adverse[1]. Astfel, lipsa întâmpinării sau a opoziției efective a părții adverse citate în această procedură nu valorează acord.

Persoana interesată, care poate fi *oricare dintre părțile viitorului proces*, trebuie să facă o *cerere pentru asigurarea probei*, ce va cuprinde, pe lângă elementele necesare oricărei cereri adresate instanței judecătorești (art. 148 C.proc.civ.), și elementele specifice acestei materii, și anume: probele a căror administrare o pretinde, faptele pe care vrea să le dovedească, precum și motivele care fac necesară asigurarea acestora sau, după caz, acordul părții adverse privind dovezile a căror administrare se solicită [art. 360 alin. (2) C.proc.civ.].

Cererea de asigurare de probe are *caracter contencios*. Într-adevăr, chiar dacă aparent s-ar încadra în categoria cererilor necontencioase, deoarece nu se urmărește, prin ea însăși, stabilirea unui drept potrivnic față de o altă persoană, ci doar conservarea unei probe, asigurarea administrării unei probe, în scopul de a putea fi folosită într-un litigiu existent (*pendente*) sau într-unul viitor, totuși, în realitate, este vorba despre o procedură contencioasă prin care, ca și atunci când proba este solicitată în condițiile art. 249 și urm. C.proc.civ., instanța se pronunță asupra admisibilității (utilității, pertinenței, concludenței) probei a cărei asigurare se cere. Cum etapa încuviințării și administrării dovezilor este una contencioasă, această procedură nu capătă caracter necontencios doar pentru motivul că este declanșată înaintea judecății propriu-zise sau în timpul acestuia, dar anterior termenului la care se încuviințează probele[2].

Asigurarea probelor se poate cere *pe cale principală*, deci înainte de a exista o judecată asupra fondului, situație în care competența aparține *judecătoriei în raza căreia se află martorul sau obiectul constatării*, sau *pe cale incidentală*, adică în timpul judecății, dacă nu s-a ajuns la faza administrării probelor, situație în care este competentă *instanța care judecă procesul în primă instanță* [art. 360 alin. (1) C.proc.civ.].

[1] În același sens, a se vedea: A. RĂDOI, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 833; M. TĂBĂRCĂ, GH. BUTA, *Codul adnotat 2009*, p. 653.

[2] G. BOROI, O. SPINEANU-MATEI, *Codul adnotat 2011*, p. 383.

Asigurarea probelor pe cale principală este de competența materială a *judecătoriei* și în cazurile în care cererea asupra pretenției deduse judecății ar fi de *competența în primă instanță a tribunalului sau a curții de apel*, deoarece art. 360 alin. (1) teza I C.proc.civ. reprezintă o normă specială în materie de competență, astfel încât, ca orice normă specială, se aplică prioritar ori de câte ori ar fi vorba de un caz ce intră sub incidența prevederilor sale[1].

Trebuie observat că, în ceea ce privește instanța competentă să soluționeze cererea de asigurare de probe pe cale incidentală, spre deosebire de prevederile art. 236 C.proc.civ. 1865, art. 360 alin. (1) C.proc.civ. face vorbire de instanța competentă să judece procesul în primă instanță, iar nu de cea competentă să judece pricina. Așa fiind, rezultă că, *de lege lata*, o cerere de asigurare de probe formulată pe cale incidentală va fi soluționată de instanța care judecă procesul în primă instanță, *chiar dacă acesta s-ar afla deja în apel sau în recurs* (ipoteza presupune că asigurarea de dovezi se cere până la administrarea probelor în calea de atac de reformare).

Cererea de asigurare de probe se judecă *în camera de consiliu, de regulă, cu citarea părților*. În caz de pericol în întârziere, instanța, apreciind împrejurările, va putea încuviința cererea și fără citarea părților [art. 360 alin. (3)-(5) C.proc.civ.]. Potrivit prevederii exprese a art. 360 alin. (3) teza a II-a C.proc.civ., în această materie *întâmpinarea nu este obligatorie*.

Asupra cererii de asigurare de probe, instanța se pronunță prin *încheiere*. În situația în care cererea se admite, se va dispune administrarea dovezii de îndată sau la un termen ulterior, ce se va fixa prin încheierea respectivă. Instanța trebuie să limiteze soluția la scopul cererii, deci întinderea cercetării instanței se va mărgini numai la *aprecierea admisibilității probei* și *la verificarea îndeplinirii cerințelor* prescrise de lege pentru această procedură[2].

În privința căilor de atac, reglementarea anterioară distingea după cum asigurarea dovezii s-a cerut pe cale principală sau pe cale incidentală, în această din urmă situație încheierea putând fi atacată numai odată cu hotărârea de fond. Actuala reglementare nu mai face o asemenea distincție, art. 361 C.proc.civ. stabilind că *încheierea de admitere* a cererii este executorie și nu este supusă niciunei căi de atac, iar *încheierea de respingere* poate fi atacată separat numai cu apel în termen de 5 zile de la pronunțare, dacă s-a dat cu citarea părților, și de la comunicare, dacă s-a dat fără citarea lor.

În consecință, urmează să admitem că acesta este regimul juridic al încheierii de asigurarea a probelor, indiferent dacă asigurarea s-a făcut pe cale principală sau incidentală.

Când s-a solicitat consemnarea mărturiei unei persoane, efectuarea unei expertize, recunoașterea unui anumit înscris, a unui fapt sau a unui drept, administrarea acestor dovezi se va face potrivit regulilor privitoare la administrarea probei cu martori, a expertizei sau a mărturisirii.

[1] A se vedea și G. BOROI, *Codul 2001*, p. 366-367; V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 255.

[2] Instanța sesizată cu cererea de asigurare a unei probe trebuie să se ferească să prejudece fondul, respectiv să statueze asupra unor drepturi ce nu pot fi lămurite decât cu prilejul soluționării litigiului pe fond – C.S.J., s. civ., dec. nr. 1937/2001, în C.J. nr. 2/2002, p. 77.

Administrarea probelor asigurate se constată printr-o *încheiere*, distinctă de încheierea prin care s-a soluționat cererea de asigurare de dovezi și, spre deosebire de aceasta din urmă, nu este supusă niciunei căi de atac [art. 362 alin. (2) C.proc.civ.].

Dovezile asigurate în cadrul acestei proceduri vor putea fi *folosite în litigiul de fond* atât de partea care le-a solicitat, cât și de partea care nu a cerut administrarea lor [art. 363 alin. (2) C.proc.civ.]. În cursul procesului asupra fondului cauzei, probele respective au aceeași valoare probantă ca și în cazul în care s-ar fi administrat în cursul judecății, putând fi combătute prin alte mijloace de probă. Cheltuielile făcute cu administrarea probelor vor fi ținute în seamă de instanța care judecă pricina în fond[1].

În litigiul de fond, în măsura în care proba asigurată ar mai putea fi administrată, părțile interesate au dreptul să solicite *readministrarea* ei, caz în care instanța urmează a aprecia asupra acestei cereri potrivit circumstanțelor dosarului. De altfel, potrivit art. 363 alin. (1) C.proc.civ., instanța care judecă procesul trebuie să cerceteze proba asigurată sub aspectul „admisibilității și concludenței sale", iar, dacă va considera necesar și dacă este cu putință, va putea proceda și la o *nouă administrare* a aceleiași probe.

Potrivit art. 364 alin. (1) C.proc.civ., la cererea oricărei persoane care are interesul *să constate de urgență o anumită stare de fapt* care ar putea să înceteze ori să se schimbe până la administrarea probelor, executorul judecătoresc în circumscripția căruia urmează să se facă constatarea va putea constata la fața locului această stare de fapt. În același sens, art. 9 alin. (2) din Legea nr. 188/2000 prevede că, pentru constatarea unor stări de fapt în condițiile prevăzute de Codul de procedură civilă, este competent executorul judecătoresc din circumscripția curții de apel în a cărei rază teritorială se va face constatarea.

Așadar, din dispozițiile legale citate rezultă că, spre deosebire de reglementarea anterioară, *constatarea de urgență a unei stări de fapt* se va face de *executorul judecătoresc, la cererea părții interesate*, fără a mai fi nevoie nici de autorizarea prealabilă a instanței judecătorești și nici de desemnarea executorului de către aceasta[2].

Trebuie reținut că, în cazul în care efectuarea constatării de fapt necesită concursul părții adverse sau al unei alte persoane, constatarea nu poate fi făcută decât *cu acordul acesteia*. În lipsa unui astfel de acord, *partea interesată va putea cere instanței* să încuviințeze efectuarea constatării. Instanța poate încuviința efectuarea constatării fără citarea aceluia împotriva căruia se cere, dispozițiile art. 360-363 C.proc.civ. aplicându-se în mod corespunzător.

Cu prilejul constatării unei stări de fapt în condițiile art. 364 C.proc.civ., executorul judecătoresc întocmește un proces-verbal. *Procesul-verbal de constatare* va fi comunicat, în copie, celui împotriva căruia s-a făcut constatarea, dacă nu a fost de față, și are puterea doveditoare a înscrisului autentic [art. 364 alin. (4) C.proc.civ.][1].

Potrivit art. 365 C.proc.civ., în caz de pericol în întârziere, asigurarea dovezii și constatarea unei stări de fapt se vor putea face *și în zilele nelucrătoare și chiar în afara orelor legale*, însă *numai cu încuviințarea expresă a instanței*[2].

[1] Întrucât dovezile astfel administrate sunt probe ale procesului, costurile impuse de administrarea lor se cuantifică la calculul cheltuielilor de judecată, ceea ce ar exclude cheltuielile reprezentând onorarii de avocați, de exemplu, care nu reprezintă costuri de administrare a probei – C.A. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 130/2002, *apud* G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2011*, p. 388.

[2] A se vedea, în același sens: A. Rădoi, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 867; M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 443. În sensul că *instanța va pronunța o încheiere de admitere a cererii în condițiile art. 360 C.proc.civ.*, prin care va încuviința efectuarea constatării de urgență a unei stări de fapt de către un executor judecătoresc competent potrivit legii, iar constatarea astfel încuviințată va fi făcută, în baza autorizației emise de către instanță, de către *un executor ales de către parte*, a se vedea, totuși, V. Dănăilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 711.

3.3.5. Proba prin înscrisuri

3.3.5.1. Definiția și clasificarea înscrisurilor

Articolul 265 C.proc.civ. definește înscrisul ca fiind *orice scriere sau altă consemnare care cuprinde date despre un act sau fapt juridic, indiferent de suportul ei material ori de modalitatea de conservare și stocare*.

În literatura juridică[3] dezvoltată sub imperiul Codului civil din 1864, care nu cuprindea o definiție a înscrisului, acesta era definit drept orice declarație despre un act juridic sau fapt juridic *stricto sensu*, făcută prin scriere de mână, dactilografiere, litografiere, imprimare pe hârtie sau pe orice alt material.

În reglementarea actuală, în concordanță cu evoluția în domeniul tehnicilor de stocare și conservare a informațiilor, dispozițiile art. 265 C.proc.civ. prevăd în mod expres că este cuprinsă în noțiunea de „înscris" nu numai scrierea pe orice suport material, ci și orice altă consemnare care cuprinde date despre un act sau fapt juridic în sens restrâns, care este stocată și conservată printr-un mijloc tehnic adecvat, oricare ar fi acesta[4]. În acest sens, art. 266 C.proc.civ. dispune în mod expres că înscrisul pe suport informatic este admis ca probă în aceleași condiții ca înscrisul pe suport hârtie, dacă îndeplinește condițiile prevăzute de lege.

Înscrisurile pot fi *clasificate* după mai multe criterii. Astfel:

a) după cum au fost întocmite cu sau fără intenția de a fi folosite ca mijloc de probă în cazul ivirii unui eventual litigiu, înscrisurile sunt *preconstituite* (acelea care au fost întocmite cu intenția de a fi folosite ca mijloc de probă în cazul ivirii unui eventual litigiu) și înscrisuri *nepreconstituite* (care nu s-au întocmit în scopul de a fi folosite ca mijloc de probă într-un proces, dar care, în mod accidental, sunt totuși utilizate pentru dovedirea raportului juridic litigios);

b) după scopul pentru care au fost întocmite, precum și după efectul lor, înscrisurile preconstituite se împart în *originare* sau *primordiale* (sunt întocmite în vederea constatării încheierii, modificării sau stingerii unui raport juridic), *recognitive* (sunt întocmite

[1] În practică, aceste prevederi înscrise în art. 364 C.proc.civ. sunt relativ frecvent utilizate înainte de declanșarea unor procese de partaj, în cazurile în care bunurile se află în folosința exclusivă a unuia dintre coproprietari sau devălmași și există pericolul ca unele dintre acestea să dispară ori să fie ascunse.

[2] Dispozițiile art. 365 C.proc.civ. fiind de strictă interpretare și aplicare, considerăm că autorizarea expresă a instanței pentru efectuarea asigurării de probe sau a constatării unei stări de fapt în zilele nelucrătoare sau în afara orelor legale este necesară în cazurile în care procedura este începută înăuntrul orarului legal de funcționare, dar continuată în afara acestuia. A se vedea, în același sens, V. Dănăilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 711.

[3] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 368; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 256.

[4] A se vedea și M. Fodor, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 696.

în scopul recunoaşterii existenţei unui înscris originar pierdut, pentru a-l înlocui[1]) şi *confirmative* (sunt întocmite pentru a confirma un act juridic lovit de nulitate relativă).

Cu privire la *valoarea probatorie a înscrisurilor recognitive*, art. 288 C.proc.civ. prevede că înscrisul de recunoaştere sau de reînnoire a unei datorii preexistente face dovadă împotriva debitorului, moştenitorilor sau succesorilor săi în drepturi, dacă aceştia nu dovedesc, prin aducerea documentului originar, că recunoaşterea este eronată sau inexactă.

Deşi actuala reglementare nu mai reia cerinţele art. 1189 alin. (1) C.civ. 1864[2], totuşi, trebuie admis că, în cuprinsul său, actul de recunoaştere sau de reînnoire a unei datorii preexistente trebuie *să identifice titlul primordial*[3]. De asemenea, pentru a avea valoare probatorie, este necesar ca însuşi înscrisul recognitiv să fie valabil ca înscris sub semnătură privată, iar puterea doveditoare a acestuia va exista numai în limitele în care corespunde celei a înscrisului originar. În situaţia în care înscrisul recognitiv prezintă deosebiri faţă de cel primordial, acestea nu vor fi luate în considerare şi se va da crezare înscrisului primordial[4];

c) în funcţie de modul lor de întocmire, înscrisurile preconstituite se clasifică în înscrisuri *autentice* şi înscrisuri *sub semnătură privată*, iar acestea din urmă, la rândul lor, sunt clasificate, uneori, în *înscrisuri sub semnătură privată propriu-zise* şi *înscrisuri care valorează început de dovadă scrisă*;

d) după raportul dintre ele, înscrisurile se împart în *originale*, *duplicate* şi *copii*.

Articolul 285 C.proc.civ. se ocupă de situaţia *duplicatelor de pe înscrisurile notariale sau alte înscrisuri autentice*, stabilind că, dacă acestea au fost eliberate în condiţiile prevăzute de lege, înlocuiesc originalul şi *au aceeaşi putere doveditoare* ca şi acesta. În acelaşi sens, art. 97 alin. (4) din Legea nr. 36/1995 a notarilor publici şi a activităţii notariale, republicată[5], prevede că duplicatul actului notarial are forţa probantă prevăzută de lege ca şi originalul actului.

Articolul 286 C.proc.civ. reglementează *puterea doveditoare* a *copiilor de pe înscrisurile autentice şi de pe cele sub semnătură privată*, făcând distincţia între situaţia în care originalul există şi cea în care acesta nu mai există. Astfel, în ipoteza în care originalul există, potrivit art. 286 alin. (1) C.proc.civ., copia, chiar legalizată, de pe orice înscris autentic sau sub semnătură privată nu poate face dovadă decât despre ceea ce este cuprins în înscrisul original, iar conform alin. (2) al aceluiaşi articol, părţile pot să ceară confruntarea copiei cu originalul, prezentarea acestuia din urmă putând fi întotdeauna ordonată de instanţă, în condiţiile prevăzute la art. 292 alin. (2) C.proc.civ. Aşadar, copiile, chiar legalizate, de pe orice înscris autentic sau sub semnătură privată fac dovada, însă sub rezerva prezentării originalului, cu menţiunea că, în cazul înscrisurilor autentice, poate fi prezentat şi duplicatul. Dacă este imposibil să fie prezentat originalul sau duplicatul înscrisului autentic ori originalul înscrisului sub semnătură privată, copia legalizată de pe acestea constituie un început de dovadă scrisă. Articolul 286 alin. (5) C.proc.civ. se ocupă şi de *extrasele sau copiile parţiale*, prevăzând că acestea fac dovada ca şi copiile integrale sau copiile asimilate acestora, însă numai pentru partea din înscrisul original pe care o reproduc; în cazul în care sunt contestate, iar originalul este imposibil să fie prezentat, instanţa are dreptul să aprecieze, în limitele prevăzute la art. 286 alin. (3) şi (4) C.proc.civ., în ce măsură partea din original, reprodusă în extras, poate fi socotită ca având putere doveditoare, independent de părţile din original care nu au fost reproduse.

Copiile de pe copii nu au nicio putere doveditoare [art. 286 alin. (4) C.proc.civ.].

În fine, cu privire la *copiile făcute pe microfilme sau pe suporturi informatice*, art. 287 C.proc.civ. prevede că datele din înscrisurile autentice sau sub semnătură privată redate pe microfilme şi alte suporturi accesibile de prelucrare electronică a datelor, făcute cu respectarea dispoziţiilor legale, au aceeaşi putere doveditoare ca şi înscrisurile în baza cărora au fost redate;

e) după suportul prin care sunt reprezentate (*instrumentum probationem*), distingem între *înscrisurile obişnuite pe suport de hârtie sau alt suport material*, *înscrisurile în formă electronică* şi *înscrisurile pe suport informatic*.

Înscrisul pe suport informatic este admis ca probă în aceleaşi condiţii ca înscrisul pe suport de hârtie, dacă îndeplineşte condiţiile prevăzute de lege. *Înscrisurile făcute în formă electronică* sunt supuse dispoziţiilor legii speciale, respectiv Legea nr. 455/2001 privind semnătura electronică, republicată[1].

3.3.5.2. Înscrisurile autentice

A. Noţiune. Condiţii

Articolul 269 alin. (1) teza I C.proc.civ. defineşte înscrisul autentic ca fiind *înscrisul întocmit sau, după caz, primit şi autentificat de o autoritate publică, de notarul public sau de către o altă persoană învestită de stat cu autoritate publică, în forma şi condiţiile stabilite de lege*. Este, de asemenea, autentic *orice alt înscris emis de către o autoritate publică şi căruia legea îi conferă acest caracter* [art. 269 alin. (2) C.proc.civ.].

Din aceste dispoziţii legale rezultă că pentru a fi autentic un înscris trebuie să întrunească următoarele *condiţii*[2]:

a) să fie întocmit de sau, după caz, primit şi autentificat de o autoritate publică, de notarul public sau de către o altă persoană învestită de stat cu autoritate publică;

b) agentul instrumentator al actului să fie competent din punct de vedere material şi teritorial;

[1] Dacă intenţia părţilor din înscrisul nou este de a aduce modificări raportului juridic iniţial, atunci înscrisul nu este un înscris recognitiv, ci unul primordial, care constată un act juridic nou, modificator al actului juridic iniţial.

[2] Potrivit art. 1189 alin. (1) C.civ. 1864, înscrisul recognitiv nu face probă despre datorie şi nu dispensează pe creditor de a prezenta titlul originar decât atunci când: 1. actul de recunoaştere cuprinde cauza şi obiectul datoriei, precum şi data titlului primordial, sau 2. când actul recognitiv, având o dată de 30 de ani, este ajutat de posesiune şi de unul sau mai multe acte de recunoaştere conforme cu acesta.

[3] În acelaşi sens, V. DĂNĂILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 616.

[4] M. FODOR, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 730-731, nr. 5.

[5] M. Of. nr. 444 din 18 iunie 2014.

[1] M. Of. nr. 316 din 30 aprilie 2014.

[2] Respectarea tuturor acestor condiţii ar trebui să rezulte din chiar *formula de autentificare* încorporată sau ataşată actului, neputând fi dovedită cu elemente sau probe exterioare (de exemplu, cu martori) – Trib. jud. Timiş, s. civ., dec. nr. 950/1973, în R.R.D. nr. 10/1973, p. 169, *apud* V. DĂNĂILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 596.

c) să fie întocmit cu respectarea formalităţilor prescrise de lege pentru a fi considerat autentic (de pildă, în cazul actelor autentificate de notarul public, în conformitate cu art. 7 din Legea nr. 36/1995, dar şi prin raportare la alte legi speciale).

În reglementarea actuală, art. 269 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ. prevede care sunt elementele asupra cărora poartă autenticitatea astfel: *stabilirea identităţii părţilor, exprimarea consimţământului acestora cu privire la conţinut, semnătura acestora şi data înscrisului*. Dispoziţiile menţionate sunt de strictă interpretare şi aplicare, prin urmare, orice alt element care nu face obiectul verificării *ex proprii sensibus* de agentul instrumentator, cum ar fi existenţa viciilor de consimţământ, nu intră în sfera autenticităţii.

Potrivit art. 268 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ., *semnătura funcţionarului public* conferă autenticitate acelui înscris, în condiţiile legii.

Constituie înscrisuri autentice: actele autentice notariale, actele de stare civilă (potrivit art. 1 din Legea nr. 119/1996, republicată, „actele de stare civilă sunt înscrisuri autentice, prin care se dovedeşte naşterea, căsătoria sau decesul unei persoane"), hotărârile judecătoreşti, procesele-verbale întocmite de agenţii procedurali însărcinaţi cu înmânarea actelor de procedură, actele de procedură îndeplinite de executorii judecătoreşti etc. Aşadar, deşi înscrisurile autentice notariale sunt cele mai numeroase în practică, totuşi categoria înscrisurilor autentice nu trebuie redusă la acestea.

B. Forţa probantă a înscrisului autentic

În unele situaţii, încheierea actului juridic în formă autentică este prevăzută de lege pentru însăşi *valabilitatea actului ca operaţiune juridică* (*negotium*)[1].

În alte situaţii, deşi pentru valabilitatea operaţiunii juridice nu este necesară forma autentică, părţile recurg totuşi la aceasta, în considerarea avantajelor pe care le prezintă înscrisul autentic. Astfel:

a) înscrisul autentic se bucură de o *prezumţie de autenticitate şi validitate*, astfel încât cel care îl foloseşte este scutit de orice dovadă, proba contrară revenind celui care îl contestă. Aşadar, înscrisul, care prin forma şi aparenţa sa (semnătura funcţionarului, sigiliul autorităţii etc.), are înfăţişarea unui înscris autentic regulat întocmit, se bucură de prezumţia că el emană în realitate de la cei care figurează ca semnatari, iar dacă i se contestă autenticitatea, cel care invocă înscrisul nu are a face nicio dovadă, sarcina probei trecând asupra părţii care contestă sinceritatea şi autenticitatea înscrisului[2];

b) actul autentificat de notarul public care constată o creanţă certă şi lichidă are *putere de titlu executoriu* la data exigibilităţii acesteia. În lipsa actului original, titlul executoriu îl poate constitui duplicatul sau copia legalizată de pe exemplarul din arhiva notarului public (art. 100 din Legea nr. 36/1995);

[1] Menţionăm că, potrivit art. 78 alin. (1) din Legea nr. 36/1995, republicată, actele juridice pentru care legea prevede forma autentică *ad validitatem* vor fi *redactate numai de notarii publici*. De asemenea, mai subliniem că forma actului juridic civil cerută *ad validitatem* nu înseamnă, în toate cazurile, încheierea actului juridic civil în formă autentică – a se vedea, pentru dezvoltări, G. Boroi, C.A. Anghelescu, *Curs de drept civil 2012*, p. 178-182.

[2] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 369; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 255.

c) înscrisul autentic face deplină dovadă, faţă de orice persoană[1], *până la declararea sa ca fals*, cu privire la *constatările făcute personal de către cel care a autentificat înscrisul*, în condiţiile legii [art. 270 alin. (1) C.proc.civ.], potrivit procedurii reglementate de lege în acest scop, fie pe cale incidentală în condiţiile art. 304 şi urm. C.proc.civ., fie prin formularea unei plângeri penale. Astfel, fac dovada până la declararea falsului menţiunile privind prezenţa părţilor şi stabilirea identităţii părţilor, exprimarea consimţământului acestora cu privire la conţinut, semnătura acestora şi data înscrisului, semnătura agentului instrumentator, locul întocmirii sau, după caz, al autentificării actului, precum şi menţiunile referitoare la alte fapte materiale constatate personal de către cel care a autentificat actul, cu condiţia ca aceste fapte să intre în atribuţiile sale legale[2].

Declaraţiile părţilor cuprinse în înscrisul autentic fac dovadă, până la proba contrară, atât între părţi, cât şi faţă de oricare alte persoane[3] (menţiunea că preţul a fost deja plătit de cumpărător, valabilitatea consimţământului exprimat de părţi în faţa agentului etc.)[4]. Aceeaşi putere doveditoare, până la proba contrară, o au şi *menţiunile din înscris care sunt în directă legătură cu raportul juridic al părţilor*, fără a constitui obiectul principal al actului [art. 270 alin. (2) şi (3) teza I C.proc.civ.].

În schimb, *celelalte menţiuni* constituie, între părţi, un început de dovadă scrisă [art. 270 alin. (3) teza a II-a C.proc.civ.]. Faţă de terţi, menţiunile din înscrisul autentic care nu sunt în legătură directă cu raportul juridic dintre părţi reprezintă fapte juridice, care pot fi dovedite prin orice mijloace de probă.

Trebuie însă reţinut că întocmirea unui act juridic în formă autentică nu exclude posibilitatea atacării lui pentru vicii de consimţământ, lipsă de capacitate, fraudarea legii sau simulaţie, împrejurări ce pot fi dovedite prin *orice mijloc de probă*.

[1] Întrucât înscrisul autentic face dovada deplină, faţă de orice persoană, cât priveşte constatările personale ale agentului instrumentator, înseamnă că şi terţii pot combate aceste aspecte tot numai prin declararea falsului – M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 316.

[2] Potrivit art. 99 alin. (1) şi (2) din Legea nr. 36/1995, republicată, înscrisul autentic notarial face deplină dovadă, faţă de orice persoană, până la declararea sa ca fals, cu privire la *constatările făcute personal de către cel care a autentificat înscrisul*, în condiţiile legii. Reprezintă constatări personale ale notarului cele făcute prin propriile simţuri: a) *faptul prezentării părţilor şi a tuturor persoanelor participante* la procedura de autentificare, precum şi *identificarea* acestora; b) *locul şi data* încheierii actului; c) *exteriorizarea consimţământului*.

[3] Aşadar, şi faţă de terţi declaraţiile părţilor cuprinse în înscrisul autentic, precum şi menţiunile din înscris care sunt în directă legătură cu raportul juridic al părţilor, fără a constitui obiectul principal al actului, fac dovada până la proba contrară. În acest sens, art. 99 alin. (3) Legea nr. 36/1995, republicată, prevede că declaraţiile părţilor cuprinse în înscrisul autentic notarial fac dovada, până la proba contrară, atât între părţi, cât şi faţă de oricare alte persoane.

[4] S-a decis că *menţiunile privitoare la declaraţiile părţilor* fac dovada până la proba contrară, deoarece agentul instrumentator nu a putut decât să ia act de aceste declaraţii, neavând posibilitatea să controleze dacă ele corespund realităţii – C.S.J., s. civ., dec. nr. 222/1994, în Dreptul nr. 5/1995, p. 82. Dacă însă una dintre părţi contestă că au fost făcute anumite declaraţii despre care se menţionează în înscrisul autentic (de exemplu, în înscrisul autentic se arată că părţile au declarat în faţa agentului instrumentator că preţul a fost plătit, iar vânzătorul susţine că nu s-a făcut o asemenea declaraţie), atunci este nevoie de înscrierea în fals. De asemenea, s-a mai decis că fac dovadă până la înscrierea în fals (mai exact, până la declararea falsului – *n.n.*) şi *consemnarea corectă a declaraţiilor făcute* (spre exemplu, renunţarea la moştenire), precum şi *constatarea unui fapt petrecut în faţa notarului public* – C.S.J., s. civ., dec. nr. 2468/1992, în Dreptul nr. 10-11/1993, p. 117.

C. Nulitatea şi conversiunea înscrisului autentic

Dispoziţiile art. 271 C.proc.civ. prevăd cauzele de nulitate şi consecinţele juridice ale înscrisului nul ca înscris autentic. Subliniem că textul de lege are în vedere *înscrisul autentic ca instrument probator*, iar nu actul juridic (*negotium*) constatat de acesta.

Astfel, după ce alin. (1) al textului menţionat statuează că înscrisul autentic întocmit fără respectarea formelor prevăzute pentru încheierea sa valabilă ori de o persoană incompatibilă, necompetentă sau cu depăşirea competenţei este lovit de *nulitate absolută*, dacă legea nu dispune altfel, alin. (2) reglementează efectele juridice ale înscrisului nul ca înscris autentic.

Sub acest aspect, urmează să deosebim după cum forma solemnă era sau nu cerută pentru însăşi validitatea actului juridic.

Astfel, pentru *situaţia în care forma nu era cerută ad validitatem*, art. 271 alin. (2) C.proc.civ. dispune că înscrisul care nu poate fi autentic din cauza nerespectării formelor prevăzute pentru încheierea sa valabilă (de exemplu, lipseşte încheierea de autentificare în cazul actelor notariale, nu sunt semnate ştersăturile, adăugirile şi rectificările, nu s-a trecut menţiunea că înscrisul a fost semnat de părţi în faţa agentului instrumentator etc.) ori pentru că a fost întocmit de o persoană incompatibilă, necompetentă sau cu depăşirea competenţei *face deplină dovadă ca înscris sub semnătură privată*, dacă este semnat de părţi, iar dacă nu este semnat, constituie, între acestea, doar *un început de dovadă scrisă*.

Dacă însă *forma autentică era cerută ad validitatem*, actul juridic este lovit de nulitate absolută şi nu se mai pune problema probei.

3.3.5.3. Înscrisurile sub semnătură privată

A. Noţiune

Înscrisul sub semnătură privată este definit de art. 272 teza I C.proc.civ. ca fiind *înscrisul care poartă semnătura părţilor, indiferent de suportul său material.*

Aşadar, înscrisurile sub semnătură privată sunt acele înscrisuri întocmite de părţi, fără intervenţia vreunui organ al statului, semnate de părţile sau de partea de la care emană, indiferent de suportul lor material. Întrucât textul de lege nu impune nicio condiţie în acest sens, conţinutul înscrisului poate fi redactat pe orice suport material, sub orice formă (manuscrisă, dactilografiată, imprimată, electronică), în limba română sau în orice limbă ori într-un limbaj convenţional al părţilor[1].

În principiu, singura condiţie cerută pentru ca înscrisul sub semnătură privată să fie valabil este *semnătura părţii* sau, după caz, *semnăturile părţilor* de la care emană înscrisul, care exprimă voinţa autorilor acestuia de a-şi însuşi conţinutul acelui înscris. În acest sens, art. 272 teza a II-a C.proc.civ. prevede în mod expres că înscrisul sub semnătură privată nu este supus niciunei alte formalităţi, în afara excepţiilor anume prevăzute de lege.

Semnătura este o scriere efectuată de autorul sau autorii actului şi, de aceea, ea trebuie să fie scrisă de mâna părţii sau a părţilor (olografă), neputând fi dactilografiată, imprimată, înlocuită cu o parafă sau prin punere de deget. Prin excepţie, legiuitorul

[1] M. Fodor, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 711.

recunoaşte *valabilitatea semnăturii electronice*, însă numai dacă este reprodusă în condiţiile prevăzute de lege [art. 268 alin. (2) C.proc.civ.].

Se admite[1] că părţile nu sunt obligate să semneze cu numele lor întreg, fiind suficient, dar în acelaşi timp şi indispensabil, ca semnătura să fie astfel făcută încât ea să-l individualizeze pe semnatar.

Semnătura se execută, de regulă, la sfârşitul înscrisului, atestând în acest fel cunoaşterea în întregime a cuprinsului actului[2].

În reglementarea actuală, art. 268 C.proc.civ. stabileşte în mod expres care este *puterea doveditoare a semnăturii de pe un înscris sub semnătură privată*. Astfel, textul menţionat prevede că semnătura unui înscris face deplină credinţă, până la proba contrară, despre *existenţa consimţământului părţii care l-a semnat cu privire la conţinutul acestuia*. Menţionăm că aceasta este puterea doveditoare a semnăturii de pe înscrisul sub semnătură privată atât în cazul în care ea este executată olograf pe un suport material oarecare, cât şi în cazul semnăturii electronice, dacă aceasta din urmă este reprodusă în condiţiile prevăzute de lege, respectiv art. 5 şi urm. din Legea nr. 455/2001.

Aşa cum am arătat, în afară de semnătura părţii sau, după caz, de semnăturile părţilor, în principiu, nu este necesară îndeplinirea niciunei alte condiţii pentru valabilitatea înscrisului sub semnătură privată. Cu toate acestea, în anumite cazuri, prevăzute în mod expres, legea cere şi îndeplinirea unor *condiţii speciale*.

În cele ce urmează vom analiza numai condiţiile prevăzute de art. 274 C.proc.civ. (pluralitatea de exemplare), de art. 275 C.proc.civ. (formalitatea „bun şi aprobat"), mulţumindu-ne să precizăm că este posibil ca legea să ceară, în unele situaţii, şi alte condiţii speciale. De exemplu, testamentul olograf trebuie să fie scris în întregime, semnat şi datat de mâna testatorului, cerinţe care sunt necesare pentru însăşi validitatea actului, potrivit art. 1041 C.civ.; cambia trebuie să cuprindă menţiunile arătate în art. 1 din Legea nr. 58/1934 asupra cambiei si biletului la ordin[3], biletul la ordin pe cele arătate de art. 104 din aceeaşi lege, iar cecul pe cele din art. 1 din Legea nr. 59/1934 asupra cecului[4], titlul de valoare căruia îi lipseşte vreuna dintre aceste menţiuni neputând avea valoarea juridică a unei cambii, a unui bilet la ordin sau, după caz, a unui cec, afară de cazurile expres admise de lege.

B. Formalitatea multiplului exemplar

Articolul 274 C.proc.civ. stabileşte o condiţie specială pentru validitatea înscrisului sub semnătură privată, şi anume formalitatea multiplului exemplar (*pluralitatea de exemplare*, potrivit titlului marginal al art. 274).

Această formalitate este cerută în cazul *înscrisurilor sub semnătură privată care constată convenţii sinalagmatice*.

Astfel, potrivit art. 274 alin. (1) C.proc.civ., înscrisul sub semnătură privată, care constată un contract sinalagmatic, are putere doveditoare numai dacă a fost făcut în atâtea exemplare originale câte părţi cu interese contrare sunt, iar, conform alin. (3) al

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 370; M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 319.
[2] A. Ionaşcu, *Probele*, p. 118.
[3] M. Of. nr. 100 din 1 mai 1934.
[4] M. Of. nr. 100 din 1 mai 1934.

aceluiaşi articol, fiecare exemplar original trebuie să facă menţiune despre numărul originalelor ce au fost făcute.

Din dispoziţiile legale citate rezultă că formalitatea multiplului exemplar presupune ca înscrisul să fie redactat *în atâtea exemplare originale câte persoane (părţi) cu interese contrare sunt*, iar pe fiecare exemplar să se facă menţiune de numărul originalelor întocmite[1]. Cu toate acestea, atunci când sunt mai multe părţi cu acelaşi interes, un singur exemplar original este suficient pentru toate aceste persoane [art. 274 alin. (2) C.proc.civ.].

Lipsa de menţiune că originalele s-au întocmit în număr îndoit, întreit etc. nu poate fi opusă de acela care a executat, în ceea ce îl priveşte, obligaţia constatată prin acel înscris[2] [art. 274 alin. (3) teza a II-a C.proc.civ.], iar în practică s-a decis că această dispoziţie se aplică şi în cazul în care înscrisul nu s-a redactat în mai multe exemplare[3].

Eventualele *deosebiri de redactare* între exemplarele originale ale unui înscris sub semnătură privată, care însă nu afectează înţelesul convenţiei, nu influenţează validitatea şi puterea doveditoare ale înscrisului. Dacă diferenţele se referă la întinderea obligaţiei uneia dintre părţi, înscrisul va fi considerat valabil pentru obligaţia cea mai mică (art. 1269 C.civ.). Dacă lipsa de conformitate a exemplarelor originale vizează alte aspecte privitoare la fondul convenţiei sinalagmatice, instanţa va aprecia, ţinând cont de împrejurările pricinii, care a fost sensul exact al convenţiei, iar când constată contradicţii care nu pot fi conciliate, va considera înscrisul nevalabil. Se va putea totuşi proba, prin orice mijloc (însuşi înscrisul poate constitui un început de dovadă), eroarea sau frauda care a dus la această situaţie. Se admite că partea care, prin frauda ei, a contribuit la producerea neconcordanţei nu va putea invoca nevalabilitatea înscrisului[4].

Raţiunea dispoziţiei înscrise în art. 274 alin. (1) C.proc.civ. constă în faptul că, existând obligaţii reciproce, este normal ca fiecare dintre contractanţii cu interese contrarii să deţină dovada scrisă, de care să se poată servi în cazul în care celălalt nu îşi îndeplineşte obligaţia asumată. Dacă nu s-ar cere această formalitate şi dacă unicul exemplar al înscrisului sub semnătură privată ar rămâne în păstrarea uneia dintre părţi, cealaltă parte ar fi expusă pericolului de a nu mai putea proba convenţia sinalagmatică încheiată, în cazul în care partea ce deţine înscrisul şi pentru care convenţia nu i-ar mai aduce niciun folos l-ar distruge sau ar refuza să îl înfăţişeze în justiţie, negând existenţa convenţiei. Cât priveşte dispoziţia cuprinsă în art. 274 alin. (3) teza I C.proc.civ., rostul ei este acela de a da fiecărei părţi posibilitatea de a dovedi cu uşurinţă faptul că înscrisul a fost întocmit în numărul de exemplare originale cerut de lege, în cazul în

[1] În mod obişnuit, fiecare exemplar original se semnează de toate părţile. Cu toate acestea, se întâmplă, uneori, ca o parte să semneze numai exemplarele înmânate celorlalte părţi, fără a semna propriul ei exemplar, în considerarea faptului că, dacă este necesar ca fiecare parte să se oblige faţă de celelalte părţi prin semnătura ei, nu trebuie să se oblige în acelaşi fel şi faţă de sine; însă, această practică poate prezenta inconveniente în cazul în care nu mai rămâne în fiinţă decât un singur exemplar original, nesemnat de partea care îl deţine şi care între timp a decedat, iar moştenitorii acesteia contestă perfectarea convenţiei, invocând lipsa semnăturii autorului lor.

[2] Executarea obligaţiei trebuie să se fi făcut anterior sau la momentul întocmirii actului şi să se fi produs voluntar. În sensul că executarea trebuie să se fi făcut la momentul întocmirii înscrisului, a se vedea M. Fodor, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 714.

[3] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 696/1973, în C.D. 1973, p. 124.

[4] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 371.

care cealaltă parte şi-ar distruge sau ar ascunde exemplarul original pe care îl deţine, pentru a susţine că formalitatea multiplului exemplar nu a fost respectată.

Pornindu-se de la ideea de ocrotire a părţilor contractante care au interese contrare, în literatura de specialitate[1] s-a arătat că *nu este necesară îndeplinirea formalităţii multiplului exemplar* în următoarele situaţii:

– când un înscris este nul ca înscris autentic, dar este valabil ca înscris sub semnătură privată. Această concluzie se desprinde şi din interpretarea *per a contrario* a art. 271 C.proc.civ., coroborată cu art. 272 C.proc.civ., care, referindu-se la înscrisul autentic neregulat, cere numai condiţia semnării lui de părţi pentru a fi valabil ca înscris sub semnătură privată. Prin urmare, nu mai este necesară formalitatea multiplului exemplar sau, după caz, menţiunea „bun şi aprobat" pentru validitatea ca înscris sub semnătură privată;

– în cazul în care convenţia sinalagmatică este constatată printr-o hotărâre judecătorească;

– în situaţia în care s-a redactat un singur exemplar original, pe care părţile, de comun acord, l-au depus spre păstrare la un terţ ales de ele [art. 274 alin. (4) C.proc.civ.];

– în cazul contractelor încheiate prin corespondenţă;

– în ipoteza în care înscrisul este recunoscut expres de părţi sau când una dintre părţi nu se opune la folosirea exemplarului unic în instanţă de către partea potrivnică[2];

– în situaţia în care una dintre părţi şi-a executat integral obligaţia asumată prin convenţia sinalagmatică, înainte sau odată cu semnarea înscrisului, deoarece cealaltă parte nu mai are interesul de a avea la dispoziţie un exemplar original, drepturile sale fiind pe deplin realizate;

– în raporturile dintre profesionişti [art. 277 alin. (1) C.proc.civ.];

– prin ipoteză, formalitatea nu este cerută pentru actele juridice unilaterale şi nici pentru înscrisurile ce constată convenţii unilaterale, deci nici în cazul actului juridic recognitiv sau confirmativ, chiar dacă priveşte o convenţie sinalagmatică;

– lipsa menţiunii numărului de exemplare întocmite se acoperă dacă toate exemplarele se prezintă în instanţă;

– terţii nu se pot prevala de lipsa menţiunii multiplului exemplar.

Nerespectarea formalităţii multiplului exemplar atrage *nevalabilitatea înscrisului sub semnătură privată ca mijloc de probă cu acest titlu*, fără însă a fi afectată valabilitatea convenţiei, care va putea fi dovedită prin alte mijloace de probă, inclusiv martori sau prezumţii. În considerarea faptului că semnăturile părţilor sub acelaşi text denotă intenţia şi voinţa lor de a-şi însuşi cuprinsul acelui text, deci se poate vorbi de o scriere care să emane de la partea căreia i se opune, art. 276 C.proc.civ. prevede că însuşi înscrisul sub semnătură privată respectiv va putea fi socotit ca *început de dovadă scrisă*.

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 372; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 260-261; M. Fodor, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 714; M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 322.

[2] Sancţiunea aplicabilă înscrisului sub semnătură privată pentru nerespectarea formalităţii prevăzute de art. 274 C.proc.civ. este *nulitatea relativă*, întrucât acest text urmăreşte ocrotirea intereselor părţilor contractante – G. Boroi, *Codul 2001*, p. 373.

C. Formalitatea „bun şi aprobat"

O altă condiţie specială este prevăzută de art. 275 C.proc.civ., şi anume formalitatea „bun şi aprobat".

Această menţiune este cerută în cazul *înscrisurilor sub semnătură privată care constată obligaţii unilaterale* (având ca obiect plata unei sume de bani sau o cantitate de bunuri fungibile).

Articolul 275 alin. (1) C.proc.civ., reluând art. 1180 alin. (1) C.civ. 1864, prevede că înscrisul sub semnătură privată, prin care o singură parte se obligă către o alta să-i plătească o sumă de bani sau o cantitate de bunuri fungibile, trebuie să fie în întregime scris cu mâna celui care îl subscrie sau cel puţin ca, în afară de semnătură, să fie scris cu mâna sa *„bun şi aprobat pentru..."*, cu arătarea în litere a sumei sau a cantităţii datorate[1].

Potrivit art. 275 alin. (2) C.proc.civ., atunci când suma arătată în cuprinsul înscrisului este diferită de cea arătată în formula „bun şi aprobat", se prezumă că obligaţia nu există decât pentru suma cea mai mică, chiar dacă înscrisul şi formula „bun şi aprobat" sunt scrise în întregime cu mâna sa de cel obligat[2], afară numai dacă se dovedeşte în care parte este greşeală[3] sau dacă prin lege se prevede altfel (de exemplu, în materie de cambie şi bilet la ordin, se dă prioritate sumei scrise în litere şi numai dacă suma a fost scrisă de mai multe ori, iar între acestea există nepotriviri, se ia în considerare suma cea mai mică).

În privinţa condiţiei impuse de art. 275 alin. (1) C.proc.civ., în literatura de specialitate[4] au fost făcute următoarele *precizări*:

– menţiunea „bun şi aprobat" nu este o formulă sacramentală, putând fi înlocuită prin alta echivalentă, fiind însă obligatoriu ca suma ori cantitatea de bunuri fungibile datorată să fie arătată în litere (sau şi în litere, alături de cifre, dar nu numai în cifre);

– menţiunea „bun şi aprobat" de la sfârşitul actului nu este necesară dacă înscrisul este scris în întregime de cel care se obligă;

– formalitatea este necesară numai în cazul obligaţiilor unilaterale (deci nu se aplică acelor contracte care produc obligaţii reciproce între părţi) care au ca obiect o sumă de bani sau o câtime determinată de lucruri determinate generic (nu şi atunci când obiectul obligaţiei este un lucru cert ori atunci când este vorba de o obligaţie nedeterminată);

[1] Scopul urmărit de legiuitor prin condiţia prevăzută în art. 275 alin. (1) C.proc.civ. este acela de a-i ocroti pe debitori împotriva abuzurilor la care ar putea da loc semnăturile în alb, preîntâmpinându-le. Dacă din grabă, din uşurinţă sau din alte motive, debitorul ar semna o foaie în alb şi apoi ar remite-o creditorului, urmând ca acesta să o completeze cu conţinutul obligaţiei, este posibil ca un creditor de rea-credinţă să profite de această împrejurare şi să treacă în cuprinsul înscrisului o sumă sau o cantitate de bunuri mult mai mare decât aceea stabilită de părţi. Dacă însă înscrisul trebuie scris în întregime de mâna debitorului sau dacă acesta trebuie să scrie cu mâna sa menţiunea „bun şi aprobat", arătând în litere suma ori câtimea la care se obligă, posibilitatea săvârşirii de abuzuri este înlăturată – G. Boroi, *Codul 2001*, p. 373.

[2] Articolul 275 alin. (2) C.proc.civ. reprezintă o aplicare a prevederilor art. 1269 alin. (1) C.civ., potrivit cu care, dacă, după aplicarea regulilor de interpretare, contractul rămâne neclar, acesta se interpretează în favoarea celui care se obligă.

[3] Dovada contrară prezumţiei instituite de art. 275 alin. (2) C.proc.civ. se poate face prin orice mijloc de probă, inclusiv prin martori – Cas I, 309/oct. 3/80, *apud* M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 324, nota 499.

[4] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 373-374; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 262.

– formalitatea nu se aplică în cazul înscrisului nul ca înscris autentic, dar care este semnat de cel ce se obligă;

– formalitatea nu este necesară nici în cazul chitanţelor liberatorii, acestea vizând executarea unor obligaţii, iar nu naşterea lor;

– art. 277 alin. (1) C.proc.civ. prevede că dispoziţiile art. 275 C.proc.civ nu se aplică în raporturile dintre profesionişti;

– dacă mai multe persoane se obligă prin acelaşi act către un singur creditor, înscrisul se va întocmi într-un singur exemplar, fiind vorba de obligaţii unilaterale, însă fiecare dintre debitori va trebui să adauge înainte de semnătură menţiunea „bun şi aprobat";

– formalitatea se aplică nu numai obligaţiilor principale, dar şi celor accesorii, precum fideiusiunea;

– formalitatea este necesară şi în cazul în care o obligaţie unilaterală este constatată într-un înscris în formă aparentă de convenţie sinalagmatică, precum şi atunci când obligaţia unilaterală este asumată cu ocazia încheierii unei convenţii sinalagmatice, fiind consemnată în înscrisul întocmit pentru constatarea convenţiei sinalagmatice, deoarece, în realitate, este vorba de două operaţiuni juridice.

Sancţiunea nerespectării formalităţii cerute de art. 275 C.proc.civ. este aceeaşi ca şi în cazul lipsei formalităţii multiplului exemplar, adică înscrisul sub semnătură privată *nu este valabil ca mijloc de probă cu acest titlu*, fără însă a fi afectată valabilitatea obligaţiei unilaterale, deci actul juridic (*negotium iuris*) va putea fi dovedit prin alte mijloace de probă (inclusiv martori şi prezumţii), potrivit art. 276 C.proc.civ., însuşi înscrisul respectiv putând fi considerat *început de dovadă scrisă*.

D. Forţa probantă a înscrisului sub semnătură privată

Înscrisul sub semnătură privată îşi trage puterea doveditoare din *semnătura părţii sau, după caz, semnăturile părţilor*. În acest sens, art. 268 alin. (1) C.proc.civ. dispune că, până la proba contrară, semnătura unui înscris face deplină credinţă despre existenţa consimţământului părţii care l-a semnat cu privire la conţinutul acestuia.

Însă, întrucât, în cazul înscrisului sub semnătură privată, nu mai operează prezumţia de autenticitate, art. 301 alin. (1) C.proc.civ. prevede că acela căruia i se opune un înscris sub semnătură privată este dator fie să recunoască, fie să conteste scrierea ori semnătura. Într-adevăr, până ce semnătura nu este recunoscută voluntar sau nu este verificată în justiţie, nu se poate şti dacă aceasta aparţine sau nu în realitate celui care figurează în înscris ca semnatar.

Partea care doreşte să nu recunoască un înscris sub semnătură privată care i se opune este obligată să conteste formal scrisul ori semnătura sa, deoarece, dacă nu protestează împotriva folosirii înscrisului respectiv sau nu se pronunţă nici într-un sens, nici în celălalt, o astfel de atitudine se prezumă a fi o recunoaştere tacită. De altfel, potrivit art. 301 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ., contestarea scrierii sau semnăturii poate fi făcută la primul termen după depunerea înscrisului, sub sancţiunea *decăderii*.

Conform art. 301 alin. (2) C.proc.civ., moştenitorii sau succesorii în drepturi ai aceluia de la care se pretinde a fi înscrisul pot declara că nu cunosc scrisul sau semnătura autorului lor.

În cazul în care scrierea sau semnătura a fost contestată de parte ori declarată ca necunoscută de moştenitorii sau succesorii ei în drepturi, se va trece la verificarea înscrisului respectiv potrivit procedurii prevăzute de art. 301-303 C.proc.civ. (verificarea de înscrisuri).

Potrivit art. 273 alin. (1) C.proc.civ., *înscrisul sub semnătură privată, recunoscut de cel căruia îi este opus sau, după caz, socotit de lege ca recunoscut, face dovadă între părţi până la proba contrară*. Tot până la proba contrară fac dovadă şi *menţiunile din înscris aflate în legătură directă cu raportul juridic al părţilor*. În schimb, *celelalte menţiuni*, străine de cuprinsul acestui raport, pot servi doar ca *început de dovadă scrisă* [art. 273 alin. (2) C.proc.civ.]. Aşadar, cuprinsul înscrisului, cu menţiunile sale privitoare la actul juridic pe care îl constată sau la faptele relatate, face credinţă, ca şi cuprinsul înscrisului autentic, până la dovada contrară, care se va putea face potrivit dispoziţiilor legale referitoare la admisibilitatea probelor. Dacă însă se pretinde că înscrisul a fost falsificat după semnare, în ceea ce priveşte conţinutul său, prin ştersături, adăugiri sau îndreptări, ori că s-a săvârşit un fals intelectual, partea interesată va putea să denunţe înscrisul ca fals, pe calea procedurii prevăzute de art. 304-308 C.proc.civ.

În ceea ce priveşte *forţa probantă a înscrisului nesemnat de părţi sau de una dintre părţi*, acesta nu este valabil ca *instrumentum*, însă, în măsura în care forma scrisă nu este cerută *ad validitatem*, operaţiunea juridică (*negotium*) rămâne valabilă, putând fi dovedită prin alte mijloace de probă, de exemplu, recunoaşterea. Chiar înscrisul respectiv poate constitui *început de dovadă scrisă*, însă numai dacă este opus părţii care l-a scris. Pentru ipoteza în care înscrisul este semnat, dar nu s-a îndeplinit formalitatea multiplului exemplar sau, după caz, menţiunea „bun şi aprobat", acesta valorează întotdeauna început de dovadă scrisă (art. 276 C.proc.civ.).

În finalul acestor consideraţii precizăm că, în condiţiile prevăzute de lege, *în raporturile dintre profesionişti* este recunoscută forţa probantă a unui înscris nesemnat. Astfel, art. 277 alin. (2) C.proc.civ. prevede că înscrisul nesemnat, dar utilizat în mod obişnuit în exerciţiul activităţii unei întreprinderi pentru a constata un act juridic (de pildă, *facturile*[1]), face dovada cuprinsului său, cu excepţia cazului în care legea impune forma scrisă pentru însăşi dovedirea actului juridic.

E. Data înscrisului sub semnătură privată

Data întocmirii unui înscris sub semnătură privată este un *fapt material*, care, cu unele excepţii, cum ar fi testamentul olograf şi titlurile de valoare, nu constituie o formalitate necesară pentru validitatea înscrisului. Indicarea datei în înscrisul sub semnătură privată este o menţiune a părţilor, care are aceeaşi putere probatorie cu celelalte menţiuni ale înscrisului. Prin urmare, *în raporturile dintre părţi*, data înscrisului sub semnătură privată este supusă condiţiei recunoaşterii, iar în caz de contestare, verificării de înscrisuri prevăzute de art. 301-303 C.proc.civ., ca de altfel întreg cuprinsul înscrisului. Proba contrară se va putea face în aceleaşi condiţii ca şi împotriva celorlalte menţiuni ale înscrisului, ceea ce înseamnă că, în principiu, data trecută în înscris nu va putea fi combătută decât tot printr-un înscris [art. 309 alin. (5) C.proc.civ.], găsindu-şi aplicare însă toate derogările de la regula înscrisă în textul menţionat, derogări de care ne vom ocupa atunci când vom analiza admisibilitatea probei cu martori. În cazul în care semnatarul înscrisului sub semnătură privată este *reprezentantul convenţional sau legal al părţii*, menţiunea datei face credinţă până la dovedirea contrară atât faţă de reprezentat, cât şi faţă de reprezentantul care l-a semnat, aceeaşi fiind situaţia şi în cazul minorului cu capacitate restrânsă asistat de ocrotitorul său legal[1].

Faţă de terţi, spre deosebire de celelalte menţiuni care formează cuprinsul înscrisului sub semnătură privată şi care au putere doveditoare (evident, în ceea ce priveşte drepturile şi obligaţiilor părţilor contractante) până la proba contrară (care poate fi făcută prin orice mijloc de probă), data înscrisului, prin ea însăşi, nu face credinţă. Astfel, art. 278 C.proc.civ. dispune că terţilor le este *opozabilă numai data certă a înscrisurilor sub semnătură privată*. Această abatere de la regula puterii doveditoare a înscrisului sub semnătură privată până la proba contrară se explică prin grija legiuitorului de a-i ocroti pe terţi împotriva pericolului care poate să îl reprezinte pentru ei trecerea unei date false în înscris, de regulă, sub forma antedatării înscrisului.

Potrivit art. 278 alin. (1) pct. 1-6 C.proc.civ., data unui înscris sub semnătură privată devine certă printr-una dintre următoarele modalităţi, respectiv:

a) din ziua în care înscrisul a fost prezentat spre a se conferi dată certă de către notarul public, executorul judecătoresc sau de către un alt funcţionar competent în această privinţă.

Menţionăm că, potrivit art. 3 lit. c) din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea şi exercitarea profesiei de avocat, în privinţa actelor pe care le atestă în activitatea curentă, *avocatul* are şi competenţa de a *atesta identitatea părţilor, conţinutul şi data actelor prezentate spre autentificare*, astfel încât noţiunea de „alt funcţionar competent" în sensul art. 278 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ. trebuie interpretată ca incluzându-l şi pe acesta;

b) din ziua în care înscrisul a fost înfăţişat la o autoritate sau instituţie publică, făcându-se despre aceasta menţiune pe înscris.

Dobândirea datei certe în această modalitate era prevăzută şi în reglementarea anterioară, însă, spre deosebire de aceasta din urmă, *de lege lata*, art. 278 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ. prevede în mod expres că, pentru a dobândi dată certă, este necesar ca pe înscrisul sub semnătură privată înfăţişat la o autoritate sau instituţie publică să se

[1] *Factura semnată numai de către emitent* (vânzător, prestator etc.) face probă *contra acestuia*, în privinţa întregului său cuprins, indiferent dacă a fost sau nu acceptată de cel căruia i se adresează. Aşadar, factura constituie în mâna destinatarului dovada obligaţiei emitentului de a-i preda bunurile mobile, indicate în ea, chiar dacă nu este semnată de acesta, lipsa semnăturii destinatarului constituind elementul care o deosebeşte de înscrisurile sub semnătură privată. Factura *nu face dovadă împotriva destinatarului care nu a semnat-o decât în condiţiile alin. (2) al art. 277 C.proc.civ.*; cu alte cuvinte, cel care o foloseşte în proces (cel mai probabil, emitentul) tinde a proba cu ea un act juridic (operaţiunea juridică determinată cu ajutorul elementelor din factură), dacă dovedeşte că destinatarul facturii îşi organizează activitatea specifică (comerţ, servicii etc.) în acest fel (pe baza facturilor recepţionate odată cu marfa sau cu serviciul contractat etc.), fie doar în raportul juridic stabil şi constant cu emitentul (de exemplu, a făcut plăţi anterioare în aceleaşi condiţii sau şi-a executat prestaţiile corelative în mod necontestat, ceea ce până acum era denumit, în doctrină şi practică, acceptarea tacită a facturii), fie în relaţia cu orice profesionist – V. DĂNĂILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 605-606.

[1] G. BOROI, *Codul 2001*, p. 376.

facă mențiune despre aceasta pe înscris de către această autoritate sau instituție publică[1];

c) din ziua când înscrisul a fost înregistrat într-un registru sau alt document public.

Această modalitate de dobândire a datei certe corespunde celei prevăzute de art. 1182 pct. 2 C.civ. 1864, însă, spre deosebire de reglementarea anterioară, dispozițiile actuale ale Codului de procedură civilă nu mai impun condiția restrictivă ca înregistrarea să aibă loc într-un registru anume destinat și, în plus, permit ca data certă să fie dobândită prin înregistrarea înscrisului sub semnătură privată și într-un alt document public;

d) din ziua morții ori din ziua când a survenit neputința fizică de a scrie a celui care l-a întocmit sau a unuia dintre cei care l-au subscris, după caz.

Parțial, și această modalitate de dobândire a datei certe era prevăzută de art. 1182 C.civ. 1864. Reglementarea actuală adaugă la decesul semnatarului sau a unuia dintre semnatarii actului și moartea celui care a scris actul, fără să-l fi și semnat, precum și neputința fizică de a scrie a redactorului ori a semnatarului actului ori a unuia dintre aceștia. Soluția este firească, deoarece împrejurări cum ar fi amputarea sau paralizarea ambelor brațe ale semnatarului sau ale unuia dintre semnatarii actului au aceeași putere de certitudine ca decesul, pentru a putea conferi dată certă înscrisului sub semnătură privată;

e) din ziua în care cuprinsul înscrisului este reprodus, chiar și pe scurt, în înscrisuri autentice întocmite în condițiile art. 269 C.proc.civ. (de pildă, încheieri, procese-verbale pentru punerea de sigilii sau pentru facere de inventar etc.);

f) din ziua în care s-a petrecut un alt fapt de aceeași natură care dovedește în chip neîndoielnic anterioritatea înscrisului.

Spre deosebire de dispozițiile art. 1182 C.civ. 1864, actuala reglementare nu mai limitează modalitățile de dobândire a datei certe a înscrisului sub semnătură privată la anumite împrejurări strict enumerate, ci permite să fie luată în considerare, sub acest aspect, orice altă împrejurare care, la fel ca acelea menționate la art. 278 alin. (1) pct. 1-5 C.proc.civ., îndeplinește condiția de a face neîndoielnică anterioritatea înscrisului față de acea împrejurare. Prin urmare, sub imperiul reglementării actuale, vor putea fi considerate drept împrejurări care conferă dată certă înscrisului sub semnătură privată și aplicarea ștampilei poștei pe înscrisul expediat, executarea ce a urmat întocmirii înscrisului etc.

Dispozițiile art. 278 alin. (1) C.proc.civ. prevăd că data înscrisului sub semnătură privată devine opozabilă, în modalitățile pe care acest text le menționează, față de alte persoane decât cele care l-au întocmit, însă nu stabilește cine sunt terții în această materie. Se admite că *terți în această materie* sunt persoanele care au dobândit, cu titlu particular, drepturi de la părțile contractante, precum și creditorii părților, atunci când, invocând drepturi proprii, acționează pe calea acțiunii pauliene. Nu sunt însă terți succesorii universali și cei cu titlu universal, cu excepția moștenitorilor rezervatari cărora le este atinsă rezerva succesorală prin acte cu titlu gratuit. De asemenea, nu

[1] În realitate, această condiție, deși nu era prevăzută în mod expres, era implicită și sub imperiul dispozițiilor corespunzătoare ale art. 1182 C.civ. 1864 și considerată necesară și în literatura de specialitate. A se vedea: G. Boroi, *Codul 2001*, p. 376; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 264.

sunt terți nici creditorii chirografari ai părților, când invocă drepturi ale debitorului lor[1].

Spre exemplu, potrivit art. 1811 lit. b) C.civ., în ipoteza înstrăinării imobilului neînscris în cartea funciară și dat în locațiune, dobânditorului nu îi sunt opozabile decât acele contracte de locațiune încheiate anterior vânzării și care au dată certă. De asemenea, art. 1675 C.civ. dispune că, în cazurile anume prevăzute de lege, vânzarea nu poate fi opusă terților decât după îndeplinirea formalităților de publicitate respective, însă art. 1275 alin. (1) C.civ. conține o excepție de la această regulă, prevăzând că, dacă cineva a transmis succesiv către mai multe persoane proprietatea unui bun mobil corporal, cel care a dobândit cu bună-credință posesia efectivă a bunului este titular al dreptului, chiar dacă titlul său are o dată ulterioară.

Există și cazuri în care *terțul nu s-ar putea prevala de lipsa datei certe*, de exemplu, dacă a recunoscut formal realitatea datei trecute în înscris, dacă a participat el însuși la trecerea unei date neadevărate în înscris etc.

Totodată, există și înscrisuri care constată acte juridice ce *dobândesc dată certă prin alte mijloace prevăzute de lege*[2]: cesiunea unei universalități de creanțe, actuale sau viitoare, este opozabilă terților numai după înscrierea acesteia în Arhiva Electronică de Garanții Reale Mobiliare [art. 1579 C.civ.]; în cazul ipotecilor imobiliare, rangul acestora este determinat de ordinea înregistrării cererilor de înscriere în cartea funciară (art. 2421 C.civ.); operațiunile privind ipotecile mobiliare, operațiunile asimilate acestora, precum și alte drepturi prevăzute de lege se înregistrează numai în Arhiva Electronică de Garanții Reale Mobiliare, dacă legea nu prevede altfel [art. 2413 alin. (1) C.civ.] etc.

Tot astfel, există unele înscrisuri care fac dovadă față de terți în ceea ce privește data trecută în ele, *fără a fi necesar ca aceasta să fi devenit dată certă* prin vreunul dintre mijloacele prevăzute de art. 278 C.proc.civ. Astfel:

– *testamentul olograf* face dovadă prin el însuși atât de conținutul său, care cuprinde ultima voință a testatorului, cât și de data sa, care este un element constitutiv al acestuia (art. 1041 C.civ.). De altfel, dacă formalitățile cerute de art. 278 C.proc.civ. ar trebui îndeplinite, s-ar aduce atingere caracterului secret al dispozițiilor testamentare;

– înscrisurile sub semnătură privată întocmite de profesioniști în exercițiul activității unei întreprinderi se prezumă a fi fost făcute la data consemnată în cuprinsul lor. În acest caz, data înscrisului sub semnătură privată poate fi combătută cu orice mijloc de probă [art. 277 alin. (3) C.proc.civ.]. În cazul în care înscrisurile întocmite de profesioniști în exercițiul activității unei întreprinderi nu conțin nicio dată, aceasta poate fi stabilită, în raporturile dintre părți, cu orice mijloc de probă.

Subliniem că, spre deosebire de reglementarea anterioară, *de lege lata*, pentru dovada față de terți a datei înscrisului, data certă este necesară și în cazul *chitanțelor liberatorii*. Cu toate acestea, sub rezerva unor dispoziții legale contrare, instanța, ținând seama de împrejurări, poate să înlăture aplicarea, în tot sau în parte, a dispozițiilor art. 278 alin. (1) C.proc.civ. în privința chitanțelor liberatorii.

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 376-377; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 264.

[2] A se vedea G. Boroi, C.A. Anghelescu, *Curs de drept civil 2012*, p. 184-185.

3.3.5.4. Alte înscrisuri

1. Registrele şi hârtiile domestice reprezintă diferite însemnări în legătură cu unele evenimente din viaţa persoanelor ce obişnuiesc să ţină astfel de documente casnice scrise, putându-se referi şi la fapte juridice curente, de exemplu, un împrumut, plata unei datorii etc.

Referitor la forţa probantă a acestor înscrisuri, art. 279 C.proc.civ. prevede că ele nu fac dovadă pentru cel care le-a scris, însă au putere doveditoare împotriva acestuia:

a) în toate cazurile în care atestă neîndoielnic o plată primită;

b) când cuprind menţiunea expresă că însemnarea a fost făcută în folosul celui arătat drept creditor, pentru a ţine loc de titlu.

Faptul înscris în registrele şi hârtiile domestice are *puterea doveditoare a unei mărturisiri* şi poate fi *combătut prin orice mijloc de probă*, inclusiv prin martori şi prezumţii, deoarece ele nu sunt înscrisuri preconstituite. Din cuprinsul art. 279 C.proc.civ., care face vorbire de cel care le-a scris, rezultă că scrisul trebuie să aparţină proprietarului registrului sau hârtiei domestice. Se admite[1] că însemnările pot fi făcute şi de o altă persoană, fiind însă necesar ca ele să fie semnate de proprietar sau ca persoana respectivă să fi fost anume însărcinată cu înscrierea menţiunilor. S-a considerat că instanţa nu poate ordona producerea acestor mijloace de probă – *nemo contra se edere cogitur*. S-a arătat însă că o asemenea soluţie trebuie circumstanţiată, deoarece art. 279 C.proc.civ. este aşezat în secţiunea intitulată „Dovada cu înscrisuri", iar art. 254 alin. (5) C.proc.civ. nu face nicio distincţie în privinţa înscrisurilor a căror prezentare poate fi ordonată de instanţă şi, prin ipoteză, nu este vorba de o chestiune strict personală[2].

2. Menţiunile făcute de creditor pe titlul de creanţă. Conform art. 281 C.proc.civ., orice menţiune făcută de creditor în josul, pe marginea sau pe dosul unui titlu care a rămas neîntrerupt în posesia sa face dovada, cu toate că nu este nici semnată, nici datată de el, când tinde a stabili liberaţiunea debitorului. Aceeaşi putere doveditoare o are menţiunea făcută de creditor în josul, pe marginea sau pe dosul duplicatului unui înscris sau al unei chitanţe, dacă duplicatul sau chitanţa este în mâinile debitorului. Din coroborarea celor două teze ale art. 281 C.proc.civ., rezultă că, în a doua ipoteză, este necesar ca menţiunea făcută de creditor pe duplicatul titlului de creanţă sau pe chitanţa aflată în mâinile debitorului trebuie să fie semnată de creditor.

3. Contractele încheiate pe formulare tipizate sau standardizate ori încorporând condiţii generale-tip, după caz, sunt considerate înscrisuri sub semnătură privată, dacă legea nu prevede altfel [art. 289 alin. (1) C.proc.civ.].

4. Biletele, tichetele şi alte asemenea documente, utilizate cu ocazia încheierii unor acte juridice sau care încorporează dreptul la anumite prestaţii, au forţa probantă a înscrisurilor sub semnătură privată, chiar dacă nu sunt semnate, cu excepţia cazurilor în care legea prevede altfel [art. 289 alin. (2) C.proc.civ.].

5. Telexul, precum şi telegrama ale căror originale, depuse la oficiul poştal, au fost semnate de expeditor, fac aceeaşi dovadă ca şi înscrisul sub semnătură privată [art. 289 alin. (3) C.proc.civ.].

[1] A se vedea şi G. Boroi, *Codul 2001*, p. 378.

[2] *Ibidem*. A se vedea, în acelaşi sens, şi M. Fodor, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 721, nr. 8.

6. Anexele înscrisului autentic sau sub semnătură privată. Planurile, schiţele, hărtiile, fotografiile şi orice alte documente anexate au aceeaşi putere doveditoare ca şi înscrisurile la care sunt alăturate, dacă au legătură directă cu înscrisul şi poartă semnătura, după caz, a părţii sau a persoanei competente care a întocmit înscrisul (art. 290 C.proc.civ.).

7. Modificările înscrisului autentic sau sub semnătură privată. Conform art. 291 C.proc.civ., ştersăturile, radierile, corecturile şi orice alte modificări, menţiuni sau adăugiri, făcute într-un înscris, nu vor fi luate în considerare decât dacă au fost constatate sub semnătură de cel competent să îl întocmească sau de partea de la care emană înscrisul, după caz.

3.3.5.5. Registrele profesioniştilor

Registrele profesioniştilor[1] sunt *acele documente în care sunt consemnate operaţiunile cu caracter patrimonial referitoare la activitatea profesioniştilor, în scopul ţinerii evidenţei acestei activităţi*.

Registrele profesioniştilor au şi o funcţie probatorie, alături de funcţiile de cunoaştere, evidenţă şi control ale activităţii acestora.

Registrele pe care profesioniştii sunt obligaţi să le ţină pentru evidenţa activităţii lor sunt prevăzute de legea specială. Prin dispoziţiile sale, Codul de procedură civilă stabileşte *regulile generale privitoare la forţa probantă* a registrelor profesioniştilor[2], deosebind, sub acest aspect, între forţa probantă a registrelor întocmite şi ţinute cu respectarea dispoziţiilor legale şi forţa probantă a celor ţinute fără respectarea prevederilor legii.

Cu privire la *registrele profesioniştilor întocmite şi ţinute cu respectarea dispoziţiilor legale*, art. 280 alin. (1) C.proc.civ. prevede că acestea pot face între profesionişti deplină dovadă în justiţie, pentru faptele şi chestiunile legate de activitatea lor profesională.

Se observă că textul de lege citat stabileşte o derogare de la regula *nemo sibi titulum constituere potest*, derogare care se explică prin natura şi funcţiile registrelor profesioniştilor, precum şi prin condiţiile instituite de lege pentru ţinerea lor. Pentru ca registrele profesioniştilor să aibă forţă probantă atât împotriva profesionistului care le ţine, cât şi în favoarea acestuia, trebuie îndeplinite următoarele cerinţe: registrele să fie obligatorii; registrele să fie regulat ţinute; litigiul să fie între profesionişti[3]; litigiul să privească operaţiuni sau acte juridice care constituie fapte şi chestiuni legate de activitatea lor profesională.

Dacă *registrele nu au fost regulat ţinute*, ele nu pot face probă în justiţie în folosul celui ce le-a ţinut, dar fac dovadă în contra acestuia. Cu toate acestea, partea care se prevalează de ele nu poate scinda conţinutul lor [art. 280 alin. (2) C.proc.civ.].

[1] Potrivit art. 3 alin. (2) C.civ., sunt consideraţi profesionişti toţi cei care exploatează o întreprindere. Articolul 8 alin. (1) din Legea nr. 71/2011 statuează că *noţiunea „profesionist"* prevăzută la art. 3 din Codul civil *include categoriile de comerciant, întreprinzător, operator economic*, precum şi orice alte persoane autorizate să desfăşoare activităţi economice sau profesionale, astfel cum aceste noţiuni sunt prevăzute de lege, la data intrării în vigoare a Codului civil.

[2] Trebuie considerate ca integrate prevederilor art. 280 C.proc.civ. numai registrele obligatorii potrivit legii. Alte categorii de înscrisuri provenind de la aceste subiecte calificate (facturi, telegrame, recipise etc.) nu intră sub incidenţa acestei dispoziţii legale – V. Dănăilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 610.

[3] Profesionistul nu poate invoca registrele, chiar regulat ţinute, împotriva unui neprofesionist.

Trebuie reținut că, în toate cazurile, *instanța este în drept a aprecia* dacă se poate atribui conținutului registrelor unui profesionist *o altă putere doveditoare*, dacă trebuie să se renunțe la această probă în cazul în care registrele părților nu concordă sau dacă trebuie să atribuie o credibilitate mai mare registrelor uneia dintre părți [art. 280 alin. (3) C.proc.civ.].

Valoarea probatorie a registrelor profesioniștilor este *lăsată la aprecierea instanței*. Instanța este îndreptățită chiar să și refuze acest mijloc de probă, însă înlăturarea registrelor profesioniștilor ca mijloc de probă trebuie motivată.

Cât privește *prezentarea în proces a registrelor profesioniștilor* ca mijloc de probă, art. 300 C.proc.civ. stabilește două modalități: înfățișarea și comunicarea registrelor profesioniștilor. Astfel, textul menționat prevede că, la cererea uneia dintre părți sau chiar din oficiu, instanța va putea ordona înfățișarea registrelor profesioniștilor sau comunicarea lor.

Comunicarea registrelor constă în punerea la dispoziția părții interesate a acestor registre, pentru a fi examinate în întregul lor. *Înfățișarea* registrelor constă în prezentarea acestora, la cererea părții interesate sau a instanței, pentru a se extrage din ele numai ceea ce se referă la litigiul dintre părți. Această modalitate se reduce deci la prezentarea unor extrase din registrele profesioniștilor.

Când registrele profesioniștilor ce urmează a fi cercetate se află în altă circumscripție judecătorească, cercetarea lor se va face *prin comisie rogatorie*.

3.3.5.6. Înscrisurile pe suport informatic

În reglementarea actuală, este admis ca mijloc de probă și înscrisul pe suport informatic în aceleași condiții ca înscrisul pe suport hârtie, dacă îndeplinește condițiile prevăzute de lege (art. 266 C.proc.civ.).

Sub acest aspect, art. 282 alin. (1) C.proc.civ. prevede că, atunci când datele unui act juridic sunt redate pe un suport informatic, instrumentul probator al actului îl constituie documentul care reproduce aceste date, cu condiția ca acesta să fie inteligibil și să prezinte garanții suficient de serioase pentru a face deplină credință în privința conținutului acestuia și a identității persoanei de la care acesta emană.

Așadar, mijlocul de probă este *documentul care reproduce înscrierea făcută pe un suport informatic*, iar nu înscrierea ca atare. Pentru ca acest document să aibă valoare probatorie, el trebuie să îndeplinească două *condiții*: *să fie inteligibil* (adică să poată fi citit în mod direct, să fie clar și accesibil[1]) și să prezinte *garanții suficient de serioase* pentru a face deplină credință în privința conținutului acestuia și a identității persoanei de la care acesta emană[2]. Sub acest aspect, art. 283 C.proc.civ. prevede o *prezumție de validitate a înscrierii*, în sensul că înscrierea datelor unui act juridic pe suport informatic este prezumată a prezenta garanții suficient de serioase pentru a face deplină credință în cazul în care ea este făcută în mod sistematic și fără lacune și când datele înscrise sunt protejate contra alterărilor și contrafacerilor, astfel încât integritatea documentului este deplin asigurată. O astfel de prezumție există și în favoarea terților din simplul fapt că înscrierea este efectuată de către un profesionist.

[1] M. Fodor, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 725, nr. 2.
[2] Pentru dezvoltări, a se vedea V. Dănăilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 612.

În ceea ce privește *admisibilitatea probei*, art. 266 C.proc.civ. stabilește că, pentru această categorie de înscrisuri, se aplică aceleași reguli incidente pentru înscrisul pe suport de hârtie, în timp ce *administrarea probei* presupune facilitarea accesului la probă al tuturor părților, posibilitatea contestării sale de către cel căruia proba i se opune, aprecierea probei în cadrul evaluării globale, instanța putând reține sau putând înlătura mijlocul probator ca atare ori, după caz, va putea invalida funcția sa probatorie din cauza calității informației astfel stocate. Oricum, potrivit alin. (2) al art. 282 C.proc.civ., pentru a aprecia calitatea documentului, instanța trebuie să țină seama de circumstanțele în care datele au fost înscrise și de documentul care le-a reprodus.

Referitor la *puterea doveditoare* a înscrisurilor preconstituite pe un suport informatic, art. 284 alin. (1) C.proc.civ. stabilește că documentul care reproduce datele unui act, înscrise pe un suport informatic, *face deplină dovadă între părți, până la proba contrară*, întocmai ca orice înscris sub semnătură privată, exceptând cazurile când legea prevede altfel. Însă, atunci când suportul sau tehnologia utilizată pentru redactare nu garantează integritatea documentului, acesta poate servi, după circumstanțe, ca *mijloc material de probă* sau ca *început de dovadă scrisă* [art. 284 alin. (2) C.proc.civ.].

3.3.5.7. Înscrisurile în formă electronică

Distinct de înscrisurile pe suport informatic, art. 267 C.proc.civ. recunoaște puterea probatorie a înscrisurilor în formă electronică, făcând, totodată, trimitere la dispozițiile legii speciale în ceea ce privește regimul lor juridic.

Așadar, în privința noțiunii de „înscrisuri sub formă electronică", a condițiilor de validitate a acestora, a forței probante, precum și a administrării acestor înscrisuri, urmează a se avea în vedere dispozițiile Legii nr. 455/2001 privind semnătura electronică, republicată.

Potrivit art. 4 pct. 2 din acest act normativ, *înscrisul în formă electronică* reprezintă o colecție de date în formă electronică între care există relații logice și funcționale și care redau litere, cifre sau orice alte caractere cu semnificație inteligibilă, destinate a fi citite prin intermediul unui program informatic sau al altui procedeu similar.

În ceea ce privește *condițiile de validitate și valoarea probatorie*, art. 5 din aceeași lege prevede asimilarea înscrisului în formă electronică, căruia i s-a încorporat, atașat sau i s-a asociat logic o semnătură electronică extinsă[1], bazată pe un certificat calificat[2] nesuspendat sau nerevocat la momentul respectiv și generată cu ajutorul unui dispozitiv securizat de creare a semnăturii electronice[3], cu *înscrisul sub semnătură privată*, în ceea ce privește condițiile și efectele sale.

[1] Semnătura electronică extinsă reprezintă acea semnătură electronică care îndeplinește cumulativ următoarele condiții: a) este legată în mod unic de semnatar; b) asigură identificarea semnatarului; c) este creată prin mijloace controlate exclusiv de semnatar; d) este legată de datele în formă electronică, la care se raportează în așa fel încât orice modificare ulterioară a acestora este identificabilă (art. 4 pct. 4 din Legea nr. 455/2001).
[2] Certificatul calificat reprezintă o colecție de date în formă electronică ce atestă legătura dintre datele de verificare a semnăturii electronice și o persoană, confirmând identitatea acelei persoane, care satisface condițiile prevăzute la art. 18 și care este eliberat de un furnizor de servicii de certificare ce satisface condițiile prevăzute la art. 20 (art. 4 pct. 11 și 12 din Legea nr. 455/2001).
[3] Dispozitivul securizat de creare a semnăturii electronice reprezintă acel dispozitiv de creare a semnăturii electronice care îndeplinește cumulativ următoarele condiții: a) datele de creare a semnăturii,

În cazurile în care, potrivit legii, forma scrisă este cerută ca o condiție de probă sau de validitate a unui act juridic, un înscris în formă electronică îndeplinește această cerință dacă i s-a încorporat, atașat sau i s-a asociat logic o semnătură electronică extinsă, bazată pe un certificat calificat și generată prin intermediul unui dispozitiv securizat de creare a semnăturii (art. 7 din lege).

Înscrisul în formă electronică este supus *condiției recunoașterii*. În acest sens, art. 6 din Legea nr. 455/2001 prevede că înscrisul în formă electronică, căruia i s-a încorporat, atașat sau i s-a asociat logic o semnătură electronică, recunoscut de către cel căruia i se opune, are același efect ca *actul autentic* între cei care l-au subscris și între cei care le reprezintă drepturile. De asemenea, partea care invocă înaintea instanței o *semnătură electronică extinsă* trebuie să probeze că aceasta îndeplinește condițiile prevăzute la art. 4 pct. 4. În schimb, *semnătura electronică extinsă, bazată pe un certificat calificat eliberat de un furnizor de servicii de certificare acreditat*, este prezumată a îndeplini condițiile prevăzute la art. 4 pct. 4, însă partea care invocă înaintea instanței *un certificat calificat* trebuie să probeze că furnizorul de servicii de certificare care a eliberat respectivul certificat îndeplinește condițiile prevăzute la art. 20. Furnizorul de servicii de certificare acreditat este prezumat a îndeplini condițiile prevăzute la art. 20 (art. 9 și art. 10 din lege). Totodată, partea care invocă înaintea instanței un *mecanism securizat de creare a semnăturii* trebuie să probeze că acesta îndeplinește condițiile prevăzute la art. 4 pct. 8. Dispozitivul securizat de generare a semnăturii, omologat în sensul acestei legi, este prezumat a îndeplini condițiile prevăzute la art. 4 pct. 8 (art. 11 din lege).

În cazul în care *una dintre părți nu recunoaște înscrisul sau semnătura*, instanța va dispune întotdeauna ca *verificarea să se facă prin expertiză tehnică de specialitate*. În acest scop, expertul sau specialistul este dator să solicite certificate calificate, precum și orice alte documente necesare, potrivit legii, pentru identificarea autorului înscrisului, a semnatarului ori a titularului de certificat (art. 8 din lege).

3.3.5.8. Administrarea probei prin înscrisuri

A. Depunerea înscrisurilor

Potrivit art. 292 alin. (1) C.proc.civ., dacă prin lege nu se dispune altfel, fiecare parte are dreptul să depună înscrisurile de care înțelege să se folosească, în copie certificată pentru conformitate.

Depunerea înscrisurilor se face de către *reclamant*, odată cu cererea de chemare în judecată. În acest sens, potrivit art. 194 lit. e) raportat la art. 150 și art. 149 alin. (1) C.proc.civ., la cererea de chemare în judecată trebuie alăturate copii certificate pentru conformitate cu originalul de pe înscrisurile de care reclamantul înțelege să se folosească în proces, în atâtea exemplare câte sunt necesare pentru comunicare, plus un

utilizate pentru generarea acesteia, să poată apărea numai o singură dată și confidențialitatea acestora să poată fi asigurată; b) datele de creare a semnăturii, utilizate pentru generarea acesteia, să nu poată fi deduse; c) semnătura să fie protejată împotriva falsificării prin mijloacele tehnice disponibile la momentul generării acesteia; d) datele de creare a semnăturii să poată fi protejate în mod efectiv de către semnatar împotriva utilizării acestora de către persoane neautorizate; e) să nu modifice datele în formă electronică, care trebuie să fie semnate, și nici să nu împiedice ca acestea să fie prezentate semnatarului înainte de finalizarea procesului de semnare (art. 4 pct. 8 din Legea nr. 455/2001).

exemplar pentru instanță. Se poate depune și *numai o parte dintr-un înscris* privitor la pricină, însă instanța poate dispune, la nevoie, prezentarea înscrisului în întregime [art. 150 alin. (3) C.proc.civ.].

Aceeași obligație o are și *pârâtul*, care trebuie să alăture la întâmpinare copii de pe înscrisurile cu care înțelege să se apere împotriva pretențiilor reclamantului, în atâtea exemplare câți reclamanți sunt, plus un exemplar pentru instanță.

Dacă mai mulți pârâți sau reclamanți au un singur reprezentant ori un pârât sau un reclamant stă în judecată în mai multe calități juridice, se va depune pentru aceste părți câte o singură copie [art. 149 alin. (1) și art. 206 alin. (2) C.proc.civ.].

Proba prin înscrisuri poate fi *propusă și încuviințată și după primul termen de judecată*, în condițiile prevăzute de art. 254 C.proc.civ., situație în care, dacă procesul s-a amânat, partea este obligată să depună cu cel puțin 5 zile înainte de termenul de judecată copiile certificate de pe înscrisurile invocate, sub sancțiunea *decăderii din dreptul de a administra proba încuviințată* [art. 254 alin. (4) lit. b) C.proc.civ.].

Dacă *înscrisul este depus în copie*, partea care l-a depus este obligată să aibă asupra sa originalul și, la cerere, să îl prezinte instanței, sub sancțiunea de a nu se ține seama de înscris. Dacă partea adversă nu poate să își dea seama de exactitatea copiei față cu originalul înfățișat în ședință, judecătorul va putea acorda un termen scurt, obligând partea să depună originalul la grefa instanței[1] [art. 292 alin. (2) și (3) C.proc.civ.].

Dacă înscrisurile sunt depuse *în original*, acestea nu pot fi retrase decât după ce se vor lăsa *copii legalizate* de grefierul instanței unde au fost depuse[2] [art. 292 alin. (4) C.proc.civ.].

În schimb, înscrisurile depuse în copie la dosar nu pot fi retrase de părți [art. 292 alin. (6) C.proc.civ.].

Potrivit art. 292 alin. (5) C.proc.civ., înscrisurile întocmite în altă limbă decât cea folosită în fața instanței trebuie însoțite de *traduceri legalizate*.

Articolele 293-299 C.proc.civ. reglementează situațiile în care *înscrisurile nu se găsesc la partea care dorește să le folosească*.

Astfel, dacă partea învederează că *partea adversă deține un înscris probatoriu*, referitor la proces, instanța poate ordona înfățișarea lui.

Articolul 293 alin. (2) C.proc.civ. prevede că instanța este *obligată să dispună înfățișarea* în următoarele cazuri:

– înscrisul este comun părților din proces;

– dacă însăși partea adversă s-a referit în proces la acest înscris;

– dacă, după lege, partea adversă este obligată să înfățișeze înscrisul.

În schimb, art. 294 C.proc.civ. prevede că judecătorul *va respinge motivat* cererea de depunere la dosar a înscrisului, în întregime sau în parte, în următoarele situații:

[1] Nedepunerea originalului la grefă trebuie să fie asimilată neprezentării originalului în instanță, astfel încât și sancțiunea trebuie să fie cea din art. 292 alin. (2) C.proc.civ., respectiv sancțiunea că nu se va ține seama de înscris – M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 337, nr. 259.

[2] Se observă că, pentru a fi posibilă retragerea originalelor, nu este necesar acordul adversarului, ci numai îndeplinirea de către grefier a formalității de legalizare. Grefierul nu va legaliza înscrisul în sensul în care o face notarul public, în condițiile art. 150 din Legea nr. 36/1995 a notarilor publici și a activității notariale, ci, practic, el va certifica faptul că înscrisul depus în copie este identic cu originalul – M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 338, nr. 261.

– conținutul înscrisului se referă la chestiuni strict personale privind demnitatea sau viața privată a unei persoane;

– depunerea înscrisului ar încălca îndatorirea legală de păstrare a secretului;

– depunerea înscrisului ar atrage urmărirea penală a părții, a soțului sau a unei rude ori afin până la gradul al treilea inclusiv.

Precizăm că, exceptând situația în care legea dispune altfel, incidența vreunuia dintre cazurile de mai sus va fi verificată de judecător, prin cercetarea conținutului înscrisului. În încheierea de ședință se va face o mențiune corespunzătoare.

Dacă s-a făcut dovada deținerii înscrisului și nu există motive pentru respingerea cererii de înfățișare a acestuia, *partea adversă este obligată să prezinte înscrisul*. În cazul în care aceasta refuză să îl înfățișeze ori să răspundă la interogatoriul propus pentru dovedirea deținerii sau existenței înscrisului ori dacă se dovedește că l-a distrus sau l-a ascuns, instanța va putea socoti ca *dovedite afirmațiile făcute cu privire la conținutul acelui înscris* de partea care a cerut înfățișarea (art. 295 C.proc.civ.).

Când un înscris, necesar dezlegării procesului, se găsește la una dintre părți și nu poate fi prezentat fiindcă *aducerea ar fi prea costisitoare sau când înscrisurile sunt prea voluminoase ori numeroase*, se va putea delega un judecător în prezența căruia părțile vor cerceta înscrisurile la locul unde se găsesc. Cu toate acestea, ținând seama de împrejurări, instanța poate deroga de la regulă și să ceară doar prezentarea unor extrase sau copii de pe înscrisurile solicitate, certificate de persoana care le deține, iar, dacă este necesar, instanța poate dispune verificarea conformității extrasului sau copiei cu originalul (art. 296 C.proc.civ.).

Articolul 297 C.proc.civ. reglementează ipoteza în care un înscris necesar soluționării procesului se află *în posesia unui terț*, dispunând că acesta din urmă va putea fi citat *ca martor*, punându-i-se în vedere să aducă înscrisul în instanță. Dacă deținătorul înscrisului este o persoană juridică, vor putea fi citați ca martori reprezentanții acesteia. În ambele ipoteze, terțul poate refuza înfățișarea înscrisului în cazurile prevăzute la art. 294 C.proc.civ. Potrivit art. 187 alin. (1) pct. (2) lit. f) C.proc.civ., neprezentarea înscrisului de către cel care îl deține la termenul fixat în acest scop de instanță constituie abatere și se sancționează cu amendă judiciară, cel în cauză putând fi obligat și la plata de despăgubiri pentru paguba cauzată prin amânare.

În situația în care înscrisul, necesar dezlegării procesului, se găsește *în păstrarea unei autorități sau instituții publice*, la cererea oricăreia dintre părți sau din oficiu, instanța va lua măsuri pentru aducerea lui, în termenul fixat în acest scop, punând în vedere conducătorului autorității sau instituției publice deținătoare măsurile ce se pot dispune în caz de neconformare. Cu toate acestea, art. 298 alin. (2) teza I C.proc.civ. permite autorității sau instituției publice deținătoare să refuze trimiterea înscrisului în cazul în care acesta se referă la apărarea națională, siguranța publică sau relațiile diplomatice. Totuși, *extrase parțiale* vor putea fi trimise dacă niciunul dintre motivele menționate nu se opune. În schimb, dispozițiile normative cuprinse în documente clasificate pot fi dovedite și consultate numai în condițiile prevăzute de lege.

În ipoteza în care înfățișarea înscrisului nu este posibilă din cauza faptului că el este *necesar funcționării autorității respective* (legea arată, exemplificativ, că nu vor putea fi cerute și trimise în original cărțile funciare și planurile, registrele autorităților sau instituțiilor publice, testamentele depuse la instanțe, notari publici sau avocați, precum și alte înscrisuri originale ce se găsesc în arhivele acestora), instanța va putea cere însă

copii certificate ale acestora de către autoritatea sau instituția publică, instanța, notarul public sau avocatul care deține ori arhivează înscrisul solicitat ca probă. Dacă este necesară, cercetarea unui astfel de înscris se va face, cu citarea părților, de un judecător delegat[1] sau, dacă înscrisul se găsește în altă localitate, prin comisie rogatorie, de către instanța respectivă.

Prin derogare de la regulile de mai sus, art. 299 alin. (3) C.proc.civ. dispune că testamentele, precum și alte înscrisuri depuse sau arhivate în original la instanțe, notari publici sau avocați *pot fi cerute și depuse temporar la dispoziția instanței* care efectuează verificarea înscrisurilor sau în vederea efectuării expertizei grafoscopice pentru stabilirea falsului, atunci când expertiza nu se poate face la sediul instanței, notarului ori avocatului unde actul este depus ori arhivat.

La cererea uneia dintre părți sau chiar din oficiu, instanța va putea ordona *înfățișarea registrelor profesioniștilor sau comunicarea lor*, iar când acestea se află într-o altă circumscripție judecătorească, cercetarea lor se va face prin comisie rogatorie.

Înscrisurile depuse în termen și necontestate de părți vor fi avute în vedere la pronunțarea hotărârii. Instanța nu poate lua în considerare un înscris depus după închiderea dezbaterilor, fără a fi fost pus în discuția părților.

Dacă înscrisul depus de una dintre părți este contestat de partea adversă ori dacă instanța are îndoieli asupra autenticității înscrisului, se va recurge la verificarea înscrisurilor sau, după caz, la procedura falsului.

B. Procedura verificării înscrisurilor

Procedura verificării înscrisurilor este reglementată de art. 301-303 C.proc.civ. Această procedură intervine în cazul în care *se contestă un înscris sub semnătură privată de către partea căreia i se opune înscrisul respectiv*, în sensul că aceasta tăgăduiește scrierea sau, după caz, semnătura sa, precum și atunci când moștenitorii ori alți succesori în drepturi ai aceluia de la care se pretinde că ar emana înscrisul declară că nu cunosc scrisul sau semnătura autorului lor[2].

---

[1] Întrucât, la judecata în primă instanță, pricina se soluționează de un singur judecător, acesta ar urma să cerceteze înscrisul, iar nu un alt judecător; în schimb, la judecata în apel sau la judecarea fondului după casarea cu reținere sau cu trimitere la instanța de apel, ar putea fi desemnat un judecător care să cerceteze înscrisul la locul unde acesta se găsește.

[2] S-a arătat [V. DĂNĂILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 630] că înscrisul sub semnătură privată poate să fie contestat exclusiv de cel care are calitatea de parte în proces și numai dacă înscrisul i se opune ca probă. Ea nu poate fi inițiată dacă înscrisul este adus în proces cu alt scop (de exemplu, este folosit ca mostră de scriere pentru verificarea altui înscris ori ca mijloc material de probă). În același sens, a se vedea și M. TĂBÂRCĂ, GH. BUTA, *Codul adnotat 2009*, p. 588 și urm. S-a afirmat, de asemenea [V. DĂNĂILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 630], că instanța din oficiu nu poate iniția procedura verificării de înscrisuri. În ceea ce ne privește, considerăm că, în măsura în care are îndoieli cu privire la sinceritatea recunoașterii unui înscris, instanța are posibilitatea de a proceda din oficiu la verificarea înscrisului sub semnătură privată recunoscut de partea căreia i se opune, în sprijinul acestei soluții stând dispozițiile art. 22 alin. (2) C.proc.civ., potrivit cu care, în scopul pronunțării unei hotărâri legale și temeinice, judecătorul are posibilitatea de a dispune administrarea probelor pe care le consideră necesare, precum și alte măsuri prevăzute de lege, chiar dacă părțile se împotrivesc. A se vedea, în același sens, M. FODOR, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 745, nr. 3.

Se admite[1] că procedura verificării înscrisurilor vizează nu numai situația în care reclamantul își sprijină pretențiile pe un *înscris ce emană de la pârât* sau când pârâtul opune reclamantului *un înscris care provine de la acesta din urmă*, ci și situația în care înscrisul emană *de la un terț*.

În schimb, în doctrină este controversată problema de a ști dacă procedura verificării înscrisurilor se aplică numai în cazul în care se contestă scrierea sau semnătura de pe un înscris sub semnătură privată ori, dimpotrivă, de pe *orice înscrisuri*, deci și de pe scrisori, registre etc. În ceea ce ne privește, așa cum am mai arătat[2], înclinăm spre această din urmă soluție, deoarece, pentru a se afla adevărul și a se pronunța o hotărâre temeinică, dacă se contestă scrierea sau semnătura de pe orice fel de înscris, este necesară verificarea acelui înscris, pentru a se vedea dacă mijlocul de probă respectiv va fi sau nu reținut în proces[3].

Precizăm că verificarea de înscrisuri poate avea loc și în cazul *înscrisurilor în formă electronică*, deoarece, așa cum așa arătat, aceste înscrisuri sunt supuse condiției recunoașterii. În acest caz, verificarea se va face doar prin *expertiză tehnică de specialitate* (art. 8 din Legea nr. 455/2001, republicată).

Conform art. 301 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ., contestarea scrierii sau semnăturii poate fi făcută *la primul termen după depunerea înscrisului*; termenul prevăzut de lege este imperativ, astfel încât nerespectarea acestuia atrage sancțiunea *decăderii*. În condițiile art. 186 C.proc.civ., partea poate solicita repunerea în termen.

Metodele de cercetare în procedura verificării de înscrisuri sunt prevăzute de art. 302 alin. (1) C.proc.civ., după cum urmează:

– compararea scrierii și semnăturii de pe înscris cu scrierea și semnătura din înscrisurile de comparație necontestate;

– expertiza;

– orice alt mijloc de probă permis de lege.

[1] V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 268.

[2] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 383. A se vedea, în același sens, și M. Fodor, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 745, nr. 4.

[3] În doctrină (M. Tăbârcă, Gh. Buta, *Codul adnotat 2009*, p. 588 și urm.) s-a susținut că nu este admisibilă verificarea de înscrisuri în cazul unui început de dovadă scrisă ori dacă înscrisul are o altă funcție procesuală, de exemplu, dacă este un act de procedură al părții în procesul *pendente*. În ceea ce ne privește, apreciem însă că, în aceste ultime cazuri menționate, procedura verificării de înscrisuri nu ar trebui exclusă *de plano*. Spre exemplu, să presupunem că reclamantul, care nu deține un înscris autentic sau un înscris sub semnătură privată, înțelege să se folosească, în dovedirea unui act juridic, de un început de probă scrisă, ce urmează a fi completat cu martori și prezumții, însă pârâtul pretinde că scrierea respectivă nu îi aparține și că, neexistând astfel un început de dovadă scrisă în sensul art. 310 C.proc.civ., celelalte mijloace de probă ar fi inadmisibile. Într-o astfel de situație, având în vedere opunerea pârâtului la administrarea altor probe decât cele arătate în art. 309 alin. (2) C.proc.civ., instanța trebuie să verifice dacă scrierea provine de la cel căruia i se opune, pentru a putea stabili dacă actul juridic este sau nu susceptibil de a fi dovedit potrivit legii, iar, în acest scop, în lipsa unor dispoziții speciale exprese, va recurge la procedura reglementată de art. 301-308 C.proc.civ. A se vedea și G. Boroi, *Codul 2001*, p. 383; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 268.

Pe de altă parte, în cazul actelor de procedură care poartă semnătura părții sau a reprezentantului ei, nu există o altă procedură pentru verificarea acesteia, atunci când se afirmă că partea sau reprezentantul său nu a semnat actul de procedură respectiv, astfel încât, având în vedere că lipsa semnăturii atrage nulitatea cererii adresate instanței, trebuie admis că se poate proceda la verificarea de înscrisuri.

Președintele completului de judecată sau, după caz, judecătorul va obliga partea căreia i se atribuie scrierea sau semnătura să scrie și să semneze sub dictarea sa părți din înscris. Refuzul de a scrie ori de a semna va putea fi considerat ca o recunoaștere a scrierii sau semnăturii. Este vorba de o *prezumție de recunoaștere tacită* a scrisului sau a semnăturii, pe care art. 302 alin. (2) C.proc.civ. o recomandă instanței, dar pe care aceasta din urmă o poate reține sau nu, în funcție de împrejurările speței[1].

În cazul în care, după *compararea înscrisului* cu scrierea sau semnătura făcută în fața sa ori, dacă este cazul, și cu alte înscrisuri, judecătorul nu este lămurit, va ordona ca verificarea să se facă prin *expertiză*, obligând părțile sau alte persoane să depună de îndată înscrisuri de comparație, care vor servi la efectuarea expertizei. Potrivit art. 303 alin. (3) C.proc.civ., se primesc ca înscrisuri de comparație: înscrisurile autentice; înscrisurile sau alte scrieri private necontestate de părți; partea din înscris care nu este contestată; scrisul sau semnătura făcut/făcută înaintea instanței. Înscrisurile depuse pentru verificare vor fi semnate de președinte, grefier și părți. Părțile iau cunoștință de înscrisuri în ședință. Efectuarea expertizei se face potrivit regulilor din Codul de procedură civilă referitoare la acest mijloc de probă.

Rezultatul verificării înscrisurilor va fi consemnat într-o *încheiere interlocutorie*, care poate fi *atacată doar odată cu fondul*. Dacă se constată că înscrisul nu emană de la persoana căreia i se opune sau i se atribuie, acesta va fi *înlăturat din proces*. Înscrisul va fi reținut și folosit ca mijloc de probă dacă se constată că el provine de la partea care l-a tăgăduit sau de la persoana căreia i se atribuie. Partea care a cerut o verificare de înscrisuri va putea fi condamnată la o amendă judiciară și la eventuale despăgubiri către adversar, dacă se dovedește că înscrisul provine de la ea și a contestat cu rea-credință scrierea sau semnătura de pe înscrisul sub semnătură privată [art. 187 alin. (1) pct. 1 lit. e) C.proc.civ.].

Verificarea de înscrisuri se face, ca regulă, *în fața instanțelor de fond* (prima instanță sau, după caz, instanța de apel ori instanța ce judecă fondul după casarea cu reținere). Însă *instanța de apel* va proceda la o verificare de înscrisuri numai în cazul celor care nu au fost înfățișate la judecata în primă instanță, fiind depuse direct în apel, precum și în ipoteza în care apelul este îndreptat nu numai împotriva hotărârii pe fond, ci și împotriva încheierii în care este consemnat rezultatul verificării de înscrisuri făcute de prima instanță, deci atunci când apelantul contestă acest rezultat. În schimb, în instanța de apel nu va mai putea avea loc o asemenea verificare în cazul unor înscrisuri depuse la judecata în primă instanță și necontestate de cel căruia i-au fost opuse, deoarece este vorba de o recunoaștere tacită a acestor înscrisuri, recunoaștere asupra căreia nu se mai poate reveni.

Având în vedere că *în recurs* pot fi depuse înscrisuri noi (art. 492 C.proc.civ.), se ridică problema de a ști cum va proceda instanța de recurs atunci când înscrisurile noi sunt contestate de părți, deci dacă instanța de recurs poate să facă o verificare de înscrisuri. Aparent, răspunsul ar trebui să fie negativ, deoarece acestea sunt verificări de fapt, in-

[1] Prin urmare, prezumția este judiciară, iar nu legală. A se vedea și A. Ionașcu, *Probele*, p. 168; G. Boroi, *Codul 2001*, p. 383.

compatibile cu structura recursului. Numai că, așa cum s-a arătat[1], o astfel de soluție ar face, practic, inaplicabilă dispoziția înscrisă în art. 492 C.proc.civ., întrucât ar fi suficient ca, în ipoteza în care se depune un înscris nou în susținerea sau în combaterea recursului, adversarul să îl tăgăduiască sau, după caz, să nu îl recunoască, obținând astfel înlăturarea lui din proces (soluția ipotetică de a se trimite chestiunea verificării de înscrisuri la instanța de fond nu poate fi admisă, deoarece, pe de o parte, nu este autorizată de niciun text de lege, iar, pe de altă parte, ar trebui să se suspende judecata recursului, însă nu ar exista niciun temei legal). În sprijinul tezei că *însăși instanța de recurs va proceda la verificarea înscrisurilor*[2], se poate aduce ca argument și faptul că această procedură reprezintă un *incident procedural*, care este de competența instanței sesizate cu cererea pe care se grefează acesta (cererea de recurs). Dacă însă recursul poate fi admis și fără a se ține cont de înscrisul nou, urmează ca verificarea înscrisurilor să fie făcută *de instanța care judecă fondul după casare*[3].

De asemenea, procedura verificării înscrisurilor poate avea loc și în cursul judecării unei *cereri de revizuire* întemeiate pe dispozițiile art. 509 alin. (1) pct. 5 C.proc.civ., dacă intimatul contestă veracitatea înscrisului depus de revizuient.

Se mai observă că art. 301-303 C.proc.civ. se ocupă numai de verificarea de înscrisuri *pe cale incidentală*, adică în cursul unui proces *pendente*. Se admite[4] însă că nu este interzisă *verificarea de înscrisuri pe cale principală*, arătându-se că art. 359 C.proc.civ., privitor la *asigurarea dovezilor*, se referă și la *obținerea recunoașterii unui înscris*, iar, dacă ar fi vorba despre un înscris sub semnătură privată ce constată o obligație neexigibilă, creditorul ar putea avea interesul să obțină recunoașterea înscrisului respectiv de către debitorul său, în considerarea faptului că, dacă ar interveni decesul acestuia, verificarea de înscrisuri ar fi mai dificilă într-un litigiu în care moștenitorii (de bună sau de rea-credință) ar declara că nu cunosc scrierea ori semnătura autorului; dacă însă înscrisul sub semnătură privată este recunoscut de debitor sau este privit de lege ca recunoscut, acesta va putea fi opus și celor care reprezintă drepturile autorului. Deși, în exemplul dat, s-ar putea susține că este vorba de o verificare de înscrisuri pe cale incidentală, deoarece ea presupune o tăgăduire a scrierii sau semnăturii de către cel căruia i se opune înscrisul, deci de către pârâtul din cererea de asigurare a dovezii pe cale principală, o astfel de susținere ar fi însă nejustificată, întrucât, prin ipoteză, nu există un litigiu pe fond, adică nu există încă o pretenție supusă judecății, ci numai o cerere având ca scop declararea veracității unui înscris în legătură cu o posibilă pretenție în justiție, cerere care conduce fie la o recunoaștere a înscrisului, fie la o verificare de înscrisuri[5].

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 384; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 269-270.

[2] În același sens, V.M. Ciobanu, *Tratat 1997*, vol. II, p. 402. A se vedea și Plen Trib. Suprem, dec. de îndrum. nr. X/1953, modificată prin dec. de îndrum. nr. 11/1960, în S. Zilberstein, Fr. Deak, A. Petrescu, C. Bîrsan, V.M. Ciobanu, L. Mihai, *Îndreptar interdisciplinar de practică judiciară*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1983 (citat în continuare *Îndreptar interdisciplinar*), p. 334.

[3] În același sens: V.M. Ciobanu, *Tratat 1997*, vol. II, p. 402; M. Fodor, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 745.

[4] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 384-385; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 270.

[5] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 385; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 270.

C. Procedura falsului

Procedura falsului, reglementată de art. 304-308 C.proc.civ., poate fi folosită în cazul *înscrisurilor autentice*, care, în privința constatărilor personale ale agentului instrumentator, fac dovadă până la declararea falsului, precum și în cazul *înscrisurilor sub semnătură privată*[1] care au fost defăimate ca false[2].

Cercetarea și stabilirea falsului se fac de către *organele de urmărire și judecată penală*, însă, dacă, potrivit legii, acțiunea penală nu poate fi pusă în mișcare ori nu poate continua, falsul va fi cercetat de către *instanța civilă, pe cale incidentală, prin orice mijloace de probă* (art. 308 C.proc.civ.).

În procesul civil, procedura înscrierii în fals poate fi folosită atât atunci când se invocă *falsul material* constând în modificări, ștersături, adăugiri sau alte intervenții asupra scrierii sau semnăturii originale, precum și, în cazul înscrisului sub semnătură privată, atunci când se pretinde că acesta a fost plăsmuit, cât și în ipoteza în care se susține că există un *fals intelectual* cu privire la constatările personale ale agentului instrumentator al actului autentic[3]. Precizăm, totodată, că un *înscris fals* nu este doar cel reținut ca atare cu ocazia stabilirii săvârșirii unei infracțiuni, ci și înscrisul al cărui conținut nu este real, deși prin operațiunea de alterare nu s-a comis o infracțiune[4].

Procedura falsului[5] debutează cu o *fază ce se desfășoară în fața instanței civile*, în care se ia mai întâi act de declarația părții care defăimează înscrisul că se înscrie în fals.

[1] În literatura de specialitate (M. Tăbârcă, Gh. Buta, *Codul adnotat 2009*, p. 595) s-a susținut că, în ipoteza în care procedura falsului ar viza un înscris sub semnătură privată recunoscut sau declarat veridic de către instanță în urma procedurii verificării de înscrisuri, înscrierea în fals ar fi *inadmisibilă*, pe considerentul că nu ar fi posibil ca actul să fie considerat real, iar, ulterior, să fie declarat fals. S-a arătat însă că înscrierea în fals este posibilă în cazul în care recunoașterea înscrisului, care reprezintă o veritabilă mărturisire, a fost rezultatul unei erori scuzabile, în condițiile art. 349 alin. (3) C.proc.civ. [M. Fodor, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 748, nr. 2].

[2] Nu ar putea fi formulată o cerere de înscriere în fals împotriva unui raport de expertiză, chiar dacă se invocă reaua-credință a reclamantului și a expertului, dedusă din anumite încălcări procedurale la efectuarea raportului – C.A. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 2861/2000, *apud* M. Tăbârcă, Gh. Buta, *Codul adnotat 2009*, p. 594.

[3] Apreciem că *defăimarea unui înscris sub semnătură privată pentru fals intelectual nu este posibilă*, deoarece, într-un asemenea caz, prin invocarea falsului intelectual se contestă însăși existența actului juridic constatat de înscrisul respectiv. Subliniem că nu avem în vedere situația în care se afirmă că înscrisul sub semnătură privată a fost plăsmuit în întregime, ci pe aceea în care, deși nu contestă semnătura sau scrierea, partea afirmă că în cuprinsul înscrisului a fost menționată atestarea unui alt act juridic decât cel care a reprezentat voința reală a părților sau când, cu bună știință, autorul unei mărturisiri a recunoscut un fapt care nu corespunde realității. Se observă că, într-o asemenea ipoteză, partea urmărește, în realitate, să facă dovada contrară celor cuprinse în înscrisul sub semnătură privată respectiv. Or, o asemenea dovadă nu poate fi făcută decât potrivit regulilor care guvernează dovada actelor juridice în procesul civil, iar nu prin declararea ca fals a înscrisului sub semnătură privată. De altfel, a admite posibilitatea înscrierii în fals pentru fals intelectual împotriva unui înscris sub semnătură privată poate conduce la eludarea acestor reguli, ajungându-se ca proba contrară cuprinsului unui înscris sub semnătură privată să se facă cu orice mijloc de probă. Mai mult, în cazul *înscrisurilor care constată o mărturisire*, posibilitatea contestării pentru fals intelectual a înscrisului sub semnătură privată (ca, de altfel, și a celui autentic, sub acest aspect) ar permite părții căreia i se opune această recunoaștere *să revoce indirect mărturisirea*, cu eludarea dispozițiilor art. 349 alin. (3) C.proc.civ.

[4] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 185/1980, în R.R.D. nr. 7/1980, p. 53.

[5] Reglementarea amănunțită a acestei prime faze din cadrul procedurii falsului, ce se desfășoară în fața instanței civile, cu unele formalități care, aparent, ar fi excesive, se justifică pe considerentul că, dacă falsul nu se dovedește, partea ce s-a înscris în fals este pasibilă de urmărire penală pentru denunțare calomnioasă, iar dacă falsul se dovedește, autorul acestuia este pasibil de urmărire penală.

Potrivit art. 304 alin. (1) C.proc.civ., declarația de înscriere în fals trebuie făcută *până cel mai târziu la primul termen după prezentarea înscrisului* folosit în proces de partea adversă. Termenul legal fiind unul imperativ, nerespectarea acestuia atrage sancțiunea *decăderii*, potrivit art. 185 alin. (1) C.proc.civ.

Declarația de înscriere în fals trebuie să cuprindă în mod obligatoriu *motivele pe care se sprijină*[1].

Dacă partea care folosește înscrisul nu este prezentă, instanța va ordona[2] ca aceasta să se prezinte personal să depună originalul și să dea explicațiile necesare. Judecătorul poate ordona prezentarea părților chiar și înainte de primul termen de judecată, dacă partea declară, prin întâmpinare, că scrierea sau semnătura sa este falsificată.

În cadrul procedurii falsului, *părțile trebuie să se prezinte personal*. În cazuri temeinic justificate, pot fi reprezentate prin mandatari cu procură specială.

La termenul acordat, cel care a invocat înscrisul îl va depune pentru verificare și va indica mijloacele sale de apărare. Judecătorul va constata de îndată, prin proces-verbal, starea materială a înscrisului denunțat ca fals, dacă există pe el ștersături, adăugiri sau corecturi, apoi îl va semna, spre neschimbare, și îl va încredința grefei, după ce va fi contrasemnat de grefier și de părți. Atunci când vreuna dintre părți refuză sau nu poate să semneze, se va face mențiune despre toate acestea în procesul-verbal (art. 305 C.proc.civ.).

La același termen la care înscrisul a fost denunțat ca fals sau, în cazul în care partea care folosește înscrisul nu a fost prezentă la termenul la care s-a făcut declarația de înscriere în fals, la termenul următor fixat, judecătorul (președintele completului) întreabă partea care a produs înscrisul dacă înțelege să se folosească de acesta. Dacă partea care a folosit înscrisul nu se prezintă, refuză să răspundă sau declară că nu se mai servește de înscris, acesta va fi înlăturat din proces, în tot sau în parte, după caz [art. 306 alin. (2) C.proc.civ.]. Așadar, atât tăcerea părții care a depus înscrisul, cât și lipsa acestei părți la termenul fixat sunt considerate de lege ca *renunțări tacite*, dar neîndoielnice, la folosirea înscrisului defăimat ca fals, deci suntem în prezența unei *prezumții legale*[3].

Dacă partea care a depus înscrisul arată că înțelege să se folosească în continuare de acel înscris, însă partea care a denunțat înscrisul ca fals lipsește, refuză să răspundă sau își retrage declarația de denunțare, înscrisul va fi considerat ca recunoscut. Și în acest caz este vorba de o *prezumție legală*, anume că lipsa sau tăcerea părții care a defăimat înscrisul este considerată, de art. 306 alin. (3) C.proc.civ., ca o renunțare a acestei părți la pretenția de înlăturare a înscrisului ca fals.

În situația în care partea care a prezentat înscrisul stăruie să se folosească de acesta, deși denunțarea ca fals a acestuia nu a fost retrasă, instanța trimite înscrisul semnat spre

[1] Întrucât art. 304 alin. (1) C.proc.civ. nu prevede în mod expres altfel, rezultă că, în privința formei, declarația de înscriere în fals trebuie să întrunească cerințele prevăzute de art. 148 și urm. C.proc.civ., fiind, așadar, necesar să fie formulată *în scris, fără a se putea face și verbal în ședință*.

[2] Înștiințarea părților în vederea ascultării lor, atunci când nu sunt de față, se face prin *citarea* acestora, chiar dacă părțile au termen în cunoștință, deoarece ascultarea părților reprezintă un veritabil interogatoriu prin care acestea realizează anumite acte de dispoziție în legătură cu drepturile lor. Însă citarea este impusă de specificul procedurii falsului, de aceea va fi făcută numai în acest scop, pentru celelalte măsuri procesuale instituția termenului în cunoștință dat părții în condițiile art. 229 C.proc.civ. producându-și efectele – V. DĂNĂILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 636.

[3] A se vedea V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 271.

neschimbare procurorului, împreună cu procesul-verbal ce se va încheia în acest scop, urmând ca procurorul să sesizeze instanța penală, în măsura în care constată săvârșirea unei infracțiuni. Actul de sesizare a parchetului este procesul-verbal al instanței încheiat în condițiile art. 305 C.proc.civ. Odată cu sesizarea procurorului, *dacă este indicat autorul falsului sau complicele acestuia*, instanța *poate suspenda judecata* procesului[1] (art. 307 C.proc.civ). Dacă instanța nu a suspendat judecata, iar actul este declarat fals, hotărârea pronunțată este susceptibilă de a fi revizuită [art. 509 alin. (1) pct. 3 C.proc.civ.].

Reamintim că, potrivit art. 308 C.proc.civ., atunci când, potrivit legii, acțiunea penală nu poate fi pusă în mișcare ori nu poate continua, *cercetarea falsului se va face de către instanța civilă, prin orice mijloace de probă*; așadar, în ipotezele în care stabilirea falsului nu mai poate fi realizată în acțiunea penală, atunci cercetarea falsului va putea fi făcută de instanța civilă *pe cale incidentală*, prin orice mijloace de probă. Această dispoziție legală trebuie însă corelată cu art. 315 alin. (2) lit. d) și art. 549^1 C.proc.pen., la care ne vom referi în finalul acestui paragraf.

Dacă înscrisul va fi declarat fals, el nu va mai putea fi folosit în proces. Dacă însă falsul nu a fost constatat, înscrisul va fi menținut ca mijloc de probă.

Precizările făcute în legătură cu posibilitatea ca verificarea de înscrisuri să fie făcută *și în fața instanței de apel, a instanței de recurs sau a instanței de revizuire* sunt valabile și în ceea ce privește procedura falsului. Adăugăm doar că, în cazul revizuirii, cercetarea falsului pe cale incidentală poate avea loc nu numai dacă s-a invocat motivul de revizuire prevăzut de art. 509 alin. (1) pct. 3 C.proc.civ., ci și atunci când cererea de revizuire este întemeiată pe dispozițiile art. 509 alin. (1) pct. 5 C.proc.civ., iar acțiunea penală nu mai poate fi pusă în mișcare sau, după caz, nu mai poate fi continuată.

Articolele 304-308 C.proc.civ. au în vedere situația în care partea care intenționează să se înscrie în fals împotriva unui înscris așteaptă ca acesta să fie produs într-un litigiu *pendente*, fiind deci vorba de *falsul incidental*. Această parte poate să formuleze, independent de existența unui litigiu civil, o *plângere penală* împotriva presupusului autor al falsului. Când însă acțiunea penală nu mai poate fi pusă în mișcare sau nu mai poate fi exercitată, se ridică problema de a ști dacă este posibil ca înscrisul să fie declarat fals de către instanța civilă, pe cale principală.

La această întrebare, literatura de specialitate[2] a dat un răspuns afirmativ, argumentându-se că, în funcție de împrejurările speței, se poate recurge la o *cerere în constatare*, în măsura în care sunt îndeplinite condițiile de admisibilitate prevăzute de art. 35 C.proc.civ. Cu titlu de exemplu, s-a menționat că o cerere în constatarea falsului ar fi admisibilă:

[1] Subliniem că *suspendarea judecății este facultativă, iar nu obligatorie*, astfel încât oportunitatea luării acestei măsuri este lăsată la latitudinea instanței. Suspendarea judecății în astfel de ipoteze este de natură să preîntâmpine pronunțarea unor hotărâri contradictorii. Cu toate acestea, în ipoteza în care instanța *nu suspendă judecata*, iar după soluționarea cauzei, înscrisul este declarat fals printr-o hotărâre judecătorească penală definitivă, hotărârea pronunțată de instanța civilă este susceptibilă de a fi *revizuită*.

[2] V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 272. În același sens, în doctrina recentă: M. FODOR, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 752 nr. 4; V. DĂNĂILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 638; I. DELEANU, *Tratat 2013*, vol. I, p. 1016, care reține că și „verificarea unui înscris se poate face printr-o acțiune preventivă, având în exclusivitate un asemenea obiect"; B. MATEESCU, *Adnotare*, în R.R.D.J. nr. 1/2010, p. 133 și urm.

– în cazul în care este îndreptată împotriva unui înscris autentic ce constată un act juridic solemn, deoarece reclamantul solicită, practic, constatarea inexistenței unui drept subiectiv al pârâtului;

– dacă se urmărește declararea falsității procesului-verbal de comunicare a hotărârii, în scopul de a se introduce ulterior o cerere de apel sau, după caz, de recurs, fără a mai exista riscul de a se opune excepția de tardivitate;

– când se solicită constatarea falsului unui înscris ce a stat la baza pronunțării unei hotărâri a cărei revizuire urmează a se cere ulterior, în temeiul art. 509 alin. (1) pct. 3 C.proc.civ. etc.

Subliniem însă că, potrivit art. 315 alin. (2) lit. d) C.proc.pen., atunci când procurorul dispune clasarea [nu exercită acțiunea penală sau, după caz, stinge acțiunea penală exercitată, întrucât există unul dintre cazurile prevăzute de art. 16 alin. (1) C.proc.pen.], ordonanța de clasare va cuprinde, dacă este cazul, și dispoziții privind sesizarea judecătorului de cameră preliminară cu propunerea de desființare totală sau parțială a înscrisului, procedura de desființare a înscrisului fiind reglementată de art. 549^1 C.proc.pen.

3.3.6. Proba cu martori (prin declarațiile martorilor)

3.3.6.1. Precizări introductive

Martorii sunt acele persoane, străine de interesele în conflict, care relatează în fața instanței de judecată despre fapte referitoare la pricina ce se judecă, fapte ce ar putea servi la rezolvarea ei.

Relatarea făcută de martor în fața instanței se numește *depoziție (declarație) de martor* sau *mărturie*. Așadar, mijlocul de probă este *depoziția martorului*, în care se materializează cunoștințele acestuia despre fapte trecute, precise și concludente, pe care le-a recepționat și memorat, iar nu martorul.

Mărturia, care se mai numește și proba testimonială, este definită ca fiind *declarația verbală făcută de o persoană fizică, înaintea instanței de judecată, cu privire la un fapt trecut, precis și pertinent, despre care are cunoștință personală*[1].

O trăsătură specifică mărturiei este *cunoașterea personală de către martor a faptelor litigioase* pe care le relatează. Legislația noastră nu reglementează mărturia asupra opiniei răspândite în public cu privire la faptele litigioase, așa-numita *„commune renommée"* (adică depozițiile din auzite, după ceea ce spune lumea), care nu este acceptată nici de doctrină, nici de jurisprudență. Subliniem că nu este vorba despre mărturia asupra opiniei publice, atunci când legea cere să se dovedească *notorietatea unui fapt*. Așa cum s-a arătat[2], într-o astfel de situație, obiectul probei nu îl reprezintă faptul însuși, ci împrejurarea că el este cunoscut în general de toată lumea de pe o anumită întindere teritorială, deci, martorii vor relata despre notorietatea faptului, iar nu despre acel fapt. De asemenea, nu suntem în prezența unei mărturii după opinia îndeobște răspândită în cazul în care martorul ar relata despre un fapt pe care l-a auzit

[1] Pentru deosebirile dintre mărturie și alte mijloace de probă cu care ar avea unele trăsături comune, a se vedea G. Boroi, *Codul 2001*, p. 388-389.

[2] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 387.

de la o altă persoană, ce a fost prezentă la producerea acelui fapt (*mărturia secundară sau mediată*), deoarece depoziția martorului are un izvor precis, individualizat[1].

O altă trăsătură specifică mărturiei este aceea că ea *trebuie făcută verbal în fața instanței de judecată*. Aceasta, deoarece administrarea probelor este guvernată de principiul nemijlocirii, iar excepțiile de la acest principiu sunt limitativ prevăzute de lege. Așadar, declarațiile scrise ale unor terțe persoane, făcute chiar în formă autentică, nu au valoare probatorie, afară de cazul în care o normă specială ar stabili în mod expres contrariul. Dacă un terț are cunoștință despre faptele ce formează obiectul litigiului, nu este suficient ca el să trimită o declarație scrisă, ci instanța îl va cita ca martor, urmând a relata verbal, în cadrul dezbaterilor[2].

3.3.6.2. Admisibilitatea probei cu martori (prin declarațiile martorilor)

Condițiile de admisibilitate a probei prin declarațiile martorilor în procesul civil sunt reglementate de art. 309 C.proc.civ. Din aceste dispoziții legale, rezultă că, în ceea ce privește admisibilitatea acestei probe, trebuie distins între dovedirea faptelor juridice *stricto sensu* și dovedirea actelor juridice.

A. Admisibilitatea probării cu martori (prin declarații de martori) a faptelor juridice *stricto sensu*

În *regulă generală*, stabilirea prin declarațiile martorilor a faptelor juridice *stricto sensu* este *posibilă fără îngrădiri*. Această regulă se deduce din dispozițiile art. 309 C.proc.civ., care, după ce în alin. (1) prevede că „proba cu martori este admisibilă în toate cazurile în care legea nu dispune altfel", în alin. (2)-(5) stabilește în ce condiții proba prin declarațiile martorilor devine admisibilă pentru dovedirea actelor juridice.

De altfel, așa cum s-a subliniat în literatura de specialitate[3], în cea mai mare parte a cazurilor, faptele juridice *stricto sensu* vizează situații în care nici nu s-ar putea preconstitui o probă la data producerii lor, fiind vorba fie de fapte ce survin independent de voința omului, fie de fapte ce se săvârșesc fără intenția de a da naștere la efecte juridice, efecte care totuși se produc în temeiul legii. Astfel, se pot dovedi prin declarațiile martorilor posesia și tulburările ei[4], rănirea unei persoane, o inundație, un trăsnet, viciile de consimțământ, faptul neexecutării obligației contractuale, delictele și faptele juridice licite, faptul edificării unei lucrări asupra imobilului altei persoane etc.

Există însă unele *fapte naturale care, ca regulă, nu pot fi probate prin declarațiile martorilor*. Astfel, potrivit art. 99 alin. (1) C.civ., *nașterea, căsătoria și decesul* se probează prin actele de stare civilă întocmite, potrivit legii, în registrele de stare civilă, precum și prin certificatele de stare civilă eliberate pe baza acestora. Însă, conform art. 103 C.civ., mărturia devine admisibilă dacă: nu au existat registre de stare civilă; registrele de stare civilă au fost pierdute ori distruse, în totalitate sau în parte; nu este

[1] A se vedea și V. Dănăilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 639.

[2] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 387; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 272-273.

[3] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 389; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 273.

[4] A se vedea și Plen Trib. Suprem, dec. de îndrum. nr. 14/1962, în C.D. 1962, p. 20; Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 610/1960, în C.D. 1960, p. 370; C.S.J., s. civ., dec. nr. 2010/1992, în Probleme de drept 1990-1992, p. 256.

posibilă procurarea din străinătate a certificatelor de stare civilă sau a extraselor de pe actele de stare civilă; întocmirea actelor de stare civilă a fost omisă.

De asemenea, proba cu martori nu este, ca regulă, admisibilă nici pentru *dovedirea filiației* în acțiunile privind contestarea filiației stabilite printr-un act de naștere ce nu este conform cu posesia de stat. Astfel, potrivit art. 421 alin. (2) și (3) C.civ., în aceste cazuri, filiația se dovedește prin certificatul medical constatator al nașterii sau prin expertiză medico-legală de stabilire a filiației, iar în lipsa certificatului ori în cazul imposibilității efectuării expertizei, prin orice mijloc de probă, inclusiv prin posesia de stat. Cu toate acestea, dovada filiației nu se face prin martori decât în cazul în care s-a stabilit printr-o hotărâre judecătorească că a avut loc o substituire de copil ori că a fost înregistrată ca mamă a unui copil o altă femeie decât cea care l-a născut sau atunci când există înscrisuri care fac demnă de crezare acțiunea formulată.

Proba testimonială este inadmisibilă și atunci când s-ar tinde pe această cale *să se răstoarne o prezumție legală cu privire la care legea nu permite proba contrară*, chiar dacă ar fi vorba de fapte juridice *stricto sensu*. De exemplu, potrivit art. 411 alin. (2) C.civ., nimeni nu poate contesta filiația față de mamă a persoanei care are o posesie de stat conformă cu actul său de naștere. În mod excepțional, dovada adevăratei filiații față de mamă se poate face cu orice mijloc de probă, deci inclusiv cu martori, în cazul în care, anterior, printr-o hotărâre judecătorească s-a stabilit că a avut loc o substituire de copil ori că a fost înregistrată ca mamă a unui copil o altă femeie decât cea care l-a născut.

B. Admisibilitatea probării cu martori (prin declarații de martori) a actelor juridice

În privința admisibilității probării actelor juridice prin declarațiile martorilor, dispozițiile cuprinse în art. 309 alin. (2) teza I și alin. (5) C.proc.civ. prevăd *două reguli restrictive*:

– *interdicția de a dovedi cu martori actele juridice cu o valoare mai mare de 250 lei;*

– *interdicția de a dovedi cu martori împotriva sau peste cuprinsul unui înscris.*

Prima regulă, prevăzută la art. 309 alin. (2) teza I C.proc.civ., se aplică tuturor actelor juridice al căror obiect are o valoare mai mare de 250 de lei la data încheierii lor[1], *indiferent de natura acestora*: acte juridice bilaterale sau unilaterale, acte prin care se stabilesc raporturi juridice sau prin care se recunosc, se confirmă, se modifică, se transmit sau se sting raporturi juridice preexistente[2].

[1] Evaluarea obiectului actului juridic se face prin raportare la momentul în care părțile au încheiat actul juridic, deoarece în acel moment părțile puteau să aprecieze dacă este necesară sau nu preconstituirea înscrisului. Prin urmare, dacă la încheierea actului juridic valoarea obiectului acestuia era mai mică decât cea arătată în art. 309 alin. (2) teza I C.proc.civ., însă, până la momentul introducerii cererii de chemare în judecată, a urcat peste această sumă, proba cu martori este admisibilă; dimpotrivă, dacă la încheierea actului juridic valoarea obiectului depășea această sumă, dar a scăzut până la momentul propunerii probelor, dovada cu martori este inadmisibilă – G. Boroi, *Codul 2001*, p. 390. Precizăm că, *de lege lata*, art. 26 alin. (1) C.proc.civ. prevede în mod expres că legea care guvernează condițiile de admisibilitate și puterea doveditoare a probelor preconstituite și a prezumțiilor legale este cea în vigoare la data producerii ori, după caz, a săvârșirii faptelor juridice care fac obiectul probațiunii.

[2] În acele situații complexe în care s-au săvârșit sau se invocă fapte materiale în legătură cu anumite acte juridice, proba testimonială este admisibilă numai în ceea ce privește dovada faptelor materiale, nu și a actelor juridice. Spre exemplu, potrivit art. 949 alin. (2) C.civ., exercițiul acțiunilor posesorii este recunoscut și detentorului precar, însă detentorul va fi ținut să dovedească, prin orice mijloace de probă, îndeplinirea

Restricția impusă de art. 309 alin. (2) teza I C.proc.civ. este numai de ordin probator; actul juridic există, chiar dacă nu s-a întocmit înscrisul constatator, dar nu va putea fi dovedit prin declarațiile martorilor și nici prin prezumții simple[1], ci, eventual, prin alte mijloace de probă admise de lege, cum ar fi mărturisirea[2].

Trebuie precizat că, în anumite cazuri, legea cere întocmirea unui înscris *ad probationem, indiferent de valoarea obiectului actului juridic* [de exemplu, contractul de societate – art. 1884 alin. (1) C.civ.; contractul de asociere în participație – art. 1950 C.civ.; contractul de comision – art. 2044 C.civ. etc.[3]], astfel încât, și în aceste ipoteze, proba prin declarațiile martorilor este inadmisibilă[4] [art. 309 alin. (4) teza I C.proc.civ.]. Cu atât mai mult, proba cu martori nu este admisibilă atunci când legea cere *forma scrisă pentru însăși validitatea actului juridic*, caz în care nerespectarea acestei forme va atrage *nulitatea operațiunii juridice*[5], în acest sens fiind și prevederile exprese ale art. 309 alin. (3) C.proc.civ.

Cea de-a doua regulă menționată mai sus este enunțată de art. 309 alin. (5) C.proc.civ., potrivit cu care proba cu martori nu se admite niciodată împotriva sau peste ceea ce cuprinde un înscris și nici despre ceea ce s-ar pretinde că s-ar fi zis înainte, în timpul sau în urma întocmirii lui, chiar dacă legea nu cere forma scrisă pentru dovedirea actului juridic respectiv, cu excepția cazurilor prevăzute la art. 309 alin. (4) C.proc.civ.

Această regulă, care apare ca o convenție tacită a părților, prezumată de lege, pe care însă părțile o pot combate sau înlătura printr-o convenție contrară, deoarece *nor-*

primelor două condiții stabilite de art. 949 alin. (1) C.civ., dar și titlul în baza căruia deține bunul, iar, sub acest din urmă aspect, își va găsi aplicare regula înscrisă în art. 309 alin. (2) teza I C.proc.civ.; în cazul răspunderii contractuale, debitorul va putea dovedi cu martori anumite împrejurări de fapt care au împiedicat executarea obligației sale, dar nu va putea dovedi decât prin înscris contractul în care s-a inserat clauza că acele împrejurări vor fi exoneratorii de răspundere; dacă pârâtul își poate dovedi posesia asupra unui imobil prin martori, reclamantul ce ar pretinde că pârâtul este în realitate un simplu detentor, în temeiul unui contract de locațiune intervenit între aceștia, va trebui să probeze contractul respectiv conform art. 309 alin. (2) teza I C.proc.civ. Regula inadmisibilității probei prin declarațiile martorilor se aplică nu numai în materie civilă, ci și în materie penală, în ceea ce privește dovada actelor juridice în legătură cu care s-a săvârșit infracțiunea de înșelăciune în convenții (art. 244 C.pen.), de abuz de încredere (art. 238 C.pen.) etc., deoarece judecarea chestiunilor prealabile de natură civilă, de care depinde soluționarea cauzei penale, se face de instanța penală, potrivit regulilor și mijloacelor de probă prevăzute de legea civilă [art. 52 alin. (2) C.proc.pen.] – G. Boroi, *Codul 2001*, p. 390.

[1] Pentru dovada acestor acte juridice nu se primesc niciun fel de alte probe, legiuitorul dorind să oblige părțile care încheie acte juridice să își preconstituie probe care să asigure certitudine și stabilitate raporturilor juridice create. Valoarea prevăzută de lege este modică, ceea ce denotă intenția legiuitorului de a amplifica sfera de aplicare a probei prin înscrisuri – G. Boroi, *Codul 2001*, p. 390.

[2] Se observă că în art. 309 alin. (2) teza I C.proc.civ. nu a mai fost preluată sintagma „nu se poate face dovada decât sau prin act autentic sau prin act sub semnătură privată" din art. 1191 alin. (1) C.civ. 1864. Prin urmare, în principiu, cu excepția probei cu martori și a prezumțiilor simple, care sunt prohibite de lege, dovada unui act juridic cu o valoare mai mare de 250 de lei se va putea face nu numai prin înscrisuri, ci și prin alte mijloace de probă admise de lege, cum ar fi mărturisirea.

[3] Pe larg, cu privire la forma *ad probationem* a actului juridic, a se vedea G. Boroi, C.A. Anghelescu, *Curs de drept civil 2012*, p. 182-183.

[4] Explicația constă în aceea că legea consideră că actele juridice respective dau naștere la raporturi juridice mai complexe între părți și, pentru a determina părțile să le constate în înscrisuri, nu admite dovedirea lor prin martori, chiar dacă valoarea lor ar fi mai mică de 250 lei.

[5] În acest sens, art. 1242 alin. (1) C.civ. prevede că „este lovit de nulitate absolută contractul încheiat în lipsa formei pe care, în chip neîndoielnic, legea o cere pentru încheierea sa valabilă". De exemplu, potrivit art. 1838 alin. (1) C.civ., contractul de arendare trebuie încheiat în formă scrisă, sub sancțiunea nulității absolute.

ma juridică nu este de ordine publică, apără conținutul înscrisului probator, în care se presupune că părțile au concretizat voința lor. De vreme ce părțile au avut grijă să întocmească un înscris, în care au consemnat actul juridic intervenit, este de presupus că acestea au înțeles ca raportul juridic dintre ele să fie și să rămână cel ce rezultă din înscris, până când acesta nu va fi modificat tot printr-un înscris, fiind puțin probabil că părțile au înțeles să aibă posibilitatea de a combate înscrisul prin martori ori să îl poată modifica verbal în fața martorilor, fără a mai redacta un nou înscris[1].

Articolul 309 alin. (5) C.civ. cuprinde, de fapt, *două restricții distincte*, iar nu una singură.

Astfel, *în primul rând*, nu se poate face dovada cu martori *împotriva unui înscris*, deci proba cu martori nu este admisă pentru a se stabili că înscrisul ar cuprinde clauze sau mențiuni inexacte, de exemplu: că prețul ar fi altul decât cel prevăzut în înscris; că termenul pentru executarea obligației, arătat în înscris, este, în realitate, altul; că prețul nu a fost plătit la încheierea contractului, așa cum se menționează în înscris; că înscrisul nu corespunde realității, fiind simulat etc.

În al doilea rând, nu se poate dovedi cu martori *peste cuprinsul unui înscris*, adică proba cu martori este inadmisibilă pentru a se stabili faptul că părțile au adus verbal modificări actului juridic constatat prin înscrisul respectiv, indiferent de momentul în care se pretinde că ar fi intervenit acestea. Discuțiile pe care le-au avut părțile înainte de redactarea înscrisului, în timpul redactării acestuia sau ulterior, cât timp nu au îmbrăcat forma unui acord de voință concretizat într-un înscris, urmează a fi considerate simple tratative. Astfel, nu se poate dovedi cu martori: că, după încheierea contractului, părțile au convenit verbal să modifice termenul de executare a obligației uneia dintre ele, că s-ar fi introdus un termen sau o condiție despre care înscrisul nu face nicio mențiune, că s-ar fi stabilit o dobândă nemenționată în înscris, că s-ar fi adăugat orice alte clauze prin care au fost modificate drepturile și obligațiile părților așa cum acestea rezultă din înscris.

În literatura de specialitate anterioară actualului Cod de procedură civilă[2], cu privire la această regulă, înscrisă, la data respectivă, în art. 1191 alin. (2) C.civ. 1864, s-a arătat că ea vizează *numai înscrisurile preconstituite*, deoarece convenția tacită a părților ar putea fi inclusă numai în astfel de înscrisuri.

În cazurile anume prevăzute de lege, cele două restricții impuse de art. 309 alin. (2) teza I și alin. (5) C.proc.civ. pot cunoaște o serie de *derogări*, în sensul că *proba testimonială devine admisibilă*, indiferent de valoarea obiectului actului juridic, respectiv chiar dacă legea cere forma scrisă *ad probationem* independent de valoarea acestuia, precum și în completarea sau împotriva prevederilor înscrisului preconstituit de părți.

Codul de procedură civilă reglementează asemenea excepții de la cele două reguli restrictive referitoare la dovada cu martori a actelor juridice în art. 309 alin. (2) teza a II-a și alin. (4).

O primă excepție este instituită de *art. 309 alin. (2) teza a II-a C.proc.civ.* și privește regula referitoare la inadmisibilitatea dovedirii cu martori a actelor juridice cu o valoare mai mare de 250 de lei. Astfel, potrivit textului de lege menționat, „se poate face dovada cu martori, contra unui profesionist, a oricărui act juridic, *indiferent de valoarea lui*, dacă a fost făcut de acesta în exercițiul activității sale profesionale, în afară de cazul în care legea specială cere probă scrisă".

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 391.

[2] *Idem*, p. 392; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 275.

Așadar, excepția de la inadmisibilitatea probei cu martori instituită art. 309 alin. (2) teza I C.proc.civ. privește *proba actelor juridice încheiate de profesioniști în exercițiul activității lor profesionale*.

Din dispozițiile legale menționate rezultă că, pentru ca proba cu declarațiile martorilor să fie admisibilă pentru dovedirea unui act juridic încheiat de un profesionist, trebuie întrunite următoarele *condiții*:

– prin proba cu martori să se urmărească dovedirea actului juridic *împotriva unui profesionist*.

Din această condiție rezultă că proba cu martori nu este admisibilă dacă prin acest mijloc de probă se urmărește să se facă dovada actului juridic în favoarea unui profesionist, cu excepția cazului în care dovada s-ar face împotriva altui profesionist. Așa fiind, se poate concluziona că, excepție făcând cazurile în care legea ar dispune altfel, *între profesioniști* proba cu martori este admisibilă, în principiu, fără restricții pentru dovedirea actelor juridice încheiate în exercițiul activității lor profesionale. În schimb, în cadrul unui litigiu dintre un profesionist și un neprofesionist, actul juridic cu o valoare mai mare decât cea prevăzută de lege, încheiat de profesionist în cursul activității sale profesionale, poate fi dovedit cu martori *doar de neprofesionist*;

– actul juridic să fi fost încheiat de profesionist *în exercițiul activității sale profesionale*;

– pentru actul juridic respectiv *să nu fie cerută proba scrisă printr-o lege specială*, în caz contrar, atât în raporturile dintre profesioniști, cât și în cele dintre aceștia și neprofesioniști, dovada actului juridic nu se va putea face cu martori. Cu titlu de exemplu, pot fi menționate în acest sens contractul de societate [art. 1884 alin. (1) C.civ.], contractul de consignație (art. 2055 C.civ.), contractul de comision (art. 2044 C.civ.), contractul de asigurare [art. 2200 alin. (1) teza I C.civ.] etc.

Articolul 309 alin. (4) C.proc.civ., dispoziții la care face trimitere expresă și alin. (5) al aceluiași articol, instituie *alte excepții* de la regulile restrictive în privința admisibilității probării cu martori a actelor juridice. În privința domeniului de aplicare a acestor excepții, din faptul că ele sunt înscrise în alin. (4) al art. 309 C.proc.civ., al cărui preambul face vorbire doar de interdicția probării cu martorii a actelor pentru care legea prevede forma scrisă *ad probationem*, indiferent de valoarea obiectului actului juridic, și din trimiterea pe care alin. (5) al art. 309 o face la alin. (4) al aceluiași text, în literatura de specialitate[1] s-a indicat că aceste excepții privesc doar cazurile în care forma scrisă este cerută *ad probationem*, indiferent de valoare, precum și regula restrictivă privind interdicția dovedirii cu martori împotriva sau peste cuprinsul unui înscris, regulă înscrisă la 309 alin. (5) C.proc.civ. Cu alte cuvinte, excepțiile prevăzute de alin. (4) al art. 309 C.proc.civ. nu ar privi și regula restrictivă instituită de alin. (2) teza I al aceluiași articol.

În ceea ce ne privește, apreciem că, dimpotrivă, toate excepțiile reglementate de art. 309 alin. (4) C.proc.civ. sunt, în egală măsură, excepții și de la regula potrivit cu care nu este permisă dovada cu martori pentru dovedirea unui act juridic cu o valoare mai mare de 250 de lei. În sprijinul acestei interpretări stau mai multe argumente.

[1] M. Fodor, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 758, pct. 9; M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 361.

În primul rând, nu există niciun motiv logic pentru care aceste excepții să funcționeze pentru cazurile în care legea cere forma scrisă *ad probationem* indiferent de valoarea actului juridic, însă să nu își găsească aplicarea atunci când legea impune restricții la proba cu martori atunci când valoarea actului juridic depășește 250 de lei, atâta vreme cât toate rațiunile care stau la baza recunoașterii admisibilității probei cu martori se regăsesc, în egală măsură, în ambele ipoteze. Într-adevăr, ar fi greu de susținut că proba cu martori este admisibilă pentru a dovedi, de exemplu, eroarea, dolul, violența ori cauza ilicită sau imorală, după caz, în ipoteza unui act juridic pentru care legea cere forma scrisă indiferent de valoarea acestuia, dar dacă un act juridic cu o valoare mai mare de 250 de lei este atacat pentru aceleași cauze de nulitate, aceste fapte juridice să nu poată fi probate cu martori.

În al doilea rând, în favoarea interpretării pe care o propunem pledează și un argument de interpretare istorico-teleologică, fiind greu de admis că, în ciuda tradiției îndelungate de aplicare a acestora în sistemul Codului civil din 1864, legiuitorul a urmărit să nu mai recunoască excepțiile menționate de la regula privind inadmisibilitatea probei cu martori pentru dovedirea actelor juridice cu o valoarea mai mare de 250 de lei.

Articolul 309 alin. (4) C.proc.civ. instituie următoarele excepții de la interdicția probării cu martori a actelor juridice cu o valoare mai mare de 250 de lei, precum și a celor pentru care legea cere forma scrisă *ad probationem* indiferent de valoarea actului, respectiv de la cea de a dovedi cu martori împotriva sau peste cuprinsul unui înscris:

– *partea s-a aflat în imposibilitate materială sau morală de a-și întocmi un înscris pentru dovedirea actului juridic* [art. 309 alin. (4) pct. 1 C.proc.civ.].

În jurisprudență[1] s-a stabilit că imposibilitatea morală de preconstituire a înscrisului poate rezulta din raporturile dintre soți, rude apropiate, afini, din raporturile de prietenie, de deferență a inferiorului față de superior etc.

Subliniem că, pentru ca proba cu martori a actului juridic să devină admisibilă, este necesar ca, în prealabil, să fie dovedită imposibilitatea materială sau morală de preconstituire a înscrisului. Fiind un fapt juridic *stricto sensu*, aceasta poate fi probată cu orice mijloace de probă, inclusiv declarații de martori;

– *există un început de dovadă scrisă, potrivit prevederilor art. 310 C.proc.civ.* [art. 309 alin. (4) pct. 2 C.proc.civ.].

Potrivit art. 310 alin. (1) C.proc.civ., „se socotește început de dovadă scrisă orice scriere, chiar nesemnată și nedatată, care provine de la o persoană căreia acea scriere i se opune ori de la cel al cărui succesor în drepturi este acea persoană, dacă scrierea face credibil faptul pretins".

Așadar, începutul de dovadă scrisă presupune îndeplinirea cumulativă a *trei condiții*[2]:

[1] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 861/1976, în C.D. 1976, p. 237; dec. nr. 1324/1979, în C.D. 1979, p. 266; dec. nr. 196/1984, în C.D. 1984, p. 135; C.S.J., s. civ., dec. nr. 1030/1993, în Dreptul nr. 7/1994, p. 93.

[2] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 394; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 276. Precizăm că, în anumite cazuri, *legea califică în mod expres anumite înscrisuri drept început de dovadă scrisă*, astfel încât, în privința acestora, nu mai este necesară verificarea, în ipoteza concretă, a îndeplinirii condițiilor prevăzute de art. 310 C.proc.civ. Astfel, cu titlu de exemplu, indicăm dispozițiile art. 270 alin. (3) teza a II-a C.proc.civ., care prevăd că mențiunile enunțiative, referitoare la fapte străine de obiectul actului juridic constatat prin înscrisul autentic, nu au, între părți, decât valoarea probatorie a începutului de dovadă scrisă; art. 271 alin. (2) C.proc.civ., potrivit cu care înscrisul autentic nul pentru nerespectarea formelor prevăzute pentru încheierea sa valabilă ori pentru că a fost întocmit de o persoană incompatibilă, necompetentă sau cu depășirea competenței, dacă nu este semnat, constituie, între părți, doar un început de dovadă scrisă; art. 276 C.proc.civ., conform căruia înscrisurile sub semnătură privată pentru care nu s-a îndeplinit formalitatea multiplului exemplar sau, după caz, mențiunea „bun și aprobat" vor putea fi socotite ca început de dovadă scrisă; art. 284 alin. (2) C.proc.civ., care dispune că, atunci când suportul sau tehnologia utilizată pentru redactarea înscrisului pe suport informatic nu garantează integritatea documentului, acesta poate servi, după circumstanțe, ca mijloc material de probă sau ca început de dovadă scrisă; art. 286 alin. (3) C.proc.civ., conform căruia, dacă este imposibil să fie prezentat originalul sau duplicatul înscrisului autentic ori originalul înscrisului sub semnătură privată, copia legalizată de pe acestea constituie un început de dovadă scrisă etc.

a) să existe o scriere, în sensul de orice fel de înscris, chiar nesemnat și nedatat (de exemplu, un înscris autentic nevalabil ca atare, întrucât nu s-au respectat unele dintre formalitățile prevăzute de lege, un înscris sub semnătură privată căruia îi lipsește mențiunea multiplului exemplar sau formula „bun și aprobat" ori care nu este semnat), o scrisoare, însemnări, note, declarații scrise extrajudiciare, chitanțe care atestă primirea unei sume de bani, mențiunile unui inventar, socoteli făcute într-un registru casnic, concluzii scrise înaintate instanțelor judecătorești, cereri, memorii etc.;

b) scrierea să provină de la cel căruia îi este opusă sau de la o persoană față de care partea este un succesor în drepturi, ori ca înscrisul să fie întocmit de o altă persoană, dar să fie semnat de parte. În acest din urmă caz, conform art. 310 alin. (2) C.proc.civ., dacă actul a fost întocmit în fața unui funcționar competent care i-a atestat conținutul ca fiind corespunzător declarației părții, semnarea de către această parte nu mai este necesară, pentru ca actul să constituie un început de dovadă scrisă;

c) scrierea să fie de natură a face credibil faptul pretins.

Aceasta este o chestiune de fapt, ce urmează a fi apreciată de instanță; de exemplu, o scrisoare adresată creditorului, prin care debitorul se scuză că nu i-a putut plăti datoria, are acest caracter. Scrierea poate face verosimil faptul pretins și dacă se referă la un alt fapt, conex cu cel ce formează obiectul litigiului, din cunoașterea căruia instanța ar putea trage concluzia existenței probabile a faptului pretins, datorită legăturii dintre cele două fapte. De exemplu, ar putea constitui început de dovadă scrisă chitanța prin care o persoană adevereşte primirea unei sume de bani, fără nicio altă precizare, pentru a se dovedi apoi, prin alte mijloace de probă, titlul cu care s-a făcut acea plată; o scrisoare prin care o persoană îi promite alteia să îi vândă un bun, pentru a se putea dovedi în continuare, prin martori și prezumții, încheierea contractului de vânzare cu privire la bunul respectiv etc.

Subliniem că, potrivit art. 310 alin. (3) C.proc.civ., începutul de dovadă scrisă poate face dovada între părți numai dacă este completat prin alte mijloace de probă, inclusiv prin proba cu martori ori prin prezumții.

Precizăm că, potrivit art. 358 C.proc.civ., poate fi considerată ca un început de dovadă în folosul aceluia care a propus interogatoriul atitudinea părții care, fără motive temeinice, refuză să răspundă la interogatoriu sau nu se înfățișează, deși a fost citată cu mențiunea expresă de a se prezenta la interogatoriu sau a fost prezentă la încuviințarea acestuia, când s-a stabilit și termenul pentru administrarea probei;

– *partea a pierdut înscrisul doveditor din pricina unui caz fortuit sau de forță majoră* [art. 309 alin. (4) pct. 3 C.proc.civ.].

Așadar, imposibilitatea conservării probei scrise constituie o altă excepție de la regula inadmisibilității probei cu martori pentru dovedirea unui act juridic cu o valoare

mai mare decât cea prevăzută de lege, precum şi de la regulile prevăzute la art. 309 alin. (4) teza I şi alin. (5) C.proc.civ.

Spre deosebire de reglementarea anterioară[1], *de lege lata*, este prevăzut în mod expres că proba cu martori este admisibilă atât în cazul pierderii înscrisului în condiţii de forţă majoră, cât şi al dispariţiei acestuia dintr-un caz fortuit.

Subliniem că, la fel ca în cazul imposibilităţii materiale sau morale de preconstituire a înscrisului, partea interesată, mai înainte de reconstituirea prin declaraţiile martorilor a conţinutului înscrisului dispărut, va trebui să facă *dovada pierderii sau sustragerii acestuia*, deci *a faptului că a existat înscrisul respectiv* (dovadă care poate fi făcută prin orice mijloace de probă). Aşadar, cel interesat va proba existenţa anterioară a înscrisului prin chiar dovedirea împrejurării pierderii înscrisului dintr-o cauză neimputabilă lui.

În mod normal, ar trebui apoi să probeze şi regularitatea acelui înscris, adică faptul că înscrisul respectiv răspundea tuturor cerinţelor impuse de lege, în funcţie de natura actului juridic pe care îl constata.

Referitor la această excepţie de la regulile restrictive în privinţa dovedirii cu martori a actelor juridice, în literatura de specialitate[2] s-a arătat că aceasta îşi găseşte aplicarea nu numai atunci când înscrisul este cerut *ad probationem*, ci şi în cazul în care forma scrisă este necesară *ad validitatem*, deoarece această formă, prin definiţie, a fost respectată în momentul încheierii actului juridic. Apreciem că această interpretare se impune şi în reglementarea actuală;

– *părţile convin, fie şi tacit, să folosească această probă, însă numai privitor la drepturile de care ele pot să dispună* [art. 309 alin. (4) pct. 4 C.proc.civ.[3]].

Convenţia părţilor cu privire la folosirea probei cu martori pentru dovedirea actelor juridice şi în cazurile prevăzute de art. 309 alin. (2) teza I, alin. (4) teza I şi alin. (5) C.proc.civ. trebuie să respecte condiţiile generale ale convenţiilor asupra probelor prevăzute la art. 256 C.proc.civ., respectiv să nu facă imposibilă sau dificilă dovada actelor sau faptelor juridice şi să nu contravină ordinii publice sau bunelor moravuri.

Sub imperiul art. 1191 alin. (3) C.civ. 1864, care avea un conţinut asemănător cu cel al actualului art. 309 alin. (4) pct. 4 C.proc.civ., în practica judiciară s-a decis că reprezintă o convenţie tacită de administrare a probei prin declaraţiile martorilor neopunerea părţii atunci când adversarul a solicitat proba cu martori[4], astfel încât orice

[1] Cu toate acestea, noţiunea de „forţă majoră" a fost interpretată mai larg şi în practica judiciară, în care s-a decis constant că textul este aplicabil şi în cazul sustragerii, distrugerii sau reţinerii înscrisului de partea potrivnică sau de un terţ care refuză să îl prezinte în instanţă, al pierderii dosarului, al sustragerii înscrisului din dosar, fiind însă necesar *să nu existe o culpă a părţii interesate* – Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 1461/1957, în C.D. 1957, p. 327, *apud* V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 277.

[2] G. BOROI, *Codul 2001*, p. 395.

[3] Aceste dispoziţii legale au şi semnificaţia stabilirii *caracterului de ordine privată al normelor juridice cuprinse în art. 309 alin. (2) teza I, alin. (4) şi (5) C.proc.civ.* Sub imperiul Codului civil din 1864, s-a pus problema de a şti dacă, în cazul în care una dintre părţi solicită proba cu martori împotriva dispoziţiilor art. 1191 alin. (1) şi (2) din acest act normativ, instanţa este obligată să atragă atenţia părţii adverse că are dreptul să se opună la încuviinţarea probei. Soluţia adoptată de doctrina vremii (I. STOENESCU, S. ZILBERSTEIN, *Teoria generală*, p. 370-371; V.M. CIOBANU, *Tratat 1997*, vol. II, p. 191, nota 624; G. BOROI, *Codul 2001*, p. 393), în sensul unui răspuns negativ, apreciem că se impune şi în reglementarea actuală, deoarece, aşa cum s-a arătat, altfel s-ar ajunge la situaţia ca judecătorul să provoace, din iniţiativa sa, o împrejurare în care este împiedicat să afle adevărul, deci intervenţia judecătorului ar fi de natură să restrângă mijloacele de probă, deşi aflarea adevărului este un principiu general al desfăşurării procesului civil.

[4] Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 1194/1956, în C.D. 1956, vol. II, p. 253.

opunere ulterioară devine inoperantă[1], iar în doctrină[2] s-a arătat că, *a fortiori*, partea respectivă nu s-ar putea plânge pe calea apelului sau, după caz, a recursului, pe motiv că instanţa a încuviinţat proba cu martori cu nerespectarea restricţiilor referitoare la admisibilitatea probei cu martori pentru dovedirea actelor juridice;

– *actul juridic este atacat pentru fraudă, eroare, dol, violenţă ori este lovit de nulitate absolută pentru cauză ilicită sau imorală*, după caz [art. 309 alin. (4) pct. 5 C.proc.civ.].

Eroarea, dolul, violenţa, lipsa cauzei, cauza ilicită sau imorală, fraudarea legii[3] se pot dovedi întotdeauna cu martori, chiar şi atunci când actul juridic a fost constatat printr-un înscris autentic;

– *se cere lămurirea clauzelor actului juridic* [art. 309 alin. (4) pct. 6 C.proc.civ.].

Mărturia este admisibilă pentru lămurirea sensului exact al unor clauze contractuale, dacă acestea sunt confuze, obscure sau susceptibile de mai multe înţelesuri, deoarece a interpreta nu înseamnă a proba împotriva sau peste cuprinsul unui înscris[4].

Există cazuri în care *legea prevede în mod expres că dovada anumitor acte juridice se poate face cu orice mijloc de probă*, indiferent de valoarea obiectului lor.

Astfel, în materia *regimului comunităţii legale*, în ceea ce priveşte *dovada bunurilor proprii în raporturile patrimoniale dintre soţi*, ambele reguli restrictive privitoare la dovada cu martori a actelor juridice sunt inaplicabile, deoarece art. 343 alin. (2) C.civ., raportat la art. 340 lit. a) C.civ., dispune că, în afara bunurilor dobândite prin moştenire legală, legat sau donaţie, această dovadă se poate face prin orice mijloc de probă.

De asemenea, legea prevede în mod expres că dovada actului juridic se poate face cu orice mijloc de probă, indiferent de valoarea obiectului acestuia, în cazul plăţii (art. 1499 C.civ.); al remiterii de datorie (art. 1631 C.civ.); al depozitului necesar (art. 2124 C.civ.), iar în cazul depozitului hotelier, introducerea bunurilor în hotel, indiferent de valoarea lor (art. 2133 C.civ.).

Uneori şi terţii au interesul să invoce actul juridic încheiat de părţi, însă, de regulă, ei sunt în imposibilitate de a-l proba printr-un înscris. De altfel, în privinţa terţilor, actul juridic al părţilor apare ca un *simplu fapt juridic*. În consecinţă, terţii pot să probeze acest act juridic prin *orice mijloc de probă* şi, de asemenea, pot proba prin declaraţiile martorilor împotriva sau peste cuprinsul înscrisului constatator.

3.3.6.3. Administrarea probei cu martori

A. Propunerea martorilor

Propunerea martorilor se face potrivit regulilor generale, deci reclamantul va arăta martorii în cererea de chemare în judecată, iar pârâtul în întâmpinare, sub sancţiunea decăderii din probă, cu excepţia cazurilor prevăzute de art. 254 alin. (2) C.proc.civ.

[1] Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 112/1959, în Repertoriu 1952-1969, p. 786.

[2] G. BOROI, *Codul 2001*, p. 393; V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 275, nota 4; M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 364.

[3] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 459/1977, cu *Notă* de C. TURIANU, în R.R.D. nr. 5/1978, p. 48-53; dec. nr. 1733/1978, în Repertoriu 1975-1980, p. 294.

[4] Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 1974/1955, în C.D. 1955, vol. II, p. 205; dec. nr. 1666/1957, în C.D. 1957, p. 330; Trib. jud. Cluj, dec. civ. nr. 14/1973, în R.R.D. nr. 2/1974, p. 163.

Propunerea martorilor se face *nominal*, adică se va indica numele de familie, prenumele fiecărui martor, precum şi adresa (locul unde urmează a fi citat). De asemenea, în cazul în care partea cunoaşte asemenea date de contact ale martorului, vor fi indicate şi adresa electronică sau alte coordonate, precum numărul de telefon, numărul de fax sau altele asemenea [art. 194 lit. e), art. 205 alin. (2) lit. d) şi art. 148 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ.].

Subliniem că menţionarea generică în cererea de chemare în judecată sau în întâmpinare a faptului că se solicită proba testimonială, fără a se indica numele de familie, prenumele şi adresa martorilor, echivalează cu lipsa propunerii probei în condiţii legii şi atrage *decăderea* părţii din dreptul de a propune proba respectivă. Mai mult decât atât, în cazul cererii de chemare în judecată, neîndeplinirea acestei obligaţii de către reclamant poate atrage *anularea* cererii în condiţiile art. 200 C.proc.civ.

Prin urmare, *de lege lata*, este exclusă o practică de genul celei care se conturase sub regimul Codului de procedură civilă din 1865, de indicare a numelor şi adreselor martorilor la termenul de judecată la care se discuta încuviinţarea probei testimoniale.

Dacă proba cu martori a fost încuviinţată în cursul judecăţii, în condiţiile art. 254 alin. (2) C.proc.civ., partea este obligată, sub sancţiunea *decăderii* din dreptul de a administra proba încuviinţată, să depună *lista martorilor* în termen de 5 zile de la încuviinţare, iar dovada contrară trebuie cerută, sub sancţiunea decăderii, în aceeaşi şedinţă, dacă amândouă părţile sunt de faţă, iar în cazul în care a lipsit la încuviinţarea dovezii, partea adversă este obligată să ceară proba contrară la şedinţa următoare, iar în caz de împiedicare, la primul termen când se înfăţişează. Subliniem că, potrivit art. 254 alin. (3) C.proc.civ., partea adversă are dreptul la proba contrară numai asupra aceluiaşi aspect pentru care s-a încuviinţat proba invocată.

Partea căreia i s-a încuviinţat proba cu martori este datoare, sub sancţiunea *decăderii* din dreptul de a administra dovada încuviinţată în faţa acelei instanţe, să depună la grefă, de îndată sau în termenul fixat de instanţă, *dovada achitării sumei stabilite pentru acoperirea cheltuielilor necesare administrării probei*, cum ar fi cele pentru transportul şi despăgubirea martorilor. Cu toate acestea, decăderea nu intervine, chiar dacă depunerea sumei stabilite pentru acoperirea cheltuielilor respective se face după împlinirea termenului, dacă prin aceasta nu se amână judecata. De asemenea, decăderea pentru neîndeplinirea obligaţiilor prevăzute la art. 262 C.proc.civ. poate fi evitată prin prezentarea martorilor la termenul fixat pentru audierea lor.

Partea adversă are *dreptul să îşi însuşească martorul la care renunţă partea care l-a propus*, iar instanţa *poate dispune din oficiu* audierea unui martor, chiar dacă ambele părţi au renunţat la el.

De asemenea, instanţa va dispune ca părţile *să completeze* proba cu martori, dacă probele propuse nu sunt îndestulătoare pentru lămurirea în întregime a procesului, sau poate, din oficiu, să pună în discuţia părţilor necesitatea administrării probei cu martori, pe care o poate ordona, chiar dacă părţile se împotrivesc. Precizăm că instanţa nu este ţinută de termenele de propunere a probelor stabilite de lege pentru părţi, însă dispunerea probei cu martori, din oficiu, se poate face numai cu respectarea condiţiilor legale de admisibilitate a acestei probe. În cazul în care administrarea probei cu martori dispuse din oficiu sau la cererea procurorului în procesul pornit de acesta implică efectuarea de cheltuieli, instanţa va stabili, prin încheiere, cuantumul sumei necesare acoperirii acestora, precum şi partea care trebuie să le plătească, putându-le pune şi în sarcina ambelor părţi.

Instanţa poate *limita numărul martorilor* propuşi.

Încheierea prin care se încuviinţează proba cu martori va arăta numele martorilor, precum şi faptele asupra cărora aceştia vor fi ascultaţi. De asemenea, dacă este cazul, încheierea de încuviinţare a probei testimoniale va cuprinde obligaţiile ce revin părţilor în legătură cu administrarea acesteia. Fiecare parte va putea să se împotrivească la ascultarea unui martor care nu este înscris în listă sau nu este identificat în mod lămurit.

Instanţa poate *reveni asupra probei* cu martori încuviinţate în tot sau în parte dacă, după administrarea altor probe, apreciază că administrarea acesteia nu mai este necesară. Instanţa este însă obligată să pună această împrejurare în discuţia părţilor.

Înlocuirea martorilor nu se va încuviinţa decât în caz de moarte, dispariţie sau motive bine întemeiate, caz în care lista se va depune, sub sancţiunea decăderii, în termen de 5 zile de la încuviinţare.

B. Persoanele care pot fi ascultate ca martori

În principiu, orice persoană care are cunoştinţă despre faptele cauzei poate fi ascultată ca martor în procesul civil. Legea nu pune o condiţie de vârstă, dar prevede că, la aprecierea depoziţiei minorului sub 14 ani, ca şi la aceea a persoanelor care sunt lipsite de discernământ în momentul audierii, fără a fi puse sub interdicţie, instanţa va ţine seama de situaţia specială a martorului.

Articolul 315 alin. (1) pct. 1-5 C.proc.civ. dispune că *nu pot fi ascultaţi ca martori:*

– rudele şi afinii până la gradul al treilea, inclusiv. Însă, potrivit art. 316 C.proc.civ., în procesele privitoare la filiaţie, divorţ şi alte raporturi de familie se vor putea asculta rudele şi afinii până la gradul trei inclusiv, cu excepţia descendenţilor;

– soţul, fostul soţ, logodnicul ori concubinul;

– cei aflaţi în duşmănie sau în legături de interese cu vreuna dintre părţi. În acest caz, ca de altfel şi în celelalte două cazuri anterioare, norma juridică are un *caracter de ordine privată*, astfel încât părţile pot conveni, expres ori tacit, ca şi aceste persoane să fie ascultate ca martori [art. 315 alin. (2) C.proc.civ.];

– interzişii judecătoreşti;

– cei condamnaţi pentru mărturie mincinoasă.

În privinţa ultimelor două categorii, precum şi cea a descendenţilor, interdicţia este absolută.

Există unele categorii de persoane care sunt *scutite de a fi martori*, deci care au dreptul să refuze de a face depoziţia (art. 317 C.proc.civ.):

– cei ţinuţi de secretul de serviciu sau de secretul profesional cu privire la faptele de care au luat cunoştinţă în cadrul serviciului ori în exercitarea profesiei lor (slujitorii cultelor, medicii, farmaciştii, avocaţii, notarii publici, executorii judecătoreşti, mediatorii, moaşele şi asistenţii medicali şi orice alţi profesionişti cărora legea le impune să păstreze secretul de serviciu sau secretul profesional, chiar şi după încetarea activităţii lor).

Cu excepţia slujitorilor cultelor, aceste categorii de persoane vor putea să depună mărturie, dacă au fost dezlegate de îndatorirea păstrării secretului de către cei interesaţi în păstrarea lui, în afară de cazurile în care legea ar dispune altfel;

– judecătorii, procurorii şi funcţionarii publici, asupra împrejurărilor secrete de care au avut cunoştinţă în această calitate, chiar şi după încetarea funcţiei lor. Aceste persoane vor putea fi ascultate ca martor, dacă autoritatea sau instituţia pe lângă care funcţionează ori au funcţionat, după caz, le dă încuviinţarea;

– cei care prin răspunsurile lor s-ar expune ei înşişi sau ar expune pe o rudă sau un afin până la gradul al treilea inclusiv, pe soţ, pe fostul soţ, pe logodnic sau pe concubin la o pedeapsă penală sau la disprețul public.

C. Prezentarea şi ascultarea martorilor

După încuviinţarea probei cu martori, aceştia pot fi *audiaţi chiar la termenul la care proba a fost încuviinţată* [art. 312 alin. (1) C.proc.civ.].

În cazul în care martorii nu sunt prezenţi la termenul la care se încuviinţează proba testimonială, aceştia sunt *citaţi* pentru a se prezenta la termenul fixat pentru audierea lor. La cererea părţii interesate, instanţa poate încuviinţa ca ascultarea martorilor să se facă *fără a fi citaţi*, în ipoteza în care partea se obligă să prezinte martorul la termenul stabilit pentru audierea sa.

Ascultarea martorilor se face în instanţă, în şedinţa de judecată, în camera de consiliu[1], sau la locul unde se află, cu citarea părţilor, dacă din cauză de boală sau altă împiedicare gravă, aceştia nu pot veni în instanţă. Dacă martorul locuieşte într-o altă localitate, se poate apela la o comisie rogatorie.

Instanţa *audiază nemijlocit martorii*, neputând să ia în considerare declaraţiile date în scris în afara instanţei, cum ar fi depoziţia de martor luată într-o altă pricină[2].

Dacă la termenul fixat se prezintă numai o parte dintre martori, aceştia vor fi ascultaţi şi se dă termen pentru prezentarea celorlalţi[3]. Împotriva martorului care lipseşte la prima citare, instanţa *poate emite mandat de aducere*, iar dacă există urgenţă, se poate recurge la mandatul de aducere chiar la primul termen. Instanţa, în condiţiile prevăzute de art. 187 alin. (1) pct. 2 lit. a) C.proc.civ., poate amenda martorul care, deşi legal citat, nu se prezintă sau, deşi se prezintă în instanţă, refuză să depună mărturie, în afară de cazul în care acesta este minor. În cazul în care prin una dintre aceste fapte, martorul a provocat amânarea judecării cauzei, la cererea părţii interesate, îl va putea obliga şi la plata unei despăgubiri pentru prejudiciul material sau moral cauzat prin amânare.

Dacă martorul nu se înfăţişează, întrucât partea care se obligase să îl prezinte la termenul de judecată, fără a fi citat, din motive imputabile nu îşi îndeplineşte obligaţia asumată, instanţa va dispune citarea martorului pentru un nou termen, putând recurge şi la emiterea mandatului de aducere. Totodată, instanţa poate amenda partea,

[1] Dispoziţiile Codului de procedură civilă privind *cercetarea procesului în camera de consiliu* se vor aplica proceselor ce vor fi pornite începând cu data de 1 ianuarie 2016. În procesele pornite începând cu data de 15 februarie 2013 şi până la data de 31 decembrie 2015, cercetarea procesului se va desfăşura *în şedinţă publică*, dacă legea nu prevede altfel (art. XII din Legea nr. 2/2013).

[2] Cu atât mai mult, nu va putea fi luată în considerare o declaraţie de martor dată în faţa notarului public, chiar dacă depoziţia este consemnată şi autentificată de acesta.

[3] Apreciem că, în ipoteza prezentării numai a unora dintre martori, în funcţie de împrejurările concrete ale cauzei, pentru asigurarea „egalităţii armelor", la cererea părţii interesate, instanţa poate dispune amânarea procesului în vederea audierii tuturor martorilor încuviinţaţi în cauză la acelaşi termen de judecată.

potrivit art. 187 alin. (1) pct. 2 lit. b) C.proc.civ., iar în cazul în care, prin fapta sa, partea a provocat amânarea judecării cauzei, la cererea părţii interesate, o va putea obliga şi la plata unei despăgubiri pentru prejudiciul material sau moral cauzat prin amânare.

Dacă, după emiterea mandatului de aducere, martorul nu poate fi găsit sau nu se înfăţişează, instanţa *poate proceda la judecarea cauzei*. Suntem în prezenţa unei *sancţiuni specifice* ce poate interveni în cazul nerespectării unui termen judecătoresc, anume posibilitatea instanţei de a trece la judecată, fără ca aceasta să mai fie obligată să audieze martorul care nu s-a prezentat nici după ce s-a dat mandat de aducere. În măsura în care se admite că *decăderea* operează şi în cazul termenelor judecătoreşti, iar nu numai al termenelor legale, se poate spune că partea care a propus martorul respectiv este decăzută din dreptul de a administra proba prin declaraţiile acelui martor. Dacă însă audierea martorului a fost ordonată din oficiu de instanţă, atunci ar fi impropriu să se vorbească despre decădere. Se observă că, în ambele calificări (sancţiune specifică sau decădere), efectele sunt aceleaşi.

Fiecare martor *va fi ascultat separat*, cei neascultaţi încă neputând fi de faţă, în ordinea stabilită de preşedinte, care va ţine seama şi de cererea părţilor.

Înainte de a lua declaraţia, instanţa va proceda la *identificarea martorului (prin nume de familie, prenume, profesie, domiciliu şi vârstă)*, cerându-i acestuia, totodată, să arate dacă este rudă sau afin cu una dintre părţi şi în ce grad şi dacă se află în serviciul uneia dintre părţi. Apoi, instanţa va pune în vedere martorului îndatorirea de a jura şi semnificaţia jurământului.

Înainte de a fi ascultat, martorul *depune jurământul* prevăzut în art. 319 alin. (1) C.proc.civ. sau, după caz, în art. 319 alin. (5) C.proc.civ. ori se obligă să spună adevărul, rostind formula stabilită de art. 319 alin. (6) C.proc.civ.[1], după care preşedintele îi pune în vedere că, dacă nu va spune adevărul, săvârşeşte infracţiunea de mărturie mincinoasă. Despre toate acestea se va face menţiune în declaraţia scrisă. Minorul sub 14 ani şi cei care sunt lipsiţi de discernământ în momentul audierii, fără a fi puşi sub interdicţie, nu depun jurământ, însă li se atrage atenţia să spună adevărul.

Se trece apoi la *audierea propriu-zisă a martorului*, care va arăta împrejurările pe care le cunoaşte şi va răspunde la întrebările preşedintelui, ale părţii care l-a propus, ale părţii adverse, eventual, ale procurorului. Martorul nu are voie să citească un răspuns scris de mai înainte, însă, cu încuviinţarea preşedintelui, se poate folosi de însemnări cu privire la cifre sau denumiri. Potrivit art. 322 alin. (3) C.proc.civ., dacă instanţa găseşte că întrebarea pusă de parte nu poate să ducă la dezlegarea cauzei, este jignitoare sau tinde a proba un fapt a cărui dovedire e oprită de lege, nu o va încu-

[1] În România, în procesele civile, jurământul martorului este, de regulă, religios, astfel încât în conţinutul acestuia intră referirea la divinitate. Mai mult, în timpul depunerii jurământului, martorul de religie creştină ţine mâna pe cruce sau pe Biblie. Numai martorii fără confesiune religioasă depun un jurământ laic. De asemenea, persoanele mute şi surdo-mute ştiutoare de carte vor depune jurământul transcriind formula acestuia şi semnând-o; persoanele hipoacuzice vor rosti jurământul, iar cele care nu ştiu să scrie vor jura prin semne cu ajutorul unui interpret. Pe de altă parte, legea permite martorilor care, din motive de conştiinţă sau confesiune, nu depun jurământ, să rostească formula prevăzută de art. 319 alin. (6) C.proc.civ. în locul jurământului. Nu intrăm aici în detaliile dezbaterii privind raţiunile depunerii jurământului religios sau laic, dezbatere cu o îndelungată existenţă. Sub acest aspect, facem trimitere la dezbaterile care au avut loc în Senat cu ocazia modificării Codului de procedură civilă în anul 1900, în EM. DAN, *Codul de procedură civilă adnotat*, Ed. Librăriei Socec, Bucureşti, 1921 (citat în continuare *Codul adnotat 1921*), p. 299-300.

viința, dar, la cererea părții, va trece în încheierea de ședință atât întrebarea formulată, cât și motivul pentru care nu a fost încuviințată.

Mărturia se depune *verbal*, dar *se consemnează în scris* de către grefier, după dictarea președintelui sau a judecătorului delegat. Ea va fi semnată pe fiecare pagină și la sfârșitul ei, de către judecător, grefier și martor, după ce acesta din urmă a luat cunoștință de cuprinsul ei. Dacă martorul refuză sau nu poate să semneze, se va face mențiune despre această împrejurare în încheierea de ședință. Adăugirile, ștersăturile sau schimbările în depoziție trebuie semnate de judecător (care le și încuviințează), de grefier și martor, sub sancțiunea de a nu fi luate în considerare. Locurile nescrise din declarație se barează cu linii, astfel încât să nu se poată face adăugiri. Întrucât ședința de judecată se înregistrează, implicit și declarația martorului va fi *înregistrată*. La cerere, părțile, pe cheltuiala acestora, vor putea obține o copie electronică a înregistrării ședinței de judecată în ceea ce privește cauza lor, inclusiv a declarației martorului.

După ascultare, martorul rămâne în sala de ședință până la sfârșitul cercetării, dacă instanța nu dispune altfel. El poate fi din nou întrebat, dacă instanța găsește de cuviință, iar dacă depozițiile martorilor se contrazic, aceștia pot fi confruntați. Dacă, din cercetare, reies bănuieli de mărturie mincinoasă sau de mituire a martorului, instanța va încheia un proces-verbal și va sesiza organul de urmărire penală competent.

Martorul poate cere *să i se plătească toate cheltuielile de transport, cazare și masă*, dacă este din altă localitate, precum și *să fie despăgubit pentru acoperirea veniturilor* pe care le-ar fi obținut dacă și-ar fi exercitat profesia pe durata lipsei de la locul de muncă, prilejuită de chemarea sa în vederea ascultării ca martor, stabilite în raport cu starea sau profesia pe care o exercită, precum și cu timpul efectiv pierdut. Aceste drepturi băneștí ale martorului se asigură de partea care l-a propus și se stabilesc, la cererea martorului, de către instanță, prin încheiere executorie.

3.3.6.4. Aprecierea declarațiilor martorilor

Potrivit art. 324 C.proc.civ., în aprecierea declarațiilor martorilor, instanța va ține seama de sinceritatea acestora și de împrejurările în care au luat cunoștință de faptele ce fac obiectul declarației respective.

Așadar, în aprecierea probei prin declarațiile martorilor există anumite particularități, judecătorul având de rezolvat succesiv două probleme: în primul rând, *dacă martorul este sincer*, iar apoi, presupunând că martorul este de bună-credință, *dacă declarația lui corespunde realității*.

Sinceritatea martorului se apreciază cu ajutorul unor *aspecte de fapt variabile* de la o speță la alta, precum măsura în care martorul este interesat în proces, afecțiunea sau dușmănia dintre martor și una dintre părți, gradul de rudenie sau afinitate, izvorul informațiilor martorului, dar și prin *confruntarea depoziției martorului cu împrejurările de fapt* ale speței stabilite suficient de precis prin alte mijloace de probă. Astfel, simpla legătură de rudenie dintre martor și una dintre părți nu creează prezumția de lipsă de obiectivitate, la o astfel de concluzie putându-se ajunge numai din analiza declarațiilor martorului în complexul întregului material probator, cu atât mai mult cu cât în unele procese (divorț, stabilirea paternității etc.) este greu de produs alte probe în afară de depozițiile rudelor părților. În situația în care instanța ajunge la *concluzia că mărturia nu este sinceră, o va înlătura din proces*.

După ce a stabilit sinceritatea martorului, instanța trebuie să aprecieze în ce măsură depoziția acestuia reflectă realitatea. Această problemă se rezolvă prin efectuarea unui *examen asupra facultăților fizico-psihice ale martorului*. Astfel, instanța trebuie să se raporteze la cele trei momente ale mărturiei: perceperea faptului, memorizarea faptului perceput, reproducerea faptului perceput și memorizat. Gradul în care *un fapt este perceput* de o persoană depinde de unele *elemente obiective* (distanța dintre martor și faptul perceput, gradul de vizibilitate, locul, timpul și condițiile în care s-a făcut percepția, anumite infirmități fizice care nu permit percepția într-un anumit mod etc.), dar și de *elemente subiective* (intensitatea cu care faptul respectiv a trecut în conștiința martorului, starea sufletească în care se găsea în acel moment martorul, preocupările sale obișnuite, profesia etc.). Cât privește *memorizarea și stocarea faptului perceput*, instanța trebuie să țină cont de factorul timp, care uneori șterge din memoria martorului detalii sau chiar și împrejurări esențiale, precum și de faptul că în memoria martorului sunt imagini succesive în timp, care se pot suprapune, deformând imaginea inițială. De asemenea, frecvent martorii adaugă la faptele percepute și propriile lor concluzii, în mod involuntar. Cel de-al treilea moment (*relatarea*) prezintă o importanță deosebită, fiind numeroase cazurile în care o persoană, deși a perceput bine faptul și l-a conservat nealterat în memorie, nu este în măsură să îl redea corect, mai ales când martorul este o persoană cu pregătire inferioară ori este foarte emotiv. Din acest punct de vedere, un rol foarte mare îl are judecătorul (președintele completului), care ar trebui să îl lase pe martor să se exprime așa cum poate, fără să îl întrerupă, să evite sau să înlăture întrebările ce sugerează răspunsurile martorului, toate aceste împrejurări urmând a fi apreciate în funcție de inteligența martorului, gradul său de cultură, obișnuința de a se exprima[1] etc.

Forța probantă a mărturiei este *lăsată la aprecierea instanței*, care, după ce evaluează critic declarațiile martorilor, se va pronunța asupra faptelor și împrejurărilor relatate de martori, stabilind măsura în care acestea au fost dovedite. Rezultatul aprecierii depoziției unui martor poate consta în:

– faptul care trebuie probat a fost dovedit și nu lasă nicio îndoială;

– faptul este nesigur și va trebui dovedit prin alte mijloace de probă;

– martorul nu a fost sincer, astfel încât nu se va ține cont de depoziția acestuia la pronunțarea soluției.

3.3.7. Proba prin raportul de expertiză

3.3.7.1. Precizări introductive

În practică sunt frecvente situațiile în care lămurirea faptelor ce formează obiectul litigiului sau a legăturii dintre anumite împrejurări invocate de părți și aceste fapte necesită cunoștințe de specialitate. De aceea, legea prevede posibilitatea instanței de a dispune efectuarea unei expertize.

Așa cum s-a arătat în literatura de specialitate[2], expertiza este necesară și în cazurile în care, în mod întâmplător, judecătorul ar avea cunoștințele de specialitate de ca-

[1] A se vedea și G. Boroi, *Codul 2001*, p. 398-399; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 281-282; M. Fodor, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 776-778.

[2] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 399; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 282.

re ar fi nevoie într-un proces, deoarece raportul de expertiză întocmit de un expert, pe de o parte, prezintă garanții mai mari de exactitate și de utilizare a ultimelor date ale științei, iar, pe de altă parte, prezintă avantajul că poate fi discutat în contradictoriu de către părți, pe când aprecierea judecătorului nu ar putea fi discutată, nefiind cunoscută decât la pronunțare sau chiar după redactarea hotărârii. În plus, potrivit art. 41 alin. (2) C.proc.civ., calitatea de judecător este incompatibilă cu aceea de expert.

Expertiza este definită ca fiind *activitatea de cercetare a unor împrejurări de fapt în legătură cu obiectul litigiului, ce necesită cunoștințe de specialitate, activitate desfășurată de un specialist, numit expert, care este desemnat de instanța de judecată*[1].

Relatarea făcută de expert în scris sau, uneori, oral, în care acesta expune constatările și concluziile sale, deci își prezintă opinia cu privire la împrejurările de fapt a căror lămurire a fost solicitată, poartă denumirea de *raport de expertiză*.

Subliniem că, deși interdependente, expertiza și raportul de expertiză sunt două *noțiuni distincte*. Astfel, raportul de expertiză este urmarea expertizei, iar aceasta din urmă este activitatea de cercetare pe care se întemeiază raportul de expertiză. Expertiza neurmată de raportul de expertiză ar fi insuficientă, iar raportul de expertiză întocmit fără cercetarea pe care o presupune ar fi netemeinic. Din punct de vedere juridic, *mijlocul de probă este raportul de expertiză*, iar nu însăși expertiza.

Codul de procedură civilă reglementează expertiza în art. 330-340. Aceste dispoziții constituie dreptul comun în materie, însă există și legi speciale privind expertiza tehnică și contabilă, expertiza criminalistică, expertiza medico-legală etc.

3.3.7.2. Admisibilitatea expertizei

Potrivit art. 330 alin. (1) și art. 331 alin. (2) C.proc.civ., atunci când, pentru lămurirea unor împrejurări de fapt, instanța consideră necesar să cunoască părerea unor specialiști, va numi, la cererea părților sau din oficiu, unul sau trei experți, stabilind prin încheiere obiectivele asupra cărora aceștia urmează să se pronunțe și termenul în care trebuie să se efectueze expertiza. Rezultă că instanța poate să dispună efectuarea unei expertize ori de câte ori este nevoie de lămurirea unor împrejurări de fapt ce necesită anumite cunoștințe de specialitate.

Așadar, *obiectul expertizei* îl constituie *împrejurările de fapt* asupra cărora expertului i se cere să își exprime părerea, să dea lămuriri sau să le constate ca specialist, împrejurări care au legătură cu obiectul pricinii și ajută la soluționarea acesteia. Expertiza nu poate avea ca obiect lămurirea unor probleme de drept, întrucât acestea sunt de competența exclusivă a instanței de judecată. În plus, așa cum prevede art. 252 alin. (1) C.proc.civ., instanța trebuie să ia cunoștință din oficiu de dreptul în vigoare în România. Cu toate acestea, în ceea ce privește stabilirea conținutului legii străine, art. 2562 alin. (1) C.civ. face referire la „atestări obținute de la organele statului care au edictat-o" și la „avizul unui expert".

Instanța va dispune efectuarea unei expertize dacă apreciază că aceasta este *concludentă*. Există însă și situații în care, sub sancțiunea *anulării hotărârii,* expertiza este *obligatorie*. În acest sens, menționăm, cu titlu de exemplu:

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 399; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 282.

– în materia punerii sub interdicție, în cadrul măsurilor prealabile soluționării cererii, avizul luat de procuror unei comisii de medici specialiști, iar dacă cel a cărui punere sub interdicție judecătorească este cerută se găsește internat într-o unitate sanitară, și avizul acesteia [art. 937 alin. (2) C.proc.civ.];

– avizul medicului legist cu privire la vârsta și sexul persoanei în cauză, în cazul înregistrării tardive a nașterii [art. 18 alin. (2) din Legea nr. 119/1996 cu privire la actele de stare civilă];

– expertiza pentru stabilirea valorii aportului în natură, dacă se înființează o societate cu răspundere limitată de către „un singur asociat" [art. 13 alin. (3) din Legea nr. 31/1990 privind societățile];

– expertiza privind evaluarea aporturilor în natură, avantajelor rezervate fondatorilor, operațiunilor încheiate de fondatori în contul societății pe acțiuni ce se constituie și pe care aceasta urmează să le ia asupra sa [art. 26 și art. 38 alin. (1) din Legea nr. 31/1990][1].

Potrivit art. 421 C.civ., în acțiunile în contestarea filiației, aceasta din urmă se dovedește prin certificatul medical constatator al nașterii și prin expertiză medico-legală, iar numai în cazul în care certificatul menționat lipsește sau expertiza medico-legală este imposibil de efectuat, pot fi administrate alte mijloace de probă, inclusiv posesia de stat, pentru dovedirea filiației.

În practica judiciară s-a decis că, în cazul în care se solicită anularea căsătoriei pentru alienație sau debilitate mintală, este necesară efectuarea unei expertize psihiatrice[2].

3.3.7.3. Administrarea expertizei

Propunerea expertizei se face de către părți prin cererea de chemare în judecată și, respectiv, întâmpinare, cu excepția situațiilor stabilite de art. 254 alin. (2) C.proc.civ., când expertiza poate fi solicitată și în cursul judecății. Propunând efectuarea unei expertize, partea trebuie să arate și împrejurările de fapt a căror lămurire necesită cunoștințe de specialitate, adică *obiectul expertizei*, pentru a se putea discuta pertinența și concludența probei solicitate[3]. Precizăm că, în temeiul art. 254 alin. (5) teza a II-a C.proc.civ., judecătorul poate, din oficiu, să pună în discuția părților necesitatea administrării probei cu expertiză, pe care o poate ordona chiar dacă părțile se împotrivesc.

Expertiza se efectuează într-un proces în curs de desfășurare, întrucât și în privința acestei probe este pe deplin aplicabil principiul nemijlocirii. Așa fiind, cu excepția cazurilor în care legea stabilește altfel, proba cu expertiză se administrează de către instanța care judecă procesul. Potrivit legii, această probă se poate încuviința și atunci când nu există un proces *pendente*, în cadrul *procedurii asigurării dovezilor pe cale principală*. De asemenea, dacă expertiza ar necesita cercetări într-o localitate mai îndepărtată, ea se poate efectua prin *comisie rogatorie*, de către o altă instanță, iar pentru această ipoteză, art. 340 C.proc.civ. prevede că numirea experților și stabilirea sumelor cuvenite acestora vor putea fi lăsate în sarcina acelei instanțe. Subliniem că, în cazurile menționate mai sus, expertiza își păstrează caracterul judiciar, chiar dacă, prin dero-

[1] Pentru mai multe exemple, a se vedea M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 390.
[2] C.S.J., s. civ., dec. nr. 2980/1995, în B.J. 1995, p. 71.
[3] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 401; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 284.

gare de la principiul nemijlocirii, ea este administrată de o altă instanță decât aceea care judecă procesul. În cazurile anume prevăzute de lege[1], pot fi administrate și *expertize extrajudiciare*. Este cazul litigiilor de fond funciar, în cadrul cărora, potrivit art. 4 alin. (5) din Titlul XIII al Legii nr. 247/2005, pot fi prezentate de părți și expertize extrajudiciare, care, dacă au fost efectuate de experți autorizați de Ministerul Justiției, au aceeași valoare probatorie ca și cele judiciare[2].

După ce încuviințează sau ordonă din oficiu expertiza, instanța *va numi*, prin *încheiere, unul sau trei experți*. Articolul 331 alin. (1) C.proc.civ. permite părților să se învoiască asupra persoanei care urmează a fi însărcinată cu efectuarea expertizei, însă, dacă acestea nu cad de acord, expertul va fi numit de către instanță prin tragere la sorți, de pe lista întocmită și comunicată de către biroul local de expertiză. Instanța poate încredința efectuarea expertizei și unor *instituții specializate* (laboratoare sau institute de specialitate), ce au această sarcină în temeiul actului pe baza căruia funcționează, cu mențiunea că sunt și situații în care expertiza nu poate fi efectuată decât de aceste instituții, cum este cazul expertizelor medico-legale. La efectuarea expertizei judiciare de către expertul desemnat de instanță sau de către laboratoare sau institute de specialitate pot participa și *experți desemnați de părți*[3] *și încuviințați de instanță, având calitatea de consilieri ai părților*, dacă prin lege nu se dispune altfel. În acest caz, ei pot să dea relații, să formuleze întrebări și observații și, dacă este cazul, să întocmească un *raport separat* cu privire la obiectivele expertizei. Subliniem că opinia experților aleși de parte, consemnată într-un asemenea raport, *nu are valoare probatorie*, mijlocul

[1] În afara cazurilor în care legea permite în mod expres administrarea probei cu expertiză extrajudiciară, acest mijloc de probă nu are valoare probatorie determinantă în procesul civil [a se vedea și V. DĂNĂILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 665], această soluție decurgând fără echivoc din principiul nemijlocirii, care guvernează administrarea probelor în procesul civil. În acest context, apreciem necesar să subliniem că are valoare de expertiză extrajudiciară și expertiza efectuată într-un alt proces în care nu au figurat toate părțile din litigiu [a se vedea, în același sens: M. URSUȚA, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 792; V. DĂNĂILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 665]. Cu toate acestea, dacă una dintre părți își întemeiază pretențiile pe o expertiză extrajudiciară, iar cealaltă parte nu o contestă, instanța o va putea reține ca probă, putând însă dispune, chiar și într-o asemenea ipoteză, efectuarea unei expertize judiciare, dacă are dubii asupra concluziilor expuse în raportul de expertiză extrajudiciară.

[2] Prin dec. nr. 130/2008 (M. Of. nr. 172 din 6 martie 2008), Curtea Constituțională a respins excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 4 alin. (5) din Titlul XIII al Legii nr. 247/2005.

[3] Potrivit art. 18 din O.G. nr. 2/2000 privind organizarea activității de expertiză tehnică judiciară și extrajudiciară (M. Of. nr. 26 din 25 ianuarie 2000): „(1) Partea interesată are dreptul să solicite ca, pe lângă expertul tehnic judiciar numit, să mai participe la efectuarea expertizei, pe cheltuiala acesteia, și un expert tehnic judiciar sau un specialist, nominalizat de aceasta și încuviințat de organul judiciar care a dispus efectuarea expertizei, în calitate de consilier al părții, din categoria persoanelor prevăzute la art. 11-14.

(2) Expertul tehnic judiciar sau specialistul nominalizat de parte în condițiile alin. (1) trebuie să dețină aceeași specializare cu cea a expertului tehnic judiciar numit de organul judiciar pentru efectuarea expertizei. Dacă acest lucru nu este posibil, se va avea în vedere ca specializarea expertului tehnic judiciar care participă la efectuarea expertizei în calitate de consilier al părții să fie înrudită cu cea a expertului tehnic judiciar numit și să aparțină aceluiași domeniu.

(3) Onorariul expertului tehnic judiciar sau al specialistului care participă la efectuarea expertizei în condițiile alin. (1) este stabilit de parte și de expert, de comun acord, în temeiul raporturilor contractuale dintre aceștia, și este plătit acestuia de către partea care l-a nominalizat.

(4) Un exemplar original al documentului care face dovada relațiilor contractuale dintre parte și expertul tehnic judiciar sau specialistul care participă la efectuarea expertizei în condițiile prevăzute la alin. (1), precum și a sumelor datorate acestuia va fi depus la dosarul cauzei cu cel puțin 5 zile înainte de termenul stabilit pentru depunerea raportului de către expertul tehnic judiciar sau specialistul numit".

de probă va fi raportul întocmit de expertul desemnat de instanță sau, după caz, de institutul sau laboratorul de specialitate[1].

În *domeniile strict specializate, în care nu există experți autorizați*, instanța, din oficiu sau la cererea oricăreia dintre părți, poate solicita *punctul de vedere al uneia sau mai multor personalități ori specialiști din domeniul respectiv*[2]. Având în vedere că, potrivit art. 330 alin. (4) C.proc.civ., dispozițiile referitoare la expertiză, cu excepția celor privind aducerea cu mandat, sancționarea cu amendă judiciară și obligarea la plata de despăgubiri, sunt aplicabile în mod corespunzător în cazurile prevăzute la alin. (2) și (3) ale aceluiași articol, înseamnă că și specialiștii cărora li se solicită punctul de vedere trebuie să își consemneze opinia într-un *raport scris*, așa cum stabilește art. 336 alin. (1) C.proc.civ.[3]

Încheierea prin care instanța *a numit expertul* (sau, după caz, experții) va trebui să mai cuprindă *obiectivele* asupra cărora acesta urmează să se pronunțe, va stabili *termenul* în care trebuie să se efectueze expertiza și va fixa *provizoriu onorariul* expertului, precum și, dacă este cazul, *avansul pentru cheltuielile de deplasare*. În vederea stabilirii termenului pentru depunerea raportului de expertiză și a costurilor necesare efectuării expertizei, după desemnarea expertului și stabilirea obiectivelor expertizei, instanța *poate fixa o audiere în camera de consiliu*, în cadrul căreia va solicita expertului să estimeze costul lucrării ce urmează a fi efectuată, cât și termenul necesar efectuării expertizei. Tot în același scop, instanța *poate fixa un termen scurt* pentru când va solicita expertului să estimeze în scris costul lucrării ce urmează a fi efectuată, cât și termenul necesar efectuării expertizei. Poziția părților va fi consemnată în încheiere. În ambele ipoteze, în funcție de poziția expertului și a părților, instanța va fixa termenul de depunere a raportului de expertiză și condițiile de plată a costurilor necesare efectuării expertizei.

Partea care a solicitat efectuarea expertizei sau, după caz, partea desemnată de instanță este *obligată* ca, în termen de cel mult 5 zile de la numirea expertului sau în termenul stabilit de instanță potrivit art. 331 alin. (2) C.proc.civ., să depună la grefa instanței, sub sancțiunea decăderii din dreptul de a administra dovada încuviințată în fața acelei instanțe, *dovada plății sumei stabilite de instanță ca onorariu*. Cu toate acestea, conform art. 262 alin. (4) C.proc.civ., efectele decăderii nu se produc, chiar dacă depunerea sumei respective se face după împlinirea termenului, dacă prin aceasta nu se amână judecata.

Dacă expertiza este *ordonată din oficiu sau la cererea procurorului* în procesul pornit de acesta pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime ale minorilor, ale persoanelor puse sub interdicție și ale dispăruților sau în alte cazuri expres prevăzute de lege, instanța va stabili, prin încheiere, cheltuielile de administrare a probei și partea care trebuie să le plătească, putându-le pune și în sarcina ambelor părți [art. 262 alin. (2) C.proc.civ.].

[1] A se vedea, pe larg, V. DĂNĂILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 666.

[2] În alegerea specialistului instanța nu are o libertate deplină, ci va trebui să desemneze o persoană înscrisă în lista anume întocmită în acest scop și aflată la birourile locale pentru expertize judiciare tehnice și contabile [a se vedea și art. 13 alin. (2) și (3) din O.G. nr. 2/2000] – M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 393.

[3] M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 393.

În cazul în care expertiza a fost dispusă din oficiu, iar litigiul nu poate fi soluționat fără administrarea acestei probe, se ridică problema *cum anume procedează instanța dacă ambele părți refuză plata onorariului*. Se admite că instanța poate să respingă cererea de chemare în judecată; însă, cererea ar urma să fie respinsă ca nefondată, iar nu ca nedovedită, ceea ce reprezintă un inconvenient, întrucât ar exista autoritate de lucru judecat. Tocmai de aceea, în literatura de specialitate[1] s-a arătat că, într-un asemenea caz, ar fi preferabil să se recurgă la dispozițiile înscrise în art. 242 alin. (1) C.proc.civ., deci instanța ar putea *să suspende judecata pentru neîndeplinirea obligației stabilite în sarcina reclamantului* de a avansa onorariul expertului[2]. Întrucât această soluție nu rezolvă decât parțial problema pusă în discuție, s-a avansat și soluția *acordării unui termen*, eventual, ceva mai îndelungat, la cererea părții ce urmează să avanseze onorariul. În sfârșit, s-a apreciat că ar fi posibil ca instanța să dispună efectuarea expertizei, urmând ca *expertul să își recupereze onorariul de la partea care va pierde procesul*, cu mențiunea că pentru o astfel de soluție este necesar să existe acordul expertului în acest sens[3].

Experții numiți pot fi *recuzați* pentru aceleași motive ca și judecătorii. Recuzarea trebuie cerută în termen de 5 zile de la numire, dacă motivul exista la această dată, respectiv în termen de 5 zile de la data când s-a ivit motivul de recuzare, în celelalte cazuri. Cererea de recuzare se judecă cu citarea părților și a expertului [art. 332 alin. (3) C.proc.civ.]. Legea nu prevede care este actul de procedură prin care instanța se pronunță asupra recuzării expertului și nici care este regimul juridic al acestuia în ceea ce privește calea de atac. Fiind un incident procedural, instanța se va pronunța asupra recuzării expertului prin *încheiere*[4] care are caracter *interlocutoriu*. În privința regimului juridic al acestei încheieri, apreciem că ar trebui aplicate, prin analogie, prevederile art. 53 alin. (1) și (2) C.proc.civ.[5], cu consecința ca numai *încheierea de respingere a cererii de recuzare* a expertului să fie *susceptibilă de a fi atacată odată cu fondul*. Considerăm că recunoașterea posibilității atacării încheierii de admitere a recuzării expertului nu ar avea ca efect decât tergiversarea procesului. Într-adevăr, în cazul în care cererea de recuzare a expertului este admisă, dacă se acceptă posibilitatea atacării încheierii odată cu fondul, trebuie să se admită și că, în cazul în care găsește că recuzarea a fost în mod greșit admisă, instanța de control judiciar trebuie să anuleze sau, după caz, să caseze hotărârea atacată în vederea refacerii raportului de expertiză de către expertul inițial desemnat. Se observă însă că, în acest caz, desființarea hotărârii

[1] V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 285.

[2] Dacă expertiza este necesară pentru rezolvarea unei cereri incidentale, pentru a se evita inconvenientul rezultat din împrejurarea că suspendarea operează în bloc, instanța va dispune mai întâi disjungerea, iar numai după aceea va face aplicarea art. 242 alin. (1) C.proc.civ.

[3] În cazul în care expertul ar refuza să depună mai întâi raportul de expertiză și să-și recupereze apoi onorariul cuvenit de la partea care pierde, iar expertiza este absolut necesară soluționării procesului, s-a apreciat că acțiunea va putea fi respinsă ca neîntemeiată. A se vedea M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 403, precum și jurisprudența citată de acest autor la nota 654.

[4] A se vedea, în același sens: V. Dănăilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 669; M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, 2013, p. 408; M. Ursuța, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 798.

[5] În sensul că încheierea prin care este soluționată cererea de recuzare a expertului poate fi atacată numai odată cu fondul, fără a se distinge după cum cererea a fost admisă sau respinsă, a se vedea: M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 408; V. Dănăilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 669; M. Ursuța, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 798.

nu aduce niciun folos practic părții care a exercitat calea de atac, prin ipoteză, partea care nu a formulat cererea de recuzare, deoarece, după admiterea cererii de recuzare, expertiza a fost efectuată de către un expert care nu era incompatibil. Așa fiind, în condițiile omisiunii legiuitorului de a reglementa regimul încheierii prin care se soluționează cererea de recuzare a expertului, apreciem că, pentru identitate de rațiune, ar trebui aplicate, și în această ipoteză, prevederile art. 53 alin. (1) și (2) C.proc.civ. referitoare la regimul juridic al încheierii de soluționare a recuzării judecătorului.

Dispozițiile privitoare la *citare, aducerea cu mandat și sancționarea martorilor care lipsesc* sunt aplicabile și experților. Dacă expertul, deși înștiințat despre numirea lui, nu se prezintă în fața instanței, se poate dispune *înlocuirea lui* [art. 333 C.proc.civ.][1]. Expertul care refuză, fără motiv întemeiat, să îndeplinească sarcina ce i s-a încredințat, să depună lucrarea în termenul fixat de instanță ori, după caz, să dea lămuririle cerute va fi sancționat cu amendă judiciară și, la cererea părții interesate, va putea fi obligat la plata de despăgubiri pentru prejudiciul material sau moral cauzat prin amânare [art. 187 alin. (1) pct. 2 lit. d) și art. 189 C.proc.civ.][2].

Expertiza se poate *efectua* în două moduri:

– în instanță, dacă împrejurarea asupra căreia urmează să se pronunțe expertul este simplă și acesta își poate exprima îndată părerea, situație în care expertul va fi ascultat în ședință, iar declarațiile sale se vor consemna într-un proces-verbal, potrivit regulilor aplicabile declarației de martor (art. 334 C.proc.civ.);

– în afara instanței, atunci când expertiza necesită o lucrare la fața locului sau sunt necesare explicațiile părților, deci când pentru efectuarea ei este nevoie de timp.

Dacă pentru efectuarea expertizei este nevoie de o lucrare la fața locului sau de explicații ale părților, ea nu poate fi făcută decât după *citarea acestora prin scrisoare recomandată cu conținut declarat și confirmare de primire* (ce va fi anexată raportului de expertiză), în care se indică ziua, ora și locul unde se va face lucrarea. Se observă că, spre deosebire de reglementarea anterioară, citarea părților de către expert nu se mai face prin carte poștală recomandată, cu dovada de primire, potrivit art. 208 C.proc.civ. 1865, ci prin scrisoare recomandată cu conținut declarat și confirmare de primire.

Articolul 335 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ. stabilește că citația, sub sancțiunea *nulității*, trebuie comunicată părții cu cel puțin 5 zile înaintea termenului de efectuare a lucrării. Subliniem că, pentru valabilitatea expertizei, nu este necesară prezența părților, fiind suficient ca acestea să fi fost citate conform art. 335 alin. (1) C.proc.civ.

Citarea părților este în interesul acestora, pentru ca ele să își poată exercita dreptul la apărare și să dea expertului orice lămurire în legătură cu obiectul lucrării, de aceea, *necitarea sau citarea neregulată* trebuie invocată în condițiile art. 178 alin. (3) lit. b) C.proc.civ., adică *până la termenul de judecată imediat următor depunerii raportului de expertiză și înainte de a se pune concluzii pe fond*. Rezultă că această neregularitate

[1] A se vedea și G.C. Frențiu, D.-L. Bâldean, *Noul Cod 2013*, p. 550-551.

[2] Precizăm că, potrivit art. 330 alin. (4) C.proc.civ., dispozițiile referitoare la aducerea cu mandat, sancționarea cu amendă judiciară și obligarea la plata de despăgubiri nu sunt aplicabile în situația în care se solicită efectuarea expertizei unui laborator sau unui institut de specialitate și nici atunci când, în domeniile strict specializate, în care nu există experți autorizați, din oficiu sau la cererea oricăreia dintre părți, judecătorul solicită punctul de vedere al uneia sau mai multor personalități ori specialiști din domeniul respectiv.

procedurală nu poate fi invocată direct în calea de atac (apel sau, după caz, recurs)[1], cu excepția situației în care raportul de expertiză a fost depus cu mai puțin de 10 zile înainte de termenul fixat de instanță, iar partea interesată nu a fost prezentă la acest termen sau, fiind prezentă, a solicitat acordarea unui termen în vederea studierii raportului de expertiză respectiv și instanța, în loc să dispună amânarea, a trecut în mod greșit la judecată[2].

Subliniem că, potrivit legii, părțile au nu numai dreptul, dar și *obligația să dea expertului orice lămuriri în legătură cu obiectul lucrării*. De asemenea, părțile au obligația de a permite expertului efectuarea lucrării, atunci când aceasta presupune facilitarea sau permisiunea accesului în anumite locuri, imobile, încăperi sau consultarea anumitor date, documente ori accesul și verificarea unor obiecte.

În cazul în care una dintre părți *opune rezistență sau împiedică în orice alt mod efectuarea lucrării de către expert*, pe lângă amendarea părții potrivit art. 187 alin. (1) pct. 2 lit. i) C.proc.civ., instanța va putea socoti ca dovedite afirmațiile făcute de partea adversă cu privire la împrejurarea de fapt ce face obiectul lucrării, în contextul administrării tuturor celorlalte probe. De asemenea, cu titlu de sancțiune, legea prevede că toate cheltuielile efectuate cu expertiza până la data refuzului vor fi *suportate de partea care s-a opus efectuării expertizei*, astfel încât, în ipoteza în care partea respectivă ar câștiga litigiul, ea nu va putea să își recupereze aceste cheltuieli de la partea care cade în pretenții, cu titlu de cheltuieli de judecată.

În mod excepțional, când aflarea adevărului în cauză este indisolubil legată de efectuarea *probei cu expertiză tehnică*, instanța va autoriza *folosirea forței publice* în scopul efectuării expertizei, prin *încheiere executorie* pronunțată în camera de consiliu, după ascultarea părților. Încheierea se va putea aduce la îndeplinire pe calea executării silite, potrivit dispozițiilor art. 902 și urm. C.proc.civ. referitoare la executarea silită a obligațiilor de a face.

Dacă expertiza nu presupune o lucrare la fața locului sau expertul nu are nevoie de lămuririle părților, *citarea părților nu mai este necesară*[3].

Lucrările expertului se concretizează într-un *raport scris*. În cazurile anume prevăzute de lege, depunerea raportului se va face *numai după obținerea avizelor tehnice* necesare ce se eliberează de organismele de specialitate competente[4]. Când expertiza a fost efectuată de mai mulți experți, ei vor întocmi un singur raport, dacă toți sunt de aceeași părere; dacă au păreri deosebite, lucrarea trebuie să cuprindă părerea motivată a fiecăruia.

Legea nu se referă în mod expres la *mențiunile pe care trebuie să le cuprindă raportul de expertiză*. Însă, pentru a da instanței posibilitatea de a verifica felul în care expertul și-a îndeplinit sarcina ce i-a fost încredințată și modul în care a ajuns la concluziile sale, în vederea aprecierii temeiniciei acestora, raportul de expertiză ar trebui să cuprindă următoarele: menționarea actului prin care i s-a comunicat expertului numirea în această calitate și arătarea împrejurărilor de fapt cu privire la care i s-a cerut să se pronunțe; mențiunea, dacă este cazul, despre citarea părților prin scrisoare recomandată cu conținut declarat, cu precizarea că dovada de primire este anexată la raportul de expertiză; descrierea operațiilor efectuate de expert, cu arătarea datei și locului unde au avut loc; declarațiile părților, dacă este cazul; constatările expertului; răspunsurile motivate ale expertului la întrebările formulate sau încuviințate de instanță; concluziile motivate ale expertului[1].

Nu se menționează în raportul de expertiză declarațiile unor terțe persoane, deoarece expertul nu are atribuția de a asculta martori. Cel mult, expertul va semnala instanței că unele persoane s-au oferit să-i dea informații în legătură cu anumite aspecte referitoare la obiectul expertizei, pentru ca instanța să le citeze și să le audieze ca martori, dacă va aprecia că aceasta este necesar pentru stabilirea situației de fapt în pricina respectivă.

Raportul trebuie depus la instanță *cu cel puțin 10 zile înainte de termenul fixat pentru judecată*. În cazuri urgente, termenul pentru depunerea raportului de expertiză poate fi micșorat. Dacă raportul de expertiză a fost depus în termen, părțile nu sunt îndreptățite să obțină o amânare în vederea studierii lui.

Întrucât prin termenul prevăzut de art. 336 alin. (1) C.proc.civ., legea a urmărit ca părțile să aibă posibilitatea de a lua cunoștință din timp de concluziile expertului, în vederea formulării eventualelor obiecțiuni la raportul de expertiză sau a pregătirii concluziilor pe fond, dacă nu s-a respectat acest termen, *oricare dintre părți poate solicita amânarea* judecății pentru studierea raportului de expertiză, caz în care *instanța este obligată să acorde un nou termen de judecată*. Amânarea judecății se va cere în condițiile art. 178 alin. (3) lit. b) C.proc.civ., adică la termenul imediat următor depunerii raportului de expertiză și înainte de a se pune concluzii pe fond. Hotărârea instanței este *anulabilă* în cazul în care, deși părțile au solicitat amânarea judecății pe motiv că raportul de expertiză a fost depus cu mai puțin de 10 zile înainte de termenul fixat, instanța nu a dispus-o, ci a trecut la judecată, însă anularea hotărârii nu duce în mod automat la refacerea raportului de expertiză. Dacă niciuna dintre părți *nu a cerut un termen pentru studierea raportului de expertiză*, instanța nu mai este obligată să dispună amânarea judecății, deci părțile nu se vor putea plânge de nerespectarea termenului stabilit de art. 336 alin. (1) C.proc.civ. direct în apel sau, după caz, în recurs, cu scopul de a se obține desființarea hotărârii atacate.

Dacă este nevoie de *lămurirea sau completarea raportului de expertiză* ori dacă există o *contradicție între părerile experților*[2], instanța, din oficiu[3] sau la cererea părților, poate solicita experților să îl lămurească sau să îl completeze. Cererea de lămurire sau de completare trebuie formulată de părți la *primul termen de judecată* ce urmează de-

[1] A se vedea: C.A. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 214/1993, în C.P.J.C. 1993-1998, p. 292; C.A. Ploiești, dec. civ. nr. 546/1996, în C.P.J. sem. II 1996, p. 172.

[2] A se vedea și G. Boroi, *Codul 2001*, p. 403; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 286.

[3] În același sens, M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 410. A se vedea și jurisprudența citată de autoare la nota 659.

[4] De exemplu, potrivit art. 57 alin. (3) din O.U.G. nr. 80/2013 privind taxele judiciare de timbru, în cazul cererilor prin care se solicită pronunțarea unei hotărâri care ține loc de act autentic de înstrăinare a unor bunuri imobile, dacă instanța de judecată va dispune efectuarea unei expertize tehnice judiciare, aceasta va fi avizată de oficiul de cadastru și publicitate imobiliară.

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 403; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 286-287.

[2] În acest caz este vorba despre părerile diferite ale experților, atunci când instanța a dispus ca expertiza să fie făcută de trei experți, iar nu atunci când a fost încuviințată participarea experților consilieri ai părților, care, la rândul lor, pot întocmi, dacă este cazul, rapoarte de expertiză individuale [V. Dănăilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 676].

[3] Apreciem că, atunci când dispune din oficiu lămurirea sau completarea raportului de expertiză, instanța nu este ținută de vreun termen.

punerii raportului de expertiză, dacă acesta a fost depus în termen la instanță (art. 337 C.proc.civ.), sau la termenul acordat în vederea studierii raportului, în caz contrar.

Pentru motive temeinice, instanța poate dispune, din oficiu sau la cererea părților, și efectuarea unei *noi expertize*. Expertiza contrară va trebui cerută motivat, sub sancțiunea decăderii, *la primul termen după depunerea raportului de expertiză*, iar dacă s-au formulat *obiecțiuni*, la termenul imediat următor depunerii răspunsului la obiecțiuni ori, după caz, a raportului suplimentar.

Potrivit art. 337 C.proc.civ., lămurirea sau completarea expertizei se face de expertul sau, după caz, experții care au efectuat expertiza. În schimb, noua expertiză nu mai poate fi încredințată aceloraşi experți, art. 338 alin. (1) C.proc.civ. prevăzând în mod expres că noua expertiză va fi efectuată de către un alt expert.

La *cererea motivată a experților*, ținându-se seama de lucrarea efectuată, instanța va putea *majora onorariul cuvenit acestora*[1], prin încheiere executorie, dată cu citarea părților, însă numai după depunerea raportului, a răspunsului la eventualele obiecțiuni sau, după caz, a raportului suplimentar. Expertul are dreptul şi la *rambursarea cheltuielilor de transport, cazare şi masă*, ocazionate de efectuarea lucrării încredințate.

3.3.7.4. Forța probantă a raportului de expertiză

Instanța *nu este legată de concluziile din raportul de expertiză*, acestea constituind numai elemente de convingere, lăsate la libera apreciere a judecătorului, ca, de altfel, şi celelalte mijloace de probă. Însă, pentru a se putea exercita controlul judiciar, indiferent că primeşte sau nu concluziile expertului, este necesar ca *soluția instanței* în această privință să fie *motivată*, mai ales atunci când, ajungând la alte concluzii pe baza celorlalte probe administrate în cauză, instanța înlătură raportul de expertiză ca fiind neconvingător sau îl reține, deşi una dintre părți a cerut înlăturarea lui[2].

Sunt totuşi unele situații în care expertiza nu poate fi înlăturată decât printr-un *alt mijloc de probă de o valoare ştiințifică egală*. De exemplu, expertiza de excludere de la paternitate nu poate fi înlăturată prin depozițiile unor martori. Când s-au administrat, în aceeaşi pricină, *două expertize ale căror concluzii sunt contradictorii*, instanța, motivat, va accepta una dintre ele şi o va înlătura pe cealaltă sau le va înlătura pe amândouă şi va recurge la alte mijloace de probă, având chiar posibilitatea de a admite o nouă expertiză[3]; în cazul *expertizelor medico-legale*, dacă acestea sunt contradictorii, instanța este datoare să le supună spre avizare Comisiei superioare medico-legale, iar nu să îşi însuşească una dintre ele fără sesizarea respectivă[4].

[1] Experții care vor cere de la parte sau vor primi mai mult decât onorariul stabilit de instanță vor fi pedepsiți, potrivit legii penale, pentru luare de mită [art. 339 alin. (1) C.proc.civ.].

[2] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 405; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 288.

[3] Dacă raportul primei expertize şi raportul celei de a doua expertize sunt contradictorii, în niciun caz, instanța nu poate să combine cele două rapoarte pentru a ajunge la un compromis între ele (de exemplu, când ar fi vorba despre evaluarea unui bun, să facă media aritmetică a valorilor indicate în cele două rapoarte), deoarece fiecare raport de expertiză are propria sa individualitate, iar o combinare a celor două rapoarte ar însemna alcătuirea de către instanță, din bucăți, a unui nou raport de expertiză. A se vedea şi Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 40/1952, în Repertoriu 1952-1969, p. 788, nr. 312.

[4] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 1449/1984, în R.R.D. nr. 3/1985, p. 77; C.S.J., s. civ., dec. nr. 2441/1992, în Dreptul nr. 8/1993, p. 88.

Instanța este legată însă de *constatările de fapt ale experților*, trecute în raportul de expertiză, precum data raportului, indicarea cercetărilor făcute în prezența părților, a susținerilor acestora etc. Aceste mențiuni, cuprinse în raportul de expertiză, fac dovadă până la declararea falsului, deci, pentru combaterea lor, este necesară *înscrierea în fals*, deoarece experții lucrează în calitate de delegați ai instanței, iar raportul de expertiză, cu privire la aceste mențiuni, are natura juridică a unui *înscris autentic*.

În literatura de specialitate[1] s-a arătat că raportul de expertiză, fiind un act de procedură, va putea fi *anulat în condițiile prevăzute de art. 175 alin. (1) C.proc.civ.*, deci cu condiția ca vătămarea pricinuită unei părți să nu poată fi înlăturată decât prin anularea raportului de expertiză ce a fost întocmit cu încălcarea prescripțiilor legii. Sub acest aspect, s-a apreciat că, atunci când raportul nu a fost semnat de toți experții ori un expert nu şi-a motivat părerea, nulitatea poate fi înlăturată prin semnarea ulterioară ori motivarea ulterioară. De asemenea, dacă raportul de expertiză nu cuprinde răspunsurile la unele întrebări puse de către instanța de judecată, aceasta va restitui experților raportul, pentru a se da răspunsurile respective.

În cazul în care vătămarea pricinuită părților sau uneia dintre ele, prin nerespectarea de către expert a formelor prevăzute de lege, nu poate fi înlăturată prin îndreptarea neregularității săvârşite, instanța va anula raportul de expertiză, la cererea părții interesate (dacă este vorba de o nulitate relativă) sau chiar şi din oficiu ori, dacă este cazul, la cererea procurorului (dacă este vorba de o nulitate absolută).

3.3.8. Mijloacele materiale de probă

3.3.8.1. Considerații introductive

Probele materiale sunt *acele obiecte care, prin aspectul lor exterior, prin calitățile lor speciale, prin semnele sau urmele rămase pe ele, ar putea să prezinte interes probatoriu*.

Întrucât în procesul civil probele materiale au un rol mai redus decât în cel penal, legislația procesuală civilă nu s-a ocupat în mod special de acestea, astfel încât până la Codul de procedură civilă actual nu a existat o reglementare specială a mijloacelor materiale de probă.

De lege lata, aceste mijloace de probă sunt reglementate de art. 341-344 C.proc.civ., care constituie dreptul comun în materie, la care se pot adăuga şi reglementări speciale.

Potrivit art. 341 alin. (1) C.proc.civ., sunt mijloace materiale de probă *lucrurile care prin însuşirile lor, prin aspectul lor ori semnele sau urmele pe care le păstrează servesc la stabilirea unui fapt care poate duce la soluționarea procesului*.

De exemplu, într-un litigiu care poartă asupra calității lucrului vândut, a lucrării executate etc., poate constitui o probă materială chiar lucrul sau lucrarea respectivă.

Un *înscris* poate constitui nu numai o probă scrisă, din care rezultă existența unui anumit raport juridic, ci şi o probă materială, în măsura în care, pe lângă conținutul său, interesează şi forma sa exterioară, hârtia pe care s-a scris, cerneala cu care s-a scris, eventualele ştersături sau adăugiri ori chiar existența lui într-un anumit loc sau în posesia unei anumite persoane [înscrisul original constatator al creanței, aflat în

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 405; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 289.

posesia debitorului în urma remiterii voluntare de către creditor, care se prezumă, constituie faptul vecin şi conex pe care se bazează prezumţia legală privind stingerea obligaţiei prin plată, potrivit art. 1503 alin. (1) C.civ.; înscrisurile de comparaţie, la care se referă art. 303 C.proc.civ., ce urmează a fi depuse pentru verificarea de înscrisuri, nu sunt altceva decât probe materiale]. *Planurile* şi *schiţele* pot fi şi ele probe materiale, dacă stabilesc unele calităţi ale obiectului în litigiu.

Sunt mijloace materiale de probă şi *fotografiile, fotocopiile, filmele, discurile, benzile de înregistrare a sunetului*, precum şi *alte asemenea mijloace tehnice*, dacă nu au fost obţinute prin încălcarea legii ori a bunelor moravuri.

Aşadar, potrivit legii, intră în categoria mijloacelor materiale de probă nu numai probele materiale propriu-zise, dar şi înregistrările privind starea sau situarea unor obiecte sau anumite situaţii de fapt, indiferent de modul de înregistrare, enumerarea de la art. 341 alin. (2) C.proc.civ. fiind, în acest sens, exemplificativă.

Cu titlu de exemplu, fotografiile pot constitui un mijloc material de probă într-un litigiu având ca obiect o plângere contravenţională, pentru a dovedi locul situării unui autovehicul la un anumit moment dat, identitatea fizică a conducătorului unui autovehicul etc. În acelaşi tip de litigii pot fi utilizate, ca mijloace materiale de probă, înregistrările privind viteza de rulare a unui anumit autovehicul, înregistrări efectuate cu mijloacele tehnice specifice. Înregistrările audio sau video pot constitui, de asemenea, mijloace materiale de probă, indiferent de suportul tehnic pe care acestea sunt stocate.

Subliniem că, în toate aceste cazuri, mijloacele materiale de probă sunt aceste *suporturi tehnice pe care sunt înregistrate starea sau situarea unui bun sau o anumită situaţie de fapt*, însă ele nu constituie proba materială propriu-zisă. Aceasta din urmă este reprezentată de conţinutul înregistrării, suportul tehnic folosit pentru înregistrare fiind modalitatea prin care proba materială respectivă este prezentată judecătorului.

În anumite situaţii, conţinutul înregistrărilor audio sau audio-video este reprezentat de declaraţiile unor persoane cu privire la anumite fapte juridice sau chiar acte juridice. În aceste cazuri, admisibilitatea acestor mijloace materiale de probă în procesul civil trebuie analizată şi din perspectiva regulilor privitoare la proba cu martori şi la mărturisire. Apreciem că *o înregistrare audio sau video a declaraţiei unui martor* nu poate fi admisă niciodată ca mijloc material de probă, deoarece, în procesul civil român, pentru a avea valoare probatorie, declaraţiile de martori trebuie date nemijlocit în faţa instanţei (principiul nemijlocirii). În schimb, în cazul în care înregistrarea cuprinde o *mărturisire a uneia dintre părţi*, chiar dacă, prin ipoteză, este o mărturisire extrajudiciară verbală, aceasta poate fi admisă chiar şi în ipoteza în care, în cauza respectivă, proba cu martori nu este admisibilă, deoarece înregistrarea respectivă permite reproducerea mărturisirii, deci audierea unui martor pentru dovada mărturisirii nu mai este necesară.

În fine, reţinem că, în privinţa mijloacelor materiale de probă reprezentate de *mijloacele tehnice de înregistrare*, legea impune drept *condiţie de admisibilitate* faptul ca acestea să fi fost obţinute cu respectarea legii şi a bunelor moravuri (condiţie care va fi verificată în faza încuviinţării probelor). Această condiţie nu trebuie confundată cu *autenticitatea* mijlocului material de probă, care, în caz de contestare, se verifică în faza administrării probei, de regulă, prin *expertiză*.

3.3.8.2. Administrarea probei cu mijloace materiale de probă

Propunerea probei cu mijloace materiale de probă se face *în condiţiile dreptului comun*, adică prin cererea de chemare în judecată, respectiv prin întâmpinare ori în condiţiile prevăzute de art. 254 alin. (2) C.proc.civ.

Spre deosebire de alte mijloace de probă, probele materiale se caracterizează prin faptul că *nu pot fi înlocuite*, ceea ce presupune o deosebită atenţie în conservarea lor până la judecarea definitivă a procesului. De aceea, legea reglementează în mod detaliat *modul în care sunt păstrate* mijloacele materiale de probă după încuviinţarea acestora de către instanţă. Astfel, potrivit art. 342 C.proc.civ., mijloacele materiale de probă puse la dispoziţia instanţei vor fi păstrate până la soluţionarea definitivă a procesului. Dacă aducerea la instanţă a mijloacelor materiale de probă prezintă greutăţi datorită numărului, volumului sau altor însuşiri ale lor ori locului unde se află, acestea vor fi lăsate în depozitul deţinătorului sau al altei persoane.

În ceea ce priveşte *administrarea* propriu-zisă, mijloacele materiale de probă sunt verificate de judecător, de regulă, *ex propriis sensibus*. În acest scop, mijloacele materiale de probă, aflate în păstrarea instanţei, se aduc în şedinţa de judecată. Dacă mijloacele materiale de probă nu se află în păstrarea instanţei, aceasta poate ordona, după caz, fie aducerea lor, fie verificarea la faţa locului. În acest ultim caz, cercetarea se va face, cu citarea părţilor, de un judecător delegat sau, dacă probele materiale se află în altă localitate, prin comisie rogatorie.

Referitor la *obligaţiile părţilor sau ale terţilor* cu privire la prezentarea în instanţă sau de punerea la dispoziţia acesteia a mijloacelor materiale de probă pentru facilitarea administrării probei, legea face trimitere la dispoziţiile art. 293-300 C.proc.civ.

Rezultatul constatărilor instanţei se va menţiona în încheierea de şedinţă sau, după caz, în procesul-verbal încheiat cu ocazia cercetării la faţa locului. Totodată, se va face menţiune şi despre starea şi semnele caracteristice ale mijloacelor materiale de probă verificate.

Verificarea probei materiale se poate face şi printr-o *expertiză*, atunci când cercetarea probei implică elemente de tehnicitate sau este necesară o evaluare a daunelor. În acest caz, se vor urma regulile prevăzute de lege pentru administrarea acestui mijloc tehnic de probă.

3.3.8.3. Restituirea mijloacelor materiale de probă

Mijloacele materiale de probă păstrate de instanţă sau la dispoziţia acesteia se restituie celor în drept a le primi după soluţionarea definitivă a cauzei.

Întrucât legea nu prevede în mod expres procedura de urmat, apreciem că, în acest caz, urmează a se face aplicarea *dispoziţiilor procedurii necontencioase judiciare*[1], deoarece măsura respectivă nu presupune stabilirea unui drept potrivnic faţă de o altă persoană. Restituirea bunurilor poate să fie dispusă din oficiu sau la cererea părţii interesate.

Potrivit art. 539 C.proc.civ., *cererea de eliberare* privind sumele de bani sau alte valori ori titluri, consemnate, precum şi orice alte bunuri, păstrate la instanţă ori aflate în

[1] În acelaşi sens, a se vedea: M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 421; V. DĂNĂILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 682.

depozitul altuia, după caz, în legătură cu un proces, se introduce, de persoana îndreptățită, la instanța care a dispus acea măsură.

Cererea se va soluționa prin încheiere executorie, dată în camera de consiliu. Părțile vor fi citate dacă instanța consideră necesar.

În încheierea de eliberare se va arăta deținătorul obligat la eliberarea bunurilor, precum și persoana îndreptățită să le primească. Încheierea este supusă aceloraşi căi de atac ca și hotărârea pe baza căreia s-a cerut eliberarea bunului.

Legea reglementează în mod detaliat *procedura de trecere în proprietatea privată a unității administrativ-teritoriale* a mijloacelor materiale de probă care nu sunt ridicate de cei în drept a le primi. Astfel, în acest sens, art. 344 C.proc.civ. prevede că, în cazul în care instanța a dispus restituirea bunurilor care au servit ca mijloace materiale de probă și cei în drept a le primi nu le ridică în termen de 6 luni de la data când au fost încunoștințați în acest scop, instanța, în camera de consiliu, citând părțile interesate și organul financiar local competent, va da o *încheiere* prin care aceste lucruri vor fi considerate ca abandonate și trecute în proprietatea privată a unității administrativ-teritoriale unde își are sediul instanța. Încheierea poate fi atacată *numai cu apel* la instanța ierarhic superioară. Suntem de părere că, și în acest caz, procedura are tot un *caracter necontencios*, astfel încât, pentru aspectele pe care nu le reglementează, art. 344 C.proc.civ. urmează a se completa cu dispozițiile art. 527 și urm. C.proc.civ., care constituie dreptul comun în materie.

3.3.9. Cercetarea la fața locului

Unul dintre mijloacele prin care judecătorul poate ajunge direct și nemijlocit la stabilirea raporturilor juridice dintre părți este observarea directă, care poate fi făcută în instanță (prin cercetarea unor obiecte, planuri, schițe etc.) sau în afara acesteia, prin cercetarea anumitor împrejurări la fața locului.

Pot exista situații în care este recomandabil ca instanța să nu se mulțumească numai cu audierea unor martori sau cu lecturarea unui raport de expertiză, ci să procedeze ea însăși la o cercetarea directă a unor împrejurări de fapt ce au legătură cu obiectul pretenției deduse judecății.

Cercetarea la fața locului nu reprezintă un mijloc de probă, ci un *act procedural care are ca scop cercetarea în afara instanței a unor împrejurări de fapt*. Ceea ce constituie dovada nu este cercetarea făcută de instanță în afara sediului ei, la fața locului, ci *împrejurarea de fapt cercetată*. Deplasarea instanței în afara sediului ei nu schimbă natura juridică a cercetării, nu o transformă dintr-un act procedural într-un mijloc de probă.

Cercetarea la fața locului este reglementată la art. 345-347 C.proc.civ.

Denumită și descindere locală, cercetarea la fața locului duce la constatarea directă și nemijlocită a stării și situației unui obiect, a locului și modului de așezare a unor lucruri etc., în general a unor bunuri imobile sau mobile netransportabile în instanță, fiind întâlnită, în practică, în procesele privind servituți, grănițuiri, degradări de imobile, spațiul locativ etc.

Potrivit art. 345 și art. 346 alin. (1) C.proc.civ., în cazul în care apreciază că este necesar pentru lămurirea procesului, instanța va putea hotărî ca întregul complet de

judecată sau numai un judecător delegat să meargă la fața locului, spre a se lămuri asupra unor împrejurări de fapt care se vor arăta prin încheiere.

Cercetarea la fața locului se solicită de către *partea interesată*, iar instanța, dacă o găsește concludentă, o va dispune printr-o *încheiere*, arătând și punctele în discuție ce urmează a fi lămurite la fața locului. Instanța poate decide și *din oficiu* să procedeze la o cercetare la fața locului. Prin aceeași încheiere, instanța va fixa *un termen pentru efectuarea cercetării*, la care părțile vor fi *citate*. Părțile prezente la încuviințarea sau ordonarea din oficiu a cercetării la fața locului vor lua cunoștință de termenul fixat în chiar ședința de judecată, însă părțile care lipsesc vor fi citate, indicându-se data, ora și locul unde urmează a se prezenta.

Dacă este vorba de o pricină în care participarea *procurorului* la judecată este cerută de lege, acesta va însoți instanța la fața locului.

După încuviințarea cercetării la fața locului, partea care a propus-o sau, după caz, partea desemnată de instanță este obligată să depună la grefă, de îndată sau în termenul fixat de instanță, dovada achitării sumei stabilite de judecător, prin încheierea de încuviințare a cercetării, pentru cheltuielile de cercetare, sub sancțiunea *decăderii*. Depunerea sumei menționate se va putea însă face și după împlinirea termenului, dacă prin aceasta nu se amână judecata.

Precizăm că, potrivit art. 260 alin. (5) C.proc.civ., dacă s-a dispus o cercetare la fața locului, aceasta se va efectua, *când este cazul*, mai înainte de administrarea celorlalte probe, instanța fiind cea care va aprecia, în funcție de împrejurările cauzei, asupra momentului efectuării cercetării la fața locului, în situația în care s-a încuviințat această probă[1].

Potrivit art. 346 alin. (2) C.proc.civ., instanța va putea încuviința ca ascultarea martorilor, a experților și a părților să se facă la fața locului, pentru a obține lămuriri suplimentare, caz în care martorii și experții vor fi și ei citați pentru data, ora și locul unde se efectuează cercetarea locală.

Cercetarea efectuată fără citarea părților este lovită de *nulitate*, în condițiile art. 175 alin. (1) C.proc.civ., deoarece părțile sunt interesate a fi prezente pentru a da explicațiile lor, a prezenta obiecțiuni, a pune întrebări martorilor sau experților etc.

Rezultatul cercetărilor la fața locului se consemnează într-un *proces-verbal*, conținând descrierea operațiilor efectuate la fața locului. Acest proces-verbal va trebui să aibă un cuprins asemănător cu acela al unei încheieri de ședință, deoarece cercetarea la fața locului nu este altceva decât o ședință de judecată (un termen de judecată) desfășurată în afara sediului instanței, la locul de situare a probei materiale cercetate[2]. Așadar, procesul-verbal va cuprinde mențiuni referitoare la: data și locul efectuării cercetării, constituirea instanței (numele judecătorilor, al grefierului și, dacă este cazul, al procurorului), prezența părților, a martorilor și expertului, operațiile efectuate în cadrul cercetării locale, constatările instanței cu privire la probele materiale cercetare, susținerile ori obiecțiunile părților, lămuririle expertului etc. Dacă au fost *ascultați martori*, se va face mențiune despre aceasta în procesul-verbal, însă declarațiile martorilor se vor consemna separat. Se va mai face mențiune despre întocmirea eventualelor *desene, planuri, schițe sau fotografii*, acestea urmând a fi *semnate de către judecător și de părțile prezente* la

[1] M. Fodor, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 684.
[2] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 407; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 290.

cercetare şi anexate la procesul-verbal. Astfel întocmit, procesul-verbal, *semnat de către cei prezenţi*[1], se va depune la dosarul pricinii, pentru ca părţile să poată lua cunoştinţă de el şi să-l poată discuta în concluziile pe fond.

Deşi legea nu prevede expres, cercetarea locală poată fi efectuată prin *comisie rogatorie*, de o altă instanţă, art. 345-347 C.proc.civ. completându-se cu dispoziţiile generale privind administrarea probelor.

3.3.10. Mărturisirea

3.3.10.1. Definirea, natura juridică şi felurile mărturisirii

Conform dispoziţiilor art. 348 alin. (1) C.proc.civ., constituie mărturisire *recunoaşterea de către una dintre părţi, din proprie iniţiativă sau în cadrul procedurii interogatoriului, a unui fapt pe care partea adversă îşi întemeiază pretenţia sau, după caz, apărarea.*

Natura juridică a mărturisirii este mixtă, în sensul că mărturisirea reprezintă atât *un mijloc de probă*, cât şi un *act de dispoziţie* al părţii care o face[2].

Potrivit art. 348 alin. (2) C.proc.civ., mărturisirea poate fi extrajudiciară sau judiciară.

Mărturisirea *extrajudiciară* este cea făcută în afara judecăţii procesului în care se foloseşte această probă. Mărturisirea extrajudiciară poate să fie *verbală* sau *scrisă*. Potrivit art. 350 alin. (2) C.proc.civ., *„mărturisirea extrajudiciară verbală* nu poate fi invocată în cazurile în care proba cu martori nu este admisă", dispoziţie legală firească, deoarece a permite nelimitat dovada prin declaraţiile martorilor pentru a proba o mărturisire verbală ar însemna eludarea interdicţiei admisibilităţii probei testimoniale în cazurile prevăzute de art. 309 alin. (2) teza I, alin. (4) şi alin. (5) C.proc.civ. Însă, mărturisirea extrajudiciară verbală făcută în faţa altei instanţe sau altui organ de stat, dacă este *consemnată în scris*, poate fi folosită în orice proces, chiar şi în acela în care proba testimonială este inadmisibilă, deoarece, cuprinsul mărturisirii fiind consemnat în scris, nu mai este nevoie de audierea martorilor pentru a-l dovedi. De asemenea, mărturisirea extrajudiciară verbală este admisibilă în toate cazurile pe care le-am analizat ca excepţii de la regulile stabilite de art. 309 alin. (2) teza I, alin. (4) şi alin. (5) C.proc.civ. Legea nu se ocupă în mod special de *mărturisirea extrajudiciară scrisă*, care este astfel supusă regulilor generale referitoare la proba prin înscrisuri.

Mărturisirea *judiciară* este aceea obţinută *în cursul judecăţii, în faţa instanţei*, prin intermediul interogatoriului, dar poate fi făcută şi fără a fi provocată, deci spontan, *înscriindu-se apoi în încheierea de şedinţă*. Au fost considerate mărturisiri judiciare şi

[1] În literatura de specialitate (I. DELEANU, *Tratat 2013*, vol. I, p. 990, nota 4) s-a arătat că dispoziţiile art. 347 alin. (1) C.proc.civ. referitoare la necesitatea semnării procesului-verbal întocmit cu ocazia efectuării cercetării la faţa locului de toţi cei prezenţi ar putea da naştere la controverse, unele speculative, în legătură cu valabilitatea procesului-verbal, mai ales că între cei prezenţi, alături de părţi, pot fi reprezentanţii acestora, procurorul, martori, experţi. De aceea, autorul citat a apreciat că semnarea procesului-verbal de către preşedintele completului sau, după caz, de către judecătorul delegat şi grefier ar fi suficientă, precum în cazul oricăror acte de procedură făcute de instanţă.

[2] G. BOROI, *Codul 2001*, p. 408-409; V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 291.

cele făcute în faţa instanţei necompetente[1], precum şi cele făcute în procedura asigurării probelor sau în cazul administrării probelor prin comisie rogatorie[2].

În literatura de specialitate[3], mărturisirea judiciară este clasificată în simplă, calificată sau complexă.

Mărturisirea este *simplă* atunci când partea chemată la interogatoriu recunoaşte, fără rezerve sau adaosuri, faptul pretins de adversar. Spre exemplu, reclamantul recunoaşte că a primit plata invocată de către pârât; pârâtul recunoaşte că a primit suma de bani, pretinsă de reclamant, cu titlu de împrumut etc.

Mărturisirea *calificată* conţine o recunoaştere a faptului alegat de partea care a propus interogatoriul, însă se adaugă anumite elemente sau împrejurări *în legătură directă cu acest fapt* şi *anterioare sau concomitente acestuia*, care îi schimbă consecinţele juridice, făcând ca, în fapt, *răspunsul să fie negativ* la întrebarea formulată de partea adversă. Astfel, reclamantul pretinde restituirea unui împrumut cu dobândă şi pârâtul recunoaşte suma împrumutată, dar adaugă faptul că împrumutul a fost făcut fără dobândă; pârâtul recunoaşte că a primit suma de bani pretinsă de reclamant, dar nu cu titlu de împrumut, ci ca preţ al unei vânzări etc.

Mărturisirea *complexă* conţine o recunoaştere a faptului pretins de partea adversă, însă cu *adăugarea unui alt fapt*, în legătură cu cel recunoscut şi *ulterior acestuia*, care tinde să diminueze sau să anihileze efectele juridice ale faptului mărturisit. De exemplu, pârâtul recunoaşte că a împrumutat de la reclamant suma pretinsă, însă adaugă imediat că a restituit-o ori că a operat compensaţia, că a fost iertat de datorie sau această obligaţie a fost transformată în alta prin efectul unei novaţii; cumpărătorul recunoaşte că a primit bunul ce a format obiectul unei vânzări, dar adaugă faptul că nu datorează preţul convenit, întrucât a descoperit că bunul are vicii care îl fac inutilizabil etc.

3.3.10.2. Caracterele şi admisibilitatea mărturisirii

Din definiţia legală a mărturisirii, precum şi din natura sa juridică, se desprind următoarele *caractere* ale mărturisirii:

– este un *act juridic unilateral*;

– este un act juridic *de dispoziţie*;

– este un act juridic *personal*;

– constituie *un mijloc de probă împotriva autorului ei* şi în favoarea celui care îşi întemeiază pretenţia sau apărarea pe faptul mărturisit.

Din caracterele mărturisirii rezultă anumite consecinţe juridice, dintre care unele sunt chiar *condiţii de valabilitate* a mărturisirii[4]. Astfel:

[1] A se vedea V.M. CIOBANU, *Tratat 1997*, vol. II, p. 202, nota 659; I. DELEANU, *Tratat 2013*, vol. I, p. 986, nota 2; C. HAMANGIU, N. GEORGEAN, *Codul civil adnotat*, vol. II, Ed. Librăriei „Universală" Alcalay&Co, Bucureşti, 1932, p. 361; pentru opinia potrivit căreia mărturisirea trebuie făcută în cadrul unui proces valabil, sub aspectul competenţei absolute, a se vedea, totuşi, A. IONAŞCU, *Probele*, p. 262, respectiv că mărturisirea este judiciară, atunci când aceasta a fost făcută în faţa unei instanţe incompetente *ratione personae*, dar ea este extrajudiciară, dacă a fost făcută în faţa unei instanţe incompetente *ratione materiae*, a se vedea P. VASILESCU, *Tratat*, vol. III, nr. 411, p. 639, *apud* I. DELEANU, *Tratat 2013*, vol. I, p. 986, nota 2.

[2] M. FODOR, *Probele în procesul civil*, Ed. Universul Juridic, Bucureşti, 2006, p. 338.

[3] G. BOROI, *Codul 2001*, p. 409-410.

[4] *Idem*, p. 411-412.

– mărturisirea poate fi făcută numai în legătură cu drepturile de care partea poate să dispună. În acest sens, art. 349 alin. (4) C.proc.civ. prevede că mărturisirea judiciară nu produce efecte dacă duce la pierderea unui drept de care cel care face recunoaşterea nu poate dispune;

– voinţa celui care face recunoaşterea trebuie să fie *conştientă* şi *liberă*[1], mărturisirea neavând valoare dacă a fost dată sub imperiul violenţei, stării de nebunie, beţiei sau hipnozei[2]. În acest sens, art. 349 alin. (4) C.proc.civ. prevede că mărturisirea judiciară nu produce efecte dacă a fost făcută de o persoană lipsită de discernământ;

– cel care o face trebuie să aibă *capacitatea necesară pentru încheierea actelor juridice de dispoziţie*, ceea ce înseamnă că minorii şi persoanele puse sub interdicţie judecătorească nu pot face mărturisiri care să le fie opozabile, nici personal, nici prin reprezentant sau ocrotitor legal[3]. De altfel, art. 353 C.proc.civ. prevede că reprezentantul legal al unei persoane lipsite de capacitate de exerciţiu sau cel care asistă persoana cu capacitate de exerciţiu restrânsă poate fi chemat personal la interogatoriu, deci poate face o recunoaştere, dar numai pentru actele încheiate şi faptele săvârşite în calitatea sa de reprezentant sau ocrotitor legal;

– fiind un act juridic unilateral, mărturisirea îşi va produce efectele fără a fi nevoie să fie acceptată de cealaltă parte şi este *irevocabilă*; în mod excepţional, recunoaşterea poate fi *revocată pentru eroare de fapt scuzabilă*[4]. Eroarea de drept, chiar esenţială, nu poate constitui un temei pentru revocarea mărturisirii[5];

– mărturisirea, fiind privită de lege ca un act juridic personal[6] şi de dispoziţie, nu poate fi făcută decât de *titularul dreptului sau de un mandatar cu procură specială*;

– mărturisirea trebuie să fie *expresă*, neputând fi dedusă tacit din tăcerea părţii; cu titlu de excepţie, art. 358 C.proc.civ. dispune că instanţa poate socoti *refuzul nejustificat de a răspunde* la interogatoriu sau *neprezentarea la interogatoriu* ca o mărturisire deplină, o prevedere asemănătoare fiind cuprinsă şi în art. 295 C.proc.civ.;

– fiind un mijloc de probă, mărturisirea nu se poate referi decât la *împrejurări de fapt*; eventualele declaraţii ale părţilor referitoare la legea aplicabilă într-un litigiu, în ipoteza unui conflict de legi în timp sau în spaţiu, nu constituie mărturisiri, ci simple păreri cu privire la o problemă de drept a cărei soluţionare este de atributul exclusiv al instanţei; dacă însă una dintre părţi pretinde că la încheierea unui contract cu elemente de extraneitate s-a convenit ca acelui contract să i se aplice o anumită lege, mărturisirea părţii adverse este admisibilă, numai că, într-o astfel de situaţie, este vorba tot de o împrejurare de fapt, iar nu de stabilirea conţinutului legii străine.

[1] A se vedea şi C.S.J., s. civ., dec. nr. 575/1992, în Dreptul nr. 7/1993, p. 94.

[2] Mărturisirea este lipsită de valabilitate atunci când ea a fost obţinută prin dol sau prin violenţă. Dar ea trebuie considerată ca fiind lipsită de valabilitate şi atunci când cauza mărturisirii este ilicită sau imorală – I. DELEANU, *Tratat 2013*, vol. I, p. 985, nota 6.

[3] În acelaşi sens, V.M. CIOBANU, *Tratat 1997*, vol. II, p. 201, nota 656. În sensul că, deşi minorii fără capacitate de exerciţiu şi interzişii nu pot face acte de recunoaştere, totuşi, recunoaşterea de maternitate şi cea de paternitate nu sunt condiţionate de existenţa capacităţii de exerciţiu în privinţa lor, a se vedea I. DELEANU, *Tratat 2013*, vol. I, p. 985, nota 4.

[4] Conform art. 1208 alin. (1) C.civ., eroarea este nescuzabilă dacă faptul asupra căruia a purtat eroarea putea fi, după împrejurări, cunoscut cu diligenţe rezonabile.

[5] M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 426.

[6] Tocmai de aceea, în cazul *coparticipării procesuale pasive*, mărturisirea unui pârât nu poate fi opusă celorlalţi pârâţi, întrucât, fiind un act personal, ea nu este opozabilă decât părţii care o face, soluţia menţinându-se şi atunci când există raporturi de solidaritate sau de indivizibilitate, art. 60 alin. (2) C.proc.civ. vizând numai actele favorabile. Aceeaşi este situaţia şi în cazul *coparticipării procesuale active*, când unul dintre reclamanţi recunoaşte faptul pe care se întemeiază apărarea pârâtului, deci această mărturisire nu poate fi opusă celorlalţi reclamanţi.

În principiu, mărturisirea este *admisibilă în toate materiile*.

Prin *excepţie*, mărturisirea *nu este admisibilă*:

– când este expres prohibită de lege;

– dacă prin admiterea mărturisirii s-ar eluda dispoziţii legale imperative;

– când prin admiterea mărturisirii s-ar putea ajunge la pierderea totală sau parţială a unui drept la care nu se poate renunţa sau care nu poate face obiectul unei tranzacţii[1];

– dacă legea cere ca unele fapte juridice să fie dovedite numai prin anumite mijloace de probă.

3.3.10.3. Administrarea mărturisirii. Interogatoriul

Articolele 351-358 C.proc.civ. reglementează numai modalitatea de obţinere a mărturisirii judiciare provocate, la cererea părţii adverse ori din iniţiativa instanţei, prin intermediul interogatoriului. De altfel, declaraţiile spontane ale unei părţi nici nu necesită o reglementare expresă, instanţa urmând a lua act de acestea şi a le consemna în încheierea de şedinţă.

A. Propunerea şi încuviinţarea sau ordonarea interogatoriului

Dacă *reclamantul* înţelege să se folosească, în dovedirea pretenţiilor sale, de interogatoriul pârâtului, atunci va trebui să propună acest mijloc de probă prin *cererea de chemare în judecată*, iar, în acest scop, poate solicita citarea pârâtului persoană fizică cu menţiunea de a se prezenta la interogatoriu, art. 203 alin. (1) C.proc.civ. permiţând instanţei ca, în cadrul măsurilor pentru pregătirea judecăţii pentru primul termen de judecată, să dispună şi înfăţişarea pârâtului la interogatoriu, sub rezerva discuţiei contradictorii în şedinţa de judecată[2]; în cazurile în care legea prevede că pârâtul va răspunde în scris la interogatoriu, acesta va fi ataşat cererii de chemare în judecată. *Pârâtul* poate cere, la rândul său, chemarea reclamantului la interogatoriu, prin *întâmpinare*. Dacă una dintre părţi nu a solicitat în condiţiile arătate mai sus interogatoriul părţii adverse şi ar fi vorba de vreunul dintre cazurile prevăzute în art. 254 alin. (2) C.proc.civ., instanţa poate încuviinţa luarea interogatoriului, chiar dacă proba este cerută în cursul procesului. De altfel, unul dintre aceste cazuri este acela în care administrarea dovezii nu duce la amânarea judecăţii şi cum interogatoriul se poate lua fără o astfel de amânare, dacă partea ce urmează a răspunde este prezentă în instanţă, înseamnă că, de cele mai multe ori, sancţiunea decăderii poate fi înlăturată.

Potrivit art. 351 C.proc.civ., luarea interogatoriului poate fi ordonată *şi din oficiu* de către instanţă.

Ca orice mijloc de probă, luarea interogatoriului se încuviinţează de instanţă printr-o *încheiere*, după ce este pusă mai întâi în dezbaterea contradictorie a părţilor.

[1] De exemplu, în acţiunile privitoare la filiaţie, potrivit art. 437 alin. (1) C.civ., renunţarea la drept este prohibită.

[2] Potrivit art. 157 alin. (2) C.proc.civ., în acest caz, citaţia trimisă părţii chemate la interogatoriu va cuprinde o menţiune specială prin care i se pune în vedere să se prezinte personal la termenul de judecată respectiv, în vederea luării interogatoriului.

B. Obiectul interogatoriului

Potrivit art. 351 C.proc.civ., interogatoriul se va încuviința numai când este vorba de *chestiuni de fapt* și cu respectarea următoarelor două *cerințe*:

– faptele să fie *personale* părții chemate la interogatoriu;

– faptele să fie *în legătură cu pricina*, putând duce la soluționarea ei (deci fapte pertinente și concludente).

Instanța nu poate încuviința interogatoriul dacă proba mărturisirii, care este scopul interogatoriului, nu este admisibilă.

Datorită consecințelor pe care legea le deduce din refuzul de a răspunde la interogatoriu, acesta trebuie să se refere la fapte personale, faptele străine părții urmând fi dovedite cu alte mijloace de probă.

Articolul 358 C.proc.civ. are în vedere numai refuzul de a răspunde la interogatoriu „fără motive temeinice", ceea ce înseamnă că instanța poate să refuze o întrebare, dacă aceasta este vexatorie. De asemenea, vor fi respinse și acele întrebări care nu sunt concludente sau care ar putea conduce la recunoașterea unor fapte ce nu pot fi dovedite prin mărturisire.

C. Persoanele care pot răspunde la interogatoriu

Interogatoriul este o probă privitoare *numai la părțile din proces* (reclamant, pârât, intervenient voluntar, chemat în garanție, cel chemat în judecată întrucât ar putea pretinde aceleași drepturi ca și reclamantul, cel arătat de pârât ca titular al dreptului, cel introdus forțat în cauză, din oficiu), persoanele străine de proces putând fi ascultate ca martori sau folosite ca experți sau interpreți. Nici procurorul nu poate fi chemat la interogatoriu, chiar dacă el a introdus cererea de chemare în judecată, deoarece faptele pricinii nu sunt faptele personale ale procurorului.

Mărturisirea este un act personal și de aceea este firesc ca *partea să se prezinte personal* în fața instanței, interogatoriul adresându-se conștiinței și memoriei părții și având un caracter de surpriză[1].

Cu toate acestea, potrivit art. 349 alin. (1) C.proc.civ., mărturisirea poate fi făcută *prin mandatar*, dar cu condiția ca acesta să aibă un *mandat special*. În reglementarea anterioară, sub imperiul art. 1206 alin. (1) C.civ. 1864 și al art. 69 alin. (1) C.proc.civ. 1865, în literatura de specialitate[2] s-a arătat că partea chemată la interogatoriu (sau care dorește să recunoască spontan pretențiile sau apărările părții adverse) poate trimite în locul ei pe mandatarul cu împuternicire specială *numai atunci când vrea să facă o recunoaștere necondiționată*, nu și atunci când înțelege să își mențină poziția contradictorie în proces. Apreciem că și după intrarea în vigoare a actualului Cod de procedură civilă, soluția prezentată este actuală, deoarece atât art. 349 C.proc.civ., cât și art. 81 C.proc.civ. sunt identice, în ceea ce privește conținutul juridic, cu corespondentele lor din reglementarea anterioară, respectiv art. 1206 alin. (1) C.civ. 1864 și

[1] Potrivit art. 4 alin. (1) lit. c) din Titlul XIII din Legea nr. 247/2005, în cazul litigiilor funciare, proba cu interogatoriu nu va fi încuviințată decât dacă partea care propune această probă pune la dispoziție, la termenul la care se dezbate admisibilitatea acestei probe, lista întrebărilor la care trebuie să răspundă cealaltă parte.

[2] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 413; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 295.

art. 69 alin. (1) C.proc.civ. 1865[1]. De altfel, soluția este logică și rezultă din faptul că, potrivit art. 2009 C.civ., prin mandat, mandantul nu îl poate împuternici pe mandatar decât să încheie un act juridic în numele și pe seama sa. Or, în cazul de față, acest act juridic este mărturisirea, adică recunoașterea necondiționată a pretențiilor sau apărărilor părții adverse, care poate fi făcută nu numai spontan, ci și prin răspunsul la interogatoriu.

Există un singur caz în care legea, din motive de ordin practic, se îndepărtează de la această regulă, prevăzând, în art. 356 C.proc.civ., că *partea care se află în străinătate* va putea fi interogată prin cel care o reprezintă în judecată, situație în care interogatoriul va fi comunicat în scris mandatarului, care va depune răspunsul părții dat în cuprinsul unei *procuri speciale și autentice*, iar dacă mandatarul este avocat, procura specială poate fi certificată de acesta. Precizăm că, potrivit textului menționat, interogatoriul părții aflate în străinătate poate fi luat prin mandatar numai dacă prin tratate sau convenții internaționale la care România este parte ori prin acte normative speciale nu se prevede altfel[2].

În privința *incapabililor*, art. 353 C.proc.civ. dispune că interogatoriul se poate lua *reprezentanților lor legali*, care însă, din cauza caracterului personal al acestui mijloc de probă, nu vor putea fi întrebați decât asupra actelor încheiate și faptelor săvârșite de ei în această calitate.

Potrivit art. 355 C.proc.civ., *statul și celelalte persoane juridice de drept public*, precum și *persoanele juridice de drept privat* vor răspunde în scris la interogatoriul ce li se va comunica odată cu cererea de chemare în judecată sau, după caz, cu întâmpinarea [art. 194 lit. e) și art. 205 alin. (2) lit. d) C.proc.civ.], dispoziție care nu se aplică însă *societăților de persoane*, ai căror asociați cu drept de reprezentare vor fi citați personal la interogatoriu. Așadar, din considerente de ordin practic, persoanelor juridice li se comunică în scris punctele din interogatoriu, iar răspunsul se dă, de asemenea, în scris, fiind necesar ca el să fie semnat (și parafat) de organul care reprezintă persoana juridică în mod valabil. Rezultă că jurisconsultul (consilierul juridic) nu poate, în baza simplei sale împuterniciri generale, să facă o recunoaștere cu privire la drepturile litigioase deduse judecății.

D. Luarea interogatoriului

Partea care a propus interogatoriul formulează *în scris* interogatoriul și *pe aceeași foaie* se consemnează și răspunsurile. În practică, se obișnuiește ca întrebările să fie trecute în partea stângă a foii de interogatoriu, fără a depăși jumătatea colii de hârtie, iar răspunsurile se trec pe jumătatea din partea dreaptă a colii, în ordinea și în dreptul fiecărei întrebări. Este recomandabil să se numeroteze cu același număr atât întrebarea, cât și răspunsul dat la întrebarea respectivă.

În cazul în care interogatoriul a fost dispus *din oficiu*, precum și în cazul prevăzut de art. 352 alin. (2) C.proc.civ. (când fiecare dintre judecători, procurorul, când participă la judecată, precum și partea adversă pun întrebări direct celui chemat la interogatoriu),

[1] Pentru opinia că numai *mărturisirea judiciară spontană* poate fi făcută *prin mandatar cu procură specială*, în vreme ce mărturisirea judiciară provocată (interogatoriul) nu poate fi obținută decât prin prezentarea părții la interogatoriu, a se vedea și V. Dănăilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 688.

[2] A se vedea și M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 433.

atât întrebările, cât şi răspunsurile vor fi consemnate *în încheierea de şedinţă* [art. 354 alin. (3) C.proc.civ.].

Cel chemat la interogatoriu va fi întrebat de către preşedinte asupra fiecărui fapt în parte. Cu încuviinţarea preşedintelui, fiecare dintre judecători, procurorul, atunci când participă la judecată, precum şi partea adversă pot pune direct întrebări celui chemat la interogatoriu. Partea nu are voie să citească un proiect de răspuns scris de mai înainte, însă se poate folosi de însemnări, cu încuviinţarea preşedintelui, dar numai cu privire la cifre sau denumiri. Dacă partea declară că pentru a răspunde trebuie să cerceteze înscrisuri, registre sau dosare, instanţa va putea să fixeze un nou termen pentru luarea interogatoriului. Când ambele părţi sunt de faţă la luarea interogatoriului, ele pot fi confruntate [art. 352 alin. (1)-(5) C.proc.civ.].

Interogatoriul va fi *semnat pe fiecare pagină* de preşedinte, grefier, de cel care l-a propus, precum şi de partea care a răspuns, după ce, în prealabil, a citit şi a luat cunoştinţă de cuprins. În cazul în care se fac adăugiri, ştersături sau schimbări, acestea vor fi semnate în acelaşi mod, sub sancţiunea „de a nu fi ţinute în seamă". Dacă partea interogată sau cealaltă parte nu voieşte sau nu poate să semneze, se va menţiona această împrejurare în josul interogatoriului.

Articolul 357 C.proc.civ. acordă instanţei posibilitatea de a încuviinţa luarea interogatoriului *la locuinţa celui chemat la interogatoriu*, printr-un *judecător delegat*, dacă partea, din motive temeinice, este împiedicată de a veni în faţa instanţei. În acest caz, răspunsurile la întrebări se vor consemna în prezenţa părţii adverse sau în lipsă, dacă aceasta a fost citată şi nu s-a prezentat. În asemenea situaţii, partea care locuieşte în circumscripţia altei instanţe se va asculta prin *comisie rogatorie*.

E. Efectele chemării la interogatoriu

Din punct de vedere al efectelor produse prin chemarea la interogatoriu, în literatura de specialitate[1] se disting următoarele trei situaţii:

a) Când *partea chemată la interogatoriu tăgăduieşte faptele arătate de partea adversă* (fapte cu privire la care sunt formulate întrebările la care s-a răspuns negativ), aceasta din urmă trebuie să îşi dovedească susţinerile cu alte mijloace de probă, atitudinea de nerecunoaştere a faptelor de către partea chemată la interogatoriu neavând niciun efect probatoriu;

b) În situaţia în care *partea chemată la interogatoriu sau care a fost prezentă la încuviinţarea probei şi la stabilirea termenului pentru administrarea acesteia refuză nejustificat să se prezinte în faţa instanţei sau, deşi se prezintă, refuză, fără motive temeinice, să răspundă la interogatoriu*, art. 358 C.proc.civ. arată că instanţa poate socoti aceste împrejurări ca o mărturisire deplină sau numai ca un început de dovadă în folosul părţii care a propus interogatoriul. În acest din urmă caz, atât dovada cu martori, cât şi alte probe, inclusiv prezumţiile, pot fi admise pentru completarea probatoriului.

Aşadar, atitudinea celui chemat la interogatoriu sau care are termenul în cunoştinţă pentru luarea interogatoriului, constând în refuzul, nejustificat, de a se prezenta

[1] A se vedea şi G. Boroi, *Codul 2001*, p. 414-416; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 296-297.

sau de a răspunde la întrebări, *poate fi considerată* de către instanţă fie ca o mărturisire, fie ca un început de dovadă.

În primul caz este vorba, în realitate, de o *prezumţie de recunoaştere tacită*, prezumţie pe care legea o recomandă instanţei, fără însă a o impune. Deci, suntem în prezenţa unei *prezumţii judiciare* (simple), deoarece ea este opera judecătorului, iar nu a unei prezumţii legale. Ar fi nejustificată eventuala obiecţie că, dacă s-ar considera această prezumţie ca fiind judiciară, ar însemna că ea nu este admisibilă, potrivit art. 329 C.proc.civ., decât în pricinile în care este admisibilă şi proba prin declaraţiile martorilor, deoarece posibilitatea folosirii acestei prezumţii de mărturisire este prevăzută expres de art. 358 C.proc.civ., text de lege care, nefăcând nicio distincţie, se aplică în orice pricină.

Prezumţia de mărturisire tacită poate fi răsturnată de cel ce a fost chemat la interogatoriu, dacă se prezintă ulterior în instanţă, dovedeşte că au existat motive justificate, iar apoi răspunde la interogatoriu. Această posibilitate nu ar mai exista dacă s-ar considera refuzul părţii de a se prezenta sau de a răspunde la interogatoriu ca o mărturisire, iar nu ca o prezumţie de mărturisire, întrucât mărturisirea este, în principiu, irevocabilă.

În legătură cu aplicarea art. 358 C.proc.civ., s-a decis că, *în toate cazurile în care este posibilă administrarea altor probe*, lipsa la interogatoriu sau refuzul de a răspunde va fi socotit ca un *început de dovadă*, ce urmează a fi completat atât cu proba cu martori, cât şi cu alte probe, inclusiv prezumţiile. Când nu s-ar mai putea administra alte probe, instanţa va putea considera atitudinea respectivă ca o mărturisire deplină, dacă şi-a format convingerea în acest sens din împrejurările concrete ale cauzei. Soluţia este logică, întrucât ţine cont de dispoziţiile înscrise în art. 22 alin. (2) C.proc.civ., însă trebuie precizat că se face o confuzie între forţa probantă a unui mijloc de probă (în speţă, mărturisirea) şi însuşi mijlocul de probă respectiv. Aşadar, dacă nu există posibilitatea administrării altor probe, refuzul părţii de a se înfăţişa sau de a răspunde la interogatoriu va fi *prezumat ca o mărturisire tacită*, dar puterea doveditoare a acesteia este lăsată la libera apreciere a instanţei;

c) În cazul în care *partea chemată la interogatoriu se prezintă şi recunoaşte susţinerile adversarului*, ne aflăm în prezenţa unei mărturisiri, care poate fi simplă, calificată sau complexă.

3.3.10.4. Problema indivizibilităţii mărturisirii judiciare

Potrivit art. 349 alin. (2) C.proc.civ., mărturisirea judiciară nu poate fi divizată împotriva autorului decât în cazurile când cuprinde fapte distincte şi care nu au legătură între ele.

Prin textul de lege citat se consacră, şi în reglementarea actuală, *regula indivizibilităţii mărturisirii judiciare*. Însă, spre deosebire de art. 1206 alin. (2) C.civ. 1864, Codul de procedură civilă actual prevede că mărturisirea judiciară poate fi *scindată* atunci când cuprinde *fapte distincte şi care nu au legătură între ele*.

Regula indivizibilităţii mărturisirii judiciare este în strânsă legătură cu sarcina probei. Faţă de dispoziţiile art. 349 alin. (2) C.proc.civ., rezultă că problema posibilităţii de a scinda o mărturisire judiciară nu se pune în cazul *mărturisirii simple* şi, în mod normal, nu ar trebui să se pună nici în cazul *mărturisirii calificate*, deoarece partea, dând o

altă calificare juridică faptului recunoscut, nu a făcut, practic, o recunoaștere. În schimb, în cazul *mărturisirii complexe*, mărturisirea poate fi scindată, atunci când faptul adăugat nu este în interdependență cu faptul recunoscut, ci reprezintă un fapt distinct, adică o nouă afirmație în justiție, ce nu este intim legată de cea deja formulată și care va trebui dovedită de cel ce a făcut-o.

Din păcate, legea nu precizează ce se înțelege prin „fapte care nu au legătură între ele". Sub imperiul vechii reglementări, se admitea că mărturisirea judiciară complexă nu poate fi scindată în toate cazurile în care faptul adăugat reprezenta consecința firească a celui recunoscut, spre exemplu, dacă pârâtul a recunoscut împrumutul, dar a adăugat că l-a restituit[1], iar o asemenea soluție, aparent, ar corespunde actualului art. 349 alin. (2) C.proc.civ., deoarece faptul adăugat are legătură cu faptul recunoscut, în sensul că executarea unei obligații are legătură cu asumarea acelei obligații. Cu toate acestea, ne reconsiderăm punctul de vedere, întrucât plata (executarea unei obligații) constituie un act juridic distinct de faptul juridic ce a generat obligația, care are un regim juridic special sub aspect probator, astfel încât cel care afirmă că a efectuat plata trebuie să o dovedească. Prin urmare, în exemplul luat mai sus, instanța poate considera ca fiind dovedită încheierea contractului de împrumut, urmând ca pârâtul să probeze, potrivit regulilor stabilite de art. 1499-1505 C.civ., plata pe care pretinde că a făcut-o.

S-a arătat că *mărturisirea dedusă din lipsa părții la interogatoriu sau din refuzul părții de a răspunde la interogatoriu* nu poate fi scindată[2]. Soluția, care s-ar justifica pe considerentul că în realitate este vorba doar de o prezumție de mărturisire, este mai mult teoretică, deoarece nu se vede ce anume s-ar putea divide, de vreme ce, prin ipoteză, nu se mai adaugă niciun alt fapt anterior, concomitent sau posterior faptului pretins de partea care a propus interogatoriul. Dacă însă întrebările privesc mai multe fapte, iar instanța consideră atitudinea părții care trebuia să răspundă la interogatoriu ca o mărturisire, iar nu ca un început de dovadă, atunci vor fi prezumate a fi recunoscute toate faptele pretinse, iar nu numai unele dintre acestea.

Regula indivizibilității mărturisirii nu se aplică în cazul *mărturisirii extrajudiciare*, deoarece art. 349 alin. (2) C.proc.civ. face vorbire doar de mărturisirea judiciară.

În practică, indivizibilitatea sau divizibilitatea mărturisirii judiciare (provocate) mai ridică unele dificultăți, deoarece interogatoriul nu se rezumă la o singură întrebare, adeseori întrebările (nu numai conținutul lor, ci și ordinea în care sunt prezentate celui interogat) fiind formulate cu multă abilitate. În realitate, interogatoriul are în vedere mai multe fapte în legătură cu pricina, astfel încât răspunsul la fiecare întrebare în parte poate conduce la o mărturisire judiciară. Tocmai de aceea, posibilitatea judecătorului de a scinda mărturisirea unei părți trebuie analizată în corelație cu problema irevocabilității mărturisirii judiciare, precum și cu forța probantă a acestui mijloc de probă.

[1] A se vedea G. Boroi, *Codul 2001*, p. 418 și autorii citați în notele 1 și 2.
[2] I. Stoenescu, S. Zilberstein, *Teoria generală*, p. 392, nota 156.

3.3.10.5. Irevocabilitatea mărturisirii. Forța probantă a mărturisirii

Fiind un act de voință unilateral, mărturisirea este, în principiu, *irevocabilă*. În mod excepțional, *autorul unei mărturisiri judiciare* poate să o *revoce* dacă va proba că a făcut-o din eroare de fapt scuzabilă [art. 349 alin. (3) C.proc.civ.]. Dar, pentru a putea reveni asupra mărturisirii judiciare, cel care a făcut-o trebuie *să dovedească eroarea de fapt* în care s-a aflat, dovadă care poate fi făcută prin orice mijloc de probă.

Trebuie reținut că *numai eroarea de fapt scuzabilă* este susceptibilă de a fi o cauză de revocare a mărturisirii judiciare, nu însă și eroarea de drept[1].

Cât privește *forța probantă* a mărturisirii, legea face distincție între mărturisirea judiciară și cea extrajudiciară.

Referitor la *mărturisirea judiciară*, art. 349 alin. (1) C.proc.civ. prevede că aceasta face deplină dovadă împotriva aceluia care a făcut-o[2]. În schimb, potrivit art. 350 alin. (1) C.proc.civ., *mărturisirea extrajudiciară* este un fapt supus aprecierii judecătorului, potrivit regulilor generale de probațiune.

Această distincție între forța probantă a celor două feluri de mărturisire se explică prin aceea că mărturisirea judiciară are o putere de convingere mai mare. Într-adevăr, o recunoaștere făcută în afara procesului în care este utilizată, fără a se ști dacă va fi sau nu folosită ca mijloc de probă, nu presupune aceeași reflectare din partea autorului ei și nici aceeași precizie, ca în cadrul mărturisirii făcute de parte înaintea instanței de judecată, în chiar procesul în care va fi utilizată ca mijloc de probă. În plus, în cazul mărturisirii extrajudiciare, judecătorul mai poate avea îndoieli cu privire la existența sau cuprinsul acesteia, în funcție de mijlocul de probă prin care a fost stabilită, însă astfel de îndoieli sunt excluse în cazul mărturisirii judiciare, care este percepută personal de către judecător. În schimb, dacă este sinceră și liberă, mărturisirea judiciară se impune convingerii judecătorului, cea mai rațională explicație a recunoașterii părții, care este potrivnică intereselor ei și favorabilă părții adverse, fiind aceea că aceasta corespunde realității, altfel partea respectivă nu ar fi făcut-o. Având în vedere poziția contradictorie a părților în cadrul procedurii contencioase, este puțin probabil ca una dintre părți să recunoască un fapt pretins de adversar și care nu corespunde realității, pentru a înlesni câștigul acestuia[3].

În ceea ce privește forța probantă a mărturisirii judiciare, trebuie reținut că aceasta este *o probă deplină care se impune judecătorului în cazurile prevăzute de lege*.

[1] Eroarea de drept nu poate fi o cauză de retractare a mărturisirii, deoarece o asemenea eroare nu aduce nicio atingere adevărului faptului mărturisit – D. Alexandresco, *Explicațiune teoretică și practică a dreptului civil român în comparație cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine*, tomul al șaptelea, Tipografia Națională, Iași, 1901, p. 340.
[2] În literatura de specialitate (M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 435) s-a apreciat că mărturisirea se află pe același plan cu celelalte dovezi, astfel încât poate să fie combătută prin proba contrară. În ceea ce ne privește, apreciem că, *de lege lata*, această afirmație este valabilă *numai în cazul mărturisirii extrajudiciare*. În schimb, față de dispozițiile art. 349 alin. (1) C.proc.civ., considerăm că *mărturisirea judiciară nu mai poate fi combătută prin proba contrară*, care, prin ipoteză, ar trebui administrată de partea care a făcut mărturisirea. De asemenea, considerăm că, în reglementarea actuală, nici judecătorul nu poate înlătura mărturisirea judiciară făcută în deplină cunoștință de cauză și neviciată, chiar dacă acesta consideră că ansamblul celorlalte mijloace de probă nu o susține. A se vedea, în același sens: V. Dănăilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 688; I. Deleanu, *Tratat 2013*, vol. I, p. 987, nota 3. În sens contrar, M. Ursuța, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 816, nr. 10.
[3] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 420.

Astfel, potrivit art. 436 alin. (1) C.proc.civ., atunci când pârâtul a recunoscut în tot sau în parte pretenţiile reclamantului, instanţa, la cererea acestuia din urmă, este obligată să dea o hotărâre în măsura recunoaşterii. În aceste cazuri, mărturisirea judiciară respectivă este o probă deplină, ce se impune judecătorului.

Apreciem că, în cazul în care, în prezenţa mărturisirii judiciare, reclamantul nu solicită în mod expres pronunţarea hotărârii în baza acesteia, judecătorul păstrează puterea de apreciere asupra acesteia, putând chiar să înlăture motivat recunoaşterea unei părţi, dacă, din ansamblul probelor administrate în cauză, îşi formează convingerea că mărturisirea respectivă nu corespunde adevărului. Această soluţie rezultă din coroborarea art. 436 alin. (1) C.proc.civ. cu art. 22 alin. (2) C.proc.civ., care instituie îndatorirea judecătorului de stărui, prin toate mijloacele legale, pentru a preveni orice greşeală privind aflarea adevărului în cauză, pe baza stabilirii faptelor şi prin aplicarea corectă a legii, în scopul pronunţării unei hotărâri temeinice şi legale, iar în acest scop, cu privire la situaţia de fapt şi motivarea în drept pe care părţile le invocă, judecătorul fiind în drept să le ceară să prezinte explicaţii, oral sau în scris, să pună în dezbaterea acestora orice împrejurări de fapt sau de drept, chiar dacă nu sunt menţionate în cerere sau în întâmpinare, să dispună administrarea probelor pe care le consideră necesare, precum şi alte măsuri prevăzute de lege, chiar dacă părţile se împotrivesc.

3.3.11. Prezumţiile

3.3.11.1. Noţiune. Clasificare

Articolul 327 C.proc.civ. defineşte prezumţiile ca fiind *consecinţele pe care legea sau judecătorul le trage dintr-un fapt cunoscut spre a stabili un fapt necunoscut.*

Prezumţiile sunt *probe indirecte*, întrucât, reprezentând concluziile trase de lege sau de judecător de la un fapt cunoscut la un fapt necunoscut, pentru stabilirea raportului juridic dintre părţi, este necesar să se apeleze la inducţia sau deducţia realităţilor împrejurărilor speţei, pe calea raţionamentelor de la cunoscut la necunoscut[1].

Prezumţiile reprezintă rezultatul a două raţionamente: mai întâi, din cunoaşterea probelor directe (înscrisuri, mărturii etc.), judecătorul *induce*, printr-un prim raţionament, *existenţa în trecut a unui fapt*, care este *vecin şi conex cu faptul generator de drepturi*; printr-un al doilea raţionament, din cunoaşterea faptului vecin şi conex, se *deduce* existenţa *faptului principal*, datorită legăturii de conexitate dintre aceste două fapte, cu precizarea că, în cazul prezumţiilor legale, cel de-al doilea raţionament nu este opera judecătorului, ci este impus acestuia de către lege[2].

Din art. 327 C.proc.civ. rezultă că există două categorii de prezumţii, şi anume:

– *prezumţiile legale*, adică cele stabilite prin lege (art. 328 C.proc.civ.), şi

– *prezumţiile judiciare* (simple), adică cele care nu sunt stabilite de lege, ci „lăsate la luminile şi înţelepciunea judecătorului" (art. 329 C.proc.civ.).

[1] A se vedea şi L. Mihai, *Natura juridică a prezumţiei*, în S.C.J. nr. 1/1979, p. 45-52; A. Tabacu, R. Dumnică, *Prezumţia ca mijloc de probă, potrivit noului Cod de procedură civilă şi noului Cod civil*, în R.R.D.P. nr. 6/2011, p. 165-175.

[2] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 420-421; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 298-299.

3.3.11.2. Prezumţiile legale

Prezumţiile legale sunt *stabilite prin norme juridice care nu pot fi interpretate extensiv*[1].

În *Codul civil* sunt reglementate mai multe prezumţii legale, dintre care menţionăm cu titlu de exemplu:

– prezumţia de *interpunere de persoane* în cazul liberalităţilor făcute ascendenţilor, descendenţilor şi soţului persoanei incapabile de a primi liberalităţi, precum şi ascendenţilor şi descendenţilor soţului acestei persoane, în cazurile prevăzute de art. 988 alin. (2), art. 990 şi art. 991 C.civ. – art. 992 C.civ.;

– prezumţia de *interpunere de persoane* în cazul donaţiilor făcute unei rude a donatarului la a cărei moştenire acesta ar avea vocaţie în momentul donaţiei şi care nu a rezultat din căsătoria donatarului cu donatorul – art. 1033 C.civ.;

– prezumţia de *scutire de raport* în cazul donaţiilor deghizate sau prin interpunere de persoane – art. 1150 lit. b) C.civ.;

– prezumţia că *orice lucrare asupra unui imobil este făcută de proprietarul imobilului*, cu cheltuiala sa şi că este a lui – art. 579 C.civ.;

– prezumţia de *coproprietate* asupra zidului, şanţului, precum şi asupra oricărei alte despărţituri dintre două fonduri – art. 660 C.civ.;

– zidul este prezumat a fi în *proprietatea exclusivă* a proprietarului fondului către care este înclinată coama zidului – art. 661 alin. (1) teza a II-a C.civ.;

– şanţul este prezumat a fi în *proprietatea exclusivă* a proprietarului fondului pe care este aruncat pământul – art. 661 alin. (2) teza a II-a C.civ.;

– prezumţia *exercitării drepturilor şi executării obligaţiilor cu bună-credinţă* – art. 14 C.civ.;

– prezumţia *executării prestaţiei accesorii* – art. 1501 C.civ.;

– prezumţia *executării prestaţiilor periodice* – art. 1502 C.civ.;

– prezumţia de *stingere a obligaţiei prin plată* în cazul remiterii voluntare a înscrisului original constatator al creanţei, făcută de creditor către debitor, unul dintre codebitori sau fideiusor – art. 1503 alin. (1) C.civ.;

– prezumţia că *intrarea debitorului, a codebitorului sau a fideiusorului în posesia înscrisului original al creanţei s-a făcut printr-o remitere voluntară* din partea creditorului – art. 1503 alin. (3) C.civ.;

– prezumţia de *gratuitate a mandatului* dintre două persoane fizice – art. 2010 alin. (1) teza a II-a C.civ.;

– prezumţia că *mandatul dat pentru acte de exercitare a unei activităţi profesionale* este *cu titlu oneros* – art. 2010 alin. (1) teza a III-a C.civ.;

– prezumţia *de existenţă şi de validitate a cauzei actului juridic* – art. 1239 C.civ.;

– prezumţia că *cel care stăpâneşte bunul este posesorul* acestuia – art. 919 alin. (1) C.civ.;

– prezumţia că *detenţia precară*, odată dovedită, *se menţine până la proba intervertirii* sale – art. 919 alin. (2) C.civ.

[1] M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 385; T.C. Briciu, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 782.

– prezumția că *posesorul este proprietarul bunului*, cu excepția imobilelor înscrise în cartea funciară – art. 919 alin. (3) C.civ.;

– prezumția *filiației față de mamă rezultând din posesia de stat* conformă cu actul de naștere – art. 411 alin. (2) C.civ.;

– prezumția de *paternitate* – art. 414 și art. 426 C.civ.;

– prezumția de *comunitate de bunuri a soților* – art. 339 C.civ.;

– prezumția *că bunul dobândit în timpul căsătoriei este bun comun al soților* – art. 343 alin. (1) C.civ.[1];

– prezumția de *mandat tacit reciproc între părinți* – art. 503 alin. (2) C.civ.;

– prezumția privind *cea mai lungă și cea mai scurtă perioadă de gestație* cu ajutorul căreia se stabilește timpul legal al concepției copilului – art. 412 C.civ.;

– prezumția *filiației copilului conceput prin reproducerea asistată medical* cu terț donator – art. 443 C.civ.;

– prezumția că *cel dispărut este socotit a fi în viață*, dacă nu a intervenit o hotărâre declarativă de moarte rămasă definitivă – art. 53 C.civ.;

– prezumția de *domiciliu* – art. 90 C.civ.;

– prezumția de *domiciliu al minorului* la părintele la care locuiește în mod statornic – art. 92 C.civ.;

– prezumția de *renunțare la succesiune* – art. 1112 C.civ. etc.

Alte prezumții legale sunt reglementate de *Codul de procedură civilă*, dintre care indicăm prezumția că *debitorul s-a obligat pentru suma cea mai mică* trecută în înscris – art. 275 alin. (2) C.proc.civ.; de asemenea, lipsa unui răspuns al pârâtului cu privire la cererea de renunțare la judecată a reclamantului până la termenul acordat de instanță în acest sens se consideră acord tacit la renunțare – art. 406 alin. (4) C.proc.civ.

Articolul 328 alin. (1) teza I C.proc.civ. prevede că „prezumția legală scutește de dovadă pe acela în folosul căruia este stabilită în tot ceea ce privește faptele considerate de lege ca fiind dovedite". Cu toate acestea, așa cum se arată la alin. (1) teza a II-a al aceluiași articol, „partea căreia îi profită prezumția trebuie să dovedească faptul cunoscut, vecin și conex, pe care se întemeiază aceasta". Așadar, prezumțiile legale *scutesc partea căreia îi revine sarcina probei de a dovedi faptul generator de drepturi*, însă partea respectivă va trebui *să dovedească faptul vecin și conex cu faptul generator de drepturi*. Iar dacă această dovadă, care este uneori și foarte ușoară, a fost făcută și este vorba de o prezumție legală ce poate fi combătută prin proba contrară, sarcina probei privind faptul generator de drepturi trece asupra *părții împotriva căreia este stabilită prezumția*, care va trebui să facă dovada *inexistenței acestui fapt*, prezumat de lege, dacă dorește să înlăture prezumția respectivă.

[1] Precizăm că, în concepția actualului Cod civil, nu mai funcționează prezumția de mandat tacit reciproc între soți cu privire la încheierea actelor juridice de conservare, de administrare și de dobândire a bunurilor comune. În actuala reglementare se recunoaște dreptul oricărui soț de a face asemenea acte juridice cu privire la oricare dintre bunurile comune fără consimțământul celuilalt soț. S-a trecut astfel de la mecanismul gestiunii colective (sau al cogestiunii), care presupune încheierea unui act numai prin acordul ambilor soți, la mecanismul gestiunii paralele, reglementat de Codul civil belgian, care presupune posibilitatea încheierii unui act fie de un soț, fie de celălalt, fiind suficient, pentru valabilitatea actului, consimțământul soțului care încheie actul, iar nu consimțământul ambilor. A se vedea și G.C. Frențiu, *Comentariile Codului civil. Familia*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 218.

Potrivit art. 328 alin. (2) C.proc.civ., prezumția legală poate fi înlăturată prin proba contrară, dacă legea nu prevede altfel.

Din această dispoziție legală rezultă că regula este *caracterul relativ al prezumțiilor legale*, deci posibilitatea administrării probei contrare. Combaterea unei prezumții legale relative se poate face, în principiu, prin *orice mijloc de probă*.

Cu toate acestea, în cazul anumitor prezumții legale[1], *proba contrară poate fi făcută numai prin anumite mijloace de probă* [prezumția de coproprietate prevăzută de art. 660 C.civ. poate fi combătură numai prin înscrisuri, semne contrare, adică probe materiale, ori prin uzucapiune; prezumția filiației față de mamă rezultând din posesia de stat conformă cu certificatul de naștere nu poate fi răsturnată decât dacă printr-o hotărâre judecătorească s-a stabilit că a avut loc o substituire de copil ori că a fost înregistrată ca mamă a unui copil o altă femeie decât aceea care l-a născut, potrivit art. 411 alin. (3) C.civ. etc.] sau *numai de anumite persoane* (numai soțul mamei, mama, copilul sau tatăl biologic al acestuia, precum și moștenitorii acestora, în condițiile legii, pot combate prezumția de paternitate, prin tăgăduirea paternității) ori *numai în anumite condiții* [prezumția de responsabilitate a locatarului pentru incendiu poate fi combătută numai dacă se probează cazul fortuit – art. 1822 alin. (1) C.civ. etc.].

3.3.11.3. Prezumțiile judiciare (simple)

Prezumțiile judiciare sau simple reprezintă *consecințele logice pe care judecătorul le poate trage de la un fapt cunoscut pentru a stabili un fapt necunoscut și care nu sunt determinate prin lege*.

Așadar, prezumțiile judiciare reprezintă *raționamente utilizate de judecător, întemeiate pe probe directe sau pe un început de dovadă scrisă ori pe anumite situații*[2]. Acestea sunt nelimitate, însă, în anumite cazuri prevăzute expres, legea nu permite recurgerea la prezumții judiciare. Astfel, potrivit legii, nu se prezumă: renunțarea la un drept (art. 13 C.civ.); eroarea comună și invincibilă [art. 17 alin. (3) C.civ.]; alegerea domiciliului [art. 97 alin. (2) C.civ.]; intenția promitentului faptei altuia de a se angaja personal [art. 1283 alin. (3) C.civ.]; solidaritatea dintre debitori [art. 1445 teza I C.civ.]; novația (art. 1610 teza I C.civ.); fideiusiunea (art. 2282 teza I C.civ.) etc.

În ceea ce privește *admisibilitatea* prezumțiilor judiciare, art. 329 C.proc.civ. stabilește două condiții:

– *prezumția „să aibă greutate și puterea de a naște probabilitatea faptului pretins"*;

– *să fie admisibilă proba prin declarațiile martorilor*.

Prima condiție are în vedere temeinicia raționamentului logico-judiciar, iar cea de a doua urmărește să nu se eludeze indirect interdicțiile prevăzute în art. 309 alin. (2) teza I, alin. (4) și alin. (5) C.proc.civ. Deci, nu este admisibilă o prezumție judiciară pentru dovada unui act juridic ce nu poate fi probat prin mărturie, deoarece a permite dovada faptelor vecine și conexe (eventual, chiar prin declarații de martori), din a căror existență se poate trage concluzia existenței actului juridic, înseamnă a proba actul res-

[1] Așadar, *de lege lata*, legiuitorul nu a mai reglementat categoria prezumțiilor legale absolute împotriva cărora nu era permisă nicio probă contrară, nefiind preluate în Codul de procedură civilă actual dispozițiile art. 1202 alin. (2) C.civ. 1864. A se vedea, pe larg, T.C. Briciu, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 784-786.

[2] T.C. Briciu, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 789.

pectiv cu nesocotirea dispozițiilor înscrise în art. 309 alin. (2) teza I, alin. (4) și alin. (5) C.proc.civ., text cu care se completează art. 329 C.proc.civ. (inclusiv cu excepțiile de la acesta)[1].

Precizăm că prezumțiile judiciare *sunt admisibile în toate situațiile care reprezintă excepții de la regulile prevăzute de art. 309 alin. (2) teza I, alin. (4) și alin. (5) C.proc.civ.*

§4. Incidente procedurale care pot apărea în cursul judecății

4.1. Suspendarea judecății

4.1.1. Noțiunea și felurile suspendării

Prin suspendarea judecății se înțelege *oprirea cursului judecății datorită apariției unor împrejurări voite de părți, care nu mai stăruie în soluționarea pricinii, ori independente de voința lor, când părțile sunt în imposibilitatea fizică sau juridică de a se prezenta la judecată*[2].

Cazurile generale de suspendare a judecății sunt reglementate de art. 411-413 C.proc.civ. Există însă și cazuri de suspendare prevăzute în alte articole din Codul de procedură civilă sau în alte acte normative.

În funcție de natura împrejurării care a determinat suspendarea, legea distinge între suspendarea voluntară, suspendarea de drept și suspendarea facultativă.

Trebuie menționat că, indiferent de felul suspendării, inclusiv în cazul suspendării voluntare, măsura este dispusă *numai de către instanță, în cazurile și condițiile expres și limitativ determinate de lege*[3].

4.1.2. Suspendarea voluntară

Suspendarea voluntară a judecății intervine datorită *manifestării de voință a părților*, manifestare de voință care poate fi expresă sau tacită. În art. 411 alin. (1) C.proc.civ. sunt reglementate două cazuri de suspendare voluntară:

1. *când amândouă părțile o cer;*

[1] A se vedea și G. Boroi, *Codul 2001*, p. 423-424; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 301.

[2] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 426; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 301-302. În legislația franceză se face deosebire între suspendarea judecății și întreruperea acesteia. Suspendarea presupune o anumită împrejurare, străină de situația personală a părților sau a reprezentanților acestora, iar după ce împrejurarea respectivă dispare, judecata urmează a fi continuată; întreruperea presupune apariția unei anumite împrejurări, prevăzute de lege, care antrenează o modificare în situația părților sau a reprezentanților părților, astfel încât, pentru continuarea procesului, este necesară reluarea judecății. A se vedea: S. Guinchard, F. Ferrand, C. Chainais, *Procédure civile. Droit interne et droit communautaire*, 29e éd., Précis Dalloz, 2008, p. 1013 și urm.; J. Heron, Th. Le Bars, *Droit judiciaire privé*, 4e éd., Montchrestien, 2010, p. 957 și urm. Legislația noastră nu reglementează instituția întreruperii judecății, toate împrejurările care duc la oprirea cursului judecății fiind considerate de legiuitor cazuri de suspendare. Totuși, unele dispoziții legale fac referire la întreruperea judecății (art. 21 din Legea nr. 304/2004, republicată).

[3] Cazurile de suspendare prevăzute de lege sunt limitative, deci judecata nu poate fi suspendată în situația ivirii unor împrejurări neprevăzute de lege (Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 2068/1975, în R.R.D. nr. 6/1976, p. 51).

2. *când niciuna dintre părți nu se înfățișează la strigarea cauzei, deși toate părțile au fost legal citate și nici nu s-a cerut în scris de către cel puțin una dintre părți judecarea în lipsă.*

Primul caz de suspendare voluntară a judecății reprezintă o *aplicație a principiului disponibilității*, concretizat sub forma dreptului părților de a dispune de obiectul procesului, de soarta acestuia. Acordul expres al părților[1] în vederea suspendării poate avea scopuri diferite, cum ar fi o posibilă tranzacție, o plată viitoare la care se obligă pârâtul, încercarea de soluționare a litigiului pe calea medierii[2] etc. Însă, dacă părțile nu solicită suspendarea judecății, instanța nu are dreptul să o dispună din oficiu (de pildă, în vederea suplimentării probelor cu audierea unui martor ale cărui nume și domiciliu nu sunt cunoscute)[3].

Al doilea caz de suspendare voluntară rezultă din *voința tacită* a părților de a nu mai continua judecata, voință dedusă din împrejurarea că niciuna dintre ele, deși legal citate, nu se prezintă la termenul de judecată[4]. Însă, *dacă se prezintă cel puțin una dintre părți* (fie un reclamant, fie un pârât, fie intervenientul principal sau intervenientul care a fost introdus în cauză pe poziție de reclamant), în temeiul art. 223 alin. (2) C.proc.civ., *instanța va trece la judecată*, aceasta neputând fi suspendată.

Subliniem că, în sistemul procesual civil român, neprezentarea reclamantului la termenul de judecată nu atrage respingerea cererii ca nesusținută[5], ci, dacă pârâtul

[1] Deși dispozițiile art. 411 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ. fac vorbire despre acordul celor două părți în proces, reclamant și pârât, apreciem că, în ipoteza în care în cauză au fost formulate și *cereri incidentale*, pentru suspendarea judecății întregului proces este necesar *acordul tuturor părților*. A se vedea, în același sens, și I. Deleanu, *Tratat 2013*, vol. I, p. 1054. Nu excludem însă ca, în măsura în care acest lucru este posibil, urmând ca instanța să aprecieze de la caz la caz, în situația în care există acordul doar al reclamantului și al pârâtului din cererea principală, să se dispună *disjungerea* acestei cereri și suspendarea ei pe baza acordului ambelor părți și continuarea judecății pentru cererile incidentale.

[2] În literatura de specialitate [C. Negrilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 759] s-a apreciat că, în baza art. 411 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ., se poate dispune suspendarea procesului în vederea desfășurării *procedurii medierii*, în situația în care *ambele părți o cer*, atunci când litigiul este susceptibil de mediere ori nu există alte rațiuni de a considera procedura medierii ca fiind inoportună și nerealistă pentru soluționarea sa, astfel că, în urma unei astfel de solicitări, doar instanța va avea putere de apreciere dacă se impune sau nu suspendarea cauzei. În opinia noastră, art. 411 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ. nu conferă instanței de judecată dreptul de apreciere asupra oportunității suspendării cauzei atunci când luarea acestei măsuri este solicitată de ambele părți. Din economia acestui text de lege, care își are fundamentul în principiul disponibilității, rezultă că, pentru a se dispune suspendarea judecății, este *suficientă și necesară doar solicitarea ambelor părți în acest sens, fără a fi nevoie ca acestea să indice și motivul pentru care cer suspendarea*, ceea ce implică faptul că instanța nu poate aprecia dacă suspendarea judecății la solicitarea ambelor părți este oportună sau nu.

[3] Trib. mun. București, s. a III-a civ., dec. nr. 387/1991, în C.P.J. 1991, p. 173. Faptul că printr-un protocol, încheiat în afara instanței, părțile ar fi convenit suspendarea judecății nu poate fi luat în considerare ca un acord la suspendarea judecății, câtă vreme, în instanță, una dintre părți s-a opus măsurii suspendării – C.A. Pitești, s. com. și cont. adm., dec. nr. 298/1998, în C.P.J. 1998, p. 153.

[4] Precizăm că, potrivit art. 104 alin. (13) teza I din Regulamentul de ordine interioară al instanțelor judecătorești, în cazul în care niciuna dintre părți nu se prezintă la strigarea cauzei, dosarul va fi lăsat la sfârșitul ședinței, când, după o nouă strigare, în ordinea listei, se va proceda conform dispozițiilor procedurale.

[5] Similar cu reglementarea anterioară, această soluție este prevăzută exclusiv pentru cererea de divorț, în ceea ce privește judecata în fața primei instanțe și în apel. Astfel, conform art. 921 C.proc.civ., dacă la termenul de judecată, în primă instanță, reclamantul lipsește nejustificat și se înfățișează numai pârâtul, cererea va fi respinsă ca nesusținută, iar potrivit art. 927 alin. (1) C.proc.civ., apelul reclamantului împotriva hotărârii prin care s-a respins cererea va fi respins ca nesusținut, dacă la judecată se prezintă numai pârâtul.

este prezent, instanța va trece la judecată, iar, dacă lipsește și pârâtul și nici nu s-a cerut judecarea în lipsă de cel puțin una dintre aceste părți (reclamantul sau pârâtul), instanța va dispune suspendarea judecății. Precizăm însă că *pârâtul* care este prezent în sala de ședință *nu poate fi obligat să răspundă la strigarea pricinii,* întrucât el poate avea interesul de a se dispune suspendarea, iar nu de a se trece la judecarea pricinii. Dacă însă a răspuns, pârâtul nu mai poate cere suspendarea judecății, deoarece, pe de o parte, cerințele impuse de art. 411 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ. nu sunt îndeplinite, iar, pe de altă parte, lipsind reclamantul, nu se poate aplica nici dispoziția înscrisă în art. 411 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ., care presupune acordul expres al ambelor părți.

De asemenea, instanța este *obligată să treacă la judecata pricinii, chiar dacă părțile, legal citate*[1], *nu se prezintă*, în cazul în care *cel puțin una dintre ele (reclamantul sau pârâtul) a cerut judecarea în lipsă*[2]. Așadar, suspendarea voluntară a procesului *nu operează* dacă s-a solicitat *în scris* judecarea în lipsă, potrivit art. 411 alin. (1) pct. 2 teza finală C.proc.civ. Deși textul legal prevede că judecata în lipsă trebuie cerută în scris, se apreciază că o asemenea cerere poate fi făcută *și verbal* în cursul instanței, la oricare dintre termenele de judecată, luându-se act de aceasta în încheierea de ședință[3]. Potrivit art. 411 alin. (2) C.proc.civ., *cererea de judecată în lipsă formulată înaintea primei instanțe nu are însă eficiență și la judecata în căile de atac sau la judecarea fondului după casare*, astfel încât o asemenea cerere trebuie reiterată în fața instanței sesizate cu judecarea căii de atac, respectiv a instanței ce rejudecă fondul după casare. În caz contrar, neprezentarea părților, deși acestea au fost legal citate, atrage suspendarea judecății.

Norma juridică înscrisă în art. 411 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ. este *de ordine publică*, astfel încât, dacă sunt întrunite cerințele acestui text, instanța *trebuie să suspende* judecata, fără a mai efectua vreun alt act de procedură. În acest sens a decis și instanța

[1] Dacă una dintre părți nu este legal citată, nu se va dispune suspendarea judecării procesului, ci se va amâna judecarea cererii, în conformitate cu art. 14 raportat la art. 153 C.proc.civ. – C.C. Dinu, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 901. În același sens, M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 478. S-a decis că, în cazul în care dovada de citare a fost restituită cu mențiunea că partea respectivă și-a schimbat adresa, instanța este datoare să depună diligențe pentru a cunoaște noua adresă a părții, neputând dispune suspendarea judecății (prin ipoteză, nici cealaltă parte nu s-a înfățișat la judecată) – Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 2546/1988, în R.R.D. nr. 8/1989, p. 65. În legătură cu această soluție s-a apreciat (V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 303) în mod corect însă că ea ar trebui nuanțată, urmând a se ține cont și de dispozițiile art. 172 C.proc.civ., potrivit cărora *schimbarea locului citării* uneia dintre părți în timpul judecății trebuie adusă la cunoștință instanței și părții adverse, *sub pedeapsa neluării ei în seamă*. Prin urmare, într-o ipoteză precum cea deja arătată, nu ar mai fi vorba de citarea nelegală a uneia dintre părți, astfel că dispoziția înscrisă în art. 411 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ. își va găsi aplicare. De pildă, părțile au fost legal citate, însă, pe parcursul judecății, se impune citarea din nou, deoarece există unul dintre cazurile în care instituția termenului în cunoștință nu operează; dacă una dintre părți și-a schimbat între timp domiciliul, fără să înștiințeze instanța despre această împrejurare, ea urmează a fi citată, în mod legal, la vechiul domiciliu, așa încât lipsa părților va duce la suspendarea judecății, evident, în măsura în care nu s-a cerut judecarea în lipsă.

[2] Nu se poate suspenda judecata apelului pe temeiul art. 242 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ. 1865 [corespondent art. 411 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ. – *n.n.*] dacă intimata, prin întâmpinarea depusă, a cerut judecarea în lipsă – C.A. Galați, dec. civ. nr. 1069/1995, în Sinteza practicii judiciare 1995, p. 138, *apud* V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 303.

[3] A se vedea: Gr. Porumb, *Codul comentat*, vol. I, p. 476; V.M. Ciobanu, *Tratat 1997*, vol. II, p. 217, nota 727.

supremă, arătând că, „dacă instanța, în loc să suspende judecarea cauzei, pronunță hotărârea, deși părțile, legal citate, nu s-au prezentat la termenul de judecată și nici nu s-a cerut judecarea în lipsă, acea hotărâre este susceptibilă a fi desființată ca urmare a exercitării apelului sau, după caz, a recursului"[1]. De asemenea, atunci când cererea de chemare în judecată *nu este legal timbrată*, iar părțile, deși legal citate, nu se prezintă și nici nu au cerut judecarea în lipsă, nu se va anula cererea ca netimbrată, ci se va dispune suspendarea judecății[2].

Aceeași este soluția (*suspendarea judecății*) și în cazul în care s-ar invoca (de exemplu, prin întâmpinare), anterior termenului de judecată la care părțile nu s-au înfățișat, deși erau legal citate și nici nu au cerut judecarea în lipsă, *orice alte excepții procesuale*, cum ar fi necompetența instanței, lipsa dovezii calității de reprezentant, autoritatea de lucru judecat etc.; dacă ar rezolva vreo excepție procesuală, ar însemna că instanța continuă judecata, deși este obligată să o suspende[3].

Conform art. 415 pct. 1 C.proc.civ., pentru ambele cazuri de suspendare voluntară la care se referă art. 411 C.proc.civ., judecata reîncepe prin *cererea de redeschidere a judecății făcută de una dintre părți*, instanța neputând repune din oficiu cauza pe rol și rezolva în fond pricina. Cererea de redeschidere a judecății după suspendarea voluntară este supusă unei taxe judiciare de timbru de *jumătate din taxa* datorată pentru cererea a cărei judecată s-a suspendat [art. 9 lit. g) din O.U.G. nr. 80/2013].

4.1.3. Suspendarea de drept

Suspendarea de drept a judecății este *aceea pe care instanța de judecată este obligată să o pronunțe ori de câte ori constată ivirea unuia dintre cazurile anume prevăzute de lege.*

Potrivit art. 412 alin. (1) C.proc.civ., judecarea cauzelor se suspendă de drept:

1. prin decesul uneia dintre părți, până la introducerea în cauză a moștenitorilor, în afară de cazul când partea interesată cere termen pentru introducerea în judecată a acestora[4];

[1] C.S.J., s. com., dec. nr. 239/1995, în B.J. 1995, p. 416.

[2] Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 2100/1967, în R.R.D. nr. 5/1968, p. 161; C.A. Brașov, dec. civ. nr. 683/R/1997, în C.P.J. 1994-1998, p. 138; C.A. Iași, dec. civ. nr. 728/1997, în C.P.J. 1997, p. 58.

[3] A se vedea, în același sens, și G. Boroi, *Codul 2001*, p. 427; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 303; M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 479; C. Negrilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 760.

[4] Acest caz de suspendare de drept a judecății are în vedere ipoteza în care *partea a decedat ulterior introducerii cererii*, textul nefiind aplicabil în cazul în care una dintre părți era decedată la data introducerii acțiunii. Cu privire la acest aspect, s-a decis că, întrucât, la data înregistrării cererii, *reclamanta* era decedată și deci nu avea capacitate de folosință, nu poate opera reprezentarea din partea moștenitorului. Lipsa capacității de folosință atrage nulitatea absolută a cererii de chemare în judecată și paralizează orice act de confirmare a nulității (C.A. Brașov, s. civ., dec. nr. 283/2006, în B.J. Baza de date, *apud* G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2011*, p. 120). În cazul în care constată că *pârâtul* a decedat înainte de introducerea acțiunii, instanța poate invoca din oficiu excepția de fond, absolută și peremptorie a lipsei capacității procesuale de folosință a pârâtului, pe care o va admite, respingând acțiunea. Totodată, cererea reclamantului de amânare a cauzei în vederea indicării moștenitorilor este inadmisibilă, întrucât această posibilitate există, conform art. 243 alin. (1) pct. 1 teza finală C.proc.civ. 1865 [actualul art. 412 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ. – *n.n.*], numai dacă partea decedează pe parcursul procesului (Jud. Sectorului 1 București, sent. civ. nr. 2057/2001, *apud* G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2011*, p. 119). Cu privire la ipoteza în care pârâtul era

2. prin interdicția judecătorească sau punerea sub curatelă a unei părți, până la numirea tutorelui sau curatorului[1];

3. prin decesul reprezentantului sau al mandatarului[2] uneia dintre părți, survenit cu mai puțin de 15 zile înainte de ziua înfățișării[3], până la numirea unui nou reprezentant sau mandatar;

4. prin încetarea funcției tutorelui sau curatorului[4], până la numirea unui nou tutore sau curator;

5. când persoana juridică este dizolvată, până la desemnarea lichidatorului;

6. prin deschiderea procedurii insolvenței, în temeiul unei hotărâri judecătorești definitive, dacă debitorul trebuie reprezentat, până la numirea administratorului ori lichidatorului judiciar[5];

7. în cazul în care instanța formulează o cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare adresată Curții de Justiție a Uniunii Europene, potrivit prevederilor tratatelor pe care se întemeiază Uniunea Europeană;

8. în alte cazuri prevăzute de lege.

Conform prevederilor alin. (2) al art. 412 C.proc.civ., *împrejurările care atrag suspendarea de drept nu vor împiedica pronunțarea hotărârii, dacă ele survin după închiderea dezbaterilor*. Această dispoziție legală este firească, având în vedere că suspendarea de drept a judecății are ca scop asigurarea dreptului de apărare al părților și contradictorialitatea, însă, prin ipoteză, părțile au discutat în contradictoriu elementele de fapt și de drept ale pricinii. Dacă însă, cu ocazia deliberării, instanța constată că anumite aspecte ale speței au rămas nelămurite și dispune repunerea pricinii pe rol, ivirea

decedat la data introducerii acțiunii, trebuie precizat însă că, în conformitate cu prevederile art. 204 alin. (1) C.proc.civ., *reclamantul are posibilitatea ca, până cel mai târziu la primul termen de judecată la care este legal citat, să modifice cererea de chemare în judecată cu privire la partea chemată în judecată, indicând pe moștenitorii pârâtului inițial*.

[1] Textul nu este aplicabil în ipoteza în care aceste măsuri de ocrotire a persoanei fizice [asupra cărora se pronunță *instanța de tutelă*, potrivit art. 182 alin. (3) C.civ., în privința curatelei, și conform art. 935 C.proc.civ., în privința cererii de punere sub interdicție] sunt *deja dispuse prin hotărâre definitivă*. În acest caz, instanța nu va suspenda pricina, ci va dispune *citarea* în cauză a *reprezentantului legal* al celui pus sub interdicție *sau a curatorului*.

[2] Se observă că, față de dispozițiile corespunzătoare ale art. 243 alin. (1) pct. 3 C.proc.civ. 1865, prin art. 412 alin. (1) pct. 3 C.proc.civ., acest caz de suspendare de drept a judecății a fost extins și la ipoteza *decesului reprezentantului legal sau judiciar al părții*.

[3] Atunci când reprezentantul sau mandatarul decedează *cu mai mult de 15 zile înainte* de ziua înfățișării, *judecata nu se suspendă, ci va continua*, legiuitorul prezumând că, în acest interval, partea reprezentată a avut timpul necesar pentru a-și desemna un nou mandatar.

[4] S-a arătat că suspendarea judecății intervine și în cazul în care minorul împlinește vârsta de 14 ani în cursul procesului (când reprezentarea legală se transformă în asistare), pentru ca minorul respectiv să fie introdus în proces – I. STOENESCU, S. ZILBERSTEIN, *Teoria generală*, p. 485. Considerăm însă că, într-o asemenea ipoteză, instanța doar va acorda un termen, dispunând introducerea în cauză a minorului și citarea acestuia pentru termenul respectiv.

[5] Spre deosebire de reglementarea anterioară, legea nu mai distinge, astfel că deschiderea procedurii insolvenței conduce la suspendarea de drept a procesului, indiferent dacă privește *pe reclamant sau pe pârât*. Precizăm că acest caz de suspendare de drept operează numai dacă deschiderea procedurii insolvenței s-a dispus în temeiul unei *hotărâri judecătorești definitive* și doar dacă *debitorul trebuie reprezentat* în procesul în care se solicită suspendarea. Dacă s-a dispus suspendarea, aceasta durează numai până la numirea *administratorului* ori *lichidatorului judiciar*, pentru ca debitorul să poată fi citat printr-un astfel de reprezentant, potrivit dispozițiilor art. 155 alin. (1) pct. 5 C.proc.civ., coroborate cu cele ale legii speciale (Legea nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență).

vreuneia dintre împrejurările menționate în art. 412 alin. (1) C.proc.civ. atrage suspendarea judecății[1].

Scopul suspendării de drept rezidă în a oferi celor interesați posibilitatea de a lua măsurile necesare în vederea continuării procesului, în funcție de împrejurarea incidentă, prin introducerea în cauză a moștenitorilor părții decedate, numirea și citarea reprezentantului legal, numirea unui alt mandatar, introducerea în cauză a părții care a dobândit (ori și-a redobândit) capacitatea procesuală de exercițiu, introducerea în cauză a lichidatorului desemnat în condițiile Legii nr. 31/1990, a administratorului sau a lichidatorului judiciar etc.[2] Având în vedere acest scop al suspendării de drept a judecății, în doctrina dezvoltată sub imperiul Codului de procedură civilă din 1865, al cărui art. 243 reglementa aceleași motive de suspendare de drept, mai puțin cel prevăzut actualmente de art. 412 alin. (1) pct. 7 C.proc.civ., s-a apreciat că se poate evita suspendarea, dacă ar fi suficientă, pentru asigurarea drepturilor procedurale ale părților, *acordarea unui termen*[3]. Considerăm că această soluție poate fi menținută și în reglementarea actuală[4]. De altfel, *pentru ipoteza morții unei părți*, art. 412 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ. a păstrat soluția potrivit căreia, la cererea părții interesate, instanța *poate acorda un termen* pentru introducerea în judecată a moștenitorilor, după cum art. 155 alin. (1) pct. 15 C.proc.civ. permite, și *de lege lata*, ca moștenitorii să fie reprezentați, până la intervenirea lor în proces, printr-un *curator special numit de instanță*.

Pe lângă cazurile arătate în mod expres de art. 412 alin. (1) pct. 1-7 C.proc.civ., suspendarea de drept a judecății mai intervine și în *alte situații prevăzute de lege*, la care pct. 8 al art. 412 alin. (1) C.proc.civ. face trimitere, cum ar fi:

– art. 49 alin. (1) C.proc.civ., care prevede că în cursul judecării declarației de abținere nu se va face niciun act de procedură în cauză, ceea ce echivalează cu suspendarea de drept a procesului, care va dura până la soluționarea declarației de abținere[5];

– art. 64 alin. (4) C.proc.civ., potrivit căruia judecarea cererii principale se suspendă până la soluționarea căii de atac exercitate împotriva încheierii de respingere ca inadmisibilă a cererii de intervenție principală sau accesorie. Aceeași soluție se aplică și în cazul chemării în judecată a altei persoane, chemării în garanție și arătării titularului dreptului [art. 69 alin. (3), art. 74 alin. (2) și art. 77 alin. (2) C.proc.civ.];

– art. 74 alin. (4) teza finală C.proc.civ., care dispune că, dacă judecarea cererii principale ar fi întârziată prin cererea de chemare în garanție, instanța poate dispune

[1] V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 304-305.

[2] C. NEGRILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 760.

[3] G. BOROI, *Codul 2001*, p. 429; V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 305.

[4] Pentru această soluție, în ceea ce privește motivul de suspendare de drept prevăzut de art. 412 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ., a se vedea și M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 481.

[5] Reamintim că, spre deosebire de reglementarea anterioară, *de lege lata*, numai formularea unei declarații de abținere atrage suspendarea de drept a judecății până la soluționarea acesteia, nu însă și formularea de către parte a unei cereri de recuzare [art. 49 alin. (2) C.proc.civ.]. Cu toate acestea, deși nu atrage suspendarea judecății, pronunțarea soluției în cauză nu poate avea loc decât după soluționarea cererii de recuzare.

disjungerea ei pentru a o judeca separat. În acest din urmă caz, judecarea cererii de chemare în garanție va fi suspendată până la soluționarea cererii principale[1];

– art. 134 C.proc.civ., care statuează că instanța înaintea căreia s-a ivit conflictul de competență va suspenda din oficiu judecata cauzei și va înainta dosarul instanței competente să soluționeze conflictul;

– art. 138 alin. (6) C.proc.civ., referitor la litispendență, care prevede că, atunci când unul dintre procese se judecă în recurs, iar celălalt înaintea instanțelor de fond, acestea din urmă sunt obligate să suspende judecata până la soluționarea recursului;

– art. 221 alin. (2) C.proc.civ., care dispune că, dacă după o amânare a cauzei prin învoiala părților, acestea nu stăruiesc în continuarea judecății, instanța va suspenda judecata;

– art. 520 alin. (2) C.proc.civ., potrivit cu care, până la pronunțarea hotărârii prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept de către Înalta Curte de Casație și Justiție, cauza va fi suspendată;

– art. 27 alin. (7) C.proc.pen., care dispune că, în cazul în care persoana vătămată sau succesorii acesteia nu s-au constituit parte civilă în procesul penal și au introdus la instanța civilă acțiune pentru repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune, judecata în fața instanței civile se suspendă după punerea în mișcare a acțiunii penale și până la rezolvarea în primă instanță a cauzei penale, dar nu mai mult de un an;

– art. 75 din Legea nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență, care reglementează suspendarea de drept de la data deschiderii procedurii insolvenței a tuturor acțiunilor judiciare sau extrajudiciare pentru realizarea creanțelor asupra averii debitorului[2].

4.1.4. Suspendarea facultativă

Suspendarea facultativă este *lăsată la aprecierea instanței de judecată*.

Cazurile de suspendare facultativă sunt prevăzute de art. 413 C.proc.civ. În afara cazurilor enumerate în mod expres de acest text de lege, există și alte situații, reglementate de alte dispoziții legale cuprinse fie în Codul de procedură civilă, fie în alte acte normative speciale, în care suspendarea judecății este lăsată la aprecierea instanței.

Conform art. 413 alin. (1) C.proc.civ., instanța poate suspenda judecata:

1. când dezlegarea cauzei depinde, în tot sau în parte, de existența ori inexistența unui drept care face obiectul unei alte judecăți;

2. când s-a început urmărirea penală pentru o infracțiune care ar avea o înrâurire hotărâtoare asupra hotărârii ce urmează să se dea, dacă legea nu prevede altfel;

3. în alte cazuri prevăzute de lege.

[1] Rațiunea acestei cauze de suspendare de drept derivă din aceea că, în cazul în care partea care a formulat chemarea în garanție nu cade în pretenții în cererea principală, atunci cererea de chemare în garanție pe care a formulat-o devine lipsită de obiect sau de interes.

[2] Nu sunt supuse suspendării de drept: a) căile de atac promovate de debitor împotriva acțiunilor unui/unor creditor/creditori începute înaintea deschiderii procedurii și nici acțiunile civile din procesele penale îndreptate împotriva debitorului; b) acțiunile judiciare îndreptate împotriva codebitorilor și/sau terților garanți. Nu sunt supuse suspendării nici acțiunile judiciare pentru determinarea existenței și/sau cuantumului unor creanțe asupra debitorului, născute după data deschiderii procedurii [art. 75 alin. (2) și (3) din Legea nr. 85/2014].

Primul caz de suspendare facultativă a judecății, prevăzut de art. 413 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ., are în vedere existența unor *chestiuni prejudiciale*, a căror soluționare ar putea avea o influență hotărâtoare asupra rezolvării cauzei[1]. Pentru ca acest caz de suspendare facultativă să poată opera, este necesar ca problema de a cărei dezlegare depinde soluția din proces să facă *obiectul unei alte judecăți în curs de desfășurare*, adică să existe o altă judecată *pendente*. De exemplu: judecata cererii în evacuare sau în revendicare poate fi suspendată până la soluționarea cererii prin care s-a cerut de către pârâtul din aceste acțiuni nulitatea titlului de proprietate; judecata procesului de partaj al unui imobil poate fi suspendată până la soluționarea cererii de revendicare a imobilului respectiv, introdusă de un terț împotriva reclamantului și pârâtului din procesul de partaj; judecata cererii de stabilire a paternității din afara căsătoriei față de un copil născut de o femeie căsătorită este indicat să fie suspendată până la rezolvarea cererii de tăgăduire a paternității introduse de soțul mamei[2]; judecarea cererii de evacuare a pârâților din apartamentul pe care aceștia îl dețin în calitate de chiriași poate fi suspendată până la soluționarea litigiului în care reclamanta revendică acel apartament de la cel cu care pârâții din cererea de evacuare au încheiat contractul de închiriere; judecata unei petiții de ereditate intentate de un copil din afara căsătoriei poate fi suspendată până la soluționarea procesului privind stabilirea filiației etc.

În literatura de specialitate[3] și practica judiciară s-a apreciat că instanța judecătorească *nu poate să suspende judecata* unei pricini pe motiv că nu s-a terminat dezbaterea succesorală în fața notarului public, deoarece aceasta din urmă nu poate fi asimilată cu o judecată[4]; în mod similar, nici procedura derulată în fața comisiilor de aplicare a legilor fondului funciar constituite în baza Legii nr. 18/1991 nu poate fi asimilată activității de judecată la care textul face referire[5]; judecata cererii de împărțire a bunurilor comune în timpul căsătoriei nu poate fi suspendată până la rezolvarea cererii de divorț, deoarece soluționarea primei cereri nu depinde de soluția ce se va da în procesul de divorț, cu atât mai mult cu cât, *de lege lata*, art. 358 C.civ. permite partajul bunurilor comune în timpul căsătoriei fără a mai impune condiția justificării unor motive temeinice în acest scop[6]; judecata cererii de împărțire a unei construcții nu poate fi suspendată până la obținerea autorizației administrative referitoare la lucrările ce s-ar impune a fi efectuate la acea construcție în vederea realizării unui partaj în natură, întrucât nu este vorba de o altă judecată; dacă s-a dispus disjungerea cererii de chemare în garanție sau a unei alte cereri incidentale (ori, negăsindu-și

[1] Cererea a cărei suspendare se solicită trebuie să se afle într-un raport de interdependență cu o altă cerere, al cărei drept dedus judecății va influența în mod hotărâtor soluționarea cauzei celei dintâi – C.S.J., s. com., dec. nr. 5908/2000, în B.J. Baza de date, *apud* G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2011*, p. 401.

[2] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 873/1971, în R.R.D. nr. 2/1972, p. 172.

[3] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 430; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 306-307.

[4] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 1044/1972, în Repertoriu 1969-1975, p. 371, nr. 111.

[5] C.A. Cluj, s. civ., dec. nr. 1150/1999, *apud* G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2011*, p. 400.

[6] Precizăm că, potrivit art. 36 din Legea nr. 71/2001 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil, dispozițiile art. 358 C.civ. sunt aplicabile și căsătoriilor în ființă la data intrării în vigoare a Codului civil, dacă actul de împărțire a bunurilor comune se încheie după această dată. În cazul cererilor de împărțire a bunurilor comune aflate în curs de judecată în primă instanță la data intrării în vigoare a Codului civil, instanța de judecată poate dispune împărțirea bunurilor comune în timpul căsătoriei, fără a mai fi necesară examinarea motivelor temeinice.

aplicare art. 123 C.proc.civ., instanța și-a declinat competența de soluționare a cererii incidentale în favoarea unui organ de jurisdicție din afara sistemului instanțelor judecătorești), judecata cererii principale nu poate fi suspendată pe temeiul art. 413 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ., deoarece rezolvarea cererii principale nu este condiționată de soluția ce s-ar da în cererea disjunsă (ori cu privire la care s-a declinat competența), însă, într-o astfel de situație, potrivit art. 74 alin. (4) teza finală C.proc.civ., judecata cererii de chemare în garanție este suspendată de drept până la soluționarea cererii principale.

În fine, apreciem că, în temeiul art. 413 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ., dacă dispune sesizarea Curții Constituționale cu o *excepție de neconstituționalitate* a unei legi sau a unei ordonanțe, instanța în fața căreia aceasta a fost invocată *poate suspenda judecata* cauzei până la soluționarea excepției de către Curtea Constituțională[1].

Cu privire la cel de *al doilea caz* de suspendare facultativă a judecății, prevăzut de art. 413 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ., care are în vedere ipoteza în care judecata cauzei depinde de stabilirea existenței sau inexistenței unei infracțiuni, menționăm că, pentru ca acesta să devină operant, nu este suficientă indicarea unor simple ipoteze sau afirmații imprecise, ci este necesar să se fi declanșat urmărirea penală cu privire la infracțiunea respectivă și, totodată, ca partea să învedereze instanței în ce măsură constatarea infracțiunii ar influența soluția din pricina civilă. Tocmai de aceea, la fel ca și reglementarea anterioară, textul cere expres *condiția începerii urmăririi penale pentru o infracțiune care ar avea o înrâurire hotărâtoare asupra hotărârii ce urmează să se dea*, astfel că nu este suficientă simpla sesizare a organelor de urmărire penală[2] ori existența unor indicii în legătură cu săvârșirea unei infracțiuni, oricât de precise ar fi acestea[3].

Referitor la cazul de suspendare facultativă prevăzut de art. 413 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ., se pune problema de a stabili *corelația care există între acesta și cazul de suspendare prevăzut în art. 27 alin. (7) C.proc.pen.*, potrivit cu care, în cazul în care persoana vătămată sau succesorii acesteia nu s-au constituit parte civilă în procesul penal și au introdus la instanța civilă acțiune pentru repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune, judecata în fața instanței civile se suspendă după punerea în mișcare a acțiunii penale și până la rezolvarea în primă instanță a cauzei penale, dar nu mai mult de un an.

Din dispozițiile citate ale Codului de procedură penală rezultă că acestea au în vedere numai situația în care se solicită *repararea pagubei cauzate prin infracțiune de către persoana vătămată sau succesorii acesteia care nu s-au constituit parte civilă în procesul penal*, iar suspendarea judecății înaintea instanței civile se dispune dacă instanța penală a fost sesizată cu judecarea infracțiunii anterior sesizării instanței civile sau, cel puțin, dacă acțiunea penală a fost pusă în mișcare. Dacă nu sunt îndeplinite aceste cerințe, însă a fost începută urmărirea penală, suspendarea judecății poate fi dispusă în baza art. 413 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ., dar, de data aceasta, nu mai este

[1] Pentru aceeași soluție susținută sub imperiul dispozițiilor art. 244 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ. 1865, corespondentul actualului art. 413 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ., a se vedea V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 108, nota 1.

[2] I.C.C.J., s. civ., dec. nr. 5362/2003, în Dreptul nr. 2/2005, p. 232.

[3] C.S.J., s. cont. adm., dec. nr. 392/1996, în B.J. 1996, p. 583.

vorba de o suspendare obligatorie a judecății, ci de o suspendare lăsată la aprecierea instanței.

Așa cum am arătat, pe lângă cazurile de suspendare prevăzute de art. 413 alin. (1) pct. 1 și 2 C.proc.civ., instanța de judecată *poate dispune suspendarea* judecării cauzei *și în alte cazuri prevăzute de lege*, cum ar fi:

– art. 143 alin. (1) C.proc.civ., potrivit căruia, la solicitarea celui interesat, completul de judecată învestit cu soluționarea cererii de strămutare poate dispune, dacă este cazul, suspendarea judecării procesului;

– art. 242 C.proc.civ., care dispune că, atunci când constată că desfășurarea normală a procesului este împiedicată din vina reclamantului, prin neîndeplinirea obligațiilor stabilite în cursul judecății, potrivit legii, judecătorul poate suspenda judecata, arătând în încheiere care anume obligații nu au fost respectate;

– art. 307 C.proc.civ., potrivit căruia, dacă partea care a prezentat înscrisul stăruie să se folosească de acesta, deși denunțarea ca fals a acestuia nu a fost retrasă, instanța, dacă este indicat autorul falsului sau complicele acestuia, poate suspenda judecata procesului, înaintând de îndată înscrisul denunțat ca fals parchetului competent, pentru cercetarea falsului, împreună cu procesul-verbal ce se va încheia în acest scop;

– art. 520 alin. (4) C.proc.civ., care dispune că, atunci când Înalta Curte de Casație și Justiție este sesizată în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, cauzele similare, aflate pe rolul altor instanțe decât cea care a făcut sesizarea, pot fi suspendate până la soluționarea sesizării;

– art. 1075 alin. (1) C.proc.civ., privind litispendența internațională, care arată că instanța română sesizată ulterior cu o cerere între aceleași părți, având același obiect și aceeași cauză, poate suspenda judecata până la pronunțarea hotărârii de către jurisdicția străină, când este previzibil că hotărârea străină va fi susceptibilă de recunoaștere sau executare în România[1];

– art. 673 teza I C.civ., potrivit căruia instanța sesizată cu cererea de partaj poate suspenda pronunțarea partajului, pentru cel mult un an, pentru a nu se aduce prejudicii grave intereselor celorlalți coproprietari; dacă pericolul acestor prejudicii este înlăturat înainte de împlinirea termenului, instanța, la cererea părții interesate, va reveni asupra măsurii etc.

Conform art. 413 alin. (2) C.proc.civ., suspendarea judecății va dura până când hotărârea pronunțată în cauza care a provocat suspendarea a devenit definitivă. Cu toate acestea, este posibil ca, în ipoteza prevăzută de art. 413 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ., să nu intervină o hotărâre judecătorească, anume atunci când procurorul dispune clasa-

[1] Trebuie subliniat însă că, în cazul în care instanța străină este o instanță dintr-un alt stat membru al Uniunii Europene, iar instanța română este a doua instanță sesizată într-un caz de litispendență, dacă este vorba de un litigiu în materie civilă sau comercială în sensul art. 1 din Regulamentul (CE) nr. 44/2001 [respectiv art. 1 din Regulamentul (UE) nr. 1215/2012, aplicabil începând cu 10 ianuarie 2015], potrivit art. 27 alin. (1) și (2) din Regulamentul (CE) nr. 44/2001, respectiv art. 29 alin. (1) și (3) din Regulamentul (UE) nr. 1215/2012, de principiu, instanța română trebuie să suspende de drept judecata cauzei, până la momentul la care se stabilește competența primei instanțe sesizate (a se vedea și C.J.U.E., hot. din 3 aprilie 2014, C-438/12, *Weber*, pct. 60, disponibilă pe www.curia.eu), iar dacă se stabilește competența primei instanțe sesizate, instanța sesizată ulterior (în cazul de față, cea română) își declină competența în favoarea acesteia, cu mențiunea că declinarea de competență va îmbrăca forma respingerii cererii ca nefiind de competența instanțelor române.

rea sau renunţă la urmărirea penală, în condiţii legii. Apreciem că, într-o astfel de situaţie, suspendarea judecăţii va dura până la data definitivării soluţiei procurorului[1].

Cazurile în care instanţa poate să dispună suspendarea judecăţii sunt *limitativ prevăzute de lege*, astfel încât alte împrejurări decât cele stabilite expres de lege nu sunt de natură să justifice suspendarea facultativă a judecăţii.

În situaţia în care *instanţa nu dispune suspendarea judecăţii, deşi exista o împrejurare care ar fi putut determina această măsură*, ci continuă judecata şi pronunţă hotărârea, se ridică problema de a şti dacă hotărârea respectivă va mai putea fi modificată, la cererea părţii interesate şi, în caz afirmativ, prin ce mijloc procedural.

Pentru unele ipoteze, legea prevede în mod expres o soluţie. Astfel, art. 145 alin. (2) teza I C.proc.civ. prevede că hotărârea asupra strămutării va arăta în ce măsură actele îndeplinite de instanţă înainte de strămutare urmează să fie păstrate (în lipsa unor asemenea precizări, toate actele instanţei învestite cu judecarea cererii înainte de strămutare vor fi refăcute).

Unele dintre împrejurările vizate de art. 413 alin. (1) pct. 1 şi 2 C.proc.civ. pot constitui temei pentru introducerea unei *cereri de revizuire* [art. 509 alin. (1) pct. 3 şi 11 C.proc.civ.], însă aceste texte nu acoperă toate situaţiile. Pentru acele împrejurări la care se referă art. 413 alin. (1) C.proc.civ. şi care nu ar justifica introducerea unei cereri de revizuire, apreciem că partea interesată poate formula *o nouă cerere de chemare în judecată*, fără a i se opune autoritatea de lucru judecat, deoarece nu există identitate de obiect sau de cauză. Considerăm că nu s-ar putea folosi motivul de revizuire prevăzut de art. 509 alin. (1) pct. 6 C.proc.civ., deoarece acesta are în vedere o hotărâre care a stat la baza hotărârii a cărei revizuire se cere, şi nici motivul prevăzut de art. 509 alin. (1) pct. 5 C.proc.civ., întrucât actul nou (în speţă, hotărârea judecătorească) trebuie să fi existat la data pronunţării hotărârii a cărei revizuire se cere[2].

Spre deosebire de reglementarea anterioară, art. 413 alin. (3) C.proc.civ. prevede *posibilitatea revenirii asupra măsurii suspendării facultative* în condiţiile expres prevăzute de acest text de lege. Astfel, conform dispoziţiei legale menţionate, instanţa poate reveni motivat asupra suspendării, dacă se constată că partea care a cerut-o nu are un comportament diligent în cadrul procesului care a determinat suspendarea, tergiversând soluţionarea acestuia, ori dacă urmărirea penală care a determinat suspendarea durează mai mult de un an de la data la care a intervenit suspendarea, fără a se dispune o soluţie în acea cauză.

Trebuie subliniat că, în ambele situaţii prevăzute de art. 413 alin. (3) C.proc.civ., revenirea asupra măsurii suspendării *nu este obligatorie*, ci instanţa va aprecia, de la caz la caz, în ce măsură, în funcţie de situaţia concretă din dosar, se impune sau nu reluarea judecăţii înainte de rămânerea definitivă a hotărârii în litigiul care a determinat suspendarea[3].

[1] A se vedea şi G. Boroi, *Codul 2001*, p. 431; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 307.

[2] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 431-432; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 308.

[3] A se vedea şi M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 495.

4.1.5. Procedura şi efectele suspendării

Conform dispoziţiilor art. 414 alin. (1) C.proc.civ., asupra suspendării judecării procesului instanţa se va pronunţa prin încheiere. Aşadar, suspendarea judecăţii, indiferent de felul ei, se dispune printr-o încheiere prin care instanţa constată existenţa faptului care a condus la această măsură.

Întrucât suspendarea judecăţii reprezintă un incident procedural, apreciem că *încheierea de suspendare* are *caracter interlocutoriu*, indiferent de felul suspendării[1].

În ceea ce priveşte regimul juridic al încheierii prin care instanţa se pronunţă asupra suspendării, art. 414 alin. (1) C.proc.civ. stabileşte că această poate fi atacată cu recurs, în mod separat, la instanţa ierarhic superioară, cu excepţia cazului în care suspendarea a fost dispusă de Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, când hotărârea este definitivă, iar alin. (2) al art. 414 C.proc.civ. prevede că recursul se poate declara cât timp durează suspendarea cursului judecării procesului, atât împotriva încheierii prin care s-a dispus suspendarea, cât şi împotriva încheierii prin care s-a dispus respingerea cererii de repunere pe rol a procesului.

Din aceste dispoziţii legale rezultă că, în privinţa căilor de atac, pentru *încheierea prin care se dispune suspendarea judecăţii* a fost instituit un *regim juridic derogator* de la regula de drept comun potrivit căreia încheierile premergătoare pot fi atacate numai odată cu fondul, sub mai multe aspecte.

Astfel, în primul rând, această încheierea poate fi atacată cu *recurs, în mod separat, la instanţa ierarhic superioară*, cu excepţia cazului în care *suspendarea a fost dispusă de Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, când încheierea este definitivă*. În legătură cu această derogare, se ridică problema dacă ea priveşte şi *cazul în care este suspendată judecata unui recurs*. Cu alte cuvinte, dacă, în ceea ce priveşte încheierea prin care se dispune suspendarea, există recurs la recurs. Sub acest aspect, se observă că, spre deosebire de dispoziţiile corespunzătoare ale art. 244^1 alin. (1) C.proc.civ. 1865, art. 414 alin. (1) C.proc.civ. nu mai prevede în mod expres că este exclusă posibilitatea atacării separate a încheierilor de suspendare pronunţate în recurs, ci numai în cazul în care suspendarea este dispusă de Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie. În ceea ce ne priveşte, considerăm că, şi *de lege lata*, recursul împotriva încheierii prin care se dispune suspendarea judecăţii de către o instanţă de recurs este inadmisibil, iar soluţia rezultă din caracterul de normă specială al prevederilor art. 414 alin. (1) C.proc.civ., care, ca atare, nu pot fi interpretate extensiv. Într-adevăr, în ceea ce priveşte domeniul lor de aplicare, trebuie observat că dispoziţiile art. 414 alin. (1) C.proc.civ. derogă de la principiul *accesorium sequitur principale*, care guvernează regimul căilor de atac împotriva încheierilor premergătoare, sub două aspecte: calea de atac şi posibilitatea exercitării separate a acesteia. Însă, în privinţa regimului căilor de atac la care sunt supuse încheierile premergătoare, principiul *accesorium sequitur principale* presupune şi un al treilea aspect, şi anume încheierea premergătoare poate fi supusă controlului judiciar prin intermediul căilor de atac de reformare numai în măsura în care legea prevede o cale de atac pentru hotărârea pe fond. Or, de la această regulă pe care o implică prin-

[1] A se vedea, în acelaşi sens: V.M. Ciobanu, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 906, nota 1; V.M. Ciobanu, T.C. Briciu, C.C. Dinu, *Curs de bază 2013*, p. 323. În sensul că încheierea prin care se dispune suspendarea facultativă ar avea caracter preparatoriu, a se vedea C.C. Dinu, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 906.

cipiul *accesorium sequitur principale* în materia căilor de atac împotriva încheierilor premergătoare, art. 411 alin. (1) C.proc.civ. nu mai instituie o derogare, iar cum norma menționată este o normă specială și deci de strictă interpretare și aplicare, o asemenea derogare nu poate fi dedusă pe cale de interpretare[1]. Rezultă, așadar, că *încheierea prin care s-a suspendat judecata este supusă recursului numai dacă hotărârea asupra fondului ar fi, la rândul său, supusă apelului sau recursului.* Prin urmare, *încheierea prin care se dispune suspendarea judecății de către o instanță de recurs este definitivă.* De altfel, în ceea ce privește suspendarea dispusă de Înalta Curte de Casație și Justiție, art. 414 alin. (1) C.proc.civ. prevede în mod expres că *încheierea prin care se ia această măsură este definitivă*[2].

O altă derogare de la regula de drept comun potrivit căreia încheierile premergătoare pot fi atacate numai odată cu fondul privește *termenul de exercitare a recursului* împotriva încheierii de suspendare și este instituită de alin. (2) al art. 414 C.proc.civ. Astfel, conform dispozițiilor legale menționate, recursul se poate declara *cât timp durează suspendarea cursului judecării procesului.* Desigur că, ținând cont de principiul unicității dreptului de a folosi o cale de atac, principiu consacrat de prevederile art. 460 alin. (1) C.proc.civ., încheierea de suspendare a judecății poate fi atacată numai o singură dată cu recurs, astfel încât, dacă recursul a fost respins și, pe cale de consecință, s-a menținut soluția de suspendare a cursului judecății, partea nu mai poate exercita un nou recurs (de exemplu, atunci când exercită calea de atac împotriva hotărârii de fond).

În fine, precizăm că regimul juridic al încheierii prin care se dispune suspendarea judecății este aplicabil și *încheierii prin care se respinge cererea de repunere pe rol a procesului.*

Apreciem că din economia dispozițiilor art. 414 C.proc.civ., mai precis din faptul că în alin. (2) al acestui text de lege este precizată durata termenului în care poate fi exercitat recursul împotriva încheierii de suspendare, precum și a celei prin care se respinge cererea de repunere pe rol, rezultă că *încheierea prin care s-a respins cererea de suspendare, precum și cea prin care s-a admis cererea de repunere pe rol nu sunt supuse recursului pe cale separată, ci pot fi atacate doar odată cu fondul*[3].

[1] Trebuie subliniat că, atunci când legiuitorul a intenționat să instituie o derogare și sub acest aspect de la principiul *accesorium sequitur principale*, a făcut-o în mod expres, un exemplu în acest sens constituindu-l prevederile art. 53 alin. (1) C.proc.civ., potrivit cărora încheierea prin care s-a respins recuzarea poate fi atacată numai de părți, odată cu hotărârea prin care s-a soluționat cauza. *Când această din urmă hotărâre este definitivă, încheierea va putea fi atacată cu recurs,* la instanța ierarhic superioară, în termen de 5 zile de la comunicarea acestei hotărâri.

[2] De asemenea, în cazul sesizării Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept, măsura suspendării judecății în temeiul art. 520 alin. (2) C.proc.civ. nu este supusă controlului judiciar, deoarece aceasta este consecința directă a dispoziției de sesizare a instanței supreme în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile.

[3] A se vedea, în același sens, M. TĂBĂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 497; C. NEGRILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 775. Precizăm însă că în literatura de specialitate [C.C. DINU, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 906-907], pornind de la dispozițiile alin. (1) al art. 414 C.proc.civ., care fac vorbire de încheierea prin care instanța dispune asupra suspendării judecării procesului, s-a arătat că încheierea prin care s-a respins cererea de suspendare este, în egală măsură, supusă recursului, în mod separat, la instanța ierarhic superioară, precizându-se, totodată, că din coroborarea dispozițiilor alin. (1) și (2) ale art. 414 C.proc.civ. rezultă că, în cazul acestei încheieri, termenul de recurs este cel de drept comun, respectiv 30 de zile de la comunicare. A se vedea, în același sens, și V.M. CIOBANU, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 907, nota 1; V.M. CIOBANU, T.C. BRICIU, C.C. DINU, *Curs de bază 2013*, p. 323.

[1] G. BOROI, *Codul 2001*, p. 432; V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 309.

Prin încheierea de suspendare a judecății, instanța nu se dezînvestește de soluționarea cauzei, însă procesul rămâne în nelucrare și *orice act de procedură efectuat în timpul suspendării judecății* (cu excepția cererii de redeschidere a judecății) *este lovit de nulitate relativă*, ceea ce înseamnă că va putea fi invocată numai de acela în folosul căruia a operat suspendarea (de exemplu, de către moștenitorul părții care a decedat în cursul judecății)[1].

Suspendarea judecății are un *efect general*, în sensul că *operează în bloc, față de toate părțile din proces, indiferent de calitatea acestora* (reclamant, pârât, intervenient voluntar etc.). Așadar, în cazul coparticipării procesuale, al cererilor conexate sau al cererilor de intervenție voluntară ori forțată, apariția unei cauze de suspendare a judecății în privința uneia dintre părți sau a uneia dintre cereri are drept consecință suspendarea totală a judecății, având în vedere că procesul constituie un tot unitar, urmând a se pronunța o singură hotărâre față de toate părțile. Însă, dacă se ivește o împrejurare ce justifică suspendarea judecății cu privire la o *cerere incidentală*, instanța ar putea să dispună *disjungerea* acesteia de cererea principală și să continue judecata cererii principale, în măsura în care legea permite disjungerea.

În cazul suspendării voluntare a judecății, data la care s-a dispus suspendarea constituie *momentul de la care începe să curgă termenul de perimare*, aceeași fiind soluția și în situația în care suspendarea judecății s-a dispus în temeiul art. 221 alin. (2) C.proc.civ. sau al art. 242 C.proc.civ. În cazurile de suspendare de drept prevăzute de art. 412 C.proc.civ., precum și în cazurile de suspendare facultativă vizate de art. 413 C.proc.civ., termenul de perimare va începe să curgă de la momente diferite, ulterior momentului suspendării, după cum, în condițiile art. 418 C.proc.civ., intervenția unuia dintre cazurile de suspendare prevăzute de art. 412, respectiv 413 C.proc.civ. poate atrage suspendarea termenului de perimare care începuse să curgă anterior.

Dacă împrejurarea care a produs suspendarea judecății a încetat să mai existe, procesul își reia cursul, deci *judecata se redeschide.*

Potrivit art. 415 C.proc.civ., judecata cauzei suspendate se reia:

1. *prin cererea de redeschidere făcută de una dintre părți,* când suspendarea s-a dispus prin învoirea părților sau din cauza lipsei lor;

2. *prin cererea de redeschidere a procesului, făcută cu arătarea moștenitorilor, tutorelui sau curatorului, a celui reprezentat de mandatarul defunct, a noului mandatar ori, după caz, a părții interesate, a lichidatorului, a administratorului judiciar ori a lichidatorului judiciar,* în cazurile prevăzute la art. 412 alin. (1) pct. 1-6;

3. în cazurile prevăzute la art. 412 alin. (1) pct. 7, *după pronunțarea hotărârii de către Curtea de Justiție a Uniunii Europene;*

4. *prin alte modalități prevăzute de lege.*

Așadar, în funcție de felul suspendării, reluarea judecății are loc în mod diferit, după cum urmează:

– în cazul *suspendării voluntare*, prin *cererea de repunere pe rol a cauzei (de redeschidere a procesului)*, formulată de una dintre părți *înăuntrul termenului de perimare* și *timbrată cu jumătate din taxa judiciară de timbru datorată* pentru cererea

a cărei judecată s-a suspendat, potrivit art. 9 lit. g) din O.U.G. nr. 80/2013. Precizăm că, în aceste cazuri, reluarea judecății nu poate avea loc din oficiu. Apreciem că aceeași soluție este aplicabilă și în cazul în care suspendarea judecății a intervenit în condițiile prevăzute de art. 221 alin. (2) C.proc.civ.;

– în cazurile de *suspendare de drept* prevăzute de art. 412 C.proc.civ., prin *cererea de redeschidere a judecății*, făcută *de partea interesată* (de exemplu, în situația în care judecata s-a suspendat ca urmare a decesului uneia dintre părți, cererea de reluare a judecății poate fi formulată nu numai de către cealaltă parte, ci și de către oricare dintre moștenitorii părții decedate, fără a fi nevoie de acordul celorlalți moștenitori)[1], în care trebuie menționate *persoanele ce vor fi introduse în cauză*[2] (moștenitorii părții decedate în cursul judecății, tutorele sau curatorul părții puse sub interdicție sau curatelă, cel reprezentat de mandatarul decedat, noul mandatar sau, după caz, partea interesată, lichidatorul desemnat în condițiile Legii nr. 31/1990, administratorul judiciar ori lichidatorul judiciar); în cazul de suspendare de drept la care se referă art. 134 C.proc.civ., judecata se reia după pronunțarea hotărârii prin care s-a rezolvat conflictul de competență, hotărârea având caracter definitiv; în cazul prevăzut de art. 27 alin. (7) C.proc.pen., judecata se reia după rezolvarea în primă instanță a cauzei penale, însă nu mai târziu de un an de la data suspendării; în cazul prevăzut de art. 75 din Legea nr. 85/2014, repunerea pe rol a acțiunilor judiciare sau extrajudiciare pentru realizarea creanțelor asupra averii debitorului este posibilă doar în cazul desființării hotărârii de deschidere a procedurii, a revocării încheierii de deschidere a procedurii sau în cazul închiderii procedurii în condițiile art. 178 din Legea nr. 85/2014[3]. Trebuie reținut că, nici în cazul suspendării de drept, ca regulă, reluarea judecății nu are loc din oficiu[4].

[1] S-a arătat că prin cererea de repunere pe rol a cauzei nu este suficient să se indice anumite persoane ca moștenitori ai părții decedate, ci trebuie dovedită această calitate, fie prin depunerea certificatului de moștenitor sau a celui de calitate, emis în condițiile art. 114 și art. 115 din Legea nr. 36/1995 a notarilor publici și a activității notariale, republicată, fie prin acte de stare civilă, testament sau martori, analog prevăzând și dispozițiile art. 106 alin. (1) din Legea nr. 36/1995, în vederea stabilirii de către notar a calității de succesibil și/sau, după caz, a titlului de legatar – M. TĂBĂRCĂ, GH. BUTA, *Codul adnotat 2009*, p. 697. În ceea ce ne privește apreciem că această condiție poate fi impusă numai în cazul în care redeschiderea judecății este solicitată de moștenitorii părții decedate, nu și atunci când cererea de repunere pe rol este formulată de partea adversă. Pe de altă parte, față de prevederile art. 1125 și 1127 C.civ., apreciem că pentru a putea solicita redeschiderea judecății, moștenitorii nesezinari trebuie să prezinte certificatul de moștenitor deoarece numai prin eliberarea acestuia moștenitorii nesezinari dobândesc sezina și deci pot exercita sau continua acțiunile defunctului. A se vedea, în același sens: P. VASILESCU, *Tratat*, vol. III, p. 324; I. DELEANU, *Tratat 2013*, vol. I, p. 1060.

[2] La repunerea pe rol trebuie dovedită calitatea reprezentantului, simpla indicare a acestuia nefiind suficientă pentru a justifica prezența sa în proces. În acest sens, titularul cererii de redeschidere a procesului trebuie să producă dovada desemnării ca tutore, curator, de numire ca lichidator, administrator sau lichidator judiciar ori să se depună o nouă procură judiciară – C. NEGRILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 777.

[3] Potrivit art. 75 alin. (1) din Legea nr. 85/2014 privind procedurile de prevenire a insolvenței și de insolvență, în cazul în care hotărârea de deschidere a procedurii este desființată sau, după caz, revocată, acțiunile judiciare sau extrajudiciare pentru realizarea creanțelor asupra averii debitorului pot fi repuse pe rol, iar măsurile de executare silită pot fi reluate. La data rămânerii definitive a hotărârii de deschidere a procedurii, atât acțiunea judiciară sau extrajudiciară, cât și executările silite suspendate încetează.

[4] Instanța de judecată nu are obligația ca ea însăși să dispună repunerea pe rol a cauzei (I.C.C.J., s. civ. și de propr. int., dec. nr. 7369/2008, în Dreptul nr. 9/2009, p. 258; Trib. jud. Maramureș, s. civ., dec. nr. 983/1991,

Prin urmare, dacă după încetarea cauzei care a atras suspendarea, partea interesată nu solicită repunerea pe rol, începe să curgă termenul de perimare.

Cu toate acestea, în cazul în care suspendarea a fost dispusă în baza art. 412 alin. (1) pct. 7 C.proc.civ., reluarea judecății se va dispune *și din oficiu*, chiar și în lipsa unei cereri de repunere pe rol formulate de una dintre părți, *de îndată ce are loc pronunțarea hotărârii prejudiciale de către Curtea de Justiție a Uniunii Europene*[1]. Apreciem că, pentru identitate de rațiune, la fel se va proceda și în ipoteza în care suspendarea a fost dispusă, în temeiul art. 520 alin. (2) C.proc.civ., până la *pronunțarea hotărârii prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept* de către Înalta Curte de Casație și Justiție;

– în cazurile de *suspendare facultativă* prevăzute de art. 413 C.proc.civ., judecata se poate relua *la cererea părții interesate*, însă numai după ce hotărârea pronunțată în pricina care a determinat suspendarea a devenit definitivă, respectiv după ce s-a definitivat soluția procurorului de clasare, respectiv de renunțare la urmărirea penală, în condițiile prevăzute de lege; în cazul de suspendare facultativă prevăzut de art. 143 C.proc.civ., judecata se reia *după soluționarea cererii de strămutare*, de asemenea, la cererea părții interesate.

Reluarea judecății procesului în cazurile de suspendare facultativă are loc prin cererea formulată de partea interesată, situație în care, ca regulă, *nu se datorează taxă judiciară de timbru*. Totuși, în cazul de suspendare facultativă prevăzut de art. 242 alin. (1) C.proc.civ., judecata se reia prin cererea de redeschidere a judecății formulată de reclamant, însă numai dacă acesta a îndeplinit obligațiile menționate în încheierea prin care instanța a dispus suspendarea și cererea de repunere pe rol a fost timbrată cu jumătate din taxa judiciară de timbru datorată pentru cererea suspendată, deoarece suspendarea s-a datorat culpei acestuia [art. 9 lit. g) din O.U.G. nr. 80/2013]. Apreciem că, în cazul în care suspendarea judecății a fost dispusă subsecvent sesizării Curții Constituționale cu excepția de neconstituționalitate a unei legi sau ordonanțe, reluarea judecății se va dispune *și din oficiu, după comunicarea deciziei Curții către instanță*, în condițiile art. 31 alin. (4) din Legea nr. 47/1992, republicată.

În cazurile de suspendare facultativă prevăzute de art. 413 alin. (1) pct. 1 și 2 C.proc.civ., judecata se mai poate relua și în situația în care instanța dispune *revenirea asupra suspendării*, dacă se constată că partea care a cerut-o nu are un comportament diligent în cadrul procesului care a determinat suspendarea, tergiversând soluționarea acestuia, ori dacă urmărirea penală care a determinat suspendarea durează mai mult de un an de la data la care a intervenit suspendarea, fără a se dispune o soluție în acea cauză [art. 413 alin. (3) C.proc.civ.].

Pentru *soluționarea cererii pentru reluarea judecății, respectiv, după caz, a celei de revenire asupra măsurii suspendării facultative*, instanța *va fixa termen* și *va cita părțile*, având în vedere că, potrivit art. 229 alin. (2) pct. 1 C.proc.civ., termenul dat în cunoștință anterior suspendării judecății nu mai produce efecte. Partea care s-a prezen-

în Dreptul nr. 6/1992, p. 89). Totuși, în cazul *conflictelor de competență*, judecata continuă *din oficiu* la instanța considerată competentă prin regulatorul de competență – I. DELEANU, *Tratat 2013*, vol. I, p. 1060.

[1] Precizăm că, în această ipoteză, reluarea judecății are loc după pronunțarea hotărârii de către Curtea de Justiție a Uniunii Europene, de la data pronunțării hotărârea Curții fiind definitivă și disponibilă în toate limbile oficiale ale Uniunii Europene pe site-ul www.curia.eu.

tat, personal sau prin mandatar, cu cererea de repunere pe rol poate să primească termenul în cunoştinţă.

Reluarea judecăţii, după ce aceasta a fost suspendată, mai poate fi cerută de *creditorii chirografari* ai uneia dintre părţi, cu excepţia pricinilor cu caracter strict personal, precum şi de *dobânditorul unui drept ce formează obiectul judecăţii* care a fost suspendată, el preluând calitatea procesuală a celui ce i-a înstrăinat dreptul respectiv[1], desigur, în condiţiile art. 39 C.proc.civ.

Instanţa soluţionează cererea de repunere pe rol a procesului prin *încheiere*.

Încheierea de respingere poate fi atacată cu recurs, în mod separat, la instanţa ierarhic superioară, cât timp durează suspendarea cursului judecăţii, însă, atunci când suspendarea a fost dispusă de Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, încheierea de respingere a cererii de repunere pe rol este definitivă [art. 414 alin. (1) şi (2) C.proc.civ.].

4.2. Perimarea

4.2.1. Noţiune şi natură juridică

Buna administrare a justiţiei impune ca actele procedurale în care constă procesul civil să fie îndeplinite cu respectarea condiţiilor cerute de lege şi să se succeadă, în timp, în ordinea şi cu respectarea termenelor prevăzute de lege sau stabilite de judecător. Într-adevăr, dacă procesele civile s-ar prelungi în mod nejustificat, ca urmare a rămânerii lor în nelucrare, activitatea instanţelor ar fi considerabil îngreunată, iar ordinea de drept nu s-ar mai restabili cu maximă eficienţă. Tocmai de aceea, art. 10 alin. (1) C.proc.civ. instituie obligaţia părţilor de a îndeplini actele de procedură în condiţiile, ordinea şi termenele stabilite de lege sau de judecător, de a-şi proba pretenţiile şi apărările şi de a contribui la desfăşurarea fără întârziere a procesului, urmărind, tot astfel, finalizarea acestuia.

În considerarea aspectelor menţionate mai sus, legiuitorul a reglementat perimarea[2], ca sancţiune procedurală care intervine în cazul nerespectării cerinţei de a exista continuitate între actele de procedură şi constă în *stingerea procesului în faza în care acesta se găseşte (judecată sau executare silită)*[3], *din cauza rămânerii lui în nelucrare, din vina părţii, un anumit timp, prevăzut de lege*.

În ceea ce priveşte natura juridică a perimării, în literatura de specialitate se precizează că aceasta este *mixtă*, în sensul că perimarea este atât o *sancţiune procedurală*[4] ce intervine pentru nerespectarea termenului stabilit de lege, cât şi *o prezumţie de desistare*, dedusă din faptul nestăruinţei vreme îndelungată în judecată[5].

[1] V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 310.

[2] Cuvântul „perimare" provine de la verbul latin *„perimere"*, care înseamnă a desfiinţa, a stinge.

[3] V.M. Ciobanu, *Tratat 1997*, vol. II, p. 224.

[4] Pentru delimitarea perimării de alte sancţiuni procedurale, a se vedea: G. Boroi, *Codul 2001*, p. 435-436; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 312-313.

[5] I. Stoenescu, S. Zilberstein, *Teoria generală*, p. 490; V.M. Ciobanu, *Tratat 1997*, vol. II, p. 225; G. Boroi, *Codul 2001*, p. 434; M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 504-505. În legătură cu natura juridică a perimării au fost însă exprimate şi alte puncte de vedere, susţinându-se fie că natura juridică a perimării este numai aceea de sancţiune (Al. Bacaci, *Aspecte teoretice şi din practica judiciară ale instituţiei perimării*, în R.R.D. nr. 12/1983, p. 45), fie că prezumţia de desistare nu poate duce la perimare când este vorba de o cerere la care reclamantul nu poate renunţa (Al. Velescu, *O excepţie de la stingerea procesului prin perimare bazată pe ocrotirea intereselor minorului*, în R.R.D. nr. 2/1967, p. 98), fie că perimarea este o instituţie hibridă, care este, în acelaşi timp, o măsură de interes general pentru buna administrare a justiţiei şi elucidarea situaţiilor juridice deduse judecăţii, cât şi o sancţiune pentru renunţarea la judecată în alte forme decât cele prevăzute de lege (I. Deleanu, *Tratat 2013*, vol. I, p. 1061-1062). Pentru critica acestor opinii, a se vedea V.M. Ciobanu, *Tratat 1997*, vol. II, p. 225-226.

4.2.2. Domeniul de aplicare şi condiţiile perimării

Potrivit art. 416 alin. (1) C.proc.civ., orice cerere de chemare în judecată, contestaţie, apel, recurs, revizuire şi orice altă cerere de reformare sau de retractare se perimă de drept, chiar împotriva incapabililor, dacă a rămas în nelucrare din motive imputabile părţii, timp de 6 luni.

Trebuie reţinut că, deşi art. 416 alin. (1) C.proc.civ. se referă doar la cererea de chemare în judecată sau de exercitare a unei căi de atac, perimarea se răsfrânge nu numai asupra cererii respective, ci se raportează la întreaga activitate desfăşurată în instanţa sesizată, în acest sens art. 422 alin. (1) C.proc.civ. prevăzând în mod expres că perimarea lipseşte de efect toate actele de procedură făcute în acea instanţă. O singură excepţie este instituită de art. 422 alin. (2) C.proc.civ. cu privire la dovezile administrate în cursul judecării cererii perimate, care pot fi folosite de părţi într-un nou proces, în măsura în care noua instanţă socoteşte că nu este necesară refacerea lor.

Pentru a opera perimarea, trebuie îndeplinite cumulativ *trei condiţii*, care se desprind din prevederile art. 416 alin. (1) C.proc.civ., anume:

– învestirea instanţei cu o cerere care a declanşat o judecată în primă instanţă sau într-o cale de atac;

– rămânerea cauzei în nelucrare timp de 6 luni;

– lăsarea în nelucrare să se datoreze culpei părţii.

4.2.2.1. Învestirea instanţei cu o cerere care a declanşat o judecată în primă instanţă sau într-o cale de atac

Articolul 416 alin. (1) C.proc.civ. declară perimabilă *„orice cerere de chemare în judecată, contestaţie, apel, recurs, revizuire şi orice altă cerere de reformare sau de retractare"*.

Rezultă, aşadar, că perimarea este o sancţiune procedurală de aplicabilitate generală în faza judecăţii, care *operează indiferent de obiectul litigiului*, întrucât legea nu face nicio distincţie, deci inclusiv în cazul litigiilor cu privire la starea civilă[1], la cele referitoare la drepturi reale etc., fără a prezenta relevanţă împrejurarea potrivit căreia cererea respectivă este sau nu prescriptibilă extinctiv sau că reclamantul poate sau nu să renunţe la judecata acesteia sau la dreptul dedus judecăţii.

De asemenea, în sfera de aplicare a perimării se include atât judecata în faţa primei instanţe, cât şi judecata în orice cale de atac, fie de reformare, fie de retractare, inclusiv contestaţia în anulare şi acţiunea în anulare exercitată împotriva hotărârilor arbi-

[1] Astfel, în doctrina dezvoltată sub imperiul Codului de procedură civilă din 1865 (V.M. Ciobanu, *Tratat 1997*, vol. II, p. 232, nota 790; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 314) s-a apreciat că perimarea operează şi cu privire la *cererea de stabilire a paternităţii*, faţă de împrejurarea că art. 248 C.proc.civ. 1865 nu făcea nicio distincţie, stabilind, totodată, că termenul de perimare curge şi împotriva incapabililor. Apreciem că soluţia este pe deplin aplicabilă şi în reglementarea actuală, faţă de modalitatea de reglementare a domeniului de aplicare a sancţiunii perimării.

trale (art. 608 C.proc.civ.), întrucât situația acesteia din urmă este acoperită de sintagma „orice altă cerere de reformare", iar contestația în anulare se judecă potrivit dispozițiilor legale referitoare la judecata în fața instanțelor de fond sau, după caz, de recurs.

Apreciem însă că *recursul în interesul legii* nu este supus perimării. Pentru identitate de rațiune, considerăm că nu este supusă perimării nici *sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept*[1].

De asemenea, se admite[2] că perimarea nu operează nici în situația *cererilor de chemare în judecată sau de exercitare a căilor de atac formulate de procuror*, având în vedere rolul Ministerului Public în procesul civil, cât și împrejurarea că, printre cerințele perimării, art. 416 C.proc.civ. se referă și la culpa părții, însă procurorul nu este parte în proces, ci doar un participant la procesul civil, căruia, în anumite condiții, legea îi recunoaște legitimare procesuală. Dacă, după introducerea cererii, procurorul apreciază că nu este cazul să persiste în judecată, el nu va lăsa cererea în nelucrare, ci o va retrage.

În schimb, sunt perimabile cererile formulate de partea interesată prin care se declanșează *controlul judecătoresc asupra unor acte cu sau fără caracter jurisdicțional*, indiferent de denumirea acestora, cum ar fi plângerea împotriva procesului-verbal de constatare a contravenției și de aplicare a sancțiunii etc.

Dispozițiile privitoare la perimare sunt aplicabile și *cererilor de competența unor organe de jurisdicție din afara sistemului instanțelor judecătorești*, în măsura în care nu există o normă specială care să dispună altfel. Însă perimarea nu operează în situația în care judecata are loc înaintea unui tribunal arbitral, întrucât, dacă hotărârea arbitrală nu se pronunță înăuntrul termenului convenit de părți sau, după caz, în cel mult 6 luni de la data constituirii tribunalului arbitral, va interveni *caducitatea arbitrajului*, în condițiile stabilite de art. 567 alin. (1) C.proc.civ., iar aceasta indiferent dacă partea se află sau nu în culpă[3].

Sub imperiul Codului de procedură civilă din 1865, în literatura de specialitate[4] s-a admis că perimarea implică o cerere care obligă instanța la cercetarea și soluționarea ei în fond, respectiv o cerere de declanșare a unei căi de atac, astfel încât perimarea nu operează în cazul *cererilor ce nu presupun o cercetare pe fondul pretenției*, precum cererile privind luarea măsurilor asigurătorii, actele extrajudiciare. Apreciem că această soluție este aplicabilă și în reglementarea actuală[5]. De asemenea, nu este

[1] A se vedea, în același sens, M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 505.
[2] G. BOROI, *Codul 2001*, p. 437; V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 315.
[3] G. BOROI, *Codul 2001*, p. 437;V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 315.
[4] V. NEGRU, D. RADU, *op. cit.*, p. 263; V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 315.
[5] În doctrina dezvoltată sub imperiul Codului de procedură civilă din 1865 s-a pus și problema dacă este supusă perimării însăși *cererea prin care partea interesată solicită constatarea perimării*, unii autori (E. GARSONNET, CH. CEZAR-BRU, *op. cit.*, tome III, p. 749; P. VASILESCU, *Tratat*, vol. III, p. 327) considerând că și această cerere este perimabilă. S-a arătat însă (G. BOROI, *Codul 2001*, p. 438; V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 315) că această soluție ar prezenta importanță practică doar într-un sistem în care perimarea nu operează de drept, iar instanța nu ar putea să o constate din oficiu, deoarece nu s-ar mai stinge judecata declanșată prin cererea originară și care a fost lăsată în nelucrare. În sistemul nostru procesual, inclusiv cel actual, în care instanța poate să constate perimarea din oficiu, chiar și în lipsa părților, fiind suficient ca acestea să fie legal citate, o asemenea soluție nu se justifică.

supusă perimării nici *contestația privind tergiversarea procesului*[1] etc.

Hotărârile judecătorești nu sunt supuse perimării. Astfel, dacă în cursul unui proces se pronunță o hotărâre parțială, în condițiile prevăzute de art. 436 alin. (1) C.proc.civ., iar apoi judecata pentru pretențiile nerecunoscute de pârât este lăsată în nelucrare, perimarea nu va afecta și hotărârea parțială, ci doar actele de procedură în legătură cu pretențiile nerecunoscute, indiferent că acestea au fost îndeplinite după pronunțarea hotărârii parțiale sau înainte de acest moment. Aceeași este soluția și în situația în care, pe parcursul judecății, se dispune disjungerea, iar, după ce se pronunță o hotărâre asupra uneia dintre cererile disjunse, pricina rămâne în nelucrare în privința celorlalte cereri. De asemenea, perimarea nu operează după pronunțarea hotărârii care trebuie comunicată în vederea exercitării căii de atac.

4.2.2.2. Rămânerea pricinii în nelucrare timp de 6 luni

Prin *rămânerea pricinii în nelucrare* se înțelege că *înăuntrul termenului de perimare prevăzut de lege nu a fost efectuat niciun act de procedură care să conducă la reluarea judecății*. Așa fiind, perimarea nu operează dacă, indiferent din ce motiv, cauza a continuat să se găsească pe rolul instanței și, prin urmare, activitatea procesuală a continuat.

Spre deosebire de reglementarea anterioară, actualul Cod de procedură civilă reglementează un singur termen de perimare în materie civilă *lato sensu*. Acesta este de *6 luni*. Fiind un termen procedural stabilit pe luni, el se calculează potrivit regulilor de drept comun stabilite de art. 181 alin. (1) pct. 3 și alin. (2) C.proc.civ.

Conform dispozițiilor art. 416 alin. (2) C.proc.civ., termenul de perimare curge de la ultimul act de procedură îndeplinit de părți sau de instanță. Însă, având în vedere că perimarea este o sancțiune procedurală pentru lipsa de stăruință a părții în desfășurarea judecății, rezultă că, în realitate, termenul de perimare începe să curgă *de la data ultimului act de procedură care nu a mai fost urmat, din motive imputabile părții, de alte acte de procedură în scopul continuării judecării cauzei*. Momentul începerii curgerii termenului de perimare, respectiv culpa părții în lăsarea cauzei în nelucrare sunt chestiuni de fapt, care trebuie dovedite și se vor determina de la caz la caz.

Poate constitui momentul începerii curgerii termenului de perimare, de exemplu, *data încheierii prin care s-a dispus suspendarea* judecății în temeiul art. 411 C.proc.civ., al art. 221 alin. (2) C.proc.civ., al art. 242 C.proc.civ., deoarece, din acest moment, partea are îndatorirea de a stărui în continuarea judecății ce a fost suspendată. Subliniem că începutul curgerii termenului de perimare se poate situa și ulterior rămânerii cauzei în nelucrare după suspendarea judecății, în cazurile de suspendare de drept și în cele de suspendare facultativă, mai puțin în cel prevăzut de art. 242 C.proc.civ., în care, așa cum am arătat, perimarea începe să curgă de la data încheierii de suspendare. Astfel,

[1] A se vedea, în același sens, M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 505, autoarea considerând că, în privința *contestației privind tergiversarea procesului* nu este aplicabilă sancțiunea perimării, întrucât judecata acestei cereri nu se face cu citarea părților, astfel încât este de neconceput suspendarea voluntară a judecății, care marchează momentul de început al curgerii termenului de perimare. În acord cu soluția inaplicabilității perimării în cazul contestației privind tergiversarea procesului, apreciem însă că justificarea acestei soluții nu este faptul că ea se soluționează fără citarea părților, ci acela că o asemenea cerere nu presupune o cercetare pe fondul pretenției.

termenul de perimare va începe să curgă de la data numirii tutorelui sau curatorului ori a reprezentantului convențional, de la data rămânerii definitive a hotărârii în litigiul care a atras suspendarea, cu mențiunea că, în cazul în care suspendarea a fost dispusă în condițiile art. 27 alin. (7) C.proc.pen., perimarea începe să curgă de la momentul expirării termenului de un an de la data suspendării, dacă litigiul penal nu a fost soluționat în primă instanță în decursul acestui interval de timp, de la data soluționării cererii de strămutare pentru cazul suspendării procesului ce se poate dispune în temeiul art. 143 alin. (1) C.proc.civ. etc., deoarece de la aceste momente partea interesată poate solicita repunerea cauzei pe rol în vederea continuării judecății.

Fiind un *termen procedural legal peremptoriu*, termenul de perimare ar trebui să curgă continuu. Legea însă stabilește că termenul de perimare poate fi întrerupt sau suspendat.

Potrivit art. 417 C.proc.civ., perimarea *se întrerupe prin îndeplinirea unui act de procedură făcut în vederea judecării procesului de către partea care justifică un interes*. Actul întrerupător de perimare trebuie să provină numai de la partea interesată[1] (fapt care urmează a fi apreciat de instanță). Pentru a întrerupe termenul de perimare, actul de procedură trebuie să aibă ca *scop repunerea pe rol în vederea judecării cauzei*, deci, spre exemplu, cererea de perimare nu întrerupe termenul de perimare, un act extrajudiciar (de exemplu, o notificare) nu întrerupe perimarea etc.

În cazul *coparticipării procesuale*, actul de procedură întrerupător de perimare al unuia dintre coparticipanți folosește și celorlalți coparticipanți [art. 419 C.proc.civ., text ce constituie o derogare de la principiul independenței procesuale a coparticipanților, consacrat de art. 60 alin. (1) C.proc.civ.].

Pentru a produce efectul întreruptiv de perimare, actul de procedură făcut în vederea judecării procesului trebuie să îndeplinească cerințele prevăzute de lege pentru întocmirea sa valabilă, inclusiv, dacă este cazul, pe cea privitoare la dovada achitării taxei judiciare de timbru[2].

[1] De regulă, *partea care justifică un interes pentru îndeplinirea actului de procedură în vederea continuării judecății* este reclamantul, apelantul, recurentul, contestatorul etc., însă și pârâtul poate justifica un asemenea interes. Apreciem însă că intimatul într-o cale de atac de reformare sau de retractare nu justifică interesul formulării unei cereri de repunere pe rol cu efect întreruptiv de perimare. S-a susținut [C. Negrilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 776] că nici intervenientul accesoriu și nici chematul în garanție nu pot formula o cerere de redeschidere a judecății, întrucât cel dintâi are o poziție procesuală subordonată părții a cărei apărare o sprijină, iar cel de-al doilea, deoarece nu justifică un interes, dat fiind că soluționarea cererii de chemare în garanție depinde de soluția ce se va da cererii principale. În ceea ce ne privește, considerăm că, dacă, referitor la cazul chematului în garanție, interpretarea este corectă, în ipoteza intervenientului accesoriu, soluția ar trebui nuanțată, deoarece, potrivit dispozițiilor art. 67 alin. (2) C.proc.civ., intervenientul accesoriu poate să săvârșească actele de procedură care nu contravin interesului părții în favoarea căreia a intervenit. Or, dacă efectuarea actului de procedură în vederea continuării judecății este în interesul părții a cărei apărare o sprijină intervenientul accesoriu, nu există niciun temei legal pentru ca o asemenea cerere să nu fie primită.

[2] În practica judiciară s-a decis că o *cerere de repunere pe rol fără mențiunea de solicitare de judecată în lipsă* nu poate constitui un act de procedură valabil, căruia să i se recunoască efectul de întrerupere a termenului de perimare, în condițiile în care instanța a dispus suspendarea voluntară [în prezent, în temeiul art. 411 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ. – *n.n.*] pentru lipsa părților și absența unei cereri de judecată în lipsă, întrucât ar constitui și pe viitor un impediment în continuarea judecății, în lipsa unei solicitări exprese de judecare în lipsă, care, anterior, a condus la suspendare – I.C.C.J., s. I civ., dec. nr. 2683/2012, *apud* C. Negrilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 781-782.

Dacă, după îndeplinirea unui act de întrerupere, pricina rămâne din nou în nelucrare din vina părții, va începe să curgă *un nou termen de perimare,* timpul ce s-a scurs înaintea întreruperii neintrând în calculul noului termen.

Termenul de perimare este susceptibil nu numai de întrerupere, ci și de *suspendare*. Articolul 418 C.proc.civ. determină, în mod expres, cazurile de suspendare. Astfel, potrivit textului menționat, cursul perimării este suspendat (nu curge):

– *cât timp durează suspendarea judecății, pronunțată de instanță în cazurile prevăzute la art. 413 C.proc.civ.* (deci, până la rămânerea definitivă a hotărârii civile pronunțate în pricina care a determinat suspendarea judecății, până la rămânerea definitivă a hotărârii penale sau, după caz, până la definitivarea soluției procurorului), *precum și în alte cazuri stabilite de lege, dacă suspendarea nu este cauzată de lipsa de stăruință a părților în judecată*;

– *timp de o lună de la data când s-au petrecut faptele care atrag suspendarea de drept a judecății în conformitate cu art. 412 C.proc.civ., dar numai dacă aceste fapte s-au petrecut în ultimele 3 luni ale termenului de perimare*[1];

– *pe timpul cât partea este împiedicată de a stărui în judecată din cauza unor motive temeinic justificate* (stabilirea că împrejurările care au împiedicat partea să stăruie în judecată erau sau nu temeinic justificate este o chestiune de fapt, lăsată la aprecierea instanței)[2], precum și

– *în alte cazuri expres prevăzute de lege*.

În toate cazurile de suspendare a termenului de perimare, după încetarea împrejurărilor ce au determinat suspendarea, cursul perimării va continua de la punctul la care s-a oprit, incluzându-se și timpul curs înaintea suspendării. Așadar, în cazul în care pricina a rămas în nelucrare mai mult timp, iar în acest interval au intervenit și cauze de suspendare a termenului de perimare, va opera această sancțiune doar dacă, scăzându-se perioada de suspendare, termenul de șase luni prevăzut de lege este împlinit.

4.2.2.3. Lăsarea pricinii în nelucrare să se datoreze culpei părții

Cea de-a treia condiție a perimării, la care se referă expres art. 416 alin. (1) C.proc.civ., exprimă caracterul de sancțiune procedurală al acesteia.

Așadar, pentru a interveni perimarea este necesar ca rămânerea procesului în nelucrare să se datoreze unor *„motive imputabile părții"*. Acestea sunt *chestiuni de fapt* care trebuie dovedite și pe care instanța de judecată le va aprecia în concret, de la caz la caz. Dacă însă cauza a rămas în nelucrare fără ca partea să aibă vreo vină, atunci

[1] Premisa prevederilor art. 418 C.proc.civ. este aceea că termenul de perimare începuse deja să curgă (de exemplu, instanța dispusese anterior suspendarea judecății, în condițiile art. 411 C.proc.civ.) și pe parcursul curgerii acestuia intervine fie una dintre împrejurările prevăzute de art. 413 C.proc.civ. sau de un alt text de lege, care poate atrage suspendarea facultativă a judecății și care nu presupune lipsa de stăruință a părților în judecată, fie una dintre cele enumerate de art. 412 alin. (1) pct. 1-8 C.proc.civ., care atrage suspendarea de drept a procesului, cu mențiunea că, în acest din urmă caz, împrejurarea respectivă trebuie să fi intervenit în ultimele trei luni ale termenului de perimare pentru a putea atrage suspendarea acestuia, fie o cauză temeinic justificată care împiedică partea să stăruie în judecată sau o altă cauză de suspendare a perimării prevăzută de lege.

[2] Partea care invocă motive temeinic justificate care au împiedicat-o să stăruie în judecată trebuie să dovedească nu numai faptul apariției lor, ci și durata acestora, pentru a fi posibilă determinarea întinderii perioadei de suspendare a cursului perimării, perioadă pe care legea nu o limitează – C. Negrilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 784.

perimarea nu operează. Codul de procedură civilă stabileşte unele *situaţii în care partea nu se socoteşte în culpă* şi, în consecinţă, perimarea nu va opera. Astfel, potrivit art. 416 alin. (3) C.proc.civ., nu intervine perimarea în cazurile în care:

– *actul de procedură trebuia efectuat din oficiu* [de exemplu, după suspendarea de drept dispusă în condiţiile art. 412 alin. (1) pct. 7 C.proc.civ. sau ale art. 520 alin. (2) C.proc.civ. ori după suspendarea facultativă până la soluţionarea excepţiei de neconstituţionalitate a unei legi sau ordonanţe, reluarea judecăţii se va dispune din oficiu de către instanţă], precum şi

– *din motive care nu sunt imputabile părţii, cererea nu a ajuns la instanţa competentă* [de exemplu, în cazul conflictului de competenţă, instanţa în faţa căreia s-a ivit conflictul are obligaţia înaintării dosarului instanţei competente să soluţioneze conflictul, potrivit art. 134 C.proc.civ.; în cazul strămutării, în condiţiile de art. 145 alin. (1) C.proc.civ. , instanţa de la care s-a strămutat procesul are obligaţia înaintării dosarului la instanţa desemnată prin admiterea cererii de strămutare; art. 471 alin. (7) şi (8) C.proc.civ. prevede obligaţia instanţei a cărei hotărâre se atacă cu apel să înainteze dosarul instanţei de apel, obligaţie ce există şi în sarcina instanţei a cărei hotărâre este recurată, respectiv de a înainta dosarul instanţei de recurs, potrivit art. 490 alin. (2) C.proc.civ.; în toate aceste situaţii este necesar ca instanţa să dispună din oficiu aceste măsuri, neputând fi imputabile părţii întârzierile în efectuarea acestor acte de procedură, deci nu poate opera nici perimarea];

– *din motive care nu sunt imputabile părţii, nu se poate fixa termen de judecată*[1].

4.2.3. Procedura de constatare a perimării

În conformitate cu prevederile art. 416 alin. (1) C.proc.civ., perimarea *operează de drept*, adică prin simpla împlinire a termenului de perimare. Este însă necesar ca perimarea *să fie constatată printr-o hotărâre judecătorească*, prin care să se declare stins procesul în faza în care se găseşte, deoarece trebuie verificat, în contradictoriu, dacă sunt îndeplinite condiţiile pentru ca această sancţiune să opereze.

În vederea constatării perimării, instanţa va verifica următoarele aspecte:

– cererea să fi *rămas în nelucrare timp de 6 luni*;

– rămânerea în nelucrare să se datoreze *culpei părţii*;

– să nu fi intervenit o *cauză de întrerupere sau de suspendare* a termenului de perimare;

[1] Sub imperiul Codului de procedură civilă din 1865, care cuprindea o dispoziţie similară actualului art. 416 alin. (3) C.proc.civ., în practica judiciară s-a decis că nu există culpa părţii şi, deci, perimarea nu operează dacă instanţa a omis fixarea termenului de judecată, deşi taxa de timbru era plătită sau cererea nu trebuia timbrată (Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 136/1952, în C.D. 1952-1954, vol. I, p. 349); dacă judecata nu trebuia suspendată, ci doar amânată, întrucât procedura de citare nu era legal îndeplinită (Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 721/1963, în J.N. nr. 6/1964, p. 155); când instanţa, în mod greşit, a dispus suspendarea voluntară a judecăţii, deşi se ceruse judecarea în lipsă (C.A. Galaţi, dec. civ. nr. 1069/1995, în Sinteza practicii judiciare 1995, p. 136); dacă recurentului nu i s-a comunicat o copie de pe hotărârea atacată, recursul nu se poate perima, deoarece instanţa era obligată să îi comunice hotărârea, în vederea motivării recursului. De asemenea, s-a arătat (G. Boroi, *Codul 2001*, p. 440; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 318) că acţiunea civilă în procesul penal nu se poate perima, întrucât, chiar dacă s-a dispus disjungerea acesteia de acţiunea penală, instanţa penală este obligată să se pronunţe şi asupra laturii civile, urmând să procedeze din oficiu la fixarea unui termen pentru judecarea acţiunii civile.

– să nu existe o *cauză de stingere a procesului*, prevăzută de o normă specială care se aplică cu prioritate (de exemplu, împăcarea soţilor în cazul divorţului – art. 924 C.proc.civ.).

Potrivit art. 420 alin. (1) C.proc.civ., perimarea se constată din oficiu sau la cererea părţii interesate[1], iar, conform alin. (2) al aceluiaşi articol, perimarea poate fi invocată şi pe cale de excepţie în camera de consiliu sau în şedinţă publică. Această din urmă dispoziţie legală vizează situaţia în care, deşi termenul de perimare se împlinise, s-a fixat totuşi termen pentru judecata în fond, deci când pricina a fost repusă pe rol în vederea continuării judecăţii după expirarea termenului de perimare.

Perimarea este reglementată de norme de ordine publică, astfel încât aceasta poate fi *invocată, indiferent de mijlocul procedural (cerere sau excepţie), de instanţă din oficiu, de procuror, dacă acesta participă la judecată, precum şi de partea interesată*. Precizăm că *excepţia de perimare* este o *excepţie de procedură, absolută şi peremptorie*.

De regulă, interesul de a invoca perimarea aparţine *pârâtului* sau, după caz, *intimatului*. S-a susţinut că, exceptând situaţia în care pârâtul a formulat cerere reconvenţională, reclamantul nu ar avea interesul să invoce perimarea, el având posibilitatea de a renunţa la judecată[2]. S-a arătat însă că, uneori, şi *reclamantul* ar justifica interesul de a invoca perimarea, de exemplu, în procesele de partaj. De altfel, dacă se intrase în dezbaterea fondului pricinii ce ulterior a fost lăsată în nelucrare, iar dreptul de a obţine condamnarea pârâtului nu este încă prescris, interesul de a invoca perimarea aparţine întotdeauna şi reclamantului, având în vedere că o eventuală renunţare la judecată (cu scopul de a se introduce o nouă cerere de chemare în judecată pentru valorificarea aceleiaşi pretenţii) nu ar putea fi făcută decât cu consimţământul pârâtului. S-ar putea susţine că suntem în prezenţa exercitării abuzive a unui drept procedural, dar nu trebuie omis faptul că lăsarea pricinii în nelucrare se datorează şi atitudinii pârâtului[3].

De asemenea, perimarea mai poate fi invocată de *intervenientul voluntar principal* sau de cel *accesoriu*, în acest din urmă caz, cu condiţia ca invocarea perimării să fie în interesul părţii pentru care terţul a intervenit în proces [art. 67 alin. (2) C.proc.civ.], de *cel chemat în judecată* deoarece ar putea pretinde aceleaşi drepturi ca şi reclamantul, de *terţul chemat în garanţie*, de *terţul arătat ca titular al dreptului real*, precum şi de *intervenientul forţat*, introdus din oficiu.

Dacă pricina este repusă pe rol pentru constatarea perimării (din oficiu sau la cererea părţii interesate ori a procurorului), trebuie să aibă loc o dezbatere contradictorie. În acest scop, conform art. 420 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ., judecătorul va cita de urgenţă părţile şi va dispune grefierului să întocmească un referat asupra actelor de procedură în legătură cu perimarea. Nu este însă necesar ca în citaţie să se menţioneze faptul că se va discuta problema perimării.

Cererea de perimare este un incident procedural faţă de cererea principală, astfel încât trebuie rezolvată de instanţă *în aceeaşi compunere şi constituire ca pentru judecarea cererii perimabile*. Dacă este vorba de o cauză în care participarea procurorului este obligatorie, în cererea de perimare a acesteia va trebui să pună concluzii şi procurorul etc.

[1] Potrivit art. 9 lit. d) din O.U.G. nr. 80/2013, cererile de perimare se taxează cu 20 lei.

[2] A se vedea: P. Vasilescu, *Tratat*, vol. III, p. 328; Al. Bacaci, *op. cit.*, p. 236.

[3] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 441; V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 319.

Indiferent de mijlocul procedural de invocare a perimării (cererea de perimare sau excepția de perimare), dacă instanța constată că perimarea nu a intervenit, va pronunța o *încheiere* care poate fi atacată odată cu fondul procesului [art. 421 alin. (1) C.proc.civ.], prin intermediul acelei căi de atac ce poate fi exercitată împotriva hotărârii de fond, respectiv apel sau, după caz, recurs.

Dacă însă constată că perimarea a intervenit, instanța va pronunța o *hotărâre* care poate fi atacată numai cu *recurs, la instanța ierarhic superioară*, în *termen de 5 zile de la pronunțare*[1], cu precizarea că, atunci când hotărârea de perimare se pronunță de o secție a Înaltei Curți de Casație și Justiție, recursul se judecă de *Completul de 5 judecători* [art. 421 alin. (2) C.proc.civ.].

Se observă că, la fel ca în reglementarea anterioară, în privința regimului juridic al hotărârii de perimare, se instituie aceeași derogare de la principiul *accesorium sequitur principale* cu privire la calea de atac, în sensul suprimării dreptului de apel și al instituirii unui termen special de recurs, care curge de la pronunțare, iar nu de la comunicare.

Însă, spre deosebire de Codul de procedură civilă din 1865, *de lege lata*, a mai fost instituită o derogare de la principiul amintit mai sus, derogare care privește posibilitatea exercitării recursului *și în cazul hotărârii prin care se constată perimarea unui recurs*[2].

Așadar, în reglementarea actuală, recursul poate fi exercitat nu numai împotriva hotărârii prin care s-a constatat perimarea cererii de chemare în judecată ori a apelului, ci și împotriva hotărârii prin care s-a constatat perimarea recursului ori a unei contestații în anulare sau revizuiri, chiar dacă acestea din urmă fuseseră exercitate împotriva unor hotărâri nesusceptibile de recurs.

Soluția rezultă implicit, dar neechivoc, din faptul că a fost prevăzută posibilitatea atacării cu recurs a hotărârii de perimare date de o secție a Înaltei Curți de Casație și Justiție, care, așa cum reiese din dispozițiile art. 97 C.proc.civ., în materie civilă nu judecă nici în primă instanță și nici în apel.

Trebuie reținut că, deși perimarea este reglementată de norme de ordine publică și operează de drept, ceea ce ar însemna că ea ar putea fi invocată în orice fază a judecății, chiar direct în căile de atac, totuși, art. 420 alin. (3) C.proc.civ. dispune că *perimarea cererii de chemare în judecată nu poate fi ridicată pentru prima oară în instanța de apel (a fortiori*, nici direct în recurs sau în celelalte căi extraordinare de atac), astfel că, *dacă partea interesată sau instanța din oficiu nu a invocat perimarea* (pe calea excepției sau a cererii de perimare) *înaintea primei instanțe, sancțiunea se acoperă* și sentința nu mai poate fi schimbată pe motiv că se împlinise termenul de perimare înainte de pronunțarea ei[3].

Pe de altă parte, dacă a fost *invocată legal, dar a fost respinsă sau instanța a omis să se pronunțe asupra acesteia*, perimarea poate fi invocată pe calea apelului sau a recursului, după caz, exercitat împotriva hotărârii pe fond, în măsura în care asemenea căi de atac sunt deschise, potrivit legii, cu privire la fondul procesului.

[1] A se vedea și C.C., dec. nr. 311/2001 (M. Of. nr. 25 din 17 ianuarie 2002) și dec. nr. 124/2006 (M. Of. nr. 222 din 10 martie 2006).

[2] A se vedea și M. TĂBĂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 515; C.C. DINU, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 917.

[3] I.C.C.J., s. civ. și de propr. int., dec. nr. 3731/2010 și dec. nr. 5007/2010, nepublicate.

În reglementarea Codului de procedură civilă din 1865, s-a pus problema de a ști cărui act urmează să i se acorde prioritate în cazul în care, în aceeași zi, se formulează atât *cererea de perimare*, cât și *actul întrerupător de perimare*. În practica judiciară și în doctrina anterioare anului 1948 s-a oferit soluția potrivit căreia are prioritate actul care s-a înregistrat mai întâi, iar, în caz de îndoială, actul întrerupător de perimare[1]. Deși unii autori au preluat această soluție și pentru reglementarea ulterioară anului 1948[2], când instituția perimării a fost reconfigurată în forma pe care o are și în prezent, s-a arătat însă că ea nu mai era de actualitate, deoarece perimarea opera de drept, prin simpla împlinire a termenului de perimare, iar nu ca urmare a cererii părții interesate. Având în vedere că, și *de lege lata*, perimarea operează de drept, apreciem că își păstrează actualitatea soluțiile consacrate în doctrină, în sensul că, atunci când ambele acte sunt efectuate cel mai târziu în ultima zi a termenului de perimare, înseamnă că actul întrerupător de perimare este făcut înăuntrul termenului și deci cursul perimării s-a întrerupt, iar dacă sunt efectuate după ultima zi a termenului de perimare, actul de întrerupere nu-și mai poate produce efectul, deci instanța va trebuie să constate perimarea[3].

4.2.4. Efectele perimării

Principalul efect al perimării constă în *stingerea procesului, în faza în care se găsește, împreună cu toate actele de procedură efectuate în acea instanță*[4], părțile fiind deci repuse în situația anterioară introducerii cererii perimate. Soluția stingerii procesului nu este expres prevăzută nici în reglementarea actuală, însă ea rezultă cu claritate din prevederile art. 422 alin. (1) C.proc.civ., potrivit cărora perimarea lipsește de efect toate actele de procedură făcute în acea instanță.

Perimarea operează *împotriva oricăror persoane fizice sau juridice, inclusiv împotriva incapabililor,* conform art. 416 alin. (1) C.proc.civ. Nu s-ar putea trage de aici concluzia că perimarea nu ar opera împotriva persoanelor juridice de drept public, deoarece, referindu-se în mod expres numai la cei lipsiți de capacitate de exercițiu, legiuitorul a intenționat să sublinieze că, în cazul acestora, cursul perimării nu se suspendă, așa cum se întâmplă în materia prescripției extinctive.

Dacă s-a constatat perimarea cererii de chemare în judecată, *efectul acesteia de a întrerupe prescripția extinctivă nu se mai produce*[5]. Cu toate acestea, potrivit dispozițiilor art. 2539 alin. (2) teza a II-a C.civ., aplicabile și în cazul perimării cererii de chemare în judecată, potrivit art. 205[1] din Legea nr. 71/2011, dacă reclamantul, *în termen*

[1] A se vedea, de exemplu, P. VASILESCU, *Tratat*, vol. III, p. 334.

[2] A se vedea AL. BACACI, *op. cit.*, p. 241.

[3] A se vedea și G. BOROI, *Codul 2001*, p. 442; V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 320; I. LEȘ, *Codul 2007*, p. 650.

[4] Precizarea conduce la alte două concluzii: a) nu sunt afectate actele procedurale făcute într-o altă instanță, deși ele ar fi conexe cu cele perimate; b) nu sunt, de asemenea, afectate: actele făcute în afara instanței (de exemplu, o somație anterioară cererii introductive de instanță își conservă efectul punerii în întârziere); autoritatea lucrului judecat cât privește rezolvarea dată unora dintre capetele de cerere, anterior constatării perimării, își păstrează eficacitatea; tranzacția parțială își produce efectele – I. DELEANU, *Tratat 2013*, vol. I, p. 1073.

[5] Perimarea cererii de chemare în judecată atrage, ca regulă, înlăturarea și a celorlalte efecte ale introducerii acestei cereri.

de 6 luni de la data la care hotărârea de constatare a perimării a rămas definitivă, introduce o nouă cerere, prescripția este considerată întreruptă prin cererea de chemare în judecată sau de arbitrare precedentă, cu condiția însă ca noua cerere să fie admisă.

În cazul în care dreptul la acțiune (de a obține condamnarea pârâtului) nu s-a prescris, reclamantul poate introduce *o nouă cerere* de chemare în judecată *(între aceleași părți, având același obiect și aceeași cauză)*, întrucât perimarea nu afectează dreptul subiectiv civil.

Conform art. 422 alin. (2) C.proc.civ., când se face o nouă cerere de chemare în judecată, părțile pot folosi *dovezile administrate în cursul judecării cererii perimate*, în măsura în care noua instanță socotește că nu este necesară refacerea lor.

În cazul în care *s-a perimat cererea de apel*, se stinge judecata în instanța de apel, nemaiputându-se exercita un nou apel împotriva aceleiași hotărâri. Ca efect al perimării apelului, hotărârea de primă instanță devine executorie, însă numai din momentul pronunțării hotărârii prin care s-a constatat perimarea apelului. Având în vedere că recursul nu se poate exercita *omisso medio*, înseamnă că hotărârea primei instanțe este și definitivă.

Când s-a perimat *cererea de recurs*, exercitarea unui nou recurs nu mai este posibilă, astfel încât hotărârea recurată devine definitivă.

Dacă s-a perimat o *contestație în anulare* sau o *revizuire*, calea extraordinară de atac pentru motivul invocat prin cererea perimată nu mai poate fi reiterată. Mai mult, potrivit art. 504 alin. (3) C.proc.civ., o hotărâre împotriva căreia s-a exercitat contestația în anulare nu mai poate fi atacată de aceeași parte cu o nouă contestație în anulare, chiar dacă se invocă alte motive.

Sancțiunea perimării se răsfrânge și asupra obligației suportării *cheltuielilor de judecată*, în sensul că acestea vor fi suportate de reclamant sau, după caz, apelant, recurent etc., deci de cel care a formulat cererea care ulterior s-a perimat.

Sancțiunea perimării lipsește actele de procedură de efectele lor în ceea ce privește funcția procedurală a acestora, dar, dacă aceste acte cuprind manifestări de voință, declarații sau constatări de fapt, ele își vor produce efectele (de exemplu, o cerere perimată poate constitui o recunoaștere extrajudiciară, un început de dovadă scrisă etc.).

O ultimă problemă referitoare la efectele perimării privește *indivizibilitatea perimării*. Potrivit art. 419 C.proc.civ., în cazul în care sunt mai mulți reclamanți sau pârâți împreună, cererea de perimare sau actul de procedură întrerupător de perimare al unuia folosește și celorlalți. Deși textul se referă expres numai la cererea de perimare și la actul întrerupător de perimare, se apreciază că el consacră regula indivizibilității perimării. De altfel, formularea generică, în privința cererii de perimare, poate duce la concluzia că legea are în vedere toate consecințele care decurg din introducerea și admiterea cererii.

Așadar, *perimarea se răsfrânge asupra tuturor părților din proces, indiferent de poziția lor procesuală* și aceasta din cauza caracterului unitar al procesului civil. Într-adevăr, ar fi greu de admis ca procesul să se stingă pentru una sau mai multe părți, dar să continue pentru celelalte părți.

Trebuie precizat că perimarea este indivizibilă nu numai în cazul raporturilor de solidaritate sau de indivizibilitate, ci ori de câte ori există o *coparticipare procesuală, indiferent că aceasta este subiectivă sau obiectivă.*

Gabriel Boroi **Mirela Stancu**

Drept procesual civil

Editura Hamangiu
2015

Dintre *consecinţele* care decurg din regula indivizibilităţii perimării, vom reţine, cu titlu exemplificativ, următoarele: perimarea se răsfrânge nu numai asupra părţilor iniţiale, ci şi asupra terţilor intervenienţi (indiferent că este vorba de o intervenţie voluntară sau forţată); actul întrerupător de perimare făcut de un coparticipant profită şi celorlalţi coparticipanţi, iar cel făcut de terţul intervenient profită şi părţilor iniţiale şi invers; invocarea excepţiei de perimare de către un coparticipant profită şi celorlalţi; dacă perimarea nu poate fi solicitată faţă de un reclamant, ea nu poate fi cerută nici faţă de ceilalţi; nulitatea cererii de perimare foloseşte sau, după caz, vatămă tuturor părţilor; două cereri conexate nu se pot perima separat, ci numai împreună, iar actul întrerupător de perimare făcut cu privire la una dintre ele va folosi şi în cealaltă; suspendarea termenului de perimare, indiferent din ce motiv, are loc în privinţa tuturor părţilor etc.

4.2.5. Perimarea instanţei

Conform art. 423 C.proc.civ., *orice cerere adresată unei instanţe şi care a rămas în nelucrare timp de 10 ani se perimă de drept, chiar în lipsa unor motive imputabile părţii.*

Această prevedere legală consacră instituţia perimării instanţei, care a existat şi în reglementarea anterioară, când făcea obiectul dispoziţiilor art. 1891 C.civ. 1864.

Perimarea instanţei devine incidentă atunci când o cerere adresată instanţă, indiferent de natura sau obiectul acesteia, a rămas în nelucrare timp de 10 ani, fiind fără relevanţă dacă la rămânerea în nelucrare a existat sau nu culpa părţii[1].

Această sancţiune procedurală *intervine de drept*, însă trebuie constatată de instanţă, din oficiu sau la cererea părţii interesate, potrivit procedurii prevăzute de art. 420 C.proc.civ., la care art. 423 C.proc.civ. face trimitere pentru o aplicare corespunzătoare.

§5. Actele procesuale de dispoziţie ale părţilor

5.1. Consideraţii generale

Principiul disponibilităţii cuprinde în conţinutul său şi posibilitatea părţilor de a efectua acte procesuale de dispoziţie. În continuare ne vom ocupa de trei asemenea acte de dispoziţie, şi anume: desistarea (renunţarea reclamantului), achiesarea şi tranzacţia judiciară. Acestea sunt *acte de voinţă ale părţilor cu privire la drepturile subiective (pretenţiile) supuse judecăţii sau la mijloacele procesuale prin care se pot recunoaşte sau realiza aceste drepturi.*

Fiind vorba de acte de dispoziţie, părţile trebuie să aibă *capacitate procesuală de exerciţiu deplină* sau, în cazul celui lipsit de capacitate procesuală de exerciţiu sau cu capacitate procesuală de exerciţiu restrânsă, trebuie să existe, conform art. 81 alin. (1) C.proc.civ., *încuviinţarea prealabilă a instanţei de tutelă sau, după caz, a organului administrativ competent.* Menţionăm că, potrivit art. 81 alin. (2) C.proc.civ., actele pro-

[1] Este o perimare subsidiară, pentru situaţia când nu s-a constatat, timp de 10 ani, perimarea judecării cererii – I. DELEANU, *Tratat 2013*, vol. I, p. 1073, nota 1.

cesuale de dispoziție făcute în orice proces de reprezentanții minorilor, ai persoanelor puse sub interdicție și ai dispăruților nu vor împiedica judecata, dacă instanța apreciază că ele nu sunt în interesul acestor persoane, iar, conform art. 437 alin. (2) C.civ., cel care introduce o acțiune privitoare la filiație în numele unui copil sau al unei persoane puse sub interdicție judecătorească, precum și copilul minor care a introdus singur, potrivit legii, o astfel de acțiune nu pot renunța la judecarea ei. De asemenea, potrivit art. 28 alin. (3) din Legea nr. 554/2004, în materia contenciosului administrativ, acțiunile introduse de persoanele de drept public și de orice autoritate publică, în apărarea unui interes public, precum și cele introduse împotriva actelor administrative normative nu mai pot fi retrase, cu excepția situației în care sunt formulate și pentru apărarea drepturilor sau intereselor legitime de care pot dispune persoanele fizice sau juridice de drept privat.

Dacă actul procesual de dispoziție urmează a se face prin *reprezentant convențional*, acesta are nevoie de *o procură specială* [art. 81 alin. (1) C.proc.civ.], procura *ad litem* prevăzută de art. 85 C.proc.civ. nefiind suficientă. Însă avocatul care reprezintă și asistă partea nu trebuie să înfățișeze o procură specială dacă în contractul de asistență juridică este prevăzut dreptul de a efectua acte procesuale de dispoziție sau un anume asemenea act[1].

5.2. Desistarea

Desistarea reclamantului se poate prezenta sub două forme:
– *renunțarea la judecată* (reglementată de art. 406-407 C.proc.civ.);
– *renunțarea la dreptul subiectiv pretins* (reglementată de art. 408-410 C.proc.civ.).

5.2.1. Renunțarea la judecată

Renunțarea la judecată este *un act de dispoziție care provine de la reclamant*. Având în vedere că reclamantul este cel care a declanșat procesul, acestuia i se recunoaște și dreptul de a renunța la judecată, neavând relevanță motivele care îl determină să își manifeste astfel voința[2].

Renunțarea la judecată poate fi *totală* sau *parțială*[3].

Potrivit art. 406 C.proc.civ., renunțarea la judecată poate fi făcută *oricând* în cursul judecății, fie *verbal în ședința de judecată*, fie prin *cerere scrisă*[4], personal sau prin mandatar cu procură specială.

[1] Potrivit art. 126 alin. (3) din Statutul profesiei de avocat, pentru activitățile prevăzute expres în cuprinsul obiectului contractului de asistență juridică, acesta reprezintă un mandat special, în puterea căruia avocatul poate încheia, sub semnătură privată sau în formă autentică, acte de conservare, administrare ori dispoziție în numele și pe seama clientului. A se vedea și M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. I, p. 431; V.M. CIOBANU, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 892, nota 4.

[2] Renunțarea reclamantului la judecată poate fi determinată de ivirea în viitor a unor împrejurări mai favorabile pentru poziția sa procesuală.

[3] În măsura în care pârâtul formulează cererea reconvențională, el dobândește calitatea de reclamant, astfel încât, cu privire la această cerere, el va putea să facă acte de dispoziție, inclusiv să renunțe la judecată.

[4] Renunțarea la judecată trebuie să rezulte din cererea scrisă sau verbală a titularului dreptului, deci să fie expresă, ea neputând fi dedusă din susțineri ale părții, care pot avea alt înțeles decât cel al unei

Dacă renunțarea s-a făcut după comunicarea cererii de chemare în judecată, dar înainte de primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate, *nu este necesar consimțământului pârâtului*, dar, la cererea acestuia din urmă, instanța îl va obliga pe reclamant la cheltuielile de judecată pe care pârâtul le-a făcut[1]. Dacă reclamantul renunță la judecată la primul termen la care părțile sunt legal citate sau ulterior acestui moment, renunțarea nu se poate face decât *cu acordul expres sau tacit al celeilalte părți (este vorba de partea împotriva căreia este formulată pretenția reclamantului)*[2]. Dacă pârâtul nu este prezent la termenul la care reclamantul declară că renunță la judecată, instanța va acorda pârâtului un termen până la care să își exprime poziția față de cererea de renunțare. Lipsa unui răspuns până la termenul acordat se consideră *acord tacit* la renunțare[3]. *Renunțarea la judecata cererii de chemare în judecată* poate interveni *și în apel sau în căile extraordinare de atac*, însă în acest caz este necesar întotdeauna acordul celeilalte părți, deoarece, prin ipoteză, renunțarea are loc după primul termen de judecată la care părțile au fost legal citate. Precizăm însă că, în cazul în care *se renunță la judecata căii de atac*, nu este necesar niciodată acordul părții adverse, deoarece, în această ipoteză, renunțarea reprezintă, în realitate, o achiesare pură și simplă la hotărârea atacată, pentru care legea nu impune condiția existenței acordului celeilalte părți.

Prin derogare de la dispozițiile art. 406 C.proc.civ., în *procesele de divorț*, reclamantul poate renunța la judecată în tot cursul judecății, chiar dacă pârâtul se împotrivește (art. 923 teza I C.proc.civ.).

Instanța constată renunțarea la judecata cererii printr-o *hotărâre* prin care dispune *închiderea dosarului*[4]. Când renunțarea la judecată se face în apel sau în căile extra-

renunțări – Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 585/1980, în Repertoriu 1975-1980, p. 297; dec. nr. 659/1986, în C.D. 1986, p. 186, *apud* G. BOROI, *Codul 2001*, p. 561.

[1] Rezultă, așadar, că, în ipoteza în care renunțarea ar surveni *anterior comunicării* cererii de chemare în judecată, deci, în etapa verificării și regularizării cererii, în condițiile art. 200 C.proc.civ., o asemenea obligație nu ar putea fi stabilită în sarcina reclamantului, întrucât, la acel moment, pârâtul nu are cunoștință încă de cererea reclamantului și, prin ipoteză, nu a făcut nici cheltuieli. S-a arătat, în mod întemeiat, că, în această situație, nu se impune fixarea unui termen de judecată – care implică și citarea adversarului reclamantului –, ci hotărârea va fi dată într-o *procedură necontencioasă, chiar în etapa premergătoare declanșării procesului*. De asemenea, hotărârea va putea fi atacată cu recurs în termen de 30 de zile de la data comunicării, iar nu cu apel. Hotărârea va fi însă comunicată numai reclamantului, nu și pârâtului – M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, nr. 506, p. 461.

[2] Soluția se justifică pe considerentul că există posibilitatea unei noi judecăți în cazul renunțării la judecată. Pârâtul, apreciind din actele de procedură efectuate în cauză că reclamantul nu va câștiga procesul, se va opune renunțării reclamantului și va cere continuarea judecării fondului cauzei, urmărind să obțină o hotărâre care să treacă în autoritatea lucrului judecat. A se vedea și G. BOROI, *Codul 2001*, p. 445; V.M. CIOBANU, G. BOROI, T.C. BRICIU, *Curs selectiv 2011*, p. 323.

[3] Prin prevederea expresă a modalității în care se consideră exprimat tacit acordul pârâtului la renunțarea reclamantului se tranșează o practică judiciară divergentă în legătură cu modalitatea de exprimare a acceptului pârâtului. A se vedea și G. BOROI, O. SPINEANU-MATEI, *Codul adnotat 2011*, p. 413.

[4] În cazul în care renunțarea este *parțială* sau intervine cu privire la o *cerere incidentală*, cum ar fi cererea reconvențională sau intervenția principală voluntară etc., instanța va pronunța o hotărâre prin care va constata *renunțarea parțială la judecată*, respectiv *la cererea incidentală* și va continua procesul cu privire la restul pretențiilor sau cererilor, ceea ce înseamnă că în această situație vor exista *două hotărâri în dosarul respectiv*, una de constatare a renunțării la o parte dintre pretenții sau cereri și alta pe fondul celorlalte pretenții sau cereri. În sensul că, în cazul în care desistarea este parțială sau privește o cerere incidentală, se va da o încheiere interlocutorie prin care se va lua act de renunțare, urmând ca judecata să continue cu privire la celelalte capete de cerere, fără a fi nevoie ca în dispozitivul hotărârii finale să se reia soluția din

ordinare de atac, instanța va lua act de renunțare și va dispune și *anularea, în tot sau în parte, a hotărârii* sau, după caz, a hotărârilor pronunțate în cauză.

Potrivit art. 406 alin. (6) C.proc.civ., hotărârea prin care se constată renunțarea la judecată este supusă *recursului*[1], care va fi judecat de *instanța ierarhic superioară* celei care a luat act de renunțare, termenul de recurs fiind cel de drept comun. Când renunțarea are loc în fața unei secții a Înaltei Curți de Casație și Justiție, hotărârea este *definitivă*.

Rezultă, așadar, că, în privința căii de atac de care este susceptibilă hotărârea prin care se constată intervenirea acestui incident în cursul judecății, s-a instituit o derogare de la principiul *accesorium sequitur principale,* astfel încât aceasta va fi supusă doar recursului, chiar dacă hotărârea asupra fondului ar fi susceptibilă de apel.

Se ridică întrebarea însă dacă derogarea de la principiul *accesorium sequitur principale* privește și cazul în care se constată renunțarea la judecată în apel, în ipoteza în care hotărârea pe fond este definitivă, sau în recurs. Cu alte cuvinte, dacă hotărârea prin care se constată renunțarea la judecată este susceptibilă a fi atacată separat cu recurs, chiar dacă hotărârea pe fond ar fi definitivă.

În ceea ce ne privește, apreciem că, și în reglementarea actuală, recursul împotriva hotărârii prin care se constată renunțarea la judecată de către o instanță de recurs este *inadmisibil*, iar soluția rezultă din caracterul de normă specială al prevederilor art. 406 alin. (6) C.proc.civ., care, ca atare, nu pot fi interpretate extensiv. Într-adevăr, în ceea ce privește domeniul lor de aplicare, trebuie observat că dispozițiile art. 406 alin. (6) C.proc.civ. derogă de la principiul *accesorium sequitur principale* sub un singur aspect: calea de atac care se poate exercita împotriva hotărârii prin care se constată intervenirea incidentului procedural reprezentat de renunțarea la judecată. Însă, principiul *accesorium sequitur principale* mai presupune și un alt aspect în privința regimului căilor de atac la care sunt supuse hotărârile cu privire la incidentele procedurale intervenite în cursul judecății, și anume acestea pot fi supuse controlului judiciar prin intermediul căilor de atac de reformare *numai în măsura în care legea prevede o cale de atac pentru hotărârea pe fond.* Or, de la această regulă pe care o implică principiul *accesorium sequitur principale*, art. 406 alin. (6) C.proc.civ. nu mai instituie o derogare, iar cum norma menționată este o normă specială și deci de strictă interpretare și aplicare, o asemenea derogare nu poate fi dedusă pe cale de interpretare[2].

încheiere, a se vedea M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 457. În ceea ce ne privește, față de prevederile art. 406 alin. (6) C.proc.civ., care fac vorbire despre hotărârea de constatare a renunțării la judecată, fără a distinge după cum este vorba de renunțarea totală sau parțială, apreciem că instanța nu va putea să constate renunțarea parțială la cererea de chemare în judecată printr-o încheiere premergătoare, aceeași soluție fiind valabilă și în cazul renunțării la cererile incidentale. Un argument în favoarea acestei interpretări este și faptul că, dacă s-ar adopta o asemenea soluție, s-ar schimba regimul juridic al actului prin care instanța constată renunțarea la judecată în ceea ce privește căile de atac, deoarece încheierea de constatare a renunțării parțiale, datorită caracterului său premergător, ar fi supusă aceleiași căi de atac ca și hotărârea pe fond, conform regulii de drept comun. Or, legiuitorul a stabilit un regim special derogator de la dreptul comun cu privire la actul instanței prin care se constată renunțarea la judecată.

[1] Potrivit art. 25 alin. (2) lit. c) din O.U.G. nr. 80/2013, se taxează cu 50 lei cererile pentru exercitarea recursului împotriva hotărârii prin care s-a luat act de renunțarea la judecată.

[2] Trebuie subliniat că, atunci când legiuitorul a intenționat să instituie o derogare și sub acest aspect de la principiul *accesorium sequitur principale*, a făcut-o în mod expres, un exemplu în acest sens constituindu-l prevederile art. 410 C.proc.civ., potrivit cărora hotărârea prin care se ia act de renunțarea la dreptul subiectiv dedus judecății este supusă recursului, care se judecă de instanța ierarhic superioară celei care a

Rezultă, așadar, că hotărârea prin care se constată renunțarea la judecată este *supusă recursului numai dacă hotărârea asupra fondului ar fi, la rândul său, supusă apelului sau recursului.* Prin urmare, hotărârea prin care se constată renunțarea la judecată de către o instanță de recurs este *definitivă*. De altfel, art. 406 alin. (6) C.proc.civ. prevede în mod expres că, atunci când renunțarea are loc în fața unei secții a Înaltei Curți de Casație și Justiție, hotărârea este definitivă. Or, ar fi greu de conceput că legiuitorul a urmărit să excludă posibilitatea exercitării recursului împotriva hotărârii prin care se constată renunțarea la judecata cererii de chemare în judecată în recurs numai atunci când acesta este de competența unei secții a Înaltei Curți de Casație și Justiție, dar, în același timp, să permită exercitarea acestei căi de atac în cazul în care renunțarea are loc tot în recurs, însă în fața tribunalului sau a curții de apel, deoarece o asemenea diferență de tratament juridic nu ar fi justificată, întrucât, în ambele cazuri, incidentul privind renunțarea la judecată apare direct în cursul judecării cererii de recurs, nefăcând obiectul analizei în fața instanțelor de fond[1].

Renunțarea la judecată este un act de dispoziție *unilateral* și, pe cale de consecință, *irevocabil*. Trebuie reținut că desistarea reclamantului de judecată produce numai efecte procedurale, drepturile subiective ale părților nu sunt afectate de acest act de dispoziție. De aceea, dacă dreptul material la acțiune nu s-a prescris[2], reclamantul va putea introduce *o nouă cerere de chemare în judecată*, pentru valorificarea aceluiași

luat act de renunțarea la dreptul pretins. Când renunțarea are loc în fața unei secții a Înaltei Curți de Casație și Justiție, recursul se judecă de Completul de 5 judecători.

[1] Subliniem însă că acest ultim argument, care, de altfel, constituie și rațiunea pentru care, prin alte dispoziții legale, cum ar fi art. 410 C.proc.civ. sau art. 421 alin. (2) C.proc.civ., s-a prevăzut expres posibilitatea exercitării recursului împotriva hotărârilor definitive prin care se ia act de renunțarea la dreptul subiectiv, respectiv prin care se constată perimarea, atunci când aceste incidente procedurale intervin direct în fața instanței de recurs, ar justifica instituirea aceleiași posibilități și în cazul hotărârii prin care se constată renunțarea la judecată care intervine în recurs sau în fața unei instanțe de apel, în situația în care hotărârea de fond ar fi definitivă, aceeași soluție impunându-se de fapt și cu privire la alte incidente procedurale, cum ar fi suspendarea judecății. De altfel, în acest sens, în literatura de specialitate [V.M. Ciobanu, *Înalta Curte de Casație și Justiție între aniversarea a 150 de la înființare și lupta sa cu noul Cod de procedură civilă*, www.juridice.ro (30 aprilie 2012)] s-a subliniat că nu este justificat ca hotărârile secțiilor Înaltei Curți de Casație și Justiție să fie definitive în cazul în care în fața lor se renunță la judecată, se suspendă judecata sau se atacă încheierea prin care s-a dispus restituirea cauțiunii, deoarece „practica demonstrează că, dimpotrivă, din păcate de prea multe ori, și la acest nivel se săvârșesc greșeli. Și ele trebuie remediate, pentru că art. 16 alin. (1) din Constituție prevede că «cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări», iar în alin. (2) se precizează că «nimeni nu este mai presus de lege»".

În deplin acord cu aceste argumente, apreciem însă că nu s-ar justifica diferența de tratament juridic care ar rezulta dacă, *de lege lata*, s-ar recunoaște posibilitatea exercitării recursului împotriva hotărârii prin care se constată renunțarea la judecată direct în recurs, în cazul în care instanța de recurs este tribunalul sau curtea de apel, dar în aceeași ipoteză, hotărârea secțiilor Înaltei Curți de Casație și Justiție ar fi definitivă. Același principiu fundamental al egalității înscris în art. 16 alin. (1) din Constituție impune această interpretare.

[2] Reamintim că, în urma renunțării la judecată, efectul întreruptiv de prescripție al cererii de chemare în judecată este înlăturat cu efect retroactiv. Cu toate acestea, potrivit dispozițiilor art. 2539 alin. (2) teza a II-a C.civ., aplicabile și în cazul renunțării la judecată, potrivit art. 205[1] din Legea nr. 71/2011, introdus prin O.U.G. nr. 79/2011 și modificat prin Legea nr. 60/2012, dacă reclamantul, *în termen de 6 luni* de la data la care hotărârea de constatare a renunțării la judecată a rămas definitivă, introduce o nouă cerere, prescripția este considerată întreruptă prin cererea de chemare în judecată precedentă, cu condiția însă ca noua cerere să fie admisă.

drept subiectiv[1], fără a i se putea opune autoritatea lucrului judecat a hotărârii prin care s-a luat act de renunțarea la judecată[2].

Deoarece renunțarea la judecată este un act *individual*, în cazul în care există o coparticipare procesuală activă, renunțarea unuia dintre reclamanți *nu este opozabilă celorlalți reclamanți*, care doresc să continue judecata [art. 407 alin. (1) C.proc.civ.]. Tot astfel, în cazul coparticipării procesuale pasive, renunțarea la judecată a reclamantului față de unul dintre pârâți *nu produce niciun efect față de ceilalți pârâți*[3], în acest sens, art. 407 alin. (2) C.proc.civ. prevăzând în mod expres că renunțarea produce efecte numai față de părțile în privința cărora a fost făcută.

De asemenea, potrivit art. 407 alin. (2) C.proc.civ., renunțarea reclamantului la judecata cererii de chemare în judecată nu afectează cererile incidentale care au caracter de sine stătător, cum ar fi o eventuală *cerere de intervenție principală*[4] sau o *cerere reconvențională*[5] *ori o cerere conexă.*

5.2.2. Renunțarea la dreptul subiectiv pretins

O altă *formă a desistării reclamantului* este renunțarea la însuși dreptul subiectiv pretins.

Condițiile exercitării acestui act de dispoziție al reclamantului sunt reglementate de art. 408 și art. 409 C.proc.civ.

Astfel, potrivit art. 408 alin. (1) C.proc.civ., reclamantul poate, în tot cursul procesului, să renunțe la însuși dreptul pretins, dacă poate dispune de acesta, fără a fi necesar acordul pârâtului.

Din aceste dispoziții legale rezultă că, spre deosebire de renunțarea la judecată, *acordul pârâtului nu mai este necesar*, indiferent de momentul la care intervine renunțarea la drept, deoarece nu mai există riscul de a fi chemat în judecată pentru valorificarea dreptului subiectiv la care s-a renunțat[6].

Reclamantul trebuie să aibă *capacitatea de a dispune*, deci să aibă capacitate de exercițiu deplină și să fie vorba de un drept cu privire la care se poate dispune (*drept cu privire la care s-ar putea tranzacționa*)[7].

Renunțarea la dreptul subiectiv se poate face *oricând* în cursul judecății, fie în fața primei instanțe, fie în căile de atac, inclusiv în cele extraordinare (art. 409 C.proc.civ.).

[1] A se vedea și C.S.J., s. civ., dec. nr. 1036/1994, în B.J. 1994, p. 102.

[2] Trib. Dâmbovița, s. civ., dec. nr. 257/2012, portal.just.ro.

[3] C.A. Ploiești, s. com. și cont. adm., dec. nr. 361/2008, portal.just.ro.

[4] C.A. Galați, dec. civ. nr. 529/1995, în Sinteza practicii judiciare 1995, p. 134.

[5] Trib. jud. Covasna, dec. civ. nr. 169/1983, în R.R.D. nr. 1/1984, p. 53. Însă, cererea reconvențională subsidiară va deveni lipsită de obiect dacă instanța ia act de renunțarea la cererea de chemare în judecată.

[6] C.A. Oradea, s. civ., dec. nr. 1272/2007, portal.just.ro. Spre deosebire de renunțarea la judecată, care nu se poate face după ce s-a intrat în dezbaterea fondului (în actuala reglementare, la primul termen la care părțile sunt legal citate sau ulterior acestuia – *n.n.*) și cu atât mai puțin în recurs, decât cu învoirea celeilalte părți, renunțarea la însuși dreptul pretins se poate face în orice fază a procesului, deci și în recurs, chiar fără învoirea părții adverse – Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 2240/1975, în Repertoriu 1975-1980, p. 297, nr. 104.

[7] Potrivit art. 437 alin. (1) C.civ., în acțiunile privitoare la filiație nu se poate renunța la drept. De asemenea, art. 515 C.civ. prevede că nimeni nu poate renunța pentru viitor la dreptul său la întreținere.

Potrivit art. 408 alin. (3) C.proc.civ., renunțarea se poate face atât *verbal în ședință*, consemnându-se în încheiere, cât și prin *înscris autentic*[1].

Dacă renunțarea la dreptul subiectiv se produce *în cursul cercetării procesului în fața primei instanțe*, instanța pronunță o hotărâre prin care va *respinge cererea în fond*, dispunând și asupra cheltuielilor de judecată [art. 408 alin. (2) C.proc.civ.].

Când renunțarea intervine *în instanța de apel sau în căile extraordinare de atac*, instanța va proceda, după caz, la *anularea, în tot sau în parte, în măsura renunțării, a hotărârii primei instanțe*, respectiv la anularea hotărârilor pronunțate în cauză, și *va respinge cererea în fond*, dispunând și asupra cheltuielilor de judecată (art. 409 C.proc.civ.).

Potrivit art. 410 C.proc.civ., hotărârea este supusă *recursului*[2], care se judecă de instanța ierarhic superioară celei care a luat act de renunțarea la dreptul pretins, iar în ipoteza în care renunțarea are loc în fața unei secții a Înaltei Curți de Casație și Justiție, recursul se judecă de Completul de 5 judecători.

Așadar, în reglementarea actuală, hotărârea prin care se ia act de renunțarea la dreptul pretins este *supusă recursului în toate cazurile*, inclusiv atunci când se renunță la drept în fața instanței de recurs. Soluția rezultă implicit, dar neechivoc din faptul că a fost prevăzută posibilitatea atacării cu recurs a hotărârii date de o secție a Înaltei Curți de Casație și Justiție, care, așa cum rezultă din dispozițiile art. 97 C.proc.civ., în materie civilă nu judecă nici în primă instanță și nici în apel[3].

Precizăm că, la fel ca în cazul renunțării la judecată, renunțarea reclamantului la dreptul invocat nu are niciun efect asupra *cererii de intervenție principală* ori a *cererii reconvenționale* sau a *celei conexe.* Pentru identitate de rațiune, chiar dacă nu există o dispoziție legală similară și în materia renunțării la dreptul pretins, soluția referitoare la *inopozabilitatea renunțării* unuia dintre reclamanți față de ceilalți este aplicabilă și în acest caz. De asemenea, renunțarea la drept *produce efecte numai față de părțile în privința cărora a fost făcută.*

5.3. Achiesarea

Acest act procedural de dispoziție se prezintă sub două forme:

– *achiesarea pârâtului la pretențiile reclamantului* (reglementată de dispozițiile art. 436-437 C.proc.civ.);

– *achiesarea părții care a pierdut procesul la hotărârea pronunțată* (reglementată de dispozițiile art. 463-464 C.proc.civ.).

5.3.1. Achiesarea pârâtului la pretențiile reclamantului

Achiesarea pârâtului la pretențiile reclamantului (recunoașterea pretențiilor reclamantului) nu are doar o semnificație de ordin probator (mărturisire), ci este și un act

[1] În practica judiciară se admitea, sub imperiul Codului de procedură civilă din 1865, care cuprindea o dispoziție identică cu cea a art. 408 alin. (3) C.proc.civ., că sunt opozabile părților și *renunțările extrajudiciare, făcute prin înscris sub semnătură privată, recunoscut de către reclamant*. Apreciem că această soluție poate fi aplicată și în condițiile actualei reglementări.

[2] Potrivit art. 25 alin. (2) lit. b) din O.U.G. nr. 80/2013, se taxează cu 50 lei cererile pentru exercitarea recursului împotriva hotărârii prin care s-a luat act de renunțarea la dreptul pretins.

[3] A se vedea, în același sens, C.C. Dinu, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 899.

de dispoziție, deoarece *pârâtul renunță la mijloacele pe care legea i le pune la dispoziție pentru a se apăra*.

Achiesarea pârâtului poate fi parțială sau totală.

Recunoașterea totală a pretențiilor reclamantului de către pârât se poate face numai pe calea unei *mărturisiri pure și simple*. Mărturisirea calificată și mărturisirea complexă nu pot fi considerate ca achiesare, deoarece, în ambele cazuri, în fapt, pârâtul nu recunoaște pretențiile reclamantului.

Întrucât legea nu distinge, recunoașterea pretențiilor reclamantului (mărturisirea) poate fi atât *judiciară*, cât și *extrajudiciară*[1]. În ceea ce privește forma achiesării pârâtului la pretențiile reclamantului, legea nu cuprinde prevederi exprese, astfel încât aceasta poate fi făcută atât *verbal în fața instanței*, cât și *în scris, prin înscris sub semnătură privată sau autentic*.

Articolul 436 C.proc.civ. reglementează *efectele* achiesării pârâtului la pretențiile reclamantului. Astfel, potrivit dispozițiilor menționate, atunci când pârâtul recunoaște în tot sau în parte pretențiile reclamantului, instanța, la cererea acestuia din urmă[2], va da o *hotărâre în măsura recunoașterii*. Dacă recunoașterea este *parțială*, judecata *va continua* cu privire la pretențiile rămase nerecunoscute, instanța urmând a pronunța, în același dosar, *o a doua hotărâre* asupra acestora[3]. În cazul în care recunoașterea pretențiilor reclamantului are loc în fața instanței de apel, hotărârea primei instanțe va fi anulată, în tot sau în parte, în măsura recunoașterii, dispunându-se admiterea, în mod corespunzător, a cererii de chemare în judecată [art. 437 alin. (2) C.proc.civ.][4].

Din dispozițiile art. 436 și art. 437 alin. (2) C.proc.civ., care nu fac nicio distincție în acest sens, rezultă că achiesarea pârâtului la pretențiile reclamantului poate avea loc

[1] În sensul că mărturisirea extrajudiciară, chiar coroborată cu alte dovezi, va putea conduce numai la pronunțarea unei hotărâri după parcurgerea procedurii de drept comun, a se vedea M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 466, nr. 525.

[2] Hotărârea parțială nu este pronunțată din oficiu, ci, în respectarea principiului disponibilității, numai la cererea reclamantului, care are dreptul de a decide asupra cererii pe care a formulat-o – M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 467, nr. 528.

[3] În sensul că, prin hotărârea parțială se va dispune, totodată, disjungerea și constituirea unui dosar separat pentru judecarea în continuare a pretențiilor rămase nerecunoscute, a se vedea, totuși, M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 468, nr. 530.

[4] Deși legea nu prevede în mod expres, apreciem că posibilitatea achiesării la pretențiile reclamantului trebuie recunoscută pârâtului *și în fața instanței de recurs*, urmând ca aceasta din urmă să facă aplicarea corespunzătoare a prevederilor art. 437 alin. (1) C.proc.civ. În opinia noastră, faptul că legea nu permite administrarea altor probe în recurs în afară de înscrisuri nu poate constitui un argument în sensul inadmisibilității achiesării pârâtului la pretențiile reclamantului în fața instanței de recurs, deoarece, înainte de toate, achiesarea (mărturisirea) este un act de dispoziție al pârâtului. Or, legea nu interzice părților efectuarea de acte de dispoziție în recurs, această soluție rezultând fără echivoc din economia prevederilor Codului de procedură civilă, care reglementează renunțarea la judecată și tranzacția judiciară. Desigur, în cadrul acestei căi extraordinare de atac, achiesarea pârâtului nu va putea fi provocată prin intermediul interogatoriului, deoarece administrarea respectivului mijloc procedural de obținere a mărturisirii nu este permisă de lege în această fază procesuală, însă ea va putea fi spontană în fața instanței sau exprimată în scris și prezentată ulterior instanței. Pentru opinia potrivit căreia, în căile de atac, recunoașterea poate să fie făcută numai în apel, nu și în recurs, deoarece recunoașterea pretențiilor reclamantului este o chestiune care ține de temeinicia hotărârii, iar în recurs sunt deduse analizei numai aspecte de nelegalitate, a se vedea, totuși, M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 468, nr. 532.

oricând înainte de închiderea dezbaterilor, atât în fața primei instanțe, cât și a celei de apel[1].

Atunci când achiesarea intervine la *primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate în fața primei instanțe* și dacă pârâtul nu fusese pus în întârziere anterior pornirii procesului sau nu era de drept în întârziere, el nu va fi obligat la plata cheltuielilor de judecată (art. 454 C.proc.civ.).

Potrivit art. 437 alin. (1) C.proc.civ., hotărârea pronunțată în baza recunoașterii pârâtului, atât în cazul recunoașterii parțiale, cât și al recunoașterii totale, poate fi atacată *numai cu recurs*, la instanța ierarhic superioară[2]. De asemenea, o astfel de hotărâre este susceptibilă și de exercitarea *celorlalte căi extraordinare de atac* (contestația în anulare și revizuirea)[3], dacă sunt îndeplinite condițiile de admisibilitate pentru exercitarea acestora.

Aceste hotărâri sunt *executorii de drept*[4] [art. 448 alin. (1) pct. 9 C.proc.civ.].

Potrivit principiului *eadem ratio eadem solutio*, achiesarea se poate produce și cu privire la *cererea reconvențională* sau la oricare *altă cerere incidentală* care are natura juridică a unei veritabile cereri de chemare în judecată.

[1] Pentru opinia potrivit căreia instanța nu va mai da hotărârea parțială, atunci când procesul este în stare de judecată la termenul la care s-a făcut recunoașterea, iar, în acest caz, recunoașterea din partea pârâtului poate duce, în funcție de probatoriul administrat, la admiterea în tot sau în parte a cererii de chemare în judecată prin hotărârea finală, singura care se pronunță în etapa procesuală respectivă, a se vedea M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 467, nr. 527.

[2] În literatura de specialitate [A. NICOLAE, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 991-992] s-a arătat că *pârâtul va putea invoca împrejurarea că i-a fost viciat consimțământul* și, în măsura în care va face dovada în acest sens, va putea obține *anularea recunoașterii*, iar, pe cale de consecință, lipsirea de fundament a hotărârii care a fost pronunțată numai pe temeiul poziției procesuale a pârâtului, fără să fi avut loc administrare de probatorii și dezbatere judiciară pe fondul pretențiilor. Într-o altă opinie, s-a apreciat că pârâtul nu va mai putea pune în discuție, într-un nou litigiu, actul său de recunoaștere, nu ca urmare a excepției lucrului judecat, ci pentru că manifestarea sa de voință, ca act procedural de dispoziție, a fost consemnată în cuprinsul hotărârii judecătorești în urma percepției directe, nemijlocite a judecătorului, iar hotărârea judecătorească are valoarea probatorie a unui înscris autentic [art. 269 alin. (1) C.proc.civ.], care face dovada până la declararea sa ca fals [art. 270 alin. (1) C.proc.civ.] – C. NEGRILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 817. În ceea ce ne privește, considerăm că invocarea eventualelor vicii de consimțământ în recursul declarat împotriva hotărârii pronunțate pe baza recunoașterii pârâtului în condițiile art. 436 C.proc.civ. este inadmisibilă, întrucât această cale extraordinară de atac poate fi exercitată numai pentru motivele de casare prevăzute de lege, care nu permit decât un control de legalitate al hotărârii atacate. În plus, o analiză a viciilor de consimțământ în recurs ar ridica problema administrării altor mijloace de probă decât înscrisurile, ceea ce nu poate fi primit în această cale de atac, față de dispozițiile art. 492 C.proc.civ. În egală măsură, considerăm că nici pe calea unei acțiuni separate în anularea hotărârii pronunțate pe baza recunoașterii pârâtului nu s-ar mai putea invoca eventualele vicii ale actului de dispoziție al pârâtului, deoarece legea nu recunoaște o asemenea posibilitate în cazul hotărârii pronunțate în temeiul art. 436 C.proc.civ., așa cum o face în cazul hotărârii de expedient.

[3] În același sens: C. NEGRILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 818; M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 468, nr. 531. Pentru opinia contrară, a se vedea I. LEȘ, *Noul Cod 2011*, p. 570.

[4] Hotărârea dată în baza recunoașterii (totale sau parțiale) *nu se bucură de autoritate de lucru judecat*, deoarece ea este rezultatul unui act de dispoziție al pârâtului, reflectat în hotărârea judecătorească, și nu are la bază verificările jurisdicționale ale instanței. A se vedea și C. NEGRILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 817; A. NICOLAE, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 992, nr. 8.

5.3.2. Achiesarea la hotărârea pronunțată

Articolul 463 alin. (1) C.proc.civ. definește achiesarea la hotărâre drept *renunțarea unei părți la calea de atac pe care o putea folosi ori pe care a exercitat-o deja împotriva tuturor sau a anumitor soluții din respectiva hotărâre.*

Așadar, achiesarea la hotărâre a părții care a pierdut procesul se caracterizează prin aceea că *partea care a pierdut procesul* (în primă instanță sau în apel) renunță la dreptul de a exercita calea de atac (apelul sau, după caz, recursul) împotriva hotărârii respective ori, dacă a formulat deja calea de atac, o retrage[1].

Achiesarea la hotărâre este reglementată de art. 463-464 C.proc.civ.

Această formă de achiesare poate fi *expresă* sau *tacită, totală* sau *parțială* [art. 464 alin. (1) C.proc.civ.].

Conform art. 464 alin. (2) C.proc.civ., *achiesarea expresă* se face de *parte*, prin *act autentic* sau prin *declarație verbală* în fața instanței ori de *mandatarul său*, în temeiul unei procuri speciale. Declarația verbală de renunțare la exercitarea căii de atac poate fi făcută *imediat de partea prezentă la pronunțarea hotărârii* sau *ulterior pronunțării*, chiar și *după declararea căii de atac*, prin prezentarea părții înaintea președintelui instanței sau a persoanei desemnate de acesta, atât timp cât dosarul nu a fost înaintat la instanța competentă, în ambele cazuri, făcându-se mențiune despre declarația de renunțare într-un proces-verbal semnat de președinte și de grefier (art. 404 C.proc.civ.). După înaintarea dosarului la instanța competentă să soluționeze calea de atac, declarația de renunțare la calea de atac se poate face în fața acestei instanțe, fie anterior termenului de judecată, fie în ședință publică.

În cazul în care *partea renunță expres la calea de atac după introducerea acesteia*, este necesar să se stabilească exact dacă renunțarea privește calea de atac (deci este o achiesare la hotărârea atacată) sau judecata, în acest din urmă caz urmând a se aplica, prin analogie, prevederile art. 406 C.proc.civ., deci să se ceară consimțământul pârâtului și să se dispună închiderea dosarului, după ce s-au anulat, în tot sau în parte, hotărârea sau, după caz, hotărârile pronunțate în cauză.

Achiesarea tacită poate fi dedusă, potrivit art. 464 alin. (3) C.proc.civ., numai din *acte sau fapte precise și concordante care exprimă intenția certă a părții* de a-și da adeziunea la hotărâre. Astfel, constituie achiesare tacită faptul că partea care a pierdut procesul *execută de bunăvoie hotărârea*, prezumându-se că ea a renunțat la atacarea hotărârii respective. Nu poate fi considerată însă achiesare tacită împrejurarea că partea nu se opune la executarea silită a hotărârii, deoarece o asemenea opunere este pedepsită de legea penală. În literatura juridică[2] se mai consideră că nu reprezintă achiesare nici executarea în cazul urmăririi de către executorul judecătoresc, ca un semn de respect și supunere față de autoritatea legii, nici executarea sub amenințarea penalităților și nici lăsarea trecerii termenului fără a exercita calea de atac. În această din urmă situație operează decăderea din dreptul de a mai exercita calea de atac respectivă, așa încât o eventuală exercitare a căii de atac după expirarea termenului prevăzut de lege nu duce la respingerea căii de atac respective ca inadmisibilă, întrucât partea ar fi achiesat tacit la hotărârea atacată, ci la respingerea ei ca tardiv introdusă[1].

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 446.

[2] V.M. Ciobanu, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 1051.

Achiesarea este *totală*, atunci când privește hotărârea în întregul ei, și *parțială*, dacă privește numai o parte dintre soluțiile cuprinse în dispozitivul hotărârii respective.

Atunci când este *pură și simplă*, achiesarea la hotărârea pronunțată nu presupune acordul părții adverse pentru a produce efecte juridice.

Însă, spre deosebire de renunțarea la judecată sau la dreptul subiectiv și de achiesarea la pretențiile reclamantului, achiesarea la hotărârea pronunțată poate fi și *condiționată*. În acest caz, conform art. 463 alin. (2) C.proc.civ., achiesarea nu produce efecte decât dacă este *acceptată în mod expres de partea adversă*[2]. În ceea ce privește *forma* acestui acord, ținând cont de regula simetriei formelor, s-a arătat că partea adversă poate să își manifeste voința fie printr-un înscris autentic, fie verbal în fața președintelui de complet, a președintelui instanței sau a persoanei desemnate de acesta, personal sau prin mandatar cu procură specială, astfel cum prevede art. 81 C.proc.civ., fiind vorba tot despre un act procesual de dispoziție[3].

5.4. Tranzacția judiciară

Tranzacția este definită de art. 2267 C.civ. ca fiind *contractul prin care părțile previn sau sting un litigiu, inclusiv în faza executării silite, prin concesii sau renunțări reciproce la drepturi ori prin transferul unor drepturi de la una la cealaltă.*

Codul civil reglementează tranzacția în art. 2267-2278. Codul de procedură civilă, în art. 438-441, se ocupă numai de tranzacția încheiată pentru stingerea procesului, cu concursul instanței de judecată, referindu-se la „hotărârea prin care se încuviințează învoiala părților", care este denumită, în doctrină și în practică, *hotărâre de expedient.*

Hotărârea care consfințește tranzacția părților este un contract intervenit între părți sub auspiciile justiției, deci un *contract judiciar,* ceea ce înseamnă că trebuie respectate condițiile de fond și de formă pentru încheierea actelor juridice.

Întrucât tranzacția este un *act de dispoziție*, deoarece presupune concesii sau renunțări reciproce la drepturi, părțile trebuie să aibă *capacitatea de a dispune* de drepturile lor, respectiv să aibă capacitate de exercițiu deplină. De asemenea, trebuie să fie vorba de drepturi cu privire la care partea poate să dispună[4]. Fiind un act procedural de dispoziție, tranzacția poate fi încheiată de părți *personal* sau prin *mandatar cu procură specială* ori cu *încuviințarea prealabilă a instanței sau a autorității administrative competente*, conform art. 81 alin. (1) C.proc.civ. În ipoteza în care cel reprezentat este minor, încheierea tranzacției nu poate avea loc prin tutore decât cu avizul consiliului de familie și autorizarea instanței de tutelă, astfel cum prevede art. 144 alin. (2) C.civ., după cum, în alte situații, în raport de temeiul reprezentării, este nevoie de încuviințarea prealabilă a instanței de judecată [de pildă, potrivit art. 975 alin. (2) C.proc.civ., în ipoteza actelor de înstrăinare încheiate de administratorul-sechestru

[1] A se vedea și G. Boroi, *Codul 2001*, p. 447.

[2] Rezultă, așadar, că, prin ipoteză, achiesarea condiționată nu poate fi decât *expresă*. A se vedea, în același sens, C. Negrilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 864.

[3] C. Negrilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 863.

[4] Sub acest aspect, art. 2268 alin. (1) C.civ. prevede că nu se poate tranzacționa asupra capacității sau stării civile a persoanelor și nici cu privire la drepturi de care părțile nu pot să dispună potrivit legii.

desemnat în cazul măsurii asigurătorii a sechestrului judiciar sau a transferului – înstrăinării – de drepturi de la o parte la cealaltă][1].

Dacă există o *coparticipare procesuală*, tranzacția încheiată numai de către unii dintre coparticipanți, în cursul judecării unei căi de atac, nu poate aduce atingere drepturilor celorlalți coparticipanți, stabilite prin hotărârea împotriva căreia s-a exercitat calea de atac respectivă.

În ceea ce privește *forma* tranzacției, art. 439 C.proc.civ. prevede că aceasta va fi încheiată în formă scrisă[2] și va alcătui dispozitivul hotărârii. Așadar, pentru valabilitatea contractului de tranzacție *nu este necesară forma solemnă*[3]. De altfel, având în vedere că unul dintre efectele oricărei hotărâri judecătorești, deci și al hotărârii de expedient, este acela de a avea natura juridică a unui înscris autentic, eventuala formă *ad validitatem* cerută de lege este respectată prin chiar consemnarea învoielii părților în dispozitivul hotărârii.

Potrivit art. 438 C.proc.civ., părțile[4] se pot înfățișa oricând în cursul judecății, chiar fără să fi fost citate[5], pentru a cere să se dea o hotărâre care să consfințească tranzacția lor. Așadar, tranzacția poate fi încheiată *în orice etapă a procesului*, în primă instanță sau în căile de atac, inclusiv în faza executării silite. Dacă părțile se înfățișează la ziua stabilită pentru judecată, cererea pentru darea hotărârii va putea fi primită chiar de un singur judecător [deși, în actuala reglementare, judecata în primă instanță se face de un singur judecător, această dispoziție înscrisă în art. 438 alin. (2) C.proc.civ. rămâne totuși utilă pentru situațiile în care tranzacția s-ar încheia în fața instanței de apel sau de recurs], iar *hotărârea se va pronunța de instanță, în ședință*. Dacă părțile se înfățișează într-o altă zi, instanța va da hotărârea *în camera de consiliu*.

În regulă generală, instanța nu va putea cenzura voința părților de a stinge, chiar prin concesii reciproce, într-un anume mod, litigiul dintre ele, însă este datoare să verifice dacă tranzacția, așa cum este întocmită, exprimă voința părților și pune, într-adevăr, capăt litigiului, fiind susceptibilă de a fi pusă în executare[6]. Cu toate

[1] C. Negrilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 819.

[2] Precizăm că art. 2272 C.civ. prevede forma scrisă *ad probationem* pentru contractul de tranzacție, indiferent de valoarea obiectului acestuia.

[3] Pentru criticile aduse unei soluții din practica judiciară, potrivit cu care, atunci când învoiala cuprinde un act solemn, precum o donație, tranzacția trebuie încheiată în formă autentică, a se vedea, pe larg, G. Boroi, *Codul 2001*, p. 447.

[4] Instanța nu poate lua act de tranzacție fără ca toate părțile să fie prezente pentru a-și da consimțământul – Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 1915/1989, în Dreptul nr. 5/1990, p. 72. Sub acest aspect, în literatura de specialitate (G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2011*, p. 450) s-a arătat, de asemenea, că, atunci când tranzacția este consemnată într-un înscris sub semnătură privată, numai înfățișarea tuturor părților înaintea unui judecător, fie personal, fie prin mandatar cu procură specială pentru aplicarea ori recunoașterea semnăturii, conferă acesteia garanția autenticității necesară producerii efectelor unui atare act de dispoziție. Lipsa uneia/unora dintre părți ar putea fi acceptată numai în condițiile în care tranzacția a fost încheiată în fața unui notar public.

[5] Faptul că instanța poate să ia act de tranzacție, chiar dacă părțile nu au fost citate, trebuie înțeles în sensul că lipsa procedurii de citare nu constituie un impediment dacă toate părțile sunt prezente pentru a putea confirma acordul la încheierea tranzacției, iar nu în sensul că se poate lua act de tranzacție chiar în lipsa părții nelegal citate. Faptul că părțile trebuie să se prezinte înaintea judecătorului, personal sau prin reprezentant, rezultă din sintagma cu care debutează art. 438 alin. (1) C.proc.civ. – M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 473, nr. 544.

[6] C.A. București, s. a IV-a civ., dec. nr. 1319/2000, *apud* G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2011*, p. 450.

acestea, în conformitate cu prevederile art. 81 alin. (2) C.proc.civ., tranzacția făcută în orice proces de reprezentanții minorilor, ai persoanelor puse sub interdicție și ai dispăruților nu va împiedica judecarea cauzei, dacă instanța apreciază că aceasta *nu este în interesul respectivelor persoane*.

În practica judiciară[1] s-a decis în mod constant că, la prezentarea învoielii, instanța are îndatorirea să verifice dacă părțile au capacitatea legală de a tranzacționa, dacă actul este expresia voinței lor libere și dacă prin încheierea tranzacției nu se încalcă o dispoziție imperativă a legii, iar în cazul în care aceste cerințe nu sunt întrunite, instanța trebuie să respingă cererea de a pronunța hotărârea de expedient și să continue judecata. De asemenea, în doctrină[2] s-a arătat că, în cazul în care părțile tranzacționează asupra unor drepturi de care nu pot dispune sau este vorba de nerespectarea altor condiții de validitate a contractului, instanța nu va da eficiență convenției părților, ci va continua judecata cauzei pe baza probelor administrate.

În acord cu alți autori[3], apreciem că soluția ar trebui nuanțată în corelație și cu reevaluarea poziției procesuale a judecătorului, mai exact a sferei de aplicare a rolului activ al judecătorului. Așa fiind, considerăm și noi că *instanțele judecătorești nu au niciun temei legal să refuze a primi un act de dispoziție al părților care ar încălca o normă juridică de ordine privată*, întrucât de încălcarea unei asemenea norme se poate prevala numai partea în favoarea căreia a fost edictată norma. De altfel, aceeași soluție rezultă și din interpretarea *per a contrario* a prevederilor art. 81 alin. (2) C.proc.civ.

Hotărârea de expedient, pronunțată ca urmare a învoielii părților, *nu are autoritate de lucru judecat*, la fel ca și hotărârile date în urma achiesării, deoarece instanța nu judecă efectiv cauza, pe baza probelor, hotărârea nefiind rezultatul unei verificări jurisdicționale a pretențiilor deduse judecății, dezbaterile judiciare fiind substituite de contractul încheiat de părți, care va constitui dispozitivul hotărârii; hotărârea de expedient este doar *forma pe care o îmbracă convenția dintre părți*[4].

Potrivit art. 440 C.proc.civ., hotărârea care consfințește tranzacția intervenită între părți poate fi *atacată, pentru motive procedurale, numai cu recurs*[5] *la instanța ierarhic superioară*. Fiind o hotărâre dată fără drept de apel, hotărârea de expedient este executorie, conform dispozițiilor art. 633 pct. 2 C.proc.civ., astfel încât, în măsura în care una dintre părți nu își execută de bunăvoie obligațiile asumate, ea va putea fi pusă imediat în executare.

Tranzacția judiciară fiind un contract, partea interesată poate să ceară anularea învoielii și, pe cale de consecință, a hotărârii de expedient, invocând, de exemplu, faptul că a avut consimțământul viciat. De asemenea, dacă este cazul, s-ar putea introduce o cerere în rezoluțiune sau o acțiune revocatorie. În acest sens, *de lege lata*, art. 2278 alin. (1) C.civ. prevede în mod expres că tranzacția constatată printr-o hotă-

[1] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 1546/1981, în C.D. 1981, p. 230; Plen Trib. Suprem, dec. de îndrum. nr. 12/1958, pct. 1, în C.D. 1952-1965, p. 315; Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 2002/1975, în C.D. 1975, p. 238.

[2] A. Nicolae, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 994, nr. 6. A se vedea și C. Negrilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 820.

[3] G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2011*, p. 450-451, notă la speța 4.

[4] A. Nicolae, *Relativitatea și opozabilitatea efectelor hotărârii judecătorești*, Ed. Universul Juridic, București, 2008 (citat în continuare *Relativitatea și opozabilitatea*), p. 268.

[5] Potrivit art. 25 alin. (2) lit. d) din O.U.G. nr. 80/2013, se taxează cu 50 lei cererile pentru exercitarea recursului împotriva hotărârii prin care se încuviințează învoiala părților.

râre judecătorească poate fi *desființată prin acțiune în nulitate sau acțiune în rezoluțiune ori reziliere*, precum orice alt contract. Ea poate fi, de asemenea, atacată cu *acțiune revocatorie sau cu acțiune în declararea simulației*[1].

Trebuie reținut că, în reglementarea actuală, dispozițiile art. 440 C.proc.civ. prevăd în mod expres că prin intermediul recursului exercitat împotriva hotărârii de expedient se pot invoca doar neregularități procedurale. Prin urmare, eventualele vicii ale actului juridic care ar atrage nulitatea acestuia nu vor putea fi valorificate decât prin intermediul acțiunii în anulare.

În legătură cu *căile de atac împotriva hotărârii de expedient*, se admite că *revizuirea* este, în principiu, inadmisibilă, deoarece hotărârea judecătorească nu este rezultatul unor dezbateri contradictorii și nu stabilește o situație de fapt în funcție de probele administrate. Cu toate acestea, unele motive de revizuire ar putea fi valorificate și împotriva hotărârii de expedient, de exemplu, cele prevăzute de art. 509 alin. (1) pct. 2 C.proc.civ. (obiectul pricinii nu se află în ființă) sau de art. 509 alin. (1) pct. 7 C.proc.civ. (dacă reprezentantul incapabilului a fost de rea-credință) etc.[2]

Articolul 441 C.proc.civ. prevede că dispozițiile referitoare la hotărârea prin care se ia act de învoiala părților se aplică în mod corespunzător și în cazul în care aceasta este urmarea *procedurii de mediere*. Prin urmare, atunci când acordul de voințe s-a realizat în cursul procedurii medierii, instanța va putea pronunța o hotărâre de expedient, urmând aceeași procedură prevăzută la art. 438-440 C.proc.civ. Menționăm că aceste dispoziții legale își găsesc aplicarea atât în cazul în care *acordul de mediere s-a realizat pe parcursul judecății cauzei*, cât și atunci când, în temeiul art. 58 alin. (4) din Legea nr. 192/2006, *părțile se adresează direct instanței de judecată* pentru a cere[3], îndeplinind procedurile legale, să se dea o hotărâre care să consfințească înțelegerea părților rezultată din acordul de mediere prin care s-a mediat un conflict ce a vizat transferul dreptului de proprietate privind bunurile imobile sau al altor drepturi reale, partaje și cauze succesorale.

Potrivit art. 59 alin. (2) din Legea nr. 192/2006, în cazul în care cererea privind pronunțarea unei hotărâri care să consfințească înțelegerea părților rezultată din acordul de mediere este formulată *pe cale principală*, competența aparține fie judecătoriei în a cărei circumscripție își are domiciliul sau reședința ori, după caz, sediul oricare dintre părți, fie judecătoriei în a cărei circumscripție se află locul unde a fost încheiat acordul de mediere. Hotărârea prin care instanța încuviințează înțelegerea părților se dă *în camera de consiliu* și constituie *titlu executoriu* în condițiile legii. Dispozițiile art. 438-441 C.proc.civ. se aplică în mod corespunzător. Din această trimitere la dispozițiile dreptului comun, apreciem că hotărârea prin care se soluționează cererea privind pronunțarea unei hotărâri care să consfințească înțelegerea părților rezultată din acordul de

[1] Potrivit art. 2278 alin. (2) C.civ., dacă se admite cererea prin care se solicită desființarea tranzacției judiciare, hotărârea astfel pronunțată va determina *lipsirea de efecte a hotărârii de expedient* (caducitatea ei). Desigur că, în cazul admiterii acțiunii revocatorii sau în declararea simulației exercitate împotriva unei tranzacții judiciare, efectul constă în inopozabilitatea tranzacției judiciare și a hotărârii de expedient față de reclamant.

[2] A se vedea și: V.M. Ciobanu, *Tratat 1997*, vol. II, p. 245; G. Boroi, *Codul 2001*, p. 448; A. Nicolae, *Relativitatea și opozabilitatea*, p. 266-267.

[3] Menționăm că, potrivit art. 59^2 din Legea nr. 192/2006, cererea adresată instanței privind pronunțarea unei hotărâri care să consfințească înțelegerea părților rezultată din acordul de mediere se taxează potrivit legii.

mediere formulată pe cale principală este supusă, în toate cazurile, numai *recursului*, la instanța ierarhic superioară.

§6. Etapa dezbaterii în fond a procesului

Potrivit art. 389 C.proc.civ., dezbaterile procesului poartă asupra împrejurărilor de fapt și temeiurilor de drept, invocate de părți în cererile lor sau, după caz, ridicate de către instanță din oficiu.

Împrejurările de fapt asupra cărora poartă dezbaterile în fond ale procesului reprezintă acele împrejurări invocate de părți în cererile și prin apărările lor, a căror existență urmează a se stabili pe baza probelor administrate în cauză. *Elementele de drept* reprezintă „calificarea juridică" a faptelor sau actelor juridice invocate de părți sau de instanță din oficiu, respectiv determinarea normei juridice aplicabile, precum și interpretarea acesteia[1].

În reglementarea actuală, trecerea la etapa dezbaterilor în fond este marcată de *închiderea cercetării procesului*, care se declară prin încheiere în momentul în care judecătorul apreciază că este lămurit. Conform art. 244 alin. (1) C.proc.civ., prin aceeași încheiere se *fixează și termenul pentru dezbaterea fondului în ședință publică*.

Momentul procesual reprezentat de încheierea cercetării procesului constituie un punct de referință între etapa cercetării și etapa dezbaterilor în fond, până la care pot fi efectuate actele de procedură necesare pregătirii dezbaterii în fond a procesului, iar dincolo de această limită, asemenea acte de procedură (de pildă, completarea unor probe) nu mai pot fi făcute decât în condițiile strict prevăzute de lege. Date fiind aceste consecințe ale declarării încheierii cercetării procesului, acest moment va fi precedat de *ascultarea părților*. Subliniem că nu este suficient ca părțile să declare că nu mai au alte cereri, excepții sau probe de formulat pentru ca judecătorul să declare încheiată cercetarea procesului, ci, *numai dacă acesta consideră că este lămurit* asupra tuturor aspectelor, va pronunța *încheierea* prin care declară încheiată cercetarea judecătorească, potrivit art. 244 alin. (1) C.proc.civ.

Spre deosebire de etapa cercetării procesului, dezbaterea în fond a acestuia se desfășoară *în ședință publică*, sens în care prin încheierea prin care se declară încheiată cercetarea procesului se stabilește și termenul în ședință publică pentru dezbaterea în fond. Prin excepție de la această regulă, dezbaterea fondului poate să urmeze *în camera de consiliu*, în aceeași zi sau la un alt termen, atunci *când există acordul părților* în acest sens[2]. Menționăm că, potrivit art. 244 alin. (4) C.proc.civ., în cazul în care s-a formulat cerere de judecată în lipsă, fără ca partea care a formulat-o să fi solicitat expres ca dezbaterea fondului să aibă loc în ședință publică, se prezumă că aceasta a fost de acord ca și dezbaterea fondului să aibă loc în camera de consiliu.

[1] I. Gîlcă, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 859.

[2] Deși legea nu prevede în mod expres, apreciem că este necesar ca *toate părțile să fie de acord ca dezbaterea fondului să urmeze în camera de consiliu*, lipsa acordului uneia dintre părți sau lipsa uneia dintre acestea la termenul la care se pronunță încheierea de constatare a încheierii cercetării procesului împiedicând desfășurarea acestei etape a procesului în camera de consiliu, excepție făcând, în această din urmă ipoteză, cazul părții care a solicitat judecata în lipsă, când se prezumă că aceasta a fost de acord cu dezbaterea fondului în camera de consiliu în condițiile prevăzute de art. 244 alin. (4) C.proc.civ.

Dezbaterea în fond a procesului se desfăşoară în camera de consiliu şi în cazul prevăzut de art. 213 alin. (2) C.proc.civ., şi anume atunci când dezbaterea fondului în şedinţă publică ar aduce atingere moralităţii, ordinii publice, intereselor minorilor, vieţii private a părţilor ori intereselor justiţiei. În aceste cazuri, instanţa, la cerere sau din oficiu, poate dispune ca dezbaterea în fond a procesului să se desfăşoare în întregime sau în parte fără prezenţa publicului.

Atunci când dezbaterea fondului are loc în altă zi decât cea în care s-a declarat încheiată cercetarea procesului, pentru dezbaterea în fond, părţile au obligaţia de a redacta *note privind susţinerile lor* şi de a le depune la dosar cu cel puţin 5 zile înainte de termenul stabilit [art. 244 alin. (2) C.proc.civ.][1].

Trebuie precizat că, potrivit dispoziţiilor exprese ale art. 244 alin. (2) C.proc.civ., obligaţia părţilor de a depune note cu privire la susţinerile lor nu aduce atingere *dreptului acestora de a formula concluzii orale*. Într-adevăr, notele scrise cu privire la susţinerile părţilor, pe care acestea sunt obligate să le depună la dosar înainte de dezbaterea fondului, au rolul de a asigura pentru părţi şi pentru instanţă cunoaşterea elementelor de fapt şi de drept asupra cărora va purta dezbaterea fondului în şedinţă publică. Aşa cum s-a subliniat în doctrină, în acest fel se garantează cu mai multă eficienţă dreptul la un proces echitabil şi se asigură egalitatea armelor, contradictorialitatea şi dreptul la apărare[2]. Cu toate acestea, faptul că părţile sau doar una dintre ele nu depun aceste note nu este de natură să împiedice continuarea dezbaterilor asupra fondului[3].

Aşa cum am arătat, după declararea încheierii cercetării procesului, ca regulă, *nu se mai pot efectua acte de procedură specifice etapei cercetării procesului*.

Cu toate acestea, pot exista anumite chestiuni sau incidente procesuale care să fi rămas nesoluţionate în etapa cercetării procesului sau care pot fi invocate oricând în cursul procesului. Conform art. 390 C.proc.civ., înainte de a se trece la dezbaterea fondului cauzei, instanţa, din oficiu sau la solicitarea părţilor, va pune în discuţia acestora *cererile, excepţiile procesuale şi apărările care nu au fost soluţionate* în cursul cercetării procesului, precum şi cele care, potrivit legii, pot fi *invocate în orice stare a procesului*.

Dacă părţile declară că nu mai au cereri de formulat şi nu mai sunt alte incidente de soluţionat, preşedintele *deschide dezbaterile* asupra fondului cauzei, dând *cuvântul părţilor*, în ordinea şi condiţiile prevăzute la art. 216 C.proc.civ., pentru ca fiecare să îşi susţină cererile şi apărările formulate în proces.

Astfel, preşedintele completului de judecată dă cuvântul mai întâi reclamantului, apoi pârâtului, precum şi celorlalte părţi din proces, în funcţie de poziţia lor procesuală. Reprezentantul Ministerului Public va vorbi cel din urmă, în afară de cazul când a pornit acţiunea. Altor persoane sau organe care participă la proces li se va da cuvântul în limita drepturilor pe care le au în proces. În cazul în care este necesar, preşedintele poate da cuvântul părţilor şi celorlalţi participanţi, în aceeaşi ordine, de mai multe ori, existând şi posibilitatea ca instanţa să limiteze în timp intervenţia fiecărei părţi, însă în

[1] A se vedea şi I. Leş, *Noul Cod 2011*, p. 379; I. Gîlcă, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 639; M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 527, nr. 640.
[2] I. Gîlcă, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 639.
[3] V. Dănăilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 545.

acest caz, trebuie să i se pună în vedere părţii, înainte de a-i da cuvântul, timpul pe care îl are la dispoziţie.

În regulă generală, dezbaterea în fond a procesului are loc la *un singur termen de judecată*. Astfel, art. 393 teza I C.proc.civ. prevede că dezbaterile începute vor fi continuate la acelaşi termen până la închiderea lor. Cu toate acestea, pentru motive temeinice, dezbaterile pot fi lăsate în continuare pentru o altă zi, chiar în afara orelor fixate pentru judecarea pricinilor[1].

În principiu, în cadrul dezbaterilor în fond nu mai poate avea loc administrarea de probe. În mod excepţional însă, instanţa poate proceda la *completarea ori refacerea unor probe*, în cazul în care, din dezbateri, rezultă necesitatea acestei măsuri (art. 391 C.proc.civ.).

Atunci când consideră că au fost lămurite toate împrejurările de fapt şi temeiurile de drept ale cauzei, preşedintele *închide dezbaterile orale şi contradictorii* şi va reţine cauza pentru deliberare şi pronunţarea hotărârii.

Dacă va considera necesar, instanţa poate cere părţilor, la închiderea dezbaterilor, să depună *completări la notele întocmite înainte de începerea dezbaterilor în fond*. Părţile pot depune aceste completări şi în cazul în care acestea nu au fost cerute de instanţă.

După închiderea dezbaterilor, părţile nu mai pot depune niciun înscris la dosarul cauzei, sub sancţiunea de a nu fi luat în seamă.

În finalul acestor consideraţii, precizăm că nu în toate cazurile se va ajunge la etapa dezbaterilor în fond, deoarece părţile pot face acte procesuale de dispoziţie prin care procesul poate să se termine chiar din etapa cercetării procesului (renunţarea la judecată sau la însuşi dreptul subiectiv pretins, achiesarea totală la pretenţiile reclamantului, încheierea unei tranzacţii şi solicitarea pronunţării unei hotărâri de expedient). De asemenea, procesul se poate termina în etapa cercetării judecătoreşti în cazul suspendării urmate de perimare ori în cazul în care se admite o excepţie procesuală care determină respingerea sau anularea cererii de chemare în judecată, fără a se antama fondul procesului.

Secţiunea a 3-a. Etapa deliberării şi pronunţării hotărârii judecătoreşti

Codul de procedură civilă reglementează etapa deliberării şi pronunţării hotărârii la art. 395-405. Aceste prevederi constituie dreptul comun în materie, fiind aplicabile în mod corespunzător şi încheierilor [art. 234 alin. (1) C.proc.civ.].

Deliberarea este *operaţiunea prin care judecătorii stabilesc situaţia de fapt, la care vor aplica apoi normele juridice corespunzătoare*, reprezentând însăşi esenţa actului jurisdicţional[2].

[1] În cazul în care s-a fixat termen în continuare, părţile care nu aveau termen în cunoştinţă nu vor mai fi citate, chiar dacă nu au fost prezente la deschiderea dezbaterilor asupra fondului – M. Tăbârcă, *Tratat*, vol. II, 2013, p. 528, nr. 642.
[2] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 448. A se vedea şi A. Nicolae, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 862-863.

Potrivit art. 394 alin. (1) C.proc.civ., atunci când consideră că au fost lămurite toate împrejurările de fapt şi temeiurile de drept ale cauzei, preşedintele închide dezbaterile orale şi contradictorii şi va reţine cauza pentru deliberare şi pronunţarea hotărârii.

În conformitate cu prevederile art. 395 alin. (1) C.proc.civ., completul de judecată *deliberează în secret* asupra hotărârii ce urmează să pronunţe.

Deşi, spre deosebire de reglementarea anterioară, care, în art. 256 C.proc.civ. 1865, prevedea în mod expres şi *locul deliberării*, indicând că aceasta putea avea loc fie în şedinţă, fie în camera de consiliu, actualul Cod de procedură civilă nu mai cuprinde dispoziţii exprese în acest sens, totuşi, apreciem că, şi *de lege lata*, deliberarea poate avea loc de asemenea, după caz, *în şedinţă sau în camera de consiliu*. În principiu, deliberarea în şedinţă poate avea loc cu privire la incidente procedurale care se ivesc pe parcursul desfăşurării cercetării procesului sau chiar al dezbaterilor în fond şi care nu necesită retragerea spre deliberare în camera de consiliu. Însă şi în aceste cazuri, deliberarea va avea loc în secret. De regulă însă, completul se retrage spre deliberare în camera de consiliu[1].

Deliberarea are loc *de îndată după închiderea dezbaterilor*. În cazuri justificate, dacă instanţa nu ia hotărârea de îndată, *pronunţarea acesteia poate fi amânată* pentru *un termen care nu poate depăşi 15 zile*[2]. Se admite că termenul are caracter relativ, astfel încât depăşirea acestuia nu afectează valabilitatea hotărârii[3].

Conform art. 396 alin. (3) C.proc.civ, dacă pronunţarea a fost amânată, *hotărârea nu poate fi pronunţată mai înainte de data fixată în acest scop*. Sancţiunea nerespectării acestor dispoziţii legale este *nulitatea hotărârii*. În acest sens, în literatura de specialitate s-a apreciat că pronunţarea hotărârii înainte de termenul la care fusese amânată pronunţarea este de natură a priva părţile de posibilitatea de a se apăra prin depunerea de concluzii scrise[4]. Mai mult, apreciem că nulitatea nu este condiţionată de vătămare, fiind vorba de o condiţie extrinsecă, pentru a cărei nerespectare legea nu a prevăzut o altă sancţiune, fiind deci aplicabil art. 176 pct. 6 C.proc.civ.

Indiferent de locul unde are loc deliberarea, conform art. 395 alin. (2) C.proc.civ., aceasta are loc cu *participarea exclusivă a membrilor completului de judecată*, excepţie făcând cazurile în care legea prevede în mod expres altfel. Astfel, în litigiile privind conflictele de muncă şi asigurări sociale, conform art. 55 alin. (2) din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară, republicată, la judecata în primă instanţă *asistenţii judiciari* participă la deliberări cu vot consultativ. Tot astfel, în completele de judecată de la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, *magistraţii-asistenţi* participă la deliberări cu vot consultativ [art. 71 din Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor şi procurorilor, art. 51 alin. (3) lit. i) din Regulamentul din 21 septembrie 2004 privind organizarea şi funcţionarea administrativă a Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie[5]]. Precizăm că, atunci

[1] A se vedea, în acelaşi sens, şi A. Nicolae, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 864.

[2] De la regula prevăzută de art. 396 C.proc.civ. se derogă prin *norme speciale*. De pildă, pronunţarea asupra cererii de ordonanţă preşedinţială se poate amâna cu cel mult 24 de ore, potrivit art. 998 alin. (4) C.proc.civ.; pronunţarea încheierii prin care se soluţionează cererea de sechestru asigurător poate fi amânată cu cel mult 24 de ore, potrivit art. 953 alin. (4) coroborat cu art. 998 alin. (4) C.proc.civ. etc.

[3] V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 188.

[4] A. Nicolae, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 866.

[5] Republicat în M. Of. nr. 1076 din 30 noiembrie 2005.

când la deliberare participă şi persoanele arătate expres de legea specială, acestea sunt ţinute, de asemenea, de secretul deliberării.

La deliberare iau parte *numai membrii completului în faţa cărora au avut loc dezbaterile*. Înlocuirea judecătorului care a participat la dezbateri nu este posibilă în nicio situaţie. În acest sens, art. 214 alin. (3) C.proc.civ. prevede că, în cazurile în care, pentru motive temeinice, un judecător este împiedicat să participe la soluţionarea cauzei după ce s-a dat cuvântul în fond părţilor, cauza se repune pe rol.

Conform art. 395 alin. (3) C.proc.civ., judecătorul sau judecătorii care au participat la dezbateri sunt ţinuţi să participe la deliberare *chiar dacă nu mai sunt judecători ai instanţei respective*. Cu toate acestea, în cazul în care, în condiţiile legii, judecătorului i-a încetat această calitate sau este suspendat din funcţie, *procesul se repune pe rol, cu citarea părţilor*, pentru ca ele să pună din nou concluzii în faţa completului de judecată legal constituit.

În cazul *completelor de judecată colegiale*, deliberarea este condusă de preşedintele completului, care, după discuţiile purtate, procedează la adunarea părerilor judecătorilor, începând cu cel mai nou în funcţie. Preşedintele îşi exprimă opinia cel din urmă.

În ceea ce priveşte *luarea hotărârii*, nu există nicio dificultate în situaţia în care judecata se face de un singur judecător. În cazul completelor colegiale, hotărârea trebuie să fie rezultatul acordului tuturor membrilor completului de judecată. Cu toate acestea, dacă nu toţi judecătorii sunt de acord asupra soluţiei, hotărârea trebuie să exprime părerea *majorităţii* [art. 398 alin. (1) şi alin. (2) teza I C.proc.civ.]. *Opinia separată* a judecătorului rămas în minoritate va fi consemnată aparte, în dispozitiv. Pentru a nu face imposibilă atingerea majorităţii şi deci luarea hotărârii, legiuitorul a prevăzut că, atunci când în urma deliberării se formează *mai mult de două opinii*, judecătorii ale căror păreri se apropie mai mult sunt datori să se unească într-o singură opinie.

În cazul în care completul de judecată este alcătuit din *doi judecători* (la judecata apelului), este posibil ca judecătorii din complet să nu cadă de acord asupra soluţiei, astfel încât majoritatea nu poate fi realizată. În acest caz, procesul se judecă în *complet de divergenţă*, care se constituie prin includerea în completul iniţial şi a preşedintelui instanţei sau a vicepreşedintelui, a preşedintelui de secţie ori a unui judecător desemnat de preşedinte[1].

Potrivit art. 399 alin. (1) şi (2) C.proc.civ., divergenţa se judecă în aceeaşi zi sau, dacă nu este posibil, într-un termen care nu poate depăşi 20 de zile de la ivirea divergenţei, respectiv, în cazul pricinilor considerate urgente, 7 zile de la ivirea divergenţei (şi aceste două termene sunt relative).

În vederea judecării divergenţei, procesul se repune pe rol şi se vor *cita părţile*, deoarece acestea nu mai au termen în cunoştinţă[2]. Dezbaterile vor fi reluate asupra *chestiunilor rămase în divergenţă* şi care se anunţă părţilor în şedinţă, instanţa fiind

[1] Precizăm că, *indiferent de obiectul divergenţei*, în sensul dacă aceasta poartă asupra anumitor împrejurări, cereri, excepţii ori asupra soluţiei în ansamblu, procedura este aceeaşi.

[2] Dacă nu se dispune reluarea dezbaterilor în şedinţă de judecată, în prezenţa părţilor, hotărârea pronunţată în complet de divergenţă cu încălcarea prevederilor art. 399 C.proc.civ. este nulă, fiind de neconceput ca un judecător să poată hotărî într-o cauză la a cărei dezbatere nu a participat – în acest sens, cu referire la art. 257 C.proc.civ. 1865, a se vedea C.A. Cluj, s. com., cont. adm. şi fisc., dec. nr. 80/R/2009, portal.just.ro, *apud* A. Constanda, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 743.

îndreptățită, atunci când apreciază că este necesar, *să administreze noi dovezi* și *să ordone orice alte măsuri îngăduite de lege*, însă, acestea trebuie să fie în legătură cu obiectul divergenței.

Precizăm că, spre deosebire de reglementarea anterioară, *de lege lata*, părerile diferite nu se mai motivează anterior judecării divergenței, *părțile fiind anunțate în ședință despre obiectul divergenței*[1].

Părțile vor pune din nou *concluzii* asupra chestiunilor aflate în divergență.

Dacă după judecarea divergenței rezultă mai mult de două opinii, judecătorii ale căror păreri se apropie mai mult sunt datori să se unească într-o singură opinie. *Judecătorii au dreptul de a reveni asupra părerii lor care a provocat divergența.* Însă, chiar dacă revenirea asupra opiniei are loc ulterior închiderii dezbaterilor asupra chestiunilor rămase în divergență, chiar dacă există un consens, hotărârea nu va fi pronunțată în compunerea inițială a completului, ci de către completul în fața căruia au avut loc dezbaterile, respectiv completul de divergență[2].

Când divergența nu privește soluția ce trebuie dată întregii cauze, după judecarea chestiunilor rămase în divergență, completul care a judecat înainte de ivirea ei va putea continua judecarea cauzei[3].

În cazul în care, în timpul deliberării, instanța găsește că sunt necesare *probe sau lămuriri noi*, va dispune repunerea pe rol a cauzei, cu citarea părților, deoarece acestea nu mai au termenul în cunoștință.

Soluțiile ce pot fi pronunțate în urma deliberării sunt:

– *admiterea* cererii de chemare în judecată, astfel cum a fost formulată, atunci când pretențiile reclamantului s-au dovedit a fi întemeiate;

– *admiterea în parte* a cererii, atunci când reclamantul și-a dovedit numai o parte dintre pretențiile formulate;

– *respingerea* cererii de chemare în judecată *ca neîntemeiată*, dacă din probele administrate rezultă că pretenția reclamantului nu este fondată;

– *anularea cererii, respingerea ca inadmisibilă, prescrisă, ca existând autoritate de lucru judecat, ca introdusă de o persoană fără calitate procesuală activă sau împotriva unei persoane fără calitate procesuală pasivă, ca lipsită de interes, ca prematură, ca nefiind de competența instanțelor române* etc., atunci când se admite o excepție procesuală peremptorie. Se mai poate pronunța *perimarea* cererii, precum și *respingerea cererii de divorț ca nesusținută.*

[1] S-a apreciat că art. 399 alin. (2) C.proc.civ. ar fi susceptibil de critică sub acest aspect, întrucât este posibil ca părțile să nu-și poată pregăti corespunzător apărarea în cazul în care iau cunoștință de obiectul divergenței în chiar ședința în care aceasta se judecă – A. CONSTANDA, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 742.

[2] C.A. București, s. a IX-a civ. și de propr. int., dec. nr. 41/R/2007, *apud* A. CONSTANDA, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 742.

[3] Prin urmare, art. 399 alin. (5) C.proc.civ. nu vizează divergența ivită după închiderea dezbaterilor în fond și nici divergența ce a apărut după închiderea dezbaterilor în temeiul unei excepții procesuale, ulterior admisă, pentru că în ambele situații nu se mai pune problema unei continuări a judecății. Articolul 399 alin. (5) C.proc.civ. este aplicabil atunci când, de pildă, divergența este în legătură cu mijloace de probă solicitate de părți sau a căror administrare se dorește a fi impusă din oficiu; este în legătură cu o excepție procesuală respinsă etc. După soluționarea divergenței, judecata va continua conform regulilor procedurale urmate până la ivirea acestui incident – M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 536-537, nr. 665-5.

Conform art. 401 alin. (1) C.proc.civ., după ce a fost luată hotărârea, se va întocmi de îndată[1] o *minută* care va cuprinde soluția și în care se va arăta, atunci când este cazul, opinia separată a judecătorilor aflați în minoritate. Acest act de procedură *va alcătui dispozitivul hotărârii.*

Minuta va fi scrisă de către judecător, respectiv de către unul dintre membrii completului de judecată, fie pe cererea de chemare în judecată, pe cererea de apel sau de recurs ori pe ultima încheiere; dacă nu există suficient spațiu sau este utilizată tehnica de calcul, minuta se va scrie pe o foaie ori, după caz, pe foi separate, numerotate [art. 105 alin. (1) și (2) din Regulamentul de ordine interioară al instanțelor judecătorești].

În ceea ce privește *conținutul minutei*, precizăm că aceasta trebuie să cuprindă *soluția asupra tuturor cererilor* formulate în cauză, dar și eventuala *opinie separată* a judecătorilor aflați în minoritate, în același mod urmând a fi alcătuit și dispozitivul hotărârii[2]. Potrivit art. 397 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ., instanța nu poate acorda mai mult sau altceva decât s-a cerut, dacă legea nu prevede altfel. Astfel, sub acest ultim aspect, legea prevede *obligația instanței de a se pronunța din oficiu* asupra exercitării autorității părintești, precum și asupra contribuției părinților la cheltuielile de creștere și educare a copiilor, chiar dacă acest lucru nu a fost solicitat prin cererea de chemare în judecată, în cadrul procesului de divorț, atunci când soții au copii minori. De asemenea, în aceeași materie, instanța se va pronunța din oficiu și asupra numelui pe care îl vor purta soții după divorț, potrivit prevederilor Codului civil [art. 918 alin. (2) și (3) C.proc.civ.].

Potrivit art. 397 alin. (2) C.proc.civ., dacă cererea are ca obiect pretenții privitoare la obligația de întreținere, alocația pentru copii, chirie, arendă, plata salariului, rate din prețul vânzării sau alte *sume datorate periodic*, instanța îl va obliga pe pârât, *la cererea reclamantului*, după achitarea taxelor de timbru, potrivit legii, *și la plata sumelor devenite exigibile după introducerea cererii.*

Minuta *se semnează pe fiecare pagină*, sub *sancțiunea nulității hotărârii, de judecător sau de judecători*[3] *și, după caz, de magistratul-asistent*, nu și de grefier. Articolul 401 alin. (2) C.proc.civ. nu se referă și la *asistenții judiciari*, deși, potrivit art. 55 alin. (2) din Legea nr. 304/2004, aceștia participă la deliberări cu vot consultativ. Apreciem că, față de prevederile art. 55 alin. (2) din Legea nr. 304/2004, care prevăd că asistenții judiciari semnează hotărârea, iar eventuala lor opinie separată se consemnează în hotărâre, iar nu în minută, asistenții judiciari trebuie să semneze minuta,

[1] Faptul că minuta se întocmește „de îndată" trebuie înțeles în sensul că rezultatul deliberării este consemnat chiar în ziua în care este adoptată hotărârea și care are loc fie în ziua în care s-au închis dezbaterile, fie la termenul anunțat potrivit art. 396 alin. (2) C.proc.civ. – M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, nr. 668, p. 537-538.

[2] Atunci când apar *contradicții între minută și dispozitiv*, ca regulă, acestea pot fi remediate, prin confruntarea minutei, care, conținând cu certitudine rezultatul deliberării, constituie hotărârea reală. Prin excepție, se dispune *anularea hotărârii* doar atunci când nu se poate înlătura în alt mod vătămarea adusă părții, respectiv dacă nu se poate determina soluția reală pronunțată în cauză, nefiind posibilă exercitarea controlului judiciar de legalitate în calea de atac – I.C.C.J., s. com., dec. nr. 956/2008, www.scj.ro.

[3] Atunci când hotărârea a fost adoptată cu majoritate, *nesemnarea opiniei minoritare* nu poate pune în discuție legalitatea hotărârii, pentru că soluția din opinia majoritară este cea care reprezintă hotărârea – M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 538, nr. 669; A. NICOLAE, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 883.

numai în acest fel putându-se stabili dacă aceştia au participat la deliberare. Pe cale de consecinţă, eventuala lor opinie separată se va consemna şi în minută.

Lipsa semnăturii unuia dintre judecători sau, atunci când este cazul, a magistratului-asistent de pe minută nu poate fi acoperită prin semnarea ulterioară, deoarece nu s-ar mai putea şti dacă judecătorul sau magistratul-asistent respectiv a participat la deliberare. De aceea *nulitatea hotărârii pentru acest motiv este expresă*, raţiunea acestei sancţiuni fiind aceea de a garanta neschimbarea hotărârii pronunţate şi de a oferi posibilitatea verificării legalităţii completului de judecată[1]. În ipoteza în care minuta este alcătuită pe mai multe pagini şi nu sunt semnate toate, *nulitatea hotărârii este totală*, iar nu parţială.

După semnare, minuta se va consemna într-un *registru special*, ţinut la grefa instanţei, registru care poate fi ţinut şi în format electronic [art. 401 alin. (2) C.proc.civ.]. Apoi, preşedintele sau, după caz, un judecător, membru al completului de judecată, *va pronunţa hotărârea în şedinţă publică*, la locul unde s-au desfăşurat dezbaterile. Odată cu pronunţarea în şedinţă publică prin citirea minutei, *se va indica şi calea de atac* ce poate fi folosită împotriva hotărârii. Pronunţarea în şedinţă publică are loc *indiferent dacă părţile sunt prezente sau nu*, iar din acest moment instanţa s-a dezînvestit de judecata procesului.

Prin *excepţie de la regula pronunţării în şedinţă publică*, legea permite ca, în cazul amânării pronunţării, preşedintele, odată cu anunţarea termenului la care a fost amânată pronunţarea, să stabilească că pronunţarea hotărârii se va face prin *punerea soluţiei la dispoziţia părţilor prin mijlocirea grefei instanţei* [art. 396 alin. (2) C.proc.civ.].

Data hotărârii este aceea la care minuta este pronunţată potrivit legii.

Subliniem că în minută nu trebuie să se facă referire la pronunţarea în şedinţă publică sau, după caz, prin punerea ei la dispoziţia părţilor prin mijlocirea grefei instanţei. Pe cale de consecinţă, *lipsa unei asemenea menţiuni din minută nu constituie o cauză de nulitate a hotărârii*, deoarece, potrivit art. 425 alin. (3) C.proc.civ., această cerinţă formală trebuie inserată în dispozitiv, nu în minută. De altfel, dat fiind faptul că minuta precede pronunţarea efectivă în şedinţă publică, ar fi imposibil să existe o astfel de menţiune în acest act de procedură, aşa încât a fost logic ca legiuitorul să prevadă *citirea sa în şedinţă publică*[2]. Cu toate acestea, menţionăm că, în practica judiciară, în mod obişnuit această menţiune se regăseşte şi în minută, iar nu numai în dispozitivul hotărârii.

Secţiunea a 4-a. Hotărârea judecătorească

§1. Noţiunea şi clasificarea hotărârilor judecătoreşti

Hotărârea judecătorească reprezintă *actul de dispoziţie al instanţei de judecată cu privire la pretenţiile pe care părţile le-au dedus judecăţii*, fiind deci *actul final al judecăţii*[3].

[1] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 1548/1981, în Repertoriu 1980-1985, p. 259, nr. 90, *apud* G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2011*, p. 431.

[2] A se vedea şi G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2011, Nota*, p. 433.

[3] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 452.

În ceea ce priveşte *denumirea hotărârilor*, art. 424 C.proc.civ. distinge între sentinţă, decizie şi încheiere.

Astfel, potrivit alin. (1) al art. 424 C.proc.civ., se numeşte *sentinţă* hotărârea prin care cauza este soluţionată de prima instanţă sau prin care aceasta se dezînvesteşte fără a soluţiona cauza[1]. Se numeşte, de asemenea, sentinţă hotărârea prin care judecătoria soluţionează căile de atac împotriva hotărârilor autorităţilor administraţiei publice cu activitate jurisdicţională şi ale altor organe cu astfel de activitate, în cazurile prevăzute de lege [art. 424 alin. (2) C.proc.civ.].

Există în cuprinsul codului şi *dispoziţii care derogă de la această regulă*, în sensul că, deşi instanţa sesizată în primă instanţă soluţionează cauza, totuşi aceasta nu se pronunţă prin sentinţă, ci prin *încheiere*. Astfel, în cazul asigurării dovezilor pe cale principală şi al îndreptării hotărârilor, deşi nu este vorba de a se lua o măsură în cursul judecăţii, totuşi, instanţa pronunţă o încheiere. De asemenea, conform art. 533 C.proc.civ., în materie necontencioasă, instanţa pronunţă încheieri.

În conformitate cu prevederile art. 424 alin. (3) C.proc.civ., hotărârea prin care instanţa se pronunţă asupra apelului, recursului şi recursului în interesul legii, precum şi hotărârea pronunţată ca urmare a anulării în apel a hotărârii primei instanţe şi reţinerii cauzei spre judecare[2] ori ca urmare a rejudecării cauzei în fond după casarea cu reţinere în recurs se numesc *decizie*.

În ceea ce priveşte hotărârile prin care instanţa se pronunţă asupra contestaţiei în anulare sau asupra revizuirii, acestea se numesc, după caz, *sentinţă* sau *decizie*.

Toate celelalte hotărâri date de instanţă se numesc *încheieri*, dacă legea nu prevede altfel [art. 424 alin. (5) C.proc.civ.].

Din dispoziţiile art. 424 C.proc.civ. rezultă şi o *primă clasificare* a hotărârilor judecătoreşti în *hotărâri propriu-zise* (sentinţe şi decizii) şi *încheieri*.

Din punct de vedere al *duratei acţiunii lor*, hotărârile judecătoreşti pot fi *hotărâri cu o acţiune nelimitată în timp*, ceea ce constituie regula, şi *hotărâri provizorii*, care au caracter temporar şi prin care se iau măsuri vremelnice în cursul procesului (de exemplu, într-un proces de divorţ, instanţa poate lua măsuri provizorii privind stabilirea locuinţei copiilor minori, obligaţia de întreţinere, încasarea alocaţiei de stat pentru copii, folosirea locuinţei familiei; punerea bunului litigios sub sechestru judiciar etc.). Hotărârea provizorie poate fi revocată sau modificată chiar în cursul procesului, iar, la sfârşitul

[1] Se observă că, spre deosebire de dispoziţiile art. 255 C.proc.civ. 1865, care menţionau că se numeau sentinţe acele hotărâri prin care se soluţiona fondul cauzei în primă instanţă, lăsând neacoperită situaţia în care, deşi nu se pronunţa pe fondul cauzei, totuşi instanţa se dezînvestea de soluţionarea acesteia, în actuala reglementare, această lacună a legii a fost acoperită, prevederile art. 424 alin. (1) C.proc.civ. dispunând în mod expres că, şi în ipoteza în care „se dezînvesteşte fără a soluţiona cauza", instanţa sesizată în primă instanţă pronunţă tot o sentinţă.

[2] În reglementarea anterioară, art. 297 C.proc.civ. 1865 nu prevedea prin ce act de procedură se pronunţa instanţa de apel în cazul în care anula hotărârea primei instanţe şi dispunea reţinerea cauzei în fond, atunci când soluţionarea apelului şi judecata în fond aveau loc la termene diferite, ceea ce a generat în practica judiciară soluţii diferite, precum şi exprimarea unor divergenţe de opinie în literatura de specialitate (a se vedea V.M. Ciobanu, G. Boroi, T.C. Briciu, *Curs selectiv 2011*, p. 364, nota 2), unii autori exprimându-se în sensul că, într-un atare caz, instanţa de apel trebuia să pronunţe o încheiere premergătoare, iar alţii în sensul că admiterea apelului şi anularea hotărârii primei instanţe se dispuneau prin decizie. În reglementarea actuală, o asemenea problemă nu se mai ridică, deoarece dispoziţiile art. 424 alin. (3) C.proc.civ. dispun în mod expres că „hotărârea pronunţată ca urmare a anulării în apel a hotărârii primei instanţe şi reţinerii cauzei spre judecare se numeşte *decizie*".

acestuia, în funcție de împrejurări, hotărârea finală o va menține, modifica sau desființa. Hotărârile provizorii, fiind independente de fondul procesului, sunt susceptibile de exercițiul căilor de atac separat, mai înainte de hotărârea finală. Există și o *categorie intermediară* de hotărâri, în sensul că acțiunea acestora va dura atât timp cât împrejurările avute în vedere la pronunțarea lor au rămas neschimbate (în materia punerii sub interdicție, a pensiei de întreținere, a exercitării autorității părintești etc.)[1].

În funcție de *posibilitatea de a fi atacate sau nu cu apel sau recurs*, hotărârile se clasifică în hotărâri nedefinitive și hotărâri definitive.

Hotărârile *nedefinitive* sunt acelea împotriva cărora se poate exercita calea de atac a apelului sau, după caz, a recursului.

Hotărârile *definitive* sunt acelea care nu mai pot fi atacate nici cu apel, nici cu recurs.

Conform art. 634 alin. (1) C.proc.civ., sunt hotărâri definitive:

1. hotărârile care nu sunt supuse apelului și nici recursului;
2. hotărârile date în primă instanță, fără drept de apel, neatacate cu recurs;
3. hotărârile date în primă instanță, care nu au fost atacate cu apel;
4. hotărârile date în apel, fără drept de recurs, precum și cele neatacate cu recurs;
5. hotărârile date în recurs, chiar dacă prin acestea s-a soluționat fondul pricinii;
6. orice alte hotărâri care, potrivit legii, nu mai pot fi atacate cu recurs.

Aceste hotărâri devin definitive la data expirării termenului de exercitare a apelului ori recursului sau, după caz, la data pronunțării.

După *cum pot fi puse sau nu în executare*, hotărârile sunt *executorii* și *neexecutorii*.

Potrivit art. 633 C.proc.civ., sunt hotărâri executorii:

1. hotărârile date în apel, dacă prin lege nu se prevede altfel;
2. hotărârile date în primă instanță, fără drept de apel, ori cele în legătură cu care părțile au convenit să exercite direct recursul, potrivit art. 459 alin. (2) C.proc.civ.

Hotărârile date în apel sunt executorii, indiferent dacă sunt sau nu susceptibile de recurs, iar hotărârea pronunțată în apel, care nu poate fi atacată cu recurs, este și definitivă, în temeiul art. 634 alin. (1) pct. 4 C.proc.civ. *Hotărârile primei instanțe* sunt executorii și în cazul în care sunt definitive în baza unei prevederi legale exprese, după cum pot fi puse în executare hotărârile de primă instanță care sunt executorii de drept, conform art. 448 C.proc.civ., precum și cele pentru care s-a încuviințat executarea provizorie în condițiile art. 449 C.proc.civ.

Din punct de vedere al *conținutului lor*, hotărârile pot fi integrale și parțiale.

Hotărârile *integrale* sunt cele care rezolvă în întregime procesul, dezînvestind instanța de întregul dosar, iar hotărârile *parțiale* sunt acelea care pot fi pronunțate la cererea reclamantului, dacă pârâtul recunoaște pur și simplu în fața instanței și în mod expres o parte dintre pretențiile reclamantului.

Sub aspectul *condamnării*, hotărârile pot fi cu o singură condamnare sau cu o condamnare alternativă.

Hotărârile *cu o singură condamnare* sunt acelea prin care pârâtul este obligat la efectuarea unei prestații determinate, precum predarea unui bun, plata unei sume de bani etc.

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 452-453.

Hotărârile *cu condamnare alternativă* cuprind o condamnare *principală* (de exemplu, predarea unui bun determinat), precum *și* o condamnare *subsidiară*, care se va executa în măsura în care nu este posibilă executarea celei principale (plata unei sume de bani ce reprezintă contravaloarea bunului determinat, dacă nu se va face predarea).

§2. Conținutul hotărârii judecătorești

Înainte de a analiza dispozițiile legale care reglementează conținutul hotărârii judecătorești, trebuie subliniat că acest act de procedură îmbracă întotdeauna *forma scrisă*, care este necesară pentru asigurarea conservării hotărârii, comunicarea ei către părți, cunoașterea motivelor care au determinat pronunțarea soluției, posibilitatea realizării controlului judiciar sau a exercitării căilor de atac de retractare, posibilitatea punerii ei în executare.

Conținutul hotărârii judecătorești este reglementat de art. 425 C.proc.civ., din care rezultă că hotărârea judecătorească se compune din trei părți: *partea introductivă* (denumită și practicaua), *considerentele* (sau motivarea) și *dispozitivul*.

Potrivit art. 425 alin. (1) lit. a) teza I C.proc.civ., *partea introductivă* (sau practicaua hotărârii) va cuprinde mențiunile prevăzute la art. 233 alin. (1) și (2) C.proc.civ.[1]

Precizăm că, deși dispozițiile art. 425 alin. (1) lit. a) C.proc.civ. fac trimitere la toate mențiunile prevăzute de art. 233 alin. (1) și (2) C.proc.civ., în partea introductivă a hotărârii nu vor fi cuprinse decât o parte dintre mențiunile prevăzute la art. 233 alin. (1) C.proc.civ. și aceasta deoarece practicaua trebuie să cuprindă tot ceea ce s-a petrecut în instanță la acel termen de înfățișare, mențiunile sale fiind necesare pentru a se putea controla dacă instanța a fost competentă, dacă s-au respectat normele legale privind compunerea și constituirea instanței, drepturile procedurale ale părților, ordinea dezbaterilor, celelalte reguli de procedură[2]. Astfel, practicaua hotărârii va cuprinde:

a) denumirea instanței și numărul dosarului;

b) data ședinței de judecată;

c) numele de familie, prenumele și calitatea membrilor completului de judecată, precum și numele de familie și prenumele grefierului;

d) numele de familie și prenumele sau, după caz, denumirea părților, numele de familie și prenumele persoanelor care le reprezintă sau le asistă, ale apărătorilor și celorlalte persoane chemate la proces, cu arătarea calității lor, precum și dacă au fost prezente ori au lipsit[3];

e) numele de familie, prenumele procurorului și parchetul de care aparține, dacă a participat la ședință;

f) dacă procedura de citare a fost legal îndeplinită;

g) obiectul procesului;

h) probele care au fost administrate;

[1] Practicaua se întocmește de către grefierul de ședință.

[2] A se vedea, în același sens, A. Nicolae, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 922, nota 3.

[3] Întrucât hotărârea este un act autentic, iar mențiunile din practicaua acesteia în legătură cu prezența sau absența părților, precum și faptul punerii de concluzii de către acestea sunt consemnate pe baza constatărilor cu propriile simțuri ale judecătorului, acestea fac dovada până la declararea falsului.

i) cererile, declarațiile și prezentarea pe scurt a susținerilor părților, precum și a concluziilor procurorului, dacă acesta a participat la ședință.

În cazul în care pronunțarea hotărârii a fost amânată, aceste mențiuni se vor trece în *încheierea de dezbateri* (care face corp comun cu hotărârea), despre care se va face vorbire în hotărâre, iar hotărârea va începe cu practicaua care va cuprinde numai denumirea instanței, numărul dosarului, data, numele de familie, prenumele și calitatea membrilor completului de judecată, numele de familie și prenumele grefierului, numele de familie și prenumele procurorului, dacă a participat la judecată, precum și mențiunea că celelalte date sunt arătate în încheierea de dezbateri. Precizăm că *lipsa încheierii de dezbateri* atrage *nulitatea hotărârii*, ca, de altfel, și *nesemnarea ei de către judecători*, deoarece face imposibilă exercitarea controlului judiciar cu privire la compunerea instanței, prezența părților, susținerile lor etc.[1]

Considerentele sau motivarea reprezintă, de regulă, partea cea mai întinsă a hotărârii. Aceasta este opera judecătorului și trebuie să demonstreze, în mod logic, deplina concordanță dintre soluția din cauza respectivă și realitate[2]. În acest sens, potrivit art. 425 alin. (1) lit. b) C.proc.civ., considerentele vor cuprinde obiectul cererii și susținerile pe scurt ale părților, expunerea situației de fapt reținută de instanță pe baza probelor administrate, motivele de fapt și de drept pe care se întemeiază soluția, arătându-se atât motivele pentru care s-au admis, cât și cele pentru care s-au înlăturat cererile părților.

În considerentele hotărârii, instanța trebuie să arate obligatoriu *fiecare capăt de cerere și apărările părților, probele care au fost administrate, motivându-se pentru ce unele dintre ele au fost reținute, iar altele înlăturate, excepțiile invocate și modul în care au fost soluționate, normele juridice pe care le-a aplicat la situația de fapt stabilită.*

Motivarea trebuie să fie *clară, precisă și necontradictorie*, astfel încât din ea să rezulte justețea soluției pronunțate. O motivare corectă presupune: răspunsuri precise la toate capetele de cerere și la toate apărările formulate, pe baza tuturor probelor administrate în cauză, a argumentelor și raționamentelor juridice, a principiilor și a regulilor de drept substanțial și procesual; referirea la realitatea faptelor și la judecăți verificate în concret în speța respectivă, prin evitarea motivărilor sprijinite pe formulări generale, abstracte; consecvența și principialitatea, care exclud existența considerentelor contradictorii (legea nu interzice motivarea alternativă sau subsidiară, întrucât, în acest caz, un considerent nu îl exclude pe celălalt); respectarea strictă a soluției din minută[3].

[1] Dacă în practicaua hotărârii s-a menționat din greșeală numele altui judecător decât cel care a pronunțat și a semnat minuta ori, după caz, lipsește numele de familie sau prenumele unuia dintre judecători sau al magistratului-asistent ori al asistentului judiciar, al procurorului sau al grefierului, se va recurge la *procedura îndreptării hotărârii*, potrivit art. 442 C.proc.civ., nefiind un caz de nulitate a hotărârii – Trib. Suprem, col. civ., dec. nr. 1061/1966; C.S.J., col. civ., dec. nr. 42/1949, *apud* G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2011*, p. 436-437.

[2] V.M. Ciobanu, *Tratat 1997*, vol. II, p. 255.

[3] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 455. Așa cum s-a arătat, motivarea unei hotărâri nu este o problemă de volum, ci una *de conținut*. Instanța trebuie să prezinte *motivele care au determinat-o să pronunțe soluția*, iar nu stări descriptive, fără relevanță pentru rezolvarea pricinii (spre exemplu, nu este suficientă redarea în rezumat a probelor administrate, ci trebuie să se înfățișeze temeiurile pentru care s-a respins o probă, pentru care, dintre două probe contradictorii, s-a ales una și s-a înlăturat cealaltă etc.).

Motivarea este de esența hotărârilor, înlătură arbitrariul și face posibil controlul judiciar, precum și exercitarea căilor de atac de retractare. O *motivare necorespunzătoare* poate atrage *nulitatea hotărârii*. Astfel, potrivit art. 488 alin. (1) pct. 6 C.proc.civ., se poate cere casarea unei hotărâri când aceasta nu cuprinde motivele pe care se întemeiază sau când cuprinde motive contradictorii ori numai motive străine de natura cauzei, însă un astfel de motiv poate fi valorificat și prin intermediul apelului, chiar dacă nu există o consacrare expresă. Așadar, *hotărârile nemotivate ori care conțin considerente contradictorii sau străine de natura pricinii* sunt susceptibile a fi desființate în căile de atac pe care legea le prevede împotriva lor. De pildă, potrivit art. 480 alin. (2) C.proc.civ., instanța de apel poate să schimbe în parte hotărârea atacată, iar această soluție se impune în situația în care hotărârea primei instanțe este corectă pe fond, dar cuprinde o motivare necorespunzătoare.

O motivare implicită a unor capete de cerere sau cereri adiționale ori incidentale *nu este permisă* și constituie o nerespectare a dispozițiilor art. 425 alin. (1) C.proc.civ., deoarece *în dispozitiv* trebuie să se regăsească *soluția dată fiecărei cereri* ce a făcut obiectul judecății[1]. Așa cum s-a decis în practica judecătorească, instanța trebuie să arate în concret, în raport de probele dosarului, situația de fapt pe care o reține în cauză și să demonstreze aplicarea regulii de drept incidente, întrucât referirea generică la probele administrate, fără a se indica în ce constau acestea, este insuficientă pentru a satisface standardele normei, a căror încălcare va conduce la desființarea hotărârii, fiind vorba de o *lipsă a motivării*[2].

În același sens, nici *instanța de control judiciar*, în calea de atac, nu se poate rezuma să enunțe hotărârea adoptată de instanța anterioară, deoarece, la rândul său, are obligația de a cerceta toate aspectele invocate, de regulă, prin motivarea căii de atac ori prin apărările susținute nemijlocit în fața sa și, chiar dacă își însușește argumentația juridică din hotărârea supusă controlului, este obligată să coreleze motivarea hotărârii cu criticile susținute prin motivele căii de atac cu care este învestită[3]; prezentarea argumentelor pentru care instanța de control confirmă soluția atacată subzistă chiar și în ipoteza art. 476 alin. (2) C.proc.civ., deoarece motivarea corespunzătoare a hotărârii judecătorești constituie o importantă garanție a unui proces echitabil[4].

[1] C.S.J., s. civ., dec. nr. 827/2001, *apud* G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2011*, p. 437. În schimb, se admite că judecătorul nu trebuie să răspundă în mod special tuturor argumentelor invocate de părți, fiind suficient ca din considerentele hotărârii să rezulte că *a răspuns acestor argumente chiar în mod implicit*. A se vedea, în acest sens: A. Nicolae, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 926; M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 554-555. În același sens, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a apreciat că art. 6 parag. 1 din Convenție obligă tribunalele să își motiveze deciziile, dar nu se poate cere să se dea un răspuns detaliat la fiecare argument (C.E.D.O., hot. din 9 decembrie 1994, cauza *Ruiz Torija împotriva Spaniei*).

[2] C.S.J., s. cont. adm., dec. nr. 53/2000, *apud* G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2011*, p. 437.

[3] C. Negrilă, în G. Boroi (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 796.

[4] Simplul fapt că instanța de recurs a reamintit hotărârile adoptate în speță de către instanțele inferioare și argumentele pe baza cărora acestea s-au întemeiat nu putea să o scutească de obligația de a examina problemele ridicate în recurs de către reclamant. Aceasta, cu atât mai mult cu cât instanțele inferioare, ale căror hotărâri au fost rezumate de către curtea de apel, ajunseseră la concluzii radical diferite. Instanța de recurs nu numai că a omis să răspundă argumentelor invocate de reclamant în recurs, dar nici nu a indicat că și-ar fi însușit motivele prezentate de către instanțele inferioare. Nimic din hotărârea curții de apel nu conduce la concluzia că aceasta și-ar fi însușit în mod real motivele pe care tribunalul și-a întemeiat soluția și că nu ar fi identificat vreun argument nou pentru a respinge această motivare. Recla-

Dispozitivul este ultima parte a hotărârii şi cuprinde soluţia ce s-a pronunţat în cauză. Aşa cum am arătat deja, acesta constituie o *reproducere dezvoltată a minutei* întocmite cu ocazia deliberării.

Conţinutul dispozitivului este reglementat în mod detaliat de art. 425 alin. (1) lit. c) C.proc.civ. Potrivit acestui text de lege, în dispozitiv se vor arăta numele de familie, prenumele, codul numeric personal şi domiciliul sau reşedinţa părţilor ori, după caz, denumirea, sediul, codul unic de înregistrare sau codul de identificare fiscală, numărul de înmatriculare în registrul comerţului ori de înscriere în registrul persoanelor juridice şi contul bancar, *soluţia dată tuturor cererilor deduse judecăţii* şi *cuantumul cheltuielilor de judecată acordate*.

Aşadar, dispozitivul trebuie să cuprindă soluţia dată tuturor cererilor deduse judecăţii de către părţi, însă, dat fiind că acesta constituie o reproducere dezvoltată a minutei întocmite cu ocazia deliberării, nu poate conţine mai mult decât minuta şi, cu atât mai puţin, nu poate conţine altceva decât minuta. Prin urmare, în cazul în care, cu ocazia deliberării, *instanţa a omis să se pronunţe* asupra uneia sau mai multor cereri cu care fusese sesizată, această omisiune nu va putea fi remediată cu ocazia redactării dispozitivului, ci numai prin *procedura completării hotărârii*, exclusiv la cererea părţii interesate, formulată în condiţiile art. 444 şi urm. C.proc.civ. De asemenea, nu este permis ca instanţa să procedeze din oficiu la completarea dispozitivului cu ocazia redactării acestuia nici în cazurile în care, potrivit legii, trebuia să se pronunţe din oficiu asupra unor cereri, chiar în lipsa unei solicitări a părţii interesate în acest sens[1].

Cu privire la soluţia dată cererilor deduse judecăţii, în dispozitiv trebuie să se menţioneze *şi consecinţele care decurg din soluţia admiterii sau respingerii acestora*, precum obligarea la despăgubiri, crearea unei situaţii juridice noi, cine suportă cheltuielile de judecată etc. În plus, potrivit art. 425 alin. (2) C.proc.civ., în ipoteza în care hotărârea s-a dat *în folosul mai multor reclamanţi sau împotriva mai multor pârâţi*, se va arăta ceea ce se cuvine fiecărui reclamant şi la ce este obligat fiecare pârât ori, când este cazul, dacă drepturile şi obligaţiile părţilor sunt solidare sau indivizibile.

Dispozitivul trebuie să cuprindă şi *menţiunile necesare pentru ca hotărârea să poată fi pusă în executare* (de exemplu, în cazul obligării la predarea unui bun, acesta va fi individualizat prin toate caracteristicile sale; dacă se pronunţă o condamnare alternativă, se va arăta atât prestaţia principală, cât şi cea alternativă etc.).

Instanţa poate să acorde un *termen de graţie* debitorului condamnat.

Conform art. 425 alin. (3) C.proc.civ., în partea finală a dispozitivului se vor arăta dacă hotărârea este executorie, este supusă unei căi de atac ori este definitivă, data pronunţării ei, menţiunea că s-a pronunţat în şedinţă publică sau într-o altă modalitate prevăzută de lege, precum şi semnăturile membrilor completului de judecată. Când hotărârea este supusă apelului sau recursului, se va arăta şi instanţa la care se depune cererea pentru exercitarea căii de atac.

În cazul în care *hotărârea are caracter executoriu*, indicaţia în dispozitiv privind acest caracter constituie o facilitate pentru parte, care are astfel posibilitatea de a lua

mantul este îndreptăţit să susţină că hotărârea curţii de apel nu era suficient motivată şi că cererea sa, în procedura de revendicare finalizată prin această hotărâre, nu a fost examinată în mod echitabil (C.E.D.O., hot. din 28 aprilie 2005, cauza *Albina împotriva României*).

[1] Cuprinsul dispozitivului nu va putea fi completat nici pe calea încheierii de îndreptare a erorilor materiale şi nici pe calea contestaţiei la executare – V.M. Ciobanu, *Tratat 1997*, vol. II, p. 257.

cunoştinţă imediat de faptul că, în lipsa executării de bunăvoie din partea părţii adverse, hotărârea poate fi pusă în executare silită prin recurgerea la concursul executorului judecătoresc. Apreciem că lipsa acestei menţiuni din cuprinsul dispozitivului *nu este de natură să atragă nulitatea hotărârii*, întrucât aceasta are caracter executoriu, independent de existenţa sau inexistenţa unei asemenea menţiuni în cuprinsul dispozitivului. În plus, singura parte care ar putea invoca o vătămare rezultând din nerespectarea acestei forme legale ar fi doar aceea care beneficiază de caracterul executoriu al hotărârii, adică partea care a câştigat procesul. Însă, în opinia noastră, întrucât, prin anularea hotărârii, partea ar ajunge în situaţia de a pierde litigiul, ea nu are interesul de a invoca eventuala nulitate rezultând din lipsa menţiunii privind caracterul executoriu al hotărârii.

În ceea ce priveşte *calea de atac pe care o pot exercita părţile împotriva hotărârii*, trebuie precizat, în prealabil, că legea are în vedere *căile de atac de reformare*, nu şi pe cele de retractare, întrucât, la data pronunţării, instanţa nu poate avea cunoştinţă de existenţa unor motive ce ar justifica introducerea unei căi de atac de retractare. În dispozitiv trebuie indicată atât *calea de atac propriu-zisă*, apelul sau recursul, după caz, cât şi *termenul de exercitare* a acesteia. Spre deosebire de reglementarea anterioară, *de lege lata*, în dispozitiv se va arăta şi *instanţa la care se depune cererea* pentru exercitarea căii de atac. Precizăm că, prin reglementarea acestei din urmă menţiuni din dispozitivul hotărârii judecătoreşti, legiuitorul a urmărit să înlăture aspectele de neconstituţionalitate reţinute în deciziile Curţii Constituţionale referitoare la dispoziţiile art. 288 alin. (2) şi art. 302 C.proc.civ. 1865, care a apreciat că sancţiunea nulităţii apelului, respectiv a recursului, ca urmare a nedepunerii căii de atac la instanţa a cărei hotărâre se atacă, este de un „formalism inacceptabil de rigid, de natură să afecteze grav efectivitatea exercitării căii de atac şi să restrângă nejustificat accesul liber la justiţie"[1].

Calea de atac este dată de lege, nu de către instanţă, în acest sens art. 457 alin. (1) C.proc.civ. dispunând în mod expres că hotărârea judecătorească este supusă numai căilor de atac prevăzute de lege, în condiţiile şi termenele stabilite de aceasta, indiferent de menţiunile din dispozitivul ei. Prin urmare, *menţiunea inexactă din cuprinsul hotărârii cu privire la calea de atac* de reformare deschisă contra acesteia *nu are niciun efect asupra dreptului de a exercita calea de atac prevăzută de lege* [art. 457 alin. (2) C.proc.civ.]. În egală măsură însă, indicarea eronată a unei căi de atac nu dă părţii dreptul de exercita acea cale de atac, dacă legea nu o prevede.

Legea se ocupă de situaţia în care, *respectând menţiunea* prevăzută în acest sens de dispozitivul hotărârii, *partea exercită o cale de atac pe care legea nu o acordă*. Astfel, cu privire la acest aspect, art. 457 alin. (3) C.proc.civ. prevede că, dacă instanţa respinge ca inadmisibilă calea de atac neprevăzută de lege, exercitată de partea interesată în considerarea menţiunii inexacte din cuprinsul hotărârii cu privire la calea de atac, hotărârea pronunţată de instanţa de control judiciar va fi comunicată, din oficiu, tuturor părţilor care au luat parte la judecata în care s-a pronunţat hotărârea atacată. De la data comunicării începe să curgă, dacă este cazul, termenul pentru exercitarea căii de atac prevăzute de lege.

[1] A se vedea C.C., dec. nr. 303/2009 (M. Of. nr. 239 din 10 aprilie 2009); dec. nr. 737/2008 (M. Of. nr. 562 din 25 iulie 2008).

Rezultă, aşadar, că, în reglementarea actuală, în cazul în care partea, în considerarea menţiunii inexacte din cuprinsul hotărârii cu privire la calea de atac, exercită o cale de atac pe care legea nu o prevede, instanţa va soluţiona calea de atac cu care a fost învestită de parte, iar în ipoteza în care constată că aceasta este *inadmisibilă*, o va respinge ca atare.

Însă, într-un atare caz, pentru a nu prejudicia partea care a dat curs menţiunii din dispozitivul hotărârii atacate cu privire la calea de atac, se va proceda la comunicarea hotărârii pronunţate de instanţa de control judiciar, din oficiu, tuturor părţilor care au luat parte la judecata în care s-a pronunţat hotărârea atacată, iar de la data comunicării începe să curgă, dacă este cazul[1], termenul pentru exercitarea căii de atac prevăzute de lege.

În egală măsură însă, conform art. 457 alin. (4) C.proc.civ., instanţa sesizată cu calea de atac are şi posibilitatea de a proceda la *recalificarea* acesteia, caz în care, de la data pronunţării încheierii, pentru părţile prezente, sau de la data comunicării încheierii, pentru părţile care au lipsit, va curge un nou termen pentru declararea sau, după caz, motivarea căii de atac prevăzute de lege[2].

Dispoziţiile art. 457 alin. (3) şi (4) C.proc.civ. impun două precizări. În primul rând, trebuie observat că *problema opţiunii instanţei sesizate cu calea de atac* între cele două posibilităţi menţionate mai sus se pune *numai în cazul căilor de atac de reformare*, nu şi al celor de retractare, aceasta, deoarece, aşa cum am arătat, dispoziţiile art. 425 alin. (3) C.proc.civ. vizează numai căile de atac de reformare. În al doilea rând, menţionăm că *posibilitatea de a proceda la recalificarea căii de atac* există doar atunci când instanţa sesizată cu calea de atac de reformare constată că partea are deschisă o asemenea cale de atac, potrivit legii, însă nu cea pe care a indicat-o în mod eronat instanţa a cărei hotărâre se atacă. Aşadar, în măsura în care, prin menţiunea eronată a instanţei, în hotărârea atacată ar fi indicată o cale de atac de reformare pe care legea nu o prevede, nu se mai pune problema recalificării căii de atac, ci instanţa o va respinge ca inadmisibilă. În plus, în această ipoteză, de la data comunicării hotărârii de respingere ca inadmisibilă a căii de atac nu va curge niciun termen pentru exercitarea vreunei căi de atac de reformare, deoarece, aşa cum am arătat, calea de atac este întotdeauna cea prevăzută de lege.

Ultima menţiune pe care dispozitivul hotărârii judecătoreşti trebuie să o cuprindă este cea referitoare la *data pronunţării ei şi faptul că aceasta s-a făcut în şedinţă publică sau într-o altă modalitate prevăzută de lege*.

Aşadar, în concordanţă cu modalităţile de pronunţare reglementate de dispoziţiile art. 402 şi art. 396 alin. (2) C.proc.civ., potrivit art. 425 alin. (3) C.proc.civ., în dispozitivul hotărârii se va menţiona, după caz, faptul că pronunţarea a avut loc *în şedinţă publică* sau *prin punerea soluţiei la dispoziţia părţilor prin mijlocirea grefei instanţei*, în ipoteza în care s-a dispus amânarea pronunţării, iar instanţa a stabilit că pronunţarea se va face în această modalitate.

[1] Desigur, dacă legea nu prevede nicio cale de atac împotriva hotărârii respective, de la data comunicării nu va curge niciun termen pentru exercitarea vreunei căi de atac de reformare, chiar dacă instanţa de control judiciar a respins calea de atac exercitată de parte, în condiţiile art. 457 alin. (3) C.proc.civ. Aceasta, deoarece, aşa cum am arătat, calea de atac este întotdeauna cea prevăzută de lege.

[2] A se vedea, în acelaşi sens, G. Boroi, D.N. Theohari, *Sinteza...*, p. XVII.

La fel ca în reglementarea anterioară, *legea nu prevede expres sancţiunea nulităţii pentru nerespectarea acestei formalităţi*. Cu toate acestea, aşa cum s-a arătat în literatura de specialitate dezvoltată sub imperiul Codului de procedură civilă din 1865[1], soluţia fiind pe deplin valabilă şi în reglementarea actuală, aceasta nu trebuie să ducă la concluzia că legiuitorul a înţeles să înlăture sancţiunea nulităţii, ci trebuie să ne raportăm la dispoziţiile dreptului comun în materia nulităţii, deci partea interesată, spre a obţine desfiinţarea hotărârii ce nu a fost pronunţată în şedinţă publică (prin intermediul apelului sau, după caz, al recursului), va trebui să dovedească faptul că a suferit o vătămare ce nu poate fi înlăturată altfel. În alte cuvinte, nu este vorba despre o nulitate expresă (cu privire la care vătămarea s-ar presupune), ci despre o *nulitate virtuală*[2].

În jurisprudenţă s-a decis că *lipsa dispozitivului* reprezintă o neregularitate ce atrage nulitatea hotărârii, chiar dacă soluţia este consemnată în minută[3], precum şi că aceeaşi sancţiune intervine în cazul unei *contradicţii între minută şi dispozitiv*[4], deoarece, faţă de soluţiile contradictorii adoptate, nu se poate şti ce anume a hotărât instanţa. Aşa cum am mai arătat[5], soluţia este excesivă, existând posibilitatea îndreptării neregularităţii, prin *refacerea hotărârii, care, în dispozitiv, va cuprinde soluţia din minută*. Această soluţie este preferabilă, cu atât mai mult cu cât este posibil ca hotărârea respectivă să fie definitivă, însă este necesar să se ştie ce anume a trecut în autoritatea de lucru judecat, eventual, ce anume se va executa, iar după pronunţarea hotărârii în şedinţă publică, niciun judecător nu mai poate reveni asupra părerii sale, ceea ce înseamnă că soluţia speţei este cea concretizată în minută. Aceeaşi ar trebui să fie soluţia şi în ipoteza în care *s-a întocmit minuta cu ocazia deliberării, dar hotărârii îi lipseşte dispozitivul*.

Pentru aceleaşi raţiuni, apreciem că, dacă există *neconcordanţă între data pronunţării menţionată în minută şi cea trecută în dispozitivul hotărârii*, dispozitivul se reface în sensul minutei, menţionându-se în dispozitiv data cuprinsă în minută[6].

În schimb, *neconcordanţa dintre dispozitiv şi considerente* echivalează cu o nemotivare a soluţiei, deoarece, câtă vreme soluţia nu-şi găseşte sprijin şi explicaţie în considerente, nu se poate şti care au fost argumentele în adoptarea acesteia, astfel încât ea este, practic, nemotivată[7].

În finalul acestor consideraţii referitoare la conţinutul hotărârii judecătoreşti, menţionăm că prevederile art. 425 C.proc.civ. constituie *dreptul comun* în materie, astfel că orice hotărâre judecătorească (*lato sensu*) trebuie să cuprindă elementele pe care acesta le enumeră. Cu toate acestea, în cod există dispoziţii derogatorii, cum ar fi cele ale art. 499 C.proc.civ., potrivit cu care, prin derogare de la prevederile art. 425 alin. (1) lit. b) C.proc.civ., hotărârea instanţei de recurs va cuprinde în considerente numai

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 456.

[2] A se vedea şi I.C.C.J., Secţiile Unite, dec. nr. XIII/2007 (M. Of. nr. 733 din 30 octombrie 2007).

[3] Trib. jud. Galaţi, s. civ., dec. nr. 550/1977, în R.R.D. nr. 10/1978, p. 54.

[4] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 152/1981; C.A. Bucureşti, s. a IV-a civ., dec. nr. 81/1995, *apud* G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2011*, p. 439.

[5] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 456; G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2011*, p. 438. A se vedea, în acelaşi sens, V.M. Ciobanu, *Tratat 1997*, vol. II, p. 256, nota 876.

[6] A se vedea şi G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2011*, p. 439.

[7] A. Nicolae, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 927.

motivele de casare invocate şi analiza acestora, arătându-se de ce s-au admis ori, după caz, s-au respins. În cazul în care recursul se respinge fără a fi cercetat în fond ori se anulează sau se constată perimarea lui, hotărârea de recurs va cuprinde numai motivarea soluţiei, fără a se evoca şi analiza motivelor de casare.

§3. Redactarea, semnarea şi comunicarea hotărârii judecătoreşti

Hotărârea se *redactează* de către *judecător* sau, după caz, în cazul completelor colegiale, de către unul dintre membrii completului care a soluţionat procesul, conform desemnării preşedintelui [art. 426 alin. (1) teza I C.proc.civ.]. Prin excepţie de la această regulă, art. 426 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ. prevede că, atunci când în compunerea completului de judecată intră şi *asistenţi judiciari*, preşedintele îl va putea desemna pe unul dintre aceştia să redacteze hotărârea, cu excepţia cazului în care asistentul judiciar a rămas în minoritate la deliberare. De asemenea, potrivit art. 71 din Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor şi procurorilor, la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie *magistraţii-asistenţi* redactează hotărâri, conform repartizării făcute de preşedinte pentru toţi membrii completului de judecată.

Atunci când unul dintre *judecători* sau *asistenţi judiciari*[1] a rămas în minoritate la deliberare, el îşi va redacta *opinia separată*, care va cuprinde expunerea considerentelor, soluţia pe care a propus-o şi semnătura acestuia. Faţă de prevederile art. 71 din Legea nr. 303/2004, potrivit cu care *magistraţii-asistenţi* care participă la şedinţele de judecată ale Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, participă cu vot consultativ şi la deliberări, rezultă că şi aceştia pot formula opinie separată, care se va motiva şi semna ulterior.

Potrivit art. 401 alin. (1) C.proc.civ., opinia separată a judecătorilor aflaţi în minoritate se va arăta *în minută*, iar cea a asistenţilor judiciari se consemnează în hotărâre, conform art. 55 alin. (2) din Legea nr. 304/2004. Opinia separată trebuie *redactată şi semnată în acelaşi termen* în care se redactează şi semnează hotărârea[2].

Spre deosebire de reglementarea anterioară, art. 426 alin. (2) C.proc.civ. prevede şi posibilitatea redactării *opiniei concurente*, pentru situaţiile în care unul dintre *judecătorii* cauzei este de acord cu soluţia adoptată, dar pentru alte considerente. Deşi legea nu prevede în mod expres, apreciem că, pentru identitate de raţiune, posibilitatea redactării opiniei concurente există şi pentru *asistenţii judiciari*, precum şi în cazul *magistraţilor-asistenţi* care participă la şedinţele de judecată ale Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie.

[1] Precizăm că, în cazul litigiilor de muncă, în cadrul judecăţii în primă instanţă, numai asistenţii judiciari pot formula opinie separată, nu şi judecătorul cauzei, aceasta deoarece, potrivit art. 55 alin. (2) din Legea nr. 304/2004, asistenţii judiciari participă la deliberări cu vot consultativ, opinia acestora consemnându-se în hotărâre.

[2] S-a decis că *nemotivarea opiniei minoritare* atrage nulitatea hotărârii, această formă legală fiind de ordine publică – C.A. Bucureşti, s. a III-a civ., dec. nr. 197/1997, *apud* G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2011*, p. 438. În literatura de specialitate (G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2011*, p. 438, Nota la speţa 6) s-a arătat însă, în mod întemeiat, că nerespectarea formei procedurale, constând în nemotivarea opiniei separate, ar putea fi sancţionată cu nulitatea numai dacă ar fi întrunite condiţiile prevăzute de art. 105 alin. (2) C.proc.civ. 1865 [actualul art. 175 alin. (1) C.proc.civ. – *n.n.*], deci dacă s-ar face dovada unei vătămări ce nu poate fi înlăturată altfel.

Opinia concurentă a judecătorului nu trebuie să se mai regăsească în minută, spre deosebire de opinia separată, însă este necesar să fie *redactată şi semnată în acelaşi termen* în care se redactează şi semnează hotărârea.

Potrivit art. 426 alin. (5) teza I C.proc.civ., hotărârea se va redacta şi se va semna *în cel mult 30 de zile de la pronunţare*. Termenul este unul relativ, astfel încât nerespectarea acestuia nu atrage nulitatea hotărârii, însă poate atrage eventuala *răspundere disciplinară a judecătorului*, dacă sunt întrunite condiţiile art. 99 lit. h) din Legea nr. 303/2004[1].

Hotărârea se va întocmi în *două exemplare originale*, dintre care unul se ataşează la dosarul cauzei, iar celălalt se va depune spre conservare la dosarul de hotărâri al instanţei.

Hotărârea va fi *semnată de judecător*, respectiv, după caz, de membrii completului de judecată, precum şi de către *grefierul de şedinţă*. La Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, hotărârea va fi semnată de judecători şi de *magistratul-asistent* care a participat la şedinţa de judecată[2]. De asemenea, potrivit art. 55 alin. (2) din Legea nr. 304/2004, *asistenţii judiciari* semnează hotărârile pronunţate. Precizăm că trebuie semnate cele două exemplare originale ale hotărârii la care se referă art. 426 alin. (6) C.proc.civ., iar nu şi exemplarele care urmează a fi comunicate părţilor [art. 110 alin. (3) din Regulamentul de ordine interioară al instanţelor judecătoreşti].

În cazul în care, după pronunţare, vreunul dintre judecători este împiedicat să semneze hotărârea, art. 426 alin. (4) C.proc.civ. permite ca aceasta să fie semnată, în locul său, de preşedintele completului, iar dacă şi acesta ori judecătorul unic se află într-o astfel de situaţie, hotărârea se va semna de către preşedintele instanţei. Când împiedicarea îl priveşte pe grefier, hotărârea se va semna de grefierul-şef. În toate cazurile se face menţiune pe hotărâre despre cauza care a determinat împiedicarea.

Dacă nesemnarea minutei de către judecători atrage nulitatea hotărârii[3], apreciem că *nesemnarea hotărârii de către unul dintre judecători* constituie o neregularitate procedurală ce poate fi *remediată*, prin semnarea ulterioară şi aceasta, chiar dacă, în reglementarea actuală, nu s-a prevăzut această soluţie în mod expres în Codul de procedură civilă[4].

[1] În acelaşi sens, I. Leş, *Noul Cod 2011*, p. 551.

[2] Reamintim că grefierul nu semnează minuta, dar are obligaţia de a semna hotărârea, în timp ce magistratul-asistent de la Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie va semna atât minuta, cât şi hotărârea. De asemenea, potrivit art. 55 alin. (2) din Legea nr. 304/2004, hotărârea se semnează şi de asistenţii judiciari.

[3] S-a arătat că nu poate fi complinită semnătura vreunuia dintre membrii completului nici de pe încheierea de dezbateri, în situaţia în care a avut loc amânarea pronunţării. Aceasta, întrucât respectiva încheiere consemnează mersul dezbaterilor din sala de şedinţă, ele fiind confirmate ca atare de către judecătorii care au fost prezenţi şi în faţa cărora s-au pus concluziile – A. Nicolae, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 937-938.

[4] Trebuie precizat însă că această soluţie a fost adoptată în practica judiciară şi sub imperiul Codului de procedură civilă din 1865, cu mult înainte de consacrarea ei legislativă, pentru o perioadă de timp, prin dispoziţiile art. 261 alin. (1) pct. 8 teza a II-a ale amintitului act normativ (a se vedea V.M. Ciobanu, *Tratat 1997*, vol. II, p. 258, jurisprudenţa citată la nota 887). De asemenea, soluţia a fost avansată în literatura de specialitate (a se vedea G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2011*, p. 440, nota la speţa 14) şi după ce textul de lege menţionat a fost modificat prin Legea nr. 219/2005 pentru aprobarea O.U.G. nr. 138/2000.

Dacă în hotărâre se fac *adăugiri, schimbări sau corecturi*, acestea vor trebui semnate de judecător, sub sancțiunea neluării lor în seamă (art. 428 C.proc.civ.)[1].

Hotărârea judecătorească *se comunică părților care au luat parte la judecată*[2]. Comunicarea se face *din oficiu*[3], potrivit regulilor prevăzute de art. 154 și urm. C.proc.civ. Scopul principal al comunicării hotărârii judecătorești este acela ca partea să ia cunoștință de hotărâre și, în cazul în care aceasta este susceptibilă de exercitarea căilor de atac de reformare, să aibă posibilitatea formulării acestora, de la data comunicării începând să curgă termenul de exercitare a căii de atac. Cu toate acestea, spre deosebire de reglementarea anterioară, hotărârea judecătorească *se comunică* părților cauzei, *chiar dacă este definitivă*, deci nu numai în cazurile în care comunicarea este necesară pentru a face să înceapă curgerea termenului de exercitare a apelului sau a recursului.

Conform art. 427 alin. (1) teza a II-a C.proc.civ., comunicarea se face *de îndată ce hotărârea a fost redactată și semnată* în condițiile legii. Hotărârea se comunică părților *în copie*, iar nu în original. În cazul în care procurorul a participat la judecată, hotărârea se comunică și acestuia, deoarece termenul de apel sau recurs va curge și pentru el de la comunicare.

În actuala reglementare, este prevăzută necesitatea comunicării hotărârii judecătorești *unor instituții și autorități publice* cu atribuții în legătură cu executarea dispozițiilor pe care le conține aceasta. Astfel, conform 427 alin. (2) și (3) C.proc.civ., hotărârile definitive prin care s-a dispus efectuarea unei înscrieri în cartea funciară sau, după caz, în alte registre publice se vor comunica din oficiu și instituției sau autorității care ține acele registre, iar hotărârile definitive prin care s-a dispus anularea, în tot sau în parte, a unui act notarial se comunică din oficiu de îndată notarului public instrumentator, direct ori prin intermediul camerei notarilor publici în circumscripția căreia funcționează.

În fine, potrivit art. 427 alin. (4) C.proc.civ., hotărârile prin care instanța se pronunță în legătură cu prevederi cuprinse în Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene și în alte acte juridice ale Uniunii Europene se comunică, din oficiu, chiar dacă nu sunt definitive, și autorității sau instituției naționale cu atribuții de reglementare în materie.

[1] Acest text oferă o *soluție alternativă la procedura îndreptării hotărârii* reglementată de art. 442 C.proc.civ., însă este recomandabil ca adăugirile, schimbările sau corecturile efectuate în contextul art. 428 C.proc.civ. să fie minore – C. NEGRILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 804.

[2] Hotărârea *nu va mai trebui comunicată și terților a căror cerere de intervenție a fost respinsă ca inadmisibilă*, având în vedere că, spre deosebire de reglementarea anterioară, a fost introdusă posibilitatea pentru terți de a ataca distinct, pe cale separată, soluția nefavorabilă dată cererii lor [conform art. 64 alin. (4) C.proc.civ.] – A. NICOLAE, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 940.

[3] La cererea părții interesate și pe cheltuiala sa, comunicarea hotărârii judecătorești se va putea face în mod nemijlocit prin executori judecătorești, care vor fi ținuți să îndeplinească formalitățile procedurale prevăzute de art. 154 și urm. C.proc.civ., sau prin servicii de curierat rapid, în acest din urmă caz dispozițiile alin. (4) al art. 154 fiind aplicabile în mod corespunzător [art. 154 alin. (5) C.proc.civ.].

§4. Termenul de grație

Termenul de grație constă în *amânarea sau în eșalonarea pe care judecătorul o acordă celui obligat prin hotărâre, pentru executarea obligației*[1].

Articolul 397 alin. (3) C.proc.civ. reglementează condițiile în care instanța poate acorda termenul de grație. Astfel, conform dispozițiilor menționate, în cazurile în care instanța poate da termen pentru executarea hotărârii, ea va face aceasta prin chiar hotărârea care dezleagă pricina, arătând și motivele pentru care a acordat termenul.

Rezultă că termenul de grație poate fi acordat *la cererea debitorului*[2], *numai de instanța care soluționează cauza în fond*. Prin urmare, termenul de grație poate fi acordat de prima instanță, de instanța de apel sau chiar de instanța de recurs, în cazul în care rejudecă pricina în fond după casarea cu reținere[3]. Termenul de grație se acordă de către instanța care dezleagă fondul prin chiar *dispozitivul hotărârii finale*, acest beneficiu neputând fi stabilit după pronunțarea hotărârii asupra fondului (de exemplu, pe calea ordonanței președințiale sau a contestației la executare[4]).

În principiu, dacă legea nu interzice în mod expres, acordarea termenului de grație este *posibilă pentru executarea oricărei obligații, indiferent de izvorul sau de obiectul ei*, însă luarea acestei măsuri trebuie să fie temeinic motivată[5]. În orice caz, chiar dacă art. 397 alin. (3) C.proc.civ. nu mai prevede în mod expres acest lucru, instanța trebuie să uzeze de această facultate cu rezervă, pentru a nu fi prejudiciate interesele părții care a câștigat procesul.

Potrivit art. 397 alin. (3) teza a II-a C.proc.civ., *debitorul nu va putea cere termen de plată* în următoarele situații:

– dacă i s-a acordat un termen rezonabil de plată de către creditor ori dacă a avut posibilitatea să execute într-un termen rezonabil, calculat de la data comunicării cererii de chemare în judecată, în conformitate cu prevederile art. 1522 C.civ.[6];

[1] G. BOROI, *Codul 2001*, p. 457.

[2] În același sens, M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 579, nr. 748.

[3] A se vedea și A. NICOLAE, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 871; M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 579, nr. 745.

[4] O asemenea cerere nu poate fi adresată instanței de executare, urmând a fi respinsă ca *inadmisibilă* – C.A. București, s. a III-a civ., dec. nr. 1915/2000, *apud* G. BOROI, O. SPINEANU-MATEI, *Codul adnotat 2011*, p. 442.

[5] În literatura de specialitate [C. NEGRILĂ, în G. BOROI (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 833] s-a susținut opinia că, date fiind rațiunile art. 448 C.proc.civ., nu poate fi acordat un termen de grație printr-o hotărâre executorie de drept, întrucât acestea ar fi anihilate, cele două instituții fiind incompatibile. În ceea ce ne privește, apreciem că acordarea termenului de plată nu este exclusă în cazul hotărârilor care se bucură de executare provizorie de drept, deoarece cele două instituții nu sunt incompatibile, rațiunile lor fiind diferite.

[6] Articolul 1522 C.civ. reglementează *punerea în întârziere de către creditor*, după cum urmează: „(1) Debitorul poate fi pus în întârziere fie printr-o notificare scrisă prin care creditorul îi solicită executarea obligației, fie prin cererea de chemare în judecată. (2) Dacă prin lege sau prin contract nu se prevede altfel, notificarea se comunică debitorului prin executor judecătoresc sau prin orice alt mijloc care asigură dovada comunicării. (3) Prin *notificare* trebuie să se acorde debitorului *un termen de executare*, ținând seama de natura obligației și de împrejurări. Dacă prin notificare nu se acordă un asemenea termen, debitorul poate să execute obligația într-un *termen rezonabil*, calculat din ziua comunicării notificării. (4) Până la expirarea termenului prevăzut la alin. (3), creditorul poate suspenda executarea propriei obligații, poate cere daune-interese, însă nu poate exercita celelalte drepturi prevăzute la art. 1516, dacă prin lege nu se prevede altfel. Creditorul poate exercita aceste drepturi dacă debitorul îl informează că nu va executa obligațiile în termenul stabilit sau dacă, la expirarea termenului, obligația nu a fost executată. (5) *Cererea de chemare în*

– dacă la data pronunțării subzistă vreunul dintre motivele prevăzute la art. 674 alin. (1) C.proc.civ., respectiv dacă: 1. debitorul se sustrage de la îndeplinirea obligațiilor care îi revin potrivit legii în scopul realizării executării silite; 2. debitorul risipește averea sa; 3. debitorul este în stare de insolvabilitate îndeobște cunoscută sau dacă prin fapta sa, săvârșită cu intenție sau dintr-o culpă gravă, a micșorat garanțiile date creditorului său ori nu le-a dat pe cele promise sau, după caz, încuviințate; 4. alți creditori fac executări asupra averii lui.

De asemenea, în materia cambiei, biletului la ordin și cecului nu sunt admise termene de grație, nici legale, nici judecătorești (art. 97 și art. 106 din Legea nr. 58/1934 și art. 78 din Legea nr. 59/1934)[1].

Dacă s-a acordat un termen de grație, *executarea nu se poate realiza până la împlinirea acestuia* (art. 673 C.proc.civ.), cu excepția cazului în care debitorul a fost *decăzut din beneficiul termenului de plată*, în condițiile art. 674 C.proc.civ.

§5. Cheltuielile de judecată

Potrivit art. 451 alin. (1) C.proc.civ., cheltuielile de judecată constau în taxele judiciare de timbru, onorariile avocaților, ale experților și ale specialiștilor numiți în domeniile strict specializate, în care nu există experți autorizați, sumele cuvenite martorilor pentru deplasare și pierderile cauzate de necesitatea prezenței la proces, cheltuielile de transport și, dacă este cazul, de cazare, precum și orice alte cheltuieli necesare pentru buna desfășurare a procesului. Rezultă, așadar, că reprezintă cheltuieli de judecată *toate cheltuielile ocazionate de desfășurarea procesului*.

Articolul 453 alin. (1) C.proc.civ. prevede că partea[2] care pierde procesul va fi obligată, la cererea părții care a câștigat, să îi plătească acesteia cheltuieli de judecată. Fundamentul acordării cheltuielilor de judecată îl constituie *culpa (vinovăția) procesuală*[3]. Așadar, partea care a pierdut procesul suportă atât cheltuielile făcute de ea, cât și cheltuielile făcute de partea care a câștigat procesul, deoarece este în culpă procesuală, determinând, prin atitudinea sa în proces, aceste cheltuieli.

---

judecată formulată de creditor, fără ca anterior debitorul să fi fost pus în întârziere, conferă debitorului dreptul de a executa obligația într-un *termen rezonabil*, calculat de la data când cererea i-a fost comunicată. (...)".

[1] Precizăm că actualul Cod civil nu a preluat dispozițiile art. 44 al fostului Cod comercial referitoare la interdicția acordării termenului de grație în obligațiile comerciale. Prin urmare, *de lege lata*, dispozițiile referitoare la termenul de grație sunt incidente în toate raporturile juridice civile, *inclusiv în cazul celor în care sunt implicați profesioniști*.

[2] Prin „parte" obligată la plata cheltuielilor de judecată (în funcție de soluția procesului) se va înțelege nu doar *reclamantul* sau *pârâtul*, ci și *intervenienții voluntari sau forțați*. În privința *intervenientului voluntar accesoriu*, acesta nu va suporta cheltuielile de judecată avansate de adversar decât în măsura în care partea care a avut câștig de cauză a făcut o serie de cheltuieli numai pentru a combate apărările făcute de intervenientul accesoriu. Intervenientul voluntar accesoriu va trebui să suporte *întotdeauna cheltuielile propriei cereri*, indiferent dacă hotărârea s-a pronunțat ori nu în favoarea părții pentru care a intervenit, această soluție fiind argumentată pe faptul că intervenția voluntară accesorie nu trebuie să aibă drept consecință sporirea cheltuielilor de judecată pe care le va suporta partea care va cădea în pretenții. A se vedea și G. BOROI, *Codul 2001*, p. 206.

[3] A se vedea, în același sens, și V.M. CIOBANU, *Tratat 1997*, vol. II, p. 262-263; G. BOROI, *Codul 2001*, p. 458; A. NICOLAE, în V.M. CIOBANU, M. NICOLAE (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 1027, nr. 2; M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 564, nr. 714.

Dispozițiile art. 453 alin. (1) C.proc.civ. au în vedere *partea care a câștigat în mod definitiv procesul*. Dacă în cursul desfășurării procesului s-au acordat cheltuieli de judecată și părții care, în final, a pierdut, acestea nu se vor mai executa, iar dacă au fost executate sau achitate, ele se vor adăuga la cele ce trebuie plătite părții care a câștigat procesul.

Culpa procesuală există și în situațiile în care cererea a fost respinsă în temeiul unei excepții procesuale, a fost anulată ca neregulat introdusă sau ca netimbrată, s-a perimat, reclamantul a renunțat la judecată sau la dreptul subiectiv pretins, astfel încât, la cererea pârâtului (intimatului), *reclamantul* (*apelantul, recurentul* etc.) *va fi obligat la plata cheltuielilor de judecată făcute de adversarul său*. Cu toate acestea, *reclamantul nu este în culpă* și deci nu poate fi obligat la cheltuieli de judecată, în cazul în care cererea sa a fost respinsă datorită faptului că pârâtul și-a îndeplinit în timpul judecății obligațiile ce formau obiectul litigiului. De asemenea, reclamantul nu poate fi considerat în culpă atunci când reaua-credință sau comportarea neglijentă a pârâtului l-a determinat să solicite instanței ceea ce nu i se datora (de exemplu, în cazul în care pârâtul, deși își executase obligația înainte de sesizarea instanței, nu l-a înștiințat pe reclamant, determinând astfel pornirea procesului). În aceste situații, pârâtul va suporta integral cheltuielile de judecată, întrucât se află în culpă procesuală. S-a decis, de asemenea, că reclamantul nu este în culpă procesuală în cazul în care cererea de chemare în judecată a fost respinsă ca urmare a declarării neconstituționalității textului de lege ce a stat la baza pretențiilor deduse judecății[1].

Dacă s-au cerut cheltuieli de judecată, instanța *se pronunță asupra lor prin dispozitiv*, luând în considerare *actele justificative depuse de părți* în acest scop. Conform art. 452 C.proc.civ., partea care pretinde cheltuieli de judecată trebuie să facă, în condițiile legii, *dovada existenței și întinderii lor*[2], *cel mai târziu la data închiderii dezbaterilor* asupra fondului cauzei.

Instanța *va acorda integral cheltuielile făcute* părții ale cărei pretenții sau apărări au fost *admise în întregime*.

Articolul 454 C.proc.civ. prevede o excepție, dispunând că *pârâtul care a recunoscut, la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate, pretențiile reclamantului nu va putea fi obligat la plata cheltuielilor de judecată*, cu excepția cazului în care, prealabil pornirii procesului, a fost pus în întârziere de către reclamant sau se afla de drept în întârziere, dispozițiile art. 1522 alin. (5) C.civ. rămânând aplicabile. Pentru ca dispozițiile art. 454 C.proc.civ. să fie aplicabile, trebuie să fie îndeplinite cumulativ următoarele *condiții*:

– recunoașterea pretențiilor reclamantului să se facă *în fața primei instanțe, cel târziu la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate*, iar nu în apel, recurs sau cu ocazia rejudecării fondului după casare;

---

[1] I.C.C.J., s. I civ., dec. nr. 1129/2012, *apud* M. TĂBÂRCĂ, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 566, nota 884.

[2] Apreciem că este îndeplinită cerința dovedirii existenței și întinderii cheltuielilor de judecată în cazul în care partea prezintă contractul de asistență juridică din care rezultă obligația de plată a onorariului de avocat.

– recunoașterea trebuie să fie *efectivă*, iar nu dedusă din neprezentarea la interogatoriu (dispoziția legală vizează *mărturisirea simplă*, iar nu mărturisirea calificată și complexă) și *integrală* (textul nefiind aplicabil în cazul unei recunoașteri parțiale[1]);

– *pârâtul să nu fi fost pus în întârziere înainte de sesizarea instanței* sau *să nu fie de drept în întârziere*[2]. Trebuie reținut însă că, potrivit art. 1522 alin. (5) C.civ., cererea de chemare în judecată formulată de creditor, fără ca anterior debitorul să fi fost pus în întârziere, conferă debitorului dreptul de a executa obligația într-un termen rezonabil, calculat de la data când cererea i-a fost comunicată, iar dacă obligația este executată în acest termen, cheltuielile de judecată rămân în sarcina creditorului;

– să nu fie vorba de un litigiu în care *recunoașterea nu este admisă ca mijloc de probă* sau în care hotărârea nu se poate pronunța numai pe baza recunoașterii[3].

Potrivit art. 453 alin. (2) C.proc.civ., atunci când cererea a fost admisă numai în parte, judecătorii vor stabili măsura în care fiecare dintre părți poate fi obligată la plata cheltuielilor de judecată. Așadar, dacă pretențiile ce formează obiectul judecății sunt *admise parțial*, instanța va acorda celui care a câștigat procesul numai o parte din cheltuielile de judecată, corespunzătoare pretențiilor admise, deoarece ambele părți sunt în culpă procesuală, cel care a câștigat pentru că a solicitat mai mult decât i se datora, iar cel care a pierdut pentru că a provocat procesul. Dacă este cazul, judecătorii vor putea dispune *compensarea cheltuielilor de judecată*.

Atunci când cererea reclamantului are mai multe capete de cerere și numai unele au fost admise sau când există cereri de partea ambelor părți, admise în întregime ori în parte, instanța *va compensa, total sau parțial, cheltuielile de judecată*.

Despăgubirile acordate în cursul judecății *pentru exercitarea abuzivă a drepturilor procedurale*, în măsura în care nu au fost executate, vor fi avute în vedere la compensarea cheltuielilor de judecată, în acele cazuri în care partea care a obținut aceste despăgubiri a pierdut procesul[4].

În cazul *coparticipării procesuale*, cheltuielile de judecată vor fi suportate *în mod egal, proporțional sau solidar*, potrivit cu poziția coparticipanților în proces ori cu natura raportului juridic existent între aceștia, în așa fel încât fiecare să fie obligat la plata cheltuielilor pe care le-a provocat prin cererea sau apărarea sa[1].

[1] C.S.J., s. com., dec. nr. 503/1994, în B.J. 1994.

[2] Conform dispozițiilor art. 1523 C.civ., referitor la *întârzierea de drept în executarea obligațiilor*, debitorul se află de drept în întârziere atunci când s-a stipulat că simpla împlinire a termenului stabilit pentru executare produce un asemenea efect. De asemenea, debitorul se află de drept în întârziere în cazurile anume prevăzute de lege, precum și atunci când: a) obligația nu putea fi executată în mod util decât într-un anumit timp, pe care debitorul l-a lăsat să treacă, sau când nu a executat-o imediat, deși exista urgență; b) prin fapta sa, debitorul a făcut imposibilă executarea în natură a obligației sau când a încălcat o obligație de a nu face; c) debitorul și-a manifestat în mod neîndoielnic față de creditor intenția de a nu executa obligația sau când, fiind vorba de o obligație cu executare succesivă, refuză ori neglijează să își execute obligația în mod repetat; d) nu a fost executată obligația de a plăti o sumă de bani, asumată în exercițiul activității unei întreprinderi; e) obligația se naște din săvârșirea unei fapte ilicite extracontractuale.

În cazurile menționate anterior, dacă obligația devine scadentă după decesul debitorului, moștenitorii acestuia nu sunt în întârziere decât după trecerea a 15 zile de la data la care creditorul i-a notificat sau, după caz, de la data notificării curatorului desemnat în condițiile art. 1136 C.civ.

Cazurile în care debitorul se află de drept în întârziere trebuie dovedite de creditor. Orice declarație sau stipulație contrară se consideră nescrisă.

[3] De exemplu, în cazul divorțului sau când este contestată filiația în condițiile art. 421 C.civ.

[4] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 459.

Dacă s-au cerut cheltuieli de judecată, dar *instanța a omis să se pronunțe* cu privire la ele, partea poate să formuleze o *cerere de completare a hotărârii*, în condițiile art. 444 C.proc.civ. ori le poate solicita pe calea unei *cereri separate*. Subliniem că, în cazul omisiunii instanței de a se pronunța asupra unei cereri principale sau accesorii, partea nu mai are posibilitatea de a se plânge de această omisiune pe calea apelului sau a recursului[2]. Însă partea poate solicita *revizuirea* hotărârii, în temeiul dispozițiilor art. 509 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ., cu condiția, desigur, ca și celelalte condiții de admisibilitate a acestei căi extraordinare de atac să fie îndeplinite.

Dacă *nu s-au cerut cheltuieli de judecată în cursul procesului* care a provocat aceste cheltuieli[3], acestea pot fi solicitate printr-o *cerere separată*[4]. Competența materială și teritorială pentru judecarea cererii de acordare a cheltuielilor de judecată pe cale separată se va determina potrivit regulilor de drept comun, această cerere nefiind de competența instanței care a soluționat litigiul care a ocazionat cheltuielile respective. Cererea poate fi formulată *în termenul de prescripție de drept comun*, care curge de la data la care hotărârea prin care cel în cauză a câștigat procesul a devenit definitivă, în condițiile art. 634 C.proc.civ.[5] Hotărârea care obligă la cheltuieli de judecată poate fi *pusă în executare în termen de 3 ani de la data rămânerii ei definitivă*, indiferent dacă este vorba de hotărârea prin care s-a soluționat litigiul care le-a provocat sau de cea prin care au fost acordate ulterior pe cale separată.

[1] Hotărârea pentru sistarea stării de coproprietate profită tuturor coproprietarilor, astfel încât cheltuielile vor fi suportate proporțional, în raport de cota de proprietate ce revine fiecăruia – A. Nicolae, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 1032.

[2] De asemenea, pentru înlăturarea omisiunii instanței de a soluționa cererea de acordare a cheltuielilor de judecată nu poate fi folosită procedura îndreptării hotărârii și nici contestația în anulare pentru motivul prevăzut de art. 503 alin. (2) pct. 2 C.proc.civ., deoarece o asemenea omisiune a instanței de recurs nu poate fi considerată o simplă eroare materială.

[3] Este evident că, în cazul în care nu se solicită cheltuieli de judecată, dispozitivul hotărârii nu va cuprinde vreo mențiune în acest sens, instanța trebuind să se pronunțe numai asupra celor solicitate. Cu toate acestea, în practică, uneori se ia act că nu s-au cerut cheltuieli de judecată.

[4] În situația în care titularul acestui drept declară expres, în cadrul judecății litigiului care a provocat cheltuielile de judecată, că renunță la aceste cheltuieli, iar instanța ia act de această renunțare prin chiar hotărârea judecătorească pronunțată în procesul respectiv, partea nu va mai putea solicita acordarea cheltuielilor de judecată pe cale separată.

[5] Referitor la *solicitarea cheltuielilor de judecată pe cale separată*, în practica judiciară s-a ridicat problema de a ști dacă o asemenea cerere *este sau nu supusă taxei judiciare de timbru*, fiind pronunțate soluții în ambele sensuri de către instanțele judecătorești. Prin dec. în interesul legii nr. 19/2013 (M. Of. nr. 45 din 20 ianuarie 2014), Înalta Curte de Casație și Justiție a stabilit că cererile prin care se solicită, pe cale separată, acordarea cheltuielilor de judecată sunt *cereri principale supuse taxei judiciare de timbru, care se calculează la valoarea pretențiilor deduse judecății*, chiar dacă cererile care au format obiectul litigiului din care aceste cheltuieli provin au fost scutite de la plata taxelor judiciare de timbru.

Trebuie menționat că se admite că, în cadrul litigiului privind acordarea cheltuielilor de judecată pe cale separată, nu pot fi acordate reclamantului cheltuielile de judecată provocate de declanșarea acestui litigiu (atât taxa de timbru, cât și alte cheltuieli provocate de acest litigiu, cum ar fi onorariul de avocat), deoarece este alegerea sa de a proceda în acest mod. Or, în condițiile în care partea care a câștigat litigiul avea posibilitatea de a solicita acordarea cheltuielilor de judecată în cadrul procesului care le-a provocat, această parte se află în culpă procesuală pentru declanșarea litigiului ulterior, având ca obiect cererea de acordare a acestor cheltuieli.

În finalul acestor considerații, menționăm că, indiferent dacă sunt cerute în cadrul procesului care le-a provocat sau ulterior pe cale separată, *instanța poate, chiar și din oficiu, să reducă motivat partea din cheltuielile de judecată reprezentând onorariul avocaților*, atunci când acesta este vădit disproporționat în raport cu valoarea sau complexitatea cauzei ori cu activitatea desfășurată de avocat, ținând seama și de circumstanțele cauzei.

Subliniem că nu este vorba de reducerea onorariului stabilit, potrivit acordului lor de voință, între parte și avocatul său, sub acest aspect prevederile art. 453 alin. (2) teza finală C.proc.civ. stipulând în mod expres că măsura nu are niciun efect asupra raportului juridic dintre avocat și clientul său, ci despre *reducerea părții din cheltuielile de judecată care este reprezentată de onorariul avocatului părții care a câștigat*.

Trebuie reținut că, spre deosebire de reglementarea anterioară, măsura poate fi dispusă *și din oficiu* de către instanță, nu numai la cererea părții care a pierdut, însă, în orice situație, instanța trebuie să justifice temeinic măsura luată[1].

De asemenea, *de lege lata*, măsura poate fi luată și cu privire la *onorariile experților judiciari și ale specialiștilor* numiți în condițiile art. 330 alin. (3) C.proc.civ. [art. 451 alin. (3) C.proc.civ.].

Nu vor putea fi însă micșorate cheltuielile de judecată având ca obiect plata taxei judiciare de timbru, precum și plata sumelor cuvenite martorilor pentru deplasare și pierderile cauzate de necesitatea prezenței la proces [art. 451 alin. (4) C.proc.civ.].

§6. Efectele hotărârii judecătorești

6.1. Enumerarea efectelor hotărârii judecătorești[2]

În mod tradițional, în literatura de specialitate[3] se admite că hotărârea judecătorească produce două categorii de efecte: efecte substanțiale și efecte procesuale.

În ceea ce privește *efectul substanțial*, acesta constă în *sancționarea unei situații de fapt*, în consecințele aplicării normei de drept substanțial la situația de fapt din speță. Se poate vorbi de efectul substanțial, deoarece actul jurisdicțional produce o *modificare a situației juridice dintre părți*. Această modificare este evidentă în cazul hotărârilor judecătorești constitutive de drepturi, deoarece se creează o stare de drept diferită de cea existentă până atunci, dar există și în cazul hotărârilor declarative de drepturi, deoarece hotărârea înlocuiește o regulă de drept abstractă, transformă situația juridică incertă în care s-au aflat părțile într-o situație certă, iar dacă hotărârea este susceptibilă de executare silită, se schimbă și felul prescripției[4].

[1] Reducerea cheltuielilor de judecată reprezentate de onorariul avocatului este și trebuie să rămână o măsură cu caracter excepțional, luată doar în condițiile prevăzute de art. 451 alin. (2) C.proc.civ., și anume atunci când acest onorariu este vădit disproporționat în raport cu valoarea sau complexitatea cauzei ori cu activitatea desfășurată de avocat, ținând seama și de circumstanțele cauzei, simplul fapt că partea care a câștigat a plătit avocatului său un onorariu mai mare decât cel plătit de adversar avocatului său nefiind suficient pentru a atrage dispunerea măsurii prevăzute de art. 451 alin. (2) C.proc.civ.

[2] Pentru o analiză monografică a efectelor hotărârii judecătorești în reglementarea Codului de procedură civilă din 1865, a se vedea A. Nicolae, *Relativitatea și opozabilitatea*.

[3] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 460; A. Nicolae, *Relativitatea și opozabilitatea*, p. 32.

[4] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 460.

Efectele procesuale ale hotărârii judecătorești sunt reglementate de dispozițiile art. 429-435 C.proc.civ., după cum urmează:

– *dezînvestirea instanței de soluționarea litigiului*[1]. Acest efect, desemnat sugestiv prin adagiul *lata sententia, iudex dessinit esse iudex*, este consacrat de art. 429 C.proc.civ., potrivit căruia, după pronunțarea hotărârii, niciun judecător nu mai poate reveni asupra părerii sale. În literatura de specialitate se admite că de la acest efect al hotărârii există *excepții* (limite), indicându-se în acest sens: căile extraordinare de atac de retractare (contestația în anulare și revizuirea), îndreptarea greșelilor materiale, lămurirea și completarea hotărârilor (art. 442 și urm. C.proc.civ.) și contestația la titlu [art. 711 alin. (2) C.proc.civ.]. În doctrină nu există însă un punct de vedere unitar cu privire la caracterul de veritabile excepții de la efectul dezînvestirii instanței de soluționarea litigiului al hotărârii judecătorești. Astfel, într-o opinie[2] s-a considerat că, în realitate, numai căile de atac de retractare reprezintă veritabile excepții de la acest efect al hotărârii judecătorești, având în vedere că, în celelalte două cazuri, judecătorul nu este confruntat cu o nouă situație de fapt și nu aplică noi reguli de drept substanțial, în vreme ce alți autori au susținut că numai în cazul completării hotărârii există o atingere adusă principiului dezînvestirii instanței prin pronunțarea hotărârii, deoarece numai în această ipoteză i se cere judecătorului să revină asupra hotărârii sale, pentru a-i aduce dispoziții noi[3];

– hotărârea judecătorească *are, de la pronunțare, autoritate de lucru judecat*;

– atunci când cuprinde dispoziții care pot fi aduse la îndeplinire pe cale silită, hotărârea judecătorească are, în condițiile prevăzute de lege, *putere executorie*, adică reprezintă titlu executoriu. În cazul în care hotărârea nu a fost pusă în executare, la împlinirea termenului de prescripție a dreptului de obține executarea silită, aceasta își pierde puterea executorie, însă, dacă dreptul de a obține obligarea pârâtului este imprescriptibil sau, după caz, nu s-a prescris, creditorul poate obține un nou titlu executoriu, pe calea unui nou proces, fără a i se putea opune excepția autorității de lucru judecat;

– hotărârea judecătorească are *forța probantă a unui înscris autentic*, astfel încât constatările personale ale judecătorului fac dovadă până la înscrierea în fals. Declarațiile consemnate într-o hotărâre definitivă pot fi răsturnate numai cu înscrisuri, deoarece, în recurs, alte mijloace de probă sunt inadmisibile;

– hotărârea judecătorească este *obligatorie față de părți și succesorii acestora și opozabilă oricărei terțe persoane*, atât timp cât aceasta din urmă nu face, în condițiile legii, dovada contrară.

6.2. Autoritatea de lucru judecat

Efectul autorității de lucru judecat al hotărârii judecătorești este reglementat de art. 430-432 C.proc.civ.

În reglementarea anterioară, autoritatea de lucru judecat (*res iudicata pro veritate habetur*) era considerată, pe de o parte, mijloc de probă, fiind reglementată, ca *prezum-*

[1] Acest efect se aplică și în cazul *încheierilor interlocutorii*, întrucât, potrivit art. 235 C.proc.civ., instanța este legată de dispozițiile luate prin aceste încheieri cu privire la excepțiile procesuale, incidentele procedurale ori alte chestiuni litigioase.

[2] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 460.

[3] A. Nicolae, *Relativitatea și opozabilitatea*, p. 42-44.

ție legală absolută și irefragabilă, de dispozițiile art. 1200 pct. 4 și art. 1202 alin. (2) C.civ. 1864, iar, pe de altă parte, ca *excepție procesuală de fond, peremptorie* și *absolută*, prevăzută de art. 166 C.proc.civ. 1865.

Această concepție asupra autorității de lucru judecat era criticabilă din multe puncte de vedere[1], de aceea, în actualul Cod de procedură civilă, autoritatea de lucru judecat este reglementată, în mod firesc, ca *efect al hotărârii judecătorești*.

Potrivit art. 430 alin. (1) C.proc.civ., hotărârea judecătorească ce soluționează, în tot sau în parte, fondul procesului sau statuează asupra unei excepții procesuale ori asupra oricărui alt incident are, de la pronunțare, autoritate de lucru judecat cu privire la chestiunea tranșată.

Rezultă, așadar, că au autoritate de lucru judecat atât *hotărârea prin care se tranșează, în tot sau în parte, fondul litigiului*, cât și *cea prin care se soluționează orice alt incident procedural care leagă instanța*. Prin urmare, va avea autoritate de lucru judecat hotărârea prin care se respinge acțiunea ca prescrisă, ca urmare a constatării lipsei calității procesuale active sau pasive, ca lipsită de interes etc. De asemenea, va avea autoritate de lucru judecat hotărârea prin care se constată perimarea sau este admisă excepția de necompetență[2]. În egală măsură, vor avea autoritate de lucru judecat și *încheierile premergătoare prin care este respinsă o excepție procesuală*, asupra dispoziției respective neputându-se reveni ulterior decât în cadrul căilor de atac de reformare, în măsura în care instanța de control judiciar ajunge la o altă concluzie asupra incidentului procedural respectiv, caz în care se va da un conținut lucrului judecat și acestuia i se va atașa autoritatea[3].

Pentru a exista autoritate de lucru judecat, trebuie să existe *triplă identitate*: *de părți, de obiect și de cauză*. În acest sens, art. 431 alin. (1) C.proc.civ. prevede că nimeni nu poate fi chemat în judecată de două ori în aceeași calitate, în temeiul aceleiași cauze și pentru același obiect.

În ceea ce privește primul element (părțile), se are în vedere nu prezența lor fizică la proces, ci prezența juridică, adică participarea la proces *în aceeași calitate juridică, fie în nume propriu, fie prin reprezentant*.

Noțiunea de „reprezentare" nu trebuie luată în sensul ei obișnuit. Astfel, dacă o persoană figurează într-un prim proces ca reprezentant legal al uneia dintre părți, iar în al doilea proces stă în nume propriu, nu există autoritate de lucru judecat. Reprezentantul legal sau convențional, deși prezenți la proces din punct de vedere fizic, nu sunt părți în sensul art. 432 C.proc.civ. și deci autoritatea de lucru judecat nu operează față de ei.

Însă autoritatea de lucru judecat îi vizează pe *succesorii universali* sau *cu titlu universal ai părților*, precum și pe *dobânditorii cu titlu particular* (pentru aceștia din urmă, *numai în privința hotărârilor referitoare la dreptul transmis și care sunt ante-*

[1] Pentru sistemul de reglementare anterior a autorității de lucru judecat și criticile acestuia, a se vedea A. Nicolae, *Relativitatea și opozabilitatea*, p. 65-71.

[2] A se vedea, pe larg, A. Nicolae, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 950-951.

[3] A. Nicolae, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 951. Reamintim că, într-o opinie, rămasă singulară, s-a apreciat că judecătorul ar putea reveni asupra încheierilor interlocutorii, dacă apreciază că acestea nu sunt legale. A se vedea M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 230, nota 352.

rioare actului de transmitere a dreptului[1]), deoarece, deși nu au participat personal la judecată, au dobândit aceleași drepturi ca și autorul lor, deci continuă, reprezintă persoana autorului lor. Aceeași este situația și în cazul *creditorilor chirografari*, care sunt reprezentați de debitorul lor, în virtutea garanției comune a creditorilor asupra bunurilor din patrimoniul acestuia, garanție din urmă care face să resimtă toate schimbările din patrimoniul debitorului. Cu toate acestea, se admite că, în măsura în care demonstrează frauda, creditorii chirografari se pot apăra pe calea acțiunii revocatorii[2].

În cazul *raporturilor de solidaritate, de lege lata*, Codul civil reglementează efectele hotărârii obținute de unul dintre creditori față de ceilalți creditori solidari, în cazul solidarității între creditori, precum și pe cele ale hotărârii pronunțate împotriva unuia dintre codebitorii solidari, în cazul obligațiilor solidare între debitori. Astfel, cu privire la primul aspect, potrivit art. 1436 alin. (3) și (4) C.civ., hotărârea judecătorească obținută de unul dintre creditori împotriva debitorului comun profită și celorlalți creditori; în schimb, hotărârea judecătorească pronunțată în favoarea debitorului comun nu poate fi invocată și împotriva creditorilor care nu au fost parte în proces. În cazul obligațiilor solidare între debitori, art. 1455 C.civ. dispune că hotărârea judecătorească pronunțată împotriva unuia dintre codebitorii solidari nu are autoritate de lucru judecat față de ceilalți codebitori, însă hotărârea pronunțată în favoarea unuia dintre codebitorii solidari profită și celorlalți, cu excepția cazului în care s-a întemeiat pe o cauză ce putea fi invocată numai de acel codebitor.

De asemenea, art. 643 C.civ., după ce instituie legitimarea procesuală a fiecărui coproprietar de a sta singur în justiție, indiferent de calitatea procesuală, în orice acțiune privitoare la coproprietate, inclusiv în cazul acțiunii în revendicare, reglementează efectele hotărârilor judecătorești pronunțate în acțiunile privitoare la coproprietate introduse de un singur coproprietar. Astfel, conform art. 643 alin. (2) C.civ., hotărârile judecătorești pronunțate în folosul coproprietății profită tuturor coproprietarilor, iar hotărârile judecătorești potrivnice unui coproprietar nu sunt opozabile celorlalți coproprietari.

În fine, referitor la primul element al autorității de lucru judecat, subliniem că, dacă în cele două procese se dezbat drepturi care intră în conținutul aceluiași raport juridic, există identitate de părți, chiar dacă, în primul proces, o parte a figurat ca reclamantă și cealaltă ca pârâtă, iar în al doilea proces, aceste calități sunt inversate[3], atâta vreme cât părțile au stat, în ambele procese, în aceeași calitate juridică.

În ceea ce privește cel de-al doilea element al autorității de lucru judecat, în sfera noțiunii de *obiect* al cererii de chemare în judecată se include nu numai *obiectul material* (pretenția concretă), ci *și dreptul subiectiv care poartă asupra obiectului*

[1] În cazul în care transmiterea s-a făcut în timpul procesului, indiferent după cum a fost făcută prin acte cu titlu particular între vii sau pentru cauză de moarte, dobânditorul trebuie să intervină în cauză, dacă are cunoștință de existența procesului, sau poate să fie introdus în cauză, la cerere ori din oficiu, devenind astfel parte în proces. Reamintim însă că, în cazul transmiterii cu titlu particular făcute în timpul procesului, hotărârea pronunțată contra înstrăinătorului sau succesorului universal ori cu titlu universal al acestuia, după caz, va produce de drept efecte și contra succesorului cu titlu particular și va fi întotdeauna opozabilă acestuia din urmă, chiar dacă el nu a fost introdus în proces, cu excepția cazurilor în care a dobândit dreptul cu bună-credință și nu mai poate fi evins, potrivit legii, de către adevăratul titular.

[2] A se vedea și A. Nicolae, *Relativitatea și opozabilitatea*, p. 91.

[3] Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 251 din 3 februarie 1973, în Repertoriu 1969-1975, p. 386.

material (de exemplu, dreptul de proprietate, dreptul de creanță). Există identitate de obiect dacă, într-o primă cerere, pretenția concretă a constituit-o recunoașterea dreptului de proprietate asupra unui imobil, iar în cea de-a doua cerere s-a solicitat ieșirea din indiviziune asupra aceluiași imobil, deoarece în ambele cereri s-a urmărit stabilirea dreptului de proprietate privind același imobil.

Identitatea de obiect poate fi *totală*, dar și *parțială* (de exemplu, într-un prim proces, reclamantul solicită instanței să-l oblige pe pârât la plata sumei de 100.000 lei, despre care afirmă că i-a împrumutat-o acestuia, iar în al doilea proces cere obligarea pârâtului la restituirea sumei de 50.000 lei, invocând același act juridic).

Dacă însă, într-o primă cerere de chemare în judecată au fost formulate mai multe pretenții, dar instanța a omis să se pronunțe cu privire la unele dintre acestea, *capetele de cerere rămase nesoluționate vor putea fi reiterate într-un al doilea proces, neexistând identitate de obiect* (spre exemplu, dacă, prin hotărâre, o parte a fost obligată să îi plătească o sumă de bani celeilalte părți, dar s-a omis soluționarea cererii de plată și a dobânzilor)[1].

Prin cel de-al treilea element (cauza) se înțelege *fundamentul pretenției afirmate*. Cauza *nu se confundă cu dreptul subiectiv* (există tot atâtea acțiuni în nulitate, câte cauze de nulitate absolută sau relativă există[2], există atâtea acțiuni câte cauze de obligații sunt, după cum, în materia drepturilor reale, există atâtea acțiuni câte temeiuri ale dobândirii dreptului sunt[3] etc.), dar *nici cu mijloacele de dovadă a faptelor* pe care reclamantul își întemeiază pretențiile.

S-a arătat[4] că prin cauza cererii de chemare în judecată trebuie înțeleasă *instituția sau categoria juridică ori principiul de drept substanțial pe care reclamantul își întemeiază pretenția sa*, iar cum soluția se pronunță într-un caz determinat, *interesează nu numai regula de drept, ci și împrejurările de fapt datorită cărora regula respectivă se aplică în acea speță*[5].

În ceea ce privește *efectele lucrului judecat*, art. 431 C.proc.civ. prevede că nimeni nu poate fi chemat în judecată de două ori în aceeași calitate, în temeiul aceleiași cauze și pentru același obiect, precum și că oricare dintre părți poate opune lucrul anterior judecat într-un alt litigiu, dacă are legătură cu soluționarea acestuia din urmă.

Așadar, autoritatea de lucru judecat prezintă două aspecte: un aspect pozitiv și unul negativ. *Aspectul pozitiv privește partea care a câștigat procesul* și se referă la faptul că aceasta se poate prevala de dreptul recunoscut prin hotărârea care se bucură de autoritate de lucru judecat într-o nouă judecată, fără ca partea adversă sau instanța să mai poată lua în discuție existența dreptului. Autoritatea de lucru judecat are un *aspect negativ pentru partea care a pierdut procesul*, care este *împiedicată să mai repună în discuție, între aceleași părți*, aceleași pretenții și invocându-se același temei juridic.

[1] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 462.

[2] G. Răducan, *Nulitatea*, p. 469.

[3] A. Nicolae, *Relativitatea și opozabilitatea*, p. 99.

[4] G. Boroi, *Codul 2001*, p. 462.

[5] Când reclamantul pretinde obligarea pârâtului la plata unei sume de bani, el poate să invoce drept cauză un contract de împrumut, plata nedatorată, un contract de vânzare, o faptă ilicită cauzatoare de prejudicii, îmbogățirea fără justă cauză etc. Predarea unui bun imobil poate avea ca temei un contract, un legat, accesiunea imobiliară artificială, succesiunea legală etc.

Autoritatea de lucru judecat nu este legată exclusiv de hotărârile definitive, ci, așa cum prevede art. 430 alin. (1) C.proc.civ., acest efect se produce *din momentul pronunțării hotărârii judecătorești*. Cu toate acestea, în cazul în care *hotărârea este supusă apelului sau recursului, autoritatea de lucru judecat este provizorie*, urmând a se consolida sau desființa în funcție de soluția eventualului apel, respectiv recurs[1]. Pe de altă parte, hotărârile definitive pot fi totuși desființate prin intermediul căilor extraordinare de atac de retractare (contestația în anulare și revizuirea), în cazurile și în condițiile prevăzute de lege. Existența posibilității atacării hotărârii definitive prin intermediul căilor de atac de retractare nu afectează însă autoritatea de lucru judecat a acesteia, care se păstrează până ce hotărârea respectivă va fi înlocuită cu o altă hotărâre.

În literatura de specialitate și practica judiciară dezvoltate sub imperiul Codului de procedură civilă din 1865, se admitea în mod tradițional că autoritatea de lucru judecat trebuia atașată numai dispozitivului, arătându-se că numai această parte a hotărârii cuprindea ceea ce a fost efectiv judecat, iar nu și considerentelor, prin care numai se argumenta în fapt și în drept soluția pronunțată. S-a arătat însă că acele considerente care explicau dispozitivul și se reflectau în acesta, făcând corp comun cu el, dobândesc autoritate de lucru judecat[2].

Actuala reglementare dă în mod expres soluția acestei probleme prin art. 430 alin. (2) C.proc.civ., care prevede că autoritatea de lucru judecat privește *dispozitivul*, precum și *considerentele* pe care acesta se sprijină, inclusiv cele prin care s-a rezolvat o chestiune litigioasă.

În literatura de specialitate[3] se face diferența între *considerente decisive sau necesare*, respectiv acele motive care constituie fundamentul hotărârii, explicația soluției adoptate prin dispozitiv, *considerente indiferente sau supraabundente*, adică acelea care nu justifică soluția din dispozitiv și care ar putea lipsi din conținutul considerentelor, fără ca aceasta să conducă la lipsirea de fundament a hotărârii, și *considerente decizorii*, respectiv acele considerente care conțin o soluție asupra unei chestiuni litigioase supuse dezbaterii în cursul procesului.

În actuala reglementare se conferă autoritate de lucru judecat *considerentelor decisive, precum și celor decizorii*[4]. În legătură cu considerentele decizorii, trebuie subliniat că, din prevederile art. 430 alin. (2) C.proc.civ., rezultă că legea are în vedere numai acele considerente decizorii prin care se rezolvă chestiuni litigioase pe care se

[1] Există și hotărâri pentru care autoritatea de lucru judecat este păstrată numai *dacă starea de fapt rămâne neschimbată* (*rebus sic stantibus*), cum este în materia ordonanței președințiale, a pensiei de întreținere, a stabilirii locuinței copiilor minori, a punerii sub interdicție etc.

Mai reținem că art. 430 alin. (3) C.proc.civ. prevede că *hotărârea judecătorească prin care se ia o măsură provizorie* nu are autoritate de lucru judecat asupra fondului; în *materie necontencioasă*, încheierile nu au autoritate de lucru judecat (art. 535 C.proc.civ.).

[2] V.M. Ciobanu, *Tratat 1997*, vol. II, p. 271, nota 941; G. Boroi, *Codul 2001*, p. 463; A. Nicolae, *Relativitatea și opozabilitatea*, p. 278-286.

[3] A se vedea, în special, A. Nicolae, *Relativitatea și opozabilitatea*, p. 278-286.

[4] Precizăm că, sub imperiul Codului de procedură civilă din 1865, dacă, așa cum am arătat, se admitea intrarea în autoritatea de lucru judecat a considerentelor decisive, era controversată recunoașterea acestui efect pentru așa-numitele considerente decizorii. Argumentul esențial adus împotriva acestei soluții era faptul că în acest mod s-ar permite eludarea interdicției prevăzute de art. 258 alin. (3) C.proc.civ. 1865 (actualul art. 429 C.proc.civ. – *n.n.*), potrivit căreia, după pronunțarea hotărârii, niciun judecător nu mai poate reveni asupra părerii sale. A se vedea, pe larg, G. Boroi, *Codul 2001*, p. 463.

sprijină soluția cuprinsă în dispozitiv. Cu alte cuvinte, așa cum s-a arătat, este vorba de acele motive cu valoare decizională, care vin să tranșeze aspecte ale litigiului deduse judecății de așa manieră încât rezolvarea asupra lor nu se poate regăsi în dispozitiv decât de manieră indirectă[1]. De exemplu, reclamantul solicită obligarea pârâtului la executarea prestațiilor dintr-un contract, iar acesta din urmă invocă nulitatea contractului prin intermediul întâmpinării, deci pe cale de apărare, fără să formuleze cerere reconvențională. Această apărare a pârâtului nu va putea fi rezolvată prin dispozitiv, ci prin considerentele hotărârii, însă de soluția dată de instanță acestei apărări și care se va regăsi în mod necesar în considerentele hotărârii va depinde soluția asupra fondului litigiului.

Așadar, nu se are în vedere situația unei redactări defectuoase a hotărârii, când o rezolvare de fond este așezată, din punct de vedere topografic, nu în dispozitivul hotărârii, ci în motivare. Într-un asemenea caz, nu se poate recunoaște autoritate de lucru judecat considerentelor prin care se tranșează o chestiune litigioasă, deoarece s-ar permite indirect eludarea interdicției prevăzute de art. 429 C.proc.civ., potrivit căreia, după pronunțarea hotărârii, niciun judecător nu mai poate reveni asupra părerii sale. Așa cum s-a arătat, redactarea considerentelor este ulterioară pronunțării soluției (aceasta din urmă se trece în „minută", care urmează a se regăsi în dispozitivul hotărârii), iar a admite soluția autorității de lucru judecat a considerentelor care cuprind o rezolvare a unei probleme de fond, așezate însă în mod defectuos nu în dispozitiv, ci în motivarea hotărârii, ar însemna să se creeze posibilitatea pentru judecător de a reveni asupra soluției deja pronunțate (de exemplu, de a rezolva un capăt de cerere cu privire la care a omis să se pronunțe în momentul în care a avut loc desistarea sa)[2].

Efectul autorității de lucru judecat este atașat hotărârii judecătorești, indiferent de calitatea soluției pronunțate. Prin urmare, dacă o instanță constată că s-a săvârșit *o greșeală de judecată într-o hotărâre anterioară*, nu numai că nu poate să o îndrepte, dar trebuie ca în propria hotărâre să se conformeze lucrului deja judecat (prin ipoteză, nu avem în vedere instanța ce realizează controlul judiciar). Ca o aplicare a acestui principiu, în materie de revizuire pentru contrarietate de hotărâri, art. 513 alin. (4) C.proc.civ. prevede că se va anula cea de a doua hotărâre. Așadar, instanța de revizuire nu va putea să verifice, în acest caz, dacă prima hotărâre este greșită pe fond.

Autoritatea de lucru judecat poate fi invocată, *pe cale de excepție, de instanță sau de părți, în orice stare a procesului, chiar direct înaintea instanței de recurs*, conform art. 432 teza I C.proc.civ. Trebuie reținut că, în reglementarea actuală, autoritatea de lucru judecat se constituie într-o *excepție* de la principiul *non reformatio in peius*, art. 432 teza finală C.proc.civ. dispunând că, prin efectul admiterii excepției, părții i se poate crea în propria cale de atac o situație mai rea decât aceea din hotărârea atacată. Cu respectarea condițiilor de admisibilitate a acestei căi de atac de retractare, autoritatea de lucru judecat poate fi invocată și prin intermediul *revizuirii*.

Autoritatea de lucru judecat vizează nu numai soluția pe fond, ci trebuie privită și din punct de vedere procedural, iar, sub acest aspect, hotărârea judecătorească beneficiază de o a *doua prezumție, aceea de validitate și regularitate*.

[1] A. Nicolae, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 953.
[2] A se vedea și G. Boroi, *Codul 2001*, p. 463.

Autoritatea de lucru judecat *nu trebuie confundată cu efectul substanțial al hotărârii*. De altfel, *de lege lata*, acest efect al hotărârii, precum și modalitatea în care acesta se produce în raporturile dintre părți, pe de o parte, și între acestea și terți, pe de altă parte, sunt reglementate în mod expres și distinct la art. 435 C.proc.civ.

Astfel, potrivit acestui text, hotărârea judecătorească este *obligatorie și produce efecte numai între părți și succesorii acestora*. Prin succesorii părților, în sensul dispozițiilor art. 435 alin. (1) C.proc.civ., se înțeleg, pe de o parte, succesorii universali și cei cu titlu universal, iar, pe de altă parte, succesorii cu titlu particular. În privința acestora din urmă, art. 39 alin. (3) C.proc.civ. prevede în mod expres că hotărârea pronunțată contra înstrăinătorului sau succesorului universal ori cu titlu universal al acestuia, după caz, va produce de drept efecte și contra succesorului cu titlu particular și va fi întotdeauna opozabilă acestuia din urmă, cu excepția cazurilor în care a dobândit dreptul cu bună-credință și nu mai poate fi evins, potrivit legii, de către adevăratul titular.

În ceea ce privește modul în care se produce efectul substanțial al hotărârii față de terți[1], art. 435 alin. (2) C.proc.civ. dispune că hotărârea este *opozabilă oricărei terțe persoane* atât timp cât aceasta din urmă nu face, în condițiile legii, dovada contrară.

Rezultă, așadar, că actul jurisdicțional, ca și un contract, își produce efectele substanțiale (modificarea situației juridice dintre părțile în litigiu, prin aplicarea regulii de drept la împrejurările de fapt) numai între părți și succesorii acestora, neputând crea drepturi și obligații în privința terților care nu au fost atrași în niciun mod în proces. Hotărârea nu li se opune terților decât *cu valoarea unui mijloc de probă susceptibil de proba contrară*, astfel încât aceștia pot să combată cele stabilite în procesul la desfășurarea căruia nu au participat, invocând apărări proprii și pretinzând existența unui drept mai puternic, de natură să-l înlăture pe cel recunoscut în favoarea părții[2]. Cu toate acestea, în anumite materii, de exemplu, cele privind starea persoanelor, efectele substanțiale ale hotărârii pronunțate între părți se impun a fi respectate și de terți (opozabilitatea *erga omnes*). Astfel, potrivit art. 99 alin. (3) C.civ., hotărârea judecătorească dată cu privire la starea civilă a unei persoane este opozabilă oricărei alte persoane atât timp cât printr-o nouă hotărâre nu s-a stabilit contrariul[3]. De asemenea, hotărârile definitive pronunțate în contencios administrativ, prin care s-a anulat în tot sau în parte un act administrativ cu caracter normativ, sunt general obligatorii și au putere numai pentru viitor[4] (art. 23 din Legea nr. 554/2004) etc.

Autoritatea de lucru judecat *nu se confundă nici cu puterea executorie* a hotărârilor judecătorești. Există unele acte jurisdicționale, care, deși beneficiază de autoritatea de

[1] Pe larg, cu privire la noțiunea de „terți" în materia efectului substanțial al hotărârii judecătorești, a se vedea A. Nicolae, *Relativitatea și opozabilitatea*, p. 336-353.
[2] A. Nicolae, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 985-986.
[3] Distincția dintre autoritatea de lucru judecat și efectele substanțiale ale actului jurisdicțional este mai evidentă în acele ipoteze în care actul jurisdicțional nu prezintă decât unul dintre efectele sale. Spre exemplu, în *materie necontencioasă*, hotărârea nu are autoritate de lucru judecat, însă poate antrena o modificare a situației juridice, deci poate avea efecte substanțiale; hotărârile pronunțate în *cererile în constatare*, precum și hotărârile prin care *instanța respinge ca neîntemeiată cererea de chemare în judecată*, deși beneficiază de autoritatea de lucru judecat, nu antrenează o modificare a situației de drept substanțial existente între părți.
[4] Aceste hotărâri se publică obligatoriu după motivare, la solicitarea instanțelor, în Monitorul Oficial al României, Partea I, sau, după caz, în monitoarele oficiale ale județelor ori al municipiului București, fiind scutite de plata taxelor de publicare.

lucru judecat, nu sunt susceptibile de executare silită (hotărârile pronunţate în cererile în constatare, cele prin care este respinsă cererea de chemare în judecată, hotărârile prin care se anulează un act juridic, fără a se dispune şi repunerea părţilor în situaţia anterioară etc.), după cum există hotărâri judecătoreşti care pot fi puse în executare, deşi au o autoritate de lucru judecat provizorie (hotărârile care se bucură de executare provizorie – art. 448 şi art. 449 C.proc.civ.) ori care nu au autoritate de lucru judecat (încheierile pronunţate în materie necontencioasă – art. 535 C.proc.civ.).

Autoritatea de lucru judecat *nu se confundă nici cu litispendenţa*, reglementată de art. 138 C.proc.civ.

6.3. Puterea executorie a hotărârii judecătoreşti. Executarea provizorie

Cu caracter general, art. 433 C.proc.civ. dispune că hotărârea judecătorească are putere executorie, în condiţiile prevăzute de lege. Astfel, în acest sens, conform art. 632 alin. (2) C.proc.civ., *constituie titluri executorii hotărârile executorii prevăzute la art. 633, hotărârile cu executare provizorie, hotărârile definitive, precum şi orice alte hotărâri sau înscrisuri care, potrivit legii, pot fi puse în executare.*

Potrivit art. 633 C.proc.civ., sunt *hotărâri executorii*:

1. hotărârile date în apel, dacă prin lege nu se prevede altfel; şi

2. hotărârile date în primă instanţă, fără drept de apel, ori cele în legătură cu care părţile au convenit să exercite direct recursul, potrivit art. 459 alin. (2) C.proc.civ.

Conform art. 634 C.proc.civ., sunt *hotărâri definitive*:

1. hotărârile care nu sunt supuse apelului şi nici recursului;
2. hotărârile date în primă instanţă, fără drept de apel, neatacate cu recurs;
3. hotărârile date în primă instanţă, care nu au fost atacate cu apel;
4. hotărârile date în apel, fără drept de recurs, precum şi cele neatacate cu recurs;
5. hotărârile date în recurs, chiar dacă prin acestea s-a soluţionat fondul pricinii;
6. orice alte hotărâri care, potrivit legii, nu mai pot fi atacate cu recurs.

În toate aceste cazuri, hotărârile devin definitive la data expirării termenului de exercitare a apelului ori recursului sau, după caz, la data pronunţării.

Rezultă, aşadar, că, în regulă generală, *hotărârile judecătoreşti sunt executorii de la data la care nu mai sunt susceptibile de apel.*

Cu toate acestea, în anumite situaţii prevăzute de lege, *hotărârile de primă instanţă pot fi puse în executare provizoriu, chiar dacă sunt susceptibile de apel.*

Executarea provizorie poate fi de drept sau judecătorească.

Executarea provizorie de drept intervine în cazurile expres prevăzute de art. 448 C.proc.civ., anume în cazul hotărârilor care au ca obiect: 1. stabilirea modului de exercitare a autorităţii părinteşti, stabilirea locuinţei minorului, precum şi modul de exercitare a dreptului de a avea legături personale cu minorul; 2. plata salariilor sau a altor drepturi izvorâte din raporturile juridice de muncă, precum şi a sumelor cuvenite, potrivit legii, şomerilor; 3. despăgubiri pentru accidente de muncă; 4. rente ori sume datorate cu titlu de obligaţie de întreţinere sau alocaţie pentru copii, precum şi pensii acordate în cadrul asigurărilor sociale; 5. despăgubiri în caz de moarte sau vătămare a integrităţii corporale ori sănătăţii, dacă despăgubirile s-au acordat sub formă de prestaţii băneşti periodice; 6. reparaţii grabnice; 7. punerea sau ridicarea sigiliului ori facerea inventarului; 8. cereri privitoare la posesie, numai în ceea ce priveşte posesia;

9. hotărârile pronunţate în temeiul recunoaşterii de către pârât a pretenţiilor reclamantului, pronunţate în condiţiile art. 436 C.proc.civ.; 10. în orice alte cazuri în care legea prevede că hotărârea este executorie [de exemplu, art. 996 alin. (2) C.proc.civ. în privinţa ordonanţei preşedinţiale].

Subliniem că în toate aceste cazuri *nu este nevoie ca partea să solicite în mod expres executarea provizorie*, iar *instanţa nu are posibilitatea să aprecieze dacă este cazul ori nu să o acorde.*

Executarea provizorie judecătorească (art. 449 C.proc.civ.) este *lăsată la aprecierea instanţei de judecată*, care poate încuviinţa executarea provizorie a hotărârilor privitoare la bunuri, ori de câte ori va considera că măsura este necesară în raport cu temeinicia vădită a dreptului ori cu starea de insolvabilitate a debitorului, precum şi atunci când ar aprecia că neluarea de îndată a acestei măsuri este vădit prejudiciabilă pentru creditor.

Instanţa *îl poate obliga pe creditor să dea o cauţiune* pentru a-l asigura pe debitor, în ipoteza desfiinţării hotărârii, în privinţa despăgubirilor ca urmare a executării intempestive.

Legea prevede totuşi că *nu se poate încuviinţa executarea provizorie*: 1. în materie de strămutare de hotare, desfiinţare de construcţii, plantaţii sau a oricăror lucrări având o aşezare fixă, precum şi 2. atunci când prin hotărâre se dispune intabularea unui drept sau radierea lui din cartea funciară.

Din art. 449 C.proc.civ. mai rezultă că executarea provizorie judecătorească poate fi încuviinţată *numai în pricinile privitoare la bunuri. Per a contrario*, instanţa nu poate acorda executarea provizorie în pricinile ce nu se referă la bunuri, de exemplu, în materie de stare civilă şi capacitatea persoanelor, în materia contenciosului administrativ etc.

Cererea de executare provizorie se poate face *în scris* sau *verbal* în instanţă, *până la închiderea dezbaterilor*. Când cererea a fost respinsă de prima instanţă, ea *poate fi reiterată în apel.*

Din modul în care este reglementată executarea provizorie judecătorească rezultă că partea interesată trebuie să solicite acordarea ei înaintea primei instanţe, cel mai târziu până la închiderea dezbaterilor în fond. Aşadar, nu s-ar putea cere încuviinţarea executării provizorii, pentru prima oară, în cursul judecării apelului şi nici chiar înăuntrul termenului de apel.

Articolul 450 C.proc.civ. prevede posibilitatea introducerii unei *cereri pentru suspendarea executării provizorii* (indiferent că este de drept sau judecătorească), *fie odată cu cererea de apel, fie separat, în tot cursul judecăţii în apel.* Cererea de suspendare a executării provizorii se depune la prima instanţă sau, după caz, la instanţa de apel, însă, în această din urmă situaţie, la cererea de suspendare se va ataşa copia legalizată a dispozitivului hotărârii.

Cererea de suspendare a executării provizorii se judecă de către *instanţa de apel*, care poate încuviinţa suspendarea *numai cu depunerea unei cauţiuni*, în cuantumul pe care îl va fixa instanţa în condiţiile art. 718 alin. (2) şi (3) C.proc.civ. Asupra cererii de suspendare instanţa de apel, în toate cazurile, se pronunţă prin *încheiere*, chiar şi înaintea termenului fixat pentru judecarea apelului. Părţile vor fi întotdeauna citate, iar încheierea pronunţată asupra cererii de suspendare poate fi atacată în mod separat, cu aceeaşi cale de atac ca şi hotărârea atacată, termenul de exercitare fiind de 5 zile de la

pronunțare pentru partea prezentă, respectiv de la comunicare pentru cea lipsă [art. 450 alin. (3) C.proc.civ. coroborat cu art. 718 alin. (6) C.proc.civ.][1].

Până la soluționarea cererii de suspendare, aceasta va putea fi *încuviințată provizoriu*, prin *ordonanță președințială*, chiar înainte de sosirea dosarului, însă tot *numai cu depunerea unei cauțiuni* în cuantumul fixat de instanță în condițiile art. 718 alin. (2) sau alin. (3) C.proc.civ., după cum obiectul litigiului principal în apel este sau nu evaluabil în bani. Articolul 450 alin. (5) C.proc.civ., fiind o normă specială, ar urma să se completeze cu dreptul comun în materia ordonanței președințiale, deci și cu art. 999 alin. (1) și (3^1) C.proc.civ., referitor la calea de atac. Totuși, de cele mai multe ori, eventualul apel sau recurs exercitat va deveni lipsit de obiect, întrucât, până la soluționarea lui, cererea de suspendare a executării provizorii va fi rezolvată de către completul care va judeca apelul împotriva hotărârii care se bucură de executare provizorie, astfel că ordonanța președințială prin care s-a dispus suspendarea provizorie a executării provizorii își va înceta efectele. Tocmai de aceea, nu excludem ca, în practică, *ordonanța președințială asupra cererii de suspendare provizorie* să se pronunțe fără cale de atac.

§7. Îndreptarea, lămurirea și completarea hotărârii judecătorești

7.1. Îndreptarea hotărârii

Potrivit art. 442 alin. (1) C.proc.civ., erorile sau omisiunile cu privire la numele, calitatea și susținerile părților sau cele de calcul, precum și orice alte erori materiale cuprinse în hotărâri sau încheieri pot fi îndreptate din oficiu ori la cerere.

Procedura îndreptării hotărârilor judecătorești presupune *corectarea unor erori materiale*[2] apărute, cu ocazia redactării, în cuprinsul minutei, practicalei, considerentelor sau chiar în dispozitivul unei hotărâri (indiferent că este vorba despre o sentință, o decizie sau doar de o încheiere).

[1] Articolul 450 alin. (3) C.proc.civ. a fost modificat prin Legea nr. 138/2014. În versiunea inițială, textul prevedea că încheierea prin care instanța de apel se pronunța asupra cererii de suspendare a executiei provizorii era supusă numai apelului. Se observă că, deși textul de lege a fost modificat, totuși soluția a rămas aceeași în ceea ce privește calea de atac de care este susceptibilă încheierea menționată, deoarece, prin ipoteză, hotărârea atacată este susceptibilă de apel. În acest context, așa cum s-a semnalat deja în literatura de specialitate (G. Boroi, D.N. Theohari, *Sinteza...*, p. XV), se ridică o problemă legată de competența instanței chemate să soluționeze calea de atac împotriva încheierii prin care curtea de apel, ca instanță de apel, soluționează cererea de suspendare a executării provizorii a unei hotărâri atacate cu apel de competența sa, deoarece Înalta Curte de Casație și Justiție nu are competența de a soluționa apeluri. În mod firesc, în aplicarea principiului *accesorium sequitur principale*, ar fi trebuit ca încheierea prin care instanța de apel soluționează cererea de suspendare a executării provizorii să fie supusă aceleiași căi de atac ca și hotărârea care urmează a se pronunța pe fond sau, în măsura în care legiuitorul intenționa să supună această încheiere controlului judiciar, chiar dacă hotărârea pe fond era definitivă, să fie prevăzută posibilitatea atacării acestei încheieri în mod separat cu recurs.

[2] Pentru exemple de erori materiale care pot face obiectul îndreptării pe calea procedurii reglementate de art. 442 și urm. C.proc.civ., a se vedea, pe larg, M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 597-600 și jurisprudența citată de acest autor la notele de subsol 938-943.

Subliniem că, pe calea acestei proceduri, *nu pot fi remediate erori de judecată*, oricât de evidente ar fi acestea, ele neputând fi corectate decât prin intermediul exercitării căilor de atac prevăzute de lege[1].

Instanța se pronunță prin *încheiere* dată în *camera de consiliu*, însă pronunțarea are loc în ședință publică, potrivit prevederilor art. 402 C.proc.civ., sau prin punerea soluției la dispoziția părților prin mijlocirea grefei instanței, conform dispozițiilor art. 396 alin. (2) C.proc.civ. Părțile vor fi *citate* numai dacă instanța socotește că este necesar ca ele să dea anumite lămuriri. În cazul hotărârilor, îndreptarea se va face *în ambele exemplare ale hotărârii*.

Față de caracterul accesoriu al cererii de rectificare, *competența* de soluționare a acesteia aparține instanței care a pronunțat hotărârea supusă îndreptării. De asemenea, cererea de îndreptare a greșelilor materiale se judecă în *aceeași alcătuire* (compunere și constituire) ca și fondul[2].

În aplicarea aceluiași *principiu accesorium sequitur principale*, încheierea de îndreptare a erorilor materiale este supusă *acelorași căi de atac* ca și hotărârea în legătură cu care s-a solicitat îndreptarea. Prin urmare, încheierea de îndreptare a unei hotărâri de primă instanță poate fi atacată cu apel sau cu recurs, după caz. Încheierea prin care s-a îndreptat greșeala materială strecurată într-o hotărâre de apel poate fi atacată cu recurs, dacă hotărârea de fond este, la rândul său, susceptibilă de recurs. Încheierea prin care s-a îndreptat o hotărâre pronunțată în apel, în cazurile în care recursul este suprimat, precum și cea prin care s-a îndreptat o hotărâre pronunțată în recurs sunt definitive. *Termenul de exercitare a căii de atac* va fi același cu cel prevăzut de lege pentru hotărârea a cărei îndreptare se cere. Se observă că legea nu stabilește și *momentul de la care curge termenul de exercitare* a apelului sau, după caz, a recursului. Având în vedere caracterul necontencios al procedurii de îndreptare a hotărârii, apreciem că urmează a se avea în vedere prevederile art. 534 alin. (3) C.proc.civ., astfel încât termenul de apel va curge de la pronunțare, pentru cei care au fost prezenți la ultima ședință de judecată, și de la comunicare, pentru cei care au lipsit[3].

[1] Pe de altă parte, procedura îndreptării erorii materiale din cuprinsul hotărârii poate fi folosită, chiar dacă eroarea strecurată în aceasta a fost provocată de părți. A se vedea, în același sens: M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, 2013, p. 596, nota 937; A. Nicolae, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 1001, nr. 10.

[2] Potrivit art. 99 alin. (5^2) din Regulamentul de ordine interioară al instanțelor judecătorești, cererile de îndreptare a erorilor materiale și cererile de completare sau lămurire a hotărârii se soluționează de completul care a pronunțat hotărârea a cărei îndreptare ori lămurire se solicită.

[3] Aceste dispoziții legale nu rezolvă însă *problema momentului de la care curge termenul de exercitare a căii de atac împotriva încheierii de îndreptare, atunci când aceasta este susceptibilă de recurs*. Pentru identitate de rațiune, ar trebui să se admită posibilitatea aplicării, prin analogie, a dispozițiilor art. 534 alin. (3) C.proc.civ. și în această ipoteză.

Precizăm că, în ceea ce privește momentul de la care curge termenul de exercitare a căilor de atac de reformare împotriva încheierii de îndreptare a hotărârii, în literatura de specialitate a fost exprimată și opinia potrivit căreia momentul este același ca în cazul termenului de apel sau de recurs prevăzut de lege pentru hotărârea supusă rectificării – a se vedea A. Nicolae, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 1001. În această opinie, problema semnalată anterior cu privire la momentul de la care începe să curgă termenul de recurs împotriva încheierii de îndreptare nu ar mai exista. Însă admiterea acestei soluții de principiu ar putea crea dificultăți în practică, întrucât, în regulă generală, cererea de îndreptare se soluționează fără citarea părților. Mai mult, instanța se poate sesiza și din oficiu în acest sens. Or, în aceste situații, curgerea termenului de apel, respectiv de recurs de la data pronunțării încheierii de rectificare

În același mod se procedează și în cazul greșelilor materiale strecurate într-o încheiere.

În practică[1] s-a pus problema de a ști *în ce termen poate fi solicitată îndreptarea greșelilor materiale* strecurate într-o hotărâre, iar, în rezolvarea acesteia, s-a făcut distincție după cum hotărârea este sau nu susceptibilă de executare silită, arătându-se că, în primul caz, partea interesată ar putea cere îndreptarea și după desăvârșirea executării silite, dar nu mai înainte de împlinirea termenului de prescripție a dreptului de a cere și obține executarea silită a hotărârii, iar, în cel de-al doilea caz, nu ar mai exista o limitare în timp.

În ceea ce ne privește, ne alăturăm doctrinei majoritare[2], care apreciază că această distincție este nejustificată, apreciind că, deși prin împlinirea prescripției dreptului de a obține executarea silită, aceasta își pierde puterea executorie, totuși cerința interesului există în continuare, deoarece, chiar dacă o astfel de hotărâre nu va mai putea fi executată silit, totuși, ea are natura juridică a unui înscris autentic și poate fi folosit ca mijloc de probă de părți într-un alt litigiu. Mai mult decât atât, dacă dreptul de a obține obligarea pârâtului este imprescriptibil sau, după caz, nu s-a prescris, creditorul poate obține un nou titlu executoriu, pe calea unui nou proces, fără a i se putea opune excepția autorității de lucru judecat, iar în acest litigiu hotărârea anterioară poate fi folosită de partea care a avut câștig de cauză.

Așadar, partea care ar justifica un interes poate solicita *oricând îndreptarea greșelilor materiale strecurate într-o hotărâre*, cu atât mai mult cu cât art. 442 C.proc.civ. nu prevede nicio limitare în timp.

În conformitate cu dispozițiile art. 447 C.proc.civ., *cheltuielile de judecată* generate de această procedură vor fi suportate de stat, din fondul constituit potrivit legii, dacă cererea este admisă, iar când cererea a fost respinsă, cheltuielile vor fi suportate de parte, potrivit regulilor de drept comun, respectiv art. 451 și urm. C.proc.civ.[3]

Dispozițiile art. 445 C.proc.civ. stabilesc *obligativitatea* procedurii de îndreptare, astfel încât părțile nu vor putea face uz, pentru aceste motive, de calea de atac a apelului sau a recursului.

7.2. Lămurirea hotărârii și înlăturarea dispozițiilor contradictorii

Potrivit art. 443 alin. (1) C.proc.civ., în cazul în care sunt necesare lămuriri cu privire la înțelesul, întinderea sau aplicarea dispozitivului hotărârii ori dacă acesta cuprinde dispoziții contradictorii, părțile pot cere instanței care a pronunțat hotărârea să lămurească dispozitivul sau să înlăture dispozițiile potrivnice.

pentru toate părțile poate pune reale dificultăți practice pentru părți de a lua cunoștință de existența rectificărilor dispuse prin această încheiere și, dacă este cazul, de a le contesta.

[1] Trib. jud. Sibiu, dec. civ. nr. 348/1986, cu *Notă* aprobativă de I. Leș, în R.R.D. nr. 10/1987, p. 53-57.

[2] V.M. Ciobanu, *Tratat 1997*, vol. II, p. 281; G. Boroi, *Codul 2001*, p. 468; A. Nicolae, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 1000.

[3] S-a arătat că, în cazul în care eroarea materială strecurată în hotărâre s-a datorat culpei părții (care a indicat greșit elemente ale cererii de chemare în judecată, care pot fi subsumate noțiunii de „eroare materială"), aceasta, chiar dacă cererea sa este admisă, trebuie să suporte cheltuielile de judecată, neexistând nicio justificare ca aceste cheltuieli să fie suportate de stat – A. Nicolae, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 1000.

Obiectul lămuririi sau al interpretării hotărârii vizat de art. 443 C.proc.civ. are în vedere, pe de o parte, determinarea înțelesului, întinderii sau aplicării dispozitivului hotărârii, iar, pe de altă parte, înlăturarea dispozițiilor contradictorii din dispozitiv.

Textul are în vedere, așadar, la fel ca în reglementarea anterioară, *caracterul neclar sau contradictoriu al dispozitivului hotărârii*. Așadar, această procedură nu poate fi folosită pentru înlăturarea neconcordanței dintre considerente și dispozitiv și nici atunci când hotărârea cuprinde considerente contradictorii. În aceste cazuri, viciile de motivare ale hotărârii pot fi înlăturate doar prin intermediul căilor de atac de reformare. Cu atât mai puțin, prin procedura de lămurire a dispozitivului instanța nu poate să modifice hotărârea a cărei lămurire se cere.

Întrucât legea nu prevede un termen pentru solicitarea lămuririi hotărârii sau a îndepărtării dispozițiilor potrivnice, o asemenea cerere poate fi formulată *oricând*[1].

Spre deosebire de îndreptarea hotărârii, lămurirea și înlăturarea dispozițiilor contradictorii din hotărâre nu pot avea loc din oficiu, ci *doar la cererea părților*. Cererea se soluționează de *instanța care a pronunțat hotărârea* a cărei lămurire se solicită, indiferent că ar fi vorba de prima instanță, de instanța de apel sau de instanța de recurs [art. 443 alin. (1) C.proc.civ.].

Instanța va rezolva cererea de urgență, prin *încheiere* dată în *camera de consiliu, cu citarea părților*. Încheierea se va atașa la hotărâre, atât în dosarul cauzei, cât și în dosarul de hotărâri al instanței [art. 443 alin. (2) și (3) C.proc.civ.]. Încheierea pronunțată în temeiul art. 443 C.proc.civ. este *supusă acelorași căi de atac* ca și hotărârile în legătură cu care s-a solicitat lămurirea sau înlăturarea dispozițiilor contradictorii.

Dispozițiile art. 445 C.proc.civ stabilesc *obligativitatea* procedurii de lămurire sau de înlăturare a dispozițiilor contradictorii ale hotărârii în condițiile prevăzute de art. 443 C.proc.civ., astfel încât părțile nu vor putea valorifica aceste motive prin exercitarea căilor de atac de reformare.

Legea nu exclude însă posibilitatea ca părțile să facă uz de *alte mijloace procedurale* pentru solicitarea lămuririi înțelesului, întinderii sau aplicării dispozitivului hotărârii. Astfel, pentru lămurirea dispozitivului, părțile nu sunt obligate să recurgă la procedura prevăzută de art. 443 C.proc.civ., ci pot folosi și calea *contestației la executare* privind lămurirea înțelesului, întinderii sau aplicării titlului executoriu (contestația la titlu), reglementată de art. 711 alin. (2) C.proc.civ. Precizăm însă că acest din urmă mijloc procesual poate fi folosit exclusiv în cazul hotărârilor susceptibile de executare silită și numai după declanșarea executării silite. Pe de altă parte, dacă partea a utilizat procedura prevăzută la art. 443 C.proc.civ., ea nu mai poate face ulterior și contestație la titlu, deoarece se opune autoritatea de lucru judecat[2].

[1] A se vedea, în același sens, A. Nicolae, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod*, vol. I, p. 1004, nr. 6. În sensul că, după începerea executării silite, lămurirea se poate cere pe calea contestației la titlu, în condițiile art. 711 alin. (2) C.proc.civ., a se vedea M. Tăbârcă, *Drept procesual civil 2013*, vol. II, p. 606. În ceea ce ne privește, așa cum am arătat, în lipsa unui text de lege care să prevadă în mod expres limitarea în timp a dreptului de a formula cererea de lămurire sau de înlăturare a dispozițiilor contradictorii, considerăm că lămurirea potrivit procedurii prevăzute de art. 443 C.proc.civ. poate fi solicitată *oricând, chiar și după începerea executării silite*.

[2] Trebuie reținut însă că și reciproca este valabilă. Astfel, dacă partea a formulat contestație la titlu, ea nu mai pot introduce ulterior o cerere de lămurire a înțelesului, întinderii sau aplicării dispozitivului hotărârii.

În conformitate cu dispozițiile art. 447 C.proc.civ., *cheltuielile de judecată* generate de această procedură vor fi suportate de stat, din fondul constituit potrivit legii, dacă cererea este admisă, iar când cererea a fost respinsă, cheltuielile vor fi suportate de parte, potrivit dreptului comun.

7.3. Completarea hotărârii

Potrivit art. 444 alin. (1) C.proc.civ., dacă prin hotărârea dată instanța *a omis*[1] *să se pronunțe asupra unui capăt de cerere principal sau accesoriu ori asupra unei cereri conexe sau incidentale,* se poate cere completarea hotărârii în același termen în care se poate declara, după caz, apel sau recurs împotriva acelei hotărâri, iar în cazul hotărârilor date în căile extraordinare de atac sau în fond după casarea cu reținere, în termen de 15 zile de la pronunțare.

Din dispozițiile legale menționate rezultă că, în toate cazurile, cererea de completare este de *competența* instanței care a pronunțat hotărârea a cărei completare se cere.

Cererea se soluționează *de urgență*, cu *citarea părților*, prin *hotărâre separată*. Această hotărâre se va atașa atât în dosarul cauzei, cât și în dosarul de hotărâri al instanței. Conform art. 446 C.proc.civ., hotărârea pronunțată în condițiile art. 444 C.proc.civ. este *supusă aceloraşi căi de atac ca și hotărârile în legătură cu care s-a solicitat completarea.*

În cazul cererii de completare, legea nu mai prevede că soluționarea acesteia are loc în camera de consiliu. Fiind vorba despre soluționarea unor cereri cu privire la care instanța a omis să se pronunțe, urmează ca *regulile după care se desfășoară judecata să fie cele de drept comun.*

Aceeași procedură se aplică și în cazul când instanța a omis să se pronunțe asupra *cererilor martorilor, experților, traducătorilor, interpreților sau apărătorilor, cu privire la drepturile lor.*

Potrivit art. 447 C.proc.civ., *cheltuielile de judecată* făcute de parte într-o cerere de completare vor fi suportate de stat, din fondul constituit potrivit legii, dacă cererea este admisă, iar când cererea a fost respinsă, cheltuielile vor fi suportate de parte, potrivit dreptului comun. Subliniem că acest text de lege are în vedere cheltuielile de judecată generate de cererea de completare, iar nu cele legate de cererea a cărei soluționare a fost omisă de instanță. În privința acestor cheltuieli se vor aplica regulile de drept comun prevăzute de art. 451 și urm. C.proc.civ.

Prin dispozițiile art. 445 C.proc.civ. se instituie *obligativitatea* procedurii de completare a hotărârii în condițiile prevăzute de art. 444 C.proc.civ., în sensul că partea nu mai poate opta între a solicita completarea hotărârii sau a declara apel ori, după caz, recurs[2]. Pentru omisiunea de a se pronunța asupra unor cereri, hotărârile definitive la

[1] În ipoteza în care instanța *a admis doar în parte* pretențiile deduse judecății prin cererea principală, printr-o cerere accesorie, conexă sau incidentală, nu se mai poate cere completarea hotărârii în baza art. 444 C.proc.civ., ci trebuie exercitate *căile de atac de reformare*, respectiv apelul sau, după caz, recursul – C.A. Cluj, s. civ., înch. din 25 iunie 2004, în B.J. 2004, p. 265, *apud* G. Boroi, O. Spineanu-Matei, *Codul adnotat 2011*, p. 479.

[2] Dată fiind obligativitatea parcurgerii acestor proceduri și inadmisibilitatea invocării unor astfel de critici prin apel sau recurs, instanța învestită cu soluționarea unei cereri de îndreptare, lămurire, înlăturare a

care se referă art. 509 C.proc.civ. pot fi atacate și pe calea *revizuirii* [art. 509 alin. (1) pct. 1 C.proc.civ.]. Desigur că nimic nu se opune ca partea să declanșeze *un nou proces*, supunând judecății cererea pe care instanța a omis să o soluționeze în primul proces, însă numai cu condiția de a nu fi cerut anterior completarea hotărârii sau revizuirea acesteia.

unor dispoziții contradictorii ori de completare a hotărârii trebuie să procedeze mai întâi la soluționarea acestora și apoi să înainteze dosarul în căile de atac, pentru ipoteza în care părțile au declarat apel sau recurs împotriva hotărârii în legătură cu care s-au formulat aceste cereri incidentale [art. 471 alin. (8) C.proc.civ. și art. 494 C.proc.civ.].